

UAN

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

[Small white label on the left edge of the book cover]

CAPLÍN

Metallis

Salvator

1. y 2.

ÓNOMA

BX1757

.P3

1750

v.1-2

c.1

ERAL DE

6#2-6#45

MORALIS
MEDULLA
AD MENTEM
SALMANTICENSIVM.

250
230

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN

DIRECCION GENERAL DE BIBLIOTECAS

SACRÆ THEOLOGIÆ MORALIS
MEDULLA RECENS
AD MENTEM CELEBERRIMORUM
P.P. SALMANTICENSIS

Ab Admodum R. P. F.

**PAULO HIERONYMO A S. HELENA
PROVINCIALI**

Provinciae Venetæ ejusdem Ord. Carm. Excalc. Exposita

IN DUAS PARTES DIVISA

Atque Illustris. & Reverendiss. Domino

**BENEDICTO DE LUCA
EPISCOPO TARVISINO**

DICATA.

*Patet abste
in P. de Soc.
F. hono.*

BONONIÆ MDCCL.
Sumptibus GULIELMI ZERLETTI
Prostant VENETIIS Apud Eundem.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
CAPILLA ALFONSO III BIBLIOTECA UNIVERSITARIA

20/10 MICROFILMADO [223]

®

16178

SACRAE THEOLOGICAE MORALIS

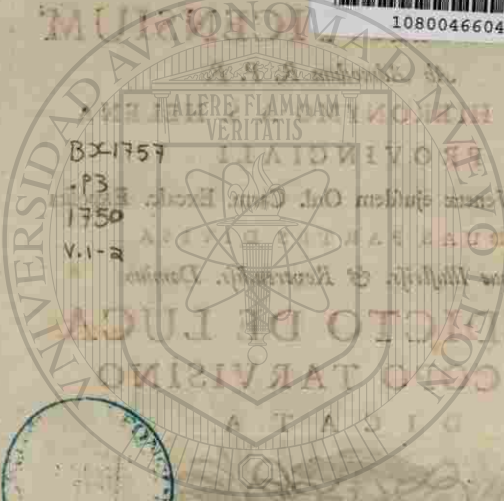
REGENS

LIBRARIUM

MONASTIUM

1080046604

PAULO HONORIO
PROVINCIALI
Provinciae Vices-regis
BENEFICENTIAE
EPISCOPUS TARVISINUS

FONDO BIBLIOTECA PUBLICA
DEL ESTADO DE NUEVO LEON

102593

DIRECCION GENERAL DE BIBLIOTECAS

UNIVERSIDAD AUTONOMA DE NUEVO LEON
CARRERA ADMINISTRACION BIBLIOTECARIA
MONTANARDO

UANL

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN

Illustris. & Reverendis. Domine.

UM pro tua ingenita benignitate nuper exiguum quoddam tenuitatis meae tributum humanissime susceperis; animosior inde factus Sacrae Theologiae Moralis Medullam, ad quam absolvendam, evulgandamque Tu ipse animum addidisti, tuo fausto nomine insignitam publici

blici juris facere, tuoque verendo Patrocinio commendare decrevi. Et sane cuiam jure merito debebatur hæc morum doctrina nisi Tibi, qui gregem tuum, Orationis subsidio, fervidis exhortationibus, omniumque virtutum exemplis pascis, instruis, informas, & provebis ad meliora? Extollant alii tuas laudes ab insignibus viris, quos Orbi dedit Nobilissima Familia de Luca. Commemorent plane inter alios Eminentissimum Cardinalem D. Joannem Baptistam, nedum tue Profapia, sed & totius Italiae decus, qui suis eruditissimis elucubrationibus omnium Nationum admirationem promeruit, & applausum. Referant, Nob. V. Gasparis de Luca Genitoris tui illustria gesta: qui Asulana, nec non & Clugiensi Præfectura splendide sanctissimeque administratis, Cremensi Urbi arduis illis, difficilimisque Reipublicæ hujus sæculi initiis moderator admotus, & custos, ad quatuor annos eam tali prudentia, & circumspeditione rexit, ut non tantum a Germanorum, Gallorumque, quorum copiis circumdata erat, vexationibus, & molestiis tutatus fuerit; sed & Civium quieti, rerumque omnium, & præcipue victualium abundantie propriæ aris larga profusione prospexerit; ac mirabili

bili prorsus dexteritate Principis jus illæsum, sine ulla Ducum offensione servaverit; in cuius rei perpetuum monumentum, eum Senatus amplissimo, specialique Diplomate muneratus fuit. Referant tandem Nob. V. Hieronymi Fratris tui eximiam pietatem, irviolabilem æquitatem, & singularem sapientiam, quas tum domi, tum in Publicis Magistratibus gerendis semper ostendit. Sunt hæc quidem gloriosa, & tua sunt; sed magis tibi gloriosa quæ a te sunt; ea inquam quæ tuam Animam exornant; quæ te Episcopatus honore, quo fulges apprime dignum efficiunt, Teque Antistitem exhibent omnibus numeris absolutum: summa videlicet devotio, fervens charitas, misericordia in pauperes, & omnes aliæ virtutes, quas singillatim recensere, nec brevis Nuncupatoria permittit, nec tua modestia sustinet. Sileo igitur, tantæ humilitati morem gerens, tuam in agendis singularem prudentiam, in Episcopalibus ministeriis indefessam assiduitatem, in concionibus Apostolicum zelum, in Ecclesiæ tuæ juribus defendendis invictam constantiam. Prætereo tua in Diæcesis visitationibus incommoda, & labores, in tui flordis seminarii cura vigilantiam, in optimorum Pauperum institutione providam attentionem, tuum de-

denique in omnibus pro tui Gregis spirituali salute,
& profectu sollicitudinem Pastoralem. Hæc, &
plura alia quæ commemorare possem omitto. Sed
nunquid eo quia laudari refugis, minus laudabilis
eris? Immo quo magis te occultare cupis, majore
dignus laude comprobaris. Hujus magnæ mode-
rationis animi profecto fuit etiam, quod pro-
ximorum spirituali Saluti tantummodo inbians,
Romanæ te subtraxeris Aula, ubi aliquandiu
degisti, magna quidem mereri satagens, sed eam
majore animo habere contemnens. Verum si fu-
gentem gloria sequitur, non me adulationis
insimules, si Tibi Eminentiora portendo. Susci-
pe interim benigno vultu, horum laborum quaecun-
que tributum, quod in perennis observantiæ signum,
& grati animi monumentum tibi offert, dedicat,
consecrat.

Dom.ⁿⁱ tuæ Ill.^{ms} & Rev.^{ms}

Humilimus, & obsequens, Servus
F. Paulus Hieronymus a S. Helena Carm. Excalceatus

PRÆ-

O I T J. * M.

F. RAYNALDUS M.^A A S. JOSEPH

PRÆPOSITUS Generalis Carmelitarum Discalceatorum
Congregationis S. Eliæ Ordinis Beatissimæ Virginis Mariæ
de Monte Carmelo, ac ejusdem Sacri Montis Prior.

Tenore præsentium facultatem impartimur, quantum ad
Nos attinet, Patri Fratri Paulo Hieronymo a S. He-
lena Congregationis Nostræ Sacerdoti Professo, ut Typis man-
dare possit Librum, cui titulus *Medulla Theologiæ Mora-
lis ad mentem celeberrimorum P. P. Salmanticensium, in duas
partes divisa*, à supradicto Patre compositum, & à duobus
Theologis è nostris recognitum.

Datum Romæ in Conventu nostro SS. Theresiæ, & Johan-
nis a Cruce.

Die duodecima Julii 1749.

Fr. Raynaldus Maria à S. Joseph Præp. Gen.

F. Pius à S. Dominico Secretarius.

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

PRÆ-

PRÆFATIO AD LECTOREM.

Tanta est, hac præsertim ætate de rebus ad mores pertinentibus opinandi, scribendique licentia, ut potius pro suo quisque ingenio, quam pro rei veritate, ad turbandos potius animos, quam ad eos componendos, ea quæ ad moralem scientiam spectant, Doctores dijudicare, & scribere videantur. Sunt qui plus nimio humanæ infirmitati indulgentes, *Libertati* habenas laxant; & ita, aut vitia fovent, & homines prope ad exitium ducunt, aut certe minus patrocinantur virtuti, & Animum bono. Sunt contra qui humanæ oblii conditionis, quæ perse latius unicuique gravis, molesta, & anceps est, iusto plus *Conscientias* ligant, & torquent; & ita, aut in desperationem *Fideles* inducunt, aut certe eisdem magnis, perpetuisque scrupulis miserime conficiunt. Illi vocabulo jam vulgato, atque recepto, *Probabilistæ*: isti vero *Probabilioristæ*, & etiam *Rigoristæ* a Scholasticis appellantur; inter quos tam acres vigent lites, tam vehementes exercentur pugne, ut hinc inde non raro conviciis, atque maledictis se se invicem onerent, qui morum, & honestatis Magistri haberi volunt. Cum Scholæ doceant in morum disciplina semper vitanda esse extrema, utpote quæ vitio vertuntur, nisi vehementer fallor, id prudenter præstitere Nostri Patres Carmelitæ Excalceati in celeberrimo Salmanticensi Collegio, qui & laxas (quas adamant, & recipiunt *Probabilistæ*), & rigidas, (quas in deliciis habent, & urgent *Probabilioristæ*) amputandas, reiiciendasque opiniones censuerunt; miraque constantia, & laudabili consilio docent quæ vera, quæ solida, quæ humanæ rationi consona, uno verbo quæ *intensivæ* tutiora sunt, & cum scientia morum, ejusdemque indole, atque natura concordant. Docent non ignoro, nec dissimulo, docent, inquam, laudati Patres lice-

PRÆFATIO.

licere unicuique Opinionem probabilem sequi, etiam probabilior relicta; sed cum ita docent, minime favent hujusce temporis *Probabilistis*: neque enim id docent de opinione leviter tantum, & ut est Scholarum phrasis, *remote*, & *speculative* probabilis, sed de ea probabilis opinione loquuntur, quæ juxta Scholasticas, sit graviter, *proxime*, & *præcise*, probabilis: quæ perinde ferme est ac *moraliter* certa, & *intensivæ* tutior; quemadmodum plane, aperteque significatur ab ipsis, pluribus in locis Tract. 1. n. 13. hujus summæ indicatis. Itaque Patres Nostri Salmanticensis distant plurimum ab ea laxitate, quæ periculi plena est, quæque Cordatis Viris, atque prudentibus non potest non valde displicere. Cui enim Viro pio non displiceat vehementer doctrina, & via illa nimis lata, quæ ducit ad interitum? Patribus nostris certe displicuit, licet iisdem rigida, severaque sententiæ non placuerint. Hinc opinor Salmanticensis Patres tanquam sana prudenter docentes, tanto plausu excepti sunt, quanto probatissimi excipi solent, caperuntque magna esse in æstimatione, statim ac eorundem moralia scripta in publicam lucem prodire, ut eruditus jam satis constare potest. Hos igitur ego eximios Viros, quos in addicendis altioribus disciplinis, quæ vulgo *Speculative* vocantur, Duces, & Magistros habueram; in moralibus quoque, veluti Carmelitana nostræ Familiæ Antesignanos, Duces, & Doctores eligendos esse, atque sequendos existimavi. Ex quo factum est, ut ex Salmantensium quasi thesauro tantum in rem meam, atque usum pedestentim collegerim, & in summam descriperim, quantum ratus sum futurum mihi necessarium, ac perutile ad recte formandos mores, & ad Christi fideles in Sacramento Pœnitentiæ, a perditionis via ad æternæ salutis semitam deducendos. Hæc mea qualiscunque industria non latuit eos, quibuscum ex Instituto vivo, immo nec latuit alios amicos, & notos, qui prudentia, gravitate, & scientia florent: quorum hortatu atque adeo stimulis adactus sum hanc *Medullam* evulgare typis, & publici juris facere ea cogitatione; ut ita longe plurimum commodis, atque opportunitatibus consuleretur. Ergo in *Medullæ* hujus moralis collectione-

P R Æ F A T I O.

ne quem ordinem Salmanticenses Patres in quinto, & sexto Tomo ex communi praxi servandum indicant, hunc ego sequar. Ut autem ea de quibus ipsi tractant, loco suo essent omnia, necessaria mihi fuit nova Tractatum distributio, qua in unum congererem aliquando, quæ pluribus disputantur; vel quia rerum cognatio ita ferat, vel quia nonnullorum Tractatum brevitatis ita possit. Opus universum in sexdecim Tractatus distribuo, & hos in Capita, & Sectiones, vel in Capita, & Paragraphos, & sectiones indicatas arithmetice notis in margine, ab initio usque ad finem cujuslibet Tractatus, quo magis & ipsa distributio, & doctrinae affectio planior fiat. Hic vero velim diligenter animadverti, alicubi, & præsertim in Tractatu Primo, Sexto, Decimotertio, & Decimoquarto aliqua haberi, quæ ex Salmanticensium *Speculativo cursu* desumpta sunt, ad majorem explicationem rerum, quæ in illis Tractatibus traduntur, & uberiores eruditionem rei, & loco congruentem. Quod ubicunque sit, indicatur hoc modo, V. G. Tract. 24. Disp. 7. n. 1. additis in margine lineolis curvis, atque minutis. Quod vero ad cætera curvis moralis attinet, ea exhibentur, sententia attente custodita, indicatoque loco, in quo singula inveniri possunt per Tractatum, Cap. & numerum juxta Venetam editionem anni 1628. Ubi vero non indicatur Tract. & Cap. argumentum erit, doctrinam, quæ ibi traditur, ex Tract. seu Capite paulo ante, vel ad sectionis initium indicato, fuisse desumptam. Ad extremum Lectorem monitum volo, ubi contigerit ad alium hujus operis locum eum vocari, id monstravi sola appositione Tractatus, & sectionis, seu numeri in margine exarati. Ad calcem operis addentur propositiones respicientes Moralem Theologiam præscripta a Summis Pontificibus Alexandro VII. Alexandro VIII. & Innocentio XI. Tandem que rem totam excipiet rerum præcipuarum index copiosus satis. Utrum scopum exacte attigerim, & aliorum expectationi satisfecerim, non meum, sed Lectoris judicium est. Quantum in me fuit, certe nec diligentia, nec studium defuit, ut fini mihi proposito, & aliorum votis responderem.

IN-

I N D E X

Tractatum, Capitem, & Paragraphorum.

TRACTATUS I.

De principis moralitatis.

- CAP. I. De moralitate in communi.
 CAP. II. De conscientia.
 CAP. III. De peccatis.
 §. 1. Quid, & quotuplex sit peccatum.
 §. 2. De distinctione specificis, & numerica peccatorum.
 §. 3. De advertentia, & consensu requisitis ad peccatum mortale.
 §. 4. De consensu voluntatis in applicatione cause liberæ.
 §. 5. De delectatione morosa.
 §. 6. De ignorantia & metu.
 CAP. IV. De legibus.
 §. 1. De lege in communi, ejusque natura, & conditionibus.
 §. 2. De obligatione, quam lex ex natura sua inducit.
 §. 3. De potestate ferendi leges, & de iis, qui legibus subjiciuntur.
 §. 4. De cessatione, abrogatione, & interpretatione legis.
 §. 5. De dispensatione in legibus.
 §. 6. De consuetudine.

TRACTATUS II.

De I. Decalogi præcepto.

- CAP. I. De Fide; & virtutis oppositis.
 §. 1. De essentia, & necessitate, Fidei.
 §. 2. De virtutis oppositis Fidei.
 §. 3. De delictis suspectis de hæresi.
 CAP. II. De Spe, & virtutis oppositis.
 CAP. III. De Charitate, & virtutis oppositis.
 §. 1. De essentia, & obsequio Charitatis, & de ejus præcepto.
 §. 2. De elemosina, & correptione fraterna.
 §. 3. De virtutis Charitati oppositis.
 CAP. IV. De Religione, & virtutis oppositis.

- §. 1. De essentia, & necessitate Religionis, & de ejus actibus internis.
 §. 2. De adoratione Deo, & Sanctis debita.
 §. 3. De superstitione, & ejus speciebus.
 §. 4. De irreligiositate, & ejus speciebus.
 CAP. V. De simonia.
 §. 1. De essentia & multiplicitate simoniam.
 §. 2. De iis, quæ rationem pretii habere possunt in materia simoniæ.
 §. 3. De materia circa quam simoniæ.
 §. 4. De actibus simoniam constitutibus.
 §. 5. De poenis contra simoniacos latis.

TRACTATUS III.

De II. Decalogi præcepto.

- CAP. I. De juramento.
 §. 1. Quid, & quotuplex sit juramentum, de ejus conditionibus, & materia.
 §. 2. De obligatione, quam juramentum inducit.
 CAP. II. De voto.
 §. 1. Quid, & quotuplex sit votum, & de ejus materia.
 §. 2. De obligatione, quam votum inducit.
 CAP. III. De votorum, ac juramentorum relaxatione.
 CAP. IV. De adjuratione.

TRACTATUS IV.

De III. Decalogi præcepto.

- CAP. I. De Sanctificandis festis, §. I.

Index tractatum, capitum, & paragr.

- f. 1. De festorum institutione, & qui ad ea teneatur.
- f. 2. De precepto audiendi Sacrum.
- f. 3. De precepto abstinendi a servilibus operibus.
- CAP. II. De jejunio, decimis, primitiis, & oblationibus.
- f. 1. De essentia jejunii, & hujus precepti obligatione.
- f. 2. De iis qui ad jejunium tenentur, vel ab eo excusantur.
- f. 3. De decimis, primitiis, & oblationibus.

TRACTATUS V.
De IP. & V. Decalogi precepto.

- CAP. I. De honorandis parentibus.
- f. 1. Quid debeant parentibus filii, & parentes filiis.
- f. 2. Quid debeat uxor marito, & maritus uxori.
- f. 3. Quid debeant fratres fratribus.
- f. 4. Quid debent fideles, vassalli, servi &c. Praelatis, Principibus, Dominis respectu: & e contra.
- CAP. II. De Homicidio, gula, & ebrietate.
- f. 1. De homicidio, & qualiter publica auctoritate liceat hominem occidere.
- f. 2. De homicidio privata auctoritate factu.
- f. 3. De homicidio casuali, duello, & assassinio.
- f. 4. Ad quid homicida teneatur: de odio proximi, & ira.
- f. 5. De Taurorum agitatione, gula, & ebrietate.

TRACTATUS VI.
De VI. & IX. Decalogi precepto.

- CAP. I. De luxuria, & de castitate in communi: De simplici fornicatione, & impudicitia.
- f. 1. De luxuria, & de castitate in communi.
- f. 2. De simplici fornicatione.
- f. 3. De impudicitia.
- CAP. II. De stupro, rapto, adulterio, incestu & sacrilegio.
- f. 1. De stupro.

- f. 2. De rapto.
- f. 3. De adulterio.
- f. 4. De incestu.
- f. 5. De Sacrilegio.
- CAP. III. De vitio contra naturam.
- f. 1. De mollitie, seu pollutione.
- f. 2. De sodomia, & bestialitate.

TRACTATUS VII.
De VII. & X. Decalogi precepto.

- CAP. I. De iustitia, & iure.
- CAP. II. De dominio, & possessione.
- f. 1. De dominio, & possessionis natura.
- f. 2. Qui, & quarum rerum dominium habere possint.
- f. 3. Qualiter praescriptione acquiratur dominium.
- f. 4. Quarum rerum dominium habent filii sub patria potestate constituti.
- f. 5. De dominio quod apud Ecclesiasticos reperiri potest.
- CAP. III. De restitutione.
- f. 1. De furto, & rapina.
- f. 2. De obligatione restitutionis ex negligentia in custodienda re aliena: in praevendis alienis malis: & ex impedimento alterius boni.
- f. 3. De restitutione ad quam tenentur cooperantes ad damnum.
- f. 4. An sint restituenda accepta, ob turpem causam, ob actum debitum, vel ex donatione illicita.
- f. 5. De restitutione facienda a possessore bonae, vel malae, vel dubiae fidei.
- f. 6. Cui, qualiter, & cujus expensis facienda sit restitutio.
- f. 7. Quo ordine creditoribus satisfaciendum, quando bona pro omnibus non sufficiunt.
- f. 8. Qualiter peccet morosus detentor: & de causis excusantibus a restitutione.
- f. 9. De compensatione.

- CAP. IV. De contractibus.
- f. 1. De contractibus in communi.
- f. 2. De emptione, & venditione.
- f. 3. De mutuo, & usura.
- f. 4. De cambiis, & censibus.
- f. 5. De ludo, promissione, & donatione.
- f. 6. De testamentis, & ultimis voluntatibus.

TRA-

Index tractatum, capitum, & paragr.

TRACTATUS VIII.

De octavo Decalogi precepto.
CAP. I. De falso testimonio, & mendacio.

- f. 1. De falso testimonio.
- f. 2. De mendacio.
- CAP. II. De iudicio temerario, detractione, contumelia, irrisione, suffuratione, & maledictione.
- f. 1. De iudicio temerario, & detractione.
- f. 2. De contumelia, irrisione, suffuratione, & maledictione.

APPENDICULA.

De IX. & X. Decalogi precepto.

TRACTATUS IX.

De statu religioso.
CAP. I. De essentia status Religiosi, & voto illum assumendi.

- f. 1. De essentia status Religiosi.
- f. 2. De voto Religiosis.
- CAP. II. De Novitatu Professioni praemittendo.
- f. 1. De natura Novitatus, & conditionibus ad illum requisitis.
- f. 2. De qualitatibus requisitis in recipiendis, & qui recipi non possint.
- f. 3. De Novitorum obligationibus, eorumque privilegiis.

CAP. III. De Professione Religiosa.

- f. 1. De natura Professionis Religiosae, ejusque multiplicitate.
- f. 2. De iure reclamandi: & de Religioso assumpto ad Episcopatum.
- f. 3. De ejectis, Apollatis, & fugiivis.
- CAP. IV. De tribus votis substantialibus.
- f. 1. De voto solemnium paupertatis.
- f. 2. De voto solemnium castitatis & de voto simplici.
- f. 3. De voto solemnium obedientiae.

CAP. V. Qualiter appellatio a alienario, & quarum officia sint Religiosis interdicta.

- f. 1. De prohibitionem appellandi.
- f. 2. Qualiter Regularibus prohibita sit alienatio.
- f. 3. Quae officia sint Religiosis specialiter interdicta.

TRACTATUS X.

De beneficiis, & Horis canonicis.

- CAP. I. De beneficiis Ecclesiasticis.
- f. 1. De natura, & multiplicitate beneficiorum.
- f. 2. De obligationibus, & oneribus beneficiorum.
- f. 3. De qualitatibus requisitis probationem acquisitionem.
- f. 4. De modis, quibus beneficia canonice acquiruntur.
- f. 5. Qui valeant beneficia conferre.
- f. 6. De beneficiis Summo Pontifici reservatis.
- f. 7. De forma observanda in beneficiorum provisione.
- f. 8. De beneficiorum vacatione, & extinctione.
- CAP. II. De Horis canonicis.
- f. 1. De Horarum canonicarum recitatione publica, & in communi.
- f. 2. De obligatione recitandi privatim Horas canonicas.
- f. 3. De modo, ordine, tempore, & aliis circumstantiis, quibus debet officium recitari.
- f. 4. De distributionibus quotidianis.

TRACTATUS XI.

De Officiis ad Iudicium spectantibus.

- CAP. I. De Iudice.
- f. 1. De Iudicium diversitate, & de jurisdictione, ceterisque in Iudice requisitis.
- f. 2. Quibus modis possint Iudices in Iudicio procedere.
- CAP. II. De accusatore, & denunciatore, & de testibus.
- f. 1. De accusatore.
- f. 2. De denunciatore.
- f. 3. De testibus.
- CAP. III. De Advocato, Tabellone, Procuratore, & de reis.
- f. 1. De Advocato.
- f. 2. De Tabellone, & de Procuratore.
- f. 3. De reis.

TRA-

Index tractatum, capitum, & paragr.

TRACTATUS XII.

De privilegiis.

- CAP. I. De privilegiis in communi.
- §. 1. De natura, & multiplicitate privilegiorum.
- §. 2. De interpretatione, communicatione, & usu privilegiorum.
- §. 3. De cessatione, & amissione privilegiorum.
- CAP. II. De privilegiis in particulari.
- §. 1. De privilegiis que omnibus Ecclesiasticis competunt.
- §. 2. De privilegiis Regularium.

TRACTATUS XIII.

De Sacramentis in genere, de Baptismo, Confirmatione, & Eucharistia.

- CAP. I. De Sacramentis in genere.
- CAP. II. De Baptismo.
- CAP. III. De Confirmatione.
- CAP. IV. De Eucharistia.
- CAP. V. De Sacrificio Missæ.

TRACTATUS XIV.

De Penitentia, extrema unctione, & Ordine.

- CAP. I. De Penitentia.
- §. 1. De penitentia ut est specialis virtus.
- §. 2. De institutione, essentia, & necessitate, Sacramenti penitentia: De eius materia remota, de dolore peccati requisito ad eius valorem, & proposito non peccandi.
- §. 3. De Confessione Sacramentali.

- §. 4. De ministro Penitentia.
- §. 5. De casuum reservatione.
- §. 6. De Sigillo Sacramentali.
- CAP. II. De extrema unctione.
- CAP. III. De Sacramento Ordinis.

TRACTATUS XV.

De Sacramento Matrimonii.

- CAP. I. De Sponsalibus.
- CAP. II. De Matrimonii essentia, & proprietatibus.
- CAP. III. De consensu ad Matrimonium requisito.
- CAP. IV. De impedimentis Matrimonii.
- CAP. V. De Matrimonii usu, & de divortio.

TRACTATUS XVI.

De censuris.

- CAP. I. De censuris incommuni.
- CAP. II. De absolutione a censuris.
- CAP. III. De excommunicatione majori, & minori.
- CAP. IV. De aliquibus excommunicationibus in particulari.
- CAP. V. De suspensione, depositione, degradatione, interdictione, & cessatione a divinis.
- CAP. VI. De irregularitate.
- §. 1. De irregularitate in communi.
- §. 2. De irregularitatibus ex delicto.
- §. 3. De irregularitatibus ex defectu.

Propositiones a Summis Pontificibus damnatae in materia morum.

Index locupletissimus rerum notabilium.

MEDULLÆ MORALIS
PARS PRIMA

Continens Principia Moralitatis, & Decalogi Ecclesiæque Præcepta.

Tract. I. De principiis Moralitatis.

PROEMIUM

Cum Theologia Moralis sicut quælibet alia scientia ex propriis principiis unice dependat: primo loco regulas, & principia generalia ipsius tradere opus est.

CAPUT PRIMUM.

De Moralitate in communi.

Moralitas, si ad nomen præcise attendamus, a more derivatur. Tract. 20. cap. 1. n. 1. mos idem est quod repetitis modis operandi, qui si oritur ex voluntaria

determinatione operantis proprie dicitur mos: si sit abique voluntatis libera determinatione dicitur assuetudo. Moralitas proprie solum invenitur in actibus humanis; in aliis vero solum in ordine ad

illos; & hæc dicuntur moralia, vel effective, ut habitus; vel obiective, ut obiecta; vel regulative, ut lex æterna, conscientia, & omnes alii actus rationis practicae, & que ex hac ratione oriuntur, ut leges, jura &c. n. 2. Forma intrinseca constitutiva Moralitatis est quidam modus dicens relationem realem transcendentalem ad obiectum ut regulabile per rationem n. 4. Moralitas obiectiva propria, & proxima non est ens rationis, sed ratio quædam intrinseca obiecto, indistincta realiter ab entitate, exprimens tamen modum se habendi sub lege, tanquam sub mensura, cui consonat, vel dissonat in quantum terminatum voluntatis. n. 6. Moralitas prout attribuitur a Moralitate actus, & obiecti, nihil aliud est quam respectus realis regulabilitatis, vel commensurabilitatis cum regulis rationis. n. 8.

Ad Moralitatem actus omnino necessaria est libertas actualis, non quidem ut forma constitutiva illius, sed ut fundamentum ad eius essentiam constituentem, ab ea distinctum. Tract. 20. cap. 1. n. 10. Non requiritur tamen libertas contrarietas, sed iusticiæ libertas contradi-

Index tractatum, capitum, & paragr.

TRACTATUS XII.

De privilegiis.

- CAP. I. De privilegiis in communi.
- §. 1. De natura, & multiplicitate privilegiorum.
- §. 2. De interpretatione, communicatione, & usu privilegiorum.
- §. 3. De cessatione, & amissione privilegiorum.
- CAP. II. De privilegiis in particulari.
- §. 1. De privilegiis que omnibus Ecclesiasticis competunt.
- §. 2. De privilegiis Regularium.

TRACTATUS XIII.

De Sacramentis in genere, de Baptismo, Confirmatione, & Eucharistia.

- CAP. I. De Sacramentis in genere.
- CAP. II. De Baptismo.
- CAP. III. De Confirmatione.
- CAP. IV. De Eucharistia.
- CAP. V. De Sacrificio Missæ.

TRACTATUS XIV.

De Penitentia, extrema unctione, & Ordine.

- CAP. I. De Penitentia.
- §. 1. De penitentia ut est specialis virtus.
- §. 2. De institutione, essentia, & necessitate, Sacramenti penitentia: De eius materia remota, de dolore peccati requisito ad eius valorem, & proposito non peccandi.
- §. 3. De Confessione Sacramentali.

- §. 4. De ministro Penitentia.
- §. 5. De casuum reservatione.
- §. 6. De Sigillo Sacramentali.
- CAP. II. De extrema unctione.
- CAP. III. De Sacramento Ordinis.

TRACTATUS XV.

De Sacramento Matrimonii.

- CAP. I. De Sponsalibus.
- CAP. II. De Matrimonii essentia, & proprietatibus.
- CAP. III. De consensu ad Matrimonium requisito.
- CAP. IV. De impedimentis Matrimonii.
- CAP. V. De Matrimonii usu, & de divortio.

TRACTATUS XVI.

De censuris.

- CAP. I. De censuris incommuni.
- CAP. II. De absolutione a censuris.
- CAP. III. De excommunicatione majori, & minori.
- CAP. IV. De aliquibus excommunicationibus in particulari.
- CAP. V. De suspensione, depositione, degradatione, interdito, & cessatione a divinis.
- CAP. VI. De irregularitate.
- §. 1. De irregularitate in communi.
- §. 2. De irregularitatibus ex delicto.
- §. 3. De irregularitatibus ex defectu.

Propositiones a Summis Pontificibus damnatae in materia morum.

Index locupletissimus rerum notabilium.

MEDULLÆ MORALIS
PARS PRIMA

Continens Principia Moralitatis, & Decalogi Ecclesiæque Præcepta.

Tract. I. De principiis Moralitatis.

PROEMIUM

Cum Theologia Moralis sicut quælibet alia scientia ex propriis principiis unice dependat: primo loco regulas, & principia generalia ipsius tradere opus est.

CAPUT PRIMUM.

De Moralitate in communi.

Moralitas, si ad nomen præcise attendamus, a more derivatur. Tract. 20. cap. 1. n. 1. mos idem est quod repetitus modus operandi, qui si oritur ex voluntaria

determinatione operantis proprie dicitur mos: si sit abique voluntatis libera determinatione dicitur assuetudo. Moralitas proprie solum invenitur in actibus humanis; in aliis vero solum in ordine ad

illos; & hæc dicuntur moralia, vel effective, ut habitus; vel obiective, ut obiecta; vel regulative, ut lex æterna, conscientia, & omnes alii actus rationis practicae, & que ex hac ratione oriuntur, ut leges, jura &c. n. 2. Forma intrinseca constitutiva Moralitatis est quidam modus dicens relationem realem transcendentalem ad obiectum ut regulabile per rationem n. 4. Moralitas obiectiva propria, & proxima non est ens rationalis, sed ratio quædam intrinseca obiecto, indistincta realiter ab entitate, exprimens tamen modum se habendi sub lege, tanquam sub mensura, cui consonat, vel dissonat in quantum terminatum voluntatis. n. 6. Moralitas proprie attribuitur a Moralitate actus, & obiecti, nihil aliud est quam respectus realis regulabilitatis, vel commensurabilitatis cum regulis rationis. n. 8.

Ad Moralitatem actus omnino necessaria est libertas actualis, non quidem ut forma constitutiva illius, sed ut fundamentum ad eius essentiam constituentem, ab ea distinctum. Tract. 20. cap. 1. n. 10. Non requiritur tamen libertas contrarietas, sed iusticiæ libertas contradi-

dictionis, quæ est libertas ad ponendum, vel non ponendum actum, cuius positio vel non positio, hac præsupposita libertate, regulabilis est per regulas rationis. Ex huius libertatis defectu homicidium, pollutio, copula &c. habita ab amente, respectu illius non sunt actiones morales, nec formaliter male; bene vero respectu inducentis amentem ad illa; quia licet amens excusetur a legis transgressione, non est tamen immunis a lege. n. 14. 21.

3. Prima regula Moralitatis est lex æterna Dei; proxima vero est dictamen rationis practicum, seu conscientia. Tracl. 20. cap. 2. n. 3. De conceptu Moralitatis est dicere ordinem ad legem æternam; & sic actus humani ideo vocantur boni, vel mali, quia per illam sunt præcepti, aut prohibiti. n. 9. legitur lex æterna est prima & eterogena regula Moralitatis; alia vero leges proxima, & homogenea, in quantum per dictamen rationis nobis intimatur, n. 11. De legibus agetur infra cap. 3.

CAPUT II.

De Conscientia.

4. Conscientia est dictamen rationis applicatum ad opus. Est actus intellectus practici. Tracl. 20. cap. 3. nu. 2. 7. 8. Conscientia ex parte obiecti dividitur in rectam & erroneam. Illa est quæ ex principiis recte applicatis recte concludit; erronea vero, quæ ex falso principio falsam deducit conclusionem. Conscientia erronea alia est vincibilis, alia invincibilis. Hæc est, cuius error moraliter nullo studio, & diligentia, superari potest. Illa vero, cuius error studio, & diligentia, vinci potest, & debet. Rursus conscientia erronea vincibilis subdividitur in culpabilem ex ignorantia affectata, & culpabilem ex ignorantia crassa, seu supina. Prima est quando quis errat, quia data opera, & ex consilio ignorare vult, quo liberius, & cum minore remorsu peccet; secunda quando quis errat ex desidia, & maxima negligentia addiscendi ea, quæ scire te-

netur, nihilque curat de ea abigenda. n. 9. 5. Secundo dividitur conscientia ex parte actus, seu modi dirigendi actiones, in certam, probabilem, dubiam, & scrupulosam. Certa est, quæ dicitur sine ulla formidine aliquid esse faciendum, vel fugiendum; & hæc datur tam in conscientia recta, quam in erronea; & ideo speciem distinctam non constituit. Probabilis est, quæ assentitur uni parti cum formidine alterius. Dubia est, quæ perpensis rationibus utriusque partis, nec attenditur alicui, nec dissentit. Scrupulosa est quæ uni parti adheret cum formidine alterius orta ex levibus motivis, & rationibus. Tracl. 20. cap. 3. n. 10. legitur opinio est assensus unius partis cum formidine alterius opposita. Dubium est suspensio assensus circa obiectum apprehensum. Scrupulus est timor apprehensio, seu suspicio ex levi motivo orta, quod quidam malum sit, quod revera non est. Conscientia actus sunt tres; Testificari, ligare, & accusare. n. 11. 13.

6. Conscientia recta potest dicere aliquid, vel per modum præcepti, vel per modum consilii. Si dicit per modum consilii, non obligat; si dicit per modum præcepti, taliter obligat, quod qui ageret contra illam peccaret. Tracl. 20. cap. 4. n. 1. 2. Non erit tamen speciale peccatum distinctum ab eo, quod committitur contra legem, nu. 4. Erit autem peccatum mortale, si conscientia dicit esse mortale, si conscientia dicit esse veniale, erit vero veniale, si dicit esse veniale, n. 6. 8. Ex præcepto naturali tenentur homines se conformare conscientie rectæ, n. 11. Dictamen conscientie plus obligat quam præceptum Prælati, sicut & præceptum Divinum, in cuius virtute obligat, n. 12.

7. Est peccatum discordare a conscientia erronea invincibilis, aut vincibilis: aliter tamen obligat invincibilis, aliter vincibilis; nam invincibilis, supposito errore, obligat tantum ad eam sequendam; sed vincibilis primo obligat ad sufficientem diligentiam pro ea deponenda, & supposito quod non deponatur, obligat etiam ad eam sequendam. Tracl. 20. cap. 5. n. 2. 5. Qui ex conscientia erro-

nea vincibili iudicat utramque contradictionis partem esse peccatum, tenetur primo eam deponere studio, & consultatione virorum doctorum, aliter operando peccabit; si autem nec per se, nec per alium deficientem viro docto, possit se expodire a tali errore, tunc debet eligere quod minus malum appareat. Quod si nec hoc discernere valeat, pœnitentia de sua ignorantia culpabilis, & vincibilis; & sic per pœnitentiam reddetur invincibilis: quod si nec ei succedat pœnitere, jam tunc erit invincibilis. n. 7. Si quis ex conscientia erronea invincibilis iudicet, utramque contradictionis partem esse peccatum, tunc non peccabit eligendo quam maluerit. n. 9. Ut operatio iuxta conscientiam erroneam vincibilem sit peccatum, non est necesse quod actualiter existat iudicium erroneum, seu sufficit quod præcesserit, & non sit retractatum; sed requiritur saltem eius existentia actualis virtualis, quæ datur, cum actualis formalis non est interrupta per actum contrarium; vel quando licet actualis formalis interrumpatur, repetitur tamen saltem in communi, & in consilio, & ab ea sic repetita sequentes actus imperantur; requiritur enim quod illud iudicium erroneum influat in actionem, n. 11. 13. Supposito quod sit peccatum sequi, & non sequi conscientiam erroneam vincibilem, tunc ex genere prohibitionis, & præcepti, ceteris paribus gravius est agere contra, quam iuxta illam. n. 17.

8. Peccatum contra conscientiam erroneam, non differt specie a peccato contra conscientiam rectam; neque hæc circumstantia est ratio sui in confessione explicanda. Tracl. 20. cap. 5. n. 18. Peccatum contra conscientiam erroneam est illius speciei, quam quis falso apprehendit. n. 19. Si conscientia erronea dicit esse veniale, quod reipia est mortale, & sit vincibilis, erit mortale, quia ignorantia culpabilis non excusat; si vero sit invincibilis, erit tantum veniale. n. 20. Se conformare conscientie erronee invincibiliter dictanti opus indifferens, & ignorantia esse peccatum operari ob finem indifferenter, est actus nec bonus nec

malus, sed per accidens indifferens in individuo. nu. 22. Ad deponendam conscientiam erroneam tenetur homo adhibere diligentiam non extraordinariam, & exactissimam, sed ordinariam, & moralem; quæ non debet esse æqualis in omnibus rebus, sed iuxta negotii qualitatem, & circumstantias. n. 26.

9. Si pœnitens laboret conscientia erronea vincibili, tenetur confessarius eum instruere, & veritatem illi manifestare ante absolutionem; si vero laboret conscientia erronea invincibilis, & sit circa ea, quæ sunt media necessaria ad salutem, ut sunt Mytheria Trinitatis, & Incarnationis, & similia; aut indicaret non requiri dolorem pro confessione mortali, tenetur Confessarius eum docere, & illi veritatem aperire, quia est incapax absolutionis; si autem sit circa ea, quæ ipsum incapacem absolutionis non reddunt, & ex manifestatione veritatis non speretur fructus, sed potius timeantur gravia scandala, & peccata, debet pœnitentem in sua bona fide relinquere. Tracl. 20. cap. 5. n. 27. Quod si dubitetur an monitio sit profuturæ, si nullum timeatur scandalum, aut dampnum, monetur; si vero dubitetur an sit profuturæ, vel an potius ideo damnum sequatur, secundum id quod magis prudentium arbitrio præponderat, iudicetur. Quod si omnia æqualia apparent, cessat obligatio admonendi, & quando ex omissione admonitionis timeatur dampnum boni communis, aut innocentis, & quando agitur de Matrimonio contrahendo, aut quovis alio contractu inveniundo. n. 28.

10. Opinio probabilis ex Philosopho 1. Top. cap. 1. Est quam afferunt veri sapientes, & confirmantur optima argumenta. Tracl. 20. cap. 5. n. 35. Probabilitas ergo alia est ab extrinseco, alia ab intrinseco. Hæc est quæ rationalibus motibus innititur; illa, quæ habetur ex patrocinio Doctorum. Tracl. 24. Disp. 7. n. 57. Probabilitas tum ab intrinseco tum ab extrinseco alia est gravis, alia levis. Gravis ab intrinseco, & extrinseco est quæ rationis pondere, &

1. auctoritate Doctorum virtute, ac sapientia præstantium munire: levis vero, & quod levis innititur rationibus, & solum ab aliquibus infimæ notæ Doctoribus defenditur. Traçt. 24. disp. 12. n. 79. Auctores levioris auctoritatis qui nullam novam rationem adducunt, sed tamulianæ sicut oves ovem præcuntes sequuntur, licet numero multiplicentur, nullam addunt opinionum firmitatem, vel robur. Traçt. 29. cap. 1. n. 35. Ex eo quod aliquid sit graviter probabile tum ab intrinseco, tum ab extrinseco, est moraliter certum; ut patet de opinione asserente sufficientiam attritionis pro sacramento penitentiae, quæ opinio est moraliter certa, & rursus ibid. n. 86.

12. Insuper probabilitas alia est quasi speculativa, remota, & fultis; alia juris, proxima, & practica. Hæc est cum non solum iudicatur, hoc vel illud esse probabile; sed etiam probabile esse, quod liceat cum tali probabilitate operari. Illa vero est, quæ hoc vel illud probabile iudicatur; non tamen probabile iudicatur, quod cum tali probabilitate liceat operari. Traçt. 12. cap. 1. n. 319. Stat quod opinio aliqua sit speculative probabilis, & non practice; licet omnis opinio esse probabilis speculative; scilicet vel solum remote, & quasi in actu signato, quia nimirum pro ea stant rationes secundum se fundantes; tamen hæc & tunc si ad praxim deducatur, tales adfunt circumstantiæ, & talia inconvenientia, ut ob ea iudicetur, non esse hæc & tunc practiceabile, ac proinde nec practice probabile, quod secundum se licitum apparet; vel proxime, quando eius rationes sudent rem esse non solum secundum se licitam, sed etiam prout hæc & tunc est executioni mandabilis cum omnibus suis circumstantiis; & hæc coincidit cum practice probabili. Traçt. 15. cap. 6. n. 34.

13. Triplex opinio probabilis confiderari potest: una quæ sit conjuncta formali; alia quæ connellatur morali certitudinæ; ideoque rursus ac certa: ter-

tia quæ dicitur tutior; quod bifariam intelligi potest, primo intensive, & ex necessitate, secundo extensive; & ex supererogatione. Illa est tutior intensive, quæ omnimodam dicitur contentam ad legem, & mentem legislatoris: illa vero est tutior extensive, quæ aliquid addit supra id quod præcipitur. Opinio asserens ad sacramentum penitentiae sufficere attritionem, tuta est, immo & tutissima intensive; opinio vero quæ asserit contritionem acquiri, tutior est extensive, & ex supererogatione; non vero intensive. Traçt. 24. Disp. 12. nu. 87. & Disp. 7. n. 55. Item opinio alia est probabilior, alia minus probabilis. Probabilior est quæ fortiora habet fundamenta, & Doctores magis classici pro se minus probabilis est, quæ non fortitur rationes ita efficaces, & defenditur a Doctoribus minoris auctoritatis. Traçt. 29. cap. 1. n. 35.

14. Opinionem leviter tantum, remota, & speculative probabilem sequi illicitum est; opinionem vero proximam, graviter, & practice probabilem cuique sequi licet, etiam probabilioris relicta. Traçt. 24. Disp. 12. n. 79. Traçt. 13. cap. 1. n. 139. Illicitum tamen est sacerdoti pro Sacramento conficiendis: medico pro medicamentis conficiendis; Judici pro ferenda sententia; Principi pro bello indicendo: cuiuscunque pro usu compensationis: subito pro subtrahenda superioribus obedientia; conjugatis pro conjugali debito denegando, sequi opinionem probabilem probabilioris relicta; prout in propriis locis suis dicitur. Confessarius si ve proprius si ve delegatus confessione necesse nequit repellere opinionem practice probabilem penitentis, neque ob id illi negare absolutionem: confessione autem non incepta, hæc obligatio absolventi solum invenitur in proprio pastore. In tali casu negare absolutionem est ex genere suo peccatum mortale. Traçt. 6. cap. 12. n. 44. 45.

15. Duplex est dubium, aliud negativum, aliud positivum. Negativum est cum nulla ex parte extremorum oc-

currant rationes, quæ assensum in aliquam partem inclinant: positivum vero est, cum occurrunt ex utraque parte rationes æque probabiles, quæ animum allicant, & intellectum accipientem reddant. Dubium negativum est mera ignorantia, & nescientia; ideoque dubium præcisè physicum, dubium scrupulosum, & timoratum; dubium positivum est dubium morale, rationabile, & proprie dictum. Ad dubium negativum reducitur dubium ex levibus motivis procedens. Traçt. 24. Disp. 8. n. 176. 177. Dubium aliud est speculative, aliud practicum. Speculativum est, cum quis dubitat in communi, an liceat v. g. in die festo iter agere: practicum vero, cum quis dubitat an hic & nunc liceat in die festo iter agere. Item dubium aliud est de jure, aliud de facto: dubium de jure est, cum dubitatur de existentia prohibitionis, vel præcepti: dubium de facto, cum quis dubitat an obligatioi satisfecerit, vel non. Stante dubio speculative nequit aliquis practice licite operari, nisi adfuit aliqua nova circumstantia, aut aliqda efficax ratio ad illud practice deponendum. Traçt. 20. cap. 6. n. 1.

16. Semper illicitum est operari cum conscientia practice dubia. Traçt. 20. cap. 6. nu. 2. Ad deponendam conscientiam dubiam adhibenda est talis diligentia, quæ sufficit ad invenendam veritatem, vel saltem ea, quæ possibilis est pro loco ac temporis opportunitate, quæ postea licitum est dubium deponere, & contra eam operari, n. 3. In materia iustitiæ si adfutura debita diligentia adhuc dubium perseveret, currit illud axioma: In dubio melior est conditio possidentis: dummodo tamen possessio non inceperit cum dubio, n. 4. Item axioma currit etiam in materia avarum virtutum, n. 6. Nec obstat illa regula juris: In dubio tutior pars est eligenda: tres enim patitur exceptiones: Prima, quando dubitans est in possessione: secunda quando inde sequitur iuramentum, & incommo- dum possidenti: Tertia quando eligens minus tutum nullo exponitur peccandi

periculo. Quare talis regula est conscientiam, non autem præceptum semper observandum, n. 8. Pro eo, pro quo stat præsumptio in foro externo, stat præsumptio etiam in foro interno. Unde si in foro externo stat præsumptio pro lege, stat etiam pro ea possessio; si vero licet præsumptio pro libertate, etiam stat pro libertate possessio. Si autem præsumptio juris sub lite sit, vel probabiles tantum, nulla reparari debet, nu. 9. Si adhibita sufficienti diligentia dubium deponi nequit, & agitur de actione elicienda, an sit licita, vel non, supersedendum est; nisi sit necessario operandum, tunc enim dubitans eligere poterit quam maluerit partem: si vero agatur de alicuius rei dominio acquirendo, divisione, vel sortibus utendum est, nu. 10. In dubio an lex obliget vel non, possessio stat pro lege, & non licet uti epikeia, five possit, si ve non possit adiri superior ad consulendum, n. 12. 13.

17. Scrupulus est levis suspitio peccati ex levis ortu fundamenti. Traçt. 20. cap. 7. n. 1. Scrupulorum causæ practice sunt: humor melancholicus, debilitas capitis, lasio imaginative, ignorantia, & alia, de quibus devote, eleganter, & nervose tractat Ludov. Granat. parte 2. cap. 3. f. 2. Tunc cognoscitur peccatus scrupulorum infirmitate laborare, cum sapius sine fundamento existimat esse peccatum, quod revera non est: si ve hoc sit in unica materia, si ve in pluribus. Notandum autem duo esse scrupulorum genera: quidam enim scrupulis torquentur tam circa futura quam circa præterita, & præsentia; alii vero præcisè circa præterita, & nihil curant de futuris; & his modis difficultatum est. Dupliciter potest medicus spiritualis contra hæc agere, ut ordinem se gerere: Primo pharmaciæ præservativæ, secundo remediis curativis ad eos evellendos, vel sedandos, n. 2. 3. Præcipuum hujus morbi remedium est obedientia humilis, prompta, & cæca erga Prælatum, seu animum directorem spirituales, & doctum; talis enim esse debet spiritualis pater. Quærit ergo scrupulosos rectores con-

conscientiæ spirituales, & doctum, & huic unice credit, hunc unice consulat, nec querat varios Casuistas donec inveniat, qui respondeat prout ei placet. num. 4.

17. Confessarius penitentem scrupulosum suaviter tractet, non tamen permittat ipsum sepius de scrupulis alloqui; & si opus fuerit dicat ei, quod nihil putet esse mortale, nisi quod evidenter cognoverit esse; immo etiam, (si opus sit) nisi jurare possit esse mortale. Non curet Director satisfacere omnibus scrupulis, sed plures contemnat, breviterque aliquibus respondeat. Orationis studium, quod optimum est remedium, scrupuloso commendat. Tract. 20. cap. 7. n. 5. His, qui scrupulis vexantur circa confessionem præteritam, doloris defectum, aut contentum in suggestionibus, dicat, quod nisi certo sciant, se tale peccatum non fuisse confessos; non teneant illud in confessione aperire: & quod certi sint, se habuisse sufficientem dolorem, cum pro illis sit præsumptio, & similiter quod non credant se contentum præstitisse, nisi hoc certissime sciant. n. 6.

18. Scrupulosus circa recitationem Officii similiter occurrat. Ideoque si scrupulosus dubitet, se hos vel illos Psalmos aut hymnos omisisse, ei dicat non teneat, nec debere eos repetere; quia sufficientis ratio est deponendi scrupulum incapsis, vel finisse talem Horam. Idem dicendum quando est dubium de necessitate attentione ad debite recitandum. Si dubium sit non de parte Horæ, sed de tota Hora, & sæpius tali dubio laboret, inanis scrupulus reputari debet, nec teneatur iterum recitare. Est & aliud remedium optimum pro istis, si eis præcipiatur, ut Horas, vel Horas, de quibus dubitant, flexis genibus recitent; quia cum scrupulosi amore sui inordinato reddunt, laborem effugiunt, quo fit ut sæpe abique alio remedio curentur. Tract. 20. cap. 7. n. 7. His demum, qui tantum circa præterita scrupulis anguntur, sed de futuris vitandis parum curant, magis congruum remedium, quod præscribi poterit, est frequentia Confessio. n. 8. Prin-

cipale, & salubrius remedium ex his que scrupulosi sunt applicanda, est contra scrupulos audacter, & fortiter agere; sic enim pusillanimitas, qua scrupulosi foventur, vincitur, & dissipatur. n. 9. Licet operari contra conscientiam scrupulosam, etiam ea non deposita; immo aliquando est etiam necessarium; cum nempe ex tali infirmitate damnum culpa imminet. Hoc tamen plerumque culpa vacat, quia impetus hujus aegritudinis obfuscare solet iudicium rationis. n. 10.

CAPUT III

De Peccatis.

S. I.

Quid, & quæ sit peccatum.

19. Postquam de moralitate in communi actum est, agendum superest, de moralitate ad malitiam contracta, que dicitur peccatum. Peccatum est dictum, factum, vel concupiscitum contra legem æternam. Tract. 20. cap. 8. n. 1. Peccatum dividitur in originale, & personale; actuale, & habituale; carnale, & spirituale; proprium, & alienum; cordis, oris, & operis; contra Deum, contra proximum, & contra seipsum; commissio- nis, & omissionis; mortale, & veniale; ex passione, ignorantia, vel malitia. Originale est, quod ex primo parente derivatur, & per generationem transfunditur; personale, est quod propria peccantis voluntate committitur, nec ab alio derivatur. Peccatum actuale est actus malus disformis regulis moralitatis: habituale est voluntaria privatio Gratiæ Sanctificantis relicta ex peccato actuali non retractato. Peccatum carnale est quod perfitur in delectatione carnali, ut luxuria, & gula; spirituale vero, quod perfitur in delectatione spirituali, ut superbia, &c. n. 7. 8. 9. 10. 11.

20. Peccatum proprium est quod ab ipso peccante committitur; alienum, quod

quod licet ab alio committatur, nobis tamen imputatur ratione mandati, consilii &c. Peccata cogitis sunt, que consummantur in corde, ut hæresis, desperatio &c. vel que in corde inchoantur, ut cogitatio lasciva de fornicatione, &c. Peccata oris sunt que complentur in ore, ut detractio, blasphemia, &c. vel que a corde inchoata ad os procedunt, ut sermo lascivus de objecto turpi, de quo erat morosa delectatio; Peccata operis sunt que opere exteriori complentur, ut homicidium, furtum &c. Peccata contra Deum sunt, que contrariantur virtutibus, quarum obiectum est Deus, ut infidelitas, desperatio, odium Dei, &c. contra proximum, que violant virtutes, quarum obiectum est proximus: ut crudelitas, injuria &c. contra seipsum que violant virtutes, per quas proprie passiones moderantur, ut intemperantia &c. Peccatum omissionis consistit in aliquo actu, ut est disformis regulis morum: Peccatum omissionis consistit in carentia alicujus actus debiti, Peccatum mortale est quod privat animam vita spirituali, que est Gratiæ Sanctificantis; veniale vero quod non auferit Gratiam, sed minuit Charitatem. Triplex autem est peccatum veniale: aliud ex genere, & natura sua, quia ejus obiectum seu materia secundum se inspecta non habet gravem cum lege Dei repugnantiam, ut cogitatio vana, verbum otiosum &c. aliud ex parvitate materia, ut furtum unius assis: aliud ex imperfecta deliberatione, & advertentia. Tract. 20. cap. 8. n. 7. 8. 9. 10. 11.

21. Peccatum originale essentialiter consistit in privatione justitiæ originalis voluntaria nobis ex vi peccati Adami ut tollit tantum primum effectum justitiæ originalis, qui est restituere animam ad Deum. Tract. 20. cap. 9. nu. 2. Est parvulus voluntarium intrinsece, non formaliter per modum exercitii, sed terminative per modum effectus: non physicum per propriam voluntatem, sed moraliter in voluntate Adami, quatenus continet voluntates posterorum. Ad hominum intelligentiam sciendum, quod

Voluntarium illud dicitur, quod est ab intrinseco cum cognitione. Tract. 10. Disp. 1. n. 1. Omnis divisionibus ad morale parum conducentibus, Voluntarium dividitur in perfectum, & imperfectum: formale, & virtuale: directum, & indirectum, seu interpretativum: in se, & in alio: physicum & morale. n. 18.

22. Voluntarium perfectum est, quod regulatur cognitione perfecta, imperfectum quod regulatur cognitione imperfecta. Tract. 10. Disp. 1. n. 18. Formale est quod procedit a formali, & expressa cognitione obiecti; virtuale quod procedit a cognitione virtuale, & implicita, & positive terminat influxum voluntatis. nu. 19. Directum est quod fluit a voluntate live mediate live immediate per verum, & positive influxum; indirectum est, quod non procedit positive a voluntate, imputatur tamen ei, quia non impedit, cum possit, & teneatur; & hoc dicitur etiam interpretativum. nu. 20. Voluntarium in se est illud, quod prout est in se, terminat influxum voluntatis; voluntarium in alio est quod terminat influxum voluntatis, non prout est in se, sed prout in alio, in quo cognoscitur; live sit ejus cautia, quo pacto dicitur voluntarium effectus, qui debuit in ea prævideri; & caveri; live aliquod prædictum superius, in quo illud virtualiter, & in consuetu cognoscitur, ut si quis percussit hominem ignorans vincibiliter esse Sacerdotem: in quo casu homicidium est voluntarium in se, sacrilegium vero in alio, scilicet in homicidio. ibid.

23. Voluntarium physicum est a voluntate proprie persone; morale vero a voluntate alterius suppositi in quantum propria propter translationem consentis; que translatio quadrupliciter fieri potest: 1. cum aliquis per se ipsum dat consensum alteri, ut quisquid ab eo nomine ipsius actum fuerit, ipse ratum habeat; quo pacto voluntas mandantis in mandatarium, & constitutus procuratorem

in ipsum transferretur: 2. dispositione juris, aut iudicis; quo pacto voluntas tutoris censetur voluntas pupilli: 3. Cum unus naturaliter continetur sub alterius potestate, & dominio, ob quod voluntas patris censetur voluntas filii: 4. Ex pacto quod quis acceptat pro se, & sub se contentis; ut si quis accipiat privilegium cum tali conditione, qua implenda, illud sibi, & posteris conservetur; ea vero ab ipso non implenda idem privilegium & pro se, & pro posteris amittatur; & ita nobis voluntarium est originale peccatum. Tract. 20. cap. 9. n. 8.

24. Essentia peccati commissionis constituitur per malitiam positivam; malitia vero privativa est extra illius conceptum essentialem. Tract. 20. cap. 10. n. 2. Peccatum omissionis consistit in carentia, & pratermissione actus precepti, taliter quod nullus actus potest ingredi ad constituendam eius essentiam, sed ad summum concurrere potest ut causa, aut occasio omittendi. n. 4. Peccatum commissionis, & omissionis sunt eisdem speciei in genere moris, si ex eodem motivo procedant. n. 5. Peccatum commissionis ceteris paribus est gravius peccato omissionis. n. 10. Licet ad omissionem voluntariam, & peccaminosam non requiratur actus, qui per se seu tanquam constitutivum essentiale ad eam pertineat; tamen in probabiliore sententia nequit dari peccatum omissionis sine actu, qui sit causa, aut occasio omittendi; qui actus est ex proprio obiecto sit bonus, ab omissione vitiosus. n. 11. 12. Actus qui nullo modo sunt causa, aut occasio omissionis, ei tamen coexistunt, non vitiantur ab illa. n. 13. Ille censendus est actus concomitans, seu coexistens omissioni, qui subsequitur ad omnem causam tam intrinsecam, quam extrinsecam illius, sive talis actus sit composibilis, sive inopponibilis cum adimplerione precepti; si vero omnem causam non supponit, & alias est incomposibilis cum adimplerione precepti, non est concomitans sed influens in omissionem. n. 16.

25. Actus qui est causa culpabiliter

omittendi, moraliter loquendo non constituit distinctum peccatum ab ipsa omissione. Tract. 20. cap. 10. n. 19. Si aliunde, & independenter ab omissione ille actus sit peccatum, poterit etiam ferri ab omissione in confessione aperiri. n. 21. Peccatum omissionis incipit impulari ei, qui dat voluntarie causam omissioni, etiam si tempus precepti non adveniat. n. 22. Omittens ex causa voluntaria non solum peccat apponendo causam, sed & cum de facto omittit, licet tunc non sit sui compos, nec habeat facultatem ad non omittendum. n. 26. Si tamen ante subsequenter omissionem retrahat efficaciter causam per penitentiam, iam ex tunc omisso non est amplius ei voluntaria, nec peccatum. Tunc autem sufficit contrarij appositionem causae tantum. n. 29. Illae omissiones, & effectus intelliguntur indirecte voliti in appositione causae voluntariae, qui & possunt, & debent provideri. n. 30. Gravitas omissionis sumitur ex nobilitate actus omitti; diminuitur autem malitia omissionis ex honestate actus, qui est eius causa; ideoque minus peccat, qui sacrum omittit propter studium, quam qui omittit propter ludum. n. 31.

26. Peccatum mortale est dictum, factum, vel conceptum contra legem simpliciter. Tract. 20. cap. 11. n. 1. Peccatum veniale est dictum factum, vel conceptum contra legem secundum quid. Ex peccato actuali tum mortali tum veniali oritur peccatum habituale, sive mortale, sive veniale. Peccatum mortale habituale est voluntaria privatio Gratiae; veniale vero habituale voluntaria privatio fervoris Charitatis. ibid. Quinque sunt differentiae inter mortale & veniale: 1. quod mortale est contra legem simpliciter, veniale vero secundum quid; 2. quod mortale opponitur Gratiae, & Charitati, easque destruit; veniale vero solum opponitur fervori Charitatis; 3. quod mortale deordinat voluntatem circa finem; & veniale vero circa ea, quae sunt ad finem; 4. quod mortale meretur poenam aeternam tam damni quam sensus; veniale vero poenam temporalem. 5. Quod

Quod

Quod mortale maculat simpliciter animam; veniale autem secundum quid. n. 3.

27. Peccatum sive mortale, sive veniale aliud est tale ex genere, aliud per accidens. Mortale ex genere est, quod ex se opponitur graviter Charitati Dei, & proximi; veniale vero ex genere, quod ex se non opponitur graviter Charitati Dei, & proximi, ut simplex mendacium, verbum otiosum &c. Peccatum mortale, aut veniale per accidens illud est, quod ex aliqua circumstantia adjuncta fit ex mortali veniale, aut e contra. Tract. 20. cap. 11. n. 4. Peccatum mortale ex genere dupliciter potest transire in veniale: primo ex defectu perfectae deliberationis, & consensus; 2. ex parvitate materiae. n. 5. Non in omni genere peccatorum invenitur parvitas materiae; illa enim peccata in quibus integra offensio, & irreverentiae ratio indivisibilis est, ut sunt Infidelitas, odium Dei, simonia &c. hanc parvitem non admittunt. n. 7. Pro cognoscenda gravitate, & levitate, seu parvitate materiae tres regulae assignantur. Prima, tunc materia dicenda est gravis, quando actus preceptum multum conducit ad Charitatem Dei, vel proximi, si vero parum conducit, erit levis; 2. si res quae precipitur, multum conducit ad finem legislatoris, licet sit in se levis, gravis iudicanda est; si vero parum conducit, absolute levis dicenda est; 3. supposito quod res sit ex his quae admittunt parvitem materiae, inspicienda est per comparationem ad subiectum circa quod veniatur, & preceptam a quo prohibetur, vel precipitur; sicut enim unius Regalis est materia parva respectu divitis, sed gravis respectu pauperis; omisso duorum Pauperum est materia levis respectu totius Officii, sed gravis respectu unius Horae. n. 9. Item numero actus sumptus in esse moris nequit esse successive peccatum veniale, & mortale, bene vero sumptus in esse physico. n. 11.

28. Peccatum veniale potest fieri mortale, si in obiecto illius constitatur ultimus finis. Potest autem aliquis dupli-

Part I.

citer constituere rationem ultimi finis in obiecto peccati venialis, scilicet directe, & formaliter, ut cum ex errore intellectus existimat tale obiectum esse ultimum finem, & ut ad talem deferat honorem; vel virtualiter, & interpretative, cum ita tale obiectum diligit, ut illud non recuset committere aliquid peccatum mortale; & hoc adhuc dupliciter; vel quia de facto eligit tale peccatum v. g. homicidium ad ostendendam inaniter suam fortitudinem; vel quia licet de facto illud non eligat, tamen elicit ita affectus ad obiectum peccati venialis, ut data occasione illud praelegeret, ne tali obiecto privaretur. In primo casu erit peccatum idololatriae; in secundo homicidii; in 3. vel erit in specie meretricis, vel nullum erit speciale vitium, ad quod pertinet, & sufficit dicere in confessione: habui affectum committendi quoddam peccatum. Tract. 20. cap. 11. n. 13. Peccata venialia quantumlibet multiplicentur, nequeunt constituere unum peccatum mortale; sed hoc intelligendum de ipsis malis venialibus formaliter sumptis. n. 14. Potest tamen veniale transire in mortale vel ratione conceptus formalis, vel ratione scandali. n. 15. Item ex conjunctione unius materiae levis cum alia. In comm. ad art. 4. qu. 88.

§. II.

De distinctione specifica, & numerica peccatorum.

29. Distinctio specifica peccatorum primo, & pensio desumitur ab obiectis, per accidens vero ad eam concurrunt inordinatio privativa actus. Vel quod idem est: Distinctio specifica peccatorum desumitur per ordinem ad virtutes oppositas, nam species virtutum ab obiectis sumuntur. Tract. 20. cap. 12. n. 1. 2. Finis intrinsecus coincidit in specificando cum obiecto. n. 3. Si praecerta distinguantur ex parte rei prohibite, vel ex parte motivi prohibendi, (loquendo de motivo intrinseco prohibendi, vel precipiendi,) multiplicitas illo-

B

illorum infert distinctionem specificam in peccatis; secus si distinguantur præcise ex parte præcipientis, vel prohibentis. n. 5. 6. Duplex est finis, unus extrinsecus, alius intrinsecus. Finis extrinsecus est ratio motiva, quæ absolute movet legislatorem ad condendam legem: finis intrinsecus est ipsa res præcepta ut præcepta, quæ aliquando præcipitur unde sumpta secundum se, aliquando vero prout iubet alterius finis: v. g. finis extrinsecus prohibitionis homicidii est pax Republicæ, sed finis intrinsecus est ne proximo iniuria per homicidium inferatur. Quod si fiat in loco sacro, nedum erit finis intrinsecus præcepti ipsum homicidium ut iniustum, sed etiam ut oppositum Religioni. n. 8.

30. Quoties præceptum trahit actum ad specialem actum virtutis in affirmativis, vel ad specialem oppositionem ad aliquam virtutem, vel aliquam eius specialem rectitudinem in negativis, tunc apparet nova ratio, sive motivum intrinsecum præcepti, secus si ad id non trahat. Tract. 20. cap. 12. nu. 9. Igitur sacerdos committens peccatum carnis, duo peccata specie distincta committit, alterum contra castitatem, alterum contra Religionem. Item qui voluntarie sanguinem in loco sacro effundit, duo peccata committit, unum contra iustitiam, alterum sacrilegii contra Religionem. n. 10. E contra Franciscanus non ieiunans die Veneris, occurrente Vigilia de præcepto, in probabiliore sententia unicum peccatum committit contra temperantiam. n. 11. Similiter Sacerdos beneficiatus omittens Officium Divinum sine animo faciendi suus fructus correspondentes omittit, unicum peccatum committit contra Religionem, ex cuius motivo præcipitur recitatio. n. 12.

31. Circumstantiæ morales sunt illæ, quæ cum sint extra essentiam actus moralis, illum quodammodo circumstant, & efficiunt moraliter, vel in se ipso, vel ratione principii, causæ, vel effectus; quod tunc fit quando circumstantia importat rationem convenientiæ aut inconvenientiæ ad actum moralem. Tract. 20.

cap. 12. n. 13. Circumstantiæ sunt septem. Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando; nec est excohibibilis alius modus efficiendi moraliter actum, n. 15. Circumstantia dupliciter potest asserere actum moralem; vel transfere illum ad aliam speciem distinctam ab ea, quam habet ex objecto; ut circumstantia loci sacri in furto; vel augendo eius malitiam intra eandem speciem ut tantum in maiore quantitate; & hæc vocatur circumstantia aggravans. n. 16. Circumstantiæ aggravantes sunt in duplici differentia; alia sunt notabiliter aggravantes; quæ scilicet taliter aggravant malitiam intra eandem speciem quod per se sufficerent ad constituendum grave peccatum, ut augmentum quinquaginta aureorum in furto; alia leviter aggravantes, quæ scilicet ita augent, ut per se non sufficiant ad constituendum grave peccatum. Dantur etiam circumstantiæ minuentes malitiam, aut sunt; metus, ignorantia, inadvertentia & minor gravitas materiæ: & hæc rursus vel minuunt intra eandem speciem, vel extrahunt peccatum a graviore, seu diversa specie; ut si quis accedat ad uxoratam ignorans esse talem, quo pacto actus trahitur a specie adulterii, ad simplicem fornicationem. n. 17.

32. Peccata distinguuntur specie ex circumstantiis, quæ specialem habent deordinationem ad rectam rationem. Tract. 20. cap. 12. n. 18. Quilibet circumstantia dupliciter potest variare speciem actus 1. dando primam speciem peccati, ut quando vitiat actum, qui ex se bonus erat, & gr. si quis audiat sacrum ut fuerit, & tunc circumstantia induit rationem objecti, quod ab actu dicitur respectu; 2. non quidem dando primam speciem, sed addendo aliam distinctam, quo pacto votum castitatis addit fornicationi speciem sacrilegii. n. 19. Circumstantiæ speciem non mutant necessario aggravant, vel minuunt malitiam actus pravi. nu. 20. Peccatum ex objecto levius potest, ratione circumstantiarum non mutantium speciem, excedere gravitatem peccati superioris speciei, moraliter loquendo.

quando, & in æstimatione prudentum. n. 22. Illud peccatum est gravius quod opponitur directe perfectioni virtuti ceteris paribus. n. 24.

33. Distinctio numerica peccatorum tam exteriorum quam interiorum circa idem objectum, sumitur a morali actu interruptio. Tract. 20. cap. 12. n. 30. Peccata sive cordis, sive oris, sive operis, totaliter interruptuntur per contrarium voluntatis actum efficaciter retrahentem. Insuper tenentur actus moraliter interrupti quoties non perseverant formaliter in se, vel virtualiter in aliquo effectu. n. 31. Peccata cordis, quæ perfecte consummantur in intellectu, & voluntate, eo ipso quod actus voluntatis multiplicentur, censentur moraliter interrupti, & tot sunt peccata numero distincta, quot sunt actus voluntatis. n. 32. Si vero actus voluntatis veniant circa peccata quæ exterius consummantur, ut circa peccata oris, & operis, tunc tales actus discontinuantur moraliter, quando peccata exterius consummantur, vel quando inter ipsos intercedit notabilis mora, si non uniantur in aliquo effectu ex ipsis orto, qui conducatur ad finem intentum, & consummationem peccati. n. 35.

34. Unde qui habet animum ulciscendi de inimico, & immediate voluntarie ad illa se divertit per aliquod tempus, si postea repetat idem propositum sunt duo peccata numero distincta. Tract. 20. cap. 12. n. 35. Qui vero furari intendit, statim viam arripit, ponit scalas, & furatur; licet plures repetat intentionem, unicum peccatum committit. Similiter qui intendens occidere inimicum, arma preparat, viam carpit, per multos dies inimicum querit, & tandem eum occidit; licet interim plures repetat intentionem, unicum numero peccatum committit. & sufficit in confessione dicere: commisi homicidium; quia omnia illa opera, mediæ, & repetita intentiones ortum habuerunt a prima voluntate, quæ in his virtualiter perseverat. n. 36. Qui statim non resitit rem alienam, si non retrahat efficaciter voluntatem, uni-

cum peccatum committit, licet perantem in ea voluntate persistat, & pluries idem propositum repetat, etiam pluries offeratur occasio resititendi, vel interim alienetur, aut consumatur, aut somno se trahat, vel distrahatur, in ipsa enim retentione, & hinc rei alienæ, illa prior voluntas virtualiter perseverat, donec fiat resitutio. n. 37.

35. Interruptiones alia sunt breves & communes, ut quæ sunt per somnum, inadvertentiam, vel brevem moram; v. g. dum legitur epistola: alia extraordinariæ, & diuturnæ, in quibus moraliter præsumitur prima intentionem perseverare non posse, ut interruptio per mentem; hebdomadam, diem, vel horam pro qualitate aliorum exteriorum, quædam enim admittunt majorem temporis extensionem, quædam vero minorem. Tunc voluntatis actus censentur perseverare moraliter, cum tantum per breves, & communes interruptiones discontinuantur; quare furandi, aut fornicandi intentio permanet virtualiter in æstimatione morali, licet interruptatur per somnum, comestionem, lectionem epistolæ &c. si vero discontinuantur actus per extraordinarias, & diuturnas interruptiones, non censentur prior voluntas virtualiter permanere; ideoque si die jejunii comedas, transacta una hora, erit comestio moraliter discontinuata, & fractio jejunii. E contra si quis volens occidere inimicum, per mentem alio distrahatur, non censetur illa voluntas moraliter permanere, quia etiam respectu homicidii, interruptio unius mensis nimis longa reputatur. Tract. 20. cap. 12. n. 38.

36. Peccata multiplicantur numero, si veniant circa objecta plura integra, & totalia, numero distincta, sive per unicum actum internum, aut externum, sive per plures. Inferuntur 1. Quod si iudex secularis debeat homines eadem actione morali extrahere ab Ecclesiâ, unicum tantum incurret excommunicationem, quia talis extractio prohibetur ob reverentiam debitam loco sacro, quæ per unicum actionem unice violatur. Tract. 20. cap. 12. num. 47. Inferuntur 2.

Quod si quis unico, aut pluribus actibus blasphemaret duodecim Apostolos, unicum peccatum committeret; quia irreverentia sanctis irrogata est moraliter una, cum obiectum formale, & totale sit unicum, licet materiale sit multiplex. n. 40. Inferitur 3. Quod si eodem tempore plures blasphemias in Deum effusit, aut diversis verbis contumeliosus aliquem afficiat, dicendo v. g. esse furum, adulterum, homicidam &c. unicum peccatum committit; quia licet materialiter specie distinguantur, tamen moraliter conveniunt in eo quod laedunt honorem, & sic sunt partes unius obiecti totalis, blasphemus, vel contumeliosus non moraliter interruptus laesit. n. 41.

37. Inferitur 4. Quod si eas contumelias dicas contra plures homines tot committis peccata quot sunt subiecta contumelias affecta; quia respectu injuriarum sive in honore, sive in aliis, diversitas cuiuscunque subiecti est integra, & adaequata. Tract. 20. cap. 12. n. 42.

Inferitur 5. Quod si quis unico actu intendat occidere, aut de facto occidat tres homines, tria numero peccata committit; quia in actionibus contra iustitiam, distinctio sumitur secundum diversum jus laesum. n. 43. Inferitur 6. Quod si quis unico actu plures oves, aut boves diversorum dominorum fuerit, licet ex eodem grege, tot peccata numero distincta committit quot sunt domini, cum laedat iura multorum realiter numerice distincta. Quod si essent unius domini: qui illas diversis vicibus eadem nocte expilaret, unicum peccatum committeret; quia esset furta moraliter continuata, & partes unius furti totalis. n. 44.

38. Inferitur 7. Quod qui unico actu statuit non jejunare tota Quadragesima: aut toto mense non recitare Officium, tot peccata committit quot sunt dies, quia sunt obiecta totalia numero distincta. Similiter qui eadem nocte plures coit cum muliere, plura numero distincta peccata committit; copula enim sumunt distinctionem numericam a dele-

statione venerea, quae in quavis copula est distincta totaliter ab alia. Inferitur 8. Non solum tactus, & oscula antecedentia copulam, sed & subsequenta, immo & delectationem immediate subsequantam, de copula habita, unum peccatum constituit; quia sunt partes integrantes, & complentes copulam illam. Quod si tactus, oscula, & delectatio subsequenta copulam, habeantur animo alterius copulae futurae, erunt peccatum numero distinctum a copula praecedenti. Oscula, & tactus si habeantur sine intentione copulae, etiam in tanto animo, copula subsequatur, sunt distinctum numero peccatum; non solum enim habent malitiam a copula, ad quam disponunt, sed etiam a propria turpitudine. Tract. 20. cap. 12. n. 45. Inferitur 9. uti modo, quod qui in peccato mortali plures confessiones successive audit, unicum peccatum committit; quia licet omnes illarum confessiones sint materialiter diversae, tamen in ordine ad irreverentiam Auctori Sacramentorum irrogatam, in eorum indigna administratione formaliter adunantur. n. 46.

39. Peccata non multiplicantur numero ex diversis praeceptis praeciae, nisi quando talia praecepta prohibent obiecta diversa numero distincta; vel quando prohibent eandem rem sub diversis ratione formalis, numero distincta. Primum contingit, cum quis uno actu occidit plures homines, qui sunt plura obiecta numero distincta. Secundum patet in adultero, qui rem habet cum adultera; ubi praeter fornicationem datur duplex iniustitia numero distincta, nempe contra propriam uxorem, & contra complicitatem maritum. Tract. 20. cap. 12. n. 47. Jus laesum potest considerari dupliciter: vel ut est proprium alicuius communitatis ut talis, & nullo modo pertinens ad individua illius: vel ut est proprium illius communitatis, non ut communitatis est; sed ita quod jus illud primo competit individuis illius, ratione vero illorum, communitati. Si quis ergo laedat jus communitatis primo modo sum-

sumptum, unicum peccatum committit si quis vero laedat jus communitatis secundo modo sumptum, v. g. infamando aliquam communitatem; tot peccata committit quot sunt personae illius communitatis, nam infamia non tangit communitatem ut talem, sed individua illius. n. 51.

40. In eodem actu possunt esse plures malitiae specie diversae, nec non plures malitiae morales moraliter sumptae solo numero distinctae, ut patet in occidente uno ihu, tres homines. Tract. 20. cap. 12. n. 58. Dantur aliqui actus humani indifferentes secundum inam speciem, id est ex parte obiecti, qui nec sunt boni nec mali. n. 73. Nullus potest esse actus deliberatus, cui sit indifferens in individuo, sed necessario debet esse aut bonus, aut malus moraliter per se loquendo, & ex natura sua, potest tamen dari per accidens ratione ignorantiae invincibilis, aut inadvertentiae. n. 75.

S. III.

De advertentia, & consensu requisitis ad Morale.

41. Triplex est cognitio intellectus: omnino deliberata: semideliberata, & omnino indeliberata. Omnino indeliberata est quando intellectus ita rapitur ab obiecto sibi oblato, ut in illo solum percipiat rationem delectabilis, quin advertat aliquid mali, aut impedimentum boni; & sic omnimodam habet determinationem ad unum, scilicet ad appetitibilitatem talis obiecti: ideoque hic actus nec erit bonus, nec malus, esto obiectum sit moraliter pravum, aut honestum: & haec dicitur advertentia omnino indeliberata. Cognitio semideliberata est, quando licet intellectus advertat in obiecto aliquam indifferentiam, non tamen haec plene cognoscitur, aut firmo iudicio tenetur, sed quaedam veluti luce transeunte percipitur, ut accidit in semidormientibus, & somnolentibus, qui non plene intelligunt, quae tunc apprehendunt; & haec est advertentia semideliberata. Cognitio denique plene deliberata est quando pleno, & firmo iudicio discernimus

ea, quae cognoscimus, ut accidit in his qui sunt vigilantes, & sui compotes, quando non sunt alio distracti. Tract. 20. cap. 13. n. 2.

42. Huc triplici cognitioni correspondet in ratione, & voluntate, nec non & in appetitu sensitivo triplex motus: scilicet motus primus: secundo primus: & deliberatus. Motus primo primi iudicij, qui advertentur omnem rationis advertentiam, sive sensum corporis, sive imaginationem subito consequantur; & ideo iudicij omnino necessarii, & omni culpa vacanti. Motus secundo primi sunt qui sunt cum aliquo, & semiplena advertentia, & sic iudicij imperfecte liberi, ac proinde solum capaces venialis malitiae. Motus denique deliberati sunt, qui procedunt cum advertentia rationis plene deliberata, & completa, & sic sunt capaces malitiae mortalis. Tract. 20. cap. 13. nu. 3. 6.

43. Sive cognitio, aut advertentia sit tantum semiplena, sive etiam plene deliberata dupliciter potest terminari ad obiectum sibi praesentatum: 1. attingendo illud secundum quod est sibi physice utile, aut delectabile non cognoscendo malitiam, aut prohibitionem illius: 2. terminari potest non solum ad esse physicum obiecti, sed etiam ad esse morale, scilicet ad malitiam, & prohibitionem illius; & hoc adhaec tripliciter: scilicet vel in communi advertendo esse malum; vel in particulari cognoscendo speciem, aut quantitatem malitiae; an sit mortalis vel venialis; vel denique cum noticia certa, probabili, dubia, vel scrupulosa talis malitiae, tam in ipso obiecto secundum se sumpto, quam in sua causa. Ad peccatum non sufficit praecisa cognitio physica entitatis, seu delectabilitatis obiecti peccaminosi, sed requiritur cognitio, & advertentia malitiae moralis illius saltem in communi. n. 4.

44. Si loquamur de toto processu cognitionis, ex quo homo incipit cogitare, quousque sistat ultimo in obiecto peccaminoso, necessaria est ad peccatum mortale, saltem in principio illius processus expressa advertentia, & formalis deliberatio malitiae obiecti: si vero loquamur

* Secundum Salm. speculat. tract. 24. disp. 8. n. 279. tot peccata numero distincta committit quot confessiones audit; per quamlibet enim absolutionem distinctum conficit, & compleretur Sacramentum;

de sola cognitione talis objecti in se ipso, & quæ supponit in illo processu alias cognitiones circa causas aut principia illius; sufficit deliberatio, seu advertentia interpretativa; nam ratione cognitionis, & advertentia expressit præteritæ, advertere, & deliberare tenetur. Quando in actu est duplex malitia moralis, si peccatum solum unam advertat, unicum peccatum committit; quare qui accedit ad non suam ignorans esse uxoratam, fornicationem tantum, non adulterium committit. Tract. 20. cap. 13. n. 7. 11.

45. Duplex est consensus voluntatis; expressus, & formalis; & implicitus, si-ve virtualis. Primus est cum quis vult directe aliquam rem; secundus cum quis vult causam, aut principium connexum cum effectu; ex quo dicitur velle virtualiter ipsum effectum. Postquam intellectus plene advertit influentis motum sensualitatis circa objectum sub mortali prohibentem, voluntas potest tripliciter se habere: 1. directe consentiendo in illud; & hoc adhuc dupliciter, nempe vel cum affectu efficaci consequendi quod delectat, vel fugiendi quod displicet; vel sola complacentia, aut displicentia illius; & talis complacentia absque executionis desiderio dicitur delectatio morosa, de qua agitur §. 10. Secundo positive resistendo, & efficaciter curando motum illum repellere; 3. neque positive consentiendo, neque positive resistendo, sed negative se habendo, non reprimendo talem motum. In primo casu certum est peccatum esse. In 2. vero nullum esse peccatum, sed potius meritum. Tract. 20. cap. 13. n. 12.

46. Seclulo periculo consensus, aut alterius gravis damni non tenetur voluntas sub mortali reprimere motus illicitos appetitus sensitivi; sed potest negative, seu permissive se habere circa illos. Tract. 33. cap. 23. n. 15. At si ex permissione motus illiciti adit periculum consensus, aut alterius gravis damni, tenetur voluntas sub mortali positive resistere. n. 18. Ad cognoscendum autem quando ex tali permissione adit periculum consensus, certa regula assignari nequit, cum hoc

dependeat ex qualitatibus, & virtute subjecti, & ex materia delectationis magis, vel minus periculosa. n. 19. Igitur qui habet animam satis firmam in bono; proindeque nunquam, aut raro in aliquo grave consentit, ipse sensualitatis motus ei falsidus sunt, non est cur ex qualibet permissione, aut non resistentia statim consentium peritubeat; ea namque animi dispositio videtur sufficienter periculum auferre, unde poterit sine culpa mortali prædictos motus tanquam hostem debilem parvipendere, præsertim si alia via procuret prohibere voluntatem a consentu. Qui autem infirmo est animo, & experientia dicitur, ac sensibilibus valde allici, semelque, & iterum se consentisse, vis unquam periculum consensus effugiet, si postquam plene advertit, permissive se habeat; quia respectu voluntatis infirmæ, & debilis magnam vim habent motus illi, & facillime consentium extorquet; quare ille nisi urgens causa excuset, statim ac plene advertit, tenetur sub mortali ad positive resistendum. Tract. 13. disp. 10. n. 193.

47. In materia venerea conveniunt communiter Doctores quod si delectatio est gravis ex parte actus, idest cum magna commotione carnis, seu libidinis, tenetur voluntas sub mortali positive resistere, quia licet in aliis materiis motus vehementis plerumque non trahat fecum consentium, at in venereis delectationibus, commotio est non admodum gravis, secum affert periculum consensus, & pollutionis, vel saltem notabiliter in illum influit. Tract. 20. cap. 13. n. 19. Si tamen illi motus ex causa iusta, & moraliter inevitabili oriatur, vi. g. ex lectione necessaria talis materia: ex audita confessione, ex tactu necessario ad mendandum; tunc amoto consensus periculo, & alias habendo firmum propositum antecedens nunquam consentiendi, non tenetur sub mortali occasionem, & opus inceptum omittere, aut positive hos motus reprimere, (nisi hoc faciliter fieri possit;) sed sine peccato mor-

mortali, possumus tunc eos permittere, negative nos habendo. Similiter mortaliter non peccabit qui circa hos motus negative se habet, quando expersus est, & scit, quod dum eis magis resistit, magis irritantur, & roborantur, & e contra eos despiciendo, minuuntur. n. 20.

48. Quando delectatio venerea est gravis ex parte objecti, levis vero ex parte actus: v. g. si sit de copula cogitata, sed sine notabili carnis, & libidinis commotione, tunc cessante periculo consentus in eam, non erit mortale negative se habere. Tract. 13. disp. 10. n. 198. Expedit tamen omnibus tam robustæ quam debilis virtutis, ut statim ac cognoscunt inordinatum motum cuiuscunque fuerit materiæ in appetitu excitari, curent ei positive resistere, tum quia alias levem ad minus committunt culpam; tum etiam quia res est valde periculosa, & qui magis in se confidit proximior est lapsui. Tract. 20. cap. 13. n. 19.

§. IV.

De consensu voluntatis in applicatione cause liberæ.

49. Ex causis influentibus in effectus illicitos, quedam sunt per se influentes, & quedam per accidens. Per se influunt, quæ ex natura sua effectum illicitum inducunt, ut propinatio veneni, concubitio ad mortem; & tactus, aspectusque lascivi ad pollutionem. Per accidens influunt, quæ concurrunt removendo prohibens, sicut omisio gubernationis in Prælati est causa defectuum in subditis, vel quæ in eos effectus directe influunt, quibus per accidens alii effectus illiciti conjunguntur, ut quando ex hoc, vel illo modo accubandi sequitur pollutio. Deinde ex causis per se, quedam sunt notabiliter influentes, ut in ordine ad mortem propinatio veneni; quedam vero leviter influentes, ut tactus levis manus feminæ respectu pollutionis. Præterea aliquæ ex causis per se influentibus

solum habent concurrere ad effectum illicitum; vel si ad alios concurrunt, nonnisi mediante illo concurrunt, ut se habet veneni propinatio. Aliz vero sunt, quæ primo influunt in effectum licitum, & eo mediante in illicitum, ut tactus Chirurgi, qui concurrit immediate ad curationem; & mediate, (si sit in venendis,) potest concurrere ad pollutionem. Ultimo notandum, quod causæ quæ leviter influunt in effectum illicitum respectu unius personæ, possunt graviter influere respectu alterius; Ut autem cognoscatur, quæ causæ leviter, & quæ graviter influunt: ad qualitatem materiæ, & subiecti attendendum est. Tract. 20. cap. 13. n. 21.

50. Voluntas tunc directe consentit in effectus illicitos, quando applicat causam, quæ vel est determinata ad effectum illicitum, vel nonnisi eo mediante in effectum licitum influere potest. Tract. 20. cap. 13. n. 22. Si causa prius, aut æque per se primo habeat effectum licitum, & adit sufficiens necessitas, juxta gravitatem materiæ, potest licite applicari ad effectum licitum; & tunc voluntas licet effectum illicitum provolvent, non tamen ex hoc dicitur illum velle: Quare Mulier gravida, si periculose labore, potest sumere medicamentum inductivum sanitatis licet sit cum abortus periculo, dummodo medicamentum non habeat prius causare abortum, quam indocere sanitatem. Debet autem necessitas esse gravis, & urgens pro qualitate materiæ; & cui alia via occurri non possit, aliter non erit gravis, & urgens. n. 23. 24. Esto causæ sint per accidens, si effectus nocivi secundum se graves in materia iustitiæ, & charitatis ex illis oriuntur, regulariter sub mortali vitari jubentur, nisi gravis, & urgens necessitas earum applicatio, nem excuset; secus in materiis aliorum aliarum virtutum, & præsertim castitatis, de qua suo loco. Tract. 13. disp. 10. n. 248.

§. V.

De delectatione morosa.

51. Delectatio morosa est simplex completentia de objecto pravo cogitato, sine intentione efficaci executionis. Hæc delectatio potest esse non solum in voluntate; sed & in appetitu sensitivo, cum hac tamen differentia, quod quæ est in voluntate, est actus pure immaterialis, quæ vero in appetitu sensitivo, materialis, & sensibilis. Tract. 20. cap. 13. n. 25. Dicitur morosa non a mora temporis, sed a pleniori voluntatis consensu; nam accidere potest quod diu duret, & morosa non sit, si voluntas toto illo tempore resistat, & quod licet duret per unicum instans morosa sit, si voluntas illam plene advertens, plene statim consentiat. n. 26. Delectatio morosa non solum specificatur ab objecto, sed & ab illius circumstantiis moralibus mutantibus speciem, siue sint ratio motiva, siue tantum terminativa delectationis. Quare qui delectatur de copula cum conjugata, licet circumstantia conjugii non moveat ad delectationem, si tamen cognita non retrahit a delectatione, dat ei suam speciem, non obstant quacumque præcisione intellectus a tali circumstantia. n. 31. 32.

52. Omnis delectatio morosa de objecto prohibito sub mortali, siue jure natura, siue positivo, sub ea ratione, seu secundum eam rationem, qua tale objectum sub prohibitione cadit, est peccatum mortale. Tract. 20. cap. 13. n. 36. De prohibitis jure naturæ qualitercumque sumatur delectatio, semper sumitur de eis ut subsunt prohibitioni, & involvunt malitiam objectivam, a qua per nullam abstractionem, salva eorum substantia denudari possunt; ideoque de talibus non licet sub quacumque conditione, vel abstractione delectari. De his vero quæ solo jure positivo prohibentur, cum non ab intrinseco sint mala, sed solum ex aliqua conditione accidentali possunt prohiberi, & possunt, salva eorum substantia per abstrac-

nem denudari a malitia objectiva, licet delectari, facta abstractione a conditionibus, & circumstantiis connotantibus prohibitionem. De his autem sumptis cum omnibus suis conditionibus, cum quibus hic & nunc subsunt prohibitioni, ut v.g. de elu carnium die Veneris respectu sani, minime delectatio licet, etiam posita conditione si non essent prohibita; nam hæc nuda conditio non tollit ab objecto connotationem prohibitionis. Quando autem Theologi dicunt licere de prohibitis jure tantum positivo delectari sub conditione si non essent prohibita, intelligendi sunt non de nuda, & simplici conditione, sed cum abstractione prædicta. Tract. 13. disp. 11. n. 20.

53. Si quis delectetur de copula cum conjugata ut tali, sub conditione etiam, & apprehensione quod esset propria uxor, peccat cum peccato fornicationis, tum adulteri, nam circumstantia conditionis personæ est moraliter impræfendibilis ab ea. Si delectetur de copula cum femina in communi nullam determinando, & abstrahendo a circumstantiis omnibus, erit peccatum simplicis fornicationis. At si in illa apprehensione velit quacumque feminam quoscumque sit conditionis, delectatio de tali copula habet omnes luxuriae species, quas habere potest. Tract. 20. cap. 13. n. 38. Si quis delectetur morose die Veneris de elu Perdicis, aut Capri mente concepto, apprehendendo se illis velci, facta abstractione a circumstantia temporis prohibiti, non peccabit mortaliter. Sic Religiosus delectari potest apprehendendo se expendere magnam summam in pauperes, facta abstractione a voto paupertatis, & status conditione, sub quibus circumstantiis ei non licet. ibid.

54. Etiam in prohibitis jure naturæ sub mortali, potest quis delectari sine peccato mortali, si delectatio terminetur non ad ipsum objectum pravam, v.g. homicidium, sed ad dexteritatem, ingenium, fortitudinem &c. quibus actus exercitus fuit; nam cum illa nullam imponant malitiam, de his delectari peccatum non erit: erit tamen læthale delectari de tali mo-

modo, si talis delectatio secum afferat periculum transeundi ad delectationem de ipso objecto, aut consentiendi in ipsum homicidium, vel illud committendi; vel si ipse modus artificiosus ex se pravus sit. Cognoscitur autem delectationem esse præcise de tali modo ingenioso, si non plus delectet in illicitis quam in licitis. Hinc convincuntur delectari non de modo, sed de ipsa substantia, & malitia objecti, qui jucundus, aut avidus, legunt, & audiunt carmina, & cantilenas de rebus turpibus, quas de honestis, & piis, esto æque elegantia, & artificiosa: item qui verba casu dicta, & aliud sonantia ad turpia delectant: & qui frequentius, ac libentius de oculis corporis partibus, & de aegritudinibus, ac medicamentis ad eas pertinentibus loquuntur, quas etiam cum immoderato nisu, latentis pravæ intentionis teste commemorant. Tract. 20. cap. 13. n. 39. 40.

55. In cogitatione objecti sub mortali prohibiti si delectatio sumatur non de ipsa re cogitata, sed de sola cogitatione: (potest enim vis cognoscitiva reflecti supra suos actus;) non est peccatum mortale, sed vel actus bonus, si habeat honestum finem, vel si sola curiositas moveat, peccatum veniale ratione otiositatis. Et quod dicitur de delectatione cogitationis, intelligendum est etiam de delectatione quoscumque alterius cognitionis, siue visus, siue auditus, siue intellectus: ideoque quantumvis objecta sint illicita, prava, & inhonesta, non erit peccatum mortale delectari de eorum cognitione, per se loquendo, & attendendo ibi: nam ex aliis capitibus si prædicta delectatio est peccatum mortale, nempe vel ratione rei cogitatas, ut cum delectatio transit ab ipsa cogitatione ad rem cogitatum; cuius transitus indicium est, si ad cogitandum de talibus non moveat vera necessitas, vel utilitas; si libentius quis inquirat de his quam de rebus licitis, & honestis; si plus delectet cogitatio de illicitis quam de licitis, si plus tem-

poris in illorum studio infumat quam opus sit; vel ratione finis, cum licet cet cogitatio, seu cognitio ordinatur ad finem mortaliter peccaminosum; vel ratione effectus pravi, quem cogitans vitare tenetur, nempe consentiendi in ipsam rem illicitam, vel consentiendi periculum, vel saltem periculum transeundi ad delectationem de ipsa re, vel consentiendi in talem delectationem; vel ratione scandalii, quod in aliis sequi potest; ut si vir gravis, vel Religiosus coram pusillis assilant representationi rerum obscenarum. Et quia hi effectus, & periculum frequentius imminet ex cogitatione rerum turpium quam aliarum, urgentiusque ex visione quam ex cogitatione; ideo S.S. Patres, & Theologi potissimum in his rebus ad mortale damnant prædictas cogitationes, archiique visiones, & alpeclus, eo quod citius vehementiusque libidinem excitent. Ex indicis quoque numeris precedenti relatis cognoscitur, an delectatio sit de sola cogitatione, vel de re cogitata. Si delectatio procedat, quia quis v.g. vindictam sumplit de inimico, vel cum femina rem habuit, præsumendum est delectationem esse non de sola cogitatione, sed de re cogitata. Tract. 13. disp. 11. num. 27. 28. & Tract. 20. cap. 13. nu. 27. 28.

56. Illicium est delectari ex quocumque sine de spirituali proximi danno, ut de damnatione æterna, de lapsu in peccatum, de amissione Gratiæ &c. Possunt tamen licite delectari de permissivis peccati, prout ex Dei misericordia ordinatur ad bonum ipsius peccantis. Tract. 20. cap. 13. n. 41. Licite potest quis delectari de danno temporalis proximi, ut de morte naturali, ægritudine &c. ob finem bonum, & honestum nempe ob bonum, quod illorum non absolute inanis sit. Quare cum bonum spirituale proprium, vel alienum excedat omne damnum temporale; ob illud potissimum licite delectari de morte, aut alio danno temporalis proximi. n. 42. 43. Si mors, aut aliud temporale

proximi damnum cedat in commune Reip. bonum, licitum erit de tali damno ob id delectari. n. 44. Ob bonum particulare temporale, delectari non licet de proximi gravi damno. nu. 45. Non licet sibi, aut alius optare mortem ad vitandam molestim infirmitatis, mendicitatis, vexationis illatae, internae afflictionis &c. nec consequenter de ea ob tales fines delectari. Illicitum est delectari de peccato formaliter tali, ob bonum effectum ex eo ortum: de ipso vero bono effectum, non reduplicative ut orto a peccato, sed secundum se, & in effectu delectari licet: cavendum tamen ne sub delectatione de effectu, lateat sicut anguis in herba delectatio de causa, nempe de peccato, v.g. de morte alterius, fornicatione &c. n. 46. 47.

57. De actionibus, aut omissionibus sine pure naturae, sive positive prohibitis, quae ob aliquam rationem fuerunt absolute malitia formali, ac prout ab ipse peccato, retenta tamen malitia obiectiva: ut de fornicatione, aut homicidio in ebrietate, aut amentia commisso, de usu carnis in die ieiunii, aut de omissione iacti in die festo ex errore, ignorantia, vel oblivione, ob nullum finem delectari licet. De illis vero, quae ob aliquam rationem, non solum liberatae fuerunt a malitia formali, sed etiam ab obiectiva, & sub tali conceptu memoria obliata: ut de furto in extrema necessitate facto; ut de homicidio in defensionem vitae cum debito moderamine, de usu carnis in die ieiunii, tempore infirmitatis, &c. ob honestum finem delectari licitum est: deiciente autem honesto fine, erit talis delectatio culpa venialis. Tract. 20. cap. 13. num. 49. 50. & Tract. 10. disp. 11. num. 53. &c.

58. Ob honestum finem v. g. ob sanitatem, vel tentationes carnis ledendas, licitum est delectari de pollutione naturaliter eveniente in sompno, vel etiam in vigilia, & eam desiderare, desiderio tamen inefficaci, & in futuram minime influente. De ea autem delectari, & in eam consentire dum pra-

sens est, consensu inefficaci, & in eam non influente, speculative loquendo, illicitum quoque erit; in praxi tamen raro iste consensus sic inefficax erit, ut nullus in eam detur influxus, vel saltem periculum illius. Si pollutio nocturna proveniat ex tactu proprio vel alieno, aut ex aliquo turpi somno, seu cogitatione, etiam non libera, tunc non est naturalis evacuatio, sed venerea, & sic obiective mala, de qua delectari non licet. Si vero accidat ex aliqua causa per accidens, de illis quas homo vitare non tenetur, ut ex moderato cibo, vel potu, aut ex auditione confessionum, tunc est pollutio naturalis, ac proutde licita ejus delectatio. Quando pollutio fuit mere naturalis, sicut pollutio de ea delectari, etiam licet attulerit delectationem, & commotionem sensibilem, quia haec naturaliter pollutionem consistunt. At si quando delectatur de pollutione naturali praeterita, aut futuram desideramus, dicitur haec spirituum generationi servientium commotio, tunc delectatio, desiderium, aut consensus sunt lethale peccatum. Tract. 20. cap. 13. n. 52. 54.

59. Non est peccatum mortale, quod conjux in alterius absentia delectetur de copula habita, vel habenda, dummodo id sit absque commotione carnis, & spirituum generationi servientium. Tract. 20. cap. 13. n. 55. Licita est vidus delectatio sine voluntatis, sive etiam appetitus sensitivi, de copula habita tempore matrimonii, dummodo absit commotio carnis, & spirituum generationi servientium, & talis delectatio solum respiciat copulam ut praesentem, non vero ut praesentem, & sibi conjunctam, & adit honestum finem, quo deservente, erit peccatum veniale. num. 56. Sponsus ante matrimonium tarum illicitum est delectari de copula futura secundum esse, quod in se habebit tempore futuro, & tunc non habet: seu quod idem est, illicitum est delectari de copula futura ut praesenti; licitum tamen est delectari de copula futura secundum esse quod habet in determinatione causarum;

sanata; seu de futitione copulae; seclusa tamen commotione carnis &c., & periculo consensus in eam, num. 58. Si quis dicat: si hoc liceret, aut non esset peccatum, de delectari de eo, non peccat, quia delectatio praesens non est, cum se teneat conditio ex parte subiecti. In prohibitis jure naturae peccat qui delectatur ea non esse prohibita. n. 61.

60. Jactantia est quando quis se extollit verbis, de se aliquid supra se dicens. Jactantia ex genere suo, & per se est tantum peccatum veniale. Jactare se de peccato mortali non quantum ad malitiam, sed quia hac vel illa dexteritate, ingenio, vel solertia opus factum est, dummodo absit periculum consensus, aut scandali, non est peccatum mortale. Tract. 20. cap. 13. num. 64. Jactantia de peccato veniali est veniale: de peccato vero mortali est mortale. Ideo dicendum etiam si verum non sit, sed confidum, nu. 94. Jactantia in quatuor casibus est peccatum mortale. Primo, si quis arroget sibi quod est proprium Dei, vel dona ejus. Secundo. Quando est cum intentione damni gravi proximi: ut si quis jactaret se de arte medicinae ad extorquendam pecuniam. Tertio. Quando est graviter contra charitatem, ut jactantia Pharisei. Quarto. Quando amore hujus jactantiae, esset paratus committere grave peccatum. n. 67.

61. Laudans alium de peccato mortali commisso, mortaliter peccat; & similiter qui laudat, si non contradicat, vel displicentiam non ostendat. Tract. 20. cap. 13. nu. 68. Jactare se de falsis virtutum, aut in hoc falsis ab altero laudes acceptare, secluso gravi damno proximi, aut scandalo, est tantum peccatum veniale. num. 69. Efficere principaliter opera virtutum ob jactantiam, & inane gloriam non est lethale peccatum, quia non ponitur in ea ultimus finis, ita quod intendatur ipsa principaliter acta, & habita, sed tantum intenditur principaliter actu. num. 70. Peccat mortaliter qui exprobrat alterum de peccato mortali non commisso, & tenetur explicare in confessione speciem peccati de

quo exprobravit; & etiam damna seculata refutare, si alterum exprobratione sua ad damnificandum induxit. num. 71. Jactantia deservit speciem a peccato, de quo quis se jactat. Si quis autem se jactaret in communi de peccatis mortalibus, non habito respectu ad illum speciem, esset simplex peccatum mortale jactantiae. n. 72.

§. VI.

De ignorantia, & de metu.

62. Ignorantia latissime accepta pro ut solum dicit scientiae exclusionem ex triplici capite, nempe: secundum se, ex parte obiecti, & ex parte principii, divisiones sortitur. Secundum se, dividitur in eam, quae dicitur negligentia, & in ignorantiam proprie dictam. Prima dicitur ignorantia scientiae illius, quam quis nec tenetur, nec natus est acquirere. Secunda dicitur ignorantiam illius scientiae, quam quis aptus natus est habere. Prima non pertinet ad moralitatem, & ideo nihil de ea, ignorantia proprie dicta dividitur in ignorantiam pure privationis, quae dicitur puram privationem scientiae eorum, quae quis scire debet, absque errore in contrarium; & in ignorantiam prae dispositionis, quae cum privatione scientiae, dicitur etiam errorem oppositum; ut cum quis ignorans v.g. lunc contractum esse usurarium, putat etiam, contractum usurarium esse licitum. Ultraque dividitur in actualem, & habituales. Ignorantia actualis prae privationis, dicitur puram privationem actualis cognitionis; habituales vero privationem scientiae scientiae. Ignorantia actualis prae dispositionis, dicitur actualis iudicium falsum; habituales vero habitum erroris habitui scientiae oppositum. Quidquid dicitur de ignorantia habituali, applicandum erit, proportionem servata, etiam ignorantiae actuali, seu inconsiderationi, seu errori actuali. Ex parte obiecti dividitur ignorantia in practicam, & speculati-

vam. Illa est carentia scientiæ practi-
cæ; hæc vero speculativæ. Ignorantia
practica, quæ præcipue ad moralitatem
pertinet, dividitur communiter in igno-
rantiam juris, seu universalem, cum
scilicet ignoratur lex, seu præceptum;
& in ignorantiam facti, seu particu-
larem, quæ versatur circa facti spe-
ciem, vel circumstantias; e. gr. cum
quis scit adesse censuram contra occi-
dentes clericum; sed ignorat, hunc
quem interficit esse Clericum. Est &
alia ignorantia, quæ dicitur præve-
lectionis, & invenitur in omni pecca-
to, reduciturque ad actualem. Tract. 20.
disp. 13. num. 1. & 2. Tract. 20.
cap. 14. n. 1. &c.

63. Dividitur præterea ex parte cau-
sæ, seu principii in vincibilem, & in-
vincibilem. Vincibilis est, quæ positis
studio, ac diligentia debitibus, superari
potest; invincibilis vero, quæ studio,
& diligentia debitibus superari non po-
test. Si ignorantia vincibilis sit eorum,
quæ scire tenemur, coincidit cum vo-
luntaria, culpabili, improbabilis, &
injusta; si vero sit eorum, quæ scire
non tenemur, coincidit cum inculpabi-
li, involuntaria, iusta, ac probabi-
li. Præterea dividitur in antecedentem,
concomitantem, & consequentem.
Antecedens illa est, juxta commu-
nionem acceptionem, quæ antecedit
omnem actum voluntatis; & ideo ni-
hil habet voluntarij, qualis est omnis
ignorantia invincibilis. Consequens est,
quæ volita est, & acceptata saltem
implicite, aut interpretative; & ideo
voluntaria est. Concomitans est, quæ
simul est cum acta, non tamen eum
causat, cuius quavis abesse, non
impedit illum, quæ aliàs sit vincibi-
lis, sive invincibilis, voluntaria,
vel involuntaria. Tract. 13. disp. 13.
n. 4.

64. Ignorantia vincibilis alia est af-
fectata, alia crassa, seu supina, & a-
liã pure vincibilis. Affectata est, qua
quis data opera ignorare vult, ut libe-
rius peccet, vel ob alium finem.
Crassa seu supina dicitur, quæ licet

non sit expresse volita, ignorans ta-
men desidia, & negligentia maxima
detentus nihil, aut fere nihil curat
de ea abigenda. Pure autem vincibi-
lis est quæ ex minori oritur negligentia,
sed sufficiente; ut ignorans non
excusetur a mortali. Tract. 13. disp.
13. num. 5. Quidquid dicitur de igno-
rantia, intelligendum est etiam de inad-
vertentia, seu oblivione actuali. Ex
quo fit toties ignorantiam censeri in-
vincibilem, quoties in toto operatio-
nis processu nulla subest recordatio, &
advertentia vel circa obligationem, si
sit ignorantia juris, vel circa condi-
tionem objecti, si sit ignorantia facti:
seclusa quippe omnino tali advertentia,
non habet homo sufficiens principium
ad veritatem inquirendam; notitia
autem quæ occurrere debet circa
malitiam objecti, vel circa legem,
ut ex hoc ignorantia non sit invinci-
bilis, non requiritur quod sit certa,
clara, & distincta; sed sufficit confusa,
sub dubio, serupulo, vel suspicio-
ne. Sufficit etiam quod talis ignoran-
tia, seu inadvertentia fuerit aliquo
modo prævisa in causa, vel saltem
ejus periculum una cum obligatione
addiscendi, quidquid sit de talis cau-
sæ sicut, vel illicita applicatione ad
alios effectus; potest enim aliqua cau-
sa esse secundum se illicita, & nihili-
ominus ignorantia esse invincibilis,
utpote in causa non prævisa. Ibid. n. 5.
& 7. 8. 9.

Triplex est negligentia: lata, levis, &
levissima: eam opponitur triplex diligen-
tia, communis, exacta, & exactissima.
Negligentia lata est omisso diligente e-
xacte communis; Negligentia levis est
omisso diligente exacta; Negligentia
levissima est omisso diligente exactissi-
ma. n. 13.

65. Omnes tenentur scire mysteria Fi-
dei præcipua: Leges communes ad mo-
res pertinentes, nempe præcepta Deco-
logi, & Ecclesiæ, & quæ concernunt
sacramenta. Tenetur præterea quisque
scire leges, & statuta ad proprium sta-
tum, & officium pertinentia. Tract. 20.
cap.

cap. 14. n. 14. Ad hoc ut ignorantia eorum,
quæ scire tenemur, præsupposita aliqua
advertentia, cognitione confusa, dubio,
vel serupulo, censatur invincibilis requi-
ritur quod adhibita fuerit ad eam vincen-
dam diligentia communis, & ordinaria
pro qualitate materia, & diversitate sub-
jectorum. n. 14.

66. Potest dari ignorantia invincibilis
juris divini, & mysteriorum Fidei, raro
tamen, & non per multum tempus.
Tract. 20. cap. 14. nu. 20. Potest etiam dari
ignorantia invincibilis cujuscunque juris
positivi humani: etiam in pertinentibus
ad proprium statum, & officium, sed
non adeo frequenter. n. 22. 23. De primis,
& universalissimis principiis juris natu-
ralis, ut: *Bonum est faciendum*, & de iis
quæ proxime accedunt, & ex prædictis
faciliter deducuntur, ut: *Deus est colendus*;
Parentes sunt honorandi, &c. nequit
dari ignorantia invincibilis. num. 24. De
aliis præceptis Decalogi, quæ licet im-
mediate ex eisdem principiis deducan-
tur, non tamen ita facile, ut illa duo,
nude & secundum se consideratis potest
dari ignorantia invincibilis, respectu ali-
quorum illiteratorum per aliquod tem-
pus, non vero per totam vitam. Cete-
rum si sumantur ut vestita aliqua circum-
stantia, vel conditione apparente bona,
ut furari ad dandam elemosynam; men-
tiri ad salvandam vitam &c. poterunt et-
iam per totam vitam a pluribus invinci-
biliter ignorari. n. 29.

67. Ignorantia actualis vincibilis eo-
rum, quæ scire tenemur est formaliter
peccatum in se ipsa, & non tantum
in sua causa, vel effectu. Ignorantia
vero habitualis non est formaliter pec-
catum in se ipsa, neque per malitiam
propriam, neque per malitiam suam
sed tantum in ipsa causa, quæ est i-
gnorantia actualis, vel negligentia
addiscendi, aut in effectu ex ipsa se-
cuto: in se vero est tantum peccati
effectus, vel principium. Tract. 13.
disp. 13. num. 25. Respectu negligentia,
quæ introducta est, habet hæc
ignorantia habitualis rationem esse-
ntis; respectu vero aliorum, quæ ex

ipsa pullulant, se habet ut causa per
accidens. num. 24. Illud est peccatum
in se, quod est prohibitum sive pro-
pter se, sive propter proprium ob-
jectum, sive propter aliud; illud autem
est peccatum secundum se seu ratione
sui, quod non tantum est in se prohibi-
bitum, sed etiam propter se, ita ut
ratio prohibendi sit in ipso peccato,
vel in proprio ejus objecto: & ideo a-
ctus qui est causa per accidens omisso-
nis sacri v.g. studij, licet sit pecca-
tum in se, non tamen propter se: ipsa
autem omisso sacri est peccatum in se,
& propter se. n. 36.

68. Ignorantia illarum rerum, qua-
rum notitia secundum se debetur, ra-
tione sui, & independentem a quoli-
bet effectu est peccatum, & conse-
quenter speciale, & distinctum a pec-
catis, quæ ex ipsa sequi possunt: i-
gnorantia vero illarum rerum, quarum
notitia debetur præcise pro dingendis
operationibus non est peccatum ratio-
ne sui, sed ratione ipsarum operatio-
num, vel omissionis earum, quam
causat; unde licet sit peccatum in
se non tamen speciale, & distinctum
ab iis, quæ ex tali ignorantia sequun-
tur. Tract. 13. disp. 13. nu. 37. Ex di-
ctis inferitur 1. Quod si aliquis ex igno-
rantia vincibilis fornicet, occidat, &c.
committit duo peccata specie distin-
cta, unum contra præceptum non for-
nicandi; alterum contra præceptum
illa mandata addiscendi. Si vero ex
ignorantia vincibilis omittat jejunium
&c. non nisi unicum peccatum commi-
tatur contra præceptum jejunii: quia
scientia hujus præcepti solum est de-
bita propter jejunium. Inferitur. 2.
Quod quandoque aliquis potest ad-
discere ea, quorum scientia secundum
se debetur, & non addit, inexpectato
etiam cujuscunque peccati periculo,
peccat peccato proprio ignorantie. n. 40.
69. Ignorantia, quæ non est pecca-
tum secundum se, sed ratione effe-
ctus, opponitur eidem virtuti, cui op-
ponitur effectus: Ignorantia vero,
quæ ratione sui est peccatum, oppo-
ni-
ni-

nitur immediate virtuti studiositatis, & perinet ad vitium negligentie oppositum eidem virtuti per defectum. Tracl. 13. disp. 13. nu. 43. Ignorantia actualis pravae dispositionis, nisi sit invincibilis, semper est formaliter peccatum. n. 47. Peccata contra jus naturae ad extra consummata, quae fiunt ex ignorantia culpabili huius iuris sunt ejusdem speciei ac si fuissent scienter facta, in omnium sententia. n. 49. Immo omnia peccata commissa ex ignorantia simpliciter vincibili quantum talia, (sive illa sit juris casualis, sive facti, sive tollat usum rationis, sive non, manent simpliciter in suis propriis speciebus, ac si fuissent scienter facta. (Diximus quatenus talia.) quia eadem ignorantia, quae respectu unius effectus est vincibilis, potest esse invincibilis respectu alterius, qui simul subsiquatur, & hic non sequitur ex ea quatenus vincibilis est. num. 65.

70. In negligentia addicendi, illa peccata censentur voluta, quorum proximo periculo quae exponitur, quaeque ex tali negligentia probabiliter timeant, ac praevideri debent. Tracl. 13. disp. 13. n. 71. 75. Si ignorans praevideat v.g. periculum peccandi, aliquo ex tribus peccatis disjunctive, eo quod aequaliter singularum imminet periculum, omnia illa committit in causa, non secus ac si praevideretur copulative sequenda: si vero praevideat periculum peccandi vage, & in confusio, sine determinatione huius, vel illius peccati; tunc attendi debent effectus pravi specifice diversi, quorum probabilis periculo, iudicio prudentis ignorans exponitur, ex vi sui modi operandi, attentaque ejus notitia habituali, tempore, loco, alique circumstantiis, omnesque huiusmodi effectus debent illi imputari ut interpretative voliti; & ideo quot fuerint praedicti effectus, tot erunt species malitiae in

* Apud. Salu. specul. tracl. 13. n. 98. 99. Tali ignorantia in ordine, ad praeccepta humanae naturae simpliciter invincibilis, & excusata a mortali, dummodo non sit crassa, insipiens, vel & a fortiori affectata.

ignorantia, vel ejus causa, supposito tamen quod advertentia, licet confusa fuerit plene deliberata. n. 81.

71. Ignorantia invincibilis antecedens si sit totalis, pura quia ignoratur tota malitia objecti, & circumstantiarum, excusat omnino actum a culpa: si vero sit partialis, quae v.g. una malitia objecti cognoscitur, altera ignoratur, excusabit tantum quoad illam, quae invincibiliter ignoratur. Tracl. 13. disp. 15. nu. 83. Ignorantia simpliciter vincibilis diminuit, nisi sit affectata, malitiam actus, (nam quae est simpliciter invincibilis, vincibilis autem secundum quid, adeo diminuit malitiam, ut transferat de mortali in veniale. n. 87. Ignorantia, quae plus diminuit peccatum, conservata specie, & ratione mentalis, est illa quae dicitur pure invincibilis. Ignorantia crassa, & lapsa minus diminuit quam pure vincibilis. Affectata, si procedat ex motivo minus contemnendi legem aliquantulum diminuit; si vero ex motivo liberius peccandi, potius auget malitiam. n. 88. 87. Ignorantia, quae in ordine ad praeccepta naturalia, & divina censetur pure vincibilis, & non excusata transgressionem a mortali, in ordine ad praeccepta juris humani. Tracl. 20. cap. 14. num. 21. Ignorantia invincibilis concomitans excusata omnino actum a malitia illius objecti, & circumstantiis quae invincibiliter ignoratur: secus tamen dicendum si voluntas etiam ad id se extenderet: v.g. si quis jaceret flagitiam ad occidendam feram in latibulo existentem, invincibiliter ignorans ibi latere inimicum, & eliceret hunc actum: velo occidere feram ibi latentem, & etiam inimicum, casu quo illic esset: tunc enim occisio inimici, quae alias esset involuntaria ratione ignorantiae invincibilis, redditur voluntaria per

extensionem voluntatis. Tracl. 13. disp. 13. n. 97. 98.

72. Metus est passio, quae refugium malum futurum, cui resisti non potest. Tracl. 9. cap. 9. n. 1. Metus aliquando est ab intrinseco, ut cum incutitur ab infirmitate, naufragio, incendio &c. & dicitur ab intrinseco quia metuens ipse sibi talem obligationem imponit ad evadendum illud periculum: aliquando vero ab extrinseco, scilicet a causa libera ad aliquid cogente. Tracl. 14. cap. 1. n. 9. Metus ab extrinseco alius est iustus, alius iniustus. Metus iustus est cum qui malum minatur, iuste illud inferre potest: iniustus vero cum qui malum minatur, iuste illud inferre nequit. Tracl. 9. n. 1. 43. Praeterea alius est metus cadens in virum constantem, alius cadens in virum inconstantem. Metus cadens in virum constantem est ille, qui dicitur constantia, & fortitudini repugnat. Quinque sunt conditiones metus cadentis in virum constantem 1. ut malum quod timetur sit grave: 2. Quod non vane, & leviter quis credat sibi grave malum imminere: 3. Quod metum incutiens potens sit minus executioni mandare: 4. Quod imminens solitus sit malum inferre, quod minatur: 5. Quod illud malum nequeat facile a timente vitari. Tracl. 10. In comment. ad art. 6. qu. 6. Grave malum cenetur in ordine ad metum gravem: morti, mutilatio, cruciatus, captivitas, amissio status gravis, stuprum, infamia, excom. insula, amissio honorum notabilia. Tracl. 9. cap. 9. num. 20.

73. In eo qui operatur ex metu, tres actus voluntatis concurrunt, nempe amor memoris boni, cuius actura per metum eligitur: amor ethicae maioris boni, pro cuius conservatione eligitur iactura minoris: electio ethicae minoris mali, ad vitandum majus malum, quae omnia patent exemplo prononciantis mercem in mare ad salvandam vitam. Tracl. 10. In comment. ad art. 6. qu. 6. Nullus metus excusatur a culpa, licet eam minuat. Quod autem

aliquando quis propter metum gravem a culpa excusetur, non est ex defectu voluntarii, sed quia leges humanae, & etiam aliqua divina non obligant cum gravi incommodo; ideoque licet te metu gravi, cessat earum obligatio; & consequenter tunc non datur formalis transgressio. ibid. ut. 15. In quibus autem casibus, & qualiter metus gravis excuset, in propriis locis dicitur.

CAPUT IV.

De Legibus.

S. I.

De lege in communi, eiusque natura, & conditionibus.

74. CUM dicat Apostolus. Peccatum non cognovi nisi per legem; recte post doctrinam de peccatis, inhiitur sermo de legibus. Lex proprie dicitur definitur a D. Thoma quod sit. Quaedam ratione ordinata in commone bonum ab eo, qui Republica curam gerit ordinata, & sufficienter promulgata. Tracl. 11. cap. 1. n. 1. Lex primo dividitur in Aeternam, naturalem, & positivam. Lex positiva subdividitur in Divinam, & humanam. Divina iterum subdividitur in veterem, & novam: humana vero in Ecclesiasticam, & civilem. Praeter has leges datur etiam jus gentium, quod est medium inter naturalem, & civilem. Lex aeterna est divinae menti imperium promulgatum, quo omnes creaturae, in suis suis a Deo supremo Principe ordinantur in aeternitate. Lex naturalis est quaedam participatio legis aeternae, vel quaedam intimatio legis aeternae creaturae rationali. Lex positiva, prout distincta a naturali, & aeterna, est quae a superiore accidentaliter procedit. Lex divina positiva, est quae Deus homines regit, quatenus constituitur corpus politicum: Lex humana positiva est, quae proxime, & immediata constituitur ab hominibus; & definitur.

nitur immediate virtuti studiositatis, & perinet ad vitium negligentie oppositum eidem virtuti per defectum. Traçt. 13. disp. 13. n. 43. Ignorantia actualis pravæ dispositionis, nisi sit invincibilis, semper est formaliter peccatum. n. 47. Peccata contra jus naturæ ad extra consummata, que fiunt ex ignorantia culpabili hujus juris sunt ejusdem speciei ac si fuissent scienter facta, in omnium sententia. n. 49. Immo omnia peccata commissa ex ignorantia simpliciter vincibili quantum talia, (sive illa sit juris capitalis, sive facti, sive tollat usum rationis, sive non, manent simpliciter in suis propriis speciebus, ac si fuissent scienter facta. (Diximus quatenus talia.) quia eadem ignorantia, que respectu unius effectus est vincibilis, potest esse invincibilis respectu alterius, qui simul subsiquatur, & hic non sequitur ex ea quatenus vincibilis est. num. 65.

70. In negligentia addicendi, illa peccata censentur volita, quorum proximo periculo quæ exponitur, queque ex tali negligentia probabiliter timeant, ac prævideri debent. Traçt. 13. disp. 13. n. 71. 75. Si ignorans prævidet v.g. periculum peccandi, aliquo ex tribus peccatis disjunctive, eo quod æqualiter singularum imminet periculum, omnia illa committit in causa, non secus ac si prævidentur copulative sequenda: si vero prævidet periculum peccandi vage, & in confusio, sine determinatione hujus, vel illius peccati; tunc attendi debent effectus pravi specificè diversi, quorum probabilis periculo, iudicio prudentis ignorans exponitur, ex vi sui modi operandi, attentaque ejus notitia habituali, tempore, loco, alique circumstantiis, omnesque hujusmodi effectus debent illi imputari ut interpretative voliti; & ideo quot fuerint prædicti effectus, tot erunt species malitiæ in

* Apud. Salu. specul. traçt. 13. n. 98. 99. Tali ignorantia in ordine, ad præcepta humanæ rationis simpliciter invincibilis, & excusans a mortali, dummodo non sit crassa, insipiens, vel & a fortiori affectata.

ignorantia, vel ejus causa, supposito tamen quod advertentia, licet confusa fuerit plene deliberata. n. 81.

71. Ignorantia invincibilis antecedens si sit totalis, pura quia ignoratur tota malitia objecti, & circumstantiarum, excusat omnino actum a culpa: si vero sit partialis, quæ v.g. una malitia objecti cognoscitur, altera ignoratur, excusabit tantum quoad illam, que invincibiliter ignoratur. Traçt. 13. disp. 15. n. 83. Ignorantia simpliciter vincibilis diminuit, nisi sit affectata, malitiam actus, (nam que est simpliciter invincibilis, vincibilis autem secundum quid, adeo diminuit malitiam, ut transferat de mortali in veniale. n. 87. Ignorantia, que plus diminuit peccatum, conservata specie, & ratione mentalis, est illa que dicitur pure vincibilis. Ignorantia crassa, & lapsa minus diminuit quam pure vincibilis. Affectata, si procedat ex motivo minus contemnendi legem aliquantum diminuit; si vero ex motivo liberius peccandi, potius auget malitiam. n. 88. 87. Ignorantia, que in ordine ad præcepta naturalia, & divina censetur pure vincibilis, & non excusans transgressionem a mortali, in ordine ad præcepta juris humani. Traçt. 20. cap. 14. num. 21. Ignorantia invincibilis concomitans excusat omnino actum a malitia illius objecti, & circumstantiæ que invincibiliter ignoratur: secus tamen dicendum si voluntas etiam ad id se extenderet: v.g. si quis jaceret fugitivam ad occidendam feram in latibulo existentem, invincibiliter ignorans ibi latere inimicum, & eliceret hunc actum: velo occidere feram ibi latentem, & etiam inimicum, casu quo illic esset: tunc enim occisio inimici, que alias esset involuntaria ratione ignorantie invincibilis, redditur voluntaria per

extensionem voluntatis. Traçt. 13. disp. 13. n. 97. 98.

72. Metus est passio, que refugium malum futurum, cui resisti non potest. Traçt. 9. cap. 9. n. 1. Metus aliquando est ab intrinseco, ut cum incutitur ab infirmitate, naufragio, incendio &c. & dicitur ab intrinseco quia metuens ipse sibi talem obligationem imponit ad evadendum illud periculum: aliquando vero ab extrinseco, scilicet a causa libera ad aliquid cogente. Traçt. 14. cap. 1. n. 9. Metus ab extrinseco alius est iustus, alius iniustus. Metus iustus est cum qui malum minatur, iuste illud inferre potest: iniustus vero cum qui malum minatur, iuste illud inferre nequit. Traçt. 9. n. 1. 43. Præterea alius est metus cadens in virum constantem, alius cadens in virum inconstantem. Metus cadens in virum constantem est ille, qui dicitur constantia, & fortitudini repugnat. Quinque sunt conditiones metus cadentis in virum constantem 1. ut malum quod timetur sit grave: 2. Quod non vane, & leviter quis credat sibi grave malum imminere: 3. Quod metum incutiens potens sit minas executioni mandare: 4. Quod imminens solitus sit malum inferre, quod minatur: 5. Quod illud malum nequeat facile a timente vitari. Traçt. 10. In comment. ad art. 6. quæ 6. Grave malum cenetur in ordine ad metum gravem: morti, mutilatio, cruciatus, captivitas, amissio status gravis, stuprum, infamia, excom. insula, amissio honorum notabilia. Traçt. 9. cap. 9. num. 20.

73. In eo qui operatur ex metu, tres actus voluntatis concurrunt, nempe amor memoris boni, cuius actura per metum eligitur: amor ethicæ maioris boni, pro cuius conservatione eligitur iactura minoris: electio ethicæ minoris mali, ad vitandum majus malum, que omnia patent exemplo prononciantis mercem in mare ad salvandam vitam. Traçt. 10. In comment. ad art. 6. quæ 6. Nullus metus excusat simpliciter a culpa, licet eam minuat. Quod autem

aliquando quis propter metum gravem a culpa excusetur, non est ex defectu voluntarii, sed quia leges humane, & etiam aliqua divine non obligant cum gravi incommodo; ideoque licet te metu gravi, cessat earum obligatio; & consequenter tunc non datur formalis transgressio. ibid. ut. 15. In quibus autem casibus, & qualiter metus gravis excuset, in propriis locis dicitur.

CAPUT IV.

De Legibus.

S. I.

De lege in communi, eiusque natura, & conditionibus.

74. CUM dicat Apostolus. Peccatum non cognovi nisi per legem; recte post doctrinam de peccatis, inhiitur sermo de legibus. Lex proprie dicitur definitur a D. Thoma quod sit. *Quædam ratio ordinatis in commone bonum ab eo, qui Republica curam gerit ordinata, & sufficienter promulgata.* Traçt. 11. cap. 1. n. 1. Lex primo dividitur in æternam, naturalem, & positivam. Lex positiva subdividitur in Divinam, & humanam. Divina iterum subdividitur in veterem, & novam: humana vero in Ecclesiasticam, & civilem. Præter has leges datur etiam jus gentium, quod est medium inter naturalem, & civilem. *Lex æterna est divina menti imperium promulgatum, quo omnes creatura, in suis suis a Deo supremo Principe ordinantur in æternitate.* Lex naturalis est quedam participatio legis æternæ, vel quædam intimatio legis æternæ creature rationali. Lex positiva, prout distincta a naturali, & æterna, est que a superiore accidentaliter procedit. Lex divina positiva, est que Deus homines regit, quatenus constituit corpus politicum: Lex humana positiva est, que proxime, & immediata constituitur ab hominibus; & definitur.

tur: Principia humani imperium ordinatum ad bonum committit, & sufficienter promulgatum. Lex divina vetus, est imperium a Deo derivatum ad Angelum, qui nomen Dei illud intimit Moysi, ut promulgaret populo divinitus edito, ut cum preparent ad legem Christi Domini, quem expectabat. Et Ius ceremoniarum prefigurabat. Continetur autem tria genera præceptorum: moralia, ceremonialia, nec non & judicialia. Hæc autem quantum ad ceremonialia, & legalia in morte Christi cessavit. Lex nova est, quæ a Christo Domino data fuit, ut sunt præcepta de Sacramentorum administratione receptione &c. n. 19. &c.

75. Lex Ecclesiastica est illa, quæ a Superioribus Ecclesiasticis, qui a Christo Domino potestate condendi leges immedie receperunt, imponitur; & sic ab illo tamquam ab auctore proprio provenit. Subditosque dirigit in finem supernaturalem. Juris Canonici volumina sunt: Decretum, Decretales, sextus Decretalium, Clementinæ, Extravagantes, & Bullarium; quæ omnia (excepto decreto, quod nullam aliam obligationem inducit præter eam, quam ingerunt in eo contenta,) obligant totam Ecclesiam. Traç. 11. cap. 1. num. 19. 43. Lex civilis est quæ a Principibus secularibus oritur, qui in ipsa Rep. habent potestatem, & præcipue attendit gubernationis politice, subditosque in pace conservare. Partes principales Juris Civilis sunt: Digestum, Codex, & Instituta. Digestum subdividitur in Digestum vetus, Digestum Novum, & Infortiatum: Codex subdividitur in duas partes, quarum prima retinet nomen Codicis, 2. continet Authenticas, & Novellas. n. 19. 44. Danitur præterea leges civiles proprie civitatumque Regni, & Municipales locorum. Leges Imperatoricæ, sive Cæsares non habent vim obligandi in Provinciis, quæ non sunt Imperatoris subiectæ; deserviunt tamen ut sapientum respectu, ad iudicium instructionem, & directionem. n. 47.

76. Conditiones legis humane, ad hoc ut habeat veram rationem legis sunt

quinque. 1. Quod imponatur toti civitati; in quo differt a præcepto, debet autem esse communis perfecta, politica, ut Urbs, Provincia, aut Regnum. 2. Quod feratur ab habente publicam, legitimam, & perfectam jurisdictionem positivam in talem communitatem; non enim sufficit potestas dominativa, sive æconomica, qualis est, quam habet Paterfamilias in filios, dominus in servos, & maritus in uxorem. Traç. 11. cap. 1. n. 6. 7. Tertia quod sit perpetua, hoc est pro nullo determinato tempore imposita, aliter non erit lex, sed præceptum. num. 3. Quarta quod sit promulgata, & acceptata. n. 9. Quinta, & præcipua, quod sit ad commune bonum ordinata; ita quod ex intentione operis saltem, & per prius respiciat bonum commune, deinde particularis personas. n. 10. 13. Debet quoque lex esse honesta, iusta, & possibilis moraliter, secundum hominis naturam, patriæ consuetudinem, locum, & tempus. Quas omnes condiciones debet habere lex ut vim obligandi habeat, & qualibet deficiente, non obligant in conscientia. In dubio an lex sit iniusta, vel inutilis obtemperandum est, quia possessio stat pro lege. n. 15. 16. 18.

77. Est proprium legis facere homines bonos. Traç. 11. cap. 1. n. 48. Alius legis effectus est obligare. num. 52. Actus proprii legis sunt: Imperare, vetare, permittere, & punire. n. 54. Quavis legislator humanus id ipsum præcipere vel prohibere possit, quod lex divina, aut naturalis; multo tamen potest præcipere, aut prohibere quæ lege divina aut naturali nec præcipiunt nec vetantur. n. 59. Lex humana nequit omnia vitia collectivè prohibere: num. 62. Non est virtus cuius aliquid actus non possit cadere sub præcepto legis humane: ceterum omnes actus virtutum nec collectivè, nec diversivè potest humanus legislator sive secularis, sive Ecclesiasticus præcipere. n. 64. Actus feruimus se indifferentes nequeunt cadere sub lege humana. num. 65. Probabilis est non posse legem humanam præcipere, aut

pro-

prohibere per se, & directe actus mere internos. num. 66. Si actus internus per se cum exteriori conjungatur, potest legislator humanus illum ex consequenti, & indirecte præcipere; si vero per accidens, & quali concomitante conjungatur cum eo, nullo modo eum præcipere potest. Dupliciter autem potest actus interior per se cum exteriori conjungi: vel tamquam forma illum constituens, saltem in esse morali, vel in ratione actus virtutis; & sic attentio interior requiritur ad orationem exteriorem; & intentio ministrum ad baptizandum &c. vel alio modo tamquam causa cum effectu, vel effectus cum causa; & sic qui præcipit jejunium, præcipit etiam actum volendi jejunare, & prohibet actum contrarium voluntatis, num. 69. Ratione conjunctionis per accidens, nequit præcipi quod actus fiat cum hac vel illa intentione, seu sine extrinseco operi, & solum ab operante adjecto. num. 70. Actus exteriores omnino occulti possunt per legem humanam prohiberi. n. 71.

78. Promulgatio est quædam imminatio exterior facta solemniter communitati, qua subditi possunt moraliter legendo venire in notitiam legis. Traç. 11. cap. 1. n. 74. Quovisve promulgatio facta non fit, lex non obligat, licet ejus notitia a pluribus habeatur. num. 76. Si lex sit irritativa contractus, vel taxativa pretii, actum contra illam factum post illius solemnem, & completam promulgationem, etiam siante ignorantia invincibili, irritum reddit; quia talis ignorantia non reddit actum validum, sed tantum excusat a culpa. num. 78. Sicut ex legislatoris voluntate dependet ipsam legem ferre, & solemnitatem promulgationis assignare; ita etiam locum promulgationis, & tempus, quo obligare incipit statueret. num. 81. Non est necesse leges municipales, seu statuta a populo, & civitate stabilita, vel ab Episcopo, Archiepiscopo, aut Principe unam tantum habente sub se provinciam promulgari in singulis illius civitatibus, sed sufficit, si in principali civitate pro-

Terz. I.

mulgatur; nec requiritur tempus aliquod a promulgatione, sed statim incipit obligare, licet ignorantes a culpa excusentur. nu. 82. Leges cæsares promulgari debent in Metropolitanis singularum Provinciæ, & non obligant nisi post duos menses a promulgatione: & idem dicendum de legibus latis ab aliis Principibus quantumvis supremis qui sunt aliquo modo Imperatoris subditi. num. 83. Leges Pontificiæ, nec non & civiles a supremo Principe nullo modo Imperatoris subiecto late, ad hoc ut obligandi vim habeant, non est necesse quod in singulis Provinciis promulgentur, nisi hoc ex jure, consuetudine, aut ex ipsi legibus præscribitur. num. 86. Leges Pontificiæ & aliorum Principum independentium non habent vim obligandi sine in Curia sive extra existentibus (quando in legibus non determinatur tempus,) nisi post duos menses a publicatione. n. 91.

79. Summus Pontifex potest legem condere obligantem totam Ecclesiam independentem a populi acceptione. Item dicendum de aliis Prælatibus Ecclesiasticis. Immo Ecclesiastica leges subditi legislatores obligant independentem ab eorum acceptione, etiam si absolute, & sine tali expressione late sint. Traç. 11. cap. 1. n. 94. 99. Probabilis est neque leges civiles dependere a populi acceptione ad hoc ut obligent. Quando Princeps sub hac conditione a populo recipitur, nequit legem ferre sine populi consensu. Tunc lex a populo acceptata censetur, quando major populi pars eam recipit, & observat, vel opere, verbo, aut scripto approbat: Si vero major pars animo eam non recipiendi non observet, imminè acceptata censetur. Potest autem esse acceptata quoad substantiam, non quoad formam: quoad unam partem, non quoad aliam: in una Provinciâ, & non in alia. nu. 96. 97. 102. Si instante tempore observationis de facto ab omnibus, vel a majore parte non observetur, & hæc inobservantia daret observet ad præscriptionem requisito, tunc lex amittit vim obligandi. Illi, per quorum inobservantiam

D

tiam prescribitur contra legem, peccant; minime vero alii, qui parati sunt observare cum major pars eam observaverit. num. 106. 107. Peccat populus legem iustam non acceptando. num. 108. In dubio de acceptatione, (supposita huius necessitate.) possessio stat pro subditis liberata. num. 109. Probabilis est quod interposita a subditis ex iusta causa supplicacione pro suspensione, vel abrogacione legis latae, interim habeat vim obligandi. Si legislator populo supplicanti taceat, (nisi aliud ex circumstantiis habeatur,) legem abrogare censetur. Interposita a subditis iusta appellacione ad superiorem ipsius legislatoris pro suspensione, vel abrogacione legis, eius obligatio suspenditur usque ad definitivam sententiam. num. 110. 112.

§. II.

De obligatione, quam lex ex natura sua inducit.

80. Legem Ecclesiasticam, vel civilem posse obligare in conscientia, ita ut ejus transgressio sit peccatum, & multoties mortale, quando ita de legislatoris constat voluntate, adeo commune, & certum esse, ut plures non immerito asserant esse de fide. Tract. 11. cap. 2. num. 1. Nulla igitur dari potest lex preceptiva, quae vim non habeat obligandi in conscientia; aliter vera lex, aut preceptum non erit. n. 3. Leges injustae, ex quocumque capite iniustae sint, non obligant per se ad sui observantiam; poterunt tamen obligare ratione scandalii; ut si lex communitur iusta putaretur, & ut talis observaretur ab aliis, nec esset contra bonum divinum, aut naturale. n. 8. Leges iustae tyrannice gubernantis, qui tamen Regnum legitime obtinuit, obligant ad sui observationem. Leges latae a Tyranno sibi Regnum usurpante, dum adhuc Respub. ei residet, nullum obligant. Nulli dubium est leges iustas latas ab eo, qui sibi Regnum usurpavit, jcd postea a Repub. approbatus est; &

voluntarie admittit, obligare in conscientia. Etiam leges iustae ejus, qui tyrannice Regnum usurpavit, & a Repub. non quidem voluntarie; sed invito, depositis propter impotentiam armis, sine oppositione toleratur, obligant in conscientia: hunc autem Tyrannum leges iustas ferendo, verius est non peccare. n. 9. &c.

81. Si legislator exprimat, velle obligare ad penam, & non ad culpam; vel, quoad unam partem, non quoad aliam ejus intentioni standum est. Si dubium sit an verba legis contineant preceptum, vel consilium, aut exhortationem; an obligent ad mortale vel ad veniale, mittor pars eligenda; & quando non constat de voluntate legislatoris, pro libertate judicandum est. n. 12. Quando verba secundum communem sensum, & acceptationem preceptum, seu legem significant, nisi aliud constat de voluntate legislatoris, inducunt obligationem in conscientia; qualis sunt, v. g. Jubeo, precipio, prohibeo &c.; vel equipollentia, ut: teneantur omnes, nemini liceat &c. nisi consuetudo obvenit, ut tantum sub tali forma determinata obligatio inducatur. Parentes respectu filiorum, Abbates respectu monialium, cum non habeant jurisdictionem spirituales, nequeunt precipere in virtute Spiritus Sancti, sanctae obedientiae, vel sub precepto. Si precipiant aliquid sub malefactione externa, vel alia simili forma, & materia sit gravis, obligant sub mortali. num. 13.

82. Verba imperativi modi, ut: facite hoc: solveite: abstineant &c. aliquando preceptum, aliquando consilium significant; quare in illis standum est consuetudini, & communi acceptioni; & si de his non constat, materiae gravitas, vel necessitas attendatur: in legibus tamen Pontificis, & conciliorum decretis semper censenda sunt preceptiva. Illa vero verba: Volumus, sancimus, ordinamus, decernimus &c. nisi aliud ex circumstantiis colligatur, ambigua sunt ad obligationem, vel simpliciter exhortationem. Tract. 11. cap. 2. n. 14. An lex

lex, vel preceptum obliget sub mortali, vel veniali nequit sufficienter cognosci, nec ex sola legislatoris intentione, nec ex sola gravitate, aut levitate materiae, nec ex solis verbis ipsius legis, sed ex omnibus istis colligendum est, prout infra dicetur. num. 16. Nulla lex sive civilis, sive Ecclesiastica circa materiam, quae omnibus inspectis sit levis, potest obligare sub mortali. num. 18. At potest legislator gravem materiam sub levi obligatione precipere. num. 20.

83. Tres regulae assignantur pro cognoscenda gravitate, vel levitate materiae, & consequenter ad discernendam an obligatio, ex hoc capite, sit sub mortali vel veniali, ubi de legislatoris mente non constat. 1. Quando actus imperatus aut prohibitus naturae Dei, vel proximi habendam, vel conservandam; ut sunt adus pietatis, iustitiae &c. tunc obligatio est sub mortali; si vero ex genere suo parum conducit, ejus obligatio erit sub veniali, ut est verbum otiosum, mendacium &c. nisi ratione circumstantiarum adjunctarum transeat ad materiam gravem, ut mendacium graviter perniciosum, & verbum otiosum cum tali persona, vel in tali loco, quod scandalum gigneret. Hinc omnia praeccepta & leges humanae, quae respiciunt Deum diligendum, credendum, colendum &c. & etiam quae respiciunt dilectionem proximi, iustitiam &c. ex genere suo obligant sub mortali. Tract. 11. cap. 2. num. 22. Secunda regula est: Praeccepta, vel leges, quae res secundum se leves, inspecta dumtaxat earum materia, subent; quae tamen multum ad finem a legislatore intentum conducunt, sive ex circumstantiis; sive ex natura sua compassive ad talem finem, inducunt gravem obligationem: quae vero inspectis omnibus, parum ad talem finem conducunt, solum obligant sub veniali. Finis intentus ab Ecclesia in suis praecceptis est profectus animarum: finis intentus a Religione Praeterea est observantia trium votorum substantialium: finis vero in-

tentus a legislatore civili est optima Respub. gubernatio in ordine ad bonum commune. num. 24. Potest autem esse quod materia aliqua quae multum conducit ad finem unius legislatoris, & parum conducit ad finem alterius; & sic auditio sacri imperata a superiore Ecclesiastico, vel Regulari obligabit sub gravi; imperata vero a legislatore civili obligabit sub levi. In dubio an parum vel multum conducit judicandum est in favorem superioris. n. 25.

84. Tertia regula est. Quando forma secundum se gravis est, latitudinem tamen admittit, ut non tota integra in qualibet materia salvetur: tunc licet actus ratione formae sit ex genere suo peccatum mortale, tamen quia tota ratio offensionis, & damni non salvatur in qualibet materia, admittenda est parvitas materiae, ideoque si transgressio sit in materia gravi, est peccatum mortale, si vero in materia levi, est peccatum veniale, ut patet in furto, detractione &c. At quando forma ita est secundum se gravis, ut tota ratio offensionis indivisibiliter salvetur in qualibet materia, non est in tali casu admittenda materiae parvitas; ideoque qualibet transgressio etiam in materia minima semper est peccatum mortale, ut patet in infidelitate, perjury &c. Tract. 11. cap. 2. n. 26.

85. In iis quae admittunt parvitatem materiae, non est inspicienda materiae lotarie sumpta, sed comparative ad subiectum circa quod versatur, & ad praecceptum quo prohibetur, vel praecipitur. Quare in qualibet materia latitudinem admittente, datur materia gravis absolute ralis respectu cujuscumque, sive sit partialis, sive totalis materiae praeccepti, ut v. gr. furtum 100. aureorum, quae materia a quocumque auctoritate semper est gravis. Et datur materia parva absolute ralis, ut furtum unius assis, quae per se est materia parva respectu consumensque; licet per accidenti possit esse gravis ut furtum acus, sine quo sartor victum lucrari nequeat. Insuper datur materia respectiva, quae respectu unius

gravis censetur, levis vero respectu alterius, ut patet in eadem materia iustitiae; furtum enim duorum argenteorum erit materia levis respectu ditissimi, sed erit gravis si a paupere auferatur. Tract. 11. cap. 2. num. 27.

86. Quotiescumque materia parva moraliter ununtur vel inter se, vel in ordine ad eundem effectum, ex illis una materia gravis efficitur; secus si non ununtur. Tunc autem moraliter ununtur quando plures componunt moraliter unam materiam totalem vel in ordine ad idem praecipuum, vel ratione ipsarum, vel ratione effectus ab ipsis relicti; & tunc ultima transgressio in materia parva constituit peccatum mortale. Ut si quis v. gr. (supposito quod laboraret per duas horas in die festo sit peccatum mortale,) laboraret in eodem die festo quatuor vicibus per dimidiam horam, in ultima dimidia peccaret mortaliter, quia ununtur in ordine ad idem praecipuum. Similiter qui committit plura vitiosa, quae unia constituunt materiam gravem, committit in ultimo peccatum grave, quia ununtur moraliter ratione effectus, scilicet damni illati, & detentionis rei alienae in magna quantitate. Tract. 11. cap. 2. num. 29. 30. Discontinuantur vero moraliter materiae vel ratione temporis, vel ratione praeccepti, vel ratione subsectorum. Ratione temporis, ut si quis singulis diebus festis dimidia hora laboret. Ratione praeccepti, ut si quis plura praeccepta in materia parva transgrediat. Ratione subsectorum, ut si quis plures homines eodem die festo dimidia hora laborare faciat. n. 31.

87. Sive materia parvae sint tota materia voti, ut si quis voveret recitare quotidie salutationem Angelicam, & omitteret v. g. per annum; sive sint materiae, partiales, ut si quis voveret audire quotidie sacrum, & per annum quotidie modicum sacri partem omitteret: dicendum, quod si dies est assignatus pro termino praefixo obligationis, (quod in votis personalibus semper praesumitur, nisi aliud constet de intentione)

illa materiae non continuatur moraliter ad constituendam materiam gravem, cum sint onus diei; nec omittens peccat mortaliter, licet ab initio habuisset animum omittendi per totum annum. Tract. 11. cap. 2. num. 32. Si autem dies non sit assignatus pro termino, (quod in votis realibus frequenter contingit, ut in voto dandi quotidie elemosinam parvam,) tunc illae materiae parvae continuantur moraliter in ordine ad constituendam materiam gravem; nisi forte promissio facta sit in honorem diei, (quod ubi non constat de intentione voventis semper praesumitur, quando nominatur individualiter talis dies,) ut si quis voveret elemosinam parvam singulis sabbatis. n. 33. Concurrentibus eodem die pluribus votis de diversis ex diverso motivo, si quis singula in materia parva transgreditur, non peccat mortaliter. n. 35.

88. Contemptus potest esse vel rei praecceptae, vel legis, vel ipsius legislatoris. Contemptus, sicut, & inobedientia est duplex: materialis, seu generalis; & formalis, seu specialis. Contemptus materialis datur in quolibet peccato; contemptus vero formalis importat ultra fractionem legis, motivum parvipendendi legem, vel legislatorem ut talem. Tract. 11. cap. 2. num. 37. Contemptus formalis legis ut lex est, vel legislatoris ut talis, sive sit divinus, sive humanus in quacumque parva materia semper est peccatum mortale. n. 38. Quod si quis violet legem non ex contemptu ipsius legis, aut legislatoris, sed ipsius rei praecceptae: tunc si materia fuerit levis, erit tantum peccatum veniale, si vero fuerit gravis, peccatum mortale; non tamen habebit circumstantiam specialem contemptus. n. 39. Similiter si quis nolit obedire superiori propter indignationem, seu repugnantiam ad ipsum, vel propter contemptum illius; non ut superior, sed ut talis persona inobediens, imprudens &c., non erit contemptus formalis. n. 40.

89. Poena alia est positiva, scilicet quae solum actionem, vel passionem importat

ut flagellatio &c. alia privativa quae in privatione alicujus boni praecise consistit, ut excommunicatio, privatio officii &c. alia mixta ex positiva, & privativa, ut solutio tantae pecuniae, renuntiatio beneficii &c. Ex his poenis aliae sunt spirituales, ut sunt omnes censurae: aliae temporales, ut confiscatio bonorum, exilium &c. Insuper aliae sunt latae sententiae, aliae sententiae ferendae. Tract. 11. cap. 2. n. 43. Omnes illae leges, quae sub poena excommunicationis ipso facto incurrunt, seu latae sententiae faciuntur, obligant immediate sub peccato mortali: quae vero sub poena excommunicationis minoris; obligant vel ad mortale, vel ad veniale juxta gravitatem materiae. Hoc ipso quod excommunicatio absolute continentur in lege, de majori intelligendum est. n. 44. Similiter sub mortali obligant leges sub poena irregularitatis, suspensionis, & interdicti. (quando interdictum, & suspensio sunt censurae majores; Item leges sub aliis poenis spiritualibus: degradationis, depositionis, privationis sepulturae Ecclesiasticae, quando sunt latae sententiae. n. 45. Idem dicendum de praedictis poenis quando sunt sententiae ferendae, sed ita quod delinquentis debeat abique alia monitione tali poena puniri. n. 46. Leges mixtae ex poenali, & praecceptiva; quae scilicet ultra praecipuum continent etiam poenam, licet ea sit temporalis, obligant sub peccato sive mortali, sive veniali juxta gravitatem materiae. n. 49.

90. Leges pure poenales, sive Ecclesiasticae, sive civiles non obligant ad culpam, quantumvis gravissimas poenas temporales continent. n. 52. Praeccepta sub poena praestiti juramenti, ut sunt statuta aliquorum Collegiorum, quae jurantur a Collegis obligant pro quantitate materiae graviter, vel leviter, & juxta dicta. n. 83. n. 55. Leges Ecclesiasticae continent spirituales poenas v. g. excommunicationem, suspensionem, interdictum, irregularitatem ipso facto incurrunt, de facto ad illas obligant ante iudicis sententiam. Similiter poenae inhabilitantes, sive sint jura Canonici,

sive Civiles. Idem dicendum de poenis non absolutis, sed conditionalibus, ut est illa Tridentini: Quod electus Episcopus, si intra sex menses non consecretur, ipso facto sit privatus Episcopatu. n. 57. 62. 63. Praeter has nulla alia poena five pure privativa, five positiva, five mixta incurrunt ante iudicis sententiam saltem declarativam criminis, etiamsi in lege aut praeccepto habeatur quod ipso facto, aut nulla expectata iudicis sententia incurratur. num. 64. An autem quis teneatur ante iudicis sententiam solvere poenam conventionalem contractui adjectam, quae sit moderata, & non reprobata a lege, si culpabiliter fuit in mora notabili adimpletionis promissorum, probabile est aequaliter utrumque, nisi de mente contrahentium constet, rater se voluisse obligare. num. 67.

91. Non tenetur legis transgressor, etiam post iudicis sententiam, ipse in se poenam exequi, ad quam condemnatus est, si poena sit ex illis, quae reus in seipsum exequi nequit abique crudelitatis specie, ut est poena mortis, mutilationis &c. immo nec licite potest, nec iudex hoc ei praecipere potest; quia licet poena sit iusta, (ut supponitur,) quoad substantiam, esset tamen iniusta quoad modum. Potest tamen, & tenetur ad talem poenam indirecte concurrere ascendendo scalam, guttur applicando, manum secandam porrigendo. Tract. 21. cap. 2. n. 68. Tenetur etiam poenas praedictas a ministris illatas patienter sustinere; & quomvis ei liceat fugere, si possit; non tamen ut evadat eos vulnerare potest, sed ad summum terrore, ut ei fuga permittatur. n. 69. Poenas, quas potest reus in seipsum exequi licite, ut privata verberatio, seipsum, exilium, solutio pecuniae, &c. tenetur subire, post ultimam iudicis sententiam deservit, a qua appellare non debet, vel eam ullo juris remedio infirmare. Non tamen tenetur solvere poenarias, nisi petantur a parte; nec extorere nisi ei praecipitur; & sic in aliis poenis similibus, nisi in sententia exprima-

matur, quod statim absque alio executioni mandetur. n. 70.

92. Reus negans in iudicio veritatem non tenetur solvere poenas legis ante iudicis sententiam; tenetur tamen ad restitutionem, si sua negatione damnum inferat tertio. Peccat mortaliter iuxta gravitatem materiae iudex, qui non sit supremus Princeps legis conditor, si poenas lege præscriptas reo non applicet, vel sine iusta causa augeat, vel minuat. Tract. 11. cap. 2. n. 71. 72. Si iudex qui non est supremus Princeps maiore poena quam ea quæ a lege taxata est reum afficiat, ad restitutionem tenetur, pro ratione excessus, nisi delictum cum extraordinariis circumstantiis aggravantibus commissum sit; quia tunc iuste poterit poenam in lege statutam augere. Si iudex absque iusta causa poenam minuat, vel remittat, etiam pecuniaria sit, ad restitutionem in nullo casu tenetur. n. 72. 76. Sine iusta causa non potest iudex semel latam sententiam reformare. n. 77.

93. Leges, sive præcepta, & sententiae in falsa presumptione facti, seu quando presumptio fallit, seu quando deest veritas presumptionis, præcisio scandalo, minime obligant in conscientia; quicquid sit de foro externo. Quæ vero fundantur in presumptione juris semper obligant in conscientia, etiam in hoc, vel illo casu veritas presumptionis deest. Duplex enim est presumptio: alia præsuppositionis, alia distinctionis. Presumptio præsuppositionis est quæ præsupponit damnum, seu periculum ac si vera essent & hoc supposito procedit ad cavendum illud per leges; & dicitur etiam presumptio periculi, vel presumptio iuris; præsumit enim quod ut in plurimum accidit; ideoque non proprie sed late presumptio dicitur. Presumptio distinctionis est quæ iudicat, distinguit, & determinat ita esse vel in omnibus, vel in hoc singulari casu; & ex hac præsuppositione procedit ad aliquid decreendum; & dicitur etiam presumptio facti. n. 78. 82. 83.

94. Potest legislator humanus sive Ec-

clesiasticus sive Civilis leges irritantes statueri, ita quod actus aliter facti, vel per legem prohibiti sint omnino nulli etiam in foro interiori. Tract. 11. cap. 2. n. 87. Irritatio alia est ipso facto seu late sententia, alia sententia ferentia: alia explicita, ut cum actus expresse declaratur invalidus; alia implicita, ut cum aliqua solemnitas, seu conditio assignatur pro forma actus; quia forma dat esse rei. n. 88. Lex irritans alia est poenalis, quæ scilicet irritat actum in odium transgressoris: alia non poenalis, quæ irritat actum ob aliquod bonum commune, vel privatum. Lex irritans est semper odiosa, ideoque in benigniorem partem interpretanda. n. 89. Non hoc ipso quod lex prohibet actum, censetur illum irritare; quidquid in contrarium dicant iurista. n. 90. Quando in lege assignatur talis solemnitas pro forma, semper intelligitur de forma substantiali, sine qua actus irritus sit: sic quando lex concedit alicui ad hunc, vel illum actum facultatem, quam non habebat, ut ea utatur sub tali conditione, vel solemnitate: aut quando formam vel solemnitatem assignans, aufert facultatem aliter actum faciendi ab eo, qui alias talem facultatem habebat: in his casibus, actus contra legis præscriptum facti sunt irriti. n. 95. 96. Si solemnitas sub qua præcipitur actus habetur in iure pro forma accidentali; tunc licet concedatur facultas, & præcipiatur quod tali forma servata fiat, intelligendum est, non aliter illam conditionem assignari, ac est in iure. Unde quando v.g. conceditur alicui facultas absolvendi a censuris Pontifici reservatis iustitiam parte; si quis non iustitiam parte absolvat, absolutio tenet, quia in iure talis conditio habetur pro forma accidentali. n. 98.

95. Probabilis est in omissione forma substantialis non dari parvitatem materiae. Tract. 11. cap. 2. n. 99. Non tenetur lex irritans obligat in conscientia, sed solum quando includit præceptum, vel ipsa materia est a lege execrata. n. 100. Si irritatio legis sequatur ad actum

actum iam factum, ob non servatam aliquam conditionem ab ipsa assignatam, non reddit actum irritum, sed irritandum per iudicis sententiam. Irritatur v.g. emptio, vel venditio non soluta gabella: etiam hæc non solvatur, manet actus in suo robore, donec per iudicis sententiam rescindatur. n. 101. Si vero irritatio antecedat, vel concomitetur actum, & lex irritans non sit poenalis (qualis est quæ in odium transgressoris statuitur,) sed pure irritativa, statim sortitur effectum: si vero sit poenalis, quia scilicet in poenam transgressionis, vel in odium delinquentis; & actus sit incapax irritationis per iudicem faciendæ, statim irritatus effectum; si autem actus sit capax irritationis per iudicem faciendæ, ut sunt omnes contractus præter matrimonium, talis actus contra formam a lege irritante præscriptam factus, non censetur irritus nisi post iudicis sententiam. n. 102.

96. Probabilis est quod ommissio conditionis, aut solemnitatis requisitæ a lege ipso facto irritante reddat actum nullum non solum in foro externo, sed etiam in foro conscientie. num. 104. Quando lex statuit poenam contra facientes talem actum, qui per legem irritatur, intendens punire animum, seu tenentur attentissimi; tunc transgressor subiacet poenæ, licet actus sit nullus. Secus dicendum quando lex solum intendit punire actum pravum, qui valide fieri potest; si aliqua ratio sit nullus, non subiacet poenæ assignatæ; ideoque matrimonium clandestinum contractum audent, non incurrunt poenas ante Tridentinum statutas in iure, quia illæ late erant contra matrimonium contractantes quod nunc non verificatur, cum matrimonium clandestinum sit nullum. n. 105. 106.

97. Dubitans an sit lata talis lex, & promulgata, vel non, si adhibita diligentia debita adhuc remanet dubium, potest practice illud deponere, & secluso scandalo, aut alio inconvenienti contra talem legem operari. Idem dicendum si dubitetur an lex de qua certo

constat esse latam, se extendat ad hoc vel illud subiectum, v.g. an lex imposita Regularibus comprehendat etiam Prælatos. n. 110. Si constet de lege, & dubitetur an obliget, an abrogata fuerit: an dispensatum in ea, veritas est eam obligare. n. 112. Idem dicendum in dubio de eius acceptance, iustitia, aut utilitate. Tract. 11. cap. 2. n. 114. 115. 116. Si cum dubio de obligatione huius legis detur etiam dubium de alterius legis superioris obligatione, tunc possessio stat pro lege superiori; ut si esset dubium de obligatione jejunii, & dubium de gravi noxamento ex tali jejuniis, tunc possessio stat pro lege naturali. n. 111. In dubio de potestate legislatoris, scilicet an sit reus electus, an confirmatus &c. si non sit in pacifica possessione, licet certo constet de lege, possessio stat pro libertate: si vero sit in pacifica possessione tenetur subditus legem observare, nam possessio stat pro superiore. num. 118. Dubitans an impleverit legem, tenetur legem implere. num. 119. Dubitans an lex inceperit obligare, seu an tempus quo obligare incipit advenit, non tenetur: dubitans vero an tempus obligationis præterierit, tenetur eam observare. n. 120. dubitans de medie noctis adventu; vel qui dubitat, an post medianoctem aliquid per modum cibi iunxerit, probabilis est ea ipse communicare non posse, quia possessio stat pro lege. n. 121.

98. Licet leges quæcumque utriusque forum non obligent cum periculo mortis, aut gravi damni, possunt tamen etiam cum gravi damno, & periculo multones obligare, & quidem frequenter lex naturalis, & divina quam humana: immo legislator divinus, cum sit Dominus vite, potest etiam in omni casu cum tali periculo obligare. Tract. 11. cap. 2. n. 125. 126. Lex prohibens rem ad intrinsecum malam, ut mentiri, torculari &c. obligat in omni casu, & cum periculo vite: quando autem materia legis solum est mala quia prohibita, sit regula generalis: Quotiescumque id quod præcipitur est utilius bono communi; vel

vel Religionis quam vita particularis subdit, non solum in genere, sed etiam hic & nunc, & in hoc casu particulari, iudicio prudentum, lex obligat etiam cum periculo vitæ: ideoque si tempore obsidionis præcipiat Dux militi, ut portam custodiat: Si tempore pestis Episcopus, vel superior subdito injungat ut mutilet infirmis, & Sacramenta largiatur, tenentur tales etiam cum vitæ periculo obedire. n. 127. 128. Illi quibus ex officio tale munus specialiter non incumbit, non tenentur quidem ante superioris designationem tali periculo se exponere, possunt tamen illud subire, cum damnum commune, vel etiam particulare imminet; & generaliter loquendo, pro quocumque actu virtutis, nisi vita voluntarie se exponens sit bono communi necessaria, potest vel se periculo vitæ exponere; at si ejus vita esset bono communi necessaria, non licet. n. 129.

99. Tenetur etiam quilibet legem observare, etiam cum vitæ dispendio quando ab aliquo cogitur contra illam agere ob contemptum, vel derisum legis, aut legislatoris, Religionis, vel alterius virtutis. Tract. 11. cap. 2. n. 130. Exceptis prædictis casibus nulla lex sive naturalis, sive divina, sive humana obligat cum vitæ, aut gravis, damni periculo. num. 131. Clausura mortalium obligat etiam cum vitæ periculo, & dispendio, quia majoris est momenti ad bonum commune quam vita particularis; poterunt tamen exire in casibus a jure expressis cum licentia, & approbatione Episcopi. n. 133. 134. Si Catholicus nullum alium cibum habeat, & fame mori deberet, tenetur carnes manducare. num. 135. At si alios cibos habeat, probabilis est obitari ad abstinentiam a carnibus, etiam cum periculo vitæ; in primo enim casu seipsum occideret; secus in secundo. n. 138.

100. Præceptum negativum non indiget actu ad sui observationem, præceptum vero positivum impleri non potest sine actu positivo voluntatis, quo saltem intendat facere rem præceptam

Tract. 11. cap. 2. num. 139. Quare minime satisfaceret præcepto, qui simpliciter coactus per violentiam absolute talem, opus mandatum exerceat; excipitur enim actus liber, seu cum electione. num. 140. Qui vero libere simpliciter actum exhibet, licet metu gravi ductus eum exhibeat, implet præceptum; adest enim libertas sufficiens ad moralitatem. num. 142. Verus est eum etiam qui animo non adimplendi præceptum actum ponit, illud adimplere; peccat tamen graviter vel leviter pro qualitate præcepti, non quia illud frangat, sed propter animum pravum. n. 145. Legitur intentio rei præceptæ, & modi intrinseci illius cadit sub præcepto; non autem finis per præceptum intentus: ideo missam audire, jejunare &c. ex vanitate, aut alio pravo fine, licet peccet propter circumstantiam pravi finis, implet tamen præceptum. num. 148.

101. Potest extra materiam iustitiae per unum actum pluribus præceptis satisfieri, dummodo præcepta cadant supra eandem materiam. Tract. 11. cap. 2. num. 149. Quando ex diverso motivo mandatum procedit, regulariter distinctum exigit actum; nisi aliter constet de mente præipientis; In dubio autem de ejus intentione sentiendum est vellem novam obligationem imponere. num. 105. Quare si ex voto tenetur quis jejunare, & occurrat jejunium ex præcepto Ecclesie, itemque ex penitentia a Confessario imposita, non satisfaciatur semel jejunando, sed tribus diebus jejunare tenetur. Si quis vero ex voto, aut præcepto Ecclesie jejunare tenetur per mentem, & eo tempore jejunium imponeretur a Confessario, probabilis est Confessarium, nisi aliud exprimat, nolle novam onus imponere. num. 151. Qui pluribus titulis, v. gr. ex voto, penitentia imposita, & ratione facti tenetur Missam audire, si ad has diversas obligationes non advertens rem præceptam apponit, censetur obligationi urgentiori satisfacere; sed si res divisibilis sit, ut si v. g. illis diversis titulis ad elemosinam unus Argentei tenentis, censendus est

pro rata cuilibet satisfacere. num. 152. Potest quis eodem tempore pluribus legibus satisfacere si actus composibiles sint. num. 153.

102. Aliud est eximi ab obligatione legis, aliud a transgressione legis excusari manendo tamen sub illius obligatione. num. 158. Insuper quoad hoc, aliud est loqui de præceptis naturalibus, & aliud de positivis. Præcepta naturalia omni tempore, & loco obligant; ideoque nullum impedimentum ab illorum obligatione excimere potest. Præcepta vero juris positivi, & humani non omnes, nec omni tempore obligant, sed sub certa conditione: si non sis impeditus infirmitate &c., & sic per plura impedimenta potest quis eximi ab obligatione. Quale autem impedimentum pro quolibet præcepto sufficiat, propriis in locis statuetur. num. 160. Non peccat contra legem, qui animo se excimendi ab ea, impedimentum apponit; sive hoc licite, sive illicito ex alio capite faciat. n. 164.

§. III.

De potestate ferendi leges, & de iis qui legibus subiciuntur.

103. Certissimum est, eum qui potestatem habet ferendi leges, posse eam alteri delegare. Hec autem potestas delegata pendet in omnibus ex mera delegantis voluntate. Tract. 11. cap. 3. num. 1. De Fide est dari in hominibus potestatem condendi leges civiles. Sola communitas a natura talem potestatem habet; Princeps vero a communitate, sive Republica: etenim electione Principis facta ab ipsa communitate, Deus illam potestatem, que in communitate erat, Principi largitur. num. 2. 3. 4. Pontifex non potest leges civiles sancire pro toto orbe, sed solum pro Provinciis sue temporalis ditioni subiectis. num. 5. Potest tamen abrogare, seu corrigere leges civiles ab aliis Principibus latis, si sint rationi, & equitati contrariæ; & poterit etiam leges civi-

les sancire, si ob negligentiam Principum in condendis legibus vitia grassentur. n. 6.

104. Imperator potest leges civiles condere non pro toto orbe, sed tantum pro Regno, & Provinciis sibi aliquo modo subiectis, que scilicet vel immediate gubernant, vel que eum, ratione Feudi, aut alio simili titulo ut supremum Dominum agnoscunt. Tract. 11. cap. 3. num. 7. Quilibet supremus Princeps in suo Regno potest leges civiles ferre obligantes suos subditos in conscientia. n. 8. Regina proprietaria, aut gubernatrix Regni potest in eo leges ferre, si non sit conjugata: Immo etiam si conjugata sit, potest secundum probabiliorem sententiam, leges ferre independentem a marito; nisi ius iuri reinvenerit. n. 10. Denique hanc legislativam potestatem habent omnes Civitates exemptæ, que supremum Dominium habent, ut Veneta &c. n. 11. Civitates autem non exemptæ leges ferre non possunt, nisi ex consuetudine, privilegio, aut concessione Principis, cui subduntur, & appellantur leges municipales. n. 12.

105. De Fide est, in Ecclesia esse potestatem condendi leges Ecclesiasticas; & hanc potestatem reperiri in Summo Pontifice tanquam universalis capite, successore D. Petri, & Christi Vicario, ab ipso Christo concessa pro tota Ecclesia, supposita electione in ipsam facta. Tract. 11. cap. 3. num. 13. 14. Omnes Apostolici potent leges condere pro toto orbe, cum hoc tamen discrimine, quod Petro tanquam capiti talis facultas concessa est, ita ut transeat ad ejus successores: cum omni fide plenitudine; ceteris vero Apostolis tanquam membris, ideoque pro seipsis tantum, non pro successoribus. num. 15. 16. Episcopi pro sua Diocesi possunt leges, & statuta positiva, & perpetua condere absque positiva, & expressa licentia Summi Pontificis, cum subordinatione tamen, & dependentia ab ipso: nihil tamen statueri possunt contra jus commune, vel circa reservata Summo Pontifici. num. 17. 18. 19. Eandem potestatem

Itaque habent Archiepiscopi, Primates, Patriarche in propriis Diocesis, Cardinales in Ecclesiis suorum titulorum, Legati in Provinciis sue Legationis, Abbates exempti habentes jurisdictionem quasi Episcopalem. Non possunt tamen Archiepiscopi, Primates, & Patriarche leges ferre pro Provinciis, vel Nationibus suffraganeis, nisi ex consuetudine, vel concessione summi Pontificis, num. 22. An autem Episcopi hanc potestatem immediate a Christo Domino recipiant, vel a Summo Pontifice, probabile est utrumque, num. 20. In Religionibus quoque datur facultas conuendi leges perpetuas pro suis subditis, secundum proprium institutum, num. 23.

206. De Hæde est Concilia generalia legitime congregata, posse leges condere totam Ecclesiam obligantes; hæc tamen leges quando Pontifex personaliter non interuit, non habent vim obligandi nisi quando a Summo Pontifice fuerint confirmate. Traç. 11. cap. 3. nu. 24. Concilia quoque Provincialia, sive nationalia leges condere possunt perpetuas vim obligandi habentes pro sua Provincia, seu Natione: nec non & Concilia Synodalia pro sua Diocesi. Ut autem tales leges habeant vim obligandi, non indigent confirmatione Summi Pontificis, num. 25. Si decreta Concilii Provincialis a Summo Pontifice conferuntur, & approbentur ut canonica, & pro tota Ecclesia, obtinent vim legis universalis: scilicet si approbentur tantum ut iusta, & minime iuri contraria, num. 26. Collegium Cardinalium non habet potestatem condendi leges, nisi ex speciali commissione Summi Pontificis. Tempore autem sedis vacantis, solum statuerè potest per præcepta pro tunc obligantia ea quæ necessaria sunt pro futura electione, Ecclesie defensionem, & periculis occurrentibus. Probabilis est, declarationes Cardinalium, licet magnam vim doctrinalem habeant, non habere vim legis, nisi accedente solemnè promulgatione, autoritate Summi Pontificis facta, & certis conditionibus legis, num. 27.

28. Capitulum vivente Episcopo leges ferre non potest sine illius consensu; sed vero vacante leges ferre potest, vim obligandi habentes, donec a successore Episcopo, vel ipso Capitulo iterum sede vacante, revocentur, num. 33.

107. Illi legislatores, qui simul cum aliis, inter quos primas tenent, leges ferunt: ut Dux Veneris inter senatores, Metropolis inter Episcopos; Fratres in Capitulo, proculdubio leges a Senatu, Synodo, vel Capitulo respectiue sancitas servare tenentur. Traç. 11. cap. 3. num. 34. Supremus legislator tenetur leges a se latas observare, vi directiva, & in conscientia, quando materia est communis, & accommodata subditis, & superioribus, & observatio episcopi æque decet superiorem & subditum, num. 37. Hæc obligatio non oritur directe, & immediate ex ipsa lege sed solum ex honestate, & decencia; decet enim superiorem exemplo suadere quod iubet: quare præciso scandalo, aut alio gravi damno, probabile est eum non peccare mortaliter si legem a se latam non observet, licet materia sit gravis, num. 42. Tenetur tamen sub mortali legibus a se latis taxantibus pretia rerum, & restituere debet quod contra eas accepit. Tenetur etiam legibus a se latis irritantibus aliquem contractum. Quod si contra suam legem irritantem contrahat; vel contractus ex utraque parte irritus erit, vel in ea dispensare censetur, & sic ex utraque parte validus erit, n. 44. Supremus legislator non tenetur vi coactiva proprias leges observare; ideoque non incurrit poenas in ipsis statutis, num. 45. Uxor legislatoris licet legibus illius ex vi subjectionis tenetur sicut alii subditi, tam quoad culpam, quam quoad poenam; etiam ex privilegio censetur quoad utramque rationem exempta, n. 46.

108. Non licet concurrere ad actionem alicujus contra legem, etiam si eas exercent ob ebrietatem, amantiam &c. exsecratur a culpa; Quando non propter hoc est exemptus a lege. Ideoque peccat.

cæret qui amantem aut puerum ante usum rationis moveret, incitaret, adjuvaret ad aliquod jure naturæ malum, v. g. furtum, blasphemiam, perjurium &c. At licet concurrere ad actiones illius, qui a lege eximitur, quæ alias contra legem sunt. Traç. 11. cap. 3. num. 48. 49. Pueri post usum rationis, qui regulariter septimo anno advenire censentur, tenentur ad omnes leges Ecclesiasticas, excepto præcepto communionis, ad quod decimo tantum, vel duodecimo anno tenentur; & præcepto jejunii, ad quod tantum vigesimo primo completo tenentur; & his præceptis, quæ alio determinato tempore in ipsa lege assignato obligare incipiunt. In mortis tamen periculo ad communionem etiam pueri tenentur cum primum sunt capaces confessionis, num. 52.

109. Peregrinus, aut forensis accedens ad aliquem locum animo ibi perpetuo manendi, vel majore anni parte, tenetur legibus ejusdem loci; peregrini autem sunt, qui proprium ibi domicilium non habent. Traç. 11. cap. 3. num. 53. 54. 55. Si vero quis per modum transitus, ut per duos, vel tres dies tantum ibi commoraturus sit, licet tempore proportionato obligationi, v. g. integro die jejuniis, non tenetur, num. 58. Limita tamen quoad leges assignantes condiciones; & solemnitates contractuum; & quoad leges quæ sunt etiam in ejus Territorio: item quoad leges, quæ sunt de jure communi, & in suo vigore in loco transitus, licet in proprio Territorio sint abrogatæ; insuper quoad poenas, quando peregrinus ibi delinquit contra jus naturæ, aut commune; ibi enim puniendus est ubi deliquit; & quoad leges lras in commodum loci per quem transit; ut sunt leges de non alportandis mercibus; in omnibus enim his casibus tenentur etiam peregrini legibus locorum, per quæ transiunt, licet per modicum tempus ibi perstantur sint. Etiam vagi nullibi domicilium habentes, tenentur legibus locorum ubi actualiter morantur, n. 59. 60.

110. Absentes non tenentur legibus suæ Patriæ, etiam si sint de jure communi, dummodo ubi commorantur non obligent, vel sint abrogatæ. Traç. 11. cap. 3. n. 62. Item dicendum etiam ex intentione se eximendi exierit a Patria, n. 63. Similiter legibus suæ Patriæ non tenentur in ea quidem existentes, sed in loco exempto a jurisdictione legislatoris, n. 64. Subditus tenetur legibus Territorii, licet extra existens, si intra illud delinquat, ut si per mandatarium ibi committat homicidium, incurret excommunicationem ibi latam contra mandantes. Etiam ratione rei sita intra Territorium subicitur quæ legibus illius etiam extra existens, ut si lex prohibeat vendere aliquam rem, nisi sub tali forma; non poterit aliter eam vendere. Si delictum incipiat in Territorio, & extra illud consummetur, non incurritur poena in Territorio statuta, n. 67. Egredius ubi non est festum, & iturus ubi non est festum, non tenetur prævenire auditionem sacri, si adhuc in loco unde discedit sint alix missæ celebrandæ; nec tenetur expectare, si adhuc nulla sit celebrata: bene vero missam audire tenetur ante discessum, si post discessum nulla remaneat celebranda, n. 66. Si a loco ubi jejuniis obligat, eadem die quis ad alium locum eat, ubi non obligat, ante discessum carnis veli nequit: quoad jentaculum vero due sunt opiniones probabiles, quarum una assentit sumi posse ante discessum, altera negat. Nos vero dicimus, quod si post meridiem discessurus est, sumere non potest; bene vero si ante meridiem: quia major pars trahit ad se minorem, n. 70.

S. IV.

De cessatione, abrogatione, & interpretatione legis.

111. Finis legis alius est intrinsecus, alius extrinsecus: iste est qui ab ipso legislatore intenditur; ille vero est honestas ipsius rei præceptæ, qui semper ad-

est, quando lex cadit super actus, qui præcisa lege sunt actus alicujus virtutis. Finis extrinsecus aliquando conjungitur cum intrinseco, ut quando materia legis est actus de se honestus; aliquando non conjungitur, ut quando materia legis est actus de se indifferens. Finis extrinsecus vel est unus tantum, & tunc est adequatus: vel est multiplex, & tunc ex omnibus unus finis adequatus coalescit. Tract. 11. cap. 4. n. 1. Cum lex finem intrinsecum intendit, ipsa durante, numquam cessat obligatio per hoc quod finis extrinsecus cesset, n. 2. Deficiente fine adequato legis, vel in omnibus, vel in majore parte communitatis, ipso facto absque alia declaratione, abrogatio, aut contraria consuetudine, cessat ipsa lex. In dubio an finis adequatus cessaverit, possessio stat pro lege. Si autem probabiliter judicatur cessasse, potes contra legem agere. Si finis legis adequatus non cesset absolute, sed pro aliquo tempore tantum; pro illo tempore cessat obligatio. Si materia legis divisibilis sit, & secundum unam partem cesset finis adequatus, secundum hanc tantum cessabit obligatio. Quod si una pars ab alia nequeat separari, probabile est cessare legem in totam, nu. 3. 4. Probabilis est, quod cessante privative sine adequato legis in aliquo casu particulari, non cesset ipsa lex pro illo casu. At si cessaret contrarie, quia materia legis redderetur mala, vel valde dura, & difficilis, certum est tunc cessare ipsam legem etiam pro illo casu, n. 6.

112. *Abrogatio seu revocatio legis est ejus totalis ablatio, ac si nunquam lata fuisset.* In quo differt a derogatione, quæ est ejus ablatio solum in parte; & de utraque promissive loquimur. Abrogatio alia est negativa, qua lex antiqua aboletur, absque eo quod nova sancitur: alia positiva, & quasi contraria, ut quando nova lex fertur, & antiqua abrogatur. Hæc positiva abrogatio alia est formalis, ut quando in lege de novo lata habetur expressa revocatio prioris legis; vel virtualis ut

quando id quod in priori jubebatur, in nova vetatur, vel e contra. Tract. 11. cap. 4. n. 9. Lex est iusta potest valide revocari, immo etiam licet iusta de causa, n. 10. 11. Abrogatio positiva promulgationem requirit ut alia leges; ad abrogationem vero negativam non requiritur promulgatio; convenit tamen quod ita notificetur ut possint subditi de ea cognitionem habere. n. 12. Lex generalis, & maxime si sit in jure inserta, censetur revocari, hoc ipso quod in nova aliquid impossibile præcipiatur. Excipiunt decreta Concilii generalis, quibus exigitur expressa derogatio; & etiam quando prior lex cum nova conciliari potest. n. 13. Per legem generalem non abrogatur lex specialis alicujus loci, nisi clausula expresse revocatoria talis legis apponatur: bene vero e contra, nam generi per speciem derogatur. n. 14.

113. Solum qui legem tulit, ejus successor, & qui in legislatorem habet jurisdictionem possunt legem latam abrogare. Nequit inferior in suo Territorio, in quo leges condendi facultatem habet, eas sancire, quæ sunt abrogatione juris communis aut cum eo impossibiles. Tract. 11. cap. 4. n. 15. 16. Inferior nequit legem a se latam abrogare, quando est a Superiore confirmata, & approbata ut propria ipsius superioris; (quæ approbatio dicitur substantialis;) nec quando in approbatione additur clausula: si quid contra illam fiat nullum sit: aut alia æquivalens; nec quando lex lata a non habente facultatem eam ferendi confirmatur a superiore, quia tunc fit propria Superioris. n. 17. Episcopus potest, (raro tamen expedit) abrogare statuta, & leges Diocæsanæ synodi absque Cleri consensu; quia Clerus in Synodo Diocæcana non habet votum decisivum, sed tantum consultivum. n. 18.

114. *Interpretatio est verbi, vel sententiæ per aliud verbum clarior declaratio.* Alia est generalis, quæ fit a legislatore, & habet rationem legis, & dicitur interpretatio authentica, seu jurisdictionis: alia est doctrinalis, quæ fit a Doctoribus, quæ, nisi eam omnium Do-

cto.

ctorum consensio iustus probet argumentis, nullam ingerit obligationem Tract. 11. cap. 4. n. 19. Solus legislator, ejus successor, & qui in eos jurisdictionem habet legem authentice interpretari potest. n. 20. Interpretatio Doctrinalis a quovis viro docto juxta regulas, & sensum probatorum doctorum fieri potest. n. 22. Si tamen lex ipsa interpretationem veteri non licebit alicui Doctori illius interpretatione suscepta, & typis mandata: de hac enim tantum consuevit intelligi prohibitio. n. 23. Pro recta legis interpretatione quatuor regulæ assignantur. 1. Quod legislatoris mens attendatur. 2. Ad ejus mentem investigandam, legis materia cum circumstantiis antecedentibus, & consequentiis consideranda est. n. 24. 26. Tertia. In dubio de mente verba in proprio sensu accipiantur: ex quo sequitur legem generaliter, & indefinite loquentem non debere restringi, nec aliquem casum excipi, nisi sequatur inconveniens. n. 27. 28. Si lex est præceptiva aut pœnalis, quæ non est amplianda sed restringenda, verba debent accipi in sensu proprio, & naturali; si vero sit favorabilis, etiam sensus civilis attendi solet, juxta illud, favores sunt ampliandi. Sensus autem proprius & naturalis ille dicitur, qui ex communi hominum impositione, & acceptione verbis convenit. Civilis vero est sensus proprius artis politice, qui per fictionem juris verbis convenit: ideoque in hoc sensu sub nomine sibi venit etiam adoptivus, & sub nomine mortis etiam professio Religiosa continetur. n. 29. 30.

115. Quarta regula est: In dubio de valore actus potius interpretanda est ut actus valeat, quam ut pereat; & quod in favorabilibus regulariter lex amplietur, in odiosis restringatur, servata tamen proprietate verborum secundum latitudinem significationis civilis, seu naturalis. Autem lex sit odiosa, vel favorabilis colligendum est ex primario legislatoris motivo; & ideo si de primario intendat per eam beneficiare, est favorabilis, si vero de primario inten-

dat onus imponere, erit odiosa. Lex ergo si fieri potest, quoad odia restringi debet, & quoad favores ampliari: quod si fieri non possit, lex favorabilis absolute amplianda est quoad omnia, odiosa vero absolute quoad omnia restringenda. Tract. 11. cap. 4. n. 31.

116. Cum plures dentur casus, ad quos lex non extenditur, licet detur similitudo rationis; sciendum est quod similitudo rationis est quid diversum ab identitate rationis. Similitudo fundatur in diversis rationibus, quarum altera alteri similis est, sed non eadem; identitas vero tunc datur, cum non tantum similis, sed prorsus eadem ratio currit, tam pro casu in lege expresso quam pro non expresso. Tract. 11. cap. 4. n. 32. Lex regulariter non extenditur ad casus non expressos, in quibus similis tantum ratio currit, bene vero ad eos, in quibus eadem adequate ratio currit, nisi de mente legislatoris oppositum constet. Si ratio sit eadem, sed non adequate ob aliquam disparitatem, ad talem casum non extenditur. n. 33. 34. Dicitur extensio propter identitatem rationis patentem exempla: 1. in correlativis, ut sunt maritus & uxor; dominus & servus; pater, & filius; 2. in æquiparatis, ut sunt electio, postulatio, præsentatio &c. 3. in connexis, & in contentis sub alio, vel illi subordinatis, ut sunt pars, & totum; perfectum, & imperfectum. Quare si eximitur maritus ab obligatione reddendi debitum uxori adulteræ; eximitur etiam uxor ab obligatione reddendi viro adultero. Cui conceditur facere testamentum, conceditur etiam facere codicillum: cui conceduntur carnes, conceduntur etiam lactinia, &c. n. 35. 36. Quando lex agit de persona particulari, non quia ad illam velit restringere dispositionem, sed exempli gratia; tunc extenditur etiam ad alios casus, in quibus eadem, vel similis ratio currit, & maxime si talis dispositio sit inserta in corpore juris. n. 37. Judex in ferendo sententiam, si non habeat jus particulare in casu occurrente, debet judicare ut in similibus. n. 38. Lex po-

nalis

nalis etiam sit præceptiva, non debet extendi ad casus non expressos, quamvis similis, vel eadem ratio curat; quia poena cum sit odiosa restringi debet. n. 39.

117. Epikēja est quedam emendatio legis, & exceptio casus particularis ob circumstantias, quæ si cognoscerentur a legislatore, illum exciperet. Ea quilibet uti potest, cum necessitas exigat. In dubio an in tali casu detur locus epikēje, ea uti non licet, quia possessio stat pro lege. Si vero sit probabile dari locum epikēje, ea uti licebit. Tract. 11. cap. 4. n. 41. Ut detur locus Epikēje non sufficit quod deficiat lex negative, quia nimium deficit finis; sed debet deficere contrarie, id quod reddatur lex gravi-ter damnosa, & onerosa bono communi, vel etiam particulari: possum enim negare enslem apud me depositum ei, qui me eodem, occidere velit. Non solum habet locum virtus epikēje, respectu legis humane, sed etiam respectu legis naturalis, & divinx: ut pater de David comedente panes propositionis; De Machabæis pugnantibus die sabbati, ob defensionem vitæ; De occidente in-vaforem vitæ cum moderamine inculpatæ tutelæ. n. 42. 43. 44.

J. V.

De dispensatione in legibus.

118. Dispensatio est juris alicujus relaxatio ab habente legitimam potestatem facta. Tract. 11. cap. 5. n. 1. Alia est totalis, alia partialis: illa tollit omnino obligationem; hæc vero solum quoad partem. n. 8. Insuper alia est tacita, seu virtualis, quæ scilicet ex indicis, & coniecturis iustitibus colligitur; alia expressa, quæ verbis, aut etiam signis evidentibus exhibetur. Dispensatio est strictè interpretanda; ipsa vero dispensativa potestas, etiam delegata, est late interpretanda n. 10. Igitur licet simplex licentia, quæ secundum legem requiritur ad aliquid, sit extendenda ad licentiam præsumptam, sive de præcænti, si-

ve de futuro, sive absolutam, sive conditionatam, non enim est juris vulneratio, sed impletio: dispensatio tamen cum sit juris vulneratio, & odiosa, extendi non debet ad dispensationem præsumptam de futuro, sed requiritur præsumptio voluntatis de præcænti, vel de præcænto: nec sufficit quod probabiliter judicetur superiorem dispensatorem, si sciret, vel gratum habiturum cum sciret. nu. 12. 14. Si superior videat subditum contra legem agere, & taceat, nec contradicat, cum facile, & sine incommodo possit, censetur tacite, & virtualiter dispensare. n. 15. At si taceat, quia difficile sit retrahere a transgressione, vel ad evitandum majus malum, tunc non censetur tacite dispensare, sed permittive licet habere. n. 17.

119. In primis principiis juris naturalis, ut: *Honum est sciendum &c.* Quod tibi non vis fieri &c. & in illis præceptis quæ versantur circa objecta ita intrinsece mala, quod nunquam possunt denudari a malitia, ut odium Dei, blasphemia &c. nec ulla creatura, nec ipse Deus sive directe, & proprie, sive indirecte, & improprie dispensare potest. In reliquis præceptis naturalibus, seu Decalogi solus Deus potest non quidem directe, & proprie, sed indirecte, & improprie dispensare, mutata scilicet eorum materia, & circumstantiis; ut in furto, homicidio, fornicatione &c. Tract. 21. cap. 1. n. 23. Nullus tamen homo, nec ipse Summus Pont. potest licet indirecte in eis dispensare, nisi in eorum materiam habeat potestatem dominativam; vel ad hoc specialiter Dei concessionem obtinuerit, quam tantum modo matrimonio rato & voto; Summo Pontifici datam, concors Doctorum sententia tenet. Potest tamen Summus Pont. declarare, quibus in casibus alicujus præcepti naturalis obligatio deficiat. ibid. n. 27. In præceptis quæ non sunt de jure naturali, sed tantum de jure positivo divino, ut præcepta de constitutione, & uti Sacramentorum, potest Deus propria voluntate dispensare; homines vero non nisi ex speciali Dei concessionem, quæ

de facto nulli Principi vel Prelato, Summo Pontifici inferiori, facta fuit: Immo in probabiliore sententia nec ipsi Summo Pontifici. Tract. 11. cap. 5. n. 23. 24. 26.

120. Potestas dispensandi alia est ordinaria, quæ alicui competit ex vi sui muneris, & officii; alia delegata quæ scilicet alicui competit ex concessione ordinariam habentis. Tract. 11. cap. 5. num. 28. Omnis qui legem tulit, ejus successor, & qui in hos jurisdictionem habet possunt in lege de potestate ordinaria dispensare. num. 29. Quare Summus Pontifex de potestate ordinaria, dispensare potest in omnibus legibus canonicis, & Ecclesiasticis a quocunque editis, exceptis illis, quas Apostoli a Christo Domino acceptas tradiderunt, ut sunt quæ pertinent ad materias & formas Sacramentorum. num. 30. Episcopus, Archiepiscopus, & Patriarcha in omnibus legibus Episcopalibus, & statutis Diocesanæ Synodi; non tamen in legibus Concilii Provincialis, quia sunt inferiores ipso Concilio, & ad ejus leges observandas vi coactiva tenentur. num. 31. 33. 34. Potest legislator in propriis legibus dispensare, etiam si eas juramento firmaverit; quia tale juramentum habet subintellectam conditionem æquitatis, scilicet: nisi justa causa intervenerit. Si tamen lex sive confirmata, sive non confirmata juramento, transeat in contractum, vel commodum alterius, in ea dispensare non poterit. num. 35. Capitulum, sede vacante, dispensare potest in omnibus, in quibus potest Episcopus; non tamen Vicarius Generalis nisi ab Episcopo expresse facultatem habeat. n. 32.

121. Si superior sibi reservaverit legum dispensationem, nullus inferior sine illius licentia tacita, vel expressa poterit in eis dispensare. Tract. 11. cap. 5. num. 36. Quando lex superioris absolute dispensationem permittit, licet dispensatores non delinquant, tunc inferior potest in ea ex justa causa dispensare. num. 37. In rebus parvi momenti, & in frequenter occurrentibus, ut in jeju-

niis, est ciborum veitorum, observatione festorum, recitatione Officii, votis simplicibus non reservatis; in legibus Pontificiis, non pro tota Ecclesia, sed pro aliqua Provincia, Civitate, aut Communitate; in casibus in quibus non est facilis recursus ad superiorem, & periculum est in mora; item in quibus est consuetudo introducta, quod inferior in lege superioris dispenset: in his omnibus, juxta dicenda in propriis locis, censetur a superiore concessa facultas dispensandi inferioribus Prelatis jure ordinario; quæ facultas eis competit ex vi muneris, & officii, & est perpetua. num. 38. 39. 40. Probabilis est non posse inferiorem in lege superioris dispensare, per hoc solum quod talis dispensatio reservata non sit; nisi ex aliis capitibus, prout supra, illi competat talis facultas. n. 43.

122. In casibus dubiis, sive dubitetur de necessitate dispensationis, sive de sufficientia causæ ad dispensandum; sive dubium sit positivum, sive negativum, potest inferior in lege superioris dispensare, tum quia casus dubius non censetur reservatus, tum etiam quia similia dubia frequenter occurrunt. Immo si dubitetur, an in casu occurrente sit necessaria dispensatio, & dubium positivum sit, nempe cum probabili opinione, quod non sit necessaria, potest subditus, eam sequendo, absque ulla dispensatione contra legem agere; idemque probabilis dicendum, etiam si dubium sit negativum; consultus tamen erit in hoc casu Prelatum adire, ut declarem legem ad talem casum non extendi. Ex dictis patet, imprudenter agere Prelatos, qui subditos dubitantes an teneantur Officium recitare, jejunare, a carnibus abstinere, &c. conscientias remittunt, quando sunt literati, ut secundum eam operentur, quia subditi in dubio de causa excusante, contra legem agere non possunt, nam lex possidet; ipsi vero Prelati possunt dispensare; ideoque consultus erit vel observantiam injungere, vel eos dispensando sublevaré. Tract. 11. cap. 5. num. 45. 46. Si-

vero dispensatio sit debita, sive non; sive ab inferiore, sive a superiore impendatur, potest cum illa commutatio coniungi, & pro opere præcepto aliud opus pium subrogari, licet hoc non sit necessarium. Debet autem in tali casu opus subrogatum fini legis esse proportionatum, nu. 48. 49.

123. Potestas dispensativa delegata, alia est officio, & dignitati ex iure annexa; & hæc ordinariæ equiparatur: alia est ab homine, quæ adhuc subdividitur; nam alia est per modum pure commissionis, & in favorem certæ causæ, vel personæ, & hæc expirat morte concedentis, si res sit integra, & non inceptum iudicium; alia per modum gratiæ, & in favorem delegati, quæ si absolute conferatur, non expirat morte concedentis. Traçt. 11. cap. 5. num. 50. Qui habet potestatem ordinariam dispensandi, potest eam aliis delegare, ut ea utantur juxta formam a delegante præscriptam: quod etiam verificatur in casibus, in quibus potest inferior iure ordinario in lege superioris dispensare, nisi talis potestas inferioris sit limitata, sive privative alligata ejus personæ, & dignitati, ut per se ipsum tantum, non vero per alios possit dispensare. num. 51. Delegatus, si potestatem pure delegatam obtineat, non potest eam subdelegare. Excipe delegatos a Summo Pontifice, vel ab alio Principe supremo, qui possunt aliis subdelegare, in iis quæ sibi expresse non prohibentur a superiore. Excipe etiam delegatos a quocunque superiore ad universitatem causarum, num. 52.

124. Potestas dispensativa sive ordinaria, sive delegata est ample interpretanda, nisi cedat in grave præjudicium alterius, vel nisi sit in gratiam dispensati, vel concedatur delegato in ordine ad determinatam personam, cum qua dispenset; quia tunc est stricte interpretanda, num. 52. Dispensatio ipsa est officiosa, & ideo stricte interpretanda, exceptis dispensationibus motu proprio a Principe expeditis, vel in corpore iuris insertis, vel concessis communitati per-

fectæ, vel ob bonum publicum, vel quando dispensatio est debita; vel denique quando nisi amplietur, redditur frustranea; aut si dispensetur in aliquo genere, ut fiat extensio ad partes, ex quo sequitur quod dispensatus ad faciendum testamentum; censetur dispensatus etiam ad faciendum codicillum, qui se habet ut pars sub testamento contenta. num. 54.

125. Dispensatio solum in subditos potest exerceri: & sic Episcopus respectu secularium, & Religiosorum non exemptorum; respectu vero exemptorum, Generalis, Provincialis, & Superiores locales, & in horum absentia Vicarii dispensare possunt in casibus, in quibus inferior in lege superioris dispensare potest. Unde possunt dicti Prælati Regulares, ex iusta causa, cum suis subditis Religiosis dispensare circa jejunia Ecclesiæ, cibos vetitos, recitationem Officii &c. & multo magis circa Regulam, & Constitutiones, nisi talis dispensatio sit specialiter Superioribus reservata: dummodo non cum tota communitate dispensent, & dispensatio perpetua non sit. Traçt. 11. cap. 5. num. 55. 56. Potest legislator, & quicumque alius habens facultatem dispensandi cum aliis in lege, voto, aut juramento, etiam secum dispensare non solum indirecte dispensando cum communitate, sed etiam directe, & immediate. num. 59. 60.

126. Ille qui legem tulit, ejus superior, ejusque successor potest sine ulla causa in sua lege valide, sed non licite dispensare, etiamsi fuerit juramento firmata; nam juramentum reddit illicitam talem dispensationem, non tamen invalidam: Probabilis autem est non peccare mortaliter, præcisò scandalo, aut alio damno extrinseco, & scelsa juramenti confirmatione. Extenditur autem secunda pars assertionis etiam ad potentem talem dispensationem, quia inducit ipsum legislatorem ad peccandum; nec non ad ipsum legislatorem se sine iusta causa dispensantem, & dispensatione utentem, quia ipsam & potest,

test, & tenetur revocare: Dispensatio a legislatore sine causa concessa utens, in probabiliore sententia, nec peccat venialiter. Traçt. 11. cap. 5. num. 63. 64. 66. 69. Dispensatio data ab inferiore in lege superioris sine iusta causa est invalida, & ex genere suo est peccatum mortale tam quoad dispensantem, quam quoad tali dispensatione scienter utentem. num. 70. 71. 72.

127. Triplex causa datur in ordine ad dispensationem; alia per se eximens ab obligatione legis, quæ si certo adfit, vel probabiliter iudicetur adesse, non opus est dispensatione; si vero de ejus existentia dubitetur, datur locus dispensationi: alia non quidem sufficiens ad eximendum, bene vero ad dispensandum; alia denique necessitans Superiorem ad dispensandum. Traçt. 11. cap. 5. num. 73. Causa sufficiens ad dispensandum illa est, quæ habet proportionem cum lege: ideoque gravior pro gravioribus legibus, levior pro levioribus requiritur. Ipsa etiam dignitas personæ petentis; offensio quoque liberalitatis, vel benignitatis personæ concedentis sunt multoties causa sufficiens. Attendenda est etiam pietas, utilitas, & necessitas dispensationis, num. 74. In dubio de existentia causæ sufficientis potest legislator valide, sed non licite dispensare; inferior vero nec valide nec licite: in dubio autem de sufficientia causæ, quæ certo adest, valida, & licita est dispensatio, data a quocunque dispensandi facultatem habente: possessio enim, in hoc casu, stat pro potestate dispensativa. Verum tamen est, quod si dubitans de existentia causæ, vel sufficientia illius, rem totam ut est exponat superiori, ipso dispensante rursus erit in conscientia. nu. 75. 76. Ad dispensandum non requiritur judicialis causæ cognitio, sed sufficit privata, illicite procedit dispensans, si iudicans causam non adesse, etiamsi re ipsa adfit, dispensationem concedat; & potest talis dispensatio revocari. Probabilis est quod si vera causa subsistat, etiamsi su-

Part. I.

perior quicumque ille sit, mala fide procedat absque cognitione causæ, valet dispensatio, eaque tuta conscientia non potest dispensatus, donec revocetur. n. 79.

128. Quando petitur dispensatio ad evitandum damnum publicum, vel privatum alicujus personæ, spirituale, vel temporale magni momenti; vel quando est valde utilis bono communi, vel privato, quod præludat in commune, vel quando a superiore præcipitur inferiori ut dispense; tunc est debita dispensatio, & peccat eam denegans graviter, vel leviter juxta qualitatem materiæ; nequit tamen subditus, denegata licet iniuste dispensatione, agere contra legem, nisi causa sit talis quæ eum extimat ab observatione legis. Traçt. 11. cap. 5. num. 81. Dispensatio solis verbis concessa, sed absque animo concedendi, est nulla, tamen nisi constet, non est præsumendum animum dispensandi desuisse. num. 82. Dispensatio per metum extorta valida est; & si supposita causa sufficiente, metus iuste iudicatur, erit & licita. num. 83. 84. Dispensatio obtenta per dolum, si dolum sit circa causam motivam, & finalem, semper est nulla, & subrepticia. num. 85. Quæ autem sit causa motiva, & quæ impulsiva. V. Traçt. 15. num. 85.

129. Ob cessationem causæ non solum impulsivæ, sed etiam motivæ adequatæ certum est non cessare dispensationem commutatam, neque eam quæ data est cum onere vel compositione pecuniæ, vel ob remunerationem meritorum. Quod si detur iusta causa eam revocandi, restituenda est pecunia, & aliunde præmianda merita; & tunc valide, & licite poterit revocari. Traçt. 11. cap. 5. num. 86. Certum est insuper dispensationem etiam simplicem, postquam suum ultimum effectum sortita est, non cessare vel per cessationem causæ, vel per revocationem superioris, vel per renunciationem dispensati: immo nec ille renunciare, nec ille revocare potest. Dispensatio vero ante-

F

quam

quam suum sortiatu effectum tripliciter cessare potest: per cessationem cause, per revocationem, & per renunciationem. n. 87.

120. Certum est ob cessationem cause impulsivæ, non cessare dispensationem. Tract. 11. cap. 5. num. 88. Cessante causa motiva etiam totali, & adæquata, non cessat dispensatio absolute, & absolute conditione, aut restrictione concessa. Censetur autem absolute concessa quando causa dispensationis prudenter iudicatur perpetua; licet per accidens cessare possit. nu. 90. 91. Quando vero causa non iudicatur perpetuo duratura, tunc censetur sub conditione, & limitate concedi. Sicut etiam quando ex circumstantiis, vel stylo, & usu communi, & acceptione Doctorum, colligitur esse pro determinato casu concessa. num. 92. 94. Dispensatio absolute concessa, etiam si res integra sit, & nondum inceptum iudicium, non cessat morte concedentis, quicumque ille sit. n. 95. Si vero non fuit absolute concessa, & res non sit integra: vel concessa sit cum clausula: donec revocetur, vel ad Episcopum, vel sedis beneplacitum, non cessat morte concedentis. n. 96.

121. Dispensationem valide, sed absque causa datam potest dispensator, (nisi nova causa emergat,) valide, & licite revocare, immo & debet; quia etiam si ex iusta causa concessa fuerit, potest eam ob novam causam emergentem & valide, & licite revocare; sine nova vero causa, valide, sed non licite: erit autem tantum peccatum veniale: præcisio scandalo, aut gravi damno æterni. Tract. 12. cap. 5. num. 97. Inferior nequit dispensationem a superiore concessam revocare; Superior vero potest revocare dispensationes ab inferiore datas, illicitè tamen, si iusta causa desit, & graviter vel leviter iuxta gravitatem materiæ, vel damni ex revocatione secuti, peccabit. Inferior dispensationem a se datam in lege superioris, iusta de causa & valide, & licite revocare potest. Si autem iusta causa desit, invalida erit revocatio. n. 98. 99.

122. Cessat denique dispensatio per renunciationem a dispensato factam, quam posse & licite, & valide facere non secuto effectu, certum est; nisi cedat in damnum alterius; vel nisi dispensatio sit facta communitati, cui particularis persona renunciare nequit; vel nisi superior, qui ex iusta causa dispensavit, præcepit subdito usum dispensationis. Tract. 11. cap. 6. num. 100. Renuntiatio dispensationis vel est tacita, vel expressa. Tacita est quando ex sufficientibus signis colligitur esse in dispensato voluntatem cedendi favori; quia sine tali voluntate nulla est renuntiatio sine signis, five verbis expressa. Expressa est, qua verbis sufficientibus favori cessio declaratur. Consummata renuntiatio five tacita, five expressa per notificationem cessationis, ipsi dispensatori pro parte dispensati facta, & ab ipso acceptata, non licet amplius dispensato ea uti, contra legem agendo. nu. 101. Probabilis est, non utum dispensationis, vel non acceptionem illius, vel etiam usum contrarium non esse signa sufficientia tacitæ renunciationis. num. 102.

S. VI.

De consuetudine.

Consuetudo est jus quoddam moribus institutum, quod pro lege habetur, ubi desit lex. Tract. 11. cap. 6. num. 1. Alia est contra legem: alia secundum legem: alia præter legem. Dissert a stylo, quia hic solum refertur ad actus iudiciales, consuetudo vero ad omnes actiones. Dissert a præscriptione, quia consuetudo respicit omnes; præscriptio vero est etiam respectu particularium; consuetudo parit legem, præscriptio vero dominium; consuetudo exigit tacitum, vel expressum consensum eius, contra quem inducitur, non vero præscriptio: & in nonnullis aliis. num. 3. Consuetudo alia est Ecclesiastica, alia civilis. Tunc est Ecclesiastica quando est circa actiones ordinatas ad bonum spi-

spiritualem; tunc vero civilis, quando est circa actiones ordinatas ad bonum politicum, & civile. num. 4. Privata persona nequit consuetudinem introducere, sed sola communitas capax gubernari per leges; debet autem introduci a majori parte communitatis. Consuetudo abrogativa legis debet introduci ab his, qui legem observare tenentur. n. 5. 7. 8.

134. Quinque sunt conditiones consuetudinis legitime introductæ: 1. quod sit rationalis, ideoque utilis, & conveniens bono communi; si enim irrationalis sit, non est consuetudo sed corruptela: 2. Quod sit ex frequentatione publica actuum liberorum, vel omissionum eorum: 3. Quod duret per longum tempus: 4. Quod addit Principis consensus: 5. Quod actus non fiant ex sola devotione, sed animo introducendi jus per modum legis. num. 9. Contra jus quodcumque Divinum & naturale, nulla prævalere potest consuetudo, quæ vere sit talis. num. 11. Ad introducendam consuetudinem, non requiritur bona fides. num. 12. Consuetudo triplicem habet statum; inceptionis; progressus, & præscriptionis. In statu inceptionis peccant introducetes consuetudinem contra legem; in statu progressus non peccant qui iam introductam sequuntur, possunt tamen puniri: in statu præscriptionis ea utentes nec peccant, nec poenis subiciuntur. num. 13. Consuetudo præter legem, hoc ipso quod a maiore parte observetur, rationalis censenda est, nisi oppositum constet. Quando autem consuetudo contra legem sit rationalis, iudicio prudentum iudicandum est: in dubio autem iusta reputanda est. In dubio an consuetudo, quæ non solum est contra legem, sed etiam ab ipsa lege prohibita, sit rationalis: pro lege iudicandum. num. 14.

135. Ut consuetudo præter legem, vel etiam contra legem Civilem præscribat, sufficit decennium; contra legem vero canonicam probabilis est requiri 40. annos. Tract. 17. cap. 6. nu-

16. 17. Dicitur unius Doctoris eximii asserentis, iam consuetudinem præscriptissimè, sufficit ut lex abrogata censeatur, nisi clare constet oppositum. num. 18. Tempus requisitum ad consuetudinem præscribentem debet esse moraliter continuatum. num. 19. Actus per quos introducenda est consuetudo debent esse liberi, frequentes, & publici, nu. 20. 24. Durante ignorantia legis nunquam introducitur consuetudo, nec legis obligatio abrogatur; ideoque consuetudo introducta ex falsa præsuppositione legis, quæ de facto non extat, statim ac constat, rem non ita esse, omnem vim obligandi amittit. num. 25. Ad consuetudinem non requiritur actus esse notorios, notorietate juris: sed sufficit notorietas facti. num. 27. Animus introducendi jus consuetudinarius debet durare toto tempore ad præscriptionem requisito, & non solum in aliquibus, sed in maiore parte communitatis; obligabit autem consuetudo graviter, vel leviter, ad culpam, vel ad penam, vel ad utramque, iuxta introducendum intentionem. n. 28.

136. Ex sola devotione, urbanitate, vel liberalitate, licet per multum tempus duret actuum frequentia, nequit introduci consuetudo. Cognoscitur autem consuetudinem introductam esse animo obligandi ex gravitate materiæ, ex uniformitate non interrupte observantiæ, si superiores puniant, ac repræsentant contrascentes, & ex eo quod timorati scandalizentur de non observantibus eam. In dubio an ex devotione, vel animo se obligandi introducta sit, iudicandum est fuisse ex devotione. In dubio an fuerit animus se obligandi sub gravi, vel levi, pro benigniore parte interpretandum est. Tract. 11. cap. 6. n. 29. 30. Non requiritur consensus Principis expressus, sed sufficit tacitus. Hoc ipso quod Princeps consuetudini resistat, hæc præscribere nequit: & ideo quia quotannis, improbat in Bulla cœnæ omnis contraria consuetudo contra immunitatem Ecclesiasticam: hinc est quod contra eam nulla consuetudo prævalere potest.

test. num. 31. 32. Ad consuetudinem introduendam non requiritur quod Princeps de ea in specie notitiam habeat, sed sufficit generalis consensus in omnem consuetudinem legitime introductam. n. 33.

137. Triplicem effectum habet consuetudo legitime introducta: Obligare in conscientia: tollere legem antiquam: interpretari legem dubiam, Tract. 11. cap. 6. n. 34. Non extenditur consuetudo de loco ad locum, de persona ad personam, de casu ad casum. Quare consuetudo unius civitatis non extenditur ad aliam: consuetudo a Laicis introducta non transit ad Clericos: introducta a secularibus non afficit Regulares. n. 36. Potest consuetudo tollere legem quoad poenam, ea manente, quoad culpam; & e contra; si lex sit talis conditionis quod possit esse mere poenalis. num. 40. Potest etiam tollere leges irritantes actus. num. 41. Consuetudo tollit etiam legem prohibentem contrariam consuetudinem. Pro quo notandum, consuetudinem posse tripliciter prohiberi: 1. per clausulam; Non obstante quacumque consuetudine: Quae cum intelligi debeat de consuetudine iam introducta, poterit ea lex per novam consuetudinem tolli. 2. Per clausulam expresse prohibentem futuram consuetudinem: ut si v. g. dicatur: quod nulla possit deinceps contra talem legem prevalere consuetudo. Sed hoc non obstante adhuc probabilius iudicamus, posse consuetudinem contra talem legem prevalere; quia talis clausula est legis humanae, sed consuetudo tollere potest legem humanam, ergo etiam talem legem. 3. Per clausulam reprobantem contrariam consuetudinem, ut repugnantem iuri divino, aut naturali; & sic contra talem legem nulla potest prevalere consuetudo: similiter li reprobetur ut irrationabilis, non prevalebit donec rationabilis fiat. num. 44.

138. Interpretatio legis dubiae per consuetudinem facta, alia est authentica, & est quae habet quinque condiciones assignatas, & consequuntur vim legis; alia

probabilis, & doctrinalis; scilicet cum plures ita legem per consuetudinem habet interpretantur; & haec non habet vim legis. Legem dubiam non interpretatur consuetudo, quae est contra vel praeter legem, sed quae est secundum legem. Tract. 11. cap. 6. n. 45. 46. 47. Ad consuetudinem doctrinaliter interpretantem minus temporis requiritur, quam ad consuetudinem authentice interpretantem. n. 48.

139. Per novam legem tollitur consuetudo clare, & ex diametro opposita, quantumvis praescripta, firmata, & roborata. Hinc sequitur, per legem generalem non tolli consuetudinem specialem iam praescriptam alicujus loci, vel Provinciae, nisi in ea fiat specialis mentio dictae consuetudinis, vel ponatur clausula revocatoria cuiuscumque consuetudinis contrariae. Nec per legem specialem pro tali loco, vel Provincia latam, censetur revocari consuetudo specialis ejusdem loci, vel Provinciae illi contraria, nisi de ea fiat mentio, donec Princeps notitiam illius habeat. Tract. 11. c. 6. n. 50. 52. 53. Per generalem revocationem cuiuscumque consuetudinis non revocatur consuetudo immemorabilis, nisi specialiter exprimat. n. 55. Sicuti lex per aliam legem abrogatur, ita consuetudo per aliam consuetudinem oppositam directe, nempe universalem per universalem, particularis per particularem; nam per particularem non tollitur contraria generalis, nisi pro illo loco particulari. n. 56. Non tollitur consuetudo iam praescripta, nisi per actus positive, vel saltem privative contrarios precedenti consuetudini. n. 57.

TRACTATUS II.

De primo Decal. praepcepto

P R O E M I U M.

1. **P**ost traditam doctrinam de legibus in communi, convenienter in

in sequentibus de legibus in particulari agendum est, & praecipue de Decalogo, qui est aliarum legum summa, & Epitome. *Decalogus est lex naturalis, & divina decem praepceptis comprehensa, & data Dei in duobus tabulis scripta, & per manum Moysi Populo Hebraeorum data.* Per haec decem praepcepta recte ordinatur homo ad Deum, & ad proximum suum. Ad Deum quidem per tria priora praepcepta, ad proximum vero per alia septem. Verum quia ad primum Decalogi praepceptum pertinent & prima principia juris naturalis, & ipsae virtutes Theologicae: & quia secundum Augustinum, etiam Fide, Spe, & Charitate colitur Deus, a virtute Fidei Decalogi explanationem exordiemur. Tract. 21. Proem. cap. 1. n. 1. 11. & cap. 2. in Proem.

CAPUT I.

De Fide, & vitiis oppositis.

S. I.

De essentia, & necessitate Fidei.

1. **F**ides, secundum Apostolum, est *speculationum substantiarum rerum argumentum non apparentium. Eam moderni definiunt Fides est habitus, quo firmiter assentimur veritatibus a Deo revelatis, & ab Ecclesia propostis.* Tract. 21. cap. 2. num. 1. Objectum Fidei materiale, seu formale quod, & ad quod est solus Deus; aliae vero veritates revelatae; sunt objectum secundarium. Objectum formale quo, seu ratio sub qua formalis est prima veritas obscure revelans. num. 2. Fidei subiectum est intellectus. Duplex est Fides, alia perfecta, seu informata Charitate: alia imperfecta seu sine Charitate. n. 4. In Beatis non est Fides neque quoad actum neque quoad habitum. In animabus Purgatori est Fides quoad habitum; in damnatis vero datur tantum Fides naturalis, & acquisita. ibid. & num. 5. Haereticus etiam quoad Mysteria quae credunt, carere Fide supernaturali, & infidelis. n. 8.

3. Dupliciter aliquid potest esse necessarium ad salutem, scilicet necessitate medi, vel necessitate praepcepti. Illud est necessarium necessitate medi, quo sive culpabiliter, sive inculpabiliter deficiente, salus haberi non potest. Illud vero est necessarium necessitate praepcepti, quo inculpabiliter deficiente, adhuc salus aeterna obtinetur. Tract. 21. cap. 2. num. 9. Certissimum est habitum Fidei esse necessarium necessitate medi ad salutem; quia dimanat a Gratia Sanctificante, sine qua nullus salvari potest; & ideo hic solum agimus de Fide actuali, quae rursus duplex est: Explicita, & implicita. Explicita est cum aliquis articulus in particulari, & in seipso creditur; implicita est quando aliquid creditur in alio, in quo tanquam in principio universaliter continetur; & sic qui credit quidquid S. Romanae Ecclesiae credit, omnia Fidei mysteria implicito credit. num. 10. Salus supernaturalis est duplex: justificationis, per quam sanatur homo ab omni infirmitate peccati, tum originalis, tum personalis: Et glorificationis, per quam liberatur homo ab omni miseria vitae praesentis. Illa igitur Fides, quae est necessaria, & sufficiens ad primam salutem, est etiam necessaria, & sufficiens ad secundam. n. 11.

4. In omni statu necessarium fuit, necessitate medi, ad salutem animae, sive primam sive secundam consequendam, ad ultimum rationis usum habentibus, explicite credere: Deum esse, & remuneratorem esse, & Authorem donorum supernaturalium. Tract. 21. cap. 2. nu. 13. Post lapsum Adami, & ante Evangelii promulgationem, Fides Christi saltem implicita fuit necessaria, necessitate medi, ad salutem. num. 14. Post Evangelii sufficientem promulgationem Fides explicita Christi: scilicet Incarnationis Filii Dei, Morit, & Resurrectionis illius, nec non & Mysterii Sanctissimae Trinitatis, per se loquendo, est necessaria, necessitate medi, ad utramque salutem consequendam; per accidens vero potest sufficere Fides implicita, dictorum Mysteriorum, ut in casu, quo

test. num. 31. 32. Ad consuetudinem introduendam non requiritur quod Princeps de ea in specie notitiam habeat, sed sufficit generalis consensus in omnem consuetudinem legitime introductam. n. 33.

137. Triplicem effectum habet consuetudo legitime introducta: Obligare in conscientia: tollere legem antiquam: interpretari legem dubiam, Tract. 11. cap. 6. n. 34. Non extenditur consuetudo de loco ad locum, de persona ad personam, de casu ad casum. Quare consuetudo unius civitatis non extenditur ad aliam: consuetudo a Laicis introducta non transit ad Clericos: introducta a secularibus non afficit Regulares. n. 36. Potest consuetudo tollere legem quoad poenam, ea manente, quoad culpam; & e contra; si lex sit talis conditionis quod possit esse mere poenalis. num. 40. Potest etiam tollere leges irritantes actus. num. 41. Consuetudo tollit etiam legem prohibentem contrariam consuetudinem. Pro quo notandum, consuetudinem posse tripliciter prohiberi: 1. per clausulam; Non obstante quacumque consuetudine: Quae cum intelligi debeat de consuetudine iam introducta, poterit ea lex per novam consuetudinem tolli. 2. Per clausulam expresse prohibentem futuram consuetudinem: ut si v. g. dicatur: quod nulla possit deinceps contra talem legem prevalere consuetudo. Sed hoc non obstante adhuc probabilius iudicamus, posse consuetudinem contra talem legem prevalere; quia talis clausula est legis humanae, sed consuetudo tollere potest legem humanam, ergo etiam talem legem. 3. Per clausulam reprobantem contrariam consuetudinem, ut repugnantem iuri divino, aut naturali; & sic contra talem legem nulla potest prevalere consuetudo: similiter li reprobetur ut irrationabilis, non prevalebit donec rationabilis fiat. num. 44.

138. Interpretatio legis dubiae per consuetudinem facta, alia est authentica, & est quae habet quinque condiciones assignatas, & consequatur vim legis; alia

probabilis, & doctrinalis; scilicet cum plures ita legem per consuetudinem habet interpretantur; & haec non habet vim legis. Legem dubiam non interpretatur consuetudo, quae est contra vel praeter legem, sed quae est secundum legem. Tract. 11. cap. 6. n. 45. 46. 47. Ad consuetudinem doctrinaliter interpretantem minus temporis requiritur, quam ad consuetudinem authentice interpretantem. n. 48.

139. Per novam legem tollitur consuetudo clare, & ex diametro opposita, quantumvis praescripta, firmata, & roborata. Hinc sequitur, per legem generalem non tolli consuetudinem specialem iam praescriptam alicujus loci, vel Provinciae, nisi in ea fiat specialis mentio dictae consuetudinis, vel ponatur clausula revocatoria cuiuscumque consuetudinis contrariae. Nec per legem specialem pro tali loco, vel Provincia latam, censetur revocari consuetudo specialis ejusdem loci, vel Provinciae illi contraria, nisi de ea fiat mentio, donec Princeps notitiam illius habeat. Tract. 11. c. 6. n. 50. 52. 53. Per generalem revocationem cuiuscumque consuetudinis non revocatur consuetudo immemorabilis, nisi specialiter exprimat. n. 55. Sicuti lex per aliam legem abrogatur, ita consuetudo per aliam consuetudinem oppositam directe, nempe universalem per universalem, particularis per particularem; nam per particularem non tollitur contraria generalis, nisi pro illo loco particulari. n. 56. Non tollitur consuetudo iam praescripta, nisi per actus positive, vel saltem privative contrarios precedenti consuetudini. n. 57.

TRACTATUS II.

De primo Decal. praepcepto

P R O E M I U M.

1. **P**ost traditam doctrinam de legibus in communi, convenienter in

in sequentibus de legibus in particulari agendum est, & praecipue de Decalogo, qui est aliarum legum summa, & Epitome. *Decalogus est lex naturalis, & divina decem praepceptis comprehensa, & data Dei in duobus tabulis scripta, & per manum Moysi Populo Hebraeorum data.* Per haec decem praepcepta recte ordinatur homo ad Deum, & ad proximum suum. Ad Deum quidem per tria priora praepcepta, ad proximum vero per alia septem. Verum quia ad primum Decalogi praepceptum pertinent & prima principia juris naturalis, & ipsae virtutes Theologicae: & quia secundum Augustinum, etiam Fide, Spe, & Charitate colitur Deus, a virtute Fidei Decalogi explanationem exordiemur. Tract. 21. Proem. cap. 1. n. 1. 11. & cap. 2. in Proem.

CAPUT I.

De Fide, & vitiis oppositis.

S. I.

De essentia, & necessitate Fidei.

1. **F**ides, secundum Apostolum, est *speculationum substantiarum rerum argumentum non apparentium. Eam moderni definiunt Fides est habitus, quo firmiter assentimur veritatibus a Deo revelatis, & ab Ecclesia propugnantibus.* Tract. 21. cap. 2. num. 1. Objectum Fidei materiale, seu formale quod, & ad quod est solus Deus; aliae vero veritates revelatae; sunt objectum secundarium. Objectum formale quo, seu ratio sub qua formalis est prima veritas obscure revelans. num. 2. Fidei subiectum est intellectus. Duplex est Fides, alia perfecta, seu informata Charitate: alia imperfecta seu sine Charitate. n. 4. In Beatis non est Fides neque quoad actum neque quoad habitum. In animabus Purgatori est Fides quoad habitum; in damnatis vero datur tantum Fides naturalis, & acquisita. ibid. & num. 5. Haereticus etiam quoad Mysteria quae credunt, carens Fide supernaturali, & infidelis. n. 8.

3. Dupliciter aliquid potest esse necessarium ad salutem, scilicet necessitate medi, vel necessitate praepcepti. Illud est necessarium necessitate medi, quo sive culpabiliter, sive inculpabiliter deficiente, salus haberi non potest. Illud vero est necessarium necessitate praepcepti, quo inculpabiliter deficiente, adhuc salus aeterna obtinetur. Tract. 21. cap. 2. num. 9. Certissimum est habitum Fidei esse necessarium necessitate medi ad salutem; quia dimanat a Gratia Sanctificante, sine qua nullus salvari potest; & ideo hic solum agimus de Fide actuali, quae rursus duplex est: Explicita, & implicita. Explicita est cum aliquis articulus in particulari, & in seipso creditur; implicita est quando aliquid creditur in alio, in quo tanquam in principio universaliter continetur; & sic qui credit quicquid S. Romanae Ecclesiae credit, omnia Fidei mysteria implicito credit. num. 10. Salus supernaturalis est duplex: justificationis, per quam sanatur homo ab omni infirmitate peccati, tum originalis, tum personalis: Et glorificationis, per quam liberatur homo ab omni miseria vitae praesentis. Illa igitur Fides, quae est necessaria, & sufficiens ad primam salutem, est etiam necessaria, & sufficiens ad secundam. n. 11.

4. In omni statu necessarium fuit, necessitate medi, ad salutem animae, sive primam sive secundam consequendam, ad ultis rationis usum habentibus, explicite credere: Deum esse, & remuneratorem esse, & Authorem donorum supernaturalium. Tract. 21. cap. 2. nu. 13. Post lapsum Adami, & ante Evangelii promulgationem, Fides Christi saltem implicita fuit necessaria, necessitate medi, ad salutem. num. 14. Post Evangelii sufficientem promulgationem Fides explicita Christi: scilicet Incarnationis Filii Dei, Morit, & Resurrectionis illius, nec non & Mysterii Sanctissimae Trinitatis, per se loquendo, est necessaria, necessitate medi, ad utramque salutem consequendam; per accidens vero potest sufficere Fides implicita, dictorum Mysteriorum, ut in casu, quo

quo quis habens notitiam Dei ut Auditoris supernaturalis, nihil penitus audisset de dictis Myſteriis Sanctiſſimæ Trinitatis, Incarnationis &c. Fides explicita aliorum Myſteriorum, ſeu articulo- rum non eſt neceſſaria, neceſſitate medi- ſed tantum implicita. num. 17. 17. 18.

5. Abſolutionis incapax eſt, qui ſive culpabiliter, ſive inculpabiliter neſcit Myſteria, quorum Fides explicita eſt neceſſaria, neceſſitate medi- ad ſalutem. Tract. 21. cap. 2. num. 19. Datur præceptum credendi, Fide ſupernaturali, Divina Myſteria, quod quantum ad ſubſtantiam eſt divinum, quoad determi- nationem vero eſt Eccleſiaſticum, & eſt ſupernaturale tam ex parte principii, quam ex parte objecti: eſt autem duplex: Affirmativum, & negativum. num. 24. Infidelis tenetur per ſe directe elicere actum Fidei, quando hæc illi fuerit ſufficienter propoſita. num. 25. Tunc Fides ſufficienter proponitur, cum per miniſtros vitæ ſanctitate conspicuos, rationibus minus probabilem contrarium errorem convincentibus proponitur, & maxime ſi etiam miraculis Myſteria credenda comprobentur. num. 26. Pueri baptizati, & inter fideles enutriti tenentur elicere actum Fidei, ſtatim ac Fidei Myſteria illis ſunt ſufficienter propoſita, quod accidit in infanti uſus rationis: ſed notandum, quod eadem Fidei propoſitio non eſt ſufficienter prom- ptibus; ideoque in hoc attendendum eſt tum ad miniſtros, & rationes quibus proponitur, tum etiam ad ſubjecta, quæ eam ſuſcipere debent. num. 29. Præceptum elicendi actum Fidei obligat per ſe in articulo mortis, & inſuper ſaltem ſemel in anno; ſed hæc obligationi ſufficienter ſatisfit per exercitium aliarum virtutum ſupernaturalium Spei, Charitatis &c. & per ſuſceptionem Sacra- mentorum. num. 31. Per accidens vero obligatur quis, hoc præcepto, quando tentatur graviter contra Fidem, nec non quando Fidei actus prærequiritur ad elicendos actus aliarum virtutum, ad quos quis obligatur: & quando urget Ty-

rannus ad negandam Fidem. n. 33. 34.

6. Fideles per ſe primo ex Fidei præcepto explicitè credere tenentur & ſcire, ſaltem quoad ſubſtantiam, omnes Fidei articulos, prout in ſymbolo Apoſtolorum continentur. Tract. 21. cap. 2. num. 38. Ex conſequenti vero & propter operationem tenentur fideles explicitè credere Sacramenta Baptiſmi, Pœnitentiæ, & Euchariſtiæ, & ſcire eorum virtutem, & diſpoſitionem neceſſariam ad ea debite recipienda: cæ- tera vero quatuor Sacramenta ſaltem implicitè, & tunc ea ſcire tenentur quando ſuſcipienda ſunt; & quod cum conſcientia peccati mortalis a nullo recipi poſſunt. num. 46. Tenentur etiam fideles habere explicitam notitiam præceptorum Decalogi, & Eccleſiæ, & ſolè- re Orationem Dominicam ſaltem quoad ſubſtantiam: eam vero, ſicut & Salutationem Angelicam memoriter ſcire, ſaltem ſub veniali tenentur. Solum ſub veniali tenentur ſcire ſe ſigno Crucis munire. num. 47. 48. 49. Si ad prædica- ta quoad ſubſtantiam ſcienda alicui necelle foret ea memoriter ſcire, tunc ad ea memoria mandanda ſub mortali tenentur. Ignorantes latinam linguam non ſatiſfaciunt præcepto, ſi prædica- latino tantum idiome ſciant; nam idem eſt ac neſcire. num. 51. Idem dicendum de eo qui materialiter tantum prædica ſciet, & ſaltem quoad ſubſtantiam minime intelligeret. ibid.

7. Sacerdotes ſimplices ultra ea, quæ ad proprium munus ſpeſtant non plus tenentur ſcire quam laici. Tract. 21. cap. 2. num. 54. Parochi, & proportionè ſervata Concionatores, & Conſeſſarii tenentur Fidei articulos ſcire ſaltem juxta declarationem Cathedriſimi Romani. n. 55. Epilcopi, & alii Eccleſiæ Prælati, & Theologi Magiſtri tenentur etiam noſſe diſſolvere difficultates, quæ in Fidei Myſteriis occurrunt, & eos qui contradicunt arguere; non tamen æqualiter, ſed magis, vel minus pro qualitate gra- dus eorum; & non requiritur quod Epil- copus adeo doctus ſit, quod poſſit ex- tempore ſolvere omnia argumenta con- tra

tra Fidem, ſed ſatis eſt ſi adhibita dili- gentia, ſufficientique ſtudio, & perito- rum conſilio id aſſequi poſſit per ſeipſum ſaltem utcumque. n. 57.

8. Pœnitentiæ, ſive vincibiliter ſive in- vincibiliter, ignorantia ea quorum notitia eſt neceſſaria, neceſſitate medi- eſt neganda abſolutio donec inſtruat. Si vero ignorantia ſit de iis, quæ ex neceſſitate præcepti ſcienda ſunt, & ſit invincibilis; tunc ſi proponat ea addi- ſcere, eſt abſolvendus: ſi vero ſit vin- cibilis, ſed nunquam admonitus fuerit, ſi doleat de præterita negligentia cum propoſito addiſcendi potèſt abſolvi: ſi autem hiſ, vel ter admonitus adhuc ea non didicit, differenda eſt abſolutio donec ea ſciat. Tract. 21. cap. 2. nu. 58. 60. Moribundus ignorans Myſteria Fidei neceſſaria, neceſſitate medi, antequam abſolvatur debet de iis inſtrui, & illis explicitè aſſentium præbere, & de præ- terita negligentia dolere: cum propoſito addiſcendi tempore opportuno. Si vero ignorat ea, quæ ſunt de neceſſitate præcepti, ſufficit quod doleat de negli- gentia cum propoſito addiſcendi. Peccat mortaliter, qui adultum ignorantem Symboli articulos, Decalogi, & Eccle- ſiæ præcepta, Orationem Dominicam, indiſſolubilitatem Matrimonii, plurim- que uxorem prohibitionem, extra mor- tis articulum, baptizaret. Hæc autem duo ultima ideo icitu neceſſaria ſunt, quia non parum retrahunt infideles a baptiſmo. num. 61. Conſeſſarius tenetur interrogare de Myſteriis Fidei, quos probabiliter præſumit ea neſcire; & id aliis, & aliis verbis querendo, & ſe accom- modando ſuſcipientis. num. 61. 62.

9. Externa Fidei confeſſio eſt actus Fidei. Tract. 21. cap. 2. nu. 64. De ea datur præceptum divinum, & Eccleſia- ſticum. Hoc autem præceptum divinum eſt duplex: Affirmativum, quod præci- pit confeſſionem Fidei externam; & viola- tur hujus confeſſionis omiſſione; & hoc præceptum non ſemper obligat. Aliud negativum, quod prohibet exter- nam Fidei negationem, & violatur acta

poſitivo negationis: & hoc obligat pro ſemper. Utrumque autem violari potèſt, vel expreſſe per verba, vel virtualiter per facta, prout infra dicitur. Præcep- tum affirmativum tunc per ſe obligat quando omniſſio confeſſionis externæ redundaret in grave præjudicium hono- ris Dei, vel utilitatis proximi; ut ſi pro- pterea Deus contumeliis aſſiceretur, con- temneretur Fides, impediretur converſio aliorum, aut alii Chriſtiani ſcandaliza- rentur, vel eſſent in periculo negandi Fidem, aut in ea vacillandi. Si talia non ſequantur, tunc ſolum tenetur quis Fidem palam confeſſi, cum a potèſtate publica ut tali, & in odium Fidei interrogatur; quod ſi ſecreto & ut perſona particularis, & ob motivum ad Fidem non pertinens interrogetur, non peccabit interrogatus tacendo, aut ver- bis ambigus illudendo. n. 65. 66. Fide- lis videns ſacras imagines conculcari, aut Chriſtum contumeliis aſſici, tenetur Fidem publica confeſſione tueri. n. 72.

10. Licet fidelibus fugere perſecuto- rem, immo & tenentur. 1. cum timent ſe in tormentis deſecturos: 2. Quando perſona eſt tante utilitatis, ut ejus vita ſit valde Eccleſiæ neceſſaria: 3. Quando ſua mors ita in ſecreto futura eſt, ut non poſſit aliis prodeſſe ad exemplum conſtan- tiæ: 4. Si videat Tyrannus ſua morte magis in Chriſtianos irritandum, & atro- cius ſevitutum. Tract. 21. cap. 2. n. 73. Si ejus confeſſio, & præſentia ſit neceſ- ſaria ad Fidem promovendam, & im- becilles roborandos, non licet fugere, aut Fidei confeſſionem declinare. n. 74. Si Tyrannus perſequatur ſolos Paſtores, & ſinat gregem paciſcè vivere, pote- rit illi fugere, dummodo per alios Mi- niſtros, qui occulte paſcant, gregi pro- videatur. Poſſunt etiam fugere Paſtores, ut in opportuniſſimo tempore ſe reſervent. n. 75. Si Tyrannus gregem perſequatur, tenetur ex juſtitia, & charitate Paſto- res neceſſarii, pro deſenſione avium ead non deſerere tempore perſecutionis; quod extenditur etiam ad alios, quorum præ- ſentia ſit valde neceſſaria ad inſormes animandos, & in periculo adjuvandos. No-

Notandum tamen: apud Iappones, & hæreticos, posse Sacerdotes, & Pastores licite latere, & non se manifestare, immo & e carcere fugere, ut sic valeant alios instruere, & debiles roborare, cum ex illorum carceratione & cade, talis fructus impeditur, n. 76.

11. Omnes beneficiati curam animarum habentes, omnes Canonici, & Dignitates Ecclesie Cathedralis tenentur, ex præcepto Ecclesie, intra biestrem a die possessionis, Fidei professionem emittere, juxta præscriptum Tridentini. Tract. 21. cap. 2. num. 77. Si eam culpabiliter omittant, tenentur etiam ante Judicis sententiam ad restitutionem fructuum perceptorum post biestrem completum, num. 82. Non tamen perdunt titulum Beneficii, nec illius possessionem, nec Canonici vocem in Capitulo, aut distributiones quotidianas, num. 86. Qui Fidei professionem intra biestrem non emisit, tenetur eam quamprimum emittere, num. 87. Patriarchæ, Primates, Archiepiscopi, & Episcopi electi tenentur eam emittere, juxta Decretum Tridentini, & formam in Pontificali præscriptam, num. 88. Hæc obligatio extenditur ad Prælatos Regulares, ubi est in usu, nu. 89. Doctores, & cujuscunque artis liberalis professores, & lectores in quibuslibet Gymnasiis tenentur eam emittere, juxta decretum Pii IV. num. 90. Hæc huius professio personaliter est facienda, ex declaratione Sacre Congregationis Concilii Tridentini. Eius autem formula habetur in Bullario constit. 83. Pii IV. num. 90. 93.

12. Datur præceptum divinum negativum obligans semper, & pro semper ad non negandam externe Fidem. Tract. 23. cap. 2. n. 96. Qui negaret explicitè se esse Christianum, aut Papistam &c. aut interrogatus an sit Turca, vel Lutheranus, id affirmaret, negaret utique Fidem, & peccaret mortaliter; si dicta nomina fumerentur ad exprimendam Religionem, & de hac ageretur; secus si fumerentur tantum ad indicandam Nationem, vel joci causa, ut fit in fœnicis representationibus. Si quis negaret,

se esse Clericum, aut Religiosum, vel audivisset Milium, etiam si hæreticis in odium Fidei de his interrogaretur, non peccaret mortaliter contra hoc præceptum, num. 98. 99. Sive uocet præceptum confessionis externe, sive non; omnino illicitum est etiam ob mortem vitandam adolere thus, genuflectere, vel alia simili actione Idolum cultum exhibere, etiam si fœdo animo fiat, & sine interiore consensu, num. 100. Non terit tamen illicitum famulo, vel famula erga dominos suos, etiam in tempore Idolatriæ, obsequia præstare, quæ etiam alibi præstarentur ratione famularum, n. 102. In peccatis contra præceptum Fidei negativum, dari nequit veniale ex parvitate materia; & ideo quicumque scienter negaret, vel adulteraret quæcumque vel minimam veritatem, in Sacra Scriptura contentam, peccaret mortaliter, n. 104.

13. Ex iusta causa licitum est fidelibus uti vestibus infidelium, quæ sunt propria Nationis, seu Regionis. Tract. 21. cap. 2. n. 110. At illicitum omnino est in quocunque eventu ad Fidem occultandam, uti vestibus per se primo institutis ad falsæ fidei protectionem, authorique illius cultum tribuendum n. 112. Verum casu quo quis propriis vestibus expoliaretur, & nihil aliud haberet ad se decenter cooperiendum, & ab aeris inclementia protegendum, videtur iis posse uti: quis enim videns hominem tali veste indutum super nudum, prudenter judicare posset, ipsum ea uti ad protectionem falsæ fidei, n. 114. Ex iusta causa licet uti vestibus institutis ad distinguendam unam sectam ab alia: ut est ulus turbantis inter Turcas, ut quis v.g. in eorum Regionibus securus incedat; nam tales vestes non sunt per se primo institutæ, ad protestandam Religionem, n. 117. Si Princeps præciperet omnibus existentibus in suo Regno, vel hominibus sue sectæ gestationem talis signi, vel vestis in protestationem suæ fidei, vel in honorem, & cultum illius, tunc illicitum esset etiam ob mortem vitandam eis uti, num. 120. Licet

Ca.

Catholicis templa hæreticorum, Infidelium &c. ingredi in quantum sunt loca apta ad habitandum, a Coeli inclementia protegendum, vel ad se defendendum. Item licet famulis dominos infideles comitari ad Templum, cum illis intrare, & genuflectere, aut manibus eos suscinere cum Idolum adorant: Milites quoque comitantes Regem Templum intrantem possunt ejus sacrificiis assistere, etiam detecto capite, prout coram Rege stare decet; quia talis simulatus mere civilis est, ut pater exemplo Naaman Syri. Licet insuper Catholicis Templa hæreticorum intrare, cum ibi aliquod negotium civile tractandum est. Licet denique Catholicis assistentibus Missæ Græci Schismatici, cum elevatur corpus Christi illud adorare, immo & debent, cum valide consecratum supponatur: nec non & colere sacras imagines ibi expositas, num. 121.

14. Ex iusta & honesta causa licet Christianis, & maxime viris doctis e motivo consultandi errores, templa hæreticorum, Infidelium, vel Judæorum sinagogas adire, eorumque concionibus interesse, dummodo ab sit scandalum, communicatio in ritibus, & cæremoniis, & propriæ perversionis periculum. Tract. 21. c. 2. n. 122. 123. Si id, solius curiositatis frequenter fiat, erit peccatum mortale, ratione periculi propriæ perversionis & scandali, n. 123. Si sub gravissimis poenis præcipiatur Catholicis Templa hæreticorum adire, eorumque concionibus interesse, omnino illicitum erit obedire, etiam si mori opus sit, n. 124. Licitum est in articulo mortis, aut in extrema necessitate Templa hæreticorum intrare, ad recipiendum ab eis Baptismum, aut prænitentis Sacramentum, quando nullus Catholicus Minister haberi possit; immo etiam recipere ab eis Eucharistiam, vel extremam Unctionem in casu quo moribundus esset in peccato mortali, & dubitaret de contritione, nec absolutio nem Sacramentalem obtinere posset, ut sic fieret de attrito contritus. Denique licitum est amicitie causa assistere nuptiis, & funeribus hæreticorum, dam-

Pars I.

modo ab sit communicatio in cæremoniis, & precibus eorum, n. 126. Quando ab sit species superfluitatis, aut cultus falsæ sectæ, vel scandalum adstantium, licitum est in extrema necessitate Idolyolatriæ, seu cibis Idolo dicatis vesci, num. 128. Vitæ aut alterius gravis damnum imminente periculo, licet Catholicis per terras infidelium, aut hæreticorum transire, diebus ad Ecclesiam prohibitis, vesci carnis, etiam ubi ab hæreticis talis est v.g. die Veneris infirmitus est ad hæresim protestandam, dummodo ab sit scandalum, aut Catholicæ Religionis contemptus; quia cibi illi, licet ab hæreticis ordinati sint ad protestandam suam sectam, habent tamen simul, immo & per prius vitam sustentare. Si autem Tyrannus, in contemptum Religionis, Catholico talem eum præcipiat, omnino illicitum erit, etiam ob vitandam mortem illis vesci. Qui vi tormentorum, aut alterius gravis damnum Fidem exterius tantum negaret, non esset vere hæreticus, nec incurret excommunicationem contra hæreticos latam, num. 131.

15. Disputatio alia est formalis, quæ fit ad defendendam, vel persuadendam veritatem: alia est materialis, quæ fit exercitii gratia. Disputatio formalis, sive publica, sive privata cum hæreticis, & infidelibus de rebus Fidei prohibita est laicis, sub pena excommunicationis sententia ferendæ, & sub mortali. Tract. 21. cap. 2. n. 132. Disputatio materialis inter Catholicos, de rebus Fidei, licita ex se est; at illicita erit si fiat coram indocta plebe, & lingua vulgari; aut si procedat ex dubitatione in Fide, num. 133. Probabiliter est prædictam prohibitionem comprehendere etiam laicos quantumvis doctos, num. 135. At in casu magne necessitatis, aut utilitatis ipsius Fidei licitum esset laico docto cum hæretico disputare, quia tunc finis legis contrarie cessaret, num. 136. Sub prædicta prohibitionem non veniunt Religiosi laici, seu Conversi: si quis tamen eorum illicitatus amideat disputare de Fide cum hæreticis, peccat graviter contra

G

jus

ius naturæ, ratione periculi, num. 137. Solis igitur Ecclesiasticis, insufficienti scientia præditis, licitum est publice, aut private cum hæreticis, aut gentilibus disputare de rebus Fidei: quod extenditur etiam ad clericos, sola prima tonsura insignitis, & ad Religiosos quocumque Choro destinatos, num. 138. Illicitum est Catholicis coram Principe Sæculari, ut iudice, cum hæreticis disputare de Fide, num. 139.

§. II.

De vitiiis oppositis Fidei.

16. Vitium oppositum Fidei est infidelitas, non quidem negativa, quæ dicit earentiam Fidei; sed privativa, seu contraria, qua quis repugnat Fidei, vel contrahit eam. Infidelitatis privativæ tres sunt species: *Paganismus*, *Judaismus*, & *Hæresis*. Tract. 21. cap. 3. n. 1. *Paganismus est voluntarius error, cum pertinacia, resistens Fidei nullo modo susceptæ*. Sub Paganismo continentur Atheismus, & Turcismus, quia, uterque resistit Fidei nullo modo susceptæ; quod est de formali in Paganismo. *Judaismus est voluntarius error, cum pertinacia, resistens Fidei in figura susceptæ*, num. 2. 3. Ex gravissima causa, quæ ad commune bonum Religionis pertineat, possunt Principes Christiani permittere Paganos, & Judæos inter Catholicos commorari, & suos ritus peragere, num. 5. Hæretici, & Apostate ritus spiritualibus, & temporalibus ab Ecclesia compelli possunt ad Fidem, in Baptismo susceptam, servandam, num. 6. Non potest Ecclesia cogere infideles, & Judæos sibi temporaliter non subditos, ad Fidem audiendam; bene vero si subditi sint, num. 7. 8. Ecclesia habet plenissimam potestatem ad prædicandum ubique terrarum Evangelium. Hæc potestas unice est in Summo Pontifice, non vero in alio quovis Principe Catholico, & ideo nullus abique illius concessione potest terras infidelium occupare ad fidem seminandam, & defendendis Evangelii prædicatores.

num. 9. Ecclesia potest vi, & armis; coercere Principes infideles impediens, perfectione, aut blasphemis, prædicatores Evangelii, num. 10. Per se loquendo non licet mittere prædicatores Evangelii militibus stipatos, num. 11.

17. Infideles non subditi Ecclesie, habere possunt non solum jurisdictionem in subditos fideles, sed etiam dominium proprium, tam in bona temporalia, quam in personas. In Regnis vero catholicis incapaces sunt jurisdictionis de novo instituendæ in catholicos. Tract. 21. cap. 3. n. 12. Infideles, Christianis Principibus subditi, habere non possunt servos, & ancillas, fideles. Hoc tamen non intelligitur, de servis emptis; sed illos debent intra tres menses venales exponere. Nec comprehenduntur coloni, sive adventitii, sive originarii in prædiis infidelium; quia in hoc famulatu non intervenit frequens cohabitatio. Filii infidelium lætam ac Baptismum suscipiunt liberantur a patria potestate, num. 12. 13. Ecclesia non potest directe privare Principes infideles, non sibi subditos jurisdictione, & dominio, in subditos, & servos fideles; bene vero indirecte, cum subditi fideles a Principe infideli vexantur, ut fidem deserant, vel si adit perverisionis periculum, num. 14. 15. 16. Ecclesia, aut alii Principes Christiani non possunt, vi cogere infideles non subditos ad relinquendum errores, ritus, & peccata etiam juri naturali contraria, eoquæ ob hoc debellare, aut illis Regna auferre, num. 19. Possunt tamen Turcam debellare, quia actualiter injuriam inferunt Christianorum terras occupando, num. 21.

18. Communicatio cum infidelibus, in operibus infidelitatis, est jure divino, & naturali prohibita. Tract. 21. cap. 3. num. 24. Quæ per se ad sacilegios usus sunt determinata, ut sunt idola, vestes sacerdotales, Meiguita &c. infidelibus vendere aut eis fabricare illicitum est; quæ vero ex se indifferentia sunt, ut Agni Parchales, lactuca, agrestes, cultri &c. eis vendere licitum est.

licet prævideatur eos talibus abusu- ad superbiosum cultum, dammodo id a vendente non intendatur, nu. 25. Non licet admittere infideles ad participationem Sacramentorum; possunt tamen admitti ad Missam Cathæcumenorum, communionem, & orationes privatas; cum hæc ad utilitatem eorum conducant, & ex hoc nulla nostræ Religionis indecentia resultet. Gaudent quoque infideles, ad Ecclesiam confugentes, immunitate Ecclesiastica, n. 26.

19. Communicatio civilis fidelis cum infideli ex se, aut jure divino prohibita non est; bene vero jure Ecclesiastico, sub poena excommunicationis sententiæ ferendæ quoad laicos, vel depositionis quoad clericos, in sequentibus casibus. Et 1. Prohibetur Christianis famulari Judæis vel Saracenis, sive intra domum habitando cum eis, sive extra; sive famulatio sit diurnus, sive interpolatus; & similiter eis subijci vinculo servitutis, & mancipatus. Sub hac tamen prohibitionem non comprehenduntur coloni sive adscriptitii, sive originarii. 2. Conviviis formalibus eorum interesse, eoquæ ad hæc invitare. 3. Judæorum azima ab eis recipere, nisiq; ritu judaico vesci, vel cum aliorum scandalo. 4. Socialiter cum Judæis, & ex conducto in balneo intrare, & cum ipsis in eo lavari. 5. Medicis Judæis, vel Saracenis uti, vel medicinas sibi ab eis applicari permittere, extra casum necessitatis. 6. Hebræorum filios lactare in eorum domibus; si tamen hoc fiat una, vel altera vice tantum, non erit mortale. 7. Judæorum Universitates, vel Collegia, nec non & quoscumque Judæos, infideles, seu hæreticos in particulari heredes, vel legatarios instituire, licet sint coniungantur testatoris; nisi cum eorum aliquis sit in extrema necessitate. Tract. 21. cap. 3. num. 27. &c. In omnibus aliis rebus civilibus licet cum Judæis, & infidelibus communicare, & commercium habere, num. 28.

20. *Hæresis est error voluntarius, & pertinax contra aliquam doctrinam, & veritatem Fidei Christianæ in eo qui Fidem ve-*

cepit. Qui paratus est corrigi, quando sciat aliter definitum esse ab Ecclesia, non est pertinax. Tract. 21. cap. 3. nu. 40. Ignorantia quæcumque etiam crassa seu lupina, & assidua excusat ab hæresi, licet non a culpa mortali. Tract. 10. cap. 40. n. 50. 52. Dubitans vel opinans positive circa res Fidei, hæreticus est; si vero perpensis utriusque partis rationibus suspendit iudicium, non positive iudicando rem esse dubiam, sed negative se habendo, probabilis est talem non esse hæreticum, num. 56. Qui vel metu compullus, vel malitia tractus Idolo thus adoleret, Christum conculcaret, Fidem verbis negaret abique ullo tamen interno errore, non esset formaliter hæreticus, nec cenusar, nec pænas hæreticorum in foro interno incurreret. Tract. 21. cap. 3. num. 41. Si quis tamen, ut sciret hæreticus, Fidem exterius tantum negaret, incurreret aliam excommunicationem lætam contra fautores hereticorum, num. 42. Qui blasphemias gravissimas Fidei aut blasphemias contra Deum, & Sanctos involuntarie patitur, quamvis sibi videatur dubitasse vel consentisse, & timeat se esse hæreticum, & de hoc angatur, non est hæreticus, nu. 43. Verius est cum, qui revelationi privat certo, & evidenter cognite non credit, esse formaliter hæreticum; nam qui certo cognoscit Deum sibi loqui, & non eredit, vel primam veritatem contemnit, vel iudicat posse mentiri. Hic tamen non incurreret pænas propheticas lætas, nec Ecclesia possit illum ex hoc punire, quia non iudicat de internis; nec talis revelatio proponitur ab Ecclesia ad credendum, num. 44. 45. Negans propositionem Theologicam immediate deductam ex propositione de Fide, ut v. gr. Christus est risibilis; quæ immediate deducitur ex hæc de Fide: Christus est homo; non est hæreticus, num. 46.

21. *Pernacitas* requirita ad hæreticum, consistit in eo quod quis sciens, tenet aliquid contra id quod ab Ecclesia est definitum; nec requirit temporis moram sed potest in instanti consummari. Tract. 21. cap. 3. num. 47. Hæreticus est

qui tenet aliquid contra definitionem Ecclesie paratus corrigi si argumentis convincatur: qui ita credit Mystera Fidei, quod non crederet si testimonia evidenter eum non convincerent: qui ita assentitur Fidei Catholice, quod si aliam Fidem suo iudicio meliorem inveniret, eam amplecteretur: Qui ita adhæret sue opinioni, quod esset determinatus eam non deponere, licet Ecclesia oppositum definiret: Qui denique non assentitur veritati, quam erronee putat ab Ecclesia definitam. num. 48. Probabilis est non solum peccare mortaliter, sed etiam esse pertinacem, & hæreticum, qui non assentitur rebus Fidei, quas ut de Fide credendas proponit Episcopus, vel Inquisitor. num. 50. Probabilis est, quod ad hoc ut quis sit formaliter hæreticus in foro interno, & coram Deo non requiratur susceptio Baptismi, sed sufficiat quod Fidem interius suscepit: & ideo Cathæcumenus, & qui invalide baptizatus est, ob defectum forme, vel materie, vel intentionis Ministri, est formaliter hæreticus: Qui vero fide, & sine intentione recipiendi Fidem, & Baptismum, baptizaretur; si non credat, non est hæreticus. num. 52. Cathæcumenus non baptizatus, recedens a Fide, nequit ab Ecclesia puniri ut hæreticus. Similiter nec ille, qui bona fide Baptismum suscepit, invalide tamen, si de invaliditate constet, casu quo recedat a Fide. num. 54. 55. Si quis sine intentione, & apparenter tantum baptinetur, potest ob hæresim ab Ecclesia puniri; quia ejus fictio probari nequit. num. 56.

22. Apostasia est error voluntarius, & pertinax contra omnem veritatem Fidei Christiane in eo qui Fidem suscepit. Tract. 21. cap. 3. num. 57. Probabilis est Apostasiam non differre specie ab hæresi, sed tantum secundum magis, & minus; ideoque quicquid de hæresi dictum fuerit, est etiam Apostasie proportionabiliter applicandum; si vero quid speciale occurrerit, adnotabitur. num. 58. Hæresis dividitur in formalem, cujus definitio jam tradita est; & materialem,

quando scilicet quis non pertinaciter errat; vel quando quis, exterius tantum, negaret aliquam Fidei veritatem sine assensu, vel errore interno. Hæresis formalis dividitur in mentalem, seu pure internam; & mentalem externæ conjunctam. Pure mentalis est, quæ nullo signo ex ipsa hæresi interna orto manifestatur exterius: externa vero internæ conjuncta est, quando error internus a aliquo signo ex ipsa hæresi orto, & per se illius manifestativo ostenditur. Quæ iterum subdividitur, in omnino manifestam, & est cum manifestatur verbo, aut signo, aliquo vidente, vel audiente; & in manifestam per se, sed occultam per accidens, scilicet cum nullus adest, qui tale videret signum, vel verbum audiret. n. 59.

23. Pœna contra hæreticos latae aliæ sunt spirituales, nempe excommunicatio latae sententiæ in Bulla cœnæ; irregularitas: privatio potestatis spiritualis, scilicet jurisdictionis: privatio beneficiorum rite acceptorum, & inhabilitas ad alia obtinenda: privatio Ecclesiasticæ sepulture; ad quod non requiritur quod hæreticus sit specialiter denunciatus, sed sufficit quod sit publicus, & notorie in hæresi moriatur. Tract. 21. cap. 3. n. 61. 62. 63. Aliq. sunt temporales, nempe confiscatio omnium bonorum: infamia, ob quam sunt inhabiles ad omnes honores, dignitates, & officia, quod extenditur ad eorum filios post lapsum in hæresim genitos: perpetuus carcer: & denique pœna mortis, quam licet possit Ecclesia per se ipsam inferre, nihilominus pro ejus executione reum tradit judici seculari. num. 64. Hæreticus pure internus non incurrit excommunicationem contra hæreticos latam, bene vero hæreticus internus simul & externus, licet per accidens occultus. num. 70. Hæreticus pure externus excommunicationem in foro conscientie non incurrit. Ad incurrendam pœnam non solum requiritur actus externus de se sufficienter manifestativus hæresis internæ; sed etiam quod iste actus sit peccatum mortale in materia hæresis; & quod sit flagnum

gnum completum, & integrum ad hæresim internam exprimentam; sive hoc habeat ex se, sive ex consuetudine, sive ex circumstantiis antecedentibus, concomitantibus, vel consequentibus vel ex qualitate personæ. num. 71. 72. 73. Si quis hæresim mente concipiens, consensum sic exprimat: ita est, vel sic credit; non est hæreticus externus; nisi talia verba ad significandam hæresim ex circumstantiis adjunctis determinentur: ut si quis interne credens Christum non esse Deum, de hoc interrogatus, responderet: ita esse. num. 74. Manifestans hæresim internam verbis æquivocis, vel ambiguis est vere, & proprie hæreticus, & ut talis habendus, & excommunicationem incurrit. num. 75. Qui hæresim internam sacramentaliter confitetur; vel ad hanc deponendam consulti virum doctum, non est hæreticus externus, nec excommunicationem incurrit: sicut nec qui legit, transcribit, vel disputando pronunciat hæresim, quam habuit antea; nec qui hæresim internam scribit characteribus tantum sibi notis; nec qui in somnis hæresim internam manifestat. n. 76. 78.

24. In excommunicatione Bullæ cœnæ, contra hæreticos lata, comprehenduntur hærenici cuiuscumque sectæ, eorum receptores, fautores, defensores, eis credentes, eorum libros hæresim continentes, vel de Religione tractantes, sine sedis Apostolica licentia legentes, retinentes, impimentes, vendentes, ementes, seu quomodolibet defendentes, ex quavis causa publice vel occulte. Credentes dicuntur omnes illi, qui eorum errori assentiuntur, sive in communi sive in particulari; sive expresse, sive in consilio, dummodo consensus signis externis manifestetur. Tract. 10. cap. 4. num. 63. Fautores hæreticorum sunt qui quomodocumque eis in causa Fidei favorem præstant sive commissio: hospitando, defendendo, consilium præbendo, laudando, occultando, in loco sacro tepelendo &c. vel omissione; non denunciando, non capiendo, non custodiendo, non puniendo &c. Rece-

ptores dicuntur, qui scienter hæresicam, ob causam hæresis fugientem hospitio recipiunt, vel occultant sive publice sive secreto. num. 64. 65. Defensores dicuntur, qui illorum errores defendunt argumenta conficiendo, objectiones solvendo, verbis vel scriptis laudando; etiam si erroribus non præstetur assensus. Insape eos defendendo ne capiantur, vel captos liberando, eorum punishmentem impediendo vi, muneribus, minis, vel dolo. num. 66. Probabilis est, eum qui non animo fovendi hæresim, sed ex alio motivo, v. g. ob amicitiam, consanguinitatem, beneficia accepta &c. favorem, hospitium, defensionem præbet hæretico, etiam in causa hæresis, seu Fidei, dummodo non ut est hæreticus, non incurtere excommunicationem, aliaive pœnam contra fautores &c. lata. num. 68. Idem probabilis dicendum de eo; qui prædicta præstaret, etiam animo fovendi hæresim, effectu non securo; Ut si v. g. occultavit ne caperetur, & nihilominus captus est: procuravit impedire ne puniretur, & tamen punitus est. n. 69. 70. Ex vi Bullæ cœnæ prohibentur tantum libri hæreticorum, sive impressi, sive manuscripti hæresim continentes, licet unicam contineant, vel de Religione tractantes ex professo, nempe de Scriptura Sacra, de Theologia Scholastica, vel morali, de Mysteriorum Fidei, de cultu Dei vel sanctorum: si autem obiter tantum de his tractent, sub hac prohibitione non cadunt. Nominè autem libri veniunt etiam brevis scriptura, oratio, concio, quæstio, & epistola. Libri non baptizatorum, & si hæresim contineant, aut de Religione ex professo tractent; libri etiam Catholicorum, qui ex ignorantia vel ex malitia hæreticorum aliquos habent errores insertos sub hac prohibitionem non veniunt. num. 71. 72. Per lectionem intelligitur etiam lectio mentalis, intelligendo quod legitur. num. 73.

25. Circa absolutionem ab hæresi, & excommunicatione ob eam incursum; (relictis his quæ sunt communia aliis excommunicationibus, de quibus sibi) sciendum

dum est primo, quod quotiescumque hæresis non est annexa excommunicatione, ex quoque capite id accidat; vel si erat annexa, jam per absolutionem extra sacramentalem sublata est, quilibet Confessarius ab ea absolvere potest; quia hæresis non est reservata, nisi ratione excommunicationis. Tract. 10. c. 4. n. 57. ibid. Nullus virtute Bullæ Cruciatæ, aut Jubilæi ab hac excommunicatione absolvere potest: immo neque Prælati Regulares possunt ab ea absolvere suos subditos, licet possint ab illis in Bulla cenzæ contentis: neque eos ob hoc crimen punire, vel iudicare, licet occultum sit. In mortis autem articulo quilibet Sacerdos, etiam si degradatus sit, aut hæreticus absolvere potest; dummodo non adit qui legitime absolvere valeat. In articulo mortis censetur esse etiam mulier parvi proxima, & qui aggressus est bellum, vel periculosam navigationem omnino necessariam. n. 58. & tract. 21. cap. 3. n. 93. Possunt Episcopi, etiam post Bullam cenzæ, absolvere ab hæresis occulta in foro conscientie per se ipsos tantum, non vero per Vicarios, ex facultate illis a Tridentino concessa: nec ista sententia damnata est per decretum Alex. VII. sed solum damnatur assertio: quod visa, & tolerata sit in Consistorio Sacre Congr. Cardinalium. Tract. 21. cap. 3. num. 84. In generali concessione facultatis ad absolvendum ab omnibus casibus Bullæ cenzæ per Bullam, aut Jubilæum, non censetur concessa facultas absolvendi ab hæresi, nisi specialiter exprimat. Tract. 21. cap. 3. num. 88. Inquisitores possunt pro foro conscientie ab hæresi absolvere etiam extra confessionem, vel absolutionem alteri delegare, num. 90. Quod si Inquisitor iuxta oppositam sententiam probabilem, veli tantum judicialiter absolvere coram Notario abjuratone premissa; & ipse etiam Episcopus Sacramentaliter absolvere nolit, & hæreticus occultus sit persona nobilis, doctus Religiosus, vel Sanctimonialis, & urgeat præceptum celebrandi, aut constituendi, tunc probabile est posse omnia

peccata confitendo Confessario inferiori directe a non reservatis absolvi, & indirecte ab hæresi, aliisque reservatis, ratione scandalii, aut infamie. num. 91. 92.

26. Duplex datur denunciatio: Evangelica, quæ fit superiori ut Patri spirituali, & ordinatur ad emendationem; & judicialis, quæ fit superiori ut iudici, & ordinatur ad punitionem. Duplex quoque datur differentia inter accusationem, & denunciationem. Prima, quod accusator tenetur probare delictum, non autem denunciator. 2. Quod accusator petit vindictam delinquentis, & ad eam iudicem compellit; denunciator vero nihil petit, sed totum iudicis conscientie, & officio relinquit. Sub pena excommunicationis majoris tenentur fideles ad hæreticos statim denunciandos, omnia omni correptione fraterna, si ve sint publici, si ve occulti, etsi delictum probari non possit. Tract. 21. cap. 3. n. 94. 95. 97. 99. Non tenetur denunciare hæreticum, qui tale crimen ex Sacramentali confessione cognovit. num. 102. Non tenetur hæreticus denunciare seipsum, vel criminis sui socios, nisi quando id expediat bono communi, & quando iudice interrogatur. num. 104. Probabilis est teneri parentes, maritum, fratrem, denunciare filium, uxorem, fratrem respectivo, quos hæreticos esse norant, & e converso, etiam cum periculo vite, vel gravis damni. num. 106. 109. Probabilis est, debere denunciare hæreticum occultum etiam emendatum n. 111.

27. Tenentur fideles denunciare Inquisitoribus etiam personas a iurisdictione eorum exemptas; ut sunt Cardinales, Episcopi, Archiepiscopi, Patriarchæ, in quocalu debent Inquisitores deferre denunciationem ad Summum Pontificem. Tract. 21. cap. 3. num. 115. Omittens denunciare incurrit ipso facto excommunicationem majorem Summo Pontifici reservatam, a qua nullus absolvere potest omitentem, nisi denunciatore premissa. num. 116. Nemo tamen tenetur denunciare eum, quem aut ex levibus indi-

indiciis, aut quia a parum fide dignis audit, hæreticum esse suspicatur: ideoque nisi ipse viderit, vel audierit a personis fide dignis delictum contra fidem, aut ex ipsius Rei confessione non Sacramentali cognoverit, denunciare non tenetur. Præceptum denunciationis solum tenet in hæretico proprio, & pertinaci, non vero in eo, qui per ignorantiam, incuriam, aut lapsum lingue hæresim protulerit; quia talis non est formaliter hæreticus, & si eum secreto corripiamus, certa spes ad emendationem: ex quo inferitur, non esse denunciandum hominem simplicem, & piam proferentem aliquam propositionem hæreticalem; nec similiter conconditionem ex incuria, aut inconsideratione proferentem aliquam propositionem erroneam, vel hæreticalem: quæ si omnes, ut debeat, observarent, proximorum famæ non semel, ut par est, parceretur. num. 117.

28. *Blasphemia est falsa locutio in Deum per modum convicii.* Dividitur in blasphemiam cordis, quæ mente concipitur; & blasphemiam oris, quando scilicet blasphemiam cordis ore profertur. Dividitur præterea in simplicem, quæ scilicet non opponitur directe articulis Fidei; & hæreticalem, quæ iis directe opponitur. Si huic accedat pertinax assensus intellectus, committitur crimen hæresis. Præterea blasphemia, alia est, quæ immediate contra Deum ipsum profertur; alia vero immediate contra sanctos, & mediate contra Deum. Quoties aliquid falsum de Deo dicitur, si ve in re dicendo quod non est, aut negando quod est; si ve ex modo loquendi, contumeliose, aut ex contemptu, ira, & odio contra Deum, præcedendo de eo quod verum est, sed quasi esset aliquid ignominia vel irrisione dignum, & ex intentione debonorandi eum; committitur peccatum blasphemie. Idem dicendum de blasphemia in Beata Virgine, & sanctos. Tract. 21. cap. 3. num. 118. 119. 120. Blasphemia ex genere suo est peccatum morale, nec potest fieri veniale ex parvitate ma-

teris. num. 122. Blasphemia hæreticalis opponitur Fidei; blasphemia vero ex odio, & detestatione Dei opponitur Charitati; ceteræ vero si ve contra Deum, si ve contra Sanctos opponuntur tantum Religioni. Et ideo triplici tantum specie in ratione blasphemie distinguuntur. Attamen in confessione explicandum est, an blasphemia fuerit in Deum, vel B. V. vel Sanctos; quia harum singularum propria species, importat aliam malitie specie distinctam, contra Latratriam, vel Duliam, vel Hyperduliam, qui sunt cultus Deo, Beatæ V., & Sanctis debiti, & inter se specie distincti. num. 123.

29. Blasphemie hæreticalis cognitio pertinet ad solos Inquisitores: ceterarum vero blasphemiarum cognitio, & punitionum ad Episcopos, tum ad iudices seculares, & est mixti fori, & datur locus preventionis. Tract. 2. cap. 3. n. 128. Audiens aliquem blasphemias proferentem, tenetur illum denunciare iudici competenti; & talis denunciatio quoad blasphemias hæreticales, sub pena excommunicationis majoris, intra sex dies a notitia habita faciendâ est, nulla premissa correptione fraterna. Quoad ceteras vero blasphemias servandus est ordo correptionis fraternelis. num. 129. Simplex blasphemia non est iure communi reservata, nec habet annexam censuram; solet tamen ab Episcopis reservari; quod si non reservetur, poterit ab ea quilibet Confessarius absolvere pro foro conscientie. Omnes Regulares possunt absolvere pro foro conscientie a blasphemias hæreticalis, forislegio, maleficio, magia, adoratione demonis, aliisque delictis Sancto Inquisitionis officio reservatis, quando hæc non procedant ex errore contra fidem, sed ex ira, avaritia, vel alia passione, dummodo hæc non sibi Episcopus reservaverit. num. 131.

De delictis suspensis de heresi.

30. Suspicio est opinio mali, ex levibus indicis proveniens; quæ si sint probabilis, erit suspicio probabilis, per quam venit ad præsumptionem: si autem erit iudicium temerarium. *Præsumptio est conjectura, ex gravibus verisimilibus signis: iudicium vero est causa utriusque: hæc autem suspicio, & præsumptio pro eodem accipiuntur.* Tract. 21. cap. 4. n. 1. Ex iure triplex est suspicio: levis, vehementis, & vehementissima, seu violenta. Levis est quæ oritur ex levibus conjecturis, & modica etiam, leviq; defensione tollitur. Levi suspicione laborant, in materia Fidelis, qui V. G. occultam conventicula celebrant: qui vita, ac moribus a communis hominum conversatione deviant &c. n. 2. Vehemens suspicio est, quæ utitur ex fortibus, & magnis argumentis, ex quibus plerumque concluditur, quod talia dicens, aut faciens sit hæreticus, ut sunt fautores, receptatores, defensores hæreticorum n. 3. Suspicio violenta est, quæ oritur ex iudiciis, verbis, aut factis, quæ cogunt iudicem ad credendum, sic facientem esse hæreticum: ut si quis V. G. aliquem hæreticum ut Sanctum adoret: hæreticorum templa frequentaret: propositiones hæreticas publice assereret &c. num. 4. Erat autem regula generalis: omnes qui in exercitio ponant ritus hæreticorum, Judæorum, Saracenorum, aliarumve sectarum: qui committunt delicta opposita exteriori confessioni Fidei: qui irreverenter tractant Dei Sacramenta: qui quomodolibet favent hæreticis in causa Fidei, eorumque libris; vel impediunt ne contra eos procedatur, esse de Fide suspectos, & ex eod. S. Romanæ Inquisitionis generalis inquisitoribus denunciandos. n. 5. sunt pariter de Fide suspecti, & consequenter ex eodem eod. denunciandi, qui vivente conjuge nuptias contraherent: clerici in facris constituti, aut Religiosi professi etiam Societatis Jesu, qui tantum

vota simplicia emiserunt, matrimonium sive publice, sive secreto contrahentes: Sodomitæ, & bestialitatem committentes: Confessarii sollicitantes ad turpia in confessione: ac denique omnes Magi, Astrologi Judicarii, Lamiæ &c. Confulantur de hac re ex professo tractantes: Carena, Eymericus, Penna, Hurtado, & alii, n. 6. &c. Notandum, quod ut supra in const. 20. Sancti Pii V. contentæ incurrantur, debet sodomia esse perfecta, & iterato commissa. n. 11.

31. Sollicitare (quantum ad præsentem attinet,) est aliquo signo exteriori, ut verbis, tactibus, nutibus amatoris provocare, allicere, movere, & tentare ad actus inebrios, & veneros sive inter se, sive cum aliis peragendos. Tract. 21. cap. 4. num. 22. Quicumque Sacerdos, seu Confessarius, qui perionas, quocumque ille sint, ad inhonestas sive inter se, sive cum aliis quomodolibet perpetranda, in actu Sacramentalis confessionis; sive ante vel post immediate, seu occasione, vel prætextu confessionis, etiam ipsa confessionem non secuta, sive extra occasionem confessionis in Confessario, aut in loco quocumque, ubi confessiones Sacramentales audiuntur, seu ad confessionem audiendam electo, simulando ibi confessionem audire sollicitaverit, aut cum eis illicitos, & inhonestos sermones, seu tractatus habuerit, intra terminum in eod. præscriptum, denunciandus est Inquisitoribus, vel Ordinariis ubi Inquisitio non est. num. 17. 20. 24. ex Bulla Greg. XV. §. 5. Sacerdos sine jurisdictione confessiones audiens, & in eis sollicitans denunciandus est. num. 25. Sacerdos interpretes penitentis, & in eo casu sollicitans non est denunciandus. num. 28. Episcopi sollicitantes Summo Pontifici denunciandi sunt, si commode fieri potest; si autem Inquisitoribus, ut ipsi desiderant ad Apostolicam Sedem. num. 30. Nomine Episcopi, hoc loco, veniunt omnes Episcopi consecrati, Titulares, Electi confirmati a Summo Pontifice, Nuncios, Legati extraordinarii, & Abbates jurisdictionem quasi Episcopalem

lem habentes, & Inquisitor generalis, nisi simulet, aut fingat Sacramentum penitentia. Similiter nec qui in confessione sollicitat ad alia quocumque peccata extra materiam veneream. n. 43.

32. Etiam dato quod actus inhonesti, ad quos Confessarius sollicitat, essent tantum ex se venialiter peccaminosi, non tamen essent tales in ordine ad sollicitationem, quia in ea non datur paritas materiarum; prædictæ enim actiones, sicut alias leves, graviter offendunt reverentiam sacramento debitam; ideoque etiam ob tales actus denunciandus est Confessarius. Tract. 21. cap. 4. num. 32. Laudans penitentem de pulchritudine & ornatu sine pravo sine non est denunciandus; bene vero si cum pravo sine, aut de hoc rationabiliter præsumatur: idem dicendum de eo qui dedit donum insolitum penitenti, vel diffusit confessionem. Quare qui diceret penitenti; Injuriam facis tute pulchritudini, tui copiam alii faciendo; non censetur sollicitare; si vero diceret: te in meam uxorem acciperem, si voto adstrictus non essem; hic vere sollicitans est. nu. 34. Denunciandus est, qui in confessione dedit penitentiam feminæ, ut ab ipso domi denudata verberetur; item qui proxime ad confessionem somnum penitenti aliqua arte induxit, eamque hoc modo, vel etiam casu sopitam cognoscit, aut turpiter tangit: item si penitenti dicat: mihi displicet quod causam dissolvendi amoris turpis offeras: pariter qui suadet famine ut tibi ostendat vas naturale, quod ex confessione morbo infesum cognoverat: qui in confessione penitenti manifestat, se voluntarie nunc polluisse; qui penitenti suadet ut filiam prostituat, vel aliam personam ad fornicandum inducat. n. 35. 36. 37. Denunciandus quoque est, qui in confessione chartam tribuit penitenti postea legendam, in qua ad Venerem incitat: qui sollicitatur a penitente ad Sodomiam, ad copulam naturalem divertit; & etiam in probabiliori sententia, qui sollicitatur a penitente ad copulam, divertit ad tactus, & amplexus: & qui sollicitatur a penitente consentit. nu. 38. 40. 41. Qui ministrans alia Sacra-

menta sollicitat, non est denunciandus, nisi simulet, aut fingat Sacramentum penitentia. Similiter nec qui in confessione sollicitat ad alia quocumque peccata extra materiam veneream. n. 43.

33. Tunc fit sollicitatio ad turpia in actu confessionis Sacramentalis, cum Confessarius ad ea provocat penitentem, quando sua peccata incipit confiteri, & ad hoc accedit ad Confessarium paratum excipere confessiones. Quare denunciandus est, qui non absolvens penitentem, ex eo quod indispotus accedat, cum tamen sollicitat: item qui per verba conditionata sollicitat dicens penitentia; si locus id permetteret, si non fieret injuria Sacramento &c. animum meum tibi exponerem. Similiter denunciandus est Confessarius, qui cum penitens sub signo Crucis incipit confiteri, eum interruptit, & ad venerem sollicitat. Tract. 21. cap. 4. num. 46. 47. Licet ex decretis S. Pii V. & Clem. VIII. solum sollicitans in actu Sacramentalis confessionis esset denunciandus; tamen ex constit. Greg. XV. denunciandus est etiam, qui penitentem sollicitat sive ante, sive post immediate, seu occasione &c. Tunc sollicitatio fit ante, vel post immediate, quando inter sollicitationem, & confessionem nihil mediatur, ita quod nec Confessarius nec penitens ad alia se divertant. num. 48. Hinc sequitur primo denunciandum esse Confessarium, qui simulans confessionem, penitentem accidentem provocat ad venerem, etiam si penitens dicat se velle in crastinum confiteri, & occasione hujus dicti ad venerem tenet: Nec non & Confessarium qui filiam confessionis, ex antecedentibus notam ante signum Crucis preoccupat, eamque sollicitat. num. 49. Sequitur secundo denunciandum esse Confessarium qui immediate post confessionem dicit purum in cubiculo, ut ei tradat chirographum confessionis, ibique enim sollicitat, quia hic casus, ratione dependentie includit confessionem. At si quis ex confessione agnoscessit penitentem ad venerem proclivem, illam insequens in itinere vel

domi sollicitet; verius est non esse denunciandum, quia datur diversio ad alia: idem de mittente post confessionem literas amatorias, &c. dummodo non immediate dentur, dicendum est: & licet hi utantur literis confessionis, non tamen verificent eos sollicitare occasione confessionis. n. 50. 51.

34. Tunc quis sollicitat occasione confessionis, quando rogatus ut audiat confessionem, divertit penitentem a confessione, seu que in aliud tempus dilata, ad venerea provocat. Tunc vero pretextu confessionis sollicitat, cum lub yelamine confessionis, quam vel minime, vel minus principaliter intendit, sollicitat ad venerea. Tract. 21. cap. 4. num. 52. Confessarius vocatus a muliere fingente se egrotam, ad ejus confessionem domi audiendam, & ab ea ibi sollicitatus, & ad consentiendum tractu gravis damni compulsus, si confessione incepta consentiat, denunciandus est, si vero non sit incepta, minime; quia nulla sit injuria Sacramento, nec adest ex parte Confessarii pretextus confessionis, qui precipue a Pontifice intenditur prohiberi; & licet metus non sit cadens in virum constantem in ordine ad excusandum a culpa; est tamen sufficiens ad non incurrendas penas contra sollicitantes lasas. num. 54. Si ambo domum ex condico conveniant ad ibi venerea peragenda, vocato a muliere Confessario sub titulo confessionis, ut ei facilius a Prælo licentia concedatur: dummodo non simulent confessionem ad domesticos decipiendos, talis Confessarius non est denunciandus. num. 55. Qui sub pretextu confessionis sollicitat penitentem, etiam si non sequatur confessio, denunciandus est. n. 56. Si Confessarius extra occasionem confessionis, nec simulando confessionem, in confessionario feminam stantem vel sedentem alloquatur, eamque sollicitet, non est denunciandus: bene vero si simulet confessionem. num. 57. Confessarius in Confessionario a penitente sollicitatus si consentiat, quia ipsa innatur se eum accusaturam Inquisitori,

si non consentiat, denunciandus est. num. 59. Probabilius est feminam teneri denunciare sollicitantem, etiam si ipsa consenserit, non tamen tenetur manifestare suum consensum. num. 66.

35. Nedom persona sollicitata, sed etiam quilibet alius certo sciens confessionem sollicitationis tenetur sollicitationem denunciare, intra terminum prescriptum, numerando dies a notitia criminis, etiam si talem notitiam habens sit impubes, dummodo sit doli capax. Tract. 21. c. 4. n. 68. Pro personis Decreti ignavis, numerantur dies præfixi pro termino a notitia Decreti. Qui scit sollicitationem a feminis levibus, vel aliis personis fide indignis, non tenetur denunciare. Si qui denunciare tenetur, ire debeat, ubi denunciare non possit, tenetur tempus prævenire. Omittens denunciare intra terminum præfixum, peccat mortaliter, & incurrit excommunicationem, a qua nemo virtute cujusque privilegii, Bullæ, aut Jubilei, absolvere potest, donec denunciaret; vel saltem, si necessitas urgeat communicandi, ob vitandum scandalum, & sit persona fide digna) quamprimum denunciare promittat. Sollicitans potest a quolibet Regulari virtute privilegiorum absolvi. num. 69. 70. etiam si sollicitans moriatur ante denunciationem, adhuc denunciandus est. num. 71. Sollicitans in terris infidelium denunciandus est, cum ad fidelium Regna pervenerit. num. 72. Qui ob sollicitationem jam punitus est, debet nihilominus de alia sollicitatione ante punitionem commissa, de qua nec denunciatus, nec punitus fuit, denunciari. num. 73. Probabilius est debere denunciari sollicitantem, etiam si sit emendatus. num. 77. Sollicitans denunciandus est, licet non sit dissimatus. num. 81.

36. Ab obligatione denunciandi sollicitantes, & alia crimina ad S. Officium spectantia, non excusantur pater, filius, frater, vel quicumque alii delinquentis cognati. Tract. 21. c. 4. n. 83. Persona sollicitata non evadit obligationem denunciandi, consistendo cum ipso sollicitante. num. 84. Qui scit sollicitationem jubile-

creto

creto naturali, etiam juramento firmato, probabilius est teneri denunciare; non tamen si sciat ex confessione Sacramentali, aut si ei manifestata sit petendi consilii causa. num. 85. Regulariter loquendo, metus cadens in virum collentem, excusat a denunciatione sollicitantis: at si sollicitans sit persona magnæ auctoritatis, & seduceret penitentes, frequenter hoc crimen committendo, denunciandus esset etiam cum vitæ periculo. n. 89. 91. Sollicitatio dubia ex parte Confessarii; ut quando tale delictum, vel factum est certa sollicitatio, sed dubitatur an Confessarius id fecerit, denunciari debet, ut Inquisitor cognoscat de veritate. Si vero dubia sit ex parte facti; ut cum certum est, Confessarium hoc fecisse, vel dixisse, sed dubitatur an sit sollicitatio in Decretis comprehensa, non tenetur penitens denunciare. num. 93. 94. Denunciatio sollicitantis omnino faciendâ est, omnia correptione fraternâ. num. 100. Facienda est personaliter, si commode fieri potest; sin autem, vel in scriptis, vel mediante docto, & prudenti Confessario. Peccat mortaliter qui delinquentes a S. Tribunalis punitis alii manifestat, licet hoc Inquisitor non vetuerit. Regularis a S. Officio punitus eo ipso remanet inhabilis ad omnia officia, & gradus, nisi a Summo Pontifice, vel Inquisitore rehabilitetur. num. 108. 109. 112.

CAPUT II.

De Spe, & vitiis oppositis.

37. *Spe est habitus supernaturalis, quo creatura rationali sperat beatitudinem supernaturalem sibi, virtute divini auxilii ut ardeat futurum, consequendam.* Tract. 21. cap. 5. n. 1. Subjacetur unitate in voluntate. num. 2. Non potest esse in Beatis, nec in hæreticis, vel infidelibus, nec in damnatis; bene vero in animabus purgatorum, & in peccatoribus fidelibus non desperantibus. num.

3. Datur speciale præceptum Spei tum affirmativum divinum, quo tenetur aliquando elicere actum Spei: tum etiam negativum, nunquam desperandi. num. 4. Præceptum affirmativum primo, & per se obligat, quando homo attingit ultimum rationis in articulo mortis: & saltem semel in anno. num. 6. 7. Per accidens vero obligat, quando quis graviter tenetur de desperatione: & quando actus Spei quæ requiritur ad elicendum actus alterius virtutis, ad quos quis obligatur: & cum actus Spei est necessarius ad vincendas alias graves tentationes. Per dolorem peccatis cum proposito non peccandi de cetero, fatiscit huic præcepto; quia isti actus oriuntur ex amore imperfecto, cum Spe vitæ æternæ, & veniæ. Quando actus Spei per se obligat, ejus omisio est peccatum specia distinctum in confessione explicandum: cum vero obligat per accidens, non est peccatum distinctum ab eo, quod oritur ex ommissione illius. num. 8.

38. Timor tripliciter accipitur. primo ut est passio, & definitur: *fuga mali ardui futuri, quod non potest facile vitari.* 2. Prout est vitium oppositum fortitudini, & dicitur timiditas, fugitive malum, quod secundam rectam rationem timere non licet. 3. Prout est donum quoddam Spiritus Sancti, quo mens hominis frenatur, ne ob nimiam Spem in præsumptionem labatur. Tract. 21. cap. 5. n. 9. Objectum timoris duplex est: scilicet ipsum malum, quod homo refugit; & causa, a qua ipsum malum provenire potest. num. 11. Peccatum ut tale nequit proprie esse objectum timoris, nam facile vitari potest. n. 12. Dividitur timor in *filialem, inivalem, servilem, & mundanum.* Timor mundanus est, qui penam præter culpæ; ut cum quis propter mala temporalia, quæ timet, avertitur a Deo, ejus mandata frangendo: vel cum quis taliter vitat culpam ob timorem penæ, quod si non adest penæ, nollet vitare culpam: Servilis est, cum quis ad Deum convertitur, & culpam vitat propter timorem.

H 2

morem pœnæ. Initialis est cum quis ad Deum convertitur, propter timorem tum pœnæ, tum culpæ, sed principaliter culpæ. Filialis vero timor est, cum quis ad Deum convertitur propter timorem culpæ solius, prout opponitur Deo summe dilecto, num. 13, 15, 19. Timor mundanus turpis est, & pravus. Timor initialis non distinguitur quoad substantiam a filiali, sed se habet ut via ad ipsum; & sicut imperfectum ad perfectum: quare quidquid dicitur de filiali, applicatur etiam initiali, proportionem servata, num. 17. Timor filialis seu castus bonus est, & laudabilis, num. 18. Servilis secundum suam essentiam consideratus, seu secundum servilitatem objectivam desumptam ex pœna, quam respicit ut objectum, & ex ejus horrore vitat culpam, sive pœna timeatur ut principale malum, sive non, est bonus, & honestus; ideoque actus, quo quis ex horrore inferni vitat culpam, est bonus & laudabilis. Qui enim ex timore inferni vitat culpam, non præfert positive pœnam culpæ, sed pure precipive se habet; nec comparat illas inter se, sed ab hoc pre-scindit, & tantum ponit moti-vum ex se honestum, & sufficiens ad culpam fugiendam, n. 18, 21, 26. Servilitas sub-jectiva, hoc est status peccati in eliciente actus timoris servilis, non reddi-tur ipsum actum turpem, & malum, n. 27. *Donum Spiritus Sancti est habitus quidam supernaturalis, quo homo disponitur, ut sit promptus mobilis a Spiritu Sancto, n. 41. Solus timor filialis est do-num Spiritus Sancti, ex quo sequitur exclusi timorem servilem, non vero initialem, cum non sit essentialiter a filiali distinctus sed tantum secundum statum, sicut Charitas perfecta, & im-perfecta, num. 47. Datur præceptum divinum speciale de timore filiali, & ser-vili. Quando autem obliget; videantur dicta de præcepto Spei. Raro invenietur adeo depravatus, qui pluries saltem ob timorem inferni peccare non omittat, dolensque de commissis, num. 49.*

39. Desperatio est voluntas efficax, qua

peccator abijcit salutem æternam, ex di-vina misericordia consequendam, num. 50. Est peccatum mortale gravissimum. Tract. 21. c. 5. n. 31. Aliquando conjungitur cum hæresi, aliquando non, num. 52. Ori-tur ex luxuria, & accidia, & ex hac specialius, num. 53. *Presumptio est inor-dinata confidentia in divina misericordia. Per presumptionem enim confidit pec-cator consequi vitam æternam sine me-ritis. Est peccatum mortale, sed minus grave quam desperatio. Licet possit ex-cusari a mortali ex defectu deliberatio-nis; non tamen ex parvitate materiæ, num. 55. Raro est sine hæresi: quando autem non involvit hæresim, non de-fruit Spem, licet sit contra præceptum Spei, n. 57.*

CAPUT III.

De Charitate, & vitis oppositis.

§. I.

De essentia, & objecto Charitatis, & de ejus præcepto.

40. *Charitas est virtus, qua diligitur Deus propter se, & proximus pro-pter Deum, & in Deo. Tract. 21. cap. 6. n. 1. Datur præceptum Charitatis divi-num tum affirmativum, tum negati-vum: istud ne unquam Deum odio ha-beamus; illud ut actus Charitatis ali-quando eliciamus, nu. 2. 3. Præceptum affirmativum Charitatis per se obligat, cum homo pervenit ad usum rationis, qui tunc censetur compleri, cum cog-noscit lumine naturali, sibi conveniens esse adherere Deo per amorem, num. 8. Item per se obligat saltem semel in anno, & in articulo mortis. Obligat hoc præceptum per se ad amorem Dei ex-plicitum, tam ut est finis, & Author supernaturalis, quam naturalis, num. 11. Obligat vero per accidens, in casu qua-vis tentationis odii Dei; & cum quis*

exi-

existens in peccato mortali administra-turus est, vel suscepturus Sacramenta, nec habet copiam Confessarii; & quan-do imminet periculum transgrediendi a-lia præcepta, nisi Charitatis actu se mu-niat. Ejus omisio, quando est obliga-tio per accidens, non est peccatum spe-cie distinctum ab eo, quod sequitur ex ommissione, n. 13, 15.

41. Datur speciale præceptum dili-gendi proximum, tum per actus inter-nos, & formales, tum per externos. Tract. 21. cap. 6. num. 16. Hoc præ-ceptum obligat per se saltem semel in an-no, & cum proximus est in extrema necessitate, sive spirituali, sive tempo-rali. Ideoque ex hoc præcepto tenemur in tali necessitate ministrare Sacramen-ta, dare consilium, præbere auxilium, avertere damnum &c. cum sine equali, aut majore damno nostro id facere pos-sumus, num. 17. Tenemur etiam ex hoc præcepto diligere inimicos in omni casu in quo urget præceptum dilectionis proximi. Inimico petenti veniam tenemur signa dilectionis ostendere; & o-dium contra illum, appetitumque pri-vatæ vindictæ deponere: non tamen tenemur vindictam, seu pœnam a iudice inflingendam condonare. Non licet ini-mico malum sub ratione mali deside-rare; bene vero sub ratione boni, & non ex odio, ut alibi dicitur, num. 18.

42. Tenetur quilibet signa communia dilectionis inimico ostendere; signa ve-ro particularia non sunt de præcepto, sed tantum de consilio. Quare non po-test inimicus excludi ab oratione, bene-ficio; vel opere pro communitate fa-ctis. At non tenetur quis eam speciali amore prosequi, hospitio recipere, fa-miliariter tractare, egrotum visitare, nisi sit pater, mater, frater &c.; vel nisi ex tali ommissione sequatur scanda-lum: vel ex tali signo dilectionis prob-abiliter speretur salus spiritualis, vel corporalis illius. Tract. 21. cap. 6. nu. 19. Quilibet tenetur resalutare inimi-cum, eum vero salutare regulariter non tenemur; salutatio enim est signum spe-

cialis dilectionis, cum non omnes oc-currerentes salutemus. At si ex omis-sione sequatur scandalum: ut si inimicus esset Prælati, vel esset simul cum a-lis, quos eo excepto salutaret; pecca-ret mortaliter contra præceptum Charitatis; nam præberet fundamentum judi-candi, se ex odio id facere, num. 20, 21. Læsus sufficienter obviat scandalo, si manifestet se paratum esse ad salu-tandum, & colloquendum; qui enim injuriam irrogavit, primus ad salutan-dam, & colloquendum esse debet. Ve-rum quia ut in plurimum unusquisque se innoxium esse putat, uterque cogend-us est ad mutuum colloquium, & sa-lutationem, n. 22.

43. Illicite est succurrere proximo in bonis spiritualibus cum spirituali pro-prio detrimento; ideoque non licet com-mittere quodcumque vel veniale pecca-tum, pro totius mundi salute, & con-verse. Tract. 21. cap. 6. num. 24. Potest quilibet ob salutem spirituales, vel etiam corporalem proximi se priva-re bonis spiritualibus non necessariis ad Beatitudinem consequendam, & ad que acquirenda non tenetur, ut sunt aug-mentum Gratiæ, status Religiosus &c. num. 26. Licitum est ob gravem, ho-nestamque causam, v. g. ob salutem spirituales proximi se exponere proba-bili periculo peccandi; nec non & ta-le periculum non delerere: immo si sa-lus spiritualis proximi necessario peti-clitetur, tua vero tantum contingenter, non solum potes, sed etiam teneris tali periculo te exponere. Periculo tamen proximo peccandi, etiam ob salutem spirituales proximi, nunquam se expo-neret licet, num. 27, 28. Si adit in Pa-rocho necessitas audiendi confessiones, & seminarium, ubi id alius committere non possit: vel in medico necessitas medendi foemine, ubi alius medicus non addit; licet utrique peccandi pericu-lo se exponere, præmuniendo se ora-tione, & firmo proposito non con-sentiendi; quia in tali casu, ita ope-rans non amat periculum, sed ex necessitate in illud se conjicit; & in

ta-

morem pœnæ. Initialis est cum quis ad Deum convertitur, propter timorem tum pœnæ, tum culpæ, sed principaliter culpæ. Filialis vero timor est, cum quis ad Deum convertitur propter timorem culpæ solius, prout opponitur Deo summe dilecto, num. 13. 15. 19. Timor mundanus turpis est, & pravus. Timor initialis non distinguitur quoad substantiam a filiali, sed se habet ut via ad ipsum; & sicut imperfectum ad perfectum: quare quidquid dicitur de filiali, applicatur etiam initiali, proportionem servata, num. 17. Timor filialis seu castus bonus est, & laudabilis, num. 18. Servilis secundum suam essentiam consideratus, seu secundum servilitatem objectivam desumptam ex pœna, quam respicit ut objectum, & ex ejus horrore vitat culpam, sive pœna timeatur ut principale malum, sive non, est bonus, & honestus; ideoque actus, quo quis ex horrore inferni vitat culpam, est bonus & laudabilis. Qui enim ex timore inferni vitat culpam, non præfert positive pœnam culpæ, sed pure præfere se habet; nec comparat illas inter se, sed ab hoc præscindit, & tantum ponit motiivum ex se honestum, & sufficiens ad culpam fugiendam, n. 18. 21. 26. Servilitas subiectiva, hoc est status peccati in eliciente actus timoris servilis, non reddidit ipsum actum turpem, & malum, n. 27. *Donum Spiritus Sancti est habitus quidam supernaturalis, quo homo disponitur, ut sit promptus mobilis a Spiritu Sancto.* n. 45. Solus timor filialis est donum Spiritus Sancti, ex quo sequitur excludi timorem servilem, non vero initialem, cum non sit essentialiter a filiali distinctus sed tantum secundum statum, sicut Charitas perfecta, & imperfecta, num. 47. Datur præceptum divinum speciale de timore filiali, & servili. Quando autem obliget; videantur dicta de præcepto Spei. Raro invenietur adeo depravatus, qui pluries saltem ob timorem inferni peccare non omittat, dolensque de commissis, num. 49.

39. Desperatio est voluntas efficax, qua

peccator abijcit salutem æternam, ex divina misericordia consequendam, num. 50. Est peccatum mortale gravissimum. Tract. 21. c. 5. n. 51. Aliquando conjungitur cum hæresi, aliquando non, num. 52. Oritur ex luxuria, & accidia, & ex hac specialius, num. 53. *Presumptio est inordinata confidentia in divina misericordia.* Per presumptionem enim confidit peccator consequi vitam æternam sine merito. Est peccatum mortale, sed minus grave quam desperatio. Licet possit excusari a mortali ex defectu deliberationis; non tamen ex parvitate materie, num. 55. Raro est sine hæresi: quando autem non involvit hæresim, non destruit Spem, licet sit contra præceptum Spei, n. 57.

CAPUT III.

De Charitate, & vitis oppositis.

§. I.

De essentia, & objecto Charitatis, & de ejus præcepto.

40. *Charitas est virtus, qua diligitur Deus propter se, & proximus propter Deum, & in Deo.* Tract. 21. cap. 6. n. 1. Datur præceptum Charitatis divinum tum affirmativum, tum negativum: istud ne unquam Deum odio habeamus; illud ut actus Charitatis aliquando eliciamus, nu. 2. 3. Præceptum affirmativum Charitatis per se obligat, cum homo pervenit ad usum rationis, qui tunc censetur compleri, cum cognoscit lumine naturali, sibi conveniens esse adherere Deo per amorem, num. 8. Item per se obligat saltem semel in anno, & in articulo mortis. Obligat hoc præceptum per se ad amorem Dei explicitem, tam ut est finis, & Author supernaturalis, quam naturalis, num. 11. Obligat vero per accidens, in casu gravis tentationis odii Dei; & cum quis

exi-

existens in peccato mortali administratur est, vel suscepturus Sacramenta, nec habet copiam Confessarii; & quando imminet periculum transgrediendi alia præcepta, nisi Charitatis actu se muniat. Ejus omisio, quando est obligatio per accidens, non est peccatum specie distinctum ab eo, quod sequitur ex ommissione, n. 13. 15.

41. Datur speciale præceptum diligendi proximum, tum per actus internos, & formales, tum per externos. Tract. 21. cap. 6. num. 16. Hoc præceptum obligat per se saltem semel in anno, & cum proximus est in extrema necessitate, sive spirituali, sive temporali. Ideoque ex hoc præcepto tenemur in tali necessitate ministrare Sacramenta, dare consilium, præbere auxilium, avertere damnum &c. cum sine equali, aut majore damno nostro id facere possumus, num. 17. Tenemur etiam ex hoc præcepto diligere inimicos in omni casu in quo urget præceptum dilectionis proximi. Inimico petenti veniam tenemur signa dilectionis ostendere; & odium contra illum, appetitumque private vindictæ deponere: non tamen tenemur vindictam, seu pœnam a iudice inflingendam condonare. Non licet inimico malum sub ratione mali desiderare; bene vero sub ratione boni, & non ex odio, ut alibi dicitur, num. 18.

42. Tenetur quilibet signa communia dilectionis inimico ostendere; signa vero particularia non sunt de præcepto, sed tantum de consilio. Quare non potest inimicus excludi ab oratione, beneficio; vel opere pro communitate factis. At non tenetur quis eam speciali amore prosequi, hospitio recipere, familiariter tractare, egrotum visitare, nisi sit pater, mater, frater &c.; vel nisi ex tali ommissione sequatur scandalum: vel ex tali signo dilectionis probabiliter speretur salus spiritualis, vel corporalis illius. Tract. 21. cap. 6. nu. 19. Quilibet tenetur resalutare inimicum, eum vero salutare regulariter non tenemur; salutatio enim est signum spe-

cialis dilectionis, cum non omnes occurrentes salutemus. At si ex ommissione sequatur scandalum: ut si inimicus esset Prælati, vel esset simul cum aliis, quos eo excepto salutaret; peccaret mortaliter contra præceptum Charitatis; nam præberet fundamentum iudicandi, se ex odio id facere, num. 20. 21. Læsus sufficienter obviat scandalo, si manifestet se paratum esse ad salutandum, & colloquendum; qui enim injuriam irrogavit, primus ad salutandum, & colloquendum esse debet. Verum quia ut in plurimum unusquisque se innoxium esse putat, uterque cogendus est ad mutuum colloquium, & salutationem, n. 22.

43. Illicite est succurrere proximo in bonis spiritualibus cum spirituali proprio detrimento; ideoque non licet committere quodcumque vel veniale peccatum, pro totius mundi salute, & conversione. Tract. 21. cap. 6. num. 24. Potest quilibet salutem spirituales, vel etiam corporalem proximi se private Beatitudinem consequendam, & ad que acquirenda non tenetur, ut sunt augmentum Gratiæ, status Religiosus &c. num. 26. Licitum est ob gravem, honestamque causam, v. g. ob salutem spirituales proximi se exponere probabili periculo peccandi; nec non & tale periculum non delerere: immo si salus spiritualis proximi necessario periclitetur, tua vero tantum contingenter, non solum potes, sed etiam teneris tali periculo te exponere. Periculo tamen proximo peccandi, etiam ob salutem spirituales proximi, nunquam se exponere licet, num. 27. 28. Si adit in Parocho necessitas audiendi confessiones, & seminarium, ubi id alius committere non possit: vel in medico necessitas medendi foemine, ubi alius medicus non addit; licetbit utrique peccandi periculo se exponere, præmuniendo se oratione, & firmo proposito non consentiendi; quia in tali casu, ita operans non amat periculum, sed ex necessitate in illud se conjicit; & in

ta-

taliter se præsumente cessat, si quod erat periculum proximum, remouitur, que dici debet, quod remanet. Tract. 10. disp. 10. n. 148.

44. Ex præcepto Charitatis tenetur quilibet, etiam cum periculo vite subuenire proximo in extrema necessitate spirituali constituto; Tract. 21. cap. 6. num. 29. Quod si vita, vel bona succurrentis sint necessaria bono communi Ecclesiam, vel Reipublicam; tunc non debet ea exponere pro salute spirituali proximi, sed conservare pro bono communi. Similiter quando qui subuenire possit, sit in peccato mortali, & difficilissima sit ei contritio; non debet propriam vitam exponere pro spirituali proximi salute: quia cum sint ambo in eodem spirituali discrimine, propriam spirituale saltem præponere debet alterius spirituali salutem. Quando quis, si ve mentis compos, siue impos te invadit occidendum, tunc potes illum occidere, licet eum in peccato mortali decedere timeas; illa enim alterius necessitas, non est extrema sed voluntaria, cum possit se ab ea liberare desistendo ab invasione, num. 30. Tenetur quilibet, etiam cum periculo vite defendere proximi dormientis vitam, si sciat eum esse in peccato mortali, & moraliter credat ab eo per contritionem, aut confessionem liberandum. Similiter si infans Christianorum filius non baptizatus, est in periculo mortis, tenetur quilibet etiam cum periculo vite propriæ, si alius non adit, qui eum baptizet, ipsum baptizare. Obstetrix quoque, quæ plures infantes invalide baptizavit, tenetur etiam cum periculo vite damnum reparare, & si opus est, se iudici manifestare. Item tenetur quilibet Confessarius, etiam cum periculo vite absente Parocho, vel quilibet alius Sacerdos, deficiente Confessario approbato, audire confessionem moribundi, de quo moraliter præsumitur, ob aliquam pravam consuetudinem esse in peccato mortali, etiam cum periculo vite propriæ, quia est in extrema necessitate spirituali, num. 31. Quando necessitas

spiritualis est gravis, sed non extrema illi solum tenentur cum periculo vite, famæ, aut facultatum succurrere, quibus ratione officii, vel stipendii id incumbit, secus alii. At si communitas gravi spirituali necessitate laboret, tenetur quilibet etiam cum periculo vite, famæ, vel facultatum subuenire, si aliter providi non possit, num. 32. 33. Præcepto Charitatis tenetur quilibet succurrere proximo, in extrema vel gravi necessitate corporali constituto, si id fieri possit cum levi incommodo succurrentis. In æquali tui, & Reipublicæ, aut Principis necessitate, teneris vitam & bona sortamæ, pro eorum conservatione exponere, num. 35. Nullus tenetur ex præcepto Charitatis, cum periculo vite, succurrere proximo, excellenti in æquali periculo, aut si succurrere nequeat, sine gravi periculo vite propriæ, num. 36. Ex vero motivo alicuius virtutis, licitum est pro conservanda vita, & bonis proximi, vitam propriam certo periculo exponere; secus si deest tale motivum, n. 38.

45. In dilectione proximi alius alio præferendus est. Ordo servandus in dilectione proximi, extra casum extreme necessitatis, obligat tantum sub venialibus. In dilectione parentes, omnibus aliiætam benefactoribus insignibus, sunt præferendi in æquali necessitate. In amore objectivo pater præferendus est matri, uxor filii, filii ceteris cognatis: at in amore intensivo, præferenda est uxor filii, filii patri, pater matri. Coniuncti in primo gradu, præferendi sunt, in æquali necessitate, amicis, & benefactoribus egregiis, tam spiritualibus quam corporalibus. Quoad alios vero gradus potest talis esse ad benefactorem obligatio, quod iste præferendus sit in amore propinquis. Consanguinei, etiam minus Sancti, præferendi sunt extraneis etiam sanctioribus; Consanguinei conjunctiores minus conjunctis: & hi æquales Sancti peccatoribus; fideles infidelibus; benefactores non benefactoribus; amici inimicis; conjunctives extraneis, Tract. 21. cap. 6. nu. 39. 40.

f. II.

S. II.

De elemosina, & correptione fraterna.

46. Elemosina est opus, quo datur a liquid indigenti, ex compassione propter Deum. Sicut duplex est proximi miseria: alia corporalis, alia spiritualis: Sic & elemosina, corporalis scilicet, & spiritualis. Harum utraque plures habet actus, qui communiter vocantur opera misericordie; his duobus verticalis comprehensa: *Visto, cibo, potu, vestino, te-go, colligo, condo. Confute, castiga, solvere, remitte, ser, ora.* Tract. 21. cap. 7. nu. 1. Extat præceptum de elemosina, cujus transgressio ex genere suo est peccatum mortale, num. 3. Triplex est necessitas corporalis: alia extrema, alia gravis, alia communis. Extrema est, quando proximus est in probabili, aut moraliter certo periculo vite, carceris perpetui, mutilationis, aut infirmitatis incurabilis. Gravis est, quæ hominem constituit in gravi periculo subeundi notabile damnum in corpore, honore, vita, statu, aut re temporali. Communis est quam communiter pauperes, & abjectæ conditionis homines patiuntur, cui occurrere per se valent, media sollicitudine, & labore. Bonæ temporalia alia sunt necessaria ad propriam, suorumque sustentationem, & statum decenter conservandum; alia vero non, ideoque superflua dicuntur, n. 4.

47. Ex præcepto Charitatis tenetur quilibet, in extrema, aut quasi extrema necessitate constituto, dare elemosinam, non solum ex superfluis, sed etiam ex necessariis ad proprium statum decenter conservandum, non vero ex necessariis ad vite propriæ vel suorum conservacionem. Tract. 21. cap. 7. num. 5. 6. Necessitas extrema duplex est: alia absoluta, alia respectiva. Absoluta est cum quis taliter indiget aliqua re, quod nec ipsis, nec alibi; nec in re, nec in se moraliter certa habeat, quod pro ea re reddere possit: respectiva vero est, quando hic & nunc extreme indiget, alibi

habet, vel spem moraliter certam habendi in futuro, ex hereditate, donatione, industria &c. quod reddere possit. Quando proximus est in extrema necessitate absoluta, non satisfacit præcepto, qui ei dat sub mutuo, vel alio onere id, quo indiget: bene vero, si sit in extrema necessitate respectiva, num. 9. 13. Ex præcepto tenentur omnes de superfluis ad statum dare elemosinam, non solum in extrema, sed etiam in gravi necessitate existentem. Non sunt tamen superflua dicenda, quæ re servantur ad dotes filiarum, necessitates morborum, famis, & bellorum &c. quæ probabiliter timeantur; bene vero quæ re servantur ad altiore statum sibi comparandum, vel ad altiore dignitatem consequendam, num. 12. 16. In communibus pauperum necessitatibus tenentur divites, ex superfluis elemosinas facere; non tamen necesse est omne superfluum erogare, sed potest aliquid in alios pios usus reservari; & satis est quod singuli ex superfluis aliquid elargiantur, sic enim communibus necessitatibus sufficienter subvenitur, num. 18.

48. Omnes, & soli illi seculares, qui honorum suorum dominium, & plenam administrationem habent, possunt extra extremam necessitatem elemosinas facere, Tract. 21. cap. 7. num. 19. Omnes Ecclesiastici etiam Episcopi, & Summus Pontifex tenentur ex bonis Ecclesiasticis omne superfluum, id est quod superfluum sit congrua sustentationi, pauperibus elargiri. De bonis vero patrimonialibus, aut quasi patrimonialibus eodem modo obligantur ac seculares, num. 23. 24. Etiam Prelati Religionum tenentur ex superfluis Monasterii elemosinas facere: Subditi vero, non nisi de licentia Prælati, elemosinas facere possunt, num. 25. 26. Judex compellere potest subditos ad faciendam elemosinam cum ex præcepto illam facere tenentur, n. 27. Elemosina ex propriis bonis faciendâ est: At si propria non habeantur, & proximus sit in extrema necessitate, ei ex alienis sibi venire licet.

bit. Non tamen licet furari ad subveniendum proximo, vel sibi in gravi necessitate. num. 28. Ex acquiritis furto, usura &c. si res extet in sua specie, & Dominus notus sit, elemosina erogari non potest. Acquisita vero pro turpi, & illicito actu possunt pauperibus erogari. num. 29.

49. Elemosina solis indigentibus faciendi est, sive iustis, sive iniustus; sive amicis, sive inimicis; sive vivis, sive defunctis, iis exceptis, quos evidentibus conjecturis cognoscimus, posse sibi victum labore comparare absque dedecore. Potius tenemur succurrere vivis constitutis in extrema, vel gravi necessitate, quam defunctis, propter spirituale periculum, quod inest vivis. Tract. 21. cap. 7. num. 31. Fictus pauper, elemosinam largam accipiens mortaliter peccat; probabilis tamen est, ad restitutionem non teneri, nisi in casu, quo se fingeret aliquem Magnatem sua sede expulsum, Prælatum &c., & ob id elemosinam valde magnam acciperet: vel nisi constaret dantem non intendisse elargiri, nisi sit vere pauper. Tunc autem restitui debet, vel danti, vel veris pauperibus. num. 33. 34.

50. In Tridentino Sess. 21. cap. 9. prohibentur quætores elemosinarum, qui prædicando, Indulgentias publicando, campanulam pullando, aliave signa asserendo ad terrendos homines, pecuniamque extorquendum; & ad Episcopos spectat illos examinare, & permittere, vel prohibere. Licet tamen fidelibus, vel locis piis, si talia non fiant, sine Episcopi licentia elemosinas querere. Tract. 21. cap. 7. num. 35. Regulares mendicantes nequeunt ab Episcopis impediri, ne elemosinas pro suis conventibus querant, ubi conventus habent: si vero in aliena Diocesi querere velint, suorum superiorum licentiam Ordinario ostendere tenentur. num. 36. Nequeunt Regulares mendicantes ab aliis mendicantibus quantumvis privilegiatis impediri, & neque ab ipsis Parochis, qui nondum suas primitias collegerunt. num. 37. Carmelites exalcea-

ti a nullo, quacumque dignitate fulgentes, impediri possunt, ne elemosinas querant, & contrascentes sunt ipso facto excommunicati, & Inquisitoribus denunciandi. Ex Balla Clem. X. 3. Martii 1674. num. 38. 40. 41.

51. *Corruptio fraterna est alius Charitatis, quo monendo, hortando, sive reprehendendo, fratris emendatio queritur; esto cum essetia non sequatur.* Datur divinum & naturale præceptum de correptione fraterna, omnes obligans sub mortali ex genere suo. Tract. 21. cap. 7. num. 43. Materia huius præcepti sunt peccata mortalia. num. 45. Omnes. ex vi huius præcepti, tenentur sub veniali corrigere peccata venialia habitualia, non vero ea que ex fragilitate oriuntur. num. 46. Magistratus, & Iudices seculares non tenentur per se loquendo corrigere peccata venialia, bene vero per accidens; ut si v. g. ex aliquibus venialibus pax perturbaretur. Prælati Regulares, si disciplina regularis notabiliter negligatur, & observantia per leves transgressiones labefactetur, tenentur sub mortali tales defectus corrigere, & idem dicendum de aliis superioribus Ecclesiasticis. num. 47. Peccata ex ignorantia invincibili commissa si sint contra jus naturæ, corrigenda sunt: si vero contra jus positivum, soli Prælati, Magistri, & Confessarii ad ea corrigenda tenentur. Si vero ignorantia sit culpabilis, omnes ad correptionem tenentur. Peccatum præteritum omnino emendatum, non est materia correptionis; bene vero in probabiliori sententia si non sit emendatum. Corruptio semper fieri debet, servatis prudentiæ regulis; ita ut si prudentia dicitur, hic & nunc correptionem fieri non debere; quia ex illa profectus proximi non speratur, vel quia majus nocumentum inducet, committatur. num. 49. 50. 52.

52. Etiam subdit tenentur corrigere superiores; at ut hæc corruptio sit alius virtutis, debet fieri secreto, cum mansuetudine, prudentia, & reverentia, & non ab intimis, sed per digniores, & Prælato proximiores. Tract. 21. cap. 7. num. 54. Ad correptionem fratrem,

tenetur etiam peccator, dummodo non sit publicus. Quare concionator aut Ecclesiasticus iudex in peccato corripiens, si ex hoc non sequatur scandalum, non peccat mortaliter: quod si peccato suo scandalum præbeat, & proximus sit in extrema necessitate correptionis fraternæ, tenetur scandalum auferre, emendationem saltem externam, ut per correptionem proximo subvenire possit. num. 55. 56. Concionatores tenentur corrigere publica delicta: superiores vero, & Ecclesiasticos non nisi cum in Fide aberrant, & alios a Fide avertunt, vel moribus notabiliter scandalizant, corrigere audeant. num. 57. Prælati tenentur ex iustitia corrigere subditos: Parentes filios: Maritus uxorem: Dominus servos: Magister discipulos: Tutor pupillum: Curator minorem: Parocus suas oves: & Confessarii penitentes. num. 58. Prælati in ordine ad correptionem fratrem tenentur vitam, mores, & delicta suorum subditorum prudenter, & cum discretione inquirere vel per zelatores idoneos, vel per se ipsos visitando loca ubi subditi delinquere solent. Attamen semper illicitum est Prælati per media extraordinaria subditis insidiari; nec debent esse nimis suspiciosi, & exatores. num. 61. Ad omnes personas etiam infideles extendi debet corruptio fraterna, omnes enim quoad fieri potest lucrari debemus. num. 62.

53. Ad hoc ut obliget præceptum correptionis fraternæ tres condiciones requiruntur. 1. Quod proximus sit in gravi necessitate spirituali. Secunda, quod possit absque tuo gravi incommodo ei succurrere. Tertia, quod fructus ex tali correptione sperentur. Tempore opportuno corruptio faciendi est: quod si alias æque idoneus paratus sit ad corripiendam, ipse a correptione excusans. num. 63. Quoad secundam conditionem videantur dicta. Tract. 21. cap. 7. num. 44. juxta que intelligenda est. Ideoque si proximus sit in extrema necessitate spirituali correptionis fraternæ, ad eam, supposita spe fructus, tenemur etiam cum periculo vite juxta illud D. Augustini lib.

Part. I.

de mendacio. Temporalem vitam suam, pro æterna vita proximi non dubitabit Christianus amittere. num. 64. Quoad tertiam conditionem, certum est quod si nulla datur spes emendationis, non obligat præceptum fraternæ correptionis: Debet autem talis spes correptionis esse saltem probabilis, & non requiritur certa. Quare nisi certus sis, ad dubites an corruptio nocitura sit, eam omittere non debes. Nominè autem nocumentum, intelligendum est novum peccatum, aut major obstinatio. Juxta tenendam D. D. sententiam, in dubio equali fructus vel nocumenti, non obligat præceptum correptionis fraternæ. Si vero dubitetur an profutura sit, vel non profutura, non tamen creditur nocitura, obligat eius præceptum; nam etiam ægroto applicanda est medicina dubia, que non creditur nocumentum allaturæ. n. 65. 66. 67.

54. In correptione fraterna hic ordo servandus est, ex præcepto Christi Domini. Primo, quod delinquens secreto corripiatur. Secundo, si monito secreta non prodest, corripiatur coram testibus etiam ipsi delictum ignorent. Tertio, si hæc non profuit, denunciatur Prælato. Quod si Prælatum non audiverit, per prænas Ecclesiasticas cogendus est. Tract. 21. cap. 7. num. 68. 69. Quia tamen hoc præceptum est affirmativum, licet aliquando incipere a secundo, vel etiam cæteris omittitur, a tertio gradu juxta distantiam prudentiæ, & circumstantias occurrentes. num. 71. Si probabiliter scio, mea secreta monitione delinquentem æque bene emendandum, ac si corripierim coram testibus, vel Prælato deservent, tenor secretam monitionem adhibere, & si illam omitto, pecco contra Charitatem, & iustitiam, & samam illi restituere tenor; sic etiam, si Prælato denunciem, quando coram testibus correptus emendaretur. Peccat etiam mortaliter Prælati localis, crimen subditi ad Provinciale deferens, quando per temeritatem corripiens emendare possit. num. 72. Ordo correptionis fraternæ servandus

dus est, etiamsi credatur Praelatum melius correpturum delinquentem. Praelatus ex denunciatione ei facta ut Patri, nequit judicialiter procedere, nec punire poenae statutus a iure, nec aliquid facere, ex quo fama subditi detrimentum patiatur. Quod si delictum vergat in damnum commune, jubere poterit delatori, ut omnia denunciatione paterna ad iudicium procedat. nu. 84. Quamvis unguisquisque possit cedere licite iuri correptionis fraternalis; tamen alii ipsum corrigere tenentur iuxta ordinem ab ipso Christo Domino praescriptum. num. 88. Ordo correptionis fraternalis servandus est in omnibus delictis occultis, quae cedunt in damnum solius peccantis; secus vero in aliis, quae aut notoria, & publica sunt, aut cedunt in damnum tertii, vel in damnum commune Religionis, Reipublicae, aut Communitatis. Delictum notorium, seu publicum triplex est: Notorium factum, quod scilicet in praesentia multorum committitur, aut taliter quod facile ad multorum notitiam pervenire potest; notorium fama, quod ad notitiam majoris partis civitatis, vel communitatis pervenit; & notorium iure, quod scilicet per sententiam iudicis notum factum est. n. 92.

55. Peccata alia sunt in damnum solius peccantis, ut ebrietas, fornicatio &c. alia in damnum tertii, ut furtum, homicidium, detractio &c. alia in damnum commune, ut falsificatio monetae, proditio civitatis &c. & omnia delicta Religiosorum cum scandalo secularium, vel proximo scandali periculo. Tract. 21. cap. 7. n. 93. Igitur in omnibus delictis occultis quae cedunt in damnum solius peccantis, etiamsi per duos, vel tres testes probari possint, servandus est ordo correptionis fraternalis: secus in reliquis; haec enim, omnia correptione fraternali, denuncianda sunt, nisi quis firmiter crederet, per secretam monitionem se posse statim talia impedire. Quare quia in delictis ad Tribunal Inquisitionis spectantibus, in proditione civitatis, & similibus nunquam potest concipi firma spes

emendationis; & evitacionis malorum, haec semper, omnia correptione fraternali, denuncianda sunt. num. 92. &c. Peccatum carnis exteriori in Religioso non est ex se contra bonum commune, bene vero per accidens, ut si sit in Religioso in materia castitatis parum cauto, & de incontinentia suspecto, & de quo prudenter praesumatur, non semel tantum ex fragilitate, aut oblata occasione deliquisse, sed iterato & ex electione, & malitia. num. 101. Denunciari debent superiori, ut iudici, delicta, quae minantur grave damnum bono communi, aut innocenti, licet sint occulta, & probari non possint, quando certa spes non adest, haec damna alia via impediendi. n. 104.

§. III.

De vitio Charitatis oppositis.

56. Vitia Charitati opposita sunt decem: Odium Dei, & proximi, accidia, invidia, discordia, contentio, schisma, bellum, rixa, seditio, & scandalum. Odium Dei aliud est generale, quod reperitur in omni peccato; aliud speciale, expressum, & formaliter ac directe oppositum dilectioni Dei; & hoc constituit determinatam speciem peccati. Odium Dei formale est aversio a Deo, qua depravata voluntas illum deservit, in quantum peccatorum prohibitor, & peccatorum instigator. Tract. 21. cap. 8. num. 1. Duplex est: aliud abominacionis, optando Deum non esse; aliud inimicitiae, ut cum quis ex tali abominacione optat Deo aliquid malum. Est peccatum omnium gravissimum, nec potest esse veniale ex parvitate materiae. n. 2. Odium proximi est formalis malivolentia, qua expresse proximo malum optamus. Est peccatum mortale ex genere suo; potest tamen esse veniale ex parvitate materiae; sicut & ex imperfecta deliberatione. num. 3. Distinguitur specie ab odio Dei. num. 4. Odia proximi non distinguuntur specie moraliter ex diversitate malorum, quae pro-

ximo exoptantur; bene vero ex diversitate peccatorum, quas quis odio habet, quando ex tali diversitate trahitur actus ad speciem v. g. impietatis, sacrilegii &c. n. 6. 7.

57. Accidia dupliciter sumi potest: primo generaliter, & sic definitur: quod sit. Tristitia de bono spirituali. Secundo specialiter: & sic est tristitia de bono divino, de quo gaudet Charitas: quod consistit in amicitia inter Deum, & hominem. Tristitia autem de rebus spiritualibus v. g. de jejunio, consiliis Evangelicis, &c. propter molestiam & laborem, est tantum accidia generalis, & reducitur ad illam speciem peccati, cujus est commissio illius boni de quo tristatur; & sic aliquando est veniale, aliquando vero mortale: at accidia specialiter dicta nequit esse peccatum veniale ex parvitate materiae. Est capitale peccatum, & post odium Dei est omnium gravissimum. Eius filii sunt. Desperatio, pusillanimitas, torpor circa praecepta, rancor, malitia, & evagatio circa illicita. Tract. 21. cap. 8. n. 8.

58. Invidia est tristitia de bono alterius exultato, ut male proprio, in quantum est diminutorum propriae gloriae; vel excellentiae. Pro cujus intelligentia notandum est; quod tristari de bono alterius in quantum ex eo timetur nocumentum sibi vel aliis futurum, non est invidia, nec peccatum, sed timor. Tristari de bono alterius, non quia illud habet alter, sed quia sibi deest, non est invidia sed zelus, aut emulatio quae si sit circa spiritualia, bona est; si sit circa temporalia est indifferens ad bonum & malum. Tristari de bono temporali alterius, in quantum est eo indignus, indicat inordinatam aestimationem rerum temporalium. Igitur sola tristitia in definitione assignata constituit speciale peccatum invidiae, quod est capitale, & mortale ex genere suo; potest tamen esse veniale, tum ex defectu consensus, tum ex parvitate materiae, quando de illa ut formaliter parva quis tristatur. Ex invidia nascuntur odium, suscitatio, detractio, exultatio in adversis proxi-

mi, & afflictio in prosperis illius. Tract. 21. cap. 8. num. 9. 10. Duplex est specie invidia: alia qua quis tristatur de bonis spiritualibus proximi, & appellatur invidia fraternalis gratiae, alia qua quis tristatur de bonis illius temporalibus. n. 11.

59. Discordia est cordium divisio, & dissentio voluntatum a bono divino, & proximi, in qua debent convenire. Est ex genere suo peccatum mortale; potest autem esse veniale ex defectu deliberationis, vel parvitate materiae. Tract. 21. cap. 8. num. 12. Contentio est concertatio verborum inordinata ad impugnandam veritatem. Quare dum quis veritatem agnoscens eam impugnat, mortaliter peccat, nisi sit exercitii gratia, & sine periculo contumeliae, gravis confusionis, vel tristitiae proximi. num. 13. Schisma est ab unitate Ecclesiae voluntaria separatio. Omnis haereticus est etiam schismaticus. Schismaticus Metaphysice loquendo potest esse sine haeresi, sed moraliter loquendo omnes schismatici sunt etiam haeretici; ne sine causa ab Ecclesia recedisse videantur. Est peccatum gravissimum, & nunquam potest esse veniale ex parvitate materiae. Poenae contra schismaticos latae sunt: excommunicatio Bullae coenae: privatio Ordinis quoad licitam administrationem, & jurisdictionis: inhabilitas ad beneficia in posterum obtinenda: suspensio Ordinis a schismatico scienter recepti: irritatio beneficiorum a schismaticis collatorum; suspicio vehementis de haeresi; & subiectio iudici Ecclesiastico quoad punitionem. n. 14.

60. Bellum est dissidium quoddam inter Principes ad pugnam ordinatum, multitudine armata. Ut bellum sit iustum, & consequenter licitum tria requiruntur. Et primo, auctoritas Principis: secundo iusta causa; Tertio, recta bellandi intentio; scilicet ut fiat ad bonum promovendum, vel malum vitandum; sub qua conditione continetur quod absit crudelitas, invidia, deservitatio, & Religionis irreverentia. Tract. 21. cap. 8. num. 16. Bellum defensivum cujus licet,

cer, bellum vero offensivum soli Principes supremi, vel Republicæ in temporalibus nullum superiorem agnoscentes, indicare possunt. Principes vero non supremi, & Republicæ imperfectæ non nisi ex consuetudine legitime præscripta, vel urgente necessitate, ex voluntate supremi præsumpta, num. 18. Iusta causa est defensionis propria, aut innocentis; vindicare iniuriam acceptam; recuperatio honorum ab alio iniuste possessorum; violatio fœderis in re magni momenti; occupatio civitatis alicujus; subditorum rebellio publicata in Principem; aut in subditos contumelia: Si Principi denegetur quod jure naturali, vel gentium debetur; si præbetur auxilium moventibus sibi bellum iniustum. Primæ tres ab omnibus admittuntur, num. 19. Nullus superius Princeps potest alteri bellum inferre cum sola opinione probabili, num. 22. Prædictæ probabilis est, non posse Principem cum opinione etiam probabiliore quod Provincia, vel Regnum ad se pertineat, possidenti bellum inferre, num. 26. Lites inter Principes supremos de jure alicujus Provincie vel Regni decidende sunt ab ipso Regni Senatu, vel ab Arbitris electis, num. 28. Milites subditi inferentis bellum, vel exteri stipendiarii, tum tempore belli, tum pacis præsumere debent bellum esse iustum, quousque eis contrarium non constet, alii vero nequeunt militare, nisi prius moraliter certi sint de belli iustitia, n. 29. 30.

61. Quidquid sit, an confederatio cum gentilibus, vel hæreticis contra Principes Catholicos in bello iusto sit vel non speculative licita; prædictæ tamen nunquam licita est, sed gravissime peccatum Procures consulescentes, tum Principes tale fœdus incentes, Traç. 21. cap. 8. num. 34. Licitum tamen est Principibus Catholicis, qui in suis Regnis admixtos habent hæreticos subditos, eis uti in bello. Potest Pontifex prohibere subditos ne Christiani bella gerant, aut fœdus incedant cum hæreticis, aut ab his supersedeant, quando sic expedire cognoverit pro bono communi Religionis Catholi-

ce, num. 38. Omnibus Clericis, & Religiosis propria manu, etiam in bello iusto, illicitum est bellare, vel Ducis, aut præpositi machinarum munus obire: quoad clericos tamen secularis in minoribus tantum constitutos non erit nisi veniale, num. 40. Quando autem adest necessitas se, suosque defendendi, & a fortiori quando bonum commune Fidei, vel Patrie in gravi periculo reperitur, non solum bellare possunt, sed etiam tenentur, & tunc nullam incurrent irregularitatem, num. 41. Captivus Christianis non licet, etiam metu mortis cogantur, proprie militare contra Christianos, directe aggrediendo, vel dirigendo prælium, gubernando naves, vel machinas militares, aut bellica tormenta explodendo. Bene tamen iis licitum erit, ob metum mortis remanere, portare onera scalas apponere, fulgur porrigere &c. secus si cognoscant quod ab his cessando Christiani magnam victoriam sint consecuturi, nu. 42.

62. Peccant duces & milites, qui contra voluntatem Principis excedentes præscriptum ejus, damna inferunt non necessaria ad ipsum bellum, & intentam victoriam; & ad restitutionem tenentur. Si tamen deprædatio prohibeatur, non in gratiam hostium, sed ne milites evagentur, tunc ad restitutionem non tenentur, Traç. 21. cap. 8. num. 43. Innocentes, parva victoria, directe occidere illicitum est; indirecte vero, quando scilicet nocentibus ita permixti sunt, ut sine illorum occisione victoria consequi nequeat, occidi poterunt, num. 44. Bello capti (exceptis Christianis, & hæreticis,) in servitutem redigi possunt, num. 45. Peccant Reges contra iustitiam si stipendia militibus subtrahant: Duces si pecuniam accipiant, ne in hoc vel illo loco milites ponant ad hospitandum; si plures milites repræsentent, ut eorum stipendia lucrarentur. Peccant milites si caltra, vel locum sibi commissum deserant: si tamen periculo vitæ se exponant; si eis apud quos hospitantur, supra id quod sibi debetur graventur si ultra stipendium aliquid accipiant, & tenentur ad restitu-

tionem. Non est illicitum in bello uti fragementis, & insidiis, dummodo nihil fiat contra jura belli, & datam fidem, num. 46. Bellare diebus festis ex necessitate licitum est; sine necessitate vero erit tantum peccatum veniale, n. 47.

63. Roca est quedam contradictio in factis, usque ad percussionem. Ex genere suo est peccatum mortale ex parte aggressoris: poterit tamen esse veniale ex parvitate materie, ut accidere solet in rixis puerorum. Ex parte vero se defendentis cum moderamine inculpate tutelæ nullum est peccatum; si vero graviter excedatur, erit peccatum mortale. Traç. 21. cap. 8. num. 48. De bello ager traç. 5. cap. 2. §. 1. *Seditio est tumultus ad pugnam, unius partis Reip. ad aliam;* (si enim sit contra Principem est rebellio, quæ reducitur ad schisma.) Est ex genere suo peccatum mortale. Cause seditiosas solent esse: rigida, & gravis exactio tributorum; penuria victus; ministrorum nimis rigor, & injustitia; & in exercitiis alimentorum, & stipendiorum defectus, num. 49.

64. Scandalum est duplex: activum, & passivum. *Scandalum activum est dictum, vel factum minus velum præbens occasionem ruine spiritualis.* Scandalum passivum est ipsa ruina ejus qui scandalizatur, occasione accepta ex dicto, vel factio alterius: quod si ruine nulla detur occasio, sed ex propria malitia quis ruat, dicitur scandalum Pharisæorum, qui ex propria malitia scandalizabantur de operibus Christi: si vero ruina oriatur ex propria infirmitate, & ignorantia dicitur scandalum pusillorum; ut si quis ex licito foramine ornatu labatur & scandalum activum aliud est per se, aliud per accidens. Per se activum, est quando expresse aut implicite, quis suo inordinato dicto vel facto alium trahere intendit ad peccatum: per accidens, est quando quis nullo modo volens alterius peccatum, sed suum tantum volens committere, peccat in occulto, & per accidens ab aliquibus videtur, qui

inde scandalizantur. Hoc autem scandalum activum per accidens non est speciale peccatum distinctum in confessione aperendum, Traç. 21. c. 3. n. 50. Scandalum activum per se tripliciter contingere potest, primo directe, & omnino formaliter, cum videlicet alicujus dictum, vel factum procedit ex voluntate, & intentione expressa ruine spiritualis alterius; secundo directe sed non formaliter; quando nimirum quis intendit quod alter violet v.g. castitatem, non ut est ruina spiritualis illius, sed propter propriam delectationem: Tertio indirecte, ut cum probabiliter credo, prævideo, & ut prævidere teneor quod alius ex dicto, vel facto meo sumet occasionem ruine spiritualis. Quolibet ex his tribus modis contingat, est speciale peccatum mortale in confessione necessario explicandum. In peccato scandalii activi per se, explicari debet in confessione numerus personarum, quas quis suo dicto, vel facto induxit ad peccatum; & etiam earum conditio, quousque hanc peccato addit novam malitiam speciem. Traç. 24. disp. 8. n. 158. 160. Ad scandalum ergo activum per se indirectum satis est velle directe id quod ex se, attentis persona, & circumstantiis est inducivum ad peccatum; aut quod prævideatur, vel prævideri debeat, quod ex tali dicto vel facto ruina spiritualis proximi moraliter securura sit, licet de facto ratione virtutis, aut depravatus vitæ vitentium non sequatur. Traç. 21. cap. 8. num. 50. 52. Qui furando, duo peccata furti solo numero distincta committit, scilicet a se committi, & ab alio ejus inductione patrat; & insuper committit peccatum scandalii specie distinctum; non tamen tenetur ad restitutionem pro damno ab altero illato, quia non est furti causa moralis, quando non adest inductio directa, & positiva, sed tantum occasio, ratione pravi exempli, n. 56. 57.

65. Scandalum non est reus, qui parato committere grave peccatum fradet levius, dummodo alia via non possit eam

ministrare, lectum sternere, concubinatim ornare, &c. etiam si sciant herum, iis obsequiis abutuntur; si ex parte famulorum ab sit pravis hinc, & iusta causa non desit. Tract. 21. cap. 8. num. 66. Literas solum urbanitatis verba, nihilque turpe continentis licet famulis ex iuxta causa ad amantem, seu concubinam deferre, vel iussa domini scribere. num. 67. Omnino tamen illicitum est, & intrinsece malum intermencia verba turper amorem exprimentia, vel literas talia continentes, vel de quibus dubitatur quod tales sint, deferre, easque scribere, etiam si herus minaretur mortem famulo nisi id faciat. num. 67. 68. 71: Licet aurigis deferre meretrices ab uno ad alium locum, etiam si sciant eas illic ad peccandum petere. Fax est etiam famulis concubinam, iam ex se paratam ire in domum heri, simpliciter comitari, vel etiam curru vehere, dummodo nullum intermencia deferant. Similiter licet famulis domum heri concubine aperire, prætere faciem, lectum sternere: herum quoque ad domum concubine comitari, si etiam non comitante famulo ire paratus sit, nec ex comitatu animosior reddatur. At si herus famulum comitem velit, ut securius, & liberius peccet, & ab invadentibus se defendat; tunc omnino illicitum erit, quia famuli comitatus in tali casu influeret proxime in peccatum domini sui. num. 72. Omnino illicitum est famulo scalam apponere, sustinere humeris herum per fenestram ascendentem, aperire clavi, vel vi januam virginis ad eam stuprandam, vel ad fornicandum cum concubina, etiam instantem metu mortis; quia tales actiones non sunt indifferentes, sed determinate ad stuprum, seu fornicationem a domino suo committendam, ideoque intrinsece malæ. n. 73. 75.

66. Non licet famulis ministrare dominis suis in iis, quæ sunt determinata ad venerea; ut invitare concubinam ad copulam cum heri, eam illi quaerere, &c. bene vero in iis quæ sunt ex se indifferentia, ut cibos parare, mensam

ministrare, lectum sternere, concubinatim ornare, &c. etiam si sciant herum, iis obsequiis abutuntur; si ex parte famulorum ab sit pravis hinc, & iusta causa non desit. Tract. 21. cap. 8. num. 66. Literas solum urbanitatis verba, nihilque turpe continentis licet famulis ex iuxta causa ad amantem, seu concubinam deferre, vel iussa domini scribere. num. 67. Omnino tamen illicitum est, & intrinsece malum intermencia verba turper amorem exprimentia, vel literas talia continentes, vel de quibus dubitatur quod tales sint, deferre, easque scribere, etiam si herus minaretur mortem famulo nisi id faciat. num. 67. 68. 71: Licet aurigis deferre meretrices ab uno ad alium locum, etiam si sciant eas illic ad peccandum petere. Fax est etiam famulis concubinam, iam ex se paratam ire in domum heri, simpliciter comitari, vel etiam curru vehere, dummodo nullum intermencia deferant. Similiter licet famulis domum heri concubine aperire, prætere faciem, lectum sternere: herum quoque ad domum concubine comitari, si etiam non comitante famulo ire paratus sit, nec ex comitatu animosior reddatur. At si herus famulum comitem velit, ut securius, & liberius peccet, & ab invadentibus se defendat; tunc omnino illicitum erit, quia famuli comitatus in tali casu influeret proxime in peccatum domini sui. num. 72. Omnino illicitum est famulo scalam apponere, sustinere humeris herum per fenestram ascendentem, aperire clavi, vel vi januam virginis ad eam stuprandam, vel ad fornicandum cum concubina, etiam instantem metu mortis; quia tales actiones non sunt indifferentes, sed determinate ad stuprum, seu fornicationem a domino suo committendam, ideoque intrinsece malæ. n. 73. 75.

67. Licetum est, si adit iusta causa, vel necessitas mutuum petere ab usurario parato ad exigendas usuras; & sacramenta a ministro parato sacrilege ministrare: scilicet deficientem iusta causa, vel necessitate; vel si æque bene possit ab alio

CAPUT IV.

De Religione, & vitiiis oppositis.

S. I.

De essentia, & necessitate Religionis, & ejus actibus interni.

69. **R**eligio, seu Latine est virtus que debitum cultum Deo tribuit, tanquam primo omnium principio. Tract. 21. cap. 9. num. 1. Ejus actus interni sunt: Devotio, & Oratio. Externi sunt: Adoratio, Sacrificium, Oblatio, Decime, Primitivæ, Potum, & Juramentum. num. 2. Devotio est voluntas quaedam prompte tradendi se, ad ea que pertinent ad Dei famulatum. num. 5. Nullum est determinatum tempus, quo per se obliget devotionis actus. Per accidens vero obligat primo quando quis graviter tentatur de accidia; necnon cum talis actus prærequiritur ad efficiendos actus alterius virtutis, ad quos quis tenetur. num. 7. Oratio est petitio decentium a Deo. Est actus intellectus practici. num. 8. 9. Dividitur in publicam, & privatam. Publica est, quæ fit a publico Ministro ad id deputato, nomine Ecclesie; privata, quæ fit a persona particulari ut tali. num. 10. Ex natura sua non est necessaria, necessitate mediæ, ad salutem: verum attentis decretis dispositionis Providentiæ Divinæ decretibus, aliqua, immo fore omnia auxilia necessaria ad salutem conferre, media Orationis; respectu salutis per illa auxilia obtinende est Oratio necessaria, necessitate mediæ. num. 13. Datur præceptum speciale divinum de Oratione omnibus fideles obligans. num. 14. Orationis præceptum per se obligat in instanti usque rationis: in articulo mortis: & saltem semel in anno. Per accidens vero, in casu gravis tentationis: & quando calamitas proximi vel populi adest, quæ solo Orationis præsidio averterenda iudicatur. Vix invenitur, qui huic præcepto pluries in anno non satisfaciat. num. 15. Quan-

alio licite ministraturo recipere. Tract. 21. cap. 8. num. 76. Similiter ex iusta causa licet exigere juramentum ab eo qui paratus est, vel quem timemus falsum juraturum. num. 78. Illicitum est inducere aliquem ad jurandum quod ignorat, quamvis alias verum sit quod juratur, etiam si ante juramentum de veritate persuadeatur; & sic jurans graviter peccat. num. 79. Similiter illicitum est inducere ad jurandum id quod falsum esse cognoscit inducens, sed jurans credit esse verum; quia tale juramentum est objective malum, licet jurans ob ignorantiam excusetur. n. 80.

68. Illicitum est invitare ad cœnam obligatam ad jejunium, & paratum illud frangere. Nec possunt famuli heris, nec cauponæ hospitibus licite cibos prohibitos ministrare, si eis constet heros, aut hospites non esse a lege exemptos: quod si eis hoc non constat, licite ministrare possunt, quia præsumere debent exemptos esse si petant. Tract. 21. cap. 8. num. 82. Peccat callide ministrantes, Carmelitis discalceatis, carnes ita artificiose paratas, quod non cognoscantur; quia licet edens ob ignorantiam excusetur non est tamen exemptus a lege. num. 84. Bona spiritualia necessaria ad vitam æternam, ut sunt præcepta fidei, & Sacramentorum, ac præcepta negativa juris naturalis non sunt dimittenda ob vitandum quodcumque scandalum. Et ideo si domi aliquis mulieris esset parvulus, sine baptismo iam mortuus, teneor ingredi ad eum baptizandum, etsi scandalum inde sequatur. Præcepta affirmativa juris naturalis, & præcepta juris positivi humani tunc sunt omittenda ob vitandum scandalum pusillorum, quando ex omissione præcepti nullum sequitur damnum proximi, vel quando damno imminente præponderant scandala sequenda. At quando ex omissione præcepti oritur grave proximi damnum, etsi timeantur scandala, adimplendum est præceptum n. 85. 86. 88.

Quando obligat per accidens, ejus omis-
sio non est peccatum, specie distinctum
ab eo quod sequitur ex illius omissione.
num. 19.

70. Si loquamur de eo a quo imple-
nda est nostra Oratio, solus Deus est or-
andus, includendo tamen omnes Person-
as SS. Trinitatis, & Jesum Christum
Dominum nostrum; Si vero loquamur
de iis, quorum meritis, & precibus nos-
tra exaudiatur Oratio, sic Angelii, om-
nes Sancti, & amici Dei pro nobis
orare possunt, & a nobis orari. Juxta
communem Dei providentiam, Animæ
Purgatorii utpote carentes visione Dei,
sunt speciali revelatione nequeunt nostras
necessitates, vel Orationes cognoscere;
ideoque verus est eas pro nobis orare
non posse, nec debere a nobis orari; nec
ipsa Ecclesia unquam ad eas dirigit Ora-
tiones. Verum licet per seipsum nobis
non impetret, nec in necessitatibus sub-
veniant; tamen hæc omnia ab eorum
Angelis, earundem benefactoribus satis
efficaciter, & fructuose præstantur. An-
imæ Purgatorii possunt pro se orare,
nec non & pro communibus necessitati-
bus sui populi. S. Pater noster Elias
audet tamen ceteris Beatorum privilegiis,
quorum unum est quod sibi manifestentur
Orationes ad eam factæ. Tract. 21. c. 9.
num. 20.

71. Vivi pro se & pro aliis orare pos-
sunt: eorum autem suffragia non postu-
lamus orando, sed petimus colloquen-
do. Tract. 21. cap. 9. num. 49. Religiosi
per se, seu præcise ex vi sui status non
teneantur sub mortali ad Orationem men-
talem. num. 51. Carmelita, ex vi sue
Regule ad Orationem mentalem sub ven-
tuali teneantur, esset tamen in magno sa-
lutis periculo Carmelita, qui ex inedia,
aut torpore Orationis mentalis exercitio
non vacaret. n. 53. Continuatio Orationis
quam lex precipit, non est metaphy-
sica, sed moralis. num. 62. Huic præ-
cepto satisficit, per Orationem vocalem
mentali conjunctam: per Orationes ja-
cultatorias, piæ meditationes, Dei præ-

sentiam, & hujusmodi: item per flu-
dium Sacræ Scripturæ, Theologie scho-
lasticæ, & moralis, aliarumque scienti-
arum, quæ ad Sacræ Scripturæ, &
Theologie intelligentiam conducunt.
num. 63. Qui tantum horis a Constitutio-
ne statutis orat, præceptum Regula
non adimplet. n. 64.

72. Pro cunctis vivis orare possumus;
etiam pro inimicis in eorum extrema, aut
quasi extrema necessitate orare teneamur;
sicut & pro quocunque alio. Pro ex-
communicatis privata suffragia offerre
possumus, & nomine proprio orare.
Tract. 21. cap. 9. num. 66. Pro beatis,
vel damnatis non est orandum. n. 67.
Pro animabus Purgatorii orare possumus,
& debemus. num. 69. Licet Oratio, sicut
& quodcumque aliud opus bonum
in ratione meriti nequeat animabus Pur-
gatorii applicari; bene tamen in ratio-
ne satisfactionis, & impetrationis. nu-
73. Suffragia quæcumque pro defunctis
oblata, & ipsum etiam Missæ Sacrifi-
cium non extinguunt infallibiliter totam
eorum poenam, sed hoc pendet ex Dei
acceptantis misericordia. num. 86. Bona
temporalia ad conservationem vite sim-
pliciter moraliter necessaria, aut sunt;
sicut, victus, vestitus, opes mode-
ratæ &c. possunt a Deo absolute peti;
quæ vero necessaria non sunt, absolu-
te petenda non sunt, sed sub condi-
tione quod conducant ad beatitudinem
consequendam. n. 102. 104.

§. II.

De adoratione Deo, & Sanctis debita.

73. Adoratio est cultus, quo quis alteri
se submittit, in signum excellentiæ, &
superioritatis ejus. Triplex est: Latria, Du-
liah, & Hyperduliah. Adoratio Latriæ est
cultus Deo debitus, ob ejus excellentiam in-
creatam. Adoratio Duliah est cultus de-
bitus Sanctis, ob eorum excellentiam crea-
tam ordinis supernaturalis, scilicet San-
ctitatis, Gratiæ &c. Adoratio Hyperdu-
liah est cultus debitus B.P., ob ejus ex-
cellentiam in sanctitate, & dignitate su-
per.

per omnes Sanctorum, & Angelorum
choros. Tract. 21. cap. 10. num. 1. A-
doratione alia est interna, alia externa:
alia absoluta, alia respectiva. Adoratio
interna consistit in actu interno submis-
sionis: externa vero est manifestatio
interioris submissionis, externo corporis
gestu. Absoluta est, quæ exhibetur crea-
turis ex se capacibus excellentiæ super-
naturalis, nempe creaturis rationalibus:
respectiva est, quæ alicui creaturæ ex-
hibetur, non ob propriam excellentiam,
sed ob respectum ad aliud adoratione
dignum; & sic adorantur Cruces, &
Sanctorum imagines. num. 2. 3. Datur
præceptum divinum, & naturale as-
firmativum adorandi Deum adoratione,
vel interna, vel mixta ex interna &
externa, quod obligat per se in instan-
ti usus rationis, in articulo mortis, &
saltem semel in anno. Datur etiam
præceptum negativum non adorandi Deos
alienos, quod obligat semper, & pro
semper. Præceptum Ecclesiasticum pub-
licæ adorationis obligat diebus festis,
cui satisficit per devotam Missæ auditi-
onem. n. 5. 6.

74. Debetur adoratio Latriæ Deo, sin-
gularique Personis SS. Trinitatis, & Chri-
sto Domino, non solum prout Deus,
sed etiam ut homo specificative sum-
ptus: seu prout hic homo subsistens in
natura divina, & humana. num. 7. 8. Hu-
manitati vero Christi, ut a Verbo ab-
stractæ, debetur adoratio Hyperduliah;
& sub illa præcise etiam præcise sic
adorari potest. Tract. 21. cap. 10. num.
9. 11. Corpus Christi in triduo mortis,
& sanguis ejus naturalis in passione effu-
sus adoranda erant adoratio Latriæ.
Debetur etiam adoratio Latriæ SS. Sa-
cramento Eucharistiæ, & etiam carni,
& sanguini in Hostia consecrata, miracu-
lose apparentibus. Hostia proposita ad
adorandum, absolute adoranda est, non
vero sub conditione si consecrata sit: &
sufficit quod adorans sit ita affectus,
quod si sciret non esse consecratam non
adoraret. num. 12. 13. 14. Crux in qua
Christus passus est, & omnia instrumenta
manipulata passionis ejus, quæ ejus corpus

teigerunt, ut clavi, lancea &c. sunt a-
doranda adoratione Latriæ. Aliæ insuper
Cruces factæ ad representandam Chri-
sti Crucem ficut adorandæ adoratione La-
triæ; sicut vero Cruces materiales, quæ
ex paleis &c. in terra vel alibi acciden-
tialiter formantur; istæ enim nullam vene-
rationem perant. Si Crux in qua Chri-
stus passus est, non solum adoratur ad-
oratione Latriæ, sed Hyperduliah. Crux in qua
Christus passus est, non solum adoratur
ut imago Crucifixi, sed etiam ut ejus
reliquia; & ideo etiam ejus fructum,
eadem adoratione adorandum est; secus
dicendum de aliis, quia solum adorantur
ut ejus imagines. num. 16. 17. 18.
24. Nomina Jesus, & Mariæ adoranda
sunt eadem adoratione, ac eorum signi-
ficata. n. 25.

75. Omnes Sancti quos constat ex Sa-
cra Scriptura; vel Ecclesiæ definitione
regnare cum Christo, sunt aliqua adora-
tione venerandi; & hoc est de Fide. A-
doratione Sanctis omnibus, tam Angelis,
quam hominibus debita, non est actus
Religionis, seu Latriæ, sed Duliah. B.
Virgini, propter ejus excellentiam super
omnes Sanctos, & Angelorum choros,
tam in dignitate, quam in Gratiâ,
ceterisque virtutibus, debetur etiam adora-
tio excellentior, quæ dicitur Hyper-
duliah. Tract. 21. cap. 10. num. 26. 28.
30. Solus Papa potest Sanctos canonizare.
Canonizatio est publicum Ecclesiæ testimo-
nium, de vera Sanctitate, & gloria
cujus hominis iam defuncti; & simul ju-
dicium, & sententia, qua illi homini he-
reantur honores, qui debentur illi, qui
cum Deo feliciter regnant. num. 37. 38.
In Sanctorum canonizatione, Summus
Pontifex errare non potest, & licet hoc
non sit de Fide, oppositum tamen dice-
re, est temerarium, impium, scandaloso-
sum, & hæresim sapiens. n. 40. 42. 43.
47.

76. Beatificatio est quadam permisso,
seu concessio a Summo Pontifice alicui
Provinciæ, vel Religioni indulta, ut
possit aliquem Beatum nominare, de eo
Officium recitare, & Missam celebra-
re. Non tamen est ultimum Ecclesiæ
judi-

judicium de illius gloria, sicut Canonizatio; & ideo non distinguitur essentialiter a Canonizatione, sed tantum secundum magis, & minus perfectum. Traçt. 21. cap. 10. num. 46. 47. Beatus potest etiam appellari Sanctus, non tamen utendo hoc nomine ad significandum, cum esse canonizatum. num. 48. Beatus non est exhibendus publicus cultus, qui non sit expresse permissus in Bulla beatificationis. num. 49. Quare si Pontifex designat locum, vel personas, quibus concedit Officium, vel Missam de Beato, non licet alibi, vel ab aliis de eo celebrare. num. 50. Nequeunt Beati in publicis litanis invocari, aut eorum Reliquiæ in processionibus deferri, vel eis templa dedicari: possunt tamen cum radiis pingi, & eisque erigi altare, vel Capella ibique eis statua, vel imago collocari, & corpus exponi. num. 59. 60. 61.

77. Cultus, alius est publicus, alius privatus. Publicus cultus est, non qui coram aliis exhibetur, sed qui nomine totius Ecclesiæ, & tanquam ab ea institutus deservit; ideo si aliquis cultus fiat, etiam a fidelibus totius Civitatis, vel Provinciæ, si non sit auctoritate publica institutus ad colendos sanctos, ut Missa, Officium &c. non dicitur publicus sed privatus. Traçt. 21. cap. 10. num. 63. Nullus publicus cultus personis, cum signis sanctitatis decedentibus, nondum canonizatis, aut beatificatis deferri licite potest; bene vero cultus privatus. num. 64. Possunt eorum imagines sine radiis pingi, & non solum in domibus privatis, sed etiam in templis, & in altaribus, etiam inter Canonizatos collocari. num. 69. Licet etiam ad eorum sepulchrum orare, non tamen tabellas, seu vota appendere vel lumina accendere inconsulto Ordinario. num. 71. Licet eos sanctos appellare, sed cum addito: Sanctus vir: Sanctus Pater. num. 73. De his non licet Missam celebrare: altare privatum, aut sacellum eis dedicare: jejunium publicum indicare: aut votum a populo offerri: aut reliquias publice adorandas

exponere, vel in altari collocare. num. 74. Licet tamen est eorum vestes, capillos, & alias eorum reliquias servare, & venerari in eorum honorem, votum privatum offerre: in die obitus anniversario a servilibus abstinere, & in vigilia jejunare: aliquos psalmos, vel orationes privatas recitare, non tamen de eis Officium facere, vel commemorationem addere. num. 75. 78. Si qui, ante Decretum Urbani VIII. ab immemorabili colebantur cum Missa, & Officio &c. eo cultu privandi non sunt. num. 79.

78. Certum est apud omnes Catholicos licitum esse Sacrarum imaginum usum, etiam Dei Patris, & cuilibet Personæ SS. Trinitatis. num. 81. De Fide est Sacras imagines esse adoratione dignas. num. 86. Adorandæ sunt eadem adoratione, ac id quod representant. Traçt. 21. c. 10. nu. 91. Per se licitum est apparentes in visionibus imagines Christi, aut Sanctorum absolute adorare, atiamsi dubitetur, an sub illis deliteat Daemon, vel ipse eas formaverit; dummodo in adorante adsit recta intentio, & affectus; nec in hoc adesse potest erroris, aut idololatriæ periculum. Consulendum tamen est, ne facile præbeat assensus sub illa imagine loquenti, maxime a mulieribus; ideoque illis credendum non est, donec constet a Deo esse. Quamvis in casu dubii, an auctor imaginis sit daemon, liceat abstinere a veneratione illius; semper tamen illicitum est, illi conviciari, & sannas ostendere. num. 95. & Traçt. 20. cap. 6. num. 16. 19. Sacræ imagines vere, proprie, & in se ut quod adorantur. nu. 96. Nomina Sacra, & omnia ad divinum cultum destinata, ut sunt Sacramenta, Calices, Altaria, Sacerdotalia indumenta, &c. adoranda sunt, ut quod eadem adoratione ac Deus, vel Christus. num. 97. Nullum datur præceptum naturale divinum, aut Ecclesiasticum de usu, & adoratione Sacrarum imaginum, sed hoc sola communis fidelium consuetudine, quæ habet vim legis introductum est; ex quo usua oritur duplex præceptum: affirmativum

rum eas adorandi quando opus sit, vel ad fidem continentiam, vel ad scandalum vitandum; & negativum, eis injuriam non inferendi. n. 98.

79. De Fide est Sanctorum Reliquias esse adoratione dignas, sacro honore habendas, & magna reverentia ab omnibus tractandas. Traçt. 21. cap. 10. nu. 99. Adorandæ sunt eadem adoratione ac personæ quorum sunt reliquias. nu. 100. Ad cultum privatum reliquiarum sufficit certitudo moralis de earum veritate; ad cultum vero publicum requiritur Episcopi approbatio, seu recognitio. num. 103. 104. Licet eas decenter ornatas ad colulum suspensas portare, secluso irreverentia periculo. num. 106. Probabilissimum est eum, qui quando furatur, moechatur &c. secum habet reliquias, non committere speciale peccatum contra earum cultum. num. 107. Reliquias ab infidelibus surripere licitum est: eas vero etiam ex devotione ab alio fidei furari, aut de eis aliquid detrahere, est peccatum mortale furti, & sacrilegii, cujus gravitas non mensuratur ex quantitate, sed ex qualitate, & raritate Reliquiæ, & ex contritione ejus a quo auferatur. num. 108. Peccant mortaliter Duces, vel milites in bello iusto, capta Civitate, si Reliquias ab Ecclesiis surripiant. num. 113. Sacras Reliquias extra capsulas positas, publice venerationi exponere non licet. num. 114. Exponere Sacras Reliquias hac principali intentione, ut elemosinæ augerentur, non est simonia, nec culpa mortalis. num. 115. Simonia est Sacras Reliquias, aut cereas formas (vulgò Anguis Dei) vendere: Possunt tamen vendi, ratione materie, & expensarum in eis alportandis, vel ornandis; sed non plus quam materia ipsa, vel expensæ aestimantur. Dicitur Agnus pingere, deaurare &c. illicitum est, & sub excommunicatione latae sententiæ prohibitum. Dicitur cereas formas, & Sacras Reliquias tangere, cum reverentia tamen, etiam laicis licitum est. num. 116. 118.

80. Vasa sacra, vestimenta Sacerdotalia, & aliæ res Sacræ ad Dei cultum

specialiter destinatae eadem veneratione venerandæ sunt ac Deus, seu Christus, ac prout adoratione Latriæ. Traçt. 21. cap. 10. num. 119. 120. Vestes sacras, & vasa non consecrata reverenter tangere, & contrectare etiam laicis utriusque sexus licet: si vero consecrata sunt, ut Calix, Patena, & Ara, vel immediate corpus Christi tangant, ut Corporale; si a laicis, secluso contemptra, & irreverentia tangantur, est veniale: at Calix, in quo est Sanguis, vel Patena, aut Paxis in quibus sit Christi corpus, seclusa gravi necessitate, contingit nequit sine gravi peccato, nisi a Sacerdote, vel Diacono. num. 125. &c. Corporalia, & purificatoria saltem prima vice lavanda sunt a Diacono. 129. Rebus sacris quando retinentur propriam formam, uti ad profanos usus nefas est, & grave peccatum. n. 139. Res sacrae, aut vasa consecrata si per fractionem, consecrationem, aut benedictionem amiserint, adhuc in profanos usus converti non debent. Ipsa quoque ligna, & taxa Ecclesiæ diruta, in alia Religiosa loca construenda infirmi debent. n. 145. 146. Ut Calix consecratus ad profanos usus converti possit, suppositis alijs requisitis ad alienationem, (de quibus alibi) debet ejus materia igne, aut ferro ita immutari, quod totaliter priorem formam amittat. num. 147. Res profana, mutata forma, ad usus Ecclesiasticos converti possunt: si immutata figura applicetur ad usus Ecclesiasticos, debent prius ab Episcopo, vel alio facultatem habente benedici. num. 148. 149. Regulares privilegiati possunt vestes, & alios pannos profanos in paramenta &c. convertere. num. 150. Hic non agitur de reliquis actibus externis Religionis, nempe de Sacrificiis, Oblationibus, Primitiis, Decimis, Voto, & juramento, quia alibi propriam sedem habent.

§. III.

De Superstitione, & eius speciebus.

81. Superstitio est vitium Religioni oppositum secundum excessum, in quantum exhibet cultum Divinum, vel cui non debet, vel eo modo quo non debet. Tract. 21. cap. 11. n. 1. Duplex est species superstitionis; nempe superstitione indebiti modi colendi: & superstitione ratione rei cultae. Prima subdividitur in duplicem aliam speciem, scilicet in eam, per quam exhibetur Deo cultus falsus, seu perniciosus; qui rursus duplex esse potest, nam potest esse falsus, vel ratione rei significatae, ut si quis coleret Deum caeremoniis iudaicis, divinis Officiis turpia misceret, miracula falsa praedicaret; vel ex parte colentis, ut si quis se fingeret sacerdotem, & Missam celebraret &c. quae omnia ex se sunt semper peccatum mortale: & in eam per quam Deo superfluum cultus exhibetur, ut si quis v. g. tot candelis, & non pluribus, vel aliis caeremoniis ab his quae Ecclesia statuit, ex consiliooret, vel celebret; Haec autem superstitione est mortale, vel veniale iuxta gravitatem materiae, praeciso contemptu. num. 2. 3. 4. Superstitione ratione rei cultae, in tres dividitur species, quae sunt. Idololatria, Divinatio, &vana Observantia. n. 5.

82. Idololatria est cultus divinus exhibitus creaturae. Tract. 21. cap. 11. num. 9. Est ex genere suo peccatum mortale gravissimum. num. 12. Idololatria alia est cum errore intellectus; alia sine ullo errore; alia exterior tantum, id est sine ullo errore, & sine intentione colendi. num. 13. 14. Quando Idololatria involvit infidelitatem, subjicitur excommunicationi Bullae aeneae; haec tamen si desit error intellectus, non incurritur pro-fro interno. num. 15. Divinatio late sumpta est quaedam praenunciatio futurorum, sed prout est species superstitionis, est praenunciatio inordinata, seu ope daemonis facta, futurorum eventuum. num. 16. 17. Licet daemon cogitationes

cordium certo scire nequeat; aut futura contingantia, & alia quae unice dependet ex voluntate Divina, liberoque hominum arbitrio, seu causam certam sui non habeat, praedicere: Multa tamen ex his probabiliter conjectare, & praedicere potest. num. 18. Divinationis superstitionis: duo sunt genera, nam vel est ex pacto expresso cum daemone, vel ex pacto tacto. n. 20.

83. Divinatio ex pacto expresso, seu pro expressa daemonis invocatione communi nomine appellatur. Necromantia, & dividitur in novem species, quae sunt: Praestigium, per quod demon variis, & praestigiosis, sive illusoriis apparitionibus, seu fictis, & apparentibus figuris, seu corporibus se aspectui, & auditui hominum obicit, perstringendo eorum oculos ad annuncianda futura. 1. Onyromantia, quae est divinatio per somnia.

2. Necromantia, quae est divinatio per homines mortuos resuscitatos. 3. Divinatio per Tyribones, cum demon per homines vivos arreptios futura praenunciat. 4. Geomantia, quae est divinatio per signa apparentia in corporibus terrestribus inanimatis, ut in ferro, ligno, lapide &c. 5. Hydromantia, per signa apparentia in aqua. 6. Aeromantia, per signa apparentia in aere. 7. Pyromantia, per signa apparentia in igne. 8. Tyromantia, per signa apparentia in visceribus animalium immolatorum in aris daemonum. Tract. 21. cap. 11. n. 21. 22. Divinatio, quae est ex pacto tacto, dividitur in duo genera, quorum primum est cum divinatio quaeritur ex dispositionibus vanis aliquarum rerum, quae ad hoc ex se nullam habent virtutem; & dividitur in sex species: 1. est Genethlia, cum ex siderum motu, vel situ inquirentur hominum nativitates, & eventus: 2. Augurium, cum divinatio quaeritur ex vocibus avium, & quoruncumque animalium, aut ex hominum sermone: 3. Auspicium, cum divinatio quaeritur ex avium volatu, aut alio quoruncumque animalium motu: 4. Omen, cum ex hominum verbis, aut vocibus praeter intentionem ex-

missis: 5. Chironomantia, cum ex lineis manuum sumitur: 6. Spatulomantia, cum ex signis in spatula alicujus animalis apparentibus. Secundum genus est cum divinatio sumitur ex consideratione eorum, quae eveniunt ex quibusdam quae ab hominibus serio fiunt, cujus duae sunt species: Geomantia, quae est divinatio ex protrahatione punctorum: 1. Fortilegium, quod est divinatio ex figuris provenientibus v. gr. ex emissione taxillorum, liquefactione plumbi &c. num. 23. 24.

84. Hujusmodi species non distinguuntur moraliter specificae, sed tantum physice. Etiam ipsa divinatio, ex pacto expresso, non distinguuntur moraliter specificae ab ea, quae est ex pacto implicito. Tract. 21. cap. 11. num. 25. 27. Circumstantia tamen pacti expressi, seu expressae invocationis daemonis, debet in confessione aperiri; propter peccata eam concomitantia specie diversa. num. 31. Divinatio sive cum pacto explicito, sive implicito ex natura sua est peccatum mortale; ea tamen quae est ex pacto implicito excusari potest a morali ratione ignorantiae, quae non sit crassa, vel affectata: & insuper quando quis credens omnia illa esse falsa, semel, aut iterum, joci causa, his mediis ad divinandum utitur. num. 33. Periculosum est pactum de apparendo superbi post mortem. n. 34.

85. Astrologia duplex est: Naturalis, quae ex situ, motu, colore, scintillatione, ortu, & occasu planetarum, & astrorum ea, quae naturaliter eveniunt considerat, ut eclipses, pluvias, ventos &c. & haec non est illicita, nec superstitionis, licet ut in plurimum incerta & inutilis: Judicialis altera, quae ex astrorum cursu conjunctionibus, & aspectibus futuros eventus fortuitos, & actiones ex libera hominum voluntate pendentes; aut praeterita, vel praesentia prorsus occulta praedicat. Hujus quatuor sunt partes: 1. est revolutionum, quae ex astrorum aspectibus praedicat anni vicissitudines, sterilitatem, abundantiam, morbos, & hujusmodi; sed haec cum a

naturalium parum, vel nihil differat, licet ta est, dummodo haec non certo praedicat, sed contingenter; aliter erit veniale peccatum ob mendacium: 2. est Nativitatum, seu Genethliaca, quae praenunciat homini omnia, quae ei in toto vitae decursu eventura sunt: 3. Elethionum, quae praedicat in omni negotio quid utiliter sit agendum, vel omittendum: 4. Imaginum fabricatarum, quae ex sympathia cum figuris quas in cordis aedae commentuntur, dicunt habere virtutem ad aliquos effectus causandos; Et omnes istae tres partes sunt prorsus ex se male, superstitionis, & illicitae. Tract. 21. cap. 11. n. 35. &c.

86. Superstitiosum est, & mortaliter peccaminosum casus fortuitus, & futura ex libero hominum arbitrio pendencia praedicere, sive probabiliter, sive etiam conjecturaliter tantum; licitum tamen erit astrorum influentia ea in communi conjecturaliter praedicere. v. g. tali anno futura esse bella &c. num. 45. 46. 48. Astrologi nequeunt considerando horoscopus, & nativitates punctum licite praedicere temperamentum, & naturales inclinationes, corporisque proprietates sub certitudine; verum probabiliter est id esse tantum peccatum veniale mendacis, secluso alio damno extrinseco, non vero superstitionem. Ea autem probabiliter tantum, vel conjecturaliter praedicere, nullo modo illicitum est. n. 53. Consulere Astrologos ad revelandum delictum occultatum non licet. num. 54. Possunt quidem venae aquae ex vaporibus de terra mane ascendentibus; & metallis in terra visceribus; ex quodam herbarum genere illic nasci solito, absque superstitione cognosci: Thesauri vero, & cadavera sub terra recondita videri, sine ope daemonis minime possunt. n. 56.

87. Somniorum duae sunt causae intrinsecae, duae vero extrinsecae. Prima causa intrinseca est animalis, cum scilicet somnia oriuntur ex animae passionibus; & diurnis cogitationibus: secunda est corporalis, cum somnia ex qualitate humorum in corpore predominantium oriuntur. Prima causa

extrinseca est corporalis, cum scilicet ex immutatione aeris ambientis, vel ex impressione corporis cœlestis somnia procedunt: Secunda spiritualis, cum scilicet somnia a Deo, vel a diabolo immituntur. Tract. 21. cap. 11. num. 57. 58. Licetum est divina somnia observare, & per ea divinare: immo & peccatum erit eis fidem non præbere, quando certo, aut probabilius constat esse a Deo. Signum autem erit esse a Deo, si honesta sint, nec animum conturbent, sed ad bonum potius inclinent. Si his contraria habeant, signum est esse a diabolo. Somniorum discretio a prudenti Confessario querenda est: eisdemque regulis quibus revelationes, etiam somnia examinanda sunt. In dubio tutius est credere esse a diabolo, num. 60. 61. Naturalium somniorum observatio, ad humorum redundantiam, corporis temperamentum, & similia indaganda, licita est. Futura vero libera, & eventus fortuitos ex eis divinare est peccatum mortale, num. 62. 63. Igitur talia sic, vel modo cabare, ut futura in somniis reveleantur: subijcere pulvinariis ægrotorum lateras, instrumenta textoria &c. ut quieto somnum capiant &c. superstitiosum est, & grave peccatum: licet plures ob ignorantiam excusentur. Qui ita somnia observat, ut passim per ea se gubernet, & moveatur ad agendum, etiam si somnia pluries ipso eventu comprobari vident, non potest a gravi superstitiosis peccato excusari, num. 64. 65. Grave peccatum superstitiosum committit, qui somnia a demone immixta fidem præbet, ut occulta revelet, aut scientias acquirat. num. 66.

88. Ex cantu, voce, volatu, motibus avium, aliorumque animalium signis licet probabiliter prædicere aliquos effectus naturales, ut pluviam, tempestatem, ventos &c. futura vero contingentia, vel libera ex eis divinare, superstitiosum est. Tract. 21. cap. 11. num. 68. 69. Ex verbis humanis casu prolatis, vel ex rebus casu contingentibus, futura contingentia etiam conjecturaliter omina-

ri, vel aliquid prosperum, sive adversum eventurum credere, superstitiosum est. Divinatio ex corporis humani membris quadruplex est, scilicet *Chiromanica*, quæ est divinatio ex manuum lineis: *Podomanica* ex pedum lineis: *Stethoscopica* ex totius vultus lineamentis: *Physognomica* ex totius corporis partibus, atque signis. Harum quælibet dividitur in naturalem, & astrologica: Naturalis ex consideratione predictorum, probabiliter coniectat temperamentum, inclinationes naturales, valitudinem, ingenium, ad hæc vel illa vitia vel exercitia propensionem &c. Astrologica ex eisdem observationibus futuros eventus fortuitos, tum prosperos tum adversos, & alia ex libero arbitrio pendencia divinatur, num. 70. &c. *Physiognomica* naturalis, (idem dicendum de aliis tribus) licita est, & laudabilis: Astrologica, etiam probabiliter tantum prænuunciat, superstitiosa, & prohibita est, num. 72. Qui Egyptios ex joco, & absque assensu, & præciso scandalo de fortuna consulere, non peccaret mortaliter, num. 73.

89. Etsi sortilegium late sumptum omnino divinationis genus comprehendat, proprie tamen stat pro divinatione occultorum, & fortutorum per sortes. Sortes alie sunt divinatorie, per quas queritur quid unicuique contingat; alie consultorie, cum per eas a voluntate Divina queritur quid agendum, quidve cavendum; alie divinatorie, per quas a demone tacite, vel expresse queritur occultorum revelatio, quidve futurum sit. Tract. 21. cap. 11. num. 80. Sortes divinatorie per se licite sunt. Quæ his uti licet in divisionibus rerum, ad determinandum cui res indivisibiles sit tradenda: ad dirimendas lites: ad decidendum quis ex pluribus damnatis ad mortem, paribus in culpa, concessa a Principe gratia pro uno, liberandus sit: in distribuendis secularibus dignitatibus: in electionibus eorum qui ire debent ad missiones, ad assilendum inimicis tempore pestis &c. ad terminandam, auctoritate Judicis Ecclesiastici competentis, licet

Item de electione ad Beneficium, vel aliam Ecclesiasticam dignitatem; & a fortiori ad dirimendas lites, circa res temporales Ecclesiasticorum. num. 81. 83. 88. Illicite sunt autem jure Ecclesiastico in electionibus ad Officia, & Beneficia Ecclesiastica: & talis electio, si sit Prelati habentis jurisdictionem, tam in criminalibus, quam in civilibus, est etiam nulla, num. 90. 91. Sortes divinatorie sunt omnino superstitiosæ, & prohibite. num. 93. Sortes consultorie, adhibitis debitis circumstantiis, licite sunt. Ille circumstantie sunt: urgens necessitas spiritualis, vel temporalis; debita reverentia; ne sacris rebus, aut verbis ad temporalia quis utatur; & denique ne sortes adhibeantur ad electiones Ecclesiasticas. Verum quia raro omnes istæ circumstantie concurrant, raro etiam his sortibus uti hodie licitum est, num. 94. 95. Si prima circumstantia desit, his sortibus uti, erit tentatio Dei: si aliqua alia circumstantia, erit quoddam sacrilegii genus, num. 96. Superstitio est, assumere duellum ad manifestationem veritatis, justitiæ, innocentie, vel pro litis, aut controversie decisione, num. 97.

90. Vana observantia superstitio est, qua mediis inutilibus, nec a Deo, vel natura constitutis, aliquis exterior effectus intenditur. Triplex est, nempe *Aeris noxia*, *Observantia sanitatum*, & *Observantia futurorum eventuum*. Tract. 21. cap. 11. num. 99. *Aeris noxia* est superstitio, qua quis expectat se scientiam adepturum sine labore, & studio per quarundam figurarum inspectiones, Jehanis, & similia onemio vana, & inutilia. Est ex genere suo peccatum mortale. Scientia taliter acquisita, dummodo in sui conservatione a diabolo non dependeat, ut licitum est, num. 100. *Observantia sanitatum*, est cum quis aliqua media v. g. ceremonias, orationes, imagines astronomicas, aliave ex se inefficacia, & inutilia adhibet ad morbos curandos, sanguinem sistendum, conservandam vitam, & similia. num. 101. Quapropter supersti-

tiosum est deferre secum amuleta, periamata, brevia, involucra; Reliquias, præces descriptas, & hujusmodi cum certa spe, & confidentia quod sine confessione non morietur: quod ab his, vel illis armis non ledetur &c. Idem dicendum de his qui quoddam figuræ astronomice secum gestant ad varios morbos curandos. Ut evitentur superstitio in gestando imagines, verba sacra, vel Reliquias collo suspensas, hæc observanda sunt: Quod nullam falsitatem contra Sacram Scripturam, Ecclesie consuetudinem, & traditiones, nihilque ad invocationem demonis pertinens contineant: Quod non sint ibi ignota nomina exarata: Quod verbis sacris aliqua vana, vel characteres, excepto signo Crucis, minime miscantur: Quod non ponatur spes in modo ligandi, scribendi &c. Quod ibi non habeatur, quod qui talia portaverit, mortem violentam, aut infernitatem certo evadet; hanc vel illam dignitatem obtinebit, &c. num. 102. *Observantia futurorum eventuum est præcognitio res prosperæ, vel adversæ ex observantione quorundam imperitiosum*, ut v. gr. si domo egrediens pedem offendit, si calceos induens sternutet &c. Hæc omnia sunt ex se peccatum mortale, nisi bona fides, & ignorantia excusent. num. 107.

91. Magia in communi accepta est ars per quam mira, & insaluta ab hominibus fiunt. Alia est naturalis, alia superstitiosa. Magia naturalis est quæ præcisè applicando causas naturales communitate occultas, mira operatur: Superstitiosa est, per quam homines spe dumtaxat mira operantur. Tract. 21. cap. 11. num. 108. Magia naturalis est licita, & laudabilis, num. 109. Cognoſcitur Magiam esse superstitiosam, si causa ex se effectum nequit naturaliter producere: si adhibeatur ligaturæ, characteres, nomina ignota, vel alia ad rem inutilia: denique si detur actio in distans, vel effectus, brevior tempore, quam natura exigit, habeatur, aut humanam superet industriad. nu. 111. In dubio præsumendum est effectum esse a causa naturali, nu. 112.

92. Datur virtus, qua quidam homines morbo rabiei, nec non vulneribus læthalibus medentur; Hæc tamen non est virtus naturalis, sed gratia gratis data. Tract. 21. c. 11. n. 125. Non omnes qui Salutaribus munere funguntur, talem gratiam habent, sed plerique superstitiosi sunt. Excludendi sunt autem, ut superstitiosi, qui se futura cognoscere dicunt; qui sine læsione laminarignitas calcant, carbones ardentes manibus contrectant, elibanum accensum subeunt; qui halitu fornacem calefaciunt; qui rabidos, cum venenum per totum corpus diffusum est, statim occidunt; qui habent rotam S. Catharinae, vel palmam S. Chiteriae in corpore impressas; qui se invicem agnoscunt, quin unquam viderint; qui efficaciorum habent virtutem cum sunt viri modici; qui in præsentia alterius majorem virtutem habentis, se nihil posse dicunt; qui salutandi munus ab aliis dicunt; qui credunt se hanc virtutem habere ex septimo partu masculino, sine interruptione sæminei; vel ex eo quod nati sint Fer. 6. Paracæves; qui denique ad curandum certis verbis, vel signis utuntur, sine quibus nihil se posse facere putant. n. 127. 128.

93. Enfalvus nihil aliud est quam quædam Oratioes ex certis verborum, præsertim factorum formulis ordinate ad morbos & vulnera sananda. Duplex est: invocativus; cum certis verbis sacris oramus Deum ad obtinendam salutem corporalem pro infirmo; vel avertendum a nobis, aut a proximo aliquod nocivum; & constitutus, cum scilicet ex certis verbis componitur oratio, cui attribuitur virtus infallibilis, seu ex opere operato ad sanandum &c. n. 124. Enfalvus constitutus semper est illicitus. num. 125. Etiam invocativus reprobatus est; nam etiam in hoc semper continetur aliquid vanum, vel superstitiosum; & ut in plurimum Enfalvus non nisi Mulierculæ &c. utuntur. n. 126.

94. Fascinatio est passio oculi innata, & concepta, profecta ex quadam affectione animæ maligna ejus qui inquitur. Dividitur in vulgarem, phosicam seu na-

turalem, & diabolicam. Vulgaris est que ex vulgi opinione oritur creditis fœlam visionem, invidio animo aspicientis, posse homines fascinare, & maxime infantes, & alias personas teneræ ætatis, & debilis complexionis. Phosica, seu naturalis dicitur, quando ex vehementi imagine immutatur cor, & ex eo corpus conjunctum, generaturque ex hoc humores putridi, quorum virtus per oculos ad ærem contiguum transit, & intra determinatam distantiam inhit eos, ad quos visio terminatur, maxime si sint debilis complexionis. Fascinatio diabolica est perniciose quædam qualitas Dæmonum arte illata inficiens eos; quos maleficus livide aspectus; ex ejus passio tacito, vel expresso eum Dæmon. Tract. 21. cap. 11. num. 127. Datur de facto virtus naturalis fascinandi, insidens quibusdam spiritibus venenosis, qui egressi per oculos, os, nares, aliosque meatus, ærem proximum, & passum insiciunt; Verum hæc non est proprie fascinatio, sed insectio, vel contagium. Fascinatio vulgaris est prorsus chimerica, & impossibilis, ejusque remedia ut superstitiosa reprobanda sunt. num. 130. 131. Superstitiosum est, & grave peccatum offerre fascinatus quibusdam vetulibus benedicendos; similiter appendere ad colulum puerorum lunulas argenteas, oscilla, & similia ad fascinatorem sanandam, vel arcendam. num. 126. Plerumque homines fascinantur demoniaca fascinatione. num. 137. Habens vim naturalem fascinandi mortaliter peccat contra charitatem, & justitiam, nisi durante tali infectione, quantum fieri potest ab hominum consortio, & aspectu abstinere. num. 138.

95. Ad Magiam superstitiosam pertinet Maleficium, quod est Magia, qua quis dæmoni ope, alteri damnus inferi. Duplex est: Veneficium, quo utuntur malefici ad nocendum hominibus, animalibus, vel plantis; & Amatorium, quo utuntur ad libidinofum amorem excitandum, vel odium eorum quos amare debemus, Tract. 21. cap. 11. num.

139. Remedia contra maleficia sunt: Oratio, sacramentorum frequentia, sacramentalia, carnis mortificatio, Crucis signum, Agnus Dei &c. num. 141. 144. sunt etiam quædam naturalia remedia ad tollendas pravas dispositiones, quibus mediantibus diabolus vexat, ut Rota &c. omnia vero alia vana, & impertinentia, ut superstitiosa reprobanda sunt. Ceterum quia naturalia fere nunquam juvant; & spiritualia pluries effectum non habent; Hæc infirmitas ut incurabilis reputatur; donec maleficium auferatur. num. 145. Sive maleficium sit paratus, sive non, nunquam licet ab eo petere ut maleficium novo maleficio auferat. num. 147. Solum auctoritate Dei, & Ecclesie per exorcismos licet cogere dæmonem ut maleficium dissolvat. num. 149. Licet petere a maleficio, & minis eum cogere, ut modo licito sibi cognito maleficium dissolvat; secus si constet eum talem modum licitum nescire, vel dubitetur an sciat. Illicitum est etiam permittere maleficium applicare tibi aliquid vanum, & superstitiosum, est postulari ut medio licito maleficium auferat. nu. 151. 152. Verius est licitum esse petere absolutum a maleficio, ut maleficium dissolvat, quando tibi constat eum scire media licita, quamvis moraliter certus sis illicitis mediis usurum. n. 154.

96. Tenetur malefici signum destruerre qui illius conficius est. Tract. 21. c. 11. num. 156. Licitum est, per se loquendo ponere alia signa licita, vel indifferentia, quibus destruitur dæmonis pactum; v. g. erit pactum Malefici, ut dæmon noceret Petro quovisq; discederet a tali loco; licet ei discedere, non eo animo ut mediante discessu salus a dæmone expectetur, sed ut maleficiens signum tollatur. num. 161. Si perfesse de pacto cum dæmone inito penitent, & que quis apud se signa pacti habet, destruat, sufficit ut gratiam consequatur, licet Chirographum proprio sanguine scriptum non recuperet. num. 162. Licet uti per maleficium acquisitis, si in se bona sint, neque in sui

conservatione a dæmone dependente, ut sunt pecunie, salus, scientia, &c. nu. 163. Licitum est inquirere ab alio maleficio, in quo maleficium consistat; ut cognito signo deservi possit; non tamen licet inducere eum ad id per suam artem investigandum, si ignorat. Quod si renuat, vel hæset indicare, signum est licite sciri non posse, in quo consistat, ut quomodo dissolvi possit. nu. 164. Malefici a Confessoris interrogari debent: an crediderint dæmonem esse Deum; an eum adoraverint; an rebus sacris ad maleficium usi fuerint; an per maleficia aliorum damnium intulerint; an habeant libros, vel instrumenta hujus diabolicæ artis; qua in primo casu datur hæresis; in secundo Idololatris, in tertio Sacriligium; in quarto injuria; in quinto obligatio ea comburendi, vel tradendi Confessorio. n. 165.

97. Striges vere de loco ad locum brevissimo tempore apportantur; in proprio corpore, realiterque dæmonum conventiculis interfunt, & ibi tripudiantur &c. aliquando tamen hæc mere phantastica sunt. Tract. 21. cap. 11. nu. 171. 172. Earum transformatio in feles &c. phantastica est, & apparens, non vero realis. Introducitur earum in domos clausas non fit per penetrationem, sed aliis modis dæmoni possibilibus. num. 175. Malefici, & Sage in suis nocturnis conventibus inter plura nefanda, que committunt, etiam dæmonibus succubis, & incubis respective committuntur. nu. 179. Dæmon in corpore assumpto, verum semen formare non potest, sed scitum emittit; quod si Saga ad concipiendum apta prolem exoptet, tunc dæmon verum semen proficiam ab homine in acta carnali decium assumit, & in sui virtute optime conservatum in Sage matricem infundit; & ex hoc congressu prolem generare posse minime dubitandum est. num. 234. Curcuro Tarri in die S. Marci, quibusdam in locis consueti illicita est & superstitiosa. nu. 295. Probabilis est quod sanguinis emissio ab oculis cadavere in præsentia occisoris non sit naturalis, sed vel casualis,

is, vel arte demonis facta. 198. Magi, Malefici, Sortilegi &c. præter alias penas in iure statutas, incurrunt ipso facto excommunicationem; quod si hæretici, vel Apostasie crimen superaddatur, incurrunt excommunicationem Bullæ cœnæ. n. 201. 203.

§. IV.

De Irreligiositate, & ejus speciebus.

98. Post ea quæ opponuntur Religioni per excessum, sequuntur ea quæ eidem directe, & immediate per defectum opponuntur, quorum genus est Irreligiositas. Hujus quatuor sunt species: Tentatio Dei, Perjurium, Sacrilegium, & Simonia. Duæ primæ directe violent reverentiam Deo debitam; reliquæ reverentiam debitam rebus sacris. Proximæ Tentatio Dei est inordinatum experimentum, seu probatio alicujus divine perfectionis verbis, aut factis. Tract. 21. cap. 12. num. 1. Duplex est: expressa, & interpretativa. Expressa est, quando quis didici, vel factis intendit de Deo experimentum capere; interpretativa, quando quis expressis non dubitet de Dei perfectionibus, nec intendat experimentum sumere, id tamen agit, vel dicit, quod ad nihil aliud ordinabile videtur, nisi ad experimentum capiendum. num. 2. Ex se est peccatum mortale, nec admittit parvitatem materiæ; quod si procedat ex dubitatione, involvit etiam hæresim. num. 3. 4. Tentatio Dei est, se purgare a crimine objecto, per probationem ferri candentis, vel aquæ ferventis, vel per duellum. Similiter ad hæreticorum conversionem, miracula absolute petere, vel se consecraturum offerre. Si tamen aliquando daretur firmissima spes conversionis, licite a Deo sub conditione si ei placet, peti possent. Similiter tentatio Dei est, sine justa causa se periculo mortis, vel mutilationis offerre. num. 5. Tentatio Dei expressa non distinguitur specie ab interpretativa. num. 10. De perjurio agitur in tract. sequenti.

99. Sacrilegium est rei sacræ violatio; Tract. 21. cap. 12. num. 13. Dividitur in tres species infimas, videlicet, in sacrilegium contra personam sacram; contra locum sacram; & contra res sacras. num. 14. 18. De sacrilegio in materia luxurizæ quoad prædictas tres species, videantur dicta tract. 6. num. 34. &c. Præterea ad speciem sacrilegii contra personam sacram, spectat injectio manuum violenta in Clericum vel Monachum, de qua agendum est tract. 16. num. 62. Pertractio quoque Ecclesiasticorum ad iudicem sæcularem, & exactio veltigalium ab eisdem per sæcularem Principem facta. num. 21. De quibus agitur tract. 12. num. 23. &c. Violatio insuper cujusvis voti: Fornicatio cum filia spirituali extra occasionem confessionis, vel cum persona, spirituali cognitione conjuncta. num. 22. 23. Ad sacrilegium contra locum sacram pertinent omnia, quæ immunitatem loci sacro debitam, vel ejus sanctitatem pollunt: quapropter sacrilegii crimen committit. Primo. Qui ab Ecclesia etiam diruta, aut interdicta, vel polluta, ab ejus cæmetis, atris, Claustro, dormitorio, ambitu, ab Ecclesia tamen non discontinuato; ab Hospitalibus, & Oratorijs auctoritate Episcopi erectis, & ab eorundem Episcoporum palatijs; & denique a Regularum Ecclesijs; & domibus secundum totum ambitum interiorum, & exteriorum, si muro competentique clausura septus sit, & prout late declarabitur tract. 11. num. 63. aliquem hominem violentè extrahit. Secundo. Qui loca sacra frangit, destruit, incendit, expoliat. Tertio. Qui Ecclesiam polluit aliquo ex quinque modis assignatis tract. 13. num. 53. 54. Sed advertendum quod licet ut Ecclesia consecratur polluta, requiratur notorietas facti: committitur tamen sacrilegium per talia crimina, quamvis occulta sint. Quarto. Qui in Ecclesia mercatus, deambulationes, sæcularia concilia exercet aut conciliationes. Verum si comestiones, & deambulationes fiant ob pluviam, æstus, aut frigus rigorem, aut

ob aliam justam causam, dummodo a clamoribus, & crapula ablineatur; immo etiam absque causa, si absit scandalum, nullum peccatum erit. num. 25. quinto. Qui in Ecclesia turpes ludos exercent, sæda colloquia habent, vel scænas gerunt. num. 26. sexto. Qui furtum etiam rei non sacræ, nec in custodiam, aut pignus Ecclesie traditæ in Ecclesia committit. num. 27. Tandem sacrilegii reus est, qui extra locum sacram existens voluntatem habet machandi &c. in loco sacro. num. 28. Sunt etiam quedam actiones ita indecentes, & oppositæ sanctitati loci, quod ex se sacrilegiantur: ut si quis in Ecclesiam sues, vel jumenta induceret sicut in stabulum; stercorea, vel immundities congereret; verenda ibi mulieribus ostenderet, & hujusmodi. Tract. 24. disp. 8. num. 148.

100. Sacrilegium contra res sacras committit. Primo. Qui sacramenta irreverenter tractat, ea in statu peccati mortalis recipiendo, vel ministrando: ea proficiendo vel concucando, iis abutendo, vel ea nullitatis periculo exponendo. num. 30. Sacramentale sigillum violando; aut quemcumque ad quodlibet sacramentum accedentem, ad turpia, vel ad quæcumque alia peccata sollicitando. Tract. 24. disp. 9. nu. 92. Tract. 21. cap. 12. num. 23. Secundo. Qui vasa sacra, aut vestes sacras, imagines sacras, aut Sanctorum Reliquias irreverenter tractat; utendo v. g. calice sacro ad bibendum; vestes sacras scindendo, aut ex eis thoracem sibi, vel caligas conficiendo; sacras imagines inhoneste pingendo, projiciendo, concucando &c. & sic de Sacris Reliquijs. n. 32. Tertio. Qui verbis Sacre Scripturæ abutitur, ad mendacia contra fidem stabilienda, vel ad facetias, amatoria, turpia &c. Quarto. Qui decimas, & bona Ecclesie invadit, & retinet. num. 34. Quinto. Sacrilegii reus esset, qui actum exerceret specialiter oppositum temporali sacro; ut si quis in hebdomada sancta comedias exhiberet; in die Parasceves feortum publice circunda-

ceret; statim post communionem fornicaret, aut se pollueret. Tract. 23. disp. 8. num. 174. Est etiam sacrilegii reus quicumque abutitur rebus sacris ad maleficia &c. Tract. 21. cap. 11. num. 165. Diebus festivis operibus servilibus vacare, Missam non audire, aliavæ peccata committere, sacrilegium non est. Tract. 21. c. 12. n. 36.

101. Sacrilegium ex genere suo est peccatum mortale; potest tamen esse veniale ex parvitate materiæ; ut si quis, seculo formali contemptu, clericum levi loco sacro furetur. Secus dicendum de iis, in quibus tota ratio reverentiam in qualibet parva materia salvatur; ut si quis imponat clerico leve tributum, vel eum brevi tempore in carceres detineat; quia in his sacrilegii gravitas non desumitur ex materia, led ex jurisdictione; quæ etiam in parva materia tota usurpatur. Tract. 21. cap. 12. num. 37. Sacrilegii peccatum potest esse commissivum, ut si quis clericum percutiat; vel omissionis, ut si quis nollet adorare Eucharistiam, dum elevatur in Missa. Probabilis est non recipientem sacramenta tempore præscripto, non committere sacrilegium. num. 38. Ultra penas temporales, quæ non obligant ante iudicis sententiam, datur pro aliquibus sacrilegii excommunicatio lata sententiæ. Nam in Bulla cæne excommunicantur violentiores Ecclesiasticæ immunitatis, qui Ecclesiasticis tributa imponunt, vel eos ad Tribunalia sæcularia trahunt, vel bona Ecclesiastica usurpant. Item sacrilegas manus in clericum, vel monachum injicientes. In can. Si quis &c. Item expoliantes res sacras; Ecclesias effringendo. In cap. Conquesti. 22. De sent. excom. Dantur insuper alia pænæ arbitrarie pro qualitate delicti. Hoc delictum est mixti fori. num. 39. 40. 41. Hic agi solet de Ecclesiastica immunitate: led de hac erit nobis sermo Tract. 12. c. 2. §. 1. De simonia, sive pertinet ad tertiam speciem sacrilegii, ut immittitur. tract. 19. cap. 1. n. 1. sive sit species irreligiositatis contradicta a Sa-

crilegio, ut in hujus s. initio dictum est; in sequenti capite propter materiz singularitatem, & prolixitatem, seorsim agetur.

CAPUT V.

De Simonia.

S. I.

De essentia, & multiplicitate simonie.

102. **S**imoniam ex D. Th. 2. 2. quaest. 100. art. 1. Est studiosa voluntas emendi, vel vendendi aliquid spirituale, vel spirituum annexum. Vel ut tradit Lerana: Est sacrilegium consistens in studio voluntate emendi, vel vendendi rem sacram, sive spirituales, vel spirituum annexum pro temporalibus. Tract. 19. cap. 1. num. 1. Simonia est ex genere suo peccatum mortale, nec potest esse veniale ex parvitate materiz. Alia est ex jure divino, & naturali, que committitur emptione, & venditione rei spiritualis. Alia ex jure Ecclesiastico tantum, ut permutatio, & resignatio Beneficiorum; & in hac potest Summus Pontifex secum, & cum aliis, etiam sine justa causa valide dispensare. Hinc sequitur quod simoniace contrahens cum Papa non incurrit penas Ecclesiastico jure latas; nam Pontifex tunc dispensare censetur. num. 7. 8. 9. Dicitur simonia in mentalem, conventionalem, & realem. Mentalis est, que consistit vel in nudo proposito dandi, aut recipiendi spirituale pro temporalibus; vel in actione externa facta animo simoniaco, non tamen ex se, vel ex adjunctis circumstantiis explicato. Conventionalis est que supponit mentalem, & addit pactum, vel conventionem externam tacitam, vel expressam, ex neutra tamen parte, vel saltem non ex utraque secuto effectu. Realis supponit mentalem, & conventionalem, & addit traditionem realem ex parte utriusque,

sive pecunia soluta, sive credita. num. 16. 18. Datur etiam simonia fida, cum quis promittit pretium pro re spirituali, absque intentione dandi; & hoc non est vere, & formaliter simonia; nec ullam penam pro foro interno talis incurrit, committit tamen peccatum gravissimum. n. 19.

103. Sub nomine emptionis & venditionis veniunt omnes contractus onerosi quicumque illi sint, sive perfecti: sive imperfecti: sive expliciti, & formales, sive impliciti, & virtuales, aut æquivalentes. Et insuper omnes contractus gratuiti, & liberales; quia licet speculative loquendo, hi forte simoniaci non sint; in praxi tamen etiam illi ut simoniaci reputantur, & a Summis Pontificibus reprobandantur. Quare sive res temporalis detur ut pretium, sive solum tanquam motivum conferendi, vel efficiendi spirituale: sive ita quod sit finis rei spiritualis; sic ut pluris æstimetur quam res spiritualis: sive ut sit gratuita compensatio pro re spirituali: aut etiam si res temporalis detur, non pro collatione Beneficii; sed pro emolumento temporali non debito, simonia est: quia generaliter loquendo ut dicit D. Thom. 2. 2. quaest. 100. art. 2. ad 5. *Simonia est per pecuniam parare sibi vitam ad rem spirituales obtinendam.* Tract. 19. cap. 1. num. 3. 6. 52. Vid. prop. 22. damn. ab Alex. VII. & 45. 46. damn. ab Innoc. XI. Ex quibus patet quod simonia est, rem spirituales dare eo pacto, & conventionem quod alter ex gratitudine teneatur hoc vel illud munus concedere, vel contra: tali enim pacto, & conventionem novum onus imponitur accipienti, quia antidotali obligationi, superadditur obligatio fidelitatis; quod si in genere, vel in specie determinetur materia, in qua recipiens gratus esse debeat, aliud onus imponitur; obligatio enim antidotalis coarctanda non est ad rem spirituales, & multo minus ad talem rem v. g. Beneficium conferendum. num. 67.

104. Etiam prædicto pacto, vel conventionem de obligationi antidotali addim-

pletionem; si recipiens, verbis generalibus exprimat, se non futurum ingratum, revera tamen rem temporalem spirituali compensare intendat, vel e contra, simonia est. Tract. 19. cap. 1. num. 6. Quoties donum aliquod datur, intuitu principali recipiendi pro eo rem spirituales, vel e contra, committitur simonia, quia dari censetur ut pretium, vel compensatio, & consequenter datur virtualis contractus emptioni æquivalentis: hæc autem prava intentio semper præsumitur adesse, quando deest justus titulus stipendii, seu sustentationis ministris: redemptio iniuste vexationis: laboris extraordinarii: honeste amicitiaz, vel consanguinitatis, ob quem illud munus licite accipi possit. num. 29. 57. In foro externo munus non gratis dari præsumitur: si largitor sit plebeus; modice fortunæ; non liberalis; non timorate conscientia; si munus non fuit moderatum, & personæ conveniens; & maxime si fuit numerata pecunia; si ante rei spiritualis collationem, vel immediate post: & consequenter in his casibus simoniace datum censetur. num. 58.

105. Si dans rem temporalem principaliter non intendat consecutionem rei spiritualis, sed tantum de secundario, minus principaliter, & quasi per accidens; etiam si spes consequendi spirituale sit causa impulsiva, & excitativa ad dandum temporalem rem, ita ut ex illo solo principali motivo minime daretur, nisi spes consequendi spirituale, dantem impelleret; non committitur simonia: sic dicendum de conferente v. g. Beneficium cum intentione sed minus principali consequendi aliquid temporale. Tract. 19. cap. 1. num. 60. Clericus qui sine convenienti stipendio, aut gratis inservit Episcopo, ut loco stipendii ei conferat Beneficium, simoniacus est: si vero inserviat, ut Episcopus certior fiat de ejus talento, doctrina, & aliis qualitatibus, quarum intuitu postea facilius eum promoveat, simonia non erit. num. 3. Quando ex titulo aliquo justitiz, exhibitio rei spiritualis debetur pro mun-

re temporali, vel e contra, non erit simonia de hoc pacifico etiam pacto: & conventionem obligatoria ex justitia: ut quando res temporalis datur ut stipendium ad sustentationem ministris. num. 68.

S. II.

De iis, que rationem pretii habere possunt, in materia simonie.

106. Quamvis nomine muneris donum gratuitum communiter accipitur: in materia tamen simonie ea omnia intelliguntur, que pecunia menturati, & rationem pretii habere possunt. Munus in hoc sensu sumptum triplex est: nempe munus a manu, munus ab obsequio, munus a lingua. Munus a manu primo loco, & principaliter est pecunia sive numerata, sive promissa, que si detur collatori Beneficii, Electori, vel Patrono pro presentatione, electione, vel collatione, aut cuilibet alteri pro re spirituali obtinenda, sive in magna, sive in parva quantitate, committitur simonia: sicut etiam si detur quælibet alia res temporalis prædicto æstimabilis: aut si remuneratur debitum præfens, vel futurum aut debiti solutio hat Tract. 19. cap. 1. num. 22. 23. 24. Inter munera a manu, etiam mutuum computatur. num. 16. Ob consanguinitatem, vel affinitatem Beneficium conferre simonia non est: erit tamen peccatum contra justitiam, consanguineos, vel affines præferre dignioribus. Si supposita dignitate subiecti, collator principaliter attendat ad consanguinitatem, vel affinitatem, venialiter tantum peccat propter inordinationem in providendo de spiritualibus. Elicet autem, simonia, si Beneficium alicui conferret ea conditione, ut ex redditibus aleret Episcopi consanguineos. num. 37. 38. Inter munera a manu computatur etiam pensio sibi, vel alteri solvenda. num. 39.

107. Munus ab obsequio dicitur quodcumque hominis opus, quod ad usus, & commoditates alicujus ordinatur: sive sit obsequium, sive causa

crilegio, ut in hujus s. initio dictum est; in sequenti capite propter materiz singularitatem, & prolixitatem, seorsim agetur.

CAPUT V.

De Simonia.

§. I.

De essentia, & multiplicitate simonie.

102. **S**imoniam ex D. Th. 2. 2. quaest. 100. art. 1. Est studiosa voluntas emendi, vel vendendi aliquid spirituale, vel spirituum annexum. Vel ut tradit Lerana: Est sacrilegium consistens in studio voluntate emendi, vel vendendi rem sacram, sive spirituales, vel spirituum annexum pro temporalibus. Tract. 19. cap. 1. num. 1. Simonia est ex genere suo peccatum mortale, nec potest esse veniale ex parvitate materiz. Alia est ex jure divino, & naturali, que committitur emptione, & venditione rei spiritualis. Alia ex jure Ecclesiastico tantum, ut permutatio, & resignatio Beneficiorum; & in hac potest Summus Pontifex secum, & cum aliis, etiam sine justa causa valide dispensare. Hinc sequitur quod simoniace contrahens cum Papa non incurrit penas Ecclesiastico jure latas; nam Pontifex tunc dispensare censetur. num. 7. 8. 9. Dividitur simonia in mentalem, conventionalem, & realem. Mentalis est, que consistit vel in nudo proposito dandi, aut recipiendi spirituale pro temporalibus; vel in actione externa facta animo simoniaco, non tamen ex se, vel ex adjunctis circumstantiis explicato. Conventionalis est que supponit mentalem, & addit pactum, vel conventionem externam tacitam, vel expressam, ex neutra tamen parte, vel saltem non ex utraque secuto effectu. Realis supponit mentalem, & conventionalem, & addit traditionem realem ex parte utriusque,

sive pecunia soluta, sive credita. num. 16. 18. Datur etiam simonia fida, cum quis promittit pretium pro re spirituali, absque intentione dandi; & hoc non est vere, & formaliter simonia; nec ullam penam pro foro interno talis incurrit, committit tamen peccatum gravissimum. n. 19.

103. Sub nomine emptionis & venditionis veniunt omnes contractus onerosi quicumque illi sint, sive perfecti: sive imperfecti: sive expliciti, & formales, sive impliciti, & virtuales, aut æquivalentes. Et insuper omnes contractus gratuiti, & liberales; quia licet speculative loquendo, hi forte simoniaci non sint; in praxi tamen etiam illi ut simoniaci reputantur, & a Summis Pontificibus reprobandantur. Quare sive res temporalis detur ut pretium, sive solum tanquam motivum conferendi, vel efficiendi spirituale: sive ita quod sit finis rei spiritualis; sic ut pluris æstimetur quam res spiritualis: sive ut sit gratuita compensatio pro re spirituali: aut etiam si res temporalis detur, non pro collatione Beneficii; sed pro emolumento temporali non debito, simonia est: quia generaliter loquendo ut dicit D. Thom. 2. 2. quaest. 100. art. 2. ad 5. *Simonia est per pecuniam parare sibi vitam aut rem spirituales obtinendam.* Tract. 19. cap. 1. num. 3. 6. 52. Vid. prop. 22. damn. ab Alex. VII. & 45. 46. damn. ab Innoc. XI. Ex quibus patet quod simonia est, rem spirituales dare ex pacto, & conventionem quod alter ex gratitudine teneatur hoc vel illud munus concedere, vel contra: tali enim pacto, & conventionem novum onus imponitur accipienti, quia antidotali obligationi, superadditur obligatio fidelitatis; quod si in genere, vel in specie determinetur materia, in qua recipiens gratus esse debeat, aliud onus imponitur; obligatio enim antidotalis coarctanda non est ad rem spirituales, & multo minus ad talem rem v. g. Beneficium conferendum. num. 67.

104. Etiam prædicto pacto, vel conventionem de obligationis antidotalis addim-

simpletione; si recipiens, verbis generalibus exprimat, se non futurum ingratum, revera tamen rem temporalem spirituali compensare intendat, vel e contra, simonia est. Tract. 19. cap. 1. num. 6. Quoties donum aliquod datur, intuitu principali recipiendi pro eo rem spirituales, vel e contra, committitur simonia, quia dari censetur ut pretium, vel compensatio, & consequenter datur virtualis contractus emptioni æquivalentis: hæc autem prava intentio semper præsumitur adesse, quando deest justus titulus stipendii, seu sustentationis ministris: redemptio iniuste vexationis: laboris extraordinarii: honeste amicitiaz, vel consanguinitatis, ob quem illud munus licite accipi possit. num. 29. 57. In foro externo munus non gratis dari præsumitur: si largitor sit plebeus; modice fortunæ; non liberalis; non timorate conscientia; si munus non fuit moderatum, & personæ conveniens; & maxime si fuit numerata pecunia; si ante rei spiritualis collationem, vel immediate post: & consequenter in his casibus simoniace datum censetur. num. 58.

105. Si dans rem temporalem principaliter non intendat consecutionem rei spiritualis, sed tantum de secundario, minus principaliter, & quasi per accidens; etiam si spes consequendi spirituale sit causa impulsiva, & excitativa ad dandum temporalem rem, ita ut ex illo solo principali motivo minime daretur, nisi spes consequendi spirituale, dantem impelleret; non committitur simonia: sic dicendum de conferente v. g. Beneficium cum intentione sed minus principali consequendi aliquid temporale. Tract. 19. cap. 1. num. 60. Clericus qui sine convenienti stipendio, aut gratis inservit Episcopo, ut loco stipendii ei conferat Beneficium, simoniacus est: si vero intersit, ut Episcopus certior fiat de ejus talento, doctrina, & aliis qualitatibus, quarum intuitu postea facilius eum promoveat, simonia non erit. num. 3. Quando ex titulo aliquo justitiz, exhibitio rei spiritualis debetur pro mun-

re temporali, vel e contra, non erit simonia de hoc pacifico etiam pacto: & conventionem obligatoria ex justitia: ut quando res temporalis datur ut stipendium ad sustentationem ministris. num. 68.

§. II.

De iis, que rationem pretii habere possunt, in materia simonie.

106. Quamvis nomine muneris donum gratuitum communiter accipitur: in materia tamen simonie ea omnia intelliguntur, que pecunia menturati, & rationem pretii habere possunt. Munus in hoc sensu sumptum triplex est: nempe munus a manu, munus ab obsequio, munus a lingua. Munus a manu primo loco, & principaliter est pecunia sive numerata, sive promissa, que si detur collatori Beneficii, Electori, vel Patrono pro presentatione, electione, vel collatione, aut cuilibet alteri pro re spirituali obtinenda, sive in magna, sive in parva quantitate, committitur simonia: sicut etiam si detur quælibet alia res temporalis prædicto æstimabilis: aut si remittatur debitum presens, vel futurum aut debiti solutio hat Tract. 19. cap. 1. num. 22. 23. 24. Inter munera a manu, etiam mutuum computatur. nu. 16. Ob consanguinitatem, vel affinitatem Beneficium conferre simonia non est: erit tamen peccatum contra justitiam, consanguineos, vel affines præferre dignioribus. Si supposita dignitate subiecti, collator principaliter attendat ad consanguinitatem, vel affinitatem, venialiter tantum peccat propter inordinationem in providendo de spiritualibus. Elicet autem, simonia, si Beneficium alicui conferret ea conditione, ut ex redditibus aleret Episcopi consanguineos. num. 37. 38. Inter munera a manu computatur etiam pensio sibi, vel alteri solvenda. num. 39.

107. Munus ab obsequio dicitur quodcumque hominis opus, quod ad usus, & commoditates alicujus ordinatur: sive sit obsequium, sive causa

fam. illius promovere, illi assistere, illum comitari, docere, instruere, defendere &c. Quodcumque igitur obsequium præstitum Ecclesie, collatori, electori, patrono, vel amicis eorum, si pro re spirituali offeratur, simonia est. Et similiter si collator, elector, aut patronus, debita iustitia contracta cum famulo ratione obsequii præstiti, collatione Beneficii, vel presentationes, solvere intendat simoniacus est. Tract. 19. cap. 1. nu. 25. Promittere, donare, legare aliquid temporale sub conditione præstandi aliquid spirituale in utilitatem, & commodum ipsius exequentis, & per modum inductionis ad bonum, relicta tamen legatario, vel donatario libertate faciendi, vel non faciendi opus assignatum, simonia non est: ut si quis alicui legaret centum aureos si sacramenta frequentaverit; si quotidie Missam audierit &c. erit autem simonia si imponatur legatario, vel donatario obligatio simpliciter talis exequendi opus inunctum; aut si conditio sit de dando, vel utilitatem donantis, legantis, seu promittentis; Ut si virgini dotem, & hanc rem temporalem promittas si Religionem ingrediatur, ut tu, vel filius tuus, vel consanguineus in hereditate succedat, vel ob aliud commodum inde proveniens. n. 40. 41.

108. Si Beneficium imponatur conditio vel onus, quod de jure inest, & eo modo quo inest, non est simonia. Quare si Beneficium curatum habenti, conferat Episcopus aliud Beneficium curatum ea conditione, ut hoc recepto primum resignet, non erit simonia, quia ad illud resignandum de jure tenetur. Si autem secundum Beneficium sit compatibile cum primo, obligatio primum renunciandi imponi non potest, sine simonia, quia ad hoc non tenetur. Erit etiam simonia, si tuam capellaniam, vel Beneficium alteri cedas ea conditione, ut cum aliud incompatibile obtinuerit, illud tibi reddat; licet enim de jure unum renunciare tenetur, non tamen tibi renunciare tenetur. Quando Beneficia, jam

ab eius institutione annexum erat onus docendi, legendi, canendi &c., tale Beneficium conferre ea conditione, ut hęc officia debite exerceat, non est simonia, quia talis conditio de jure inest. Tract. 19. cap. 1. num. 42. Potest ab Episcopo una cum Capitulo, Prebende vacanti onus aliquod honestum, & moderatum cedens in utilitatem Ecclesie annexi, ut onus docendi, cantandi, Ecclesie negotia peragendi &c.; ita quod Beneficium ad quocumque cum suo onere transeat. Quod si Beneficium illud sit Jurispatronatus, requiritur etiam consensus Patroni. Licet in aliis rebus spiritualibus possit dari permutatio unius cum alia, vel res spiritualis dari cum onere præstandi obsequium spirituale, vel aliam rem spirituales, sine simonia; in Beneficiis tamen omne pactum, omne onus, omnique modus vel conditio que de jure non insunt, aut jam annexa non erant Beneficio, ejus collationi, renunciationi, vel resignationi adjecta, sine licentia Summi Pontificis simoniaca sunt de jure Ecclesiastico. num. 43. 44.

109. Per munus a lingua intelliguntur preces, supplicationes, intercessiones, laudes, & adulationes. Tract. 19. cap. 1. num. 25. Si Episcopus alicui promittat vel conferat Beneficium, ut pro illo apud Principem preces fundat; ut Episcopum apud Regem laudet: si est vir nobilis, ut dicat se Episcopi esse consanguineum, vel illum apud populum exaltet; simonia est. Item si Episcopus alicui Beneficium conferre velit, nisi ad talis personæ preces, ut ipsam tali modo sibi obliget; vel ejus amicitiam acquirit. Denique quando quis conducit aliquem, ut pro ipso apud Episcopum collationem Beneficii preces fundat. nu. 31. Si ergo pecunia, vel alia munera dentur mediatori, intercessori, familiari, ministro, famulo, vel alteri, ut mediante favore, precibus &c. ipsorum Episcopus conferat Beneficium, vel aliam rem spirituales, simonia est; nedum jure Ecclesiastico positivo, sed etiam naturali, & divino. Si munera dentur mediatori &c. non ut preces fundat,

104

sed præcise ut merita personæ Episcopo proponat, & notificet, quibus permotus facilius ei conferat Beneficium, licet non sit simonia, est tamen res periculosa, & omnino cavenda. Si pecunia detur familiaribus &c. pro labore suscepto in eundo, & redeundo ad negotiandam collationem Beneficii, vel in compensationem damni perpeffi: vel lucri amissioni, non vero pro precibus, simonia vere quidem non est; sub his tamen titulis multoties simonia palliatur, ut contingit quando compensatio laborem impensum, damnum passum, vel lucrum amissum excedit. num. 50. 51. 52. 53. Si quis alicui promittat, se certam pecuniam summam alicui Monasterio in electionis tempore erogaturum, vel in alia pia opera infumpturum, si pro eo preces fundat, aut alio modo ab Episcopo Beneficium ei impetret, simonia non est; illa enim pecunia iusto titulo electionis, aut pii operis erogatur. nu. 54.

§. III.

De materia circa quam simonia.

110. Materia circa quam simonia est res spiritualis vendenda &c. Tract. 19. cap. 2. in Præm. Nomine rei spiritualis veniunt ea omnia, quæ a Deo ut Authore supernaturali proficiuntur, quæ sunt in quadruplici differentia: nam alia sunt spiritualia secundum substantiam, ut virtutes supernaturales infusæ, gratiæ gratis datæ &c. alia sunt spiritualia casualiter active, ut Sacramenta, & Sacramentalia: alia casualiter passive, ut sunt quæ a spirituali potestate procedunt, & operationes ad eam ordinatæ, ut dispensare, abolere, & alii actus jurisdictionis; item orationes fundere, cantare in choro &c.: alia sunt spiritualia ex annexione, sive antecederent connectantur cum spiritualibus, quæ semper essentialiter inspiciunt, ut sunt omnia Beneficia Ecclesiastica, quæ ordinem clericalem supponunt, & obligationem ad Officium divinum, & in titulo spiritua-

li fundantur; sive consequenter, quia ad spiritualia ordinantur, ut sunt vestes sacre, vasa sacra, candelæ benedictæ, Reliquiæ, Tempia, Juspatronatus &c. Tract. 19. cap. 2. n. 4.

111. Venit est res spirituales per essentiam, ut Gratia Sanctificans, virtutes infusæ &c. non posse esse absolute, & simpliciter materiam simonia; nec emi, aut vendi posse; bene vero in concreto sumptæ, seu ad venditionem alterius, & hoc modo esse materiam simoniae, certum est. Tract. 19. cap. 2. n. 3. Pro administratione Sacramentorum, nec non pro sacramentalibus, eorumque exercitio pretium accipere simonia est; tum jure Ecclesiastico, tum divino. Idem dicendum de quibuscumque aliis functionibus Ecclesiasticis, & orationibus tum publicis, tum privatis. Potest tamen nihilominus pro his muneribus, v. g. pro Missæ cantu, funere, processione &c. & recipi, & peti, non per modum pretii, sed laudabilis consuetudinis, titulo elemosinæ, vel sustentationis ministrorum. num. 37. 14. 15. Pro Ordinibus conferendis nec Episcopus, nec ejus ministri aliquid recipere possunt, etiam titulo sustentationis, etiam si gratis exhibeatur. Notarii vero si non habeant salarium assignatum, aliquid recipere possunt, per modum stipendii ad sustentationem: contractantes vero, simoniam, ex jure positivo, committunt. Post susceptum tamen Ordinem, & traditis literis testimonialibus, si Ordinatus licet se nihil ultra debere, nec exactus a Notario, sponte eidem plus offerat quam debet, non peccat ille accipiendo, quia hoc non prohibetur. Dos quæ exigatur a contrahente matrimonium, non exigitur pro eo ut Sacramentum est, sed ut contractus est. Si quando in absoluteione a censuris, injungitur erogatio pecunie, hoc fit in pecunia delicti, non vero propter absoluteionem. nu. 9. ...

112. Omnia que ante consecrationem vel benedictionem, valorem intrinsecum habent, ut calix consecratus, imago benedicta, Reliquia argento clausa &c. possunt ratione valoris intrinseci, quem ex

16

se habent, vendi absque simonia, dummodo ratione consecrationis pluri non vendantur quam valor illarum intrinsicus importat. Tract. 19. cap. 2. num. 16. Pro labore intrinseco operationum spiritualium nihil per modum pretii absque simonia recipi potest; bene vero pro labore extrinseco. Labor intrinseco est ille, sine quo non valide nec decenter effici possunt; extrinseco vero est ille, sine quo & valide, & decenter effici possunt; ut si per tot leucas Sacerdos ne debeat ad baptizandum: si Missa cum tali aut tali solemnitate canenda sit: si tali hora, tali loco sit celebranda &c. Pro administratione Sacramentorum aliarumque rerum spiritualium, & pro labore sive intrinseco, sive extrinseco potest minister aliquid temporale ex iustitia petere, ut stipendium sustentationis secundum qualitatem personæ, & ministerii. Quo titulo pro Missa, pro concione, pro Ecclesiarum consecratione, pro visitatione &c. iuxta consuetudinem in Ecclesia receptam, & juxta canonum dispositionem aliquid temporale recipitur, etiam si minister alias ditissimus sit, & habeat unde sustentetur; nemo enim propriis stipendiis militare tenetur. Et de hoc stipendio iniure pacifici licet. num. 18. 19. 20. 21. 22. Qui pro sustentatione plus petit quam sibi debetur ex taxa, vel laudabili consuetudine, peccat contra iustitiam, & ad restitutionem tenetur, non tamen committit simoniam. Idem dicendum de his qui pro administratione Sacramentorum, funeralibus &c. habent redditus Ecclesiasticos assignatos, & ad id ex officio tenentur, si novum stipendium exigant, nisi adit consuetudo, ut aliquid pro tali functione tanquam pars sustentationis erogetur. n. 24.

113. Actus virtutum alii sunt potestatis ordinis ut Evangelium canere, celebrare &c. alii jurisdictionis, ut sententiam ferre, dispensare &c. alii ad nullam potestatem pertinentes, ut orare, jejunare &c. De pertinentibus ad potestatem Ordinis dictum est supra: de pertinentibus ad potestatem jurisdictionis infra dicetur. Actus virtutum ad nul-

lam potestatem pertinentes; vel ordinantur ad finem mere temporalem; ut sunt opera Misericordie, quatenus ordinata ad solam corporalem alterius sublevationem; & pro his aliquid dare, vel recipere simonia non est: vel ordinantur ad finem supernaturalem, ut recitatio Officii divini, orationes, processiones &c. & etiam ipsa Misericordie opera, quatenus meritoria, satisfactoria, impetratoria; & pro his aliquid temporale dare, vel accipere simonia est. Quando aliquis dat elemosinam pauperi, ut pro dante oret, non eam dat pro illo actu, sed in elemosinam, & ad excitandum ejus animum, ut pro eo gratis; & ex charitate oret. Tract. 19. cap. 2. n. 25.

114. Potestas Ordinis ita est determinata ad suum actum, ut nullum aut fere nullum habeat influxum in ejus omissionem. Potestas vero jurisdictionis est principium positivum, tum actus, tum negationis illius: ex quo sequitur quod omissiones, seu negationes actuum spectantium ad potestatem jurisdictionis sunt quoddam exercitium, & usus talis potestatis, & regulantur ab ea; ut non absolvere indignum; non dispensare sine causa &c. omissiones vero, seu negationes actuum spectantium ad potestatem Ordinis non sunt usus talis potestatis, sed liberi arbitrii, ac proinde mere negationes, si sint alienus actus non debiti; ut non celebrare &c.; aut mere privationes, si sint alienus actus alius debiti; ut si Parochus omittat celebrare, quando ex iustitia tenetur. Quando omissiones actuum virtutum regulantur a potestate spirituali, suntque illius exercitium, & usus, quales dixerimus esse omissiones actuum spectantium ad potestatem jurisdictionis, pro illis debent exigere subiecta est, decus dicendam de omissionibus actuum spectantium ad potestatem Ordinis, & a tortiori de omissionibus actuum ad nullam potestatem spectantium. Quare si quis pecuniam accipiat, ut non absolvat, aut dispenset &c., sine negotio sit iusta, sive injusta, simonia est. Similiter si Pre-

tus

tus pecuniam accipiat ne subditum corripiat, aut puniat, simonia est. E contra si detur pecunia Sacerdoti ne celebret, aut Diacono ne Evangelium canat &c. simonia non est. Pariter si quis pecuniam accipiat ne oret, ne jejunet, ne Religionem ingrediatur &c. simonia non est; etiam si tales actus essent alias debiti ex voto, præcepto Ecclesiæ, vel alterius virtutis. num. 26. 27. 28.

115. Potestas jurisdictionis alia est pro foro interno, ut potestas absolvendi, audita confessione; talem præsentiam imponendi &c. alia pro foro externo, quæ adhuc duplex est: nam alia est gratiosa, ut sunt dispensationes: alia contentiosa, ut judicare, damnare, visitare &c.: & pro his omnibus, & etiam pro commissione ad hæc, seu pro delegatione quid temporale recipere, simonia est. Tract. 19. cap. 2. num. 30. Hinc sequitur simoniam esse munus dare, vel recipere pro augenda, vel minuenda penitentia; pro licentia audendi confessiones, concionandi, Ordines suscipiendi, absolvendi a reservatis, pro iure eligendi ad Beneficia, pro ipsis electionibus, collationibus, confirmationibus, præsentationibus &c. pro indulgentiarum concessione; pro dispensatione in votis, juramentis, & similibus, sive in foro externo, sive interno; nec non pro dispensatione in legibus Ecclesiasticis, pro assensu Parochi ad Matrimonium, pro dispensatione in impedimentis Matrimonii, vel in irregularitatibus &c., pro visitationibus &c., & pro quocumque actu Ecclesiastici iudicii usque ad prononem sententiæ inclusive; nec non pro delegatione facultatis ad huiusmodi actus exercendos. Hoc tamen non tollit facultatem aliquid recipiendi pro nonnullis functionibus titulo stipendiis pro sustentatione. Parochi alteri suas vices committenti licitum est sibi reservare stipendium, quod pro illis functionibus debebatur; quia non pro commissione, sed pro sustentatione alias debita, illud requirit. num. 31. 32.

116. Officia Camere Apostolicæ habentia jurisdictionem spirituales anne-

Part I.

xam, ut sunt Clericatus, & Auditoratus Camere, venduntur tantum quoad temporale emolumentum, Summo Pontifice in hac Simonia dispensante, quæ est tantum de jure Ecclesiastico; in his enim officiis emolumentum temporale antecederet se habet, spirituale vero consequenter, & tanquam accessorium. Pro dispensationibus, quæ a Curia Romana conceduntur, non recipitur pecunia pro ipsa dispensatione; sed aliquo ex his tribus titulis, nempe: vel ad sustentationem Status Pontifici, & onerum ejus vel per modum pœnæ impostæ dispensato: vel per modum commutationis, ut cum vorum commutatur in elemosinam. Tract. 19. cap. 2. nu. 34. 35. Titulo sustentationis nequit Episcopus pecuniam pro dispensationibus petere, quia pro sua sustentatione redditus habet; bene vero ex aliis duobus titulis: caveat tamen ne sibi mediet, vel immediate eas pecunias applicent, vel earum sustentationem assumant; propter evitandam populi suspensionem. nu. 36. Vendere usum civicumque scientiæ naturalis, seu notitiam cuiuscumque veritatis, naturali industria comparabilis, non est simonia. num. 39. Probabilius est, Sacram Theologiam sumptam pro cogitatione Mysteriorum Fidei, & scripturarum divinarum insula, esse materiam simoniæ. Idem dicendum de Theologia acquisita quoad munus docendi doctrinam Christianam, & veritatem Evangelicam. num. 41. 42. Pro Theologia doctrina secundum quod instruit intellectum, & prout traditur scholasticè: item pro licentia ad docendam sacram Theologiam, pro concessione Magistris, Doctoratus &c. pecunia in accipere Simonia non est. num. 43. 44. Pro munere quoque docendi Cathedram, & instruendi in Fide prout fit in scholis, aut pro consilio, seu responso morali doctrinaliter traditis, pretium recipere non est simonia: bene vero si hæc tradantur concionando, vel exhortando in ordine ad spirituales profectum. n. 45.

117. Pro ingressa in Religionem, aut

M

pro

pro professione aliquid temporale recipere, vel exigere simonia est, tum jure Ecclesiastico, tum divino. si quid gratis, & liberaliter detur, seu offeratur Monasterio ab ingredi volente, abique simonia recipi potest, erit tamen simonia, si timens non acceptari, omnia bona sua, vel partem eorum offerat Monasterio, & ob hoc acceptetur: vel si minentur non acceptaturos, nisi bona Monasterio relinquat. Erit etiam simonia si quis intersit Monasterio, ut recipiatur, non vero si intersit ob viduum, ut sic Religiosi, cognita ejus indole, eum facilius recipiant. Tract. 19. cap. 2. num. 46. 47. Recipere ad habitum ex gratitudine, & benevolentia ad beneficium; beneficiis, & largitionibus animum secularis allicere, ut ex devotione, & affectu ad Religiosos habitum suscipiant; immo etiam Monasterium suscipiat in se gratis omnia debita ingressuri, vel se obliget ad alendos ejus parentes, ut sic magis alliciat, & impedimenta tollantur, simonia non est. num. 48. Pro anno novitatus etiam Monasterium distissimum sit, pecuniam exigere pro victu, & vestitu; & insuper si ingressurus, propter aetatem, infirmitatem, aliove defectu allaturus sit gravamen Monasterio, ad compensanda onera ex his defectibus provenientia, simonia non est. Non solum in Monasteriis pauperibus, sed etiam in distissimis pecuniam exigere ab ingressuris, titulo sustentationis simonia non est, nec jure Ecclesiastico nec divino, dummodo plus non exigatur quam ad sustentationem pro tota vita requiritur. Hinc beneficiat, & liberat a Simonia receptio dotis. Per augmentum dotis compensari etiam possunt detrimenta, & incommoda, si que Monasterio ex receptione monialis obveniunt. Et sic potest exigi major dos pro receptione viduae, aetate confectae, supranumerariae, vel etiam plurium sororum, in eodem Monasterio; ad hoc ut ingressus difficilior sit: n. 49. &c.

118. In Beneficiis Ecclesiasticis duplex jus invenitur, nempe jus ministrandi

spiritualia, & jus percipiendi temporale emolumentum, propter tale ministerium. Beneficia Ecclesiastica vendere, quaecumque illa sint, etiam quoad solum temporale emolumentum simonia est, tum jure Ecclesiastico, tum divino; hoc enim jus ad temporale emolumentum consequenter se habet ad jus spirituale, & ab eo omnino dependet, & dimanat. Idem dicendum de Praelatis Regularibus, quae licet quoad temporale emolumentum Beneficia non sint, sunt tamen quoad jus ministrandi spiritualia, & jurisdictionem spiritualem quam important. Tract. 19. cap. 2. nu. 56. 59. Jus ad spiritualia ministeria, abique jure ad fructus, non est vere, & proprie Beneficium: & e converso jus ad fructus, sine jure ad spiritualia officia, jus beneficiale non est. Solum Summus Pontifex, ob summam potestatem dispensativam honorum Ecclesiasticorum, potest ex justa causa jus percipiendi fructus separare a jure ministrandi spiritualia, & sic illud vendere: quae separatio tripliciter fieri potest; Primo applicatione fructuum ad laicos pro ministerio temporali; Secundo extinguendo jus spirituale; Tertio per impositionem pensionis vendibilis, per quam pars aliqua fructuum separatur a Beneficio, & sic separata vendibilis est. n. 62. 63.

119. Habitus, & commendae Equitum Ordinum militarium vendere, aut emere simonia non est: (loquimur de his, qui ad militiam in defensionem Christianae Republicae deputantur, sive Religiosi sint, ut equites Hierosol. sive non, ut alii:) nam quod principaliter in his spectatur est honor, & temporale emolumentum; quod autem habent de spirituali, ut vota, obligatio ad Regulam, Orationes &c. consequenter se habet, & quasi accessorium consideratur. Erit tamen grave peccatum contra justitiam, nisi auctoritate Pontificis, ex rationabili causa fiat, & applicando pretium ad majus bonum commune. Tract. 19. cap. 2. num. 64. 65. Pensiones clericales vendere simonia est

de jure divino: vendere vero pensiones mere laicales, nullo jure simonia est. num. 70. Ex jure divino, aut Canonico pensiones mistas vendere simonia non est. Ex Bulla tamen S. Pii V. nullatenus vendi, & consequenter nec redimi sine auctoritate Summi Pontificis possunt; Pensio vendibilis est etiam redimibilis abique simonia, etiam sine licentia Summi Pontificis; secus invendibiles. num. 71. 72. 73. Juspatronatus, quod Ecclesia concedit Patronis praesentandi ad aliqua Beneficia, vendere simonia est, jure Ecclesiastico, & probabiliter etiam jure divino. Hinc fit esse simoniam quando Juspatronatus transit ad alium, ratione rei venditae; si ratione illius juris, illa res pluris vendatur. num. 77. Sequitur etiam quod jus Patronorum alicujus Monasterii ad praesentandas aliquas puellas recipiendas sine dote, sit vendibile sine simonia, tam inspecto jure divino, quod Ecclesiastico. num. 81.

S. IV.

De aliorum simoniam constituentibus.

120. Jus aliud est acquisitum, aliud acquiritur, jus acquisitum est debitum ex justitia commutativa, nimirum quando jam de facto res habetur, & est approbata habenti jus, licet interdum non possideatur, & dicitur etiam jus in re. Jus acquiritur est aliqualis jus debitum quidem, sed ex justitia distributiva, vel alia virtute; & dicitur etiam jus ad rem, jus inatum, quod proprie, & rigorose non est jus, sed quaedam dignitas, & idoneitas personae. Jus ad rem vel est remotum, vel proximum. Jus ad rem remotum est, quod habet quilibet oppositor dignus, vel dignior ad Beneficium &c. Proximum est, quod habet electus, vel praesentatus nondum confirmatus, vel institutus. Tract. 19. cap. 3. num. 2. Post jus firmiter, & certe acquisitum, (quod tale a doctis, & peritis reputetur,) in Beneficio, aut alia re spirituali, simonia non

est pecunia redimere vexationem injustam ab alio illatam, pro tali jure tollendo. At si dubium sit de valore praesentationis, electionis &c. vel si dubitetur, aut sit probabile, licet seu vexationem non esse injustam, non licet eam pecunia redimere. num. 3. 4. Vexationem injustam redimere largitione alicujus rei spiritualis illicitum est, & simoniacum. num. 6. Vexatio circa possessionem Beneficii, si fit de facto, cum scilicet titulus certus est, & indubitatus, sed impeditur, & negatur possessio, sine simonia labe redimi potest; si vero sit de jure, cum scilicet possessio negatur, quia jus ipsum vertitur in dubium, eam pecunia redimere simonia est. num. 8. Si jus sit acquiriturum, & vexatio fit ab eo qui professe, & obesse potest; ut si agatur de Beneficio conferendo, & vexatio injusta sit ab electore, praesentatore, &c. aut alio, ad quem aliquid modo pertinet beneficii provisorio, ut talis est, v. g. nolendo instituire, praesentare, &c. eam pecunia redimere simonia est ex jure divino: si vero sit ab eo qui potest quidem obesse sed non professe; vel etiam ab ipsis qui possunt obesse, & professe, sed non ut talibus, sed tantum eo modo quo quilibet alius vexare potest, v. g. infamando, terrendo &c. eam pecunia redimere simonia non est. n. 9. 10. 11.

121. Dare pecuniam &c. alicui ne concurrat ad Beneficium, ne se opponat, vel ut ab oppositione desistat, ne exceptionem apponat, quam jure apponere potest, & de his pacificae simonia est. Non erit tamen simonia dare pecuniam illi qui muneri, vel precibus sobornare nititur electores, ut cesset a subscriptione, dummodo non intendat eum habere favorem. Tract. 19. cap. 3. nu. 13. Licet enim dare electoribus pecuniam, ut ab electione indigni desistant, vel etiam ab electione digni in concursu dignioris, dummodo constet eos ad talem iniquam electionem esse paratos, vel saltem inclinatos. num. 15. Licet etiam dare pecuniam electoribus, ut eligant dignum, seu digniorem in conspectu

mani, etiam si unus tantum dignus sit, vel dignior, non tamen signando hanc personam in particulari. num. 16. Rem pure spirituales, ut sunt Sacrificia, preces, Reliquiæ &c. pro alia pure spirituali permutare non est simonia, nec iure humano, nec divino; Verum si res non sit pure spiritualis ut Reliquia auro composita, &c. tunc inæqualitas materie potest compensari pecunia; at inæqualitatem rei spiritualis pecunia compensare, vel pretiositate materie, aut e contra, simonia est. Semper autem servanda est proportio, ut pure spiritualia cum pure spiritualibus commutentur, quod si habeant aliquid temporale annexum, sit utrumque eisdem ordinis, nimirum vel utrumque antecedenter, vel utrumque consequenter. In commutatione spiritualium, quæ habent temporale annexum consequenter, ut in commutatione Beneficii pinguis cum tenui, simonia est inæqualitatem in temporalibus pretio compensare. num. 18. 20.

122. In Beneficiis Ecclesiasticis, & Beneficialibus quæcunque commutatio facta sine auctoritate Superioris, ad quem spectat collatio, quamvis de jure naturali, & divino non sit simoniaca, est tamen de jure Ecclesiastico. Dicuntur autem beneficialia, seu ad Beneficia quomodolibet pertinentia omnia spiritualia, quæ habent temporalia annexa consequenter; etiam si proprie, & rigorose Beneficia non sint, ut Vicariæ amovibiles ad nutum; Capellanæ non collativæ, omnique actiones ad Beneficiorum provisiones pertinentes, quæ a jure aliquo, vel potestate spirituali procedunt; & quodcumque jus ad prædicta, ut sunt electiones, presentationes, confirmationes &c. Tracl. 19. cap. 3. num. 21. 22. 24. Jura permittunt commutationem Beneficiorum, auctoritate Episcopi factam, solum quando uterque permutantium habet firmum jus in re. Nomine autem Episcopi veniunt etiam Abbates jurisdictionem Episcopalem habentes. Si Beneficia permutanda ad diversam Diocesim pertineant, requiri-

tur utriusque Episcopi consensus. num. 26. Licetum est volentibus permutare Beneficia prius inter se hoc negotium tractare, & pacificè de modo sub conditione: si Prælati consenserint. num. 27. Etiam si abique culpa commutantis permutatio non teneat, nequit permutans propria auctoritate ad suum Beneficium redire, quod permutantis causa resignaverat. n. 27.

123. Beneficium pensione merè temporali permutare simonia est, ex jure divino; & hoc neque auctoritate Summi Pontificis fieri potest. Si vero pensio sit spiritualis, poterit quidem permutatio fieri auctoritate Pontificis, non vero Episcopi, nisi fuerit in titulum Beneficii erecta. Tracl. 19. cap. 3. nu. 29. Licet Summus Pontifex Beneficium pensione merè temporali commutare non possit; potest tamen tanquam supremum dispensator ut translationem peronarum a Beneficio in pensionem, & a pensionem in Beneficium; potest enim in se suscipere renunciationem utriusque, & denuo distribuere prout sibi videtur. n. 30. Si unum Beneficium excedat aliud in jurisdictione, vel dignitate, aut etiam in fructibus tantum, talem excessum pecunia, vel alia re temporali compensare simonia est, jure Ecclesiastico, & divino. Non erit tamen simonia commutare Beneficium dignius, & magis tenue cum pinguiore, & minus digno, solum attendendo ad eandem permutacionem rei spiritualis cum spirituali, & temporalis cum temporali, quidquid sit de inæqualitate, quæ intercedit. num. 32. 34. Solutus Papa, (quod tamen fieri non solet,) potest separare a Beneficio pinguiori partem fructuum, & applicare illam recipienti Beneficium tenue, & concedere ut fructus se separati, & temporalizati pecunia compensentur. n. 35.

124. Transactio est pactio non gratuita de re dubia. Et licet incerta ad licem dirimendam. Tracl. 19. cap. 3. num. 39. Amicabilis compositio etiam propria auctoritate facta inter litigantes de Beneficio, vel alia re spirituali licita est, nulla

nulla tamen interveniente compensacione, ita quod vel unus cedat liberaliter juri suo sine ulla divisione; vel uterque arbitrio prudentum se committat. Potent tamen qui cessit juri suo, dosum ab altera parte ex gratitudine oblatum recipere. num. 40. In transactionibus simonia committitur dum remittitur, vel retinetur jus spirituale pro temporali emolumento. Quare si Beneficium sit litigiosum non licet componere licem dando pecuniam alteri, ut desistat; vel recipiendo ab illo, & ei relinquendo Beneficium. num. 41. Extra materiam Beneficiorum, si fiat transactio circa rem spirituales per largitionem alterius rei spiritualis, etiam propria auctoritate non est simonia. Requiritur tamen multo licentia Prælati, ob alias particularitates rationes; ut patet in transactione cum laicis de Decimis. num. 42. In materia Beneficiorum transactio propria auctoritate facta, etiam si spirituale pro spirituali transigatur, simonia est ex jure Ecclesiastico positivo. num. 43. Potest Episcopus ex justa causa, vel etiam iudex Ecclesiasticus Arbitr de consensu litigantium electus, licem componere taliter inter partes transigendo, ut una habeat Beneficium, de quo lis erat, altera pensionem temporalem ab ipso Beneficio consequatur. Iusta autem causa est. Prima, Bonum pacis. Secunda, Necessitas alimentorum illius, qui cedit juri suo ad Beneficium. Tertia, Ratio laboris, & experientiarum in prosecutione litis, quæ omnia sunt pretio æstimabilia, & hæc transactio fieri potest, etiam si partes prius inter se convenierint de ea, dependenter tamen a consensu Prælati faciendi, sive pensio sit temporalis, sive spiritualis; quæ tamen non Beneficio, sed ipsi Beneficiario imponenda est; ejus tamen vita durante solvenda. n. 44.

125. Beneficii renunctio est abdicatio voluntaria, qua quis dimittit Beneficium suum in manibus Prælati. Nisi fiat in manibus illius Prælati, qui illud Beneficium conferre potest, & ipse eam acceptet, valida non est. Ad renunctiandum Beneficio litigioso non requiri-

tur auctoritas Superioris, sicut nec ad renunctiandum Beneficium ad quod solummodo habet jus ad rem; & sic potest quis electioni &c. de se factæ propria auctoritate valide renunciare. Tracl. 19. cap. 3. num. 49. Quatuor modis Beneficii renunctio fieri potest in manibus Prælati. Primo, Pure, & absolute; id est sine onere pensionis, & sine designatione personæ. Secundo, Pure, sed non absolute, id est sine onere pensionis, sed sub rigorosa conditione cessionem suspendente, quod detur tali personæ; quæ sic fieri solet: Renunctio in favorem Petri, & non aliter, nec alio modo. Tertio, absolute, sed non pure, id est sine designatione personæ, sed cum onere, vel pensionem. Quarto, Nec pure, nec absolute, id est sub conditione quod detur tali personæ, & cum onere pensionis sibi, vel alteri reservatæ. num. 50.

126. Renunctiones sine onere pensionis, sed in favorem talis personæ non sunt simoniacæ de jure divino, sed tantum prohibite jure Ecclesiastico, si fiat in manibus Episcopi, aut alterius Prælati Pontificis inferioris; & etiam simoniacæ, si inter Episcopum & renunctiantem præcedat pactum acceptandi, & conferendi personæ a renunctiante designatæ. In manibus autem Summi Pontificis tales renunctiones puræ, sed non absolute, & valide, & licite fieri possunt. Tracl. 19. cap. 3. num. 51. Renunctio in manu Episcopi facta in favorem alicujus, sine conditione rigorosa suspendente renunctiorem, sed solum declarando Episcopo desiderium resignantis esse quod Beneficium consecratur tali personæ licita est, dummodo pactum non intercedat; & poterit Episcopus Beneficium illi personæ conferre, si abas digna sit. nu. 55. Renunctio facta in manibus Episcopi sive licentia, sive ignorantem cum conditione rigorosa ut illi detur, quem resignator designat, & non aliter, secundum probabiliorum sententiam nequit ab Episcopo admitti, rejecta conditione, sed omnino rejeci debet. n. 57.

127. Renunciationes reciproce, ut, ego renuncio in favorem amici tui, & tu renunciabis in favorem amici mei: item renunciationes triangulares, ut, ego renuncio Beneficium Petro, ut ille renunciet suum Paulo, & Paulus renunciet suum mihi, omnes simoniace sunt propter pactum interveniens. Quamvis dicat renunciationes coram Ordinario fieri nequeant, potest tamen hoc duplici permutatione obtineri: ut si ego commutem Beneficium meum cum Beneficio Petri, & habito Beneficio Petri, illud commutem cum Paulo; sic enim Paulus habebit Beneficium Petri, Petrus meum, & ego Pauli Beneficium. Tract. 19, cap. 3, num. 58. Renunciationes absolute, sed non pure possunt quidem in manibus Pontificis fieri, etiam si pactum inter partes præcedat, subordinatum tamen consentus Summi Pontificis: non vero in manibus ordinarii, juxta const. S. Pii V. Intolerabilis &c. Renunciationes nec pure nec absolute in manibus Ordinarii minime fieri possunt. num. 59. Simoniam committit qui resignans Beneficium in manu Pontificis, cum reservatione pensionis; vel alterius oneris, petit a resignatario fidejussorem, vel hypothecam, vel anticipatam solutionem pensionis. Similiter qui resignatario imponit obligationem solvendi expensas factas a resignante in obtinendo Beneficio litigioso. n. 60.

128. Resignatio confidentialis Beneficii est cesso illius, in manibus legitimi Prælati facta cum spe quod ille, in cuius gratiam resignatur, sibi, vel alteri ad beneficium suum idem Beneficium resignabit, vel aliud, vel certe partem fructuum Beneficii, vel pensionem, vel aliquid aliud assignabit. Idem dicendum de collatione, presentatione, vel electione confidentiali. Tract. 19, cap. 3, num. 61. Hæc resignatio dupliciter fieri potest. 1. Si per talem confidentiam ex pacto tacito, vel explicito novum aliquod debitum legale resignatario superaddere velis. 2. Si resignes absque aliquo pacto, vel obligatione civili, sed cum sola spe, & confidentialia quod ille, in cuius favorem re-

signas ex sola gratitudine tibi, vel cui volueris idem Beneficium resignabit, vel aliud &c. num. 61, 62. Resignatio confidentialis primo modo facta proculdubio simoniaca est, tam jure divino quam antiquo, & etiam novo Ecclesiastico ex constit. Pii IV. & Pii V. Secundo autem modo licet periculosa sit, & ut in plurimum simoniaca: per se tamen simoniaca non est, nec jure divino nec canonico saltem antiquo. Quare nec simoniacum, nec illicitum est Beneficium in favorem alicujus renunciare, Prælatum illud dare, Patronum præsentare &c. ea intentione, & spe quod aliquando cedat in favorem conferentis, resignantis &c. amici &c. præcisio omni pacto explicito, vel implicito, num. 63, 69.

129. Personæ in dictis constitutionibus comprehensæ sunt: Beneficia confidentialiter resignantes, recipientes, collatores, electores, & presentatores. Actiones vero in dictis constitutionibus prohibita (quæ dicuntur resignationes, aut collationes ex confidentialia,) sunt resignationes cum accessu, regressu, vel ingressu ad Beneficium; & quæcumque receptiones Beneficii, vel resignationes illius cum spe recipiendi fructus, vel partem fructuum, vel aliam pensionem. Tract. 19, cap. 4, num. 63. Accessus, regressus vel ingressus sunt quædam expectative seu confidentiæ, quibus significatur renunciantem non omnino, & absolute Beneficium dimittere, sed velle sibi retinere aliquid jus reperendi. Accessus enim est: si Petro impedito, ob defectum ætatis, aut ob aliam causam Prælati conferat jus, ut quando capax fuerit, Beneficium ingreditur, quod Franciscus interim conferat in confidentia, quod tunc illud dimittet. Regressus dicitur, si Petrus Beneficium quod possidet, cedat alteri, servato jure recedendi ad illud, si resignatarius pensionem non solverit, si Religionem ingreditur, si Episcopus fiat aut si moriatur. Ingressus denique appellatur, si Petrus ante acceptam possessionem Beneficii ei collari, illud alteri resignet.

gnet, servato sibi jure ingrediendi illud, si resignatarius fiat Episcopus, si Religionem ingreditur, si moriatur. n. 64. 130. In dictis Bullis Pii IV. & S. Pii V. comprehenditur etiam confidentia in permutationibus Beneficiorum commissa, ut si v. g. Petrus renunciet in favorem Joannis suum Beneficium, & Joannes aliud Beneficium in favorem Petri, ea confidentia, ut ipsi postea in favorem Nepotum eadem Beneficia renunciet, vel fructus, aut partem fructuum sibi, vel alius solvant. Tract. 19, cap. 3, nu. 71. Resignatio confidentialis in pensionibus, nec non resignatio Beneficii in confidentia quod resignativus aliud Beneficium, vel alios fructus, vel alias res spirituales in resignantem refundet, simoniace quidem sunt, sed in dictis Bullis minime comprehenduntur, nec penis in eisdem latis subjiciuntur: nam pensiones Beneficii non sunt, deinde in dictis Bullis solum fit mentio de resignatione &c. alicujus Beneficii, sub confidentia quod idem Beneficium, vel fructus ejusdem Beneficii, aut illorum pars in favorem resignantis aliquando cedat.

S. V.

De penis contra simoniacos latis

131. Nullæ penæ ipso facto incurrendæ in jure lata reperiuntur pro simoniaco, præterquam pro simonia in ingressu Religionis, receptione Ordinum, & in Beneficiis. Ob simoniam pure mentalem in quacumque materia nulla est pena, nec aliqua obligatio dimittendi Beneficium, aut prædium receptum. Tract. 19, cap. 4, num. 3. Ob simoniam quoque mentalem, opere externo consummatam, sed ita quod tale opus nullo modo simoniacum appareat, nec simoniacus animus, verbis, signis, aut aliqua circumstantia manifestus fiat, penæ juris non incuruntur. Sic neque ob simoniam conventionalem ex neutra parte completam; immo neque ob eam, in qua pretium tantum solum

fit, nondum tamen tradita res spiritualis; jura enim pro incurrendis simoniacorum penis requirunt quod Ordo, Religio, Beneficium, vel res spiritualis tradita sit, cum promissione pecuniæ sive rei temporalis. Verum probabile est etiam, & in praxi tutum, quod ad eas incurrendas requiratur simonia realis ex utraque parte completa, per traditionem saltem partem, tum rei spiritualis, tum temporalis; & quod sit simonia de jure divino, nam hæc sola proprie, & strictissime simonia est. In confidentiali tamen simonia, omnes penæ incuruntur, licet sola res spiritualis tradita sit, & licet sit de solo jure Ecclesiastico. In simonia quoque, quæ circa Ordines committitur ab Episcopis officialibus, penæ contra eos lateant incuruntur, licet non sit de jure divino, propter speciales juris dispositiones. n. 3. 4. 6. 7. 11.

132. Penæ communes in jure assignatæ quæ contra Simoniacos ferri debent pro qualitate delicti, sunt: pena infamæ, reclusionis, depositionis, quod ab Altari repellantur, ab Ecclesia eliminantur, & similes. Tract. 19, cap. 4, num. 2. Dantes, vel recipientes aliquid pro ingressu Religionis incurunt ipso facto excommunicationem Summo Pontifici reservatam, a qua tamen excusat ignorantia etiam culpabilis, quia solum excommunicantur id facere præsumentes. Valde probabile est hæc excommunicationem non incurri, nisi consummato actu per Professionem. nu. 12. Incurunt etiam simoniace admittentes ad Religionem suspensionem quoad actus capitulares pertinentes ad jurisdictionem, & administrationem Ecclesiasticam; & simoniace receptus, & Monasterio expellendus est, & in locum archiepiscopalis regulæ ad perpetuum penitentiam detrahendus, post sententiam tamen saltem criminis declaratoriam. Sunt etiam tales simoniaci, si crimen notorium sit, infames, & etiam irregulares. nu. 13. Simoniace ordines conferens, & mediator, aut presentator simoniacos cuiuscumque sint dignitatis, incurunt ipso facto

facto excommunicationem summo Pontifici reservatam. Insuper collator suspenditur ipso iure, a collatione quorumcumque Ordinum, & etiam primatum, & ab usu Pontificalium, & est interdictus ab ingressu Ecclesie, & si suspensionem, vel interdictum violat, ab Ecclesie regimine, & administratione suspenditur. nu. 14. Simoniace vero ordinatus incurrit ipso facto suspensionem ab exercitio Ordinum, a qua non excusat ignorantia. Probabiliter autem intelligitur de Ordinibus simoniace receptis. Quod si suspensionem violat, fit irregularis, sicuti omnis alius censuras violans. n. 15.

133. Penam a iure statuta pro simoniaci receptionibus, collationibus, nominationibus ad officia, & Beneficia Ecclesiastica intelliguntur de officis, & Beneficiis Ecclesiasticis proprie talibus; unde sub illis non comprehenduntur Pensiones, Vicarie ad nutum amovibiles, Capellanie non collativæ, quia Beneficia proprie non sunt: nec officium Inquisitoris, Legati, aut similia, quia non sunt proprie officia Ecclesiastica: bene vero Abbatie, Prioratus, Provincialatus, Generalatus, sunt enim proprie officia Ecclesiastica, & quodammodo Beneficia. Tract. 19. cap. 4. nu. 16. Simoniace conferentes, vel procurantes alteri officium, aut Beneficium Ecclesiasticum electione, postulatione, nominatione, confirmatione, sive publice, sive secreto; necnon recipientes, & omnes adjuvantes, sive procurantes, ut Beneficium simoniace detur, incurunt ipso facto excommunicationem summo Pontifici reservatam. Insuper irritantur, & annullantur omnes huiusmodi provisiones, & collationes, ita ut nullum jus per eas acquiratur; & recipiens tenetur ante omnem iudicis sententiam ad dimissionem Beneficii simoniace recepti, & ad restitutionem fructuum, etiam si simonia non ab ipso, sed ab alio tertio, ipso tamen sciente, & non contradicente commissa sit. Si autem invincibiliter hoc ignoravit; collatio quidem irrita est, non tamen incurrit ex-

communicationem; nec fructus bonæ fide consumptos restituere tenetur. Et si per triennium bona fide possiderit Beneficium, ei amplius fide moveri non potest. Si simonia committatur ab alio tertio, ipso sciente, & contradicente, valet collatio. n. 17. 18.

134. Cardinales, Episcopi, & alii Prælati simoniam confidentialiter committentes, sunt interdicti ab ingressu Ecclesie; & si ingrediantur, irregulares sunt. Inferiores vero eam committentes, ipso facto, incurunt excommunicationem Summo Pontifici reservatam. Resignatio insuper, & collatio taliter factas nullæ sunt; ideoque Beneficium sic recipiens non facit fructus suos; sed ante omnem iudicis sententiam Beneficium dimittere, & fructus perceptos restituere tenetur, licet simonia ex parte ipsius recipientis completa non sit; & tandem fit inhabilis in perpetuum ad idem Beneficium obtinendum. Collatio vero talis Beneficii Sedi Apostolicæ reservatur. Insuper Beneficium confidentialiter recipiens privatur ipso iure, post sententiam tamen declaratoriam criminis, omnibus Beneficiis antea rite obtentis, & fit inhabilis ad illa, vel alia quæcumque in posterum obtinenda. Idemque dicendum de examinatoribus Synodalibus, pro approbatione ad Beneficia aliquid recipientibus. Tract. 19. cap. 3. num. 72. 73. cap. 4. num. 19. Ut penam simoniæ tam confidentialis, quam cuicumque alterius incurrantur, non requiritur quod collatio, renunciatio &c. valide sint, sed sufficit quod actus simoniacus validus esset si non oblatret simonia. Si vero actus, etiam non interveniente simonia, esset invalidus, propter illum penam minime incurrantur: ut si quis Beneficium confidentialiter renunciet, sine auctoritate ejus qui talem renunciationem admittere, offert; quia talis renunciatio nulla est, etiam independenter a simonia. c. 3. n. 73.

135. Re spirituali non tradita, præmium restituendum est ei qui illud dedit: re vero spirituali tradita, præmium pro

pro Religionis ingressu restituendum est illi Monasterio, in quo detrudendus est Religiosus simoniace professus: pretium vero pro Ordine, vel Beneficio tradendum est illi Ecclesie, cui irrogata est injuria; vel pauperibus; & si ipse qui recepit sit pauper, poterit sibi titulo pauperatis retinere in sententia probabili. Fructus Beneficii simoniace recepti restituendi sunt Ecclesie, in qua situm est Beneficium; & probabile est etiam posse distribui inter pauperes, vel successoribus relinqui: vel posse fieri compositionem cum Summo Pontifice. Igitur in sola reali simonia commissa, in receptione Ordinis, Beneficii, & Religionis tenentur simoniaci ad restituendum pretium, ante sententiam iudicis ex jure positivo Ecclesiastico tantum; pretium vero receptum ob simoniam in aliis materiis, nec ex jure Divino, nec ex jure Ecclesiastico restituendum est. Quod si forte cum simonia etiam injustitia conjungatur, ut cum quis ut vexare desinat aliquid accipit: cum eisdem pro eligendo dignum; vel cum Parochus pro administrandis Sacramentis pretium accipit: tunc enim pretii restitutio ex jure Divino, & naturali facienda est. Tract. 19. cap. 4. n. 26. 28. 30. 31. 32.

136. A suspensione ab Ordine simoniace recepto solus Pontifex dispensare potest, a suspensione vero quoad alios Ordines legitime receptos, etiam Episcopus cum ignoranter simoniace ordinato, secus vero cum scienter simoniace ordinato. Suspendio incurrit a Simoniace ordinato, & illa quam incurrit Convexus, vel Capitulum ob simoniam Religiosorum receptionem sunt pariter Papæ reservata. Ab excommunicatione incurrit ob simoniam in Ordine, Beneficio, aut Religione, solus Papa absolvere potest. Veram ab omnibus his censuris, si publicæ non sint, & ad forum contentiosum non deductæ, Episcopus juxta Trident. sess. 24. cap. 6. de reform. absolvere potest. Tract. 19. cap. 4. num. 34. Si Beneficium per simoniam ignoranter acceptum; (simonia

pro

na videlicet ab aliis ipso ignorante commissa, & simplex fuerit, & cognita simonia Beneficiarius sponte renunciet, potest Episcopus dispensare ut illudmet Beneficium habeat in ea vacatione: nomine autem Beneficii simplicis veniunt etiam Canonice Cathedralis, & alia que curam animarum non habent. Quod si sponte non renunciet, sed expectet sententiam iudicis illum privantis Beneficio, non poterit Episcopus dispensare, ut Beneficium illud, ea vice obtineat. Si Beneficium illud sit Curatum, Dignitas, aut Prælatum, etiam si cognita simonia sponte renunciet, non poterit Episcopus dispensare, ut pro illa vice tale Beneficium obtineat. num. 35. 36. 37. Si quis scienter recipiat simoniace Beneficium sive simplex, sive Curatum, etiam si sponte renunciet, nequit Episcopus sive pro illa vice, sive pro alia dispensare, ut idem Beneficium obtineat, sed semper ad illud remanet inhabilis; poterit tamen cum ipso dispensare; super inhabilitate quoad alia Beneficia, si sponte renunciet; secus vero si sententiam expectet, num. 38. In casibus in quibus potest Episcopus cum simoniaco dispensare in Ordine, aut Beneficio, poterit etiam Episcopus ille, cum quo talis simonia commissa est. num. 39. Pontifex scienter simoniaco Beneficium conferens, cum illo in inhabilitate dispensare censetur pro illo casu, & respectu illius Beneficii tantum; non enim presumendum est eum velle efficere actum nullum. n. 40.

TRACTATUS III.

De secundo Decalogi præcepto.

PROEMIUM.

Secundum Decalogi præceptum est: Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum. Tripliciter potest Dei Nomen

facto excommunicationem summo Pontifici reservatam. Insuper collator suspenditur ipso iure, a collatione quorumcumque Ordinum, & etiam primatum, & ab usu Pontificalium, & est interdictus ab ingressu Ecclesiarum, & si suspensionem, vel interdictum violat, ab Ecclesiarum regimine, & administratione suspenditur. nu. 14. Simoniace vero ordinatus incurrit ipso facto suspensionem ab exercitio Ordinum, a qua non excusat ignorantia. Probabiliter autem intelligitur de Ordinibus simoniace receptis. Quod si suspensionem violat, fit irregularis, sicuti omnis alius censuras violans. n. 15.

133. Penam a iure statutam pro simoniaci receptionibus, collationibus, nominationibus ad officia, & Beneficia Ecclesiastica intelliguntur de officis, & Beneficiis Ecclesiasticis proprie talibus; unde sub illis non comprehenduntur Pensiones, Vicarie ad nutum amovibiles, Capellanie non collativæ, quia Beneficia proprie non sunt: nec officium Inquisitoris, Legati, aut similia, quia non sunt proprie officia Ecclesiastica: bene vero Abbatie, Prioratus, Provincialatus, Generalatus, sunt enim proprie officia Ecclesiastica, & quodammodo Beneficia. Tract. 19. cap. 4. nu. 16. Simoniace conferentes, vel procurantes alteri officium, aut Beneficium Ecclesiasticum electione, postulatione, nominatione, confirmatione, sive publice, sive secreto; necnon recipientes, & omnes adjuvantes, sive procurantes, ut Beneficium simoniace detur, incurrit ipso facto excommunicationem summo Pontifici reservatam. Insuper irritantur, & annullantur omnes huiusmodi provisiones, & collationes, ita ut nullum jus per eas acquiratur; & recipiens tenetur ante omnem iudicis sententiam ad dimissionem Beneficii simoniace recepti, & ad restitutionem fructuum, etiam si simonia non ab ipso, sed ab alio tertio, ipso tamen sciente, & non contradicente commissa sit. Si autem invincibiliter hoc ignoravit; collatio quidem irrita est, non tamen incurrit ex-

communicationem, nec fructus bonæ fide consumptos restituere tenetur. Et si per triennium bona fide possiderit Beneficium, ei amplius fide moveri non potest. Si simonia committatur ab alio tertio, ipso sciente, & contradicente, valet collatio. n. 17. 18.

134. Cardinales, Episcopi, & alii Prælati simoniam confidentialiter committentes, sunt interdicti ab ingressu Ecclesiarum; & si ingrediantur, irregulares sunt. Inferiores vero eam committentes, ipso facto, incurrit excommunicationem Summo Pontifici reservatam. Resignatio insuper, & collatio taliter factas nullæ sunt; ideoque Beneficium sic recipiens non facit fructus suos; sed ante omnem iudicis sententiam Beneficium dimittere, & fructus perceptos restituere tenetur, licet simonia ex parte ipsius recipientis completa non sit; & tandem fit inhabilis in perpetuum ad idem Beneficium obtinendum. Collatio vero talis Beneficii Sedi Apostolicæ reservatur. Insuper Beneficium confidentialiter recipiens privatur ipso iure, post sententiam tamen declaratoriam criminis, omnibus Beneficiis antea rite obtentis, & fit inhabilis ad illa, vel alia quæcumque in posterum obtinenda. Idemque dicendum de examinatoribus Synodalibus, pro approbatione ad Beneficia aliquid recipientibus. Tract. 19. cap. 3. num. 72. 73. cap. 4. num. 19. Ut penam simoniæ tam confidentialis, quam cuicumque alterius incurrantur, non requiritur quod collatio, renunciatio &c. valide sint, sed sufficit quod actus simoniacus validus esset si non oblatret simonia. Si vero actus, etiam non interveniente simonia, esset invalidus, propter illum penam minime incurrantur: ut si quis Beneficium confidentialiter renunciet, sine auctoritate ejus qui talem renunciationem admittere, offert; quia talis renunciatio nulla est, etiam independenter a simonia. c. 3. n. 73.

135. Re spirituali non tradita, præmium restituendum est ei qui illud dedit: re vero spirituali tradita, præmium pro

pro Religionis ingressu restituendum est illi Monasterio, in quo detrudendus est Religiosus simoniace professus: pretium vero pro Ordine, vel Beneficio tradendum est illi Ecclesie, cui irrogata est injuria, vel pauperibus, & si ipse qui recepit sit pauper, poterit sibi titulo pauperatis retinere in sententia probabili. Fructus Beneficii simoniace recepti restituendi sunt Ecclesie, in qua situm est Beneficium; & probabile est etiam posse distribui inter pauperes, vel successoribus relinqui: vel posse fieri compositionem cum Summo Pontifice. Igitur in sola reali simonia commissa, in receptione Ordinis, Beneficii, & Religionis tenentur simoniaci ad restituendum pretium, ante sententiam iudicis ex jure positivo Ecclesiastico tantum; pretium vero receptum ob simoniam in aliis materiis, nec ex jure Divino, nec ex jure Ecclesiastico restituendum est. Quod si forte cum simonia etiam injustitia conjungatur, ut cum quis ut vexare desinat aliquid accipit: cum eisdem pro eligendo dignum; vel cum Parochus pro administrandis Sacramentis pretium accipit: tunc enim pretii restitutio ex jure Divino, & naturali facienda est. Tract. 19. cap. 4. n. 26. 28. 30. 31. 32.

136. A suspensione ab Ordine simoniace recepto solus Pontifex dispensare potest, a suspensione vero quoad alios Ordines legitime receptos, etiam Episcopus cum ignoranter simoniace ordinato, secus vero cum scienter simoniace ordinato. Suspendio incurrit a Simoniace ordinato, & illa quam incurrit Convexus, vel Capitulum ob simoniam Religiosorum receptionem sunt pariter Papæ reservata. Ab excommunicatione incurrit ob simoniam in Ordine, Beneficio, aut Religione, solus Papa absolvere potest. Veram ab omnibus his censuris, si publicæ non sint, & ad forum contentiosum non deductæ, Episcopus juxta Trident. sess. 24. cap. 6. de reform. absolvere potest. Tract. 19. cap. 4. num. 34. Si Beneficium per simoniam ignoranter acceptum, (simonia

pro

na videlicet ab aliis ipso ignorante commissa, & simplex fuerit, & cognita simonia Beneficiarius sponte renunciet, potest Episcopus dispensare ut illudmet Beneficium habeat in ea vacatione: nomine autem Beneficii simplicis veniunt etiam Canonice Cathedralis, & alia que curam animarum non habent. Quod si sponte non renunciet, sed expectet sententiam iudicis illum privantis Beneficio, non poterit Episcopus dispensare, ut Beneficium illud, ea vice obtineat. Si Beneficium illud sit Curatum, Dignitas, aut Prælatum, etiam si cognita simonia sponte renunciet, non poterit Episcopus dispensare, ut pro illa vice tale Beneficium obtineat. num. 35. 36. 37. Si quis scienter recipiat simoniace Beneficium sive simplex, sive Curatum, etiam si sponte renunciet, nequit Episcopus sive pro illa vice, sive pro alia dispensare, ut idem Beneficium obtineat, sed semper ad illud remanet inhabilis; poterit tamen cum ipso dispensare; super inhabilitate quoad alia Beneficia, si sponte renunciet; secus vero si sententiam expectet, num. 38. In casibus in quibus potest Episcopus cum simoniaco dispensare in Ordine, aut Beneficio, poterit etiam Episcopus ille, cum quo talis simonia commissa est. num. 39. Pontifex scienter simoniaco Beneficio conferens, cum illo in inhabilitate dispensare censetur pro illo casu, & respectu illius Beneficii tantum; non enim presumendum est eum velle efficere actum nullum. n. 40.

TRACTATUS III.

De secundo Decalogi præcepto.

PROEMIUM.

Secundum Decalogi præceptum est: Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum. Tripliciter potest Dei Nomen

men assumi : Primo. Per modum juramenti ad propria verba confirmanda : Secundo. Per modum adjurationis : Tertio. Per modum invocationis . De tertio modo actum est, ubi de Oratione. De 1. & 2. agetur in præsentī tractatu : simul autem cum juramento , propter connexionem materiæ agetur de voto.

CAPUT I.

De Juramento.

§. I.

Quid , & quotuplex sit juramentum ; & ejus conditionibus , & materia .

1. Juramentum est invocatio Divini nominis ad fidem faciendam , vel promissionem firmandam . Quando dirigitur ad hominem debet verbis , vel signis manifestari : & ubi leges aliquam formulam præscribunt , omnino servanda est . Ad verum juramentum requiritur libertas , & animus adducendi Deum in testem . Tract. 17. cap. 2. num. 3. Ex parte rei jurate dividitur juramentum in assertorium , & promissorium ; ad quod reducitur etiam comminatorium . Per assertorium confirmatur veritas de præsentī , quæ etiam extenditur ad præteritū . Per promissorium confirmatur promissio rei futuræ , ad quod omnino requiritur animus adimplendi . Tract. 17. cap. 2. num. 15. Ex parte modi jurandi dividitur juramentum in simplex , & solemne . Solemne est quod cum aliqua speciali circumstantia , ut v. gr. tactis Evangeliiis , Cruce &c. exhibetur ; simplex est quod tali solemnitate caret . Dividitur insuper in judiciale , & extrajudiciale : expressum , & tacitum ; testimoniativum , & execratorium . Judiciale est quod coram legitimo iudice exhibetur : extrajudiciale , quod extra iudicium præstatur . Expressum est , quo Deus expresse invocatur : tacitum , quod fit per creaturas , in quibus tacite divinum testimonium inducitur . Tripliciter autem potest quis per creaturas ju-

rare : Primo. Adducendo illas ut testes infallibiles veritatis ; & hoc est blasphemum : Secundo. Eas adducendo secundum scientiam , & dignitatem suam propriam ; quod nec est illicitum , nec verum instrumentum : Tertio. Eas adducendo ut referuntur ad Deum ; & tunc est verum juramentum , & tacite juratur per Deum . Qui per vihores creaturas jurat , ut per capillos , per muscam , &c. non censetur regulariter jurare per Deum . Contestatorium simpliciter est , quo Deus simpliciter addocitur in testimonium veritatis : execratorium addit imprecationem ; cum scilicet nos , vel rem nobis charam divine ultioni subijcimus , si non ita est ; quod fit vel implicite ut cum dicitur . Per vitam meam , &c. vel explicite , dicendo v. g. Peram , si ita non est . Tract. 17. c. 2. n. 13. 14. 16.

2. Probabilis est omnia juramenta in ratione juramenti esse ejusdem speciei ; potest tamen juramento adijungi alia materiæ species , v. g. blasphemiz , injustitiæ , &c. Tract. 17. cap. 2. nu. 18. 20. Alia sunt verba , quæ ex communi acceptione pro juramento habentur , ut : Per Deum : Testis est mihi Deus : sicut Credo in Deum : Per fidem Dei : Per vitam meam : Per animam meam : Per Cælum Dei : Sic me Deus adjuvet : Statim moriar , &c. Alia communiter vi juramenti carent : ut v. gr. Per fidem meam : In fide boni viri , &c. Alia dubia sunt , & pendent ex intentione proferentis , ut : Coram Deo ita est : Deus scit ; & similia . num. 21. &c. De fide est juramentum ex se licitum , & laudabile esse , num. 29. Ut juramentum licite , & laudabiliter usurpetur tres conditiones , jure naturali , & divino exiguntur , quæ juramenti comites appellantur , scilicet Veritas , justitia , & judicium : Defectus judicii , seu discretionis , sive debitz necessitatis , in juramento tam assertorio quam promissorio , non facit illud peccatum mortale , sed tantum veniale communitur loquendo ; nisi ex hoc sequatur periculum falsi , vel injusti jurandi , num. 34. 37. Defectus veritatis in juramento assertorio semper est .

est peccatum mortale , etiam si res sit levis , vel nullius momenti ; etiam si ex joco juretur ; immo ex joco ; vel in re levioris momenti falsa jurare , gravius est peccatum . A mortali non excusat finis quantumvis sanctus , aut necessitas , aut quicunque alius titulus , si juramentum falsum sit , sed tantum defectus advertentis . Requiritur autem ad mortale quod jurolos advertat se jurare , & esse falsum quod jurat , vel ejus veritatem non sufficienter examinasse . num. 38. 39. 40.

3. Rem dubiam jurare ut certam , vel certam ut dubiam , est peccatum mortale . Non tamen requiritur ad jurandum omnimoda , & infallibilis certitudo , & notitia , sed prudens , & rationabilis . Tract. 17. cap. 2. n. 41. 42. Qui rem a viro fide digno audit , moraliter certus est , & potest eam absolute jurare , non tamen in judicio , nisi addat se id scire ex auditu ; quia testis ex auditu minus probat . Quare in judicio , nemo potest rem ut certam asserere , nisi ex visu , & præsentia propria . num. 44. Defectus justitiæ in juramento assertorio non est peccatum mortale , nisi quando juramentum assumitur ut instrumentum peccati , ut qui cum juramento proximum infamaret , vel ei detraheret . nu. 47. Duplex veritas in juramento promissorio requiritur , alia primaria , quæ est de præsentī , scilicet quod jurans habeat animum exsequendi quod promittit : alia secundaria seu de futuro , scilicet quod executioni mandetur , quod promissum fuit . Defectus veritatis de præsentī in juramento promissorio , semper est peccatum mortale , sive res sit gravis , sive levis ; sive licita , sive illicita . Peccat etiam mortaliter qui jurat credens , vel dubitans se non adimpleturum , quod jurat . Juramenta quæ sunt ad se invicem honore præveniendum , ut cum quis jurat , se non ingressurum ante alios , aut non prius sessurum , &c. ut sint vera sufficit , quod conformentur sensui , quem communiter faciunt , scilicet . Quantum in me est , prius non sedebo , non ingrediar &c. num. 48. 49.

4. Defectus veritatis de futuro in juramento promissorio , si sit de re gravi , est peccatum mortale : secus si de re levi . Tract. 17. cap. 2. num. 50. 53. Qui hyperbolice jurat , ut verum juretur , tam in juramento assertorio , quam promissorio , non requiritur ut se conformet verbis ut sonant ; sed secundum sensum , quem communiter faciunt ; & ideo in neutro casu peccat qui hyperbolice jurat , dummodo juxta usitatum modum loquendi , veritas de præsentī , & de futuro non desit . num. 55. Promissio etiam jurata facta in alterius commodum , usque dum non est acceptata , revocari potest , & non impleri sine violatione juramenti ; quia juramentum in tali casu , utpote accessorium sequitur naturam promissionis . Secus si talis promissio v. g. de eleemosina fit facta in honorem Dei ; quia tunc coincidit cum voto . n. 56.

5. Qui absque justitia juramentum promissorium emittit in re gravi , seu mortaliter peccaminosa , duplex mortale committit , si animo adimplendi juravit , scilicet juramenti iniqui , & pravi propositi ; si vero sine animo adimplendi , unum gravissimum commisit , ex defectu justitiæ , & veritatis . Quod si res promissa sit venialiter mala , vel contra consilia , vel indifferens , & adit animus adimplendi , erit tale juramentum peccatum veniale duplex : si vero absque animo adimplendi , erit mortale ex defectu veritatis . Adimplens juramentum de re venialiter mala , regulariter loquendo peccat solum venialiter ; quia vulgaris quædam ignorantia id facere videtur , credens se juramenti Religione teneri : Hac tamen ignorantia seclusa , executio peccati venialis , est contra consilia , quia jurata , est ex se peccatum mortale ; quia blasphemum est offerre Deo peccatum , vel quod est contra consilia , quasi quid Deo placens . Tract. 17. cap. 2. n. 57. 58. 59.

6. De juramento comminatorio quoad justitiam , & veritatem eodem modo philosophandum ac de promissorio . Qui comminatorie juravit , excusat ab a-

dimplectione, cessante causa emissi juramenti, vel superveniente aliqua ratione non intelligendi talem poenam; si poena non amplius opus sit; si delinquens sit emendatus; si amicus intercessit, quia sub his conditionibus, tale juramentum censetur emissum. Item si tale juramentum ortum fuit ex passione iræ, vel inordinate vindictæ: item quando illa poena parum, vel nihil conducit ad finem correctionis. Ad hyperbolici juramenti comminatorii veritatem, v. gr. cum quis jurat se filium occisurum, caput ei fracturum &c. sufficit animus cum graviter puniendi. Traët. 17. cap. 2. num. 62. 63. Juramentum vel fit soli Deo, in honorem ejus aliquid promittendo, & sic coincidit cum voto, & habet eandem materiam; ideoque juramentum de re, aliquo modo illicita, invalidum est, nec indiget relaxatione; Similiter est nullum juramentum de re impossibili, vel admodum difficili observationis, de re otiosa, vel quæ, omnibus inspectis, est indifferens, & de rebus contra consilia, prout latius ubi de materia voti: Vel fit homini in ejus commodum, & utilitatem; & de hujus materia & obligatione quam inducit, in sequenti §. agetur. num. 65. Gravius peccatum est transgressio juramenti soli Deo facti, quam homini. n. 66.

§. II.

De obligatione, quam juramentum inducit.

7. Juramentum homini factum includit obligationem Religionis, & justitiæ, ac fidelitatis; & ideo gravius peccatum est homicidio, autique peccatis contra justitiam quæcumque juramenti transgressio. Traët. 17. cap. 2. num. 66. Ut juramentum homini factum obligationem inducat, non attenditur, nisi quod res promissa sit licita, & honesta; quare si sit possibilis, & in commodum alterius cedat, semper obligat, si absque peccato impleri possit; secus si ejus adimpletio involvat aliquod peccatum, etsi veniale. num. 67. Quamvis jura-

mentum impediatur majus bonum, & sit contra consilia, si in ejus commodum & utilitatem cedat, cui factum est, servari debet: quemadmodum etiam sponsalia jurata obligant, licet vitam celibem impediant. Insuper juramentum servandum est, etiam si ejus emissio illicita fuerit, & lege prohibita, (non tamen irrita, immo, etiam si ipsa promissio irrita sit, ipso jure, dummodo tamen juramentum supra illam cadens, non irritetur, & res ipsa jurata licita sit, & sine peccato adimpleri possit, juramentum obligat, & observari debet. Hinc sequitur, promittentem meretrici mercedem sub juramento, vel usuras forneratori, ad solvendum teneri ex vi juramenti. Sequitur etiam, juramentum, per metum extortum obligare; & ideo qui metu coactus a latrone illi pecunias sub juramento promittit, illas solvere tenetur; sed potest eas repetere. n. 69. Concubinari promissio jurata facta complici de non peccando cum alia persona, cum impleri possit absque peccato, ex vi juramenti obligat. Promissio prodiga jurata, si res partibilis est, obligat quoad quantitatem convenientis largitionis, non vero quoad excessum; si vero res promissa indivisibilis est, ad nihil tenetur. Juste detentus in carcere, vel etiam damnatus ad mortem, si juravit redire ad carcerem, in quo detinebatur, etiam si periculum mortis imminet, redire tenetur, & juramentum implere. Si vero detentio, aut damnatio injusta sit, sive a parte rei, sive secundum allegata, & probata, redire licite potest; immo in probabiliori sententia redire tenetur, nisi juramenti relaxationem obtineat, aut minime cum juravit, mortis damnationem prævident, aut cum limitatione mente concepta, vel amphibologice præstiterit juramentum. n. 71. 72. 73.

8. Juramentum de servandis statutis Reipublice, Collegii, Universitatis &c. intelligitur de jam editis, non de edendis, item intelligitur de observandis illis sub mortali, vel veniali, vel ad poenam, aut ex consilio prout ipsa statuta

secundum se obligant præciso juramento; ideoque ad ea non obligabit, si sint illicita, impossibilia, communiter non recepta, non in usu, aut abrogata, aut a majore parte non observata. Si aliquod statutum quoad aliquam partem tantum obliget, & sit in vigore; quoad eam tantum obligat etiam juramentum; nisi jurans his non obstantibus, se ad veniale, vel mortale obligare voluerit. Juramentum Scribarum, aliorumque publicorum Ministrorum de servanda taxa non obligat, si vere stipendium sit insufficienti. Alii publici Ministri, ut Senatores, Decuriones &c. qui sui officii initio jurant se bono publico prospecturos, non tenentur ex vi hujus juramenti publica peccata denunciare, inquirere, avertire, sed tantum bono publico prospicere tenentur quoad politicum Urbis regimen. Traët. 17. cap. 2. num. 83. Juramentum de secreto servando circa ea que in Congregatione tractantur, obligat graviter, vel leviter pro qualitate materie. num. 88. Juramentum Medicorum de observando Decreto Pii V. non obligat ubi non est in usu ejus observantia. Tenetur tamen Medicus lege Charitatis sub mortali, quando adest probabile periculum mortis, per se, vel per alios monere infirmum, ut Sacramenta recipiat, & de rebus suis disponat. n. 89.

9. Votum, seu juramentum Deo factum de non ludendo ludo periculoso, immoderato, vel in immoderata quantitate, certum est obligare. Votum seu juramentum de non ludendo quocumque ludo etiam honesto, & honeste recreationis gratia, si emissum sit ob finem aliorum virtutis v. gr. ad liberius Deo vacandum &c. validum est, & obligatorium; sed absque tali fine irritum est. Votum, seu juramentum Deo factum de non ludendo, absolute, & indeterminate emissum, valet quidem, sed tantum obligat quoad ludum non honestum, vel immoderatum. Episcopi alicuius virtutis non cunctetur adfuisse, nisi de eo clare constet. Traët. 17. cap. 2. num. 91. &c. Gravitas, vel levitas materie

in juramento non ludendi, ex jurantis, seu voventis sine colligenda est. Qui juravit non ludere, ludo adfuisse potest, non vero nomine alterius ludere. Votum, vel juramentum non ludendi tali ludo, vel cum tali persona ex fine honesto, ac virtuosè emissum obligat; secus si tali fine careat. n. 100.

10. Juramentum, vel votum dupliciter alteri juramento, vel voto contrariari potest; scilicet vel in actu jurandi seu vovendi, ut si quis juret se nunquam juraturum, vel non nisi cum tali circumstantia juret. Vel in ipsa materia; ut cum quis vovit, aut juravit ducere talem puellam, & postea juravit ducere aliam. Si primo modo contrarietur, secundum votum, aut juramentum obligat, supposito quod res promissa licita sit. Si secundo modo contrarietur, secundum juramentum, seu votum nullum erit, si dum emissum fuit secundum, adhuc primum erat in suo vigore; licet postea obligare desierit. Traët. 17. cap. 2. num. 101. Juramentum aliud est passive dolosum, aliud active. Passive dolosum est, cum dolus se tenet ex parte extorquentis ab alio juramento: active vero, cum dolus se tenet ex parte jurantis, cum scilicet jurat absque animo jurandi, vel absque animo se obligandi, aut adimplendi, vel verbis æquivocis, aut amphibologicis, & non in eo sensu quo requiritur. num. 104. Probabilis est, juramentum metu gravi incusso extortum, validum esse, nisi ipso jure irritetur. Ipse tamen metum incutiens nullum jus acquirit, & sic potest peti relaxatio, vel repeti datum; At juramentum dolo extortum invalidum est. Traët. 14. cap. 1. num. 60. 61.

11. Juramentum, vel votum emissum sine animo jurandi, vel vovendi nullum est: etiam si vero sine animo adimplendi validum est. Vovens seu jurans cum animo quidem promittendi, & adimplendi sed non se obligandi: si dum vovet, aut jurat non recordetur de obligatione voto, seu juramento annexa, vi voti, seu

seu juramenti remanet obligatus; si autem positive putet non esse ullam obligationem annexam, ab ea erit immunis, nec tale votum aut juramentum subsistit. Vovens, aut jurans cum animo promittendi, & adimplendi, & sciens obligationem annexam, illam tamen positive excludens nolit manere obligatus, nullum efficit votum, vel juramentum. Vovens, vel jurans absque animo adimplendi peccat mortaliter, vel venialiter pro qualitate materie. Vovens, aut jurans absque animo se obligandi, si ex errore procedat, nullum committit peccatum: si vero sciat esse obligationem annexam, regulariter committit peccatum veniale: in Professione tamen Religiosa, & Ordinibus sacris peccaret mortaliter. Tract. 17. cap. 2. num. 104. cap. 1. num. 19. &c.

12. Amphibologia quid sit, & an amphibologice jurare liceat, vide Tract. 8. num. 8. &c. Consuetudo accipitur, vel effective pro actibus præteritis frequentatis collectivè sumptis, vel formaliter pro ipso termino, seu effectu habitualiter permanente, ex eorundem actuum frequentia causato. Consuetudo proxima in hoc differt ab occasione proxima, quod hujus periculum est ab extrinseco, illius vero periculum ab intrinseco habetur. Consuetudo, pro habitu vario sumpta, est quædam facilitas, & pondus in voluntate existens causata ex frequenter repetitis actibus vitiosis, inclinans hominem ad alios ejusdem rationis, & ad eos frequentandos inducens. Tract. 17. cap. 2. num. 149. Consuetudo jurandi multiplex esse potest: nam vel est consuetudo jurandi falsum: vel jurandi sine advertentia an verum vel falsum juretur: vel jurandi absque necessitate, sed cum advertentia, ut verum semper juretur; quod quidem esse potest vel in homine mendacis aliàs alicui, vel in non alicuius mentiri, vel denique est consuetudo jurandi sed sine advertentia, an verba quæ profertur sint juramentum, vel non. num. 150. Dicitur homo esse in statu peccati mor-

talis; nempe & cum actualiter peccat, & cum permanet in peccato commisso, & dicitur esse in peccato habituali: & cum est in proxima, & immediata occasione peccandi; quæ nihil aliud est quam peccatum actuale omissionis; quo peccat qui advertens ad obligationem eam removendi, illam tollere non curat. num. 150. 151. 153. 154. 155.

13. Igitur ponere, vel retinere occasionem vel periculum proximum, aut consuetudinem peccandi est actuale peccatum distinctum ab eo, per quod talis consuetudo inducitur, vel conservatur. Ponit autem consuetudinem, vel occasionem qui periculo illius pravissimo pergit frequentando actus, quibus in ea se constituit; & inde facile in talia peccata ruit: Culpabiliter autem retinet, & conservat talem consuetudinem qui ejusdammum advertens, illam extirpare negligit. Tract. 17. cap. 2. num. 152. Consuetudo passim, vel frequenter jurandi, sed cum advertentia ut non falsum juretur, non constituit hominem in statu peccati mortalis; nec adest obligatio sub mortali illam extirpandi. Idem dicendum de consuetudine passim jurandi cum advertentia, ut verum juretur, conjuncta cum consuetudine mentiendi absque juramento. num. 153. 154. Qui pravam consuetudinem habet jurandi falsum; vel jurandi sine cautela an sit verum, vel falsum quod juretur; vel mentiendi non curando an firmiter, vel non juramento mendacium, est in statu peccati mortalis; & toties peccat mortaliter, quoties advertit ad illam pravam consuetudinem, & periculum pejerandi, & eam extirpare non curat. Redditur autem involuntaria talis consuetudo, & interruptitur per efficacem dolorem de præteritis; & firmum emendationis propositum, auferendo simul externas pejerandi occasiones. Qui distam habet pravam consuetudinem, et non obstante, si aliquando advertat se hujus, & cum veritate jurare; licet absque causa, aut judicio discretionis juretur, non peccat mortaliter. num. 155.

14. Id quod in præsentî dicitur de con-

consuetudine pejerandi intelligendum est etiam de consuetudine blasphemandi, &c. Sive juramenta inconsiderata proveniant ex consuetudine passim jurandi falsum, sive ex consuetudine jurandi, absque debita veritatis indagatione; si talis consuetudo interruptur per efficacem dolorem, & per propositum emendationis, juramenta ex illa indeliberate posita proventientia non sunt peccata mortalia; quia jam non sunt voluntaria nec in se, nec in sua causa. Tract. 17. cap. 2. num. 156. Juramenta indeliberata si non proveniant ex prava consuetudine, tamquam ex causa, sed aut ex ira repentino impetu, vel alia passione, aut mera naturali oblivione, adhuc mortalia non sunt; nam nec illa sunt voluntaria in causa. Verum qui assuetus est jurare falsum, aut sine debita veritatis indagatione, cum jurat semper præsumitur jurare ex consuetudine tamquam causa, nisi de opposito constet. num. 157. Juramenta indeliberata proventientia ex prava consuetudine non retractata jurandi, tamquam ex causa, si ita indeliberata sunt, ut procedant ex inadvertentia, qua homo omnino absorptus, & abstractus, nec advertit an juret, vel non: an profertur verba juratoria, vel alia, (preciso scandalo, aut alio extrinseco nocumento) nec in se, nec in sua causa, scilicet in consuetudine sunt peccaminosa. At si ita sunt indeliberata, ut advertat quidem homo se jurare, distractus tamen, vel absorptus non advertat ad malitiam juramenti, an sit negligens in indaganda veritate, nempe an verum vel falsum juret, nedum in sua causa, sed & in se peccaminosa sunt. n. 161.

15. Quando consuetudo est novum peccatum distinctum ab ipso peccato pejerandi, blasphemæ, pollutionis &c. quale diximus esse ipsam ponere consuetudinem, vel eam retinere; non solum ipsa peccata ex consuetudine commissa, sed etiam ipsam consuetudinem prænitens tacet tenetur, Confessario interroganti tenetur prænitens aperire consuetudinem peccati. Tract.

17. cap. 2. n. 163. 165. Habent consuetudinem pejerandi, blasphemandi &c., si in aliis confessionibus admonitus non fuit, illi deneganda non est absolutio, si probabiliter credatur cum vero dolore accedere. Sic nec illi, qui jam admonitus aliquam adhibuit curam, & diligentiam pro consuetudine extirpanda. num. 167. Probabilis est, ei, qui sæpius admonitus in eodem semper statu permanet, nihil ex parte sua cura apponendo, ut ad meliorem frugem redeat, non solum ex consilio posse Confessarium differre absolutionem, sed ad id teneri; Quinimmo si emendationis spes nulla appareat, non solum differre absolutionem, sed & eam negare oportet, etiam si ore dicat se dolere, & emendari velle. num. 170. Numquam a penitente juramento de emendatione petendum est, nisi in casibus a jure expressis.

CAPUT II.

De Voto.

§. I.

Quid, & quæ sit votum, & de ejus materia.

16. **V**otum est promissio spontanea, & deliberata facta Deo de re meliori. Tract. 17. cap. 1. num. 6. Votum absque verbis, aut signis fieri potest. Essentialiter, & in recto consistit in actu intellectus practici. num. 7. 8. Ad votum requiritur plena, & perfecta deliberatio, & libertas sufficiens ad construendum actum perfecte humanum, & simpliciter liberum, seu sufficiens ad peccandum mortaliter. Hæc plena, & perfecta deliberatio etiam in momento haberi potest. Idem dicendum de juramento. Ebrui, amentes, dormientes, & uti rationis carentes non sunt voti, aut juramenti capaces. num. 9. Ut votum prudenter fiat, debet cum ma-

matua deliberatione, & consideratione emitti. Vota repentina valida quidem sunt, (nisi metus, aut passio totaliter absorberit rationem,) iustam tamen habent causam, ut dispensari possint. Quod post votum statim poeniteat, non est sufficiens signum, non fuisse plene liberum, ac deliberatum, ac proinde esse invalidum. num. 11, 12. Votum imprudenter emittitur est peccatum veniale. Etiam ad votum obligans sub veniali, requiritur plena, & perfecta deliberatio. Qui precipitanter vover, per hoc quod se exponit periculo illicita, vel impossibilia vovendi, mortaliter peccat. num. 13. Simplex propositum frangere, ex se nulla culpa est. Nullum propositum quantumvis efficac, nisi promissione Deo facta firmetur, habet vim voti. num. 16. De intentione, seu proposito voluntatis requiritur ad vovendum vide supra. num. 11. Omne votum fit soli Deo. Votum quod fit alicui Sancto, vel Prælati absolute, est verum votum, quia implicite fit ipsi Deo, qui in eis respiciend. num. 28.

17. Validum, licitum, & laudabile est votum, aut iuramentum de re aliis præcepta per legem; & qui illud frangit duplex peccatum committit. Propriissima materia voti est opus supererogationis. Tract. 17. cap. 1. num. 32, 34. Votum de re opposita consiliis Evangelicis absolute sumptis, v. gr. votum non ieiunandi, votum nubendi, &c. nullum est. Res quæ absolute sumpta erat opposita consiliis, circumstantiata potest non opponi, & esse melior, & tunc de ea validum erit votum. Invalidum est votum de ducenda in matrimonium hereticæ ad eam liberandam a periculis animæ; quia voventi melius est certiorum suam reddere salutem in cælibatu, vel Religione, quam alienam procurare, mediis, ad quæ non tenetur. Validum tamen erit tale votum emissum sub conditione quod velit nubere. Validum erit votum de contrahendo Matrimonio in homine fragili & sæpe labenti; si consideretur ut persona particularis: quia ex supposito-

ne quod nolit, vel non possit uti aliis remediis; melius est illi nubere quam uti. Validum est etiam in homine fragili, & sæpe labenti votum castitatis vel Religionis, si consideretur ut est pars, & membrum Ecclesie; quia ei ut tali, ac attentio bono communi, melius est quod teneat tale votum; & tunc ad castitatem tenendam tenetur uti aliis remediis. num. 37, 39, 41, 44. Votum non vovendi absolute emissum, validum non est; validum tamen erit, si aliqua circumstantia vestiat, in ordine ad prudenter vovendum; ut votum non vovendi nisi in scriptis, vel de consilio Confessarii. At non obstant hoc voto, validum erit sublequens votum sine tali circumstantia emissum; & si hæc circumstantia omnibus inspectis fit parvi momenti, eius omisio erit tantum veniale peccatum. Si in priori voto habuit etiam animum, & intentionem expressam non se obligandi nisi vovendo cum tali circumstantia, tunc votum sine illa emissum invalidum erit. n. 46, 47.

18. Votum absolute emissum de non petendo irritationem, dispensationem, vel commutationem probabilis esse videtur; ac non obligat in casu, quo utilis sit animæ eam petere. Votum autem non petendi irritationem &c. sine legitima causa proculdubio validum est. Tract. 17. cap. 1. num. 43. Qui vovit non petere dispensationem; & non uti concessa; prius ultimi dispensationem petere debet, deinde prioris, de quo voverat non petere dispensationem. Qui vovit non petere irritationem, potest petere dispensationem, aut commutationem, vel e contra. num. 51, 53. Votum non ingrediendi nisi hanc Religionem; non recitandi nisi flexis genibus, & similia valida sunt; melius est enim hanc ingredi quam nullam; possunt tamen singula vota auctoritate propria commutari in absolute; quia absolute obligatio etiam minoris boni, melior est conditionata etiam boni maioris proportionate servata. num. 54. Votum de re quæ omnibus inspectis est iusta

se-

ferens invalidum est. Indifferentia autem, vel iustitia vovere, præcisa alia circumstantia, non excedit peccatum veniale: immo aliquando omni culpa vacat, ut quando simplices putantes se obsequium prestare Deo talia voverunt. num. 555. Votum de re aliis indifferenti, sed quæ ex aliqua circumstantia, bona sit, & conducens ad finem virtutis, validum est. Cessante autem illa circumstantia corrumpit obligatio. Ut si quis vovit non ingredi illam domum, quia ibi habitat mulier periculosa: ea alibi habitante, cessat obligatio non ingrediendi. n. 56.

19. Votum de re prava invalidum est. Tract. 17. cap. 1. num. 59. Votum non peccandi nisi cum tali forma, si includat voluntatem peccandi cum illa invalidum omnino est: sed si tale votum importet simpliciter obligationem non peccandi cum aliis, præcise ab obligatione non peccandi cum illa, vel quia timet se multiplicaturum sacrilegia propter singularem proclivitatem ad illam; vel quia respectu illius credit se non indigere voto ad abstinendum; in tali casu validum erit. Validum est votum ieiunandi diebus Dominicis; si quis autem voveret ieiunare in vigilia alicujus Sancti, & festum incidere in die ferie secundæ, melius esset die sabbati ieiunare. num. 63, 64. Invalidum est votum de re bona ob malam finem: sive talis finis sit primarius, & motivus, sive impulsivus; sive secundarius: sive finis sit mortaliter malus, sive venialiter, aut vanus, aut indifferens, aut impossibilis: sive vovens ordinet opus bonum promissum ad consequendum talem finem a Deo; sive ad gratias agendum pro huiusmodi finis consecutione. Validum vero erit votum, si malus finis sit finis solius emissionis voti, seu per ipsam voti emissionem intentus; ita quod non res promissa, sed ipsa voti emissio ordinetur ad primum finem: Ut si quis publice voveret elemosinam, ut ex hac voti emissionem consequeretur inanem gloriam. Validum etiam erit votum cui adiungitur

Part. I.

prava finis, per modum tantam pure conditionis, quæ posita confurgat rei bonæ obligatio, absque eo quod rei promissa ullo modo ordinetur ad illam pravam finem obtinendam, vel in gratiarum actionem pro eo obtento. Ut si quis dicat: Voveo tot Missas si Petrum occidero, &c. n. 66, 69.

20. Deducitur ex dictis, validum esse votum de re bona propter res temporales a Deo obtinendas, in ordine ad finem spirituales, & bonum. Item etiam res intenta non ordinetur ad finem superiorem, si res bona per votum promissa ordinetur ad gratias Deo agendas pro illa re temporali obtenta, vel obtinenda. Validum etiam erit votum, si res temporalis, quam quis obtinere intendit sistendo in ea, sit finis emissionis voti, ordinando ipsam voti emissionem ad talem rem a Deo, vel aliunde obtinendam: (sicuti semper censendum est talia vota emitti nisi aliud de intentione voventis constet.) At invalidum erit votum, si finis materie voti sit sola res temporalis, sistendo in ea; ita quod nec res illa temporalis ordinetur ad finem superiorem, nec materia voti ordinetur ad gratias Deo agendas, sed solum ad talis rei consecutionem. Tract. 17. cap. 1. num. 70. Rem mortaliter peccaminosam, vel ordinatam ad finem mortaliter peccaminosum, Deo vovere est peccatum mortale. Et si adste etiam propositum exequendi, erit duplex peccatum mortale, scilicet Blasphemie prædicte, & pravi propositi. Rem venialiter malam, tanquam quid Deo gratum ei scierit vovere, est peccatum mortale blasphemie prædicte; communitur tamen loquendo propter ignorantiam, si res promissa sit tantum venialiter mala, vel etiam finis illius, tale votum erit peccatum veniale tantum. n. 71, 72.

21. Votum de re impossibili est nullum. Votum de re impossibili, & alia possibili: de re mala, & alia bona: vel de re indifferenti, & alia bona per modum unius, ita quod ad utrumque obliget, nullum est. Si tale votum absolute

solute

solute emissum sit, & non consistet de intentione voventis; si est de materia communitur divisibili, vel de actibus separabilibus, tenet votum quoad materiam aptam. Si in materia voti accessorium sit impossibile, malum, vel indifferens; principale vero bonum, & possibile, tenet votum quoad hanc partem: si e contra, invalidum est votum. Si accessorii impossibilitas reddat difficiliorem rem principalem, corrumpit obligatio voti: ut si vovisti ire Romam equitando, & deficiat modus equitandi; non tenens ire pedester. Si e contra vovisti ire nudis pedibus, & non potes sic ire, tenens ire eo faciliore modo quo potes. Tract. 17. cap. 1. num. 73. &c. Votum de vitandis omnibus venialibus, sive collective sive divisively, etiam de iis tantum quae ex plena deliberatione committuntur, invalidum est. Validum vero est votum de vitandis venialibus deliberatis in aliqua materia tantum, & pro viris perfectis. Votum de vitandis mortalibus, & venialibus collective invalidum est. Similiter invalidum est votum de vitandis mortalibus, vel venialibus divisively, scilicet non determinando ad quid velit obligari. Votum de vitandis omnibus mortalibus validum est; sed timoratissimum tantum permittendum. nu. 78.

32. Votum dividitur in mentale, & vocale; affirmativum, & negativum; absolutum, & conditionatum; pure conditionatum, & penale: reale, personale, & mixtum; temporale, & perpetuum; expressum & formale, & tacitum sive virtuale: reservatum, & non reservatum; solemne, & simplex. Votum mentale est quod sola mente fit, vel quod est de solo actu interno eliciendo; vocale quod per verba perficitur. Votum de solis actibus externis vitandum, excludendo omnes internos, invalidum est; validum vero erit si non excludantur in actu interni, qui sunt inseparabiliter connexi cum externis: Quapropter votum de non fornicando debet accessario extendi etiam ad desiderium,

& complacentiam, seu delectationem morosam de fornicatione. nu. 87. Affirmativum est de actu eliciendo; negativum est de actu vitando. Absolutum est quod nulla afficitur conditione; conditionatum est, cujus obligatio a posita conditione dependet. Condicio generalis v. gr. si vixero, si potero, si Deus voluerit, & similes non faciunt votum conditionatum. Particula; si, suspensiva executionis usque ad tempus opportunum, ut: si Pater obierit: si 20. annum attigero: si studiorum cursum consummavero, &c. non facit votum conditionatum, nam ponitur pro Quando. Conditionatum pure tale est, cui nulla apponitur poena; conditionatum penale est, quando quis poenam subire vovet purificata conditione, ut: voveo jejunium, flagellationem, &c. si juravero, si mentiar, &c. Tract. 17. cap. 1. n. 87. 88. 89.

23. Votum reale est, quo vovetur res externa ab hominis actione distincta; personale, quo promittitur actus attinens ad personam v. gr. jejunium, recitatio, &c.; mixtum quod ex utroque coalescit, ut votum eundi Compostellam, & ibi elemosinam erogandi. Temporale votum est quod ad tempus durat; perpetuum, quod non est ad determinatum tempus. Potest autem votum esse perpetuum, vel ex parte materiae, quia de opere in perpetuum duraturo, ut votum fundandi Hospitalis, &c. vel ex parte actus, tractum usque ad mortem duratur, ut votum jejunandi quotidie, vel singulis 6. feriis, &c. Insuper aliud est votum perpetuum per se, quod scilicet absolute emissum censetur esse perpetuum, ut votum castitatis; aliud per accidens, quod absolute emissum non censetur perpetuum, nisi id consistat ex intentione voventis, ut ex circumstantiis, ut votum elemosinae, jejunii, &c. Tract. 17. cap. 1. nu. 89. 90. Votum reservatum est circa quod non est immediatus Praelatis concessa facultas; non reservatum est ad quod se extendit eorum facultas. Expressum, & formale est quod explicite, & formali-

maliter emittitur; tacitum, & virtuale, quod per id, cui est annexum censetur emitti, ut votum castitatis in susceptione Ordinis Sacri. Solemne votum est quod emittitur in Professione Religiosa, vel Sacri Ordinis susceptione; simplex est quodcumque aliud. num. 91. 92.

§. II.

De obligatione quam votum inducit.

24. Votum ex se, & ex natura sua obligationem in conscientia inducere, de Fide est: & haec obligatio est sub mortali. Tract. 17. cap. 1. num. 93. Melius est, & magis meritorium facere aliquod opus cum voto, quam sine voto; ideoque per se utile est, expediens, & consulendum. num. 95. 96. Transgressio voti est contra primum Decalogi preceptum. num. 100. Omnes transgressiones votorum sunt ejusdem speciei, etiam si voventis intendat se obligare non solum ex motivo Religionis, sed etiam ex motivo illius virtutis, cujus actum promittit: dummodo materia voti non sit alia praetercepta. num. 101. 102. Licet fractio voti sit ex genere suo peccatum mortale, potest tamen esse veniale ex imperfecta deliberatione, & ex parvitate materiae. Illa erit materia gravis in voto, quae respectu legis, aut praeccepti esset gravis; & quae omnibus inspectis, graviter in Deo cultum credit; sive esset, sive non esset ante votum prohibita, vel praeccepta: levis vero quae respectu legis, vel praeccepti esset levis; aut quae omnibus inspectis, leviter credit in cultum Dei. n. 103. Si materia, omnibus inspectis, sit levis, non poterit voventis se ad illam sub gravi obligare, quantumvis hoc intendat. n. 106.

25. Probabilius est posse voventem rem gravem obligare se solum sub veniali. Tract. 17. cap. 1. num. 109. Votum in re levi frangere, etiam si res illa levis sit tota materia voti, non est peccatum mortale. num. 113. Idem dicendum de juramenti promissori non

adimplerone. num. 114. Hinc votum vitandi aliquod peccatum solum obligat juxta gravitatem illius; nisi talis vitatio, omnibus inspectis, censetur gravis momenti. Qui vovit recitare quotidie unam Credo, & per annum omitit, solum venialiter quotidie peccat, si illa modica recitatio promissa fit in honorem dei, (quod semper supponendum est, nisi de intentione voventis aliud constet.) Quod si dies assignatus sit, non ut terminus obligationis, sed ne ultra recitatio differatur, tunc si perveniat ad materiam gravem, erit peccatum mortale. num. 115. Obligatio voti, aut juramenti, sive personalis sit sive realis, solum tangit personam quae illud emisit, non vero alios, nisi prout infra dicitur. 116.

26. Parentum vota, aut juramenta filios non obligant, nisi cum rationis usum nati fuerint, in illa conscientiam, eaque ratificent. Tract. 17. cap. 1. nu. 118. Vota aut juramenta emissae per procuratorem obligant mandantem, ac si per ipsum emissae fuissent. num. 119. Vota & juramenta Populi obligant successores. num. 120. Vota personalia, & etiam mixta quoad illam partem quae personalia sunt, solum a vovente per se ipsum possunt impleri; unde si ipse impotens sit, non tenetur implere per alium, etiam si propria culpa factus sit impotens; nec tenetur petere commutationem. Hinc sequitur, non teneri haeredem ad vota personalia defuncti, quia personalis obligatio extinguitur cum persona: nisi sua sponte haeres acceptet obligationem. Potest tamen Testator haeredem non necessarium instituire, sub conditione quod adimpleat personale votum; qui, si cum illo onere acceptet haereditatem, tenebitur ad illius adimplerionem: haeredem autem necessarium tali onere gravare non potest. n. 121.

27. Vota, & juramenta realia, & etiam mixta quoad eam partem, quae realia sunt possunt per alium impleri. In hoc etiam differunt votum reale a personali, quod votum personale potest quidem per procuratorem emitti, non ta-

men impleri: reale vero potest per procuratorem, & emitti, & impleri. Verum qui v.g. vovit calicem Ecclesie, si sit impotens ad præstandum, non tenetur procurare quod amicus illud donet, aut ad hoc petere elemosinam; quia ad hoc non est obligavit. Tract. 17. cap. 1. num. 122. Hæres five necessarius; five voluntarius tenetur ad vota, & juramenta realia defuncti; nec ab hac obligatione potest illum testator eximere, si votum factum sit absque temporis limitatione; quia si votum esset ad vitam testatoris, non transiret ad hæredem. Præsumendum est autem esse ad vitam, quando testator declarat hæredem liberum ab obligatione votorum. 123. Solum obligatur hæres ad vota realia testatoris, quando velit acceptare hæreditatem; quod si illam recuset, ad nihil tenetur. Quod si vires hæreditatis non sufficiant ad votorum debita solvenda, non tenebitur ad ea solvenda supra vires hæreditatis, five fecerit inventarium five non, saltem in foro conscientie: lex enim præcipiens hæredi, qui non fecit inventarium, ut solvat debita etiam supra vires, fundatur in præsumptione fraudis. n. 124.

28. Vota præferenda sunt omnibus legatis etiam piis: debita vero, ex iustitia præferenda sunt votis: at expensæ pro sonere præferri debent etiam omnibus debitis ex iustitia. Quando plures sunt hæredes, nullus eorum tenetur in solidum vota defuncti adimplere, nisi res promissa sit in sua specie apud unum ex ipsis; sed quilibet tenetur solum pro rata juxta portionem hæreditatis. Tract. 17. cap. 1. num. 125. Obligatio solvendi vota, vel juramenta realia defuncti debet relinquere salvam legitimam hæreditatis descendendum, vel ascendendum, num. 127. Si tempus a votente assignatum non fuit pro executione voti, tenetur illud implere statim ac commodè potest. nu. 128. Si tempus assignatum fuit pro termino obligationis, in quo scilicet obligatio finiatur; & quod ex particulari devotione aut utilitate eo die occurrente, aut ex na-

tura rei promissæ venandum est, si tempore præfixo five licite, five illicitè opus profectum non impleatur, tempore præfixo non amplius illud implere tenetur votens: bene vero si tempus non fuit assignatum ut terminus obligationis, sed ne voti adimpletio ultra differatur; & in tali casu non solum peccat tempore præfixo omittens, sed etiam tenetur adhuc quamprimum implere, five votum sit reale, five personale. num. 129. 130. 131. In dubio autem tempus assignatum sit pro termino obligationis, vel ad non differendam executionem, communis sententia tenet, non implentem tempore præfixo, teneri adhuc quamprimum implere. n. 132.

29. Votum, aut juramentum vel est indeterminatum quoad tempus, ut si vovisti jejunium, non determinando quot dies: vel quoad quantitatem, ut si vovisti elemosinam, non determinando quantum: vel quoad qualitatem, ut qui vovit calicem, & non determinavit auream, vel argenteam. Votum, aut juramentum indeterminatum determinandum est juxta votentis intentionem, si de ex constat: aliter secundum exigentiam materię, & ad instar aliarum legum que de tali materia dantur. Quod si, omnibus inspectis, adhuc dubitetur de intentione, benigne interpretandum est, servata tamen verborum proprietate, juxta communem acceptionem. Tract. 17. cap. 1. num. 133. 134. Qui vovit audire Sacrum, illud audire tenetur ea integritate, & attentione, que sufficit ad satisfaciendum præcepto. Verum qui vovit audire Sacrum quotidie, diebus festis unico Sacro satisfacit & voto, & præcepto; secus si votum, aut iuncta penitentia esset de uno, vel altero Sacro audiendo. nu. 135. Qui vovit Rosarium, tenetur illud recitare non secus ac divinum Officium: satisfacit autem etiam tertiam partem recitando; quia hoc communiter nomine Rosarii intelligitur; & satisfacit etiam recitando cum loco. num. 136. Qui vovit jejunium, illud observare tenetur sicut alia jejunia de præcepto, & secundum Ec-

Ecclesie consuetudinem: ideoque qui vovit quotidie jejunium, diebus Dominicis jejunare non tenetur. Qui vovit jejunium in vigilia alicujus Sancti, si hæc occurrat in Dominica, poterit Sabbato jejunare. Qui fregit jejunium votivum per carnium esum, non tenetur amplius illa die ad jejunii observantiam, nec ad abstinentiam a carnibus; nam abstinentia a carnibus in jejunio votivo se habet ut quid accessorium; corruente autem principali corrumpit etiam accessorium; secus autem dicendum, cum quis ad abstinentiam a carnibus, distinctè præcepto, illam directe præcipiente tenetur. Qui vovit jejunium v.g. singulis 6. feriis, si tali die occurrat festum Nativitatis Domini probabilis est teneri ad jejunium. n. 137. 139.

30. Si votum sit indeterminatum quoad tempus, ut votum castitatis: jejunandi singulis 6. feriis, recitandi quotidie Rosarium, &c. obligat pro semper; nisi ex circumstantiis cognoscatur voluisse votentem se tantum pro aliquo certo tempore obligare. Votum indeterminatum quoad quantitatem, vel qualitatem obligat tantum quoad minimum sub re promissa contentam, que tamen utilis, & apta sit, attenta consuetudine, & qualitate rei promissæ. Ideo si vovisti elemosinam, sufficit minima; si vovisti calicem sufficit argenteus, non autem plumbeus, quia ineptus est sacrificio. Tract. 17. cap. 1. num. 140. Si votum fuit indeterminatum in individuo, erit in libertate votentis determinare rem præstandam. Si vovit disjunctive unam de duabus rebus, & una ex his sit inutilis, vel prava, vel impossibilis; altera vero bona, utilis, & possibilis, nullum est votum: si vero utraque sit apta materia voti, & unam determinavit, illam tenetur reddere, etiam si post determinationem alia perierit. Quod si una ex his antequam se determinet pereat, dummodo non fuerit in mora culpabili se determinandi, nec ejus culpa perierit, non tenetur alteram reddere. num. 141. 142.

31. Qui dubitat an votum emiserit,

non tenetur ad illud, etiam si magis inclinatur pro voto propter rationes fortiores, dummodo istæ rationes adhuc rem dubiam relinquant. Idem dicendum de eo qui scit se protulisse verba juratoria dubia, & dubitat an ea sensu juratorio protulerit; possessio enim utrobique stat pro libertate. Tract. 17. cap. 1. num. 143. 144. Certus de voto vel juramento, & dubitans an impleverit, adimplere tenetur; nisi probabiliter iudicet se implevisse. Si votum sit conditionale, & dubitetur an conditio purificata sit, vel non, possessio stat pro libertate. Si vero certus de voto dubitet an res ita mutatae sint quod excusetur ab adimplimento, possessio stat pro voto. num. 145. Si dubites an v. g. centum, vel quinquaginta promiseris: an fructuorem; vel laxiorem Religionem: sufficit si 50. persolvas: si laxiorem Religionem ingrediaris. Si certus de voto dubitet, an cum animo se obligandi illud emiserit: an cum plena advertentia: an metu coactus: an metus fuerit cadens in votum conflantem; possessio stat pro voto. Si vero dubitet an materia sit honesta, possibilis, &c. possessio stat pro libertate. n. 147.

32. Votum, aut juramentum interpretandum est secundum intentionem promittentis; quod si de ea non constat, interpretandum est in benigniorem partem; quantum fieri potest, & quantum verba in proprietate sumpta, & secundum communem acceptionem permittunt. Tract. 17. cap. 1. nu. 148. Votum, aut juramentum restringendum est juxta naturam actus, aut contractus, supra quem cadit; ita ut omnes restrictiones, conditiones, limitationes, &c. quas res promissa habet ex jure, lege, vel consuetudine recepta, omnes illas habeat etiam votum, aut juramentum illi adhaerens. Juravit Cajus dare Titio equum: Titius non servat quod Cajo promisit; nec Cajus pariter tenetur dare equum. Juravit quis fidelitatem alicui, & non esse illi contrarium; subintelligitur: nisi jura suum, vel Ecclesie, vel suorum petere, aut defen-

defendere opus sit. Ita expresse cap. Petio. De iurjurando. Iurasti parere mandatis Ecclesie, vel iudicis, & stare sententiis; subintelligitur: nisi iniuste gravatus fuero: non enim hoc iuramentum excludit rationabilem appellationem. num. 149. 150. Iuramentum, aut votum obligat rebus in eodem statu permanentibus; secus si fuerint notabiliter mutata: censetur autem notabilis mutatio rerum superveniens, quando talis est, quod si fuisset ab initio cognita, iurans aut vovens non promississet. num. 152. Si iuramentum, aut votum cedat in alterius præjudicium, restringendum est, ut alteri damnum non inferat, aut præjudicet. num. 154.

33. Error circa substantiam voti, aut iuramenti illud nullum reddit: ideo si profitemur putabat Professionem non obligare, vel non obligare in perpetuum, nulla erit talis Professio, nisi ignorans obligationem, & naturam illius, intendet voto se obligare sicut alii, & in quantum potest; quia tunc virtualiter censetur velle omne id quod est de substantia voti. Idem dicendum, si error, vel ignorantia sit circa objectum voti, seu substantiam rei promissæ: ut si voveret quis peregrinationem Hierosolymitanam, putans Hierusalem prope esse, cum longe distet: Si voveret ingredi Religionem Carthusianam, putans in ea licere carnis vesci: nullum erit tale votum. Tract. 17. cap. 1. num. 155. Ignorantia circumstantiarum, quæ in substantiam objecti non redundant, non vitiat votum, aut iuramentum; sed horum obligationem quantum ad substantiam relinquunt; etiam si persona quantum vovit si hæc previdisset, non vovisset; est enim talis ignorantia concomitans, sed non dans causam voto. Quare qui vovit dare elemosinam pauperi, quem putabat iustum, vel amicum, & non est, tenetur dare. num. 156. Si error sit circa finem, impedit valorem voti; at si fuerit circa causam impulsivam, aut occasionem voti, illius valorem, & obligationem non tollit. Quare si vovens elemosinam, vel aliud o-

pus pium ad obtinendam salutem filio; quem putas infirmum, & est sanus, voto non teneris. At si vovisti dare elemosinam pauperi quem probum credebatur; etiam si probus non sit, dare teneris; quia probitas vel improbitas non est causa finalis, sicut sublevatio miserie, sed tantum impellens, vel retardans. n. 158.

34. Validum est votum, tam iure naturæ quam positivo, etiam si ex metu gravi ab intrinseco fiat. Unde omnia vota emissa metu mortis a naufragio, fera, inimico, infirmitate inferendæ, valida sunt apud omnes. Idem dicimus, si metus gravis sit ab extrinseco iniuste illatus, sed non ad extorquendum votum. Sic pariter si metus gravis sit ab extrinseco illatus, sed non iniuste, ad extorquendum votum. Votum emissum ex gravi metu ab extrinseco iniuste ad extorquendum illud illato, (dummodo adit verus consensus, & animus se obligandi;) iure naturæ validum quidem est; sed est iure Ecclesiastico nullum. Metum levem non exulare ab obligatione voti, nec iure naturæ, nec iure Ecclesiastico omnes concedunt. Tract. 17. cap. 1. n. 161. 162. 164.

35. Conditio potest esse vel de presenti, vel de præterito, vel de futuro; contingens, vel necessaria; honesta; & possibilis; vel prava, aut impossibilis. Conditio de præterito, vel de presenti non facit votum conditionatum, nec eius obligatio suspendit; similiter nec conditio necessaria de futuro. Conditio turpis, vel impossibilis nullum reddit votum. Tract. 17. cap. 1. num. 165. Si votum aut iuramentum emissum fuerit sub conditione de futuro contingenti, & honesta, suspenditur obligatio illius usque ad eventum conditionis, qua purificata, statim votum fit absolutum. Si vovens apponat copulative duplicem conditionem, ut si v. gr. dicat: voveo Religionem si Pater consenserit, & soror nupserit; utraque impleri debet, ut votum obliget; si vero duplicem conditionem disjunctive apponat; ut: si pater consenserit, vel

vel soror nupserit: sufficit unius partis eventus, ut votum ex tunc obliget. Quod si non recondetur an copulative, vel disjunctive apposuerit, credendum est copulative apposuisse, & utramque impleri debere. num. 167. Ut obliget votum conditionatum, debet in sua specifica forma impleri conditio; nec sufficit quod æquivalenter impleatur. v. g. vovisti Religionem si soror nupserit; si moriatur, vel in Religione profiteatur, voto non teneris, quavis eo sine conditionem apposueris, ne sine subsidio relinquantur; & hoc est probabilius. num. 168. 169.

36. Qui conditionate vovit, si conditionis positio ex voventis duntaxat voluntate dependeat, non tenetur ejus purificationem expectare: Ut si v. g. quis dicat: voveo Religionem, si ad aleas lusero intra hunc annum: potest illo anno, non expectata conditionis purificatione, uxorem ducere. Si vero conditionis positio ab aliena dependeat voluntate; quamvis moraliter possibilis fuerit talis conditionis positio, expectari debet ejus eventus. Tract. 17. cap. 1. num. 170. Quando conditio dependet ex aliena voluntate, peccat contra votum ipse vovens, si dolo, fraude, vel vi impediatur ejus eventus, animo evadendi obligationem; non vero si solis precibus, vel rationibus dissuadeat. Vovisti Religionem si salutem consequaris; agis contra votum si animo evadendi obligationem, tibi noxiis salutem impedias; secus vero si talibus cibis velcibus, & gulositate, passionem &c. Vovisti Religionem si literas didiceris: si eas non dicas, ut obligationem evasias, contra votum agis: minime vero si solum ob difficultatem, & laborem non dicas. num. 171. Verum si vovisti, si sine fine culpa impediatur conditionis positio, votum minime obligat. num. 172.

37. Pœnale votum, seu iuramentum illud est, quod quis emittit non ex affectu ad rem quam promittit, sed ad conditionem vitandam; ut timore contrahenda obligationis ad penam, retra-

hatur a culpa: ut si quis voveat eleemosinam, vel jejuniis &c. si in tale peccatum labatur. Sanctum, pium, & laudabile est tale votum. Votum, seu iuramentum pœnale dividitur in simplex, & duplex. Duplex est, quo quis & promittit non apponere conditionem v. gr. non ludere; & penam subire, si ludat. Simplex est, quo quis se obligat solum ad subeundam penam, posita conditione, v. gr. si ludat. Tract. 17. cap. 1. num. 174. Invincibiliter ignorans penam a se promissam, si in tale peccatum labatur, vel talis penam invincibiliter oblitus, si cum tali ignorantia, vel oblivione illud peccatum committat, ad penam ex vi voti non tenetur. num. 175. Si quis voto duplici ligatus, v. gr. non ludendi; & si ludat, talem penam subeundi; si ante eventum conditionis, prioris voti relaxationem obtineat, a secundo liber remanet, & non tenetur ad penam, quia secundum votum est accessorium. num. 176. In voto pœnali simplici, prima vice tantum pena subeunda est. At in voto pœnali duplici, toties quoties subeunda est, nisi pena pro transgressione assignata sit gravissima, ex illis que committere repeteri non solent: ut magne elemosinæ largitio, peregrinatio, ingressus in Religionem &c. quæ tantum prima vice subeundæ intelliguntur, seu pro prima transgressione. n. 177.

38. Omnes habentes usum rationis possunt vota emittere de his que sunt in sua potestate, iisque se obligare, nisi a suis Superioribus impediuntur. Quare solum excluduntur iure naturæ a votorum emissione amentes, furiosi, ebrii, dormientes, ob defectum usus rationis, & etiam pueri ante illum; sed post illum possunt valide vota emittere ante pubertatem, quamvis talia vota, quæ commode sint, possint a parentibus irritari. Immo votum solemne Religionis ante 16. annum emissum, nullum est ex Ecclesie dispositione. Vota Religiosorum, filiorum, servorum, uxorum: absque consensu eorum sub quorum sunt potestate emissa in illorum præjudicium, irrita sunt.

ant: valida vero sunt vota ab eis emissa de rebus, que non præjudicant illis, sub quorum sunt potestate, sive sint realia sive personalia, etiam absque eorum consensu emissa; sunt tamen irritabilia pro iuramento, etiam absque causa, quia censentur valere sub tacita conditione quamvis Superior non contradixerit. Vota prædictorum de rebus alias lege divina, vel humana, vel mandato Superioris prohibitis invalida sunt. Quod si solum prohibeantur fieri absque licentia, hac supposita; vel sub hujus conditione, validum erit votum. Potest Ecclesia aliquas personas reddere inhabiles ad votandum, quod intelligendum est non solum de votis externis, sed etiam de internis sive ex parte actus tantum, sive ex parte actus & materia: ut votum internum de elicendo actu Fidei &c. Tract. 17. cap. 1. n. 178. 180.

CAPUT III.

De Votorum, & Juramentorum relaxatione.

39. **Q**uinq; modis obligatio voti, seu juramenti cessare potest: irritatione, dispensatione, commutatione, cessatione finis, & notabili rerum mutatione. Probabilis est, omnes qui possunt vota irritare, dispensare, commutare, sive potestate ordinaria, sive delegata virtute Bullæ, aut privilegii, posse etiam similiter irritare, dispensare, & commutare juramenta soli Deo facta. Tract. 17. cap. 3. Præm. & nu. 1. 3. De juramentis homini præstitis, seu in favorem alterius emissis dicimus, 1. Omnes qui habent potestatem dominativam, quos infra numerabimus, posse suorum subditorum juramenta hujusmodi irritare, si sint de materia ipsis subjecta, etiam absque causa, utpote sub hac conditione emissa. Dicimus 2. Esse in Ecclesia facultatem relaxandi juramenta homini præstita, seu que in alterius commodum emissa sunt; hoc tamen nec

ipse Summus Pontifex licite aut valide potest, nisi ex gravissima causa; que duplex communiter assignatur, videlicet: que directe concernit bonum commune; vel que respicit penam delicti commissi; aut iniquæ, vel dolose extorsionis ipsius juramenti, ob quod iure si debito privari mereaturis, in cujus favorem juramentum emissum erat. Nomine Ecclesie, quoad potestatem relaxandi talia juramenta, veniunt Summus Pontifex, Episcopus, & Capitulum Sede vacante, & quilibet jurisdictionem quasi Episcopalem habens: & hoc sive iniquitas exigentis juramentum te teneat ex parte rei jurata, que non debetur; sive ex parte modi exigendi, v. gr. metu, dolo &c. Qui per Bullam, Jubilæum, aut privilegium habet facultatem dispensandi in votis, potest etiam relaxare juramenta, per que nullum jus tertio acquiritur; quia tamquam juramento soli Deo facta reputantur. num. 6. 8. 9.

40. Juramentum in favorem hominis factum, si principaliter in commodum, & utilitatem illius, cui præstitum fuit, emissum sit, cessat remissione ejus, in cujus commodum factum est. Si inter duos vicissim factum sit, utrumque cessat mutua remissione. At si principaliter emissum fuit in honorem, & cultum Dei, non potest remissione partis cessare, nisi tota materia juramenti in eisdem partis commodum cedat. In dubio de principali fine, & intentione, inspicienda est materia proxima, & quid communiter tali juramento intendatur. Tract. 17. cap. 3. num. 10. &c. Si causa finalis proxima motiva cesset in totum, & pro tempore (nam causa omnino finalis, scilicet honor, & cultus Dei, nunquam cessat;) omnino cessat obligatio voti, aut juramenti, sive Deo, sive homini facti; etiam si finis cesset ob culpam promittentis; etiam si cesset tantum in hoc casu particulari; non enim requiritur quod cesset pro omnibus, ut de lege dictum est, quia votum, seu juramentum est lex particularis. Promissisti v. gr. elec-

mo-

profinam Petro ad sublevandam ejus miseriam; evadit dives; cessat obligatio. Promissisti peregrinationem pro salute Patris; moritur; solutus es ab obligatione. Vovisti dotare Bertam intra mensem; culpabiliter omisisti; & ipsa e lapsa mente moritur; cessat obligatio. Cessante causa solum impulsiva, non cessat obligatio voti aut juramenti. nu. 15. 16. 17. 18.

41. Adveniente notabili mutatione rerum, que materiam promissam vel in se, vel in hominum estimatione notabiliter diversam reddat, cessat obligatio voti, vel juramenti. Ob periculum vitæ, honoris, aut alterius gravis nocuenti superveniens post emissionem votum, aut juramentum, horum obligatio cessat; nisi etiam eo cognito periculo, se voluerit obligare; ut si promittere te tempore pestis infirmis ministraturum. In dubio de notabili mutatione, possessio stat pro voto, seu juramento. Probabilis est non sufficere quod talis mutatio superveniat, que si prævideretur, non emitteretur votum, seu juramentum, nisi materiam notabiliter mutet, aut reddat ineptam, vel nisi talis casus expresse fuerit exceptus a promittente. Tract. 17. cap. 3. num. 19. 20. 22. Que deinceps de votorum irritatione, dispensatione, & commutatione dicentur, intelligenda sunt & de juramentis promissoriis soli Deo factis, vel etiam in commodum alterius emissis, nullo tamen iure parti acquilito, quia vel per metum, dolum, aut aliam injuriam extortis, vel nondum acceptatis ab eo, in cuius favorem, & commodum cedunt. n. 24.

42. Irritatio est annullatio voti facta ab habente potestatem dominativam. Alia est impropria, & indirecta, que potius suspensio dicenda est, & respicit materiam promissam impediendo eius executionem, quatenus sibi præjudicare potest; & hanc irritationem facere potest etiam qui dominativa potestate caret, prohibendo materiam vel impediendo executionem quatenus præjudicalem. Alia propria, & rigorosa, que vinculum vo-

Pars I.

ti omnino extinguit, & provenit a potestate dominativa vel in personam promittentem directe, & per se, vel in materiam promissam, de qua subditus disponere nequit independentem a domino, sive Superiore. Irritatio propria, & directa provenit ex iplo iure naturali; & sic possunt parentes & domini infideles vota filiorum, & servorum respicere, si que sunt valida, irritare. Irritatio & valide, & licite etiam absque causa fieri potest. Tract. 17. cap. 3. num. 25. 27. 31. Potestatem irritativam directam habent Prælati Regulares, Patres, Mariti, & Domini respectu suorum subditorum. Unde Summus Pontifex non potest directe irritare vota omnium fidelium, sed tantum Ecclesiasticorum de rebus ad Ecclesiastica beneficia, & bona pertinentibus; & vota simplicia Religiosorum, & Monialium vel supremis Prælatum, Episcopi possunt tantum irritare vota simplicia Monialium sibi subjeçarum, non vero exemptarum, aut Religiosorum, vel Clericorum, aliorumve secularium suæ Diocesis; quia super hos non habent potestatem dominativam, sed tantum jurisdictionem. Nullus potest vota propria irritare, vel alteri talem irritationem committere. n. 32. 33.

43. Non requiritur ad irritationem, quod Superior votum irritandum in sua specie cognoscatur; nec requiritur consensus illius, qui votum emisit. Tract. 17. cap. 3. num. 34. Omnia vota Religiosorum etiam compatibilia cum observantia, etiam si interna sint, eujuscumque rationis facta absque Superiorum consensu, & approbatione, sive scienda, possunt ab ipsis Superioribus irritari, non tamen vota constitutiva statum, sive sint simplicia, sive solemnia, nec vota que in aliquibus Religiosis sunt annexa tribus votis substantialibus, nec votum transiendum ad arctiorem Religionem; que nec ullus Prælatum, nec ipse Summus Pontifex irritare potest. num. 38. Prælati habentes potestatem irritativam respectu Regularium sunt: Generalis in toto Ordine, Provincialis in sua

fua Provincia, Superior localis in suo Conventu respectu suorum subditorum, & etiam hospitum, qui illi subduntur; Nuncii, vel Legati, & Summus Pontifex, non tamen Cardinalis Protector. Hac quoque potestate gaudent Prælati secundarii Conventuum, ut sunt Superiores &c. cum Prælati ultra 24. horas absint a Conventu: immo etiam non absente Prælato, possunt Religiosum eo tempore, quo impletus erat votum, occupare per ea, in quibus horum subditur jurisdictioni, ac si tale votum non haberet. n. 39. 40. Prioris, & Abbatissæ possunt omnia vota suorum monialium irritare, sicut Prælati Regularis vota suorum subditorum; quia potestas irritativa non est jurisdictionis sed dominativa, que etiam mulieribus competere potest. Prælati, & Magistri novitorum possunt ea vota novitorum suspendere tempore novitatus, que vel incompatibilia sunt cum exercitiis novitatus, vel ipsos Novitios nimis gravarent: immo tunc ipso jure suspensa sunt, nec eos obligant. Cætera autem Novitorum vota commutare possunt in aliqua determinata exercitia novitatus. n. 41. 42.

44. Omnia vota pupillorum, seu impuberum tam realia quam personalia, & mixta, etiam castitatis, vel Religionis possunt a patre irritari, tamen valida sunt. Vota personalia puberum, que non præjudicant patriæ potestati, nequeunt a patre irritari, bene vero ea que præjudicant patriæ potestati, & omnia eorum vota realia, exceptis votis de bonis castrensibus, aut quasi castrensibus, aut de adventitiis, nisi pater horum honorum administrationem habeat, vel usufructum; excepto etiam voto cendi Romam pro abolitione ab excommunicatione, si eam absque tali peregrinatione obtinere nequeat; exceptis denique quibuscunque votis a filio emittis postquam egressus est a patria potestatis. Vota mixta filii existentis sub patria potestate, qua parte realia sunt, possunt a parentibus irritari, sicut, & omnia vota realia minorum; quia quoad hanc partem præjudicant patriæ

potestati; secus quoad partem qua personalia sunt, nisi utraque pars sit inseparabilis, ut votum longi itineris, seu peregrinationis, quod utique cederet in patriæ potestatis præjudicium. num. 47.

45. Tutor respectu pupilli, & Curator respectu minoris eadem possunt vota irritare, que pater potest, cum hoc solo discrimine, quod potestas irritativa patris durat quando filius est sub patria potestate: potestas vero irritativa Tutoris durat solum usque ad pubertatem; Curatoris autem usque ad annum 25. si plures fuerint Tutores, vel Curatores, quilibet eorum eandem potestatem habet independentem ab alio. Tract. 17. cap. 3. num. 49. Probabile est non minus ac oppositum posse matrem, etiam vivente, & præsentem patre, & eo mortuo, præsentem Tutore omnia vota impuberum irritare sicut pater; cum hac tamen subordinatione, quod pater ea irritare potest, etiam contradicente matre, non vero mater contradicente patre. Item potest mater irritare vota personalia filiorum, & filiarum puberum, que gubernationi domesticæ sibi competenti præjudicant, & etiam vota realia de rebus quarum administratio est penes ipsam. Puerorum impuberum, qui carent patre, & matre, Tutore, Curatore, & ascendentibus, (nam ascendentes ex parte patris, scilicet avi, & avie loco patris succedunt, & habent eandem potestatem irritativam, quam pater; ascendentes vero ex parte matris ejus loco succedunt.) vota rata, & firma esse, & a nullius voluntate pendenda tenendum est; nec posse ab heris, magistris, vel eorum nutritiis irritari. num. 52. 54.

46. Potest uxor irritare votum mariti de longa peregrinatione, nisi sit Hierosolymitana in subsidium Terræ sanctæ; nec non & omne aliud longæ absentiæ, etiam ob causam piam; & votum de gestando habitu Eremitæ vel Tertiarii, & votum de non petendo debitum; & quodcumque aliud præjudicans juri illi, quod habet uxor in corpore mariti. Tract. 17. cap. 3. num. 55.

Po-

Potest vir omnia vota tam realia quam personalia uxoris, quæcumque illa fuerint irritare, (non secus ac Prælati vota subditorum, & Pater vota impuberum,) nullo dempto, etiam si fuerit de ingressu Religionis post mortem mariti; quia licet talis materia non sit subiecta marito, voluntas tamen uxoris illi subiecta est, ne novis vinculis absque ejus consensu implicetur. Si mutuo consensu uterque vererit continentiam, vel Religionis ingressum, neuter poterit alterius votum irritare. Si post continentiam votum mutuo consensu emisum iterum mutuo filii tradiderint corporis potestatem, poterunt deinde sicut antea petere, & reddere; quia mutua illa cessio juris quidam contractus est, qui mutuo pariter consensu dissolvi potest. At talis dissolutio, præcia gravissima causa, erit grave peccatum. n. 58. 59.

47. Vota emissa a servis mercenariis qui ad tempus conducuntur, non possunt a Dominis quibus inserviunt directe irritari, sed tantum suspendi, quatenus præjudicantia obsequio, & famulari sibi debito, & pro tempore talis famularatus: non enim habent domini super hos servos potestatem dominativam. Tract. 17. cap. 3. num. 60. Vota mancipiorum, qui profus libertate carent, & sunt in perpetuam servitutem redacti, sive realia, sive personalia emissa de his rebus, in quibus subduntur dominis suis, possunt directe ab ipsis eorum dominis irritari; secus vero vota de rebus in quibus minime subduntur. Poterunt ergo a dominis mancipiorum vota de prolixa oratione, de Religionis ingressu, & quæcumque alia præjudicantia debite servituti irritari; non vero vota castitatis, non mentiendi, & si nulla nullo modo præjudicantia. n. 62. 63.

48. Potest quilibet Superior potestatem irritandi habens, licentiam votendi subdito concessam valide, & licite revocare ante voti emissionem, etiam si non revocare promiserit. Potest etiam votum subditi de licentia inferioris Prælati emisum irritare; secus si fuerit emisum de licentia Prælati superioris. Successor

illius, qui licentiam votendi dedit, potest & valide, & licite, etiam aliquæ causa, votum, ex tali licentia prædecessoris emisum, irritare, ac si sine licentia fuisset emisum. Qui a successore ejus qui licentiam dedit, irrationem petiit, non tenetur licentiam habitam manifestare. Tract. 17. cap. 3. num. 64. 65. Qui subdito licentiam votendi dedit, poterit nihilominus votum de sua licentia emisum valide irritare, non tamen licite, nisi iusta interveniente causa. Peccaret autem mortaliter tam Superior sine causa irritans, quam talem irrationem petens. Tunc votum de Superioris licentia censetur emisum, quando subdito concessit facultatem votendi, vel quando iam emisum approbat, & ratificat. num. 66. 68. 69. Vota a Superiore semel directe, & valide revocata nunquam revivunt. num. 70. Irratio facta ab eo qui communi exultatione putabatur Superior, & non erat, invalida est. num. 71. Vota emissa a subdito tempore subjectionis nequeunt subjectione soluta irritari ab illo cui tunc subdicebatur. Poterit tamen Pater vota personalia filiorum, aut pubertatem emissa, sed post pubertatem non confirmata, post emancipationem irritare. num. 72. 73. Vota emissa tempore subjectionis, sed adimplenda subjectione soluta, possunt subjectione durante, a Superiore irritari. num. 74. Nequit Superior vota subditi emissa, antequam subditus esset, irritare. Vota ante Religionis ingressum emissa commutantur in actum Professionis. Licet vota subditi emissa ante tempus subjectionis a Superiore irritari non possint, possunt tamen suspendi in quantum ei præjudicant. n. 75. 49. Indubitatum est esse in Ecclesia potestatem dispensandi in votis. *Dispensatio voti est alitudo vinculi voti, facta nomine Dei ab habente jurisdictionem spirituales in foro externo.* Tract. 17. cap. 3. num. 77. 78. Prælati qui potest cum suis subditis in eorum votis dispensare, potest etiam cum semetipso in propriis votis dispensare, vel alteri, ut secum

P a

dis-

dispenset facultatem concedere. num. 79. Habens potestatem ordinariam dispensandi in votis, habet etiam ad commutandum, & e contra; habens vero facultatem delegatam per Bullam, Jubilæum, vel privilegium ad dispensandum, habet etiam ad commutandum; sed non e contra. n. 80. 81. Vota emissa in favorem, vel utilitatem alterius dispensari non possunt, nisi in casibus in quibus & iuramenta eisdem rationis. num. 82. Habens ordinariam potestatem dispensandi in votis, potest eam alteri delegare: fecus delegatam habens. num. 83. Certissimum est solos Praelatos Ecclesiasticos jurisdictionem spirituales in foro exteriori habentes, habere potestatem ordinariam dispensandi in votis: ideoque nec ullus Princeps secularis, quantumvis Imperialis, nec ullus Parochus, aut simplex Sacerdos, vel alius tali jurisdictione carens, hac ordinaria potestate gaudet; nec Prioratus, aut Abbatias, aliaque monachorum, utpote spiritualis jurisdictionis omnino incapaces. num. 84. Ex delegatione facultas dispensativa in votis inveniri potest etiam in Clerico, sola prima Tonsura insignito, nisi sit conjugatus; nam in hoc ex delegatione tantum Summi Pontificis dari potest. n. 85.

50. Potestas ordinaria dispensativa in votis est primo in Summo Pontifice tamquam in supremo capite, & in Concilio generali, nec non & in Summo Penitentiario pro toto orbe; non tamen in aliis Cardinalibus, etiam Protectoribus Ordinum. Habent quoque potestatem ordinariam dispensandi in votis, quæ non sunt Pontifici reservata Legati a latere, & Nuntii in tota Provincia sibi commissa: Archiepiscopi, & Episcopi, nec non & Capitulum Cathedralis, Sede vacante, pro tota Diocesi: Abbates jurisdictionem quasi Episcopalem habentes, & omnes Praelati Regulares respectu suorum subditorum. In voto solemnium castitatis Ordinis annexo, potest Summus Pontifex dispensare, & similiter in votis, quæ in quibusdam Religionibus tribus substantialibus annectuntur; & probabiliter etiam

iam in votis solemnibus Religiose Professionis. Tracl. 17. cap. 3. num. 86. In votis communitatis, seu populi potest ex iusta causa quoad eos, qui personaliter voverunt, Episcopus dispensare: quoad alios vero sola Episcopi voluntate tollitur obligatio. n. 87.

51. Omnes Praelati Regulares, scilicet Generalis in toto Ordine, Provincialis in sua Provincia, Praelatus localis pro suo Conventu habent potestatem ordinariam: (quam etiam possunt aliis delegare,) dispensandi in omnibus votis & juramentis, in quibus possunt Episcopi suos Dioecesanos dispensare. Possunt etiam dispensare in votis Novitiorum, propter jurisdictionem spirituales, quam in eos habent, licet ea irritare non possint. In Novitiorum votis etiam Episcopus dispensare potest, cum non sint totaliter ab ejus jurisdictione soluti. Habent igitur Praelati Regulares, respectu suorum subditorum, potestatem ordinariam dispensandi in quibuscumque votis, reservatis exceptis, exceptis quoque votis substantialibus constitutibus statum, nec non & votis, quæ in aliquibus Religionibus votis substantialibus annectuntur, ut apud nos votum non ambiendi. Et notandum, quod votum triplicis peregrinationis a Regulari emissum, sine licentia Praelati irritum est. Tracl. 17. cap. 3. nu. 88. 89. Possunt etiam Praelati cum suis subditis dispensare in votis de licentia a se concessa emissis, nec non & in votis emissis de licentia Praelati Superioris; & insuper in voto transeundi ad archiorem Religionem, ad quod sufficiens causa erit, si dispensanda credat se in sua Religione melius Deo servitum; & possunt etiam dispensare cum eo qui vovit ingredi archiorem Religionem, ut lasciviam ingrediatur, dummodo dispensantis Religioem ingrediatur, & sufficit quod pater se in ea melius Deo servitum. Ita ex conce. Eugenii IV. Possunt denique cum suis subditis dispensare in votis non peccandi, non mentendi, &c. quoad obligationem ex voto ortam. nu. 90. 91. 92.

52. Habent Confessarii Regulares facultatem

tatem a Summo Pontifice delegatam commutandi quæcumque vota, reservatis exceptis; nec non & dispensandi in iis five intra, five extra confessionem, non solum cum sui, vel alterius Ordinis Religiosis, sed etiam cum quibuscumque secularibus undequaque ad se venientibus, sicuti jure ordinario possunt Episcopi cum suis Dioecesanis dispensare. Tracl. 17. cap. 3. num. 93. 94. Facultas competens Religiosis ad dispensandum in votis, non suspenditur per Bullam Cruciatam. Vota quorum commutatio, vel dispensatio Summo Pontifici reservatur, sunt tantum quinque, scilicet votum simplex castitatis, votum Religionis, Peregrinationis Romanæ, Hierosolymitanæ, & Compollitanæ. In casu urgentis necessitatis, cum non est facilis recursus ad Pontificem, & est in mora periculum gravis damni spiritualis, vel temporalis, potest in iis Episcopus vel alius jurisdictionem quasi Episcopalem habens dispensare: non vero Confessarii Regulares. Attamen non improbabile est talem dispensationem in casu necessitatis, jure ordinario, pertinere ad Episcopos, & consequenter in iis etiam Regulares Confessarios dispensare posse. In casu necessitatis non est absolute dispensandum, sed tantum quatenus opus est: unde si sola voti suspensio sufficiat, hac sola utendum est. Dispensatus ad nubendum, non est absolute dispensatus in voto castitatis, & ideo si fornicetur, polluat; aut ea mortua ad quam duccendam dispensatus fuit, aliam ducat, peccat contra votum. n. 96. 97. 98. 99. 101.

53. Dicta quinque vota ut sint reservata, debent esse certa, absoluta, & integra: ex quocumque autem capite contingat non esse certa, absoluta, & integra, reservata non sunt. Quodcumque ergo ex dictis votis emissum cum intentione se tantum sub veniali obligandi: aut emissum ex metu five gravi, five levi, ad extorquendum votum inculso, reservatum non est. Similiter quodlibet ex dictis votis, si ob aliquam rationem de eo dubitetur an sit reservatum, vel an emissum sit, non esse refer-

vatum judicandum est. num. 102. 103. Nullum ex dictis votis est reservatum, si ex parte materie non sit integrum & perfectum: ut v. g. votum castitatis, quod non sit castitatis absolutæ, perpetuæ, & integræ. Et ideo vota non nubendi, non fornicandi, non se polluenti, non tangendi turpiter mulierem; non petendi debitum, reservata non sunt. Similiter reservatum non est votum castitatis pro determinato tempore; nec votum virginittatis prout est virtus distinda a castitate communi, ac prout importat tantum conservationem virginie floris, qui per primum actum amittitur: nec votum assumendi Sacros Ordines, quia non est castitatis promissive sed promittendæ: nec votum castitatis conjugalis, nisi auctoritate Summi Pontificis sit annexum statui Religio alicujus Ordinis militaris; nec denique votum Religionis non approbatæ. n. 104.

54. Minime reservatum est Votum Religionis non approbatæ, nec votum peregrinationis Romanæ, Compollitanæ, aut Hierosolymitanæ, non ad visitandas Basilicas D. Petri, vel D. Jacobi, vel loca a Christo Domino consecrata, sed ob alium quæcumque finem, v. gr. ad videndas illas regiones, ad oculandos Pontificis pedes, ad convertendos infideles &c. num. 105. Prædicta quinque vota emissa cum aliqua circumstantia, secundum eam circumstantiam minime sunt reservata, si absque tali circumstantia maneat votum quoad substantiam; quare si vovisti ire Romam pedes ad visitandam Basilicam D. Petri, poteris ex dispensatione non reservata, ire equitando. Tracl. 17. cap. 3. num. 106. Votum disjunctivum de materia reservata, & alia non reservata, ut votum castitatis, vel jejuniandi singulari feris textis quoad nullam partem reservatum est, antequam elegerit unam partem: immo etiam si elegerit partem reservatam, adhuc probabiliter est reservatum non esse. n. 107. Juramenta castitatis, Religionis, vel triplicis peregrinationis, Deo facta probabiliter est esse reservata, quia juramentum promissio-

forium Deo factum, coincidit cum voto, num. 108. Materia in quam commutata sunt vota reservata, ex auctoritate Pontificis, vel ejus delegati, reservata non est; & ideo tale votum subrogatum loco prius reservatum non est, num. 109. Votum conditionatum, quod vere, & proprie tale est, nempe quod sub speciali conditione contingenti de futuro emittitur: (Nam conditio de præterito; vel de præsentis, aut necessaria, aut generalis ut si Deus voluerit, aut quæ apponitur ut mera determinatio temporis pro adimplenda obligatione, & non ad eam suspendendam, non reddit votum conditionatum,) quam vis fit materia reservata, sive sit pure conditionale, sive etiam penale, pendente adhuc conditione, reservatum non est; immo neque post adimpletam conditionem, nisi post positionem conditionis, votum renovaverit, vel ratificaverit, seu novum, & absolutum consensus apposuerit, nu. 110. 111. 112. 114. Concessa per Bullam, Jubilæum, vel privilegium facultate absoluta dispensandi, aut commutandi omnia vota, non censetur concessa ad reservata, nisi id specialiter exprimat. Concessa facultate ad unum v.g. ad votum Religionis, non censetur concessa ad alia quatuor, n. 116.

55. Omnino requiri rationabilem, & justam aliquam causam nedum pro licita, sed etiam pro valida votorum dispensatione, constans est omnium Doctorum sententia: Tract. 17, cap. 3, n. 117. In dubio de existentia causæ dispensatio in votis concedi non potest: in dubio autem de causæ sufficientia, & valide, & licite impendi potest; saluberrimum tamen consilium erit aliquam admiscere commutationem, ut omnis tollatur scrupulus, nu. 118. Si realiter causa dispensandi non adsit, sed bona fide utrinque putetur adesse, valet dispensatio. Item valet si vere causa adsit, sed a dispensante minime cognoscatur; & dispensatus cui consisterit de causæ sufficientia, securus erit in conscientia, nu. 119. Causa dispensandi debet semper esse proportionata cum voti materia; & ideo

gravior requiritur causa pro voto de materia graviore. Ad absolutam dispensationem sine admixtione commutationis, satis est quod causa probabiliter & prudenter credatur sufficiens, n. 120.

56. Si votum non fuit perfecte voluntarium, quia ex metu gravi, sive levi extortum: vel quia ex errore circa causam impulsivam: vel quia fuit precipitanter, & inconsiderate emissum: vel fuit absque plena, & perfecta discretionis factum, quod in votis omnium impuberum præsumitur: vel ob aliam rationem; & ad eam causam sufficiens absolutæ dispensationis. Dispensatio autem voti ob defectum plenæ libertatis, raro sine admixtione compensationis impendi debet. Vota vero cum maturo consilio, plenæ, & perfecta libertate, absque ullo errore, & per se emissa, ideoque perfecte, & absolute voluntaria dispensari non possunt, nisi ex causa obstante eorum executioni. Igitur absque alia causa ob præsumptum libertatis defectum absolute, & absque commutatione dispensari possunt vota impuberum: nec non & vota orta ex ira, tristitia, metu, vel alia passione, vel etiam ex metu mortis, naufragii, vel cujuslibet alterius mali. Quando autem votum fuit cum maturo consilio, & perfecta libertate emissum, sufficiens causa erit pro dispensatione: si detur periculum transgressionis: si contingat gravis difficultas in executione, etiam si prævia fuerit in emissionis voti, & etiam si orta sit ex malitia, vel prava consuetudine ejus qui vovit: si voto adstrictus vexetur magnis scrupulis in ejus adimplerione: si dubitetur an tale votum sit impeditivum majoris boni: si bonum commune aliquo modo impediatur: si cedat in damnum domus, vel familie; si dispensatio cedat in maius bonum spirituale dispensandi: & tandem si ex dispensatione dependeat conservatio illustri familie, vel Religionis, poterit etiam ex hac causa admixta aliqua commutatione dispensari. Tract. 17, cap. 3, n. 121, 122, 123, 124, 125.

57. Commutatio voti est cum remanente obligatione voti, ejus materia in aliam

aliam commutatur. Est actus jurisdictionis spiritualis non minus quam dispensatio. Omnes & soli, vota possunt commutari, qui in eis possunt dispensare. Tract. 17, cap. 3, nu. 126, 127. Certum est quod qui potest aliorum vota, potest eodem modo etiam sua propria commutare, nu. 128. Potest quilibet etiam non habens potestatem ordinariam aut delegatam ad commutanda aliorum vota, sui ipsius vota, reservatis exceptis, in evidenter melius commutare, sive contineat materiam promissam, sive non contineat: nunquam tamen in deterius; & hæc commutatio non est actus jurisdictionis, sed superabundans voti adimpletio, nu. 129, 130, 132. In evidenter æquale probabilius est neminem posse propria auctoritate, sive cum causa, sive sine causa sui ipsius vota commutare; taleque commutationem invalidam esse, & peccatum mortale, nisi sit ex iis qui ordinaria, aut delegata gaudent potestate, nu. 134, 135. Commutatio quando conjungitur cum dispensatione, potest ab habente legitimam potestatem fieri in rem inferiorem. At sine dispensationis admixtione, probabile quidem est posse fieri commutationem in rem inferiorem, si non sit notabiliter inferior; probabilis tamen est, debere sub mortali fieri in rem moraliter æqualem, n. 138, 139.

58. Ad ream commutationem non est necesse, quod votum reale commutetur in aliud reale, & personale in personale; nec quod detur in materia equalitas mathematica rei ad rem; sed sufficit quod materia in quam commutatur votum, cedat æqualiter in Dei obsequium, & voventis utilitatem, attentis hæc, & nunc omnibus circumstantiis persone, operis, loci, temporis, & finis ipsius emissionis voti. Primo igitur pro ream commutatione, attendi debet materia ipsa secundum se: 2. conducencia ejus ad finem intentum per votum: 3. Ipsius finis intenti excellentia major, vel minor: 4. Difficultates in adimplerione rei promissæ, & subrogatæ. Tract. 17, cap. 3, num. 140, 142, 143. Non

cum tanto rigore exigitur causa pro commutatione, sicuti pro dispensatione. Quando in Jubilæo, vel Bulla datur facultas commutandi, nulla alia causa requiritur, præter id quod in Bulla præscribitur. Ad commutationem in æquale auctoritate ordinaria, vel delegata faciendam, quæcumque sufficit causa, etiam levis, & etiam tantum ad concedendum petitioni: & solum erit illicita, si non petita fiat. Similiter quando commutatio fit in evidenter melius, hoc ipsum pro causa sufficit, nec alia requiritur. Et idem dicendum quando certum est esse in æquale, & probabiliter in melius, num. 144, 145. Commutatio in minus, absque rationabili causa facta, non solum illicita est, sed etiam invalida, ita ut voventis etiam post adimpletionem materie subrogatæ, teneatur ad adimpletionem prius, & hoc probabilis est, nu. 148.

59. In facultate quæ conceditur per Bullam Cruciatam ad commutanda vota, præter votum castitatis, & Religionis, excipitur etiam ultramarinum: in facultate vero per Jubilæum excipitur tantum votum castitatis; & Religionis; ideoque ad alia non excepta censetur concessa facultas. Sed notandum quod in exceptione solum intelliguntur comprehendi vota castitatis & Religionis, quando sunt perfecta, integra, & completa; nam hæc tantum sunt reservata; ut supra dictum est. Ut virtute Bullæ Jubilæi, aut privilegii fiat votum commutatio, non requiritur sacramentalis confessio. Tract. 17, cap. 3, nu. 151, 152. Votum, vel juramentum emissum in favorem tertii, & ab eo acceptatum acquirit sive ordinaria, sive delegata facultate commutari aut dispensari sine ejus confessione, nu. 156. Votorum commutatio per Jubilæum concessa, ei qui Jubilæum debite suscepit, potest etiam transacto Jubilæi tempore, virtute illius impendi, sive tunc voluerit, sive oblitus fuerit eam petere. Secus dicendum de commutatione per Bullam Cruciatam. Vota commutata virtute Jubilæi cum animo,

no, & intentione lucrandi illud, etiam eo posita non lucrato, non redeunt in pristinum, sed valet commutatio. Secus dicendum si commutatio facta esset in ipsa opera, per quae acquiritur Jubilaeum, & sub conditione ea exercendi. Non peccat mortaliter qui bona fide, animo lucrandi Jubilaeum, commutationem obtinuit, & postea voluntarie illud non suscepit. n. 177. 158.

60. Regulariter veniale peccatum committit Confessorius, qui requisitus a penitente commutationem sine iusta causa negat. Tract. 17. cap. 3. num. 159. Commutatio virtute Bullae Cruciate, tota fieri debet in subsidium temporale pro belli expeditione; vel saltem partialiter; aut si vovens pauper sit, in subsidium spirituale per jejunia, preces, aut alia opera pia: & omnes istae tententiae sunt probabiles, ac tunc. n. 160. 161. 162. Facta, per legitimam potestatem commutatione, tenetur vovens ad materiam subrogatam, & liberatur ab obligatione prioris, quamvis materia subrogata, etiam culpabiliter impleta non fuerit, vel evaserit impossibilis, num. 164. 165. Si commutatio facta sit propria auctoritate, casu quo materia subrogata omissa sit, vel reddita impossibilis, ad priorem redire tenetur, num. 166. Facta per legitimam potestatem commutatione, sive in minus, sive in aequale, sive etiam in melius, liberum est semper voventi redire propria auctoritate ad priorem materiam: & si commutatio pluries facta sit, poterit redire ad quam voluerit. n. 169. 171.

CAPUT IV.

De Adjuratore.

61. **A**djuratio est confessio rei sacrae, per quam adjuratus imperio, aut observatione inducitur, ad aliquid faciendum, vel omitendum. Tract. 22. cap. unico, num. 1. Alia est deprecativa, alia imperativa; alia solemnis, alia pri-

vata. nu. 2. Sola adjuratio per factum numen, vel ad obtinendum aliquid mortaliter peccaminosum, est peccatum mortale. nu. 4. Adjuratore privata omnis creatura rationalis adjurare potest; solemni vero, solum Exorcista. nu. 5. Potestas expellendi demones, quantum est Ordinis, aequalis est in omnibus Exorcistis: secus in quantum est gratia gratis data. nu. 6. Puritas conscientiae, seu Gratia sanctificans non est omnino necessaria ad demones expellendos, valde tamen adjuvat. nu. 78. Omnis, & sola creatura rationalis potest licite adjurari; Deum posse deprecative adjurari, certissimum est. Demones adjuratione tantum adiva, seu imperativa licite adjurari possunt. nu. 9. 11. Creatura irrationalis adjurationis est incapax; exorcismi autem contra Locustas, &c. non immediate contra eas procedunt sed contra demones earum motores. nu. 12. 14. Exorcismus nihil aliud est quam illa ratio, seu formula, qua demones per Deum adjurantur, & exire coguntur. nu. 15. Exorcismi habent ex opere operato virtutem non quidem physicam, sed moralem per modum impetrationis ad demones expellendos, & nociva arcenda. n. 17. Exorcismi infallibilem semper consequuntur effectum vel totalem, & completum, vel partialem, seu vialem, incompletum, & imperfectum. n. 23.

62. Praeter exorcismos sunt alia, quae etiam seorsim accepta virtutem habent ad demones expellendos, scilicet invocatio nominis Jesu, Crux Christi, usus Reliquiarum, Agni Dei, & aqua benedicta. Tract. 22. c. unico nu. 24. Nulla res corporalis habet virtutem naturalem ad directe, & per se demones expellendos; bene vero indirecte, scilicet non contra, sed in ipsum demoneum agendo, sed contra eas dispositiones, vel res naturales, quibus utitur ad homines vexandos. n. 29. 30. De fide est demones, hominum corpora subintrare. nu. 33. Ad hoc ut quis vere sit demoniacus non sufficit exterior demoneum assistentia, nec vexatio per morbos vel alia male-

ficia;

ficia, sed requiritur quod diabolus corpus obsessi subintrat, ipsumque immediate per se vexet, & potestatem habeat sibi manendi tanquam in proprio domicilio, & cum interius, exteriorque torquendi. nu. 34. Per quamcumque partem possunt demones corpus obsessi penetrare. nu. 36. Potest demon ad libitum totum corpus, vel quamlibet ejus partem occupare. nu. 37. Ex omni ordine, & principatu possunt demones humana corpora intrare. nu. 39. Plures simul possunt idem corpus intrare, & tunc obsessus majorem pati solet vexationem. n. 40. 41.

63. Demomacra vexationis signa sunt; si homo loquatur lingua sibi ignota; si scientias, quas nunquam didicit calleat; si postquam arripit cessat, neiciat amplius loqui; vel respondere de iis; si revelet, quae via naturali sciri nequeunt, absque pacto cum demone, & maxime si talis revelatio careat honore sine: si etiam invite, aut voce inconsueta loquatur; si proferre renuat nomen Jesu, aut alicujus Sancti nomen invocare, vel Crucem, aut Reliquias adorare; si iustitruentibus vultus, stupor, inquietudo, vires extraordinariae ad rumpendas catenas, &c. Tract. 22. cap. unico nu. 42. 43. Demon habet vim non modicam, tam in animam, quam in corpus obsessi, prout Deus illi permittit: in corpus quidem directe, in animam vero indirecte. nu. 45. 46. Nullum peccatum committunt obsessi, quando aliquid peragunt per violentiam, aut sensum perturbationem: bene vero si tentatione, suggestione, vel insuasione allecti peccaminosa committant; quia tunc libere consentiunt. n. 48. 49.

64. Exorcista ad demones expellendos processurus, se manere debet spiritalibus armis: Fide, Spe Oratione, jejuniis, humilitate, confessione quoque & communione sui ipsius, & energumini praemisissis, uterge impavidus, ut Christi minister bellum contra diabolum aggrediat. Tract. 22. cap. un. nu. 50. Exorcista ea tantum demoneum imperare, & ab eo interrogare licet, quae ad ejus

Part. I.

expulsionem conducunt. nu. 51. Non licet demoneum imperare ut ipse demones inferiores expellat; bene vero ut ipse cum omnibus locis exeat. nu. 52. Potest licite cogi ad manifestandum nomina, & numerum eorum, & causam ingressus, & ad dandum signum egressus. nu. 53. 54. Peccat mortaliter Exorcista, si cum demone obfideat longos sermones habeat; si interrogando hanc vel illam rem ab eo dicere velit; si interroget cum periculo quod oculata delicta pandat; si interroget non coadive sed deprecative. At si coadive, & imperative absque periculo infamiae proximi aliquid inutile interroget; erit tantum peccatum veniale curiositatis. nu. 56. Cavendum est ne cum demone jocosa, aut nugatoria miscantur; neve in naturam plura loqui quam opus sit. n. 57. Non est illicitum Exorcistae aliquid a demone, semel vel iterum coadive querere quod in Dei gloriam, & proximi utilitatem cedit. n. 59.

65. Ex solo demoneum testimonio de nullitate baptismi, nisi adsint aliae rationabiles conjecturae non licet aliquem inter fideles natum, & educatum etiam sub conditione rebaptizare. Tract. 22. cap. un. nu. 69. Alapis, flagellis, sputis, &c. energumenum afficere, vel opprobriis, si in demoneum contemptum fiat, & prudenter, si sine crudelitate, & sine usu rerum indecentium, & immundarum, licitum est. n. 76. Communiter obsessi exorcisandi sunt in Ecclesia. Moniales vero ad crates tantum. Exorcizanti appropinquare non debent mulieres, quia timidae; & credulae cum sint, exorcismos impediunt: similiter pueri, otiosi curiosi, & omnes indevoti. nu. 78. 79. Demones obfidentes sunt ex iis, qui in hoc caliginoso aere existunt. nu. 82. Egressum renunt ob invidiarum, & livorem in homines. nu. 99. Lunatici, furdi, & muti, & omnes qui majorem Deo habent in obsessis potestatem, difficillius ejiciuntur. nu. 91. Egressus demoneum signa infallibilia nulla sunt. Signum probabilius est, si diu homo a molestiis diabolicis sit immunis. nu. 92. Non

Non sunt petenda signa alicui nociva. nu. 93. Petitioni demonis egressuri; si non sit contra honorem Dei, vel bonum proximi, annui potest. n. 94. Regulariter loquendo; uno decemone expulso omnes expelluntur. nu. 95. Dantur quaedam loca Spectris, & Spiritibus malis infesta, & precipue tempore noctis, ut pote ad terrendum magis opportuno. n. 96. Existim armis Ecclesiasticis, quibus ab energumens, etiam a dormibus, aliisque locis expelluntur. nu. 106. Larvas & alia spectra fabis nigris, armis, sanguine innocentium, & similibus effugare, superstitiosum est. n. 107, 108.

TRACTATUS IV.

De tertio Decalogi precepto.

PROEMIIUM.

REmotis per primum, & secundum Decalogi preceptum verze Religionis impedimentis; & stabilito vero Dei cultu interro per Iidem, Spem, & Charitatem, consequens erat ut tertium preceptum de externo cultu Deo exhibendo poneretur. Quamvis autem hoc preceptum quoad exhibitionem cultus sit divinum; quoad determinationem ejusdem cultus, & temporis, cum sit Ecclesiasticum, solent Doctores hoc loco Ecclesie precepta inserere. Verum quia de 4. Ecclesie precepto actum est capite precedenti; & de 2. & 3. agitur. Tract. 13. & 14. ubi de Eucharistia, & Penitentia; hic solum restat agendum de jejuniis; & decimis.

CAPUT I.

De Sanctificandis Festis.

§. I.

De Fesorum institutione. Et qui ad ea teneantur.

1. **P**receptum de sanctificatione Sabbati inter Decalogi mandata congruenter positum est. Tract. 23. cap. 1. nu. 2. Hoc preceptum est morale, seu naturale, & est ceremoniale. Ut naturale est, importat obligationem vacandi Deo aliquo tempore; ut ceremoniale est, determinat tempus. nu. 3-4. Unice hoc precepto, exterior Dei cultus precipitur. nu. 9. Est affirmativum, nu. 15. Observantia Sabbati, quantum ad determinationem hujus diei non obligat Christianos, sicut nec obligabat alias nationes a Judaeis. nu. 22, 24. Sabbati festivitas ab Ecclesia mutata est in Dominicam, propter multas rationes. nu. 30. Festivitas diei Dominicae est tantum de jure Ecclesiastico. nu. 38. Sicut Judaeis alia festa fuere praeter Sabbatum, ita & Christianis praeter diem Dominicam alia festa praescripta sunt, quae Urbanus VIII. in sua Bulla 291. designat, alius exclusit; his tamen ex Decreto Clem. XI. additur festum Immaculae Conceptionis. nu. 78. Urbanus praeter illa festa quae assignat de precepto, concessit insuper quod de tribus principalioribus Patronis, videlicet Regni, Provinciae seu Diocesis, & Civitatis vel Oppidi celebrari possit festum de precepto. Et ad haec festa observanda etiam Regulares tenentur. Electio autem Patroni iuxta Decretum S. Rit. Congr. 27. Martii 1830. relatum a Gavanto Secti 3. cap. 12. nu. 2. facienda est. nu. 102, 104, 108, 109.

2. Summus Pontifex, & Concilium generale legitimam, festa de precepto pro tota Ecclesia instituire possunt. Tract. 23. cap. 1. nu. 102. Item Episcopi pro sua Diocesi, etiam sine Cleri, vel populi

puli consensu. nu. 112. Non tamen de Beatiss. nondum Canonizatis, pro quibus nihil statui potest inconflata Sacra Congregatione. nu. 115. Nullus Princeps secularis potest dies festos praecipere. Et si quando vacationem a servilibus jubent; tenentur quidem subditi obedire sub poena, non tamen sub mortali ex vi precepti. nu. 118, 119. A media in mediam noctem dies festus computatur. nu. 123. Festum de precepto cadens in diem impeditam transfertur tantum quoad Officium Ecclesiasticum, non vero quoad Indulgentias, & obligationem vacandi a servilibus, & audiendi Sacrum; nisi occurrat in fer. 6. vel Sabbato Majoris hebdomadae, quia tunc transfertur etiam quoad obligationem audiendi Sacrum, & vacandi a servilibus. nu. 126. Preceptum sanctificandi festa ex se obligat sub mortali ad audiendum Sacrum, & abstinendum ab operibus servilibus etiam praesidio scandalo, & contemptu. Ad nihil aliud obligat. nu. 127, 129, 133.

3. Omnes utriusque sexus fideles rationis compotes ad servanda festa de precepto universalis Ecclesiae tenentur; quae obligatio regulariter incipit post completum septennium. Tract. 23. cap. 1. nu. 144. Peregrini, & viatores; (exclusis vagis, & domicilium mutantibus,) dum a proprio Territorio absunt, ad leges, & festa particularia propriae Patriae non tenentur. Vagi tenentur ad festa locorum per quae transeunt; mutantibus vero domicilium tenentur ad festa loci ubi habitare incipiunt. nu. 150, 152. Discessurus a propria Patria ubi festum colitur, & abiturus ubi festum non est, si in loco a quo discedit unica tantum Missa summo mane celebratur, tenetur eam audire ante discessum; secus si tarde celebratur, quia non tenetur expectare; similiter si plures Missae ibi dicantur, & discessurus sit antequam ultima celebratur, non tenetur Missam prius audire. nu. 158. Non tenentur Peregrini ad leges, & festa particularia locorum, per quae transeunt, ibique morantur tantum per duos, vel tres dies. n. 159. Scholares, milites, aulici, mer-

cenarii, &c. qui per majorem anni partem, vel per plures menses, aut per multos dies v. gr. 8. vel decem in aliqua civitate morantur, tenentur ad leges, & festa civitatis illius, vel loci. nu. 161, 164, 167. Regulares exempti tenentur servare festa quae pro tota Diocesi ab Episcopo, seu Diocesana Synodo indicuntur, non autem festa particularia ex voto, aut consuetudine alicujus Civitatis, vel Oppidi introducta, licet ab Episcopo sint approbata. n. 181, 182. Si festum aliquod sit introductum universaliter consensu tum populi secularis, tum utriusque Cleri secularis, & Regularis, ad illud tenebuntur Regulares; hoc tamen difficultum est; & ideo Regulares nisi scandalum sequatur, ad festa particularia locorum ex voto, aut consuetudine introducta non tenentur. nu. 184, 185.

§. II.

De precepto audiendi Sacrum.

4. Preceptum sanctificandi festa ad duo obligat, nempe ad audiendum Sacrum, & abstinendum a servilibus. Tract. 23. cap. 1. num. 197. Ad audiendum Sacrum omnes fideles rationis compotes, & etiam Sacerdotes non celebrantes sub mortali tenentur. Per additionem cuiusque Missae privatae in quacunque Ecclesia, quocunque ritu ab Ecclesia approbata celebratae, satisficit precepto auditionis Sacri in die festo. Tract. 5. cap. 6. num. 1. Per auditionem Missae ante mediam noctem Nativitatis Domini celebratae, satisficit precepto ejusdem diei Nativitatis. Tract. 23. cap. 1. nu. 209. Omisio Sacri ab initio usque ad Evangelium exclusivae, vel a communionem peracta usque ad finem in die festo non est peccatum mortale, quia non videtur materia gravis; non assilens autem consecrationi, vel communioni, vel a consecratione peracta usque ad Paternoster, mortaliter peccat. Tract. 5. c. 6. nu. 2. 3. 4. 5. Satisficit precepto, qui diem Missam ab uno Sacerdote, & aliam

Non sunt petenda signa alicui nociva. nu. 93. Petitioni demonis egressuri; si non sit contra honorem Dei, vel bonum proximi, annui potest. n. 94. Regulariter loquendo; uno decemone expulso omnes expelluntur. nu. 95. Dantur quaedam loca Spectris, & Spiritibus malis infesta, & precipue tempore noctis, ut pote ad terrendum magis opportuno. n. 96. Existim armis Ecclesiasticis, quibus ab energumens, etiam a dormibus, aliisque locis expelluntur. nu. 106. Larvas & alia spectra fabis nigris, armis, sanguine innocentium, & similibus effugare, superstitiosum est. n. 107, 108.

TRACTATUS IV.

De tertio Decalogi precepto.

PROEMIIUM.

REmotis per primum, & secundum Decalogi preceptum verze Religionis impedimentis; & stabilito vero Dei cultu interro per Iidem, Spem, & Charitatem, consequens erat ut tertium preceptum de externo cultu Deo exhibendo poneretur. Quamvis autem hoc preceptum quoad exhibitionem cultus sit divinum; quoad determinationem ejusdem cultus, & temporis, cum sit Ecclesiasticum, solent Doctores hoc loco Ecclesie precepta inserere. Verum quia de 4. Ecclesie precepto actum est capite precedenti; & de 2. & 3. agitur. Tract. 13. & 14. ubi de Eucharistia, & Penitentia; hic solum restat agendum de jejuniis; & decimis.

CAPUT I.

De Sanctificandis Festis.

§. I.

De Festorum institutione. Et qui ad ea teneantur.

1. **P**receptum de sanctificatione Sabbati inter Decalogi mandata congruenter positum est. Tract. 23. cap. 1. nu. 2. Hoc preceptum est morale, seu naturale, & est ceremoniale. Ut naturale est, importat obligationem vacandi Deo aliquo tempore; ut ceremoniale est, determinat tempus. nu. 3-4. Unice hoc precepto, exterior Dei cultus precipitur. nu. 9. Est affirmativum, nu. 15. Observantia Sabbati, quantum ad determinationem hujus diei non obligat Christianos, sicut nec obligabat alias nationes a Judaeis. nu. 22, 24. Sabbati festivitas ab Ecclesia mutata est in Dominicam, propter multas rationes. nu. 30. Festivitas diei Dominicae est tantum de jure Ecclesiastico. nu. 38. Sicut Judaeis alia festa fuere praeter Sabbatum, ita & Christianis praeter diem Dominicam alia festa praescripta sunt, quae Urbanus VIII. in sua Bulla 291. designat, alius exclusit; his tamen ex Decreto Clem. XI. additur festum Immaculae Conceptionis. nu. 78. Urbanus praeter illa festa quae assignat de precepto, concessit insuper quod de tribus principalibus Patronis, videlicet Regni, Provinciae seu Diocesis, & Civitatis vel Oppidi celebrari possit festum de precepto. Et ad haec festa observanda etiam Regulares tenentur. Electio autem Patroni iuxta Decretum S. Rit. Congr. 27. Martii 1830. relatum a Gavanto Secti 3. cap. 12. nu. 2. facienda est. nu. 102, 104, 108, 109.

2. Summus Pontifex, & Concilium generale legitimam, festa de precepto pro tota Ecclesia instituire possunt. Tract. 23. cap. 1. nu. 102. Item Episcopi pro sua Diocesi, etiam sine Cleri, vel populi

puli consensu. nu. 112. Non tamen de Beatiss. nondum Canonizatis, pro quibus nihil statui potest inconflata Sacra Congregatione. nu. 115. Nullus Princeps secularis potest dies festos praecipere. Et si quando vacationem a servilibus jubent; tenentur quidem subditi obedire sub poena, non tamen sub mortali ex vi precepti. nu. 118, 119. A media in mediam noctem dies festus computatur. nu. 123. Festum de precepto cadens in diem impeditam transfertur tantum quoad Officium Ecclesiasticum, non vero quoad Indulgentias, & obligationem vacandi a servilibus, & audiendi Sacrum; nisi occurrat in fer. 6. vel Sabbato Majoris hebdomadae, quia tunc transfertur etiam quoad obligationem audiendi Sacrum, & vacandi a servilibus. nu. 126. Preceptum sanctificandi festa ex se obligat sub mortali ad audiendum Sacrum, & abstinendum ab operibus servilibus etiam praesidio scandalo, & contemptu. Ad nihil aliud obligat. nu. 127, 129, 133.

3. Omnes utriusque sexus fideles rationis compotes ad servanda festa de precepto universalis Ecclesiae tenentur; quae obligatio regulariter incipit post completum septennium. Tract. 23. cap. 1. nu. 144. Peregrini, & viatores; (exclusis vagis, & domicilium mutantibus,) dum a proprio Territorio absunt, ad leges, & festa particularia propriae Patriae non tenentur. Vagi tenentur ad festa locorum per quae transeunt; mutantibus vero domicilium tenentur ad festa loci ubi habitare incipiunt. nu. 150, 152. Discessurus a propria Patria ubi festum colitur, & abiturus ubi festum non est, si in loco a quo discedit unica tantum Missa summo mane celebratur, tenetur eam audire ante discessum; si eius si tarde celebratur, quia non tenetur expectare; similiter si plures Missae ibi dicantur, & discessurus sit antequam ultima celebratur, non tenetur Missam prius audire. nu. 158. Non tenentur Peregrini ad leges, & festa particularia locorum, per quae transeunt, ibique morantur tantum per duos, vel tres dies. n. 159. Scholares, milites, aulici, mer-

cenarii, &c. qui per majorem anni partem, vel per plures menses, aut per multos dies v. gr. 8. vel decem in aliqua civitate morantur, tenentur ad leges, & festa civitatis illius, vel loci. nu. 161, 164, 167. Regulares exempti tenentur servare festa quae pro tota Diocesi ab Episcopo, seu Diocesana Synodo indicuntur, non autem festa particularia ex voto, aut consuetudine alicujus Civitatis, vel Oppidi introducta, licet ab Episcopo sint approbata. n. 181, 182. Si festum aliquod sit introductum universaliter consensu tum populi secularis, tum utriusque Cleri secularis, & Regularis, ad illud tenebuntur Regulares; hoc tamen difficultum est; & ideo Regulares nisi scandalum sequatur, ad festa particularia locorum ex voto, aut consuetudine introducta non tenentur. nu. 184, 185.

§. II.

De precepto audiendi Sacrum.

4. Preceptum sanctificandi festa ad duo obligat, nempe ad audiendum Sacrum, & abstinendum a servilibus. Tract. 23. cap. 1. num. 197. Ad audiendum Sacrum omnes fideles rationis compotes, & etiam Sacerdotes non celebrantes sub mortali tenentur. Per additionem cuiusque Missae privatae in quacunque Ecclesia, quocunque ritu ab Ecclesia approbata celebratae, satisficit precepto auditionis Sacri in die festo. Tract. 5. cap. 6. num. 1. Per auditionem Missae ante mediam noctem Nativitatis Domini celebratae, satisficit precepto ejusdem diei Nativitatis. Tract. 23. cap. 1. nu. 209. Omissio Sacri ab initio usque ad Evangelium exclusivae, vel a communicatione peracta usque ad finem in die festo non est peccatum mortale, quia non videtur materia gravis; non assilens autem consecrationi, vel communioni, vel a consecratione peracta usque ad Paternoster, mortaliter peccat. Tract. 5. c. 6. nu. 2. 3. 4. 5. Satisficit precepto, qui diem Missam ab uno Sacerdote, & aliam

aliam dimidiã ab alio successive audit; quod si audiantur istæ duæ medietates inverso ordine sine iusta causa, erit peccatum veniale. Dnas Sacri medietates eodem tempore audiens; non satisfacit præcepto. num. 7. 3. 11. Qui nequit Missam integram audire, quia tarde advenit, & non sit alia, si nondum sit peracta consecratio, tenetur residuum audire. nu. 13. Omissio materia levis in auditione Sacri voluntarie, & sine causa est semper peccatum veniale. n. 14. Contingit aliquem audisse Missam, & tamen peccasse mortaliter, quia se exposuit periculo non audiendi: & aliquem non audivisse, & nihilominus non peccasse, quia incalpebiliter omisit. n. 16.

5. Ad satisfaciendum præcepto audiendi Missam requiritur presentia moralis, humana, ex se Religiosa. Non est tamen necesse quod Sacerdos videatur, vel verba audiantur, sed sufficit quod ex aliorum signis percipias quid agatur. Tract. 5. cap. 6. nu. 17. Dormiens etiam involuntarie per notabilem Missæ partem non satisfacit præcepto, sed tenetur alteram audire. nu. 18. Ebrius Missæ assistens non satisfacit. nu. 19. Qui dum Missæ assistit preces recitat, etiam ex debito: qui pro deferendo libro, vino, aliique necessariis a Sacrificio recedit: similiter qui ob populi multitudinem post columnam exiit, dummodo ex aliorum signis advertat quid agatur in Missa, Missæ præcepto satisfacit. nu. 20. 21. 23. Requiritur etiam ad satisfaciendum præcepto intentio, sive voluntas libera audiendi Sacrum; quare si quis cum positive contraria voluntate nolendi audire Sacrum in Ecclesia omnino vinculis detineretur, præcepto non satisfacit. Non tamen desideratur intentio adimplendi præceptum; ideoque si quis Missam libere audiat, etiam præceptum ignoret, vel per illam Missam satisfacere non intendat, sed per aliam sequentem, nihilominus satisfacit nec aliam audire tenetur: obligabitur autem ad aliam audiendam in casu quo ex conscientia erronea credat se non satisfacisse. nu. 24. &c. Puer metu punitio-

coactus Missam attente audiens satisfacit, quia metus non tollit voluntarium. Si famuli quasi coacti gratia comitandi herum Missam audiant, alias non auditur. 23. Satisfaciunt quidem præcepto, sed peccant mortaliter per illam pravam voluntatem conditionalem non audiendi, si herum non comitentur. Satisfacit etiam qui ex fine mortaliter pravo v. gr. furandi &c. Missam audit; licet aliunde peccet ratione pravi finis. nu. 32. 33. 34.

6. Ad satisfaciendum præcepto audiendi Sacrum requiritur attentio, non solum externa nempe vacatio ab omni alia occupatione externa ex se distractiva, sed etiam attentio interna saltem virtualis, sicut requiritur ad Officium divinum. Tract. 5. cap. 6. nu. 37. 39. Triplex attentio interna ad Missam, & Horas canonicas haberi potest. Prima ad ea, quæ Sacerdos dicit, & facit, ut ad quandam rem sacram: Secunda ad ea quæ illis verbis, & actionibus significantur: Tertia. Ad Deum. Prima est sufficiens: Secunda melior: Tertia optima; secunda tamen, aut tertia ad adimplendum præceptum minime necessaria est. Tract. 23. cap. 1. num. 399. 400. Qui incipit audire Missam, vel recitare Officium cum intentione attendendi, seu quantum in se est vacandi Deo, & non mutat animum in contrarium, nec eam intentionem retrahat, etiam dum Missam audit, vel Horas recitat, ultro, & adverteat ad alia distrahat, præcepto satisfacit, dummodo non advertat se distrahi a Missa, vel Officio. Tract. 5. cap. 6. nu. 41. 42. Nec Confessarius, nec penitens tempore actualis confessionis satisfacit præcepto audiendi Missam. nu. 46. Exercens tempore Missæ actiones externas non incompatibiles cum attentione necessaria ad Missam, satisfacit quidem, sed committit peccatum veniale gravissimum irreverentia. n. 51. Qui omnino in Deum absorptus, raptus, aut extaticus Missæ interest, præcepto periculisissime satisfacit. Tract. 23. cap. 1. num. 198.

7. Monachi antiqui in solitudinibus

ma-

manentes non tenebantur præcepto audiendi Missam: nunc autem illicitum est, quod tunc sanctum, & laudabile est. Tract. 23. cap. 1. num. 207. Excusantur ab obligatione audiendi Missam excommunicati, vel interdicti: corporali impotentia laborantes; nec illi tenentur uti privilegio Altaris portabilis, vel Oratorii privati: morali impotentia laborantes, qualis est. 1. periculum notabilis damni in vita, rebus, vel honore; 2. notabile incommodum, & difficultas accedendi ad Ecclesiam habita ratione personarum, distantia loci, temporis v. gr. pluviosus; &c. 3. Impedimentum urgentis negotii, si nec Missa preveniri potuit, nec tale negotium alio tempore expediri; 4. Officii proprii, & iustæ obedientiæ adimplendo incompatibilis cum auditione Sacri, ex quo capite excusantur milites in excubiis; gregis custos, non habens locum; Matres, & nutrices habentes infantes, quos nec deserere possunt, nec habent cui commendent; famuli a Domino in aliquo ministerio occupati. Quinto titulus charitatis, v. g. ad intervendum infirmo. 6. conseruendo rationabilis legitime præscripta, v. g. non egrediendi domo ob motum conjugis; abstinendi per aliquot dies, ab ingressu Ecclesiarum post parum. Excusantur etiam ab auditione Missæ qui domi se continent ob immicitias, contagium, vel aliud grave damnum imminens: & qui, occasione Missæ, graves rixas & scandala oritura prævidet. Item qui sine sui decore domo exire nequit, ut mulier honesta carens decenti habitu. Item viator, ne itinere socios amittat, a quibus sublevari sperat ab expensis, vel defendi a latronibus. Tract. 5. c. 6. n. 53. &c.

S. III.

De præcepto abstinendi a servilibus operibus.

8. Alterum, quod in hoc præcepto iuberetur, est vacatio a servilibus. Tract. 23. cap. 1. n. 211. Opera servilia, quæ

hic prohibentur, illa proprie dicuntur, & sunt, in quibus homo homini servit, quæque per artes mechanicas diriguntur: Homo autem homini servit dicitur in operibus corporalibus ad utilitatem, & commodum corporis ex sua institutione proxime ordinatis; ut conficere vestes, construere domos, agros colere, &c. nu. 214. Peccatum, non est proprie opus servile, nec per illud vitiositas diæsi observantia. nu. 218. Pingere etiam fiat recreationis, vel addiscendi gratia, probabilis est esse opus servile, in die festo prohibitum. Acu pingere in communi sententia opus servile est. nu. 231. 232. Venatio, occupatio, & piscatio probabilis est quod sint opera servilia; attamen in die festo ex consuetudine, aut ob materie parvitatem licita. Piscationes tamen rebus, & cum navigis, & magno labore, sine dispensatione non licent. nu. 236. Iter agere sive equestre, sive pedestre opus terrene non est, nec in die festo prohibetur num. 240. Multionibus, seu agazonibus licitum est non solum die festo iter incæptum cum bestis onulis continuare, verum & inchoare: item ea omnia preparare, quæ necessaria sunt ad iter, ut Ephodium, victum, vestes, &c. quia hæc accessoria sunt num. 243. 244.

9. Opera servilia religiosa sunt quæ ad divinum cultum ordinantur. Horum quedam sunt spiritalia, ut Sacramentorum administratio: alia corporalia, in quibus Dei cultus per se consistit, ut Crucem, vel Sanctorum imagines in processionibus deferre, Organa pullare, &c. alia sunt sacrorum preparatoria, & divino cultui propinqua, ut Campanas pullare, Hostias concinere, ornare templa, &c. Sacramentorum administratio, & alia immediate ad cultum Dei pertinentia, nec non opera corporalia, in quibus Dei cultus consistit, cum proprie servilia dici nequeant, certum est minime per ea festi observantiam violari. Opera etiam preparatoria Sacrorum in die festo licite præstari possunt, etiam si die præcedenti licet possent.

Tract.

Tract. 23. cap. 1. num. 246. 247. 251. Colere agros alicujus Ecclesie pauperis, vel Hospitalis, vel ad eorum edificia lapides, ligna &c. vehere, muros construere, &c. non licet in die festo, nisi ultra pietatem adit necessitas, & Prelati licentia. Ceterum quia fere omnes Ecclesie, & monasteria jam his temporibus egestate laborant; ideo tam pro his, quam pro aliis causis piis possunt licite agricole, aliique officiales suas operas diebus festis impendere. nu. 252. Docere, studere, scribere, nec non & transcribere, etiam ob mercedem, opera servilia non sunt, nec illicita in die festo. Delinatio, seu adumbratio edificii construendi non violat festum. nu. 262. 266.

10. Speciali dispositione juris canonici prohibentur etiam in die festo mercatus, & placitum. Tract. 23. cap. 1. nu. 274. Mercatus nomine veniunt non solum nundine, que semel, vel bis in anno fiunt, sed etiam que semel in mense, vel hebdomada, & etiam emptiones, & venditiones, que singulis diebus presentibus mercibus, & apertis januis fiunt. Secus autem dicendum de aliis negotiationibus, locationibus, conductionibus, vel aliis similibus contractibus; hec enim sub nomine mercatus minime comprehenduntur, probabilis est. Plus tamen non obstantibus, consuetudine jam fere toto terrarum orbe introducta, diebus festis tam nundine quam mercatus licito fiunt: immo etiam ubi consuetudo vigerit, licite fiunt etiam quotidianae emptiones, & venditiones etiam presentibus mercibus, non tamen in publica officina, seu apotheca. Licitum est in die festo vendere, & emere solis verbis contrahendo, esto in hoc multum temporis infumatur; quia sic habet timoratorum consuetudo. Item licet vendere in die festo vinum, carnes, fructus, & quecumque alia esculenta, eaque apportare ad locum ubi vendenda sunt. Licet etiam vendere calcos, & vestes novas, aut veteres, quibus sulci utuntur; quia hi non possunt commode aliis diebus ad urbem

venire. Vendere quoque licet diebus festis candelas, & similia, pro quibus de pretio non est conveniendum. Tandem bona defuncti sub hasta vendere licet. n. 269. 272. &c.

11. Sub nomine placiti prohibentur omnes actus ad iudicium, sive criminale, sive civile pertinentes, qui sunt citatio partis, processus formatio, seu cause cognitio, & sententie prolatio. Tract. 23. cap. 1. nu. 280. Citatio partis, sive active sumpta, nempe decreti intimandi emanatio; sive passive sumpta nempe ipsius decreti intimatio facta in die festo, illicita, & invalida est; etiam si fiat in die profesto, sed ad comparandum in die festo: si vero fiat in die profesto, sed plures dies assignentur pro termino, inter quos dies non festi inveniantur, licita, & valida erit. nu. 284. Formatio processus seu cause cognitio importat testium juramentum de veritate dicenda, & eorum examen. Nec licite, nec valide possunt in die festo testes examinari, aut juramentum prestare. n. 285. 287. Probabilis est, pro causis spiritualibus, v.g. matrimonialibus, licitum esse in die festo juramentum emitte. nu. 290. Juramentum extrajudiciale, & privatum in die festo nullo iure prohibetur. nu. 296. Omnis sententia sive criminalis sive civilis, judicalem strepitum requirens, ejusque executio in die festo invalida est, & illicita. nu. 299. Secus dicendum de sententia excommunicationis, suspensionis, & interdicti, necnon de omnibus actibus jurisdictionis voluntariae, ut sunt dispensationes, indulgentiae, provisiones beneficiorum, &c. nu. 300. 308. Sententia Judicis arbitri procedentis, servato ordine juris, in die festo lata illicita, & irrita est; secus dicendum de sententia Arbitratoris partes amicitabiliter componentis. n. 302. Probabilis est appellationem die festo interpositam licitam, & validam esse; at appellationis prosecutio omnino irrita, & illicita est. nu. 304. Omnes actus extrajudiciales, ut summaria scribere, Judicem informare in die festo liciti sunt. num.

num. 306. Urgente necessitate, aut fundente pietate, partis citatio, & omnes alii strepitus judiciales in die festo licent. n. 308.

12. Laborantes in die festo, a peccato mortali excusat materia parvitas, quod est commune omni precepto. Quare peccatum mortale non erit laborare minus, quam per duas horas: at si quis in die festo per duas horas laboret, tenendum est peccare mortaliter. Tract. 23. cap. 1. num. 311. 313. Dominus servis suis precipiens, ut singuli per modicum tempus laborent, non peccat mortaliter, sicut nec ipsi servi exequentes, licet multi sint. Tract. 23. cap. 1. num. 317. Quatuor causae assignantur, ob quas laborantes in die festo a culpa excusantur, que sunt: Religio, necessitas, pietas, & dispensatio. Tract. 23. cap. 1. num. 310. Religionis causa ea omnia licent, de quibus supra. num. 8. mentionem fecimus. Pietatis opera per se talia, non violant festum, ut sepelire mortuos, vestire nudos, curare infirmos &c. Opera vero servilia, que solum sunt pia per accidens, & ex ordinatione operantis, in die festo minime licent, nisi ultra pietatis causam adsit etiam necessitas. Ideo festum violant, qui sola pietatis causa, in die festo operantur, ut inde elemosinas erogent: qui pro loco pio congregant lapides, ligna &c. qui vias publicas pro victoribus sternunt: qui pro pauperibus vestes conlunt. Quapropter si Ecclesia, aut Monasterium dives sit, non licebit in die festo talia pro eo exercere verum adjuncta pietati necessitas, talia opera licita reddit, ut num. 8. dictum est. n. 319.

13. Altera causa, ob quam diebus festis laborare licitum est, est necessitas, tum propriae salutis corporalis, tum proximi: aut ob vitandum imminens damnum. Ex hac causa excusantur milites ad propriam salutem conservandam dimicantes, terram effodientes, aggeres, & repagula construentes, tormenta bellica parantes &c. Pauperes qui aliter, quamque familiam nequeunt decenter

sustentare, dummodo secreto, & auditu prius Sacro laborent, & solum quantum eorum sustentationi sufficiat. Tract. 23. cap. 1. num. 323. 324. Pistoris quoque panem necessarium confidentes, & coquentes, & farinam parantes; cibos preparantes, & coquentes; nec non & animalia occidentes, & excoriantes; si die profesto hac prestare non poruerunt: Dulciana confidentes, si sint eis ius quorum usus est quotidianus; immo etiam alia quecumque, si consuetudo adit, vel ad aliquam solemnitatem desiderant, & in die profesto preparari non possunt, vel tunc preparata deterioris sint conditionis: Agricole tempore messis & vindemie, segetes, & uvas colligentes, grana triturantes, aut flante vento purgantes, frenum excicantes, & in locum tutum ferentes, tum quia hec sunt necessaria Reipublice, tum ob periculum damni ex pluvia, grandine &c. num. 325. 326. 327. 328. 329.

14. Excusantur etiam barbitonores radentes agricolas, alioque operarios, & itinerantes, non vero radentes eos qui sine incommodo aliis diebus radi possunt: item chirurgi, pharmacopoeae, & quotquot infirmos curant, etique inferunt, vel medicamenta preparant, aut geomodolibus pro corporali proximi salute laborant. Tract. 23. cap. 1. num. 333. 334. 336. Item sartores, qui vestes necessarias pro funere, nuptiis, aut alia simili causa faciunt, si profestis diebus facere non poruerunt: quod extenditur etiam ad calum, quo quis advena veniens ad urbem, careat vestibus suo statui convenientibus. Idem dicendum de sutoribus, num. 337. Item calcantes equos pro actu iter agentibus, vel sequenti die summo mane iter acturus, & etiam pro agricolis, qui ad oppidum pro calcendis equis adveniunt, & instrumenta eorum fracta resicientes: item publici operarii, qui occasione publice lictitiae, vel ob adventum Principis alijus, theatra, arcus triumphales preparant &c. & publici provisorii earum rerum, que ad vicium sunt necessaria, si pro-

fi provisio praveniri non potuit: nec non & deficientes pontes, fontes, vias publicas, & huiusmodi, quae differri non possunt. num. 334. 346. 347. 348.

15. Item excusantur famuli, qui a suis heris in die festo laborare coguntur, si timeant a famularum excludi, nec facile alium, cui serviant, invenire possint: nisi in contemptum diei festi laborare cogantur: in tali enim casu, etiam si mors imminet, omnino illicitum est laborare. Communiter tamen credendum est, heros non sine iusta causa precipere, maxime si sint timoratae conscientiae. Item excusantur hortulani, qui tempore activo rigant olera: excollantes ferrum, coquentes vitrum, calcem, lateres, saponem &c. si in die festo coctionem continuant; non licet tamen in die festo incipere, maxime illarum rerum quae tribus, vel quatuor diebus coquantur. Et generaliter excusantur quotquot ex omissione operis grave sibi damnum imminere rationabiliter cognoscunt. Tract. 23. cap. 1. num. 339. 341. Ob acquirendum notabile lucrum, probabilis est non licere in die festo laborare. num. 343. Improbabilis est opinio docens, licere Missam omittere in die festo, ob lucrum cessans, vel ob venationem. num. 345. Postremo in die festo laborantes excusat a culpa, dispensatio Superioris. nu. 351. Qui in hoc dispensare possunt sunt Summus Pontifex pro tota Ecclesia: Episcopus pro sua Dioecesi: Generales, Provinciales; Superiores locales pro suis Religiosis, & familiaribus: Parochi urgente necessitate, cum Episcopo adiu non potest, pro sua Parochia, & ad tempus. num. 358. 359. 360.

CAPUT II.

De Jejunio, Decimis &c.

§ I.

De essentia jejunii; & de huius precepti obligatione.

16. **J**ejunium Ecclesiasticum, de quo tantum hic loquimur: & de quo extat Ecclesiae preceptum est parsimonia vultus, & abstinentia ciborum iuxta formam ab Ecclesia prescriptam. Tract. 23. cap. 2. num. 2. Ad Ecclesiasticum jejuni formam tria requiruntur: abstinentia a carnibus, unica comestio, & temporis refectioni praesumptum. num. 8. Duo priora sunt de essentia jejuni, tertium vero est quid accidentale. Abstinentia a carnibus est pars essentialis principalis: unica vero refectionis est pars essentialis minus principalis. num. 9. Praeceptum Ecclesiasticum de jejunio obligat sub mortali. nu. 11. Sub nomine carniū veniunt omnia illa animalia, quae iuxta communem usum, & medicorum iudicium contradistinguuntur a piscibus. In dubio, ad discernendas veras carnes a piscibus, inspicendum est an diu animalia extra aquam vivere valeant; si enim diu extra aquam vivunt, verae carnes sunt, & in die jejunii prohibentur. num. 13. Limaces, Ranæ, Conchæ Locustæ communiter ut pisces habentur. Lutria verosimiliter piscis esse censetur. Corvi marini, Fulicæ, Lontæ, & aliae aves, quae in aquis cibum quaerunt, licet fortassis piscium saporem habeant, verae carnes sunt, & in die jejunii prohibentur. Idem dicendum de Camelote. Testudo ut piscis habetur. Sub nomine carniū veniunt etiam olera cocta cum Carnibus, & jus ipsius carnis: sicut ova, & lacticia; & haec solum in Quadragesima prohibentur; in aliis vero jejuniis ubi contraria consuetudo non viget, licite comeduntur. n. 15.

17. In die jejunii mortaliter non peccat, qui carnis parvam sumeret quantitate.

viam, et octavam unciæ partem ad summum. Tract. 23. cap. 2. num. 16. 17. Possunt Coqui carnes heris preparantes in die jejunii, eas ex officio sui necessitate gustare. Idem dicendum de infirmorum ministris; quibus etiam aliquod carnis comedere licet, si opus sit, ad excitandum aegri appetitum: Charitas enim prior est omni Ecclesiae precepto. num. 18. Potest in diebus prohibitis vesci carnibus, qui alium cibum non habet, vel nonnulli panem, dummodo per plures dies duret inedia. Item fidelis transiens per terras infidelium, aut haereticorum, si grave ei periculum imminet abstinendo. Similiter in infidelium, seu haereticorum trucidibus remigantes, dummodo edere non cogantur in contemptum Ecclesiae. nu. 19. Perpetuo amentibus, & pueris ante aetatem rationis diebus vestris, licite carnes ministrari possunt. Usus autem rationis, completo septennio, adesse censetur; etiam si non constet. Quod si & ante septennium adesse constet, ex tunc minime eis poterunt ministrari. n. 20.

18. Dispensatus ad carnes, ex omnibus carnibus comedere potest; quod si nocivas comedat, non peccabit contra hoc preceptum, sed contra preceptum naturae temperantiae. Tract. 23. cap. 2. nu. 21. Probabilis est, quod dispensatus ad carnes, non sit absolute dispensatus ad duas comestiones, si dispensatus sit ob ciborum nocivum: bene vero si sit dispensatus ob infirmitatem, vel notabilem debilitatem. num. 26. Toties quis graviter peccat, quoties in die comedit carnes, aut alios cibos vestros. Idem dicendum de eo, qui ob votum ab eis abstinere tenetur. At si quis vivit jejunium, fracto per primam comestionem jejunio, si postea plures comedat, non peccabit, etiam si comedat carnes, quae totum ratione jejunii tenebatur a carnibus abstinere. n. 30. In Quadragesima prohibentur sub mortali ova, & lacticia, etiam in diebus Dominicis, ubi talis consuetudo est. num. 32. 34. 36. Olliatum mendicantes possunt edere in quadragesima ovorum frusta eis donata. Ubi pisces

deficiunt possunt pauperes, qui labore quotidiano victum sibi quaerunt, vesci ovis, & lacticiis diebus vestris; & suis etiam domesticis, messoribus, putatoribus &c. praebere ad vires reparandas, & laborem terendum. num. 40.

19. Unica comestio essentialiter requiritur ad jejunium: & haec est consuetudine introducta. Tract. 23. cap. 2. nu. 42. Qui die jejunii semel comedit, sed cibis se ingurgitat, peccat quidem precepto jejunii, sed peccat contra temperantiam. num. 44. Si quis in die jejunii pluries comedat, non tamen de cibis prohibitis, solum peccat mortaliter in prima fractione jejunii, in aliis vero comestionibus post secundam, nec venialiter peccat. Solum per secundam comestionem mortaliter distinctam a prima frangitur jejunium; ceterum autem comestio mortaliter diversa, quando interruptio excedit dimidiam horam. Excusabitur tamen qui propter aliquod negotium, vel mercem aliquam vendendam, etiam per unam horam prandium interruptit. num. 49. Non frangunt jejunium lectores, & mensae ministri in Monasteriis aliquid cibi praesumentes, censetur enim quadam prandii inchoatio, & ista interruptio iusta de causa fit. Idem dicendum de coquo, & de famulis mensae dominorum intervientibus. Similiter de eo, qui prandium differre debet, ultra communem horam, ne vires deficiant; quia id sumitur per modum medicinae. num. 51. 30. Electusum, in magna quantitate sumptum, frangit jejunium, quia sic non habet rationem medicinae, sed cibi; si vero in modica quantitate sumatur ob medelam, praeservationem, aut etiam ob delectationem, non frangit, quia non est principaliter institutum ad nutriendum. Tract. 23. cap. 2. num. 52. 53. Vinum quocumque sine sumatur minime frangit jejunium. num. 56. Potus Cervisiae, Aloxiæ, aquae Saccharo conditæ, vel aliarum aquarum artificialium, in quibus parum de rebus substantialibus sit mixtum, non frangit jejunium. Potus eorum liquorum, qui per se ordinati sunt ad nutriendum, ut jus

lac; & similia frangit jejunium. nu. 57. Cocolatum nondum liquatum; cum sit verus cibus, frangit jejunium. Similiter cocolatum liquatum lacte, mixtum ovis, farina. num. 58. Probabilis est portionem Cocolaticam simplicem ex se frangere jejunium, nisi materia parvitas excuset. num. 60. Una circiter uncia pasta cocolati dissoluta, censetur materia parva. num. 63. Mala citrea, poma, pyra, uva &c. in notabili quantitate sumpta ad extinguendam sitim frangunt jejunium. num. 64. Qui in die jejunii pluries quid modicum sumit, si ad notabilem quantitatem perveniat, frangit jejunium. n. 68.

21. Jentaculum vespertinum fuit consuetudine introductum. Tract. 23. cap. 2. num. 70. Licitum est pro vespertino jentaculo octo cibi uncias fumere; & hæc est communior, & probabilior sententia: hæc autem quantitatem si quis una, vel duabus uncis tantum excedat, non erit peccatum mortale. num. 72. In periculo Nativitatis Domini, pro vespertino jentaculo, sumi potest quantitas duplo, vel triplo major de fructibus, herbis, aliisque rebus saccharo confectis, non tamen de pane. Probabilis est posse de prædictis sumi quantum libuerit in eodem pervigilio. num. 73. Idem dicendum, etiam si vigilia Nativitatis occurrat in sabbato. Eodem privilegio uti potest, qui ad ejusdem vigiliæ jejunium tenetur ex voto, aut penitentia injuncta. n. 74. Idem etiam in pervigilio Resurrectionis, & Pentecostes, ubi talis consuetudo vigerit. num. 75. Panis, olera, & fructus sunt materia apta pro jentaculo ferotino. Quinque uncie panis cotti, cum aqua, sale, & oleo licite sumi possunt. num. 77. Legumina, & ordeum non sunt materia apta pro jentaculo ferotino. num. 78. Circa ciborum tamen qualitatem, consuetudini standum est; cum enim hoc jentaculum consuetudine introductum sit, consuetudini etiam standum est, quoad ea, quæ sumi debent. num. 80. Ova, & lacticia non sunt materia pro jentaculo, etiam ubi in die jejunii permittuntur. n. 81.

22. Justa causa interveniente; v. gr. urgentis negotii, sermonis, itineris, studii &c. potest mane sumi jentaculum, & differri prandium ad vespem: sine causa vero erit peccatum veniale. Tract. 23. cap. 2. n. 82. At nullo modo peccabit qui omisso jentaculo, protrahet prandium ad vespem. Qui in vigilia Nativitatis, sive cum causa, sive sine causa differt prandium in vespem, non potest mane fumere jentaculum solito majus, sed tantum prout in aliis jejuniis; & oppositum est omnino improbabile. num. 83. Hora prandii pro die jejunii, his temporibus est circa meridiem. nu. 84. Qui in die jejunii, sine justa causa, per duas vel tres horas ante meridiem prandium sumit, venialiter tantum peccat: Qui vero cum justa causa v. gr. itineris, concionis, lectionis ad mensam, vel etiam urbanitatis &c. nullo modo peccat. num. 87. 90. Jejunii præceptum obligat in Quadragesima, in vigilia Nativitatis Domini, Assumptionis, Apostolorum, (excepto festo SS. Apostolorum Philippi, & Jacobi, & S. Joannis) S. Joannis Baptistæ, S. Laurentii, & in feriis quatuor temporum. In vigilia Pentecostes jejunium obligat sub mortali, non ex præcepto, sed ex consuetudine ubique recepta. Si vigilia S. Matthiæ occurrat in die ultimo Bacchanalium, debet eadem die jejunari. Si vigilia S. Joannis Baptistæ occurrat in die Corporis Christi, anticipatur jejunium ex declarat. S. Congreg. 92. &c. Circa dies Rogationum, & Vigiliam Ascensionis, tam quoad jejunium, quam quoad abstinentiam, servanda est consuetudo locorum. n. 101.

23. Omnibus feriis 6. tenentur fideles sub gravi a carnibus abstinere, nisi ea die contingat festum Nativ. Domini. Tract. 23. cap. 2. nu. 102. Qui absolute vorit determinata die jejunare, vel a carnibus abstinere, vel ad id ex regulari observantia tenetur, debet id adimplere, etiamsi tali die occurrat Nativitas Domini. Ita expresse cap. explicari. De observ. jejuniorum. num. 102. 104. 106. Quod si vorens expresse exceptit ralem diem,

diem, non tenebitur. num. 107. Regularis obligatus ex sua lege ad abstinentiam a carnibus, si occurrere Nativitate Domini in feriam 6. carnes comedat, tantum contra suam legem peccat. num. 108. Regularis factus Episcopus, etiam ex præcepto suæ Regulæ, vel quarto voto ad abstinentiam feriæ 6. a carnibus tenetur: si tali die occurrat Nativitas Domini, licite poterit carnes manducare; quia ex vi status Episcopalis ab omnibus absolvitur observantis, tribus substantialibus votis exceptis. nu. 107. Abstinentia a carnibus in die Sabbati obligat sub mortali in iis tantum locis, ubi talis consuetudo viget. num. 109. Obligatio jejunii, & abstinentiæ incipit a media nocte, & terminatur ad mediam noctem. Punctum mediæ noctis ubi horologium adest, secundum illud accipiendum est, nisi constet esse falsum: ubi vero non est, vel fallax est, moraliter accipiendum erit. num. 111. Si duo, vel plura sint horologia probabilia, cuilibet possumus conformari. Si media nox sit ad pulsationem horologii, probabile est posse usque ad ultimum idem campanæ comedi carnes, adveniente vigilia die sequenti. In dubio de media nocte, si sequenti die obliget jejunium, postestote stat pro libertate; sed si præcedenti die tantum. Si sequenti die Eucharistiam fumere debes, & dubites an punctum mediæ noctis advenierit, nihil fumere potes. num. 112. 113. 115.

S. II.

Jejunii præcepto, qui obligentur, & qui excusentur.

24. Ecclesiastici jejunii præceptum obligat utriusque sexus fideles, vixesimo primo ætatis anno completo. Tract. 23. cap. 2. nu. 117. Ante dictum tempus potest quilibet, transacto 14. anno, ad jejunium voto a se emisso, vel penitentia imposta, aut etiam jure naturali, propter vincendam gravem tentationem, quæ aliis mediis superari non possit, obligari.

Licet jejunii præceptum non obliget ante 21. annum, obligat tamen abstinentia a cibis vetitis eos, qui sunt doli capaces. num. 118. Qui die jejunii hora v. gr. 9. matutina complet annum 21. si tunc jejunium nondum fregit, licet deinceps observare tenetur; quia sicuti tempus requisitum ad Ordines, Professionem, & Matrimonium, ita etiam ad jejunium computatur a puncto natiuitatis. num. 120. Concors Doctorum sententia est, Religiosos professos teneri ante 21. annum ad jejunia Regulæ propriæ observanda, sub mortali, vel veniali, prout ipsa Regula dicit, non tamen tenentur ad Ecclesiæ jejunia. num. 121. Ad jejunia particularia locorum, ubi Monasteria habent minime tenentur Religiosi. num. 123. De vagis, & peregrinis; vide tract. de legibus, & hoc tract. numer. 3.

25. Quatuor communiter assignantur causæ eximentes ab obligatione jejunii scilicet; impotentia, labor, pietas, & dispensatio. Certum omnino est, omnem impotentiam, tam physicam, quam moralem a jejunii obligatione eximere. Ratione impotentiae non solum a jejunio, sed etiam ab abstinentia quoad carnes excusantur infirmi, convalescentes, & similes, licet infirmis culpabiliter contracta fuerit. Tract. 23. cap. 2. nu. 124. Ad jejunium minime tenentur, qui vacuo stomacho capitis vertiginem patiuntur; & qui ob jejunium fere per totam noctem calescent, aut dormire non possunt. Qui duo cautela habent, probabilis est non eximi a jejunio. num. 125. Prægnantes, & lactentes licet robuste sint, minime ad jejunia tenentur; immo cum prægnantibus in abstinentia a carnibus facile dispensari potest. num. 126. Nuptæ si ex jejunio ad debitum reddendum inhabiles fiant, excusantur a jejunio; & idem dicendum de marito; Similiter mulier quæ ob jejunium deformis, & exosa redderetur marito. Virgo nubilis si ob jejunium confusum notabiliter deformis fieret, sufficere si duobus, vel tribus diebus in hebdomada jejunet. num. 127. Probabilis est lex-

genarios esse robustos, hac nostra ætate, excusari a jejunio, num. 130. Religiosi sexagenarii utriusque sexus ad jejunia Regule tenentur; nisi alia iusta causa excusetur, num. 132. Excusantur quoque a jejunio pauperes, & ostitiam mendicantes; qui non habent unde unam competentem refectorem sumere possint, si qui enim nummos repositos habeant, minime excusantur. Quare illi omnes excusantur, qui nihil aliud habent ad comedendum, nisi panem, fructus, corpora, & similia, etiam si tantum veluti soleant, n. 133.

26. Rustici, artifices, & operarii laboriosa opera incompatibilia cum jejunio exercentes, pro magna diei parte, minime tenentur ad jejunium, si pauperes, si divites sint; qui quamvis uno, vel altero die propter festum occurrentes cessent a labore, atramen etiam pro eo die excusantur a jejunio, ob antecedentium, & subsequendum dierum laborem. Si Confessarius alicujus artis laborem non novit, ex parentis ipsius assertionem, de ejus obligatione iudicium ferat. Tract. 23. cap. 3. num. 136. A jejunii obligatione excimuntur pedibus iter agentes, ad minus per duodecim italica miliaria; nisi propter debilitatem complexionis, vel inopiam arduitatem, etiam paucioribus miliaribus, tantum quis fatigetur, quantum alius duodecim, quia in tali casu esto iter sit breve, non tenebitur ad jejunium. Item excusantur curiales tam pedestres, quam equestres, si pluribus diebus, si uno tantum curant, num. 137. Item simpliciter equitando iter agentes, si per plures dies equitare debeant, omnibus illis diebus a jejunio excimuntur; at iter equestre unius diei tantum, (nisi iter agens aliqua particulari de causa valde fatigetur,) non est secundum se labor incompatibilis cum jejunio, ideoque non excusat, num. 138. Sartores, & barbatores excusantur. Eos tamen Ledesma, Palaus, Fagundes, & Leander excusant si tota die laborant, num. 139. Piscatores, scribæ, secretarii &c. ad jejunia tenentur.

num. 140. Milites si in castris, si in munitionibus ad jejunium minime tenentur, n. 141.

27. Opera pietatis, charitatis, vel misericordiarum, aut Religionis, sive corporalia, sive spiritualia sint, a jejunio excusant, quando cum eo commode componi nequeant; etiam si voluntarie fiant. Tract. 23. cap. 2. num. 142. Quare pietatis titulo excimuntur; qui pluribus infirmis servant in Hospitalibus; & Monasteriis, & qui infirmo alicui per totam noctem assistit: Peregrinantes ad loca sacra, si commode jejunare non possunt, nec peregrinationem discurrere, ne amittant locos, num. 143. 144. Voluntaria flagellatio publica, ut sit in Hebdomada sancta, & processiones licite est, & quando cum jejunio compati nequit, ab eo excusat, num. 146. Qui magnum studium, & ingenii laborem, docendo, & instruendo patiuntur: oppositores ad cathedras; concionatores eo die, quo concionantur, si ter vel quatuor in hebdomada concionentur: Lectores, & Cathedrali, qui ad lectiones faciendas magno studio, & labore desudant, a jejunio excimuntur, num. 147. 148. 149. Confessarii raro a jejunio excusari debent. Cantores si ex jejunio adfert periculum amittendi vocem, ab eo excimuntur, num. 150. 151. Qui animo non jejunandi ponit causam a jejunio excusantem, etiam si appositio causæ aliis illi citata sit, non peccat contra jejunii præceptum causam apponendo, vel jejunium omitrendo; quia iste ab obligatione legis extrahitur, num. 152.

28. Ultimus titulus ab obligatione jejunii excimens est dispensatio. *Est autem dispensatio juris alicujus relaxatio, ab habente legitimam potestatem facta.* Tract. 23. cap. 2. num. 154. Summus Pontifex potest pro tota Ecclesia in jejniis, & carum abstinencia dispensare: Idem cum iusta causa possunt Episcopi pro sua Diocesi: Prælati Regulares pro suis subditis, scilicet Generales pro tota Religione: Provinciales pro suis Provinciis: Superiores locales pro suis Conventibus: & ex consuetudine Parochi pro suis Pa-

rochii. Et in iis casibus, in quibus prædicti possunt cum suis, possunt etiam secum dispensare. Et quod de dispensatione quoad jejunium, intelligitur etiam de dispensatione in abstinencia a carnibus, & de hora refectiois. Parochorum vicarii, Confessarii, Medici, Abbates, seu Prioris monialium possunt tantum declarare an in tali casu jejunii seu abstinencia præceptum obliget, vel non obliget, n. 155. 156. Imprudenter agunt Prælati illi, qui subditum cum causa dubia dispensationem potentem, eum suæ conscientie remittunt; cum tuta conscientia, in dubio de sufficientia causæ, valeant dispensare; vel si causa est absolute insufficientis, partim dispensare, & partim commutare, & sic libidum a pluribus scrupulis liberare, num. 157. In causa dubia od infirmitatem, aut debilitatem, potest Religiosus abique alia dispensatione jejunium frangere, ex privilegio Sixti IV. num. 158. Possunt Episcopi in aliquo casu, jejunium alicujus vigiliæ in præcedentem diem transferre, excepta vigilia S. Martini occurrente ultimo die Bacchanalium, n. 160.

§. III.

De decimis, primitiis, & oblationibus.

29. Quintum Ecclesiæ præceptum est de decimis, primitiis, & oblationibus Ecclesiæ solvendis. *Decima est quantum bonorum licite acquisitorum decima pars Deo data, sive ipsius minister ex divina constitutione debita.* Tract. 18. cap. 3. n. 52. Alia est prædialis que ex fructibus agrorum, prædiorum, piscinarum, molendinorum &c. accipitur. Alia personalis, que ex iis que ab industria personæ proveniunt; alia mixta ex prædiali, & personali, ut fœtura animalium; & eorum fructus, ut lana, lac, caseus &c. ibidem. Decima partim est ex jure divino, partim ex jure Ecclesiastico. Ex jure divino debita est Ecclesiæ ministris congrua sustentatio: ex jure Ecclesiastico est talis, vel talis, pro congrua Ec-

clesiæ ministrorum sustentatione, assignatio, num. 53. Pontifex solus sua potestate absoluta potest, quem voluerit, relicta congrua pro ministris sustentatione, ab obligatione solvendi decimas liberare, num. 54. Consuetudine etiam mala fide, & sine titulo introducta, & per quadraginta annos non interrupta, potest aliquis a decimarum solutione excimi, dummodo Ecclesiæ ministris congrua relinquatur. Idem dicendum de prescriptione cum probabilis titulo, & bona fide per 40. annos non interrupta. Ad prescriptionem autem sine titulo, requiritur immemorabile tempus. Potest per compositionem, transactionem, vel commutationem, obligatio solvendi decimas suspendi, accedente auctoritate Summi Pontificis, si per multum tempus facta sit, inter laicos, & Clericos nequit fieri compositio de futuris decimis ad longum tempus. Ad faciendam compositionem inter unam, & aliam Ecclesiam, sufficit auctoritas Episcopi. Compositio de decimis jam debitis a quolibet particulari fieri potest, sicut eas potest liberaliter remittere, & pro solutis habere, num. 55.

30. Decime personales solvendæ sunt ex omnibus que quis licite acquirit, deductis expensis: at nullis, aut sene nullibi sunt in usu. Tract. 18. cap. 3. num. 46. Decime prædiales, aut mixte solvi debent ex omnibus fructibus integris mobilium, & immobilium, antequam deducantur expensæ, & tributa; nisi aliud sit consuetudine introductum. Non tenentur quis ex melioribus solvere, sed ex mediocribus; qui vero ex deterioribus daret, peccaret graviter contra iustitiam; & ad restitutionem teneretur. In conditionibus decime semper excludi intelligitur, nec ratio nec illius, conductor pretium offerre potest, num. 57. 58. Omnes fideles baptizati, nullo excepto, ad decimas solvendas tenentur, nisi aliis sine exempti, etiam Clerici, immo & ipsi Parochi decimas tenentur solvere, (etiam si sint Clerici, vel Parochi illius Ecclesiæ cui decima debetur,) non quidem de bo-

nis Ecclesiæ, sed ex patrimonialibus, alique sibi propriis. Illud Patrimonium, ad quod quis ordinatur, non computatur inter bona Ecclesiæ. In extrema necessitate constituti, ad decimas non tenentur. Qui sunt in gravi necessitate excusantur quidem pro tunc; at si ad meliorem fortunam devenerint, supple-re tenentur quod omiserunt. nu. 59. 60. 61. Non solventes decimas, aut suadentes, aut curantes non solvi, aut eas sibi usurpantes, excommunicationis penam incurrant. Regulares ex concessione Eugenii IV. non tenentur sive in confessionibus sive in concionibus, hor-tari fideles ad solvendum decimas; nisi super hoc fuerint ab Episcopis requisiti. nu. 62. De privilegiis exemptionis Regularium a solutione decimarum. Vid. Tract. 12. n. 67.

31. Primitivæ sunt primi fructus terræ, quos Deo tanquam omnium largitori, & creatori offerimus. Tract. 27. cap. 3. nu. 7. In lege nova datur præceptum Ecclesiasticum solvendi primitias: at tale præceptum fere nullibi observatur. Quoad obligationem eas solvendi, quoad quantitatem, & personas quibus solvi debent, quoad res de quibus solvenda sunt, & quoad locum ubi reponenda, consuetudini standum est. nu. 4. 5. 6. Oblatio est donatio quædam verum mobilium, vel immobilium facta Deo, Ecclesiæ, aut ejus ministris. nu. 7. Probabilis est nullum in jure canonico de oblationibus dari præceptum. num. 9. Atamen si alicubi consuetudo eas solvendi, ut obligatoria continuata sit per tempus præscriptionis necessarium, habebit vim legis. num. 15. Oblationes etiam fiant particulari imagini, altari, aut capellæ in Ecclesiâ, aut sacello spectant ad Parochos, seu Rectores Ecclesiæ. nu. 19. Oblationes factæ in Ecclesiis Regularium, non ad Parochos, sed ad ipsos Regulares spectant, etiam si hant imaginibus, seu capellis ubi est fundata aliqua Confraternitas. nu. 22. 24. Prohibentur oblationes facere fratres dissidentes, raptores, usurarii; oppressores pauperum; sacrilegi; servus ab Ec-

clesiis, ad quas confugerant extrahentes, & matricidæ, si publici sint, & emendari nolint; & denique publici pe-nitentes. n. 26. Oblationes filii usurpantes, aut impediens ne percipiantur, ipso facto excommunicationem incurunt. Admittentes ad oblationes usuales in altari faciendas excommunicatos, & denunciatos a Papa, incurunt excom-municationem majorem. Admittentes vero excommunicatos excommunicatione majori, vel interdictos non toleratos, incurunt interdictum ab ingressu Ecclesiæ. nu. 27.

TRACTATUS V.

De 4. & 5. Decalogi præcepto.

PROŒMIUM.

Sicuti per prioris tabule præcepta ho-mo recte ordinatur ad Deum, ita per ea, quæ in secunda continentur, recte ordinatur ad alios homines; ut scilicet jus suum cuique tribuat, & neminem lædat. Convenienter igitur quarto loco ponitur præceptum de honorandis parentibus, nec non de iis quæ quisque Majoribus, æqualibus, & inferioribus debet. Deinde subjicitur præceptum, quo prohibetur homicidium, omnique alia sive alterius, sive sui ipsius corporalis læsio; nec non etiam gula, & ebrietas, quibus vitæ propriæ notabilia damna inferuntur.

CAPUT I.

De Honorandis parentibus.

§. I.

Quid debeant parentibus filii, & parentes filiis.

1. CUM parentum nomine veniant non solum qui nos carne genuerunt,

runt, sed etiam Ecclesiæ Prælati, Sacerdotes, Principes, Mariti, Tutores, Curatores, Magistri, Domini, & Sones: videndum est quid ex vi hujus præcepti singulis debeat. Et prius quid debeant filii parentibus, & parentes filiis. Debent ergo filii propriis genitoribus: 1. Honorem, & reverentiam; 2. Obedientiam in omnibus licitis, in quibus eorum subsumt potestati; 3. Sustainationem, seu in necessitatibus subventionem. Tract. 24. cap. un. nu. 2. Hinc graviter peccant filii contra pietatem, & honorem parentibus debitum, si eos odio habeant; si ex animo eis grave ma-lum exoptent; si torvis oculis aspiciant, maledicant, aspere alloquantur, contemnant, subannent, notabiliter lædant, in eos manus injiciant, ad gravem iram provocent: si parentes mortuos debite sepulture non mandent; si eorum debita, (cum hæredes sunt infirmitati, & hæreditatis, quæ acceptata sit, vires sufficiant,) non solvant; si non curent ut parentes in mortis articulo constituti Sacramenta suscipiant, & testamentum conficiant; si eos acculent alicujus criminis etiam veri in judicio, (excepto crimine læsæ majestatis, antequam patretur, & crimine hæresis;) si ad aliquam dignitatem evecti, parentes inopes, & abjectæ conditionis dedignantur agnoscere: excusantur tamen a mortali in hoc casu, si inde grave damnum filiis immiseret: si ultra inopiam etiam infamia notarentur, ut si essent hæretici, hostes patriæ, vel rei læsæ majestatis; aut si solum externe dissimularent absque interno contemptu, & occulte eis subvenirent. n. 4. 5.

2. Peccant quoque mortaliter filii si parentibus non obediunt in iis quæ pertinent ad bonos mores, & ad salutem animæ, & in iis quæ ad bonum familiæ, & rei familiaris regimen spectant. Tract. 24. cap. un. num. 6. Non tenentur tamen obedire parentibus in electione status; & possunt iis inconsultis & iniuriis, Religionem ingredi, Clericatum assumere, & matrimonium contrahere, prout dictum est. Tract. 9. nu.

26. & tract. 15. nu. 36. Denique gravi-ter peccant filii, si parentibus in gravi necessitate constitutis, quantum sibi possibile est, non subveniant, etiam si pater, vel mater damnati essent a Justiciæ ad pereundum fame, etiam si gravissimis penis prohibuitur esse eis alimenta ministrare. Licite non potest filius, parentibus in gravi necessitate relichis, Religionem ingredi. Probabilis est filium iam in Religione profectum, ut parentibus in gravi necessitate constitutis subveniat, egredi non posse & Monasterio sine legitima Superioris licentia, qua etiam sine justa causa denegata, egrediendi peccabit, & penis fugitivorum subiacet, sive necessitas præcesserit Religiosam professionem, sive non. Non tenetur Prælati licentiam concedere Religioso vivendi extra Monasterium ad subveniendum inopiam parentum. Quod si necessitas esset extrema, nedum poterit, sed & tenebitur egredi, etiam invito Prælato, & Claustro ad subveniendum non tantum patri, sed & cuiilibet proximo in tali necessitate constituto: ut si domus vicini arderet; vel aliquis in puteum caderet, nec adesse qui succurrere posset. Religiosus cum legitima licentia, Monasterio egrediens ad alendos parentes, non ex hoc dissimulare potest habitum Religiosum, etiam si aliter alere non possit, nisi ex licentia summi Pontificis; sed postquam parentum necessitati sufficienter providerit, tenetur statim ad Monasterium redire. num. 10. 14. 15. 18.

3. Licentiam concedere mandandi extra Claustra ad subveniendum parentibus, spectat ad Generalem, vel Provincialem. Tract. 24. cap. un. num. 19. Hæc obligatio alendi parentes, & e contra, transit etiam ad heredes legatarios, vel donatarios, & ad quoscunque eorum bona gratuito perveniunt. Quare si filius bona sua donavit Monasterio, tenebitur istud parentes illius alere. Similiter si pater bona sua largitus Religioso, tenebitur hæc alimenta prestare filiis, etiam illegitimis, & spuris. num. 20. Habens patrem, & filium in æquali ne-

nis Ecclesiæ, sed ex patrimonialibus, alique sibi propriis. Illud Patrimonium, ad quod quis ordinatur, non computatur inter bona Ecclesiæ. In extrema necessitate constituitur, ad decimas non tenentur. Qui sunt in gravi necessitate excusantur quidem pro tunc; at si ad meliorem fortunam devenerint, supple-re tenentur quod omiserunt. nu. 59. 60. 61. Non solventes decimas, aut suadentes, aut curantes non solvi, aut eas sibi usurpantes, excommunicationis penam incurrant. Regulares ex concessione Eugenii IV. non tenentur sive in confessionibus sive in concionibus, hortari fideles ad solvendum decimas; nisi super hoc fuerint ab Episcopis requisiti. nu. 62. De privilegiis exemptionis Regularium a solutione decimarum. Vid. Tract. 12. n. 67.

31. Primitivæ sunt primi fructus terræ, quos Deo tanquam omnium largitori, & creatori offerimus. Tract. 27. cap. 3. nu. 7. In lege nova datur præceptum Ecclesiasticum solvendi primitias: at tale præceptum fere nullibi observatur. Quoad obligationem eas solvendi, quoad quantitatem, & personas quibus solvi debent, quoad res de quibus solvendæ sunt, & quoad locum ubi reponendæ, consuetudini standum est. nu. 4. 5. 6. Oblatio est donatio quædam rerum mobilium, vel immobilium facta Deo, Ecclesiæ, aut cuilibet ministro. nu. 7. Probabilis est nullum in jure canonico de oblationibus dari præceptum. num. 9. Atamen si alicubi consuetudo eas solvendi, ut obligatoria continuata sit per tempus præscriptionis necessarium, habebit vim legis. num. 15. Oblationes etiam fiant particulari imagini, altari, aut capellæ in Ecclesiâ, aut sacello spectant ad Parochos, seu Rectores Ecclesiæ. nu. 19. Oblationes factæ in Ecclesiis Regularium, non ad Parochos, sed ad ipsos Regulares spectant, etiam si fiant imaginibus, seu capellis ubi est fundata aliqua Confraternitas. nu. 22. 24. Prohibentur oblationes facere fratres dissidentes, raptores, usurarii; oppressores pauperum; sacrilegi; servus ab Ec-

clesiis, ad quas confugerant extrahentes, & matricidæ, si publici sint, & emendari nolint; & denique publici pe-nitentes. n. 26. Oblationes filii usurpantes, aut impediens ne percipiantur, ipso facto excommunicationem incurunt. Admittentes ad oblationes usuales in altari faciendas excommunicatos, & denunciatos a Papa, incurunt excom-municationem majorem. Admittentes vero excommunicatos excommunicatione majori, vel interdictos non toleratos, incurunt interdictum ab ingressu Ecclesiæ. nu. 27.

TRACTATUS V.

De 4. & 5. Decalogi præcepto.

PROŒMIUM.

Sicuti per prioris tabule præcepta ho-mo recte ordinatur ad Deum, ita per ea, quæ in secunda continentur, recte ordinatur ad alios homines; ut scilicet jus suum cuique tribuat, & neminem lædat. Convenienter igitur quarto loco ponitur præceptum de honorandis parentibus, nec non de iis quæ quisque Majoribus, æqualibus, & inferioribus debet. Deinde subjicitur præceptum, quo prohibetur homicidium, omnique alia sive alterius, sive sui ipsius corporalis læsio: nec non etiam gula, & ebrietas, quibus vitæ propriæ notabilia damna inferuntur.

CAPUT I.

De Honorandis parentibus.

§. I.

Quid debeant parentibus filii, & parentes filiis.

1. CUM parentum nomine veniant non solum qui nos carne genuerunt,

runt, sed etiam Ecclesiæ Prælati, Sacerdotes, Principes, Mariti, Tutores, Curatores, Magistri, Domini, & Sones: videndum est quid ex vi hujus præcepti singulis debeat. Et prius quid debeant filii parentibus, & parentes filiis. Debent ergo filii propriis genitoribus: 1. Honorem, & reverentiam; 2. Obedientiam in omnibus licitis, in quibus eorum subsumt potestati; 3. Sustainationem, seu in necessitatibus subventionem. Tract. 24. cap. un. nu. 2. Hinc graviter peccant filii contra pietatem, & honorem parentibus debitum, si eos odio habeant; si ex animo eis grave malum exoptent; si torvis oculis aspiciant, maledicant, aspere alloquantur, contemnant, subannent, notabiliter lædant, in eos manus injiciant, ad gravem iram provocent: si parentes mortuos debite sepulture non mandent; si eorum debita, (cum hæredes sunt infirmitati, & hæreditatis, quæ acceptata sit, vires sufficiant,) non solvant; si non curent ut parentes in mortis articulo constituti Sacramenta suscipiant, & testamentum conficiant; si eos acculent alicuius criminis etiam veri in iudicio, (excepto crimine læsæ majestatis, antequam patretur, & crimine hæresis;) si ad aliquam dignitatem evecti, parentes inopes, & abjectæ conditionis dedignantur agnoscere: excusantur tamen a mortali in hoc casu, si inde grave damnum filiis immiseret: si ultra inopiam etiam infamia notarentur, ut si essent hæretici, hostes patriæ, vel rei læsæ majestatis; aut si solum externe dissimularent absque interno contemptu, & occulte eis subvenirent. n. 4. 5.

2. Peccant quoque mortaliter filii si parentibus non obediunt in iis quæ pertinent ad bonos mores, & ad salutem animæ, & in iis quæ ad bonum familiæ, & rei familiaris regimen spectant. Tract. 24. cap. un. num. 6. Non tenentur tamen obedire parentibus in electione status; & possunt iis inconsultis & iniuriis, Religionem ingredi, Clericatum assumere, & matrimonium contrahere, prout dictum est. Tract. 9. nu.

26. & tract. 15. nu. 36. Denique gravi-ter peccant filii, si parentibus in gravi necessitate constitutis, quantum sibi possibile est, non subveniant, etiam si pater, vel mater damnati essent a Iudice ad pereundum fame, etiam si gravissimis penis prohibuitur esse eis alimenta ministrare. Licite non potest filius, parentibus in gravi necessitate relichis, Religionem ingredi. Probabilis est filium iam in Religione profectum, ut parentibus in gravi necessitate constitutis subveniat, egredi non posse & Monasterio sine legitima Superioris licentia, qua etiam sine justa causa denegata, egrediendi peccabit, & penis fugitivorum subiacet, sive necessitas præcesserit Religiosam professionem, sive non. Non tenetur Prælati licentiam concedere Religioso vivendi extra Monasterium ad subveniendum inopiam parentum. Quod si necessitas esset extrema, nedum poterit, sed & tenebitur egredi, etiam invito Prælato, & Claustro ad subveniendum non tantum patri, sed & cuiilibet proximo in tali necessitate constituto: ut si domus vicini arderet; vel aliquis in puteum caderet, nec adesset qui succurrere posset. Religiosus cum legitima licentia, Monasterio egrediens ad alendos parentes, non ex hoc dissimulare potest habitum Religiosum, etiam si aliter alere non possit, nisi ex licentia summi Pontificis; sed postquam parentum necessitati sufficienter providerit, tenetur statim ad Monasterium redire. num. 10. 14. 15. 18.

3. Licentiam concedere mandandi extra Claustra ad subveniendum parentibus, spectat ad Generalem, vel Provincialem. Tract. 24. cap. un. num. 19. Hæc obligatio alendi parentes, & e contra, transit etiam ad heredes legatarios, vel donatarios, & ad quoscunque eorum bona gratuito perveniunt. Quare si filius bona sua donavit Monasterio, tenebitur istud parentes illius alere. Similiter si pater bona sua largitus Religioso, tenebitur hæc alimenta prestare filiis, etiam illegitimis, & spuris. num. 20. Habens patrem, & filium in æquali ne-

necessitate constitutos, prius debet filio quam patri subvenire; nam in ordine ad subveniendum attendi debet amor intensivus & ex parte conjunctionis, magis quam amor ex parte objecti: filius autem est aliquid patris, sed non e contra, nu. 21. Creditore, & parente in extrema necessitate constitutus, prius parenti quam creditori subveniendum est. Que diximus de filii respectu parentum, & de parentibus respectu filiorum, quoad obligationem alimenta præstandi, extenduntur ad alios ascendentes, & descendentes, par est enim quoad eos obligatio, cum urget necessitas. Obligatio alendi parentes afficit etiam filios naturales, & spurios, nu. 25. 26. Septem sunt causæ ob quas filii possunt exheredare parentes, & eis alimenta non absolute necessaria ad vitam denegare. Prima si parentes, aut avi filius, sive nepotibus veneno, aut alio modo vitam auferre tentaverint. Secunda, si pater cognoverit uxorem filii, vel concubinam ejus domi retentam: vel Mater rem habuerit cum marito filiae, vel ejus amato. Tertia, si impediunt ne filius condat testamentum. Quarta, si amentes facere tentaverint filios. Quinta, si filios amentes curare neglexerint. Sexta, si captivos filios liberare noluerint. Septima, si parentes hæretici sint, & filii Catholici, nu. 27.

4. Parentes ex vi hujus præcepti debent filios bonam educationem, congruam sustentationem, & curam ut in honesto vite statu collocentur. Tract. 24. cap. un. num. 28. Quare peccant mortaliter parentes, qui per se, vel per idoneos magistris non curant ut filii adiciant, que necessaria sunt ad salutem æternam, & ut eis literis dent operam, quibus ceteri ejusdem conditionis erudiri solent: impense autem factæ a patre in hoc respectu non debent; nec post patris obitum in partitione computandæ sunt; quia censentur donatæ, nisi constet oppositum: Peccant etiam si occasiones peccandi a filijs non avertant: eorum peccata dissimulent: consilio, aut malo exemplo ad peccatum indu-

cant, vel a bono retrahant: Si Religione ingressum prohibeant, vel ad eum cogant: si non corrigant, vel immoderate corrigant notabiliter lædendo. num. 29. Item graviter peccant, si quovisq; habiles non sunt ad alimenta sibi acquirenda, ea ipsis non præbeant: si sufficientem diligentiam non adhibeant ad acquirenda bona pro sustentatione, & decenti filiarum dote. Tenetur pater alimenta dare etiam filijs spuris, ex quocunque damnato concubitu penitus, & etiam filio a Religione expulso, etiam filio hæretico, excommunicato, vel profcripto. Alimento- rum nomine veniunt victus, vestitus, lectus, habitatio, & medicinae. n. 30. 32. 33.

5. Mater tenetur filijs etiam spuris lac præbere usque ad triennium: reliqua vero impense a patre fieri debent. Si mater lacte careat, vel alio jullo impedimento excusetur; pater suis expensis supplere debet. Si pater ad hæc omnia impotens sit, et præstare tenetur mater. Si uterque desit, tenetur avi, & alii ascendentes; primo tamen qui sunt de linea paterna. Deficientibus omnibus ascendentibus, tenentur alimenta præbere consanguinei propinquiore. Tract. 24. cap. un. num. 34. Peccant saltem venialiter matres, quæ sine justa causa filios per se non lactant; inde enim non levia damna proli adventunt. Quod si mater ex justa causa non possit, tenetur sub mortali providere de bona, & honestis moribus instructa, nutrice, n. 35. Peccant mortaliter parentes qui filios Hospitali, aut divitum domibus, nutriendos, exponunt, sive juxta causam, v. g. necessitatis, aut celandi delicti, vitandæque infamie. Quod si pater dives sit, teneri dictis Hospitalibus satisfacere pro expensis, probabilis est. num. 36. Obligatio alendi filios etiam spurios, transit ad hæreticos patris, & etiam ad eos, qui per donationem bona patris acceperunt; non vero ad eos, qui per emptionem, permutationem, vel alium similem contractum bona patris obtinuerunt. num. 37. 38.

6. Parentes tenentur sub mortali dotare filiam nubere volentem; idcirco dicendum de filio Religionem ingredi volente, vel ad sacros Ordines promoveri. Tract. 24. cap. un. num. 39. Filiam, quæ sit suavis 25. annis contra parentium voluntatem nubentem, etiam si indigno nubat, ipsi parentes dotare tenentur; ius enim impuratur quod indigno nupterit, quia presumuntur in mora culpabili. nu. 40. Si fuerit minor 25. annis adhuc eam dotare tenentur saltem quoad alimenta necessaria vite, etiam si indigno nupterit, si ei aliunde non suppetant. Etiam filio contra patris voluntatem nubenti, tenetur pater alimenta præbere, nec non & ejus uxori, si aliunde non habeant, num. 41. 42. Licet parentes ob plures causas, ut infra dicetur, possint filios exheredare, nunquam tamen possunt eis alimenta omnino ad vitam necessaria negare. n. 43. Tenentur denique patres curare ut filii decentem vitam eligant; non tamen possunt eos ad determinatum vite statum adigere; & peccabunt mortaliter, si eos cogant Religionem ingredi, vel cum hac determinata persona contrahere: & si filiam ad Religionem cogant, exceptis casibus in jure expressis, etiam excommunicationem incurrunt, prout in Trid. sess. 25. cap. 18. Peccant saltem venialiter parentes permittentibus filiam se cultus amare, quam suo statui conveniat, licet ex bono fine id faciat, nu. 45. Quod si ornatus sit scandalosus, aut in grave damnum domus, vel creditorum vergens, mortaliter peccabant id permittendo. n. 45.

7. Quatuordecim sunt causæ ob quas possunt parentes exheredare filios, seu descendentes. Prima, Est violenta manum injectio in parentes, que sit peccatum mortale. Secunda, Gravis contumelia, que arbitrio prudentum ad exheredationem sit sufficiens. Tertia, si filius accuset patrem de crimine quod mereatur penam mortis, exili perpetui, vel notabilis infamie; non tamen si accuset de crimine hæresis, prodicionis Reip. vel læsæ majestatis. Item si in

similibus casibus fuerit testis, vel procurator contra patrem non rogatus, neque coactus, Quarta, Si fuit maleficus, incantator, vel cum talibus communi-caverit. Quinta, Si conatus est occidere patrem quovis modo. Sexta, Si carnaliter cognovit uxorem patris, vel ejus concubinam quam unicam domi habebat. Septima, Si fuit delator, vel denunciator in Judicio contra patrem, ob quod plura damna pertrulit. Octava, Si a patre rogatus in carcere coarctato, fidejuberem noluit pro eo, sive in persona live pro debitis: sed hoc non currit in filiabus. Nona, Si impedit ne pater conderet, aut revocaret testamentum. Decima, Si filia seculari tempore opportuno, oblatam sufficientem dotem, & luxuriose vivat ut meretrix; secus si etiam mater luxuriose vivat. Undecima, Si filia nupterit servo non libero, aut famulo libero; extra hunc casum, etiam si contra voluntatem patris nubat, exheredari non potest. Duodecima, Si parentes in amentiam lapsos curare noluerit ad sanitatem reducere. Decimatercia, Si eos captivos redimere noluerit. Decimaquarta, Filios, si a Fide apostataverint, parentes Catholici ex heredere possunt. Tract. 14. cap. 5. n. 90.

5. II.

Quid uxor marito & maritus uxori.

8. Maritus debet uxori amorem, cohabitationem, & alimenta. Mortaliter peccat maritus si uxorem verbis infamatoris, & graviter injuriis ferio afficiat; si carnaliter, & immo-derate verberet, aut pumat; si per multum tempus sine justa causa cum ea non cohabitet non solum in eadem domo, sed etiam ad eandem mensam accumbendo, & in eodem lecto jacento; justa autem & legitima causa erit, si maritus domus negotia tractet, si ex sententia judicis ad tempus exulet, si periculum vite imminet, si mutuo consensu quoad thorum amore continentie separantur, dummodo incontinentie periculum absit, (quod

(quod in juvenibus raro abest.) Si Rex ad bellum convocet, si brevem peregrinationem instituire velit, nam ad longam consensu uxoris requiritur. Uxor nullam peregrinationem absque consensu mariti aggredi potest. Quando ob aliquam ex dictis causis, vir legitime abesse potest: si diu in uno loco mansurus est, & sine magnis expensis, eam ducere potest comitari volentem, ad id tenetur: secus si brevi reverurus sit, aut ad eam ducendam magna requirantur expensae. *Tract. 24. cap. unic. num. 46. 47. 48.* Graviter peccat maritus, si absque legitima causa, quae raro adesse potest, uxorem impediatur ab adimplitione praeceptorum divinorum, aut Ecclesiae. *num. 49.* Graviter peccat maritus si uxorem debitis fraudet alimentis. Si non accipit dotem, eam alere non tenetur; bene vero si sine dote accipere sponte consentit; aut si ipsa uxor sit in obsequio mariti. *n. 50.*

9. Si uxor sine iusta causa viro non cohabitatur, eam alere non tenetur, etiam si dotem acceperit. Si maritus sit pauper, & uxor dives, tenetur haec praestare illi alimenta necessaria, etiam ex paraphernalibus, si dotalia non sufficiant. In extrema necessitate prius subveniendum est patri, & filiis, quam uxori: ut in gravi tantum necessitate, prius uxori quam parentibus. *Tract. 24. cap. un. num. 51.* Si dos ob promittentis culpam non tradatur, vel tota non tradatur, vir non tenebitur ad alimenta, nisi pro rata dotis soluta. Ob dotem non solutam nequit vir negare debitum conjugale; quia illud non ex traditione dotis, sed ex essentia matrimonii consurgit. Si maritus concessit prorogationem solutionis dotis, tunc tenetur alere, etiam si terminus concessus transactus sit, promittentisque factus sit impotens. Tenetur uxorem alere etiam si dos soluta fortuito perit; secus si perit culpa uxoris ipsius, nisi in casu quo eius pater ipsam alere nequeat, *num. 53.* Probabilius est posse virum alimenta negare uxori adulterae, non solum quando adulterium publicum est,

sed etiam quando est occultum: Insuper probabile est posse uxori alimenta negare; etiam si in solis oculis, & amplexibus deprehendatur, dummodo oscula sint notoria; vel si occulta, nimis lasciva sint, vel uxor sit nobilis. Immo etiam si iniuste a viro expulsa fornicetur. *num. 55.* Lite pendente, pro divortio faciendo, tenetur vir uxori admittere saltem in foro externo alimenta ministrare, & expensas pro lite. *num. 57.*

10. Debet uxor marito honorem, obedientiam, & cohabitationem. Quare si virum spernat: si notabiliter sit inobediens in iis, quae ad bonos mores, & ad familiae regimen spectant, & velit ipsa gubernare: si absque iusta causa viro non cohabitatur, aut debitum non reddat: si nimis rixosa sit, & ad blasphemandum provocet, mortaliter peccat. *Tract. 24. cap. un. num. 58.* Probabilius est, uxorem nobilem non teneri obsequia villa marito exhibere, ut v. g. cibos condire, domum verrere, &c. sed solum ea quae ejus conditionem non dedecent. *num. 59.* Tenetur sequi virum domicilium mutantem, nisi iusta causa excusetur; ut si mortis, aut peccati mortalis periculum imminet; si vir fiat vagabundus post initum matrimonium, aut si antea talis erat, & id ignoravit: si precessit pactum non mutandi domicilium, quod tamen intelligendum est, nisi nova, iusta, & gravis causa superveniat. *num. 60. 61.* Probabilius est teneri uxorem virum in exilium missum, vel alio migrare coactum comitari, & similiter vir uxorem. *num. 62.* Probabilius est non teneri uxorem, aut filios ad solvenda debita a marito, vel patre respective contracta ad eos alendos, & vestiendos, pro conductioe domus, ad famulorum mercedem solvendam, quando nulla bona mariti, aut patris superiunt. *num. 63. 64.* Uxor transiens ad secundas nuptias, debet reservare filii prioris mariti quicquid ab eo recepit, titulo lucrativo, non autem quae recepit titulo oneroso: ita etiam vir transiens ad secundas nuptias,

ea quae ab uxore defuncta titulo lucrativo recepit, filii prioris matrimonii reservare tenetur. *nu. 66.*

S. III.

Quid debeant fratres fratribus.

11. Fratres debent sibi invicem amorem, & honorem, & alimenta non solum in extrema, sed etiam in gravi necessitate. Quare gravis percussio, injuria, aut notabilis infamatio fratris, seu sororis est grave peccatum contra charitatem, & contra pietatem, additque circumstantiam necessario in confessione explicandam. *Tract. 24. cap. un. num. 68.* Peccat pariter gravissime contra charitatem, & pietatem frater dives, si fratri, aut sorori pauperi, & non habenti unde decenter vivat, alimenta non praestet, aut impensas ad addiscendas artes suo statui, & conditioni convenientes, aut dotem sorori ad decenter nubendum; sicut enim deficientibus ascendentibus, & descendentibus ab intestato, succedunt fratres, sic etiam in defectum avorum, & proavorum ad alendum, & dotandum tenentur. *num. 69.* Extenditur praecedens doctrina etiam ad fratres, & sorores, ex eodem patre licet diversa matre, natos. Fratres uterini, hoc est ex eadem matre, sed diverso patre nati, non tenentur ad sorores pauperes dotandas, nisi cum matris sint haeredes. Frater majoratum possidens tenetur sorores pauperes non solum alere, sed etiam competentem dotare. Tenetur etiam frater dives alere filios ex fratre, vel sorore natos; nisi aliunde habeant unde decenter vivant. Tenetur quoque alere fratrem, aut sororem, qui bona a patre tradita, dissipavit; nec non fratrem, & sororem sive iuste, sive iniuste a patre exheredatos, & quod dictum est de obligatione fratrum quoad sorores inopes, intelligendum est etiam de sorore divite respectu fratrum pauperum. *num. 70. 71.* Clericus tenetur ex fructibus beneficii fratres, & sorores paupe-

res alere: sororem vero pauperem ex beneficium fructibus dotare quidem potest, sed non tenetur. *nu. 72. 73.* Existente fratre, & maxime forore virgine in gravi necessitate, iusta causa datur differendi ingressum Religionis; ad id tamen quis non obligatur, nisi sint in extrema necessitate. Ad alendos fratres in gravi necessitate constitutos non licet egredi Monasterium. *nu. 74.*

12. *Collatio est allatio in communem bonorum parentis defuncti acervum, ex quo legitima debetur, coram profectiorum bonorum, quae afferenti essentia erant, ut cum alius tanquam haeres in eo succedat.* Elio parens intestatus decedat, nisi expresse significet velle ut aliquis liberorum non teneatur ad collationem bonorum profectiorum, ea omnia tenentur omnes filii in communem acervum afferre, si velint cum aliis portionem habere; si enim acervo, & hereditate abstinere velint, ea minime afferre tenentur. Poterunt tamen petere, si quid insuper in dotem, aut ad nuptias, vel alia simili causa a parente promissum fuerit; nisi promissio, aut ante donata sint, aliis descendentibus inofficiosa, quia eorum legitimum contingant. *Tract. 24. cap. un. num. 75.* Sumptus quos pater fecit pro filio in studiis, libris, vel pro Doctoratu non debent in collationem, & bonorum partitionem afferri. Idem dicendum de libris, ante mortem patris traditis, & donatis. Similiter de expensis pro militia, vel pro beneficio Ecclesiastico obtinendo: pro filii honesta recreatione, venatione, & similibus; necnon pro dignitate aliqua, vel commenda militari filio obtinenda, vel pro eo redimendo a captivitate, vinculis, carcere, vel delicto commissio, nisi de patris voluntate opposita constet. *num. 76. 77.*

13. Probabilius est teneri fratrem, patrimonium pro Sacris Ordinibus a patre donatum in collationem afferre, casu quo fratres in legitima propter illud laedantur. *Tract. 24. cap. un. num. 79.* Si Clericus ob ipem majoris portiois velit patrimonium a patre acceptum in acer-

vum conferre, id licite potest; sed in tali casu tenetur conferre etiam fructus; ab obitu patris perceptos; si vero ad id compellatur a fratribus, tunc solum asserere tenetur excessum patrimonii supra legitimam, & fructus excessus, num. 81. Quæ filius male consumpsit in ludis, meretricibus, &c. si notabiliter excedat quantitatem, quam juxta suam conditionem, in honestis recreationibus ex præsumpta patris voluntate consumere possidet, excessus ille ei in partitione computandus est, num. 83. Dos filie data, si velit habere partem in hereditate paterna, in collationem adducenda est; nisi consuetudo patres velle integram dotem dare in portionem, & dummodo non excedat quantitatem, de qua jure disponere possunt. Forques, monilia, & vestes pretiosæ, & similia collata tempore nuptiarum, nisi aliud consistat de voluntate parentum, in collationem afferenda sunt; secus alii sumptus a patre nuptiarum tempore facti. Hoc ipso quod partitio coram fratribus, & heredibus facta sit, & subscripta, non potest deinceps revocari, nisi aliquis opponat, & convincat, se deceptum fuisse ultra dimidium; aut intra annum probet, se in sexta quantitatis parte deceptum. Qui ex heredibus erat minor, cum partitio facta est, si postea se læsum cognoscit, potest illam dissolvere per beneficium relictionis in integram, num. 84. 85. 86.

§. IV.

Quid fideles, vassalli, & servi, &c. Prælati, Principibus & Dominis, &c.

14. Debent fideles Ecclesiæ Prælati, & Sacerdotibus dilectionem, obedientiam in iis, quæ sui muneris sunt, reverentiam ob dignitatem officii, subsidium in necessariis, defensionem ab oppugnantibus, & conservationem immunitatis. Tract. 24. cap. un. num. 87. Etiam ipsi Ecclesiastici inferiores debent

Prælati superioribus obedientiam, & honorem, num. 88. Debent ergo Clerici Episcopo suo charitativum subsidium, quando ex justa causa petitur, elargiri; justæ autem causæ sunt: Expenis pro tuendo jure suæ Ecclesiæ, & Decretis; aut pro conservatione ejusdem Ecclesiæ: pro adventu Regis; pro itinere ad Generale Concilium: ac pro communibus suæ Ecclesiæ negotiis. Debent etiam obedire Episcopo precipienti, ut Synodo Diocesana interfuit, num. 89. Debent Prælati Ecclesiastici suos subditos diligere, eosque pascere verbo, & exemplo. Parochi tenentur populum docere doctrinam Christianam: pro eo sacrificio, & orationes offerre, eique sacramenta ministrare, etiam cum periculo vite si opus sit. Episcopi tenentur Ordines per se, vel per alium conferre: suam Diocesim singulis annis per se, vel per alium visitare: sacrum Crisma singulis annis consecrare: Confirmationis Sacramentum quando opus est ministrare: Ecclesiastica beneficia non consanguineis, sed dignis conferre: ad Ordines nullum indignum, aut sine decem congrua promovere; & si secus agant, eos alere tenentur: populum docere, & corrigere: Concionatores, & Confessarios eligere: & tandem per se, vel per alios totius Diocesis salutem spirituales procurare, n. 90.

15. Subditi, & vassalli debent Regibus, & Principibus reverentiam, & obedientiam, cum justa precipiunt. Tract. 24. cap. un. nu. 91. Insuper debent eis tributa ordinaria, & extraordinaria justa solvere, num. 92. Reges, & Principes tenentur subditos defendere: leges justas sancire: Judices rectos constituere: populum tribus non gravare: redditus, & tributa prodigis largitionibus, pompis, & conviviis non dissipare: Arces munire; pauperibus subvenire: justitiam, sine peronarum acceptione, ministrare: vias publicas retinere, & a grassatoribus liberare: pravos consuetudines evellere: Ecclesiastica jura non usurpare, num. 93. Officia secularia etiam jurisdictionem habentia, licite a Re-

Regibus, & Principibus vendi possunt, dummodo dignis, & quantum fieri potest dignitibus vendantur, & talis venditio bono publico necessaria sit, & moderato pretio ab habente legitimam vendendi auctoritatem fiat, num. 97. At regulariter loquendo ea officia vendere minime expedit, maxime si annexam habeant administrationem justitiæ; & hoc propter plurimam inconvenientiam, num. 98. Qui ad officia secularia eligit indignum, peccat mortaliter, & damna ex tali electione Reip. illata reparare tenetur, siue electio fiat a Rege, siue a Senatu, &c. Probabilis est, ad dicta publica officia non satis esse eligere dignum, sed teneri electores ex justitia distributiva digniorem eligere, num. 104. Secus dicendum de officis minoris momenti, & quæ remotius ad administrationem justitiæ pertinent; ad quæ sufficere eligere dignum; ut sunt qui tantum Judicis, & Prætoris jura exequuntur, n. 106.

16. Servitus alia est civilis, & legalis; alia conducticia. Prima dat jus, & dominium in personas: secunda dat jus ad determinatas operas, juxta conductoris contractum. Tract. 24. cap. un. num. 109. Servitus civilis, & legalis ex quadruplici titulo jure gentium introducitur, scilicet bello, venditione, navitate, & crimine. Christiani a Christianis bello iusto capti, servi non sunt, nisi presertim auxilium infidelibus contra Christianos; hi enim sicut infideles debent fieri servi, num. 110. Potest quis licite, juxta interveniente causa, suam libertatem in perpetuum vendere. Dum filius est sub patria potestate, potest pater famæ pretium, si aliter subveniri non possit illum vendere. Nativitate servus est, qui ex matre serva nascitur, quæ partus legitur ventrem: verum si mater tempore conceptionis, vel partus, vel intermedio libera fuit, proles nascitur libera. Inst. lib. 1. cap. 4. Ob crimen post judicis sententiam servituti damnantur, deferentes arma ad Saracenos; raptores puellarum; puella contrahens cum initiato Ordinibus sacris, & filii

ex tali concubitu nati efficiuntur servi illius Ecclesiæ, cui pater erat inscriptus, num. 111. Servi hujus quadruplicis generis tenentur. Primo honorem, & reverentiam suis dominis præstare: secundo obedientiam in omnibus, quæ non sunt contra legem naturalem, aut contra Dei, vel Ecclesiæ præcepta; instante tamen necessitate, vel gravi damno ex inobedientia servo imminente, poterit servus contra Ecclesiæ præcepta domino obedire: tertio tenentur dominos a malis ingruentibus, & inopinatis etiam cum periculo vite defendere: quarto tenentur res dominorum pro viribus conservare: quinto dominis in gravi necessitate constitutis, si alii desint, curare ut Sacramenta ministrarent, num. 112.

17. Christiani capti ab infidelibus licite fugere possunt, & illis a quibus detinentur tantum subripere possunt, quantum ad fugam, & ad iter conficiendum necessarium est. Qui sua sponte se vendiderunt, vel a patre venditi sunt, vel a Jure ob delicta damnati ad servitutum, nequeunt licite fugere. Similiter qui de non fugiendo suis dominis fidem dederunt. Tract. 24. cap. un. n. 113. Servi quicumque illi sint, qui a dominis ad peccata v. gr. furtum, libidinem &c. inducuntur, aut acerbe, & inhumaniter tractantur, fugere licite possunt; nullus enim cum periculo animæ, vel gravi damni corporalis in servitute manere tenetur. Si dominus servam suam prostituat, illa ipso facto libera manet. Servi Christiani, si dominus in hæresim labatur, ipso jure liberi sunt, nec amplius ad servitutum redire tenentur, etiam si dominus resipiscat. Si servus infidelis domini infidelis convertatur ad fidem, efficitur omnino liber, num. 114. Vernaculi, seu qui servi nascuntur, quoad jus fugiendi ventris conditionem sequuntur. Probabilis est servos illos, qui nullo ex prædictis titulis ab obligatione servitutis liberantur; aut ad non fugiendum, aliquo ex prædictis titulis non tenentur, posse licite fugere; & si extra dominorum jurisdictionem pervenerint, liberi efficiuntur; li-

ficet bello iusto capti sint, num. 114. 116. Qui jus habet fugiendi, minime ex eo quod a domino vendatur, illud amittit. Non est communiter opus pium servis concedere libertatem; nam servi manumissi ut in plurimum improbi fiunt. n. 116. 119. Universaliter dicendum est, omnes servos nullius rei habere dominium proprium, & absolutum; sed quæcumque acquirunt domino suo acquirunt. n. 121.

18. Servi conductivi debent dominis suis honorem, reverentiam, & operas conductas. num. 131. Famulus locans operas suas ad annum, si tantum sex mensibus intersit, tenetur dominus non dimidiam mercedem, sed paulo minus arbitrio prudentium ei solvere, nisi aliquid grave damnum inde domino provenit. Tract. 24. cap. un. num. 131. 132. Famulus locans operas suas ad annum, si ægroret ad aliquot menses, non tenetur supplere, quia eius obligatio est unice temporis determinato alligata. n. 133. Famulus etiam triennio elapso ab exitu ex domo domini, jus habet in foro conscientia, (quidquid sit de prescriptione a jure permisa,) ad suam mercedem; & si per viam iudicii desperet illam obtinere, tuta conscientia uti potest occulta compensatione. num. 134. Qui domino servit nulla certa mercede in pactum deducta; si dominus similibus famulorum operas conducere solet, tantum mercedis habere debet, quantum alii ejusdem rationis, & id exigere potest, & si obtinere nequeat, occulte accipere potest. Qui vero ad Magnatum, vel Prælatorum famulatum admitti procurant, nulla petita, nec promissa mercede, nihil exigere possunt. num. 135.

Famulus, qui ad addiscendas artes intersit nullum debetur salarium; quin potius ipsi suis magistris, ultra famulatum aliquid solvant, juxta consuetudinem receptam. Famulis post liberam cum domino conventionem de certa mercede, (etsi inferiori,) non licet occulte subripere ad compensandam operam suam, quam judicant majorem salario; bene vero si necessitate, metu,

fraude, aut quasi coactione, stipendii notabiliter inferiori quam iustum est, operas locaverunt, occulte quod deficit subripere possunt; nisi copia famulorum diminuat iustam aliam mercedem. Famulis similiter qui propria voluntate argent operas debitas, minime licet pro illo excessu aliquid subripere: bene vero si a dominis ad aliquid ultra debitum adigantur. num. 136.

19. Tenentur famuli res domini sui custodire, ita ut si culpa sua, aut omissione pereant: si res sibi specialiter creditas sive a domesticis, sive ab extraneis furari videntes taceant, aut non impediunt: si res non specialiter sibi creditas ab extraneis eripi permittant; & non impediunt, ad restitutionem tenentur. Quod si res non sibi creditas, a domesticis eripi videant & taceant, aut non impediunt, peccant quidem contra charitatem, non vero contra justitiam; quia ad hoc ex justitia minime obligantur. Tract. 24. cap. un. n. 138. De furtis famulorum V. tract. 7. num. 35.

20. Tenentur domini servos suos bonis moribus instruere; & si Catholici sunt, curare ut Dei, & Ecclesie præcepta observent: Sacramenta frequentent, & a vitis abstineant. Tenentur quoque eis alimenta necessaria tribuere; in quibus omnibus si notabiliter deficiant, graviter peccant. Tract. 24. cap. un. num. 139. Peccant etiam graviter, si eos dire verberent, & inhumaniter tractent: si matrimonium contrahere impediunt; aut ad illud cogant. n. 140. Post contractum servi matrimonium, imo post sponsalia nequit dominus servum vendere in terras remotas, ubi uxor illum sequi non valet: nec potest matrimonium usum impedire, quando in eius præjudicium non cedit. hinc matrimonio a servo ex domini consensu, ac voluntate, si eodem tempore petatur a Domino obsequium, & ab uxore debitum conjugale; si æqualis sit utriusque necessitas, & periculum scilicet incontinentiæ ex parte uxoris, & damni ex parte domini, omisso domini obsequio

quo, tenetur servus debitum reddere uxori: secus si necessitas sit major ex parte domini; vel si matrimonium inficio, vel contradicente domino initum sit. n. 142.

21. Servus nequit inficio domino Religionem ingredi, aut ad Sacros Ordines promoveri. Si servus intra triennium ab ingressu Monasterii, inficio domino proficiatur, professio invalida est: verum si intra triennium ab incepta probatione a domino id sciente non repetatur servus, triennio elapso liber evadit, & minime repeti potest. Tract. 24. cap. un. n. 145.

22. Tenentur domini saluti corporali, & spirituali famulorum proficere, & alimenta, aut mercedem congruam elargiri. Non tenentur tamen ad expensas pro famulorum morbis. Tract. 24. cap. un. num. 147. Potest dominus subtrahere mercedem pro rata temporis, quo famulus ægrotauit. n. 149. Potest dominus famulum ex justa causa; scilicet ob praves mores, vel quia proprio muneri non satisfacit, a famulatu ante tempus præfixum dimittere; & tunc nullam aliam mercedem, quam pro tempore, quo interservit dare tenetur. Si vero famulum injuste dimittat, totam mercedem solvere tenetur; nec amplius famulus redire tenetur ad operas complendas, vel tempus. n. 151.

23. Tutores, & Curatores non solum a Magistratu proficiuntur ad defendendam bona, & causas minorum, & pupillorum; sed etiam ad eorum educationem, & instructionem. Quapropter peccat mortaliter Tutor, aut Curator, qui notabiliter negligens est in pupillo, vel minori bonis moribus instruendo, & a vitis præservando. Verum Curatoris officium primario circa bona minoris institutum est. Tract. 24. cap. un. num. 154. Quæ dicta sunt de obligatione filiorum erga parentes, proportionabiliter dicenda sunt etiam de obligatione pupillorum, & minorum erga Tutores, & Curatores. n. 155.

24. Magistri tenentur curam discipulorum habere in rebus pertinentibus, ad

bonos mores, & honestam educationem, & satagere ut in literis proficiant, & ne paterna bona aliis vanis exercitiis infumant, denique non tam vana, & subtilia, quam solida, & utilia eos doceant. Concors Doctorem sententia est, mortaliter peccare Magistros, qui in moralibus, & theologicis improbabilia docent. Magistri imputanda sunt peccata discipulorum, si eos non corrigant, & puniant, vel saltem acriter reprehendant. Tract. 24. cap. un. num. 156. Debent discipuli Magistris honorem, & reverentiam non minus quam parentibus: deinde obedientiam in iis quæ ad bonos mores pertinent, & ad institutionem. num. 157. Ultimo loco parentum nomine veniunt senes, quibus juvenes honorem, & reverentiam exhibere debent tamquam parentibus, ex vi hujus præcepti. n. 158.

CAPUT II.

De Homicidio, Gula, & Ebrietate.

§ I.

De homicidio, & qualiter publica auctoritate liceat hominem occidere.

25. **H**omicidium est injusta hominis occisio. Est peccatum gravissimum. Tract. 24. cap. 1. num. 8. Certum est posse Reges, Principes, & Magistratus, quibus Reipublice cura incumbit, malefactores de medio tollere, & ultimo supplicio afficere. num. 11. Illicium est Clericis jurisdictionem etiam laicalem habentibus malefactores poena mortis damnare. num. 13. Certum quia hoc solo jure Ecclesiastico prohibetur, poterant Clerici jurisdictionem temporalem habentes, ex dispensatione Summi Pontificis esse judices in causa sanguinis, abique eo quod peccent, aut irregulares fiant. uum. 14. Hinc sequitur non posse Clericos abique dispensatione Summi Pontificis esse Vicegerentes

tes, aut Governatores alicujus Regni, vel Civitatis, Officiales alicujus Principis, Proreges, aut Generales exercitus. num. 15. Episcopi &c. si alicujus Provincia, vel Civitatis supremum dominium habeant, ut aliqui in Germania, licet non possint per se ipsos sine dicta dispensatione sententiam sanguinis ferre, possunt tamen iudicibus a se constitutis suam auctoritatem committere ad sententiam ferendam in causa sanguinis; & per se leges ferre condemnantes malefactores ad mortem. n. 16.

26. Non licet regulariter Judici damnare ad mortem reum non citatum, nec auditum, in nonnullis tamen casibus licitum est; ut si miles a militaria disciplina publice deviet; si reus sit publicus latro, & grassator viarum, aut in crimine deprehendatur; si adit periculum rebellionis, aut turbationis Reipublice ex juridico processu; aut timeatur quod reus ex iusticia manibus eripiat; aut denique si delictum facile quidem probari possit, sed probatio vergat in dedecus Principis. Tract. 25. c. 1. nu. 17. 18. Potest Respublica concedere facultatem privatis interficiendi bannitos, seu proscriptos sub pena capitali, etiam proposito intersectoribus premio, etiam proditorie: nam tales raro aliter interfici valent, eorumque malitia imputandum est, periculum damnationis. Non tamen eos occidere licet in alterius Principis ditione, sine eius saltem tacita licentia: quam semper adesse plures asserunt apud Dianam. Ipse autem bannitus nequit licite armis resistere occisori, quia hic gerit vices Ministri iustitiae: fugere tamen potest sicut quilibet alius reus. Extra praedictos, aut similes casus peccant gravissime Principes, ex sola privata scientia delicti, aliquos secreto perimentes, veneno aut alio modo, aut officis privatis non probato crimine. Possunt tamen dispensare in accusatione, oblatione libelli in scriptis, alicuique requisiti de iure positivo. num. 19. Non solum potest sed etiam tenetur, iudex ex iustitia malefactores occidere secundum legum praescriptum,

etiam si cognoscant reum impententem decessurum. Tract. 13. cap. n. 8.

27. Postquam Respublica reum vocavit, & ille parere noluisset, & lata est contra eum sententia mortis, potest quilibet facultatem dare eum interficiendi. ibid. num. 9. Potest Respublica aut Princeps Supremus facultatem dare filiis occisi interficiendi occisorem; quia tamen animo ulciscendi, & atrociter occidere solent, rarissime concedendum est, & nonnulli cum aliquod grave damnum cognatis adhuc timeatur, aut ipsi Respublice, ut si occisor esset grassator viarum, aut reliquis cognatis mortem tentaret. Tract. 25. cap. 1. num. 20. Tenetur Iudex sub peccato mortali gravissimo, morti damnato tempus confessionis concedere, etiam si timeat expellendum. Tenetur etiam sub culpa gravi, concedere tempus sumendi Eucharistiam, nisi adit periculum ereptionis, aut alterius gravis damni, quam reus, si inster executio mortis, sumere poterit non jejunos, quia est in vero articulo mortis. num. 21. Nulla est irreverentia quod quis eadem die suspendatur, qua communionem recepit. num. 22. Si reus confiteri nolit, potest iudex eum ad confessionem adhortatum, & renitentem licite suspendere. n. 23.

28. Numquam licet innocentem directe occidere, etiam si hostis minetur Urbis destructionem: bene vero indirecte, ut quando innocentes morte digni admixti sunt; aut eis pro securo deservierunt cum quis propriam vitam salvare non potest, nisi obvium conculcando, & occidendo innocentem. Probabilius est non posse Rempublicam hostibus tradere innocentem, aut cogere ad exendum, nec ipsum teneri exire, etiam ad vitandum Urbis exitium: poterit tamen Respublica eum deserere, & eum non protegere. Similiter non potest virginem tradere, quam Tyrannus peteret violandam, aut sacros libros ad comburendum, aut Sacramenta ad profanandum. Tract. 13. cap. 2. num. 52. 56. 57. Iudex supremus Princeps debet eum quem scit esse innocentem, sua suprema au-

toritate absolvere, & liberare, etiam si secundum allegata, & probata appareat reus. Si vero iudex non sit supremus Princeps, & possit eum aliqua via liberare v. gr. probationes infirmando, carcerem occulte aperiendo, sententiam differendo, causam ad superiorem remittendo, ubi ipse de eius innocentia testificari possit, ad id ex charitate tenetur. Tract. 25. cap. 1. num. 26. Probabilius est Iudicem non supremum, tentatis omnibus viis ad liberandum quem scit esse innocentem, sed secundum allegata & probata constat esse reum, teneri ipsum secundum iura, & leges iudicare, & damnare. num. 28. Si iudex cognoscit privata scientia aliquem esse reum, qui secundum probata, & allegata apparuit innocens, eum tenetur absolvere. num. 38. Executor sententiae latae contra eum, quem scit esse innocentem, si cretat quod sui ipsius fugam ille liberabitur, & sine gravi damno proprio fugere possit, ad id tenetur. *Quinimo* (verba sunt D. Th. 2. 2. quae. 64. num. 6. ad 3.) *Si sententia intolerabilem continet errorem, non debet obedire*. scilicet minister iustitiae. n. 39.

§. II.

De homicidio privata malivitate facto.

29. Omnino illicitum est procurare abortum factum animati, sive etiam inanimati per media directe, & per se ad expulsiorem, vel necesse creatura ordinata, etiam ob salvandam vitam matris periculantis, vel ne deprehensa gravida occidatur, aut inflametur, quantumvis sit nobilis, aut etiam Deo sacra: & est peccatum homicidii proprie dicti, si factus animatus sit, vel resolutive ad speciem homicidii pertinet, si sit inanimatus. Factus autem post 40. dies semper praesumitur animatus, quia praesumitur vir. Tract. 13. cap. 2. num. 58. 59. 62. Verum si praegnavit periculoso morbo laboret, & abortus non suppetat remedium, potest licite unum remedium necessarium ad salutem

& per se ad directe tendentibus ad expulsiorem morbi, licet indirecte sequatur abortus factus etiam animati; quia hoc est per accidens, & praeter intentionem: juxta dicta, Tract. 1. num. 50. Nec ob idem quod factus animatus in lucem edat, & baptizari possit, a remediis necessariis abstinere tenetur; rarissimus enim casus est, quod matre lethaliter aegrotante, factus non inficitur, & moriatur in utero. num. 64. 65.

30. Poenae in iure canonico latae contra procurantes abortum factum animati, effectu secuto, sunt tres, juxta Bullam Greg. XIV. incip. *Sedi Apostolicae*. Prima est irregularitas homicidii voluntarii Sedi Apostolicae reservata, Secunda, excommunicatio major ipso facto incurrenda, quae comprehendit non solum procurantes abortum factum animati, sed etiam consilium, aut auxilium praebentes, quam quidem Sixtus V. sibi reservaverat; sed Gregorius eam commisit Episcopis, vel aliis Confessoribus ab ipso assignatis, & ad hoc specialiter deputatis. Tertia est privatio officii, & beneficii, & cujuscunque Ecclesiasticae dignitatis obtenta, & inhabilitas ad alias in posterum obtinendas, ipso facto incurrenda; & ideo talem abortum procurans, mansans, consulens, effectu secuto, tenetur omni modo possibili quacunque dignitate, & officio, aut beneficia obtenta modo conventioni relinquere, post sententiam tamen declarativam criminis: inhabilitas vero ad alias dignitates, seu beneficia obtinenda, est Summo Pontifici reservata, & ante omnem sententiam incurritur. Ob abortum factum inanimatum, etiam effectu secuto, praedictae poenae minime incurrantur. Neque incurrantur a procurante sterilitatem feminam, vel generationem quomodolibet impediunt. Tract. 13. cap. 2. num. 67. 68. Probabile est, in his praegnavantes si per potionem, aut alia media sibi procurant abortum, minime dictam excommunicationem incurtere, sed tantum cooperantes, consulentes, aut quomodolibet adjuvantes.

num. 67. 68. 70. Circa inhabilitatem ad dignitates & officia Ecclesiastica possunt Prælati Regulares cum suis Religiosis dispensare. n. 72.

31. Tyrannum iuste possidentem, sed tyrannice gubernantem nulli licet, privata auctoritate, interficere; bene vero eum qui tyrannice Regnum invadit, & tyrannice usurpatum, repugnante Republica possidet, licet armis depositis coacta succubuerit. Tract. 13. cap. 2. num. 11. 12. 13. Gravissime peccat maritus uxorem in adulterio deprehensam, vel adulterum, vel utrumque occidendo; licet non subiaceat poenis a iure contra homicidas statutis. Idem dicendum de patre respectu filie. num. 15. Probabilius est quod nulli Regi, Imperatori, aut Principi supremo liceat veneno, aut alia via occidere uxorem, aut filiam in adulterio, seu fornicatione secreto deprehensam. Tract. 25. cap. 1. n. 43.

32. Nemo tenetur propriam vitam defendere cum occasione infausis; nisi quando etiam infausis esset in peccato mortali, ob periculum propriæ damnationis; aut si ejus vita esset valde utilis Reip. Tr. 25. c. 2. n. 50. Quilibet, etiam Clericus, aut Religiosus licite potest cum moderamine inculpate tutelæ, infausum infausum occidere; & per talem occasionem, nulla incurritur excommunicatio, aut irregularitas. Quinimo si Sacerdos dum actu celebrat, iniuste invadatur, poterit intermittere Sacrum, ut se defendat, & postea illud proficere, etiam si infausum occiderit, servato tamen moderamine præsidio. num. 55. Ut defensio propria sit cum moderamine inculpate tutelæ, ac proinde licita, quinque requiruntur. Primo Quod se defendens non intendat occidere, sed propriam vitam tuam, vel a gravi vulnere liberare. Secundo Quod non utatur maiore violentia quam ea que moraliter necessaria est ad se defendendum; quare si potest se defendere retundendo tantum ictus, aut sine infamia fugiendo, aut alia via decorosa, ad id tenetur. Tertio Quod non

prius offendat quam offendatur, aut invadatur incipiat. Quarto Quod offendat in ipso congressu, non vero post aliquod intervallum. Quinto Quod probabiliter credat, se occidendum, aut graviter ledendum, nisi taliter se defendat. num. 52.

33. Etiam si infausis dederit causam infausis; ut si deprehendatur in adulterio, & eum maritus velit occidere, adhuc probabilius est posse se defendere, infausum (si opus sit) occidendo. Tract. 25. cap. 1. num. 53. Ob solum timorem, prudentem suspitionem, aut præsumptionem infausis iniuste non licet prævenire infausum. num. 56. Si autem infausis faciat aliquam exterioriorem actionem, ratione ejus cognoscatur ejus determinatus animus ad occidendum, si alia via evadere nequeas, eum poteris prævenire. Sic v. g. adultera maritum sub cervicali posuisset mucronem ad eam occidendam, si alia via declinare non potest, poterit eum prævenire, ipsum occidendo. Certo scit aliquis, quod ejus inimicus paravit insidias, aut mandatum dedit assassino, vel servo ad eum occidendum; aut elevar igneam balistam (italice archibugio) ad pila confodiendum, & moraliter mortem declinare non potest, nisi eum prius occidat, id licite facere potest. Scis certo quod inimicus juravit te occisurum, & opportunitatem querit, & alias scis esse maleficum, & his affectum, si aliter hoc periculum evadere nequeas, eum poteris prævenire. Verum hæc doctrina potius servare debet ad conscientias post factum parandas, quam pro instructione ad agendum; nec in publico predicanda est, nec ante factum docenda; nec (cum difficile sit discernere quando preventio sit iusta defensio) quis ea ad casus illicitos abutatur. num. 57.

34. Si infausis fugiendo incurrat infamiam, aut morale periculum perculsionis, aut occisionis, non tenetur fugere, sed potest infausum præveniendo occidere. Si vero nec incurrat infamiam, nec occisionis, aut gravis lesio

nis periculum, debet fugere, si hoc modo potest absque infausis morte se liberare. Fuga indecorosa est tantum viris illustribus, & militibus; secus aliis, & multo minus Religiosis, & Clericis. Tract. 25. cap. 1. num. 60. 61. Non licet interficendo prævenire falsos accusatores, vel testes, vel iudicem, a quo imminet iniqua sententia. num. 63. Ex quo aliquis minuet calumniam illatum, non potest licite occidi. num. 65. Probabilius est, non licere absolute pro defensione honoris, occidere inferentem gravem ignominiam, verbis aut signis; Quod si dehonorationi verbali addere velit etiam percussorem ex se gravem, quæ aliter vitari non possit; tunc licet infausum occidere. Nam iniurie quæ tantum verbis inferuntur, debent verbis compesci, ut servetur moderamine inculpate tutelæ. num. 70. 71. Pro defensione pudicitie, & castitatis, quando aliter fugiendo, clamando, aut resistendo salvari nequit, licitum est infausum occidere. num. 72. Si percussus alapa, vel fuste, adhuc percutere velit, poterit infausum percutere aggressorem, non in vindictam honoris læsi, vel percussioni acceptæ, sed ad se defendendum ab ulteriore percussione; Secus si post impactam alapam, aut fugiat, aut ultra percutere non intendat. n. 75. 76.

35. Pro defensione honorum temporalium magni momenti, quæ quis actu possidet, licite potest infausum occidere, si aliter salvare non possit; vel iam ablata ab infausis, recuperare posse non speret. Tract. 25. cap. 1. num. 77. 78. 81. Qualis autem quantitas censetur magni momenti, ita quod pro ejus conservatione liceat eum occidere, determinari non potest, sed attendi debent circumstantiæ temporis, loci, & personæ cui auferitur; communitur tamen, & in praxi requiritur saltem valor duosum aureorum. num. 87. Quando fur te ablata fugit, potest, si eam alimere non possit, nec sit spes aliter eam recuperandi, occidi. num. 88. Probabilis est, quod quando fur rem ablatam

in sua specie domi, aut alibi in tuto repositam habet, nequeat dominus eam licite per vim recuperare, aut pro ea recuperanda ipsum occidere; sed ad iudicem recurrendum est. num. 92.

36. Possimus vitam proximi, quæ ab alio privata auctoritate invaditur, etiam cum occasione iniusti aggressoris, si opus fuerit, defendere. Et a fortiori id licebit pro tuenda vita patris, matris, fratris &c. amici, & socii. Tract. 25. cap. 1. num. 94. Similiter cuique licet occidere infausum pudicitiam, & honoris proximi, sicuti dictum est supra num. 35. de infausis propriæ pudicitie & honoris; excipe casum, quo persona cuius pudicitia invaditur, positive consentiat, aut negative se habeat, nec consentiendo nec resistendo positive; nisi sit tibi valde conjuncta, ut uxor, filia &c., tunc enim defenditur res propria. num. 96. 97. Tenetur quilibet ex charitate defendere ab iniusto infausum vitam innocentem, etiam infausum occidendo si necesse sit, quando id facere potest absque proprio notabili damno. Magistratus autem, Principes, & alii superiores ad id ex iustitia tenentur, si ne proprio quidem notabili damno, si agatur de tuenda vita alicuius privati, at etiam cum propriis vite periculo, si agatur de publico bono, ut de liberanda Civitate a heronibus. Extenditur doctrina ad milites, quibus custodia Arcis commissa est; nec non ad Tutores, & Curatores, quibus cura populi, & minorum committenda est. num. 98. 100. Tenetur quilibet ex charitate quando commode potest, & sine notabili proprio damno, bona temporalia proximi defendere, etiam cum occasione infausis; si sit res magni momenti. Quod si ex hoc aliquid damnium patiatur defensor, compensari debet. num. 102. 104.

37. In nullo casu seipsum directe occidere licet, ut Fides docet. Tract. 25. cap. 1. num. 108. Qui seipsum interficit peccat contra charitatem, & etiam in probabiliori sententia contra iustitiam. num. 111. Si Deus inspiraret, aut

preciperet alicui, ut se interimeret, posset, & deberet exequi, ut de S. Apollonia, & quibusdam aliis sanctis legitur. num. 136. Non licet iudici precipere reo, etiam iuste damnato ad mortem, quod seipsum occidat, uti solet, venenum oblatum fumat; nec reo licet in hoc obedire, vel aliquam actionem exercere ad mortem effectivè concurrentem, sed tantum ad eas, quæ sunt ex se indifferentes, ut scalam ascendere &c. num. 117. Mortaliter peccant circulatorum qui venenum sumunt ad probandam antidoti efficaciam, nisi tale antidotum ex consilio peritorum Medicorum consecutum sit, iuxta regulas medicinæ, & prius captum sit experimentum in aliquo bruto. Et idem dicendum de his qui in fume ambulat, si hoc cum probabili vitæ periculo faciant. num. 120. 121.

38. Nemini licet membrum sanum sibi, vel alteri abscindere, aut abscindi permittere, sive ad peccatum vitandum, sive ad castitatem servandam, sive ob quocunque aliud motivum, præterquam ad aliud majus malum vitandum, quod alio modo vitari non possit; sive illud majus malum ab infirmitate, sive a causa omnino extrinseca, ut a fera, vel tyranno imminet. Quare si a tyranno optio daretur alicui, ut aut sibi ipse manum abscinderet, aut ambebas, vel vira ipsa privari deberet; licet illud primum eligere posset. Si quis manu, vel pede ligatus videret feram venientem ad devorandum, vel inimicum ad eum occidendum, aut incendio perire deberet, posset sibi membrum vinculis oblitricum amputare ad evadendum: Ex sententia iudicis potest quis mutilari in penam delicti. Tract. 13, cap. 2. n. 142.

39. Illicita est puerorum castratio ad servandam suavitatem vocis, etiam ipsi consentientibus. Tract. 13, cap. 2, num. 45. 47. Si membrum patridum sit, aut Alpidis, vel Vipera: mortu infectum, ac totius corruptivum, nec aliud suppetat remedium; si sine magni doloribus abscindi potest, tenetur infra-

mus abscissionem de consilio Medicorum necessariam admittere; dum tamen est sui compos, nequit membrum illud, ipso invito abscindi, nec ad hoc cogi, nisi ab eo qui coram illius habet, ut a Republica, cui utilis est; a parentibus dum est sub eorum potestate, vel a domino si est servus. Si autem cum magnis doloribus abscidio faciendum sit, nec infirmus tenetur eam admittere ob vitæ conservationem, nec ad id cogi potest, nisi ejus vita esset multum necessaria bono communi, & tale remedium omnino certum. num. 49. 50. Non tenetur aliquis ad conservandam vitam uti omnibus mediis possibiliibus, & extraordinariis, bene vero ordinariis, & communibus. Ob alicujus virtutis motivum potest homo se mori, aut occidit permittere. Hinc infertur, quod in naufragio postus, potest tabulam relinquere alteri ut salvetur; panem in extrema necessitate alteri extreme indigentii dimittere; ob amorem pudicitia, curationem in partibus pudendis non admittere. n. 26. 27. 28.

40. Vigiliis, macerationibus, &c. ex intentione vitam abbreviandi nemini unquam licet; nec etiam sine tali intentione, si ita immoderate, & improdenter assumantur, quod ex hoc notabiliter vita abbreviari timeatur. At prudenter, & ex consilio Confessarii, aut Prælati, ob divinum obsequium, & ad satisfaciendum Deo pro peccatis, in his exerceri, utile, & laudabile est, licet aliquis vitæ abbreviatio timeatur. Tract. 13, cap. 2, num. 29. 30. Damnato ad moriendum fame, non licet seculari cibos clam oblatos. num. 31. Ex iustia, & rationali causa potest quis laudabiliter mortis periculo se exponere, & aliquid positive facere, ex quo secundario, & indirecte securus sit propria mors: immo etiam ad hoc aliquando tenetur, ut patet de Parocho, qui tempore pestis Sacramenta ministrare tenetur. nu. 32. Grassante incendio potest quis ab alto se precipitem dare, ad horribilem ignis mortem vitandam. nu. 35. Probabile est posse multam avem

incendere, ne capiatur ab hostibus; Turrim hostilem evertere, etiamsi ejus ruina obruendi sint, quia non intendunt per hoc se directe interimere, sed communi bono consulere. num. 37. 38.

41. Pro vita parentum, amicorum, Principis, aut præcellentis personæ, & proportionabiliter pro eorum bonis, vitam propriam exponere laudabile est; secus pro aliis extraneis. Tract. 13, cap. 2, num. 40. Qui non nisi cum magno cruciata, & dolore ob vires appetitive dejectas, cibum sumere potest, non est censendus sui ipsius occisor, si comedere non conetur, & ob id demum moriatur. Tract. 25, cap. 1, num. 124. Fornica tenetur potius se occidi permittere, quam turpitudini consentire, quæcunque illata vi; voluntas enim quoad proprium actum cogi non potest. Idem dicendum de viro, quomodo liber ab alio ad aliquid turpe compulsus. num. 125. Insuper tenetur quis iniusto invasori, non solum voluntate, sed & omnibus exterioribus viribus resistere, & potius mortem pati, quam ab eo se violari permittere, turpem actum sine positiva resistencia tolerando. num. 128. Si violentia illata sit absoluta, & totalis, ita quod resistente positive voluntate, & facultatibus exterioribus omni modo possit impedire conantibus, violatio sequatur, nullum peccatum erit, sed potius materia meriti. n. 100.

J. III

De homicidio casuali, duello, & assestio.

42. Homicidium casuale est illud quod fit præter intentionem occidentis. Duplicitè autem potest aliud esse præter intentionem: 1. in se, & in causa; 2. in se, sed non in causa. Sic & homicidium potest esse casuale in se, & in sua causa, & hoc nullo modo est voluntarium; ideoque nec peccatum; nec potest dici propriè homicidium, quia homicidium in sua propria significatione

exprimit peccatum. Et potest esse casuale in se, sed non in causa, quia aliquo modo in causa est voluntarium, & ideo peccatum. Et hoc homicidium proprie dicitur casuale: ut si quis reparans regulas, aliquam projecit quam clamaret, ut transientes fugerent, & eaverent. Et hic si aliquem occidat, est illi homicidium voluntarium in causa, & consequenter peccaminosum. Tract. 25, cap. 1, num. 132. Homicidium casuale dupliciter contingere potest: scilicet vel dando operam rei licitæ, vel illicitæ. Si contingat dando operam rei licitæ, & adhibita fuit sufficienti diligentia ne sequeretur, non est peccatum: at si omisa fuit sufficienti diligentia, peccatum est. Quare si reparans domum, ante projectionem tegulæ clamavit, aut signum de more posuit, si regulam propiciens aliquem casu occidat, non est homicidii reus; bene vero si debitam diligentiam omisit. num. 133. Si contingat dando operam rei illicitæ, & taliter periculose, ut inde communiter sequatur mors hominis, mortaliter peccat illud opus exercens, quantumcunque diligentiam adhibeat. Ideoque si quis v. gr. calce, vel pugno mulierem gravidam percutiat, & ex tali percussione abortus sequatur fetus animatus, licet contra voluntatem directam percussoris, homicidii reus erit. num. 136. Dans operam rei illicitæ aliquantè tantum periculose, si adhibeat sufficientem diligentiam ad præcavendum homicidium, & casu accidat, non imputabitur illi in foro factem interno, quidquid fit de foro exteriori. nu. 137. Si vero illud opus illicitum, nullum secum afferat periculum homicidii; si forte mors inde sequatur, illud execretur non erit reus homicidii. n. 138.

43. Quando Medicus, sive Chirurgus fecit aliquod medicamentum certo profuturum infirmo, illud applicare tenetur; quando autem non adest medicamentum certum, tutiori, seu probabiliiori, (quod in medicina idem est,) uti tenetur. Quod si secus agat, & inde sequatur mors, homicidii reus erit, & damna inde lecta refarcio tenetur, quia

quasi peccat contra iustitiam. Tract. 25, cap. 1. num. 142. 144. 147. Non licet Medico, experientie causa applicare aegroti, de cuius salute desperatur, medicamentum, quod ignoratur an profuturum, vel nociturum sit. Idem dicendum in probabiliori sententia: quando de utilitate, vel damno dubitatur, et si non adit remedium probabile; quia si adit remedium probabiliter profuturum, illud tenetur dare. nu. 148. 150. Non licet assensibus ministrare aquam infirmo, contra medici prescriptum, nisi bona fides excuset. Non licet Medico ex sententia alterum Doctorum applicare medicamentum, quam ipse putat nocivam. Et tamen licitum erit medicamentum applicare, quod nocere nequit, dubitatur autem an sit profuturum, num. 152.

44. *Duellum est pugna unius contra alterum.* Definitur autem duellum proprie acceptum: *Pugna singularis ex utraque parte, ex conditio accepta cum periculo occisionis, aut gravis vulneris, statuto tempore, & loco.* Tract. 25, cap. 1. num. 153. Duellum tum iure nature, tum canonico illicitum est, ac proinde ex genere suo est peccatum mortale. num. 156. 158. Greg. XIII. ampliat decretum Tridentini Concilii ad omnia privata duella, etiam sine Patris, & provocatoris licentia, aut loco securo, & ad omnes ea permittentes, aut quomodolibet ad illa concurrentes, aut instigantes. Insuper Clem. VIII. predecessorum Bullas, & Tridentini decretum extendit: 1. ad omnes personas ubicunque habitent; 2. ad milites, etiam inimicos provocent; si id faciant ob eorum privatas inimicitias; 3. Ad Duces simile duellum milibus permittentes; 4. Ad eos qui scholasticas provocatorias ad duellum scribunt, mittunt, & deserunt. num. 159. Quando tempus ad duellum assignatur, sed non locus, aut locus, sed non tempus, non est vere duellum; unde quondam pugnae ortae ex ira non sunt duellum, quia non sunt ex conditio: Similiter, si quis dicat alteri in agro te exspecto, ut ibi

pugnemus, non designato tempore: vel vespere tecum pugnabo ubicunque te invenero; quia non designatur locus. Et contra si quis existens in Ecclesia, vel in navi dicat: extra exeamus, & ibi pugnemus; aut dicat inermi, vade ad sumendum arma, hic te exspecto ut pugnemus; erit vere duellum, quia assignatur tempus, & locus. Tract. 10. cap. 4. num. 32. 33. Si abique periculo occisionis, vel gravis vulneris fiat certamen, non est duellum: ut si duo absque armis se invicem provocent pugnis, vel instrumento non periculoso. Provocantur alterum, vel alterius provocationem admittens, ut cum eo ad locum conditum accedant, non animo pugnandi, sed honorem proprio servandi, cum morali certitudine, quod nullum damnum sequetur, eo quod amici, vel alii statim aderant, qui eos reconcilient, unde pax potius quam damnum sequetur, probabile est non incurere excommunicationem contra duellantes latam: & si casu sequatur vulneratio, erit prae intentionem. n. 34.

45. Ad terminandum bellum, plurimorumque caedes vitandas, maxime si pars habens iustitiam certam superari timeret, potest licite acceptari, & indicere duellum inter duos, aut plures, sub conditione quod illius partis sit victoria, cujus miles, aut Dux singulariter viceat; quia in hoc casu non est proprie duellum, sed bellum partiale auctoritate publica indictum: unde caula quae bellum honestant, licitam faciunt etiam hanc inter duos, vel paucos milites pugnam. Tract. 25, cap. 1. nu. 160. Licet duellum ex genere suo sit malum, si tamen rationem duelli deponat, & induat rationem iustae defensionis, licitum erit. nu. 162. Pro defensione divini honoris, aut boni communis Regionis licitum est acceptare duellum. num. 179. Illicitum est acceptare duellum ad repellendam infamiam, ex non acceptatione illius, etiam sub pretextu proprii, vel alieni honoris tuendi; sive ad illam propulsatque contumeliam, aut iniuriam probationem; seu ad tollendam

illius

illius suspensionem: etiam si illud acceptans procedat non ex voluntate absoluta pugnandi, sed voluntate absoluta vitandi notam timiditatis, voluntate vero tantum conditionali pugnandi, si a provocante prius iniuste impetatur. nu. 162. 166. Illicitum est innocenti duellum falso accusatori indicare, aut ab eo oblatum acceptare, a quo iniustissime te accusandum scit, & ob id ad mortem, vel mutilationem damnandum; etiam si non aliud suppetat remedium ad praedicta damna vitanda: qui enim in iudicio accusandus est, in iudicio se defendere debet. n. 169. 176.

46. Non licet Principi duobus damnatis ad mortem concedere duellum, ut qui victor evaserit, vita donetur. Tract. 25, cap. 1. num. 178. Illicitum denique est duellum ad ostentationem virium: aut ad voluptatem spectantibus dandum: aut ad veritatis indaginem, pro qua inter rixantes contenditur: aut ad vindicandam injuriam irrogatam. nu. 178. 180. 181. In omnibus casibus, in quibus peccant duellum indicentes, aut illud acceptantes, peccant similiter omnes ad illud aliquo modo concurrentes: & 1. Principes illud permittentes, & locum in suis dominis concedentes; 2. Patris, quibus etiam pena proscriptio bonorum, & perpetuae infamiae imponitur; 3. qui consilium tam in iure, quam in facto in causa duelli dederint, aut alia quacunque ratione illud inasperint, aut speculatores fuerint, qui omnes insuper a Tridentino excommunicantur. Non impeditentes autem cum facilliter possint, graviter contra charitatem peccant. num. 183. Omnia quae duellum a culpa exculant, exculant etiam ad incurrendam excommunicationem, aliisque penis impositis propter illud. Tract. 10. cap. 4. n. 35.

47. Imperatores, Reges, omnesque Domini temporales locum ad duellum inter Christianos concedentes, excommunicationem per Tridentinum latam incurrent, & privantur dominio, & jurisdictione Territorii. Pugnantes, spectatores, Patris, vel quacunque ratio-

ne illud suadentes eandem pariter excommunicationem incurunt: pugnantes vero, & Patris honorum proscriptio nem, & perpetuum insuper infamiam incurunt: & decedentes in duello privantur Ecclesiastica sepultura. Pius IV. eandem excommunicationem, & reliquas penas extendit ad conficientes schedulas provocatorias, incitantes, procurantes; auxilium, vel consilium, aut favorem dantes, adstantes, intervenientes; & excommunicationem Sedi Apostolicae reservat. Greg. XIII. extendit etiam duella privata, etiam absque Patris, & provocatoris licentia commissis; & statuit eandem excommunicationem ligari Dominos locorum, hae duella privata permittentes, aut non prohibentes, & omnes mandantes, instigantes; auxilium, vel consilium dantes; equum, arma, pecunias, & alia subsidia scienter ministrantes; comitantes, & ex proposito spectantes. Greg. XV. Civitates insuper Oppida, vel loca, in quorum Territoriis committitur duellum, tacite, vel expresse permittentibus, vel tolerantibus Dominis, vel Magistratibus, interdicto Ecclesiastico Papae reservato supponit. Tract. 10. c. 4. n. 42.

48. Omnes praedictae pene, exceptis censuris, ut incurrantur indigent sententia saltem declaratoria criminis. Eas non incurunt Principes, vel Magistratus permittentes duellum inter duos fideles; bene vero si inter fidelem, & infidelem. Eas quoque non incurunt, si duellum permittant ad evitandum maius malum. Illi qui casu transientes duellum alio modo, vel a longe, vel in secreto, vel alio modo nihil ad acendum pugnam consident, nec penas, nec excommunicationem incurunt: bene vero qui socii sunt, vel sua praesentia acunt ad pugnam, vel visione incitare videntur. Comitantes animo impediendi, nec penas, nec excommunicationem incurunt. Tract. 10. cap. 4. nu. 43. Qui ad duellum alterum provocavit, si ad locum designatum accedat, & alter non veniat, non incurit excommunicationem; quod commune est omnibus penis propter

pter actum impositis.) Acceptans vero duellum, ex Bulla Clem. VIII. statim ac acceptavit animo pugnandi, excommunicationem incurrit. Incitantes, vero consules; Patrii, comitantes excommunicationem incurruunt, licet duellum non sequatur, nisi per eos fieri quod non sequatur. Ut consules, &c. sint excommunicati; requiritur quod consilium, &c. fuerit efficax, id est de facto influens. Qui modis omnibus studuit revocare consilium, licet duellum sequatur, non incurrit excommunicationem. num. 44. Si duellum sit notorium, & deducum ad forum contentiosum, solus Summus Pontifex absolvere potest, vel ab eo facultatem habens. Si sit occultum, possunt Episcopi iure ordinario absolvere. Regulares in Italia extra Urbem non possunt ab hac excommunicatione absolvere, ob speciale decretum. num. 45.

49. *Assassini sunt qui ab alio recepti, vel promissa pecunia, aut alia re temporaria, mandato interveniente, Christianos interficiunt.* Prima huius nominis, & delicti mentio fit in iure canonico Cap. Humanitatis de homicid. in 6. Qui Christianos per assassinos infideles, sive fideles occidi mandaverit, (etiam morte non secuta,) aut assassinos receperit, vel defenderit, aut occultaverit, ipso facto penas excommunicationis, & depositionis a dignitate, honore, ordine, officio, ac beneficio incurrit; nec non exilii, & confiscationis honorum, post sententiam tamen declaratoriam criminis. Dicitur pena comprehendunt etiam assassinum ipsum, seu mandatarium, qui per assassinos alium Christianum occidi mandaverit, etiam si clericus habeat hanc sententiam, & omnia bona sua amittit, post sententiam declaratoriam criminis; & potest a quolibet occidi. Iure civili imponitur assassinus quod trahatur ad sandam equi, deinde patibulo suspendatur, & postea in quatuor partes scindatur. Tract. 25, cap. 1. a n. 185, ad 195.

§. IV.

Ad quid homicida tenetur: ac de odio proximi, & ira.

50. Obligatio restitutionis pro homicidio, mutilatione, vulnere &c. non oritur ex dictis actionibus, quando culpa vacat contra iustitiam. Tract. 13, cap. 2. nu. 75. Pro damno naturali scilicet ipsa vita, membro, salute, robore hominis liberi, probabilis est nihil esse restituendum, etiam si homicida, mutilator &c. penam talionis non libeat: nam si subeat eam, certum est pro predictis damnis naturalibus praece ad nihil teneri. n. 75. 80. Hinc sequitur quod vulnerans, vel fuisse aut alapa aliquem percutiens, vel aliam injuriam ei irrogans, non tenetur pro injuria compensationem pecuniae facere, sed tantum pro damnis temporalibus inde secutis. Nec similiter restituendum est aliqui personae liberae, ob deformitatem ex vulnere resultantem; est enim damnum corporale, quod in persona libera non est pretio aestimabile. At si in servo talis deformitas, vel mutilatio fiat, ob quod minus valeat, illud restituendum erit, quod de valore minuitur &c. etiam totum pretium si occidatur. Et similiter compensationem erit damnum, ex deformitate aut mutilatione causatum in sermo nobile, ob quod vel nobere nequeat, vel majore indigeat dotis. num. 87. Interit quoque non teneri homicidam ex iustitia sacrificia, suffragia, orationes, elemosinas pro occiso offerre; quia res spirituales, & sacre non sunt pretium vite, honoris, vel fortunae. num. 88.

51. Confessorius homicidae precipere debet, ut propinquis occisi supplicem se abiciat, veniamque ab eis postulet, si occiso illis iniuria fuit. Debet quoque eum monere de obligatione restituti damna, juxta mox dicenda. Potest etiam, (nec cum his debet esse nimis mitis,) ei in presentiam delicti sacrificia, jejunia, elemosinas, preces quotidianas pro anima delinquentis imponere.

re. Tract. 13, cap. 2. n. 85. Communis omnium doctorum sententia est, homicidam, mutilatorem, omnemque injuriam laesorem teneri ad omnia damna reparanda, quae ex sua iniusta actione parti laesae, aut ejus haeredibus proveniunt; & sic teneri ad omne damnum emergens, & huerum cessans, & expensas necessarias factas in curatione. Si propinquus, vel haeredibus occisi, nullum ex ejus morte damnum proveniat, ad nullam restitutionem tenetur occisor; ipsi enim occiso nulla restitutio fieri potest. n. 88. De lucro solum restituendum est illud quod probabiliter sperabatur, detractis expensis, quas pro seipso facturus esset occisus, vel mutilatus, vel vulneratus. n. 89. Nihil de restitutione minuendum est, ob cessationem laboris, quem in officio, vel ante fabricum fuisse occisus, vel vulneratus. num. 90. Lucrum ad cuius restitutionem tenetur homicida &c. estimandum est iudicio prudentum, attentata aetate, valetudine, aliisque circumstantiis. num. 91.

52. Inter Nobiles, & divites non solet habere locum restitutio pro damnis temporalibus ex homicidio &c. provenientibus, huic enim juri tacite renunciare videntur, sola rei punitione contenti. Pro expensis funeris nihil restituendum est, nam tempore mortis naturalis faciendae erant: quod si propter anticipationem, ratione temporis, vel loci, majores faciendae sint, hoc praedictum reparandum erit. Si quis occidat eum, qui vel morte naturali erat proxime moriturus, vel a Jure occidendus, non tenetur ad damna, nisi pro illo parvo tempore, quo victurus erat: si vero iniuste ab alio proxime occidendus erat, ad omnia damna tenetur, qui prius occidit, ac si ab alio minime occidendus fuisset. Si homicida &c. moriatur ante restitutionem, ea faciendae erit ab haeredibus ejus. Si occisor, vel vulnerator sit in gravi necessitate, ad damna reparanda non tenetur, nisi in casu quo haeredes occisi, aut ipse vulneratus sint in simili necessitate. Tract. 13, cap. 2. nu. 92. 93. 94. Quando petente parte puni-

Part. I.

tur reus, videtur omne aliud satisfactoris genus remitti, nisi expresse petatur, etiam restitutio pro damnis temporalibus, (quod honesti viri non faciunt.) num. 95. Quando occidit ab adversario provocatus fuit, vel ambo te ad invicem provocarunt, vel provocante occidit, alter pugnam libere acceptavit, nulla erit obligatio restitutionis: & moribus hoc declarate tenetur, ne ab haeredibus homicida indebitae ad restitutionem cogatur. nu. 96. Qui abique ulla provocacione ab alio invaditur, si illum occidat excedendo moraliter moderamen inculpatae tutelae in modo fe defendendi, (nam ex eo quod non fugerit, ad nihil tenetur) probabilis est, non teneri ad totam damnorum restitutionem, sed pro ratione culpae arbitrio prudentum: n. 97. 98.

53. Ob homicidium casuale non tenetur occisor ad damnorum reparationem, nisi ex culpa lata juridica simul cum gravi theologia, juxta prudentum estimationem. Tract. 13, cap. 2. n. 100. Si vulnus illatum lethale non erat, & aliquid de se sequatur mors, nimirum vel ex incuria Medici, vel ipsius vulnerati, vel ex superveniente infirmitate, non tenetur vulnerator ad compensanda damna ex morte secuta, sed tantum quae secuta sunt ex vulnere. Quod si in illo loco Chirurgus non erat, & ob id moritur vulneratus; in tali casu tenetur vulnerator ad omnia damna ex morte provenientia; quia eorum causa fuit. Similiter si dans operam rei licitae, vel illicitae adhibuit omnem diligentiam ad cavendum proximi damnum, etiam si sequatur, ei imputandum non est; quia nec in se, nec in causa voluit fuit: dummodo res illa illicita, juxta dicta superiorum num. 42. non sit taliter periculosa, quod ex ea communiter sequatur homicidium &c. At si fuit negligens in praevendo damno ex sua actione causato, ita ut culpam latam juridicam, & gravem theologicam committit, reparare tenetur damna secuta, non tamen integre, sed mitius arbitrio viri prudentis. Qui injuria accessit alium occidit, potest

Y.

denega-

denegare compensationem damnorum, donec a Iudice cognoscatur an in penam injuriæ, compensatio condonanda sit. n. 100.

54. Debita realia contracta ab occisore cum occiso ante ejus mortem, ut sunt expensæ curationis, lucrum cessans diebus quibus supervixit, pecunia de qua cum eo conventum fuit pro remissione injuriæ, tenetur occisor solvere hæredibus, sive necessariis sive non necessariis. *Tract. 13. c. 2. n. 102.* Hæredibus necessariis, (inter quos hoc loco computatur etiam uxor respectu mariti, & e contra) debet occisor omnia alimenta, & emolumenta, quæ per mortem occisi amiserunt: (alimentoꝝ autem nomine veniunt omnia ad vitam necessaria, & ad debitam suo statui familiæ conservationem.) Item debet omnia damna emergentia, & lucra cessantia post mortem occisi restitue. num. 103. Probabile est non teneri homicidam quidquam restituere uxori occisi, si illa notabile detrimentum non accepit; vel si æque commodè potest nubere, tamen nolit; aut si alter liberaliter eam alienam suscepit. num. 104. Probabilis est fratribus, consanguineis, familiaribus, vel aliis, quibus occisus antem mortem beneficiabat, non teneri homicidam ea damna compensare; etiam si prævisa fuerint, dummodo non intentæ num. 107. 108. Non tenetur occisor solvere debita creditoribus occisi, etsi ejus morte fraudentur, sicut id prævident, dummodo non id intendant. num. 111. Per remissionem injuriæ in foro interno, non censetur remissum jus referendi injuriam ad iudicem, & accusandi; sed tantum fati sit præcepto charitatis non odiendo læsoꝝem. Per plenam remissionem, etiam quoad forum externum, & accusationem, non censetur remissa obligatio restitendi damna, &c. num. 112. Licet male faciat læsus remittendo occisori expensas, & alia damna cum præjudicio filioꝝum, vel Patris, vel conjugis, & peccet contra charitatem, si aliunde non habeant sibi necessaria; remissio tamen valida est, & occisor liberatur ab onere. num. 113.

55. Non solum homicidium perpetrantes, sed & omnes cooperantes, & effective influentes in illud, mandato, consilio, consensu, laude, vel vimperio, ratihabitione, auxilio, &c. rei sunt homicidii, & ad refarcienda damna inde orta tenentur, nisi executionem impediere fategerint, mandatum revocando, ita quod revocatio mandataro opportune innotescat; consilium, suasionem, laudem, &c. retractando, & omnem influxum in illud removendo. *Tract. 25. cap. 1. num. 217.* Qui non impedit homicidium, cum commodè possit, peccat mortaliter contra charitatem; & si ad id officio tenetur, etiam contra justitiam peccat. num. 218. In confessione non sufficit dicere se hominem occidisse, sed explicari etiam debent circumstantiæ mutantes speciem, aut invehentes censuram; ideoque occisor aperire tenetur, an occisus esset Monachus, aut Clericus propter circumstantiam sacrilegii, & propter excommunicationem Summo Pontifici reservatam, quam etiam incurrit mandantes, consulentes, auxilium præstantes, non impediens, quando ex justitia tenentur, ratam habentes, quando occisio in sui gratiam fit, aut cum quis exterius voluntatem, & ratihabitionem manifestat. Debet etiam explicare occisor, an hominem seviendo occiderit, v.g. in partes dividendo, membra disperdendo, inhumane cruciando, sanguinem bibendo, quia est peccatum severitæ contra naturam, & specie diversum. Item quando superior occidit, mutilat, punit: si deliberate ex malo animo penam graviorem quam delicta, & ratio exigunt, mortaliter peccat peccato crudelitatis; & est circumstantia mutans speciem. num. 220. 222.

56. Prohibentur etiam in hoc præcepto odium proximi, & ira perniciosa. *Odium proximi est formati malevolentia, qua expresse proximo malum exoptamus.* Juxta gravitatem mali exoptati, erit gravitas peccati odii. Malum quod proximo exoptatur, ut sit culpa respectu exoptantis, debet exoptari ut malum illius; quia si exoptetur in quantum

tum conducit ad majus ejus bonum spirituale, aut temporale, non est illicitum. Vide dicta *Tract. 1. nu. 56.* & *Proposit. 13. 14. 15.* damnatas ab Innoc. XI. Ex D. Greg. 5. Moral. 30. *Alia est ira, quam impatientia excitat; alia quam zelus justitiæ format: illa ex vitio, hæc ex virtute generatur. Ira, quæ peccatum est, est inordinatus appetitus vindictæ. Ex genere suo est peccatum mortale. Potest autem esse veniale, ob imperfectionem actus; ut quando motus iræ, ita subito evenit ut præveniat iudicium rationis: vel ex parte appetibilis, ut si quis parum trahat per capillum aliquem puerum: vel quoad modum irascendi; ut si quis ardentius ultra merita cause irascatur; aut exterius signa iracundiæ abundantius manifestet.* *Tract. 25. cap. 1. nu. 223. 224. 225.* Ex ira quæ peccatum capitale est, oriuntur sex alia peccata; nempe rixa, tumor mentis, contumelia, clamor, indignatio, blasphemia. *Rixa est quedam contradictio in factis, usque ad percussioneꝝ.* Tumor mentis est dum quis diversas vias vindictæ cogitat, & talibus cogitationibus animus replet. Contumelia, cum quis effudit injuriosa verba contra proximum. Clamor, quando quis in modo loquendi confuse, & inordinate iram suam demonstrat. Indignatio, quando quis reputat alium contra quem irascitur, indignum ut sibi quid tale fecerit. Blasphemia, dum prorumpit in verba Deo injuriosa. num. 226.

§. V.

De Taurorum agitatione, & de gula & ebrietate.

57. Taurorum agitatio, & cum iis, aliique feris bellis congressus, licet jure nature non prohibeatur: rigorose tamen interdicitur per consil. S. Pii V. De salute, &c. que quoad Regem Hispaniæ moderata fuit per Greg. XIII. & Clem. VIII. Quare per Hispaniæ Regnis, quoad seculares nulla est prohibitio Ecclesiastica,

ne possint sive in foro, sive in alio quocunque loco Tauros agitare, & quoad omnes Clericos seculares agitari illos, videre. Unde tantum Monachis, & aliis Regularibus, sub censura prohibetur ne hujusmodi spectaculis interfint. Si tamen Clerici seculares per se ipsos agitant, gravissime delinquent, ratione scandali, & indecentiæ. Hispaniæ Principes, Magistratus, Civitatum Rectores, alique Oppidorum Praetores possunt hujusmodi Taurorum agitationes permittere, quin excommunicationem aliquam incurrant, dummodo per eos provideatur ne alicuius mors, quoad fieri poterit sequatur; & ne permittant quod in die festo, sive universalis Ecclesiæ, sive ex voto particulari, Tauri agitentur; aliis rari excommunicationem quam alias penas incurrit. *Tract. 25. cap. 1. num. 202.* Probabilis est Regulares Taurorum agitationi assistentes peccare mortaliter, sive sint Sacris Ordinibus initiati; sive non; sive Choro deputati, sive Laici; novitiis, & monialibus exceptis. n. 208. 209. Si Regularis ex alta turri, vel propria domo videret, procul a foro Tauros agitari, nullo modo peccaret, quia non diceretur assistere; bene vero si occulturn, aut larvatus adesset. num. 210. Sub dicta prohibitione comprehenduntur etiam Ordines militares, & Canonici Regulares. Nullibi prohibetur, etiam diebus festis agitari Tauros longis funibus, vel rudentibus ligatos per Calles, quando porte Civitatis sunt aperte. Nec prohibetur etiam Clericis, aut Religiosis in propria domo, vel Claustro Vitulos agitare; non veniunt enim sub nomine Tauri. num. 211. 212. 213. Ubi consuetudo vigerit in Hispania, poterunt etiam in die festo alique mortali agitari. nu. 214.

58. Gula, & ebrietas cum non parum saluti corporali nocent, hinc est quod hoc eodem præcepto convenienter debuerint prohiberi. *Gula* quæ est vitium contrarium abstinentiæ dehiatur, quod si appetitus inordinatus edendi, & bibendi. Et ideo gula late sumpta dividitur in commestationem, & ebrietatem.

tatem. Tract. 25. cap. 2. num. 1. Hæc inordinatio, quinque modis contingit, qui hoc versiculo continentur: *Preprope, laute, nimis, ardentem, stultis.* num. 2. Comedere, & bibere ob solam voluptatem est peccatum gula; si quis moveatur quidem, applicetur, seu impellatur ex delectatione cibi ad illud percipiendum; principaliter tamen intendendo virtutum augmentum, vel reparationem, tunc minime peccat. nu. 4. Gula non est ex genere suo peccatum mortale. Cæterum si quis ita inordinate appetat delectationem cibi, ut in ea expresse constituat ultimum finem; aut implicite, quia ob eam paratus sit transgredi legem Dei, tunc erit peccatum mortale. num. 5. Idem dicendum si propter gulam, paratus esset violare Ecclesie præcepta: si ob cibi intemperantiam grave scandalum proximo daret; si ex cibi quantitate, vel qualitate probabiliter timeret se in aliquod grave peccatum prolapsurum: si ex cibi quantitate, vel qualitate saluti grave damnum immineret; & ob id gravissime peccant quædam feminæ quæ sale, terra, cinere, carbonibus, luto, gypso, &c. vescuntur, nec absolvendæ sunt quouique se emendent. Quando quis ex certo genere cibi, aut potus, putat se nocturnam pollutionem passurum, non peccat mortaliter si illo bona mente utatur, nec sit periculum consensus. nu. 6.

59. Infirmus ardore febris æstuans, si aquæ potu refrigerium quaerat, est prævideat ob id augendam esse febrem, non est statim mortalis culpæ damnandus, tum quia nocuum est leve, tum etiam quia nimis ardor solet plenum rationis iudicium absorbere. Tract. 25. cap. 2. num. 7. Uique ad vomitum se ingurgitans, præcisio gravi corporis noxumento, quod aliquando timere potest, est tantum veniale peccatum. num. 8. Comedere carnes crudas bestialium est: erit autem mortale, vel veniale iuxta gravitatem damni, quod inde rationaliter timetur; quod si necessitas ad id cogat, licitum erit. nu. 9. Humanis carnibus, extra extremam necessi-

tatem vesci, prorsus illicitum est, & ferinum. At in extrema necessitate fas est edere carnes hominis in bello occisi, aut a iudice interfecti, aut alia via emortui. num. 13. Gula est vitium capitalis. Gulæ filie sunt quinque: hæbetudo mentis, inepta lætitia, stultiloquium seu multiloquium, scurrilitas, & immunditia. num. 17.

60. Sobrietati, quæ est virtus moderans affectum, & usum potus, qui sua fumositate natus est caput conturbare, opponitur vitium ebrietatis. Est autem ebrietatis excessus in potando, causa voluptatis, usque ad voluntariam usum rationis privationem. Est peccatum mortale. Tract. 25. cap. 2. num. 18, 19. Quando ebrietas non est voluntaria, nec mala ex ea immediate secuta voluntaria esse possunt, & ideo peccata non sunt. Si vero ebrietas sit voluntaria, & culpabilis, mala subiecta, prævia, aut quæ moraliter prævideri debent, sunt peccata; quia voluntaria in causa. num. 26. Prævia autem censentur, quæ in aliis ebrietatibus quis novit se consuevisse committere, sive sciat in qua specie peccavit, sive tantum sciat, se in aliquo genere peccasse. Reputatur etiam prævium peccatum, ad quod quis est vehementer inclinatus, & insuper ea omnia, quæ communiter ebrii committere solent. Quæ autem nullam habent cum ebrietate connexionem, ratione persone, loci, aut alterius circumstantiæ, sed casu eveniunt, aut ex malitia alterius ebrium provocantis; nec proinde eorum adesset morale periculum, minime prævia censenda sunt. nu. 27, 28, 29.

61. Peccata oris, seu quæ in verbis, ut verba sunt constitunt, ut sunt blasphemie, perjury, contumelie non imputantur ebriis, quando in ebrietate proferuntur, licet antea prævideantur, quia in ebriis non sunt formaliter verba; sed tantum materialiter, & quidem sonus tantquam a Pica prolatus, ac proinde nec objective mala, ut sunt peccata oris. Tract. 25. cap. 2. num. 30. Peccatorum operis in ebrietate commissorum gravitas mensurari debet ex advertentiâ, & vo-

& voluntarietate eorum in causa. n. 33. Probabilis est quod possit quis medicina causa, ex præscripto Medicorum, potionem inebriantem fumere; dummodo non addit aliud medicamentum efficacius ad recuperandam salutem. n. 35. Ad vitandam vero mortem quæ quis minatur inferre alicui, nisi se inebriet, probabilis est non licere se inebriare; nam ebrietas ex præscripto Medici non est ebrietas formalis; bene vero in secundo casu. num. 43. Qui alium cogit ad se inebriandum, grave peccatum committit. num. 48. Paratum committere peccatum ebrietate gravius, non licet ad ebrietatem inducere, ut illud vitet: quia ad hoc ut minus malum licite consili possit, parato majus committere, opus est quod illud minus contineatur sub illo majori malo: ut si quis parato aliquem occidere consulet verberare: & insuper oportet quod illud majus malum, alia via impediri non possit. nu. 51, 52. Qui culpabiliter se inebriavit, sed non prævidit homicidium, non fit irregularis, si in ebrietate occidat. num. 56. Habens consuetudinem se inebriandi, non est absolvendus, vel saltem differenda est absolutio donec consistat de resipiscencia. nu. 67.

delectatio carnalis extra matrimonium habita: omnia quoque antecedentia, & consequentia: ut sunt ractus, oscula, amplexus, &c. & virtualiter etiam omne desiderium, omnique voluntas, & affectus deliberatus cuiuscunque rei venereæ. Tract. 26. cap. 1. n. 3, 4, 5, 6.

CAPUT I.

De luxuria, & de castitate in communi, & de simplici fornicatione, & impudicitia.

S. I.

De luxuria, & de castitate in communi.

1. **L**uxuria est usus, vel appetitus inordinatus venerorum. Tract. 26. cap. 1. num. 8. Est ex genere suo peccatum mortale. num. 10. Luxuriæ filie sunt octo: cæcitas mentis, inconsideratio, præcipitatio, inconstantia, amor sui, adium Dei, affectus presentis sæculi, & horror futuri. Luxuriæ species sunt septem: Simples fornicatio, adulterium, incestus, stuprum, raptus, sacrilegium, & vitium contra naturam. num. 10, 12. Iste species non distinguuntur inter se essentialiter intra genus luxuriæ, sed solum accidentaliter: ex ideo adulterium non est unica, & atoma species constituta: ex specie fornicationis, & iniustitiæ; sed sunt ibi duæ species atomæ, inter se distinctæ, nempe fornicationis, & iniustitiæ, quin ex utraque una tertia species constituitur. n. 19.

2. Principaliter, & de primario, Deus in hoc præcepto prohibet sub nomine adulteri omnem luxuriæ speciem, & omnes venereas delectationes; secundario vero præcipit, ut quilibet colat castitatem animi, & corporis, iuxta proprium statum. Tract. 26. cap. 1. nu. 17. Castitas alia est improprie dicta: alia proprie dicta. Illa est puritas animi ab omni amore, & delectatione inordinata appeti-

TRACTATUS VI.

De 6. & 9. Decalogi præcepto.

PROÆMIUM.

Prohibito homicidio, per quod vita hominis iniuste de medio tollitur, recto ordine sequitur, sub nomine Machie, prohibitio cuiuscunque luxuriæ, per quam aut hominis generatio impeditur, aut prolis tollitur certitudo, ejusque debita educatio; ut dicit D. Th. Igitur in hoc præcepto non solum prohibetur adulterium, sed & omnis alia

tatem. Tract. 25. cap. 2. num. 1. Hæc inordinatio, quinque modis contingit, qui hoc versiculo continentur: *Preprope, laute, nimis, ardentem, stultose.* num. 2. Comedere, & bibere ob solam voluptatem est peccatum gula; si quis moveatur quidem, applicetur, seu impellatur ex delectatione cibi ad illud percipiendum; principaliter tamen intendendo virtutum augmentum, vel reparationem, tunc minime peccat. nu. 4. Gula non est ex genere suo peccatum mortale. Cæterum si quis ita inordinate appetat delectationem cibi, ut in ea expresse constituat ultimum finem; aut implicite, quia ob eam paratus sit transgredi legem Dei, tunc erit peccatum mortale. num. 5. Idem dicendum si propter gulam, paratus esset violare Ecclesie præcepta: si ob cibi intemperantiam grave scandalum proximo daret; si ex cibi quantitate, vel qualitate probabiliter timet se in aliquod grave peccatum prolapsurum: si ex cibi quantitate, vel qualitate saluti grave damnum imminet; & ob id gravissime peccat quædam feminæ quæ sale, terra, cinere, carbonibus, luto, gypso, &c. vescuntur, nec absolvendæ sunt quouique se emendent. Quando quis ex certo genere cibi, aut potus, putat se nocturnam pollutionem passurum, non peccat mortaliter si illo bona mente utatur, nec sit periculum consensus. nu. 6.

59. Infirmus ardore febris æstuans, si aquæ potu refrigerium quaerat, est prævideat ob id augendam esse febrem, non est statim mortalis culpæ damnandus, tum quia nocuum est leve, tum etiam quia nimis ardor solet plenum rationis iudicium absorbere. Tract. 25. cap. 2. num. 7. Uique ad vomitum se ingurgitans, præcisio gravi corporis noxamento, quod aliquando timeri potest, est tantum veniale peccatum. num. 8. Comedere carnes crudas bestialium est: erit autem mortale, vel veniale iuxta gravitatem damni, quod inde rationaliter timetur; quod si necessitas ad id cogat, licitum erit. nu. 9. Humanis carnibus, extra extremam necessi-

tatem vesci, prorsus illicitum est, & ferinum. At in extrema necessitate fas est edere carnes hominis in bello occisi, aut a iudice interfecti, aut alia via emortui. num. 13. Gula est vitium capitalis. Gulæ filie sunt quinque: hæbetudo mentis, inepta lætitia, stultiloquium seu multiloquium, scurrilitas, & immunditia. num. 17.

60. Sobrietati, quæ est virtus moderans affectum, & usum potus, qui sua fumositate natus est caput conturbare, opponitur vitium ebrietatis. Est autem ebrietas excessus in potando, causa voluptatis, usque ad voluntariam usum rationis privationem. Est peccatum mortale. Tract. 25. cap. 2. num. 18, 19. Quando ebrietas non est voluntaria, nec mala ex ea immediate secuta voluntaria esse possunt, & ideo peccata non sunt. Si vero ebrietas sit voluntaria, & culpabilis, mala subiecta, prævia, aut quæ moraliter prævideri debent, sunt peccata; quia voluntaria in causa. num. 26. Prævia autem censentur, quæ in aliis ebrietatibus quis novit se consuevisse committere, sive sciat in qua specie peccavit, sive tantum sciat, se in aliquo genere peccasse. Reputatur etiam prævium peccatum, ad quod quis est vehementer inclinatus, & insuper ea omnia, quæ communiter ebrii committere solent. Quæ autem nullam habent cum ebrietate connexionem, ratione persone, loci, aut alterius circumstantiæ, sed casu eveniunt, aut ex malitia alterius ebrium provocantis; nec proinde eorum adesset morale periculum, minime prævia censenda sunt. nu. 27, 28, 29.

61. Peccata oris, seu quæ in verbis, ut verba sunt constitunt, ut sunt blasphemie, perjury, contumelie non imputantur ebrio ut peccata, quando in ebrietate proferuntur, licet antea prævideantur, quia in ebrio non sunt formaliter verba; sed tantum materialiter, & quidem sonus tantquam a Pica prolatus, ac proinde nec objective mala, ut sunt peccata oris. Tract. 25. cap. 2. num. 30. Peccatorum operis in ebrietate commissorum gravitas mensurari debet ex advertentiâ, & vo-

& voluntarietate eorum in causa. n. 33. Probabilis est quod possit quis medicina causa, ex præscripto Medicorum, potionem inebriantem fumere; dummodo non addit aliud medicamentum efficacius ad recuperandam salutem. n. 35. Ad vitandam vero mortem quam quis minatur inferre alicui, nisi se inebriet, probabilis est non licere se inebriare; nam ebrietas ex præscripto Medici non est ebrietas formalis; bene vero in secundo casu. num. 43. Qui alium cogit ad se inebriandum, grave peccatum committit. num. 48. Paratum committere peccatum ebrietate gravius, non licet ad ebrietatem inducere, ut illud vitet: quia ad hoc ut minus malum licite consili possit, parato majus committere, opus est quod illud minus contineatur sub illo majori malo: ut si quis parato aliquem occidere consulet verberare: & insuper oportet quod illud majus malum, alia via impediri non possit. nu. 51, 52. Qui culpabiliter se inebriavit, sed non prævidit homicidium, non fit irregularis, si in ebrietate occidat. num. 56. Habens consuetudinem se inebriandi, non est absolvendus, vel saltem differenda est absolutio donec consistat de resipiscencia. nu. 67.

delectatio carnalis extra matrimonium habita: omnia quoque antecedentia, & consequentia: ut sunt ractus, oscula, amplexus, &c. & virtualiter etiam omne desiderium, omnique voluntas, & affectus deliberatus cuiuscunque rei venereæ. Tract. 26. cap. 1. n. 3, 4, 5, 6.

CAPUT I.

De luxuria, & de castitate in communi, & de simplici fornicatione, & impudicitia.

S. I.

De luxuria, & de castitate in communi.

1. **L**uxuria est usus, vel appetitus inordinatus venerorum. Tract. 26. cap. 1. num. 8. Est ex genere suo peccatum mortale. num. 10. Luxuriæ filie sunt octo: cæcitas mentis, inconsideratio, præcipitatio, inconstantia, amor sui, adium Dei, affectus presentis sæculi, & horror futuri. Luxuriæ species sunt septem: Simples fornicatio, adulterium, incestus, stuprum, raptus, sacrilegium, & vitium contra naturam. num. 10, 12. Iste species non distinguuntur inter se essentialiter intra genus luxuriæ, sed solum accidentaliter: & ideo adulterium non est unica, & atomica species constituta ex specie fornicationis, & iniustitiæ; sed sunt ibi duæ species atomæ, inter se distinctæ, nempe fornicationis, & iniustitiæ, quin ex utraque una tertia species constituitur. n. 19.

2. Principaliter, & de primario, Deus in hoc præcepto prohibet sub nomine adulteri omnem luxuriæ speciem, & omnes venereas delectationes; secundario vero præcipit, ut quilibet colat castitatem animi, & corporis, iuxta præceptum statum. Tract. 26. cap. 1. nu. 17. Castitas alia est improprie dicta: alia proprie dicta. Illa est puritas animi ab omni amore, & delectatione inordinata appeti-

TRACTATUS VI.

De 6. & 9. Decalogi præcepto.

PROÆMIUM.

Prohibito homicidio, per quod vita hominis iniuste de medio tollitur, recto ordine sequitur, sub nomine Machie, prohibitio cuiuscunque luxuriæ, per quam aut hominis generatio impeditur, aut proles tollitur certitudo, ejusque debita educatio; ut dicit D. Th. Igitur in hoc præcepto non solum prohibetur adulterium, sed & omnis alia

tus, seu ab omni labe peccati. Castitas vero proprie dicta est virtus que temperat, & moderatur concupiscentias in venereis, ne plus aut alio tempore, vel loco, aut modo homines illi delectentur, aut utantur, quam verba ratio dicit, secundum uniuscuiusque statum. num. 39. Duplex est scilicet perfecta, & imperfecta. Illa dicitur Virginitas, hæc vero castitas communiter appellatur; & subdividitur in conjugalem, & vidualem. Castitas conjugalis, & vidualis non distinguuntur specie a castitate communiter dicta, sed sub ea ambobus comprehenduntur, ut diversis gradus ejusdem virtutis. n. 42.

3. Virginitas est in carne corruptibilis, incorruptionis perpetuæ mediatio. Tract. 26. cap. 1. num. 46. Est vera virtus a castitate communi distincta. num. 47. Ad hoc ut sit virtus specialis a castitate communi distincta, sufficit, & requiritur propositum eam perpetuo servandi. num. 50. 55. De Fide est virginitatem matrimonio esse excellentiorem. num. 63. Virginitas ut est virtus duo importat: unum est signaculi virginalis incorruptio; alterum est propositum abstinendi perpetuo ab omni venerea delectatione. Secundum est de formali, & quoad hoc virginitas potest dari tam in masculo quam in femina: primum vero est de materiali, & per accidens, & tantum in feminis invenitur. num. 69. In femina virtus virginitatis amittitur irreparabiliter per elautri virginalis violationem, sive hoc fiat per copulam carnalem, sive aliis turpibus actibus; in viro autem amittitur per voluntariam copulam carnalem; & insuper tam in viro quam in femina irreparabiliter amittitur per voluntariam pollutionem. num. 73, 76. Si virgo incesta, in fornicis, aut amens, aut per vim corruptatur, nullo modo in hoc consentiens, virginitatem non amittit; & hæc, si res occulta sit, virginitatis velum accipere potest. num. 75. Licet virgo que voluntarie se polluit, virtutem virginitatis amiserit, si tamen corporis integritatem adhuc conservet, potest con-

secrari, & velum virginitatis accipere. Episcopus dispensare potest cum moniali, que occulte fornicata est, ut possit consecrari, & velari, sicut ceteræ virgines, maxime quando id non est famia, & scandalo omitti non potest. num. 75, 78. Per actum fornicationis si non sequatur feminis emissio, matrimonium est non amitti irreparabiliter virginitatem. n. 81. 82.

§. II.

De simplici fornicatione.

4. Fornicatio simplex est concubitus humanus naturalis soluti cum soluta. Tract. 26. cap. 2. num. 5. Non solum jure divino, & canonico, sed & jure naturali prohibita est; & est peccatum mortale. n. 4. 6. 9. Concubinatus licet possit in omni luxuria specie inveniri; tamen qua communiter exercetur inter solutos, ad simplicem fornicationem reducitur. num. 21. Concubinatus ex jure canonico definitur: Concubitus viri cum femina soluta, quam quis vel in domo propria, vel extra retinet, & ad quam frequenter, vel ex consuetudine accedit; sive retinet ut concubinam, sive ut pelessquam, quocunque alio titulo. At ex jure civili ad concubinatum requiritur, quod ambo sint soluti, & absque impedimento ad contrahendum matrimonium: quod femina retineatur domi ut concubina, & publice habeatur ut talis: quod cum ea frequenter copulam habeat: quod cohabitatio sit diuturna: quod sit unica, & inferioris conditionis. Hic autem sermo est de concubinatu in prioris acceptione. num. 22. 24. Neganda est absolutio etiam in mortis articulo concubinario, qui concubinam et domo ejicere non vult, cum possit; & licet in aliis occasionibus peccandi, quas sine scandalo gravi, aut detrimento deserere penitens non valet, possit absolvi, adhibitis convenientibus remediis ad futura præcavenda peccata; ad existens in occasione concubinatus, fere nunquam ratione scandali vitandi, aut infamie que

que inde timetur, absolvendus est; quin prius concubinam dimittat. nu. 26. 27.

5. Si concubinarius publicus est, neque pro prima vice est absolvendus, donec concubinam dimittat e domo; vel si extra sit, donec consuetudinem ad eam non accedat; licet signa magni doloris, & efficacissimi propositi præbeat. Si vero est occultus, etiam tunc communiter loquendo absolvendus non est, donec dimittat. At si aliquo casu raro, in quo circumstantiæ occurrentes certo moraliter persuadeant Confessario, quod propositum sit firmum, & quod statim dimittet; poterit pro prima vice absolvi. Tract. 26. cap. 2. nu. 32. 33. Si quis ex ignorantia obligationis prius dimittendi concubinam, accedat ad Confessarium putans se sufficienter dispositum, si cum proposito dimittendi consistat, poterit pro prima vice absolvi. Si concubinarius est occultus, & concubinam domi non habet, etiam absolvendus non est, donec Confessario constet de emendatione. nu. 40. Non est absolvenda concubina, que postquam dimissa est, aliquando revisit concubinariam ægotantem, & maxime si velit in agone mortis tenere candellam, num. 41. Absolvendi sunt filii familias, & alii qui sui juris non sunt, & potestatem non habent abigendi a domo in qua habitant concubinam, & occasionem peccati, ut sunt servi, & ancille, dummodo obierint quatuor conditiones: prima est vera contritio de præteritis: secunda verum propositum non redeundi ad illa: tertia speciale propositum cavendi, adjuvante Deo, ne peccent ob talem occasionem, cum in ea fuerint quarta. Quod subit aliqua notabilis causa, non se abstinendi ab ea occasione. num. 42.

6. Mulier pauper, & que non habet unde sustentetur, non est absolvenda si non dimittat domum divitis, vel consanguinei, a quo ex misericordia sustentatur, si cum domino, vel cum alio ibi commorante frequenter peccet, si motivum non dimittendi domum sit utilitas, aut commoditas quam sibi inve-

nit, & probabiliter timet; non inventuram alibi: si vero motivum non dimittendi domum sit aliquod grave damnum, quod inde sequeretur, scilicet grave scandalum, notabilis infamia, vel aliud iudicio prudentum grave detrimentum; tunc licet accedat cum dolore vero, & proposito firmo, & parata sit adhibere remedia a Confessario præscripta, poterit absolvi quin deserat dictam domum. Tract. 26. cap. 2. num. 43. 44. Nullus tenetur deserere artes licitas, & Republicæ necessarias, licet ob dictam exercitium frequenter cadat in peccata luxurie, sive interna, sive externa, dummodo prædicta quatuor obierint; tunc enim illa peccata in malitiam, vel fragilitatem referendi debent, non vero in illius artis exercitium. Hinc sequitur cogendus non esse deserere officium suum citharodos, magistros puerorum, & artifices, Medicos, Chirurgo, & qui ad exercendas suas artes versantur inter mulieres. n. 46. 47.

7. Parochus obligandus non est deserere officium, quamvis occasione confessionum experiat voluntarie se polui, dummodo firmiter proponat emendationem: Si vero Confessarius non sit Parochus, sed libere confessiones audiat, debet abstinere ab audiendis confessionibus, in quibus experitur occasionem se polluenti, nisi ex omissione exercitii audiendi confessiones feminarum, oriatur suspicio, quod fuerit officio privatus per S. Inquisitionis Tribunal. num. 48. Potest absolvi hospita, que quoties aliquem excipit, occulte rem habet cum illo; si proponat aut illam deinceps non admittit; aut si hoc sine magno incommodo facere non possit, si firmiter proponat se nunquam in aliquo cubiculo cum eo solo locuturam, aut versaturam, qua solus circumstantiis, absolutionis capax est. Ceterum absolvi non debet, si consulto habeat in hospitio ancillam sine fame, aut eas toleret sciens hospitibus occasionem peccandi esse, eos ad turpia tacite, vel expresse alliciendo. Et

Et ipse quoque ancilla, compellende sunt hospitium deserere, & aliter absolvi non debent. n. 49.

8. Famulae quae rem habent aliquoties cum heris suis, si post admonitionem Confessarii parum curaverint de abstinentia a secreta conversatione cum heris, iterumque peccaverint, non sunt amplius absolvendae. *Tract. 26. cap. 2. num. 50.* Ancilla, quae non sit libera, si voluntarie cum domino peccet, absolvi non debet nisi respiciat: si vero violentiam patiatur, ita quod resistere nequeat, compellenda est fugere. num. 51. Fugere quoque debet uxor, & diortium facere, si maritus sit ei proxima occasio peccandi, & ea abuti velit, aut eam prostituere, & admonitus non respiciat. num. 52. Monialis quae per verba, tactus &c. pluries cadit cum devoto eius conversationem frequentante, non est absolvenda, sed ei differenda est absolutio, quousque amatum dimittat, & omnino deserat: nisi alias sequatur scandalum, & infamia, si eum ceteris non communicet statutis diebus. num. 53. Non est absolvendus qui non dimittit concubinam, ne amittat centum aureos, quos illi mutuos dedit: non est enim tam grave damnum, quod a dimissione excusare possit. num. 58. Concubinaris gravissimae poenae iure civili & canonico statuta sunt, quas brevitatis causa omitto. s. num. 59. ad 72.

9. *Meretrix est, quae multorum libidini patet.* *Tract. 26. cap. 2. num. 73.* Meretrices incapaces sunt absolutionis, quousque larga experientia constat esse emendatas, & a Lupanari semotas; admittendae tamen sunt ad confessionem, ut exhortationibus ad respiciendum excitentur. num. 75. 76. Ut ad communionem publicae admittantur, debet quoque publice constare de earum emendatione, & recessu a turpi loco num. 77. Meretrices sine poenitentia decedentes, privantur Ecclesiastica sepultura. Excommunicatio contra non communicantes in Parochia etiam meretrices afficit. num. 78. Ad majora mala vitanda, si aliter praecaveri non possunt, li-

cite permittuntur meretrices, sed in publicis lupanaribus. num. 92. Debet collocari in viliori, & infimo civitatis loco, & semoto: nec permittendae sunt die, aut nocte per civitatem vagari; cogendae sunt uti habitu distincto ab honestis matronis: non est permittendum quod vehantur rheatis, ledicis, aut sellis: cogendae sunt aliquando ad concionas accedere. nu. 94. Illicitum est imponere meretricibus tributum super questum meretricium. num. 95. Saeculo malo sine licitum est meretricibus locare domos. n. 97.

10. Famuli possunt licite servire meretricibus in iis actionibus, quae sunt ex se indifferentes, ut cibos condire, ledicium siccare, ledica vehere &c., non vero in iis, quae ex se sunt immoordinate ad fornicationem, ut literas amatorias deferre &c. *Tract. 26. cap. 2. num. 98.* Hi quibus id publica auctoritate demandatur, licite possunt, meretricium supposita permissione, eas tueri, earumque incolumitati prospicere, ne civis morbo gallico inficiantur; dummodo tamen earum peccato non cooperentur, eas ad nudinas ducendo, eis nummos largiendo, aut alio quovis modo meretricio questui favendo. His tamen Patronis pederentium impendenda est absolutio. num. 100. Lenones sunt, qui proprias, vel alienas feminas, questus causa, prostituunt. Unde proprie lenones sunt parentes, qui proprias filias, & mariti qui proprias uxores, questus causa, prostituunt. Lenones etiam sunt quicunque blandis verbis inducunt alios ad fornicandum. Omnes lenones, & lenae gravissime peccant peccato ejusdem speciei, ac illud ad quod inducunt. Parentes lenocinium committentes, amittunt patriam potestatem, & aliis gravissimis poenis puniuntur. Immo in Auth. de len. Omnibus lenonibus ultimi supplicii poena imponitur. nu. 101. 102.

§. III.

§. III.

De impudicitia.

11. Impudicia, ut ait D. Th. pertinet ad quosdam actus circumstantes adum venerem, ut sunt oscula, tactus, aspectus &c. cap. 3. in proem. Aspectus personae alterius sexus, quoad partes honestas ex se non est illicitus: & si ex mera curiositate fiat, non excedit culpam venialem. *Tract. 26. cap. 3. num. 2.* Dignus aspectus mulieris nimis pulchrae, & eleganter ornatae poterit esse mortale ratione periculi. nu. 3. Ex fine vero lascivo semper est peccatum mortale. num. 5. Aspectus obiecti valde turpis ob delectationem inde captandam, etiam si intendatur solummodo delectatio naturalis, est peccatum mortale. num. 9. Si obiectum non sit valde turpe, & libidinem commovens non erit mortale, sed veniale, si absolute aspicere ex proposito mulieris verenda, aut humanum coitum, certum est esse mortale. num. 12. Propria verenda aspicere ex curiositate, absque periculo turpis delectationis, vel consensus in eam, non est mortale. Similiter non est mortale aspicere personas diversis sexus nudas e loco distant, & per brevissimum tempus: item videre brachia, pedes, aut crura feminarum: item videre personas ejusdem sexus nudas, ut contingit, quando plures simul natant: item aspicere brutorum genitalia vehementer commota, aut eorum coitum, secluso tamen in his omnibus periculo lapsus. n. 13.

12. Si mulier se exquiste onet ob malum finem, peccat mortaliter: si ob vanitatem tantum, peccat venialiter si vero ut placeat viro suo, nullum erit peccatum. *Tract. 26. cap. 3. num. 15.* At poterit esse mortale, si talis ornatus vergat in grave damnum domus, vel creditorum. Fucos se pingere, praefixo malo fine, non est peccatum mortale. Nuda pectora, & mamillas, ex parte

Part. I.

ostendere, maxime ubi est talis consuetudo, non est mortale; semper tamen increpari debent a Confessatis. num. 16. Choras ducere ex genere suo non est illicitum, dummodo non in loco sacro, vel tempore divinarum Officiorum, vel a Clericis ducantur, aut cum animo lascivo, tactibus turpibus &c. num. 17. Turpis locutio, si fit de rebus valde obicinis, ut de humanis pendendis, de modo concubitus, & similibus, maxime coram adolescentibus, & mulieribus honestis, est proculdubio mortale peccatum. Si verba non sint nimis lasciva, & dicantur ex sola vanitate, absque periculo turpis delectationis, tam ex parte dicentis, quam audientium, talis locutio erit tantum peccatum veniale: idem de canentibus, & scribentibus. Turpia dicere, ut scribere disparationis causa licitum est, secluso tamen periculo. num. 19. Verba amatorias, secluso periculo lapsus, tam in dicente quam in audiente, & secluso malo fine, non sunt peccatum mortale, sed veniale, & didicera turpissima, quae frequenter Agalones, & similibus conditionis homines sibi invicem dicunt, non sunt peccata mortalia, cum non habeant rationem gravis injuriae, nec ut talia accipiantur, & non serio, sed jocose dicantur, & sine turpi intentione. num. 20.

13. Qui se jaclat de peccatis lascivis mortaliter peccat. *Tract. 26. cap. 3. n. 21.* Familiaria colloquia cum feminis extraneis, si diuturna sint, & cum periculo lapsus, sunt peccata mortalia, ratione talis periculi. num. 22. Tactus, oscula, & amplexus ex genere suo non sunt peccata, sed actus indifferentes num. 26. Si fiant inter virum, & feminam juxta morem patriae ad ostensionem amicitiae, sunt honesta. num. 27. Moment tamen auctores, vitandum esse scandalum, ideoque indecens esse Clericos, & Religiosos his nisi, tum erga feminas etiam sanguine conjunctas, tum erga pueros valde formosos. Osculari infantum carnes ex amore infantilis aetatis, non est peccatum, Ceterum

X

li

si hæc fiant carnalis delectationis causa, erunt communiter mortale peccatum. num. 28. Tangere etiam femininarum pudenda ex causa honesta; & necessaria non est illicitum, ut patet in Chirurgo medente; non tenentur tamen virginem, & matronam honestam hanc curationem, per virum faciendam, in partibus pudendis admittere. Immo obsequium Deo gratum facient eligendo potius mortem, quam castitatis lubre periculum. n. 29.

14. Tactus, oscula, & amplexus inter solutos ob delectationem veneream sunt peccatum mortale, licet nec fornicatio, nec eius delectatio intendatur; est autem delectatio venerea delectatio in carne conjurgens ex motu humoris sensus, qualis est substantia feminis, & insensibilis per commotionem spirituum generationis ferventium. Alia est autem delectatio venerea sensibilis, cujus est præmissa definitio; alia delectatio venerea spiritualis, cum scilicet voluntas sibi complacet de re turpi, aut actu venereæ cogitatio, & communiter nomine gaudii explicatur; & hæc est venerea non per se, & proprie, sed per accidens ratione commotionis spirituum generationis ferventium, quam excitat; & hæc etiam est peccatum mortale, cum sit de re turpi in quantum tali. Tract. 26. cap. 3. num. 31. Tactus, oscula, & amplexus habitus ob delectationem pure sensibilem, seu sensitivam, & naturalem, quæ ex ipsis oritur ob proportionem objecti tangibilis, qualis est quæ datur in tactu rei lenis, sicut in ibi, & seculo periculo pollutionis; aut delectationis carnalis, & venereæ, inter personas solutas & aptas ad coitum, metaphisice quidem, & speculative loquendo non sunt, peccata mortalia; sed quia moraliter impossibile est, quod in ea delectatione pure sensibili, & naturali fistatur, quin etiam adit prædicta commotio, & venerea delectatio, vel saltem ejus periculum; ideo moraliter, & præctice loquendo, inter personas solutas aptas ad coitum sunt peccata mortalia. Quod si habeantur

inter personas non aptas ad coitum, ut sunt infantes; poterunt eorum carnes ob sensitivam molliem osculari, & amplecti absque delectatione venerea, ut experientia patet in matribus, & nutribus. Legatum relictum uxori sub conditione quod caste vivat, in probabiliori sententia non amittitur per oscula, vel tactus, sed solum per copulam consummatam. n. 41. 47. 48.

15. Tactus valde impudicus, scilicet in pudendis, & vicinis partibus, sine justa necessitate habitus, inter personas diversæ sexus solutas, sunt peccata mortalia. Aliqui graves Doctores excusant a culpa mortali, si dicti tactus supra vestes habeantur, & absque delectatione, ex joco, aut levitate animi: quod licet admitti possit, ut speculative probabile, si fiat tum quasi per transennam, & absque continuatione, tum etiam absque scandalo, nec non supra vestes non subriles, & delicatas; non tamen ut præctice probabile admitti debet. Tract. 26. cap. 3. num. 49. Idem dicendum si predicti tactus habeantur inter personas ejusdem sexus; & licet aliqui eos a mortali excusent, si fiant ex joco, aut levitate, absque animo turpi, ut accidere solet inter pueros nantes, hoc tamen non admittitur ut præctice probabile, sed tantum speculative, si valde leviter, & per transennam fiat. nu. 50. Tactus in pudendis inter conjugatos, licet fiant ob solam illorum delectationem, & sine ordine ad copulam, dummodo absque pollutionis periculum, apud aliquos Doctores a mortali excusantur; verus tamen est predictus tactus, tunc solum licere conjugibus cum sunt in statu proximo ad copulam, seu in loco ubi eam facile habere possunt; communiter enim tales tactus secum afferunt periculum pollutionis. num. 53. Tactus rursus in propriis verendis, cuiuscumque conjugii illiciti sunt, dum ab altero alter abest, & copula facile haberi non potest. Tract. 9. cap. 15. num. 87. Delectatio morosa de cogitatione copulæ habitæ, vel habendæ, capta eo tempore, quo ipsa copula haberi non potest; se-

con-

eundem veniorem sententiam solummodo licet; quando est sine commotione spirituum generationis ferventium, quæ talem delectationem frequenter comitari solet, cum periculo pollutionis. ibid. num. 90.

16. Oscula, amplexus, & alij tactus, etiam si non in pudendis inter sponfos, probabilis esse mortalia si habeantur ob delectationem sensibilem, & carnalem ex ipsis ortam, sicut inter solutos. Tract. 26. cap. 3. num. 57. Femina advertens se ab alio libidinose tangi, si tactus sit extrinsece honestus, quia juxta morem patriæ, & non potest eum sine scandalo presentium vitare, eum permittere potest: si vero se retrahendo nullum scandalum sequatur, ut si fiat in secreto, tunc vitare tenetur, & se retrahere. Si vero dubitet, an tactus ex se honestus fiat animo libidinose, non tenetur eum vitare; quia in dubio nullus præsumitur malus. num. 62. Tactus venereos in pudendis, vel circa ea, & oscula furtiva, sive in publico, sive in secreto nullo modo permittere debet; sed tangere volentem repellere tenetur, & si opus est, ut Susanna clamare. nu. 63. Levis manuum contractio, aut pedum tamine calcatio, vel vellicatio, & digitorum intorsio, ob delectationem ex his ortam, in probabiliori sententia sunt communiter peccata mortalia. num. 67. Tangere propria verenda ob delectationem veneream, seu animo lascivo, quoad solutos est peccatum mortale: quoad conjugatos vero id solummodo licet quando sunt proximi ad copulam, & in ordine ad illam, si tamen absit periculum pollutionis. num. 67. Tangere propria verenda ex sola curiositate, vel levitate, aut causa calefaciendi manus, vel sedandi pruritus fricatione, non est mortale; immo si fiat ex causa justa, honesta, vel necessaria nullum erit peccatum. n. 68.

17. Contractare brutorum genitalia, licet fiat sine ulla venerea delectatione, sed solum ex curiositate videndi eorum semen, in probabiliori sententia est pec-

catum mortale; est enim actio valde indecens, & ad Venereum incitans. Tract. 26. cap. 3. num. 70. Conventus cum muliere mortua, si fiat cum feminis effusione, est peccatum simplicis pollutionis in probabiliori sententia; & qui tale peccatum commisit, (nisi ex parte ipsius detur aliqua circumstantia mutans speciem,) solum tenetur dicere in Confessione: le voluntarie polluit; si vero non sequatur feminis effusio, erit solum peccatum tactus obicani. num. 74. Oscula, amplexus &c., quæ hucusque diximus esse peccata mortalia, diversificantur specie ex circumstantiis personarum, inter quas habentur. n. 76.

18. In genere luxurie dantur quedam objecta apud omnes gravia, ut copula, pollutio, notabilis dissolutio, aut vehementis commotio partium generationis ferventium, nec non cause in prædicta graviter influentes, ut genitalium tactus, aut diuturnus illorum aspectus: quædam objecta apud omnes levia, ut modica genitalium commotio, & aliquæ cause leviter ad luxuriam provocantes, ut aspectus faciei fornicatoris, ejus manuum, aut pedum tactus, digitorumque intorsio. Delectatio quoque venerea duplex esse potest, scilicet gravis, & levis. Gravis est quæ vehementer secum trahit carnis commotionem, vel notabiliter ad se rationem disfracit: levis vero quæ parum rationem attrahit, & modicam carnis commotionem excitat. Quælibet delectatio deliberate capta de objecto, seu de acta graviter venereæ, sive gravis, sive levis sit, est peccatum mortale. Item quælibet delectatio venereæ gravis, & vehementis ex parte actus deliberate capta de objecto, sive ex se gravis, sive ex se levis, est peccatum mortale, ratione vehementis influxus in pollutionem, ob quod objectum alias leve redditur grave. Tract. 26. cap. 3. num. 81. Quælibet delectatio venereæ, quæ tam ex parte actus, quam ex parte objecti in esse physico levis est, si expresse quaeritur propter se, & ex ejus intentione cause applicentur, est peccatum mortale; quicquid in contrarium

aliqui dicant. Ac proinde tenendum est non dari in genere luxuriam parvitatem materiam. Immo contraria opinio post damnatam ab Alexandro VII. proposita. 40. omni practica probabilitate caret. num. 82. Non negamus tamen, quod aliquando in huiusmodi levis tactibus possit esse culpa venialis; sed hoc non evenit, quando ex eis deliberate queritur modica delectatio venerata: sed solum quando hæc delectatio indirecte queritur, vel ob levem negligentiam in præcauendo similes tactus, vel alias illius causis; vel ob inadvertentiam venialiter culpabilem in reprimendo delectationem surgere incipientem; vel quando ex loco, aut levitate, vel solo amore naturali, maxime absque perfecta deliberatione influxus, quem ex se habent in veneream delectationem, similes tactus fiant. n. 94.

CAPUT II.

De stupro, rapto, adulterio, incestu, & sacrilegio.

S. L.

De Stupro.

19. *Stuprum est concubitus viri cum femina virgine, quo eius integritas deservatur.* Vel si rigorose sumatur: est virginis per vim deservatio. Primo ad veram rationem stupri requiritur, quod detur copula consummata per seminationem intra vas. Nisi virginis deservatio fiat vi, minis, dolis, precibus importunis, aut alio modo involuntarium faciente; sed ipsa virgine vel sollicitante, vel libere consentiente, probabilis est non committi stuprum proprie dictum, nec dari aliam novam malitiam, sive ex parte viri, sive ex parte femine in confessione aperiendam, præter malitiam simplicis fornicationis, etiamsi sit sub dare, tenetur pecuniis damna compensare. Quod dictum est de violatore vir-

gine, intelligendum est etiam de violatore eius, que solum in communi hominum opinione virgo est, & de violatore vidue honestæ famæ. Quod si in occulto rem habuit cum corrupta, sive vidua, sive virgine reputata, ita ut ex tali copula nulla oriatur infamia, non tenetur eam ducere, nec dotem augere. num. 11. Si virgo vi, aut fraude violata, postea æque bene nubat, ac si vitata non esset, vel in Religione sponte, & libere profiteatur, ad nihil iniustus violator tenetur; nisi aliter per sententiam iudicis antea decidum fuerit, aut per conventionem inter partes stabilitum. num. 12. Si ante tempus nubendi moriatur, & nullum pactum præcesserit, aut sententia, nihil tenetur deservator hæredibus restituere. Similiter si ipsa violatori condonavit injuriam, & debitum dimisit, & a pacto absolvit: quam condonationem, & remissionem facere potest, etiamsi sit sub cura parentum. n. 13.

20. Si virgo sponte consentiat, non tenetur vir in foro conscientie eam ducere, dotem augere aut aliquid ipsi, vel ejus parentibus dare, ratione virginis ablata, licet sub eorum potestate sit, & absque eorum consensu se violari permiserit; quidquid sit de foro exteriori, in quo cum præsumatur decepta, cogetur deservator eam ducere, vel saltem dotare: ideoque si falsa sit præsumptio, non tenetur ipse flare sententia iudicis in conscientia; nec mulier contra illum agere potest: immo & ad refarciendam damna tenetur, si se deceptam fingens, cogat deservatorem aliquid dare, vel expensas facere in prosecutione litis. Si deservator sit dives, & femina pauper, aliquid in dotem dare tenetur, quia sub tali implicito pacto consensisse censetur; & ideo in quocunque eventu debet Concessarius aliquam penam pecuniariam violatoribus divitibus imponere, virgini deservatæ solvendam. Tracl. 13. cap. 3. nu. 1. 2. 5. 6. Si ex deservatoris malitia, quia de tali deservatione se iactavit, aut quia factum incaute retulit, infamia parentibus puellæ obvenerit; tenebitur corruptor eis satisfacere, & puellam vel docere, vel dotare, aut saltem dotem augere, ita quod possit æque bene nubere, ac si factum propalatum non fuisset. n. 7.

21. Qui vi, fraudibus, vel minis virginem violavit, tenetur compensare omnia damna honoris, & fortæ ipsi, quicunque parentibus obvenerint, & vel ipsam ducere, vel dotem augere, ita quod æque bene nubat: & poterit etiam ad ducendam vel dotandam, per iudicem obligari in criminis penam. Tracl. 13. cap. 3. nu. 8. 9. Qui per vim, vel fraudem puellam violavit: fingendo se nobilem, aut divitem, qui non erat; si ipsa noluit eum accipere, vel parentes nolint eam ipsi dare, tenetur pecuniis damna compensare. Quod dictum est de violatore vir-

gi-

gine, intelligendum est etiam de violatore eius, que solum in communi hominum opinione virgo est, & de violatore vidue honestæ famæ. Quod si in occulto rem habuit cum corrupta, sive vidua, sive virgine reputata, ita ut ex tali copula nulla oriatur infamia, non tenetur eam ducere, nec dotem augere. num. 11. Si virgo vi, aut fraude violata, postea æque bene nubat, ac si vitata non esset, vel in Religione sponte, & libere profiteatur, ad nihil iniustus violator tenetur; nisi aliter per sententiam iudicis antea decidum fuerit, aut per conventionem inter partes stabilitum. num. 12. Si ante tempus nubendi moriatur, & nullum pactum præcesserit, aut sententia, nihil tenetur deservator hæredibus restituere. Similiter si ipsa violatori condonavit injuriam, & debitum dimisit, & a pacto absolvit: quam condonationem, & remissionem facere potest, etiamsi sit sub cura parentum. n. 13.

22. Si vir repetitis precibus, vel muneribus, aut promissis virginem ad propriam deservationis consentium induxit, non tenetur eam ducere, vel dotem augere, aliave damna reparare; nisi precibus accedant minæ, aut metus reverentialis, vel magna importunitas, quæ arbitrio prudentum violentiæ æquiparetur. Tracl. 13. c. 3. nu. 14. 15. Si vir cepit virgini vim inferre amplexibus, osculis, tactibus, deinde ipsa consentiat, non liberatur deservator a reparatione damnorum. num. 16. Qui virginem matrimonium promittit, sive ex animo, sive fide, & sub ea spe ipsam deservavit, tenetur eam ducere, & non satisfacit ipsam dotando, aut de nuptiis providendo. Quod si viro matrimonium offerente, puella nullo obstante impedimento ipsum recuset, vel parentes nolint eam ipsi dare, ad nihil ultra tenetur. Si post factum contingat puellam cum alio rem habere; prius nec illam ducere, nec aliquid dare tenetur, non obstante matrimonii promissione. num. 17. Si puella virum decipiat virginem se asserendo, quod postea tal-

siu esse certo cognoscatur, ad nihil tenetur vir quamvis promiserit. num. 18. Si illa virum non decipiat, sed hic patens virginem esse, sub promissione matrimonii eam cognoscit, quam non esse talem certo comperit: adhuc probabilis est non teneri eam ducere, aut dotem augere, aut de nuptiis providere; dummodo factum sit occultum, & ex parte viri minime divulgatum; debet tamen aliquid dare pro consensu in copulam, attenta qualitate personæ, aliisque circumstantiis. n. 19.

23. Qui antea votum castitatis, vel Religionis emiserat, & postea sub promissione conjugii virginem deservavit: si ipsa votum ignoravit, & omnem aliam satisfactionem recuset, adhuc probabilis est non teneri deservatorem eam ducere, sed satisfacere, eam dotando, vel de nuptiis providendo. Si virgo alia satisfactione contenta sit, quam potest vir exhibere, non potest cum ea contrahere, sed debet votum implere. Si deservator prædictus non potest alio modo damna virginis, quæ ignorans votum, passa est se violari sub promissione conjugii, compensare, tenetur cum illa contrahere, obtenta prius dispensatione voti. Si virgo de tali voto notitiam habebat, non potest licite pro nuptiis cogere, quia non bona fide processit, nisi forte persuasa sit ab illo, se faciliter dispensationem obtenturum; nec ipse eam ducere tenetur, nec alio modo dotare. Tracl. 13. cap. 3. num. 20. 22. 23. Vir qui sive cum virgine, sive cum alia non conjugata rem habens, filium ex ea suscepit; si vi, vel fraude copulam extorsit, ex qua proles procreata est, tenetur ex iustitia nutrire, & alere partum a principio, & solvere omnes expensas ventris, & omnia damna ex tali concubitu, & conceptu subsecuta. At si femina consentiente copula habita est, tenetur ipsa partum alere tribus prioribus annis; & deinceps vir usque dum proles sibi de necessariis providere valeat: Et hæc obligatio alimentæ præbendi est de iure nature, & pietatis, non vero de rigore iustitiæ. n. 25.

24-

24. Stuprator virginis ex iure divino, & canonico eam ducere, vel dotare tenetur. Si eam ducere nolit, eam dotem dare debet, quæ ducatur, ut æque bene nubere possit, ac ante deflorationem potuisset: Tract. 26. cap. 4. num. 15. Si stuprator fuerit honestæ conditionis, punitur publicatione dimidiæ partis bonorum; si vero humilis conditionis, suffragatione, & relegatione punitur. Si quis per vim, seu violentiam exteriorem virginem cognoverit; capite plectitur, siue stuprum fuerit in virginem, siue in viduam honeste viventem, siue in puerum, eadem capitis poena punitur. Si tale stuprum sine exteriori violentia committatur; sola poena simplicis fornicationis, ac proinde arbitraria punitur. Si tutor, vel curator stupret pupillam, seu minorem respectivè durante tutela, seu cura, punitur deportatione, & publicatione bonorum. Qui puellam stupravit, ut eam duceret uxorem, non subiacet poenis prædictis a iure statutis. Si servus stupret filiam domini sui, vel dominæ suæ, vel etiam ipsam dominam, igne crematur. Et si mulier passa est ab ipso cognosci, tunc & ipsa plectitur. num. 16. Stuprator qui propter inopiam puellam dotare non valet; suffragatione, & exilio punitur, si postea ad meliorem fortunam deveniat, non tenetur amplius eam dotare. num. 17. Qui virginem immaturam, (nempe minorem 12. annis) defloravit iniuriis, aut precibus importunis, poena arbitraria punitur. Qui vero cum violentia corporali, poena mortis punitur. num. 19. Poena Clerici stupratoris hodie est arbitraria, nempe vel suspensionis, vel depositionis, vel pecuniaria: semper tamen dotanda est virgo. Si vero etiam violentia corporalis adhibita fuit, ultra prædicta, detrudendus est in carcerem, vel monasterium. n. 21. Crimen stupri est mixti fori, si a sæculari commissum est; si vero ab Ecclesiastico, solius Ecclesiastici fori est. n. 23.

s. II.

De raptu.

25. Raptus dupliciter accipitur: & prout est impedimentum matrimonii; & prout est species luxuriæ. Sub prima acceptione definitur: *Violentia facta ab adultio de loco ad locum causa libidinis explenda*. In secunda acceptione communiter definitur: *Violentia facta personæ, aut his, sub quorum cura est, causa libidinis explenda*. Tract. 26. cap. 4. num. 25. 27. Ex traditis definitionibus patet differentia inter utrumque raptum, & etiam inter raptum & stuprum. Ad raptum prout est impedimentum requiritur; quod persona rapta sit foemina; & quod abducatur a loco ad locum: ad raptum vero prout est luxuriæ species, non requiritur abductio, nec quod persona sit foemina; sed si vir, siue foeminae cuique inferatur vis, causa libidinis explenda datur raptus num. 25. 27. Ad rationem stupri requiritur violatio claustrii virginis puellæ violenta, per copulam consummatam, cum seminatione intra vas; & consequenter requiritur virginitas in persona que defloratur. Ad rationem autem raptus, nec requiritur virginitas in persona, cui violentia inferatur, nec requiritur copula, sed sufficit quod animo explenda libidinis, tali personæ, siue sit virgo, siue non, violentia inferatur, aut eis sub quorum cura est. num. 9. 28. 31. Quando foemina libenter consentens cognoscitur, resistens tamen parentibus, datur raptus nu. 28. Si foemina, quæ sui juris est cum amato domo egrediat, licet repugnet fratres, alique ejus propinqui, raptus vere non est. Si precibus importunis mota consensum copulae præbeat, datur raptus. Idem dicendum si metu reverentialis superioris, ad concessum inducatur; si dolo, vel fraude cognoscatur non erit raptus; quia esto dolo & fraus involuntarium causent, non tamen vim inferunt. nu. 29. Si foemina libenter cum amato a do-

mo

s. III.

De adulterio.

mo paterna discedat, causa libidinis, parentibus id ignorantibus, ideoque nec contradicentibus, non est raptus, sed fuga. n. 30.

26. Raptor mulieris honestæ, & qui illum comitantur tempore delicti, iure civili poena capitis puniuntur; & eoram bona mulieri raptae adicienda sunt. Si parentes, conjuncti, vel tutores in fragranti raptorem deprehendant, eum impune occidere possunt. Etiam, & potiore titulo raptus monialis, aut masculi, capitali poena puniendus est. Raptor meretricis arbitraria poena punitur; si tamen meretrix jam nupta sit, poena ordinaria puniendus est. Jure canonico raptoribus poena excommunicationis imponitur: matrimonium contrahere prohibentur: & siunt servi mulieris raptae; eoram bona mulieri raptae applicantur; aut monasterio, si rapta sit monialis. Si sunt Clerici depoñuntur. De poenis a Tridentino statutis videatur less. 24. cap. 6. De reformatione. Hæc tamen poenæ Tridentini non incurrunt nisi propter raptum, causa Matrimonii. Tract. 26. cap. 4. num. 32. Maritus ante huiusmodi vim inferens uxori eam extrahendo de domo paterna, vel cognoscendo violentem privilegio uti suo, peccatum raptus in probabiliori sententia committit. num. 35. Si sponsus sponfam de futuro rapiat violenter, causa matrimonii, committit crimen raptus, & subiacet poenis Tridentini; quas tamen minime incurrit, si sponfam consentientem rapiat; intendit enim Tridentinum favere libertati matrimonii: nec subiacet aliis poenis a iure, civili seu canonico statutis, sed tantum poenis arbitrariis. num. 36. 37. Si foemina virum rapiat, ei vim inferendo pro turpi congressu, peccatum raptus committit, & est circumstantia necessario in confessione explicanda. Tract. 24. Disp. 8. n. 169.

27. Adulterium est accessus ad alienorum: seu violatio alteri tori. Tripliciter committitur, scilicet per accessum conjugati ad solutam soluti ad conjugatam, & conjugati ad conjugatam. Tract. 26. cap. 5. n. 1. Est peccatum gravissimum, majus fornicatione, & furto. n. 3. Datur peccatum adulterii, licet complices conjux consentiat; nam etiam consentienti non fiat injuria, sit tamen sacramentum, talem copulam prohibenti. nu. 3. Copula cum desponsata per verba de futuro, quoad forum internum non est proprie adulterium; bene vero si sit desponsata per verba de presenti, licet matrimonium non fuerit consummatum, licet copula cum desponsata per verba de futuro non sit proprie adulterium, est tamen peccatum specie diversum a simplici fornicatione; & circumstantia sponsalium debet in confessione explicari. nu. 9. 10. 11. 12. Copula sodomitica, ultra propriam speciem peccati contra naturam, contrahit etiam in probabiliori sententia, si habeatur a persona conjugata, malitiam adulterii, quamvis fuerit inter maritum, & uxorem suam: ideoque in confessione dicendum erit cognovi præpostere uxorem meam. nu. 15. 17. Conjugatus carnaliter cognoscens conjugatam, duplex adulterium committit; & debet in confessione utriusque conjugii circumstantiam explicare. num. 18. Adulterium quoad fractionem fidei, est æque grave in viro ac in muliere, cæteris paribus, sed quoad damna inde manantia, gravius est in uxore. num. 19.

28. Licet adulterium sit contra iustitiam, (si partus non sequatur, vel aliud damnum,) præcisè ratione ipsius adulterii, & injuriæ per illud conjugii irrogatæ, nihil restituere tenetur adulter. Tract. 13. cap. 3. nu. 27. Certum est apud omnes quod si adulter certo moraliter sciat, prolem ex altero natam

natam esse suam; vel quia vir ejus toto illo tempore absuit, vel non cohabitavit cum uxore, vel æger erat, & ad usum matrimonii impotens, vel ex aliis manifestis conjecturis, & signis, tenetur restituere omnia quæ impensa sunt a marito ad prolem alendam a tertio ætatis anno, & deinceps, licet adulteræ non fuerit suppositioem. Tenentur etiam parentes Hospitali restituere, si filium ex adulterio susceptum exponant, (& idem dicendum de aliis, qui filios Hospitalibus alendos exponunt, si divites sint:) pro expensis proli nutriendæ, si sufficientes sint ad ipsum alendum. Improbabilis tamen non est sententia asserens: non esse de rigore justitiæ quidquam Hospitalibus restituendum a parentibus etiam divitibus, qui ut infamiam, vel notam evitent, filios ex illicita copula susceptos exponunt; quia in gratiam salium parvulorum talia loca erecta sunt. n. 28. 29.

29. Si adulter dubitet prolem non esse suam, ex probabilibus conjecturis, legitima reputanda est; & ad nihil tenetur, etiam si adsint pro utraque parte rationes probabiles; quare si tempore, quo adultera concepit, maritus cum ea habitabat, non tenetur adulter credere prolem esse suam, etiam si adulteri similitudinem referat in vultu; immo etiam si mulier juret esse adulteri; quia in his casibus semper possessio stat pro matrimonio. Tract. 13. cap. 3. nu. 30. Si adultera, vel alia fornicaria cum duobus eodem tempore converteretur, & non habeantur signa manifesta ad cognoscendum cujus sit proles, manet uterque vir liber ab obligatione alendi, aliæque damna relaxandi, ita ut solum a matre alii debeat, juxta probabilioris sententiam. num. 31. Si Adulter fuit causa suppositioem proli, quam certo scit esse suam, quia vel suavit, vel procuravit, ut adultera prolem adulteram marito supponeret, fingeretque esse legitimam, tenetur præter alimentum a tertio anno impendenda, ad relaxandum omnia damna filii legitimis, ex tali suppositione obvenientia, in

partitione hæreditatis, successione legitima, &c. ita ut tam ipse quam adultera, æque principaliter pro rata, teneantur dicta damna relaxare, & quilibet eorum in solidum altero deficiente. nu. 34. Etiam si adulter suppositionem, non procuraverit, nec suaverit, probabilis est adhuc eum teneri modo explicato, non minus quam adulteram, de qua certum est; nam uterque sua iniqua actione damnorum causa fuit. n. 36.

30. Mater ex adulterio filium suscipiens, si certo sibi constet esse prolem adulteri, (in dubio enim, vel etiam cum probabilitate utriusque partis, non tenetur eum spurium judicare, aut quidquam propter hoc restituere, ut dictum est de adultero,) tenetur omnibus modis, quibus potest sine dispendio vite, aut famæ, procurare ne hæres, ratione illius illegitimi, damnorum patiatur; & sic debet procurare meliorationem legitimorum a se, vel a marito faciendam; & quæ extraneis dare, aut relinquere potest, illis imperitari in compensationem; & si bona paraphernalia habuerit, ea legitimis relinquere; laborare in quantum suo decet statui, & si quid lucræ inde accepit, legitimis dare; solitos sumptus minuire quantum commode potest, attentæ suæ conditione, & valetudine; spurium ad Religionem successione incapacem capendam inducere, si idoneus fuerit, vel etiam Religionem incapacem successione, cum renunciatione in aliorum fratrum commodum; & aliis modis, quibus si plena satisfaciatur damnis aliorum, ad nihil amplius tenetur, & permittere potest, quod ille nothus in hæreditate succedat. Tract. 13. cap. 3. num. 37.

31. Si mulier honestæ famæ, & quæ communiter ut talis habetur, spem moraliter certam non habeat, aut præcedendi, aut dicta damna compensandi, nisi cum suæ vite, aut famæ dispendio, & revelando suum crimen, ad id minime tenetur, etiam si amplissima hæreditas, primogenitura, aut etiam Regnum devolui deberet ad spurium. Quis immo filius ipse, (nisi aliunde convincatur,)

tenetur,) non tenetur mari etiam juranti, & etiam in periculo mortis, credere se esse spurium; quamvis non ignoret, illam fuisse adulteram; & valde stultus esset, si crederet. Tract. 13. cap. 3. num. 38. 39. 40. 42. In casu tamen quo ex revolutione Regni ad illegitimum, qui esset male indolis, & disolutus ex exclusione legitimi successoris optimæ indolis, & bonæ spei, immineret grave damnus honori communi, tunc si per revelationem criminis impediri posset successio illegitimi, ad id tenetur mater etiam cum vite, & famæ dispendio. num. 43. Adulterium ab omnibus gentibus barbaris, gravi poena punitur. In lege veteri lapidabantur adulteri. Nunc autem ex jure canonico adulteri primo excommunicantur. 2. Adultera in monasterium detruditur ad agenda perpetuam poenitentiam. 3. Clericus adulterium committens deponitur, & in monasterium detruditur. Ultimo in adultero jure civili statuitur poena capitis. Tract. 26. cap. 5. n. 5. 6. Ultra has, poenas adultera amittit dotem, quæ per judicis sententiam debet applicari marito. Item amittit donationem propter nuptias, & lucrum dotis; sed hæc omnia recuperat, si vir adulterium committat. Adulteri amittunt jus patris debitorum conjugale; & potest inter eos fieri divorcium. nu. 7.

§. IV.

De Incestu.

32. Incestus est copula illicita cum persona consanguinea, vel affinis, intra gradus prohibitos. Consanguinitas autem, vel affinitas ex legitimo matrimonio contracta, extenditur usque ad quartum gradum, ex fornicatione vero usque ad secundum inclusive. Tract. 26. cap. 5. num. 20. Est crimen mixti fori. nu. 23. Verior opinio est non omnes incestus esse ejusdem speciei; sed incestum inter affines, differre specie ab incestu inter consanguineos; & incestum inter con-

Para 1

sanguineos lineæ rectæ, ab incestu inter consanguineos lineæ transversalis; & incestum in primo gradu consanguinitatis, aut affinitatis utriusque lineæ, ab incestu in aliis gradibus respectivis ejusdem lineæ. num. 28. "Incestus cum matris filia differt specie ab incestu cum matre. Tract. 24. Disp. 8. nu. 141. Incestus cum persona spirituali cognatione conjuncta, differt specie ab incestu cum consanguinea, vel affine. Tract. 26. cap. 5. num. 29. Idem dicendum de incestu cum persona conjuncta cognatione legali; & opus est in confessione explicare gradum cognationis, tam legalis quam spiritualis; Peccatum enim baptizantis, aut patris cum persona baptizata se habet sicut peccatum patris cum filia; copula autem baptizantis cum matrina, vel patris cum matre baptizati, aut matris cum patre baptizati, se habet sicut copula fornicariæ cum matre generi sui. nu. 40.

33. Ad incestum reducitur, & est species distincta a simplici fornicatione, copula cum consanguinea in primo gradu sponsæ de futuro, & explicari debet in confessione. Tract. 26. cap. 5. num. 41. Ad incestum quoque reducitur in probabiliori sententia copula Confessarii cum penitente, cujus est Confessarius ordinarius ad tale munus constitutus; (quod enim semel, aut raro ejus confessionem audient, non sufficit ad filiationem veram confessionis;) & est circumstantia in confessione aperienda; & est etiam sacrilegium. Idem dicendum de Episcopo, & Parocho respectu suarum orium, sunt enim ex officio eorum patres spirituales. num. 42. 43. Distinctio specifica in incestu contrahitur, non solum per copulam naturalem, sed etiam juxta probabilioris sententiam, per copulam isodomiam inter personas ejusdem, sive diversæ sexus; & debent explicari gradus cognationis, sicut dictum est de copula naturali. Quemadmodum etiam explicari debent dicti gradus ab his qui consanguineam, vel affinem turpiter tangunt, aut cum ea se polluant, pro-

Y

piter

propter specialem incestus malitiam. *Tract. 24. Disp. 8. nu. 143.*

f. V.

De Sacrilegio.

34. *Sacrilegium* prout est species luxuriae est violatio vel sacra per alium carnalem. Committi potest tripliciter. I. in personam sacram: 2. in locum sacrum: 3. in rem sacram. Et haec est divisio essentialis in membra specie diversa. *Tract. 26. cap. 6. num. 3.* Sacrilegium in personam sacram tripliciter committi potest: primo quando persona Sacra, seu Deo per votum castitatis dicata, actus lascivos; aut copulam habet, aut habere desiderat cum persona non sacra: 2. quando luxuriose peccat, vel peccare cupit cum persona pariter sacra: 3. Quando persona non sacra luxuriose peccat, aut peccare desiderat cum persona sacra. num. 4. Quando utraque persona sacra est, duplex committitur sacrilegium, & utrumque debet in confessione explicari. num. 5. Religiosus professus Sacris initiatus, contra Castitatem peccans, unicum sacrilegium committit. num. 7. Persona sacra inducens non sacram ad peccandum contra castitatem, in probabiliori sententia committit sacrilegium contra proprium votum. num. 10. Habens votum solemne castitatis, si aliud votum emittat non se polluendi, & postea se polluat, unicum sacrilegium committit. num. 11. Religiosus, vel quilibet alia persona habens votum absolutum castitatis, si morose delectetur de turpi objecto cogitato, sacrilegium committit. nu. 12. Voto castitatis absoluto ligatus, si alium non ligatum voto, propriis manibus polluat, aut impudice tangat, etiam absque propria sui delectatione, sacrilegium committit. num. 13. Copula fidelis cum infidelis contrahit speciem sacrilegii contra reverentiam Christianae Religionis, in probabiliori sententia. *Tract. 24. Disp. 8. n. 139.*

35. *Sacrilegium* contra locum sacrum

committitur, non solum per copulam illicitam, aut per feminis voluntariam effusionem, sed in probabiliori sententia, etiam per copulam maritalem, absque necessitate habitam, & per omnes alios actus valde impudicos, ut tactus, & ostensio verendorum, & similia. *Tract. 26. cap. 6. num. 21.* locus dicendum de aliis actibus minus lascivis, licet mortaliter peccaminosis, ut aspectus lascivus mulieris, sermones obsceni submissa voce habiti, tactus manuum, vel pedum, &c. num. 23. Peccata interna contra castitatem tunc sunt sacrilegia, ratione loci sacri, quando circumstantia loci se tenet ex parte objecti, ut si quis desideraret fornicari in loco sacro; secus si se tenet ex parte subiecti, ut si existens in Ecclesia, desideraret fornicari extra illam. num. 24. Etiam per secretam feminis effusionem voluntariam, probabilius est committi sacrilegium: ad hoc tamen ut Ecclesia reputetur polluta, requiritur quod pollutio sit notoria. n. 26.

36. Nomine loci sacri in hac materia veniunt: Ecclesia consecrata, aut benedicta, cimiterium, sepulturae, omnique alia loca intra ipsum corpus Ecclesiae existentia; non vero turris, aut camerae Ecclesiae contiguae, aut sacristia adherens, aut loca supra tectum, aut sepultura sub tecto Ecclesiam; & idem dicendum de Claustro, dummodo non sit simul locus ad sepeliendos fideles deputatus. *Tract. 26. cap. 6. num. 27.* &c. Oratoria publica veniunt nomine Ecclesiae; Oratoria vero privata particularium domorum, vel existentia in interioribus Conventus paribus, aut Novitiatu, etsi in illis Missa celebratur, non sunt loca sacra, quia possunt privata auctoritate in profanos usus converti: ideoque nec pollutio, nec copula in illis habita constituit sacrilegium; nisi in illis ex concessione Summi Pontifici habeatur SS. Sacramentum. Publica Oratoria censentur, quae sunt auctoritate Episcopi erecta, in quibus divina publice celebrantur, omnibus ad ea indifferenter admissis, & campanulam

habent

habent super tectum ad convocandos fideles. num. 33. Multo minus loca sacra reputantur, quoad hunc effectum, dormitoria, cellae, officinae, & cetera Monasterii loca, licet a Praelato quotidie aqua lustrali benedicta. nu. 34.

37. *Sacrilegium* contra res sacras in materia luxuriae committitur, abutendo vestibus sacris, corporalibus, calice, &c. vel Sacramentis, & praecipue Eucharistia ad actus venereos. *Tract. 26. cap. 6. nu. 35.* Similiter committit sacrilegium Sacerdos, qui Eucharistiam gerens in peccatum luxuriae, sive internum per morosam delectationem, complacentiam, desiderium, aut consensum; sive externum per verba obscena, vel turpem actionem incurrit. num. 36. Similiter quicumque post sumptam Eucharistiam, dum adhuc species sacramentales in pectore sunt, fornicatur, aut polluitur. Item Sacerdos qui sacris vestibus indutus, & paratus ad celebrandum, copulam, aut pollutionem haberet: non tamen ex hoc vestes pollutae censerentur, nec nova benedictione indigerent; quia de hoc nullum extat Ecclesiae decretum. num. 37. Qui gestans Reliquias, aut Agnos cereos fornicatur, sacrilegium non committit; quia, (ut supponitur,) id non facit in eorum contemptum, & illa gestatio de materiali se habet, nec praedictis Reliquiis directe opponitur actus venereus, sicut Eucharistiae. Si Reliquiae Sanctorum, aut Agnos cerei dentur amantiae in signum amoris, vel gratitudinis; licet talis donatio indecens sit, non est tamen sacrilegium, nec simonia: esset autem sacrilegium, & simonia si darentur in pretium turpis actus. n. 38. 39.

38. Peccans carnaliter tempore sacro, aut festivo, probabilius est non committere sacrilegium. Excipe, si quis v.g. feria sexta majoris hebdomadae notorie fornicaretur, aut scortum circumduceret; ob specialem oppositionem; &c. *Tract. 26. cap. 6. num. 40.* Licet convenientissimum sit, conjuges a communione abstinere eo die, quo copulam habuerunt; non tamen erit sacrilegium,

aut peccatum mortale, sed ad summum veniale, si fiat communio paulo post: Idem dicendum de patientibus pollutionem nocturnam, quae fuerit venialiter peccaminosa; ac de iis qui pollutionem voluntariam habuerunt, quae fuerit per poenitentiae sacramentum expiata, propter turpes cogitationes, & magnam mentis distractionem, quas talia causae solent. Quod si ex omissione communionis sequatur scandalum, aut occurrat magna festivitas, vel Jubilaeum, & cogitationes illae sedatae sint: similiter si pollutio nocturna nullo modo culpabilis fuit, nec reliquit mentis distractionem, aut turpes cogitationes, non erit ullum peccatum ea die communicare. num. 41.

CAPUT III.

De vitio contra naturam.

f. I.

De molliti, seu pollutione.

39. *Vitium contra naturam est indebitum venerorum usus, contra ordinem naturae.* *Tract. 26. cap. 7. num. 1.* Dividitur in quatuor species, quae sunt: mollities, sodomitia, bestialitas, & in naturalis copulae modus, ex quo generatio sequi nequeat. num. 2. Mollitiem, bestialitatem, & sodomitiam distinguit species, definitum est ab Alexandro VII. In naturalis copulae modus cum femina in vase praepoltero, est etiam peccatum specie distinctum ab aliis tribus; alii vero monstruosi, & inordinati coeundi modi, si adfit effusio feminis extra vas debitum, aut pollutionis periculum, redantur ad peccatum mollitici: si vero tale periculum absit, cum nullo modo impediatur generatio, non est peccatum contra naturam; nec culpa gravis: (quoad conjuges) immo si iusta causa adfit, aut necessitas, nullum erit peccatum. num. 4. Inter praedicta considerata

Y 2

rata

vata secundum propriam speciem, con-
gressus cum Demone gravius est omni-
bus, deinde, bestialitas, deinde sodomia
perfecta. n. 5.

40. *Mollities seu pollutio, est voluntaria
seminis effusio.* Est grave peccatum con-
tra naturam. Tract. 26. cap. 7. num. 7.
Pollutio habita tactibus propriis, non dis-
tinguitur specie ab ea, quæ habetur ta-
ctibus alienis sive eisdem, sive alterius
sexus, (nisi illa tertia persona esset sa-
cra, vel conjugata,) aut alio instru-
mento quocunque: addetur tamen no-
va circumstantia scandalosa, si detur indu-
ctio alterius ad peccatum. Quare si quis
polluatur tactibus persone habentis vo-
tum castitatis, aut persone conjugate;
aut ad hos tactus illam personam indu-
xerit: has circumstantias debet in con-
fessione explicare. num. 9. 10. Si dum
quis se pollutum habet delectationem mor-
rosam, aut desiderium alicujus persone
sacrae, conjugate, vel solute, aut ex vi
hujus desiderii, delectationis, aut turpis
cogitationis in pollutionem voluntarie
labitur, debet has circumstantias in con-
fessione explicare. num. 12. Ob nullum
finem, etiam ob vitam conservandam
potest directe extra matrimonium semen
voluntarie effundi. Semen corruptum,
& in damnum individui vergens potest
licite medicamentis in alium humorem
resolvi; non tamen licet illud strictione,
aut alio quocunque modo pollutio-
nem excitantem expellere; quia semen ut
subest actioni illi, & motui, quibus mi-
nistratur, est ita in actu secundo, ultimo,
& complete ad finem generationis
determinatum, ut in nullo caso volun-
tarie possit ministrari, vel ad alium fi-
nem ordinari, quin committatur peccatum
mortale contra naturam, num. 14.
17. 22. 27. Seminis emissio, sine cul-
pa jam e fimbriis decisi, etiam ob salu-
tem individui cooperari non licet; quia
per voluntariam cooperationem, illa ef-
fusio, quæ foret mera naturalis evacua-
tio, fit libera, & voluntaria ministratio,
ac proinde formalis pollutio. Tract.
13. disp. 8. nu. 237. Tract. 26. cap. 7.
n. 31.

41. Si uxor post copulam, & semina-
tionem mariti, adhuc non feminavit,
potest licite immediate post, se tactibus
ad seminandum excitare. Non peccat
mulier, quæ post copulam statim mingit,
aut se erigit, nisi id faciat ex in-
tentione emittendi semen susceptum.
Tract. 26. cap. 7. n. 29. *Distillatio est eaus-
dam tertii humoris medii, inter urinam, &
semen, emissio;* qui humor est feminis si-
milis, substantialiter tamen ab eo di-
stinctus; & quod non est ita mordax,
ac grossus, nec in tanta copia, nec cum
adeo vehementi carnis commotione e-
mittitur, immo multoties sine ulla
num. 32. Si distillatio notabilis ex debi-
litate complexionis, aut ex alia causa
naturali omnino involuntaria accidat,
circa illam mere passive, & absque ullo
in delectationem consensu se habere,
nulla est culpa. num. 33. Si distillatio
sit levis, & sine ulla carnis commotio-
ne, de ea nihil curandum. Si notabilis
distillatio sit voluntaria in se, vel in
causa, proculdubio est peccatum morta-
le. Si notabilis distillationis causa, est la-
sciva, & evitabilis, tenetur quilibet eam
sub mortali vitare: si vero sit inevitabilis,
passive se habere debet circa il-
lam; nisi simul insurgant carnis commo-
tio; & venerea delectatio, quia tunc
obstiteri debet, ne positive consentiat.
nu. 35.

42. Causæ pollutionis sunt in duplici
differentia; nam alie dicuntur causæ
per se, alie per accidens. Causa per se
est, quæ directe, & ex natura sua ad
pollutionem tendit; licet dicuntur cau-
sæ per se mortis, infirmitatis vulneris le-
thalis, & propinquo veneni; & hujus
generis sunt respectu pollutionis, tactus
in pudendis, cogitationes venereæ, &
sensuales de rebus turpibus, & omnes ac-
tiones illicitæ de genere luxuriæ, de
quibus in quantum pertinent ad impu-
dicitiam, actum est cap. 1. §. 3. hujus
tract. Causæ per accidens appellantur,
quæ non directe, & per se tendunt ad
pollutionem, sed concurrunt ad illam,
quia per se habent producere aliquos ef-
fectus, quibus jungitur præter intencio-
nem

nem agentis, & naturæ pollutio; sive
hoc contingat propter solum instilum
causæ per se, excitatæ tamen a causa
per accidens; sive ipsæ causæ per acci-
dens suo modo influant coadiuvando cau-
sas per se: & hujusmodi sunt, immoder-
atus ebrietas, & potus, audire confes-
siones mulierum, equitatio, & omnes ac-
tiones, sive licitæ sive illicitæ extra ge-
nus luxuriæ, ex quibus potest oriri pollu-
tio. Tract. 26. cap. 7. num. 36. Ex
causis per se quedam sunt leves, que-
dam graves, quedam vero quasi me-
diæ. Leves dicuntur, quæ non in-
fluunt notabiliter in pollutionem;
sunt enim ita tenues, & modice vir-
tutis, ut non habeant sufficientem
vim ad illam in quocunque eventu
causandam, licet coadiuvent; & ideo
si sequatur, non in illas simpliciter
reducenda est, sed in alias graviore,
vel in ipsam naturam, ejusque vim
expalliam; unde tales causæ in nul-
lo eventu dicendæ sunt graves, vel
notabiliter influentes, neque prohibi-
tæ sub mortali, licet crebro pollutio,
aut venerea delectatio illas comitetur,
vel in eis prevideatur, secluso pericu-
lo consensus: & hujusmodi sunt:
aspectus faciei feminæ, tactus levissi-
mus digiti, manus, vel pedis, præ-
sertim sine mora. Tract. 13. Disp. 10.
n. 268. 274.

43. Graves sunt, quæ in pollutio-
nem notabiliter influunt, & ex se ha-
bent sufficientem vim ad illam, absque
alterius causæ admiculo inferendam,
quales sunt: aspectus humanæ copu-
læ, aspectus & tactus pudendorum,
& maxime inter personas diversi se-
xus puberes, & similia; inter quas
causas numerari solent etiam amplexus,
& oscula furtiva: quæ omnia,
sive in eis intendatur delectatio ex co-
pula cogitata, ad quam incitant, &
disponunt; sive delectatio venerea
quam causare solent, etiam sine rela-
tione ad copulam; sive delectatio pu-
re sensibilis, semper sunt peccata mor-
talia. Causæ per se quasi mediæ sunt,
quæ nec absolute graves, nec absolu-

te leves dici possunt, sed promiscue
aliquando inter has, aliquando inter il-
las computandæ, attendenda dispositio-
tione, & inclinatione subiecti, quam
illarum natura: licet enim habeant
sufficientem vim ad pollutionem, vel
delectationem veneream causandam
dependent tamen in sua efficacia a
prædictis subiecti dispositionibus; & ideo
in aliquibus, dictos effectus frequenter,
in aliis raro, in aliis vero rarissime cau-
sant. Tales sunt aspectus proprii, vel
alieni corporis ejusdem sexus usque ad
verenda, & in alieno sexu, usque ad
partes vicinas exclusive: aspectus cu-
riosus hominis natantis, a persona di-
versi sexus: aspectus imaginis turpiter
dipictæ, vel coitus, aut partis geni-
talis brutorum excitatæ: proferre, aut
canere turpia ex levitate, secluso scan-
dalo: tactus pudendorum supra vestes
ex joco: amplexus, & oscula joco ha-
bita. Tract. 13. disp. 10. n. 274. Tract.
26. cap. 7. n. 37.

44. Ut dictæ causæ pollutionis sint
causæ morales, malitiamque præseferant,
necesse est quod dum applicantur,
cognoscatur virtus earum, ut sic sint
volite formaliter ut causæ; nam ei, qui
causæ virtutem non agnoscens, vel non
advertisens illam applicat, effectus inde
secutus voluntarius dici non potest. Tract.
26. cap. 7. num. 39. Judicium de præ-
dictis causis quoad gravitatem, vel
levitatem, proinde quantum ad
prohibitionem sub mortali, vel ve-
niali intra genus luxuriæ, omnino fe-
rendum est, habito respectu ad insti-
tum actuale, qui de facto detur,
vel prudenter timeri debeat, quidquid
fit de virtute, & natura causæ. Ideo
quæ quantumvis causa aliis gravis sit,
si tamen hic de nunc, attentis omni-
bus, certo cognoscatur, vel prudenter
judicetur, quod non influat in pollu-
tionem, vel notabilem commotio-
nem, undeque id proveniat, non
est reputanda inter causas notabiliter
influentes. Multoties enim causa
secundum se levis, respective ad subie-
ctum venereis deditum, aut complexio-
nis

nis validissimæ, & prone ad luxuriam gravis erit, & graviter influens: E contra vero causa quæ secundum se gravis est, respectu ad subjectum venerea ab horrentis, aut quod ratione infirmitatis, vel mortificationis appetitus sensitivi, nullam commotionem experitur, levis erit, utpote hic & nunc leviter, aut nullo modo influens in pollutionem. *Tract. 26. cap. 7. n. 41.*

45. Tenetur voluntas sub mortali causam amovere jam positam, statim ac pollutionis, aut venereæ delectationis periculum animadvertit. In dubio quoad causas graviores, possessio fiat pro periculo; & ita eo ipso quod de securitate non conficit, debet illud timeri, & causa sub mortali vitari: quoad causas vero medias videtur possessio stare pro voluntate. Quod autem in praxi, plures ex gravibus causis in omni eventu, independentes ab earum mixtura ad mortale damnum; hoc est quia etiam datur to quod non influant, attamen vel scandalum aliis datur, vel graviter humana offenditur reverentia, aut saltem decentia hujus, vel illius status. *Tract. 13. Disp. 10. num. 273. 276. 277.*

Si quis cognoscat sibi adesse periculum proximum, vel probabile consensu in pollutionem, aut turpem delectationem, tenetur sub mortali non apponere causam, ex qua pollutionem securam prævidet. Excipe casum, quo necessarium esset mederi formine, & non ad effectus alius medicus; tunc enim poterit ille, præmissis non consentiendi propositis, & invocato divino auxilio, ad medendum accedere. Ex cujusvisque causæ applicatione intendatur pollutio, semper committitur peccatum mortale. *Tract. 26. cap. 7. n. 42.*

46. Si causa applicata ita per se, & directe influat in pollutionem, ut nullum alium effectum per se producat; aut si alium habeat effectum, qui bonus sit, ad hunc tamen non perveniat, nisi mediante pollutione, talis causa, ob nullum finem, aut necessitatem applicari potest, absque peccato mortali. *Tract. 26. cap. 7. num. 43.* Si causa per se no-

tabiliter influens in pollutionem eoque simul, & immediate habeat causare etiam alium effectum bonum, v. gr. sanitatem; tunc gravi occurrente necessitate, licitum est dictam causam applicare in ordine ad effectum bonum, pollutionem minime intendendo. num. 45. Applicare sine gravi necessitate causas per se notabiliter in pollutionem influentes, ob pollutionem inde prævisam, licet non intentam, est peccatum mortale, num. 47. Applicare causas pollutionis, quæ dicuntur medicæ, erit peccatum grave, vel leve pro qualitate, & dispositione subjecti; & ideo si talis applicatio in aliquo subjecto frequenter interat pollutionem; erit respectu illius peccatum mortale; respectu vero ejus, in quo raro illam cavat, erit veniale; aut forte nullum, si rarissime. num. 48. Probabile est non peccare mortaliter eum, qui prævisam patitur pollutionem ortam ex fricatione pudendorum, ad sedandum magnum pruritam. num. 49. Causæ per se leviter influentes in pollutionem, solum sub veniali, deficiente honesta necessitate, vitandæ sunt: quælibet autem honesta necessitas vel utilitas, quæ sine aliquo incommodo nequit omitti, illarum applicationem a culpa liberabit: dummodo applicatio non fiat in subjecto, in quo urgentes tentationes venereæ, cum magno consentiendi periculo frequenter excitantur, aliquando etiam consentiendo. num. 50.

47. Solum tenentur homines, sub veniali, vitare causas per accidens pollutionis in eis prævisæ, quando ad eas applicandas nulla cogit necessitas, vel utilitas adit, ab omni culpa etiam levi excusantur, præcise tamen proximo consensu periculo. Quare si quis ex equitatione, aut ex eo quod adiat conclusionem mulierum, aut præparet lectionem de rebus venericis, aut alloquatur feminam de more, & juxta consuetudinem patriæ, prævideat sibi futuram pollutionem, non tenetur, præcise periculo consensu, ab his abstinere. *Tract. 26. cap. 7. num. 51. 53.* Si cau-

sa per accidens pollutionis sit aliàs culpa levis, aut gravis extra genus luxuriæ, non est obligatio eam vitandi sub mortali, ratione pollutionis prævisæ, sed tantum sub veniali. Quare licet ebrietas sit peccatum mortale contra temperantiam, & ex hoc capite sub mortali vitanda sit; attamen prout est causa per accidens pollutionis in ea prævisæ, præcise periculo consensu in eam, solum sub veniali vitanda est. Immo etiam si causa prædicta per accidens fieret peccatum grave, intra genus luxuriæ, ratione finis adjuncti ab operante: ut si quis comederet calida ut fieret potentior ad fornicandum; adhuc non imputaretur ad mortale pollutio, in illa commestione prævisæ, si nec intendatur, nec adit periculum consensu in eam; quia talis finis non cooperatur ad pollutionem. num. 54. Non est mortale comedere ex appetitu cibos calidos, & statuos, etsi in eis prævideatur pollutio, si tamen non intendatur; maxime si alios cibos facile comedere non possit. Accubans sic, vel aliter, etsi prævideat sibi eventuram pollutionem, secluso consensu periculo, non tenetur a hio modo accubare, maxime si utilitas aliqua, aut majus commodum ex tali accubatione habeat. n. 55.

48. Pollutio nocturna secundum se considerata nullum peccatum est. *Tract. 26. cap. 7. num. 66.* Causa pollutionis nocturnæ, vel est corporalis, scilicet superabundantia feminis, aut nimia corporis calefactio: vel est animalis intrinseca, nempe cogitatio de rebus venericis; quæ duplex esse potest, nimirum vel pure speculativa v. gr. disputationis causa; vel carnalis, & venerea: vel denique est spiritualis extrinseca, ut cum demonis opera commoveantur phantasmata dormientis ad semen emittendum. Præterea pollutio in somnis tripliciter potest evenire: primo ita quod sit tota in somnis: secundo inchoata in somnis, & consummata in vigilia: tertio ita quod seminis emissio partim sit in somnis, & partim in vigilia, num. 69. Qui ponit aliquam ex prædictis causis eo animo,

ut pollutio in somnis sequatur, peccat mortaliter. num. 70. Si causa corporalis pollutionis nocturnæ est nimia corporis calefactio, procedens ex nimio potu, vel cibo ratione appetitus sumpto, vel ex prævideatur pollutio, erit venialis, ratione cause, non quia causa sit venialis, (poterit enim aliquando nimis potus, & cibis esse peccatum mortale); sed quia vel dicta causa leviter influat; vel ex obligatione sub veniali tales causas vitandi. Quod si dicta causa nullo modo sit culpabilis, vel quia v. grat. non habet alios cibos, quos sumat, nisi illos calidos, & aliàs pollutionem non intendat; vel quia pollutio orta fuit ex superabundantia feminis, tunc nec in se, nec in causa culpabilis erit. nu. 71. Si pollutio nocturna contingat ex causa animalis interiori pure speculativa, talis pollutio in somnis contingens, non est culpabilis nullo modo nec in se nec in causa. Quod si speculatio, vel disputatio sit cum affectu ad obiectum venerum, tunc pollutio inde orta, ita erit culpabilis in causa, sicuti ipse affectus culpabilis fuit. n. 72.

49. Si pollutio nocturna proveniat ex causa spirituali extrinseca, tunc nulla est culpa, cum tota causa sit demonis malitia. Quod si quis frequenter hoc sibi contingere advertat, & negligat se præmunire contra demonis insulsum, a Deo, & Sanctis in vigilia, opem implorando, tunc erit culpabilis juxta gradum negligentie. *Tract. 26. cap. 7. nu. 73.* Si pollutio nocturna consummetur in somnis, nullo modo erit in se culpabilis, cum sit omnino involuntaria; si vero incipit emissio feminis in somno, & completur in vigilia, si voluntas non consentit, non est peccatum saltem mortale, licet sensualitas ea delectetur. Si vero in somnis sola commotio carnis incipiat, & tota emissio feminis contingat in vigilia somniplena cum delectatione sensualitatis, erit peccatum veniale, ratione delectationis non plene deliberatæ: si autem emissio tota contingat in vigilia perfecta, & cum plena advertentia ad cohibendum; non tenet.

netur sub mortali, secluso periculo consensus, illam positive cohibere; sed sat est pollutionem pati negative ad illam se habendo, implorando divinum auxilium ne in illam consentiat. num. 74. An pollutionem in somnis evenientem desiderare liceat, & de illa gaudere. Vide tract. 1. n. 58.

§. II.

De sodomia, & bestialitate.

50. Post pollutionem inter peccata contra naturam sequitur sodomia, quæ licet sit peccatum gravius mollicitæ, bestialitate tamen levius est. Sodomia definitur a D. Thom. *Concubitus ad non debitu[m] sexum, puta masculi ad masculum, vel femine ad feminam.* Tract. 26. cap. 7. num. 76. 77. Accessus femine ad feminam, sive in vase anteriori, sive posteriori est vera sodomia. num. 80. Si vir cognoscat feminam in vase præpostero, non est vera sodomia, sed peccatum contra naturam essentialiter, & specificè ab ea diversum, quod ob defectum nominis, dicitur innaturalis coeundi modus; & hoc est probabilis. num. 82. Si quis masculus supercubans super masculum polluat, secluso animo coeundi cum eo; satis est quod in confessione dicat: *alienis tactibus pollutus sum*, quia ibi tantum datur malitia pollutionis. num. 85. Probabilis est non esse necessarium in confessione explicare an in peccato sodomie fuerit agens vel patiens. num. 87. Ad essentiam sodomie non requiritur seminatio intra vas præpostero, sed tantum ad illius complementum, & ut sit utroque perfecta. num. 87. Probabilis est, quod omnes coitus sodomitici, sive proprie, sive improprie tales habiti inter consanguineos, vel adhines in linea recta, vel transversali, & inter cognatos legales, aut spirituales, induant speciem incestus in omnibus illis gradibus, quos vel natura, vel jus, Ecclesiasticum,

in ordine ad matrimonium prohibet: & omnes illi incestus sodomitici, diversificantur specie inter se, sicut incestus ex copula naturali. n. 92.

51. Sodomia cum persona ligata voto castitatis, contrahit speciem sacrilegii. Si adfit violentia, contrahitur malitia raptus. Sodomia cum femina virgine, non addit novam speciem. Circumstantia matrimonii addit copulæ sodomitice speciem adulteri. Tract. 26. cap. 7. num. 98. 99. 100. Ex copula sodomitica non contrahitur affinitas; ad hoc enim requiritur copula sufficiens, & apta ad generationem prolis; ad contrahendam autem speciem incestus, non requiritur copula ex qua oriatur affinitas, sed sufficit accessus ad personam sanguine conjunctam. num. 103. Sodomia jure divino, & etiam civili pena mortis punitur. num. 104. 106. Jure canonico seculares sodomitice excommunicari debent, & a fidelium coetu separari: sunt infames; & potest a marito sodomita uxor discedere, sicut ab adultero. Clerici tam seculares, quam Regulares sodomitice a Clero sunt dejecti, omnique officio, dignitate, ac beneficio privandi, & degradati per judicem Ecclesiasticum Potestati seculari tradendi sunt. num. 107. Ut dicte pœnæ incurrantur, necesse est quod sodomia sit consummata, & perfecta per seminationem intra vas præpostero. Similiter ut dicte criminis reservatio incurrat, num. 109. Clericus bullæ pœnas non incurrit, in probabiliori sententia, per coitum consummatum cum femina in vase præpostero, non enim est vera sodomia. num. 111. Nec talis coitus cadit sub reservatione sodomie, sed tantum sub reservatione peccati contra naturam. Idem dicendum de coitu, quo femina medio aliquo instrumento, aut sine illo semen immittit in vas præpostero pueri succubi. Coitus autem, quo femina medio instrumento, vel sine eo semen immittit in vas naturale, sive præpostero alterius femine, cum sit vera sodomia, comprehenditur sub reservatione peccati contra naturam, tum etiam sodomie. n. 112.

52. Pollutio voluntaria orta ex lasciva cogitatione, aut desiderio turpi, absque ulla exteriori cooperatione, non cadit sub reservatione peccati contra naturam: similiter nec pollutio procurata, & voluta in causa per accidens, bene vero pollutio procurata, & voluta mediante causa per se notabiliter influente. Tract. 26. cap. 7. num. 113. 114. 115. Pœnæ contra sodomitas in Bulla flarutæ comprehendunt non solum sodomitas agentes, sed etiam patientes in probabiliori sententia. num. 116. Ad incurrendas prædictas Bullæ pœnas, probabilis est non sufficere unum actum, sed frequentia requiritur. num. 121. Clericus exercens sodomiam, non incurrit ante judicis sententiam, pœnas in Bulla per S. Pium V. flarutas, etiamsi sit notorius notorietate facti, sed requiritur sententia lætam declarativa criminis. num. 125. Infamatus infamia facti ac execratio sodomitico, non est ipso facto suspensus suspensionis censura, nec incurrit irregularitatem, si perfecta poenitentia, & publicata emendatione celebret; si vero non perfecta poenitentia, vel ea non publicata celebret, sit irregularis, non ratione censura, sed criminis sodomie. Si autem infamatus de sodomia infamia juris celebret, est ipso facto suspensus, & incurrit irregularitatem summo Pontifici reservatam, in qua nec Episcopus, nec Prælati Regularis possunt dispensare. num. 126. Clericus exercens crimen bestialitatis, non incurrit pœnas an præfata Bulla contra sodomitas contentas. nu. 129. Ubi sodomia non est Episcopo reservata, quilibet Confessorius potest ab ea absolvere. num. 133. Crimen sodomie est mixti fori. num. 134. Probabile est, & in praxi totum, posse Prælatos Regulares Religiosum sodomiam exercentem punire. num. 136. 138. " Copula frigida, & eunuchi est peccatum contra naturam, pertinens ad hanc quartam speciem. Tract. 24. Disp. 6. n. 124.

53. Bestialitas est concubitus cum indiviso alienius speciei. Tract. 26. cap. 7. num. 139. Non est opus in confessione *Pari I.*

explicare diversitatem specificam animalium, cum quibus coivit; quia hæc diversitas non mutat speciem bestialitatis: neque necesse est explicare circumstantiam agentis, vel patientis. num. 140. Congressus cum demone sive succubo, sive incubo est proprie peccatum bestialitatis; & est etiam peccatum superfluitatis; & potest insuper plures alias species superinduere, v. g. adultorii, sodomie, fornicationis, &c. pro diversitate formæ assumptæ a demone, & juxta affectum peccantis cum eo. nu. 141. Reservata sodomia, non censetur reservata bestialitas, nisi exprimat. num. 143.

TRACTATUS VII.

De septimo, & decimo Decalogi præcepto.

PROËMIUM.

CUM in septimo Decalogi præcepto prohibetur furum; & quæcumque factio proximi in bonis temporalibus, quorum jus, dominium, & possessionem ex aliquo iustitiæ titulo habet; & in decimo consequenter omnis actus internus desiderii, & complacentiæ; rebus ordo postular, ut prius de iustitia & jure, ac de dominio, & possessione, deinde de furto, & restitutione, ac denique de contractibus, qui sunt materia iustitiæ, tractetur.

CAPUT I.

De iustitia, & jure.

I. IUS tripliciter sumitur: 1. pro lege statuite quid ex iustitia sit cuique tribuendum; de quo actum est. Tract. 1. cap. 4. secundo pro legitima pote-

netur sub mortali, secluso periculo consensus, illam positive cohibere; sed sat est pollutionem pati negative ad illam se habendo, implorando divinum auxilium ne in illam consentiat. num. 74. An pollutionem in somnis evenientem desiderare liceat, & de illa gaudere. Vide tract. 1. n. 58.

§. II.

De sodomia, & bestialitate.

50. Post pollutionem inter peccata contra naturam sequitur sodomia, quæ licet sit peccatum gravius mollicitæ, bestialitate tamen levius est. Sodomia definitur a D. Thom. *Concubitus ad non debitu[m] sexum, puta masculi ad masculum, vel femine ad feminam.* Tract. 26. cap. 7. num. 76. 77. Accessus femine ad feminam, sive in vase anteriori, sive posteriori est vera sodomia. num. 80. Si vir cognoscat feminam in vase præpostero, non est vera sodomia, sed peccatum contra naturam essentialiter, & specificè ab ea diversum, quod ob defectum nominis, dicitur innaturalis coeundi modus; & hoc est probabilis. num. 82. Si quis masculus supercubans super masculum polluat, secluso animo coeundi cum eo; satis est quod in confessione dicat: *alienis tactibus pollutus sum*, quia ibi tantum datur malitia pollutionis. num. 85. Probabilis est non esse necessarium in confessione explicare an in peccato sodomie fuerit agens vel patiens. num. 87. Ad essentiam sodomie non requiritur seminatio intra vas præpostero, sed tantum ad illius complementum, & ut sit utroque perfecta. num. 87. Probabilis est, quod omnes coitus sodomitici, sive proprie, sive improprie tales habiti inter consanguineos, vel adhines in linea recta, vel transversali, & inter cognatos legales, aut spirituales, induant speciem incestus in omnibus illis gradibus, quos vel natura, vel jus, Ecclesiasticum,

in ordine ad matrimonium prohibet: & omnes illi incestus sodomitici, diversificantur specie inter se, sicut incestus ex copula naturali. n. 92.

51. Sodomia cum persona ligata voto castitatis, contrahit speciem sacrilegii. Si adfit violentia, contrahitur malitia raptus. Sodomia cum femina virgine, non addit novam speciem. Circumstantia matrimonii addit copulæ sodomitice speciem adulteri. Tract. 26. cap. 7. num. 98. 99. 100. Ex copula sodomitica non contrahitur affinitas; ad hoc enim requiritur copula sufficiens, & apta ad generationem prolis; ad contrahendam autem speciem incestus, non requiritur copula ex qua oriatur affinitas, sed sufficit accessus ad personam sanguine conjunctam. num. 103. Sodomia jure divino, & etiam civili pena mortis punitur. num. 104. 106. Jure canonico seculares sodomitice excommunicari debent, & a fidelium coetu separari: sunt infames; & potest a marito sodomita uxor discedere, sicut ab adultero. Clerici tam seculares, quam Regulares sodomitice a Clero sunt dejecti, omnique officio, dignitate, ac beneficio privandi, & degradati per judicem Ecclesiasticum Potestati seculari tradendi sunt. num. 107. Ut dicte pœnæ incurrantur, necesse est quod sodomia sit consummata, & perfecta per seminationem intra vas præpostero. Similiter ut dicte criminis reservatio incurrat, num. 109. Clericus bullæ pœnas non incurrit, in probabiliori sententia, per coitum consummatum cum femina in vase præpostero, non enim est vera sodomia. num. 111. Nec talis coitus cadit sub reservatione sodomie, sed tantum sub reservatione peccati contra naturam. Idem dicendum de coitu, quo femina medio aliquo instrumento, aut sine illo semen immittit in vas præpostero pueri succubi. Coitus autem, quo femina medio instrumento, vel sine eo semen immittit in vas naturale, sive præpostero alterius femine, cum sit vera sodomia, comprehenditur sub reservatione peccati contra naturam, tum etiam sodomie. n. 112.

52. Pollutio voluntaria orta ex lasciva cogitatione, aut desiderio turpi, absque ulla exteriori cooperatione, non cadit sub reservatione peccati contra naturam: similiter nec pollutio procurata, & voluta in causa per accidens, bene vero pollutio procurata, & voluta mediante causa per se notabiliter influente. Tract. 26. cap. 7. num. 113. 114. 115. Pœnæ contra sodomitas in Bulla flaturæ comprehendunt non solum sodomitas agentes, sed etiam patientes in probabiliori sententia. num. 116. Ad incurrendas prædictas Bullæ pœnas, probabilis est non sufficere unum actum, sed frequentia requiritur. num. 121. Clericus exercens sodomiam, non incurrit ante judicis sententiam, pœnas in Bulla per S. Pium V. flaturæ, etiamsi sit notorius notorietate facti, sed requiritur sententia lætam declarativa criminis. num. 125. Infamatus infamia facti ac execratio sodomitico, non est ipso facto suspensus suspensionis censura, nec incurrit irregularitatem, si perfecta poenitentia, & publicata emendatione celebret; si vero non perfecta poenitentia, vel ea non publicata celebret, sit irregularis, non ratione censura, sed criminis sodomie. Si autem infamatus de sodomia infamia juris celebret, est ipso facto suspensus, & incurrit irregularitatem summo Pontifici reservatam, in qua nec Episcopus, nec Prælati Regularis possunt dispensare. num. 126. Clericus exercens crimen bestialitatis, non incurrit pœnas an prædicta Bulla contra sodomitas contentas. nu. 129. Ubi sodomia non est Episcopo reservata, quilibet Confessorius potest ab ea absolvere. num. 133. Crimen sodomie est mixti fori. num. 134. Probabile est, & in praxi totum, posse Prælatos Regulares Religiosum sodomiam exercentem punire. num. 136. 138. " Copula frigida, & eunuchi est peccatum contra naturam, pertinens ad hanc quartam speciem. Tract. 24. Disp. 6. n. 124.

53. Bestialitas est concubitus cum individuo alterius speciei. Tract. 26. cap. 7. num. 139. Non est opus in confessione *Pars I.*

explicare diversitatem specificam animalium, cum quibus coivit; quia hæc diversitas non mutat speciem bestialitatis: neque necesse est explicare circumstantiam agentis, vel patientis. num. 140. Congressus cum demone sive succubo, sive incubo est proprie peccatum bestialitatis; & est etiam peccatum superfluitatis; & potest insuper plures alias species superinduere, v. g. adultæritatis, sodomie, fornicationis, &c. pro diversitate formæ assumptæ a demone, & juxta affectum peccantis cum eo. nu. 141. Reservata sodomia, non censetur reservata bestialitas, nisi exprimat. num. 143.

TRACTATUS VII.

De septimo, & decimo Decalogi præcepto.

PROŒMIUM.

CUM in septimo Decalogi præcepto prohibetur furum; & quæcumque factio proximi in bonis temporalibus, quorum jus, dominium, & possessionem ex aliquo iustitiæ titulo habet; & in decimo consequenter omnis actus internus desiderii, & complacentiæ; rectus ordo postulat, ut prius de iustitia & jure, ac de dominio, & possessione, deinde de furto, & restitutione, ac denique de contractibus, qui sunt materia iustitiæ, tractetur.

CAPUT I.

De iustitia, & jure.

I. IUS tripliciter sumitur: 1. pro lege statuente quid ex iustitia sit cuique tribuendum; de quo actum est. Tract. 1. cap. 4. secundo pro legitima pote-

potestate ad agendum, recipiendum, &c. 3. prout est idem quod iustum, seu æquale. *Jus 2. modo sumptum est potestas legitima ad rem aliquam obtinendam, vel in aliquam functionem, vel quasi functionem, cujus violatio injuriam constituit.* Dividitur in *jus ad rem, & jus in re.* Jus ad rem est circa rem aliquam, ad quod res ipsa nondum est devincta; & sic distictæ, & immediate non tribuit actionem realem, seu in rem, sed tantum personalem, seu in personam; unde si res illa vendatur alteri, manet ei, qui emit; nobis vero datur actio in personam. Jus in re est quando res ipsa devincta est, & tribuit actionem non solum in personam, sed & in ipsam rem, quæ ubique sit, illius est, qui in illa jus habet; & quocunque transeat, cum illo onere transit. Jus ad rem acquiritur emptione, donatione, collatione, præsentatione, testamento, &c. Jus in re insuper exigit acceptationem, traditionem, & possessionem. *Tract. 12. cap. 1. nu. 2. 3. 4.* Jus tertio modo sumptum dividitur in *legale, & morale.* Legale pertinet ad justitiam: morale vero ad alias virtutes. *Jus legale est, ad quod solvendum quis lege adstringitur: morale quod debetur ex honestate virtutis.* Jus legale aliud est simpliciter tale, aliud secundum quid. Simpliciter tale tres exigit conditiones: scilicet quod habeat simpliciter rationem debiti legalis: quod servet æqualitatem simpliciter talem: & quod sit simpliciter ad alterum. Objectionum formale justitiæ est jus tertio modo sumptum, seu secundum quod dicit iustum, & æquale. Materia remota sunt res quæ commutantur, vel distribuuntur: materia proxima, seu id circa quod justitia versatur, sunt actiones exteriores, quibus res commutantur, &c. num. 1. &c.

2. Justitia dupliciter sumitur: primo pro collectione omnium virtutum: 2. pro virtute particulari, de qua hic loquimur, & sic definitur: *Justitia est habitus, secundum quem aliquis constanti, & perpetua voluntate, jus suum cuique tribuit*

ad æqualitatem. *Tract. 12. cap. 1. nu. 8. 9.* Divisione generis in species dividitur in commutativam, distributivam, & legalem. Prima est paritas ad partem: secunda totius ad partem: tertia partis ad totum, num. 14. *Justitia legalis est, quæ partes communitatis perfecte ordinantur ad iustum boni communis, n. 15.* Est virtus specialis ab aliis distincta, num. 18. Etiam inter totum, & partem, ut inter civitatem, & civem potest dari justitia commutativa; & tunc Civitas, seu communitas consideratur non ut totum, sed ut pars, num. 19. Justitia legalis non est proprie & rigore justitia, num. 20. *Justitia distributiva est, quæ bona communia distribuuntur inter partes communitatis, secundum proportionem meritorum. Justitia commutativa est, quæ redditur unicuique res propria, secundum æqualitatem rei redditæ ad rem debitam in commutationibus.* In justitia distributiva attenditur proportio geometrica, seu proportionalitas: ut si distribuendum sit præmium ut sex, inter Petrum, & Paulum; & Petrus habeat meritum ut 12, Paulus vero ut 8, dabis Petro 4, Paulo vero 2. eadem enim est proportio inter 4, & 2, ac inter 12, & 8. At in justitia commutativa servari debet proportio arithmetica, ita quod si debes 20, reddas 20, nu. 22. 23. 24.

3. Ad justitiam commutativam pertinet etiam justitia vindicativa, quæ prout in offenso potente vindictam, non est virtus: prout in iudice vero, est virtus, quæ Superiori subditum condigna poena pro delicto poenit: *Tract. 21. cap. 1. num. 25. 26.* Justitia distributiva specificè distinguitur a commutativa, multoties tamen, immo fere semper cum commutativa conjungitur, num. 28. 30. Justitia distributiva non est proprie, & rigore virtus, nisi quando cum commutativa conjungitur; ideoque sola commutativa nude sumpta est proprie, & rigore justitia, num. 32. Justitia virtutum nullum aliud advertebat vitium, nisi injustitiam, quæ sicut & justitia, in plures species dividitur. Justitia legalis oppo-

ponitur injustitia legalis, seu legum relaxatio: justitiæ distributive opponitur acceptio personarum: justitiæ commutative contrariatur omnia, per quæ inferret proximo nocumentum, sive in vita, sive in fama, sive in bonis temporalibus. *Injustitia est habitus, quo aliquis volens inferre inæquale, contra jus alterius volentis.* Ad hoc ut actus, quo alteri dampnum inferret, sit actus injustitiæ formaliter talis, non sufficit quod ex libidine, passione, ira, avaritia, &c. inferatur scienter nocumentum, sed requiritur quod procedat ex affectu, & animo inferendi nocumentum, seu ex motivo formali injustitiæ; & hujusmodi tantum actibus generatur habitus injustitiæ. Injustitia est ex genere suo peccatum mortale. n. 37. 38. 40. 42.

CAPUT II.

De dominio, & possessione.

§. I.

De domini & possessionis natura.

4. CUM actus proprius justitiæ commutativæ sit restitutio, cuius fundamentum est dominium, & possessio: Sciendum est, quod a natura nullus rerum temporalium dominus est; sed omne dominium ex rerum divisione manavit; quæ divisio quamvis licita, & necessaria, atenta hominum conditione, & fragilitate, non tamen ex jure divino, aut naturali, sed ex jure gentium, quod nihil aliud est quam communis consensus, facta est. *Tract. 12. cap. 2. num. 1. 2. 4. 7.* Jure gentium non omnium rerum divisio facta est, sed plura communia pro omnibus remanserunt, ut plateæ, viæ, mare, aer, terra, &c. num. 8. *Dominium est facultas utendi re, in certos usus lege permisso.* Dividitur in *dominium proprietatis, & dominium jurisdictionis.* *Dominium proprietatis est quod habent supe-*

riores ad regendum, judicandum; & puniendum subditos; quod subdividitur in *Eccllesiasticum, & civile* num. 9. *Dominium proprietatis est facultas utendi re, ut propria, quoad omnes usus, lege permisso, in suum commodum.* Et hoc proprie, & rigore dominium est; & dividitur in *supernaturale, ut dominium gratiæ, gloriæ, & ceterorum bonorum supernaturalium: naturale, quod a natura convenit, ut dominium hereditatis paternæ: Eccllesiasticum, quod habetur in beneficiis, &c. civile* quo per præscriptionem jure civili com. d. t. num. 10.

5. Majoratum possidens dominium illius perfectum habet, & est ejus propriarius: sic pupillus respectu suorum bonorum: uxor vivente adhuc marito respectu dotis; licet eis per legem prohibeatur alienatio. *Tract. 12. cap. 2. num. 12.* *Dominium proprietatis dividitur in plenum, seu perfectum: & semiplenum, seu imperfectum.* *Dominium plenum est, quando dominus non solum habet rei proprietatem, quod dicitur dominium directum; sed etiam jus ad commoda, & fructus rei, quod est dominium utile.* *Semiplenum aliud est tale ex parte subjecti, aliud ex parte objecti.* Ex parte objecti dominium semiplenum est, quando in uno datur dominium directum, seu proprietatem, in alio vero dominium utile: ex parte autem subjecti, quando licet aliquis habeat dominium, tam quoad proprietatem, quam quoad fructus in re tota; habet tamen in tali dominio consortem, num. 14. *Translatio domini est transmissio rei ab eo qui legitime possidet, in alterum, qui incipit esse dominus, quod fit tradendo rem, vel titulum illius, qui est basis domini, num. 15.* *Hujus translationis triplex est causa: Voluntas divina: voluntas humana dominium habentis: & voluntas Principis, n. 16.*

6. *Dominium utile, seu usus fructus est jus utendi, & fruendi aliena re, salva ejus substantia.* *Tract. 12. cap. 2. num. 18.* *Fructus gregis sunt lana, lac, fetus: fructus fundi sunt fenum, segetes, omnes plan-*

plantæ caduæ, poma, &c. Foetus ancillæ non computatur in fructibus, propter dignitatem humanæ naturæ. num. 19. Usufructuarius tenetur conservare rei substantiam; & omnia damna ex propria negligentia proventientia reparare; non vero si casu v. g. gelu, grandine quod pereat, aut a latronibus diripiatur, num. 20. *Usus nudus est jus utendi re aliena ad proprium tactum, non ad alienum commodum, salva rei substantia.* Ut est v. g. usus domus, servi, equi &c. num. 21. In iis rebus, quæ usu non consumuntur, certissimum est, usum diversum esse, & separabile a dominio: idem dicendum de rebus, quæ licet usu consumantur, non tamen uno, aut altero actu, ut sunt libri, vestes, &c. Idem etiam dicendum de rebus quæ unico actu consumuntur, si loquamur de usu secundario; ut est usus pecunie, cibi &c. ad ostentationem: non vero de usu primario. num. 22. In communis sententia etiam usus primarius rerum, quæ unico actu consumuntur, ut sunt cibus, potus, &c. est distinctus, & separabilis a dominio; & de facto separatur in Ordine Minorum. num. 23.

7. Usus juris non distinguitur a dominio utili, & est irrevocabilis, & perfectus; bene vero usus facti, qui imperfectus est, & revocabilis, qualem habet convivæ in cibos sibi appostos. Tract. 12. cap. 2. num. 25. 26. Valde similes usufructus, & usus, de quibus supra, sunt Feudum, & Emphyteusis: nam Feudum est concessio rei immobilis cum translatione utilis domini, retento directo dominio apud proprietarium, cum onere fidelitatis & obsequii personalis exhibendi. Emphyteusis est contractus, quo res immobilis alicui fructibus traditur, vel in perpetuum, vel ad vitam alicuius, vel ad tempus, non minus decennio, sub obligatione personæ, domino proprietario solvenda; in recognitionem domini directi. Distinguitur ab usu fructu, quia hic etiam in rebus mobilibus reperitur; Emphyteusis vero in immobilibus tantum;

usufructus morte usufructuarii finitur; Emphyteusis autem morte Emphyteutæ non finitur; usufructus non potest simpliciter transferri in alium; bene vero Emphyteusis, admonito tamen domino directo, ut ipse præferat alius si velit emere. Potent autem Emphyteuta rem locare per decennium, non requisito domino directo. In hoc differt Feudum ab Emphyteusi, quod in Feudo constituitur pensio personalis, in Emphyteusi vero pensio realis. Tract. 12. cap. 2. n. 27. 28.

8. Possessio alia est facti, alia juris. *Possessio facti, seu actus possidendi est rei corporalis detentio corporis, & animi, iurisque adminiculo.* Sufficit autem quod quis positive non resistat. Tract. 12. cap. 2. num. 29. *Possessio juris est jus inhærenti alicui rei, tanquam sue, non prohibens possideri.* num. 30. Possessio duplex est civilis, & naturalis. Civilis est, qua res solo animo possidetur, absente domino corporaliter. Naturalis est, quæ habetur modo naturali, non expectato favore legis, per corporalem existentiam in domo, vel fundo, aut prope eam. num. 31. Triplex acquiritur possessio: apprehensione vera; apprehensione ficta; & apprehensione civilissima. Vera apprehensio est cum fundum, domum, rem corporaliter apprehendimus; & hæc semper requiritur quando incipimus possidere rem, quæ nullus erat domini: ficta est, cum rem ab antiquo domino accipimus per traditionem clavium, scripturæ, instrumenti, vel cum consensu domini, ponendo custodiam nomine proprio: civilissima est, quæ sola legis dispositione fit. num. 32. Possessionis privilegia præcipua sunt quatuor: 1. Quod possessio; (si sit bona fidei,) patit præscriptionem, & media præscriptione dominium; 2. Quod in dubiis circa rei dominium, melior est conditio possidentis; & pro eo in pari casu iudicandum est; 3. Quod possessori non incumbit probare in iudicio rei dominium; 4. Quod possessor potest armis cum moderamine inculpate tutelæ suam possessionem tueri; hoc autem extenditur solum

solum ad ea, quæ actu possidemus, non vero ad illa, quæ possidere speramus etiam supposito iure ad rem. nu. 33.

9. Possessio rerum mobilium deperditur: 1. voluntate sola possessoris, signo aliquo exteriori manifestata, addito quoad pupillos, & furiosos, Tutoris, & Curatoris consensu; 2. Per furtum aut rapinam alterius; 3. Per amissionem ipsius rei v. g. crumenæ, auri, &c. & animalium per fugam eorum, nisi sint ex iis, quæ de facili solent redire. Possessio servit per fugam non amittitur. Rerum immobilium possessio deperditur: 1. Si possessor longo tempore abijt, nec per alium rei insitat, nec protestationem faciat, se nolle amittere possessionem. 2. Si ab alio rem occupari videat, & negligat; aut occupatam inveniens recuperare negligat, vel repellatur, & oblitere non audeat. 3. Si res ita sit ab alio occupata, ut non sit probabilis ejus recuperatio. 4. Per longam oblivionem, val si nesciat rem esse suam, vel eam inter sua bona non computet. Tract. 12. cap. 2. num. 35. Potest manere dominium, rei deperdita possessione. Regulariter abique possessione & apprehensione rei vera vel ficta, non comparatur dominium: ex juris tamen dispositione plures dantur casus, in quibus dominium acquiritur sine illis; ut cum aliquid venditur, vel donatur Ecclesiis, Hospitalibus, monasteriis, ad captivos redimendos, vel ad alia opera pia. Item in beneficiis; in quibus acquiritur jus in re, & dominium per collationem, & acceptationem. Similiter in hereditate, & legato. nu. 36.

S. II.

Qui; & quæ rerum dominium habere possunt.

10. Irrationabilia non possunt habere dominium. Omnes homines etiam peccatores, & infideles, immo etiam pueri ante usum rationis, & perpetui amentes sunt domini capaces, Tract. 12. cap. 2. nu. 37. 38. 39. Omnes res sub-

lunares sub dominio hominis cadere possunt, n. 40. Unius tantum creature subhumanis, nimirum alterius hominis bono, iure natura non habet dominium; quia a natura omnes sunt sui juris: iure tamen gentium introductum est, quod qui capiuntur in bello in servitutem redigantur. Non tamen habet dominus in servum dominium absolutissimum, sicut in equum ad omnes usus; & sic nequit eum mutilare, occidere, aut ledere. num. 40. 41. Nullus, præter Deum, habet dominium super vitam, aut membra hominis; & ideo nec ipse homo est dominus, sed cultus vite suæ. nu. 42. Homo honoris sui, & famæ dominus est, & de illis ut vere dominus disponere potest, dummodo famæ propriæ, aut honoris dispendium in alterius damnum non redundet, num. 43. 44. Peccare tamen contra charitatem erga seipsum, si sine gravi causa, propalando crimen committitur, se infamaret. num. 45. Homo verum dominium habet suorum honorum spiritualium, tam interiorum quam exteriorum: per interiora bona intelliguntur dona gratiæ, & virtutes infusæ; per exteriora, illa, quæ sunt spiritualibus annexa, ut beneficia, officia, &c. num. 46.

11. Ex animalibus aliqua sunt ex natura sua domestica, & mansueta, ut equi, gallinæ, oves, &c. aliqua ex natura sua sylvestria, & ferina, ut Lepores, Perdices, Cervi, & omnes pices; aliqua partim ferina, & partim domestica, ut Anseres, Columbi, Canevii, &c. Ex iis quæ sunt ferina, natura sua, aliqua per humanam industriam mansuunt, & circulantur, ut Accipitres, Cervi, Apes in alveicis refoveræ, pices in stagnis dominorum ocellis. Aliqua ex natura sua domestica, sunt libertati relicta; ferina sunt, ut lues, capre, &c. Tract. 12. cap. 2. num. 48. Animalia ex natura sua domestica habent proprium dominium, & a gemine capi possunt; & si contingat a fera capi, vel occidi, quidquid ex illis remanet, domini est. num. 49. Animalia industria humana mansueta, tandiu

randu sui domini sunt, quamdiu ea sub sua potestate habet: Quod si fugiant, ita quod prudenter iudicio nulla sit spes revertionis, aut ea capiendi, suam libertatem recuperasse censentur, & facta esse communia. Ferina ex natura sua ab omnibus licite capi possunt, etiam in alieno fundo, ius tamen impediendi habet dominus fundi, ne quis intrat ad vendendum. num. 50. 51. Ferre intra septa existentes, ita ut egredi non valeant, vel libe reverti soleant, a nemine licite capi possunt; & qui eas coeperit, ad restitutionem, & reparationem damnorum tenetur, & peccat contra iustitiam, iuxta gravitatem materie, num. 52. Si dominus animalia illa a se capta in vallo loco includat, ubi non sit facilis eorum captura, primi capientis erunt; quia hoc ipso terminum reclusionis in latum concesserit, libertatem donasse videtur. num. 53. Si ille qui feram vulneravit, laqueo comprehendit, vel insecutus est, non habuit moralem certitudinem illam capiendi, quia laqueum evadere poterat, aut vulnerata se abcondere, aut insecuta fugere, & liberari, illius erit qui eam coeperit. Similiter in dubio. Quod si talem habuerit certitudinem moralem ejus erit, qui eam vulneravit, insecutus est, &c. Vulneranti, illaqueanti, insequenti, (si is fuit in causa quod ab alio caperetur, alius non capturo,) in parte ad iudicanda est. n. 54.

12. Optime potest Respublica, vel Princeps venationem, aucupium, piscationem certis temporibus, locis, vel instrumentis faciendas iuxta de causa prohibere. Tract. 12. cap. 2. num. 55. Potest Princeps, vel alius quicumque in locis ubi private dominium habet, venationem, aut piscationem prohibere, sibi que reservare. num. 56. Insuper potest Princeps sibi reservare piscationem, vel aucupium etiam in locis communibus, sub dominio alicujus particularis Civitatis, aut villæ existentibus: debet tamen tale gravamen compensare aliquo modo; & insuper cavere, ne illa animalia nimis multiplicentur, & da-

mmum inferant; nec contra edictum ibi venantibus poterit poenam corporalem imponere, nimirum capitis, mutilationis, flagellationis, sed pecuniariam, vel exilii, aut carceris. num. 57. Venantes &c. in locis reservatis, vel tempore venito non peccant mortaliter, nisi damnum grave inferant, & magnum stragem, & devastationem faciant: nec tenentur ad restitutionem animalium, sed tantum ad resarcendum grave damnum illatum. num. 58. Peccant mortaliter ex genere suo, qui in prædio circumsepto alicujus domini feram caput, & illam restituere tenentur, & damna reparare; secus si in magno campo, vel amplo prædio, & sine notabili damno. num. 62. Peccant mortaliter, & damna resarcenda tenentur, qui venationi vacantes equis, canibus, vel pedibus fara conculcant, segetes sternunt &c., nisi damnum sit modicum, & aliis beneficiis compensatum. n. 63.

13. Venatio frequens, & clamorosa, hoc est cum strepitu canum, & armorum Religiosis, & Clericis quibusconque prohibita est sub mortali, maxime si sit cum scandalo, aut dispendio bonorum Ecclesiasticorum in aliendis canibus &c. Tract. 12. cap. 2. num. 64. Piscatio, & venatio diebus festis, si fiat ex officio, aut conductione lucri causa, aut sit causa non audientis Sacrum, vel non jejunandi, vel cum scandalo est peccatum mortale: secus si his præcis, recreationis causa fiat. num. 65. Columbaria licita sunt. Quamvis in columbaris ea semina apponere liceat, quæ columbarum sustentationi aptiora sunt; tamen dolls, & artificis alienas columbas attrahere, est peccatum mortale: At alicubi mortis est, licere omni arte columbas attrahere. num. 66. 67. Columbarum, quæ a Dominis particularibus derinentur in columbaris, illicitum est aucupium, usque dum Columbarium deservisse constet; & eas capiens ad restitutionem tenetur. num. 68.

14. Ex jure gentium dominium pastuorum, & Sylvarum adjudicandum est populo, cui sunt vicina: potest tamen aliis

aliis populis, vel particularibus personis venditione, locatione, donatione, vel aliis titulis venire. Non tamen iudicandum est aliquem talium habere dominium, ex eo quod civilem, aut criminalem in populum jurisdictionem habeat; quia nisi aliquo titulo alicui particulari adjudicentur, semper sub dominio populi peribant. Tract. 12. cap. 2. num. 69. Potest Respublica vel Princeps prohibere passionem, vel signationem in pasco, vel Sylva communi, & extraneis, & suis propriis civibus sub certis poenis, & secundum certam mensuram; scilicet ne tali tempore, vel loco passio, aut lignatio fiat; ne talia ligna abscindantur, aut ne talis quantitas excedatur: in totum autem prohibere non potest. num. 71. At in dictis locis contra talem prohibitionem pascere, vel lignare, fructusque colligere, non erit mortale peccatum, nec inde obligatio restitutionis conserget, nisi per hac magnum damnum communitati inferatur. Idem dicendum de pascentibus, vel credentibus in locis populi, vel communitatis finitimæ, qui censentur sibi invicem condonare, sola pena luenda contenti. n. 72. Qui pascit, vel ligna colligit in locis alicujus privati domini, vel territorio non vicinis, vel in loco suæ Republicæ locato alteri, peccat mortaliter pro gravitate materie, & ad restitutionem, damnorumque reparationem tenetur, nisi alicubi vigeat consuetudo in contrarium, quod soli poena, subaceat. Ceterum major quantitas requiritur ad culpam mortalem in locis communibus, quam in locis particularium; & similiter major in maioribus sylvis vel prædiis, quam in minoribus. n. 73-74.

15. Res quæ nunquam fuerunt alicujus domini, sunt primi occupantis ex jure communi. Possunt tamen Principes terrarum, in quibus illæ res v. g. gemmarum &c. reperuntur, iustas condere leges hæc occupare prohibentes, nisi sub quibusdam conditionibus; sed leges solum vetant talia ex industria querere, non vero sortito inventa reservare; & quia poenales sunt, solum obligant talia

relinquere, vel manifestare post iudicis sententiam. Tract. 12. cap. 2. num. 76. Bona adeptota, scilicet quæ habentur pro derelictis, sunt primi occupantis. Habentur autem pro derelictis, quando ex ignis, & circumstantis colligitur nolle dominum ea amplius inter sua bona computare. num. 77. Bona naufragantium, quæ in litore, vel in mari reperuntur, adeptota non sunt, & peccat mortaliter, ac ad restitutionem tenetur, qui ea sibi usurpat: leges autem, si quæ in contrarium sunt, inique sunt. In Bulla Coenæ excommunicantium beneficiarios Christianorum naufragantium bona in litore inventa, animo ea sibi retinendi; si enim id fiat animo dominum querendi, eique reddendi, nec peccant, nec excommunicationem incurruunt: & si verisimile sit, dominum non reverurum, nec detur qui eius nomine illa querat, pro derelictis habentur, & ea sibi applicare possunt. Ideo dicendum de bonis, quæ propter incendium, vel aliud periculum projiciuntur, etiam si in parte vel in toto peritura fuissent, nisi tu ea salvares; quæ omnia restituere tenentur, deducto pretio tui periculi, laboris, vel industria. num. 78. 79. Quæ vi fluminis, vel inundationis aptorantur, ex circumstantis iudicandum est, an pro derelictis habenda sint; & si prudentis arbitrio iudicetur iuste velie dominum ea sibi retinere, omnino restituenda sunt, deducto pretio pro labore, industria, & periculo. n. 80.

16. Bona vacantia, scilicet ea quæ quis mortuus ab intestato reliquit, nullo invento, qui iure hereditatis ea sibi vindicare possit, Fisco applicantur: exceptis bonis peregrinorum; quia hæc per Episcopum loci, in quo decedit ea relinquens, hæreditibus, si fieri potest, tradenda sunt; vel; in pias causas eroganda. Tract. 12. cap. 2. nu. 81. Fortum committit qui rem alienam inventam sibi reservat; & ideo qui rem perditam, v. gr. vestem, anulum, crumenam cum nummis &c. invenit, tenetur adhibere omnem diligentiam ad inquirendum dominum, majorem vel minorem pro rei

exigentia, nec potest aliquam recompen-
sationem exigere, sed tantum gratis
oblatam recipere: poterit tamen inven-
tor expensas factas in re custodienda
petere, & donec a domino solvan-
tur, rem inventam ut pignus retine-
re. num. 82. 83. Probabilis est quod
si adhibita differentia rei inventæ do-
minus non inventatur, non possit inven-
tor rem sibi retinere; sed eam debet in-
ter pauperes distribuere, aut piis ope-
ribus applicare. Si spes detur quod do-
minus compareat, & res, vel ejus pre-
tium servari possit, retinere debet, & non
inter pauperes distribuere. Si domino non
compareat, inventor nullam compensationem
accipiat, rem sibi poterit tenere.
Si ipse inventor sit pauper, poterit
rem inventam, vel in toto, vel in par-
te sibi applicare, secundum arbitrium
Confessarii, vel viri docti, vel etiam per
seipsum, cessante periculo fraudis. Si post
legitimum distributionem rei, vel ejus
consumptionem bona fide, sequendo sen-
tentiam probabilem, dominus compa-
reat, nihil illi restituere tenetur. Si ta-
men res adhuc in sua specie extet, vel
in æquivalenti, domino comparente,
eam reddere tenetur, vel id in quo læ-
tus est ditior, nisi legitime præscrip-
sit. num. 86. Pauperes non tenentur
bona inter eos legitime distributa, do-
mino comparente restituere, etiam si ea in
propria specie habeant, vel æquivalen-
ter, quia in elemosinam receperunt ex
domini voluntate præsumpta, num. 87.
Idem dicendum & de animalibus inven-
tis. n. 88.

17. *Theſaurus improbitate acceptus est de-
positio pecunie, quam quis lucris gratia,
vel metui, vel cupiditate sub terra condi-
dit. Hic autem theſaurus cum habeat
veram dominum, illi restituendus est a
quocunque inventatur. Tract. 12. cap.
2. num. 89. Theſaurus proprie dictus est
verus depositio pecunie, vel alterius rei
pretiosæ, cujus depositio non extat me-
moriam, ut in dominum non habeat, num.
90. Theſaurus iure nature totus est in-
ventoris. Jure positivo Theſaurus, arte
Magica inventus, totus Fisco adjudica-*

tur. Si dominus fundi non fuit in causa,
ut per artem magicam inveniretur
probabile est non debere privari ea par-
te, quæ secundum leges ei debetur, n.
91. Theſaurus (abique arte magica,)
casu, vel industria inventus in proprio
fundo, totus inventori acquiritur, jure
communi. Si in alieno fundo, casu in-
venitur, media pars adjudicatur domi-
no fundi, & media inventori; at si ex
industria in alieno fundo invenitur,
totus domino adjudicatur, expectata ta-
men in hoc casu judicis sententia, quo-
ad obligationem reddendi totum, num.
92. Qui sciens in alieno fundo theſau-
rum esse, hanc notitiam domino celans,
ex ejus consensu illud quaesivit, & in-
venit, totum tenetur reddere, dimidium
quidem ante, & dimidium post judicis
sententiam. Si vero sub dubio tantum,
vel conjectura consensum obtinuit; tunc
præter damnum in effodiendo, (nisi aliud
in pactum deduxerit,) nihil reddere
tenetur, num. 93. Si quis sciens in
alieno fundo theſaurum esse, fundum e-
mat, totum sibi theſaurum acquirit;
nec tenetur domino fundi hoc manife-
stare, aut pretium augere, num. 95. Do-
minus fundi, in quo theſaurus est, cui
vel totus, vel dimidium debetur, est
dominus proprietatis, non vero domi-
nus jurisdictionis. Quare si in via, pla-
tea, vel alio loco publico, casu,
vel industria theſaurus invenitur, totus est
inventoris, non vero domini jurisdic-
tionem habentis, num. 96. Ad usufructu-
arium nihil theſauri ab alio inventi
debetur. Si unus sit dominus fundi dire-
ctus, alius vero feudatarius, vel emphy-
teuta, id quod ad dominum spectat,
inter eos dividendum erit, n. 97.

§. III.

*Qualiter præſcriptione acquiratur
dominium.*

18. *Præſcriptio, & usucapio idem sunt.
Usucapio, seu præſcriptio, de qua hic lo-
quimur, est acquisitio domini, & juri
alieni peremptio cum continuative posses-*

*ſionis, tempore a lege præſcripto. Tract.
12. cap. 2. num. 99. Ad præſcriptionem
quatuor requiruntur. Possessio, titulus,
bona fides, & continuatio possessionis.
Sine possessione præſcriptio non procedit,
requiritur autem possessio civilis,
vel mixta ex naturali, & civili; nam
sola naturalis non sufficit, nu. 101. Hinc
sunt loca sacra, decimas, & jurisdic-
tionem spirituales a laicis non posse præ-
scribi, quia hæc civiliter ab ipsis possi-
deri non possunt. Similiter Religiosus
præscribere nequit, quia nihil nomine
suo, & ut suum possidere potest. Nec
similiter Tutor, Curator, aut Procurator
contra bona minoris, aut pupilli, quia
ea nomine proprio non possident. Nec
denique usufructuarius, colonus, feudatarius,
emphyteuta, conductor, pignora-
tor possunt rei proprietatem præscribere,
sed tantum fructus, & commoda,
num. 102.*

19. *Ad præſcriptionem, quæ fit tempore
ordinario requiritur etiam titulus, saltem
probabiliter præsumptus, v.g. venditionis,
donationis, successione, aut legati: ad
præſcriptionem vero, quæ fit tempore
longiori, vel longissimo scilicet 30. vel
100. annorum, non requiritur titulus.
Tract. 12. cap. 2. num. 103. Ad præ-
ſcriptionem ordinariam rerum immobi-
lium requiruntur 10. anni inter præſentes,
& 20. inter abſentes. Ad præſcriptionem
rerum mobilium requiruntur tres anni, in-
ter præſentes, & quatuor inter abſentes,
tam respectu particularis domini, quam
Ecclesie; excepta Romana, contra quam
sive in rebus mobilibus, sive in immo-
bilibus non præſcribitur nisi post 100.
annos. Contra alias Ecclesias, Hospita-
lia, aut piæ causas in rebus immobili-
bus præſcribi non potest, nisi per 30.
annos inter præſentes, & 40. inter ab-
ſentes, nu. 104. Contra pupillum quan-
diu pupillus est, nulla datur præſcrip-
tio, quocunque tempore, sive in rebus
mobilibus, sive in immobilibus. Con-
tra minorem requiritur, & sufficit tem-
pus extraordinarium, scilicet 30. anno-
rum inter præſentes, & 40. inter ab-
ſentes. Contra civitatem in bonis ei le-*

Part. I.

*gatis, donatis, vel venditis non potest præ-
scribi nisi per 100. annos. Quibusdam
Collegiis, & Monasteriis concessum est,
ut non possit contra ea præſcribi, nisi
per 60. annos in rebus immobilibus. n.
105.*

20. *Ad præſcriptionem denique requi-
ritur continuatio possessionis, cum bona
fide toto tempore a lege præſcripto. Si
ante tempus consummationem habeat
certa scientia, rem esse alienam,
interrumpitur bona fides per malam con-
trariam, nec amplius currit præſcriptio.
Idem dicendum si possessio amittatur:
similiter si possessores hinc moveatur; sed
si actor litem deserat, vel succumbat,
non censetur interrupta præſcriptio. Et-
iam per dormitionem, præſcriptio cursum
suum interrumpere censetur: tunc au-
tem dormire dicitur, quando aliquod in-
best impedimentum, ut si tempore belli
jus non dicatur, aut tempore pestis: si
Ecclesia careat Pastore: aut si is contra
quem præſcribitur, agere non possit:
Quibus sublati impedimenti quasi ex-
pergetacta, denuo currit, & cum pro-
prio tempore continuatur. Tract. 12. cap.
2. nu. 106. Si possessor bonæ fidei rem
transferat in alium, qui similiter bonæ
fidei possidet, potest hic secundus uti
temporis accessione antecessoris sui, &
utroque tempore computato præſcribere.
num. 107. Nulla valet abique bona
fide præſcriptio, sive Canonica, sive Ci-
vilitas: ideo oportet ut qui præſcribit in
nulla tempore ad præſcribendum requi-
siti parte habeat rei alienæ conscientiam.
Sola autem præſcriptioni obstat
illa mala fides, quæ est peccatum mortale.
n. 108. 109.*

21. *Qui legitime præſcripsit, veram
dominium acquirit; nec in conscientia
tenetur aliqui priori domino restituere,
sicut transiitio tempore præſcriptionis
rem alienam fuisse cognoscit; nisi prior
dominus per judicem restitutor in in-
tegrum: sive agatur de mobilium, sive
de immobilium præſcriptione: sive do-
minii utilis sive directi: sive dominus
fuerit negligens in re sua recuperanda,
sive non fuerit. Tract. 12. cap. 2. nu.*

Aa

110.

110. 111. Restitutio in integrum conceditur Minoribus, Ecclesiis, Hospitalibus, Monasteriis, aliisque piis causis, etiam si fuerint negligentes in impedienda præscriptione. Hoc beneficium durat quadrennio, computando a die præscriptionis completæ, & a Minoribus &c. cognita. Majoribus autem conceditur hoc beneficium in præscriptione decem, vel 20. annorum, dummodo probent se non fuisse negligentes in impedienda præscriptione. num. 112. Qui prudenter, vel rationally dubitat, an res sit sua, inchoare non potest præscriptionem; illam tamen continuare potest, dummodo debitam non omiserit diligentiam in inquirenda veritate. n. 113.

112. Certum est ignorantiam inculpabilem (nam ignorantia graviter culpabilis, sive facti, sive facti non comparatur cum bona fide,) facti non impedire præscriptionem. Probabile est, etiam ignorantiam inculpabilem juris clari, & certi non impedire præscriptionem, saltem in foro conscientie. Traç. 12. cap. 2. num. 118. Hæres immediatus, latronis bona fide succedens in defuncti hereditatem, non potest præscribere tempore ordinario, sed tantum extraordinario 30. vel 40. annorum: poterit tamen cum bona fide tempore ordinario præscribere fructus. Hæres hæredis, si bona fide procedat, potest ordinario tempore præscribere, non solum fructus, sed & ipsam rem. num. 119. 121. Qui titulo legati, donationis, emptionis, vel alio, (excepto hæreditario,) rem accipit bona fide a possessore male fidei, potest tempore ordinario præscribere; non tamen uti potest temporis accessione. Si res sit immobilis, & is contra quem præscribitur, ignorat eam ab alio possideri, requiritur tempus 30. annorum: si autem sciat, & non se opponat, tempore ordinario præscribitur. Quando res furive, aut violenter occupata fuit, non potest ab emptore, vel legatario bona fide præscribi, nisi spatium 30. annorum; at si transeat ad alium, ille poterit bona fide tempore ordinario præscribere. n. 122.

§. IV.

Quarum rerum dominium habent filii; sub patria potestate constituti.

23. *Patria potestas est illud jus quod habet pater in filiis, & eorum bona.* Non est ex jure naturali, aut divino, sed ex jure civili, cui derogari potest per consuetudinem. Tres habet effectus: 1. Quod ratione illius habet pater dominium, ac proprietatem, & usufructum in peculio filii profecticio, & usufructum in adventitio. 2. Quod pater in castris obsequii potest impune, (illicite tamen) filium edere, ne fame pereat. 3. Quod potest pater filium vendere, vel oppignorare, nisi fit in Sacris constitutus, propter famam necessitatem, cui aliter consulere nequit. Traç. 12. cap. 2. nu. 124. Nec mater in filios, nec avi ex linea materna in nepotes habent patrimonium potestatem. Avi ex linea paterna habent sub Patria potestate nepotes natos, existente horum patre sub patria potestate. Omnes filii legitimi sunt sub patria potestate, & etiam filii adoptivi adoptione perfecta, nempe per arrogationem, auctoritate judicis accedente: fecus filii illegitimi nisi legitimentur per subsequens matrimonium. Legitimi per rescriptum Principis, non sunt sub patria potestate, nisi accedente consensu legitimi. num. 125. Per quamcumque ætatem non liberantur filii a patria potestate. Liberatur filius a patria potestate: primo per emancipationem eorum iudice factam, ex patris, siveque consensu: secundo per mortem naturalem, vel civilem patris. Censetur autem mortis civilis: perpetua relegatio in locum determinatum: perpetuus carcer: damnatio perpetua ad laborandum in operibus Regis: publicatio bonorum ob aliquod crimen; si tamen indulgentia Principis restituatur, redit patria potestas sicut antea, & a fortiori si pater naturaliter mortuus miraculose resurgat, iterum patria gaudet potestate. Censetur tandem mortis civilis professio Religiosa. Solvi-

tur

tur etiam patria potestas, per professionem Religiosam filii: item si filius obtineat aliquam magnam dignitatem, ut si fiat Episcopus, Cardinalis, Præfectus urbis capitalis, Consiliarius Regis, Magister militum, n. 128.

24. Bona filiorumfamilias sunt in quadruplici differentia, scilicet: castrisia, quali castrisia, adventitia, & profecticia. Castrisia sunt, quæ ratione belli conveniunt filio, ut stipendium, præmium, præda, hereditas occasione militie relicta, mobilia a quocumque donata filio eunti ad bellum. Inter bona castrisia computantur etiam acquisita, ratione officii necessarii ad bellum, vel acquisita in palatio Regio, vel obsequio Principis, vel alterius similis personæ, & denique quocumque modo acquisita peculio castrisia. Traç. 12. cap. 2. nu. 129. Bona quali castrisia sunt quæ filius acquirit ratione officii publici, v. g. Advocati, Tabellionis, Medici, Procuratoris, Lectoris cujuscunque facultatis, executionis artium liberalium, sicut talia bona habeat non ex publico stipendio, sed a privatis pro exercitio talium munerum ea recipiat. Item quæcumque filio ab Imperatore, Imperatrice, Rege, Regina, aut Principe donantur. Similiter quicquid filio legatur, vel datur, ut sit tanquam castrisia: ac denique omnia bona, ratione officii Ecclesiastici acquisita, & quæ filius Clericali privilegio gaudens quomodolibet acquirit, etiam si alius esset adventitia. num. 130. 131. Adventitia dicuntur quæcumque bona, quæ cum non sint castrisia, aut quali castrisia, adventiunt filio non a patre, vel intuitu illius, sed vel jure hereditatis aut legati, vel ratione laboris, industria, legationis, negotiationis, vel casu inventa: item quæ ex matris, aut avorum, matremorum luccessione acquirit, & etiam quæ ab avis paternis, de tertio & quarto bonorum, filio relinquuntur, & denique quæ a Patre donantur filio in remunerationem meritorum. num. 132. Bona profecticia sunt quæ a patre in filium profecticiantur, vel immediate, & primario intuitu patris, eisque occasione filio con-

ceduntur, dum est sub patria potestate, exceptis quæ juxta prædicta ad castrisia, vel quali castrisia, aut adventitia pertinent, & inter ea computantur. n. 133.

25. Bonorum castrisium, aut quasi castrisium, filius etiam dum est sub patria potestate habet plenum dominium utile, & directum; & sic non solum proprietatem sed etiam usufructum, & administrationem, eaque administrare potest quocumque modo voluerit. Ante pubertatem tamen horum bonorum administratio est apud patrem, vel tutorem, & sine eorum consensu ea alienare non potest. Traç. 12. cap. 2. num. 134. Bonorum adventitiorum habet filius dominium directum, seu proprietatem, non vero usufructum, vel administrationem, quæ est apud patrem, exceptis aliquibus casibus; ut si pater cedat filio usufructum, & tunc filius non tenetur eum computare in partitione legitime cum aliis fratribus: si filio aliquid doneatur, vel testamento relinquatur, cum hac conditione, quod ipse non pater habeat usufructum, nisi filius rei sit hæres necessarius, (quia tunc nequit testator patrem privare jure suo) si filio aliquid doneatur renuente patre: & in quibusdam aliis casibus, quosapud Doctores videre licet. num. 135. Bonorum profectiorum habet pater plenum dominium, idest proprietatem, & administrationem, ac usufructum. Unde si ex his aliquid filius detrahat, peccat juxta gravitatem materie, & tenetur restituere, vel in partitionem adducere. Excipit Patrimonium constitutum filio a patre, pro Sacris Ordinibus recipiendis, vel constitutum filio, aut filie pro matrimonio contrahendo; quia licet profectivum sit in hoc sensu, quod cum aliis fratribus adducendum sit ad partitionem, ejus tamen dominium, usufructus, & administratio est apud filium etiam adventive patre, nec fructus illius adducendi sunt in partitionem. n. 136.

A a 2

§. V.

S. V.

De Dominio quod apud Ecclesiasticos reperiri potest.

26. Tria sunt genera bonorum, quæ in Ecclesiasticis considerari possunt: Patrimonialia, quasi patrimonialia, & mere Ecclesiastica. Patrimonialia sunt, quæ Ecclesiasticis successione obveniunt; vel ab ipsis labore, industria, aliove modo sunt comparata. Quasi patrimonialia sunt, quæ Clericus acquirit ob ministerium aliquod Ecclesiasticum, seculo beneficio: v. gr. stipendia pro Missis, pro Prædicatione, pro administratione Sacramentorum, &c. etiam hæc ex obligatione exerceat. Mere Ecclesiastica sunt, quæ ex beneficio percipiuntur, ut annui redditus ex decimis, Capellania, alique piis legatis beneficio annexis. Tract. 12. cap. 2. num. 137. De bonis patrimonialibus, aut quasi patrimonialibus habet Ecclesiasticus absolutum dominium, liberamque dispositionem, eaque distrahere, expendere, ac de iis testari potest, sicut quilibet secularis de suis bonis disponere potest. num. 138. Si beneficiarius ex dictis bonis patrimonialibus, aut quasi patrimonialibus in suam congruam sustentationem, aut in pia opera aliquid expenderit, poterit ex fructibus beneficii sibi tantumdem compensare, & in quod voluerit, expendere. num. 139. Distributiones quotidianæ, quæ ob assistentiam in choro Canonicis, alisque Ecclesiasticis dantur, inter bona quasi patrimonialia, iuxta probabiliorum sententiam computantur, licet deducantur ex fructibus Præbendæ, vel Beneficii, etiam si in his omnes fructus beneficii consistant; quia dantur propter assistentiam, & diurnum laborem; & sic transeunt in liberam Ecclesiastici dispositionem. n. 140.

27. Beneficiarius tenetur sub peccato mortali distribuere inter pauperes omnia bona, quæ ex fructibus beneficii superfluum sunt congruæ sustentationi, sive Canonicus sit, sive alius Beneficiarius,

sive etiam Episcopus, Cardinalis, vel Papa: qui omnes mortaliter peccant contra jus positivum, & naturale, si ea in magna quantitate in usus non pios, seu in usus profanos expendant. Tract. 12. cap. 2. num. 141. Quæ autem censenda sit magna quantitas sufficiens ad mortale, aditrio prudentum, considerata fructuum superabundantia, alisque circumstantiis, relinquatur iudicandum. Certum tamen est majorem quantitatem in his quam in furto ad mortale requiri. num. 142. Qui ab Ecclesiastico bona Ecclesiastica dissipante, & beneficii fructus male expendente recipit, ut amicus, consanguineus &c. non peccat, si nec petit, nec inducit ad donandum. num. 143. Nomine pauperum veniunt non solum ostiatii mendicantes, sed & omnes alii, qui carent necessariis ad sustentationem sui status, iuxta qualitatem, & conditionem personæ, unde etiam Comites, & Marchiones aliquando possunt esse capaces, quibus ex redditibus Ecclesiasticis superfluis, Clericus amicus, aut consanguineus succurrat. Etiam nomine pauperum veniunt consanguinei, si iuxta sui status conditionem indigeant. Item nomine pauperum veniunt quæcumque alia opera pia. Congruentius quidem inter pauperes loci, in quo quis beneficio gaudet talia bona distribuenda sunt: at præclia extrema & gravi necessitate, etiam pauperes aliorum locorum poterit sublevare: & si id cedat in majus bonum, etiam convenientius erit, ut si agatur de fundatione Hospitalis, Collegii, aut Monasterii in alio loco. n. 144.

28. Nomine beneficii, cujus fructus superflui debent in pia opera expendi, non veniunt pensiones pure laicales; quæ scilicet ob titulum mere secularium conferuntur, v. gr. militibus, equitibus, aut Principibus ob obsequia ab eis, vel eorum parentibus Ecclesie præstita vel præstantia; & idem dicendum de aliis, quæ dantur Clericis non ut salibus, sed ob aliquod munus temporale v. gr. Cantoris, Procuratoris, Advocati &c. in stipendium, & mercedem laboris; propter quod

CAPUT III.

De restitutione.

quod inter quasi patrimonialia computantur: bene vero omnes alie pensiones Ecclesiasticæ cum titulo, vel sine titulo Clericis collatae. Tract. 2. cap. 2. n. 146. 147. Congruæ sustentationis nomine comprehenditur quidquid ad sui, suæque familie honestam, & decentem sustentationem requiritur, attentis beneficii qualitate, personarum conditione, varietate temporum, regionum usu, & timoratoeum praxi: in quibus omnibus potest dari infimum, medium, & summum, sicut in mercibus; & quamvis melius sit medium tenere, poterit tamen licite ad summum illius status pertingere. n. 148.

29. Attenta personarum conditione, Episcopus potest plus in suam familiam, ostentationem, & splendorem infundere quam Docanus; & hic plerumque Canonicis particularis. Attenta beneficii qualitate, qui ditiore gaudet beneficio, plus etiam potest in sui sustentationem infundere. In hac congrua sustentatione clauduntur etiam aliqua moderata convivia, quæ amicis, & consanguineis sunt, & alique moderate donationes liberales statui convenientes, pro qualitate beneficii. Tract. 12. cap. 2. n. 148. 149. Poterit etiam consanguineis aliqua donare, ut possint ita honeste vivere, quod non sit beneficiario dedecus eos propinquos habere. Poterit etiam filios illegitimos, etiam spurios si quos habuerit, (quod absit,) ex redditibus beneficii alere, & dotem filiae spurie convenientem assignare, minorem tamen quam pro legitima; num. 149. 150. Denique quo beneficiarius fuerit nobilior, & doctior, eo plura assignanda sunt illi pro sustentatione decenti, intra limites tamen Christianæ modestiæ, & minus quam infunderet ex patrimonialibus bonis. nu. 151. Modo Ecclesiastici sunt vere domini fructuum beneficii: quare si, quæ superfluum sunt congruæ sustentationi, in usus profanos convertant, licet ut supra dictum est, mortaliter peccent, non tamen contra iustitiam, nec ad restitutionem tenentur. n. 154. 155.

30. Restitutio est actus iustitiæ commutativæ, quæ damnum proximo irrogatum reparatur. Tract. 13. cap. 1. num. 2. Præcipitur jure naturali, divino positivo, & humano. Verus est preceptum restitutionis esse secundum rem negativum, quo prohibetur rei alienæ injusta detentio. nu. 5. Ex duplici radice oritur obligatio restitutionis: ex injusta acceptione, & ex re aliena. Nomine injustæ acceptiõnis venit etiam injusta detentio; licet enim morosus rei alienæ detentor, in foro externo non puniatur ut fur, nec incurrat excommunicationem, aut reservationi subiacet, pro furto impostæ si quæ sint; in foro tamen conscientie, & apud Deum fur est. Venit insuper nomine injustæ acceptiõnis, quæcumque lesio, & quodcumque peccatum contra iustitiam commutativam, datum secuto. Nomine rei alienæ intelligitur etiam quicquid alteri ex iustitia debetur, ut ex legato, promissione, aliove contractu: nec non & usus ipsius rei alienæ; ideoque si commodatarius, depositarius, conductus &c. sine domini expresso, vel præsumpto consensu, ultra tempus præfixum re utatur, quasi furtum committit. Similiter si dominus rei usum, injuste auferat ab habente illum. n. 6. & Tract. 13. cap. 5. n. 2. Proximo damnum inferitur vel per actiones injustas directe ad illud tendentes, ut sunt furrum, rapina, adulterium &c.; vel per actiones, ex quibus propter omissionem debet diligentia in custodienda re aliena, vel præcautionibus aliis, indirecte sequitur damnum alterius. Tract. 13. cap. 1. num. 7. De quibus omnibus; (exceptis quæ ad restitutionem pro adulterio &c. spectant, de quibus alibi,) erit sermo.

S. V.

De Dominio quod apud Ecclesiasticos reperiri potest.

26. Tria sunt genera bonorum, quæ in Ecclesiasticis considerari possunt: Patrimonialia, quasi patrimonialia, & mere Ecclesiastica. Patrimonialia sunt, quæ Ecclesiasticis successione obveniunt; vel ab ipsis labore, industria, aliove modo sunt comparata. Quasi patrimonialia sunt, quæ Clericus acquirit ob ministerium aliquod Ecclesiasticum, seculo beneficio: v. gr. stipendia pro Missis, pro Prædicatione, pro administratione Sacramentorum, &c. etiam hæc ex obligatione exerceat. Mere Ecclesiastica sunt, quæ ex beneficio percipiuntur, ut annui redditus ex decimis, Capellania, alique piis legatis beneficio annexis. Tract. 12. cap. 2. num. 137. De bonis patrimonialibus, aut quasi patrimonialibus habet Ecclesiasticus absolutum dominium, liberamque dispositionem, eaque distrahere, expendere, ac de iis testari potest, sicut quilibet secularis de suis bonis disponere potest. num. 138. Si beneficiarius ex dictis bonis patrimonialibus, aut quasi patrimonialibus in suam congruam sustentationem, aut in pia opera aliquid expenderit, poterit ex fructibus beneficii sibi tantumdem compensare, & in quod voluerit, expendere. num. 139. Distributiones quotidianæ, quæ ob assistentiam in choro Canonicis, alique Ecclesiasticis dantur, inter bona quasi patrimonialia, iuxta probabiliorum sententiam computantur, licet deducantur ex fructibus Præbendæ, vel Beneficii, etiam si in his omnes fructus beneficii consistant; quia dantur propter assistentiam, & diurnum laborem; & sic transeunt in liberam Ecclesiastici dispositionem. n. 140.

27. Beneficiarius tenetur sub peccato mortali distribuere inter pauperes omnia bona, quæ ex fructibus beneficii superfluum sunt congruæ sustentationi, sive Canonicus sit, sive alius Beneficiarius,

sive etiam Episcopus, Cardinalis, vel Papa: qui omnes mortaliter peccant contra jus positivum, & naturale, si ea in magna quantitate in usus non pios, seu in usus profanos expendant. Tract. 12. cap. 2. num. 141. Quæ autem censenda sit magna quantitas sufficiens ad mortale, aditrio prudentum, considerata fructuum superabundantia, alique circumstantiis, relinquatur iudicandum. Certum tamen est majorem quantitatem in his quam in furto ad mortale requiri. num. 142. Qui ab Ecclesiastico bona Ecclesiastica dissipante, & beneficii fructus male expendente recipit, ut amicus, consanguineus &c. non peccat, si nec petit, nec inducit ad donandum. num. 143. Nomine pauperum veniunt non solum ostiatum mendicantes, sed & omnes alii, qui carent necessariis ad sustentationem sui status, juxta qualitatem, & conditionem personæ, unde etiam Comites, & Marchiones aliquando possunt esse capaces, quibus ex redditibus Ecclesiasticis superfluis, Clericus amicus, aut consanguineus succurrat. Etiam nomine pauperum veniunt consanguinei, si juxta sui status conditionem indigeant. Item nomine pauperum veniunt quæcumque alia opera pia. Congruentius quidem inter pauperes loci, in quo quis beneficio gaudet talia bona distribuenda sunt: at præclia extrema & gravi necessitate, etiam pauperes aliorum locorum poterit sublevare: & si id cedat in majus bonum, etiam convenientius erit, ut si agatur de fundatione Hospitalis, Collegii, aut Monasterii in alio loco. n. 144.

28. Nomine beneficii, cujus fructus superflui debent in pia opera expendi, non veniunt pensiones pure laicales; quæ scilicet ob titulum mere secularium conferuntur, v. gr. militibus, equitibus, aut Principibus ob obsequia ab eis, vel eorum parentibus Ecclesie præstita vel præstantia; & idem dicendum de aliis, quæ dantur Clericis non ut salibus, sed ob aliquod munus temporale v. gr. Cantoris, Procuratoris, Advocati &c. in stipendium, & mercedem laboris; propter quod

CAPUT III.

De restitutione.

quod inter quasi patrimonialia computantur: bene vero omnes alie pensiones Ecclesiasticæ cum titulo, vel sine titulo Clericis collatae. Tract. 2. cap. 2. n. 146. 147. Congruæ sustentationis nomine comprehenditur quidquid ad sui, suæque familie honestam, & decentem sustentationem requiritur, attentis beneficii qualitate, personarum conditione, varietate temporum, regionum usû, & timoratoeum praxi: in quibus omnibus potest dari infimum, medium, & summum, sicut in mercibus; & quamvis melius sit medium tenere, poterit tamen licite ad summum illius status pertingere. n. 148.

29. Attenta personarum conditione, Episcopus potest plus in suam familiam, ostentationem, & splendorem infundere quam Docanus; & hic plerumque Canonicis particularis. Attenta beneficii qualitate, qui ditiore gaudet beneficio, plus etiam potest in sui sustentationem infundere. In hac congrua sustentatione clauduntur etiam aliqua moderata convivia, quæ amicis, & consanguineis sunt, & alique moderate donationes liberales statui convenientes, pro qualitate beneficii. Tract. 12. cap. 2. n. 148. 149. Poterit etiam consanguineis aliqua donare, ut possint ita honeste vivere, quod non sit beneficiario sedecus eos propinquos habere. Poterit etiam filios illegitimos, etiam spurios si quos habuerit, (quod absit,) ex redditibus beneficii alere, & dotem filie spurie convenientem assignare, minorem tamen quam pro legitima; num. 149. 150. Denique quo beneficiarius fuerit nobilior, & doctior, eo plura assignanda sunt illi pro sustentatione decenti, intra limites tamen Christianæ modestiæ, & minus quam infunderet ex patrimonialibus bonis. nu. 151. Modo Ecclesiastici sunt vere domini fructuum beneficii: quare si, quæ superfluum sunt congruæ sustentationi, in usus profanos convertant, licet ut supra dictum est, mortaliter peccent, non tamen contra iustitiam, nec ad restitutionem tenentur. n. 154. 155.

30. Restitutio est actus iustitiæ commutativæ, quæ damnum proximo irrogatum reparatur. Tract. 13. cap. 1. num. 2. Præcipitur jure naturali, divino positivo, & humano. Verus est præceptum restitutionis esse secundum rem negativum, quo prohibetur rei alienæ injusta detentio. nu. 5. Ex duplici radice oritur obligatio restitutionis: ex injusta acceptione, & ex re aliena. Nomine injuste acceptio venit etiam injusta detentio; licet enim morosus rei alienæ detentor, in foro externo non puniatur ut fur, nec incurrat excommunicationem, aut reservationi subiacet, pro furto impostæ si quæ sint; in foro tamen conscientie, & apud Deum fur est. Venit insuper nomine injuste acceptio, quæcumque iniustitia, & quodcumque peccatum contra iustitiam commutativam, datum secuto. Nomine rei alienæ intelligitur etiam quicquid alteri ex iustitia debetur, ut ex legato, promissione, aliove contractu: nec non & usus ipsius rei alienæ; ideoque si commodatarius, depositarius, conductus &c. sine domini expresso, vel præsumpto consensu, ultra tempus præfixum re utatur, quasi furtum committit. Similiter si dominus rei usum, iniuste auferat ab habente illum. n. 6. & Tract. 13. cap. 5. n. 2. Proximo damnum inferitur vel per actiones iniustas directe ad illud tendentes, ut sunt furrum, rapina, adulterium &c.; vel per actiones, ex quibus propter omissionem debet diligentia in custodienda re aliena, vel præcautionibus aliis, indirecte sequitur damnum alterius. Tract. 13. cap. 1. num. 7. De quibus omnibus; (exceptis quæ ad restitutionem pro adulterio &c. spectant, de quibus alibi,) erit sermo.

5. I.

De furto, & rapina.

31. *Furtum est occulte acceptio rei alienæ, invito domino.* (intellige, rationaliter, & quoad substantiam.) Etiam occulte sublatio rerum, filie, aut uxoris, non libidinis causa, sed ad utilitatem temporalem, v. g. ut vendantur, aut serviant, furti rationem habet. *Tract. 13. cap. 5. num. 1. 3.* Furtum rei sacræ de loco sacro, aut non sacro, ac etiam furtum rei non sacræ de loco sacro, siue fuerit Ecclesiæ traditæ in custodiam, siue non, contrahit malitiam sacrilegii, quæ debet in confessione explicari. *Rapina proprie sumpta ex D. Th. Est violenta ablatio rei alienæ.* Specificè distinguitur à furto, & ejus malitia est in confessione aperienda. Illæ autem tres furti species, scilicet Peculatus quod est furtum de rebus Republicæ; Plagiarus, quod est furtum hominis liberi; & Abigens quod est furtum pecorum, vel viventium, solum ex parte materiæ, & sicrius distinguuntur. Theologicè vero sunt eisdem infamæ species, sicut & omnia alia furtiva, propter eandem rationem formalem, num. 4. 5. Furtum (& idem dicendum de rapina,) est intrinsicè, & ex genere suo peccatum mortale, num. 8. Ex triplici capite potest excusari a mortali: ob necessitatem, ob voluntatem interpretativam domini, & ob parvitatem materiæ, nu. 9. Potest dari materia levis, immo levissima sufficiens ad mortale, propter grave damnum, aut magnam perturbationem & malitiam domino rei, ex ejus ablatione provenientia: in tali autem casu erit quidem furtum peccatum mortale, sed per accidens, nec illud committens incurret excommunicationem, aut reservationem, si quæ ob furtum impostæ sint: nam similes penæ censentur impostæ ob furtum, quod ex se sit grave peccatum, nu. 11.

32. Materia gravis respectu cuiuscun-

que, etiam Regiæ personæ est unus aureus cum dimidio. Materia parva respectu cuiuscunque, præcio alio extrinseco nocemento, est unus julius cum dimidio. Inter duos terminos assignatos datur materia media, quæ gravis, vel levis arbitrio prudentum dicenda erit, inspectis temporibus, locis, personis, aliisque circumstantiis. *Tract. 13. cap. 5. num. 17.* Si quis ab uno, sive a pluribus pauca auferat, animo perveniendi ad magnam quantitatem, absque dubio mortaliter peccat, ob illum pravum animi materiam gravem auferendi, independentem ab actu exteriori, num. 18. Si materia parva ab uno, sive a pluribus; sive cum animo ad magnam quantitatem deveniendi, sive sine illo, quando ad gravem quantitatem pervenitur, committitur peccatum mortale, & datur obligatio restitutionis sui mortali; nam omnes illæ materiæ parvæ mortaliter ununtur ad grave nocentem proximo inferendum. Peccat autem mortaliter iste talis per illam ultimam acceptionem, per quam materia gravis completur, si tamen tunc memor sit præteritæ quantitatis acceptæ, & nondum restituta. Quæ plura modica furatur, animo deveniendi ad magnam quantitatem, unum solum peccatum mortaliter continuatum committit, ac si uno actu eandem quantitatem ab uno furaretur. Præcio animo perveniendi ad magnam quantitatem, major quantitas requiritur ad peccatum mortale, quando plura modica a pluribus auferuntur, quam si ab uno; & major si ab uno, reperitis vicibus, plura quis modica auferat, quam si unico actu ea simul auferantur, nu. 19, 20, 22. Quando plures per minuta furtiva, ex communi contentu, consilio, conspiratione grave damnum inferunt alicui, licet eorum singuli materiam parvam furarentur, omnes graviter peccant, & ad restitutionem tenentur juxta dicenda, num. 34, 35. Si vero nullis alium noceat, licet aliorum furtiva non ignoret, nec mortaliter peccat, nec ad restitu-

tionem tenetur sub gravi, quia ipse, ut supponitur, parum accipit; & ad aliorum furtiva mortaliter non concurrit, nu. 28.

33. Triplex datur necessitas: extrema, gravis, & communis. Extremam necessitatem patitur, qui omnino necessarius ad victum & sustentationem caret, propter quod periculum vitæ vel gravis infirmitatis, vel amissionis alicujus membri, aut sensus probabiliter timet. Gravis necessitas est, cum quis caret necessariis ad conservationem sui status, ob quod incurrit periculum alicujus calamitatis, v. g. infamæ, carceris, captivitatis; longæ infirmitatis, aut alterius gravis mali. Etiam tenetur gravis necessitas periculum peccandi, ex fragilitate propter indigentiam. Communis necessitas est, quam pauperes, & abjectæ conditionis homines passim patiuntur. Communis necessitas non excusat a mortali, rem alienam, invito domino, in magna quantitate accipientem, *Tract. 13. cap. 5. num. 30.* In extrema necessitate propria, & etiam ad subveniendum in tali necessitate constituto, licitum est alienum accipere sive occulte, sive etiam manifeste; & hoc non est furtum, aut rapina; quia tunc dominus non est rationaliter invitatus: immo si dominus accipientem vi repellere conetur, potest ille dominum, ut injustum sui juris invalorem aggredi, & etiam si opus sit occidere. Si tamen rei dominus per ipsius rei ablationem in eadem extrema necessitate constituitur, non licet talem rem ab eo accipere; quia in pari casu, & necessitate, melior est conditio possidentis. Etiam si spes adsit, quod petendo possit res a domino obtineri, adhuc mortale non erit, in extrema necessitate, præcio scandalo, eam incito domino auferre. Licitum autem erit ob honestum virtutis motivum ex extrema necessitate permittere se mori v. g. ad vitandum scandalum, perturbationem proximi &c. num. 31, 32. Probabilis est, solum ex charitate, non autem ex iustitia teneri proximo extreme indigenti subve-

nire eum qui non est ejus superior, & cui non incumbit, ejus mortem aut grave damnum avertere, nu. 34.

34. Qui extrema necessitate pressus rem alienam accipit, necessitate transacta, rem si extet in sua specie proculdubio restituere tenetur. Si vero eam durante necessitate consumpsit, aut si perit: si necessitas erat absoluta nihil amplius restituere tenetur; bene vero si fuit necessitas respectiva, juxta dicta. *Tract. 2. num. 47.* In gravi necessitate, aliena accipere invito domino, illicitum est: poterit tamen qui gravi necessitate laborat, restitutionem, aut debiti solutionem disserere, *Tract. 13. cap. 5. num. 35, 37.* Gravissima necessitas extreme comparatur; & est illa, quæ vel affert morale periculum incidendi in extremam, ut morbus secum afferens probabile periculum mortis; vel quæ trahit carentiam eorum bonorum, quæ natura voluit esse communia, qualis esset necessitas secum trahens periculum captivitatis, gravissimæ infamæ positionis, perpetuæ aut saltem longæ infirmitatis; nam sanitas, bona opinio, libertas sunt bona cuique communia. Et in his necessitatibus poterit quis sibi ex alienis providere: ideoque poterit, ut ab hostibus fugiat, a quibus timet captivitatem, equum incito domino accipere, tamen ipsum, nec pretium ejus possit postea restituere. Idem dicendum, si esset necessarium ad gravissimam infamiam positionem fugiendam, nu. 34. Non licet illi, cui esset magnum dedecus mendicare, aliena sibi necessaria accipere, etiam si habeat intentionem restituendi. Nec id licet puellæ in periculo amittendi pudorem constituta ob inopiam; utraque enim gravis necessitas est, non extrema, nu. 35.

35. Venialiter tantum peccat qui occulte accipit ab eo, cui non displicet acceptio, sed tantum modus accipiendi, scilicet absque expressa licentia, & in occulto. An autem displiceat domino ipsa acceptio, vel modus, colligi potest ex ipsius domini conditione, & rei natura. *Tract. 13. cap. 5. num. 40.* Si

famulus clam furripiat esculentia, & poculentia a se edenda, & bibenda, ex his quæ solent famuli, & ancillæ comedere, etiam si ad notabilem quantitatem sensim perveniat, non erit regulariter peccatum mortale; quia domini non censentur inviti de substantia, sed de modo acceptionis. At si esculentia essent extraordinaria, aut delicatiora, quæ dominus sibi reservaverat: aut si esculentia, & poculentia furripiat ad computationes, ludos, meretricia, &c. vel ad vendendum, & distrabendum, graviter peccabit pro quantitate materia, & tenebitur restituere. De pecuniis vero, aut aliis rebus pretio estimabilibus, si quid famulus furetur non minus peccat quam alii extranei. Caveant tamen Confessarii ne faciliter dissimulent minuta furta, quæ non pertingunt ad mortale, sed semper aliquam restitutionem injungant, ut ab hoc peccato abfint. nu. 41. 42.

36. Peccant mortaliter filii, qui ex bonis, quorum pater habet dominium, vel usufructum, absque eius licentia notabilem quantitatem accipiunt, si tamen a patre illis necessaria ad victum, & vestitum providentur. Tract. 13. cap. 5. nu. 44. Exculabitur filius a peccato furti, si pater ex bonis castrensis, aut quasi castrensis filii usurpavit, quia tunc potest filius uti compensatione: vel si pater non sit invidus quoad substantiam, vel si irrationabiliter sit invidus, ut v.g. quoad illa, quæ more aliorum suæ conditionis expensurus est in lictis, & honestis recreationibus, & multo magis in subveniendo pauperibus, gravi necessitate laborantibus: ac tandem si filius gerat negotia patris, animo id non præstandi gratis, potest deductis expensis alimentorum tantum, sibi retinere quantum daretur extraneo, nisi constet patrem per semetipsum ea negotia gesturum, aut inventurum gratis gerentem, filio non agente. nu. 45. Major requiritur quantitas in furto filiorum ad peccatum mortale, quam in furto extraneorum: illa autem dimenda erit gravis quantitas, quæ præter-

tum arbitrio, gravis judicabitur, attentis conditione status, ætate, divitiis, aliisque circumstantiis, quas ponderare debet Confessarius, ut nec facile laqueum: incipiat poenitentem, vel nimis luxet habenas. nu. 46. Parentes de bonis filiorum castrensis, aut quasi castrensis, indebito modo in notabili quantitate sibi, vel aliis accipientes mortaliter peccant, & restituere tenentur; & hoc etiam si filii concederent, aut videntes non contradicerent, quia sæpe ex metu reverentiali contradicere, aut negare non audent, immo aliquando nec concedere possunt, ut patet de fructibus beneficii. Parentes de suis etiam bonis dum vivunt, non possunt, prodiga effusione, præjudicare filijs suis, nec donare ultra quantitatem testamenti relinquere permittam in iure; quia filii legitimi sunt hæredes necessarii. num. 47.

37. Bona inter conjuges: alia sunt propria viri privative, ut sunt omnia, quæ habebat ante matrimonium: alia quorum dominium, & proprietas est apud uxorem, administratio vero apud maritum, ut sunt bona dotalia durante matrimonio: alia quorum dominium, proprietas, & administratio est apud uxorem, ut sunt bona paraphernalia, ea scilicet quæ uxori hereditate, legato, donatione obveniunt; & illa insuper, quæ uxor proprio labore, & industria sibi acquirit (sævo debito domini ministerio); ad quæ etiam illa reducuntur, quæ sibi uxor, præter dotem, reservavit ad suos usus; & illa insuper quæ a viri uxori donantur, pro sumptibus extraordinariis, & voluntariis, ut sit apud Magnates. Alia sunt utrique communia, ut quæ eis proveniunt ex ludo, vel alio lucro. Tract. 13. cap. 5. num. 48. Uxor de bonis ipsius viri propriis, de dotalibus, vel communibus, aut etiam de paraphernalibus, ubi illorum administratio est apud maritum, in notabili quantitate accipiens inficio, & invito marito peccat mortaliter, & ad restitutionem tenetur; nec excusatur ex eo quod accipiat ad elec-

elemosinas faciendas, vel cum animo restituendi post mortem, vel post notabile tempus. Quoad quantitatem requirunt ad mortale, uxores æquiparantur filijs. nu. 50.

38. A præcedentis assertionis doctrina excipiuntur sequentes casus, in quibus uxori licet de prædictis bonis etiam in notabili quantitate accipere, vel saltem mortaliter accipiendo non peccat.

1. Quando uxor talium bonorum dominium, & administrationem habet. 2. Si accipiat ad donationes remuneratorias. 3. Ad elemosinas, & alia pia opera pro avertendo spiritali, vel temporali damno mariti. 4. Pro victu, vestitu, medicamentis, aliisque necessariis familiaribus; maxime si in hoc maritus negligens sit; & etiam ipso invito, pro debitis solvendis. 5. Quando maritus est amens, fatuus, vel abiens, nisi alter sit Magistralis, vel marito provisum fuerit. 6. Si adsit mariti expressus, vel tacitus consensus. 7. Etiam invito marito, ad dandam elemosinam extreme indigenti, aut graviter. 8. Ad faciendas elemosinas, & donationes, secundum consuetudinem altarum mulierum suæ conditionis, attenta qualitate personæ, loci, divitiarum; & ad ludum, & alias honestas recreationes suo statui convenientes. 9. Si maritus sit dissipator, poterit de bonis ejus auferre, & occultare ad ea servanda. 10. Si timeat se non posse desinendo marito dotem, & quiddam sibi debet recuperare poterit occulte auferendo sibi, & filijs consilere; ea tamen quæ abscondit adducere tenetur in partitione cum hæredibus mariti. 11. Ex sua dote, vel bonis communibus poterit patri, matri, vel filijs ex alio marito indigentibus, secundum suam statum, etiam repugnantem marito; & similiter suis fratribus, & sororibus indigentibus. num. 52. 53. Maritus mortaliter peccat & ad restitutionem tenetur, si accipiat sibi, vel alteri in magna quantitate de bonis paraphernalibus uxoris, de quibus ipsa habet dominium, & administrationem. Similiter si dotem, aut bona lucrativa

in magna quantitate dissipet; quia de dotalibus solum habet usufructum, salva rei substantia: de lucrativis solum est dominus medietatis. De bonis dotalibus, & paraphernalis non licet marito ludere, & si perdat restituere tenetur. De bonis communibus, si in magna quantitate ludat, mortaliter peccat, & amissa restituere tenetur. nu. 54. 55. De furto Religiosorum vide. Tract. 9. cap. 4. nu. 95. 96.

S. II.

De obligatione restitutionis ex negligentia in custodienda re aliena, vel præcavendis alieni mali. Ex impedimento boni.

39. Ex nulla alia actione, vel culpa, nisi contra justitiam commutativam, oritur obligatio restitutionis: quare si quæ omittat succurrere extreme indigenti, & moriatur, cum non delinquit contra justitiam, sed contra misericordiam, non tenetur ad reparanda damna secuta ex morte. Tract. 13. cap. 1. num. 8. Culpa alia est Theologica, alia juridica. Culpa Theologica est quam considerat Theologus, & coincidet cum peccato: culpa juridica non attendit ad peccatum; sed ad omissionem debite diligentie, ex qua omissione oritur damnum alterius. Culpa juridica alia est latissima, quæ coincidet cum dolo manifestato: alia latior, & est dolo præsumptus; alia lata, & est omissionis illius diligentie, quam homines illius status solent communitur adhibere; alia levior, & est omissionis illius diligentie, quam attentiores adhibere solent: alia levissima, quæ est omissionis diligentie, quam attentissimi, & accuratissimi adhibere solent. Culpa juridica licet frequenter jungatur cum Theologica, potest tamen etiam absque illa inveniri; qui enim adhibet illam diligentiam, quam solent omnes illius status communitur adhibere, nullam committit culpam Theologicam vel levissimam, quia coram Deo ad plus non tenetur; & tamen erit culpa le-

vis, vel levisima juridica. Similiter quando quis ex oblivione, vel ignorantia invincibilis omittit debitam diligentiam, quam solent communiter homines adhibere, nullam committit culpam Theologicam; & tamen, hoc non obstante, advenit culpa juridica lata. num. 9.

40. Ubi nulla datur ex prædictis culpa, nulla regulariter ex damno illato datur obligatio restitutionis, exceptis tribus casibus in jure expressis. Primus est quando animal tuum alterius animal occidit, hominem læsit, segetes concalcavit: tunc enim vel animal tradendum, vel damnum reparandum est. Secundus: Quando mancipium tuum aliquem læsit culpabiliter, vel in bonis, vel in persona: & tunc aut mancipium tradendum, aut damnum reparandum est. Tertius: Si ex domo tua aliquid projectum fuit in via, nec fuit proclamatum, & aliquem occidit, vel læsit: & si absque culpa tua id contigit, si caput familiaris es, ad damna teneris. Sed in omnibus his tribus casibus, minime in conscientia teneris ante iudicis sententiam. Tract. 13. cap. 1. num. 11. 12. Prædictis prædictis tribus casibus, sequitur 1. non teneri ad restitutionem illum, apud quem res aliena perit, ex casu fortuito, (nisi ex pacto iusto assecurationis se ad id obligaverit: vel nisi fuerit in mora restituendi: vel re commodata usus sit in casibus a domino non concessis.) Verum si eodem modo peritura erat apud dominum suum, vel si bona fide exstimavit non displicere domino illum alium usum, vel illam moram restitutionis, etiam in his casibus a restitutione excusabitur, peccante re ex fortuito casu. num. 13. Sequitur secundo, quod si dans operam rei illicitæ fuit causa damni non intendit, nec prævisit, nec ex sua injusta actione secuti, non tenetur in conscientia ad satisfaciendum pro eo damno, quia per accidens fuit: ut si latro domum ingressus ad furandum, casu & omnino fortuito domum incendat. Poterit tamen damnificatus contra eum a-

gere in iudicio, & si quid sibi adjudicatum fuerit, eam conscientia retinere. num. 14.

41. Sequitur tertio non solum ignorantiam antecedentem quæ dat causam actui, sed etiam concomitantem, quæ non est causa læsionis, quia sine illa opus exerceretur, excusare a restitutione damnorum. v. gr. procijs sagittam, omni adhibita diligentia, ne alicui damnum inferas; es tamen ita affectus, ut si scires hominem ea læsum iri, eodem modo procires, si casu transeat, & lædas ad nihil teneris. Tract. 13. cap. 1. num. 15. Solum culpa lata conjuncta cum culpa Theologica gravi, seu cum peccato mortali, extra contractum, & officium, inducit obligationem restitutionis in materia gravi. Quare si non adhibita notitia, & advertentia sufficiens ad mortale, non teneris in conscientia, (quiddam sit de foro exteriori,) ad refarcienda damna ex tua actione secuta: v. g. accendis ignem ad coquendos cibos, adhibita diligentia quam solent homines communiter adhibere, ne domus, aut segetes incendantur: aperuisti foveam ad capiendam seram, & ex oblivione non adhibuisti eam diligentiam, quam solent homines communiter adhibere, ne quis in eam caderet; vel non advertisti posse ibi aliquem periclitari: si domus, vel segetes incendantur; si quis in foveam cadat, & pereat, non peccasti mortaliter, nec ad restitutionem teneris. num. 16.

42. Probabilis est, quod ex culpa levi, aut levisima juridica, animo graviter nocendi admittit, oriatur obligatio restitutionis; ex quo deducit D. Th. quod si quis ex motivo majoris gloriæ Dei impediatur, ne quis dignus præbendam accipiat, ut detur digniori; ad nullam restitutionem tenetur: at si id faciat ex malo animo, & ex affectu nocendi, ad restitutionem tenetur juxta æstimationem spei. Tract. 1. cap. 1. num. 22. Si quis committeret delictum, v. g. homicidium, prævidens alteri fore impurandum, eique damnum secuturum: si id intendit, ad restitutionem omnium damno-

rum

rum inde obvenientium teneretur: si vero id non intenderet, sed tantum ulticidi de inimico; prævideret tamen alteri impurandum, ad omne damnum repositum non teneretur; sed tantum ad refarciendum innocenti totum, quod coactus esset dare parti læsæ. Insuper tenetur ad refarciendum damnum ex morte innocens secutum, si vel illius gladio, vel vestibus ulus alterum occidit: uniusquisque enim jus habet, ne alius suis rebus utatur in suam perniciem. n. 25.

43. Qui ex officio tenetur ad conficiendum bono, vel præcavendum malo, seu damnum alterius, non tenetur in conscientia ad restitutionem ex culpa juridica levi aut levisima, si officium assumptum sit in commodum sui, vel alterius, vel utriusque, sed solum ex culpa lata conjuncta cum gravi Theologica, seu cum peccato mortali: nisi res ipsa majorem, aut summam diligentiam exigat; aut ad majorem diligentiam ex promissa tenetur. Quare tenetur ad restitutionem, seu reparationem damni secuti, ratione ignorantie crasse, vel culpe late. Confessarius, Parochus, Theologus, Concionator, Jurisconsultus, & quilibet ad quem pertinet consultatio, si ex suo consilio sequatur damnum alterius tertii, vel consilium perentis. Execusantur tamen ab obligatione restitutionis, si tantum dicant: se ita sentire, non suadendo suæ opinionis sequentis: aut si nota sit insufficientia consultatoris. Tract. 13. cap. 1. nu. 27. 28. 29. In foro conscientie, (quiddam sit de foro exteriori,) etiam qui ex contractu obligatur ad custodiam rei alienæ, seu ad præcavendum alterius damnum: si contractus sit in commodum sui, ut in commodato; si in commodum ejus, cujus res perit, ut in deposito; si utriusque, ut in pigore, conductione, &c. non tenetur ad restitutionem, nisi ex culpa lata conjuncta cum gravi Theologica, seu cum peccato mortali. nu. 32.

44. Culpa bifariam dici potest levis, aut levisima: primo absolute, & se-

cundum se; quia secundum se considerata reputatur ut levis: secundo respective; potest enim esse quod culpa, quæ absolute & secundum se levis, vel levisissima, respective ad tale subiectum sit gravis & lata. Igitur cum dicimus non dari obligationem restitutionis, nisi detur culpa lata juridica cum gravi Theologica, intelligendum est de lata, & gravi respective ad subiectum, juxta majorem, vel minorem ejus obligationem. Tract. 13. cap. 1. nu. 37. 38. Minor autem negligentia sufficit ad culpam latam, & gravem in eo qui ex officio tenetur, quam in eo qui ex solo delicto: Rursum minor negligentia sufficit ad culpam latam in eo, in cuius gratiam factus est contractus, quam in eo qui tenetur ex contractu in commodum alterius, ut est depositarius, qui sine ullo stipendio accipit hoc munus: & minor in depositario stipendiario, quam in non stipendiario. Debet igitur in omnibus dari culpa lata, & gravis, quæ omnibus inspectis talis sit, ut inde oriatur obligatio restitutionis. num. 39.

45. Inter actiones injustas, ex quibus obligatio restitutionis resultat, est impeditio alterius boni, quod alii sperabat. Dupliciter potest quis sperare officium, beneficium, aut commodum: 1. ita ut nullum jus habeat ad illud: 2. ita ut jus habeat in re, vel ad rem, quia ipsi debitum est ex iustitia. Dupliciter quoque potest quis alium ab executione boni separari impedire, 1. iuste, quia indignus, vel inhabilis est: 2. iniuste, quia absque iusta causa impedit. Et quidem certum est, non teneri ad restitutionem, qui sine precibus, & suasionibus; si sine fraude, aut dolo impedit ne indigno, vel inhabili, aut digno, relicto digniore, conferatur officium, aut beneficium. Tract. 13. cap. 1. num. 94. Qui efficaciter impedit, ne quis bonum ei ex iustitia debitum assequatur: si sine fraude, vi, fraude, aut dolo; si sine precibus, consilio, suasionibus, restituere tenetur, & quidem totum, si jam collator erat firmiter determinatus ad conferendum. Bb 2 fereat.

ferendum illi; vel secundum estimationem spei, prudentum iudicio, si non erat simpliciter determinatus; dummodo de facto tale bonum, propter impedimentum appositum minime consequatur: nam si aut impedimentum non habuit effectum, aut nulla erat spes consequendi, ad nullam restitutionem tenebitur, num. 96.

46. Qui bonum aliquod consequi volentem, minus, vi, dolo, aut fraude ab illius prosecutione avertit, rem ad quam jus habebat reddere tenetur: scilicet si solum precibus, suasionem, aut consilio avertat, n. 97. Qui vi, dolo, aut fraude impedit aliquem a consecutione alicujus boni, quod nullo modo illi debitum est, in proximo tamen est, ut illi conferatur, tenetur ad restitutionem secundum estimationem probabilis, & spei illius, vel inclinationis collatoris ad tale bonum si conferendum: si vero numeribus, precibus, suasionem, aut blanditiis tantum collatorem avertit, & retrahit a collatione illius boni, ad nullam restitutionem tenetur; etiamsi id faciat detegendo defectum, aut delictum occultum, & verum, dummodo ius tantum, quibus interest, manifestetur: quia ubi agitur de beneficiis, aut officiis licet manifestare ea, quae hominem reddunt minus dignum. Si vero delictum publice detegeret, & collator ob infamiam moveretur ad non conferendum, tenebitur qui publicavit, ad famam restituendam, & damnum reparandum, num. 98. 99. Hinc inferitur, quod si persuasisti Petro absque dolo, &c. ut testamentum in favorem alterius factum rumpere, ut tu ab intestato succederes, vel ut tibi, aut amico tuo relinqueret, nec peccasti, nec ad restitutionem tenetur. Hic autem advertendum, quod in Clement. 1. de privilegiis prohibetur sub comminatione mortis aeternae Religiosis, ne retrahant etiam sine vi, & fraudibus, sive dolo testatores a legatis faciendis Ecclesiis matricibus; sed contrahentes, licet peccarent mortaliter, non tamen tenentur ad restitutionem: immo si id

facerent zelo salutis testatoris, nec peccarent, n. 100.

47. Si per vim vel fraudem impeditur illi ne beneficium daretur Petro digno, ut daretur alteri digno, teneris restituere pro estimatione spei: scilicet si solis precibus, muneribus, &c. Sed si, quamvis absque vi, dolo, & fraudibus, sed solis precibus, suasionem, consilio in causa fuisse ne officium daretur digno, ut daretur indigno, ad restitutionem teneris, sed tamen ad eam prius tenetur indignus, qui officium adeptus est, deinde collator, postremo suavor. *Tract. 13. cap. 1. nu. 101.* Si absque vi, aut dolo, sed ex animo pravo damnum inferendi, persuasisti alicui ne bonum indebitum conferret Petro, te absolute ad restitutionem non teneri probabile est, n. 102. Si dignus opponat se Cathedrae cum digniori, & absque fraude, vel dolo, sed cum animo nocendi digniori, tale officium procuret, & assequatur, ad restitutionem tenetur, nu. 103. Qui fraudibus, aut mendaciis impedit ne Fisco bona applicentur, quae ob crimen essent applicanda, non tenetur ad restitutionem, nisi post legitimam iudicis sententiam declarativam criminis, & applicativam talium bonorum Fisco, quomodocumque talis sententia impediatur. Idem dicendum de adultera impediente, etiam falsis testibus, sententiam applicativam marito dotis, n. 104. Qui precibus, vel muneribus, absque vi, & fraude inducit collatorem Ecclesiasticum, iam determinatum ad conferendum digniori beneficium, ut alteri minus digno conferat, peccat mortaliter; at probabile est ad nullam restitutionem teneri, num. 106.

§. III.

De restitutione, ad quam tenentur cooperantes ad damnum.

48. Praeter executores, furti, vel damni proximo illati, qui est causa principalis illius,

Illius, dantis aut, qui ad tale damnum concurrunt, & sunt novem genera personarum: quas D. Thom. duobus versiculis comprehendit: *Iusso, consilio, confesso, patto, recursum, Partitioni, motus, non obstant, non manifestans.* Quarum sex priores directe & positive concurrunt, reliquae vero tres indirecte. *Tract. 13. cap. 1. n. 108.* Primo ut certum supponitur non teneri ad restitutionem eum, qui aliquo ex dictis modis movet executores ad damnum; si ipse iam paratissimus erat ad illud exequendum. Similiter certum est eum ad nullam restitutionem teneri, qui parato maius malum exequi, suadet, & consultat minus, iuxta dicta. *Tract. 2. n. 85. & tract. 5. n. 61.* dummodo non adjuvet, aut cooperetur ad illud minus malum, nisi in tali casu tenebitur ad restitutionem, quia fuit causa efficax damni; sicut etiam tenetur ipse qui eligit minus malum, cum paratus esset exequi majus, quia in sua voluntate est utrumque relinquere. Denique certum est, quod si solum partem damni illati consuluisti, vel mandasti, ad restitutionem quoad illam tantum partem teneris, cujus causa fuisse; ut si mandasti furari 50, & executor furatus est 100. Vel si iam parato furari 50, iudicatis ut furetur 100. Tu teneris restituere tantum 50, n. 109.

49. Si consulas, mandes, aut alio modo moves ad paratum damnum inferre, ut damnum inferat, quod de facto inferat, ad restitutionem teneris, etiamsi alius daretur, qui te deficiente eodem modo moveret; sicuti teneretur ad reparanda damna qui hominem occideret, quem alius eo deficiente occisurus erat. *Tract. 13. cap. 1. nu. 110.* Qui parato ad malum suadet celeritatem executionis, vel majus malum, vel majorem atrocitatem; solum tenetur ad restitutionem quantum ad illud damnum, quod sine tali suasionem non fecisset: seu quoad illam partem damni, cujus sua suasio causa fuit, num. 112. Qui dubitat an in damnum

influxerit, non tenetur ad restitutionem: similiter qui certus de damno dubitat tamen an fuerit causa mortis, non tenetur ad restitutionem pro mortuo, sed tantum pro damno de quo certus est, num. 113. Qui solum suo exemplo est causa, seu occasio damni, licet id faciat animo inducendi ad malum, etiamsi esset Paelatus, non tenetur ad restitutionem: quare qui vicinam ingreditur ad furandum, praevidens alios suo exemplo ingressuros, & etiam id intendens, non tenetur ad restitutionem pro damno ab eis illato; quia non fuit causa influens in illud. Sic etiam si percussus alapa Petram, & occasione huius alape mortore confectus moriatur, non teneris pro morte, num. 114.

50. Quicumque explicite, sive implicite mandat maleficium, ad quod mandatarius non erat paratus, primo loco ad omne damnum reparandum tenetur; nisi mandatum expresse, vel saltem tacite ante executionem revocaverit, & revocatio mandatario innotuerit. *Tract. 13. cap. 1. nu. 115.* Quicumque consilium, scienter, aut ex ignorantia culpabili ad malum praebet, qui petit, rogat, instruit, rationibus suadet, munera promittit, blanditiis inducit ad damnum eum; qui paratus non erat illud exequi, ad restitutionem tenetur, nisi consilium, doctrinam, suasionem, &c. revocaverit, num. 116. Consilens tenetur quidem ad damna tertio illata; non vero ad ea, quae consilium sequenti proveniunt: similiter mandans non tenetur ad damna mandatario facta; si tamen sit ejus superior, probabilis est teneri, num. 118. Qui ratum habet homicidium, vel furtum suo nomine factum, restituere non tenetur, dummodo mandatum vel consilium minime dederit: aut alio modo illius causa non fuerit: aut tali ratihabitione, alius minime moveatur ad non restituendum, nu. 119. Restituere tenetur quisquis suo consensu efficaciter instruit in damnum alterius, ita ut sine eo non fieret; ut

cum quis sublegetur iniuste liti, aut sententiæ, vel fert suffragium in electione indigni. Quod si absque tuo consensu dampnum nihilominus sequeretur, non teneris ad restitutionem, num. 120. Qui ex officio suffragium ferre tenetur, si suffragium denegat, prævidens ex hoc dampnum alterius sequendum, tenetur ad restitutionem; locus si solum ex eharitate suffragium ferre tenetur, num. 121. Si pro electione indigni suffragia sufficientia præcesserint, & postea tuum addas suffragium, ad restitutionem non teneris, dummodo præcedentes ad male suffragandum nullo modo induseris; quia tuum suffragium nullatenus inluit. At si antequam omnia suffragia sufficientia ad injuriam electionem præcesserint, suffragieris, ad restitutionem teneris, licet licias, subsequentes eodem modo suffragaturos, nu. 122. Dubitans an suffragium suum fuerit ex necessariis ad iniquam electionem, tenetur restituere, n. 123.

51. Quicumque per laudationem, vituperationem, aut increpationem alium inducit ad dampnum inferendum, licet id non faciat ex intentione ipsius dampni, quod tamen prudenter creditur eventurum, tenetur ad restitutionem, Tract. 13, cap. 1, num. 124. Qui malefactorem ut formaliter talem protegit, tuetur, fovet, aut recipit, ejus instrumenta, aut arma servat, ut scilicet commodius, & libere maleficium exequatur, ad restitutionem tenetur; locus qui malefactorem ut materialiter talem, puta ratione consanguinitatis, amicitie, hospitalitatis, publici diverforii, vel alterius tituli recipit, tuetur &c., dummodo in maleficium nullo modo induat. Similiter minime ad restitutionem tenetur, qui malefactorem recipit, tuetur &c. post peccatum delictum; quia hic est tantum receptor malefactionis materialiter sumpti, num. 125. Qui prædam a latrone factam recipit, vel custodit, si sup ex hoc moveatur ad alterius furandum, tenetur ad restitutionem damnorum inde sequentium. Tenetur etiam ipsam prædam vero domino restituere; quod si

sine gravi incommodo facere non valeant, in priore statu reponit, eam latroni reddendo. Si dato pretio bona fide acceperunt eam a latrone, possunt rescindere contractum, & reddere ipsam latroni, ut suum pretium recipiant, nu. 125, 126.

52. Participans ille est, qui quolibet alio modo præter enumeratos positive concurrat ad maleficium, sive immediate cum executorio cooperando, sive mediate eum adjuvando; & potest esse participans in re accepta, vel in ipsa actione causativa damni. Participans in re accepta, aliquid prædæ accipiendo, aut consumendo, tenetur ad rei acceptæ restitutionem, si eam apud se habeat, aut pretium ejus, si mala fide consumpsit; si vero bona fide, id tantum in quo factus est ditior. Participans in actione ipsa causativa damni per actionem injuriam, ut qui comitatur latronem ut eum defendat, qui ei arma ministrat ad ferendum, aut claves fabricat ad furandum, aut portas, vel arcas aperit &c. similiter servi iurantium, qui iuras exigunt, & recipiunt, omnes ad restitutionem tenentur, vel in totum, vel secundum partem ad quam concurrunt. Tract. 13, cap. 1, num. 127. Qui per actionem indifferenter ad maleficium concurrat, si hoc libere faciat, ad restitutionem tenetur, plus vel minus arbitrio prudentium, prout plus, vel minus concurrat; at si metu gravis damni id faciat, excusatur a culpa, & ab onere restitutionis; ut Christiani captivi remigantes in tremibus Turcarum contra Christianos, dummodo ignem non applicent, sagittas non janciant &c. similiter qui metu mortis, aut alterius gravis damni observat instrumenta furs, prædam abscondit, scalam tenet, dum fur murum ascendit, instrumenta præbet, quibus arcam confringit, cum comitatur, dummodo talia sine animo cooperandi ad maleficium præstet; quia omnes istæ actiones ex se indifferentes sunt: omnes dicendum de eo qui etiam metu gravi compulsus arcam reserat, res furatas e fenestra projicit &c. quia per se

actionem injuriam concurrat. Executantur quoque a culpa, & ab onere restitutionis usurariorum ministri minus principales, ut sunt amanuenses, deserentes pecunias, &c. numerantes &c.; quia ex rationabili causa id faciunt, ne scilicet excusentur a domino, & viduum amittant, n. 128, 129.

53. Mutus, non obfians, non manifestans, cum negative tantum ad dampnum concurrant: Si ex justitia ratione contractus, vel officii ad averendum dampnum teneantur, & peccant, & ad restitutionem tenentur, dummodo sine suo majori, vel æquali damno in vita, fama, honore, vel rebus temporalibus impedire possint. At dampnum grave publicum præcipue spirituale, ut sunt Hereses, in Principem, vel Republicam machinationes, scandala publica, etiam cum vitæ dispendio impedire tenentur. Tract. 13, cap. 1, num. 130. Ille, qui non tenetur ex justitia aliorum damna impedire, si cum facile possit clamare, opem ferre, manifestare, ut dampnum avertatur, id omittat, licet omisso ex prævo animo, & odio alterius procedat; aut quia pecuniam, vel munera a malefactore accepit, ne clamaret, impediret &c. contra charitatem quidem graviter peccat, sed ad restitutionem non tenetur, num. 131, 133. Servus alienus domini videns extraneos domum ingredi ad furandum; si non contradicit, nec clamat, peccat, & ad restitutionem tenetur. Similiter si rem sibi specialiter creditam a domesticis rapi videat; si vero res, quæ a domesticis eripitur, non fuit sibi specialiter credata, licet peccet tacendo, non tamen tenetur ad restitutionem, num. 134. Custodes, & exatores gabellarum permittentes res prohibitas detineri, vel gabellas fraudati, ad restitutionem tenentur damnorum dominis obvenientium, nisi Principis seu conditoris gabellæ tacitus consensus, aut dissimulatio, vel consuetudo excuset: debet tamen dampnum esse magni momenti, & dominus justa ratione invitus. Prædicti custodes permittentes, non tenentur ad penam, quam rei accusati sol-

vere cogentur, num. 135, 136. Confessorius non admonens penitentem de obligatione restitutionis, etiam si sit Parochus, aut Episcopus, non tenetur ad restitutionem, dummodo positive non inlicitur consulendo, vel docendo eum non teneri quando tenetur; quia in tali casu ipse Confessorius tenetur, num. 137, 138.

54. Si unus ex concurrentibus ad dampnum, totum restituat, ceteri non tenentur nisi ad refundendum ei pro sua quisque portione. Tract. 13, cap. 1, nu. 139. Ex pluribus ad eandem rem furandam concurrentibus, ille primo loco rem totam restituere tenetur, qui eam apud se habet, vel consumpsit; alii vero non nisi in defectum ejus vel nolentis, vel non valentis restituere. Si aliquis ex sociis aliquid jam restituit, ille ad quem res pervenit, ei tenetur refundere. Si res furata ad possessorem bonæ fidei pervenit; hic ipsam si extet, tenetur restituere; si vero non extet, id in quo factus est ditior; quod si dato pretio eam accepit; actionem habet contra furem, num. 140. Si res furata non extet, aut nihil ablatum sit, sed tantummodo dampnum irrogatum, primo loco restituere tenetur, qui principalis est causa, alii vero solum in defectum ejus; qui integre restituente, ceteri nihil restituere tenentur ipsi principali, vel domino. Principali causa restituentem, si res apud alium in se, vel in suo æquivalenti reperitur, ei qui per restitutionem successit in jure domini omnino restituenda est. Principalis causa, & primo loco obligata est: primo. Superior qui iussit dampnum inferri: secundo. Qui mandato, consilio, vel alio modo ad maleficium suo nomine, vel in sui gratiam, vel commodum sciendum induxit: tertio. Executor. Deinde post prædictas causas principales tenentur relique cause secundariæ positive: Et si iste solvant, causa principalis illis totum refundere tenetur. Quando plures cause æque principales, vel æque secundariæ ad totum dampnum concurrunt, singule magis, vel minus pro ratione

influxus, & commodi reportati tenentur; & si socii non reluctant, quilibet ex modo dicto concurrentibus tenetur in solidum, & alii tenentur ei refundere. num. 141. 142. 143. Omnes causæ secundariæ positivæ æque primo tenentur plus, minusve secundum influxum, quem præstiterunt, & in defectum principalis; quod si horum unus moveat alium, ille prius tenetur. num. 141. 142. 143. 144.

55. Positivis causis restituere nolentibus, aut non valentibus, tenetur negativæ, inter quas hic ordo servandus est, ut primo loco tenetur Superior, qui non impedit maleficium: secundo, Custos rei: tertio, Testis iudicis interrogatus celans veritatem: quarto, Qui negligit monere, & consilium dare ad quod ex iustitia tenetur. Si se clamante impediendo, manifestante, maleficium non sequeretur, tenetur in solidum totum damnum restituere in defectum causarum positivarum. Si Superior, seu Magistratus solum curare teneretur, ut custodes bene se gerant, primo tenerentur custodes ipsi negligentes. *Tract. 13. cap. 1. nu. 145.* Quando plures de furto iam facto participant, singuli solum tenentur pro sua parte. Similiter quando plures causæ cujuscunque ordinis sint, partialiter tantum ad idem maleficium concurrunt partialitate causæ, & effectus, certum est singulas non teneri in solidum ad totum damnum, sed tantum ad partem, cujus fuerant causæ: ut cum plures, aliis aliorum incens, ad eandem vineam devastandam intrant, vel si mandes servo ut furetur 10., & ipse furatur 20. n. 146. Si plures ex mutuo consensu, consilio, & conspiratione, sine eo quod unus alterius, seu aliorum sit motor principalis, sed omnes communi consilio ad damnum aliquid civile concurrant, non tenentur nisi ad partem damni quam unusquisque fecit, etiam alio non restituente. Si autem unus fuit aliorum motor, iste primo loco in solidum tenetur, alii vero singuli ad suam partem in defectum illius. num. 147. Cum plures ad idem damnum indivi-

bile concurrunt, v. gr. ad eandem domum incendendam, ad eundem hominem occidendum, &c. omnes pro sua parte ad restitutionem concurrere debent; singuli autem in solidum, aliis deficientibus tenentur, etiam absque quolibet illorum factum fuisse maleficium eodem modo. nu. 151. Si quis ex concurrentibus ad maleficium nesciat an principalis causa, vel socii latissimè non tenetur nisi pro sua portione, quia presumere debet eos latissimè. Si vero dubites eos non latissimè tenuerit, inquire veritatem; sed adhuc perseverante dubio, tenetur tantum pro sua portione. n. 52.

§. IV.

An sint restituenda accepta ob turpem causam, vel ob alium aliam debitum, vel ex donatione illicita.

56. Non obligat quodcumque pactum; aut promissio etiam jurata ob turpem causam, immo nec licite impleri potest. Qui ob turpem causam aliquid accepit, tenetur actu non impleto illud restituere. *Tract. 13. cap. 1. nu. 153.* At tunc jure nature, perpetrato opere illicito, v. grat. homicidio, sacrilegio &c. de quo parando intentus erat contractus, vel promissio, tenetur qui promissum solum pretium; & recipiens illud non tenetur restituere: pro damno tamen per tale opus illarum, tam mandans, quam executor ad restitutionem tenentur juxta superius dicta num. 154. Hinc inferitur quod meretrices possunt licite, & valide pro sui corporis usu pretium accipere, & illud retinere, & qui illud promittit, in conscientia solvere tenetur. num. 157. Potiore jure idem dicendum de muliere honestæ famæ, sive vidua, sive uxorata, sive virgine, sive etiam moniali, num. 158. Etiam quodcumque gratiosè, supra justum pretium, pro tempore datur ab eo qui potest dare, quæritur

cupit retinere potest: sacus si dolose, & simulatis verbis extorsit; ut si v. grat. femina ad plus extorquendum pro copula, se virginem, aut nobilem fingat, quæ vilis, & corrupta est. num. 159. Si pretium turpitudinis recipiat mulier a non valente illud dare, ut a filiosolamini, minori, vel servo, aut etiam (secundum veriore sententiam) a Religioso, tenetur pretium restituere. num. 160. 161. Nec filia patri, nec uxorata marito, nec ancilla domino dare, tenetur, secundum probabilior sententiam, pretium turpis actus; sed potest illud in proprios usus, infans patri, marito, domina respectivè convertere. n. 163.

57. Potest femina, quæ ad extorquendum turpem consensum ei donata sunt, usu corporis non concessio, retinere, si non fuerit data sub pacto implicito, vel explicito turpis actus. *Tract. 13. cap. 1. n. 166.* Si quid vir eum prodigalitate promittit faminæ, ob alium corporis sui, & res promissa divisibilis sit, verius est, teneri tantum ad justum pretium, usu concessio; si vero res non sit partibilis, ad nihil teneri, licet promissio jurata fuerit. num. 167. Certum est apud omnes, non esse nisi naturæ irritas donationes reprobatas per leges. Non esse autem tales donationes jure positivo irritas, sive recipiantur ob peccata perpetrata contra justitiam, sive contra aliam virtutem, neque adesse obligationem restituendi, æque probabile est ac oppositum. Leges autem quæ in oppidum adducuntur, vel esse penales, ideoque non obligare ante sententiam declaratam criminis; vel tantum esse pro foro externo, nec reddere inhabilem recipientem pretium ad illud retinendum, nec impedire domini translationem; & si quæ leges has donationes tollere nitantur, etiam secundum id quod est de jure nature, non esse quoad hoc receptas. n. 170.

58. Omnibus Judicibus & Ministris justitiæ jure positivo, & naturali prohibita est quæcumque munus receptio, etiam si litigantibus ante sententiæ pronuntiationem gratis oblata sint; ad restitu-

Page 1

tionem tamen recipientem non teneri, æque probabile est ac oppositum, juxta dicta num. præcedenti. Quæ dantur in pretium pro eo quod quis ex justitia præstare tenetur, restituenda sunt: ut v. grat. quæ dantur iudici, ut justum proferat sententiam: telli ne falsum dicat testimonium: &c. & est ferri de iis qui gratis tenentur munus suum exercere, quia vel a Republica, vel a Principe habent stipendium assignatum, quod attentis omnibus communiter justum iudicatur; solet namque contingere quod quis teneatur ex justitia, vel alia virtute munus suum exercere: dato tamen sibi juxta stipendio pro labore taxato; & tunc licite illud accipere, & retinere potest, at nihil ultra, nisi aliquis labor extraordinarius, vel exquisita diligentia interveniat, ad quam non tenetur Minister. Tunc autem munus, vel donum censetur in pretium, vel stipendium dari, quando ab ipso ministro explicite petitur, illud in pactum deducendo; vel dicendo se non facturum, nisi hoc, vel illud recipiat: vel implicite quando detinet litigantem, vel retardat negotium, vel tot vexationes, & molestias illi facit, ut ad redimendam vexationem eligat munera conferre. Si stipendium taxatum per legem constat non esse sufficienter, poterit in tali casu minister plus intra terminos iusti stipendii recipere. *Tract. 13. cap. 1. num. 174. 175. 176. 177.*

59. Inferitur ex dictis ad restitutionem teneri Judicem pretium recipientem, ut justum proferat sententiam, vel ne proferat injustam: Teltum, ut verum testimonium dicat, vel ne falsum dicat: Electorem, ut pro digniori suffragetur: sicarium, ne hominem occidat: furem ne furetur: depositarium, ut depositum reddat: Inventorem ut rem inventam domino tradat: Tabelliones, Judices, notarios ultra justum stipendium aliquid recipientes: executores testamentarios, ut fideliter testatoris voluntatem adimpleant; omnes denique ministros publicos, ut officio suo recte fungantur. *Tract. 13. cap. 1. num. 178.* Judex tenetur

Page 2

tur sententiam ferre secundum opinionem probabiliorum. Cum iustitia est dubia; vel probabilis ex utraque parte; si aliquid recipiat ut potius hanc quam illam eligat, non solum peccat; sed etiam, (quod probabilis est) ad restitutionem tenetur, etiam si non ab eo cui ex iustitia debetur actus, sed ab alio extraneo, vel amico recipiat. Idem dicendum de electoribus, vel suffragatoribus ad Cathedralis, & de distributoribus legatorum inter personas a se eligendas. num. 179. 181. 187. Si quis recipiat pretium pro eo quod facere tenetur, vel omittere non ex iustitia, sed ex aliis virtutibus, aut etiam ex charitate, licet illicite petat & recipiat; minime tamen ad restitutionem tenetur. n. 184. 185.

§. V.

De restitutione facienda a possessore bonæ, vel malæ, vel dubiæ fidei.

60. Aliam restitutionis radicem esse rem alienam, quæ apud possessorem extat, diximus. num. 30. hujus capituli. Rei alienæ possessor alius est bonæ fidei; alius malæ fidei; alius vero dubiæ fidei. Possessorem bonæ fidei, quantum ad præsens attinet, illum dicimus, qui rem alienam possidet absque conscientia peccati mortalis. Possessor malæ fidei ille est, qui vel scienter rem alienam accipit, aut retinet, vel cum ignorantia affectata, aut crassa, vel supina sufficiente, ut in tali rei alienæ detentione mortaliter peccet. Possessor dubiæ fidei ille est, qui utrinque pendulus dubitat an res, quam possidet, sua sit, vel aliena. Hæc restitutionis radix, nempe res aliena aliquando est sine iniusta actione, ut in possessore bonæ fidei; aliquando vero cum iniusta actione conjungitur, & tunc utraque radix simul invenitur, ut in fure, rapto, & debitore, vel depositario moroso. Negligentia autem venialiter tantum peccaminosa, in investigando an res possessa sit aliena, sicut non tollit bo-

nam fidem simpliciter requisitam ad prescriptionem, sic nec generat malam fidem, ob quam ex iniusta actione oritur obligatio restitutionis. *Tract. 13. cap. 1. n. 40.*

61. Possessor bonæ fidei quando in ea bona fide est, potest rem alienam tenere, eam vendere, & consumere: mox tamen ac alienam esse certo cognoscit, eam proprio domino reddere tenetur, deductis expensis in ejus conservatione factis; nisi tempus prescriptionis transierit; quia hoc transacto, eam sibi retinere potest. Quod si postquam cognovit rem esse alienam, & se teneri ad restitutionem, fuerit in mora culpabiliter reddendi, jam non est amplius possessor bonæ, sed malæ fidei, & eam omnino reddere tenetur, sive eam dono acceperit, sive soluto pretio emerit, nec pretium a domino petere potest, sed a venditore. *Tract. 13. cap. 1. num. 41. Si durante bona fide rem consumpsisti, aut distraxisti, vel ipsa perit, etiam si tua culpa pereat; vel si rem, eodem pretio, aut etiam minore, quo emeris, vendidisti, ad nullam restitutionem teneris; si vero res aliena apud te existat, licet non in se, sed in tuo æquivalente, id teneris reddere in quo factus es ditior: Quare si rem alienam donatam vendidisti; si ea utens, vel eam consumens, rebus tuis, vel pecuniis perperisti, pretium, deductis tuis expensis, reddere teneris, & quidquid de rebus tuis consumpturus fueras, si re aliena uti non fuisses, vel id in quo factus es ditior; dummodo quando rem consumpsisti, tempus prescriptionis non transierit. In dubio an factus fueris ditior, nihil reddere teneris. num. 42. Si durante ea bona fide, rem alienam in ludo consumpsisti, vel in aliis rebus, in quibus nihil esses de tuo consumpturus, ad nihil teneris. Qui bona fide hereditatem possidens, fecit majores expensas de suis bonis quam futurus aliquando fuisset, potest in restitutione deducere illum excessum. num. 43.*

62. Qui bona fide emit, vel recipit

res furtivas, ut pecunias, vinum, oleum, triticum, & hujusmodi, quas fur cum suis permiscerat, ita quod discerni non possent, nihil restituere tenetur, dummodo fur per talem distractionem, non sit factus impotens ad reddendum ex aliis bonis suis: si enim ex tali distractione, vel aliunde factus sit impotens, certum est eum qui recepit teneri in foro conscientia, (quidquid sit de foro exteriori) reddere rem si extet, vel id in quo factus est ditior. Si tales res quis a fure mala fide recepit, si fur impotens sit, totum restituere tenetur. *Tract. 13. cap. 1. num. 44. 46. Qui rem alienam usu non consumptibilem, ut equum, imaginem &c. bona, vel mala fide possidet, non satisfacit reddendo pretium, sed debet rem ipsam reddere domino, nec potest invito domino, unum pro alio commutare. Si tamen dominus specialem affectum ad illam rem non habeat, & eodem pretio possit aliam similem invenire, non erit grave peccatum, pretium loco rei restituere. Quod si rationabilis causa adsit non reddendi rem ipsam, v. g. ne manifestetur fur, licebit pretium, vel æquivalens reddere computata domini æstimatione, & affectu, illicque compensatis. n. 48.*

63. Possessor malæ fidei, qui scilicet rem alienam furatus est, vel invito domino retinet, tenetur rem ipsam, si extet, integre domino reddere; si vero quacunq; de causa, etiam si absque sua culpa non extet, æquivalens reddere tenetur, & insuper omnia damna inde emergentia, & luca cessantia resarcire. *Tract. 13. cap. 1. num. 49. Qui certo scit, rem apud dominum suum perituram, & damnum prævenit eam surripiendo; si peritura erat casu, v. grat. incendio, vel grandine, & rem, aut pretium ejus apud se habet, ad restitutionem tenetur: si etiam apud furem, sed alio casu perit, pretium reddere debet; si vero eodem casu apud furem perit, v. grat. eodem incendio, ad nullam restitutionem tenetur: In dubio autem, an eodem casu peritura fuisset a-*

rud dominum, tenetur reddere secundum æstimationem dubii. Si apud dominum peritura fuisset per injustam actionem v. grat. quia alius eam furaturus erat, omnino ad restitutionem tenetur. Idem dicendum de depositario, & debitore moroso. num. 50. 51. Si rem alienam accepisti mala fide, quæ tempore crescens evasura erat melior; & antequam melior fieret, eam incendisti, consumpsisti, vendidisti, aut distraxisti; si dominus eam reintervaturus erat, ulque ad illum meliorem statum, ad restitutionem teneris, secundum æstimationem spei; si vero secundum priorem statum consumpturus erat, juxta valorem tantum illius status restituere debes. num. 54.

64. Si res apud te crescat, teneris illam cum omni suo incremento reddere, etiam si dominus eam ulque ad illud tempus reintervaturus non fuisset; & si sis in mora restitutionis, & casu apud te pereat, secundum illud incrementum pretium illius solvere teneris. *Tract. 13. cap. 1. num. 55. Rem, quam in viliori statu surripuisti, & apud te crevit, iterumque decrevit; si dominus eam reintervaturus erat usque ad tempus incrementi, & tunc illam venditurus, vel consumpturus; reddere teneris, secundum omnem suum incrementum, deductis tamen expensis utilibus, & necessariis: idem dicendum si talis res apud dominum non fuisset decrementum subitura, num. 56. Si rem tempore detrimenti vendidisti, aut consumpsisti, quæ etiam apud dominum fuisset detrimentum passura, vel quam dominus venditurus erat tempore, quo vilis pretio æstimabatur; juxta hoc, & non amplius illam teneris pretio compensare; si vero tempore majoris incrementi vendidisti, aut consumpsisti, quam dominus tempore vilioris pretii erat consumpturus, probabilius est te ad restitutionem teneri secundum majorem valorem, quem apud te habuit; sive illud incrementum fuerit ab intrinsicco, ut in animalibus, sive ab extrinseco, ut in pecuniis, vino, tritico &c. n. 59.*

65. Possessor dubiæ fidei, qui cum dubio quod res aliena sit, eam emit, ut sibi retineat, peccat mortaliter, & tenetur diligenter inquirere an aliena sit; & si compertat alienam esse, totam domino reddere tenetur, nec potest pretium à domino exigere, sed a venditore. Si vero, adhibita debita diligentia, dubium evinci non possit, poterit rem dividere cum eo quem dominum esse dubitat, si notus sit; si vero ignotus sit, ejus partem dividere inter pauperes. Si post adhibitam diligentiam cesset dubium, & suam esse cognoscatur, totam sibi potest retinere, quia jam incipit esse possessor bonæ fidei. *Tract. 13. cap. 1. n. 62.* Qui dubitans rem alienam esse, eam recipit non ut sibi retineat, sed ut veritatem inquirat, eaque cognita, domino rem restituat, non peccat nec tenetur de casu fortuito, sed tantum de culpa lata ad restitutionem, si interim pereat; quia se habet ut depositarius. *num. 63.* Qui rem bona fide ab initio emit, postea dubitat an sit aliena, tenetur diligenter inquirere veritatem; durante autem inquisitione, si res sit usui consumptibilis, ea uti non potest; bene vero si non sit usui consumptibilis, paratus solvere domino pretium usui, & deductis expensis. Si adhibita debita diligentia adhuc dubium perseveret, poterit tunc conscientiam rem retinere, considerare, & distrabere; monito, si eam vendat, emptori de dubio, ne damnum sequatur emptori, & quia res sub tali dubio minus valet; & si non admoneatur, tenetur damnum inde emptori secutum rescire. Quod si nulla adsit spes quod dominus compareat, ad talem monitionem non tenebitur. Si debitam diligentiam omittat, verius est ipsum teneri restituere tam rem, quam fructus rei pro æstimatione dubii. Qui adhibita debita diligentia rem vendidit, vel consumpsit, ut supradictum est, si postea dominus compareat, id solum reddere tenetur, in quo factus est ditior. *nu. 64.*

66. Fructus rei: alii sunt pure naturales, qui ex ipsa re naturaliter, &

absque ulla industria proficiuntur, ut herba, fructus arborum, & plures animalium foetus: alii pure industriales, qui per humanam industriam, re tantum instrumento adhibita, comparantur, ut artefactum, lucrum esse alportatione frumenti, vini, olei, vel pecuniæ secutum: alii mixti, ut fructus vinearum, & agrorum, &c. illi, si prævaleat ars, industriales dicuntur; si vero natura plus operetur, quam industria, naturales denominantur. In dubio autem pro foro externo, Judicis arbitrio pro foro interno, arbitrio Confessarii, seu viri prudentis standum est. *Tract. 13. cap. 1. num. 68.* Bonæ fidei possessor, jure communi restituere tenetur omnes fructus naturales si extant, deductis expensis, & æstimatione jus industrialis, etiam si res apud dominum suum non fuisset datura fructum; & si non extant, id in quo factus est ditior, nisi tempus præscriptionis transierit, & advertendum, posse optime præscribi fructus, non præscripta ipsa re, quia res mobiles præscribuntur triennio, immobiles vero decennio. At fructus industriales sui sunt, quos reddere non tenetur. *nu. 69.* Qui rem alienam locavit, quæ ex se locari non solet, ut torquem auream, equum viri nobilis, &c. si sit possessor bonæ, sive malæ fidei, probabilis est teneri locationis pretium, si extet, restituere; si vero non extet, tenetur nihilominus possessor malæ fidei totum restituere, possessor vero bonæ fidei id tantum, in quo factus est ditior. *nu. 70.* Probabile est possessor bonæ fidei ex titulo oneroso possidentem, quia v.g. illi emit soluto pretio, lucrati omnes fructus sui naturales, sive mixtos. *n. 72.*

67. Possessor malæ fidei non tenetur restituere fructus pure industriales, bene vero naturales, & mixtos deductis expensis; si extant, sive non; sive ditior factus fuerit, sive non; sive res fructificaverit apud ipsum, sive apud alios, ad quos transit. Idem dicendum de eo qui est in mora restitutionis, & de depositario, & de debitore moroso. (10-

(loquendo de fructibus postquam est in mora perceptis, vel de fructibus aut lucris, quibus dominum sua mora privavit;) & ad rescandendas expensas à domino factas in recuperanda sua re. *Tract. 13. cap. 1. nu. 73.* Non tenetur tamen in conscientia restituere fructus, qui ex ipsa re percipi poterant, si nec ipse, nec dominus eos percepturus erat: si vero tales fructus non percipiatur, quos dominus absque peccato percepturus erat, omnes illos restituere tenetur. *num. 74.* Si percipiat ex re fructus, quos dominus percepturus non erat; sive extant sive non, sive ditior ex eis factus fuerit, sive non, tenetur omnes restituere deductis expensis; nisi forte tales fructus perierint, antequam sit in mora restitutionis; quia in tali casu solum tenebitur ad id, in quo factus est ditior. *n. 75.*

68. Expensæ quæ circa rem alienam fieri possunt, vel sunt necessariae, nimirum illæ, sine quibus res aut non conservaretur, aut deterior fieret: aliæ sunt utiles, eæ scilicet quibus res pretiosior, & utilior redditur: aliæ voluntariæ, quæ nec rei valorem augent, nec eam utiliorem efficiunt. Nomine autem expensarum veniunt etiam industria, & labor in re conservanda, & melioranda, & in fructibus colligendis, quæ utique inter utiles, vel necessarias computandæ sunt, etiam si contra domini voluntatem fiant. *Tract. 13. cap. 1. n. 76.* Possessor, sive bonæ, sive malæ fidei, deducere potest omnes expensas utiles, & necessarias in restitutione rei, vel fructuum; & dominus eas saltem in foro conscientie reddere tenetur. At si dominus, absque dictis expensis, proprio labore, & industria fuisset rem conservaturus, & melioraturus, tunc tales expensæ deduci nequeunt a possessore malæ fidei, sed tantum a possessore bonæ fidei. *nu. 77.* Si dominus has expensas solvere nolit, poterit possessor rem in pignus detinere, donec solvat. Si expensæ superent fructus, non tenetur dominus omnes eas solvere, sive bonæ, sive malæ fidei possessori; nec

ab horum quolibet deduci pluraquam expensæ factæ, aut labor, ac industria æstimantur, licet res meliorata plus valeat. *nu. 78.* Possessor tam bonæ, quam malæ fidei aliquid, arbitrio prudentum deducere potest, pro expensis voluntariis; non tamen omnes à domino solvendæ sunt. *n. 80.*

69. Probabilis est eum qui bona fide rem alienam emit, posse rescindere contractum, & rem venditori tradere, recuperato pretio, etiam si ab ipso huc empta fuerit. *Tract. 13. cap. 1. n. 81.* Qui sciens rem alienam esse, ipsam emit, non ut sibi retineat, sed ut tradat domino suo, non peccat: & si postea dominus non compareat, potest pretium pro ea a se solutum accipere, & si quid superest pauperibus erogare debet. Si tamen dominus compareat, ei suam rem tradere tenetur, & dominus debet pretium solum illi reddere in utroque foro: si vero rem iusto pretio, aut etiam majore a se emit, ut domino traderes, non potes totum pretium a domino exigere, sed tantum partem, arbitrio prudentum; si autem lic fecisset, quia sciebas rem esse domino carissimam, aut valde necessariam, tunc poteris totum pretium solum exigere. *nu. 86.* Qui mala fide rem emit, sciens alienam esse, ut eam sibi retineat, probabilis est, non posse rescindere contractum, & rem latroni reddere, ut recuperet pretium, sed eam debet domino suo reddere; & sibi impare quod pretium dederit pro re, quam restitutioni obnoxiam esse sciebat. *n. 87.* Qui rem alienam bona fide a latrone emit, & eam bona fide alteri vendidit, tenetur pretium non domino, sed emptori reddere, si & ipse bona fide emit, quando ex ea passus sit damnum, ut si evicta sit, vel exigatur, aut quod exigenda sit probabiliter timeatur; licet si tale damnum minime passurus sit. *n. 88.*

70. Hinc inferatur, quod nemo potest momentum falsam, quam ex errore accepit, alteri in pretium rei scienter tradere: quod si bona fide alteri eam dedit

derit, tenetur, cognita ejus falsitate, damnum reparare. *Tract. 13. cap. 1. nu. 90.* Si quis bona fide rem alienam vendidit majore pretio; si illud incrementum fuit fructus industriae, quia vel illam meliorem fecit, vel alibi, ubi pluris venderetur transiit, vel in tempus, quo pluris venderetur reservavit, ipsum sibi retinere poterit: secus si incrementum processit ex ipsa re, immutata manente, tam secundum substantiam, quam secundum tempus, & locum. *n. 92.* Incrementum quod habet res in officina Mercatoris supra seipsam, in manu domini vel alterius, est ipsius Mercatoris, quia ejus industriae correspondet. Quando res sunt materia mutui, ut pecunia, vinum, triticum, oleum, fructus; incrementum ex illis non est fructus rei, sed mere industriae humanae, illis tanquam instrumentis ad negotiationem utentis. *n. 93.* Qui bona fide pecunias furtivas a fure emente recepit, & eas cum suis miscuit, non tenetur amplius illas domino comparanti reddere: bene vero si adhuc impermixtae sunt. Similiter qui pecunias ab amico fraudolenter ludente, & cum suis permiscuit accipit, non tenetur, aliquid fraudato restituere, nisi fraudi cooperatus sit. *n. 94.*

§. VI.

Cui, qualiter, & cujus expensis faciendæ sit restitutio.

71. Res semper ei restituenda est, a quo fuit ablata, eamque iusto titulo possidebat, scilicet ut proprietarius, depositarius, commodatarius, conductor, &c. at si auferatur ab injusto, & male fidei possessore, de quo constat, tunc domino suo reddenda est, monito eo a quo ablata fuit, ut sciat domino reddendam esse. In dubio an ille, a quo ablata est, esset possessor bonæ, vel male fidei, ei reddenda est. *Tract. 13. cap. 1. n. 199. 200.* Si rem a possessore bonæ fidei, qui reipsum nullum jus habebat ad eam, accepisti contractu lu-

crativo, eam teneris vero domino restituere, si absque magno incommodo potes; (si enim hoc timeas, sufficere eam restituere illi, a quo accepisti.) At si eam ex contractu depositi, pignoris, vel commodati accepisti; ei a quo accepisti reddenda est: hoc enim postulat fides horum contractuum; monito tamen eo, rem esse alienam; & teneris etiam ex charitate monere ipsum dominum, si commode potes. Si autem contractum oneroso, rem bona fide a possessore bonæ fidei accepisti, poteris possessori reddere, ut pretium tuum recuperes; quod si ille non compareat, aut non possis ab eo pretium datum redimere, eam domino tradere teneris, quamvis pretium amittas. *n. 201.* In casibus in quibus debitor possessori, vel domino rem restituere tenetur, id ipsum facere tenetur hæredibus ex testamento, vel ab intestato, si ille mortuus fuerit: nec potest pauperibus erogare, vel in pia opera infundere. Si tamen bona fide id fecit, non tenebitur amplius restituere.

72. Res ablata a filiofamilias, a Religioso, ab uxore, a minore, vel pupillo, non his reddenda est, sed Patri, Monasterio, Marito, Curatori, seu Tutori respective, apud quos est talis rei dominium; nisi res ablata sit ex iis bonis, quorum dominium, & administratio est apud filium &c.; vel nisi illam rem ad usum suum, ex consensu Patris, Superioris, Mariti, Curatoris, Tutoris respectively habeant; quia tunc ipsis restitui debet. *Tract. 13. cap. 1. nu. 203.* Qui rem alterius apud se habet, tenetur illam eidem petenti non reddere, si probabiliter cognoscit, ipsi, vel alteri fore nocituram: sed debet expectare donec tale damnum minime timeatur, (dummodo ex denegatione zquale, vel majus damnum sibi non timeatur, quia nemo tenetur ad damnum alterius, cum zquali proprio detrimento vitare) & hoc non solum ex charitate, sed etiam ex iustitia, & si reddat, ad damna refarcienda tenetur. *n. 204.* Si damnum quod ex traditione rei timeatur non sit cor-

corporale, sed spirituale petentis, aut alicujus tertii, & denegato creditur profutura, ex charitate denegare teneris, si ex hoc tibi nullum damnum imminet; raro tamen erit peccatum mortale, rem tradere ipsi domino petenti, in suum spirituale damnum abuturo, tum quia remedium denegationis parum est in usu, tum etiam quia aliis mediis potest damnum illud melius averti. *n. 205. 206. 207.*

73. Qui rem incerti domini habet, debet diligenter inquirere verum dominum, vel ejus hæredes si mortuus sit. Si certus sit esse Petri, vel Pauli, sed sciri nequeat cujus eorum sit, inter eos dividenda est, juxta majorem vel minorem singularum probabilitatem. *Tract. 13. cap. 1. nu. 208.* Si dominus omnino ignotus sit, debita ex desidio inter pauperes distribuenda sunt, vel in pia opera infundenda, non quidem jure naturæ, sed tantum positivo. Verius est idem dicendum esse, etiam de quibuscumque aliis debitis incertis. *n. 209. 211. 214.* Non est necesse quod eligantur pauperiores, nec pauperes loci, in quo delictum commissum est, nisi communiter aliqua, vel illius major pars damnificata esset; quia tunc illi communiter faciendæ est restitutio. *n. 215.* Nominè pauperum veniunt etiam pia opera: etiam ipse debitor inter pauperes computari potest, si vere sit talis, & etiam illius consanguinei; sed in causa propria vel suorum, quando necessitas non est evidens, & omnino certa, consulendus est Episcopus, vel prudens Confessarius, vel alius vir doctus. Super hæc bona incerti domini potest fieri compositio per Bullam. *nu. 216.* Facta jam bona fide applicatione pauperibus, vel compositione per Bullam, etiamsi postea compareat verus dominus, nihil amplius restituere tenetur, licet ad meliorem fortunam deveniret. *n. 217.* Ad applicationem prædictam non requiritur consensus Episcopi, vel cujuscumque alterius, licet optimum sit eorum consilium exquirere: restitutio tamen ab usurario faciendæ, ex

præcepto de consensu Episcopi faciendæ est. *n. 218.* Quando ex eadem causa debitum contractum est, satisfaci debitor, creditori sui creditoris solvendo, ut si debitum veriusque sit ex locatione eandem domus. Probabilius est idem dicendum esse, etiamsi debitum contractum sit ex diversa causa, dummodo debitum utrumque liquidum sit, & certum. *n. 219. 221.*

74. Contingere solet quod res restituenda non possit ipsi domino, seu creditori immediate tradi, vel quia abient est, vel quia est periculum notæ, vel infamæ, & tunc juxta D. Th. eligendus est Confessarius, vel alius pius, & fidelis vir, per quem fiat restitutio. Potest autem esse quod antequam res ad creditorem perveniat, vel casu pereat, vel a latronibus in via rapturæ, vel quod ipse nuncius, præter opinionem, illam sibi usurpet. Si per nunciatum periculum, aut minus fidelem, debitor rem ad creditorem mittat, quam ille sibi usurpet; tenetur debitor ad iterum eandem rem solvendam, quia ex culpa sua perit: locus si talis nuncius esset ab ipso creditore assignatus, vel de ejus consensu electus; aut si creditor reliquerat electionem latoris ipsi debitori, & ipse elegit eum, quem judicavit fidelem; aut si debitor, ex mandato judicis, illi latori rem tradidit. *Tract. 13. cap. 1. nu. 186.* Si quis rem quam furatus est, nuncio fidei tradat domino restituendam, & talis res apud latorem casu pereat, vel ab ipso detineatur, si eodem modo peritura non fuisset apud dominum, probabilius est teneri iterum restituere. Secus dicendum si res debebatur non ex desidio, sed tantum ratione rei alienæ, quam apud se bona fide habebat; si autem ratione contractus iusti res debebatur, & in individuo reddenda erat, ut hic liber, hic equus, &c. aut hæc pecunia lubi deposito reservata, & apud nunciatum fidelem perierat, creditori perit; nisi dominus injunxerit ut non mitteretur nisi per nunciatum a se designatum, quia in tali casu missa per alium, mittenti perit, & iterum ad resti-

restitutionem tenetur: At res debita in genere, ut agni iurata; seu in specie, ut dicunt Theologi, ut pecunia mutua, tantum vini, olei, &c. tot boves, oves, &c. quousque ad manus creditoris non perveniat, semper mittenti perit; nisi nunciatus ex designatione, vel consensu creditoris electus sit, quia in tali casu ipsi perit. n. 188. 190. 191.

75. Quando res debetur quia aliena est, in eo loco reddenda est ubi habetur, & aliena esse cognoscitur; & si dominus sit abiens, eius expensis ad ipsum mittenda est. At si postquam alienam esse cognovit alio transiit, & ob id majoribus expensis ad dominum mitti debeat, ad priorem locum expensis debitoris revocanda est; nisi translatio bona fide facta sit, ne scilicet res surripierit; aut periret; tunc enim dominum expensis, ab eo loco ubi translata sunt domino mittenda erit. Si res nec mitti possit, minoribus expensis, quam ipsa aestimatur, nec ipse dominus admoneri, ut indicet quid velit fieri, poterit interim retineri quando speratur ipsum dominum, vel rem, vel eius pretium habere posse: at si nec speretur unquam adventurum, aut rem, vel pretium recuperaturum, consanguineis eius tradi poterit, vel in eorum defectu, pauperibus, Tracl. 17. cap. 1. n. 192. 193. Si res ex iniusta acceptione, vel ex defectu debeat, expensis debitoris restituenda est, ubi oportet, & damnum relaxandum. Idem dicendum de debitore moroso. n. 194. Si ad restitutionem rei debite ex iniusta actione, vel morosa detentione, majores expensae requirantur quam ipsa res valet, potest differri restitutio, donec cum minori gravamine fieri possit; & si de hoc non detur ipse, poterit iuxta aliquos res inter pauperes distribui, vel in alia pia opera pro anima ipsius domini impendi; quia haec praesumitur ejus voluntas. n. 195. Si restitutio faciendi sit ob debitum ex contractu, eodem loco faciendi est ubi contractus initus est, si locus in ipso contractu designatus non sit; vel expresse; vel tacite aliter con-

venerint; & regulariter in domo debitoris fieri solet, & debet. n. 196. Si alter ex contrahentibus, aut oblitus talis debiti, aut necessitate compulsus se transferat in locum distantem ab eo, ubi contractus celebratus est, solutio faciendi erit expensis ejus, in cuius commodum celebratus fuit. n. 197.

§. VII.

Quo ordine creditoribus satisfaciendum sit, quando bona pro omnibus non sufficiunt.

76. Quando bona debitoris pro omnibus debitis solvendis sufficiunt, nullo ordine opus est; at si non sufficiunt, declarandum est qualiter, & quibus prius solvendum sit. Inter creditores aliqui sunt, qui alius jure naturae praesertuntur; aliqui ex jure positivo, seu ex dispositione legum praerogationem habent, & privilegiati dicuntur; aliqui vero nullo gaudent privilegio, sed aequale jus ad bona debitoris habent, ut ex eis sibi debitum persolvatur. Creditores sive privilegiati, sive non privilegiati, alii sunt *personales*, illi nimirum qui solum personam debitoris obligatam habent, non vero bona, nisi indirecte, quia non habent hypothecam, aut pignus, sed tantum actionem adversus personam, ut ejus bonis sibi debitum persolvatur; & hi creditores a iuristis dicuntur *chirographarii*, & a Theologis *personales*; alii vero *hypothecarii*, qui non solum actionem habent adversus debitorem, sed etiam in ejus bona, quae ubicunque transiunt, cum tali onere transeunt. Tracl. 13. cap. 1. n. 223. 224. Hypotheca alia est *tacta*, alia *expressa*; illa per legem inducitur; haec a contrahentibus constituitur. Utraque vel est *generalis*, vel *specialis*. Hypotheca *generalis* obligat omnia bona praesentia, & futura, donec transeat ad alium; *specialis* obligat determinata bona, quae ubicunque transiunt, semper cum onere transeunt. n. 225.

77. Leges tam canonicae quam civiles

les statuunt ordinem praerogationis, inter creditores obligant in conscientia, & aequitate iudicis sententiam; non est tamen improbabile, eas obligare tantum pro foro externo. Tracl. 13. cap. 1. n. 226. 227. Res debita in propria specie existens, primo loco domino suo reddenda est. n. 228. Debita cetera, quorum dominus non ignoratur, res non extante in propria specie, praeroganda sunt inter se, n. 230. Venditor rei in toto pretio re ipsa extante in propria specie, praerogandus est ceteris omnibus etiam privilegiatis, vel hypothecariis in probabiliore sententia. n. 232. Debita ex contractu oneroso praeroganda sunt debitis ex contractu gratuito, etiam dotis promissae, aut legati Ecclesiae, vel ad pias causas. n. 233. Debita ex delicto praeroganda esse debitis ex contractu oneroso aliqui dicunt; alii oppositam asserunt; alii vero nullum inter haec debita ordinem servandum esse docent, sed aeque omnibus pro rata satisfaciendam; & omnes istae res sententiae probabiles sunt, & in praxi tutae. n. 234. 235. 236.

78. Creditores hypothecarii semper personalibus praerogandi sunt. Inter hypothecarios, non privilegiatos, qui prior est tempore praerogandus est, etiam si hypothecae sint diversae rationis. Tracl. 13. cap. 1. n. 237. 238. Hypothecae privilegiatae, licet posteriores tempore; praerogantur omnibus aliis non privilegiatis, prout sequitur. Hypotheca dotis praerogatur omnibus non privilegiatis tacitam hypothecam habentibus. Si res dotales constantes sint, praerogatur etiam hypothecis expressis non privilegiatis; hoc tamen dotale privilegium locum non habet, quando dos recepta non fuit. Privilegio dotali gaudet etiam dotis augmentum. n. 239. Hypotheca Fidei praerogatur omnibus tacitam hypothecam habentibus non privilegiatis; & inter has duas praerogatur quae prior est tempore; in dubio autem de prioritare temporis, hypotheca dotis praerogatur hypothecae Fidei. n. 240. Qui dedit pecuniam ad adificandam, vel emendam

Parti I.

domum, ad emptionem praedictam, vel eorum cultum, aut custodiam, ad collectionem segetum, ipsam domum, praedium, &c. hypothecata relinquant pro pecunia, & praerogantur anterioribus creditoribus generalem hypothecam habentibus. Item fructus praediorum conditorum, hypothecati remanent pro pretio. Et omnes qui ad conservationem rei concurrunt, praerogantur alii in ipsa re specialiter hypothecam habentibus; quia nisi pecuniam dedissent ad ejus conservationem, tale pignus, vel hypotheca non subsisteret. Inter has autem, & dotis, & Fidei hypothecae currit regula. Qui prior est tempore, potior est jure: ideoque prior tempore praeroganda est, num. 241.

79. Qui pecuniam dedit ad emendam militiam, equum, arma, &c. alia necessaria ad bellum, vel sustentationem in castris, praerogatur quibuscumque creditoribus tacitis, vel expressis, generalibus, vel specialibus hypothecis habentibus, etiam dotis, vel Fidei. Res empta pecuniam pupilli minoris 14. annorum, illi hypothecata manet; & praerogari debet cuiuscumque hypothecae generali tacitae, vel expressae, excepta hypotheca, causa militiae. Hypotheca instrumentum publico comprobata praerogatur ei, quae est ex scriptura privata, quia in privata scriptura praesumitur fallacia; at si omnino abutatur fraudis suspicio, nulla inter has datur praerogatio. Hypotheca ex liberali, & gratuita promissione postponitur omnibus hypothecis, quae sunt ex contractu oneroso. Tracl. 13. cap. 1. n. 242.

80. Post creditores hypothecarios sequuntur creditores personales, seu chirographarii. Inter hos praerogandi sunt, utpote privilegiati: 1. Creditor pro expensis causa funeris (attente necessariis, & moderatis, attentis circumstantiis occurrentibus,) qui non solum ceteris creditoribus personalibus anterecur, sed etiam omnibus aliis tam hypothecariis, quam non hypothecariis; tam privilegiatis, quam non privilegiatis; hoc privilegium extenditur communiter

D d a Do-

a Doctoribus ad debita contracta obligationem infirmi, & ob testamentum, & inventarium faciendum; & qui pro his simplicibus pecuniam dedit, quibusque aliis creditoribus præferendus est. *Tract. 13. cap. 1. n. 243.* Secundo Sponsa tradens dotem ante matrimonium, eo non secuto, præfertur omnibus creditoribus personalibus; sed non transit hoc privilegium ad heredes, nisi sint filii, vel descendentes. 3. Deponens pecuniam, non percepta usura, apud nummularium & Republica constitutum, postquam pecunia consumpta sunt, præfertur omnibus creditoribus personalibus ejusdem nummularii. Id extenditur ad aliquibus ad aliam quancunque rem depositam absque lucro, seu usura, si non extet: nam si pecunie, vel res in sua specie extet, siue cum lucro, siue sine lucro deposita sunt, præfertur deponens omnibus aliis creditoribus etiam hypothecariis. 4. Quando Republica est creditor, præfertur omnibus aliis creditoribus privatis non hypothecariis. Inter hos creditores privilegiatos, ille præfertur, qui potiorum causam habet, etiam si tempore sit posterior; si vero creditum sit ex eadem causa, vel titulo, qui prior est tempore præferendus est. *n. 244.*

81. Inter creditores personales non privilegiatos nulla datur prælatio temporis, sed cum bona pro omnibus non sufficiunt, eis pro rata solvendum, juxta probabilè sententiam: probabilior tamen est alia docens eum præferendum esse, qui prior est tempore. *Tract. 13. cap. 1. nu. 245. 246.* Probabilis, & tuta est sententia asserens, posse debitorem ex sua voluntate, pius solvere creditori pauperiori, quam diviti non egent. *n. 247.* Si creditor tempore posterior, siue in judicio, siue extra prior exigat, aliis creditoribus ex eadem causa minime perentibus præferendus est; licet per hoc impotentior fiat ad solvendum illis. Si quis ex creditoribus sententiam in judicio obtineat, alter vero sententiam, & executionem, iste præferendus est illi. *n. 249.* Si debitor vo-

luntarie uni ex creditoribus, qui nullam inter se prælationem habent nec ex jure nature, nec ex lege, eo non petente integre solvat, aliis insoluitis manentibus, ille qui accepit tenetur in probabiliori sententia pro foro conscientie, aliis conceditoribus suam partem secundum proportionem restituere; licet leges pro foro externo ad evitandas lites, quod solutum est revocari non concedant. *n. 251.*

S. VIII.

Qualiter peccet mortuus detentor, & de causis excusantibus restitutione, n. 252.

82. Certissimum est apud omnes teneri debitorem statim ac commode potest rem creditori reddere, quomodo libet talis res debeatur; quod si non reddat, mortaliter peccat, & ad omne lucrum cessans, & damnum emergens relatiendum tenetur: que autem mora sufficiat ad gravem culpam, supposito commoditate, arbitrio prudentum iudicandum est. *Tract. 13. cap. 1. nu. 252.* Qui ex contractu debitor est; solvere non tenetur nisi tempore in contractu assignato; quo elapso etiam si domino non admoneatur, solvere debet: si autem tempus a contrahentibus assignatum non fuit, non est in mora, nec graviter peccat non reddendo antequam a Domino admoneatur, vel interpelletur; non creditor non petendo, cum sciat, & possit, dilationi consentire videtur; si tamen a debitore præstitum fuerit juramentum tunc tenebitur solvere quam primum poterit, etiam si non interpelletur, & si non solvat erit in mora. Verum non facile dammandus est de mortali, debitor ex contractu, etiam si pluries pro solutione interpellatus fuerit, nec ei deneganda est absolutio, si ex una parte firmum habeat solvendi propositum, & ex alia creditor per talem dilationem, grave damnum non patiat, præcipue si solutio sit debitori difficilis. *n. 254. 255.*

83. Non est absolvendus qui vel propositum solvendi non habet; vel usque ad mortem solutionem differt; vel qui rem debet in magna quantitate, & cum commode possit, totam simul solvere, non vult nisi per partes cum incommodo notabili creditoris, ejusque renitentia. Multi tamen debitores circa hoc, invincibili ignorantia, excusantur; in qua, nisi ipsi edoceri petant, ut in plurimum melius est eos relinquire, supposito quod bona fide cum tali ignorantia ad confessionem accedant, dummodo ex hoc magnam dampnum, aut periculum non imminet creditori. *Tract. 13. cap. 1. n. 256.* Deneganda est absolutio illi, qui semel, & iterum admonitus de restitutione facienda, differt nihilominus, cum commode possit, donec res ipsa restituat prout potest, licet se firmum habere propositum restituendi asserat. Et caveant Confessarii ne in hoc a penitentibus decipiantur. *n. 257.* Similiter deneganda est absolutio ei, qui cum possit in vita restituere, differt usque ad mortem; eique, qui in mortis periculo constitutus, cum possit absque nota vel scandalo, aliove notabili incommodo de facto restituere, id hæreditibus, vel commissariis committit. *n. 259.* Ille est in continuo peccato actuali omissionis, vel commissionis, vel utriusque qui est in mora culpabili restitutionis: immo tot peccata numero diversa committit, quot occurrunt occasiones restituendi, & advertenter prætermittit; ad hæc multipliciter est physica, non vero moralis, nec in confessione necessario exprimentenda, nisi per interruptionem moralem detur multiplicatio moralis. *Tract. 13. cap. 1. nu. 261. 262.* Secundum probabiliorè sententiam, tunc datur moralis interruptio, cum per propositum efficacis restitutionis, prior volitio retinendi rem alienam retractatur: unde licet per annum esset in mora, & in eo anno plures occasiones occurrerent, & pluries propositum non restituendi eliceret; unicum tantum moraliter peccatum committeret. *n. 264.*

84. Non solum physica, sed & moralis impotentia excusat a restitutione facienda. *Tract. 13. cap. 1. num. 266.* Cum damno proprio, siue in temporalibus, siue in spiritualibus, maiore tamen quam quod subiret creditor per dilationem, aut cum talis damni periculo non tenetur delictor restituere, sed restitutionem differre potest. *n. 266. 267.* Quare si quem accusasti falsi criminis, vel quod ad mortem damnatus est, vel infamiam subit, cum tux vitæ periculo teneris veritatem manifestare; & cum tui honoris iactura alienam famam restituere. Quando quis ad meliorem statum furtis, usuris, alitque injustitiis devenit, tenetur restituere etiam decedendo ab illo statu, & se reduciendo ad priorem statum in quo eratur. Non tenetur restituere qui ob id, ad se vel suos alendos cogere turbari, aliaque iniustitias committere, uxorem, vel filiam prostituere, aut agrum, vel domum vendere multo vilius quam meretur, instrumenta suæ artis vendere, aut vestes sibi necessarias, nec tenetur decedere a statu iuste acquisito; tenetur tamen expensas superfluas vitare, & se ad honestam mediocritatem reducere. Tenetur quoque in ordine ad restitutionem, atrem si quam novit, exercere suæ conditioni convenientem; Nobilis tamen non tenetur propter hoc atrem mechanicam exercere. *n. 269. 270.* Non licet solutionem differre ob magnum lucrum, quod ex dilatione speratur, nisi in casu quo creditor inde nullum dampnum patiatur; vel lucrum inde queratur ad satisfaciendum aliis creditoribus; quia ad evitandum aliorum dampnum hoc facere potest, etiam cum aliqui creditoris damno; nam in tali casu dominus rationabiliter invidus esse non potest. *n. 271.*

85. Non tenetur debitor in extrema sui, vel suorum necessitate solvere, ut creditori in eadem extrema necessitate constituto succurrat. Similiter non tenetur debitor, gravi necessitate laborans solvere, ideoque differre potest, si creditor in simili necessitate non sit; immo

immo etiam creditor in eadem gravi necessitate sit; adhuc posse debitorem differre solutionem, æque probabile est esse oppositum. Tract. 13. cap. 1. n. 272. 273. Qui habet iustam causam dilationis solutionem, non tenetur ad damna ex dilatione emergentia, vel lucra cessantia, quando debitum non est ex delicto; bene vero si ex delicto sit, quia sua iniusta actione vere fuit causa illius damni. n. 274. Per condonationem omnino liberam, ac jure permissam factam a creditore extinguitur debitum; vel in totum, si fuit totalis; vel in partem, si fuit partialis. Episcopus tempore visitationis aliquid ultra sumptus necessarios accipiens, tenetur intra mensem ad restitutionem duplam, etiam si condonationem habuerit; quia irrita est. num. 275.

86. Invalida est condonatio simpliciter involuntaria, aut mixta ex voluntario, & involuntario, & ideo nulla est condonatio facta ab ebrio, vel amente, vel ex metu gravi, aut per molestias, vel preces importunas extorta, aut obreta per dolum, ignorantiam vel fraudem. Tract. 13. cap. 1. num. 276. Debitor qui cum suis creditoribus composuit, dummodo sine dolo, & fraude composuerit, etiam postea ad meliorem fortunam deveniat, non tenetur amplius ad solvendum quod remissum fuit. n. 277. Ex tacita, & presumpta probabiliter debiti remissione, aut solutionis dilatione liberatur debitor ab onere solutionis, eamque respective differre potest. n. 278. Si creditor plures debitores habeat ex eadem iniusta ratione, facta debitori principali remissione, etiam alii liberi manent; secus si ille cui facta est condonatio, fuit ex minus principalibus. nu. 279. Quando nullus fuit causa aliorum, sed omnes æqualiter ad damnum convenerunt, facta uni remissione, non liberantur alii ab onere restitutionis. n. 280.

87. Bona alia sunt temporalia, alia spiritualia; & hæc sunt superiora illis, honorum temporalium triplex est ordo: infimus, medius, & supremus. In

fimi ordinis sunt res familiares, & quicquid pretio æstimatur; mediis ordinis sunt honor, & fama; supremi vero ordinis sunt vita, libertas, fametas, virginitas, membra. Vita plebei inferius est bonum honore, & fama viri eximii, & præcellentis, loquendo de honore, & fama a nobilitate, & virtutibus proveniente. Tract. 13. cap. 1. n. 281. Si debitum solvi nequit absque notabili jactura honorum superioris ordinis, differri poterit solutio, vel in totum prætermitti; secus si jactura in bonis ordinis superioris minima esset. n. 282. 283. Hinc sequitur non teneri fornicatam, quæ filium ex adulterio suscipit; crimen suum detegere; si periculum vitæ, aut famæ notabile damnum timeat, etiam si filius legitime gravè præjudicium eveniat in partitione hæreditatis: Nec teneri restituere eam, qui nihil cum notabili valetudinis detrimentum non potest; Neque qui ob restitutionem periculum magnum pateretur incidendi in aliqua peccata, vel ipse, vel aliquis suorum, ut si furari cogatur; aut filiam, vel uxorem prostituere propter vicium. Qui per usuras, furta, &c. acquisivit sublimiorem statum, non excusatur a restitutione; vel enim in opinione hominum iuste illum statum acquisivit, vel iniuste. Si iniuste; nihil de sua fama amittit per restitutionem; si iuste, adhuc nullum tamè notabile detrimentum patietur, si paulatim, & per Confessarium restitutum fiat. n. 284. 285.

88. Qui Religionem ingreditur non satisfaciens creditoribus, cum possit; aut non disponens ut illis satisfaciat, peccat mortaliter; valida tamen est professio iure naturæ; & si sit impotens ad solvendum, nec spem habeat quod in seculo manens satisfacere possit, erit etiam licita. Si debita sint incerti domini, quæ proinde pauperibus eroganda sunt, licebit impotenti solvere, Religionem ingredi, licet spes adit quod in seculo manens satisfacere valeat, post breve tempus. Tract. 13. cap. 1. n. 286. Qui brevi tempore, puta intra biennium

vel

vel triennium in seculo manens sperat se posse creditoribus satisfacere, tenetur per illud tempus Religionem ingressum differre; nisi extraordinarium, vel grave periculum incidendi in aliquod peccatum imminet. Probabilis est, debitorem impotentem satisfacere creditoribus intra breve tempus, posse statim ingredi Religionem, cedendo bonis suis in favorem creditorum, si debita sint ex delicto, sive ex contractu oneroso; quia persona non est directe, per se, & ratione sui obligata, sed ratione bonorum. Si debita sint ex liberali promissione, potest statim cedendo bonis suis in favorem creditorum, licite Religionem ingredi, etiam si speret se posse brevi tempore omnibus satisfacere. Tract. 13. cap. 1. n. 287. 288. 290.

89. Non tenetur Prelatus dare licentiam Religiosis ad laborandum ut creditoribus satisfaciat; neque Religiosus etiam ea licentia habita, tenetur ad exercitia sibi difficilia, aut suo statui, vel personæ non convenientia, sed tantum ad ea, quæ nec nimis difficilia sunt, nec suum statum, ac personam dedecent; quædam enim decentia, non vero Sacerdotem; quædam Sacerdotem simplicem, non autem Lectorem, vel Concionatorem, &c. Tract. 13. cap. 1. num. 297. 298. Sixtus V. prohibuit, motu proprio, in Religione recipi eos, qui supra suas facultates fuerint ingenti aere alieno gravati, vel ita obnoxii reddendi rationibus, ut inde timeantur lites, & molestiæ. Hæc prohibitio non extenditur ad moniales; nec comprehendit eos, qui licet de presenti non possint satisfacere, habent tamen unde ex bonis suis successively satisfacere possint; nec eos pro quibus vel Religio, vel alius ad satisfaciendum se offert; nec eos qui habent debita incerta, aut debita ex gratuita, & liberali promissione; nec eos, qui in penam delicti ad solvendum damnati sunt; nec illos, qui etiam in seculo manerent, nulla adest spes, eos satisfacere posse; nec demum eos, qui absque culpa sua ad impotentiam solvendi devenerunt, etiam si sperent in-

tra breve tempus in seculo manendo se posse solvere; Illi ergo tantum comprehenduntur, qui bona sua dilapidando in ludis, &c. & se magno aere alieno gravando, se reddunt impotentes ad solvendum de presenti, poterunt tamen solvere si in seculo maneat. nu. 299. 300. 301.

§. IX.

De compensatione.

90. *Compensatio est debiti pro crediti; inter se invicem contributio.* Compensatio proprie dicta, debitum ex utraque parte requirit; compensatio vero improprie dicta, solum ex una parte debitum supponit, & potius dicitur debiti recuperatio; si enim Petrus mihi debeatur, & solvere nolit, totidem mihi ex bonis ejus subripiendo, quod meum est recuperare. Tract. 13. cap. 1. num. 302. Utrique compensatio, quibuscumque servatis conditionibus, licita est. Ex dispositione juris, condemnatus ad aliquid solvendum injuriato, compensatio uti non potest, nisi alter ex eodem titulo debitor existat. Similiter de iis quæ debentur Principi, Civitati, vel Communitati, non permittitur compensatio. Sic neque debiti ex deposito etiam cum debito ex deposito. Ideoque in his casibus, in foro externo, nequit opponi exceptio compensatoris; in foro tamen conscientie, si absint scandalum, & alter debitum recuperare non possit, poterit creditor uti compensazione, vel retentione. nu. 304. Etiam in debitis diversis rationibus licita est compensatio, num. 306. Potest quis uti compensazione, etiam si debitum non adhuc contractum sit, sed proxime contrahendum, si rationabiliter timeat non sibi solvendum. num. 307. Famæ, vel honoris compensatio, pro alterius dehonorationem, & infamationem non licet; nam esset vindicta. Poterit tamen aggressus suam famam tueri ascendendo, & probando testimonium infamatorum esse mentium. num. 308. Qui alteri promittit se non usurum com-

compensatione, ea uti non potest, & solvere tenetur debitum suum. Qui juravit se soluturum debitum, non expressit cedens juri compensationis, quia illius immemor, ea uti potest, num. 309.

91. Quæ hucusque dicta sunt, præcipue currunt de compensatione propria, applicari tamen possunt, proportionem servata, etiam improprie; quæ vero sequuntur ad improprium compensationem spectant, licet proportionem servata, etiam propria compensationi convenient. Conditiones pro licito usu compensationis sunt sex. Prima. Quod non plus per compensationem auferatur, quam quod debitum erat. Secunda. Quod non fiat compensatio in bonis, quæ debitoris non sunt. Tertia. Quod debitum sit certum, & liquidum. Quarta. Quod compensatio non sit in damnum debitoris, vel alterius; videlicet quod non iterum solvere cogatur, aut remaneat in mala fide, aut alteri imputetur rei ablatio. Quinta. Quod compensatio non fiat, nisi pro re debita ex iustitia. Sexta. Quod occulta compensatio propria auctoritate non fiat, nisi quando debitum per interpellationem iudicis, aut alia via commode recuperari non possit; dummodo, absque scandalo, aut periculo infamie proprie, aut alterius præjudicio fiat. *Tract. 13. cap. 1. num. 310. &c.* Excommunicatio lata contra factum committentes, non comprehendit eos, qui iusta compensatione utuntur. n. 14.

92. Famuli, & famulae domesticæ non possunt occulte lubripere heris suis, ad compendandam operam suam, quam majorem iudicant salario, quod recipiunt. Quare qui libera, & spontanea voluntate cum domino paciscuntur de mercede, aut stipendio inferiori eo quod debetur, eo quia supplex petiit quis recipi in obsequium, quem dominus non recipere; nequeunt taliter paciscentes uti compensatione occulta. Ceterum cum absque pacto explicito obsequium suscipitur, illud tenetur iustum stipendium, quod lege, vel consuetudine taxatum est.

Si dominus tacite, vel expresse aliquis famulo promisit, & non præstavit, poterit famulus sibi occulte compensare pro estimatione ejus quod promissum fuerat: similiter si dominus occupat famulum aliis horis, vel ministeris, quibus non tenetur. Denique si ex necessitate cum stipendio inferiori suum locavit obsequium, quia dominus amplius dare noluit, absque animo tamen condonandi id fecit, ne amitteret vitæ sustentationem; aut etiam si condonavit, fuit tamen pactum iniustum, & infra limites iusti stipendii, poterit per compensationem reduci ad æqualitatem. n. 315. 316. 317. Habens debitum certum, & creditum tantum probabile, licet alia conditiones non desint, compensatione uti nequit. Generaliter loquendo uti non licet compensatione, quando opinio debitoris, & creditoris sunt æque probabiles. In aliquibus tamen particularibus casibus; prout asserunt graves Doctores, cum æquali probabilitate uti licet; sicuti suo loco dicitur. In omnibus autem casibus, cum opinio probabiliori, quod res mihi debetur, compensatione uti possum; quod enim probabilius est, humano modo, & moraliter certum est. n. 319. 324.

C A P U T IV.

De contrahibus.

S. I.

De contrahibus in communi.

93. **C**ontractus alius est absolutus proprius, & perfectus, & hic definitur quod sit *libero, citroque obligatio*. Alius est imperfectus, improprius, & late sumptus, qui cum pacto coincidit: & est *conventio duorum, obligationem saltem in altero partem*. *Tract. 14. cap. 1. num. 2.* Contractus perfecti, & absoluti dividuntur in nominatos, & innominatos. Innominati sunt qui proprio nomine carent.

rent, quorum sunt 4. species: *Do ut des: facio ut facias: facio ut des: do ut facias*. Contractus nominati sunt, quorum specifica ratio proprio nomine significatur; nam vel per contractum transferitur gratiote rei dominium, & tunc datur contractus imperfectus, ut *donatio, legatum &c.* vel non gratiote, & tunc si transferatur rei dominium per pecuniam, erit *emptio, & venditio*; si rei pro re, datur *permutatio*, vel *mutuum*; si pecunia pro pecunia, erit *ambitus*; si rei dominium non transferatur, sed tantum usufructus pro annua pensione, est *Emphyteusis*; vel *Feudum*; si tantum concedatur usus nudus rei non consumptibilis, sine pretio, est *commodatum*; si vero pro pretio, est *locatio, & conductio*. Ad enumeratos autem referuntur omnes alii ab Auctoribus recensiti. Verum de his tantum hic agendum est, quorum notitia propius ad Confessoriorum pertinet institutum, nempe de *emptione & venditione*; de *mutuo*, & *usura*; de *contractu societatis*, de *cambio*, *censo*, *ludo*, *promissione*, *donatione*, *testamentis*, & *ultimis voluntatibus*, num. 3.

94. Contractus in communi sumptus est vel explicitus, & formalis; vel implicitus seu virtualis. Ille est, in quo duo, verbis, vel signis exprimentibus consensum in idem, conveniunt. Implicitus vero, in quo tantum, ex vi legis, vel consuetudinis datur conventio; ratione officii &c., ut inter Tutorem, & pupillum; & hic non est proprie contractus, sed quasi contractus. Dividitur quoque in *lucrative*, & *onerofum*; nudum, & *vestitum*. Contractus lucrative est, in quo nihil rependitur, ut *promissio*, *donatio*, *legatum*, *commodatum*; *onerofum*, in quo aliquid pro eo quod datur solvi debet, vel præstari, ut *emptio &c.* Nudus contractus, seu pactum est, quod omni firmitate caret, & in mera conventionione consistit; vestitus est contractus, cum aliquid addit, unde iure Civili, vel Canonico roboratur; ut si sit ex altera parte impletus; si accedat formula stipulationis, aut publi-

cum instrumentum, num. 4. Quatuor modis perficitur substantiater contractus: consensu quomodolibet expresso, determinata forma verborum, scriptura, & rei traditione. Rei traditione perficitur donatio, depositum, mutuum, commodatum, & pignus. num. 5. In contrahibus, qui solo reciproco consensu perficiuntur, alter sine alterius consensu resilere non potest. In iis, qui scriptura perficiuntur non obligantur contrahentes ante illam, ea vero confecta, nequeunt sine mutuo consensu resiliere. In iis vero, qui rei traditione perficiuntur, antequam res tradatur potest alteruter resiliere, non autem postea. Ceterum quia regula obligationis est contrahentium intentio, maxime in contractu explicata; si aliter conveniant, eorum intentioni standum est, & etiam consuetudini, & legibus municipilibus, num. 6. Solis signis externis, absque animo contrahendi, non perficitur contractus obligationem in conscientia inducens. n. 7.

95. Probabilis est omnes contractus, metu gravi celebratos, tam iure naturæ inspecto, quam positivo validos esse: exceptis aliquibus, qui iure positivo nulli sunt, si ex metu gravi procedant, nempe matrimonium, sponsalia, dotis promissio, & solutio, electio Prælati, auctoritas Tutorum, promissio vel traditio rerum Ecclesiasticarum, vota quæcumque, jurisdictionis, aut prorogatio jurisdictionis. *Tract. 14. cap. 1. num. 11. 12.* Licet iure naturæ, aut positivo, contractus ex metu gravi celebratos irritus non sit, est tamen irritabilis ex parte metum patientis, eui datur actio in foro externo, contra eum qui metum incussit, sive contractus fuerit lucrative, sive onerosus, num. 13. Facto contractu ex metu iniusto dante causam illi, licet bona fide res transierat ad alium possessorem, ab eo qui metum passus est repeti potest. n. 15.

96. Dolus aliquando sumitur pro solertia, & sic est habitus ad inveniendum de repente quod congruit. Aliquando sumitur in malam partem, & est calliditas.

compensatione, ea uti non potest, & solvere tenetur debitum suum. Qui juravit se soluturum debitum, non expressit cedens juri compensationis, quia illius immemor, ea uti potest, num. 309.

91. Quæ hucusque dicta sunt, præcipue currunt de compensatione propria, applicari tamen possunt, proportionem servata, etiam improprie; quæ vero sequuntur ad improprium compensationem spectant, licet proportionem servata, etiam propria compensationi convenient. Conditiones pro licito usu compensationis sunt sex. Prima. Quod non plus per compensationem auferatur, quam quod debitum erat. Secunda. Quod non fiat compensatio in bonis, quæ debitoris non sunt. Tertia. Quod debitum sit certum, & liquidum. Quarta. Quod compensatio non sit in damnum debitoris, vel alterius; videlicet quod non iterum solvere cogatur, aut remaneat in mala fide, aut alteri imputetur rei ablatio. Quinta. Quod compensatio non fiat, nisi pro re debita ex iustitia. Sexta. Quod occulta compensatio propria auctoritate non fiat, nisi quando debitum per interpellationem iudicis, aut alia via commode recuperari non possit; dummodo, absque scandalo, aut periculo infamie proprie, aut alterius præjudicio fiat. *Tract. 13. cap. 1. num. 310. &c.* Excommunicatio lata contra factum committentes, non comprehendit eos, qui iusta compensatione utuntur. n. 14.

92. Famuli, & famulæ domesticæ non possunt occulte lubripere heris suis, ad compendandam operam suam, quam majorem iudicant salario, quod recipiunt. Quare qui libera, & spontanea voluntate cum domino paciscuntur de mercede, aut stipendio inferiori eo quod debetur, eo quia supplex petiit quis recipi in obsequium, quem dominus non recipere; nequeunt taliter paciscentes uti compensatione occulta. Ceterum cum absque pacto explicito obsequium suscipitur, illud tenetur iustum stipendium, quod lege, vel consuetudine taxatum est.

Si dominus tacite, vel expresse aliquis famulo promisit, & non præstavit, poterit famulus sibi occulte compensare pro estimatione ejus quod promissum fuerat: similiter si dominus occupat famulum aliis horis, vel ministeris, quibus non tenetur. Denique si ex necessitate cum stipendio inferiori suum locavit obsequium, quia dominus amplius dare noluit, absque animo tamen condonandi id fecit, ne amitteret vitæ sustentationem; aut etiam si condonavit, fuit tamen pactum iniustum, & infra limites iusti stipendii, poterit per compensationem reduci ad æqualitatem. n. 315. 316. 317. Habens debitum certum, & creditum tantum probabile, licet alia conditiones non desint, compensatione uti nequit. Generaliter loquendo uti non licet compensatione, quando opinio debitoris, & creditoris sunt æque probabiles. In aliquibus tamen particularibus casibus; prout asserunt graves Doctores, cum æquali probabilitate uti licet; sicuti suo loco dicitur. In omnibus autem casibus, cum opinio probabiliori, quod res mihi debetur, compensatione uti possum; quod enim probabilius est, humano modo, & moraliter certum est. n. 319. 324.

C A P U T IV.

De contrahibus.

S. I.

De contrahibus in communi.

93. **C**ontractus alius est absolutus proprius, & perfectus, & hic desinitur quod sit *Utrius, utroque obligatio*. Alius est imperfectus, improprius, & late sumptus, qui cum pacto coincidit: & est *conventio duorum, obligationem saltem in altero partem*. *Tract. 14. cap. 1. num. 2.* Contractus perfecti, & absoluti dividuntur in nominatos, & innominatos. Innominati sunt qui proprio nomine carent.

rent, quorum sunt 4. species: *Do ut des: facio ut facias: facio ut des: do ut facias*. Contractus nominati sunt, quorum specifica ratio proprio nomine significatur; nam vel per contractum transferitur gratiæ rei dominium, & tunc datur contractus imperfectus, ut *donatio, legatum &c.* vel non gratiæ, & tunc si transferatur rei dominium per pecuniam, erit *emptio, & venditio*; si rei pro re, datur *permutatio*, vel *mutuum*; si pecuniæ pro pecuniâ, erit *mutuum*; si rei dominium non transferatur, sed tantum usufructus pro annua pensione, est *Emphyteusis*, vel *Feudum*; si tantum concedatur usus nudus rei non consumptibilis, sine pretio, est *commodatum*; si vero pro pretio, est *locatio, & conductio*. Ad enumeratos autem referuntur omnes alii ab Auctoribus recensiti. Verum de his tantum hic agendum est, quorum notitia propius ad Confessoriorum pertinet institutum, nempe de *emptio* & *venditione*; de *mutuo*, & *usura*; de *contractu societatis*, de *cambio*, *censo*, *ludo*, *promissione*, *donatione*, *testamentis*, & *ultimis voluntatibus*, num. 3.

94. Contractus in communi sumptus est vel explicitus, & formalis; vel implicitus seu virtualis. Ille est, in quo duo, verbis, vel signis exprimentibus consensum in idem, conveniunt. Implicitus vero, in quo tantum, ex vi legis, vel consuetudinis datur conventio; ratione officii &c., ut inter Tutorem, & pupillum; & hic non est proprie contractus, sed quasi contractus. Dividitur quoque in *lucrative*, & *onerose*; nudum, & *vestitum*. Contractus *lucrative* est, in quo nihil rependitur, ut *promissio*, *donatio*, *legatum*, *commodatum*; *onerose*, in quo aliquid pro eo quod datur solvi debet, vel præstari, ut *emptio* &c. Nudus contractus, seu pactum est, quod omni firmitate caret, & in mera conventionione consistit; vestitus est contractus, cum aliquid addit, unde iure Civili, vel Canonico roboratur; ut si sit ex altera parte impletus; si accedat formula stipulationis, aut publi-

cum instrumentum, num. 4. Quatuor modis perficitur substantiâ contractus: consensu quomodolibet expresso, determinata forma verborum, scriptura, & rei traditione. Rei traditione perficitur donatio, depositum, mutuum, commodatum, & pignus. num. 5. In contrahibus, qui solo reciproco consensu perficiuntur, alter sine alterius consensu resilere non potest. In iis, qui scriptura perficiuntur non obligantur contrahentes ante illam, ea vero confecta, nequeunt sine mutuo consensu resiliere. In iis vero, qui rei traditione perficiuntur, antequam res tradatur potest alteruter resiliere, non autem postea. Ceterum quia regula obligationis est contrahentium intentio, maxime in contractu explicata; si aliter conveniant, eorum intentioni standum est, & etiam consuetudini, & legibus municipilibus, num. 6. Solis signis externis, absque animo contrahendi, non perficitur contractus obligationem in conscientia inducens. n. 7.

95. Probabilis est omnes contractus, metu gravi celebratos, tam iure naturæ inspecto, quam positivo validos esse: exceptis aliquibus, qui iure positivo nulli sunt, si ex metu gravi procedant, nempe matrimonium, sponsalia, dotis promissio, & solutio, electio Prælati, auctoritas Tutorum, promissio vel traditio rerum Ecclesiasticarum, vota quæcumque, jurisdictionis, aut prorogatio jurisdictionis. *Tract. 14. cap. 1. num. 11. 12.* Licet iure naturæ, aut positivo, contractus ex metu gravi celebratos irritus non sit, est tamen irritabilis ex parte metum patientis, eui datur actio in foro externo, contra eum qui metum incussit, sive contractus fuerit *lucrative*, sive *onerose*, num. 13. Facto contractu ex metu iniusto dante causam illi, licet bona fide res transiit ad alium possessorem, ab eo qui metum passus est repeti potest. n. 15.

96. Dolus aliquando sumitur pro solertia, & sic est habitus ad inveniendum de repente quod congruit. Aliquando sumitur in malam partem, & est calliditas.

tas, fallacia, machinatio ad circumven-
niendum, fallendum, & decipiendum
alterum adhibita. Calliditas est in ani-
mo: fallacia in verbis falsa: machina-
tio in verbis artificiosis ad decipiendum
ordinatis. Dolus proprie dicitur quando
calliditas, & fallacia est ex parte ven-
dentis. Et quia dolus, & error æquo
passu currunt; quod de uno dicitur, et-
iam de alio intelligendum est. *Traç.*
14. cap. 1. num. 17. Dolus, sive error
est vel circa substantiam rei, vel circa
accidentia. Circa substantiam est, si v.
grat. Asinum pro equo emas: si con-
traxisti matrimonium cum Berta, pu-
tans contrahere cum Paula. Circa acci-
dentia est, cum v. grat. volebas rem em-
mere, sed non tali pretio: si contrahas
matrimonium cum paupere, quam pu-
tabas divitem; vel cum corrupta putans
esse virginem. Rursus error, & dolus
potest esse concomitans, & non dans
causam contractui; quia etiam agnita
veritate, adhuc heret: vel antecedens
& dans causam contractui: quia eo de-
recto non celebraretur contractus; & po-
test procedere a quolibet contrahentium,
vel ab alio tertio. num. 18. Si dolus,
a quocunque procedat, ex natura sua reddit
contractum nullum, sive sit antecedens,
sive concomitans. num. 19. Si non sit
circa substantiam, & sit tantum con-
comitans, non dans causam contractui,
validus est contractus, etiam si deceptio
sit ultra dimidium; verum si deceptio
sit ultra dimidium, contractus rescindi-
bilis est ex parte decepti; cui datur ac-
tio pro foro externo. In foro autem
conscientie debet contractus reduci ad
æqualitatem, etiam si deceptio sit infra
dimidium. n. 20. Si non sit circa sub-
stantiam, sed circa qualitates rei, det
tamen causam contractui, probabilis est
esse adhuc validum contractum; verum
si ex natura sua rescindibilis est, rescin-
di debet ad beneficium ejus, qui de-
cepit est. n. 21. 22.

97. Conditiones contra substantiam
contractus, tam matrimonium, quam
omnes alios contractus, nullos & irri-

tos reddunt. *Traç.* 14. cap. 1. num. 23.
Conditiones de futuro, (nam illæ que
sunt de presenti, vel de præterito non
sunt vere conditiones,) aliæ sunt nec-
essariæ vel ex natura rei; ut si cras sol-
vetur; vel ex suppositione decreti di-
vini contrahentibus noti, ut si Antichri-
stus venerit: Aliæ sunt generales, que
omnibus intant contractibus, ut si vi-
xerimus &c. Aliæ impossibiles, vel ex
natura rei, ut si tergeris cœlum digi-
to; vel ex jure positivo, ut si pupillus
absque Tutoris consensu contraxerit; vel
ipso facto, ut si cum inope loquens di-
cas, si dederis mihi mille aureos; vel
ex suppositione, ut si ei, cuius pater o-
bit, dicas, si vixerit pater tuus: Aliæ
contingentes, quarum quedam honestas
sunt; & sine peccato impleri possunt;
quædam vero turpes, quæ sine peccato
impleri non possunt. n. 24.

98. Conditiones necessariæ ex natura
rei, aut ex suppositione decreti divini,
non suspendunt contractum, sed eum ab-
solutum relinquunt, & habentur pro im-
pletis. Idem dicendum de conditionibus
generalibus, nisi aliter ac omnibus con-
tractibus intant, contractui opponantur;
ut contraho tecum si probaveris te con-
sensum præbuisse. *Traç.* 14. cap. 1. nu-
25. 26. Conditiones impossibiles, ut ta-
les cognita, & serio appositæ irritum
reddunt quemcunque contractum. At
si non consistit de intentione contrahen-
tis, an tali conditioni voluerit suum al-
ligare consensum; tunc ipsa conditio im-
possibilis, pro foro interno, & externo
ex speciali juris dispositione rejicitur tan-
tum a matrimonio, a sponsalibus, & ul-
timis voluntatibus, & habetur pro non
apposita: & idem dicendum de condi-
tionibus turpibus, ideoque si quis con-
trahat sponsalia cum Berta sub condi-
tione, si sui corporis copiam sibi fecerit,
& non consistit de intentione, qua vo-
luerit suum consensum tali conditioni
aligare; judicandum est, eum absolute
sponsalia contraxisse. num. 27. Verum
conditiones turpes, & impossibiles, sive
ex natura rei, sive ex suppositione, si
ve physice, sive moraliter, quæ non
pos-

possunt apponi absque peccato, adjectæ
reliquis contrahibus, præter enumerat-
os, (si non consistit eas ex joco appo-
sitas, & non serio,) eos in utroque fo-
ro nullos, & irritos relinquunt. num. 28.
Contractus sub conditione contingenti de
futuro licita, & honesta, ante, vel in
ipso contractu apposita, suspenditur us-
que ad illius eventum; & statim ac con-
ditio impletur, fit absolutus absque no-
vo consensu, juxta probabiliorum sen-
tentiam, dummodo prior consensu non
fuerit retractatus. num. 29. 30. Si con-
ditio adiciatur ut modus, seu tamquam
onus contractui appositum, contractum
non suspendit, sed absolutus evadit, cum
onere tamen imposito, si fit de re licita;
si vero de re illicita, si sit de re illicita. n. 31.

99. Triplex est obligatio: naturalis,
civilis, & honoraria, seu antidora. Natu-
ralis in contractu oritur ex iustitia,
& obligat sub gravi. Civilis est pro fo-
ro externo, in quo datur actio, & ex-
ceptio adversus obligatum in favorem
alterius. Antidora obligat tantum ex fi-
delitate, & veritate, qua homines ho-
norati solent verbum suum implere.
Traç. 14. cap. 1. num. 32. Jure naturæ
nempe uti rationis carens, aut honorum
suorum liberam administrationem non
habens, habilis est ad contrahendum.
num. 33. Jure positivo prodigus, per
sententiam judicis talis declaratus, in-
habilis est ad contrahendum, etiam si ei
interdicta non sit honorum administratio,
vel assignatus Tutor. num. 34. Servus
naturaliter obligari potest, minime ta-
men civiliter quædam servus est. num.
35. Princeps supremus cum suis subditis
contrahere potest, & naturaliter obliga-
ri, non vere civiliter. Tutor, aut Cu-
rator durante tutela, vel cura neque-
unt cum pupillo, vel minore respective
contrahere. num. 36. Executores testa-
mentarii nequeunt res sui defuncti emere,
nisi ex judicis auctoritate, vel coe-
xecutoris consensu; & generaliter omnes
administratores nequeunt emere res quas
administrent, nec circa eas alium con-
tractum habere. n. 37.

Part. I.

100. Tutor ille est, qui pupillo ad
curam, & custodiam illius, & admini-
strationem bonorum assignatur. Curator
est, qui minori ad eundem finem ad-
dicitur. Pupillus est, qui pubertatem na-
ctus non est: quæ in viris decimoquar-
to, in feminis duodecimo anno habetur.
Minor est, qui pubertatem nactus
est, sed 25. annum nondum implevit.
Proximus pubertatis natus dicitur, a 10. ad
14. annum: femina a 9. cum dimi-
dia ad 12. Infans est, sive mas, sive fe-
mina ante 7. annum. Filiusfamilias ille
dicitur, qui est sub patria potestate, an-
tequam emancipetur. Res mobiles quæ
servando servari possunt dicuntur illæ,
quæ ultra triennium conservari possunt;
ut pecunie gemmæ &c. *Traç.* 14. cap.
1. num. 38. Tam minor, quam pupil-
lus etiam non proximis pubertati, &
filiisfamilias, si sint doli capaces, pos-
sunt naturaliter obligari pro promissio-
nem, vel aliud pactum, de bonis quo-
rum habent administrationem absolutam,
ut sunt quæ a parentibus, vel Tutori-
bus illis dantur ad libitum expendenda,
necnon bona castrensia, aut quasi cas-
trensia. Poterit tamen uterque si læsus
sit, uti beneficio restitutionis in inte-
grum; & poterit pater, aut Tutor ante
pubertatem tales contractus rescindere.
num. 39. Minor, & pupillus, sive Tu-
torem seu Curatorem habeant, sive non
habeant, nec civiliter nec naturaliter
obligari possunt de bonis immodicis,
vel mobilibus quæ servando servari pos-
sunt, nec ea alienare nisi ex justa cau-
sa, nempe ad solvenda debita, vel ob
alimenta, & cum auctoritate Judicis;
& alienatio aliter facta irrita est, & nulla,
licet Tutoris aut Curatoris adit consen-
sus. n. 40.

101. Circa alia bona mobilia, quæ ser-
vando servari non possunt, minor, si
Curator careat, potest & civiliter, &
naturaliter obligari; sed si læsus sit, be-
neficio restitutionis in integrum uti po-
test: pupillus vero, etiam pubertati pro-
ximus, nequit civiliter obligari: potest
tamen in proprium commodum sibi al-
terum obligare. Minor, & pupillus ha-
ben-

bentes Curatorem seu Tutorem, ex illius auctoritate, in rebus mobilibus que servando servari non possunt, possunt contrahere, & tum civiliter, tum naturaliter obligari. Quod si absque tali auctoritate contrahant, licet alios sibi in proprium commodum obligent, ipsi tamen civiliter minime obligantur. Potest tamen qui cum minore sic contraxit, non implere contractum, donec Curatoris assensus, vel iudicis decretum accedat, ubi fuerit necessarium; nisi juramento contractum firmaverit. *Tract. 14. cap. 1. num. 41.* Venit est minorem & pupillum, sine Tutoris, seu Curatoris respectiva auctoritate contrahentes de bonis mobilibus, que servando servari non possunt, naturaliter obligati: ac proinde ab ipsis recipientem, non teneri ante iudicis sententiam rem ab ipsis acceptam restituere: & loquimur de pupillo proximo pubertati, cum extraneis contrahente; nam si cum ipso Tutore contrahat, certum est nullo modo obligari. *num. 42. 45.* Filiifamilias de bonis castrensibus, aut quasi castrensibus, & civiliter, & naturaliter obligari possunt. Ex consensu autem patris valide possunt alienare bona adventitia, vel profecticia: (nisi immobilia sint, aut mobilia pretiosa, que servando servari possunt, quia pro his, etiam iudicis sententia requiritur.) sufficit autem tacita patris licentia. Denique obligari potest filiusfamilias, contractu inominato: facio ut facias: facio ut des: etiam sine consensu patris; & tunc obligabitur saltem naturaliter, dummodo non sit in præjudicium patris, vel alterius. *n. 48.*

102. Contractus absque solemnitate substantiali a lege pro ejus valore assignata celebratus: omnino invalidus est, etiam in foro conscientie, & ante omnem iudicis sententiam, juxta probabiliorum opinionem. *Tract. 14. cap. 1. sum. 51.* Ex hoc sequitur non posse heredem, aut legatarium, testamentum minus solemniter institutum, hereditatem, vel legatum procurare, vel adeptum retinere, quia tale testamentum se-

cundum hanc sententiam, invalidum est; & si aliqua via hereditatem, vel legatum adipiscatur; potest hæres ab intestato uti compensatione occulta, que probabiliorum opinionem habenti, licita est. *num. 52.* Dupliciter contractus dicitur juramento firmari: vel quia erat ad nutum contrahentis, vel alterius revocabilis: vel quia ipso jure nullus, & invalidus erat, & addito juramento, firmus & validus fit: & neutrum habet ex jure naturæ, sed tantum positivo. Præterea aliud est juramentum valere, & manere jurantem coram Deo obligatum; aliud vero confirmare contractum: nam in primo casu, nullum alteri jus acquiritur, & remanet contractus prout erat validus vel invalidus; & potest sine præjudicio tertii relaxari; est enim autem qui juravit perjurus, si non observet, non vero injustus. At si juramentum confirmet contractum, redditur contractus irrevocabilis ratione juramenti; & jurans obligatus remanet, non solum ex Religione, sed & ex justitia. Et si relaxationem gravi de causa obtineat; hæc solum præstat ut possit in iudicio agere circa valorem contractus. *n. 55.*

103. Juramentum confirmans contractum validum, relaxari non potest; etiam a Summo Pontifice, sine urgente, & extraordinaria causa, propter jus alteri acquisitum: & hujus juramenti obligatio transit etiam ad heredes; Si vero non confirmet contractum; relaxari potest, nec obligatio transit ad heredes, quia vel solum est personalis, vel realis erga Deum. *Tract. 14. cap. 1. num. 56.* Quoties contractus a jure irritatur, vel irritabilis, & rescindibilis redditur in odium creditoris, juramento non firmatur: ut cum quis juravit dare 100. latroni: aut usurario solvere usuras: aut cuiuscunque ex metu gravi quid promisit sub juramento. Item quando contractus, ob bonum publicum reprobatum a jure, nec juramento firmatur, nec ipsum juramentum validum est, sed nullum: ut si quis ex metu gravi contraheret sponsalia, eaque juramento fir-

firmaret. *num. 67.* Si juramentum apponatur contractui irritabili, in favorem jurantis, confirmat contractum. *num. 68.* Si contractus ex natura sua sit irritus, vel irritabilis, juramento non firmatur; validum tamen est juramentum, si sit de re licita. Quare si quis juravit non revocare promissionem factam absenti, talis promissio ante acceptationem, juramento non firmatur; quia ex natura sua ante acceptationem revocabilis est. *n. 69.*

104. Quando actus talis est, ut ipse, vel promissio ratificationis, aut non revocationis illius inducat obligationem naturalem, juramento firmatur, etiam si aliis jure civili sit imitus vel irritabilis, nisi vis, aut fraus intercesserit: si vero fraus, vel metus detur, aut aliis nulla ex contracta obligatio naturalis confurgat, juramentum, quamvis aliis validum, & coram Deo adimplendum, talem contractum non confirmat. *Tract. 14. cap. 1. num. 70.* Hinc sequitur juramento firmari, serique irrevocabiles contractus minorum, absque consensu Curatorum circa res mobiles, que servando servari non possunt: donationes inter patrem, & filium non emancipatum; & inter virum, & uxorem: promissionem solvendi, vel non repetendi; quod credito quis amisit ex ludo non vetito: seditutionem mulieris per publicum instrumentum: renunciationem successione in paterna hereditate: promissionem instituti hunc heredem, non revocandi testamentum, tot solvendi in penam si revocaverit: donationem omnium bonorum presentium, & futurorum, & denique omnia pacta nuda. E contra vero minime juramento firmari contractus minorum, aut pupillorum de re immobili, absque auctoritate iudicis celebratos; contractus prodigi, cui assignatus est Tutor, absque ejus consensu factos; contractus in quibus non servata sunt solemnitas substantialis: & denique omnes illos, ex quibus obligatio naturalis non confurgit. *num. 72. 73.*

105. *Restitutio in integrum, est prioris*

status redintegratio. Locum habet quando contractus fuit quidem ratus iure iero, & secundum communem juris formam; sed in favorem læsi, auctoritate iudicis, in irritum revocatur. Hoc beneficium præcipue concessum est minoribus, si antequam 25. annum compleverint, damnum accepit in aliquo contractu, non satis prudenter, & circumspicte factò, licet talis contractus de auctoritate Tutoris, aut Curatoris, aut etiam iudicis factus sit. Potest autem fieri hæc restitutio, vel rescindendo contractum, vel faciendo quod alius reddat pretium, in quo minor læsus fuit, etiam si sit infra dimidium. Durat hoc beneficium restitutionis in integrum adversus omnes contractus, in quibus læsus fuit minor, (si celebrati sunt ante annum 25. completum,) quatuor annis post 25. idest usque ad 29. completum. *Tract. 14. cap. 1. num. 74.* Ut hoc beneficium locum habeat, debet minor esse læsus in notabili quantitate, respectively ad totum, de quo est contractus, inspecto etiam damno emergente, vel lucro cessante; & hæc læsio debet provenire ex vi ipsius contractus. *num. 75.* Beneficium restitutionis in integrum minor uti potest: si ex venditione læsus est: si læsus est in mutuo accepto; quia nimirum pecuniam quam mutuo accepit, amisit, vel inutiliter consumpsit; & solum reddere tenetur id, in quo factus est ditor: Si debitor pecunias debitas illi solvat, non interveniente auctoritate Tutoris, vel Curatoris; tunc enim solutio nulla est civiliter, nisi pecunia in specie duret, vel converta sit in æquivalentem, & in utilitatem minoris; in conscientia tamen non tenebitur iterum solvere, nisi post sententiam iudicis; Si auctoritate Curatoris facta fuit solutio, debitor manet liber; et si pecunia perperda sit, vel inutiliter consumpta, poterit minor adhuc uti beneficio restitutionis in integrum; sed tunc debitor habebit actionem adversus Curatorem; ceterum si debitor iudicis auctoritate solvere coactus fuit, liber perfecte remanet; nec datur locus beneficium

restitutionis in integrum: Si rem magni momenti donavit, sine rationabili causa: Si lesus est in quasi contractu, quia v.g. lucrosam repudiavit hereditatem, vel damnosam acceptavit, vel partem deteriorem elegit. n. 76.

106. Minor beneficio restitutionis in integrum uti non potest: quando contractus prudenter celebratus fuit ab eo: quando contractum in minoritate initum, jam factus major ratificavit: si contractum juramento firmavit; dummodo vi, aus dolo non fuerit coactus jurare; quia tunc poterit juramenti relaxationem obtinere, & postea beneficio restitutionis uti: si fecit renunciationem bonorum, ante professionem, juxta formam Tridentini. Tract. 14. cap. 1. num. 77. Si res alienata fuit a minore contractu gratuito, restitui debent etiam omnes fructus percepti, deductis expensis, num. 78. Minor cui solutio legitime facta est, potest tuta conscientia uti beneficio restitutionis in integrum, & iterum repetere illam propter periculum fraudis, licet nulla fraus de facto detur. num. 79. Hoc beneficium conceditur etiam Ecclesiis, & aliis pijs locis, ut Monasteriis, Hospitalibus &c. quæ sicut minores possunt restitui post 4. annos a celebrato contractu, & etiam ultra quadricennium si Ecclesia enormiter læsa sit ex contractu. Minime tamen convenit hoc privilegium Ecclesiasticis particulatibus, in suis privatis contractibus privato nomine factis. Conceditur etiam Reipublicæ, & cujusvis oppido. Similiter supremis Principibus, quoad bona Principatus. Interdum etiam rudibus, ut rusticis, & mulieribus. Ac denique militibus, tempore quo sunt in bello. Absentibus vero causa Reipublicæ, conceditur tantum quoad prescriptionem, ne procedat contra ipsos. n. 80.

§. II.

De emptione, & venditione.

107. *Emptio, & venditio est contractus, in quo de merce determinata, pro determinato pretio pacifcitur, duorumque consensu completur.* Tract. 14. cap. 2. num. 1. Traditio rei non est de essentia hujus contractus: verum si inter contractantes conveniatur ante ipsam venditionem de conscribenda scriptura, de retrahenda, de pretio solvendo, non perficitur contractus usque dum appositæ conditiones implentur. n. 4. 5. Ante rei traditionem, dominium per emptionem & venditionem non transferitur, sed emptor acquirit solum jus ad rem, etiam si pretium solutum sit. num. 6. Immo licet venditio perfecta sit quoad substantiam, & res tradita emptori, non transferatur in eum rei dominium, quousque solvat pretium, aut alio modo satisfaciat venditori, minus tamen vel offerendo pretium, vel dando fidejussorem, aut pignus; nisi venditor illi fidat, & pretium pro soluto habeat. num. 7. Res in solidum vendita duobus emptoribus, si nulli tradita est, debetur priori emptori: si autem priori solum vendita fuit, secundo debetur, quia non solum jus ad rem per emptionem, sed etiam jus in re, & dominium ejus per traditionem acquisivit. num. 8. Quod si primus emptor habeat ex jure privilegium, ut res empta, sine traditione transeat in ejus dominium, ut habent Ecclesiæ, loca pia & Civitates; etiam si secundo emptori tradita esset, debet emptori privilegio reddi; quia secundus per traditionem rei, obfistente alterius privilegio, dominium minime acquisivit. Idem dicendum de emptore cui res hypothecata erat in securitatem contractus. num. 9. Si aliquis ex emptoribus privilegiatus, vel secundus emptor, cui res tradita fuit, mala fide processerit, quia consensu prioris contractus rem emerant; poterit prior emptor ab illis rem evincere tanquam in fraudem

dem ipsius alienatam, sponte tamen priori emptori rem tradere non tenetur, nisi induxerint venditorem ad vendendum ipsa; si autem non fuerint consensu prioris contractus, non poterit prior rem evincere, nisi ei debeat ex titulo oneroso, secundus vero ex titulo gratuito, eam possideat; Donatarius tamen rem reddere non tenetur, nisi emptor illam intra tempus a jure statutum exegerit. num. 9.

108. Supposita venditione ita perfecta quoad substantiam, ut non sit liberum partibus retinere, & re tradita; licet pretium nondum solutum sit, dummodo tamen pro soluto habeatur; si res pereat, certum est apud omnes, ipsi emptori perire. Si res vendita, & nondum tradita determinata fuit in specie, ut dicuntur juristicæ, vel in individuo, ut dicuntur Theologi, ut hic equus, hoc triticum horreum; hoc vini dolium &c., & vendita fuit ad corpus, sic dicendo: vendo tibi hoc vini dolium 30. argenteis; si pereat, vel effundatur, emptori perit, & effundatur. Si vero vendita fuit ad mensuram, dicendo: vendo tibi hoc vini dolium 3; argenteis pro qualibet mensura; si ante mensurationem perit, venditori perit; dummodo emptor non fuerit in mora, ne constituto tempore metiretur. Quando res vendita fuit in genere, non vero in specie, sive in individuo, ut si verb. grat. dicatur: vendo tibi tot mensuras tritici, tot oves &c. si pereat, venditori perit, emptore retinente jus, non in aliquod determinatum individuum, sed ad genus, ut sibi aliunde supplicetur; nisi convenierit, ut oves de illo grege, qui postea perit, traderentur. Tract. 14. cap. 1. n. 11. 12. Licet rei indeterminata, & vendita ad mensuram, periculum quoad substantiam pertineat ad venditorem; augmentum tamen, vel decrementum pretii pertinet ad emptorem; ita ut si interim absque culpa venditoris fiat deterior, vel hat melior, emptori fiat; & si tempore traditionis decrevit in pretio, in damnum emptoris decrevisse censetur. n. 13.

109. Fructus rei venditæ pendentes

ab arboribus, (si contractus non dissolvatur,) secundum valorem, quem habent quando res venditur, certum est pertinere ad emptorem, etiam antequam tradatur res, & solvatur ab emptore pretium; quia fructus pendentes, tempore contractus sunt pars rei emptæ. Fructus rei ex ipsa proveniente post contractum, & post ipsius rei traditionem, si solum sit pretium, vel pro soluto habitum, vel ab emptore oblatum, vel data fidejussio, ex communi sententia pertinent ad emptorem. Immo etiam ante ipsius rei traditionem, & ante solutum pretium, licet emptor sit in mora solvendi, nec cautionem dederit; si res vendita sit ad corpus, probabilis est, tales fructus pertinere ad emptorem; quia æquum est ut rei fructus percipiat, qui eisdem rei periculum, juxta superiora dicta, in se suscepit. Tract. 14. cap. 2. num. 14. 15. 17. 18. Probabilis est non posse, abique peccato usuræ, venditorem pro dilatione solutionis pretii, fructus rei, vel interesse percipere, vel id in pactum deducere; nisi venditor, ratione dilationis prædictæ, aliquod damnum emergens, vel lucrum cessans patiat; nam dilatio solutionis equiparatur mutuo. num. 19.

110. Quatuor modis dissolvi potest contractus. Primo. Si contractus celebratus fuit cum pacto adjectionis in diem, hoc modo: vendo tibi domum hæc lege, ut si intra annum alius meliorem conditionem obtulerit, domus sit inempta; vel cum pacto legis commissoriæ, ut: Vendo tibi domum, hæc lege, quod si intra annum pretium non solvas, domus sit inempta, & nullus contractus; & uterque iste contractus celebrari potest verbis declarantibus contractum, ipso facto esse nullum, ut in præmissis exemplis; vel verbis declarantibus contractum dissolvendum, tempore designato; ut si dicatur: vendo tibi domum hæc lege, ut si intra annum pretium non solvas, contractus ex tunc, seu completo anno dissolvatur. Secundo. Si celebratur contractus cum pacto

retroventionis, ut si dicas: do tibi pecuniam pro domo, quam emo ea lege, ut quandocunque reddas, domum tibi iterum vendam. Tertio. Si pœnitenti prioris contractus, & mutuo consensu rescindatur. Quarto. Si venditio facta sit sub conditione, & conditio non impletur. Tract. 14. cap. 2. num. 21.

111. Quando venditio celebrata fuit cum pacto adjectionis in diem, vel cum pacto legis commissoriae verbis dicitur, & diserte, contractum ipso facto nullum esse explicantibus, fructus medio tempore percepti, id est a die contractus, usque ad rei traditionem, & pretii solutionem, pertinent ad venditorem; venditio enim his pactis celebrata, ita se habet ac si celebrata non esset, ejusque dissolutio ad diem celebrationis retrotrahitur. Si vero verbis obliquis dicti contractus celebrantur, seu verbis declarantibus contractum dissolvendum, tempore designato, pertinent ad emptorem. Tract. 14. cap. 2. n. 22. Si cum pacto retroventionis contractus venditionis factus est, fructus medii temporis, scilicet a venditione ad retroventionem percepti, pertinent ad emptorem; percepti vero post retroventionem pertinent ad primum venditorem. Idem dicendum si venditio mutuo consensu dissolvatur. Sic etiam si rescindatur, quia emptor deceptus sit ultra dimidium iusti pretii. num. 23. Si venditio celebrata fuit, sub conditione, ea non impleta, fructus medii temporis spectant ad venditorem, etiam si retrahita sit emptori, quia venditio fuit nulla, & per traditionem rei acquisitum fuit tantum dominium conditionatum. Si vero impleta sit, pertinent ad emptorem; quia contractus sub conditione initus, ea impleta, retrahitur ad diem celebrationis. Quod tamen intelligitur de conditione casuali pendente ab eventu fortuito; non vero de conditione potestativa, cujus adimpletio ab emptoris voluntate dependet: ut si hoc, vel illud feceris &c.; cum enim hæc imponatur ad sollicitandum emptorem, fructus que-

diolos percipere non debet, ut citius moveatur ad adimplendum, & ideo pertinent ad venditorem. n. 24. 25.

112. Omnes, quos sect. 99. & 100. licite, & valide contrahere posse dicimus, etiam vendere, & emere valide, & licite possunt. Quare nec executorum testamentorum res desundi; nec Tutores, aut Curatores res pupillorum, vel minorum emere possunt. Insuper iudices, & eorum ministri in loco suæ jurisdictionis emere non possunt, sive per se, sive per interpositam personam, nisi necessaria ad usum quotidianum, Tract. 14. cap. 2. n. 26. Regulariter nemo invitus cogi potest vendere rem suam. Poterit tamen a publica potestate ad id cogi, si hoc expediat publico bono. num. 27. Generaliter omnia vendi possunt, quorum quis habet dominium, & liberam administrationem, & pretio æstimabilia sunt: nisi adsit specialis prohibitio, vel circumstantia venditionem invalidam, aut illicitam reddens. Quare omnia jura, actiones, & res materiales vendi, & emi possunt. Hæres institutus, hæreditatem nec in totum, nec in partem, vivente testatore ipso, vendere potest: & si ante mortem testatoris vendiderit, venditio ipsa irrita est, & nulla; insuper ipsa hæreditate privatur, & applicatur Fisco; si tamen testator ipse consentiat, & licita erit, & valida. Res publicæ ut forum, plateæ, &c. vendi non possunt a privata persona, etiam si venditio referatur in tempus quo hæc bona erunt private personæ: possunt tamen a Republica Rege, vel Principe vendi, dummodo absque notabili publico detrimento. n. 28. Res spirituales, vel spiritualibus annexæ qualiter vendi non possunt, dictum est. Tract. 2. cap. 5. §. 3.

113. Quæ alienis pecuniis quis proprio nomine emit, sua regulariter facit, eximurque acquirit dominium: secus quæ emuntur pecuniis Ecclesie, papilli, minoris, aut militis; hæc enim statim transeunt in dominium ejus, cujus pecuniis emuntur. Tract. 14. cap. 2. n. 29. Rei alienæ venditio valida est, non

qui-

quidem quoad translationem domini ipsius rei, quoad venditor non habet, hæc vero quoad translationem domini ipsius pecunie in venditorem, quam emptor alienare potest; tenetur tamen venditor de evizione, & ad reparanda damna inde emptori provenientia, si mala fide emptori rem ignorantem vendidit quod alienum erat: si autem bona fide vendat, id tantum tenetur restituere, in quo factus est ditior; nec damnus, aut interesse reparare tenetur; nec de evizione tenetur. Immo neque ad hæc tenetur, si ego sciens, & volens rem alienam ab eo emi, num. 30. Res ita ex se ad pravum usum determinatæ, ut sub bono, aut indifferenti usu cadere non possint, ut sunt maleficium, annali quibus demonia sunt alligata, libelli infamatorii, &c. venditorem est peccatum mortale: venditio tamen valida est, & pretium retinetur potest. Res quæ possunt humanis usibus inservire, ut sunt quedam venena, quæ medicamentis utiliter admiscuntur, personis in malum non abuturi vendi possunt. Indifferentia ad bonum, & malum usum, licite vendi possunt. Si tamen venditor verosimiliter credat emptorem se indifferentem empta abuturum, peccabit eam illi vendendo, nisi iusta & rationabili causa ad talem venditionem moveatur; ut si absque proprio præjudicio non possit a venditione illa abstinere. n. 32. 33.

114. Triplex est per emptionem, & venditionem negotiatio. Prima est, qua venditur superfluum, & emitur necessarium. Secunda qua aliquid emitur, ut per industriam immutatum, ac melioratum carius vendatur. Tertia negotiatio proprie, & rigorose talis, & propria mercatorum est illa, qua rem aliquam comparamus eo animo, ut integram, & non mutatam vendendo lucrémur. Hic autem nomine emptionis, etiam permutatio venit. Prima & secunda negotiationis species nulli prohibita est. Tract. 14. cap. 2. num. 34. Negotiatio propria, & rigorosa non est ex natura sua, & intrinsec mala, sed

indifferens; ideoque potest fieri cum peccato mortali, cum veniali tantum, & etiam laudabiliter, & absque peccato. n. 35. Merito tamen ab Ecclesia Clericis, omnibusque Religiosis sub gravibus pœnis excommunicationis, suspensionis sententiæ ferendæ, & aliis prohibita est. n. 36. 37. Sub hac prohibitione, & pœnis comprehenduntur omnes Clerici in Sacris constituti; & omnes Religiosi etiam nullo Ordine insigniti; & contrahentes graviter peccantes; non esset tamen mortale, si semel aut iterum Clericus, vel Monachus negotiaretur, dummodo sine scandalo, & negotiatio non sit turpis, aut in magna quantitate, nam qui uno, vel altero actu negotiatur, non dicitur negotiationem exercere. n. 38.

115. Licetum est Clericis, vel Monachis per alios negotiari, præbendo illis pecuniam, qua negotiatur, & postea lucrum dividendo: quod si fiat ex iusta, & rationabili causa, scilicet pro sui, suorumque sustentatione, nec erit peccatum veniale. Tract. 14. cap. 2. num. 40. Non licet Clericis uvas emere, ut per operarios conductos vinum faciant vendendum; aut lanas emere, ut pannos vendendos per operarios conductos efficiant; nec agros alienos conducere ad fructus vendendos: licet enim in his non detur negotiatio rigorosa, proprius tamen ad eam accedunt, & indecentiam præferunt. Licet Clericis, quæ ad proprios usus emerunt, data opportunitate carius vendere, ut alia pro se viore pretio emant; hoc enim non est emere animo carius vendendi. n. 42. Negotiatio, quæ per emptionem, & venditionem omnibus non Ecclesiasticis licita est, potest ex pluribus capitibus vitiosa, & peccaminosa evadere, nempe: ratione finis propter quem exercetur: modi quo exercetur: & materie, quæ vendi nequit: & temporis, aut loci prohibiti. n. 43.

116. Certum est licere mercatoribus, res in magna quantitate emere, antequam in Urbem invehantur, ut cum lucro eas vendant. Populum paratum sibi necessaria emere, prævenire merces in ma-

gna

qua quantitate emendo, regulariter illicitum est, & tales mercatores tenentur, arbitrio prudentium damna refarcire. *Tracl. 14. cap. 2. nu. 44.* Licet tamen esset, (quod rarissime contingit,) si eas merces venderent communi pretio, quo eas vendunt alii negotiatores, de longo alportantes; vel si talis emptio esset de mercibus non necessariis ad vitæ sustentationem, vel ad communem Republicæ statum, ut essent Pluraci, Simiz, &c. De mercibus non necessariis, quibus tamen communitè cives utuntur, postquam cives emerint, quæ volebant, quod reliquum est poterunt dicti mercatores emere, ut ea pro opportunitate, minutatim cum moderato lucro vendant. *1145.* Qui ex officio negotiantur, maxime si a Republica deputati sunt, potissime carius vendere quam emunt, & quam alii, qui hoc ex officio non habent, seculo tamen monopolio: at nulli ex his merces carius vendere possunt, quam ipse valent, etiamsi carius, seu plus emerint; iustum autem pretium est, quod communiter currit, iuxta communem æstimationem. *num. 46. 47.* Jure positivo illicita est negotiatio emendicæ tricium, quando minus valet, ad illud postea carius vendendum: immo si in magna copia ematur, & supprimatur, est etiam jure nature illicitum. *48.*

117. Monopolium est plurium in unum conspiratio, quando nimirum plures conveniunt de non vendenda aliqua merce, nisi tali pretio, vel illo quod ipsi pro libito assignant. Quatuor sunt genera monopoliorum. Primum cum unus, duo, vel tres committunt merces omnes, aut majorem partem, ut ipsi solum eas postea vendant magno pretio, inducentes hæc via notabilem rerum penuriam, & raritatem. Secundum quando obstrinetur a Principe privilegium, ut nullus alius possit talem vendere mercem. Tertium quando aliqui impediunt ne merces in civitatem invehantur, ut proprias carius vendant, quod in ementium, & Republicæ damnum vergit. Quartum

quando mercatores inter se conveniunt de mercibus vendendis determinato pretio ab ipsis constituto, & non alio: vel e converso emptores conveniunt de re tanti emenda, & non ultra. *Tracl. 14. cap. 2. nu. 51.* De 1. monopoliorum genere dictum est sect. precedenti. Licet tamen est monopolium, quo quis ex justa causa obtinet a Principe privilegium, ut ipse, & non alius talis generis merces vendat. Si desit iusta causa, (quæ semper adesse præsumitur, nisi de opposito constet,) illicitum est. *num. 52.* Tertium monopolii genus illicitum est, & contra iustitiam; & tales monopoliz ad restitutionem tenentur. Si ex externarum mercium nimia introductione immineret damnum civibus, qui suas nullatenus vendere possent, tunc vi impediti posset illarum introductio. Si quis abique vi, fraude, vel dolo, sed tantum precibus, aut negotiatione impediret, ne copia mercium introduceretur in urbem, ut ipse suas commodius venderet, non peccaret contra iustitiam: immo nec contra charitatem, si ex iusta causa suum iustum intendere intra latitudinem iusti pretii. *nu. 53.*

118. Conventio inter venditores de non vendenda merce, nisi tali pretio, vel inter emptores de non emendo, nisi tali pretio illicita est, & jure positivo prohibita sub pena proscriptionis honorum, & perpetui exilii: & si conventio sit de vendenda merce supra iustum pretium, aut de emenda infra iustum, est insuper contra iustitiam, & ad restitutionem tenentur. *Tracl. 14. cap. 2. n. 54.* Si autem abique vi, vel fraude conveniant de pretio intra latitudinem iusti, non peccant contra iustitiam, nec ad restitutionem tenentur. *nu. 56.* Jam factio monopolio, & introductio pretii injusto, ratione ejusdem, si aliquis alius non particeps monopolii suas merces illo pretio jam corrente vendat, probabilius est non peccare, licet non ignoret, tale pretium ex monopolio ortum fuisse. *nu. 57.* Ad hoc genus monopolii reducuntur alia, quæ sicut illud illicita sunt: ut cum artifices conveniunt, ne opus

ab

ab aliquo inceptum, ab alio perficiatur: cum operarii conveniunt de non locandis operibus suis, nisi tali pretio. Est etiam monopolium injustum cum aliqui spargant rumorē falsum, vel literas combinant dicentes talium mercium navæ esse submersas, ut pretium augeant: & cum quis sub hasta vendens supponit sclus licitiores, ut pretium augeatur; & omnes illi cum fraude procedentes ad restitutionem tenentur. *nu. 58.*

119. Venditio cum pacto retrovenditionis fieri potest vel in favorem venditoris, ut cum imponitur oñus emptori retrovendendi, dicendo v.g. Vendo tibi hunc equum cum pacto, ut quando ego volvero, vel tempore a me assignando, illum mihi revendas; & tunc minus valet, quam si abique illo onere venderetur. Vel in favorem emptoris, ut quando venditori onus imponitur redimendi, dicendo v. g. emo a te hunc equum cum pacto, ut quando ego volvero, vel tempore a me præfixo illum a me redimas; & tunc plus valet quam si abique pacto onere emeretur. Quanta autem sit pretii diminutio, vel incrementum, arbitrio prudentium relinquatur, attentis circumstantiis. Vel in favorem utriusque, cum scilicet utrique libertas relinquatur dissolvendi contractum si voluerit. *Tracl. 14. cap. 2. nu. 59.* Licita est venditio cum pacto retrovenditionis, quocumque ex his tribus modis. (licet res vendita cum pacto retrovenditionis in favorem venditoris, intem locetur venditori, & hoc in pactum deducatur,) si cum sequentibus conditionibus fiat. Prima conditio est: quod venditio fiat vero animo vendendi, & emendi, & non potius animo mutuandi; quia tunc esset usura palliata, qualis certe præsumitur, interveniente pacto redemptionis in favorem emptoris. Secunda quod pretium sit iustum, habita ratione gravaminis: Tertia quod non possit deduci in pactum ut res redimatur, vel revendatur plus quam valebit tempore retrovenditionis, seu redemptionis intra limites iusti pretii: Quarta quod non deducatur in pactum, ut periculum

Tors I.

aut commodum rei venditæ sit apud venditorem, nisi tantum pretii augeatur, vel minuat, quantum tale periculum, vel commodum æstimatur; vel nisi supra contractum venditionis addatur contractus locationis: Quinta quod servetur identitas rei venditæ; ita quod si vacua venditur, vacua redimatur; si cum fructibus venditur, cum fructibus redimatur, nisi fructus pretio suppleantur. *n. 60.*

120. Si Petrus vendat equum Paulo cum pacto ut post annum, hic revendat Petro; si Paulus interim equum vendat Francisco, Petrus non solum habet actionem personalem contra Paulum, propter damna & interesse, sed etiam actionem realem contra Franciscum ad rem suam recuperandam, quæ ubique transeat, cum suo onere transeat. *Tracl. 14. cap. 2. num. 66.* Contractus emptio-nis, & venditionis reciprocæ ejusdem rei, diverso pretio, qui vulgo dicitur contractus moharta, contingit cum quis indigens pecunia, quam mutuatam habere nequit, accedit ad mercatorem, emit ab eo merces, credita pecunia, majore pretio, & statim eas ipsi, vel alteri viliori pretio vendit, pumerata pecunia. Talis contractus præcipue apud aurifices invenitur, qui vala aurea, vel argentea vendunt rigorofo pretio, habita ratione operum, credita pecunia; eaque statim emunt, habita ratione, solum auri, vel argenti, numerata pecunia. *num. 67.* Hi contractus valde periculosi sunt, & a Republica ablegandi: verum si fiant abique fraude, & pacto explicito, vel implicito retrovenditionis, & non excedantur limites iusti pretii, liciti sunt. *n. 70.*

121. Ille cui res vendenda traditur a domino, assignato pretio, non potest pretii incrementum sibi retinere, si forte plus eam vendat, sed debet totum domino reddere, si vel stipendium pro intermuncii munere recipiat, vel ratione famulatus ad id teneatur, vel abique mercede ad tale munus sponte se obtulit: quia pretii assignatio (nisi oppositum expresse, vel tacite dominus in-

ff

nuat

quo vilis emerunt; nam ipsi incumbit adhibere diligentiam moralem, ut vilis emant; nec etiam id eis licet, ratione temporis, quod amittunt, si ipsi ad hoc se offerant, ut eis velis constituenda committatur. Quod si adhibita diligentia, non inveniatur, qui mercem minori pretio quam v. gr. 10. vendere velit; mercator autem amicus factoris, intuitu amicitie, & ut eum alliciat ad frequentandam officinam, aliquid de eo pretio remittat, illud quidem absque iniustitia sibi poterit retinere: sed infideliter munus suum obibit. n. 76.

123. Pretia rerum non accipiuntur secundum earum physicam considerationem, sed secundum moralem estimationem, & quatenus necessariae sunt ad usus humanos. Hoc pretium morale, seu politicum duplex est: legitimum, & naturale. Legitimum est, quod per legem statutum est, vel a publica potestate taxatum: naturale vero, quod secundum rectam rationem iustum iudicatur, attentis omnibus circumstantiis rei, temporis, loci, ac persone, & dividitur in infimum, medium, & supremum. Hæc autem latitudo iusti pretii in rebus vilioribus minor est, in pretiosioribus vero, & rarioribus maior. Tract. 14. cap. 2. num. 77. &c. Fallacis, & deceptionibus pretii, furtum vendere extra limites iusti pretii, furtum est. Conventio autem facta de pretio, intra latitudinem iusti, non potest qui infimo pretio vendidit, subtrahendo de merce, aut alio modo decedendo, trahere ad summum; nec qui summo pretio emit non potest decipere venditorem in numeratione pecunie, vel alio compensationis modo trahere ad infimum. n. 82. 83. Venditores mendacis, & perjuriis trahentes emptores ad summum pretium; & emptores mendacis, ac perjuriis trahentes venditores ad infimum regulariter non peccant contra iustitiam, sed tantum peccato mendacii, vel perjuri; quia hæc sunt communia mendacia ementium, & vendentium, & si his fidem quis incaute præbeat, sibi imputet. n. 84.

quo vilis emerunt; nam ipsi incumbit adhibere diligentiam moralem, ut vilis emant; nec etiam id eis licet, ratione temporis, quod amittunt, si ipsi ad hoc se offerant, ut eis velis constituenda committatur. Quod si adhibita diligentia, non inveniatur, qui mercem minori pretio quam v. gr. 10. vendere velit; mercator autem amicus factoris, intuitu amicitie, & ut eum alliciat ad frequentandam officinam, aliquid de eo pretio remittat, illud quidem absque iniustitia sibi poterit retinere: sed infideliter munus suum obibit. n. 76.

123. Pretia rerum non accipiuntur secundum earum physicam considerationem, sed secundum moralem estimationem, & quatenus necessariae sunt ad usus humanos. Hoc pretium morale, seu politicum duplex est: legitimum, & naturale. Legitimum est, quod per legem statutum est, vel a publica potestate taxatum: naturale vero, quod secundum rectam rationem iustum iudicatur, attentis omnibus circumstantiis rei, temporis, loci, ac persone, & dividitur in infimum, medium, & supremum. Hæc autem latitudo iusti pretii in rebus vilioribus minor est, in pretiosioribus vero, & rarioribus maior. Tract. 14. cap. 2. num. 77. &c. Fallacis, & deceptionibus pretii, furtum vendere extra limites iusti pretii, furtum est. Conventio autem facta de pretio, intra latitudinem iusti, non potest qui infimo pretio vendidit, subtrahendo de merce, aut alio modo decedendo, trahere ad summum; nec qui summo pretio emit non potest decipere venditorem in numeratione pecunie, vel alio compensationis modo trahere ad infimum. n. 82. 83. Venditores mendacis, & perjuriis trahentes emptores ad summum pretium; & emptores mendacis, ac perjuriis trahentes venditores ad infimum regulariter non peccant contra iustitiam, sed tantum peccato mendacii, vel perjuri; quia hæc sunt communia mendacia ementium, & vendentium, & si his fidem quis incaute præbeat, sibi imputet. n. 84.

124. Etiam absque fraude aliquid ultra iustum pretium in venditione accipere, vel infra iustum in emptione dare, iniustitiae peccatum est, etiam si deceptio sit infra dimidium, & lædens ad restitutionem tenetur. Et hoc verum est, etiam si parva læsio, & lædens iustum pretium ignoraverint; sed bona fide tanti valere putaverint; bona enim fides tollit quidem peccatum, sed non aufert iniustitiam contractus; ideoque cognita deceptione, tenetur qui læsio restitueret excessum, si extet, vel id in quo factus est ditior. Durante autem bona fide datur locus prescriptioni. Si uterque contrahens sciat se ignorare pretium, & scientes se ignorare, nihilominus tanti convenienter, validus erit contractus, etiam si postea eorum aliquis etiam in dimidio læsus appareat, nec datur obligatio restitutionis, quia censetur sibi invicem condonare. Tract. 14. c. 2. n. 85. 88. Potest venditor plus accipere pretii, quam res valet secundum se, si in ea vendenda privetur aliquo commodo, & utilitate, vel illa carendo, aliquid subeat incommodum, vel dampnum, quia sub tali circumstantia lucri cessantis, vel damni emergentis plus valet, sed hoc solum licet, quando venditor sollicitatur ab emptore ut rem vendat, quam alius venditurus non erat, & tunc venditor emptori causam, ob quam pretium auget, aperire debet. n. 89. Etiam ratione affectus singularis ad rem, potest venditor ipsam plus vendere, secundum rationabilem illius affectus estimationem, n. 90.

125. Probabilis est, non licere venditori, quolibet magno pretio, vendere res non necessarias ad usum vitæ humane, vel ad communem convictum hominum, ut sunt Accipitres, gemmæ extraordinarii valoris, picture insignes, & huiusmodi insuper quædam operum non necessariorum locationes, ut sunt cantus, saltationes, &c. sed debent vendi secundum estimationem communem peritorum, attentis omnibus circumstantiis raritatis, pretiositatis, &c. Tract. 14. cap. 2. n. 91. Etiam pro rebus secundum

se vilibus ubi sunt in magna estimatione, ut apud Iosod Specula, Cristalla, magnum pretium accipere licet, juxta estimationem quam apud illos habent. nu. 94. Res quæ in publica subbaltatione, vel per mediatores discurrunt per vicios venduntur, si pretium taxatum non habeant, vendi licite possunt, quantum absque fraude, & dolo possibile est: aderit autem fraus, si venditor eceler defectus, si fictos emptores submittat; si cursor, seu proxeneta, ut vilius vendat, rem proponat cum pauci adunt emptores; si emptores conspirent ut monopolium faciant; si minis, aut precibus importunus arceantur, & prohibeantur emere volentes, & plus offerre parati; quas fraudes qui committunt tenentur restituere id, in quo supra, vel infra iustum pretium rem emerunt, vel venderentur. Si quis autem in subbaltatione amicos roget, ne plus offerant, certa quidam quantitate, ut ipse iusto pretio infimi tamen, vel mediocri rem habeat, minime peccat; licite enim industria uti potest. n. 95. 96.

126. Pretium naturale seu vulgare variari potest ex pluribus circumstantiis rerum, temporum, locorum, & personarum. Si res præsens vendatur, habenda est ratio temporis præsentis; si res futura vendatur, ut fructus venturi, pretium assignandum est, quod habebant tempore traditionis. Tract. 14. cap. 2. nu. 98. Assignandum est pretium currentis in loco ubi res traditur, non illud quod currit in loco, ubi sunt contrahentes, nisi venditor propriis expensis, & periculo se obliget ad eam tradendam ubi plus valet. num. 99. Etiam si mercator rem plus emerit, quam valet in loco ubi eam vendit, non potest eam plus vendere, quam sit pretium talis loci, etiam si ea importanda multum infumiserit, & plura pericula libenter, si vero ubi vendenda est, nullum adhuc pretium vulgare præsumat, aut per legem taxatum sit, poterit in statuendo pretio labores, & expensas etiam extraordinarias computare, exclusis tamen expensis per ignorantiam, aut propter in-

fortunium factis. num. 100. Mercatores ratione officii, paulo plurius res vendere possunt quam alii, non tamen ultra id, quod lege taxatum est, vel communi æstimatione fori inter illos præscriptum. Similiter quando plures emptores concurrunt, vel est penuria mercium, plurius possunt vendi, quam alias venderentur, servata tamen legis taxa, & usu communi fori; dummodo copia, vel inopia mercium non introducta fuerit iniqua conspiratione. n. 101-102.

127. Rerum pretia decreverunt quando ultronee offeruntur, & in gratiam venditoris emuntur, maxime si emptori parum utiles sint: crescant vero quando in gratiam emptoris venduntur. Ex sola necessitate particulari alicuius vendentis, aut ementis, pretia minuire, vel augere non licet; quia particularis necessitas non indicat mercis abundantiam, vel penuriam, aut paucitatem, vel pluralitatem emptorum, bene vero si necessitas sit communis rem vendendi, vel si dives rogatus, rem qua non indiget, emat a paupere in commodum ipsius pauperis. Si nulla interveniente necessitate vendat quis minore pretio, vel majore emat; censetur excessum condonare. Tract. 14. cap. 2. num. 103. &c. Mercator præsumens magnam mercium copiam superventuram, vel jam sciat advenisse, & brevi in lucem præferendam, ex quo carum pretium valde decessurum sit, poterit licite, seclusa fraude, & dolo eas, quas habet pretio corrente vendere, antequam minuat. Idem proportione servata dicendum de emptore sciente brevi tempore mercium pretium augendum. Similiter sciens a Magistrato, vel alius viis monstrarum valorem minuendum, poterit eas commutare, vel suis merces emere, aut debita solvere valore corrente, antequam decrescat. Similiter dicendum de sciente legem a Principe latam, per quam pretium alicuius mercis taxatur, quæ nondum publicata sit. Secus si quis mendacis, aut fictis epistolis rumore sparyat, abundantiam, seu penuriam brevi superventuram, ut sic emptores, sive vendi-

tores alliciat, & cum eorum damno merces emat, vel vendat; hoc enim injustum est. nu. 106. 107. Sciens mercem, quam habet ex interno defectu brevi corrumperendam, v. gr. equum propter occultam infirmitatem brevi morturum, non potest licite eum, ut sanum vendere, licet infirmitas ab aliis ignoretur; nam mercis defectum intrinsicum revelare tenetur: secus vero extrinsecum, ex lege lata, superventura abundantia, &c. n. 109.

128. Legitimum pretium illud est, quod a lege, Principe, Magistratu, vel alio auctoritatem habente statutum est, attentis circumstantiis occurrentibus abundantia, vel penurie, expensarum, & laborum, multitudine, vel paucitate emptorum, relicto mercatoribus moderato lucro. Taxa imposta semper præsumitur iusta, donec constiterit de opposito. Si procedat ex errore manifesto, falsa informatione, vel crassa ignorantia; si spe munerum, aut odio Superiori inductus sit ad valius, vel carius pretium assignandum, poterit merces, relicta taxa, vendi vulgari, & currenti pretio. Tract. 14. cap. 2. num. 115. Est in Principe, vel Republica potestas iusta rerum pretia determinandi. Taxam autem positam transgredi, est ex genere suo grave peccatum obligans ad restitutionem excessus. nu. 111. Rerum pretia determinantur, vel in favorem emptorum, vel in favorem venditorum, vel utriusque partis. In favorem emptorum est, cum præfigitur pretium, quod excedere non liceat: in favorem venditorum cum statuitur pretium, infra quod descendere non liceat: in favorem utriusque partis eum taxatur pretium, infra vel supra quod vendere, & emere prohibetur. Si venditor ex proprio beneficio velit vendere infra iustum, id quod detrahitur, condonare censetur. n. 114. Mercium taxa, variatis notabiliter circumstantiis, variari debet, ut iusta sit, & vim habeat obligandi in conscientia. Quare si lex taxavit pretium, tempore abundantia, & non mutavit, tempore inopie, vel e contra,

tra, non tenetur vendens pretium legitimum observare, sed potest pretio vulgari, & currente suas merces vendere. nu. 115. Quando omnes, aut major pars scientie Principe, & non puniente cum possit, taxam non servant, eius obligatio cessat. Ex permissione Receptorum non habentium facultatem dispensandi in lege, non excusantur ab injustitia taxam non servantes; immo ipsi quoque Receptores mortaliter peccant non servando, & ad restitutionem tenentur. nu. 116.

129. Legibus taxantibus pretia rerum, etiam ipsi Religiosi, & Ecclesiastici tenentur, & si contra faciant, mortaliter peccant, & ad restitutionem tenentur. Tract. 14. cap. 2. num. 117. 118. Si pretium vulgare supremum sit inferius pretio taxæ, propter abundantiam, non licet iuxta taxam vendere; lex enim in favorem emptorum lata præscribit terminum, supra quod ascendere non licet, non tamen prohibet diminutionem iuxta fori æstimationem. num. 122. Si pretium taxæ sit inferius vulgari infimo, verius est talem taxam ex iusta causa præfixam servari debere; quia Princeps eam ponens respicit ad bonum commune: qui tamen prætermissa taxa venderet pretio vulgari, non esset obnoxius restitutioni; immo nec quilibet excessus supra taxam, gravis reputandus esset, sed ille tantum qui prudenter iudicio notabiliter læveret bonum commune, aut pauperum, secundum moralem æstimationem. num. 124. Commutari potest una res cum alia, dummodo pretium legitimum unius non excedat pretium legitimum alterius: aut si res in quam fit commutatio non habeat pretium legitimum, dummodo pretium vulgare huius non excedat pretium legitimum alterius; quibus supposito poterit v. gr. vendens triticum, secundum taxam, onus imponere emptori, ut sibi oleum, vinum, &c. pretio legitimo, vendant, vel si non habeat legitimum, secundum pretium vulgare. num. 125.

130. Probabilis est, quod vendens pretio legitimo, seu taxato non possit

imponere onus emptori, ut pretium solvat in tali, vel tali pecunia. Tract. 14. cap. 2. num. 127. Merces notabiliter meliores intra eandem speciem, quam quæ communitur solent, iuxta taxam vendi, licite possunt aliquo pretio supra taxam vendi: sicut enim triticum valde imperfectum, & vilius eo, quod communitur iuxta taxam venditur, nequit licite iuxta eam vendi, sed tantum pretii detrahi debet, quantum imperfectio æstimatur; sic e contra, triticum perfectius tantum supra taxam vendi potest, quantum commune triticum excedit in perfectione. num. 128. Potest merci optime, & exquisitæ alia inferior admiscei etiam ex industria, & juxta taxam vendi, dummodo per talem admixtionem non reddatur deterior ea, quæ juxta taxam vendi solet. Probabilis tamen est, non licere a quam vino immiscere; etiam post admixtionem videatur esse ejusdem qualitatis cum eo, quod juxta taxam venditur; quia per aquæ mixtionem facilius corrumpitur, & ad plures effectus ineptum est. num. 130. An tempore magnæ sterilitatis obliget taxa imposita, tam per affirmativa, quam pro negativa fiat opinio probabilis, & tuta in conscientia. n. 132.

131. Carius vendere præcise ob dilatam solutionem, & similiter vilius emere præcise, ob anticipatam solutionem est usura. Tract. 14. cap. 2. num. 140. Ratione lucris cessantis, aut damni emergentis licitum erit credita pecunia carius vendere, servatis tamen conditionibus pro mutuo assignandis sect. 152. debet autem titulus esse verus, & emptor de hoc admoneri. num. 141. Ad titulum damni emergentis reducitur etiam expensæ, & incommoda pro recuperando pretio subeunda, aut quæ prudenter timeri debent. Si casu contingat plures expensæ fieri, quam quæ prævisæ fuerunt, plus petendum non est quam fuerat conventio firmatum; sicut si accidat minores, aut nullas expensæ fieri, nihil est de pretio detrahendum. Si culpa emptoris creverint expensæ,

tem-

tempore solutionis eas ultra id quod erat in pactum deductum, emptor compensare tenetur. num. 142. Ratione etiam periculi amittendi pretium, vel in toto, vel in parte, poterit licite, qui credita pecunia vendit ascendere in pretio, usque ad estimationem assicurationis, quam illi debet emptor de solutione, dummodo periculum verum sit, & non falsa innoxium presumptioni, & moneatur emptor de tali motivo. num. 144. Licetum est venditori merces vendere, credita pecunia v. gr. triticium, vinum &c. tradenda tempore presentis, quo minus valent, pretio cariori, quod habebunt tempore solutionis pecunie, si venditor ea servaturus erat usque ad illud tempus, & non aliter; debet tamen de hoc monere emptorem, & tantum minuire de hoc pretio, quanti estimantur expensae, quae faciendae essent in rei conservatione, & periculum eam amittendi. Poterit emptor licite emere, anticipata solutione, eo viliori pretio, quo res valitura erit, tempore traditionis ejusdem. nu. 146, 147. Certum est quod res quae in magna quantitate simul venduntur, minore pretio vendi debent, quam si minutim venderentur; siue venditio fiat credita, siue numerata pecunia, aut anticipata solutione. Res quae in magna quantitate solent ad creditum vendi, quia aliter commode vix unquam vendi possunt, ut quando naues adventum maris mercibus onustae, vel quando res pretiosae ad nundinas in magna quantitate portantur, dilata solutione carius vendere, quam numerata pecunia, illicitum non est, nec usura; quia communi praxi, & consuetudine introductum est, ut sic vendantur. Quando emuntur res magni momenti, quae plures expensas requirunt, ut ad perfectionem deveniant, ad quas expensas faciendas solent anticipare venditores solutionem petere, (ut sit pro lavis in Hispania,) ob anticipatam solutionem vitium emi posse, absque usura lae, aeque probabile est ac oppositum. n. 149, 151, 152.

152. Certum est, licere chirographum

crediti non liquidi, incerti, aut difficilis consecutionis, minoris emere, anticipata solutione: & potest esse tanta incertitudo, & arduitas quod valde timeat creditor, se nihil, aut non totum, aut non sine magnis molestiis, & sumptibus recepturum, ita ut pro assumptione periculi possit media, vel etiam quarta parte, aut minoris emi: & hoc procedit etiam ementi facile sit, & absque expensis possit creditum recuperare, dummodo in communi estimatione, si praedictum creditum venale exponeretur, nonnulli tanti valerent; quod enim ipse emptor facilius, & sine molestiis, & expensis possit debitum recuperare, ejus indulgentia, & fortunae adscribendum est. Tract. 14. cap. 2. num. 155, 156. Quando difficultas, vel periculum non provenit ex culpa debitoris, sed ex incertitudine debiti, impotentia solvendi, aut ex aliquo alio capite, poterit etiam ipse debitor illud minoris emere: secus si ex ejus culpa proveniat. Hiic injuriam committunt ministri publici, quibus incumbit Regio nomine stipendia solvere, &c. quando ipsi causa sunt difficultatum, & malitiose retardant solutionem; neque possunt licite talia credita minoris emere. Idem dicendum de quibuscunque aliis ministris, seu depositariis privatorum. nu. 157, 158. Quando debitum est certum, liquidum, & facilius solutionis, adhuc posse minoris emi docent plures graves Doctores; vera nihilominus est lententia, talem emptionem ut injustam & iniquam condemnans. n. 159, 160.

153. Generalis regula est, quod si res vendenda habet vitium occultum ipsi emptori damnosum, tenetur venditor, etiam non interrogatus, tale vitium emptori manifestare: quod si non manifestet, tenetur restituere excessum pretii, si plus recepit quam valet, & damna ex tali contractu emptori obvenientia resarcire. Tract. 14. cap. 2. nu. 163. Si venditor dixit emptori, se nolle tenere de vitio occulto, quod vere ignorabat, non tenetur de eo in utroque foro, etiamsi postea vitium appareat, dum-

dammodo pretium justum fuerit, attentis circumstantiis, & estimatione periculi, quod in emptorem rejicit. At si venditor defectum occultum noverat, etiamsi dicat se nolle tenere de vitio occulto, in utroque foro tenetur, & advertent communiter Doctores, non excusari a restitutione venditorem vendentem v. gr. equum furiosum, etiamsi dicat: vendo tibi hunc equum pro caeco, claudo, furioso, & omnibus vitiiis affecto; quia ex modo loquendi defectum magis occultat. num. 166. Si emptor non interroget de vitio rei, non tenetur venditor vitium manifestare, dummodo pro eo vitio tantum de pretio detrahat, quantum oportet. n. 167. Si venditor res publice venales exponat, non occultando artificiose earum vitia, poterit non interrogatus ipsa non manifestare, dummodo res, non obstante vitio, utiles sint ad fines ordinarios, & communiter occurrentes, & de pretio minuat quantum debet pro tali vitio. n. 169.

154. Triplex vitium in re vendenda inveniri potest: primo in substantia, ut si argentum pro auro vendatur, vitrum pro gemma, vinum aqua mixtum pro puro &c. secundo in quantitate, ut si mensuris deficientibus venditor utatur: tertio in qualitate, ut si animal infirmum pro sano quis vendat, pannum adustum, vel male textum pro non tali, rem hypothecam pro libera. Si defectus sit circa substantiam, tenetur venditor illum manifestare; & si occultetur, irritum redditur contractum. Si venditor ex ignorantia venderet rem sanam pro corrupta, gemmam pro vitio; vel putet rem valere v. gr. 10. quae valet 30. tenetur emptor errorem advertens rei bonitatem venditori manifestare, ejusque valorem indicare: vel si non adfuit dolus, nec interrogatus fuit de mercis bonitate, & valore, satis erit si det pro ea pretium infimum, intra latitudinem justi. Quod si tam venditor, quam emptor rei valorem ignorent, & uterque casu se committere vult, poterit emptor, pro posse minuire pretium, venditor vero illud

augere, quin postea cognito errore, & rei valore, sibi restituere teneatur, quia sibi condonare censentur. Tract. 14. cap. 2. n. 170, 171.

155. Qui sciens emerit pro flammio verum argentum, vel pro 10. quod scit valere 30. etiamsi interroget venditorem an sibi remittat, si quid amplius valet, & ille annuat, omnino restituere tenetur id in quo alium deceptit: Idemque vice-versa de venditore dicendum. Tract. 14. cap. 2. num. 172. Non est illicitum pro una re aliam vendere aeque, aut fere aeque utilem ad emptoris intentum, seu ut solent Pharmacopoeae, dare quid pro quo, dummodo tantum in pretio descendatur, quanti illa res quae datur minus valet. num. 174. Non peccat qui mensuram utitur diminuta, ut passum rei pretium consequatur, alias non consecutus, ut cum pretium fuit infra valorem rei taxatum, vel cum per monopolium convenerint emptores, non justum pretium offerant. num. 175. Vitium rei manifestum circa qualitatem, ut si equus esset monoculus, non tenetur venditor emptori declarare. Si venditori confiteri, emptorem ob impenitentiam vitium non cognoscere, tenetur in conscientia illud aperire, ac si esset occultum. n. 176.

J. III.

De mutuo, & usura.

156. Mutuum est contractus, in quo traditur res usu consumptibilis quoad dominium, & usum sub obligatione restituendi similes in specie reddendi. Tract. 14. cap. 3. num. 1. Est ex illis contractibus, qui quoad substantiam traditione, periculantur. Etiam de nominis, ligulis, lapidibus; & hujusmodi potest dari mutuum, quia licet desinunt non consumantur, ita tamen desinunt esse alienantis, ac si in rerum natura non essent. Res quae redditur debet esse non solum ejusdem speciei, sed etiam in bonitate, & quantitate aequalis: non tamen tenetur mutuatarius statim reddere, sed tantum

tum quando a mutante interpellatus fuerit, si terminus non sit præfixus; mutuans autem non debet statim petere, quia sic mutuum non prodesset. num. 2. 3. 4. Quod mutuo traditur alicui Oppido, Ecclesie, aut loco pio, non tenentur hæc loca restituere, nisi mutuans probet, mutatam pecuniam &c. conversam esse in utilitatem illorum. Hoc privilegio gaudent etiam minores, & pupilli, quorum Tutor, seu Curator aliquid mutuo accepit. Si Prælati nomine Capituli, de ejus consensu; Prætor, seu Gubernator nomine Civitatis scientibus, & consentientibus Senatoribus mutuum acceperunt, reddendum erit, licet creditor probare non possit conversum esse in Conventus, seu Civitatis utilitatem, dummodo ad restitutionem necessaria non sit alienatio rei immobilis, tunc enim reddendum non erit, nisi creditor probet conversum fuisse in utilitatem illorum. n. 5. 6.

137. Si pecunia data fuerit in mutuum filii, aut filiabus non habentibus bona castrensis, aut quasi castrensis, & qui non credebantur sui juris, & hoc absque expresso, vel tacito consensu parentum, saltem in foro externo, immo satis probabiliter etiam in foro interno eam ipsi reddere non tenentur, nec ante nec post mortem parentum, nec etiam eorum fidei-jussores. Quod privilegium concessum fuit in odium feneratorum, & favorem parentum, ne filii ætæ alieno gravati machinarent mortem parentibus; & huic privilegio cedere non possunt; quod si cedant, adhuc possunt uti exceptione Macedoniana. Tenetur filius reddere non obstante Macedoniana, si mutuum fuit non in pecunia, sed in aliis rebus: si credebatur sui juris. Denique tenetur reddere saltem post mortem patris, si juravit se redditurum; actionem tamen habebit ad repetendum datum; immo & juramentum relaxari poterit, ne lex Macedoniana reddatur inutilis. Præterea tenetur filius reddere, non obstante Macedoniana, quando mutuo accepit, quæ a patre erat accepturus verb. grat. ad

emendos libros, vellem &c.; vel si de consensu patris, aut eo sciente, & non contradicente; vel si conversa fuerit pecunia in utilitatem parentis; item si mutuum datum fuerit filio nobili; aut si filius præpositus erat alicui negotiationi, & ejus causa mutuum accepit, nisi expresse a patre prohibitus fuisset; aut si solitus erat pater pecuniam a filiis mutuo acceptam solvere; quia in his præsumitur pater in mutuum consentire. Si datum fuit mutuum filio militi tempore belli, tenetur ipse, vel ejus parentes solvere, sine Macedoniana exceptione. Item tenetur filius reddere si post mortem patris mutuum expresse, vel tacite approbaverit, ut approbare censetur, si partem mutui solvat. Tenetur denique filii reddere, si mutuum acceptum in specie, aut in æquivalenti apud eos perleverit; non quidem ratione contractus mutui, sed rei alienæ. Tract. 14. cap. 3. num. 7. & 9. In casibus in quibus licet filio uti exceptione Macedoniana, satis probabile est manere deobligatum a solutione etiam in foro interno. n. 10.

138. *Usura prout hic sumitur, est lucrum immoediatè ex mutuo proveniens.* Tract. 14. cap. 3. num. 11. Alia est propria, cum scilicet aliquid ut debitum ex justitia, ratione mutui ultra capitale a mutuuario solvendum exigatur; alia impropria, & palliata, quæ sub alterius contractus nomine palliatur, & regitur, de qua s. præced. Rursus alia est *mentalis, alia realis.* *Mentalis* est qua intenditur, ex vi mutui aliquid pretio æstimabile consequi supra sortem, tanquam debitum, quod alias non erat debitum, licet exterius per pactum, aut conventionem non exprimitur. *Realis* est, qua tale lucrum de facto recipitur, vel de eo recipiendo explicite, vel implicite convenitur. Est prava, & illicita nedum jure positivo, sed etiam naturali. num. 13. 15. Aliquid supra sortem exigere licitum esse, si mutuans se obliget ad non repetendum mutuum usque ad certum tempus, est propositio damnata ab Alexandro VII. nam de

natura mutui est quod non repetatur per aliquod tempus. num. 24. si per multum tempus se obliget mutuans ad non repetendum, licitum erit aliquid exigere, non præcise ratione majoris temporis, & obligatione non repetendi; (nam & hoc esset usura;) sed quia qui sic se obligat, se exponit periculo non solum lucri cessantis, & damni emergentis, sed etiam plurium aliorum incommodorum, cum moraliter impossibile sit, quod per multum tempus non occurrant mutuanti necessitates, & occasiones utendi dictis pecuniis, etiam pro actibus liberalitatis, gratitudinis, & similibus. n. 26.

139. Usurarius pure mentalis peccat quidem mortaliter ob animum pravam, sed non est obnoxius restitutioni. Tract. 14. cap. 3. num. 29. Si usura mentalis sit conjuncta cum actu exteriori, sed sine pacto explicito, vel implicito, (per quod distinguitur a reali, ad quam hujusmodi pactum requiritur;) tunc ex parte mutuantis cum animo recipiendi aliquid pro mutuo, tum ex parte mutuarii habentis animum dandi aliquid pro mutuo, tenetur mutuans restituere tale lucrum. Si animus usurarius solum sit ex parte mutuarii, quia ipse dat lucrum ut pretium mutui; cum tamen mutuans credat, sibi ex liberalitate donari; solum tenebitur restituere id in quo factus est ditior, quando sibi innovaverit mutuarii animus usurarius. Si e contra usurarius animus sit tantum ex parte mutuantis, mutuarius autem intendat dare gratis, & ex liberalitate id, quod mutuans recipit animo usurario; tunc mutuans quovis modo animo mutuarii, restituere tenetur; a qua obligatione, cognito ejus animo, liberatur. n. 30. Si mutuarius lucrum ex gratitudine donet, & mutuans dubitet, quo animo dederit non potest illud retinere, si cum tali dubio accepit. At possunt dari tales circumstantiæ, ut moraliter certum credatur, omnibus perpensis, gratis donare; quod regulariter credi potest, si mutuans nullo modo indicavit, se aliquid

velle, & mutuarius non sit iliberalis, nec tristitiam aut molestiam dando patitur. nu. 31.

140. Intentio interna, desiderium, seu spes lucri erogandi a mutuatorio, tanquam debiti ex justitia, constituit usuram mentalem; non vero intentio, desiderium, vel spes lucri, seu muneris a manu, lingua, vel obsequio gratis, ex benevolentia, & absque obligatione præstandi. Tract. 14. cap. 3. nu. 32. Non est motivum sufficiens ad arguendam usuram mentalem, quod quis non mutualet, si crederet mutuarium ingratum fore; sicut non est simoniacus qui vadit ad chorum propter distributiones, alias non iturus. Lucrum petere propter mutuum, non tanquam quid debitum ex justitia, sed ex benevolentia, & gratitudine minime licet, & est usura, prout ex propositione damnata ab Innocentio XI. 42. num. 34. Si mutuarius nullo præcedente pacto, vel animo dandi ut debicum ex justitia, det aliquid supra sortem, timens se nisi id præster, non amplius recepturum mutuum cum indigebit, vel ne videatur, aut videretur ingratus; si verò gratis donet, licet aliquo modo involuntarie, quia eo timore motus, non erit usura, & consequenter nulla erit culpa id recipere, dummodo nec ex parte mutuantis detur animus recipiendi tanquam debitum ex justitia. Attamen cum rarissime in mutuatorio præsumi possit vera donatio, hoc valde periculosum erit, & in praxi minime admittendum. n. 36.

141. Faciens bona fide contractum usurarium, quem poterat aliter sine usura labe conficere, probabilis est non posse, cognito errore, lucrum illud retinere, intendendo reducere contractum ad limites justis; E. G. quis ratione mutui exigit bona fide aliquid supra sortem, quod poterat exigere, ratione lucri cessantis, vel damni emergentis, aut per triplicem contractum societatis, non potest licite lucrum illud retinere, etiam si cognita usura intendat retinere aliquo ex illis justis titulis, nisi contrahentes intendat contrahere omni modo

do iusto quo possunt; vel saltem virtuatiter vi propositi antecedentis, de nunquam contrahendo, nisi iusto modo, ad implicite intendendo contrahere eo modo quo contrahunt viri pii, & peniti. Tract. 14. cap. 3. n. 40.

142. Ex liberali donatione posse mutuantem aliquid supra sortem a mutuatario accipere certum est. Tract. 14. cap. 3. num. 41. Non presumitur liberalis donatio, si mutuaus, licet non petierit aliquid supra sortem, signa tamen dedit; quibus insinuat se ex mutuo velle lucrum accipere immediate, ut pretium, seu debitum ex iustitia; nec quando mutuatarius liberalis esse non solet; nec quando mutuatarius petit mutuum, ut subveniat sibi inopia; neque si munus detur ante sortis solutionem; quia presumitur dari ob prorogationem solutionis; neque quando munus datur mutuantis, qui nunquam solet sine usuris mutuari, nu. 42. E contra presumi potest liberalis donatio, quoties mutuatarius sua sponte aliquid offert supra sortem; quando nempe dans mutuum, nec directe, nec indirecte illud petit, nec signa volendi dedit, nec ulla alia appareat ex predictis presumptionibus in contrarium, quae praeponderet. Si donatio liberalis ipsius mutuatarii, scripto firmetur, non relinquatur locus oppositis conjecturis; nisi constet in fraudem usurarum talia scriptisse, quia scilicet alio modo, non possit mutuum invenire. n. 43.

143. Si res aliqua fructifera tradatur in pignus pro mutuo, v. gr. domus, praedium, equus &c. Si interim dominus, vel equus locetur, praedium colatur, fructus, seu pensiones locationis nequeunt licite a mutuantem percipi supra sortem, nisi accedat iustus titulus lucri cessantis, aut damni emergentis, aut gratuita donationis, vel poenae conventionalis, de qua infra sect. 151. sed vel computandi sunt in sortem, vel restituendi, deductis tamen expensis, & estimatione laboris; immo non tantum tenetur mutuaus restituere fructus, quos collegit, sed etiam eos qui ex ipsius

culpa lata minime percepti sunt, iuxta estimationem spei deductis expensis. n. 45. 46.

144. In contractu mutui per se illicitum est, & irritum pactum legis commissoriae, quo inter mutuantem, & mutuatarium convenitur, quod si mutuatarius, tempore praefixo mutuum non solvat, pignus amittat; & hoc propter presumptionem usurae. Secus si tale pignus non plus valeat quam mutuum; aut si in pactum deducatur, quod non praestita solutione, tempore praefixo, iusto pretio venditum cedatur, & quod superest mutuatario reddatur, Tract. 14. cap. 3. num. 47. 48. Potest gener fructus pignoris dotalis percipere, non ob dilationem dotis, sed ut partem dotis superadditam capitali ad sublevanda onera matrimonii, si pignus absolute tradatur, aut cum dos constituitur promittatur, etiam si tales fructus excedant onera matrimonii; eorum autem, licet pars dotis sint, erit maritus administrator, & dominus. At si pignus dotale expresse concessum sit in securitatem dotis promissae, aut concedatur, dose iam constituta, & genero ad onera matrimonii iam obligato, aut locer se obligavit ad alimenta praestanda, & generum cum uxore, & liberis domi retinendum, aut se ad haec praestanda obtulit, non poterit gener tales fructus percipere, aut sibi retinere, nisi ratione lucri cessantis, aut damni emergentis. num. 50. 51. 52.

145. Quicumque pro mutuo ex pacto tacito, vel expresse, ac proinde ut debitum ex iustitia munus quodcumque accipit, vel onus imponit pretio aestimabile; peccat contra iustitiam, & usuram committit, licet ibi tamen exigere, quae pecunia minime mentiantur; & ideo poterit in pactum deduci pro mutuo, benevolentia, seu amicitia, non enim est pecunia aestimabilis. Poterit etiam exigi id quod alias debitum erat ex iustitia, vel ex charitate, aut religione; quare in pactum deduci potest, ut mutuatarius solvat quod alias debebat, supposito tamen quod debi-

tam sit certum; & liquidum; quod cesset ab iniqua vexatione; quod condonet privatam vindictam, non tamen vindictam, vel satisfactionem per publicam potestatem sumendam; quod proximo graviter indigenti succurrat; quod votum adimpleat, &c. Tract. 14. cap. 3. nu. 53. 54. 55. 56.

146. Officium, vel beneficium petere, vel in pactum deducere sub obligatione iustitiae pro mutuo, est usura; sed cum sit tantum sub obligatione antidotali, amicitiae, liberalitatis, vel gratitudinis; verum ab huiusmodi pactis omnino abstinentium, quia est speculativa, & fortassis etiam practicae in aliquo casu raro; usuraria, & simoniacae non sunt; tamen illis frequenter palliatur usura, & simoniae. Si petatur officium seculare ut pretium mutui, & sub obligatione iustitiae, etiam si digno conferatur, & fructus operas non excedant, erit usura; valida tamen erit collatio; sed reddere tenetur usurarius collatori officium, si resignatio facienda sit in manibus ipsius collatoris, si vero facienda sit in manibus alterius, sufficere tribuere collatori quantum, boni viri arbitrio, aestimatur illa libertas, quae privatae fuit. Si rationabiliter presumatur collatorem nolle eum obligare ad reliquendum officium, ut frequenter fit, poterit illud retinere. Tract. 14. cap. 3. num. 58. 59. Committitur peccatum usurae, & simoniae, si in mutuo fiat pactum de conferendo beneficio Ecclesiastico mutuatori. Est insuper usura mutuae cum pacto, ut alius praestet munus ab obsequio, a lingua, vel a manu. n. 60.

147. Mutuae cum pacto ut mutuatarius statim remutuet aliquid aliud, quod non sit ei magis damnosum, non est usura; ut si dicas do tibi pecuniam mutuaam, cum hoc ut statim mihi remutues frumentum, oleum, &c. Mutuae cum pacto remutandi quotiescumque alter indigerit, dummodo etiam mutuaus equali obligatione se obstringat mutuandi, quoties mutuatarius indigerit, non est usura. Quod si mutua-

rius remutuo magis incommodum passurus sit, proculdubio eum ad hoc obligare erit usura, Tract. 14. cap. 3. num. 61. 62. Contractus usurarius est, obligare mutuatarium ex vi mutui immediate obligatione civili, ut in posterum remutet, ut in suo molendino molat, ut ex sua officina iusto pretio emat, ut suas operas illi iusto pretio locet, &c. nam obligatio ad haec est pretio aestimabilis; & idem dicendum si obligetur ad quodcumque aliud, quod ex gratitudine praestare teneretur; mutuantem tamen sperare licet mutuatarium, ea ex gratitudine, & benevolentia praestitum. Igitur generaliter semper usura est quotiescumque pro mutuo imponitur mutuatario obligatio aliqua, onus, aut gravamen pretio aestimabile. num. 63. 64. 65. 66.

148. Mutuum dare cum pacto quod eadem res numero, mensura, & quantitate, qua mutua est reddatur, si aequae dubium sit, an tempore solutionis pluri, vel minoris sit valitura, licitum est, sive eam servaturus esses, usque ad illud tempus, sive non; quia par est utriusque conditio; cum uterque tam damno, quam lucro exponatur. Si rem mutuatam servaturus eras usque ad tempus quo certe, vel probabilis creditur augendum esse valorem, poteris licite in pactum deducere, ut cum eo incremento reddatur, detracta aestimatione laboris, periculi, &c. in ea conservanda; quia tunc datur iustus titulus lucri cessantis; dummodo non obliges mutuatarium ad non vendendum, nisi eo tempore, quo pluri valitura creditur. Non est usura triticum veteri mutuae, ut novum reddatur, si nec novum sit melius, nec vetus deterius. Tract. 14. cap. 3. num. 67. Etiam si mutuatarium liberum relinquant, ut solvat quando voluerit, sive mutuum sit in pecunia, sive in aliis rebus, verius est usuram esse, si in pactum deducatur, quod eadem omnino res in specie, pondere, numero, & mensura reddatur, si tempore solutionis pluri creditur valitura, quando usque ad illud tempus

eam reservaturus non eras; tantumque debet detrahi, quantum est valoris incrementum. n. 69.

149. Si in contractum mutui sit rei valor exclusus, ita quod nec augmentum, nec decrementum possibile attendatur, potest licite in pactum deduci, ut eadem omnino res v.g. tot scuta, tot tritici modii reddantur, quacunque superveniente valoris mutatione; quia cum sit æquale utrinque periculum ut supponitur, servatur æqualitas. *Tract. 14. cap. 3. num. 70.* Si certum sit, vel saltem probabilis: rem minus valituram, tempore restitutionis, poterit mutans maiorem mensuram quam dedit exigere, secundam maiorem, vel minorem certitudinem: v.g. mutasti modium tritici, cum valebat 25, credens valituram 10. tempore præfixo pro restitutione, potes petere ut tibi tunc dentur duo modii, detractis 5. plus minusve pro incertitudine majori vel minori eventus. num. 71. Si bona fide nihil de incremento, vel decremento valoris futuri cogitans, tot scuta, tot modios tritici, &c. mutasti, dicunt communiter Doctores, quod regulariter spectanda est in redditione bonitas intrinseca rei mutuatae: ideoque satisfacit mutuarius eandem rem in specie, & bonitate solvendo, etiamsi in pretio decreverit; & similiter tenebitur eandem in specie, bonitate, & quantitateolvere, etiamsi pretium creverit. n. 72.

150. Pecunia mutuata omnino reddenda est, secundum valorem, quem habebat tempore traditionis; & ideo si scuta 100. mutua accepisti, quando scutum valebat 10. si tempore solutionis valeat 11. vel 9. tantum addes, aut detrahas ita quod adæquetur valor scutorum 100. valentium 10. quas tradita fuerunt. *Tract. 14. cap. 3. num. 73.* Qui recepit mille scuta mutua in moneta aurea, vel argentea, satisfaciet totidem reddendo in moneta aerea, nisi aliter convenitum sit; quia major pretiositas compensatur quantitate. Eric tamen usura obligare mutuatarium ad solvendum in auro, vel argento, de-

bet in aere recipi: poterit tamen eum obligare ad reddendam auream pecuniam; si auream recepit; dummodo si creverit in valore, incrementum detrahat. num. 74.

151. Poena conventionalis in mutuo licita est, dummodo non apponatur ad palliendam usuram. Licetum ergo erit mutuanti poenam conventionalem imponere, quod si mutuatarius intra terminum præfixum non solvat mutuum, aliquid supra capitale solvere teneatur, etiamsi nullum lucrum cesset, vel damnum emergat, ut non sit negligens in solvendo. Effet autem poena imposita in fraudem usurarum, si ob eam lucrifera mutuum daretur; vel si ita breve tempus pro solutione statueretur, ut mutuatarium intra illud solvere non posse crederetur. *Tract. 14. c. 3. num. 75.* Ut hæc poena licite apponatur, tria requiruntur: 1. quod non cogatur eam solvere, qui sine culpa fuerit in mora: 2. quod mora notabilis sit: 3. quod poena sit culpæ, & capitali proportionata; & ideo si v. gr. solummodo dimidium capitale solvatur, dimidia tantum poena subeatur. Hæc poena solvenda est ante iudicis sententiam. num. 76. 77.

152. Ratione lucri cessantis, & damni emergentis potest mutans absque usurae labe, aliquid supra sortem exigere, servatis sequentibus conditionibus: Prima quod ab initio mutui in pactum deducatur æstimatio lucri cessantis, & damni emergentis; nam si ab initio tale pactum non fiat, etiamsi postea lucrum cesset, vel damnum emergat, nequit hoc aliquid supra sortem licite exigi, vel recipi, nisi in casu quo mutuatarius, vi, metu, aut fraude mutuum extorsit. Teneatur etiam mutuatarius, licet ab initio non præcesserit pactum, ad damnum emergens, & lucrum cessans, transacto termino solutionis præfixo, vel si non fuit præfixus terminus, ex eo tempore quo de solutione fuit a creditore interpellatus, si fuit in mora culpabili solutionis. Probabilis est in tali pacto apponendo, de-

bet

bet mutuatarium moneri de titulo lucri cessantis, & damni emergentis. *Tract. 14. cap. 3. n. 79. Secunda conditionio*

153. Secunda conditio est, quod lucrum cessans accipiendum sit ex contractu iusto, & licito: & quod sive lucrum quod speratur, sive damnum quod timetur, sit verum, & probabiliter evenaturum; non vero fictum, aut tantum possibile in potentia remota; nec debet exigi, aut recipi ultra id, quod valet lucrum amissum iuxta æstimationem ipsius deducto periculo, & expensis. num. 84. Tertia conditio est, quod lucri cessatio, & damni emergentia proveniant ex ipso mutuo, si enim alia via tale lucrum obtinere, vel damnum impedire possis, non potes aliquid supra sortem accipere; ut si pecuniam habes non expositam negotiationi, & non necessariam ad alendam familiam, dotandas filias, solandam senectutem, aut ne statim periculo exponas: (nam quæ ad hæc necessaria est, non adesse censenda est.) Probabile tamen est, etiam in casu quo habes pecuniam reservatam, ad prædicta, non necessariam, posse pro pecunia mutuata, ratione lucri cessantis, & damni emergentis aliquid recipi supra sortem: nec teneri mutuantem pecuniam reservatam negotiationi exponere in gratiam alterius. Licet ab initio conveniant de luero cessante, & damno emergente, si de facto non loquatur, non potest mutans aliquid supra sortem res exigere; nisi etiam de periculo pactum interint, dummodo probabile sit. num. 85. 86.

154. Ratione periculi amittendi sortem potest absque usura aliquid recipi supra sortem; dummodo periculum verum sit, non autem fictum; & non plus exigatur, ratione periculi, quam quod alteri daretur pro asecuratione, si ante tali periculo; & dummodo id non fiat cum indebito gravamine mutuatarii, ut contingeret, si exhibente mutuatario fideiussorem sufficientem, aut pignus, adhuc vellet mutans pacisci de periculo. *Tract. 14. cap. 3. nu. 88.* Potest mutans premium a mutuatario exigere

ob asecurationem sortis in se suscipiam; si premium iustum sit, attentis rei qualitate, & æstimatione periculi; ut si navigaturus, vel ad undinas ituro pecunias mutnes, merces vendas, earumque periculum in te suscipias, ita quod si pereant, tibi pereant: Nequit tamen sine iustæ labe mutans ad hoc pactum obligare mutuatarium, ex vi mutui; etiamsi id fieret iusto pretio. n. 92. *Tract. 14. cap. 3. n. 93. Quarta*

155. Contractus societatis est duorum, vel plurium consensio facta ad communem usum. In uberiorum quæsum. Tunc societas incitur cum plures conveniunt sive pecunias, sive mercibus, sive operis, ita quod unumquique fiat particeps lucri, vel detrimenti pro rata sortis suæ: qui contractus, ut licite fiat, non debet esse securum capitale alicuius ex sociis. Societas r. potest esse omnium bonorum, ex quoqueque capitale alicui, ex sociis obvenientium, & quoqueque modo iusto, & honesto acquisitum; & hæc amplius non est in usu, nisi inter maritum, & uxorem, quoad bona non vinculata, nec dotata, aut parafemalia. Secundo modo in aliquo certo genere negotiationis ad communem lucrum, quod dupliciter fieri potest: 1. quando plures unum cumulum suarum pecuniarum, & mercium congerunt, communesque habent nihil, & operas, & expensas: 2. cum unus socius ponit pecunias, alter vero operas; & industriam tantum, vel etiam cum industria aliquam pecuniam partem. Omnis hæc societas licita est, servatis tamen sequentibus conditionibus: Prima conditio est quod qui pecuniam ponit, ejus etiam periculum subeat: Secunda quod ars, vel negotiatio licita sit: Tertia quod æquitas servetur in omnibus; ita ut quo plus pecuniarum, sive operæ quis ponit, plus habeat de luero juxta prudentium iudicium: Quarta quod pecunia tributur negotiatio, aliter esset mutuum non societas: Quinta quod qui ponit pecuniam subit non solum periculo perdendi pecuniam, sed etiam usum ejus negotiatorum;

eam reservaturus non eras; tantumque debet detrahi, quantum est valoris incrementum. n. 69.

149. Si in contractum mutui sit rei valor exclusus, ita quod nec augmentum, nec decrementum possibile attendatur, potest licite in pactum deduci, ut eam omnino res v.g. tot scuta, tot tritici modii reddantur, quacunque superveniente valoris mutatione; quia cum sit æquale utrinque periculum ut supponitur, servatur æqualitas. *Tract. 14. cap. 3. num. 70.* Si certum sit, vel saltem probabilis: rem minus valituram, tempore restitutionis, poterit mutans maiorem mensuram quam dedit exigere, secundam maiorem, vel minorem certitudinem: v.g. mutasti modium tritici, cum valebat 25, credens valituram 10. tempore præfixo pro restitutione, potes petere ut tibi tunc dentur duo modii, detractis 5. plus minusve pro incertitudine majori vel minori eventus. num. 71. Si bona fide nihil de incremento, vel decremento valoris futuri cogitans, tot scuta, tot modios tritici, &c. mutasti, dicunt communiter Doctores, quod regulariter spectanda est in redditione bonitas intrinseca rei mutuatae: ideoque satisfacit mutuarius eandem rem in specie, & bonitate solvendo, etiamsi in pretio decreverit; & similiter tenebitur eandem in specie, bonitate, & quantitateolvere, etiamsi pretium creverit. n. 72.

150. Pecunia mutuata omnino reddenda est, secundum valorem, quem habebat tempore traditionis; & ideo si scuta 100. mutua accepisti, quando scutum valebat 10. si tempore solutionis valeat 11. vel 9. tantum addes, aut detrahas ita quod adæquetur valor scutorum 100. valentium 10. quæ tradita fuerunt. *Tract. 14. cap. 3. num. 73.* Qui recepit mille scuta mutua in moneta aurea, vel argentea, satisfaciet totidem reddendo in moneta aerea, nisi aliter convenitum sit; quia major pretiositas compensatur quantitate. Eric tamen usura obligare mutuatarium ad solvendum in auro, vel argento, de-

bet in ære recipi: poterit tamen eum obligare ad reddendam auream pecuniam; si auream recepit; dummodo si creverit in valore, incrementum detrahat. num. 74.

151. Poena conventionalis in mutuo licita est, dummodo non apponatur ad palliendam usuram. Licetum ergo erit mutuanti poenam conventionalem imponere, quod si mutuatarius intra terminum præfixum non solvat mutuum, aliquid supra capitale solvere teneatur, etiamsi nullum lucrum cesset, vel damnum emergat, ut non sit negligens in solvendo. Effet autem poena imposita in fraudem usurarum, si ob eam lucrifera mutuum daretur; vel si ita breve tempus pro solutione statueretur, ut mutuatarium intra illud solvere non posse crederetur. *Tract. 14. c. 3. num. 75.* Ut hæc poena licite apponatur, tria requiruntur: 1. quod non cogatur eam solvere, qui sine culpa fuerit in mora: 2. quod mora notabilis sit: 3. quod poena sit culpæ, & capitali proportionata; & ideo si v. gr. solummodo dimidium capitale solvatur, dimidia tantum poena subeatur. Hæc poena solvenda est ante iudicis sententiam. num. 76. 77.

152. Ratione lucri cessantis, & damni emergentis potest mutans absque usurae labe, aliquid supra sortem exigere, servatis sequentibus conditionibus: Prima quod ab initio mutui in pactum deducatur æstimatio lucri cessantis, & damni emergentis; nam si ab initio tale pactum non fiat, etiamsi postea lucrum cesset, vel damnum emergat, nequit hoc aliquid supra sortem licite exigi, vel recipi, nisi in casu quo mutuatarius, vi, metu, aut fraude mutuum extorsit. Teneatur etiam mutuatarius, licet ab initio non præcesserit pactum, ad damnum emergens, & lucrum cessans, transacto termino solutioni præfixo, vel si non fuit præfixus terminus, ex eo tempore quo de solutione fuit a creditore interpellatus, si fuit in mora culpabili solutionis. Probabilis est in tali pacto apponendo, de-

bet

bet mutuatum moneri de titulo lucri cessantis, & damni emergentis. *Tract. 14. cap. 3. n. 79. Secunda conditionio*

153. Secunda conditio est, quod lucrum cessans accipiendum sit ex contractu iusto, & licito: & quod sive lucrum quod speratur, sive damnum quod timetur, sit verum, & probabiliter evenaturum; non vero fictum, aut tantum possibile in potentia remota; nec debet exigi, aut recipi ultra id, quod valet lucrum amissum iuxta æstimationem ipsius deducto periculo, & expensis. num. 84. Tertia conditio est, quod lucri cessatio, & damni emergentia proveniant ex ipso mutuo, si enim alia via tale lucrum obtinere, vel damnum impedire possis, non potes aliquid supra sortem accipere; ut si pecuniam habes non expositam negotiationi, & non necessariam ad alendam familiam, dotandas filias, solandam senectutem, aut ne statim periculo exponas: (nam quæ ad hæc necessaria est, non adesse censenda est.) Probabile tamen est, etiam in casu quo habes pecuniam reservatam, ad prædicta, non necessariam, posse pro pecunia mutuata, ratione lucri cessantis, & damni emergentis aliquid recipi supra sortem: nec teneri mutuantem pecuniam reservatam negotiationi exponere in gratiam alterius. Licet ab initio conveniant de luero cessante, & damno emergente, si de facto non loquatur, non potest mutans aliquid supra sortem exigere; nisi etiam de periculo pactum inerint, dummodo probabile sit. num. 85. 86.

154. Ratione periculi amittendi sortem potest absque usura aliquid recipi supra sortem; dummodo periculum verum sit, non autem fictum; & non plus exigatur, ratione periculi, quam quod alteri daretur pro asecuratione, si ante tali periculo; & dummodo id non fiat cum indebito gravamine mutuatarii, ut contingeret, si exhibente mutuatario fideiussorem sufficientem, aut pignus, adhuc vellet mutans pacisci de periculo. *Tract. 14. cap. 3. nu. 88.* Potest mutans premium a mutuatario exigere

ob asecurationem sortis in se suscipiam; si premium iustum sit, attentis rei qualitate, & æstimatione periculi; ut si navigaturus, vel ad undinas iturus pecunias mutnes, merces vendas, earumque periculum in te suscipias, ita quod si pereant, tibi pereant: Nequit tamen sine iustæ labe mutans ad hoc pactum obligare mutuatarium, ex vi mutui; etiamsi id fieret iusto pretio. n. 92. *Tract. 14. cap. 3. nu. 93. Quarta*

155. *Contractus societatis est duorum, vel plurium consensio facta ad communem usum. Et uberiorum quæsum.* Tunc societas incitur cum plures conveniunt sive pecuniis, sive mercibus, sive operis, ita quod unumquique fiat particeps lucri, vel detrimenti pro rata sortis suæ: qui contractus, ut licite fiat, non debet esse securum capitale alicuius ex sociis. Societas r. potest esse omnium bonorum, ex quoqueque capitale alicui, ex sociis obvenientium, & quoqueque modo iusto, & honesto acquisitum; & hæc amplius non est in usu, nisi inter maritum, & uxorem, quoad bona non vinculata, nec dotata, aut parafarnalia. Secundo modo in aliquo certo genere negotiationis ad communem lucrum, quod dupliciter fieri potest: 1. quando plures unum cumulum suarum pecuniarum, & mercium congerunt, communesque habent ministras, operas, & expensas: 2. cum unus socius ponit pecunias, alter vero operas; & industriam tantum, vel etiam cum industria aliquam pecuniarum partem. Omnis hæc societas licita est, servatis tamen sequentibus conditionibus: Prima conditio est quod qui pecuniam ponit, ejus etiam periculum subeat: Secunda quod ars, vel negotiatio licita sit: Tertia quod æquitas servetur in omnibus; ita ut quo plus pecuniarum, sive operæ quis ponit, plus habeat de luero juxta prudentium iudicium: Quarta quod pecunia tributur negotiatio, aliter esset mutuum non societas: Quinta quod qui ponit pecuniam subit non solum periculo perdendi pecuniam, sed etiam usum ejus negotiatorum;

torum; qui vero ponit operas, seu industriam subit tantum periculo has perdendi. *Tract. 14. cap. 3. nu. 94. doc.* Quatuor modis finitur contractus societatis: 1. tempore præfixo; 2. renunciatione tacita, vel expressa, cum tacito tamen, vel expresso sociorum consensu; 3. morte alicujus socii; nisi in contractu cautum fuerit, ut societas hoc non obstante perseveret; 4. impotentia alicujus socii propter egellatem, vel publicationem bonorum ejus, aut quis vere alieno gravatus cesset bonis suis, vel quia morbo detentus, carcere, captivitate, vel similibus impeditus operam, vel industriam præstare non potest. n. 97.

156. Ad contractum societatis, quo quis ponit pecuniam ad negotiationem, alter vero operas, & industriam, frequenter apponi solent alii duo contractus, nempe assicuracionis capitalis, & venditionis lucri incerti pro certo; v.g. Petrus inquit contractum societatis cum Paulo negotiatore, cui 100. aureos præbet, ut Paulo ponente operas, & industriam, simul lucrentur. Sperat Petrus rationabiliter ex tali negotiatione se lucraturum 30. pro sua portione: cupiens autem sibi assicurari suam capitale, inquit alium contractum cum Paulo, & pro tali assicuracione assignat ei 10. ex propria lucri sperati portione, & remanet Petro 20. incerta. Ut autem certum aliquid habeat, vendit Paulo hæc 20. incerta pro 10. certis, per alium tertium contractum venditionis lucri incerti pro certo; unde salvo capitali, & nullo expositus periculo recipit 10. supra sortem quam Paulo dedit. *Tract. 14. cap. 3. n. 93.* Ratione horum trium contractuum; societatis, assicuracionis capitalis, & venditionis lucri incerti pro certo minore, potest licite tale lucrum supra sortem recipi, tribus tamen servatis conditionibus: Prima quod accipiens pecuniam teneatur cum ea negotiari: Secunda quod lucrum certum quod exigitur sit adeo moderatum, ut attentio capitale, & spe majoris lucri compensentur omnia onera contractus;

quæ quo negotio lucrifera fuerit, & lucrum certius, plus exigi poterit; regulariter tamen conceduntur 5. pro 100. Tertia, quod contractus assicuracionis capitalis fiat ad instantiam socii ponentis operas, ita quod voluntarie illum ineat. n. 100. 101. 102.

157. Usurarius non acquirit dominium rei per usuram adeptæ; contractus enim usurarius jure nature irritus est, & nullus. *Tract. 14. cap. 3. nu. 107.* Quare quoad obligationem restituendi comparatur usurarius possessori malæ fidei. *Vid. dicta cap. præced. §. 3.* Unde sit quod si res per usuram acquisita existat in valore apud usurarium, talis valor pertinet ad mutuatarium; quantumvis sit decrevit ad mutuatarium, que non esset apud dominum perituro, peracti ipsi usurario. Sequitur etiam non posse usurarium transferre in alios dominium rei per usuram acquisitæ, si in sua specie extet, & non sit cum aliis suis rebus permixta. nu. 108. Sive usurarius acquirat dominium rei per usuram adeptæ, sive non, omnium est sententia, teneri tantandem mutuatario restituere, si consistet de illo, alioquin restituere faciendum est pauperibus, vel in alia pia opera tantandem infundendum debet. Similiter omnia damna inde mutuatario sequuta ab ipso usurario, vel si ipse non satisfacit, ab eius hæredibus refarcienda sunt. num. 111. Tenetur etiam reddere mutuatario fructus agri, domus, vineæ, &c. per usuram adeptæ, quos ipse mutuatarius percepisset, etiam si eos usurarius non percepisset. Fructus vero rerum usu consumptibilium v. gr. pecuniarum, tritici, vini &c. cum repurentur fructus industrialiter, eos non tenetur restituere. n. 112. 113.

158. Concurrentes ad usuras ex parte mutuatarii, & in ejus favorem, cum non faciat illi injuriam, non peccat contra justitiam, nec tenetur restituere; peccat tamen contra charitatem, si hoc proximi malum commode avertere possit; & non avertat. Plerumque tamen & operatores usurarum, & cooperantes ad eas a peccato, & obligatione

hione, restitutionis exculantur propter ingravitatem. Etiam obligatus ad restitutionem ob cooperationem ad usuras sæpe ab ea excultur ex voluntate mutuatarii, qui præsumitur nolle eam obligationem ei imponere, qui nullum commodum ex usuris accipit. *Tract. 14. cap. 3. n. 114.* Suadens consiliumque usuras, vel ad eas pecuniam præbens, si usurarius sit causa efficax, verius est quod ad restitutionem teneatur; nisi tale consilium, aut cooperationem mutuatario gratam esse judicet. n. 115. Deponens pecuniam apud usurarium, ea intentione, ut inde per usuras copiosius lucretur, qui non influit in actionem justitiam, sed contra charitatem quia præbet usurario occasionem peccati. Si vero pecuniam committat usurario, alias pecunias habenti unde usuras exerceat, ut eam conservet, nullo modo peccat. n. 116.

159. Domini temporales, Judices, Advocati, qui statuto præcepto, vel alio modo causæ sunt, quod usuræ solvantur, vel solvatur, & repetitæ non restituantur, peccant contra justitiam, & ad restitutionem tenentur in defectum eorum, qui tales usuras recipiunt, quia sunt earum causæ efficaces. Similiter si non excludant a suis locis usurarios, ut eis præcipitur cap. *Per miserabilem* de usuris, & ipso facto excommunicantur, nisi gravi intercedente Reipublicæ necessitate eos permittant. *Tract. 14. cap. 3. num. 117.* Ministri, & famuli usurariorum, qui ministeria ab usuris remotiora exercent, ut sunt scribere, numerare pecunias, eas custodire, & similia, non peccant, nec ad restitutionem tenentur: bene vero qui usuras pro dominis suis exigunt, recipiunt, &c. n. 118. Qui ab usurario debet habere v. g. 100. Si usurarius eicedit 100. a Paulo sibi solvenda ex vi mutui, non potest dicta 100. a Paulo recipere, quando sciat ea ob usuras deberi; & si recipiat, & apud se habeat, tenetur loco ad restitutionem; si vero consumpsit, post usurarium tene-

tur. At si ei non consistet de usura, talem cessionem acceptare potest. num. 119.

160. Inducere alium ad usuras semper est intrinsicè malum. Ob necessitatem, vel commodum proprium, vel alienum licet petere mutuum ab eo, quem scit petens non daturum sine usuris, quia ex malicia sua eas petit, cum sine eis mutuari possit; ac proinde non peccabit mutuatarius usuras promissas solvendo: verius tamen est, non licere mutuatario sponte offerre usuras usurario pro mutuo. *Tract. 14. cap. 3. nu. 120. 121.* Major causa requiritur ad licite petendum mutuum ab usurario non parato ad usuras, quam requiritur ad licite petendum ab usurario jam parato: quare si mutuum petas ab usurario non parato, propter opus etiam duntaxat venialiter peccaminosum, ut ad convivia superflua, vanitates, &c. mortaliter peccas peccato scandali. Verius est peccare mortaliter etiam qui sine necessitate, utilitate vel honesta causa; sed solum ad ludum, vel superfluas vanitates mutuum petit ab usurario jam parato dare sub usuris. n. 122. 123.

161. Pœna in jure contra usurarios late solum afficitur usurarios manifestos, & notorios notorietate juris, quando scilicet quis est de tali crimine in judicio convictus, vel illud etiam extra iudicium confessus est; aut notorietate facti, cum scilicet contractus usurarius nulla potest tergiversacione celari: nec requiritur formalis iura, sed sufficit virtualis, ut si supra justum pretium vendat ob dilatatam solutionem. *Tract. 14. cap. 3. num. 124.* Usurarii sunt infames; arceri debent ab omnibus sacramentis, & privati Ecclesiastica sepultura; repellendi sunt ab Ordinibus, suspendi debent ab officio, & beneficio: immo ipso facto excommunicantur qui usurarios manifestos sepultura Ecclesiastica tradunt. Usurarius in eodem statu decedentibus, interdicunt testamentum; et si illud conficiant, nullum est; & sub nomine testamenti pro-

prohibetur illis quæcumque ultima dispositio. Ad his penis minime eximuntur usurarii, nisi prius satisfecerint pro usuris, vel saltem creditoribus sufficientem dederint cautionem per pignus, vel fideiussorem. n. 125. 126. 127.

S. IV.

De cambiis, & censibus.

162. *Cambium est contractus commutationis pecuniarum, quo commutiter causa lucri exercetur.* Campior dicitur is, qui in gratiam alterius cambit; camparius vero is, quo petente fit cambium. *Tract. 14. cap. 4. num. 1.* Cambium aliud est reale; aliud fictum. Reale cambium est, quo pecunia realiter, & vere cum alia pecunia commutatur: cambium fictum est cambium fictum, & simulatum, cum vere sit mutuum, in quo pro pecunia absente, non loco sed tempore, pecunia numerata, & præiens datur: ut cum quis indigens Romæ pecunia, eam ibi accipit, Romæ pariter restituendam; tamen die iuxta valorem cambiorum Lugduni, seu quolibet alio conficto modo; & tale cambium illicitum est, & usurarium. n. 2. Cambium reale dividitur in minutum sive manuale, & locale seu per literas. Illud est quando una pecunia pro alia commutatur, cum fenore illius qui in gratiam alterius cambit: ut quando præiens pecunia major pro minutior presente, aut minutior pro maiore datur. Cambium locale seu per literas est, quo pecunia in uno loco data in pecuniam diverso loco reddendam permutatur, quod ut in plurimum fit per literas, & utrumque hoc genus cambii licitum est, si absque dolo, & fraude fiat. n. 4.

163. In cambio reali minuto lucrum accipi potest, ex quinque titulis. Primo ratione officii, dummodo non habeat campior stipendium a Republica assigna-

tum; 2. Ob numerationem pecunie; 3. Ratione materiæ excellentioris, aut maioris æstimationis; 4. Quando datur moneta currens pro non corrente, in eo loco ubi vult eam camparius expendere; 5. Ratione commoditatis, qua privatur campior. *Tract. 14. cap. 4. n. 5. 6.* Hinc inferitur posse famulum cui dominus pecuniam dedit ad satisfaciendum creditori, talem pecuniam commutare retento sibi lucro; dummodo hoc non fiat contra expressam, vel tacitam domini voluntatem, & ipse dominus nullum inde patiatu detrimentum. n. 7. Etiam illis qui tale officium non habent, licitum est cambio minuto lucrari. num. 8.

164. Cambium locale seu per literas licitum est primo, ratione translationis pecunie, quam supplet, & assicuratiois ejusdem; & hoc sive campior prius recipiat pecuniam alibi dandam, sive ipse det in presenti alibi recipiendam, dummodo ob dilationem solutionis nihil recipiatur: 2. ratione maioris æstimationis pecunie, ubi eam campior solvit, quam ubi eam recipit, qui titulus forsorum computari potest; si vero plus valeret, ubi eam campior recipit, detrahendum esset de lucro; quod & in aliarum rerum permutatione observandum est: 3. quia plus æstimatur pecunia præiens, quam absens loco; cum sic camparius multa pecunie transferendæ pericula vitet. *Tract. 14. cap. 4. n. 9. &c.* Campiori danti prius pecuniam ad cambium, licitum est in foro conscientie pignus, fideiussorem, aut aliam cautionem exigere; sed tunc minus lucrum pro cambio accipere potest. num. 17.

165. *Census est jus exigendi aliquam pensionem ex persona, vel ex re alterius utili vel fructifera.* *Tract. 14. cap. 4. n. 18.* Alius est conservativus, alius consignativus. Conservativus est quando quis rem suam alteri confert, reservato sibi jure recipiendi quotannis partem aliquam ex ea; & hic jam non est in usu. Consignativus est cum quis, re-tentis bonis, eorumque usu, consignat alteri

terti certam pensionem, quam obligatur solvere singulis mensibus vel annis; & hic dividitur in realem, & personalem; fructuarium, & pecuniarium; perpetuum, temporalem; & vitalitium; & omnes vel sunt redimibiles, vel irredimibiles. num. 19. Omnes prædicti census liciti sunt. n. 20. Variæ conditiones pro censibus institutis assignatæ fuerunt a Mart. V. & Calisto III. non tamen præceptivæ, sed approbativæ tantum.

166. Novissime a S. Pio V. aliæ conditiones sunt assignatæ, quæ ubi talis Bulla est in suo vigore, & non contraria consuetudine abrogata, obligant sub mortali. Prima. Quod census nullo modo possit constitui, nisi supra rem immobilis, aut qua pro immobili habeatur, & ex natura sua sit fructifera; per quam conditionem excluditur census personalis. Secunda. Quod census non constituitur, nisi numerata pecunia de presenti coram testibus, & Notario; & sic excluduntur census super debita, & census pecunia credito. Tercia. Quod non fiat anticipata solutio reddituum, neque in pacto deducatur. Quarta. Non posse obligari ad casus fortuitos, eos qui alias non tenerentur ex natura contractus. Quinta. Quod dominus Hypothecæ possit eam libere vendere, & alienare. Sexta. Quod pacta obligantia mortuorum census debitorem ad interesse lucri cessant, ad cambium, vel alias expensas, irrita sint. Septima. Quod non augeatur census ex redditibus non solutis. Octava. Irrita pacta de solvendo aliquo onere non debito ex natura contractus. Nona. Quod pereunte hypotheca vel in toto, vel in parte, pereat, vel minuat census. Decimo. Quod venditor census possit eum redimere eodem pretio cum voluerit, non obstantibus quibuscunque pactis in contrarium. Undecimo. Quod quando debitor voluerit redimere, teneatur per menses duos anticipare monere dominum census. Duodecimo. Quod pretium census semel constitutum nec minui, nec augeri possit. *Tract. 14. cap. 4. n. 30.*

167. *Conditiones jure nature ad contrahendum.*

168. *Ludus in communi acceptione pro omni eo quo animus recreari potest*

S. V.

De ludo, promissione, & donatione.

168. Ludus in communi acceptione pro omni eo quo animus recreari potest

Hh

accipitur; & si verbis fiat, dicitur jocus; si factis, ludus. Ex natura sua indifferens est. Si ad honestum finem moderate assumatur, virtuosus est, & ad virtutem eutrapeliæ pertinet. Potest autem esse vitiosus: vel ratione materiæ, ut si esset de rebus turpibus, & obscenis; & sic erit mortale peccatum, sicuti etiam si sit de rebus sacris: vel ratione finis, ideoque si finis fuerit mortaliter peccaminosus, talis erit & ludus. Ludere præcipue propter lucrum, veniale est: si illud intendat malis artibus, erit mortale. Si principaliter intendat honestam recreationem, & minus principaliter lucrum, nullum erit peccatum, etiam si non luderet, nisi speraret lucrum, aut damno uxoris, vel filiorum luderet, ita ut se redderet impotentem ad debita solvenda, & alendam familiam, mortaliter peccaret; his tamen præcis, non erit mortale etiam magnam quantitatem ludo exponere; & qui absque fraude lucratur non tenentur restituere. *Tract. 14. cap. 4. n. 51.*

169. Ludus ut est quidam contractus, definitur quod sit pactum in quo vitiosi certantur, rei ab utroque exposta tribuitur. Hic contractus ex natura sua licitus est, servatis tamen tribus conditionibus. Prima quod ludentes habeant liberam dispositionem rei, quam ludo exponunt; quare qui cum his ludunt, qui aliena, vel ea de quibus non habent liberam administrationem, ludo exponunt, mortaliter peccant, & ad restitutionem tenentur. *Tract. 14. cap. 4. n. 53.* Secunda quod alter alterum per injurias, fraudes, convicia, &c. ad ludum non pertrahat; & qui taliter alterum ad ludum inducit, quidquid lucrum restitueret tenetur. num. 56. Tertia. Quod non interveniant fraudes contra ludi leges; si quis autem fraudolenter ludat, peccat mortaliter, & restitueret tenetur non solum, qui lucratus est, sed etiam quæ alter, non intervenientibus dolis, lucratus fuisset. num. 58.

170. Ludi vetiti jure canonico, & civili sunt ludi alearum, & omnes illi qui principaliter fortunæ inniuntur; istæ tamen leges, saltem quoad Laicos, & Clericos seculares sunt contraria consuetudine abrogatæ. n. 60. Sive prædictæ leges, obligent, sive non, qui ludo prohibito lucratur, non tenentur restituere ante iudicis sententiam, dummodo per vim, & fraudem non impediunt socium a prosecutione litis, aut iudicem a prolatione sententiæ. Qui vero ludo prohibito aliquid amittit, potest tuta conscientia apud iudicem petere intra tempus a Iudice concessum; non potest tamen uti compensatione, nisi quando vi, aut fraudibus impeditur a recuperatione per Iudicem. Qui ludo vetito perdit ad creditum, non tenetur solvere. n. 61. 62. *Sponsio est contractus in quo duo de veritate, vel eventu rei contendentes sibi vicissim aliquid spondent, ut eius sit, qui veritatem licitis assecutus.* Huiusmodi contractus licitus est si æqualitas servetur: servatur autem si absit dolus, & eventus rei sit utrinque incertus: si quis enim certus esset de eventu, peccaret sponsonem acceptando, & restituere teneretur. Si unus diceret se certo scire, alter vero credere nollet, & persisteret in sponsonem, posset alter licite acceptare; & spondere. n. 64.

171. Promissio potest esse hominis ad Deum, de qua vid. tract. 3. cap. 2. & hominis ad hominem, de qua in presenti. *Promissio*, de qua hic loquimur, est *datio pæci libera*, & *sponsio de re licita*. *Tract. 14. cap. 4. num. 65.* Promissio alia est acceptata ab eo cui facta est, & hæc est promissio perfecta, & consummata: alia est non dum acceptata, & dicitur pollicitatio: alia est, quæ sub certa forma verborum, uno interrogante alio respondente fit; & dicitur stipulatio. n. 67. Ut promissio, (idem dicendum de donatione,) sit firma, inducatur obligatio, ita ut non sit in voluntate promittentis eam pro libito revocare, requiritur promissarii, seu donatarii acceptatio.

ptatio. Excipit tamen promissiones, & donationes ad eas infantibus, aliisque rationis incapacibus; vel Civitati in reparationem ædificii; aut Reipublicæ ob honorem ab illa acceptum, vel accipiendum, vel opus inchoatum promovendum. Verus est promissio, aut donationem etiam ad pias causas, ante acceptationem juramento non firmari, sed adhuc non obstante juramento posse revocari. n. 70.

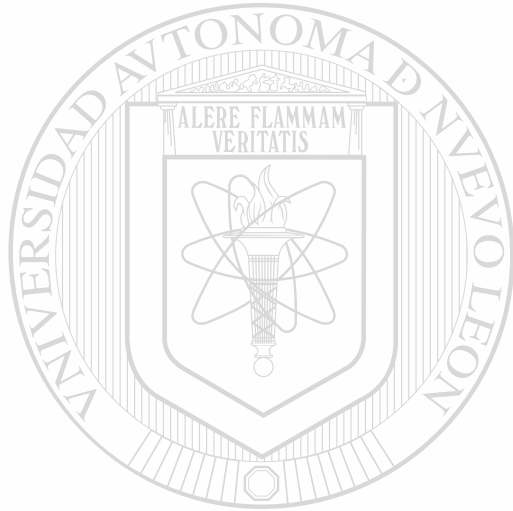
172. Inter præsentem, verbis, vel signis fit acceptatio promissionis, vel donationis; immo in promissione, vel donatione gratiosa etiam qui tacet acceptare videtur; secus in onerosa. *Tract. 14. cap. 4. n. 71.* Inter absentes sicuti promissio, vel donatio declaratur donatario, seu promissario per nunciium, vel epistolam; eodem modo debet pariter acceptatio declarari. n. 72. 73. Mortuo promissario, sive donatario ante acceptationem, jus acceptandi non transit ad hæredes; mortuo vero donatore, vel promissore ante acceptationem potest adhuc promissarius, seu donatarius acceptare. n. 74. 75. Promissio onerosa acceptata, necnon & promissio civilis, seu legalis, quæ fit coram Notario, & testibus, vel per chirographum cum subscriptione, ex genere suo obligat sub mortali. n. 76.

173. Promissum non implere, & si demum datam non servare proculdubio peccatum est contra veritatem, & fidelitatem: & si violatio promissionis sit proximo perniciosa, est ex genere suo peccatum mortale. *Tract. 14. cap. 4. n. 77.* Promissum de re inutili, impossibili, sibi graviter nociva, vel illicita non servare, nullum peccatum est. Similiter quoties supervenit promissio notabilis rerum mutatio, quæ si ab initio prævisa esset, non heret, talis promissio obligatoria non est. n. 78. Nuda, & simplex promissio gratiosa acceptata, satis probabiliter, & juxta doctrinam D. Thomæ, per se loquendo solum obligat sub veniali, ratione fidelitatis, quæ solum ex quadam honestate obligat, non vero ex

justitia; repugnat enim velle obligare tantum simplici promissione, & simul ex justitia. n. 82.

174. *Donatio est rei licite nullo jure cogente, ex mera liberalitate facta collatio.* Donatio alia est realis, alia verbalis; insuper alia est donatio inter vivos, alia est donatio causa mortis. Donatio realis requirit actualem rei traditionem, & translationem domini; donatio verbalis est imperfecta, & indiget acceptance, & solis verbis perficitur. Utraque quæ sit inter vivos; quando nimirum quis se donat, ut etiam vivens velit absolute rei dominium transferre in donatarium: vel est causa mortis, cum scilicet donator non vult rem absolute, & irrevocabiliter esse alterius, nisi post mortem. *Tract. 14. cap. 4. n. 87.* Omnes illi donare possunt, qui habent rei dominium & administrationem, ideoque omnes qui contrahere possunt, & rem pro sua voluntate alienare. n. 88. Illis quibus in jure prohibitum est donare, non interdicitur donatio remunerativa. n. 90. Verus est, quod donatarius sciens, aut probabiliter iudicans donationem fieri in fraudem creditorum, peccat accipiendo, & ad restitutionem tenetur. num. 92.

175. Insinuatio est quedam solemnis declaratio proprie voluntatis communi iudice, & Notario facta, & scriptis commendata de donatione quam quis facere intendit, his vel similibus verbis expressa: Volo tot dare Petro. Ad hanc non est necessaria causæ cognitio, nec Judicis licentia, aut decretum. In his casibus, in quibus insinuatio requiritur, donatio sine illa facta non valet, saltem quoad forum externum; nec potest aliquis insinuationi renunciare. *Tract. 14. cap. 4. n. 93.* Invalida est donatio, aut promissio facta, sine insinuatione ultra 500. solidos quoad excessum tantum. Valent autem 500. solidi 800. scuta aurea. n. 94. Leges insinuationem præcipientes, non obligant in foro conscientie donatarios ad restitutionem; sed solum dant actionem donatori, vel hæredibus in foro externo contra donatarios. num.

UANL

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN

DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

nactus, causa mortis donare potest, abique Curatoris auctoritate. n. 117. Etiam uxor abique viri consensu donare potest, causa mortis, sicuti uterque testari potest. n. 118.

§. VI.

De testamentis, & ultimis voluntatibus.

183. Ultimæ dispositiones, seu voluntates sunt in multiplici differentia, nimirum: Testamentum, Codicillus, legatum, fideicommissum, & donatio causa mortis, de qua supra. Ultima dispositio in communi sumpta, est voluntas nostræ ultimæ sententiæ de eo, quod quis post mortem fieri vult. Testamentum est ultima dispositio cum directa hæredis institutione. Tract. 14. cap. 5. n. 2. Ex jure communi non valet testamentum, in quo hæres non instituitur, n. 3. Duplex est testamentum: in scriptis, n. 3. simplex est testamentum: seu apertum: n. 4. Ex jure communi ad testamentum nuncupativum, sive fiat scriptura, sive abique illa, requiruntur 7. testes masculi, puberes, liberi, vel ut tales reputati, rogati, seu invitati, & quod omnes simul audiant voluntatem testatoris: non est tamen necesse quod sint testes, omni exceptione majores; etiam quando sit coram tribus testibus tantum abique Tabellione, sed sufficit quod non sint ex his, quibus jus commune prohibet esse testes in testamento. n. 5.

184. Rejiciuntur a testificando in testamento filiifamilias, pater, & qui in patris potestate est: item hæres, & qui in hæredis potestate est, & pater ipsius hæredis in causa propria; valet tamen hujusmodi testamentum quoad alia in eo contenta. Admittuntur vero legatarii, & fideicommissarii particulares in testamento, in quo eis legatum, aut fideicommissum particulare relinquitur. Admittitur etiam Tutor a patre liberis assignatus, quia hi omnes non censentur testes in causa propria,

cum de hæredis institutione principaliter testentur. Ob eandem rationem non prohibetur dictanti testamentum aliquid legari; quamvis Tabellioni, aut scribenti non possit. Tract. 14. cap. 5. n. 10. Requiritur etiam, ut testamentum validum sit, quod omnes testes simul eodem tempore, & loco audiant, & intelligant voluntatem testatoris scriptam, si condatur testamentum scriptura; vel viva voce expressam, si absque scriptura condatur. Requiritur etiam quando testamentum nuncupativum ante Tabellionem sit, quod legatur coram testibus ante mortem testatoris, & omnes testes præsentibus sint, & testatore videant; & ideo cæcus in testamento nuncupativo testis esse non potest. n. 11.

185. Per signa nemo potest testamentum condere, nec hæredem instituire. Tract. 14. cap. 5. n. 12. Ad testamentum clausum jure communi requiritur, quod post contestam, & clausam scripturam, septem adint testes, masculi, liberi, puberes, rogati, quibus presentibus simul eodem tempore coram illis manifestet testator, illud esse suum testamentum, & se subscribat, si sciat, & possit; sin autem alius adhibeatur testis qui subscribat pro eo, & deinde fuerit testamentum omnes testes debent subscribere; & si aliquis nesciat, nisi pro altero subscribere debet: ac denique omnes signare debent scripturam illam, sigillo proprio, vel alieno, & sufficit si omnes eodem sigillo signent. Quilibet ex his conditionibus deficiente, testamentum invalidum est. n. 13. Quando testator sua manu testamentum clausum non scripsit, sed alteri scribendum commisit; si qui scribit, seipsum hæredem instituit, vel legatarium, non valet testamentum quantum ad ea, quæ ad ipsum spectant: sed quia hæc lex fundatur in presumptione fraudis, si hæc abicit, & bona fide scripsit se nominavit hæredem, vel legatarium, poterit retinere hæreditatem, & si reddiderit, uti compensatione. Hæc lex non comprehendit dictantes, sed tantum pro-

propria manuscribentes. Relictus hæres in testamento clauso, in eo testis esse non potest. n. 15.

186. Pia causa illa dicitur, quæ fit in honorem Dei, satisfactionem culpæ propriarum, vel alienarum, consecutionem, vel augmentum Gratiæ, & Gloriæ, & quidquid ad bonum spirituale animæ ordinatur. Hinc nomine piæ causæ veniunt pauperes, Ecclesiæ, Monasteria, Hospitalia, captivorum redemptio, pauperum, virginum, & viduarum subsidium etiam sanguinea sint, & omnia loca, & instituta pia, illud autem dicitur testamentum ad piæ causæ, in quo instituitur hæres pia causa, vel ipsi hæredi substituitur: quare non erit testamentum ad piæ causæ, in quo tantum aliquid legatum piæ causæ relinquitur. Tract. 14. cap. 5. n. 16. Pro testamento ad piæ causæ nulla requiritur solemnitas, sive jure communi, sive particulari alicujus Regni assignata; sed sufficit illa, quæ jure naturæ ad omnes contractus exigitur, nempe consensus testatoris, qui constare possit per duos testes, sive viros, sive feminas: & valet etiam quoad piæ causæ, seu quoad legata pia testamentum, aliis nullum ob defectum solemnitatis: & licet testator non poterit loqui, valet legatum, vel testamentum ad piæ causæ, si saltem signis suam significet voluntatem. n. 17.

187. Præsentia duorum testium pro testamento ad piæ causæ non requiritur, tanquam forma substantialis, sed solum ad probandum in foro externo, talem fuisse testatoris voluntatem: unde recipi coram Deo, & in foro animæ valet etiam illi desint. Tract. 14. cap. 5. n. 18. Quando valet testamentum ad piæ causæ absque solemnitate factum, valet etiam legata in eo contenta quamvis profana. Testamentum in quo constituitur hæres consanguineus, vel extraneus, & pia causa, si careat solemnitate debita, valet tantum quoad institutionem piæ causæ, non vero quoad institutionem alterius hæredis. n. 19.

Ad testamentum patantum inter liberos etiam emancipatos, vel alios decedentes, sive pater, sive mater testatur; & ad testamentum filiorum inter parentes, & ascendentes solum duo testes requiruntur, etiam non masculi, nec rogati, nec requiritur quod subscribant: & licet alim solemnitates deficiant, validum est. n. 20. Ad testamentum cæci inter liberos, sive inter extraneos, (qui inscriptis testari non potest, seu testamentum clausum condere, sed tantum nuncupativum) septem testes requiruntur cum conditionibus pro aliis testamentis nuncupativis adductis. num. 21. Quando miles extra castra est, cum quando in expeditione non est, eandem in condendo testamento cum aliis debet solemnitatem observare: quando vero est in castris, seu in actuali bello nihil aliud requiritur, quam quod per duos testes viros vel mulieres de ejus voluntate constat: eodemque privilegio gaudent omnes in castris servientes. num. 22.

188. Codicillus est quedam ultima voluntatis dispositio, sive directa hæredis institutione, sive in scriptis, sive nuncupative ortensum tantum fit. Quare per codicillum directe institui nequit hæres, nec institutus in testamento revocari; nisi id fiat ex privilegio, ut in codicillo militis, vel indirecte per fideicommissum. Tract. 14. cap. 5. num. 23. Ad omnem codicillum, & quælibet aliam dispositionem ultimæ voluntatis quinque requiruntur testes: codicillus autem militis, vel ad piæ causæ non plures requirit testes quoad hujusmodi testamentum. num. 24. Solet apponi in testamentis quedam clausula codicillaris, per quam minimus testator mandat, & vult quod si testamentum suum non valeat ut testamentum, valeat vel ut codicillus, aut ultima voluntas, vel meliorem modo quo locutus fuerit in jure: hæc autem apponitur ad hoc ut testamentum ex aliquo substantiali defectu invalidum, suum aliquo modo sortitur effectum. Potest autem codicillus fieri ante, vel post testamentum; nec revocatus censetur per subsequens

sequens testamentum, nisi constet testatore non voluisse illum revocare. Possunt dari plures codicilli validi eisdem testatoris, nisi invicem adveserentur; quod si duo, vel plures sint inter se contrarii, ultimo standum erit. n. 25.

189. Si testator suum testamentum finire non potuit, non valet, etsi coram Notario, & sufficienti numero testium fuerit inchoatum, si constet eum alios hæredes instituisse, vel alia legata condere voluisse: in dubio autem valet, & perfectum iudicatur. Si in tali testamento imperfecto sit hæres causa pia, vel legata pia in eo ordinatur, quoad hæc valebit. *Tract. 14. cap. 5. num. 27.* Si confecto testamento coram Notario, & sufficienti numero testium, moriatur testator antequam coram illo legatur, non valet, nisi ex ipso Notario, & sufficienti numero testium constet, testamentum nihil continere alienum a voluntate testatoris, sic enim validum erit in utroque foro. num. 28. Testamentum imperfectum ex defectu libertatis testatoris, quia nimirum non composuit, vel coactus, aut per vim, fraudem, vel dolum, aut errorem ad sic disponendum inductus, nullum est, & invalidum. num. 29. Peccat mortaliter qui testatorem metu, fraude, vel mendacis inducit ut se, vel alium instituat heredem; & restituere tenetur hæredibus necessariis, vel aliis nominatis, vel ab intestato succedentibus. Idem dicendum de eo, qui precibus importunis, aut metu reverentiali testatorem cogere, & ad restitutionem tenetur. Non tamen peccaret nec ad restitutionem tenetur, qui consilio, suasionem, precibus non importunis, vel blanditiis tantum induceret. Quod si hoc faceret ex odio, vel pravo affectu ad eum, quem testator instituisse cogitabat, peccaret quidem graviter contra charitatem, non tamen contra iustitiam, nec restituere tenetur. n. 30-31.

190. Qui nec bona habent, nec habere sperant, nec jus habent ad, ea testari non possunt. Clerici seculares de bonis patrimonialibus, aut quasi patrimonialibus testari possunt; locus de bonis

Ecclesiasticis. Servi testamentum facere non possunt: nec prodigus cui a Iudice interdicta est honorum administratio. *Tract. 14. cap. 5. num. 32.* Jure naturæ intelligibilis est quilibet ante usum rationis, nec non perpetuo amens in omni linea: qui vero solum in aliqua materia amens est, & qui habet lucida intervalla testari potest. num. 33. De ægroto delirante similiter dicendum, quod tempore sanæ mentis testari potest. Notarius autem, & testes testificari poterunt, tempore sanæ mentis conditum fuisse testamentum. Qui immediate ante delirabat non præsumitur mutatus, nisi probetur; sic e contra qui immediate ante sanæ mentis erat, non præsumitur delirans, nisi probetur. num. 34. Ex jure civili impubes testari non potest, etiam si miles sit, etiam si testari velit ad pias causas. Ex Principis concessione, impubes testari potest eodem die quo pubertatem ingreditur. n. 35.

191. Filius familias pubertatem nactus testari potest de bonis castrensibus, aut quasi castrensibus: de adventitiis vero testari non potest, etiam de consensu patris, nisi ad pias causas accedente patris consensu. De adventitiis quæ post Clericatum sibi adveniunt, testari potest etiam sine patris consensu tam ad pias causas quam profanas; quia sunt quasi castrensia. De adventitiis ante Clericatum, nec ante nec post Clericatum testari potest. *Tract. 14. cap. 5. num. 36.* Simul mutus, & furdus a nativitate neque testari, codicillos facere, aut donationes causa mortis; bene vero si tantum mutus sit, dummodo scribere sciat, testari poterit, codicillos facere, & donationes causa mortis. Mutus ex morbo, etiam si scribere nesciat, codicillos facere potest per nuntios. num. 37. Testari non possunt, qui crimine commissurunt, cui annexa est poena inhabilitatis ad testandum. num. 38. Utrarius notarius valide testamentum condere nequit, aut codicillum facere, vel donationes causa mortis, etiam si a tali exercitio delinquit, donec præster debitam satisfactionem, vel cautionem: & non

valet ejus testamentum, etiam si factum fuerit ante nuptias: prescripta tamen satisfactione, vel cautione, sive ante, sive post nuptias conditum convalescit. num. 39. Commendatarii D. Joannis testari nequeunt; bene vero alii. Novitii, & Novitiz ante Professionem de suis bonis possunt facere testamentum. n. 40.

192. Omnes qui ex jure non sunt inhabiles facti, hæredes, sive legatarii in testamento institui possunt: sive pueri, sive amens, sive Civitas, sive collegium, sive Monasterium. De Religiosis vide tract. 9. num. 78. 79. Quicumque ob delictum commissum testari non potest, neque potest institui hæres, aut legatarius; & hæreditas vel legatum devolvitur ad hæredes ab intestato. Si hæres occidat testatorem, hæreditate privatur, & devolvitur ad Fiscum: Si vero legatarius occidat testatorem, amittit legatum, & hoc devolvitur ad hæredes ab intestato. Notandum tamen quod quando hæres, vel legatarius, ob crimen privatur bonis defuncti, quia devolvitur hæreditas ad hæredes ab intestato, non tenetur hæres vel legatarius restituere ante iudicis sententiam, cum sit poena non inhabilitas. *Tract. 14. cap. 5. n. 42. 43. 44.* Qui prohibuit testatori ne faceret testamentum, vel factum revocaret, arceatur ab hæreditate, & legato, & Fiscus applicatur; & tenetur etiam ante iudicis sententiam damnum illatum eis, quibus interest rescire. Si hæres accessit ad uxorem testatoris, auferitur ab eo hæreditas, & Fiscus applicatur; & hoc de legatario certissimum est. n. 45.

193. Ob crimen parentum arceatur filii ab eorum hæreditate. Pro quo sciendum, quod (præter filios legitimos, qui nempè vel ex legitimo matrimonio nati, vel saltem ex matrimonio reputato ut legitimo, vel legitimi sunt per subsequens matrimonium,) duo sunt generis illegitimorum, qui ex parentum crimine nati sunt. Alii namque sunt naturales, qui scilicet geniti sunt a parentibus, nullam ad matrimonium inter se contrahendum gerentes impedimentum

habentibus; qui, si matrimonium subsequatur, legitimi fiunt. Alii sunt spurii, qui scilicet a parentibus, aliquo impedimento interdicti, nati sunt; quorum aliqui dicuntur geniti ex damnato concubitu, illi nempe qui nati sunt ex copula, ob quam matri imponitur poena mortis; prout est copula dominæ cum servo; copula, quæ sit incestuosa simul, & adultera; copula incestuosa cum aliquo ex ascendentibus, vel descendentibus; copula Christianæ cum Judæo, vel Mahumetano. n. 47. 48.

194. Tenentur parentes jure naturæ alimenta proprio statui convenientia filiis etiam spuris, damnatoque ex concubitu nati præbere, nempè necessaria ad victum, vestitum, habitationem, medicamentum, sumptus funeris, & alias Missas; Item spurii uxorem alere, ejus liberum, servos, & ancillas juxta e jus indigentiam, & dignitatem, etiam si pater sacerdos sit, & Mater monialis. Tenetur etiam pater etiam filios sacerdos filii, filiam spuriam dotare. Sed hæc intelligenda, nisi filii spurii aliunde habeant, unde sibi hæc providere possint. Neque cogendus est spurus ad filii victimum labore comparandum, quando attempta conditione ei deducus esset: nec potest pater eum ponere in Collegio orphanorum, vel pauperum domo; nisi forte ipse sit pauper, & nisi res sit occulta, & timeatur infamia; tenebitur tamen pater in hoc casu, loco pro compensare sumptus, saltem ex decencia, & gratitudine. *Tract. 14. cap. 5. num. 50. 51. 52.* Avi etiam in defectum parentum, tenentur filiis filiorum etiam spuris alimenta præstare: & e contra filii etiam spurii, & nepotes in eorum defectum tenentur alere parentes, & avos, si pauperes sint. Etiam hæredes patris tenentur in ejus defectum alimenta præstare filio spurio. n. 53.

195. Pater non tenetur filio sive naturalibus, sive spuris alimenta præbere, nec ipsi ejus reputantur quantum ad succedendum, vel alia, quando eos non agnoscit; semel autem cogniti amplius reperi non possunt. Filii ex concubina

natus, quam quis unicam domi habebat, si non constet eam illo tempore rem habuisse cum aliis, ipsius tenendus est. Tract. 14. cap. 5. num. 54. Primo triennio quoad obligationem lactis, tenetur mater filios alere; alii vero sumptus necessarii etiam in primo triennio debent a patre exhiberi. Si pater eo tempore moriatur, succedit mater quoad omnia in obligatione alendi. Transacto primo triennio tenetur pater alimenta filio præbere, donec puer sua industria se sustentare valeat. n. 55.

196. Jure communi filii naturales succedunt matri ab intestato æqualiter cum aliis legitimis, si qui sunt. Tract. 14. cap. 5. num. 57. Filius etiam ex damnata copula natus, sed absque culpa matris; quia vel vi oppressa, vel fraude cognita, ei succedit tam æque legitimis, quam ab intestato cum aliis legitimis, nu. 58. Filius spurius, nisi sit ex damnata copula, succedit matri, tam ex testamento quam ab intestato, ex jure communi, nisi filios legitimos habeat. Filius ex damnata copula natus, nec succedit matri ab intestato, nec ab ea potest institui hæres, nec legatarius, num. 59. Filius naturalis succedit patri ab intestato in duabus unciis, idest in sexta parte bonorum, deficientibus legitimis, si non habeat pater uxorem, ne forte ipsa erubeat, aut invidet, num. 60. Pater non habens legitimis, aut descendentes potest ex testamento omnia bona sua relinquere filio naturali, num. 61. Filius spurius nihil præter alimenta potest de bonis paternis recipere, si ex testamento, si ex intestato si ex donatione inter vivos, si ex alio modo, etiam si pater legitimis liberos non habeat, n. 62. Spurius potest ab avo, vel proavo paterno recipere per testamentum, si ex testamento, dummodo isti legitimos non habeat, vel legitimatos a Principe, num. 63.

197. Si pater spurii mander in testamento ut bona sua distribuatur in pauperes, vel consanguineos, non possunt communiari quidquam dare spurio. Si vero pater spurii constitutus sit execu-

tor testamentarius, ut inter pauperes bona testatoris distribuat, poterit ex eis dare filio suo spurio, si pauper sit. Tract. 14. cap. 5. num. 64. Si pater bona incerta iniuste acquisita debeat distribuere in pauperes, poterit filio suo spurio applicare, si pauper sit. Ibid. Potest spurius substitui a patre substitutione pupillari, non ita ut bona paterna per pupillum ad ipsum perveniant, sed ut in alia bona pupilli succedat; non tamen potest substitui hæres per substitutionem vulgarem, aut fideicommissariam, num. 65. Si pater spurii ex testamento, vel donatione transferat dominium bonorum suorum in amicum absolute, nulla ab eo exacta fide, aut premissa de restituendis bonis filio suo spurio; etiam si id faciat ex fiducia quod ea dabit spurio, & etiam si hunc animum donatario manifestaverit, potest nihilominus amicus ex spurio dare, & spurius recipere, num. 66. Quæ dicta sunt in hac & præced. sectione de successione filiorum naturalium, & spuriorum in bonis parentum, dicenda sunt etiam proportionate servata de successione parentum in bonis filiorum naturalium, vel spuriorum, num. 56.

198. Si pater donet amico bona sua, vel cum instituat hæredem cum pacto explicito, aut implicito, ut reddat hereditatem filio spurio, tam pater quam amicus cum tali promissione hereditatem accipiens mortaliter peccat; & hoc certum est. Certum est etiam quod in casu quo amicus fidem præstet parenti de reddendis bonis spurio, talia bona adjudicantur Fisco, eique applicanda sunt, post Judicis sententiam; Fideicommissarius tamen Judicis inquirenti de tali promissione non tenetur respondere nisi præcedente infamia, & poterit æquocatione uti; quia in tali casu infamia non præcedente, juridice non interrogat. Ante Judicis sententiam, secundum aliquos fideicommissarius non acquirit dominium hereditatis, nec potest eam sibi retinere, nec dare filio spurio, sed tenetur eam reddere hæredibus ab intestato, secundum alios potest fideicommissa-

la-

rius talia bona sibi retinere, nec ea eniquam reddere tenetur. Secundum alios denique fideicommissarius sit quidem dominus talium bonorum, sed ea tenetur reddere filio spurio; & omnes illæ sententiæ satis probabiles sunt, Tract. 14. cap. 5. n. 67. 68. 70. 73.

199. Hæredes alii sunt necessarii, alii extranei, alii ab intestato. Hæredes necessarii dicuntur illi, quos testator præterire non potest, sed necessario debet eos instituire in legitima illis correspondente, & si eos prætereat, testamentum nullum est a jure. Quando filii non superstiti, succedunt necessario nepotes, pronepotes &c., ita ut propinquior in gradu sit alius præterendus, Tract. 14. cap. 5. num. 77. 78. Si pater habeat quatuor filios, vel pauciores, veniunt pro legitima tertiam partem bonorum suorum dividere inter illos; si plures quam quatuor habeat filios, medietatem bonorum inter eos dividere debet, num. 79. In partitione bonorum debent hæredes necessarii afferre in casum dividendum, quæ singuli receperunt in dotem vel donationem: quod si dos vel donatio fuerit inofficiosa, idest excedens portionem illis contingentem, debet restitui excessus, & inter alios hæredes pro rata dividi, num. 80. Descendentes remotiores non succedunt, viventibus proximioribus; quare si pater habeat filios, & nepotes, hereditas dividitur inter filios per capita, seu per viriles personas: si aliquis horum mortuus fuerit, & reliquat filios, hi succedunt loco patris in hereditatem avi, vel avæ non per capita sed per stirpem; hoc est, omnibus his simul sumptis competit ea portio, quæ eorum patri pro legitima debeatur, n. 81.

200. Non possunt ascendentes gravamen aliquod, modum, conditionemve imponere descendentes in legitima. Omnis autem modus, omnis conditio, aut gravamen ab eis impostum a jure prius rejicitur, & pro non imposito habetur. Et si pater filium instituat hæredem omnium bonorum, & gravamen toti hereditati imponat, impositio non

tenet quoad legitimam, sed tantum quoad id quod est supra legitimam. Et idem dicendum de legitima ascendentes debita in bonis descendentes. Tract. 14. cap. 5. num. 82. Descendentibus succedunt in legitima sibi debita ascendentes proximiores, si defunctus descendens non habeat, vel is ex juxta causa exhereditatus, aut inhabilitatus factus, propter delictum. Igitur ex ascendentes prius succedunt in legitima pater, & mater in partes æquales, si ex parentibus unus tantum supervivatur, ille solus succedit in tota legitima. Mortuo utroque parente succedunt avi, ita quod media pars ad avos paternos, alia medietas ad maternos, si ve ambo, si ve alter tantum, cum ex avis paternis tum ex maternis vivat. Nullo avo superstiti succedunt proavi eodem ordine, & eadem divisione. Igitur vivente aliquo ex proximioribus, nullus ex remotioribus succedit: ideoque si sola mater vivat, sola mater succedit, non vero avi patris; si si solus pater superstitis sit solus pater succedit, non vero avi patris. Legitima ascendentes debita non assignatur in jure, ex Glossa tamen communiter recepta est tertia pars bonorum, n. 83. 84.

201. Marito non habenti unde valeat sustentari, debetur ex toto casum bonorum uxoris quarta pars, antequam de tertia inter alios, & de quinta inter extraneos disponat. Sic & uxori de bonis mariti, si ve intestatus, si ve cum testamento decedat. Tract. 14. cap. 5. nu. 85. Fratres, vel forores, deficientibus ascendentes, & deficientibus non sunt hæredes necessarii, nec ullum jus habent, ut instituantur hæredes: & minus ceteri consanguinei; ideoque præteriri poterunt instituto extraneo, nisi bona vincularia sint. Si testator carens deficientibus, & ascendentes habeat fratres, vel cognatos, si ve consanguineos indigentes, tenetur non ex iustitia, sed ex charitate hereditatem dividere inter illos, vel saltem quantum sufficit ad eorum indigentiam sollevandam, servato ordine charitatis: testamentum autem aliter factum validum undequaque re-

hereditatem recuset, vel ab ea exclusus probetur: nam si moriatur, hereditate recusat, vel ejus exclusione probata, jus transit ad hæredes substituti, num. 117.

209. *Substitutio pupillaris est, qua testator filio impuberi in potestate sua, constituente heredem substituit, qui impuberi ipsi fit hæres: & fit sub tali forma: Instituo meum heredem Petrum meum filium; & si ipse moriatur in ætate pupillari, fit ejus hæres Paulus.* Per hanc substitutionem, mortuo filio in ætate pupillari, pervenit ad Paulum non solum hereditas patris, sed & omnia bona apud filium, quovis modo tempore mortis inventa. *Tract. 14. cap. 5. n. 112.* Hæc etiam substitutio fieri potest verbis professionem patris, vel filii in Religione soluitur patria potestas, si pater qui pro filio pupillariter substituitur, in Religione approbata solemniter profiteatur, cessat pupillaris substitutio; & ideo si moriatur pater, & post eum filius ante pubertatem, non succedit substitutus, sed hæres ab intestato. n. 126.

210. Ad exemplum, & imitationem substitutionis pupillaris introducta est a jure substitutio exemplaris. Nam sicuti providit jus, ut pro impubere testaretur pater, vel alius ascendens: sic etiam ut pro filio amente, prodigo cui interdicta est bonorum administratio, vel ex quocunque morbo testari non valente, aut quia mureus, & furus, pater, vel alius ascendens testari potest, & aliam substituire. Sed hanc substitutionem non possunt facere filii pro parentibus, vel ascendentibus. *Tract. 14. cap. 5. num. 127.* Per hanc exemplarem substitutionem, tam pater quam mater, & in eorum desolum ascendentes substituire possunt: immo & uterque parens proprium substituire heredem; & tunc substitutio facta a patre valet in bonis que filius habet, ratione patris; substitutio vero facta a matre, in bonis que habet, ratione matris; reliquis, si que habet, inter utrumque substitutum æqualiter divisus. n. 128. A patre exemplariter substituti debent

debet esse descendentes a patre; substituti vero a matre, debent esse descendentes ab ea. Per hanc substitutionem nec frater, nec mater a bonis filii excluduntur. n. 129. Extinguitur, & finitur hæc substitutio statim ac ille cui datus est substitutus, sit mentis compos, & habilis ad testandum; & si iterum redeat ad insaniam, substitutio reviviscit. Non potest fieri substitutio, quando qui incidit in amentiam jam fecerat testamentum, huic enim standum est. n. 130.

213. *Substitutio fideicommissaria est per quam hæres directe institutus (qui dicitur commissarius,) gravatur, ut restituat hereditatem totam, vel certam ejus partem alicui tertio personæ, (que dicitur fideicommissarius,) qui inadme, & oblique succedit in bonis, juribus, & actionibus testatoris.* Etiam in Codicillo fieri potest. Antequam hæres gravatus acceptet hereditatem, non acquirit eam, vel ejus partem substitutus; sed potest judicialiter petere, quod Juxta compellat illum, ut acceptet, & tandem restituat sibi quod ad se pertinet. Si fideicommissarius moriatur ante testatorem, certum est finiri fideicommissum, & non transire jus ad hæredes. Ex jure communi substitutio fideicommissaria expirat, & finitur, si hæres gravatus moriatur, ante acceptationem hereditatis. Etiam si hæres gravatus profiteatur in Religione, fideicommissarius non admittitur ad hereditatem usque ad mortem naturalem hæredis. *Tract. 14. cap. 5. n. 121. 122.*

214. Hæres commissarius ex iis que fideicommissario restituere debet, potest deducere quartam Trebellianicam, que est quarta pars totius hereditatis, vel ex iis que restituere debet; si hæres gravatus compulsus est acceptare, vel si gravatus fuit in codicillo, nequit deducere quartam Trebellianicam. *Tract. 14. cap. 5. n. 122.* Quando commissarius gravatus est hæres necessarius, ante deductionem quartam Trebellianicam potest prius deducere suam legitimam, deinde de residuo quartam Trebellianicam; nisi ei

commissum sit, statim post mortem testatoris restituere fideicommissario, quia tunc non potest deducere quartam Trebellianicam; sed eligere potest vel legitimam, vel quartam. n. 123. Quando restituit hereditatis faciendæ ejus mortem gravati, possunt hæres ejus deducere quartam Trebellianicam, si institutio facta fuit in tota hereditate, vel parte illius; sicut si in aliqua re determinata, ut in tali domo, &c. quia tunc est legatum, non hereditas. num. 124.

215. Statim ac hæres gravatus restituit hereditatem fideicommissario, vel partem illius, omnes actiones tam activæ quam passivæ quas poterat exercere, transferuntur in fideicommissarium pro rata, & secundum portionem que illi deestur. *Tract. 14. cap. 5. nu. 125.* Potest testator prohibere hæredi gravato deductionem Trebellianicæ, & Falcidicæ; & probabile est sufficere etiam tacitam prohibitionem. Non potest hæres gravatus deducere ex fideicommissio ad causas pias quartam Trebellianicam, vel Falcidiam: ex legis ad causas pias; si tamen etiam hæres gravatus sit, causa pia optime poterit ex tali fideicommissio deducere quartam Trebellianicam, & ex talibus legatis Falcidiam. n. 126.

216. *Substitutio reciproca seu breviloqua est, per quam hæres instituti sibi invicem substituitur.* Sub tali forma fit: *Instituo Petrum, & Joannem meos heredes, & utrumque alteri substituo.* Vel alius acquipollentibus verbis. Substitutio compendiosa est, que includit plures substitutiones diversas quoad tempora, ut si testator dicat: *Instituo filium meum Petrum heredem, & quocunque moriatur, ei substituo Titium.* Hoc enim compendio includitur substitutio vulgaris, si Petrus ante patrem moriatur; Pupillaris, si admittit hereditate, ante pubertatem moriatur; Fideicommissaria, si post pubertatem moriatur. Exemplaris si moriatur amentis. n. 128.

216. Quolibet testamentum, & quolibet ultima dispositio revocari, corrigi, emendari, limitari, vel ampliari potest

potest ad beneplacitum ejus qui illud condidit, usque dum vivit. *Tracl. 14. cap. 5. num. 129.* Per secundum testamentum, etiam cum longe minori solemnitate factum, servatis tamen requisitis a jure, primum manet omnino revocatum. Quod si hæres in secundo institutus non adeat hæresitatem, sive quia possit, sive quia nequeat, aut alia ex causa, hæreditas devolvitur ad hæredes ab intestato. *n. 130.* Si testator rumpat testamentum, vel auferat sigillum, aut deleat hæredem, revocatum censetur. Si non in totum, sed in parte illud testator cancellaverit, seu deleverit, sola pars deleta revocata manebit; mentio tamen cancellationis per tabellionem fieri debet, quando ad aliquid mutandum facta est, addendo. Quod non noceat, & hoc ante tabellionatus signum. Si testator duo habeat testamenta ejusdem tenoris, & rumpat copiam signatam, manente tamen integro originali apud Notarium, non censetur revocatum. *n. 131.*

217. Per testamentum subsequens non censetur revocatum primum, in quo habetur clausula revocatoria subsequens; etiam si in subsequentibus ponatur clausula revocatoria ordinaria, dicendo: Per illud testamentum revoco, & annullo omne aliud quod antea fecerim; quia hæc revocatio generalis tacite imbibitur in ipsa natura actus, ideoque nihil operatur, licet expresse posita. *Tracl. 14. cap. 5. num. 132.* Clausula derogatoria subsequens testamenti hæc, vel alia similis est: *Quia testamentum hoc, mature rebus consideratis a me conditum est, ipsum semper quære volo, & ex nunc revoco, & annullo quodvis aliud testamentum, quod a me conditum fuerit, & nolo ipsum valere, sed quod hoc omnino servetur, &c. & ut firmius sit solet addi: & si in alio testamento clausulam revocativam hujus ponam, volo quod non valeat tali revocatio, nisi clausula hæc de verbo ad verbum ponatur, & simul talia, vel talia verba.* Et ad magis robur solet etiam addi protestatio, & juramentum nunquam illud revocandi, &c. *n. 133.*

218. Quamvis primum testamentum dictis clausulis sic munitione, tempore remanet revocabile per secundum. Potest autem bisariam revocari: primo si posterius testamentum juramento firmetur, & juret testator se velle omnia aliud prius factum revocare; & sic primum quacunque clausula munitione revocatur. Quod si primum juramento firmatum fuit, ut in posteriori revocetur, debet fieri mentio juramenti, dicendo: *Per hoc meum testamentum revoco, & annullo omne aliud testamentum a me hucusque factum; & quocunque clausula, derogatorie in eo posita, volo ut habeantur pro insertis in hoc meo testamento de verbo ad verbum, ad effectum revocandi, & ex tunc eas revoco, & annullo, & volo, ut nullus sui roboris, vel momenti, non obstantis juramento adjuncto, cuius relaxationem habeo. Hac, vel alia æquivalenti forma revocatur quocunque antecedens testamentum, qualibet clausula derogatoria munitione & juramento firmatum.* Si post primum testamentum clausula revocatoria firmatum, transierint decem anni antequam condatur secundum; tunc licet in 2. non fiat mentio talis clausule, per illud nihilominus revocatur primum, propter presumptam ejus oblivionem. *Tracl. 14. cap. 5. n. 34. 35.*

219. Testamentum juramento firmatum licet valide revocari possit, non tamen licite, si adimpleri possit absque peccato; ideoque peccaret mortaliter qui absque relaxatione juramenti testamentum illud revocaret. *Tracl. 14. cap. 5. n. 137.* Si duo, vel plures faciunt testamentum sub eadem scriptura, & sic hæredes invicem instituant, vel ad Majoratus institutionem bona sua ordinent; mortuo uno, per quod testamentum ex parte sua firmatur, potest adhuc superfluo quantum est ex parte sua illud revocare, & licite, & valide; quamvis enim sit una tantum scriptura, sunt tamen duo testamenta. Idem dicendum si vir & uxor simul testamentum facerent, & sua bona dispoherent vinculari, aut in pias causas distribuere, & ordinarent

hærent quod mortuo uno, alius esset usufructuarius; & poterit nihilominus qui supervixit ex sua parte revocare testamentum, etiam si usufructu potiat: quia usufructus præsumitur relinqui ob mutuum amorem, & non ut conditio, vel onus. *n. 138. 139.* Si quis ex beneplacito domini de re aliena disponat nomine proprio, tale testamentum firmatur morte testatoris, nec potest a domino revocari, quia unum est testamentum factum nomine ipsius testatoris, licet de licentia domini illius rei: secus dicendum si testamentum fecisset ex commissione nomine ipsius domini. *nu. 140. 141.*

220. Unusquisque potest alteri committere ut loco illius testamentum faciat, (quod esse facere per commissarium.) Et potest esse commissarius quocunque a jure non prohibetur: unde etiam Religiosus de licentia sui Prælati; immo etiam illi Regulares, qui ex jure communi non possunt esse testamentarii; & etiam mulier. *Tracl. 14. cap. 5. nu. 142.* Nequit commissarius, virute potestatis ab alio receptæ ad condendum testamentum, hæredem instituere, in tertio, vel quinto aliquem meliorare, aliquem ex hæredibus necessariis testatoris exheredare, hæredem substituere, nec Tutorem pro filiis assignare, nisi testator specialem ad hæc tribuat facultatem; & si hæc tribuat ad instituendum hæredem, debet esse nominando personam instituendam in particulari. Si nullam ex dictis specialibus facultatibus Testator tribuat commissario; hic solum poterit debita commisso, & testatoris conscientiam exonerare; & quartam partem bonorum remanentium pro anima distribuere, reliqua vero relinquenda sunt hæredibus ab intestato, & si non habeat, danda sunt uxori defuncti. *n. 143.*

221. Si commissio data non habeat effectum, vel quia commissarius non accepit, vel quia illa non est usus intra terminum a jure præscriptum, vel alia ex causa, hæreditas pertinet ad hæredes ab intestato; qui si non sint ascendentes, vel descendentes legitimi

Pars I.

tenerent quartam partem pro anima defuncti expendere. Tempus assignatum a jure commissario ad utendum facultate data, sunt quatuor menses, si sit præsens; si sit absens & intra Regnum 6. menses: si extra Regnum unus annus. Et computandum est a die mortis testatoris; etiam si commissiois notitiam statim non habuerit. Quod si commissarius intra tempus præscriptum a jure testamentum non condat, succedunt hæredes ab intestato; poterit tamen testator ipse prorogare tempus commissario. *Tracl. 14. cap. 5. num. 144.* Uxori defuncti non habenti unde decenter vivat, debet commissarius dare quartam partem bonorum, quamvis maritus filius habeat; quia in Auth. Propterca. præcipitur marito dare quartam partem bonorum uxori pauperi, sive ille inestatus decedat, sive cum testamento. *n. 147.*

222. Hæres qui cum beneficio inventarii hæreditatem acceptat, non tenetur supra vires hæreditatis debita solvere testatoris. Ut autem gaudeat tali beneficio, debet inventarium intra 90. dies abolvere; nisi addit legitimum impedimentum. Si bona defuncti, vel major pars sit extra locum ubi habitant hæredes, conceditur spatium unius anni. *Tracl. 14. cap. 5. nu. 148.* Inventarium fieri debet ante publicum Tabellionem, citatis creditoribus, & Legatariis; ad quod petro presentanda est Judici, ut faciat eos comparere; nec requiritur quod Index inventario assistat. *num. 149.* Non potest testator respectu creditorum remittere hæredi obligationem faciendi inventarium; bene vero respectu eorum, quibus libera voluntate aliquid relinquunt. *num. 150.* Si hæres non faciat inventarium intra tempus a jure præscriptum, tenetur ad omnia debita, & obligationes defuncti etiam ultra vires hæreditatis; & hoc quidem in foro externo; in foro autem contentio: minime tenetur, si vere vires hæreditatis non fuerint, etiam post Judicis sententiam; quia non leges istæ, tum sententia falsè tituntur præsumptioni fraudis, & fallacie. *n. 151.*

Kk

223.

223. Haeres ex bonis defuncti tenetur omnia debita realia illius solvere, non vero personalia; succedit enim in omnibus iuribus realibus defuncti, non in personalibus. Et si plures sint instituti haeredes, quilibet tenetur ad debita defuncti solum pro rata hereditatis, nisi aliter defunctus disposuerit. Non tenetur haeres ex bonis vincularis defuncti debita solvere, nec vinculi stare locationibus, aliisque contractibus circa bona vincularia ab antecessore factis. Sed haeres liberorum bonorum stare debet locationibus, aliisque contractibus circa talia bona ab antecessore initis. Tract. 14. cap. 5. n. 152. Tenetur etiam haeres ad solvenda legata a defuncto relicta. Si tamen sciat, vel dubitet quod hereditas pro omnibus debitis non sufficiat, tenetur prius satisfacere creditoribus, & deinde solvere vota realia a testatore facta, antequam legata adimpleat. Haeres, vel testamentarius habet integrum annum a morte testatoris, intra quem cogi non potest ad solvenda legata profana in foro externo; sed si legatum sit absolutum, & ad causas pias, statim ac hereditatem adit, cogi potest. Peccant tamen mortaliter haeredes, & testamentarii, qui statim ac commode possunt debita, & legata non solvunt; nam annus a jure concessus est solum pro foro externo: immo ab ipsis Constitutis absolvi non possunt; sed eos cogere debent, ut testamenta quamprimum adimpleant. n. 153. &c. Si haeres, vel testamentarius negligens sit in solvendis debitis defuncti, non ideo anima ipsius defuncti in purgatorio detinetur, donec solvantur, ut vulgus falso credit. n. 158.

224. Testamentarii alii sunt universales, alii particulares. Universalis est qui eligitur in testamento, in quo non nominatur haeres, ad distributionem bonorum testatoris, & solvenda illius debita; & hunc reputat jus fere ut haereditem. Particularis est qui committitur nominatim a Testatore ad executionem testamenti a se facti. Testamentarius universalis potest omnia bona defuncti

vendere, de eisque disponere ac si haeres esset; secus vero particularis, nisi ad hoc habeat specialem facultatem tacitam, vel expressam, quae solet illi impendi his verbis: *Poterit bona mea vendere in publica subhastatione, vel extra eam.* Poterit autem haeres hanc venditionem impedire, si se obliget ad solvenda debita, & legata. Tract. 14. cap. 5. n. 159. Ut possit testamentarius particularis vendere bona defuncti, & de eis disponere, necesse est quod haeres acceptet hereditatem; quia secundum jus commune, recitata hereditate, nullum est testamentum. n. 160.

225. Testamentario incumbit solvere legata defuncti, & cetera, quae in testamento disponuntur executioni mandare, & si in hoc negligens fuerit, mortaliter peccat. Si aliquod legatum in testamento ipsi relictum fuerit, propria auctoritate sibi accipere potest. Si haeres possessionem adeptus resistat legatorum solutioni, non potest testamentarius eum a possessione decipere; & tenetur tamen ipse Episcopum consilium facere resistentis haereditis, ut ipsum compellat; quod si hoc omittat, mortaliter peccat. Tenetur etiam testamentarius solvere debita, quae testator in suo testamento declaravit; alia vero solvenda sunt ab haerede, nisi testamentario a testatore commissis fuerit facultas ad exonerandam conscientiam suam, quia tunc omnia solvere debet, solutis tamen prius expressis in testamento. Tract. 14. cap. 5. n. 161. Potest testator quilibet fidei Clericus, sive secularis, sive vir, sive femina testamentarium eligere quem voluerit, & potest esse etiam foemina; & etiam minor, dummodo decimum septimum expleverit; item ipse haeres, vel haeredes, Possunt etiam Clerici esse testamentarii, nec non & Regulares, de licentia tamen suorum Praelatorum; & poterit etiam suscipi tale munus sub conditione, Si Praelatus consenserit. n. 162. 163.

226. Nemo potest cogi, ut munus testamentarium suscipiat; sed si expresse, vel tacite acceptavit, ad illud exercendum

compelli potest. Censetur autem tacite acceptare quando incipit solvere debitum aliquod, vel legatum, vel alio modo in defuncti bona se intromittere. Quod si testator legatum aliquod ei relinquit, tenetur vel acceptare officium, vel legatum relinquere. Quando Testamentarius non acceptat officium, devolvitur ad Episcopum, qui potest cui voluerit illud committere, & compellere ut acceptet. Tract. 14. cap. 5. n. 164. Pro munere testamentarii nihil accipi potest: nisi in casu quo propter hoc munus damnum aliquod pateretur, vel lucrum amitteret; quia tunc ei a Judice assignandum esset conveniens stipendium. Non poterit autem testamentarius aliquid sibi emere de bonis defuncti, sive per se, sive per interpositam personam; id enim ei prohibitum est. n. 165. Potest Episcopus, vel etiam Judex secularis (est enim causa mixti fori) compellere testamentarium, ut testamentum exequatur etiam ante transactum annum, saltem quoad legata pia. Quando testator ordinat ne a testamentario, uxore, vel alia persona cui sua negotia commisit unquam exigatur ratio: non ob id aliquid ei relinquit; sed solum indicat le omnia suae conscientiae committere; & quod illius stetur dicto. n. 166. Regulares non tenentur rationem reddere Episcopis de testamentorum executione; & si instituantur secularium haeredes Monasteria, aut Religiosi, sive simpliciter, sive cum gravamine aliquorum legatorum in favorem secularium, non possunt visitari, vel puniri a locorum Ordinariis. Quando in testamento conceditur testamentario facultas alique elemosinas distribuendi inter pauperes, non poterit eas uni soli conferre; & si distributio suo arbitrio committatur, poterit praeferre quos voluerit; & etiam cognatis suis dare, si vere pauperes sint; etiam suo Conventui, si Praelatus sit; etiam sibi, si vere pauper sit. n. 167. 168. 169.

227. Legatum donatio quaedam est, quam defunctus praestandum relinquit ab haerede, de eo quod foret haereditis. Si testa-

tor legatum quod in testamento relinquebat, in vita dedit, non ideo amittit rationem legati ex natura sua revocabilis: Si vero absolute donavit, sine relatione ad testamentum, erit donatio inter vivos irrevocabilis. Tract. 14. cap. 5. n. 170. Legatum vel est purum, vel conditionatum, vel in diem. Legatum purum est quod absolute, nullo determinato tempore, & sub nullo onere, aut conditione relinquatur: legatum in diem est quod, determinato tempore, vel die praestandum est; legatum conditionatum est quod sub aliquo onere, conditione, causa, aut demonstratione relinquatur. Legatum pium durat ad instar voluntatis testatoris: quod autem daret tantum per decennium est propositio damnata. n. 171. Nulla legata valent, sive pura, sive conditionata relicta in testamento, in quo haeres non acceptavit hereditatem, exceptis legatis ad causas pias, quae solvi debent ab haeredibus ab intestato: exceptis pariter quibuscumque legatis relicta in testamento, cui apposta est clausula co-dicillaris. n. 172.

228. Omnia legata pura, & absoluta statim a morte testatoris acquiruntur, secuta acceptance legatarum, & jus ad illa transit ad ejus haeredes: si vero legatarius ante testatorem moriatur, cessat legatum, & nullum transit jus ad haeredes legatarum: Idem dicendum si testator alicui legatum relinquit, putans eum vivere, qui tamen mortuus erit: sic etiam si legatum relinquatur sub conditione pensionis de futuro, vel in diem, vel ad tempus determinatum, & moriatur legatarius ante adventum temporis, vel adimpletionem conditionis, non valet legatum, nec transit jus ad haeredes illius. Tract. 14. cap. 5. nu. 173. Si quis legavit alicui fundum, & in eo erexit domum, vineam plantavit, &c. totum incrementum est legatarum: si legavit domum, vineam, olivetum, & postea eam destruat, vel evehat decrementum est legatarum. Si domum relinquit alicui, & haec ab igne, vel turbae destructa est, locus in quo erat

pertinet ad legatarium. Si quis domum legavit, quæ postea reconstruata vel meliorata est, omnia melioramenta ad legatarium pertinent. Si res legata a testatore vendatur, vel distrahat, censetur revocatum legatum, & licet eam dominus iterum acquirat, non reviviscit legatum. Si quis legat alicui triticum in horreo inclusum, & postea illud consumat, cessat quidem legatum ob consumptionem; sed si aliud reponatur a testatore in eodem loco, illud legatario debetur tanquam subrogatum loco consumpti: & idem est de domo legata, postea destructa, & in eodem loco a testatore denno erecta. Si testator legavit Petro 100. aureos qui sunt in arca: si ibi tantum sint 50. hi tantum debentur legatario. n. 174.

229. Fructus ex re legata percepti ante mortem testatoris pertinent ad hæredem, non vero ad legatarium, nisi aliud constet de mente testatoris; & nisi fructus rei legata ipsi incorporentur, quemadmodum gregi incorporantur capta quæ nascuntur; nam & quæ moriuntur legatario moriuntur. Si res legata fuerit fundus, vineæ, olivæ, &c. fructus pendentes tempore mortis testatoris pertinent ad legatarium. Tract. 14. cap. 5. num. 175. Legato principali censetur legata & accessoria. n. 176. Legatum relictum sub distinctione dicendo v. gr. domus Petro arma mea, vel vestes, potest ab hærede adimpleri tribuendo quod voluerit, scilicet vel arma, vel vestes. n. 177. Legatarius debet ab hærede legatum accipere: quod si post acceptationem hereditatis legatarius propria auctoritate, incio hærede legatum, vel eius partem sibi accipiat, id quod accepit amittit, & hæredi tribuitur. num. 178. Si legatum factum sit tali pauperi, vel tali loco pio, non ut talis persona est, vel talis locus, sed ut opus pium est; mortuo illo paupere, vel destructo loco, alteri pauperi, seu loco pio tribuendum est: secus si illi persone vel loco reduplicative, ut tali factum est, in dubio autem præsumendum est voluisse

testatorem facere opus pium. n. 179.

230. Legatum relictum sub conditione de facto, vel de jure impossibili, rejecta conditione validum est; sicut & omnes alie ultimæ voluntates. Condicio autem de facto impossibilis est quæ res ipsa impleri nequit, ut: si digito celum tetigeris; condicio vero de jure impossibilis est, cui jus divinum, naturale, vel humanum resistit, vel quæ est contra bonos mores, vel opera pietatis; & hæc semper rejici debet. Tract. 14. cap. 5. n. 180. Legatum relictum Petro ut nubat testatoris filie, non valet nisi matrimonio secuto: & si alteri nubat legatum amittit; etiam si altera mortua cum qua post legatum nupsit, ducat testatoris filiam. Non amittit tamen legatum, si filia testatoris vel moriatur, vel Petrum accipere nolit, vel eius Parentes eam ipsi dare reculent; neque si tale matrimonium non sit honestum, & cum persona digna. num. 181. Condicio nunquam nubendi, addita legato, invalida est: condicio vero non transeundi ad secundas nuptias valet; & si legatarius iterum nubat, amittit legatum. num. 182. Legatum relictum mulieri sub conditione, quod casta, & honeste vivat, non amittitur si contrahat matrimonium: bene vero si copulam illicitam, si tractus impudicos, amplexus & oscula, non sentiat, aut iterum, sed pluries admittit. num. 183.

231. Legatum relictum pro nubendis virginibus, viduis, vel orphanis, potest dari eisdem ingredi volentibus Religionem; etiam si mens testatoris non esset illud dari Religionem ingressuris; quia, ne propter legatum melior status desideratur, talis condicio rejicitur. Tract. 14. cap. 5. n. 185. Legatum relictum pro naturalibus alicuius Oppidi, alibi natis, qui ibi sunt, & habent animam ibi in perpetuum manendi dari potest, si de tali animo constet: vel ibi saltem per decennium habitaverint. num. 186. Legatum relictum ad nubendas orphanas, potest dari iis quæ parentes inutiles habent, si non adint alii

que

que veræ orphanæ sint. num. 187. Legatum pro nubendis mulieribus, non potest dari iam nupsis, nisi quando relictum est tali determinatæ personæ ut nubat; quia tunc etiam si jam nupsit, ei dandum est. num. 188. Legatum pro nubendis, virginibus, etiam heredo corruptis dari potest, dummodo in communi hominum opinione virgines reputentur. num. 190. Si bona defuncti pro omnibus legatis non sufficiant, solutio pro rata facienda est. n. 191.

232. Quando mens testatoris dubia est, datur locus interpretationi, quam potest facere quilibet vir doctus. Tract. 14. cap. 5. n. 192. Legatorum commutatio, si impleri non possint in forma a testatore prescripta, auctoritate Episcopi, fieri potest antecedente heredum, & legatiorum consensu; si ob id graventur: Legatum quod impleri non potest, si sit profanum, sit caducum; & cedit heredi: si sit pium, converti debet in aliud simile, auctoritate ut supra. num. 193. Legatum quod impieri potest, si sit profanum, auctoritate supremi Principis, ob publicam necessitatem, vel aliam iustam causam in aliud profanum, vel pium commutari potest: si sit pium, potest illud summus Pontifex ex iusta causa, & non aliter, in aliud pium commutare. Id etiam potest Episcopus ex iusta causa, consentientibus hærede, & legatario, si ob id graventur. num. 194.

233. Quarta Falcidia dicitur quarta pars bonorum testatoris, quæ deducitur pro rata ex legatis in testamento relictis, ita ut saltem quarta pars bonorum hæredi remaneat. Falcidia ergo tunc solum deduci potest, cum solutus debitis, & legatis non remanet hereditatem quarta pars bonorum testatoris. Falcidia non solum deducitur ex legatis, sed etiam ex donationibus, causa mortis. In hac quarta parte computandum est quicquid hæres per hereditatem accipit; de eo vero quod per viam legati ei relinquatur, idem dicen-

dum ac de aliis legatis, ita ut de omnibus Falcidia deducatur. Tract. 14. cap. 5. n. 195. Antequam Falcidia deducatur, solvenda sunt omnia debita testatoris, & expensæ funeris. Deinde deducenda sunt legata necessaria, si hæres sit descendens vel ascendens: Deinde legata pia, & si quæ sunt privilegiata; tandem ex reliquis legatis deducitur ab hæredibus non necessariis quarta Falcidia. n. 196.

234. Non potest deduci quarta Falcidia. 1. Quando id testator expresse prohibuit. 2. Si legatum sit causa pia, nisi etiam hæres sit causa pia. 3. Ex legatis sub conditione quod non possint vendi, distrahi, aut alia via evaginari. 4. Quando hæres non fecit inventarium tempore a jure prescripto. 5. Quando hæres a Judice admittitur, intra annum non adimplevit testamentum. Sed cum istæ leges sint penales, non obligant nisi post Judicis sententiam. 6. Quando hæres sciens vires hereditatis legata integre solvit; si tamen ex errore hoc fecit, putans hereditatem sufficere ad omnia, quæ de facto non sufficit: vel si appareant nova debita, poterit suam Falcidiam ex legatis solutus repetere. Tract. 14. cap. 5. n. 197.

TRACTATUS VIII

De octavo Decalogi præcepto.

P R O Æ M I U M.

IN hoc præcepto prohibentur læsiones; vel injuriæ proximo irrogatæ, tam in iudicio per falsum testimonium, quam extra iudicium mendacis, temerario iudicio, detractioe, contumelia,

pertinet ad legatarium. Si quis domum legavit, quæ postea reconstruata vel meliorata est, omnia melioramenta ad legatarium pertinent. Si res legata a testatore vendatur, vel distrahatur, censetur revocatum legatum, & licet eam dominus iterum acquirat, non reviviscit legatum. Si quis legat alicui triticum in horreo inclusum, & postea illud consumat, cessat quidem legatum ob consumptionem; sed si aliud reponatur a testatore in eodem loco, illud legatario debetur tanquam subrogatum loco consumpti: & idem est de domo legata, postea destructa, & in eodem loco a testatore denno erecta. Si testator legavit Petro 100. aureos qui sunt in arca: si ibi tantum sint 50. hi tantum debentur legatario. n. 174.

229. Fructus ex re legata percepti ante mortem testatoris pertinent ad hæredem, non vero ad legatarium, nisi aliud constet de mente testatoris; & nisi fructus rei legata ipsi incorporentur, quemadmodum gregi incorporantur capita quæ nascuntur; nam & quæ moriuntur legatario moriuntur. Si res legata fuerit fundus, vineæ, olivæ, &c. fructus pendentes tempore mortis testatoris pertinent ad legatarium. Tract. 14. cap. 5. num. 175. Legato principali censetur legata & accessoria. n. 176. Legatum relictum sub distinctione dicendo v. gr. domus Petro arma mea, vel vestes, potest ab hærede adimpleri tribuendo quod voluerit, scilicet vel arma, vel vestes. n. 177. Legatarius debet ab hærede legatum accipere: quod si post acceptationem hereditatis legatarius propria auctoritate, incio hærede legatum, vel eius partem sibi accipiat, id quod accepit amittit, & hæredi tribuitur. num. 178. Si legatum factum sit tali pauperi, vel tali loco pio, non ut talis persona est, vel talis locus, sed ut opus pium est; mortuo illo paupere, vel destructo loco, alteri pauperi, seu loco pio tribuendum est: secus si illi persone vel loco reduplicative, ut tali factum est, in dubio autem præsumendum est voluisse

testatorem facere opus pium. n. 179.

230. Legatum relictum sub conditione de facto, vel de jure impossibili, rejecta conditione validum est; sicut & omnes alie ultimæ voluntates. Condicio autem de facto impossibilis est quæ res ipsa impleri nequit, ut: si digito celum tetigeris; condicio vero de jure impossibilis est, cui jus divinum, naturale, vel humanum resistit, vel quæ est contra bonos mores, vel opera pietatis; & hæc semper rejici debet. Tract. 14. cap. 5. n. 180. Legatum relictum Petro ut nubat testatoris filie, non valet nisi matrimonio secuto: & si alteri nubat legatum amittit; etiam si altera mortua cum qua post legatum nupsit, ducat testatoris filiam. Non amittit tamen legatum, si filia testatoris vel moriatur, vel Petrum accipere nolit, vel eius Parentes eam ipsi dare reculent; neque si tale matrimonium non sit honestum, & cum persona digna. num. 181. Condicio nunquam nubendi, addita legato, invalida est: condicio vero non transeundi ad secundas nuptias valet; & si legatarius iterum nubat, amittit legatum. num. 182. Legatum relictum mulieri sub conditione, quod casta, & honeste vivat, non amittitur si contrahat matrimonium: bene vero si copulam illicitam, si tractus impudicos, amplexus & oscula, non sentiat, aut iterum, sed pluries admittit. num. 183.

231. Legatum relictum pro nubendis virginibus, viduis, vel orphanis, potest dari eisdem ingredi volentibus Religionem; etiam si mens testatoris non esset illud dari Religionem ingressuris; quia, ne propter legatum melior status desideretur, talis condicio rejicitur. Tract. 14. cap. 5. n. 185. Legatum relictum pro naturalibus alicuius Oppidi, alicui natis, qui ibi sunt, & habent animum ibi in perpetuum manendi dari potest, si de tali animo constet: vel ibi saltem per decennium habitaverint. num. 186. Legatum relictum ad nubendas orphanas, potest dari iis quæ parentes inutiles habent, si non adint alii

que

que veræ orphanæ sint. num. 187. Legatum pro nubendis mulieribus, non potest dari iam nupsis, nisi quando relictum est tali determinatæ personæ ut nubat; quia tunc etiam si jam nupsit, ei dandum est. num. 188. Legatum pro nubendis, virginibus, etiam heredo corruptis dari potest, dummodo in communi hominum opinione virgines reputentur. num. 190. Si bona defuncti pro omnibus legatis non sufficiant, solutio pro rata facienda est. n. 191.

232. Quando mens testatoris dubia est, datur locus interpretationi, quam potest facere quilibet vir doctus. Tract. 14. cap. 5. n. 192. Legatorum commutatio, si impleri non possint in forma a testatore prescripta, auctoritate Episcopi, fieri potest antecedente heredum, & legatiorum consensu; si ob id graventur: Legatum quod impleri non potest, si sit profanum, sit caducum; & cedit heredi: si sit pium, converti debet in aliud simile, auctoritate ut supra. num. 193. Legatum quod impieri potest, si sit profanum, auctoritate supremi Principis, ob publicam necessitatem, vel aliam iustam causam in aliud profanum, vel pium commutari potest: si sit pium, potest illud summus Pontifex ex iusta causa, & non aliter, in aliud pium commutare. Id etiam potest Episcopus ex iusta causa, consentientibus hærede, & legatario, si ob id graventur. num. 194.

233. Quarta Falcidia dicitur quarta pars bonorum testatoris, quæ deducitur pro rata ex legatis in testamento relictis, ita ut saltem quarta pars bonorum hæredi remaneat. Falcidia ergo tunc solum deduci potest, cum solutus debitis, & legatis non remanet hereditatem quarta pars bonorum testatoris. Falcidia non solum deducitur ex legatis, sed etiam ex donationibus, causa mortis. In hac quarta parte computandum est quicquid hæres per hereditatem accipit; de eo vero quod per viam legati ei relinquatur, idem dicen-

dum ac de aliis legatis, ita ut de omnibus Falcidia deducatur. Tract. 14. cap. 5. n. 195. Antequam Falcidia deducatur, solvenda sunt omnia debita testatoris, & expensæ funeris. Deinde deducenda sunt legata necessaria, si hæres sit descendens vel ascendens: Deinde legata pia, & si quæ sunt privilegiata; tandem ex reliquis legatis deducitur ab hæredibus non necessariis quarta Falcidia. n. 196.

234. Non potest deduci quarta Falcidia. 1. Quando id testator expresse prohibuit. 2. Si legatum sit causa pia, nisi etiam hæres sit causa pia. 3. Ex legatis sub conditione quod non possint vendi, distrahi, aut alia via evaginari. 4. Quando hæres non fecit inventarium tempore a jure prescripto. 5. Quando hæres a Judice admittitur, intra annum non adimplevit testamentum. Sed cum istæ leges sint penales, non obligant nisi post Judicis sententiam. 6. Quando hæres sciens vires hereditatis legata integre solvit; si tamen ex errore hoc fecit, putans hereditatem sufficere ad omnia, quæ de facto non sufficit: vel si appareant nova debita, poterit suam Falcidiam ex legatis solutus repetere. Tract. 14. cap. 5. n. 197.

TRACTATUS VIII

De octavo Decalogi præcepto.

P R O Æ M I U M.

IN hoc præcepto prohibentur læsiones; vel injuriæ proximo irrogatæ, tam in iudicio per falsum testimonium, quam extra iudicium mendacis, temerario iudicio, detractioe, contumelia,

ha, irratione, seu derisione, fuffuratione, & maledictione, quibus omnibus hæc erit agendum.

CAPUT I

De falso testimonio, & mendacio.

§. I.

De falso testimonio.

Testimonium est illud dictum, quod profert testis in iudicio circa aliquod quod interrogat Iudex cum aliquam causam efformat. *Tract. 27. c. 1. n. 1.* Desinitur autem falsum testimonium: *Prælatio aliquæ rei facta a testis coram Iudice, seu in iudicio cum juramento per verba dissosa, vel rebus, vel menti tantum, vel fonal menti, & rebus, que enunciat.* num. 2. Aliquando testimonium est tantum materialiter falsum, cum scilicet verba sunt dissosa rebus, non menti, aliquando formaliter tantum, ut cum verba testis sunt dissosa menti, non rebus; aliquando vero & materialiter, & formaliter; cum scilicet verba testis & menti & rebus dissosa sunt. num. 3. Testimonium formaliter falsum, ratione perjurii semper est peccatum mortale; ratione quoque injuritiæ ex genere suo peccatum mortale est: ratione vero mendacii, non semper est mortale. num. 4. Testis qui bona fide, & ex invincibili ignorantia testatus est falsum, ob quod alter condemnandus est; si ante prolationem sententiæ, reo supposito prodesse potest manifestando sumam errorem, ad id tenetur, ne sua tacturitate incipiat esse causa formalis damni; quod si non faciat peccat, & ad refarcienda damna tenetur. n. 11. 12.

2. Testis formaliter falsus si speret retractionem profuram reo supposito, ad eam tenetur, & insuper ad refarcienda damna secuta: & hoc etiam cum hæc fame, & bonæ opinionis detrimen-

to. Si nulla adfit spes quod retractione sua prodesse possit ad reum innocentem liberandum, non tenetur ad se retractandum, bene vero ad damna refarcienda. *Tract. 27. cap. 1. n. 13.* Qui induit alios ad falsum testimonium contra aliquem, si nullum aliud adfit remedium ad illum liberandum, tenetur suadere illis, ut dictum retractent coram Iudice; quod si nolint, tenetur suam machinationem coram Iudice aperire: sed si nulla adfit spes liberandi eum, solum tenebitur ad damna refarcienda, non vero ad retractionem, vel manifestationem suæ machinationis. num. 14. Testis legitime interrogatus veritatem sateri tenetur. nu. 15. Quando certo constat quod Iudex est vir probus, & rectus, præsumendum est eum iudicem, & legitime procedere in examine. Similiter in dubio an iudicem procedat, credendum est iudicem procedere. In causis tamen criminalibus capitalibus, aut gravibus, si dubium sit an Iudex iudicem procedat, tenetur testis testimonium contra reum non ferre, & debet celare veritatem; dummodo crimen non cedat in damnum commune, ut crimen hæresis, proditiōnis Civitatis, vel aliud simile. n. 16.

3. Quando præcedit infamia, tunc Iudex iudicem procedit, & testis interrogatus testificari tenetur. Immo etiam si non præcesserit infamia, si ex delicto imminet damnum communitati, vel alicui particulari, & nonnisi per Iudicem averti possit, etiam in tali casu Iudex legitime interrogat, & testis veritatem sateri tenetur. *Tract. 27. cap. 1. num. 17. 18. 19.* Si testis a Iudice requisitus veritatem celet, cum eam manifestando, proximum a damno imminenti liberare possit; peccat contra iustitiam, & ad refarcienda damna tenetur: si vero non sit requisitus, peccat quidem contra charitatem, non tamen contra iustitiam, nec ad damna reparanda tenetur; & hoc probabilis est, sive grave damnum imminens sit in vita, sive in bonis temporalibus. n. 20. 21.

4. Quan-

4. Quando Iudex per viam accusationis procedit, si ultra accusatorem non habeatur, nisi præcise unus testis, probabilius est ipsum teneri veritatem aperire: nam hoc ipso quod crimen delictum sit ad forum contentiosum, est etiam sufficienter manifestum, & ex eo quod quis accusatus est de delicto, sufficienter præcedit infamia. *Tract. 27. cap. 1. num. 23. 24.* Quando Iudex procedit per viam inquisitionis generalis, vel mixtæ; scilicet quando delictum est manifestum, sed reus occultus: si tale delictum est in damnum commune, aut Religionis, aut in damnum notabile particularis personæ, & est in fieri, tenetur testis singularis Iudici inquirenti veritatem aperire. Quando præcedit infamia delinquentis, ad manifestandum delictum, etiam testis singularis obligatur. num. 25. Et si delictum sit publicum, si tamen non adest infamia delinquentis, & delictum non est in alterius damnum, sed solum queritur ad punitionem, non tenetur testis singularis, nec debet veritatem sateri, cum examinatur a Iudice per viam inquisitionis procedente; excipit tamen delicta lætæ utriusque majestatis, & contra bonum commune; hæc enim infamia non indigent. nu. 26. 27.

5. Cum Iudex aut quilibet alius interrogat, censetur interrogare de iis, que sibi jure revelari possunt: & si de aliis, que manifestari, non debent, interroget, & veritatem extorquere conetur, optine qui interrogat respondere potest, & jurare, se nescire, subintelligendo ad tibi manifestandum. Neque hic datur testis instantia iniquæ interrogationis patet veritas responsionis. *Tract. 24. disp. 3. num. 31. 32.*

6. Ut testis rogatus a Iudice teneatur respondere, debet præcedere infamia Rei, & de ea ipsi constare; sufficienter autem quod sibi constat de ea, ex quocumque capite talem notitiam acquirat: & sufficienter etiam si sciat adeste alium testem, omni exceptione majorem; qui testi-

ficari possit, & semiplene probare. *Tract. 27. cap. 1. num. 30.* Non tenetur ad testificandum ex vi edicti, qui delictum novit, si opus esse propriis expensis iter agere usque ad locum ubi residet Iudex. Item non tenetur, qui probabiliter timet, quod sibi exceptio opponatur, ex qua notabilis infamia proveniret. Nonnisi raro ad testificandum tenetur assens, & consanguinei delinquentis contra sanguine nuncios. Qui iustam causam habet celandi veritatem, potest se occultare, & interrogatus, delictum etiam cum juramento celare. Excusat etiam a testificando pater in delicto. Excusatur quoque a testificando de furto commisso, qui novit rem sublatam fuisse per iustam compensationem; & denique a testimonio ferendo excusatur, qui rem novit a personis fide indignis, ne exponatur reus infamie periculo. num. 44.

§. II.

De mendacio.

6. Mendacium est enunciatio falsi, cum voluntate ad fallendum prolata. Sub nomine enunciationis veniunt etiam nuntus, signa, & scriptura. Desinitur etiam, quod sit locutio studiis contra mentem. *Tract. 27. cap. 2. n. 1.* Mendacium aliud est materiale, aliud formale. Materiale tantum est cum id asseritur, quod falsum est, sed creditur esse verum. Quare qui loquitur amphibologice non mentitur, quando verba vel ex se, vel ex adiunctis circumstantiis habent diversos sensus, & unus ex illis intenditur a loquente; bene vero mendacium diceret qui verba proferret, quæ ex restrictione pure mentali, conceptum mentis significarent. Mendacium formale tantum tunc est, cum quis profert ut falsum, & cum intentione dicendi falsum, id quod est in se verum. Mendacium etiam formale est cum id quod dubium est, ut certum asser-

affirmatur . num. 3. Secundo dividitur mendacium in joculum, officiosum, & perniciosum. Mendacium joculum est; quod ordinatur ad propriam, vel aliorum delectationem. Mendacium officiosum est, per quod quis intendit aliquam utilitatem propriam, vel alienam consequi, sive in spiritualibus, sive in corporalibus; vel aliquid nocumentum vitare, dummodo abique proximi damno. Mendacium perniciosum est, per quod iniuste alteri damnum inferitur; quidquid sit, an alicui profit, vel non: sive quod est contra honorem Dei, vel bonum proximi. n. 4.

7. Nunquam licitum est ob quodcumque damnum vitandum profere mendacium. Tract. 17. cap. 2. nu. 9. Mendacium joculum, & officiosum non sunt peccata mortalia, dummodo abfit juramentum: quia si juramento firmentur, erant mortalia, ratione perjurii. nu. 20. Mendacium perniciosum ex genere suo est peccatum mortale. Potest autem esse veniale ex defectu deliberationis, vel ex parvitate materiae in damno illato. n. 21. 22. Solum mendacium graviter perniciosum in hoc octavo præcepto directe prohibetur, cætera vero indirecè. nu. 23. Mendacium in confessione Sacramentali circa materiam ex se levem, non est peccatum mortale, nisi in casu quo quis poneret unice in confessione pro materia Sacramentali peccatum leve, quod reipsa non fecit: si enim adfit materia sufficiens vera, & addatur aliquod veniale non commissum, aut negetur veniale commissum, aut numerus venialium augetur vel minuitur, non erit peccatum mortale. n. 24. 26. Non solum est peccatum mortale imponere sibi in confessione grave peccatum, quod non fecit: sed etiam se accusare de eo tanquam alias confesso. n. 32.

8. *Amphibologia*, (quæ vulgo dicitur æquivocatio,) est *ambigua sermo sententia*. Quadrupliciter contingit. 1. Cum verba ex se habent duplicem sensum literalem. 2. Cum habent unum sensum communem, & veluti literalem,

aliud vero minus communem, seu improprium; ut cum Christus dixit de Joanne: Ipse est Elias. 3. Quando verba ex se habent quidem unicum sensum tantum; sed ex adjunctis circumstantiis temporis, loquentis, interrogantis, &c. ad alium sensum trahantur; ut si Confessarius interroget penitentem an commiserit tale peccatum v. g. adultèrium, licet illud verè commiserit, si tamen iam confessus est in alia confessione, dicere potest: non commisi: quia interrogatio est de adultèrio commisso, & non confesso. 4. Cum verba ex se, & ex circumstantiis unicum tantum sensum habent, sed per solam restrictionem mentalem loquens trahatur ad alium; ut si a Petro plures pecunias habente, pecunias petas, & ille respondet: non habeo pecunias, mentaliter addendo: ad tibi mutandam. Tract. 17. cap. 2. nu. 105. 106. Nulla ex dictis æquivocationibus uti licet sine iusta, & rationabili causa; & multo minus dictum sub æquivocatione, & in alio sensu quam qui communiter ab auditoribus accipitur, juramento firmare: & est peccatum huiusmodi juramentum, sine iusta, & rationabili causa prolatum; erit tamen veniale tantum in iis casibus, in quibus uti licet amphibologia, si sine iusta, & rationabili causa affirmatur. Iusta autem causa erit pro usu amphibologiae, etiam cum juramento; si id necessarium aut utile iudicetur ad salutem, & indemnitatem corporis, ad honorem, vel rei familiaris defensionem, vel ad quemlibet virtutis actum. nu. 107. 108. 109.

9. Licitum est ex iusta causa verbis ambiguis, vel æquivocis uti ad occultandam veritatem, & dictum juramento firmare, quando verba ipsa ex se sunt ambigua, & plures sensus admittunt, sive omnes ex æquo, & imprudenter; sive unum primario, & alium secundario; vel unum in sensu literali, alium in sensu spirituali, sumptis verbis secundum sensum intentionum a proferente, licet audientes, & is cui juratur in alio sensu accipiant. Tract. 17. cap.

cap. 2. nu. 115. Ex iusta causa licitum est amphibologice loqui, & jurare in diverso sensu ac audientes intelligunt, quamvis verba ipsa in sua significatione ambigua non sint, si attentis circumstantiis loci, temporis, personæ loquentis, & modi interrogandi, verba sensum faciunt intentionum a loquente, & quem interrogans ex circumstantiis concipere possit, & deberet. v. g. Interrogans a Iudice sed non legitime, an commiserit tale crimen? Recte jurare potes, te non commisisse, licet commiseris, subintelligendo: ita ut debeat præferri: Nam ex circumstantiis non legitime interrogationis Iudex noscere potest, te veritatem celaturum. Sic penitens interrogatus a Confessario an commiserit adultèrium, quod verè quidem commisit, sed in alia confessione confessus est, responderi potest: non commisi: quia ex circumstantiis confessionis interrogatio restringitur ad peccata non confessa. nu. 117. 118.

10. Quando verba non sunt æquivoca, vel ambigua nec ex se, nec ex circumstantiis adjunctis, sed ex restrictione pure mentali sensum afferunt a loquente intentionum, nunquam possunt proferi sine mendacio, nec sine perjurio juramento firmari. Tract. 17. cap. 2. num. 121. *Æquivocatio*, quæ fit addendo verbum aliud significantibus aliquem nutum, vel gestum, aut verba submissa verum sensum a loquente intentionum reddentia; qui tamen nutus, gestus, vel verba ab interrogante adverti, & percipi possunt, ex iusta causa licita est. n. 138. Ex dictis inferitur. 1. Quod quoties factum de quo quis etiam iudice interrogatur, excusatur a culpa, ratione alicujus circumstantiæ, v. g. ratione ignorantie invincibilis, iustæ defensionis, iustæ compensationis, &c. potest interrogatus illud negare; quæ interrogatio intelligitur de facto criminoso. Inferitur. 2. Quod qui bona aliqua abscondit, quibus eget ad sustentandam vitam, ne a creditoribus capiat, vel cogatur mendicare, potest interrogatus a Iudice sub juramento an

aliqua bona habeat abscondita ad satisfaciendum creditoribus, asserere se nulla bona habere, subintelligendo: que Iudici manifestare tentat. Nam interrogatio est de bonis, quibus satisfacere tenetur. Tellis non iudice interrogatus de delicto Rei, potest asserere, & jurare, se nescire, subintelligendo: ita ut tentat dicere. Femina sciens certo matrimonium suum esse nullum, si cogatur cohabitare, & præstare juramentum de cohabitatione, potest jurare se cohabitaturam; & se habere animum cohabitandi, subintelligendo: quatenus mihi licet. Interrogatus a Iudice an talem domum ingressus sis, in qua delictum commissum est: vel an cum reo locutus sis: potes negare cum juramento, (dummodo cooperatus non fueris;) quia interrogatio est de ingressu ad cooperandum, idem dicitur de locutione. Testis iudice, & legitime interrogatus an sciat hoc, vel illud; si tantum sciat ex auditu potest jurare, se nihil scire, nisi interrogatur etiam de auditu. nu. 139. 140. 141.

11. *Adultæris* interrogata a marito an commiserit adultèrium, non potest cum restrictione pure mentali illud negare: potest tamen jurare se non fregisse matrimonium; nam matrimonium adhuc subsistit. Tract. 17. cap. 2. num. 144. Potest mercis venditor jurare, sibi tantum mercem stare, si verè omnibus computatis expensis tanti consistet. nu. 145. Reus, ac testis in iudicio legitime interrogati, mortaliter peccant utendo amphibologiis, aliter respondendo verbis, ac intelligit qui iudice interrogat; etiam si reus manifestata veritate dammandus esset ad mortem. Interrogatus iudice an commiserit tale crimen? Licet ab ipso commissum non fuerit, sed ab alio eius nomine, & de ipsius commissione; si neget sub juramento graviter peccat, & est perjurum. Similiter mortaliter peccat qui utitur amphibologiis in contractibus onerosis, in quibus ex iure, aut ex conventionem partium exigitur a contrahentibus juramentum. num. 146. Reus, vel testis qui

quæ in iudicio legitime interrogatus veritatem negavit, vel amphibologiis usus est, non tenetur se iterum præsentare ad veritatem aperendam, etiam si damnatum, tertio intulerit, dummodo damnatum, alia via refarcire possit, & paratus sit. n. 147.

CAPUT II.

De iudicio temerario, detractione, contumelia, irrisione, &c.

§. I.

De iudicio temerario, & detractione.

12. **H**onore est quedam propositio de excellentia bonitatis alicujus. Tract. 13. cap. 4. num. 1. Fama prout in bonam, vel malam partem sumi solet, dicitur, & est illud quod de aliquo divulgatur, sive bonum sive malum. Fama bona definitur à Canonistis: *illæ dignitatis status, virtus, & moribus comprobatur*. Secundum Theologos vero: *Est gloria illa notitia, quæ aliis de nobis habent*. nu. 3. Fama est majus bonum quam honor, magisque estimabile, & desiderabile. nu. 5. Iudicium temerarium ad detractionem reducitur sicut actus internus ad externum: est enim læsio famæ alterius in mente illius qui perverse iudicat. Illud ergo dicitur *iudicium temerarium, quod de alicujus peccato gravi, vel infami defectu concipitur ex levibus indicis*. Gradus ad iudicium temerarium sunt suspicio, dubitatio, & opinio. Tract. 17. cap. 4. nu. 87. 88. 89. Non est iudicium temerarium, nec peccatum mortale, immo nullum quando quis ex indicis vel conjecturis sufficientibus, & prudentibus malum alicuius de proximo iudicat. Tunc autem conjecturæ, & indicia sufficientia reolentur quando, omnibus inspectis, sufficienter movere possunt virum prudentem ad tale iudicium ferendum, num. 90.

13. Ex triplici capite provenire solet iudicium temerarium. 1. Ex hoc quod quis malus est, quia qualis noscitur est, tales alios esse iudicare solet. 2. Ex hoc quod aliquis male affectus sit ad alium. 3. Ex longa experientia; sed hoc etiam conducit ad temeritatem excusandam. Tract. 17. cap. 4. num. 92. Iudicium temerarium, quod cum plena advertentia de gravi aliquo malo proximi habetur, est peccatum mortale ex genere suo contra iustitiam. Facienda est autem resolutio disponendo pravam opinionem conceptam. nu. 93. Est etiam peccatum mortale iudicium temerarium de defuncto. Iudicium temerarium de defunctis, etiam si per breve tempus dureret est peccatum mortale. Ut iudicium temerarium sit peccatum mortale, quatuor requiruntur. 1. Quod sit firmum, & certum, & de determinata persona. 2. Quod sit temeritas tanta, quæ arbitrio prudentum sufficiat ad gravem culpam. 3. Quod sit in materia gravi. 4. Quod sit cum plena advertentia, & deliberatione. num. 94. Ad peccatum mortale iudicii temerarii non sufficit, quod quis advertat, se prave iudicare; nisi etiam advertat se prave iudicare absque sufficientibus indicis, num. 98.

14. Quando dantur indicia dubia, & probabilia de delicto alicujus, postquam absque peccato dubitare, eam taliter deliquisse. Si fundamentum levius sit, quam ad dubitationem, suspensionem, vel opinionem requiritur, erit respectively temeraria dubitatio, suspicio, vel opinio. Tract. 17. cap. 4. num. 100. Si suspicio, dubitatio, vel opinio sit temeraria ex pravo affectu, vel odio ad personam, de qua est, ratione cujus etiam videat indicia esse insufficientia, vult nihilominus pertinaciter pergere in suspitione, &c. mortaliter peccat. num. 101. Nulla suspicio, dubitatio aut opinio de re, quantumvis gravi est peccatum mortale, etsi temeraria sit, & absque fundamento: secundum Cajetanum & plures alios. Sed jam communis est, & vera sententia assertens non esse

esse quidem mortale peccatum ex levibus, & insufficientibus indicis suspicari de proximo peccata gravia ordinaria; bene vero ex levibus indicis peccata gravissima extraordinaria suspicari. n. 102. 103.

15. Qui utrinque habet indicia probabilia ad bene, vel prave de proximo iudicandum, ex suppositione quod ferre velit sententiam, & elicere firmam, & certam iudicium, tenetur ex iustitia in meliorem partem inclinare, & bene iudicare; non vero ad hoc absolute tenetur. Tract. 17. cap. 4. nu. 106. In casu quo agatur de damno vitando, vel remedio adhibendo, tenemur dubia in deteriorem partem interpretari, non quidem definiendo, aut iudicando, sed supponendo quod ita sit, v.g. recipio in domo mea servum, cuius mores ignoro: non possum iudicare eum esse furem, vel de hoc positive dubitare; possum tamen ita me gerere, & eum cavere, ac si esset fur; quod est per suppositionem iudicare. Cavendum est tamen Superioribus quibuscunque, ne sint nimis suspiciosi, & modum excedant, vel subditos alios reddant suspectos. n. 108.

16. *Detraçtio est denigratio injuria alienæ famæ*. Si detraçtio fiat coram eo, cui detrahitur habet etiam malitiam contumeliosam. Detraçtio alia est formalis, qua scilicet ex animo infamandi probrola dicuntur; & hæc nunquam a malitia excusatur. Alia materialis, qua crimina, & defectus, non ex animo infamandi, sed ex alio motivo deteguntur, ob quod ut infra dicitur, potest a peccato excusari. Certum si ex levitate animi, vel inconsideratione culpabili verba infamatoria dicantur, est detraçtio prava, & peccaminosa, licet materialis. Utraque est ex genere suo peccatum mortale; quamvis ex levitate materis, imperfecta deliberatione, vel imperfecto affectu lædendi alterius famam quandoque sit tantum veniale. Tract. 13. cap. 4. n. 31. 32. 33. Ocho modis detraçtio fieri potest, quorum quatuor primis directe detrahitur; aliis vero 4. indirecte. 1. Falsum alteri imponendo. 2. Alterius

peccatum, vel defectum verbis augendo, & aggravando. 3. Alterius crimen occultum revelando. 4. Quod bonum est, mala intentione factum asserendo; quod si absque fundamento simul iudicetur, additur novum peccatum iudicii temerarii. 5. Negando bonum alterius. 6. Bonum alterius minuendo. 7. Bonum alterius malitiose reticendo; quando ex se taciturnitate alius in mala opinione firmatur. 8. Frigide alterum laudando; qui omnes duplici verticulo continentur. *Impotens, avari, manifestans, in mala verrens; Qui negat, aut minuit, reticet, laudatque remittit*. Omnes isti modi sunt ejusdem speciei. nu. 34.

17. Defunctis detrahere grave peccatum est, contra iustitiam obligans ad restitutionem. Tract. 13. cap. 4. nu. 35. Defunctis damnatis, etiam gentilibus detrahere, eorum famam quam possident apud homines lædere, gravissima occulta crimina detegendo, grave peccatum est. num. 36. Peccant graviter historici, qui occulta defunctorum crimina in suis historiis narant; quia illorum famam injulte deturpant. nu. 37. Peccant etiam mortaliter peccato detractionis, qui libellos famulos conscribunt. *Est autem libellus famulus, signum, vel scriptura, in qua continetur alterius infamia secreta, vel non omnino publica, ut publica sit, aut in plenam notitiam statim, vel paulatim deveniat, Igitur quando aliqua scriptura, seu charta, aut etiam parva scheda profertur, in qua sive pictura, sive etiam parvis literis crimen occultum alterius continetur, ut de manu in manu transfundendo, ad publicam notitiam cum infamia eius de quo dicitur, sive verum sive falsum sit, deveniat, libellus famulosus seu infamatorius dicitur. Tales sunt etiam, que vulgo dicuntur, (Pasquinæ,) cum per eas alicujus infamia propalatur. Sic etiam quando signa, ut si ad fenestram, vel januam alicujus cornua ponentur, ad indicandum conjugem ejus esse adulteram. Item denunciations secretae de crimine alicujus occulto ad Iudicem factæ per schedulam,*

dulam, sine accusatoris nomine, etiam si in scheda contineantur criminis confici, qui testificari possunt: nam sic Superior licite ad inquisitionem procedere nequit. num. 39. 40. Contra libellos famosos edentes, iure communi assignatur excommunicatio ferenda. Conficientes vero, & edentes libellos famosos contra Ordinem Prædicatorum, vel Minorum, & consequenter contra quemcumque Ordinem Regularem incurunt excommunicationem Papæ reservatam. n. 41.

18. Licet detractio ex genere suo sit peccatum mortale, cum possit esse veniale ex parvitate materie, ut sciat quibus in casibus hoc contingat, hæc statuitur regula generalis. Quod gravitas, vel levitas detractio non tempore est accipienda ex gravitate criminis impositi, vel detecti, sed ex gravitate infamie subsecuta, attentis omnibus circumstantiis, aliqua sunt enim peccata gravia, que si de aliquibus proferantur, nullum, vel leve peccatum erit, quia de eorum propalatione parum, vel nihil curant, nec sibi infamiam adscribunt. E contra vero sunt aliqua, licet ex se levia, que si de aliqua persona dicantur, graviter ejus fama læditur; ut si de viro gravi diceretur esse mendacem: Si de muliere honestissima aliquid minus honestum proferretur. Tract. 13. cap. 4. num. 42. Dicere de aliquo quod sit valde superbus, avarus, præsumptuosus, &c. ex circumstantiis judicandum est an mortale vel veniale sit. Alteri detrudere in conspectu, & per quendam pregnantia verba, vel expressiones, per quas plus innuitur, quam si aliquid grave in particulari diceretur, mortale peccatum est. n. 43. 44.

19. Defectus naturales detegere, ut si dicas talem esse indoctum, indifcretum, parvi iudicii, cæcum, gibbum, &c. non est peccatum mortale, nisi hoc ille impediatur a consequenda re aliqua temporali. Poterit esse mortale hos defectus in præsentia obfistere, inspecta persona cui obijciuntur, mo-

do, tempore, loco, & persona loquente. Immo etiam in absentia, si defectus qui refertur sit verb. grat. esse morbo gallico infectum, spurium, & huiusmodi, attentis circumstantiis. Tract. 13. cap. 4. num. 45. Revelare crimen occultum verum, (nam si falsum sit, extra dubium est esse peccatum mortale,) uni, vel alteri prudenti viro ad leniendum dolorem offensæ, ad petendum consilium, ad consolationem sui, nullum erit peccatum: si vero ex levitate animi, vel alia de causa id fiat, erit peccatum mortale. num. 48. Crimen proximi grave occultum referre, dicendo, se ab aliis id audivisse, abique eo quod augeat, vel confirmet: Si dicat se audivisse a personis fide non dignis, vel ab inimicis ejus de quo dicitur, & se id falsum iudicare, non erit peccatum mortale, nisi crimen enorme sit, ut hæresis, proditio, sodomix (quia de his etiam suspicio graviter famam lædit: si vero referat ut auditum a personis fide dignis, erit peccatum mortale. num. 54. Eum qui de aliquibus est infamatus, de novis criminibus infamare, si sint diversæ rationis, est peccatum mortale. n. 52.

20. Tripliciter aliquid solet dici notorium, scilicet: notorium factum: notorium iure: & notorium fama, seu famosum. Notorium factum illud est, quod in loco publico, coram multis perpetratum est, & quod ob omnium oculos passim veritatur: ut si quis publice concubinam habeat, episcopus filios domi alat. Notorium iure simpliciter, est quod per publicam Iudicis sententiam tale est. Notorium vero iure secundum quid, est quod per confessionem Rei, vel per testium depositionem ante sententiæ prolationem est tale. Famosum est, cuius fama ex sufficientibus iudiciis orta ad multos pervenit, ita ut major pars Civitatis, Pagi, Viciniae, vel Parochiæ respective illud noverit: in magna tamen Civitate, ut sit famosum, sufficit quod tot personis innotuit, quod brevi

brevi credatur notitiam ad majorem Civitatis partem perventuram. Tract. 13. cap. 4. num. 53. Loqui de aliorum criminibus aliis occultis coram his qui sciunt, si id fiat ex animi levitate, vel curiositate, est peccatum veniale: si ob bonum finem, erit actus virtutis: si vero ex odio, & malo animo, est peccatum grave contra charitatem, sed non contra iustitiam, nec inducit obligationem restitutionis. num. 54.

21. Narrare grave crimen notorium, ubi notorium est, etiam illud ignorantibus, non est grave peccatum contra iustitiam, vel charitatem: similiter narrare crimina in uno loco publica, in alio, ubi adhuc nota non sunt, si eorum notitia tibi brevi perventura creditur, dummodo vera sint. Tract. 13. cap. 4. n. 55. 56. Si quis in uno loco diffamatus est publicitate juris simpliciter tali, scilicet per publicam Iudicis sententiam, potest tam poena quam crimen, de quo diffamatus est, in loco quolibet etiam distanti ubi notitia non esset facile perventura, propalari abique peccato gravi, præcisio alio extrinseco documento: etiam si hæc infamia redundaret in alios ab ipso reo: secus si crimen esset publicum dumtaxat notorietate juris secundum quid; aut si sententia non esset omnino publica per notificationem factam in loco publico Villæ, Civitatis, vel Regni; sed intra limites tantum alicujus Congregationis, Religionis, vel Monasterii, aut intra cancellos S. Inquisitionis, num. 58. Probabilius est, crimina publica in uno loco absolute, & simpliciter publicitate facti, in alio ubi eorum notitia non est de facili perventura, publicare, non esse grave peccatum contra iustitiam, aut charitatem: si tamen is qui infamatus fuerat, bene vivendo publice consistit esse probum; priorque infamia lapsu temporis sit oblivioni tradita; ejus crimina apud immemores, vel ignaros narrare, erit grave peccatum, nedum contra charitatem, sed & contra iustitiam, n. 61. 62.

22. Ob necessitatem, vel honestum finem licita est manifestatio alicui criminis, & a malicia detractio excusatur, & r. Quando fit per denunciationem vel accusationem, ob delinquentis emendationem, vel publicum iustitiam bonum. 2. Ad evitandum grave damnum commune, vel particulare sui, vel aliorum, sive in vita, sive in membris aut bonis fortune, quod aliter vitari non possit; sed hæc manifestatio fieri debet nisi tantum, quibus ad damnum præcavendum necesse est, & tantum prout opus fuerit; & hoc etiam si grave damnum alteri inde sequatur, dummodo damnum quod manifestandum vitatur, non sit leve, aut longe minus, quam quod alteri sequitur. Tract. 13. cap. 4. num. 63. 64. 65. Hinc sequitur quod si quis se fingat magnum Medicum, artificem, Advocatum, &c. in aliorum præjudicium: ei qui certo scit illius defectum, licitum est illum detegere. 3. Cum expedit bono communi, vel ipsius diffamati: ut si beneficium esset recepturus, vel Ordines, aut habitum religiosum, aut aliud munus, pro quo effectus inhabilis, vel indignus: verum id fieri debet cum ejus minori damno possibili. Quod si ille bona fide procedat, tenetur qui conficius est delicti, vel defectus, eum secreto monere si possit. 4. Quando necesse est ad bonum temporale alicujus; sed solum tantum tunc revelari potest, quantum opus est ad tale bonum assequendum, vel malum avertendum; ideoque contrahere volenti matrimonium, poterit alter detegere defectum natalium, vel vitium persone, cum qua contrahere vult, sub promissione tamen secreti, & cum probabilis spe quod non publicabitur, Similiter furtum illius, qui ad servitium recipiendus est. n. 66. 67.

23. Qui inducit alium ad detractio-nem interrogando, urgendo, & qui gestu, plautu, verbis animum addit, & ostendit sibi gratam esse detractio-nem, moraliter peccat contra iustitiam, & ad restitutionem tenetur in
LI 3 defec-

defectum detrahentis. Insuper peccat etiam peccato scandalii contra charitatem inducendo alium ad detractionem. Excusari autem potest a peccato gravi, & ab onere restitutionis, si invincibiliter ignoravit gravem futuram esse detractionem, aut si ipse solum ad levem induxit, aut de re quam iudicabat publicam esse. Tract. 13. cap. 4. n. 68. Si quis nec inducat ad detrahendum, nec animum addat detrahenti, sed tantum gaudeat, & complaceat de gravi detractione, graviter peccat ex genere suo contra charitatem, non vero contra iustitiam. Si autem delectetur non de infamia eius, cui detrahitur, nec de ipsa detractione, nec propter odium, aut displicentiam personae, de qua est sermo; sed ob eloquentiam detrahentis, ex curiositate sciendi nova, aut ex alio capite, non erit mortale. n. 69. Magistratus superior, vel Praelatus eius qui detrahit, aut de quo detrahitur peccant mortaliter audiendo detractionem, & non avertendo eam cum commode possunt, & contra iustitiam quidem, Superior eius de quo detrahitur; contra charitatem vero Superior detrahentis. n. 70. Persona particularis detractionem audiens, de qua non complaceat, ut malum proximi est, nec ad eam inducit, vel animum addit, si vel ex verecundia, vel negligentia, vel timore non resistat detrahenti, non peccat nisi venialiter, nisi aliud damnum praeter infamiam ex detractione sequatur. Si spes non adsit, quod resistendo detrahitio cessabit, si credas auditores nullam fidem detrahenti praebituros; si dubites an delictum sit publicum vel non, minime ad resistendum teneris. n. 71. 72.

24. Revelationi oculi delicti affinis est Revelatio secreti. Secretum aliud est Sacramentale de quo alibi: aliud extrasacramentale. Secretum extrasacramentale triplex est: Naturale quod scilicet ex natura rei sequitur; promissum tantum; tacite, vel expresse commissum, & promissum. Secretum ex natura rei est, quando quis casu, vel

industria, vel ex alterius revelatione alicujus delictum, vel secretum aliquod novit, absque promissione illud servandi: Secretum promissum dicitur, est cum rei ex natura sua non inducit obligationem secreti, nec commissum est, sed tantum a sciente promissum. Secretum expresse commissum, & promissum illud est quod verbis expresse committitur, & promittitur. Secretum vero tacite commissum & promissum est, quod ex circumstantiis constat commendari, & promitti; & sic omnes ad quos pro consilio, remedio, vel auxilio recurritur, ad secretum tacite commissum, & promissum remanent obligati. Secretum quod est ex natura rei, debet observari sub mortali, & etiam ex iustitia quoties ex illius revelatione graviter laeditur, cuius est secretum, vel aliquod damnum sequitur, quo damno secuto, ad eius reparationem tenetur qui revelavit. Secretum dumtaxat promissum solum obligat, quatenus promittens se intendit obligare: nec obligat in casibus, in quibus alias revelare tenebatur, etiam si promissio juramento firmata sit. Secretum implicite, vel expresse commissum, & promissum obligat sub mortali, ex iustitia commutativa; excusabit tamen revelantem a peccato gravi, committentis presumpta, vel interpretativa voluntas. Tract. 13. cap. 4. n. 75. 76. 77. 78. 79.

25. Ut secretum proprie dicitur commissum, requiritur, quod aliunde non sciatur id quod sub secreto committitur, quia in tali casu, si alius tenebatur revelare, non excusatur ab hac obligatione; per secreti promissionem etiam juratam. Tract. 27. cap. 1. n. 32. Si delictum sit sub secreto sacramentali commissum, in nullo eventu potest quis etiam a Iudice requisitus illud manifestare. Si quis genuflexus, signo crucis facto, & praemisissa Sacramentali Confessione peccatum aliquod manifestet Confessario, non ut ab eo absolvat, sed tantum ut consilium accipiat; tenetur Confessarius illud ce-

lare,

lare, solum sub secreto commissio, non vero sub sigillo confessionis. Sub sacramentali secreto tenentur celare delictum qui illud noverunt mediante ex vi confessionis. num. 33. 34. Secretum proprie commissum alicui non debet alteri revelari, etsi a Iudice sub juramento revelari precipiatur, & quavis delinquens laboret infamia, sed quando ex occultatione aliquod grave damnum Respublicae, aut alicui privato imminet, quod aliter impediri non valet. n. 35.

26. Ex dictis inferitur: quod Medici, obitrices, Consilarii, Advocati, & alii quibus commissum est secretum consilii, remedi, vel auxilii petendi causa, non possunt delictum manifestare, etiam si a Iudice sub juramento interrogentur, & testificari cogantur. Inferitur quoque quod qui delictum alia via cognovit, tenetur non obstante secreto commissio, & promissio, illud Iudici legitime interroganti manifestare. Tract. 27. cap. 1. n. 37. 38. Qui vel duobus tantum, secretum crimen proximi, quod aliis minime sint manifestaturi, sub eodem secreto patefacere, est tantum peccatum veniale, dummodo revelatio non fiat ei, cui ipse secretum committens rem occultari vult, & graviter feret si ei reveletur. Non peccat qui crimen sub secreto commissum revelat, quando sibi, aut consanguineis ex secreti observatione imminet gravia tormenta, aut simile damnum. n. 42. 43.

27. Iusta causa ob quam revelatio secreti, sive sit ex natura rei, sive promissum & commissum, a peccato excusatur, est si ad detegendum, vi mortis, aut tormentorum, aut alterius gravis damni sis coactus; nisi revelatio cedat in publicum grave damnum. Item si secreti observantia cedat in grave damnum eius, qui illud commisit, vel in grave damnum commune, aut innocens. Ex quo deducitur: quod si is qui secretum commisit erui non potest a peccato nisi reveletur secretum, detegi potest, & debet, quantum sat est, ut corrigatur. Revelationem secreti commisi a peccato

gravi excusant. Primo, Licentia interpretativa, seu praesumpta illius qui secretum commisit. Secundo, Parvitas materiae: ad quam reducitur revelatio secreti de re gravi uni, vel alteri viro prudenti sub eodem secreto facta, dummodo nec infamia, nec grave damnum sequatur; nec, ut dictum est, ei reveletur, cui specialiter celari cupiebat, secretum committens. Tertio, Inadvertentia, vel imperfecta deliberatio. Quarto, Invincibilis ignorantia: ut si quis rem magni momenti revelet putans invincibiliter esse parvi momenti. Tract. 13. cap. 2. num. 77. 80.

28. Secretum alterius exquirere in materia gravi, sive id fiat interrogando, & inquirendo ab his qui norunt, sive auscultando quae in secreto dicuntur, sive explorando per simulacra, & fenestras ea quae in occulto sunt, est ex genere suo peccatum mortale. Excusabitur autem inquirens a mortali in omnibus iis casibus, in quibus excusari diximus eum, qui secretum sibi commissum revelat. Licetum quoque erit eis, quorum interest, cum agitur de conferendo beneficio, de eligendo Praelato, Parocho, Governatore, de contrahendo Matrimonio, & similibus, inquirere mores etiam secretos personae eligendae, quantum opus est ad cognoscendam ejus dignitatem; inquirentes autem, ea quae noverint sub secreto, servare tenentur. Tract. 13. cap. 4. n. 83.

29. Literas clausas, & sigillatas aperire, vel etiam apertas in loco secreto, ut in scrinio, vel mensa cubilei inventas, & quaeunque alia scripta secreta legere, peccatum mortale est. Potest tamen Praelatus subditorum literas aperire, & legere, iis exceptis, quae a subditis ad majorem Praelatum, vel ab eo ad subditos diriguntur. Item absque peccato aperiri, & legi possunt Epistolae ex contentu saltem implicito, & rationaliter praesumpto mittentes, vel ad quem diriguntur. Morale quoque non erit, si rationaliter credatur non contineri in eis, nisi res parvi momenti, vel publicas, & notorias; vel nihil, aut parum curare de

de secreto eum ad quem pertinent. Similiter si ob curiositatem, absque periculo notabilis damni, vel injuriæ aperiantur, causa sciendi novitates, aut ridendi ob inelegantem, & barbarum sermonem. Denique cum quis rationabiliter credit in literis aliquid contineri, quod in ejus damnum cedat. In his autem casibus ea tantum legi possunt, quorum indagatio excusatur; cætera translienda sunt, nec aliis possunt revelari quæ lecta sunt, præter necessarios ad damnum averendum. Tract. 13. cap. 4. n. 84. 85. Qui invenit literas in loco publico apertas, ubi præter intentionem e sine habentis lapsus, si eas legat, mortaliter peccat: secus si laceratas inveniat, vel in loco publico projectas, & apertas, n. 86.

S. II.

De contumelia, irrisione, susurratione, & maledictione.

30. Contumelia est dehonoriatio alicujus per verba, quibus id quod est contra honorem illius, deducitur in notitiam ejus, & aliorum. Sufficit ad rationem contumelias quod dehonoriatio per verba fiat coram solo contumeliato: erit tamen gravior contumelia, si etiam in notitiam aliorum deducatur. Si defectus qui obicitur sit culpæ, dicitur proprie contumelia; ut si aliquem apelles furem: si sit poenæ, dicitur convicium; ut si alium appellis cœcum, gibbum, stultum &c., si sit indignitatis, dicitur improprium, ut cum commemoratur alicui præterita miseria, vel ægestas. Sed hæc omnia sunt ejusdem speciei. Etiam per facta læsiva honoris potest fieri contumelia; & tunc facta vicem verborum gerunt. Tract. 13. cap. 4. num. 10. 11. 12. Contumelia ex genere suo est peccatum mortale. num. 13. Contumelias illatas retundere quandoque conveniens est, vel propter bonum contumeliantis, ut corrigatur, vel propter bonum aliorum, quorum impeditur profectus num. 15. Offensio non licet aliam contume-

siam contumelianti obicere in vindictam licet tamen contumeliato, si tamen hoc ad contumeliam illatam confringendam, & honorem servandam conducatur, contumelianti verum crimen obicere etiam occultum; ut si eum mendacem afferas, & offendas, quia hæc est justa defensio. Numquam licet ei crimen falsum imponere. n. 17. 18. Vide prop. 43. 44. damn. ab Inn. XI.

31. Irrisio est verborum lusur, ex proximi defectibus, ut erubescat. Est ex genere suo peccatum mortale. Omnes irrisiones sunt ejusdem speciei; nisi aliam superinduant. Tract. 13. cap. 4. nu. 23. Irrisio in re parvi momenti ludii, vel recreationis gratia, si ab eo cui infertur ex ipsius pusillanimitate gravissime feratur, & cum maximo animi dolore, & perturbatione, non excusatur a mortali. num. 25. Susurratio est verbum seminans inter amicos discordias. Omnes susurrationes sunt ejusdem speciei. num. 20. Amicitiam aliquorum licitam est absque vi, fraude, vel injustitia dissolvere, non ut fiant inimici, sed ut dissolvens in locum exclusi admittatur. Amicitias perniciosas, aliquo licito modo, & citra infamationem dissolvere bonum est, & aliquando etiam necessarium; Et ideo ad averendum amicum a muliere, dicere potes esse deformem, insulsam, vel alios defectus etiam morales veros proferre. Dissolvere autem amicitiam in virtute fundatam, ita ut fiant inimici, semper est peccatum mortale. num. 21. 22.

32. Maledictio est cum verbis, malum aliquod contra aliam pronuntiatur, imperando, vel optando illud ex intentione. Est peccatum frequentissimum, & ex genere suo mortale. Tract. 13. cap. 4. num. 26. Ut maledictio sit mortale peccatum tria requiruntur. Primo. Quod ex animo, & intentione malum imperetur, seu imprecetur. Secundo. Quod ex perfecta deliberatione procedat talis imprecatio. Tertio. Quod malum optatum grave sit. Quolibet ex his deficiente, etiam si ex ira, & mala consuetudine maledictio procedat, non erit mortale; & ideo mulierculæ, & rullici in his frequen-

quenter non peccant mortaliter; quia ex ira, prava consuetudine, vel inconsideratione procedunt, non optando, sed impetum furoris significando. num. 28. Maledictiones diversificantur specie ex diversitate specifica malorum, quæ quis alteri optat. num. 29. Maledictio creaturarum irrationalium secundum se sumpturum est peccatum veniale. Maledictio vero earum; inquantum homini infertur, ut si quis maledixerit gregem; Perit ut perierit, est peccatum mortale. Maledicere autem creaturas irracionales scienter, & cum advertentia, ut a Deo sunt, & blasphemia, n. 26.

33. Fama per detractionem ablata, debet quantum fieri potest restitui, sive ablatio fuerit per falsi criminis impositionem, sive per occultam manifestationem; & non solum tenetur detractor famam relaxare, sed etiam damna ex infamatione secuta. Ut detur obligatio hujus restitutionis requiritur quod detractor peccaverit contra justitiam graviter, detrahendo. Quare qui juxta superius dicta sect. 22. occultum crimen detegit, cum non peccet contra justitiam, non tenetur ad famæ restitutionem. Ut damna secuta detractor relaxare teneatur, debet ea vel in communi, vel in particulari prævidere eventura; nam si per inadvertentiam, vel invincibilem ignorantiam, nec in communi, nec in particulari prævideat, voluntaria in causa non censetur. Præterea si vel infamia, vel damnus ex illa non sequatur; quia videlicet audientes non crediderunt; vel quia publicum erat quod putabat occultum; vel quia infamatus ipse de hoc nihil curabat; vel quia jam infamatus erat de aliis similibus; undeque effectus impediatur, nulla datur obligatio restitutionis, quantumvis detractor damnificatus, vel infamatus conetur. Tract. 13. cap. 4. num. 118.

34. Si quis solum materialiter contra justitiam delinquit alium infamando; vel quia putabat crimen esse publicum, quod tamen erat secretum; vel quia falsum dixit, quod credebatur esse verum; vel quia rem gravem propalavit, quam ex

ignorantia, vel inadvertentia levem putabat; vel quia iudex sententiam infamatoriam injustam protulit, justam arbitratus; in his, & similibus tenetur restituere famam, & damna ex infamatione secuta relaxare; quia licet ab initio non fuerit injusta actio, tamen advertens famæ læsionem, tenetur didum retractare, & damna inde sequentia impedire, quod si non faciat, jam incipit formaliter delinquere contra justitiam, & fieri aliens famæ injustus detentor, & causa voluntaria damnorum. Tract. 13. cap. 4. num. 119. 120. 121. Qui alium infamavit apud eos, quos sciebat aliis propalaturis, apud omnes tenetur restituere, si illi non cessant; Probabile nihilominus est, solum teneri restituere apud immediatos suæ detractionis auditores, num. 122. 123. Injustus detractor tenetur, non tantum famam læsio restituere, sed & omnia damna ex infamia effective secuta relaxare. num. 124. Et hoc non solum quando alium infamavit per falsi criminis impositionem, sed etiam quando infamavit per verum, sed occultum criminis propalationem. Quare si ejus revelatio fuit omnium damnorum causa totalis, ad omnia tenetur; si partialis, ad ea tenetur pro ratione influxus, n. 126.

35. Si detractor ante restitutionem moriatur, ejus obligatio quoad famæ restitutionem non transit ad hæredes; bene vero quoad damnorum reparationem. Tract. 13. cap. 4. num. 127. Qui alterum infamavit per falsi criminis impositionem, si alia via non possit pravam aliorum opinionem ex tali infamatione generatam abolere, debet asserere se mentium fuisse, & falsum dixisse, & si opus sit addere etiam juramentum, & etiam testes veritatis quos invenire poterit, adhibere, num. 129. Qui alterum infamavit, verum crimen occultum detegendo, debet oblati occasione verere, serio, & ex animo, & sine ullo restitutionis indicio præclare loqui de læso, cum illo honorifice agere, cum laudare, & viram probam alterere. Si hoc non sufficiat, debet se retractare dicendo.

do, se deceptum fuisse, se falsum dixisse, se mentum fuisse &c. neque in hac se retractandi forma datur mendacium. n. 131. 133.

36. Cum periculo mortis non tenetur detractor famam restituere, nisi in casu quo etiam infamatus ex tali infamatione mortis periculum subiret; quia quilibet, cum æquali suo damno, tenetur alterius damnum rescire: & ideo cum æquali tuse famæ, aut vitæ dispendio tenetur alterius famam a se iniuste ablatam restituere. Tract. 13. cap. 4. num. 135. 136. Si famam amissam iniamatus integre alia via recuperavit, non tenetur infamator eam restituere, aut se retractare. Similiter si arbitrio prudentum, præterita infamia sit penitus oblivione deleta, & sepulta; sive verum crimen fuerit detectum, sive falsum impostum: damna tamen a tempore actualis infamationis, usque ad oblivionem secuta debent resciri. De tali autem oblivione sufficit moralis certitudo, aut opinio probabilis, ut cum a multo tempore, nulla de tali crimine habetur mentio. num. 137. 138. Similiter si delictum aliunde publicatum fuit, excusatur detractor a restitutione famæ; non vero a restitutione damnorum, quæ a tempore infamationis, usque ad dictam publicationem secuta sunt. num. 139.

37. Si famæ restitutio sit impossibilis, probabilis est non teneri detractorem eam pecunia compensari: si tamen infamator per sententiam Judicis ad pecuniam pecuniariam damnatus sit; vel ipse infamatus cum infamatore transegerit de pecunia solvenda; ad id omnino ex iustitia tenetur. Tract. 13. cap. 4. num. 140. 142. Quando datur mutua infamatio, certum est quod si non sit utraque æqualis, non potest una per alteram compensari, nisi ad æqualitatem redigantur. Certum est etiam quod si alter, etiam stante æqualitate infamæ, velit tibi famam restituere; tu quoque ad id teneris, nec datur locus compensationi. Certum denique est, quod si aliquis te infamavit, non licet tibi ad infamiam tuam compensandam illum vicissim in-

famare; cum illius infamia nihil ad tuam famæ recuperationem proficit, sed potius est vindicta. num. 143. Data jam mutua æquali infamatione, sine exhibitione restitutionis ex parte alicujus, una infamia per alteram compensatur. num. 146. Si aliquis te infamavit, & vel noluit; vel nequeat famam restituere: cum sit probabile posse famam pecunia compensari, probabile etiam est, te posse uti pecuniarum compensatione, & non solvere illi debitum, vel occulte auferre, servatis tamen conditionibus compensationis. n. 148.

38. Læsiõ proximi per honoris debiti subtractionem, vel omissionem rescitur, honorem, & reverentiam omittam exhibendo. Honor præcipue ablatas per irrisiones, vel contumelias verbis, sive factis, debet ex iustitia resciri, & restitui, sive publice si publica fuit dehonoriatio, sive in secreto si secreta fuit: non est tamen necesse quod fiat per ipsummet debitorem; sufficit enim quod fiat per alium. Tract. 13. cap. 4. num. 109. 110. Circa modum rescarciendi honorem, pro diversitate personarum lædendis scilicet, & læsi diversi sunt modi: & licet melior restitutionis modus sit per veniæ petitionem; tamen in hac re prudentius iudicio standum est; non enim idem modus semper, & pro omnibus injuriis sufficere potest. num. 113. 114. Honoris restitutio, condonata non censetur, ex eo quod inhonoratus valde familiariter tractet cum dehonoriato, nisi læsus, manifesta remissionis signa præbeat.

APPENDICULA

De IX. & X. Decalogi præcepto.

Licet per singula Decalogi præcepta non solum actus externi peccaminosi, sed & quælibet delectatio morosa, nec non & delectio cuiuscunque objecti

pravi prohibita censentur: cum tamen venerorum, & divitiarum cupiditas humanam sentum, non sine lapsus magno periculo vehementer afficiat; iure merito Divinus Legislator, per alia duo distincta præcepta adulterii, & furti delecteria expressè prohibuit. Verum cum de his, aliisque actibus peccaminosis internis in propriis locis, & præcipue in tractatu de principiis moralitatis sufficienter actum sit; ad alia calammum convertimus.

Finis Partis Primæ.

M O R A L I S
M E D U L L Æ
P A R S S E C U N D A .

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN

DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

MEDULLÆ MORALIS PARS SECUNDA

Complectens doctrinam de Statu Religioso, de beneficiis, de Horis canonicis, de officiis ad iudicium spectantibus, de privilegiis, de Sacramentis, & de censuris.

Tract. IX. De statu Religioso.

PROŒMIUM.

Post traditam notitiam legum ad omnes pertinentium, ad quorundam statuum leges, & obligationes descendimus, & primo loco de statu Religioso nobis agendum est.

CAPUT PRIMUM.

De essentia status Religiosi, & voto illum assumendi.

§. I.

De essentia status Religiosi.

1.

Statu Religiosus est status perfectionis perpetuo acquirendus, per tria vota: castitatis, paupertatis, & obedientie, traditione facta sui, sub potestate Religionis approbante ab Ecclesia, sub Regula determinata, Ecclesia, vel Religione, nomine Ecclesia, vel Religionis, taliter traditionem acceptante; quæ omnia

modo sunt de essentia status Religiosi, Tract. 15. cap. 1. num. 1. 2. 3. 4. 6. 8. 10. Per tria vota substantialia mere interna, non constituitur aliquis vere & proprie Religiosus. Perpetuitas obligationis, per tria vota substantialia contractæ, saltem ex parte voventis est de Religionis substantia. Supposito iure Ecclesiastico, est de essentia status Religiosi ad tempus saltem in communitate cum aliis vivere: seculo vero iure Ecclesiastico, salvari potest essentia status Religiosi in vita anachoretica, & omnino solitaria, n. 11. 13. In Religione triplex datur status: incipientium, proficientium, & perfectorum; cum autem vita anachoretica sit perfectiorum, debite non assumitur, nisi a diutius in cœnobio exercitatis, vel ex speciali instinctu Spiritus Sancti, & ideo periculosissimum est ad eam immediate transire. n. 15.

2. Licet Religiosus, ratione sui status, non teneatur esse perfectus, teneatur tamen sub mortali tendere ad perfectionem, non quidem per omnia opera consiliorum, & supererogationis, sed per ea tantum quæ sunt secundum Regulam, & suæ Religionis observantias n. 16. 18. Contra hanc obligationem peccat.

Mm 2 cat.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA
DIRECCIÓN GENERAL DE

cat mortaliter Religiosus. Primo. Quando suæ Religionis leges, quæcumque illæ sint, ex contemptu violat; quod tunc contingit, quando eas transgreditur ex animo non se subiiciendi illis, aut legislatori, seu Superiori præcipienti; vel quia eas reputat inanes, vanas, & inutiles. Secundo. Quando leges transgreditur eo fine, ut impediatur perfectionem, ad eam tendere renuens. Tertio. Cum firmiter apud se statuit, non curare de perfectione, & ad eam non tendere. Quarto. Quando suo pravo exemplo alios induceret ad vitam depravatam, vel Regulæ relaxationem. nu. 20. 21. Non tenetur Religiosus ex vi suæ obligationis speratas habere passionēs, dummodo illas vincere conetur. Nec erit mortale transgredi Regulam, aut obligationis Religiosus ex pravo usu, vel consuetudine in materia parva; ideoque quamvis tales transgressiones multiplicentur, non excedunt limites peccati venialis. nam. 22. Probabilius est non peccare mortaliter contra obligationem tendendi ad perfectionem, Religiosum habentem animum servandi omnia mandata, & præcepta Superiorum obsequentiam sub mortali, consuetudinem tamen habere transgrediendi alia Regulæ vel constitutionum mandata, non obsequentiam ad mortale, si absit scandalum, vel contemptus. n. 24. 28.

3. Potest dari verus Religiosus status cum solis votis simplicibus; & definitur est a Greg. XIII. Societatis Jesu Alumnus, post vota simplicia emissa, esse verus Religiosus; solemnitas enim votorum est tantum de jure Ecclesiastico requisita. Traç. 15. cap. 1. nu. 30. 31. 36. Votorum solemnitas, sive in Ordine Sacro, sive in Religione in eo consistit, quod obligatio eorum sit conjuncta statui, vel Ordini irrevocabiliter, ita quod per ea fiat traditio irrevocabilis, tam ex parte voventis, quam acceptantis. Hoc tamen non tollit, quin possit ex urgentissima causa, talis obligatio ab Ecclesia relaxari. n. 37. Vota simplicia sunt ejusdem speciei ac solemnia, & solum differunt per

majoem, vel minoreem indissolubilitatem. nu. 38. Votum solemne in Professione emissum, non dissolvit ex natura rei antecedens matrimonium ratum, nec dirimit subsequens, sed tantum jure Ecclesiastico, ratione solemnitatis. nu. 39. Probabilius est quod ex gravissima causa, possit Pontifex in votis solemnibus Religiosæ Professionis dispensare; tunc autem dispensatio non erit amplius Religiosa. num. 42. 44.

4. Clerici professi Ordinum militarium ad divina ministeria recepti, sunt vere, & proprie, & simpliciter Religiosi. Traç. 15. cap. 1. nu. 48. Equites D. Joannis Hierosolymitani sunt veri Religiosi, habent enim verum & totale votum castitatis, verum votum paupertatis, & verum votum obedientiæ. Exempti sunt a jurisdictione Ordinarii, & omnibus aliis Religionum privilegiis fruuntur. n. 49. Probabile est eam qui vivit, Religionem ingredi, nullam determinando, satisfacere suæ obligationi, sumendo habitum S. Joannis Hierosolymitani. Moniales si quæ sunt, quæ post Tridentinum, & Bullam S. Pii V. adhuc clausuram non servant, ex consuetudine introducta, & præscripta, etiam si Professionem emisissent, quando jam talis consuetudo per præscriptionem legem clausuræ abrogaverat, possunt nihilominus a Summo Pontifice, & Ordinis Superioribus ad clausuram obligari. nu. 53. Milites, qui tria vota substantialia castitatis, paupertatis, & obedientiæ simpliciter, & absolute non emittunt, sed tantum limitate, & conditionate, non sunt veri Religiosi; nam illa tria vota simpliciter & absolute emissa sunt de essentia status Religiosi. n. 58. Possunt dici milites, nempe Calatravæ, Alcantaræ, S. Maurini, S. Stephani, &c. suorum honorum quorumcumque habere dominium, cum dependentia tamen a suis superioribus; etiam si concedatur quod sint veri Religiosi; & consequenter possunt etiam de ipsis bonis libere disponere, & etiam testari. Peccabant tamen mortaliter si con-

si contra suorum superiorum voluntatem id faciant. n. 60. 62.

5. Vota militarium Ordinum, præscindendo a particularibus obligationibus, & generaliter loquendo in hoc consistunt, quod quoad votum obedientiæ debeant obedire Magistris, & Superioribus in his, quæ ad externa opera vitæ activæ spectant, & ordinantur ad militiam; ratione voti castitatis teneantur abstinere ab omnibus venereis extra, vel intra matrimonium, pro divinitate instituti; ratione voti paupertatis, liberum non habeant usum bonorum quæ possident, sed dependenter a voluntate suorum Superiorum. Traç. 15. cap. 1. n. 63. 64. 65. Ex privilegio Pontificio excluduntur a communibus præceptis, statutis, oneribus, prohibitionibus, vel penis pro Religiosis impositis; unde non comprehenduntur sub constitutione contra Religiosos assistentes agitationi Taurorum; nec sub constitutione. De largitione manerium, nec sub aliis similibus; etiam si sint veri Religiosi, ut sunt Equites D. Joannis; bene vero comprehenduntur eorum Clerici, sicut alii Regulares. nu. 67. Milites Regulares cujuscumque Ordinis sint, sunt persone Ecclesiasticæ, speciali modo Deo dicatæ, & sub Regula Religiosa approbata viventes; ideoque eorum habitum vendere, aut emere illicitum est. Quando autem in ejus susceptione, quis præbet pecuniam, non intendit solvere pro susceptione habitus, sed pro honore quem habitus secum affert. n. 70. Gaudent dicti milites, sive sint substantialiter Religiosi, sive non, privilegio canonis, & fori, & immunitatis Ecclesiasticæ. n. 71.

6. Omnes Religiones in substantialibus conveniunt; distinguuntur autem, penes diversos fines immediatos proprios, & media præcepta ad illos conducentia. Traç. 15. cap. 1. n. 73. Intra eandem Religionem potest dari magna diversitas, ut inter Carmelitas calcæatos, & exalceatos; & inter diversas Religiones magna convenientia, ut inter monachos S. Benedicti, & S. Ber-

nardi. n. 75. Status Religiosus ex parte finis dividitur, in eum qui ordinatur ad vitam activam, & eum qui ordinatur ad vitam contemplativam, & eum qui ordinatur ad mixtam ex utraque. n. 76. Perfectio Religiosus principaliter, & primario, ex fine debet attendi; secundario ex mediis, & exercitiis, quibus ad talem finem pervenitur. Unde cum contemplatio sit perfectior actione, Religiones contemplativam vitam profitentes, perfectiores sunt illis, quæ tantum vitam activam ad finem habent; sed utriusque perfectiores sunt, quæ ad mixtam vitam ordinantur. nu. 77. Inter Religiones eundem finem habentes, seu eandem vitam, sive activam, sive contemplativam, sive mixtam profitentes illa est perfectior, quæ alioribus mediis, seu exercitiis ad talem finem utitur, & ad illum consequendum aptioribus. n. 79. Inter Religiones mixtam vitam profitentes, si in fine, medioremque utilitate, ac perfectione pares sint, perfectior erit illa quæ majorem vitam austeritatem, paupertatem, & exercitium Chori, ex vi Regulæ, & constitutionum habet. n. 80.

§. II.

De voto Religiosus.

7. Religiosus ingressum vovere; & alium ad hoc inducere, opus bonum est, laudabile, & meritorium. Traç. 15. cap. 2. num. 1. Qui votum Religiosus emittit, ex vi illius tenetur procurare pro viribus Religionem ingredi, omni adhibita diligentia, quæ solet in gravi re prudenter apponi. Hæc autem obligatio non obstat, quod tale votum habens, possit manifestare Prælatum illius Religionis cui se devovit, impedimentum, si quod habet essentiale, vel etiam nimiam quam fortassis habet ad illam Religionem aversionem, etiam si futurum sciat, quod hac habita noticia minime recipitur. Nec obligatur manifestare votum quod habet Prælatum, quando

do habitum petit, etiamſi credat; eo ma-
nifeſtato, admittendum eſſe. nu. 2.
Qui votum Religionis emiſit, non ſati-
ſfacit ſuæ obligationi ingrediendo Re-
ligionem relaxatam, & quoad princi-
pales obligationes collapſam. Et ſi
quis voviſſet talem ingredi Religionem,
non tenetur votum implere. n. 3.

8. Qui vovit ſtriçtionem Religionem
ingredi, non ſatiſfacit ingrediendo laxi-
orem; niſi iſta laxior Religio privi-
legium habeat a Pontifice tales reci-
piendi, prout habent Benediçtini, Ca-
maldulentes, Olivetani, Auguſtiniani,
& alii per communicationem; ſed tunc
debet votum manifeſtari Prelato, ut
illud commutare poſſit. Hoc autem
privilegium eſt cum limitatione, & con-
ditione quod talis perſeveret in ea Re-
ligione; ſi enim a laxiore receſſerit,
voti obligatio reviviſcit. Semel autem
profeſſus in laxiore, omnino liber ma-
net a voto ingrediendi ſtriçtorem; ex
quo inferitur, votum ingrediendi ſtri-
çtionem poſſe propria auctoritate com-
mutari, in votum perſeverandi in laxi-
ore. Traç. 15. cap. 2. n. 4. 5. Qui Re-
ligionem in genere vovit, vel aliquam
in particulari, adire debet tot Religio-
nes, vel monaſteria, quod ab his re-
puliſus nulla remaneat moralis ſpes, ar-
bitrio prudentum, ut alicubi recipiatur.
Regulariter autem ad quatuor,
vel quinque Religiones, ſi nullam in
voto determinavit; vel ad duas, aut
tres domos ejuſdem, ſi alicui in par-
ticulari ſe devovit, recurrere ſufficiet,
& neceſſarium erit, a quibus ſi repella-
tur, & repulſæ cauſa ſit perpetua, liber
erit a voto. n. 6.

9. Vovens ſimpliciter ingredi Religi-
onem, non eſt cogendus ingredi ſtriçtio-
rem, ſi a laxioribus repellatur; quia ad
ſtriçtiores opus eſt ſpeciali vocatione.
Traç. 15. cap. 2. num. 7. Votum ha-
bens Religionis, niſi aliud conſtet de
intentione, non tenetur Religionem ex-
tra propriam Provinciam quaerere, ſi
in ea non admittatur; nec mulier mo-
naſterium longe a propriis parentibus.
num. 8. Si quis a monaſterio, vel Re-

ligione quam voverat repellatur, ob aliam
quod temporaneum impedimentum, eo
ceſſante, ingredi tenetur, ſimiliter ſi re-
pellatur ob impedimentum ſuſpoſitum,
cognita veritate nullitatis, tenetur ingre-
di, ſi Religio illam admittere velit:
ſi vero abſolute, & ſimpliciter legitime
repulſus ſit, & poſtea ab eadem
Religione invitetur, probabilis eſt non
amplius ingredi teneri. Hinc inferitur
quod ſi quis tale votum habens, ſincero
animo petat habitum, & admiſſio
diſſeratur, non ob impedimentum tem-
poraneum, ſed quia Religio non vult
ſe determinare, liber manet ab obliga-
tione. n. 11.

10. Prelatus Regularis eadem ſati-
tate poteſt repellere petentem ingredi ex
voto, ac ſi non eſſet voto obligatus.
Traç. 15. cap. 2. num. 12. Qui vovit
talem Religionem, ſub habitu Choriſta-
rum, ſi Religio eum velit admittere ſo-
lum inter non Choriſtas, non tenetur
ingredi; ſi vero vovens nihil cogitavit
de ſtatu clericali, vel laicali, tenetur
ingredi quomodocumque cum Religio ad-
mittat. Similiter non tenetur ingredi,
qui licet non expreſſe voverit Religi-
onem ſub ſtatu clericali, ita tamen erat
affectus, ut non uſurperet per votum obli-
gari, niſi ad talem ſtatum, vel illis
eſt prædiſtus doctibus, quas qui habent
non ſolent intrare, niſi in ſtatu Cleri-
cali. nu. 13. Non tenetur votum habens
Religionis, literas, vel artem addi-
cere, ut admittatur, ſi dum vovit nihil
de hac neceſſitate cogitavit; ſi vero
tunc advertit ſe non aliter admittend-
um, vel dubitet an advertenti, tene-
tur addiçere. n. 14.

11. Qui voto Religionis emiſſo, ma-
trimonium contrahit, peccat mortali-
ter contrahendo, nec poteſt petere de-
bitum; (immo nec reddere niſi bimeſtre
elapſo;) quare ſi intra bimeſtre
petat, aut reddat, peccat mortaliter,
quia ſe reddit impotentem ad adimple-
tionem voti. Bimeſtre elapſo tenetur
quidem reddere, ſed ſi petendo conſum-
met, peccat mortaliter, quia impedi-
mentum ponit adimplentioni voti: con-
ſum-

ſumato autem matrimonio, ſive cum
culpa, ſive ſine culpa, licite petere
& reddere poteſt; non tamen per hoc
ceſſat obligatio voti, ſed ſuſpenditur ul-
que dum illud exequi poſſit, ſtante
conjugis morte, vel ingreſſu in Religi-
onem, vel data juſta cauſa divortii; &
tunc tenetur votum implere. n. 15. Qui
poſt conſummatum matrimonium vo-
tum emiſit ingrediendi Religionem re-
lative ad tempus, quo illud licite exe-
qui poterit, tunc abſolute pro illo tem-
pore manet obligatus. Si vero vovit
ingredi Religionem de conſenſu alterius
conjugis in illo ſtatu; tunc valet vo-
tum, atramen abſolute non obligat, ſed
ſub conditione: ſi conjux præſtaverit,
quæ de iure requiruntur; nempe quod
ipſa Religionem ingrediatur, ſi juvenis,
vel talis fuerit, ut in eam ſuſpicio in-
continentiæ cadere poſſit; vel continen-
tiam in ſæculo voveat ſi ſenex ſit, ex-
perſque dicti periculi. Conjuges poſt
votum Religionis de communi conſenſu
emiſſum, quandiu illud executioni non
mandaverint, & petere debitum, &
reddere poſſunt, quia hoc non impedi-
dit voti adimplentionem. n. 16.

12. Si quis ante ſponſalia votum Re-
ligionis emiſit, tenetur illud implere,
quia ſponſalia invalida ſunt. Si poſt
ſponſalia votum illud emiſit, & nul-
lum damnum fuerit in ſponſalia com-
miſſum, Religionem ingredi tenetur; &
ſi poſt ingreſſum exeat, ſponſalia ante
votum celebrata adimplere tenetur.
Traç. 15. cap. 2. num. 17. Votum ha-
bens Religionis non ſatiſfacit aſſumen-
do Episcoparum, num. 18. Qui vovit
non ſolum ingreſſum in Religionem,
ſed etiam perſeverantiam in ea, non
poteſt abſque peccato mortali, poſt ingreſ-
ſum, niſi ex graviffima cauſa Re-
ligionem deſerere. Si vovens Religi-
onem ſolummodo habuit animum eam
experiendi, an ſibi conveniat, non te-
netur perſeverare; & ſi ex juſta cauſa
recedat, non tenetur aliam ingredi. At
ſi non admittatur in una Religione, &
ſimpliciter vovit, tenetur tendere ad
aliam, & aliam quandiu probabiliter

ſperat ſe admitti. Si vero votum fuit
de experientia talis Religionis; ſi in
hac domo non admittatur, ad aliam,
& aliam domum ſimili modo tendere
tenetur. n. 20.

13. Qui votum Religionis in genere
emiſit, de ingreſſu ſimpliciter cogitans,
nihil vero de libertate egreſſus, vel de
permanente perpetua, aut dubitet quo
animo emiſerit, tenetur dumtaxat ingre-
di, & experi; & ſi eam exiſtmet
ſe alacri animo ferre non poſſe, pote-
rit libere exire; non tamen ſatiſfacit
ſi intret, ut ſtatim exeat; ſed tenetur
ſincero animo ingredi ut permaneat,
ſi ſe ferre poſſe crederet. Traç. 15.
cap. 2. nu. 21. 22. Verius eſt eum qui
poſt votum Religionem intravit, ſi ſine
cauſa juſta eam deſerat, peccare mor-
taliter, & adhuc ex voto teneri ingre-
di, & admittatur. num. 24. Si quis
emiſerit votum Religionem ingrediendi,
& proſtendi; ſi in Novitiata non pro-
curet ſaltem mediocri diligentia ſatiſfa-
cere ſuis obligationibus, ſed nimis laxè
vivat, & ideo expellatur, non ſatiſfa-
cit voto. Si vero mediocrem diligentiam
adhibuit, & nihilominus dimiſſus ſit,
adhuc probabilis eſt non ſatiſfacere vo-
to, ſed teneri aliam, & aliam ingre-
di, uſque dum nulla adſit moralis ſpes
in aliqua proſtendi: Verius eſt eam
qui votum emiſit Religionem ingrediendi,
& proſtendi, non poſſe licite ex
quacumque aliâ niſi cauſa, Religionem
deſerere, ſed tantum ſi occurrant ma-
ximæ difficultates, cauſæ urgentiſſimæ,
vel graviora pericula n. 28.

14. Qui abſolute abſque ulla tempo-
ris determinatione vovit ingredi Re-
ligionem, tenetur ingredi quamprimum
commode poſſit. Traç. 15. cap. 2. nu.
29. Quod ſi cum commode poſſit, no-
tabiliter differat ingreſſum, immo etiam
ſi per breve tempus, prævidens pe-
riculum amplius non implendi votum,
peccat mortaliter; notabiliter autem
diſſerre cenſetur, qui poſt nactam op-
portunitatem, ultra dimidium annum
diſſert. n. 31. 32. Qui terminum quo in-
cipiat obligatio voti aſſignavit, dicens
v.g.

v. l. Voveo Religionis ingressum cum 20. annos complevero : completo 20. anno tenetur quamprimum commode potest Religionem ingredi, sicut is qui tempus non assignavit; non tamen tenetur tempus assignatum prævenire. Si ita voverit: Voveo Religionem ingredi intra annum: intra biennium, &c. non tenetur quidem votum implere, nisi in fine temporis assignati; cæterum si prævideat tunc impedimentum fore, tenetur tempus prævenire. nu. 33. 34. Transacto tempore assignato, & vel culpabiliter vel inculpabiliter non impleto voto, (nisi expresse voluerit vovens, eo transacto finiri obligationem,) adhuc tenetur implere. n. 35.

15. Quinque modis cessat obligatio voti Religionis, prout & alia vota. 1. Notabili superveniente mutatione rerum. In dubio autem am mutatio talis sit, impleri debet. 2. Ob cessationem totalem finis motivi. 3. Si votum conditionatum fuit, & conditio non impleta; etiam si conditio eventus a vovente malitiose, & culpabiliter impediat. 4. Irritatione, (si tale votum ab impubere emissum sit,) facta per eum, sub cuius est potestate. 5. Dispensatione, vel commutatione ab habente legitimam potestatem facta. Tract. 15. cap. 2. nu. 36. 37. 38. &c. Si votum Religionis absolute & simpliciter factum sit, solus Papa potest in illo dispensare, aut illud commutare. Si autem non sit sub gravi obligatione, si sit personale, si sit conditionale, etiam impleta conditione, si disjunctivum, si Religionis non approbata, si ex metu levi factum, (nam si fuit metus gravis votum non tenet,) si fuit votum perseverandi in Religione, vel ingrediendi strictiorem, commutari potest, & relaxari ab habente facultatem dispensandi alia vota. Similiter potest qui simpliciter & absolute Religionem vovit dispensari, ut voti adimpletionem ex iusta causa differat; hoc enim non est in voto simpliciter dispensare. Semel commutato a Summo Pontifice voto Religionis simpliciter, & absolu-

te episcopo, non est amplius reservatum. num. 44. Omnia alia vota possunt auctoritate propria in votum Religionis commutari. n. 45.

CAPUT II.

De Novitiatu Professioni præmittendo.

§. I.

De Natura Novitatus, & conditionibus ad illum requisitis.

16. Novitiatus ad hoc est jure Canonico institutus, ut ad Professionem admittendus Religionem, ejusque austeritates, & regulares observantias experiat, & sic mature deliberet, an sibi conveniat eam amplecti; & in super ut Religio eum agnoscat, & variis probationibus ejus indolem, vires, capacitatem, atque qualitates detegat, videatque an sibi conveniat eum ad Professionemmittere. Tract. 15. cap. 3. num. 1. Peccant mortaliter qui vi, aut dolo aliquem cogunt Religionem intrare, & Novitiatum inchoare, & Prelati scienter talem admittentes; & quoad cogentes feminas adest etiam excommunicatio ex Tridentino: validus tamen est Novitiatus, nec tempus, quo quis in episcopate manet, supplendus est. n. 2.

17. Professio, necnon receptio ad Novitiatum immunitas esse debent a simonia, quare si pro receptione, vel Professione aliquid temporale recipiatur, sive directe ex pacto, vel conventionione recipientibus ad habitum, sive indirecte ex pacto vel conventionione cum iis, qui suffragantur sunt pro novitio ad habitum vel Professionem admittendo, committitur simonia, & incurritur excommunicatio Papæ reservata; quæ etiam incurritur si deducatur in pactum, quod pro Religionis ingressu detur monasterio certum mutuum, vel aliud com-

modatum, aut emolumentum. Hanc excommunicationem incurrit tantum singulares personæ in hoc delinquentes, Capitulum vero, & Conventus incurrunnt ipso facto suspensionem ab omni actu, & officio capitulari, & communi jurisdictionem Ecclesiasticam exigentem: sed tam receptio ad habitum, quam Professio simoniace factæ, valide sunt. num. 3. Non est simonia nec incurritur excommunicatio, si aliquid in elemosynam, vel ex benevolentia liberetur, & sine ullo pacto datum recipiatur; nec si aliquid ex pacto, vel conventionione detur pro sumptibus habitus, & pro sustentatione Religiosi. nu. 4.

18. Nudum ad licitum, sed etiam ad validum Novitiatum requiritur ætas legitima, quæ est post nactam pubertatem: Professio autem fieri nequit ante decimum sextum completum; Pueri tamen post usum rationis in quacunque ætate ad Religionem, præcisè particularibus statutis, admitti possunt. Tract. 15. cap. 3. n. 6. In omnibus Religionibus, societate Jesu excepta, habitus Religiosi sumptio, & gestatio ad validum Novitiatum peragendum necessaria est. n. 8. Si quis cum animo non proficendi Religionem ingrediatur, & in Novitiatu eum eo animo per 10. menses permaneat, & postea animum mutet, probabile est, non esse necessarium supplere tempus illud 10. mensium, nec teneri de novo incipere Novitiatum, nu. 9. Si Novitiatus irritus fuit, vel ob defectum legitime potestatis in admittente ad habitum, vel ex defectu legitime ætatis, aut ex alio capite, etiam si defectus post Professionem ipsam detegatur, probabilis est non esse necessarium quod iterum inchoetur; debet tamen talis Professio invalide facta iterum renovari, saltem mentaliter. nu. 10.

19. Extra Italiam, & Insulas adjacentes non est necesse quod Novitiatus fiat in Monasterio a Sede Apostolica designato; est tamen de essentia Novitiatus quod fiat in aliquo illius Ordinis

Parti II.

Monasterio. Tract. 15. cap. 3. num. 12. Si Novitius vel Novitia ex Superiorum licentia extra Novitiatum per duos vel tres menses, & amplius degerit, sive curationis, sive recreationis, sive alterius negotii causa, (licet Superior abque rationabili causa, ideoque illicitè licentiam concesserit,) validum peragere Novitiatum, nec teneatur illud tempus supplere. n. 13. Ad validum professionem requiritur ex Tridentino annus integer Novitiatus computandus, a momento susceptionis habitus ad momentum Professionis; & si Professio ante completum annum emittatur, irrita est. nu. 14. 15. Non solum debet annus Novitiatus esse integer, sed etiam non moraliter interruptus. n. 16.

20. Certum est Novitiatum non interruptum pro Novitii exitum a Monasterio, etiam dimisso habitus, si annum redeundi habeat. Tract. 15. cap. 3. nu. 17. Certum est etiam quod ad Novitiatus interruptum, ita quod necessarium sit eum iterum inchoare, debet dimissio status esse completa & perfecta; idemque non interruptum Novitiatus renunciatione ex parte Novitii, ut si habitum secularium petat, & licentiam redeundi ad seculum, & de facto habitum seculari induatur, si antequam a Monasterio exeat, periret eum. Requiritur tamen in tali casu novus Capituli consensus saltem tacitus. Nec etiam interruptum, si Novitius habitum dimittat, animo fugiendi, & per aliquot dies sub habitu seculari lateat, si antequam a Monasterio egredietur, penitentia ductus ad Novitiatum redeat. Nec etiam interruptum, si Prelatus volens eum dimittere, habitum eum exueret, & ipse in Monasterio perseveret; quia debet dari perfecta & completa dimissio status ad quam omnino requiritur & animus redeundi, & actualis egressus a Monasterio. nu. 18. Si Novitius habitum non dimittat, etiam si per tres, vel quatuor dies exeat animo non redeundi, non interruptum Novitiatus, quia gestatio habitus continuatur moraliter tempus: si vero dimisso ha-

Nu

bitu

bien exeat, animo non redeundi, etiam si per unum diem tantum id faciat, interrumpitur Novitatus. n. 19.

21. Qui iuste fuit expulsus, si iterum admittatur post duos, vel tres menses, aut amplius, debet iterum Novitatum inchoare, scilicet si iniuste fuit expulsus, quia nempe sine culpa debet privari iure suo. Etiam iuste expulsus, si post tres quatuorve dies admittatur iterum, & ipse animam non habuit dimittendi Religionem, non censetur moraliter interrumpere Novitatum. Tract. 15. cap. 7. n. 20. Non est necesse quod annus probationis conjugatur Professioni; Quare si quis finito anno Novitatus exiret, ut uno vel altero anno maneret in saeculo, & demum admittetur, posset statim abique alio Novitatu valide profiteri; non tamen licite sine iusta causa post completum Novitatum differri potest. Si Novitatus, completo Novitatus anno, exiens per unum vel alterum annum, non dimisit animum redeundi, non est necesse quod demum per Capitulum admittatur. Si dum talis Novitatus foras moratur, detur mutatio notabilis illius; in tali casu Novitatum demum incipere debet. n. 22. 23.

22. Etiam si Novitatus toto anno Novitatus ingrederet, potest completo anno profiteri. Tract. 15. cap. 3. n. 24. Si Novitatus sui compos incipiat Novitatum, postea per 9. vel decem menses fiat amens, & iterum factus evadat, nec iterum inchoandus est Novitatus, nec illud tempus supplendum. n. 26. Non potest admitti ad Professionem, qui integram annum Novitatus non peregerit, & nulla esset talis professio, nec hanc iuri Novitatus, aut Religio possunt renunciare. n. 27. Coniux qui post contractum, sed non consummatum Matrimonium, Religionem ingreditur, debet integram Novitatus annum peragere, & alter in saeculo manens non potest toto illo anno ad alias nuptias transire. n. 28. Qui ab una ad aliam transit Religionem, debet in ea integram peragere Novitatum. n. 30. Ex Privilegio S. Pii V. possunt Novitatus

bentes legitimam aetatem in mortis articulo, etiam non completo anno Novitatus profiteri. Si quis autem emissam Professionem convalescat, non tenetur illud tempus supplere. n. 32.

23. Potestas recipiendi ad Novitatum ex iure communi competit Praelatis immediatis, Abbatibus, Prioribus & ceteris. Ex consuetudine autem, vel privilegio Nicolai III. illam habent Generalis in toto Ordine, Provincialis in sua Provincia, & Superior localis in sua domo una cum Capitulo: sed circa hoc inspicendum sunt leges particulares cuiuscumque Ordinis; Tract. 15. cap. 3. n. 33. Non requiritur quod omnes capitulares consensum praebent, sed sufficit major Capituli pars; immo si iniuste tale Capitulum denegaret Novitatum suffragium, & hoc Praelato constaret, postea ipse solus abique Capituli consensu cum recipere; quia quoties pro aliquo acta requiritur Capituli consensus, habetur pro praescripto, si iniuste denegetur. Valida etiam erit receptio si in Conventu solus sit Praelatus cum alio, & usque Novitatum suffragetur. n. 34.

24. Novitatus semel Capitulariter expulsus, potest iterum a Capitulo admitti; & e contra admittitur excludi. Si admittitur, ob morbum, vel aliam iustam causam distulit ingressum, & nihil de novo emergat, ob quod debeat excludi, non indiget novo Capituli consensu, licet per multum tempus distulerit. Tract. 15. cap. 3. n. 35. Peccat mortaliter Praelatus contra charitatem, & alii, qui sine iusta causa denegant suffragium pro ingressu ei, qui omnes qualitates habet ad Religionem ingressum requisitas. Si quis autem vi, vel fraude averteret, vel impediret aliquem a Religionis ingressu, peccaret etiam contra iustitiam; & teneretur sub mortali a vi & fraude cessare, & etiam in probabili sententia ad suadendum ei, vel alteri aequo bono, ut ingrederetur. num. 38. Ex decreto Concilii Tridentini plures Novitatus recipi non possunt, quam qui ex redditibus, & consuetis elemosynis valeant commode sustentari. n. 39.

Non

Non multi, sed electi debent ad Religionem admitti. n. 40.

S. II.

De qualitatibus expulsiis in recipiendis, & de illis qui recipi nequeunt.

25. Ex iure naturae inhabiles sunt ad statum Religiosum decrepiti, nimis infirmi, aut ita viribus destituti, ut Religionis observantias aequaliter ferre non possint, amentes, & furiosi; & horum Professio est etiam invalida. Tract. 15. cap. 3. n. 42. Servus proprie talis ad Religionem, iure naturae inhabilis est: & hic si intra triennium, a die qua dominus eius notitiam habuit receptionis computandum, sine ejus expresso consensu profecerit, invalida est Professio; transacto autem triennio, a die noctitiae videtur Dominus annuere, & ideo nec Novitatus exire, nec Conventus quidquam Domino compensare tenetur. nu. 43. Item iure naturae inhabiles sunt ad Religionem conjugati post consummatum matrimonium, abique licentia alterius conjugis, & Professio abique tali licentia emissae, est nulla. Novitatus tamen a conjugato post consummatum matrimonium, abique conjugis licentia susceptus; & peractus, si alter coniux ante Professionem consentiat, valet. nec iterandum est. n. 45. Sunt etiam inhabiles ad proficiendum in una Religione, qui in alia professi sunt: quando autem ab una ad aliam licet transire, dicitur cap. seq. §. 3. Quinto inhabiles sunt iure naturae saltem ad proficiendum debitis oneribus, vel ingenti aere alieno gravati; nisi prius satisfecerint, vel saltem resita disponant, ut de sacro satisfiat. n. 47.

26. Vir in Conventu mulierum, vel mulier in Conventu virorum, nec recipi, nec profiteri valide potest, immo si mulier inter moniales professae in virorum erumperet; statim exire tenetur, & non est obligata ad ingrediendum virorum Monasterium, quia solum ut mulier professae est. Hermaphroditus,

quocumque sexu prevalente, inhabiles sunt tam pro congregatione virorum quam mulierum. Tract. 15. cap. 3. nu. 48. Si filius, existente patre, sine matre, in gravi sine etiam extrema necessitate Religionem ingreditur, & in ea proficeretur, Professio quamvis illicita, valida tamen est. Idem, proportionem servata, dicendum de parente, respectu filii existentis in tali necessitate. Si filius manens in saeculo, nullo modo valeat parentum necessitati subvenire, potest statim ingredi Religionem, cessat enim omnino motivum manendi. Si filius in saeculo manere nequeat, abique gravi periculo labendi in peccatum mortale, potest licite Religionem ingredi, licet parentes sint in gravi, vel etiam extrema necessitate: quod intelligendum est de periculo proximo, quod vitari non possit. n. 50.

27. His suppositis, qui filios nondum emancipatos habent, etiam si filium gravi necessitate non sint, non possunt ingredi, nec admitti in Religione, nisi subiciantur in posterum de necessitate provident, & per alios instrui curent; si vero filii iam emancipati sint, nisi in gravi necessitate existant, potest parentes ingredi Religionem. Tract. 15. cap. 3. nu. 52. Filii non tenentur parentum indigentiam prevenire; nec ut eorum communibus, & frequentibus necessitatibus, (quae leves censentur,) subveniant; Religionem ingressum omittunt. Ob parentum vero, notam extremam sed etiam gravem necessitatem, si aliunde occurrere non possit, & filius ingressum differendo illos adjuvare queat, ingressum differre, vel omnino omittere tenetur. Idem dicendum de illegitimis, emancipatis, & etiam de habentibus votum Religionis. Et hoc currit etiam in gravi necessitate avorum, & proavorum, sed major pro his requiritur necessitas quam pro parentibus. n. 53. Frater si fratres habeat, qui adhuc sint sub cura parentum, & sint in gravi necessitate, quibus in saeculo manens succurrere possit, cum hac necessitate sit etiam necessitas parentum, Religionem

Non a ingre-

ingredi nequit. Talis obligatio non currit pro aliis consanguineis: si tamen intra breve tempus possit illis subvenire, ut eis succurrat, rationi consentaneum erit ingressum differre, etiam si votum habeat. num. 54.

28. Jure positivo Religionem ingredi prohibentur criminosi, ut fures, homicidæ, publici adulteri, Sodomitæ, falsarii, & similes. Item sine licentia Summi Pontificis Religionem ingredi non possunt Episcopi, & Archiepiscopi iam electi, & confirmati, licet nondum consecrati, quia Ecclesie suae desponsati sunt. Tract. 15. cap. 3. num. 55. 56. Hæc autem licentia concedi potest, etiam ob solam causam studii, & desiderii Religiosæ vite. Alii autem Ecclesiastici, quacunque dignitate fulgentes, etiam Abbates Miram jurisdictionem quasi Episcopalem habentes, etiam beneficii curam animarum habentes valide, & licite absque licentia Summi Pontificis, Religionem ingredi possunt, & in ea proficere: immo etiam sine licentia Episcopi, & etiam eo repugnante, ipso tamen monito, ut de Pastore provident, Eorum tamen Beneficia, quæcunque illa sint, non vacant ante Professionem; & si assilientiam requirant, Episcopus, vel ipse beneficiarius substituere possunt, qui assilant, assignata assilenti iustitiam parte, altera autem debetur Monasterio. num. 58.

29. Hæretici nisi per propria consilii-ber Ordinis statuta prohibeantur, recipi, & proficere valide possunt, & licite; sed in eorum receptione strictior, quam in aliis de vita, moribus, & indole recipienda est informatio juxta Const. Greg. XIV. & Clem. VIII. Neophiti, & illi quorum Parentes fuerunt Judæi, Saraceni, hæretici, &c. nisi particularibus Ordinis statutis caveantur, recipi possunt. Tract. 15. cap. 3. nu. 59. 60. Præter dicta impedimenta dantur quædam alia ex particularibus Ordinum statutis ibi videnda. Celare impedimentum non irritans, non facit invalidam Professionem; non est autem irritans, nisi detur statutum irritativum. n. 61. Religio-

quit eicere Professionem, qui celavit defectum non irritans, quamvis eo antea cognito, non fuisset admittus ad Professionem. n. 64.

30. Circa informationes faciendas standum est consuetudini, & legibus particularibus; valida tamen erit Professio, etiam omisis informationibus. Tract. 15. cap. 3. nu. 65. Criminosi qui Pontificis decreto a Religione arcentur, sunt qui ob crimina publica sunt specialiter inquisiti, & ut penam fugiant, ad Religionem contugunt. Quod si iam sint absoluti, licite recipi possunt. nu. 68. Licet criminosi valide proficiantur; si tamen consulerit post Professionem emissam, illos in seculo gravissimis, & scandalosis criminibus notatos fuisse, & interrogatos tacuisse, possunt a Religione expelli, juxta privi. Leonis X. n. 69. Licet ex Const. Sixti V. informationes præmitti debeant receptioni ad habitum, tamen ex Const. Clem. VIII. sufficit quod fiant ante Professionem, dummodo induendus non recipiatur, quin prius jures se liberam esse ad omnibus illis impedimentis, quæ habentur in consuet. Sixti V. Tam recipiendus, quam restes informationis interrogati de impedimentis, tenentur sincere veritatem aperire, dummodo impedimentum non sit penitus occultatum; quia tunc celari potest, & debet, cum inde nullum damnum Religioni evenire possit. nu. 70.

31. Prælati omnes, omittentes dictas informationes peccant mortaliter, & subiacent penis a Sixto V. assignatis. Si tamen Prælati ex certa scientia, vel probabilibus indiciis, & conjecturis pro certo haberet, talen personam nullum ex dictis impedimentis habere, nec peccaret informationes omittendo, nec penis latis subiaceret, quia quæ clara sunt, examinatione non indigent. Immo Prælati culpabiliter informationes præmittentes, si repta receptus nullum ex illis impedimentis habeat, quamvis graviter peccet, penas tamen dictas non incurrit. Præcisus particularibus constitutionibus, non debent fieri dictæ informa-

formationes de minoribus 16. annis in aliqua Religione suscipiendis. De illis qui sunt ex remotissimis Provinciis sufficit quæ fiant apud eos, qui in tali Provincia recipiendos cognoscunt. Pro recipiendis moribus non est necesse, ex jure communi, fieri dictas informationes. Tract. 15. c. 3. n. 71.

S. III.

De Novitiarum obligationibus, eorumque privilegiis.

32. Peccant quidem mortaliter Prælati, & omnes alii, qui absque justa causa Novitio sufragium denegant, eumque expellunt. Ipse tamen Novitius absque justa causa Religionem desereas, non peccat mortaliter, peccabit tamen venialiter, id absque iusto & honesto fine faciendo. Tract. 15. cap. 3. nu. 72. 73. Si Novitium bona fide ingressus sit Religionem, & non promisit monasterio expensas Novitatus, sive cum justa, sive sine iusta causa exeat, non tenetur aliquid solvere. Si aliquid Monasterio donavit pro victu, & vestitu, tenetur Monasterium pro rata ei restituere. nu. 76. Peccant mortaliter Prælati, Monasterium, seu Religio aliquid a Novitiis recipientes ante Professionem, excepto victu, & vestitu, contra decretum Tridentini. Hoc tamen non tollit, aliquid post Professionem donari posse de ipsius bonis, vel sive ante, sive post Professionem a parentibus, sive propinquis de propriis ipsorum bonis. n. 77. 78.

33. Novitii non tenentur peccare, & illicite ad regulares observantias, sed tantum ex quadam gravi decencia, & ad vitandum aliorum scandalum; & hæc vel debent habitummittere, vel leges Religionis saltem publice observare. Non tenentur ad Horas canonicas, nec ad vota Religiosæ, nec subiacent penis, aut prohibitionibus, vel statutis Pontificis, vel Religione pro Religiosis latis. Tract. 15. cap. 3. num. 79. Subiacent Præcisus Ordinibus, sicut clerici Episcopi, & possunt ab illis puniri, si de-

linquant. num. 80. 82. Novitius egrediens, non potest a Judice seculari puniri, ob crimina in Religione commissa; sed ab Episcopo. num. 83. Verius est Novitium gravissime delinquentem posse a Prælato pena perpetua carceris puniri, si id mereatur, etiam si a Religione egredi vellet; in illum enim jurisdictionem habet, quatenus est pars communis, & membrum Religionis, ab omni alia jurisdictione exemptum. Quod si ante inceptum iudicium fugiat, vel quomodolibet exeat, Prælati eum amplius punire non potest, & astitit jus suum. num. 84.

34. Novitii, & etiam ii qui Religionem brevi ingressi sunt, gaudent omnibus Religiosorum privilegiis, si non ficto, sed vero, & sincero animo ingrediuntur. Igitur omnes dicti novitii possunt absolvi a suis Prælati, vel alii Religiosi ab omnibus peccatis, penis, & censuris, & dispensari in omnibus irregularitatibus, votis, & præceptis, & omnibus indulgentiis frui, sicut alii Religiosi. Tract. 15. cap. 3. num. 85. 86. Exempti sunt, medium a potestate seculari, sed etiam a potestate Episcopi, & subdantur potestati Religionis, & sic etiam gaudent privilegio fori; unde ob defectum vel defectum conventi non possunt coram Judice seculari, vel coram Ordinario, sed coram Judice Regulari. Quod verum est etiam de delictis ante ingressum commissis, si in Religione permanenti sunt, re tamen integra, & nondum ante Religionis ingressum, coram Judice seculari coepo iudicio, sed si Juxta regulares observantias, sed tantum de defecto, potest Novitium a Religione extrahere, & punire. Gaudent etiam privilegio Canonis, & exemptionis a gabellis sicut alie personæ Ecclesiasticæ. num. 87. Novitii dum sunt in statu probationis, non tenentur implere vota ante emissam, licet non committentur, vel differantur, etiam cum illo, statu comparata sint; & possunt pro eo tempore, etiam propria auctoritate, in regulares observantias committi. Per solum Religionis ingressum tollitur

irregularitas natalium; ita ut Novitius absque illa dispensatione possit ad ordines promoveri. num. 88. Qui ob ingressum in Religionem, cum bona fide, & animo non fido absolutus fuit a censuris, vel calibus reservatis, vel dispensatus in irregularitate, aut in aliquo voto, remanet semper dispensatus, & absolutus, absque alio onere comparandi, etiam si a Religione exeat. n. 89.

35. Licet consultum sit, ut Novitium cum proprio Magistro, vel aliis deputatis conferantur, possunt tamen cum quocumque alio, sive Regulari, sive seculari valide, & licite consecrari, & absolvi a calibus in Religione reservatis; quia talis reservatio est solum pro Religiosis. Si conferantur Regulari ejusdem Ordinis approbato a Prælati Religionis tantum, & cum inhibitione audiendi confessiones Novitiorum, invalida erit confessio, ob defectum jurisdictionis. Possunt Novitii absolvi ab approbato ab Episcopo; etiam initio, & invito proprio Prælati; sed tunc non possunt ex vi privilegiorum Religionis absolvi a reservatis. Potest Novitius, etiam mox discussus a Religione, absolvi ab approbato a Prælati Ordinis, etiam a reservatis Pontifici, sicut alii Religiosi. Tract. 15. cap. 3. num. 90. Novitius possunt uti Bulla Cruciarum quoad omnia, licet Religiosi sit interdicitus talis usus. num. 91. Religione ingressus, si nec in re, nec in spe per multum tempus in sæculo manens valeat debitis contractis satisfacere, sufficit si bonis cedat, nec tenetur propter hoc exire; bene vero si satisfacere possit. Monasteria quæ succedunt in bonis Novitiorum, tenentur ad eorum debita solvenda, nisi vires hereditatis excedant; securus autem agent, si hereditatem adeant cum beneficio inventarii. n. 92.

36. Possit Novitius ante Professionem testari, quorum testamentum, Professione secuta, confirmatur, omnibus modis est. Tract. 15. cap. 3. num. 94. Testamentum a Novitio, absque solemnitate juris confectum, invalidum est. num. 95. Sive testamentum fiat ante in-

gressum, sive post ingressum validum est, nec requiritur quod fiat bimestri ante Professionem, & cum licentia Episcopi, juxta Trid. quia Concilium eas tantum renunciations, & donationes quæ revocari non possunt, absque tali solemnitate fieri prohibet. num. 96. Verius est non infirmari testamentum a Novitio factum ante ingressum, in quo nihil Monasterio relinquatur, etiam si quando illud conficit, non habuerit animum ingrediendi Religionem. num. 97. Novitio decedenti ab intestato, & nulla facta renunciatione, verius est hereditatem devolvi ad hæredes ab intestato, non vero ad Monasterium. num. 98. Potest Novitius in suo testamento, vel renunciatione facta in subsidium aliquorum personarum v. gr. ad dotandas virgines &c. sibi reservare electionem personarum, quibus hæres vel renunciarius pensionem, seu legatum solvatur. Potest etiam post Professionem declarare testamentum, seu renunciationem a se ante Professionem facta, si obscura sunt, & declaratione indigeant. num. 99.

37. Novitii renunciations licet intelligatur, illa cessio omnium bonorum temporalium facta in favorem tertii, non revocabiliter, ut sit in testamentis, sed ita ut revocari amplius nequeat. Ad hæc autem nemo tenetur. De hac renunciatione, quoad Novitios, exat sequens decretum Tridentini. *Nulla quæque renunciatio, aut obligatio antea facta, etiam cum juramento, vel in favorem cuiuscunque causa pax valeat, nisi cum licentia Episcopi, sive eius Vicarii fiat intra duos menses proximos ante Professionem, ac non alias intelligatur effectum suum sortiri, nisi secuta Professione: aliter vero facta, etiam cum hujus favoris expressa renunciatione triam jurato, sit irrita, & nullius effectus.* Tract. 15. cap. 3. num. 100. Probabilius est sub hoc decreto, non comprehenduntur renunciations factas, vel faciendas ab iis qui Religionem nondum ingressi sunt, licet mox ingressuri. n. 102.

38. Invalida est renunciatio facta a No-

Novitio ante bimestre, & sine Episcopi licentia, etiam si fiat sub hac conditione: Si profectus fuero. Sufficit autem licentia Episcopi expressa, vel tacita; eamque concedere possunt etiam Abbates jurisdictionem quasi Episcopalem habentes, & Vicarii Sede vacante. Debet hæc renunciatio fieri, completis decem mensibus Novitiatus, & nihil interest quod Professio, ob aliquam causam differatur, aut ob mortis periculum anticipetur. Tract. 15. cap. 3. n. 115, 106. Incipit habere vim a tempore Professionis emissæ. Valet etiam in casu quo Novitius ante Professionem moriatur. num. 107. Ut valeat renunciatio requiritur quod Professio secuta valida sit. Confirmatur autem, & valida sit, quoties ratificatur per validam Professionem, vi expressam, sive tacitam, sive ante, sive post quinquennium ad reclamandum concessum fiat. Si tamen Professio fuit invalida ob defectum ætatis, non coalescit renunciatio per subsequentem legitimam Professionem, nisi de novo fiat. n. 108.

39. Licet laudabile sit Novitium in favorem pax causæ renunciare, ad hoc tamen non tenetur, sed potest etiam inconsulto Superiore, & sine ejus licentia, cui voluerit sua bona relinquere. Tract. 15. cap. 3. num. 109. Donatio causa mortis, vel per testamentum, potest a Novitio ante Professionem revocari; donatio autem, vel renunciatio inter vivos, juxta Trident. si Novitius velit exire, nulla est; si autem profiteri velit, eam revocare nequit ante Professionem, sive per testamentum, sive per aliam donationem, vel renunciationem, licet in favorem Monasterii, aut alterius pax causæ, nisi per testamentum, inhaute morte, quod effectum non habet, nisi moriatur Novitius ante Professionem; aut ob renunciari in ingratitudinem, excepta tamen renunciatione facta Monasterio, quæ ob ingratitudinem Prælati, vel Capituli revocari nequit, quia censetur facta Deo. n. 110.

40. Sub decreto Trident. continentur omnis renunciatio dignitatum, officiorum, & bonorum, & omnis donatio liberalis

inter vivos, quæ sit magni momenti, & notabiliter maneat patrimonium. n. 112. Hereditati patris, aut alterius nondum obtente sed sperate, ipso vivente & non consentiente, renunciare nequit Novitius in favorem determinatæ personæ; in favorem vero Monasterii, communitatis, vel causæ pax valide, & licite potest; & idem dicendum de hereditate adventura ex testamento, vel ab intestato indeterminatæ personæ, ex hoc enim nullum adest periculum optandi mortem alicui; & talis renunciatio fieri potest, etiam in favorem determinatæ personæ. num. 113. Licet Novitius solum disponere possit, de acquisitis ante Professionem; si tamen alicui succedat ab intestato jure sanguinis, de hoc disponere potest; nam in tali casu ea bona censentur ante Professionem acquisita; unde ad talem renunciationem, non requiritur consensus Monasterii. n. 115. In suis renunciationibus, vel donationibus non tenentur Novitii servare solemnitates juris civilis. num. 116.

41. Per Professionem in vera Religione emissam, vacant quæcumque beneficia ante habita. Possunt tamen Regulares de licentia Papæ beneficia simplicia, nec non & curata, ac etiam pensiones obtinere; sed ad hoc ut Regularis profici possit Ecclesiæ curatæ seculari, requiritur sui Prælati licentia expressa, & in particulari data. Præcisè particularibus constitutionibus ad hoc sufficit licentia Generalis, vel Provincialis, vel Superioris localis. Tract. 15. cap. 3. num. 117, 118. Novitius beneficium habens cui annexum est jus eligendi, potest concurrere ad electionem. num. 120. Nova beneficia recipere valet Novitius, illis tamen erit collatio, tam ex parte conferentis, quam recipientis. num. 121. Si Novitius beneficium ante obtentum renunciare velit, id fieri debet juxta formam Tridentini. n. 122.

CAPUT III.

De Professione Religiosa.

§. I.

De natura Professionis, & jusque
multiplicitate.

42. **P**rofectio Religiosa est contractus moralis, per quem homo voluntarie seipsum tradit Deo, in tali Religione approbata, promittendo tria vota: obedientie, castitatis, & paupertatis, itaque interveniente Praelato Regularis consensu, qui nomine Dei illa acceptat. Tract. 15. cap. 4. num. 1. Sub quacunque forma fiat Professio, semper est valida. Duplex est: tacita, & expressa. Tacita illa est, quam signis, vel actionibus a iure statutis inducitur; expressa est, quae verbo, scripto, vel etiam numeris sufficienter contentum exprimitur sit. Licit sufficiat si in manibus Praelati fiat, sine scriptura, & sine testibus; tamen convenientissimum est, quod fiat in scripto, & coram testibus, num. 2. 3. Insuper Professio absoluta, & non sub aliqua conditione emitti debet: facta autem sub conditione, quae non sit contraria substantiae Professionis valida quidem est, sed illicita. Si conditio apposta sit turpis, vel impossibilis, habetur pro non adjecta, & rejicienda est: ac Professio valida est. n. 4.

43. Qui solum tacite professus est, potest compelli, ut expresse profiteatur; & ipse Religionem compellere potest, ut eum ad expressam Professionem admittat. Qui solum tacite professus est, nulli Religionis particulari obligatur, sed tantum Religioni in genere; & potest libere transire etiam ad aliam, nec potest in ea in qua est esse Praelatus. Professio expressa fieri potest per Procuratorem, qui ad hoc habere debet speciale Mandatum; nec potest alium subdelegare. Tract. 15. cap. 4. num. 4. Duplex igitur in iure statuitur una tacita Professione inducenda. Primum est, si

promissus Professorum actibus quis seingerat sciens, & prudens, & per triduum in his actibus perseveret; haec autem tridui perseverantia non requiritur, si simul cum exercitio actuum iungatur portatio habitus Professorum. Ad hoc signum reducitur aliud, quod est receptio Sacrorum Ordinum, titulo pauperatis, num. 6. Secundum signum, per quod inducitur tacita Professio est quando habitus Professorum per triduum, quando scilicet habitus Professorum manifeste distinguitur est ab habitu Novitiorum, si quis illum prudens, & sciens sponte illum deserat. Distinctio autem habitus habetur ex diversitate coloris, vel figurae, aut si Novitii deserant habitum breviorum, aut cum aliquo externo signo Crucis, funiculi, vel panni appendii. n. 7.

44. Ut praedicta signa tacitam Professionem inducant, requiritur, iuxta Tridentinum, quod praecederit integer annus Novitatus, & quod completus sit annus 16. Non iudicabitur tamen in foro externo tacite quis professus, nisi post transactum quinquennium. Tract. 15. cap. 4. num. 8. Quingue conditiones ad valorem tacite Professionis requiruntur. Prima quod actus, quo inducitur, fiat se auctoritate Praelati, qui potest ad Professionem admittere. Secunda, quod non fiat coacte sed spontanea, nam metus gravis, sicut expressam, sic & tacitam Professionem irritat. Tertia quod tales actus exerceant, sciat eos ad solos profectos pertinere, & per eos tacitam Professionem induci. Quarta, quod tales actus exerceat, sicut expressam, sic & tacitam Professionem irritat. Tertia quod tales actus exerceant, sciat eos ad solos profectos pertinere, & per eos tacitam Professionem induci. Quinta, quod sciens se non esse professum, vel non valide Professionem emisisset, eos exerceat animo praestandi vel ratificandi Professionem. n. 9.

45. Ut valida sit Professio, requiritur in recipiente ad Professionem legitima potestas; talis autem est Praelatus Regularis, vel alius de eius commissione. Tract. 15. cap. 4. num. 10. Non solum requiritur ad Professionem contentus Praelati, sed etiam Capituli illius Conventus, ubi Novitius probationem egit. Si totum Capitulum inique denegerit Novitio

tio

tio suffragium ad Professionem, & hoc Praelato consentit, potest ipse solus abique Capituli consensu, eum ad Professionem admittere. Non requiritur totius Capituli consensus, sed iustitiae maior pars; aequalibus tamen existentibus votis, magis exclusus, num. 12. Prior, Vicarius in eius absentia, sive praesens, vel alius de praedictorum commissione, trina procedente approbatione Capituli, & accedente Provincialis licentia, possunt Novitios ad Professionem admittere. Attamen licet de iure communi admittere Novitios ad Professionem competat Praelato immediato simul cum suo Capitulo; possunt nihilominus Praelati Superiores de contentu ejusdem Capituli, etiam reluctante Praelato immediato, eos admittere: nam omnis potestas, quae est in Praelato inferiori, cumulative, & eminenter in Praelato Superiore continetur. n. 13.

46. Si negata per Provincialem alicui licentia profecti, Praelatus immediatus eum ad Professionem admittat, valida erit Professio, nisi Provincialis prohibito fuerit cum clausula irritante Professionem. Similiter valida erit Professio emissata ante 17. vel 18. annum, nisi statuta Ordinis talem aetatem exigant, sine clausula irritante: quando enim lex non irritat actum contrarium, illicitus est, sed validus. Tract. 15. cap. 4. nu. 15. 16. Nequit Generalis, vel Provincialis Novitum ad Professionem admittere, sine consensu illius Conventus, in quo peractus est Novitatus, nisi in casu quo totus ille Conventus esset voce activa privatus, num. 19. Valida est Professio a Praelato excommunicato, vel interdicto acceptata: sed licet Professio ab excommunicato emissata, vel admittenda sit, et tamen illicita, num. 21. In dubio de validitate Professionis emissata, valida censenda est in utroque foro. num. 23.

47. Nulla est Professio facta ante validum, & legitimum Novitatum, vel ante annum 16. completum, etiam si una sola hora deficiat. Tract. 15. cap. 4. num. 24. Item nulla est Professio vini

Pars II.

in congregatione feminarum, vel e contra: Item Professio servi, abique licentia domini sui: similiter Professio unius conjugis post consummatum matrimonium, abique alterius licentia, si legitimum divortium non adit: Pariter Professio Episcopi, abique licentia Summi Pontificis: sic etiam Professio impotentia praemorbis, aut senectute, aut demeritis; & denique Professio ejus, qui interrogatus tacuit defectum, cum quo irritatur a Religione Professio. num. 25. Professio metu gravi facta, jure positivo nulla est, non jure naturae; metus tamen gravis incus Praelato ad acceptandam Professionem, eam non irritat, quia jus solum de profectore loquitur. num. 26. Error circa substantiam, tamen ex parte profectis, quam ex parte admittentis irritam reddit Professionem: ut si daretur notabilis deceptio circa personam profectis, vel circa substantia Religiosis; secus si circa accidentalium, vel alterius. n. 27. 28.

48. Est etiam nulla in foro interno Professio facta, & dolosa facta abique vero animo, & consensu, five ex parte profectis, five admittentis, & talem Professionem ratificare tenetur. Mortaliter peccat qui abique urgentissima causa, fide, & dolore profectur, scilicet vel non habendo animum profectis, vel cum animo positivo non se obligandi; & nulla est in foro conscientiae talis Professio. Professio facta cum animo promittendi, & se obligandi, & non adimplendi valida est: qui autem sic profectur mortaliter peccat, & obligatus manet. Tract. 15. cap. 4. num. 29. 30. 31. 32. Qui ob defectum aetatis, aut probationis invalide profectur, nullo modo manet obligatus. num. 33. Qui profectur cum animo se obligandi ad illa vota, quantum sibi possibile est, si impedimentum irritans Professionem habeat etiam vim irritandi vota simplicia, taliter profectus nullo modo remanet obligatus: si vero non habeat talem vim, remanent vota emissata cum obligatione voti simplicis, num. 35. Sunt abique Professiones ita ab intrinseco nullae, ut nec ratificari valide possint.

Oo

sint, ut patet de ea, quæ emittitur in Religione non approbata, vel cum impedimento perpetuo eam irritante. num. 37. Etiam essentialibus impedimentis, quæ invalidam reddunt Professionem, non censetur ratificari præcise ob tractum temporis; quia tractus temporis non firmatur, quod de jure ab initio non subsistit. n. 38.

49. Ad validam ratificationem omnino requiritur nullitatis cognitio, & ratificandi expressa voluntas. Tract. 15. cap. 4. num. 39. Si annus Novitatus completus non fuit, non est necessarium iterandum, sed sufficit quod ante ratificationem suppleatur defectus. num. 40. Non requiruntur ad ratificationem solite ceremonie. Potest etiam tacite ratificari, habitum Professorum portando, illorumque exercitiis, & actibus se ingerendo; sed hæc tacita ratificatio, non nisi post quinquennium præsumitur. Religiosus ratificans Professionem, gaudet omnibus privilegiis, honoribus, antiquitate &c. ac si ab initio vere professus fuisset. num. 41. Ad ratificationem in nullo casu requiritur novus Religionis consensus, sed sufficit consensus illius, qui nulliter professus est, ut ex Tridentino colligitur; ubi docet, eum qui ob defectum ætatis &c. invalide professus est, ratificare Professionem, si per quinquennium habitum Professorum portet, vel illorum exercitia faciat, nulla ibi facta mentione consensus Religionis, qui censetur suppleri a Pontifice. num. 44. 45.

50. Per validam Professionem acquiritur plenissima omnium peccatorum condonatio quoad penam in Purgatorio debitam, dummodo professus sit in gratia. Tract. 15. cap. 4. num. 46. Hæc plenissima condonatio non est vere indulgentia plenaria, licet in effectu, qui est omnem penam in Purgatorio debitam expiare, cum ea conveniat; differt autem quia condonatio per indulgentiam plenariam habetur ex Ecclesiæ iustitio, condonatio vero per Professionem, habetur ex merito ipsius operis

excellentiissimi. Quando Professio invalida fuit, hæc plenissima condonatio acquiritur in ratificatione. Non desunt gravissimi Doctores asserentes, hanc plenissimam condonationem, acquiri etiam a renovantibus Professionem, si eam renovent eo animo, & affectu quod de novo illam emitterent, si nondum emissent. num. 47. Secundus effectus Professionis est tollere irregularitatem natalium, quoad susceptionem Ordinum quorumcumque, & quoad ministrandum in jam susceptis ante ingressum; Etiam si professus sit spiritus. num. 48. Tertius effectus est expiatio macule quoad aliquos actus judiciales, & sic ineptus ad testificandum ob perjurium, vel furtum, de quo quis damnatus, per Professionem sit aptus. Quartus. Liberatio professus a patria potestate. Quintus est abolitio delicti ingratitudinis, ob quod exheredari poterat, si tamen protestatur ante mortem patris. n. 49.

51. Sextus effectus est dirimere matrimonium ratum non consummatum. Septimus effectus est, quod in ipsam Professionem commutentur omnia vota in sæculo, vel etiam in Novitiatu facta, sive realia, sive personalia soli Deo facta; scilicet dicendum de juramentis homini factis, & ab eo acceptatis, quia tunc est acquisitum jus tertio; & similiter de votis realibus defuncti, quæ non commutantur in Professione hæredis, cum sit obligatio annexa hereditati. Tract. 15. cap. 4. num. 50. 51. Oclavus & ultimus effectus intrinsecus, & essentialis Professionis est, quod ratione illius professus tranfit in dominium, & potestatem Religionis, ad obsequendum ei in omnibus, quæ sunt juxta Regulam, constitutiones, & consuetudines illius; & simul Religio obligatur eum alere, & gubernare sicut mater filium, dominus servum, Respublica civem. num. 52.

52. Regula, a qua Religiosi Regulares denominantur, est illa norma vivendi, quæ dirigit operationes Religiosorum, ut debite, & religiose in ordine

ad perfectionem fiant. Tract. 15. cap. 4. num. 54. Differt a constitutionibus sicut perfectiones accidentales a forma substantiali. n. 55. Obligat vel ad culpam, vel ad penam, prout in singularum Religionum legibus declaratur; vel si minime declaratur, juxta dicta in tract. 7. lect. 80. &c. Nunquam tota Regula est materia voti obedientie, non enim votum obedientie obligat ad observandam Regulam, sed ad obediendum iuxta illam. num. 56. 57. Quando in Regula, vel constitutionibus exprimitur Regulam sub veniali obligare, nunquam sub mortali obligabit, nisi in iis quæ alias sub mortali præcipiuntur, vel prohibentur, aut adit contemptus, sed tantum sub veniali, licet materia gravissima sit. Licet autem declaratum sit, Regulam sub veniali obligare, intelligendum est, quando loquitur per modum præcepti; nam si tantum per modum consilii loquatur, in his nec ad veniale obligabit. Si quis in Professione intenderit se obligare ad observantiam totius Regulæ sub mortali, putans ex errore hoc esse de essentia Professionis, adhuc solum remaneret obligatus prout & reliqui Religiosi. n. 58.

53. Omnes tam subditi quam Prælati, quantumvis supremi tenentur Regulam, & constitutiones observare, tam quoad vim coactivam, quam directivam; sunt enim omnes membra Ordinis, & subditi Capituli Generalis. Tract. 15. cap. 4. n. 60. Hospites Regulares scilicet scandalo, & particulari Ordinis statuto, non tenentur observare leges particularium Provinciarum, vel conventuum, per quæ transeunt. num. 61. Peccant mortaliter Prælati, qui frequentes, & passim violari permittunt Regulam, & constitutiones obligantes ad solum veniale, vel ad nullum peccatum, si commode impedire possint, & negligent. num. 64. Constitutiones approbatæ a Summo Pontifice sine ejus speciali concessione immutari, vel revocari non possunt, nisi hoc in ipsis constitutionibus concedatur; & tunc tantum juxta illarum præscriptum poterunt immutari.

ri, vel revocari a Religione. num. 68. 69.

§. II.

De jure reclamandi: & de Religiose assumptæ ad Episcopatum &c.

54. Professio Religiosa ex parte Religiosi ab intrinseco indissolubilis est, tam quoad vinculum, quam quoad usum, seu actualem subjectionem, & legum observantiam. Tract. 15. cap. 5. n. 2. Ex parte Religionis quoad vinculum indissolubilis est ab intrinseco; iuxta autem exigente causa poterit Religiosus a Prælati quoad usum absolvi; si vero ad tempus, ut quando Religio indulget quod, causa subveniendi parentibus, per aliquot annos extra Monasterium degat; si vero in perpetuum, ut quando ab Ordine propter gravissima crimina expellitur; vel quia ad Episcopatum, Cardinalatum, vel Papatum assumitur. num. 4. 5. Reclamationis nomine venit illud jus, quod habent Regulares pretendentes se invalide professos esse, ut intra tempus a jure practicum possint coram legitimo iudice nullitatis causas allegare, ut etiam pro foro externo a Religionis onere liberentur, quo jure etiam moniales uti possunt. num. 6. Tres conditiones ad legitimam reclamationem assignat Trident. scilicet, quod reclamantes, nec ante reclamationem, nec lite pendente, habitum deponant; Quod causas nullitatis coram Superiore suo, & Ordinario deducant; & quod reclamatio fiat intra quinquennium a die Professionis computandam; & cum his conditionibus, Religiosus causas legitimas habens reclamando, non peccat. n. 7.

55. Jure reclamandi uti non possunt, qui vere coram Deo professi sunt; & peccat mortaliter qui post validam Professionem, vel etiam post invalidam sed expresse, vel tacite ratificatam reclamant; & penam incurrit contra Apostatas in jure assignatas, si secuta sententia nullitatis, exeat. Immo nec dubius de validitate Professionis; nec habens ran-

tum opinionem probabilem de ejus nullitate, si æque probabilis sit sententia de valore, reclamare poterit: bene vero cum probabiliore nullitatis opinione. Tract. 15, cap. 5, num. 8. Nec similiter poterit reclamare qui sicte professus est, nisi habeat testes suæ simulationis, coram quibus professatus sit, se ex justa causa fide, & absque animo prohteri; quia in tali casu ei conceditur reclamare. Cæterum si quis tacite duntaxat professus est, vel tacite ratificavit Professionem, si tunc professatus fuit coram testibus, se nolle his signis Professionem emittere, in nullo foro professus reputandus est. n. 9, 10.

56. Debet Religiosus reclamans, usque ad definitivam sententiam exclusive, a Monasterio alii: summam autem presententia debitam solvere, non ad Monasterium, sed ad reclamantem pertinere. Religiosi, vi reclamantis ab Ordine exenti, restituenda sunt quæcunque ipsi, dum in Ordine essent, relicta fuerunt a propinquis, & quæcunque ex hereditate, legato, donatione, vel alio titulo Religioni, ejus intuitu, obtulerunt: fecus vero quæ Religiosus ipse ut talis, vel intuitu status religioni, veri grat. per confessiones, conciones, aut lectiones acquisivit; vel quæ illi relicta fuerunt ab extraneis intuitu status Religionis, & quæ per pecuniam his partem acquisierat. Tract. 15, cap. 5, num. 11. Potest Religio expellere Religiosum de cuius Professionis nullitate constat, & intra quinquennium reclamare non vult: eam tamen cogere non potest, ut intra quinquennium ratificet Professionem. n. 12. Potest Prælati propria auctoritate quem scit nulliter professum, & non ratificasse Professionem; sinere ut vadat, & eum etiam dimittere; si id absque scandalo fieri potest, sive post quinquennium, sive ante illud, sive etiam post datam sententiam in favorem Professionis. num. 13.

57. Si quis dimitteret habitum, vel quia non potest obtinere licentiam reclamandi, vel quia causam prosequi non permitteretur, non ob id amitteret jus

ut audiat, nec ut Apostata esset puniendus, quia Concilium loquitur de habitu temere dimittente. Similiter ei qui habitum temere dimisit, & postea reassumpit, post reassumptionem licitum est reclamare, quia jam Religio restituta est in sua possessione. Tract. 15, cap. 5, num. 14. Per Ordinarium, apud quem nullitatis causæ adducendæ sunt, intelligitur Episcopus, vel ejus Vicarius, vel Provisor Sedis vacantis, vel Abbas habens jurisdictionem quasi Episcopalem: per Prælatum autem regularem intelligitur ille, qui ad Professionem admisit, vel ejus successor, seu Prælati illius Conventus, in quo Professio facta fuit. Et si Prælati per se solum, aut Episcopus per se solum nullitatem declararet, invalida esset declaratio. num. 15. Si quis esset certus de nullitate suæ Professionis, & de facili posset reclamare, & nullitatem probare, nec impediretur, mortaliter peccaret, & ut Apostata puniendus esset, si propria auctoritate fugeret, & habitum dimitteret. At si esset, redire non tenetur, & licet per excommunicationem citetur ut compareat, non tenetur comparere, quia citatur ex presumptione quod sit Religiosus. Hoc autem non tollit quin a Religione inquiri, capi, & ut Apostata puniri possit. n. 16.

58. Religiosus cui constat de nullitate suæ Professionis, tenetur in conscientia vel reclamare, vel ratificare Professionem, vel saltem se subducere, si id absque scandalo fieri nequeat; aliis non potest Religionis alimenta percipere, functionibus Professorum se ingerere, suffragia ferre, Prælaturas obtinere, Sacris Ordinibus initiari, & peccaret illos suscipiendo, maneretque ab illorum exercitio suspensus, & in eis ministrando irregularis fieret, quia non habet titulum, per quem possit ordinari. Cæterum si vel reclamare de facili non valeat, nec rem opportune probare, nec absque nota, & scandalo fugere, poterit in Religionem permanere, donec sibi opportunitas occurrat; alimenta percipere, et aliis operibus compendiando, vel saltem a-

m-

nimo compensandi cum poterit; adus proprios Professorum exercere; Ordines Sacros percipere, si ab eis abstinere absque scandalo, & nota non possit; & poterit etiam absolvere a reservatis, si habeat alias potestatem ad abolvendum, & dispensare in votis reservatis sicut alii Religiosi; & dispensationem, vel abolitionem ab eo obtinentes vere dispensati, & absoluti erunt. Tract. 15, cap. 5, num. 17.

59. Quando nulliter professus non potest de facili reclamare, eo quod timeat impediri vel vexari, vel non potest nullitatem, de qua certus est probare in judicio, quia testes nolunt dicere veritatem, vel quia impedimentum, ob quod fuit nulla Professio, de facili probari non potest; vel denique sententiam contrariam habuit, false tamen iniuxam presumptioni: si Professionis nullitas fuit ex culpa ipsius, si sicte, & absque animo, & voluntate professus est, & hoc absque urgenti causa, Professionem ratificare tenetur, & ad hoc compelli potest a Religione; nec licet ei propria auctoritate fugere; & si fugerit, tenetur in conscientia redire, & nec ante nec post quinquennium reclamare potest. Si vero non ex defectu consentus, sed ex aliis impedimentis procedat nullitas Professionis, minime eam ratificare tenetur, nec ad id compelli potest; & libere potest fugere, & habitum dimittere, & uxorem ducere, si non sit Sacris initiatus. Tract. 15, cap. 5, num. 18, 19.

60. Quinquennium pro reclamacione concessum, ignorantibus & impeditis non currit; quapropter computandum est ex tempore cessationis impedimenti ad pretendendum, id est a tempore quo potuit valide profiteri, vel impotentem ad reclamandum, vel ignorantem nullitatis. Si iudicium reclamacionis inchoatum est intra quinquennium, etiam transacto quinquennio continuari potest. Tract. 15, cap. 5, num. 21, 22. Reclamare volentis post quinquennium, & allegare vel impedimentum, vel impotentiam, vel ignorantiam, concedi potest restitutio in in-

tegrum, & hac via in judicio extraordinario audiri. Et hoc beneficio restitutionis in integrum uti possunt minores 25. annis, etiam si intra quinquennium civerint nullitatem Professionis, & non haberint impedimentum, aut impotentiam reclamandi. n. 27. Modo sine scripto Papæ, vel Congregationis nullus Prælati, vel Episcopus reclamantem audire potest, transacto quinquennio a Professione. Hæcque dicta non tollunt quin Religio ipsa, etiam transacto quinquennio egerere possit, quem nulliter professum novit. n. 28.

61. Probabilis est votis essentialibus obligatos manere Regulares ad Episcopatum, Cardinalatum, vel Abbatiam habentem jurisdictionem quasi Episcopalem assumptos. Ex quo inferitur eos de nullis bonis posse condere testamentum. Tract. 15, cap. 5, num. 32. Tenentur tantum ex quadam decencia, & honestate ad observantiam Regulæ, & aliarum principalium constitutionum comparabilium cum suo statu; non vero vinculo legali culpam inducente. Abolvuntur etiam ab aliis votis Professioni annexis, præter substantialia. num. 33, 35. Tenentur tamen sub mortali habitu suæ Religionis ferre, non ex vi Regulæ sed ex speciali juris dispositione. Non tenentur periculum juxta sui Ordinis ritum perolvere, sed debent suæ Ecclesiæ ritum sequi. In forma habitus possunt se conformare cum Episcopis secularibus, servato colore Ordinis. num. 36, 37. Regulares ad Ecclesiam Parochialem, vel alia beneficia extra Religionem assumpti, quando beneficio potuntur, absoluti remanent ab illis regularibus observantibus, cum suo fune incompatabiles sunt. Tenentur habere socium sui Ordinis: fecus Canonici Regulares. n. 40, 41. Bona quæ habeat Religiosus antequam esset Episcopus, vel beneficiarius, Religionis debentur; quæ vero postea acquisivit, vel fructibus beneficii, vel suis operibus debentur Ecclesiæ suæ. num. 42. Episcopus Regularis fructus omnibus Privilegiis sui Ordinis, quorum usus absque Religione gravissime esse po-

po-

potest: ut indulgentias lucrari, dispensare, & dispensari, absolvere, & absolvi. n. 42.

62. Laudabile non est, nec consulendum de una ad aliam Religionem transitum procurare. Tract. 15. cap. 5. num. 45. Ex tribus tamen causis id licitum & laudabile fiet; & primo zelo majoris perfectionis; secundo propter declinationem suam Religionis a debita perfectione; tertio propter infirmitatem, vel debilitatem; sed in hoc ultimo Papa dispensatio requiritur, secus in duobus primis casibus. num. 46. Etiam monialibus talis transitus licitus est. Verum hodie propter varia Religionum privilegia, non possunt Religiosi transire a sua Religione ad aliam etiam strictiorem, absque licentia suorum Prælatorum, & Apostolicæ Sedis. num. 51. Si quis transiens cum debitis licentiis ad aliam Religionem, ab ea expellatur, vel ipse velit ad priorem redire, ipsa tenetur eum admittere. In secunda Novitiatu non tenetur ad observantias prioris. nu. 52. Peccat mortaliter qui unius Religionis statum suppleditur, animo transeundi ad aliam post studia, vel promotionem ad Ordines; & si transeat, tenetur restituere priori Religioni, detractis detrahendis, expensis eo tempore factas. Si quis legitime transit ad aliam Religionem, post emissam Professionem in secunda ab hac expellatur, nec ipse tenetur redire ad priorem, nec illa tenetur eum admittere. n. 52. 54.

63. Conditions requiritur ad licitum transitum sunt tres. Prima. Ne temere, & ex levitate fiat. Secunda. Ne transitus cedat in gravamen, damnum, infamiam, aut dedecus Religionis que deseritur. Tertia. Quod licentia a Prælato pure, humiliterque petatur. Tract. 15. cap. 5. num. 60. 61. 62. Absque petita licentia, illicitus est transitus, non tamen invalidus, si fiat ad strictiorem Religionem; eam autem Prælatu tenetur sub mortali concedere. num. 67. 68. Transitus ad laxiorem, absque debita licentia, vel etiam ad æqualem, invalidus est. num. 69. Nec ullus Prælatu

nec ipse Summus Pontifex licite, aut valide potest talem licentiam, absque iusta causa concedere. Iustæ autem causæ sunt. Si ex transitu speretur major spiritualis profectus. Si ex prava consuetudine, vel innata conditione, gravem difficultatem experiantur in strictioribus regulis exequendis. Si despectu, vel odio habeatur a Fratribus ob aliquod delictum commissum, cujus penam jam subiit, & emendationem procurat. Si sua Religione ob aliquod crimen infamatus est, ratione cujus continuo pudore, & tristitia afficitur. Si parentes graviter indigeant, eisque in laxiori subvenire faciliter possit, non in strictiori. Si infirma & incommoda valeant laborare, & fragili natura, que Religionis asperitates ferre nequeat: & nonnullæ alie. n. 71.

64. Pro conservatione Ordinum mendicantium, & ut transeunt ad aliam Religionem in ea modeste, & humiliter se gerent, quatuor penæ, aut quasi penæ contra transeuntes a Mendicantibus ad non Mendicantes, etiam ex indulto Apostolico (exceptis Carthusianis,) in Clem. 1. de professione & 6. sunt assignatæ. Videlicet. Privatio vocis activæ, & passivæ. Inhabilitas ad officia, Privatio loci in Capitulis, que habentur ad electiones, & tractatus diversos: & privatio antiquitatis. Redduntur etiam inhabiles ad quæcumque beneficia secularia, etiam curata, & hoc etiam transeant ad strictiorem. Religiones Mendicantes sunt. Carmelitarum, Augustinianorum, Dominicorum, Franciscanorum, Minimorum, Trinitariorum, Mercenariarum, & Servitarum. Prædictas penas minime incurrunnt transeuntes a Mendicantibus ad Carthusianos, ob particularem Cardinalium declarationem. Similiter nec ii qui invalide professi fuerant apud Mendicantes; nec Episcopi assumpti ex ord. Mendicantium si ex licentia Papæ transeant ad non Mendicantes. Tract. 15. cap. 5. num. 78. 79. 80. Qui non servato ordine juris, transit ad aliam Religionem, est verus Apostata juxta probabiliorum sententiam. n. 81.

§. III.

De ejusdem Apostatis, & fugitivis, & de Clausura Regularium.

65. Certum est posse Religionem expellere incorrigibiles, moniales tamen incorrigibiles expelli non possunt, inconfesso Summo Pontifice, vel epus Nuncio, sed in carcerem detrundenda sunt. Tract. 15. cap. 5. num. 84. 85. Negat Religiosus expelli, nisi ob delictum grave, scandalosum, & notorium notorietate juris, vel facti; vel nisi sit incorrigibilis incorrigibilitate notoria, aut rebe in judicio probata; aut incorrigibilitate juris communis, vel particularis Religionis. num. 87. 88. Ex jure communis incorrigibiles reputantur, qui tres moniti, & puniti de delicto gravi, licet non ejusdem generis, non emendantur. Item qui ob peccatum grave damnati, penas ferre recusant. Insuper qui non ex ignorantia & fragilitate, sed ex contemptu delinquunt. Et illi qui a carcere fugiunt, ubi pro culpis iuste puniuntur. Is quoque cui his, vel ter gravia crimina dimissa, vel dissimulata sunt, sine correctione, & emendato non est. num. 89. Etiam expelli potest qui delictum gravissimum, & scandalosum, (quale quod in foro seculari meretur penam mortis vel tritemium,) commisit, si alia via commode puniri nequeat, nec scandalu occurrat; etiam si semel tantum: ut Leo X. concessit Minoribus. Denique qui in Professione celavit defectum, dirimentem Professionem; secus si celavit defectum non irritantem Professionem, licet eo cognito, non fuisset admittus. n. 91.

66. Expulsi in perpetuum, non remanent soluti a tribus substantialibus votis, & sic si redeant; non indigent nova Professione, nec anno Novitiatu. Antiquitatis tempus computatur eis a die reditus, nisi aliter Prælatu visum fuerit. Tract. 15. cap. 5. num. 92. 93. Expulsi, dum extra Religionem manent, non tenentur ad alia vota annexa Pro-

fessione, quorum obligatio interim suspenditur: nec ad alias observantias Regulares, nec ad Horas canonicas, nisi sit in sacris constitutus; necque habitum clericalem ferre; nisi saltem minoribus initiatus sit. num. 94. 95. Expulsi, ita pauperatate observare tenentur, ut licet ei a Religione, vel a Summo Pontifice concedatur, supposito eo statu, liber usus, & administratio eorum que acquisierit, & ut de illis disponere possit in vita in usus licitos, & honestos, & possit annuus reddere, & patrimonium acquirere, & aliquas donationes honestas facere: non tamen potest dominium acquirere. Manet adhuc sub obedientia Religionis; qua cum cogere potest ut redeat: & sub obedientia Summi Pontificis. num. 97. Verus est expulsi per legitimam sententiam, teneri per mortuum emendationem ex vi sua Professionis se disponere; ut iterum recipiatur, & quantum in se esse reditum procurare; & esse in malo statu si aliter faciat. n. 102.

67. Non possunt expulsi in saculo manentes predicare, docere, confessiones audire, sine eorum a quibus ejeti sunt, Prælatorum licentia. Tract. 15. cap. 5. n. 103. Possunt expulsi propria auctoritate ad quæcumque Ordinem transire si admittantur, supposito quod in priori, se recipi posse deberent; ad hoc tamen non tenentur. num. 105. Non tenentur Religio ejusdem quætere, nec emendationem recipere. n. 106. Ex decreto Sacre Congr. 21. Septemb. 1624. de mandato Urbani VIII. prohibetur expulsi nisi illius, qui sit vere incorrigibilis: non censetur autem talis, nisi ea omnia concurrant, que ad hoc ex dispositione juris communis requiruntur. & quod insuper unius anni spatium jejuniis, & penitentis probetur in carcere, quo elapso si non resipuerit, incorrigibilis censetur, & epici poterit, instructo processu juxta Ordinis statum, & constitutiones, & plene probatis causis expulsi. Expulsi autem fieri debet a Generali de consensu sex Definitorum, qui in capitulo eligantur: notificata sententia Ordina-

dinario, cujus jurisdictioni, & obedientie sic ejeti quando ad Religionem non redierint, subiciuntur, & in habitu Clericali accedere debent, n. 109.

68. Ad hanc expulsiōnem (hortatur eadem Sacra Congr.) ne deveniant, nisi prius tentatis omnibus mediis ad hoc, ut fratres resipiscant. Nemini ex expulsi literas testimoniales concedant, sed ad Sedem Apostolicam rejiciant, vel aliam Religionem ingredi jubent. Denique statuit, quod ejeti extra Religionem degentes, sint perpetuo suspensi ab exercitio Ordinum, sublata Ordinarii facultate, dictam suspensionem relaxandi, vel moderandi. Qui huic decreto contraveniente praesumpserit, incurrit ipso facto poenam privationis omnium officiorum, vocis activae & passivae, & perpetuae inhabilitatis ad ea in posterum obtinenda, cujus poenae relaxatio, vel moderatio Sedi Apostolicae reservatur: & quodvis in contrarium factum fuerit, irritum declaratur. Qui intra annum e carcere fuerit, non ob id expellatur, sed pro fuga puniatur. Hoc decretum apud nos observari debet, quoad ea quae nostris constitutionibus minime adversantur; quia constitutiones poli emanatum decretum, per Bullam ipsius Urbani VIII. confirmata sunt cum clausulis derogatoriis, num. 110. 114.

69. *Apostata prout hic accipitur, est recessus, quo Religiosus professu deserit Monasterium, animo exequendi in perpetuum obedientiam fugam, & deserendi habitum Religiosum.* Quare qui vel ob meritum Praelati, vel ob vagandi voluntatem, sine licentia a Monasterio egreditur, animo ut ad tempus sit extra potestatem ac obedientiam Religionis, non est vere, & proprie Apostata sed fugitivus. In foro externo (quidquid sit de animo,) vere, & proprie Apostata iudicatur, & poenis contra Apostatas latis puniatur, qui per multum tempus extra Monasterium vagatur. Secus, si post breve tempus redeat, etiam si habuerit animum extra manendi in perpetuum, Tract. 15, cap. 5, num.

122. 123. Si Religiosus a Monasterio recedat sine licentia, ut ad Superiores confugiat; si recta via ad eos tendat, non est Apostata aut fugitivus; tamen mortaliter peccat, propter Tridentini prohibitionem, & poenis peculiaribus puniatur, n. 125.

70. In nullo casu licet Religioso sine iure sine iniusto in carcere detento, etiam si in perpetuum, vel ad tremens damnato fugere, ut libere per mundum vagetur, & erit fugitivus, vel Apostata; quia libertate vagandi per obedientiae votum privatus est. Tract. 15, cap. 5, num. 129. Si Religiosus damnandus esset capite, vel mutilatione, etiam iuste, poterit sine ante, sine post sententiam fugere e custodia. Similiter si ei cibus, vestitusque aliae ad vitam necessariae denegentur. Religioso iuste ad carcerem perpetuum, vel ad Trimes damnato, probabilis est non licere fugere, n. 130, 131. Tenentur Praelati Religionis, Apostatas, & fugitivos perquirere, capere, & punire; si hoc abique gravi Religionis dedecore, & scandalo Secularium fieri possit, & sit spes inveniendi; si Praelati Religionis fuerint negligentes, id facere debent Ordinarii, n. 123, 124, 125. Non tenetur Monasterium solvere que fugitivus in sua fuga consumpsit; tenetur tamen Religio expensas factas pro illius investigatione, & reductione solvere, n. 126. Bona per Apostatas extra Religionem acquisita, ubicunque sint pertinent ad Religionem. Si Apostata, aut fugitivus extra Religionem decedat, ejus bona per modum spoliis pertinent ad Cameram Apostolicam. Ex motu proprio Greg. XIII. num. 137, 138.

71. Qui a Religionis iugo aufugit, vel dimisso, vel retento habitu, sive verus Apostata fuerit, sive tantum fugitivus, manet ipso facto excommunicatus, & alias poenas Apostatas, vel fugitivos communes incurrit. Fugitivi, qui non dimisso habitu fugiunt, & se commune nullas poenas incurrunr. Ex iuris tamen particularibus Religionum, diverse pro illis poenae assignantur.

Tract.

Tract. 15, cap. 5, n. 139. Apostatas vel ex iure, vel ex Religionum privilegiis, vel ex eorum constitutionibus esse ipso facto excommunicatos, tenent fere omnes Doctores. Et ad se revertentes a nullo possunt absolvi nisi a Summo Pontifice, vel a Generali Ordinis, vel ab eo cui Generalis, aut Ordinis constitutiones facultatem concedunt, num. 140. Apostata nullas alias, ex vi Apostasiae poenas incurrit, praeter illas, quod capi, carcerari, & puniri debeant a Praelatis, & alias particulares ex Religionum constitutionibus assignatas, & praeter eas, quas ob delicta tempore Apostasiae commissis incurrit, n. 141, 142.

72. Religiosus tacite, vel expresse professus, si habitum suae Religionis temere dimittit, peccat mortaliter, & ipso facto excommunicationem incurrit, idemque dicendum de Moniali. Tract. 15, cap. 5, n. 147. Non peccat mortaliter Religiosus, qui habitum deponit ad dormiendum, natandum, studendum, ut illum purget, ut ludat, ut saltet, ut saxum delectat, ut terram fodiat, propter calorem, infirmitatem, periculum mortis; nec excommunicationem incurrit. Idem dicimus de eo, qui ut aptius aliam personam in ludo, vel recreatione representet, habitum dimittit. Idem asserunt Diana, Palau, Bonacina, Suarius, Sanchez, Antonius a Spiritu Sancto, & nonnulli alii, de eo qui habitum dimittit, ut liberius fuerit, somniculetur, &c. n. 149. Ad praedictam excommunicationem incurramdam requiritur, quod habitus temere dimittatur; censetur autem temere dimittere, qui abique ulla causa dimittit, & cum quodam formali, vel virtuali contemptu, n. 150. Excusatur, tam a peccato, quam a censura, qui habitum ex iusta & rationabili causa dimittit, n. 151. Probabilis est eum qui retento habitu religioso, seculari induit, ita quod omnino occultetur habitus religiosus, ut sic incognitus incedat, & peccare mortaliter, & excommunicationem incurere, n. 154. Idem dicendum de eo qui

Part II.

habitum suae Religionis temere dimittit, & induit habitum alterius Religionis, num. 155. Etiam qui habitum intra claustra propriae Religionis temere dimittit, mortaliter peccat, & hanc excommunicationem incurrit, nisi parvas temporis excuset, ut v. gr. per 2, vel 3, horas, num. 156. Religiosus qui post patratum delictum habitum occultat, vel deponit, ne capiatur, & praeniat, contra hoc praecipit non delinquit, nec censuram incurrit. Sic nec qui iniuste gravatus, dimisso habitu fugit ad Superiorem longe distantem, ne cognoscatur, & capiatur, n. 156, 157.

73. Verius est egressum Religiosi e claustro, abique licentia, esse ex genere suo peccatum mortale, nisi materiae parvas excuset, ut si egressus esset diurnus, modo ulitato, & abique scandalo, & infamia, Tract. 15, cap. 5, n. 159. Ad licitum egressum requiritur Superioris licentia, tacita, vel expressa, generalis, vel particularis; sed peccabit tam petens, quam concedens eam, abique iusta causa, iuxta gravitatem materiae, n. 159, 162. Quae autem licentia requiritur, uniusquique ex propriis statutis videre poterit. Omnes autem Auctores concedunt posse Religiosum cum sola licentia tacita, vel interpretativa exire, qualis censetur adesse, quando ad Constatum moribundum, ad defendendum innocentem, ad subveniendum domui vicinam quae comburitur, & ad alios similes casus exire opus sit, & est periculum in mora, nec de facili potest adiri Superior, num. 167. Religiosi abique licentia exeuntes ad partes ultramarinas; vel ad Aulas Principum, ut sint nocent Praelatis, aut Monasteriis; vel ad studia legum, seu Canonum, aut Medicinae incurunt excommunicationem, n. 168, 169, 170, 171. Religiosus etiam intra Monasterium prohibitum est studium juris Civilis, per se, & principaliter; secus si ordinetur ad intelligentiam juris Canonici. Similiter eis prohibuit esse exercere officium Medici, aut Chirurgi, & peccant mortali-

Pp

liter

liter si cum incisione, vel aduisione illud exercent; & si sequatur mors sunt irregulares. n. 172.

74. Sub excommunicatione prohibitus est ingressus foeminarum in Monasteria virorum, & sub mortali. Tract. 15. cap. 5. nu. 185. Ratione necessitatis permittitur est mulieribus ingressus in Monasteria virorum; & viris in Monasteria monialium; v.g. ad evadendam mortem, vel manus sacrilegum insequentium, vel ad medendum graviter aegrotanti, cui aliter succurri non possit. Ratione pietatis possunt mulieres ingredi Monasteria virorum; si Processio habeatur; Missa celebretur; Eucharistia ad infirmum deferatur processionaliter; vel aliud quodvis officium piuum, & Ecclesiasticum peragatur; & tunc eo loco tantum, & tempore, quo talia officia celebrantur, cessat prohibitio. Si diutius permaneat, vel ad alia loca divertant per notabile tempus peccant mortaliter, tam ipse foemina, quam Religiosi eas comitantes; non tamen incurrunt excommunicationem tales mulieres, quia lata est contra indebite ingredienti: sicuti nec incurret mulier, bona fide ingressa, si postea sciens immoretur, vel ad alia loca progrediretur. n. 186. 187. 188. 189. Peccaret venialiter Praelatus per abusionem potestatis, si Processionem, aliudve officium intra clausuram indiceret, eo animo, ut mulieres introduceret, non vero contra praecceptum clausurae. nu. 190.

75. Chorus, Sacristia, & hortus, si ad haec loca non sit aditus, nisi transseundo per Monasterium, clausurae subiiciuntur. Horti licet habeant aliam portam, per quam ad eos pateat aditus, abique transitu per Monasterium, nihilominus subiiciuntur clausurae. Probabilis est Sacristiam, & Chorum subijci clausurae, etsi habeant portam, per quam ab Ecclesia pateat aditus, si etiam a Monasterio per aliam portam detur ingressus. Tract. 15. cap. 5. nu. 183. Clausura alia est necessaria, nempe dormitorium, refectorium aliaque loca intimiora; alia arbitraria, nempe atrium, viridarium, & reliqua de quibus dubium est, an subiiciantur clausurae. In his Provincialis clausuram indicare, eam auferre, vel variare potest. n. 184.

76. Quando omnes Religiosi a Monasterio egressi sunt, posse foeminas ingredi, probabile est. Quando aliqua pars

Monasterii traditur militibus in hospitium, quoad eam partem tenetur subblata clausura, eamque mulieres ingredi possunt. Tract. 15. cap. 5. nu. 185. Ratione necessitatis permittitur est mulieribus ingressus in Monasteria virorum; & viris in Monasteria monialium; v.g. ad evadendam mortem, vel manus sacrilegum insequentium, vel ad medendum graviter aegrotanti, cui aliter succurri non possit. Ratione pietatis possunt mulieres ingredi Monasteria virorum; si Processio habeatur; Missa celebretur; Eucharistia ad infirmum deferatur processionaliter; vel aliud quodvis officium piuum, & Ecclesiasticum peragatur; & tunc eo loco tantum, & tempore, quo talia officia celebrantur, cessat prohibitio. Si diutius permaneat, vel ad alia loca divertant per notabile tempus peccant mortaliter, tam ipse foemina, quam Religiosi eas comitantes; non tamen incurrunt excommunicationem tales mulieres, quia lata est contra indebite ingredienti: sicuti nec incurret mulier, bona fide ingressa, si postea sciens immoretur, vel ad alia loca progrediretur. n. 186. 187. 188. 189. Peccaret venialiter Praelatus per abusionem potestatis, si Processionem, aliudve officium intra clausuram indiceret, eo animo, ut mulieres introduceret, non vero contra praecceptum clausurae. nu. 190.

77. Mulieres Monasteria virorum ingredi audentes, excommunicationem incurrunt summo Pontifici reservatam; eas vero introducere, vel admittere praesentes, tam subditi, quam Praelati incurrunt poenam privationis officiorum, quae obtinent, & inhabilitatis ad illa, & omnia alia, & suspensionis a Divinis ipso facto. Ab his censuris & poenis incurrendis excusat ignorantia etiam crassa. Poena autem officiorum privationis non incurritur, ante iudicis sententiam, saltem declarativam criminis. Nomine officiorum veniunt illa, quae iurisdictionem, vel administrationem aliquam cum dignitate, & praecedentia important. Tract. 15. cap. 5. nu.

nu. 191. 192. Mulieres introducere dicitur, qui vel immediate ad ingressum cooperatur, vel osium aperit, vel eas aliquo modo adjuvat; vel mediate, si consolat, iubeat, vel praecipiat ingressum. Dicitur vero eas admittere qui non impedit, cum ad id ex officio tenetur, ut Praelatus, & janitor; vel si ipsas in casibus licitis ingressus diutius detinet; vel extra casus licitos comitetur, vel consabulationibus remoretur. Alii vero si non sint causa longioris morae, non dicuntur admittere, nec dictas poenas incurrunt. n. 193. A praedicta excommunicatione absolvere possunt Confessarii Regulares ex privilegiis suis, sed pro foro interno tantum, iuxta Bullam Clem. X. *Superna*. A suspensione vero, aliusque poenis, & inhabilitatibus, etiam si publice sint, libere absolvere possunt, cum relevatae non sint. n. 194.

CAPUT IV.

De tribus votis substantialibus.

S. I.

De voto solemnii paupertatis.

78. **P**aupertas ad quam ex vi voti tenentur Religiosi, non est una & eadem apud omnes Religiones, nec in communi, nec in particulari: aliae namque sunt incapaces cujusvisque dominii, sive in communi, sive in particulari, ut Minores observantes, & Cappucini; aliae sunt incapaces in particulari, non autem in communi, ut omnes aliae Religiones, iuxta ipsarum particularia statuta; per quae uniuscujusque capacitas ex iure Canonico competens, vel in omnibus, vel in aliquibus tantum Crnobis limitatur. Tract. 12. cap. 1. n. 163. 164. 165. Omnes Religiones, exceptis Minoribus de obser-

vantia, & Cappucinis, capaces sunt successione hereditatis, vel ab intestato, vel ex testamento, ex concessione Tridentini. Unde sequitur quod si Religiosi de suis bonis non disponant ante Professionem, Professione secuta, statim eo ipso abique ulla profertium actione, iure hereditario succedit Monasterium, vel Religio in omnibus bonis, iuribus, & actionibus illorum quaecunque illa sint. num. 166. Religiones capaces bonorum immobilium, & successione hereditaria succedunt etiam in majoratibus, quos Religiosi ante Professionem possidebant, vel ad eos post Professionem deveniunt, ipsi viventibus; nisi tacite, vel expresse in eorum fundatione Religiosi excludantur. n. 167.

79. Haereditas vel legatum Religioso relictum, immediate ad Monasterium, non ad Religiosum pertinet; & sic Monasterium debet illud adire, & illius dominium habere, si capax sit; sin vero transit ad haeredes ab intestato. Tract. 12. cap. 2. nu. 168. Si testator relinquat tam legati quam hereditatis commoditatem, & etiam proprietatem, & dominium Religioso, sub conditione quod Superior non possit id impedire; probabile est valere legatum, & Monasterio acquiri, rejecta turpi conditione; sed probabilis est caducum esse, & nullum, quia clausula vitiat ipsam legati substantiam. Si testator relinquat Monasterio commoditatem, dominium vero Monasterio, (quod semper supponendum est, nisi oppositum constet,) sub conditione quod Superior non possit eam commoditatem auferre: tunc rejecta conditione ut turpi, & impossibili subsistit legatum. Si denique legatum voluntati Superioris relinquatur subiectum, addita clausula: quod si Superior illius usum, & commoditatem denegat Religioso, cessat legatum, & transit ad subiectum, valet in tali casu legatum, & si Superior denegat Religioso usum, & commoditatem, cessat, & transit ad subiectum. n. 169.

* Quomodo Religio Minorum, Societatis Jesu, & nostra Congr. Hispanica sint, vel non sint capaces hereditatis. Vid. Saluaz. tract. 12. cap. 2. n. 170.

liter si cum incisione, vel aduisione illud exercent; & si sequatur mors sunt irregulares. n. 172.

74. Sub excommunicatione prohibitus est ingressus foeminarum in Monasteria virorum, & sub mortali. Tract. 15. cap. 5. nu. 185. Ratione necessitatis permittitur est mulieribus ingressus in Monasteria virorum, & viris in Monasteria foeminarum; v.g. ad evadendam mortem, vel manus sacrilegum insequentium, vel ad medendum graviter aegrotanti, cui aliter succurri non possit. Ratione pietatis possunt mulieres ingredi Monasteria virorum; si Processio habeatur; Missa celebretur; Eucharistia ad infirmum deferatur processionaliter; vel aliud quodvis officium piuum, & Ecclesiasticum peragatur; & tunc eo loco tantum, & tempore, quo talia officia celebrantur, cessat prohibitio. Si diutius permanent, vel ad alia loca divertant per notabile tempus peccant mortaliter, tam ipse foemina, quam Religiosi eas comitantes; non tamen incurrunt excommunicationem tales mulieres, quia lata est contra indebite ingredienti: sicuti nec incurret mulier, bona fide ingressa, si postea sciens immoretur, vel ad alia loca progredietur. n. 186. 187. 188. 189. Peccaret venialiter Praelatus per abusionem potestatis, si Processionem, aliudve officium intra clausuram indiceret, eo animo, ut mulieres introduceret, non vero contra praecceptum clausurae. nu. 190.

75. Chorus, Sacristia, & hortus, si ad haec loca non sit aditus, nisi transseundo per Monasterium, clausurae subiiciuntur. Horti licet habeant aliam portam, per quam ad eos pateat aditus, abique transita per Monasterium, nihilominus subiiciuntur clausurae. Probabilis est Sacristiam, & Chorum subijci clausurae, etsi habeant portam, per quam ab Ecclesia pateat aditus, si etiam a Monasterio per aliam portam detur ingressus. Tract. 15. cap. 5. nu. 183. Clausura alia est necessaria, nempe dormitorium, refectorium aliaque loca intimiora; alia arbitraria, nempe atrium, viridarium, & reliqua de quibus dubium est, an subiiciantur clausurae. In his Provincialis clausuram indicare, eam auferre, vel variare potest. n. 184.

76. Quando omnes Religiosi in Monasterio egressi sunt, posse foeminas ingredi, probabile est. Quando aliqua pars

Monasterii traditur militibus in hospitium, quoad eam partem tenetur subblata clausura, eamque mulieres ingredi possunt. Tract. 15. cap. 5. nu. 185. Ratione necessitatis permittitur est mulieribus ingressus in Monasteria virorum, & viris in Monasteria foeminarum; v.g. ad evadendam mortem, vel manus sacrilegum insequentium, vel ad medendum graviter aegrotanti, cui aliter succurri non possit. Ratione pietatis possunt mulieres ingredi Monasteria virorum; si Processio habeatur; Missa celebretur; Eucharistia ad infirmum deferatur processionaliter; vel aliud quodvis officium piuum, & Ecclesiasticum peragatur; & tunc eo loco tantum, & tempore, quo talia officia celebrantur, cessat prohibitio. Si diutius permanent, vel ad alia loca divertant per notabile tempus peccant mortaliter, tam ipse foemina, quam Religiosi eas comitantes; non tamen incurrunt excommunicationem tales mulieres, quia lata est contra indebite ingredienti: sicuti nec incurret mulier, bona fide ingressa, si postea sciens immoretur, vel ad alia loca progredietur. n. 186. 187. 188. 189. Peccaret venialiter Praelatus per abusionem potestatis, si Processionem, aliudve officium intra clausuram indiceret, eo animo, ut mulieres introduceret, non vero contra praecceptum clausurae. nu. 190.

77. Mulieres Monasteria virorum ingredi audentes, excommunicationem incurrunt summo Pontifici reservatam; eas vero introducere, vel admittere praesentes, tam subditi, quam Praelati incurrunt poenam privationis officiorum, quae obtinent, & inhabilitatis ad illa, & omnia alia, & suspensionis a Divinis ipso facto. Ab his censuris & poenis incurrendis excusat ignorantia etiam crassa. Poena autem officiorum privationis non incurritur, ante iudicis sententiam, saltem declarativam criminis. Nomine officiorum veniunt illa, quae iurisdictionem, vel administrationem aliquam cum dignitate, & praecedentia important. Tract. 15. cap. 5. nu.

nu. 191. 192. Mulieres introducere dicitur, qui vel immediate ad ingressum cooperatur, vel osium aperit, vel eas aliquo modo adjuvat; vel mediate, si consolat, iubeat, vel praecipiat ingressum. Dicitur vero eas admittere qui non impedit, cum ad id ex officio tenetur, ut Praelatus, & janitor; vel si ipsas in casibus licitis ingressus diutius detinet; vel extra casus licitos comitetur, vel consabulationibus remoretur. Alii vero si non sint causa longioris morae, non dicuntur admittere, nec dictas poenas incurrunt. n. 193. A praedicta excommunicatione absolvere possunt Confessarii Regulares ex privilegiis suis, sed pro foro interno tantum, iuxta Bullam Clem. X. *Superna*. A suspensione vero, aliusque poenis, & inhabilitatibus, etiam si publice sint, libere absolvere possunt, cum relevatae non sint. n. 194.

vantia, & Cappucinis, capaces sunt successioneis hereditatis, vel ab intestato, vel ex testamento, ex concessione Tridentini. Unde sequitur quod si Religiosi de suis bonis non disponant ante Professionem, Professione secuta, statim eo ipso abique ulla profrentium actione, iure hereditario succedit Monasterium, vel Religio in omnibus bonis, iuribus, & actionibus illorum quaecunque illa sint. num. 166. Religiones capaces bonorum immobilium, & successioneis hereditariae succedunt etiam in majoratibus, quos Religiosi ante Professionem possidebant, vel ad eos post Professionem deveniunt, ipsi viventibus; nisi tacite, vel expresse in eorum fundatione Religiosi excludantur. n. 167.

79. Haereditas vel legatum Religioso relictum, immediate ad Monasterium, non ad Religiosum pertinet; & sic Monasterium debet illud adire, & illius dominium habere, si capax sit; sin vero transit ad haeredes ab intestato. Tract. 12. cap. 2. nu. 163. Si testator relinquat tam legati quam hereditatis commoditatem, & etiam proprietatem, & dominium Religioso, sub conditione quod Superior non possit id impedire; probabile est valere legatum, & Monasterio acquiri, rejecta turpi conditione; sed probabilis est caducum esse, & nullum, quia clausula vitiat ipsam legati substantiam. Si testator relinquat Monasterio commoditatem, dominium vero Monasterio, (quod semper supponendum est, nisi oppositum constet,) sub conditione quod Superior non possit eam commoditatem auferre: tunc rejecta conditione ut turpi, & impossibili subsistit legatum. Si denique legatum voluntati Superioris relinquatur subiectum, addita clausula: quod si Superior illius usum, & commoditatem denegat Religioso, cessat legatum, & transit ad subiectum, valet in tali casu legatum, & si Superior denegat Religioso usum, & commoditatem, cessat, & transit ad subiectum. n. 169.

* Quomodo Religio Minorum, Societatis Jesu, & nostra Congr. Hispanica sint, vel non sint capaces hereditatis. Vid. Saluaz. tract. 12. cap. 2. n. 170.

CAPUT IV.

De tribus votis substantialibus.

S. I.

De voto solemnii paupertatis.

78. **P**auPERTAS ad quam ex vi voti tenentur Religiosi, non est una & eadem apud omnes Religiones, nec in communi, nec in particulari: aliae namque sunt incapaces cuiuscunque dominii, sive in communi, sive in particulari, ut Minores observantes, & Cappucini; aliae sunt incapaces in particulari, non autem in communi, ut omnes aliae Religiones, iuxta ipsarum particularia statuta; per quae uniuscuiusque capacitas ex iure Canonico competens, vel in omnibus, vel in aliquibus tantum Crnobis limitatur. Tract. 12. cap. 2. nu. 163. 164. 165. Omnes Religiones, exceptis Minoribus de obser-

80. Per votum solenne paupertatis privatur Religiosus omni jure domini, usufructus, usus rei, possessione, & administratione, prout importat aliquid uris, & solum ei conceditur usus facti, seu usus rerum necessariorum dependenter a Superioris voluntate. Tract. 12. cap. 2. n. 182. Quod dictum est de incapacitate Religiosorum qui solemnem Professionem emittunt, ad habendum dominium, currit etiam de illis qui simplicem Professionem emittunt. Tract. 12. cap. 2. n. 185. Ex hac incapacitate domini sequitur ex natura sua, non posse Religiosus disponere de aliqua re abique debita licentia, sive per testamentum, sive per codicillum, sive per donationem causa mortis, neque contra hoc prevalere potest aliqua consuetudo, quia hæc independentes exercere solum possunt, qui habent dominium. Ex jure autem positivo prohibetur eis testari, aut codicillum facere, etiam de suorum Superiorum licentia, & talis dispositio non solum est illicita, sed etiam invalida; nec possunt Prælati talem licentiam concedere. Verum contra hanc prohibitionem consuetudo prevalere potest. n. 186.

81. Potest Religiosus, cum Prælati licentia, disponere de iis quæ habet ad usum per donationem causa mortis. Illa autem regula generalis: qui non potest testari, non potest donare: intelligitur de eo, qui non potest testari ex defectu ætatis, non vero de prohibito per legem. Tract. 12. cap. 2. n. 187. Prælati promittens subdito se post ejus mortem, res quibus utebatur distributurum, juxta ipsius voluntatem, nec civiliter, juxta naturaliter, nec in conscientia promissionem implere tenetur. n. 189. Nequit Religiosus testamentum ante Professionem a se factum, post eam revocare; potest tamen illud in casibus dubiis declarare, declaratione verbis congruenti. Potest etiam in condendo ante Professionem legato de elemosinis distribuentis, vel de aliis operibus piis, sibi reservare electionem, seu declarationem post Professionem. n. 190.

82. Religiosi Ordinum militarium in saculo degentes, tum ex consuetudine, tum ex concessione summorum Pontificum testari possunt, non solum de bonis patrimonialibus, sed etiam de fructibus Commendarum, servatis in hoc sua Religiosis legibus, & consuetudinibus. Quinimo id etiam licet Equitibus D. Jo. Hierosol. de suorum Superiorum licentia. Sed quia hæc licentia solum requiritur ex vi Regula; testamentum sine tali licentia factum validum est. Tract. 12. cap. 2. num. 191. Religiosi vero Clerici Ordinum militarium, intra claustra degentes testari nequeunt, sicut nec alii Religiosi profecti, quia votum solenne paupertatis emittunt. Qui vero extra claustra degunt, ex legitima licentia, quam tertio quoque anno petere debent, testari possunt, dummodo singulis annis inventarium faciant, illudque suo Superiori præsentent. n. 192.

83. Sicuti quilibet Religiosus, ex vi voti paupertatis incapax est domini, ita etiam cujuscunque peculii ad nutum Superioris irrevocabilis: immo nec ex licentia Superioris illud habere potest ad omnes usus quoscunque voluerit. Nominè autem peculii veniunt annui redditus, census vitalitii, & quælibet alia bonorum detentio ad usum, successu temporis contingentem. Non obstant prohibitione Tridentini, licet Religiosus ex consuetudine, (quæ jam contra legem prævaluit,) habere peculium concessum a Superiore ex legitima causa ad solos usus honestos, & pios: in illis tamen Religionibus, in quibus talis consuetudo minime viget, non licet Religiosis proprium peculium habere, & peccare mortaliter Prælati licentiam ad illud concedentes: peccat enim quisquis contra legem agit, antequam contra eam consuetudo legitime præscribat. Tract. 12. cap. 2. n. 200. 203. Peccaret contra paupertatis votum Religiosus, si Superiori volenti concessum peculium revocare, resisteret, aut paratus non esset illud ad ejus nutum a se abdicare; modo aliunde satis illi providatur secundum consuetudinem Ordinis, & personæ qualita-

litatem: si enim ex communi penumine sibi prospiciendum sciret, nequam peculium dimittere teneretur. n. 204.

84. In aliquibus Religionibus quicquid acquirit Religiosus, acquirit Monasterio, in quo Professionem emittit, & ejus filiationem habet: in aliis, ut & in nostra semper acquirit Monasterio, in quo non ut Hospes, sed Conventualis residet. Si Religiosus cujuscunque Ordinis eum debitis licentiis ad alium Ordinem transeat, quæcunque bona, quolibet modo ante transitum acquisita, ad primum Ordinem pertinent, tam quoad proprietatem, quam quoad usufructum. Immo in nostra Religione si de uno in alium Conventum Religiosus transferatur, omnia bona ab ipso acquisita ante transitum, pertinent ad priorem Conventum. Idem dicendum de Monialibus quæ transferantur ad aliud Monasterium, quæ non debent suam asserere dotem, nec peculium proprium quod habebant. Quod si translatio fiat ad utilitatem, & instantiam prioris Monasterii, obligabitur istud ad assignanda alimenta sufficientia. Tract. 12. cap. 2. num. 205. 206.

85. Religiosus beneficiarius, in casu quo omnino eximitur ab Obedientia Prælatorum, tunc omnia quæ acquirit, non Monasterio sed Ecclesie, cui deservit, acquirit, habens plenam administrationem in se, ut ea in pios usus expendat; vel (secum deservit si assumatur ad aliam Ecclesiam, quia cum tali conditione ei conceditur administratio. At si Monasterio maneat subditus, acquisita ex rebu Ecclesie, & suis operibus sunt ipsius Ecclesie cui intersit. Cætera vero quæ ex legato, hereditate, aliove titulo sibi obveniunt, acquirit Monasterio, si istud capax sit successione, aut legati: sin minus, ipsi Ecclesie adjudicantur: Post mortem vero talis Religiosus omnia bona sua Cameræ Apostolicæ applicantur. Tract. 12. cap. 2. n. 207. Verus est, Religiosum ad Episcopatum assumptum non esse dominum bonorum patrimonialium, aut quali pa-

trimonialium, vel Ecclesiasticorum, sed esse solummodo administratorem, & dispensatorem habentem jus ad illa distribuenda dum vivit, juxta præscriptum sacrorum Canonum: ac proinde non posse, abique gravi peccato, & onere restitutionis illa expendere inter consanguineos, & amicos, vel in usus profanos: ad quam restitutionem tenentur etiam recipientes. Talium bonorum dominium est apud Ecclesiam in qua degit: habet tamen potestatem ea transferendi ad aliam, ad quam de novo assumitur, vel ea expendendi in quodlibet opus pium. n. 160. 161.

86. Religiosus Apostata omnia acquirit proprio Monasterio, sive per industriam, sive per hereditatem, sive per legatum capax hereditatis. Quod si Monasterium non sit capax hereditatis, vel legati, succedunt hæredes ab intestato ipsius testatoris. Si illegitime in alia Religione se collocet, & Prælatum eum recipientem sit conciliis illegitimi ingressus, adhuc acquirit priori Ordini; nisi forte aliquid contemplatione posterioris Ordinis, vel Monasterii recipiat; hoc enim reputatur, non ipsi, sed Monasterio donatum. Si autem posterior Religio cum bona fide recepit, illi acquirit quantum illius Religio acquirit, & ea quæ ex solis rebu posterioris Religiois, vel ex rebu, & operis simul acquirit: quæ vero ex solis operibus, vel per donationem acquirit, prior Monasterio acquirit. Tract. 12. cap. 2. n. 208. Religiosus iuste, & legitime expulsus habet administrationem bonorum, quæ acquirit ex præsumpta concessione Religiois, vel Ecclesie: de illis tamen testari nequit; nec potest saltem licite ea in usus vanos, & superfluos expendere. n. 209. Dominium bonorum, quæ expulsi acquirit est apud Monasterium, a quo expulsi sunt: at si post expulsionem assumatur ad Episcopatum, vel beneficium, cedunt Ecclesie, ad quam assumptus est. n. 210.

87. Religiosi rerum spiritualium dominium habere possunt: Unde Religiosus beneficiarius dominium, aut quali dominium

minium suorum beneficiorum habent, & possunt agere nomine proprio, ad eorum dominium, & possessionem recuperandam. Possunt etiam agere super iure eligendi, quod sibi competit; nec non super iure mandandi in tali Monasterio, vel in tali officio. Tract. 13. cap. 2. n. 193. Possunt Religiosi accipere, & sibi retinere Reliquias Sanctorum, Agnus, & similia, & de iis disponere absque licentia, & absque paupertatis lesione, quia non sunt res pretio estimabiles. At requiritur licentia Prælati saltem præsumpta ad accipiendum, emendum, seu retinendum Cruces, imagines, coronas, &c. quia pretio estimabilia sunt: hæc tamen licentia rationabiliter præsumitur, quando ad ea distribuenda inter Beneficarios Ordinis accipiuntur. num. 194. Habet Religiosus verum dominium in sua manuscripta, sive proprio sive alieno studio elaborata, sive ab aliis donata, eaque potest secum ferre, aliis donare, comburere, aut de iis disponere causa mortis, aliave circa illa, proprietarii munia exercere, absque Prælati licentia: ita praxi, & communi usu, & consuetudine Religiosum etiam reformatarum; & peccat Prælati, qui sine iusta causa alicujus Religiosi scripta igni mandat, vel alieno nomine, sine auctoris consensu in lucem edit. num. 195.

88. Potest Religiosus pro amico Missas celebrare, (si in eius Religione non detur obligatio quotidie celebrandi juxta intentionem Prælati,) etiam si sciat, ipsum pro talibus Missis stipendium accipere. Non potest tamen Religiosus stipendium pro Missis accipere, illudque amico dare, quia stipendium acceptum acquiritur monasterio. Tract. 13. cap. 2. n. 196. Habet etiam Religiosus dominium piorum operum, & exercitiorum suorum, ut orandi, prædicandi, legendi, necnon omnium actionum suarum naturalium, & supernaturalium, que licet cadant sub voto obedientie, nec exerceri valeant in alterius obsequium, sine Superioris licentia, non tamen cadunt sub voto paupertatis. Tract. 12. cap. 1. num. 196. Artefactum, v. gr.

picitura, sculpsura, vel aliud quodcumque opus a Religioso elaboratum, animo sibi ad usum retinendi acquiritur Monasterio, nec illud alteri donare potest, absque licentia. Religiosi Choro non deputati, si debitis horis pro Monasterio laboraverint, poterunt absque paupertatis violatione, una vel altera hora pro amico laborare. n. 197. Religiosus Chorista potest pro amico pingere, vel alia artefacta elaborare, si hic desiderat materiam v.g. colores, &c. absque violatione paupertatis; & si ei præceperit Superior ne pro aliis laboret; peccabit quidem laborando contra votum obedientiam, non vero contra paupertatis votum. n. 198, 199.

89. Mortaliter peccat Religiosus contra votum paupertatis, furtime reus est, si quid in notabili quantitate, absque debita licentia ex bonis Monasterii, aut ex sibi ad usum concessis, aut ab extraneis datis, etiam manente dominio apud ipsos, usu vero independente apud Religiosum, accipiat, retineat, occultet, vel quovis alio modo Superioris liberam dispositioni subtrahat: si commodet, mutuet, aut commodatum, vel mutuum recipiat, permutet, expendat, donet, aut quomodolibet distrahatur, vel alienet: si quod sibi ex iustitia debetur remittat; & tum ipse Religiosus distrahens, tum ab eo recipientes ad restitutionem tenentur; non solum enim reus est furis, qui rem, sed etiam qui illius usum invito domino accipit, eaque ut re propria utitur; vel de illa disponit. Tract. 13. cap. 6. num. 12. 5. 12. 21. 32. 34. Sed si Prælati vel ex impotentia, vel ex malitia subdito denegat necessaria ad victum, vestitum, curationem, iter, &c. secundum cuiuslibet Religiosi conditionem, vel Religionis consuetudinem, poterit ipse subditus absque peccato ea clam accipere ex bonis Conventus, aut ab extraneis data, & illis absque licentia uti, juxta suam necessitatem. Mortaliter vero peccat Prælati Mönasterii observantionis, in quo juxta legem, vel consuetudinem omnia necessaria subditis tribuuntur, si possit & negligat eis providere. n. 344.

90. Non peccat Religiosus, si res ab extraneo oblata nolit recipere, aut donanti dicat se ejus nomine aliis daturum; quia sic non ipse sed donans dat eis per manus talis Religiosi. Potest etiam, absque voti lesione recusare gratiam, aut beneficium, & avertere ne instituat hæres aut legatarius, & rogare ut donatio non sibi, sed amico, aut consanguineo fiat, eique legatum, vel hæreditas relinquatur: non enim vi voti obligatur ad acquirendum, sed ad non accipiendum, vel alienandum sine licentia. Similiter non peccat si rem oblatam accipiat, ut Superiori tradat. Nec etiam si aliquid a seculari petat, absque licentia; dummodo cum animo non recipiendi in se dominium, & non utendi nisi prius obtemperata licentia. Religiosus autem sine licentia rem ab amico accipiens, & eam cum aliis rebus ex licentia habitis palam expositam in cella retinens, supposita gravitate materiae graviter peccat; quod enim talis res a Superiore videri possit; non sufficit ad licentiam tacitam sive præsumptam. Tract. 13. c. 6. n. 15. 16. 17. 22. 23.

91. Peccat Religiosus contra votum, si rem ex Superioris licentia habitam artificiosè celet, ne a Superiore auferatur: secus si non ideo celet quia timeat eam, rem autem dandam, sed ad vitandam confusionem, cum timeat reprehendi ob eam, quam ex licentia tantum præsumpta habet; vel si absque licentia ulla habet, ne ut proprietarius habeatur, paratus eam a se abdicare ubi opportunitas fuerit, vel licentiam obtinere. Ex quo inferitur non peccare mortaliter Religiosum, qui verb. grat. post mensuram iter acturus est, & in proprio cubiculo, seu cella res paratas ad iter occultat, vel apud alium Religiosum, vel secularem reponit, non ex timore, quod eas Prælati auferat, sed ne auferantur ab aliis. Non peccat contra paupertatis votum Religiosus, qui rem quam habet ex licentia Prælati Superioris occultat Prælati inferiori; quia in tali casu Prælati inferior se habet sicuti quilibet alius privatus. Tract. 13. cap. 6. n. 18. 19. 20.

92. Licet Religiosus donationes gratiosas facere nequeat absque Superioris licentia, poterit tamen ex bonis sibi ad usum concessis, aliquas donationes remuneratorias, pro beneficiis acceptis facere. Insuper donare, & accipere potest, etiam in magna quantitate, omnia que in Religione communiter dari, & accipi solent videntibus, & non contradicentibus Prælati, sive de bonis ipsi ad usum applicatis, sive de bonis Conventus. Consuetudo enim, scientibus, & non contradicentibus Prælati introducta, censetur secum asserere tacitam, & præsumptam licentiam. Tract. 13. cap. 6. num. 24. 25. Verius est Religiosum sibi subtrahentem de sibi traditis ad usum probitu, & vestitu; vel itinere; non posse ex his elemosynas, vel donationes accipere, maxime quando Religiosus omnia necessaria sine taxa conferuntur; bene vero si Religiosus pro prædictis certa quantitas assignetur, ultra quam nihil ultra tribuatur; nec de traditis rationem reddere teneatur. n. 27. 28.

93. Procuratores, Economi, alique Officiales Conventus non possunt elemosynas, vel donationes facere, aut sumptus extraordinarios, etiam in commodum Monasterii, ultra id quod sibi a Superiore concessum est, & peccatum mortaliter, nisi ex ignorantia, inadvertentia, vel parvitate materiae excusentur. Tract. 13. cap. 6. num. 30. Ceteri Religiosi nullas elemosynas, aut donationes facere possunt, absque expressa, vel tacita licentia Superioris: In tribus autem casibus datur tacita seu præsumpta licentia: & primo in extrema indigentia necessitate: secundo in magna necessitate, si non pateat aditus ad Superiorem; tertio: quando Religiosus degit ex legitima licentia extra Monasterium, causa studiorum, peregrinationis, aut alicujus negotii; dummodo sint moderate. Censetur etiam permixta in omnibus Religionibus quædam leves donationes sicut amicis, consanguineis, & benefactoribus in signum amicitie, & gratitudinis, vel ad conciliandum amorem erga Religionem. n. 31.

94. Res pretio estimabiles nequit Religiosus, salvo voto paupertatis, absque legitima licentia commodare, mutare; vendere, aut permutare, sive intra, sive extra Monasterium, etiam ex his quae sibi ad usum sunt applicatae, nisi in rebus parvi momenti, & crebrius occurrerentibus; quia in his censetur dari tacita licentia. Etiam in rebus magni valoris ad usum Religiosi concessis, non censetur rationabiliter invitus Praelatus, si eas mutare, vel commodare per breve tempus persona, intra, vel extra Conventum, de qua certus sit quod restituatur, sive sint libri, sive vestes, sive pecuniae. Tract. 13. cap. 6. num. 32. 33. Ut mutuo Religiosus aliquid accipiat requiritur saltem tacita Superioris licentia, quae semper praesumitur adesse in rebus parvi momenti: censetur etiam in rebus gravibus, necessarii tamen ad usum, quibus debet Religio providere, si non detur facilis accessus ad Praelatum. In mutuo autem accipiendo sine licentia, major quantitas requiritur ad peccatum mortale, quam in alienationibus. Commodatam accipere sine licentia vix unquam erit mortale. num. 34. Donare, vendere, aut alio modo alienare sub conditione: si Praelatus consenserit; aliter nihil valet, non est contra votum paupertatis. num. 35. Si Religiosus res magni momenti sibi ad usum concessas cum extraneo, aut cum Religioso etiam ejusdem Conventus absque licentia commutet; peccat mortaliter, juxta probabiliorum licentiam. Concessa uni Religioso licentia ad donandum, alteri qui ejusdem Praelati subditus est, non indiget nova licentia ad accipiendum. num. 37. 41.

95. Sicut in aliis praecipis, & votis, ita & in hoc paupertatis voto materiae perditas excusat a mortali. Furta Religiosorum ex bonis Monasterii comparantur furis filiorum, ex bonis parentum mediocriter divitum: Ideoque quod in filiis reputatur materia gravis pro furto respectu parentum mediocriter divitum, erit etiam materia gravis, proportionem servata, pro furis Religiosorum ex bonis

Conventus, sive mediocriter divitis; sive etiam pauperioris; Conventus enim pauperes plures elemosynas habent. Major autem quantitas requiritur ad mortale, si Conventus valde divites sint, quam si pauperes; major insuper, si Religiosus donet; aut sibi accipiat ex bonis ab extraneis datis, quam si ex bonis communibus Monasterii: & adhuc major si donet Religiosus ejusdem Conventus, quam si aliis alicui Conventus. Tract. 13. cap. 6. num. 43. 44. Aliqui gravissimi Doctores assignant pro materia gravi lex argenteos; alii duos auros, seu 26. Regales; alii quatuor argenteos; sed in hac re iudicio Regularem standum est. num. 46. 47. Regulariter mortale non est, rem aliquam ex loco publico Monasterii ad usum temporaneum, etiam per multum tempus accipere, ut v. gr. librum ex Bibliotheca; nisi sit res cuius usus fit valde frequens aliis, vel alicui applicatus. num. 49.

96. Peccat mortaliter Religiosus qui modica furando, vel donando pervenit ad magnam quantitatem, si praetorium furtiorum memor sit, nec ei expresse vel tacite fuerint condonata, aut jam restitutionem fecerit. Tract. 13. cap. 6. num. 50. 53. Si Religiosus eculenta, vel poculenta ab extraneis accipiat ex donatione, etsi sint in magna quantitate, vel magni valoris mortaliter non peccat contra votum paupertatis, quia Praelatis non censetur dilipere quoad substantiam, sed tantum quoad modum: poterit tamen esse peccatum mortale contra obedientiae votum, si hoc fit sub gravi prohibitum in Regula, vel constitutionibus. Res comestibiles Monasterii in magna quantitate simul subripere est peccatum mortale. Similiter est peccatum mortale ex comestibilibus ordinariis paulatim furari, ut reserentur ad ipse accipiendum cum libuerit, si perveniat ad magnam quantitatem. num. 55. 56. 57. Non est mortale si ex ordinariis eculentis Monasterii subripiat Religiosus, etiam si repetitis vicibus per plura furtula perveniat ad magnam quantita-

titatem sufficientem ad mortale, si tantum accipiat ad usum praesentaneum; nam in tali casu Praelatus solum censetur invitus quoad modum. Secus dicendum de eculentis extraordinariis referendis pro infirmis, pro hospitibus, pro recreatione &c. num. 58.

97. Aliud, & praecipuum caput unde excusantur Religiosi a transgressione voti paupertatis, est: Superioris licentia. Tract. 13. cap. 6. num. 59. Triplex est licentia: expressa, qua Superior verbo vel scripto expresse facultatem concedit aliquid dandi, recipiendi &c: tacita sive praesumpta, seu interpretativa, quando scilicet rationabiliter censetur adesse Praelati consensus ad aliquid dandum &c.; ad quam reducitur epitecia; & virtualis, quae in alia expressa continetur, ut si licentia concedatur ad iter faciendum, censetur etiam concessa ad omnia, quae necessaria sunt pro tali itinere: si officium imponatur, intelliguntur concessa quae tali officio conveniunt, & ab habentibus illud fieri solent. num. 60. In Religionibus in quibus nullum est praecipuum seu lex, ne quis absque expressa licentia quidquam accipiat, aut donet &c., sufficit tacita licentia ad dandum &c. absque peccato mortali, maxime si Superior adiri non possit, & urgeat occasio; & etiam si adiri possit, si rationabiliter praesumatur id velle: multoties tamen erit veniale, quia Superior saltem quoad modum invitus praesumitur. nu. 61. Si tota ratio licentiae praesumptae sint, quia Superior commode adiri non potuit, nec res consumpta est, & adhuc factum potest a Superiore emendari, teneatur qui cum tali licentia operatus est, eum adire cum primum potest: locus si res consumpta sit, aut si rationabiliter credidit talem esse Superioris voluntatem. n. 62.

98. Si detur in Religione lex, aut praecipuum prohibens sub mortali dare, aut accipere &c. sine expressa licentia, erit peccatum mortale contra votum paupertatis accipere, aut dare absque ea, vel veniale, si prohibeatur sub veniali. Tract. 13. cap. 6. num. 65. Faci-

tumitas Praelati videntis, & non contradicentis, si sit pura permisso ob timorem perturbationum, vel majoris mali, aut quia impedire nequit, non habetur pro tacita licentia; bene vero si taceat quando facile, & absque ulla timore contradicere potest. num. 66. Praesumens probabiliter Praelatum licentiam concessurum, si peteretur, non excusatur a transgressione voti paupertatis, si det, accipiat &c. eo inconsulto, quando commode adiri potest. num. 69. Adesse autem censetur virtualis, seu actualis voluntas Superioris ex habituali deducta excusans a peccato mortali: primo. In rebus levibus, & ordinariis contingentibus, vel quando ita est affectus ad subditum, ut non graviter ferat, si aliquid donet, vel recipiat: secundo. Quando non facile Superior adiri potest: tertio. Si datio vel acceptio cedat in utilitatem Conventus: quarto. Quando subditus ob verecundiam, timorem, vel aliam rationem, difficultatem magnam habet in petenda licentia, quam si peteret, proculdubio obtineret. n. 71.

99. Ut licentia excuset a transgressione voti paupertatis, debet esse voluntaria, legitima, & iusta: quare nihil valet licentia dolo, fraude, aut metu extorta, si quoad rei substantiam est, alioquin ex his modis involuntaria. Idem dicendum de licentia importunis precibus obtenta. Est autem licentia fraude, & dolo extorta si petens taceat ea, quibus expressis non concederetur; aut fingat ea, ob quae solet concedi: locus si taceat ea, ob quae negari non solet; aut falso exprimat ea, ob quae non quidem conceditur, sed facilius conceditur. Nec pariter erit dolosa licentia cum verb. grat. Religiosus sciens a nullo Praelato concedendam licentiam ad accipiendum, vel expendendum, eam petit a Priore pro 20., a Provinciali pro 30., & a Generali pro 50. etiam si nulli eorum manifestet licentias ab aliis obtentas. Nec operatur ex involuntaria licentia Religiosus habens facultatem expendendi aliquid summam in usus determinatos, si eam expendat in alios usus, dummodo non confer Praelatum

non licentiam dare, nisi ad illos usus determinatos Tract. 13. cap. 6. nu. 74. 75. 76.

100. Superior legitimam licentiam concedere valens est Prælati immediatus, vel eo, ultra diem naturalem absente, eius Vicarius, & similiter Abbatissa habens administrationem temporalem: Provincialis, Generalis, Summus Pontifex, equique Nuncii. Licentia a Prælato maiore negata potest ab inferiore obtineri, etiam si id non exprimitur. Tract. 13. cap. 6. num. 76. 77. 78. Licentia absque limitatione concessa, non expirat expirante gubernio concedentis, neque cessante causa adæquata concessionis, num. 79. Ut licentia iusta sit debet esse ex sufficienti causa petita, & concessa. Licet peccet subditus absque iusta causa petendo licentiam, & etiam Prælati concedens; ea tamen obtenta non peccat, si cum eo operetur. num. 80. 81. Nulla est & invalida licentia ad usus profanos, & turpes concessa: immo nec ipse Prælati potest Monasterii bona in tales usus expendere. n. 82.

101. Religiosus res superfluas habens ex licentia tacita, vel expressa, nisi adsit excessus notabilis, non peccat mortaliter. Probabilis est eum qui habet licentiam generalem ad expendendam aliquam summam, prout ei placuerit, peccare contra votum paupertatis, si expendat in usus turpes, vanos, vel superfluos, & teneri ad restitutionem, tantam, quam recipientem; nisi rationabiliter præsumatur Religionem debitam remittere, vel nisi Religiosus mutato animo gratiose, & in elemosinam donare intendat, quæ turpiter dat. Tract. 13. cap. 6. num. 86. Prælati sicut aliis licentiam dare nequit, sic nec ipse in vanos, superfluos, aut illicitos usus expendere potest. num. 88. Prælati immediatus eas expensas potest facere, que in commodum, decentiam, & splendorem Monasterii cedunt, insuper & elemosinas facere, sed iuxta præscriptum sanctorum legum. Potest etiam ex gratitudine in remuneracionem obsequiorum, & ad conciliandos animos beneficiorum,

aliquas donationes facere. Remuneratio autem poterit in quarta parte excedere beneficium. Quoad has donationes aliquid plus conceditur Provincialibus, & adhuc plus Generalibus. num. 89, 90. 91.

102. Ex delicto cuiuslibet Religiosi particularis ut talis, etiam si Prælati sit, Monasterium nullam contrahit obligationem restituendi, vel satisfaciendi, nisi ex eius delicto commodum accepit Monasterium, vel ditius factum fuerit; ipse autem Religiosus qui damnum intulit tenetur damnicato satisfacere, vel ex peculio, si illud habeat, (vel ipso nolente, Monasterium ex tali Religiosi peculio,) vel suis operis, & laboribus ex supererogacione factis, non autem ex rebus, vel actionibus que transferuntur in ius Monasterii. Tract. 12. cap. 2. num. 217. Pro contractibus, & obligationibus quibus se obtinuerat ante Professionem, tenetur Monasterium querens bona ipsius accepti, vel hereditatem adiri, dummodo dicta bona subsistant; quod si non sufficiant, probabile est non teneri Monasterium ex propriis satisfacere, nec teneri Prælatum dare licentiam, ut Religiosus labore ad satisfaciendum. n. 212. 214.

103. Monasterium tenetur obligationibus, quas contrahit subditus, vel Prælati de communitatis consensu tacito, vel expresse. Tenetur etiam solvere mutuum a Prælati acceptum, ex intentione illud infumendi in utilitatem Monasterii, etiam si mutato animo eas pecunias male expendit. Tenetur etiam solvere que Religiosus extra Monasterium, ex legitima licentia manens expendit pro itinere, sustentatione, curatione. Tract. 12. cap. 2. num. 215. Religiosus cum debita licentia contrahens, obligaturum in conscientia, tum etiam civiliter; nec eius Superior, aut successores possunt talem obligationem irritare. num. 216. Si absque expressa, vel tacita licentia contrahat, naturaliter tantum obligatur quoad contractus concernentes actionem personalem, quandiu Superior non restituat locus quoad alios contractus, qui infu-

insuper nulli sunt ex parte utriusque contrahentis. n. 218.

104. Non potest Religiosus absque Prælati licentia, etiam ex proprio peculio ea ludo exponere, quæ non possent donare; & si ludens amittat, tam ipse quam qui lucratus est ad restitutionem tenetur. Tract. 13. cap. 6. num. 92. Aliquam modicam quantitatem, ludo licito, Religiosus exponere licet; ad hoc enim præsumitur adesse tacita Superioris licentia. num. 94. Ludis prohibitis a iure, vel statuto particulari Religiosis, vel ludo scandaloso non licet Religiosis ludere, nec parvam, nec magnam quantitatem; nec possunt Prælati ad hoc licentiam concedere. A iure prohibiti sunt ludus alearum, & taxillorum, & omnes ludi fortuiti. Quamvis possint Religiosi, etiam absque peccato veniali, recreationis gratia ludere chartis lutoris, aliquam modicam pecuniam, in illis Religionibus, in quibus tales ludi usu, & consuetudine permixti sunt, secluso scandalo, aut præcepto in contrarium; ut in Religionibus reformatis, in quibus non sunt in usu, erit peccatum mortale ludus alearum, taxillorum, & chartarum pecunia exposita. Et in his Religionibus, si ludis viam aperire, sub quoocunque pretextu erit peccatum mortale. num. 95. Non potest Superior valide licentiam concedere subdito, ut magnam pecuniam summam ludo exponat; nec ipse Superior exponere potest. n. 96.

105. Recipiens per donationem gratiosam a Religioso, qui absque expressa, vel tacita licentia dedit aliquid in notabili quantitate, tenetur restituere totum, si extet, aut si mala fide consumpsit; si vero bona fide consumpsit, id in quo factus est ditior; & in eius defectum, ipse Religiosus qui donavit. Si vero recepit per contractum onerosum emptio, siue venditionis, & contractus fuit æqualis nihil tenetur restituere. Potest autem Religiosus se, & recipientem a restitutionis onere liberare, si quantitatem illam quam dedit petat ab amico, & tribuat Monasterio. Tract. 13. cap. 6. num. 99. Religiosus qui absque debita li-

centia, ex bonis Monasterii aliquid expendit in notabili quantitate, tenetur id restituere, expendendo in utilitatem Conventus tantum ex bonis sibi ad usum concessis, saltem aliquodum non remaneat restituenda, nisi materia levis; licet enim hæc nequeat proprie dici restitutum, cum ex propriis fieri debeat, si tamen debet meliori modo quo potest. Tenetur etiam restituere que sibi ad usum, absque licentia de bonis Monasterii applicavit. num. 100. Tenetur etiam ad restitutionem Religiosus, ex cuius culpa, & incuria res sibi ad usum concessæ, vel quarum custodia, administratio, & dispensatio ei est commensata, pereunt, & deteriorantur. num. 101.

106. Quodcumque subditus, ob parvitatem materie, excusatur a culpa gravi, nec ipse nec ab eo accipiens tenetur saltem sub mortali ad restitutionem. Quoties subditus potest ex tacita, præsumpta, seu interpretativa licentia alienare, vendere, aut expendere, non datur obligatio restitutionis. Quoties Religiosus bona fide consumpsit, ex bonis Monasterii; putans sibi licitum esse, re non extante non tenetur restituere, nisi id in quo factus est ditior. Tract. 12. cap. 2. num. 102. Qui non habet pecuniam sibi concessam, ut in Religionibus reformatis, non tenetur, ut restitatur, sibi subtrahere ex concessis ad usum, vel ab amicis procurare, sed excusatur ut impotens. num. 103. Cessat in Religioso obligatio restitutionis ex remissione Superioris tacita, vel expressa facta ex iusta causa in re, de qua potest dispensare. Similiter si Religiosus obnoxius restitutionis, curet ut amicus secularis summam, quam gratiose daturus erat Monasterio, mutato animo eam det ad solvendum debitum Religiosi, num. 105. Qui a Religioso indebitè recepit, sufficit si restituat eidem; at si timeat illam contra Prælati voluntatem ea se iterum abuturum, debet reddere Superiori. Quando Religiosus ab extraneo accepit absque licentia, si Prælati ratam habeat donationem, ea res reddenda est Monasterio.

rio, si vero Superior nolit ratam habere, restituenda est ei qui dedit; & si Religiosus mala fide consumpsit, ex proprio peculio satisfacere tenetur, num. 106.

107. Licet omnis qui contra votum pauperatis operatur, proprietarius in rigore dici possit: in ordine tamen ad incurrendas poenas in iure statutas, ille solus dicitur proprietarius qui convincitur esse res, vel pecunias ad suum usum apud se habere, abique licentia. Si quid ex particularibus Religionum statutis, prohibetur sub poenis proprietariorum, tale delictum dictis poenis puniendum est. Tract. 13, cap. 6, num. 6. Prætermissis poenis ex particularibus Religionum constitutionibus contra proprietarios assignatis, ex iure communi proprietarii convinci de crimine, incurunt poenam privationis vocis activæ, & passivæ, post sententiam tamen iudicis. Secunda poena est expulsiōnis a Monasterio: sed hoc ius, ablata poena, correctum est per decretum Urbani VIII. 21. Septembris 1624. Tandem Religiosus proprietarius convincitur, si postquam fuit admonitus, inveniatur in morte habere pecuniam, cuius retentio nullo modo exculari possit, ita ut conficit, quod impoenitens obierit, privatur etiam Ecclesiastica sepultura, & sepelitur in sterquilino cum parte pecunie a se possessæ, num. 7. §.

§. II.

De voto solemnī castitatis, & etiam de voto simplici.

108. Votum solemnē castitatis duplex est: aliud quod emittitur in receptione sacrorum Ordinum; & aliud quod fit in Professione Religiosa; & utrumque convenit in tribus effectibus, quorum primus est; Sponsalia ante illud contracta dissolvere, & subsecuta ad ipsum irritare: secundus est, Matrimonium subsequens irritare: tertius, omnem actum venerem internum, & externum prohibere, qui omnibus extra Matrimonium Prohibitus est. Differunt autem, quia

votum castitatis in Professione emissum, dissolvit Matrimonium ratum præcedens, secus vero votum castitatis Ordinibus annexum. Tract. 15, cap. 6, num. 19. 20. Religiosus inducens alium Religiosum ad violationem voti castitatis, peccat mortaliter contra castitatem, in ea specie ad quam inducit, & etiam sacrilegii, ratione voti illius Religiosi, non vero ratione voti proprii: & si tale peccatum contra castitatem sit reservatum, non incurrit reservationem; quia sola castitas propria cadit sub voto proprio, & sub reservatione, n. 22.

109. Religiosus in sacris constitutus violans castitatem, sufficit quod in confessione dicat: se peccasse contra votum castitatis, in tali vel tali specie, etiam si sit Presbiter, aut Episcopus, præcisā scandali circumstantia. Mulier rem habens cum Sacerdote seculari, vel Regulari sufficit quod dicat: rem habuimus persona habente votum castitatis; nam quod votum sicut simplex aut solemnē, non addit peccato diversitatem specificam, sed tantum accidentalem, & est circumstantia mere aggravans intra eandem speciem. Tract. 15, cap. 6, num. 23. Religiosus peccans contra castitatem cum Religioso, tenetur in confessione explicare etiam complicitas votum, num. 24. Peccatum contra castitatem, ut fornicatio, adulterium, sodomitia in Religioso, si sit probabile periculum quod publicetur, vel si peccans sit persona incauta, temeraria, vitis dedita, ita ut inde timeatur communitatis dedecus, est peccatum contra bonum commune, minime vero his secularibus, n. 26.

110. Votum simplex castitatis aliud est quod in aliqua Religione cum Professione simplici emittitur, de quo hic non loquimur; aliud quod a secularibus emittitur, ex amore huius virtutis; & de hoc data occasione aliqua subiungemus. Hoc votum potest esse vel abolutum, vel conditionatum; vel ad tempus, vel perpetuum, vel parziale, vel totale. Abolutum est quando nec determinatur tempus, nec materia, & hoc obligat

obligat omnitempore ad abstinendum ab omni actu venerem interno vel externo. Conditionatum est quod solum obligat conditione impleta. Ad tempus quod solum obligat pro determinato tempore. Perpetuum quod obligat pro omni tempore. Parziale, quod obligat tantum ad y. g. non se polluendum, vel non fornicandum, &c. Totale, ut quando abolutum promittitur observantia castitatis. Tract. 15, cap. 6, n. 27.

111. Votum simplex castitatis licet non irritet Matrimonium, illud illicitum reddit; sponsalia autem subsequenter irrita, & invalida reddit. Si quis post tale votum contrahat Matrimonium, poterit post bimestre debitum reddere uxori; si vero intra bimestre consummaverit, sive petendo, sive reddendo, mortaliter peccabit; Matrimonio tamen illicito, intra bimestre consummato, poterit deinceps alteri reddere, non tamen petere. Tract. 15, cap. 6, num. 29. Igitur habens votum castitatis, si contrahat matrimonium tenetur, ex vi voti, abstinere a petitione debiti, reddere tamen poterit, & tenebitur coniugi expresse, vel tacite petenti: secus si conjux non habens votum, ob aliquam causam jus petendi amittat; Votum habens, mortua conjuge, non potest licite nubere; & si etiam vivente conjuge, cum alia peccet, committit sacrilegium, n. 30.

Vovens virginitatem si sit sumptam, prout importat integritatem claustrī Virginalis ex semel amissa votum cessat, & potest libere nubere: At si vovens virginitatem id non expresse voluit, & intendit, censetur vovisse castitatem abolutam, n. 31. Opinio docens, cum qui emittit votum simplex castitatis non adstringi, nec obligari ad illud, si maxima stimulus carnis agitur, non est practice probabilis, n. 35.

112. Votum castitatis integræ, & perpetuæ abolutæ, & libere emissum est summo Pontifici reservatum; secus si sit votum non nubendi, non fornicandi, non se pollucendi, &c. vel si sit generale, vel conditionale, ut si hoc fecero; si in voto castitatis adstrictus: si

fit disjunctivum, ut voveo vel castitatem vel jejunium in pane & aqua per annum, etiam si jejunium impossibile redderetur: si sit virginitatis strictæ sumptæ, vel ad tempus: si sit votum vovendi castitatem, aut assumendi Ordines Sacros: & denique si votum castitatis reservatum, iam fuit a Summo Pontifice commutatum. Similiter non est reservatum votum castitatis a conjugato emissum, cum licentia alterius conjugis, etiam si uterque segrum, cum alterius licentia illud emiserit. Eset tamen reservatum, si uterque simul communi consensu per modum contractus castitatem voveret, seu per modum reciproce conventionis: facio ut facias; quia sic voventes obligant se ad abolutam, & integram castitatem. In hoc autem casu, si alter alteri remitteret renunciacionem illam juris petendi, & reddendi debitum, esset quidem sacrilega talis remissio, valida tamen; & uterque reddere teneretur petenti, sed non licite petere posset: & non esset amplius reservatum. Tract. 15, cap. 6, n. 38. In voto castitatis abolutum, si necessitas adsit, & sit periculum in mora, poterit Episcopus dispensare, non quidem absolute, sed prout necessitas postulerit, num. 39.

§. III.

De voto solemnī obedientiæ.

113. Obedientia est virtus moralis que reddit animum promptum ad obtemperandum legitimo Superiori, cuiusque iussu adimplenda. Tract. 15, cap. 6, n. 40. Quatuor sunt conditiones perfectæ obedientiæ. Prima, Quod sit cæca, tum ad inspicendum Superioris defectus; tum ad rationes præcepti scrutandas. Secunda, Quod sit prompta ad exsequendum. Tertia, Quod sit fortis in aggrediendo, & perseverando. Quarta, Quod sit humilis, n. 41. Quatuor etiam sunt gradus. Exterius exequi quod præcipitur. Voluntarius propriam voluntati Superioris submittere. Iudicium proprium iudicio Superioris.

perioris subdicere. Hæc observare non volumus in iis quæ Superior iusserit tacite, vel expresse, sed etiam in iis, quæ fieri desiderant, n. 42. Obedientia solis virtutibus Theologicis, & Religiosis locum cedit, & consequenter omnibus virtutibus moralibus præstantior est. Votum quoque obedientiæ, aliis duobus substantialibus votis præstantius est. n. 43.

114. Obedientiæ Religiosæ est promissa, quæ Religiosus propriam subditicium voluntatem Prælati Regulari, se obligat ad parendam ei in omnibus, quæ possunt cadere sub virtute Obedientiæ. Duplex est: alia perfectioris, quæ se extendit ad omnia, quæ contra Deum non sunt: alia imperfectioris, quæ votorum, & regularum terminis coarctatur. Tract. 15. cap. 64. num. 44. Ex triplici capite tenetur Religiosus obedire Prælati, ex vi traditionis sui ipsius: ex vi voti: & ex vi Ecclesiasticæ jurisdictionis. nu. 46. Neque sub veniali tenetur subditus exequi voluntatem Prælati, nisi per mandatum explicatam. num. 47. Præceptum Prælati inferioris contrarium præcepto Prælati Superioris non obligat. Præcepta Prælatorum obligant Religiosos, etiam si sint extra Monasterium, vel extra Provinciam. nu. 52. Quando subditus tenetur sub mortali obedire: unde cognoscendum quod mandatum obliget sub gravi: an Prælati possint materiam gravem sublevi, vel materiam levem sub gravi præcipere: an possint ad adus internos obligare: Vid. Tract. 1. sect. 77. §. 1. 82. &c. & in hoc tract. sect. 120. num. 81. 82. 83. &c.

115. Objectum proximum obedientiæ est præceptum Superioris mandantis, vel prohibentis. Ex voto non obligatur Religiosus ad obedientiam formalem, sed ad exequendum actum ex motivo specialis obedientiæ, seu quia præceptum, sed solum ad executionem rei præceptæ, seu ad obedientiam materialem. Obligat tamen votum ad non-contemnendum Superioris præceptum, vel legem; & hic contemptus est peccatum mortale semper, & in quacunque etiam parva materia. Censetur autem contemnere qui

mandatum, vel legem transgreditur, non ex cupiditate, vel negligentia, sed quia Regulæ, aut Superiori subditi non vult, aut ut ostendat se nihil facere legem, aut Superioris mandata. Tract. 15. cap. 6. num. 53. 54. Objectum remotum sunt omnes res, quæ sub obedientia cadere possunt. nu. 55. In omnibus Religiosis eadem est obedientia secundum intrinsicam, & essentialia: quia in omnibus vovetur obedire secundum Regulam, constitutiones, & consuetudines Religionis. n. 56.

116. Prælati illiciti præcipienti, obedire non potest Religiosus. Si res inutiles, vanas, indifferentes, & nullo modo ad institutum conducentes præcipiat, obedire non tenetur subditus. Tract. 15. cap. 6. n. 57. Dubitans an tenetur jejunare, a carnibus abstinere, Officium recitare, Missam audire, &c. die quo urget præceptum, potest, immo & tenetur obedire Prælati præcipienti nec scietur, &c. n. 58. Dubitans de præcepto, an impositum sit, an talis recadat sub eo, potest præciso scandalo, (adhibita sufficienti diligentia ad deponendum dubium,) eo præcise deposito, contra præceptum operari. Si vero dubitet an Prælati habeat potestatem imperandi talem rem, an licita sit, an præceptum impleverit, obedire tenetur. Dubitans de legitima Prælati electione, vel confirmatione non tenetur obedire, nisi talis Prælati sit in pacifica possessione. nu. 59.

117. Potest subditus etiam si habeat opinionem probabilem, quod non tenetur obedire, licite talem opinionem relinquere, & Superiori obedientiam prestare. Si subditus habeat opinionem præcise probabilem, quod non tenetur obedire, undecunque hoc proveniat, poterit contra Superioris præceptum agere, etiam si Superioris opinio sit probabilior. Si subditus habeat opinionem probabilem, quod præceptum non sit iustum, quod non sit impositum, quod in tali casu non obliget, quod sit abrogatum, aut in eo dispensatum, aut non in usu, licet obedire possit, ad id non tenetur. Tract.

15. cap. 6. n. 61. 62. Si subditus probabiliter opinetur Prælatum non fuisse legitime electum, vel confirmatum, vel se non esse sub eius jurisdictione, (supposito quod Prælati sit in pacifica possessione,) tenetur obedire. n. 65. Subditus habens opinionem probabilem, quod res præcepta illicita sit, vel non conducat ad finem, vel supra Regulam, aut excedens jurisdictionem Prælati, obedire tenetur; scilicet si id quod præcipitur esset subdito nimis difficile, & molestum, vel si id cederet in detrimentum honoris, vite, aut fame ipsius subditi, aut si opinio subditi sit probabilior: si autem cedat in damnum tertii, tunc nec poterit licite obedire. n. 67. 68. 69. 70.

118. Omnia quæ expresse vel implicite in Regula, vel constitutionibus continentur principi possunt a Prælati, & in iis tenentur subditi obedire; ea autem implicite contineri dicuntur, quæ ad observantiam regularem sunt necessaria: non tamen tenentur subditi obedire in his, quæ sunt præter regulam, ut sunt res mere indifferentes; vel infra Regulam, ut sunt laxiora, quæ scilicet deficient ab eo quod Regula jubet; nisi hæc præcipiantur ex iusta causa, quæ sit secundum Regulam, vel constitutiones; ut si Prælati dormitionem, vel jentaculum, vel aliud levamen præciperet, ut jortior, & promptior reddatur ad observantiam. Tract. 15. cap. 6. n. 71. Non tenetur subditus obedire Prælati contra Regulam præcipienti, si subdito confer eum non posse, nec habere iustam causam dispensandi: nec Prælati supra Regulam præcipienti, ut si præciperet novas austeritates, ire ad miliones, &c. Potest tamen Prælati ad tempus aliquas austeritates præcipere ob publicam necessitatem; at Religiosus particulari non nisi in penam commissi delicti, vel ad evadendam recidivationem imponi possunt. n. 73. 74. 75.

119. Non potest subditus admittere Episcopatum sine licentia Prælati petita, & obtenta post electionem. Tract. 15. cap. 6. 76. Nequit Religiosus obligari sub præcepto ad acceptandum Episcopatum,

Cardinalatum, aut aliam dignitatem, quæ a Regulari observantia illum eximat, ut etiam esset beneficium curatum, aut simplex secularis, aut aliorum Ordinis. Solum autem Summus Pontifex potest ad hæc acceptanda obligare Religiosum. Potest tamen Religiosus, ex vi voti obedientiæ obligari ad acceptandum munus Prælati, infra suum Ordinem, etiam si dubitet de sua sufficientia; nisi habeat impedimentum, quod amovere non possit, ut si sit incapax, vel alia inhabilitate Pontifici reservata irretitus, n. 77. 78. Si Religio quoad substantialia collapsa sit, ut si introducta esset proprietatis, inobediencia, castitas solum conjugalis; cum contra substantialia, nulla possit prævalere consuetudo, possunt Religiosus præceptis ad reformationem obligari. Si circa alia sit collapsa, non possunt Religiosus, qui in tali Religione sic relaxata professi sunt, si jam tempus præscriptionis transiit, ad observantias quæ in usu non sunt, obligari a Prælati particularibus. num. 79. Tenentur Religiosus professi stare reformationi a Capitulo Generali, vel a Prælati habentibus facultatem condendi leges, & ad hoc præceptis cogi possunt: Exceptis Religiosis, quibus a Papa concessa est mitigatio. num. 83.

120. Tenendum est posse Capitulum Generale, & Prælatos habentes facultatem condendi leges, zelo observantiæ præcipere sub mortali, quod in Regula, vel constitutionibus solum obligat sub veniali, vel ad penam; alias nunquam possent imponere præcepta, nisi in rebus ad quæ Religiosus tenentur sub mortali; quod frustraneum esset. Tract. 15. cap. 6. num. 86. Propter unius, vel alterius culpam non potest Prælati toti communitati præceptum imponere obligans sub mortali: nec Generalis, aut Capitulum Generale toti Religioni pro unius Provincie inobservantia: nec Provincialis pro unius domus relaxatione, sed tantum illi domui, Provincie, aut Religioso legem non observanti præceptum imponendum est. nu. 88. Ad impositionem præcepti non est necessaria

ria expressio cause, ob quam imponitur. num. 90. Præcepta nimis ardua, & difficilia non obligant: ideoque non tenentur subditi obedire Prælati præcipienti cum propriæ vitæ, honoris, aut alterius gravis damni periculo, nisi in casu quod id expediat bono communi. num. 91, 92.

121. Poterit ergo Prælati præcipere, & obligare Religiosum, ut tam in temporalibus, quam in spiritualibus assistat infirmis sui Ordinis, peste laborantibus. Non potest Prælati tempore pestis, fugere deserto Conventu. Tract. 15, cap. 6, n. 91. Religiosi mendicantes obligari possunt, ut secularibus peste laborantibus in spiritualibus assistant, secus in corporibus, nisi hoc valde expediens esset bono communi Religionis; nam in tali casu obligari possunt. Non mendicantes autem nullo modo obligari possunt. n. 94, 95. Tenetur etiam Religiosus obedire Prælati præcipienti ut eat ad habitandum in tali sui Ordinis Monasterio, licet aeris intemperie laboret, vel ut ad alias remotissimas regiones se transferat, etiam apud Indos si ibi sint sui Ordinis Monasteria: non tamen ei præcipi potest, ut eat ad predicandam Fidem hereticis, vel infidelibus in eorum regionibus: nec ei præcipi potest, ut membrum infectum sibi cum magnis doloribus secari permittat, nisi sit persona valde utilis bono communi, & remedium sit certum. num. 96, 97, 98. Religiosus frangens præceptum Superioris, & peccat peccato sacrilegii, & peccato contra virtutem obedientiæ. n. 101. Nisi Prælati quando præceptum imponit, se ex motivo talis virtutis præcipere dicat, aut præcepto censuram adiciat, non datur in frangente præceptum speciale peccatum contra illam virtutem. num. 105.

CAPUT V.

Qualiter appellatio alienatio, & quædam officia sui Religiosi interdita.

§. L

De prohibitione appellandi.

122. **A**ppellatio in genere nihil aliud est quam a minori ad maiorem Superiorum provocatio: seu recursus rei ab inferiori Prælati ad Superiorem, causa gravaminis in sententia ab inferiore lata, vel ferenda. Alia est propria, a jure in aliquibus casibus concessa, alia impropria, & que jure nature nulli denegari potest; & est simplex querela, vel supplicatio facta a viâ Superiori Prælati, ut suam causam videat, ad se advocet Prælatum inferiorem inhibeat ante sententiam; vel post eam rigorem temperet, in toto, vel in parte. Hujus effectus non est suspensivus, sed devolutivus. Tract. 15, cap. 7, n. 3. Appellatio impropria, seu per modum querelæ, vel supplicationis si fiat Prælati Superioribus ejusdem Ordinis, nullus inferior potest eam impedire, vel differre, & semper licet, etiam in casibus in quibus appellatio interdicitur. num. 4. Appellatio propria, quæ dicitur juridica, est provocatio causæ ab inferiori ad Superiorem Judicem, ratione illati, vel inferendi gravaminis, qua iniquitas sententiæ corrigitur. Hæc præter effectum devolutivum habet etiam effectum suspensivum; sententiam enim, & jurisdictionem inferioris suspendit, non tamen quoad censuras jam sumum effectum sortitas, in quibus appellans utique dum abolvatur, manet irretitus. n. 5.

123. Apud Ecclesiasticos, & Regulares faciendæ est Appellatio coram Judice qui tulit sententiam intra decem dies a notificatione sententiæ; quod tempus a Judice iniuri non potest, nec currit impedito. Posita Appellatione conceditur Appellanti annus integer ad eam prosequendam, quod etiam tempus non currit, data

data impossibilitate prosequendi. A Judicibus arbitris appellari non potest. Tract. 15, cap. 7, num. 6. Cum sententia duplex sit, altera definitiva, quæ fertur super causa principali; interlocutoria altera, quæ fertur super dubiis in ipsa causa emergentibus V. G. an testis ille sit recipiendus &c. Appellatio quidem potest fieri ab utraque; sed ab interlocutoria appellare non licet, nisi in ea continetur damnum irreparabile, V. G. torura, incarceration, excommunicatio, suspensio, interdictum. In appellatione a sententia interlocutoria, five sit judicialis, five extrajudicialis exprimi debet causa gravaminis in specie; secus in appellatione a definitiva, in hac enim sufficit quod appellans dicat, se gravatum esse, vel sententiam fuisse injustam. In causis Religiosorum, & in alijs in quibus appellatio interdicitur, etiam si appellatio sit a definitiva, debet exprimi causa gravaminis in specie. num. 7.

124. Peccat mortaliter reus appellans a sententia, quam certo scit esse justam, (loquendo de appellatione propria;) secus si causam habet probabilem injustitiæ, aut de ea dubitet. Similiter mortaliter peccat Judex appellationem non admittens, quam videt juste interponi. Tract. 15, cap. 7, num. 8. Ex jure communi prohibuitur est Religiosus a mandatis, & correctione Superiorum suorum legitime factis, secundum Regulam, & constitutiones, appellare; secus si modum in suis legibus præscriptum Prælati excesserit. num. 9. Ex pluribus autem privilegijs Religiosis concessis, interdicitur Religiosis omnis appellatio, etiam ad sacram Cong., vel Sedem Apostolicam. Quare non potest Religiosus appellare, nec ad Summum Pontificem, vel Nuncium, nec ad alios Prælatos intra, vel extra Ordinem a gravaminibus, & penis quantumvis gravibus sibi tulit inflicis, secundum statuta sui Ordinis, etiam si Prælati quod rigorosum est sequatur, dummodo justitiæ terminos non excedat. num. 11.

125. Ab ordinaria correctione Prælati, vel a sententijs, quæ nec gravem

infamiam, nec penas rigorosas continent, videlicet carceris, triennium, dire re flagellationis, officiorum privationis, &c. quamvis clare constet, Prælatum excessisse justitiam, vel Religionis statuta, non potest Religiosus appellationem juridicam interponere ad quemcunque Prælatum intra, vel extra Ordinem; poterit tamen per simplicem querelam ad Superiorem sui Ordinis recurrere. Tract. 15, cap. 7, num. 12. In causis gravissimis, & a sententijs infamiam &c. continentibus, si solum derur dubium, vel probabilitas de injustitia non licet Religiosus appellare. num. 13. Ad Tribunalia secularia in omni eventu prohibuitur est Religiosus appellare, sub excommunicatione late sententiæ Summo Pontifici reservatæ. Licet Religiosus non possit per querelam, vel appellationem propter injuriam gravamen ad Tribunalia secularia accedere; si tamen nulla via possit vim sibi injuste illatam, intra Ordinem repellere, quia non auditur, vel quia Superiores non curant aufferre vim; vel quia Superior longe abest, & periculum est in mora; tunc potest recurrere ad Judicem secularium, ut sibi eo modo quo licite potest succurrat, non quasi appellans, sed defensorum querens. num. 14.

126. In nullo casu potest Religiosus appellare ad Tribunalia Ecclesiastica, quibus non subditur, ut ad Episcopos, vel eorum Vicarios, vel querelam coram illis proponere, sub pena excommunicationis late sententiæ, lata tam contra appellantes, quam contra Judices Ecclesiasticos talem appellationem admittentes, quincunq; illi sint. Tract. 15, cap. 7, num. 15. Quando gravamen est manifestum, terminos excedens Regularis discipline, in rebus gravibus, si per viam querelæ, & supplicationis credit Religiosus non sibi satis subveniendum esse, tunc potest appellare a Priore ad Provinciale, a Provinciali ad Generalem, vel Definitorium generale, ab hoc ad Prosectorium Ordinis, deinde ad Sacram Congregationem, & tandem ad Summum Pontificem. num. 17, 18. Sicuti in causa manifesti gravaminis, in causis gra-

R. r. vidi.

Part. II.

villimis, licita est Religiosis appellatio; ita etiam recusatō Praelati quacunq̃ dignitate fulgentis, quando certo moraliter timetur ipsum graviter, & iniuste vexaturum; vel quando ob passionem, inimicitiam ad eum, vel inimicitiam intimam contrariae partis creditur excessurus. num. 21. Qualiter autem, & coram quo Iudice fieri debeat recusatō Iudicis ordinarii. V. Peyrin de subdit. quaest. 1. c. 19. §. 1. & 2.

f. II.

Qualiter Regularibus prohibita sit alienatio.

127. Plures dantur textus in iure Canonico, quibus prohibetur Praelatis Ecclesiasticis cuiuscunq̃ sine dignitatis, & conditionis, bona Ecclesiarum, Monasteriorum, vel aliorum piorum locorum alienare, nisi servata solemnitate, & conditionibus infra assignandis: & praecipue hoc inhibetur in Paulina *Ambrosio* &c., in qua innovantur antiqua decreta circa hoc, & ponitur irritatio, & nullitas actuum secus factorum, & Praelatis alienantibus imponitur excommunicatio ipso facto incurrenda, & privantur ipso facto officio, & beneficio, & administratione bonorum, quae alienare intendunt, si non sint Episcopi, vel Abbates jurisdictionem quasi Episcopalem habentes; si vero sint, interdicit eos ab ingressu Ecclesiae, & si per sex menses manserint in interdicio, eos suspendit a Praesidentia quam habent in spiritualibus, & temporalibus. Tract. 15. cap. 7. num. 23. Quare ex vi dictae Paulinae peccat mortaliter Praelatus, vel Rector Ecclesiae seu Monasterii, qui rem illius immobilium pretiosam, absque solemnitate requisita alienat; & talis res Monasterio, seu Ecclesiae restituenda est, cum omnibus fructibus, & proventibus, deductis expensis, & si fuerit in mora qui eam habet, etiam damna emergentia relaxare debet. num. 24. Ibi etiam prohibentur alienari bona aliorum locorum piorum, ut sunt Confraternitates, Collegia, Congregationes, Hospitalia Episcopi auctoritate fundata: secus dicen-

dum de his locis sine tali auctoritate fundatis. num. 25.

128. In Religionibus plura dantur Privilegia talem alienationem, absque iura solemnitate, concedentia: sed omnia quoad hoc revocata sunt per decretum Sacrae Congr. sub Urbano VIII. 7. Septembris 1624. Igitur ubi Paulina, & dictum decretum recepta sunt, & in usu, & non contraria consuetudine abrogata, servanda erunt quae his traduntur, nisi habeatur aliud novum privilegium. Tract. 15. cap. 7. num. 28. 29. Omnia bona Ecclesiastica, vel Regularia immobilia, vel mobilia pretiosa, quae servando servari possunt inalienabilia sunt, nisi cum conditionibus, & in casibus a iure assignatis. Immobilia censentur praedia, domus, & similia: census, quibus annui redditus correspondent, & jus ad illos: Cathedra, Commenda, beneficium Ecclesiasticum, juspatronatum, usufructus longi temporis, & jus ad haec saltem per decennium, talis namque iudicatur actio quale est jus; & ideo jus ad rem immobilem reputatur res immobilis. Res exigui valoris, etiam immobiles, sine iura solemnitate alienari possunt, & non comprehenduntur sub prohibitione Paulinae, vel decreti. Reputantur autem regulariter exigui valoris, quae non excedunt valorem decem aureorum. num. 30. 31.

129. Bona mobilia quae servando servari possunt, & inter immobilia computantur ad hunc effectum, quod non possint alienari, absque solemnitate iuris, & pretiosa dicuntur, sunt lapidae, vasa aurea, vel argentea, gemmae, caluae pretiosae, & abae velles, tapetes, alvae paramenta, quae longe ab interitu distant, & omnia illa quae fructificant, & per triennium durant, quarum valor 100. aureos excedat. Alia vero quae hunc valorem non excedunt, vel non durant triennio, & non fructificant, ut vinum, triticum, oleum &c. alienabilia sunt. Etiam grex ovium, vel caprarum, & bibliotheca, & multitudo arborum, etiam non ferentium fructum, bonis immobilibus computantur. Tract. 15. cap. 7. num. 32. Pecunia quamvis in magna sum-

summa, non computatur in rebus mobilibus pretiosis, nisi sit destinata ad emptionem immobilium, vel mobilium pretiosorum, quae inter immobilia computantur, utpote proveniens ex re immobili, vel mobili pretiosa vendita, ut renoventur; vel ex redemptione census; vel si sit dos Maritalis; vel cum hac destinatione a testatore relicta: non enim sufficit destinatio Praelati. num. 33.

130. Etiam Reliquiae insignes inter bona inalienabilia computantur. Item Capellae, earumque dominium: non prohibetur tamen Religiosis vendere, absque solemnitate iuris, viam Capellae: cum sepulchris: nec non res immobiles, aut mobilia pretiosa, quae vi suarum legum, retinere non possunt. Tract. 15. cap. 7. num. 34. Contractus prohibiti, quibus bona Ecclesiae, vel Monasterii alienari non possunt, sine solemnitate iuris, sunt: qualibet alienatio, sive stricta, scilicet cum translatione domini, ut venditio, donatio, permutatio; sive etiam lata, ut translatio cuiuscunq̃ iuris, seu domini indirecti, videlicet Feudum, Emphyteusis, locatio ad longum tempus, census perpetuus, vel redimibiles funere; iuribus cedere, pignora reddere, pecunias ad cambium accipere, vel mutuum cum obligatione solvendi damnum emergens, aut lucrum cessans, oppignorare, aut hypothecae specialis subijcere. num. 36. 37. Peccat mortaliter Praelatus contra iustitiam, Conventus vero contra eharitatem, repudiando, seu renunciando sine iustissima causa legatum rei immobilis, vel mobilis pretiosae: probabilius tamen est, non esse invalidam talem repudiationem, seu renunciationem sine solemnitate iuris factam. Poterit tamen licite Praelatus transigere super relictiosa, aut quae sit magis dupendi num. 38. 40.

131. Bona immobilia, vel mobilia pretiosa unius Ecclesiae, vel Monasterii permutari possunt, absque solemnitate iuris, cum rebus alterius Ecclesiae, vel Monasterii. Immo Regularis usus Conventus possunt aliis eisdem Conventus Religiosis, supposito Praelati licentia, etiam res pretiosas vendere, vel donare

sine solemnitate iuris; quod etiam ex consuetudine introducta extenditur ad donationes, vel alias alienationes factas inter duo eisdem Ordinis Monasteria, cum licentia Praelati, cui ambo subiecta sunt. Tract. 15. cap. 7. num. 42. Res Ecclesiae, vel Monasterii immobilia ad longum tempus, scilicet ultra triennium locari non possunt, sub gravissimis penis: etiam locatio fiat tantum ad triennium, cum pacto tamen in scriptura expresso, quod transacto triennio, censetur renovata locatio ad aliud, & aliud triennium successive. Poterit tamen post secundum annum renovari locatio. Locatio autem sine expresse, sive implicite facta, ultra triennium omnino invalida est. Possessio quae semel tantum in biennio, vel triennio fructum dat, poterit ad sex vel 9. respective annos locari. num. 44. Probabilius est posse beneficiarium fructus beneficii locare, etiam pro tota vita sua. n. 46.

132. Causae pro legitima alienatione sunt 4. Prima. Si Ecclesia vel Monasterium sit aere alieno gravatum, nec solvere possit nisi alienari: vel adsit necessitas urgens reparationis, quae aliter fieri non possit. Secunda. Evidens utilitas ex alienatione. Tertia. Incommodum, vel inutilitas rei alienandae. Quarta. Pietas, vel Religio, cum scilicet necessaria est alienatio pro redemptione captivorum, vel subsidio pauperum, ne frigore vel fame pereant: aut pro tuenda fide, vel Religione; & una ex his causis sufficit. Tract. 15. cap. 7. num. 47. 48. Ad validam, & licitam alienationem rerum Ecclesiae, vel Monasterii quinque conditiones, pro substantiali solemnitate, assignantur. Prima est tractatus de necessitate, vel utilitate alienationis, habitus inter majorem partem eorum, ad quos bona alienanda spectant. Secunda. Consensus majoris partis Capituli Cathedralis, seu Monasterii. Tertia. Consensus Praelati, qui praecedere debet contractum, aliter nullus erit. Quarta. Subscriptio Clericorum, vel Religiosorum in casibus a iure expressis. Quinta. Consensus Pontificis, & consultatio Sacrae Congregationis. num. 49.

133. Alienatio cum conditionibus, & solemnitatibus requisitis facta, sed abique legitima causa, irrita est in utroque foro. Etiam Prælati existimaverit legitimam adesse causam, quæ vere non aderat, adhuc verius est irritam esse. In dubio, an ex legitima causa facta sit, si adiuvi consensu Superioris, censendum est fuisse legitimam, nisi probetur oppositum. Tract. 15. cap. 7. num. 14. Verius est alienationem cum iusta causa, sed sine solemnitate juris factam, esse nullam in utroque foro. num. 56. Non requiruntur dictæ conditiones, & solemnitates ad alienandum legatum reliquum cum cautela: ut quousque Ecclesia, vel Monasterium voluerit, possit illud alienare, & in proprios usus convertere. num. 57. Legatum relictum cum conditione, ut nunquam alienetur, adhuc potest esse legitima causa cum solemnitate juris alienari. n. 58.

§ III.

Quoniam Officia sine Religiosis specialiter interdita.

134. Cum licentia Prælati expressa, vel tacita, seu præsumpta, & interveniente utilitate Monasterii, potest Regularis sive in iudicio Ecclesiastico, extra suum Ordinem, sive in seculari, officium iudicium exercere, & non aliter. Hanc licentiam potest concedere etiam Prælati immediatus. Utilitas autem debet esse notabilis, & iusticiæ etiam indirectæ, & que sit solum probabilis. Tract. 15. cap. 7. num. 60, 61. Ex his infertur, posse Religiosum (exceptis Franciscanis, propter specialem prohibitionem,) cum dictis conditionibus esse Vicarium Episcopi: posse eligi in iudicem arbitrum, & posse esse iudicem assessorem. Possunt etiam Prælati Regulares eligi in iudices conservatores aliarum Religionum, saltem ubi desunt iudices Synodales; nisi per propria statuta eis prohibeatur n. 62. Quod dictum est de officio iudicis, idem proportione servata, dicendum de exercitio Advocati, & Procuratoris coram iudice seculari in Civilibus, & coram Ecclesiastico, tam in Civilibus, quam in

Criminalibus; num. 63. Probabilis est peccare mortaliter Religiosum, etiam si lemel tantum talia exerceret, abique prædictis conditionibus in re gravi. Validi tamen sunt actus, quousque irriti declarantur. num. 65, 66.

135. Prohibitum omnino est Religiosis officium Tabellionis, illudque etiam de Superioris licentia suscipere non possunt: susceptumque dimittere tenentur. Non tamen est invalidum instrumentum confectum a Religioso sine licentia Prælati, si alias tale officium habeat. Tract. 15. cap. 7. num. 67. Ceterum Tabellio, vel Notarius si profiteatur in Religione, potest licite, & valide testamenta, instrumenta, aliasque scripturas conficere in casu necessitatis, si haberi non possit Notarius, & periculum sit in mora. Potest etiam in favorem Fidei tale officium, quod antea habebat exercere. Potest insuper signare instrumenta, quæ in seculo confectæ, vel latius extendere que in Protocollo fucinate scripserit; hoc enim non est novum conficere, sed factum perficere, immo potest etiam extra casum necessitatis, Notarius iam professus instrumenta conficere de bonis pertinentibus ad Monasterium, & in quibuscunque causis Fidei, & Sanctæ Inquisitionis. Possunt etiam Religiosi creati & constituti Notarii, qui antea non erant, ad intimanda mandata, privilegia, concessionis, & indulta Apostolica Ordini concessa, quibuscunque personis sive Ecclesiasticis, sive Sæcularibus, etiam Regibus, &c. ubi opus fuerit. num. 67, 68.

136. Religiosus quilibet etiam Franciscanus, testis esse potest, tam in iudicio, quam extra iudicium, & quidem in quolibet causa ad suum Conventum spectante, & etiam in testamento, in quo Monasterium, vel Religio instituitur hæres, dummodo ipsi Religioso nihil in particulari legatur: & similiter de valore testamenti, vel alterius scripturæ in favorem Conventus. Requiritur tamen licentia Prælati, ut Religiosus coram iudice non suo, licite testimonium ferat, & hanc licentiam dare potest, etiam Prælati immediatus; validum tamen esset testi-

testimonium abique licentia præsumitur. Tract. 15. cap. 7. num. 69, 70. In causis criminalibus quando agitur de pœna sanguinis, sequitur Religiosus testificari, nec Prælati ad hoc licentiam dare, & multo minus eam cogere, etiam si aliter veritas haberi non possit; nisi in casu, quo ejus testimonium necessarium sit ad liberandum innocentem a morte, vel alio gravi damno, eo quia desunt, qui pro eo testificentur; & ad hoc potest cogi a Prælati. Potest quoque Religiosus a Prælati cogi ad testificandum etiam coram iudice seculari, in aliis levis casibus criminalibus; & in causis civilibus, si non adfuit qui testificari possint. At nullus alius, suo Prælati excepto, potest Religiosum cogere ad testificandum, sive coram iudice seculari, sive coram Episcopo, nec ad jurandum, n. 71. In quolibet instrumento, testamento, vel alia scriptura extra iudicium, potest Religiosus, etiam abique licentia esse testis. n. 72.

137. Nequit Religiosus in causis civilibus, neque ut actor, neque ut reus in iudicio comparere; quia non ipse sed Monasterium debet petere, & comparere: & ideo omnia ab eo acta in iudicio, sine debita facultate nulla sunt, exceptis casibus infra adductis. Tract. 15. cap. 7. n. 73. In causis criminalibus pro injuria sibi illata actor esse non potest, nisi de licentia Superioris saltem præsumpta; hoc enim non ad ipsum, nec ad ejus parentes in seculo relictos; sed ad Religionem spectat: sed neque remissio injuriæ ipsi competit, sed Religiosi. n. 74. Potest Religiosus sine licentia Prælati esse actor in causis civilibus, nec non in criminalibus, si beneficium habeat saltem annuale; quia tunc sui juris esse censetur, cum liberam habeat beneficii administrationem: item si ex licentia Prælati sit extra Monasterium pro studiis, vel aliis negotiis: Item pro conservatione, & defensione sui juris sibi ex Professione competentis, v. g. n. a Religione expellatur, ne ei alimenta denegentur; ne præminentis, voce, loco privetur, &c. Potest Prælatum ac-

curare in iudicio, si id expedit Monasterio; & potest etiam in his casibus pro se Procuratorem eligere, ut in iudicio compareat; & tenetur Monasterium expensis suppeditare, si peculium non habeat, etiam quando propriam causam agit. n. 75, 76.

138. Tutela triplex est: Testamentaria, quæ scilicet a patre filiis in testamento datur: Dativa quando Tutor a iudice assignatur, in defectu testamentarii, aut legitimi; vel si nequit aut nolit esse: Legitima, quæ a lege datur succedentibus ab intestato, quando pater nullum designavit. Primam & secundam tutelam nequeunt Religiosi, etiam de licentia Superioris assumere; immo nec tertiam. Tract. 15. cap. 7. num. 77, 78. Abique licentia Prælati, & majoris partis Capituli, Religiosus pro aliis fideiussor esse non potest; & requiruntur etiam causæ, & solemnitates, pro alienationibus necessariæ. n. 79. Abique licentia Prælati, saltem præsumpta, Religiosus rei gravis depositum recipiens, peccat mortaliter, valide tamen recipit. Monasterium autem solvere non tenetur, si depositum etiam cum licentia receptum, culpa depositarii pereat, similiter non tenetur Monasterium solvere si depositum receptum fuit a Prælati, sed sine consensu Monasterii, & ejus culpa pereat, nisi Monasterium inde dictis factum sit; tunc enim quoad hanc partem tenetur. n. 80.

139. Si Prælati Religiosum depositarium negligentem in custodia depositi non puniat, probabile est ipsum Prælatum non teneri, si pereat, sicut non tenetur restituere si omittat, etiam culpabiliter Confessarius presentem ad restitutionem obligare. Tract. 15. cap. 7. num. 81. Ecclesia vel Monasterium recipiens depositum, si ejus culpa lata, & gravi pereat, tenetur solvere. num. 82. Possunt Religiosi de licentia Prælati saltem tacita, exceptis Franciscanis, esse executores testamentarii. Si sine licentia tale munus suscipiant, executio valet, sed mortaliter peccant. Idem dicendum de quacunque alia ultima volun-

luntate. Hanc licentiam concedere potest Prelatus immediatus. nu. 83. 84. 85. Possunt Religiosi, nisi detur statutum contrarium in Religione, etiam sine licentia fieri commissarii ad condenda testamenta. Et id etiam licet Franciscanus. num. 86.

TRACTATUS X.

De Beneficiis, & Horis Canoniciis.

P R O E M I U M.

Post tractatum de statu Religioso, & de obligationibus illi annexis convenienter subnectitur tractatus de Beneficiis, & de iis ad quae beneficiarii specialiter tenentur; nec non de Horis Canoniciis, ad quas cum Regularibus, tum beneficiariis, omnesque Ecclesiastici in Sacris constituti obligantur.

C A P U T I.

De Beneficiis, Ecclesiasticis

§. I.

De natura, & multiplicitate beneficiorum.

1. Beneficium Ecclesiasticum est jus perpetuum percipiendi fructus, ex bonis Ecclesiae, propter aliquod officium spirituale, auctoritate Ecclesiae constitutum. Tract. 27. cap. un. n. 1. Ad beneficium Ecclesiasticum sex conditiones requiruntur. Prima, Quod sit fundatum auctoritate Episcopi. Secunda. Quod habeat

quid spiritualitatis annexum. Tertia: Quod conferatur Clerico. Quarta. Quod non conferatur, nisi ab Ecclesiastica persona. Quinta. Quod sit perpetuum. Sexta. Quod collator pure, & sine aliqua conditione alteri, non sibi conferat, nec retineat. n. 4. Beneficium Ecclesiasticum dividitur primo in majus, & minus. Majora beneficia sunt Papatu, Episcopatus, & Abbatia; minora sunt omnia alia. Deinde dividitur in Regulare, & Sæculare. Regulare est, quod solis competit Regularibus, ut Prioratus, Abbatia, Canoniciatus regularis, & alique Paroeciae. Sæculare quod solis Clericis conferri debet. Beneficium præsumitur sæculare, nisi probetur esse regulare. Probatur autem regulare, tum ex sui primæva institutione, tum præscriptio 40. annorum pacificæ possessionis. n. 5. 6.

2. Sæcularis est incapax beneficii Regularis. Tract. 28. cap. un. num. 7. Probabilis est, Regulares esse incapaces beneficii sæcularis curati, Canonici regularibus exceptis. num. 9. Juxta communem sententiam sunt etiam incapaces beneficii sæcularis simplicis. nu. 10. Ex jure communi possunt Regulares ad Episcopatum assumi. nu. 11. Novitius est incapax beneficii Regularis administrationem habentis; alia vero quæ administrationem non habent, ipsis conferri possunt, dummodo se obligent ad Professionem emittendam. Licet non sit licitum sæcularia beneficia Novitiis conferre, ne eis detur anxia revertendi ad sæculum, valide tamen ea obtinere possunt. n. 12. Religiosus potest esse beneficiarii curati adiutor, dummodo ad tempus; & de licentia sui Prælati. Requiritur insuper, etiam Episcopi licentia; & si sit cum jure succedendi, nequit fieri sine dispensatione Summi Pontificis; quæ hodie non conceditur. num. 13.

3. Beneficium, tam Sæculare, quam Regulare dividitur in duplex, & simplex. Duplex est quod habet aliquam sollemnem juris qualitatem, scilicet administrationem rerum Ecclesiasticarum, & jur.

jurisdictionem, vel aliquam localem præminutionem: simplex dicitur quodlibet aliud institutum ad preces Deo solvendas, ad inserviendum Altari, vel alia ministeria Ecclesiastica exercenda, ut Canoniciatus, Capellanatus, & Præbendia. Tract. 28. cap. un. n. 14. Dividitur insuper Beneficium in collativum, electivum, & mixtum. Collativum est quod absolute, & libera voluntate Superioris confertur: Electivum est quod ab aliquibus confertur, per electionem a superiore confirmandam: Mixtum est quod designante Patrono, & Episcopo insistentem confertur. n. 15.

4. Patrimonium ratione cuius quis ad Sacros Ordines promovetur, non est proprie beneficium Ecclesiasticum. Tract. 28. cap. un. n. 17. Dignitates, personatus, & officia, quæ licet jurisdictionem habeant, non tamen conceduntur in titulum, ut Generalatus, Provincialatus, Prioratus, & similia non sunt proprie beneficia Ecclesiastica; quia non habent jus perpetuum percipiendi fructus Ecclesiasticos, sed tantum jus regendi. n. 18. Vicariatus generalis Episcopi non est proprie beneficium, quia est dignitas ad nutum revocabilis. n. 19. Vicarius perpetuus Parochi in Parochiali ecclesia, Episcopi auctoritate constitutus, est proprie, & strictè beneficium: secus vero Vicarius temporaneus. n. 21. Præbendia de jure divino sunt beneficia Ecclesiastica. n. 23. Si hospitalis locus Religiosus est, & ejus curæ præfectus sit aliquis Clericus, annuus redditus habens, pro sua mercede ex primæva sui institutione & Episcopi designatione, talis Clericus beneficiarius est. n. 25. Capellanatus privata, auctoritate laici testatoris instituta, non est beneficium Ecclesiasticum; bene vero si auctoritate Episcopi fundata sit. Si aliquoties eam contulit Episcopus, judicandum est fuisse ejus auctoritate fundatum. Non tenetur Capellanus per seipsum celebrare, sed potest per alium laicifacere; ideoque non requiritur quod sit actu sacerdos, nisi fundator id exprimat. n. 29. 30. Si fundator exigat Capellanum qui

sit actu Sacerdos, probabilis est non posse Episcopum quamvis pro una vice tantum, eam non Sacerdoti conferre. n. 33.

5. Ecclesiastica pensio est jus percipiendi fructus, aliquos ex alieno beneficio aliam, sive ad tempus, sive ad vitam concessum. Pensio quadruplex est. Prima. Quæ in titulum beneficii erigitur, & dicitur Præbendium, seu beneficium simplex: Secunda. Quæ confertur laico; ob beneficium aliquod temporale Ecclesie collatum, ut quæ Regibus Ecclesiam defendentibus confertur; aut quæ confertur economis Pontificum, vel Cardinalium, vel aliis secularibus; aut etiam Ecclesiasticis pro negotiis mere temporaliibus, ut Procuratoribus, Advocatis; vel Ministris Ecclesie servitibus in cantu, pulsatione Organi, aperture portarum, &c. & hæc dicitur Pensio laicalis. Tertia. Quæ fundatur in titulo mere spirituali, petique ex parte subiecti Ordinem, & ad functiones spirituales ordinatur, qualis est quæ confertur coadjutori Episcopi, vel Parochi senio, vel infirmitate cuncti; & hæc dicitur Clericalis. Quarta. Quæ licet ex parte subiecti perat Ordinem, tamen non petit Officium spirituale, sed datur titulo temporali, & ad munus omnino temporale ordinatur; qualis est quæ datur Clerico pauperi, ut alatur, vel Parocho senio, & impotenti, aut quæ conceditur beneficium resignanti, vel licet circa beneficium cedenti; & hæc dicitur mixta. Tract. 28. cap. 1. nu. 36.

6. Sola pensio Ecclesiastica erecta in titulum beneficii, quæ dicitur Præbendium, seu beneficium simplex, est vere, & proprie beneficium. Tract. 28. cap. un. n. 36. 38. Solum summus Pontifex potest etiam sine causa, & sine consensu beneficiarii beneficio pensionem imponere; hoc tamen regulariter non facit. Pensio autem a summo Pontifice beneficio imposta, sine causa, valida quidem est, sed illicita, n. 40. 42. Potest Episcopus ex justa causa pensiones beneficiarii imponere; quia hoc non est gravare beneficium, sed beneficiarium. n. 43.

luntate. Hanc licentiam concedere potest Prelatus immediatus. nu. 83. 84. 85. Possunt Religiosi, nisi detur statutum contrarium in Religione, etiam sine licentia fieri commissarii ad condenda testamenta. Et id etiam licet Franciscanus. num. 86.

TRACTATUS X.

De Beneficiis, & Horis Canoniciis.

P R O E M I U M.

Post tractatum de statu Religioso, & de obligationibus illi annexis convenienter subnectitur tractatus de Beneficiis, & de iis ad quae beneficiarii specialiter tenentur; nec non de Horis Canoniciis, ad quas cum Regularibus, tum beneficiarii, omnesque Ecclesiastici in Sacris constituti obligantur.

C A P U T I.

De Beneficiis, Ecclesiasticis

§. I.

De natura, & multiplicitate beneficiorum.

1. Beneficium Ecclesiasticum est jus perpetuum percipiendi fructus, ex bonis Ecclesiae, propter aliquod officium spirituale, auctoritate Ecclesiae constitutum. Tract. 27. cap. un. n. 1. Ad beneficium Ecclesiasticum sex conditiones requiruntur. Prima, Quod sit fundatum auctoritate Episcopi. Secunda. Quod habeat

quid spiritualitatis annexum. Tertia: Quod conferatur Clerico. Quarta. Quod non conferatur, nisi ab Ecclesiastica persona. Quinta. Quod sit perpetuum. Sexta. Quod collator pure, & sine aliqua conditione alteri, non sibi conferat, nec retineat. n. 4. Beneficium Ecclesiasticum dividitur primo in majus, & minus. Majora beneficia sunt Papatu, Episcopatus, & Abbatia; minora sunt omnia alia. Deinde dividitur in Regulare, & Sæculare. Regulare est, quod solis competit Regularibus, ut Prioratus, Abbatia, Canoniciatus regularis, & alique Paroeciae. Sæculare quod solis Clericis conferri debet. Beneficium præsumitur sæculare, nisi probetur esse regulare. Probatur autem regulare, tum ex sui primæva institutione, tum præscriptio 40. annorum pacificæ possessionis. n. 5. 6.

2. Sæcularis est incapax beneficii Regularis. Tract. 28. cap. un. num. 7. Probabilis est, Regularis esse incapax beneficii sæcularis curati, Canonici regularibus exceptis. num. 9. Juxta communem sententiam sunt etiam incapaces beneficii sæcularis simplicis. nu. 10. Ex jure communi possunt Regulares ad Episcopatum assumi. nu. 11. Novitius est incapax beneficii Regularis administrationem habentis; alia vero quæ administrationem non habent, ipsis conferri possunt, dummodo se obligent ad Professionem emittendam. Licet non sit licitum sæcularia beneficia Novitiis conferre, ne eis detur ansa revertendi ad sæculum, valide tamen ea obtinere possunt. n. 12. Religiosus potest esse beneficiarii curati adiutor, dummodo ad tempus; & de licentia sui Prælati. Requiritur insuper, etiam Episcopi licentia; & si sit cum jure succedendi, nequit fieri sine dispensatione Summi Pontificis; quæ hodie non conceditur. num. 13.

3. Beneficium, tam Sæculare, quam Regulare dividitur in duplex, & simplex. Duplex est quod habet aliquam sollemnem juris qualitatem, scilicet administrationem rerum Ecclesiasticarum, &

juris.

jurisdictionem, vel aliquam localem præminutionem: simplex dicitur quodlibet aliud institutum ad preces Deo solvendas, ad inserviendum Altari, vel alia ministeria Ecclesiastica exercenda, ut Canoniciatus, Capellanatus, & Præbendia. Tract. 28. cap. un. n. 14. Dividitur insuper Beneficium in collativum, electivum, & mixtum. Collativum est quod absolute, & libera voluntate Superioris confertur: Electivum est quod ab aliquibus confertur, per electionem a superiore confirmandam: Mixtum est quod designante Patrono, & Episcopo insistentem confertur. n. 15.

4. Patrimonium ratione cuius quis ad Sacros Ordines promovetur, non est proprie beneficium Ecclesiasticum. Tract. 28. cap. un. n. 17. Dignitates, personatus, & officia, quæ licet jurisdictionem habeant, non tamen conceduntur in titulum, ut Generalatus, Provincialatus, Prioratus, & similia non sunt proprie beneficia Ecclesiastica; quia non habent jus perpetuum percipiendi fructus Ecclesiasticos, sed tantum jus regendi. n. 18. Vicariatus generalis Episcopi non est proprie beneficium, quia est dignitas ad nutum revocabilis. n. 19. Vicarius perpetuus Parochi in Parochiali ecclesia, Episcopi auctoritate constitutus, est proprie, & strictè beneficium: secus vero Vicarius temporaneus. n. 21. Præbendia de jure divino sunt beneficia Ecclesiastica. n. 23. Si hospitalis locus Religiosus est, & ejus curæ præfectus sit aliquis Clericus, annuus redditus habens, pro sua mercede ex primæva sui institutione & Episcopi designatione, talis Clericus beneficiarius est. n. 25. Capellanatus privata, auctoritate laici testatoris instituta, non est beneficium Ecclesiasticum; bene vero si auctoritate Episcopi fundata sit. Si aliquoties eam contulit Episcopus, judicandum est fuisse ejus auctoritate fundatum. Non tenetur Capellanus per seipsum celebrare, sed potest per alium laicifacere; ideoque non requiritur quod sit actu sacerdos, nisi fundator id exprimat. n. 29. Si fundator exigat Capellanum qui

sit actu Sacerdos, probabilis est non posse Episcopum quamvis pro una vice tantum, eam non Sacerdoti conferre. n. 33.

5. Ecclesiastica pensio est jus percipiendi fructus, aliquos ex alieno beneficio aliam, sive ad tempus, sive ad vitam concessum. Pensio quadruplex est. Prima. Quæ in titulum beneficii erigitur, & dicitur Præbendium, seu beneficium simplex: Secunda. Quæ confertur laico; ob beneficium aliquod temporale Ecclesie collatum, ut quæ Regibus Ecclesiam defendentibus confertur; aut quæ confertur economis Pontificum, vel Cardinalium, vel aliis secularibus; aut etiam Ecclesiasticis pro negotiis mere temporalibus, ut Procuratoribus, Advocatis; vel Ministris Ecclesie servitibus in cantu, pulsatione Organi, aperture portarum, &c. & hæc dicitur Pensio laicalis. Tertia. Quæ fundatur in titulo mere spirituali, petique ex parte subiecti Ordinem, & ad functiones spirituales ordinatur, qualis est quæ confertur coadjutori Episcopi, vel Parochi senio, vel infirmitate cuncti; & hæc dicitur Clericalis. Quarta. Quæ licet ex parte subiecti perat Ordinem, tamen non petit Officium spirituale, sed datur titulo temporali, & ad munus omnino temporale ordinatur; qualis est quæ datur Clerico pauperi, ut alatur, vel Parocho senio, & impotenti, aut quæ conceditur beneficium resignanti, vel licet circa beneficium cedenti; & hæc dicitur mixta. Tract. 28. cap. 1. nu. 36.

6. Sola pensio Ecclesiastica erecta in titulum beneficii, quæ dicitur Præbendium, seu beneficium simplex, est vere, & proprie beneficium. Tract. 28. cap. un. n. 36. 38. Solum summus Pontifex potest etiam sine causa, & sine consensu beneficiarii beneficio pensionem imponere; hoc tamen regulariter non facit. Pensio autem a summo Pontifice beneficio imposta, sine causa, valida quidem est, sed illicita, n. 40. 42. Potest Episcopus ex justa causa pensiones beneficiarii imponere; quia hoc non est gravare beneficium, sed beneficiarium. n. 43.

n.43. Legati a latere, respectu illorum beneficiariorum, quae ipsi conferre possunt in Provinciis sibi delegatis, beneficiariorum pensiones imponere possunt, sicut Episcopi, non vero ipsi beneficiis. Nunciis vero & aliis Legatis hoc non licet. n.44. Causae ad licitam pensionis impositionem, si pensio sit Clericalis, sunt; ut studii pensionarius vacet, quibus Ecclesiae valde utilis futurus creditur; ut honeste Clericus pauper vivat; & similes: si sit laicalis, sunt servitium Ecclesiae a se vel a suis consanguineis factum, aut faciendum; vel contra Religionis Catholicae hostes actualis Ecclesiae defensor. n.45.

7. Pensionis summa excedere non debet tertiam partem fructuum beneficii. Nunquam censendum est, velle Pontificem gravare pensionem aliqua, beneficia curata nisi eorum valor excedat summam centum Ducatorum, & beneficia Episcopalia, nisi excedant summam mille Ducatorum, quae ab omni alio onere libera sint, exceptis oneribus necessariis, & ordinariis hostiarum, vini, cere, olei, organi, concionatoris, paramentorum, &c. juxta quantitatem ab Ordinario declarandam. Quapropter solet in pensionum literis dici: quod talis pensio imponitur, dummodo remaneant centum pro Rectore, & mille pro Episcopo. Quod si successu temporis, ita diminuat fructus beneficii, ut non remaneant, 100. pro Parocho, & mille pro Episcopo, non tenetur amplius Pensionarius juxta probabiliorum sententiam solvere pensionem. In hoc autem residuo valore computari non debent distributiones quotidianae, quia sunt laboris, & ministerii merces. Tract. 28. cap. un. n. 46. 48. Absque Beneficentium consensu, solus summus Pontifex potest ex sua potestate plenitudine valide beneficio pensionem imponere. n. 51.

8. Quilibet secularis, cujuslibet aetatis, & sexus pensionis est capax. Tract. 28. cap. un. n. 52. Pensionis Ecclesiasticae Clericalis solus est capax, qui Clericus est, aut habet primam tonsuram Clerici autem, quibus pensiones ad quam-

cumque summam reservantur, non aliter ad gestandum habitum Clericalem tenentur, nisi postquam eas cum effectu percipere, aut exigere ceperint. Tract. 28. cap. un. n. 52. Probabilis est non esse capax pensionis Clericalis, qui non habet annos quatuordecim. n. 53. Excommunicatus non est capax pensionis Clericalis, bene vero laicalis, & probabiliter etiam mixtae. Multo magis incapax est pensionis, quae est beneficium simplex, & dicitur Praesimonium. n. 54. Probabilis est, illegitimum, aut quemlibet alium incapax pensionis, dispensatum ad beneficia, esse etiam hoc ipso dispensatum ad pensionem. Si dispensatum ad beneficium, prius obtineat pensionem, evacuatur dispensatio ad beneficium, pensio enim loco beneficii recipitur. Si dispensatio sit ad unum beneficium determinate, illo prius accepto, nequit obtinere pensionem, quia evacuata est dispensatio. Si autem dispensatus fuit ad beneficia pluralia, vel ad Beneficia absolute, tunc post illud potest etiam obtinere pensionem. Dispensatus ab Episcopo ad beneficia simplicia, solum potest obtinere pensionem, quam potest Episcopus conferre. n. 65. Religiosus non est pensionis capax, nisi de licentia summi Pontificis. n. 58.

9. Pensionarius habet exigendi pensionem a beneficiario, taliter quod hic debeat sub culpa gravi pensionem esse solvere. Tract. 28. cap. un. n. 59. Pensiones ad antecessorem beneficiario non solvuntur, solvendae sunt a successore, quando pensionarius non fuit negligens in procurando quod sibi solverentur; secus si debitam omisit diligentiam. num. 61. De fructibus pensionis laicalis, & illius qui confertur Clerico non ut tali, sed ob ministerium mere temporale v.g. Cantoris, Procuratoris, Organistae, &c. potest pensionarius libere testari, & disponere: secus de fructibus pensionis Ecclesiasticae, sed debet superfluum in pauperes distribuere. n. 62. Pensio Clericalis, quae requirit in pensionario primam tonsuram, obligat ipsum ad recitandum officium parvum B.V. sub poena amissionis.

nisi fructum, nisi recitet Officium majus. Si pensionarius fiat miles alicujus Ordinis militaris, cum indulto retinendi pensionem, satisfactis huic obligationi recitando Orationes Dominicas, & salutationes Angelicas a Religione praescriptas. n. 64. Tenetur etiam contribuere pro rata ad decimam Papalem, subsidium, & alia ad quae tenetur beneficiarius. n. 65.

10. Probabilis est quod dum obtinetur nova pensio, debeat fieri mentio de aliis iam obtentis, non vero de Beneficiis. Tract. 28. cap. un. num. 66. Modi communiore, quibus extinguuntur pensiones sunt: morte pensionarii: si pensionarius militiae adscribatur: Religionem profiteatur: contrahat Matrimonium: promoveatur ad Episcopatum: si nolit habitum Clericalem, & tonsuram deponere: & cessare ipse pensionarii. n. 69. *Translatio pensionis est mutatio juris ex uno ad alium exigendi pensionem ex fructibus beneficii.* n. 70. Probabilis est quod in translatione pensionis, antiqua extinguitur, & nova constituitur. num. 72. Omnes qui sunt capaces pensionis, sunt etiam capaces translationis pensionis; immo etiam illegitimi, quia lex eos inhabilitans ad pensiones, cum sit poenalis, non est extendenda ad translationem pensionis. Modus transferendi debet esse, sicut disponitur in facultate Pontificis: regulariter vero fit coram Canonico Cathedrali, aut coram quacunque alia persona in Ecclesiastica dignitate constituta; & debet de translatione certior fieri beneficiarius pensionem solvens. num. 75. Pro translatione pensionis, pecunia recipere simonia est. Licet tamen erit pensionis fructus locare, aut vendere. n. 76.

11. Coadjutoria duplex est: una temporanea, & revocabilis; cum scilicet beneficii Rectori tenio, vel morbo impedito, suum Officium exercere, adhibetur Coadjutor, qui pro eo Officium exerceat, assignato illi ex redditibus beneficii stipendio. Alia perpetua, & irrevocabilis, quae datur cum jure succedendi in beneficio. Tract. 28. cap. un.

Parti II.

num. 77-78. Solutus summus Pontifex habet Coadjutores perpetuos cum jure succedendi assignare valet. In Coadjutorio requiritur eadem aetas, & sufficientia, quae debet esse in Titulari. n. 79. Coadjutoria non est proprie beneficium. num. 80. Coadjutor cum jure succedendi; potente Coadjuto recusat intervenire Praebendae, sive Canonici, & habet absente Coadjuto omnes prerogativas, praerogativas, & honores, quos habet Principalis, ratione Praebendae, seu Canonici. Si assilere nolit; tenetur ad rescandendum omne damnum Coadjuto inde proveniens. Si autem Coadjutor sit legitime impeditus infirmitate, aut absentia, lucratur omnia quae alius lucratur, licet Coadjutor non assilatur. num. 81.

12. Principali excommunicato, potest Coadjutor assilere. Tract. 28. cap. un. n. 82. Coadjutori non debetur sedes coadjuti, sed ultima inter Canonicos. Si aliquis Canonici fit coadjutor alicujus dignitatis, cui, nisi etiam esset Canonicus non competeret praesidentia; neque ipsi coadjutori competat, licet Canonici sit, cum sit Coadjutor dignitatis ut talis. Sedes autem non competit, ratione Canonici, sed antiquitatis. Ceterum si dignitas ad sua munera obedienda non exigit necessarium, quod simul Canonici sit, Coadjutor dignitate abiente, vel impedito debet habere illam, & obire functiones, quae Coadjuto, si adesset, competere, num. 83. Coadjutor potest menses, qui recreationis causa Canonici conceduntur, sibi assumere, dummodo dies a Principali, & a Coadjutore assumpti non excedant tres menses. n. 84. Si dum expeditur litterae Coadjutoriae Coadjutor moriatur, non valet in probabiliori sententia successio; Litterae autem Pontificiae quamvis concedant successorem, etiam tempore datae, vacat actualiter Canonici; intelliguntur de variatione de jure, non vero de vacatione de facto, qualis est vacatio pro morte. n. 85. Coadjutor & Coadjutor possunt ambo simul interesse in Processionibus, Missarum solemnibus, &c.

et. uniuersique in loco sibi proprio. num. 86. Coadiutoria est incompatibilis cum alio beneficio obligante ad residentiam. num. 87.

§. II.

De obligationibus, & uerbis Beneficiorum.

11. Coadiutor tenetur habitum, & tonsuram Clericalem deferre: Gaudet privilegio fori: non potest ordinari ad titulum Coadiutorie: non tenetur ipse ex vi huius muneris ad Officium recitandum. sed proprietarius: nihil potest ratione Coadiutorie exigere a proprietario, aut percipere de fructibus, vel distributionibus, nisi aliter partes inter se conuenerint. Si Coadiutor ob paupertatem impotens reddatur Ecclesie deservire, tenetur Proprietarius necessaria ei ad id ministrare. Coadiutor in ingressu non debet Fabricae solvere: Tract. 28. cap. un. n. 88. Beneficia simplicia, exceptis dignitatibus, & Canonicatibus, residentiam non requirunt, nisi aliter consuetudo, vel Ecclesie particularis statutum postulet. num. 90. Episcopi, & omnes Parochi, & Pastores iure diuino ad residentiam tenentur. num. 92. Existente rationabili causa, & urgente necessitate, suspendi potest obligatio residentiae, & per alios impleri. no. 95. Romanus Pontifex cum sit ex iure diuino Romanus Episcopus, tenetur residere Romae, & non potest licite per longum tempus abesse, nisi ex causa alios Pastores a residentia deobligantibus. nu. 96. Eminentissimi Cardinales residere tenentur, ubi residet summus Pontifex, quia sunt quasi compatores omnis Dominici, & Coadiutores Summi Pontificis. Probabilis est Cardinales Episcopos non deobligari a residentia in suis Episcopatibus. n. 97. Episcopi residere debent in loco ubi est Ecclesia Cathedralis. n. 98. Episcopi non residentes mortaliter peccant, & fructus pro rata absentiae restituere tenentur. n. 99.

14. Ex iusta causa Christianae charita-

tis, urgentis necessitatis, obedientiae, evidens Ecclesiae aut Reipublicae utilitatis, per summum Pontificem, aut Metropolitanum approbata licite abesse poterunt. Tract. 28. cap. un. num. 100. Nominis Christianae charitatis intelligitur: si aliqua Ecclesia est in periculo haereticis, quod Episcopi praedicatione uitari potest: si illius praesentia est necessaria ad Magnatum discordiam componendam, dummodo ex tali absentia non sequatur propriis Ecclesiae notabile, aut aequale damnum: si necessaria sit eius praesentia in Imperatoris Curia ad suam Ecclesiam defendendam, vel ad se suamque familiam de crimine laesae maiestatis, aut de imparitate sanguinis purgandam. n. 101. Sub nomine urgentis necessitatis, intelligitur: Quando contra ipsam, & non contra oves est aliqua commota persecutio dummodo non imminet ovis grave in spiritualibus damnum: nam in tali casu tenetur animam suam ponere pro ovis suis: Quando Episcopi vita, & salus ob aduersam valetudinem, ex Medicorum sententia graviter periclitatur, dummodo ex absentia notabile damnum ovis non imminet, aut infirmas non sit perpetua, vel cuius salus spes non habetur. n. 12.

15. Sub nomine debere obedientiae intelligitur, quando Pontifex ob aliquod negotium ad se vocat Episcopum, dummodo sit ad breve tempus. Non est autem iusta causa ad non residentium si Episcopus vocetur, ut sit Curiae Romanae Camerarius, vel Vice-cancellarius, vel summus Penitentarius, aut Camerarius Apostolicae Thesaurarius, vel Auditor Rorae, vel a secretis, aut a Confessionibus Pontificis. Si eligatur Inquisitor Generalis, licet ex vi talis muneris non sit dispensatus a residentia, sufficiens tamen causa est, ut a Pontifice dispensetur: quia causas Fidei cognoscere, & haereticis extirpare in magna Ecclesiae utilitate redundat. Tract. 28. cap. un. n. 103. 104. Sub nomine evidens Ecclesiae, aut Reipublicae utilitatis intelligitur: quando eius absentia

est necessaria ad iura suae Ecclesiae defendenda: vel si vocetur ad Concilium Generale, aut Provinciale: vel quando utilitas Reipublicae, vel Regni hoc exigit. Quare cum Hispaniae Episcopi sint, ex vi sui muneris, Consilarii Regii, possunt a Rege vocati ad curiam accedere. Et quoties Pontifex concedit Regi, ut possit Episcopum eligere ad munus consilarii, Praesidis, vel alterius similis muneris, ex natura iura perpetua, tenetur talis Episcopus vocati Regi obedire. n. 105.

16. Concilium Tridentinum, recreationis causa, Episcopus per tres menses a residentia absolvit: dummodo non absit tempore Adventus, Quadagesimae, Natiuitatis, Resurrectionis, Pentecostes, & Corporis Christi. Tract. 28. cap. un. num. 106. Probabilis est posse Episcopos contiguare trimestre anni labentis, eum trimestri subsequente. n. 108. Iure diuino tenentur Parochi ad residendum in sua Parochia: siue in domo propria, siue conducta, etiam in ea Parochia adessent tantum tres Parochiani. Ubi sunt duae Ecclesiae unitae residere debet in digniori, aut si non constet quae sit dignior, in frequentiori. Si Parochiae pars sit in Civitate, altera extra, residere debet in Civitate. num. 109. Habens duas Parochias perpetuo unitas, quantum una non sit altera dignior, aut alteri subordinata, residet in qua maluerit. Si Ecclesia Parochialis sit, ubi minor parochianorum pars habitat, & maior pars habitat longe in Oppidis, tenetur habitare prope Ecclesiam. Si Parochialis Ecclesia propriam domum habet, in ea Parochus habitare debet. n. 110.

17. Si Parochus per notabile tempus personaliter non residet, mortaliter peccat, & fructus non facit suos, pro rata absentiae. Tract. 28. cap. un. n. 111. Parochus sine Episcopi licentia potest ad summum per octo dies abesse, relicto tamen substituto, seu Vicario. n. 113. Ex causa ab Episcopo approbata, & relicto Vicario, qui pariter sit ab Episcopo approbatus, Parochus per duos menses, & non ultra, nisi ex gravi cau-

sa, abesse potest. nu. 115. Causae ob quas potest Parochus, supposita approbatione Episcopi, a sua Parochia licite abesse, sunt illae quatuor, quae pro Episcopo assignantur supra. sect. 14. Parochus ex causa facta licentiam imperans ad absentiam, peccat mortaliter, si absit, & fructus non facit suos: Verum si absentia non fuerit ultra bimestre, probabile est talem Parochum non peccare, nisi peccato mendacii, & non teneri restituere fructus, cum ad absentiam bimestrem nunquam desint causae sufficientes, quas multoties non expedit Episcopi manifestare: quibus existentibus, non erit graviter illicita absentia bimestris a Concilio, Parochus pro quolibet anno permittit. Ad absentiam quae non fit ultra bimestre, non est necessaria pro foro interno licentia in scriptis. n. 120.

18. Probabilis est non posse Episcopum, aut Cardinalem occupare Parochiam aequalem in suo servitio, v. gr. in Officio Praetoris, Visitatoris, Fiscalis, Secretarii, aut alio simili: ita ut a propria residentia intra bimestre absit. Poterit tamen Parochus Ecclesiam Cathedralis, Vicarius officio fungi. Tract. 28. cap. un. num. 122. 123. Licet Episcopus non possit occupare Parochos in officis Vicarii, Secretarii, &c. bene tamen occupare valer duos Canonicos Ecclesiae Cathedralis, qui fructus, dum pro suo munere abiant, percipere debent. 124. Studiorum causa, non residentium licentiam Episcopus Parochis conferre non potest. n. 127. Ex solius summi Pontificis licentia possunt Parochi, causa studiorum, a residentia abesse. num. 128. Docentes Sacram Scripturam, & Theologiam, nec non & Sacros Canones in Universitatibus, Pontificia, vel Regia auctoritate instituti, quando doctuerint a residentia excusantur, & fructus faciunt suos, non vero distributiones, nec requirunt Episcopi licentiam. Studentes debent ad hoc habere Episcopi licentiam, quae illis solum ad quinquennium suffragatur, si audiant Sacros Canones, si vero Sacram Scripturam, seu

Theologiam, ad septennium; dummodo tamen omni cura pro maiore parte anni, scilicet per octo menses stultis incumbant, & Scholas frequentent. Parochi in dictis Universitatibus studentes, hoc privilegium non gaudent, nec propter studium a residentia eximuntur. n. 129. 130.

19. Dignitates, Canonici, Præbendati, & Portionarii tenentur ad residendum; & si ultra tres menses absint per annum, privantur pro prima vice dimidia parte fructuum, secunda vice omnibus fructibus, quos ex anno perceperunt, atque lucrati sunt: crescente vero contumacia, contra eos, iuxta Sacros Canones, procedatur. Ita ex Trid. sess. 24. cap. 12. Insuper omnes prædicti, si a Choro pluribus diebus ultra permittos a Tridentis fidei causa absint, mortaliter peccant. Distributiones vero, quas absentes amittunt, presentibus accrescunt; nec possunt præsentibus eas illis donare, vel remittere, aut de illis transigere. Illis tamen tribus mensibus a Tridentino concessis, levaminis causa, si absint, probabile est lucrari etiam distributiones. Tract. 28. cap. un. num. 139. 140. 141. Mansionarii, & Capellani Cathedralium, seu Collegiarum habentes in eis aliqua beneficia que sunt perpetua, & habent annexum servitium in Choro, tenentur ad residentiam; possunt tamen a suis Ecclesiis abesse, dummodo per alios Ecclesie interserviant. n. 142. Cætera beneficia simplicia non obligant ad residentiam personalem. nu. 143.

20. Episcopus postquam est electus, & a summo Pontifice confirmatus, tenetur sub pena restitutionis fructuum perceptorum intra tres menses, munus consecrationis suscipere, & si intra totidem alios menses id facere neglexerit, ipso iure Ecclesia privatur. Ab hac tamen pena Episcopus excusatur, si ex gravi infirmitate, vel alia rationabili causa consecrationem post tres menses distulerit. Tract. 28. cap. un. num. 144. Qui electus est ad beneficium curatum, tenetur intra annum promoveri ad Sa-

cerdotium, sub pena privationis beneficii, nulla alia monitione præmissa. Si absque propria culpa impeditus fuit, ne intra annum promoveretur, penam non incurrit. Annus autem incipit computari a tempore suscepti regiminis, & illius pacifice possessionis. num. 145. 146. Non potest Episcopus annum a iure Parocho concessum restringere, nec eum cogere ut citius ad Sacerdotium promovetur. n. 149. Prædicta privationis pena non afficit eos qui Ecclesiis Parochialibus Collegiatis præficiuntur, ubi plures Sacerdotes curam Parochie in solidum habent. Nec afficit Decanum, Præpositum, Abbatem, Priorem, aut Archidiaconum habentes curam annuam, sed non Parochialem, quia pena non est extendenda; nec obtinentem Parochialem insufficientem ad viculum: nec Parochum Ecclesie, que non sit actu curata, cuius v. gr. populus sit destructus. n. 150. Obtinentes in Cathedralibus Præbendas, aut quælibet alia beneficia aliquem Ordinem exigentia, tenentur intra annum talem Ordinem suscipere, nisi iullo impedimento excusentur. n. 151.

S. III.

De qualitatibus requisitis ad beneficiorum acquisitionem.

21. Pro electione Summi Pontificis nulla in iure Canonico præscribitur ætas. Pro creatione Cardinalium eadem ex Tridentino qualitates requiruntur, que pro Episcopis: ex Constitutione autem Sixti V. Sufficiunt 22. anni. Ad Episcopatum nemo evehri potest ante 30. annum completum. Tract. 28. cap. un. num. 152. 153. Ad dignitates obtinendas, que annuam curam habent, necessarium est 25. annum attigisse. Ad eas vero que nullam imperant curam annuam, opus est 21. annum completum. Ad Præbendam Penitentiarum requiritur 40. annus inceptus. Hoc ipso quod quis in Penitentiarum electus est, habet jurisdictionem a Concilio Tridentino

no audiendi Confessiones penitentium totius Diocesis, tanquam Parochus totius Diocesis: nequit tamen absolvere a casibus quos sibi Episcopus reservavit. Dum est in Confessionario paratus ad audiendas Confessiones lucratur omnes distributiones, ac si esset in Choro. n. 154. Ad reliquos Canoniceatus, & portiones, si Subdiaconalis sit, requiritur 23. annus inceptus; si Diaconalis, 23. si Præbiterialis, vigesimus quartus. Pro Canonice Collegiarum, nisi aliud Ecclesie statuta postulent, aut aliquis Ordo exigatur, sufficiunt 14. anni; non tamen habent vocem in Capitulo, nisi 22. annum compleverint. n. 156. Probabile est, pro Subdiaconali sufficere 20. annum completum; pro Diaconali 21. & pro Præbiteriali 23. pariter completos: ita quod intra annum a iure concessum valeat, qui eligitur, promoveri ad Ordinem requisitum. n. 158. In Parochum eligendus, debet vigesimum quintum annum attingisse. Pro aliis beneficiis simplicibus sufficit ætas 14. annorum; ætas requisita pro beneficiis obtinendis computari debet a tempore natiuitatis ad presentationem, & impetrationem. nu. 160. 161. Provisio facta non habenti ætatem requisitam, licet tantum deficiat una hora, nulla est. n. 162.

22. Episcopatum appetere propter honorem, & temporalem sufficientiam tanquam finem, licet appetens dignus sit, est peccatum mortale ambitionis, & inordinatæ cupiditatis. Et si appetere Episcopatum quoad celsitudinis gradum, non ita criminiosum sit, est tamen semper præsumptuosum. Appetere Episcopatum propter Episcopalem operationem, hoc est, ut proximis prodesse, & interire possit, secundum se laudabile, & virtuosum est. Tract. 28. c. un. n. 166. 167. 168. Assumendus ad Episcopatum debet esse Doctor, & talem scientiam habere, qualem describit. Trid. sess. 22. cap. 2. Ea quoque morum probitas exigatur, quam D. Paulus. Prima. Ad Timotheum requirit. Que qualitates etiam in Sacra Romana Ecclesie Cardinalibus adesse debent.

n. 163. 164. 171. Archidiaconi debent esse Magistri, seu Doctores, vel licentiat in Sacra pagina, aut iure Canonico. Intellige tamen de Archidiaconis habentibus curam annuam. n. 172.

23. Ad recipienda beneficia Parochialia ea doctrina requiritur, que sufficientia sit ad oves in Doctrina Christiana instruendas, Evangelium declarandum, & Sacramenta recte administranda. n. 173. Ad reliqua beneficia sufficientia, & vitæ probitas necessaria est, qua suis officis, & muneribus debite satisfacere valeant, & ad eorum titulum ordinari. 174. Collatio beneficii facta profus illiterato, nescienti videlicet latine legere, & construere, omnino invalida est: facta vero a qualiter literato valida est, sed eam convenit irritare, & collator graviter peccat. num. 176. 177. Cum profus illiterato potest quidem Summus Pontifex dispensare, ut Ordines recipiat; non vero ut in illis ministret. Illiterato potest Summus Pontifex beneficium simplex conferre, non vero beneficium curatum; quia ex iure divino, & naturali debita scientia in Parocho requiritur. n. 180. 181.

24. Accipiens beneficium curatum, cum animo non ascendendi intra annum ad Sacerdotium, peccat mortaliter, & tenetur ad restitutionem fructuum perceptorum; sic & recipiens cum animo dubio. Recipiens vero cum animo conditionato v.g. ascendendi ad Sacerdotium intra annum, nisi interim pinguis hereditas obveniat, &c. non peccat, quia intentio conditionalis est vera intentio, licet non absoluta. Tract. 28. cap. un. num. 184. 185. Si mutata præva intentione non ascendendi ad Sacerdotium, intra annum ad illud promoveretur, omnes fructus illius anni facit suos. n. 190. Si recipiens beneficium curatum cum animo ascendendi ad Sacerdotium intra annum, mutata voluntate non promoveretur; probabilis est ex hoc non teneri ad restitutionem fructuum perceptorum, a tempore quo voluntatem mutavit; quia iura prævola non sunt extendenda ad casum non expressum. num.

num. 199. Recipiens beneficium Parochiale cum animo ascendendi ad aliud, aut permutandi, aut resignandi, seu sine animo in perpetuum retinendi, non peccat, nec fructus restituere tenetur, dummodo habeat animum adimplendi munera sibi debita. num. 196. Recipiens beneficium simplex, sine animo ascendendi ad Ordines illi annexos, sed tantum fruendi ejus fructibus ad tempus, & postea laicandi peccat mortaliter, non tamen ad restitutionem fructuum tenetur. num. 197. 199. 200.

25. Ex jure communi cuiuslibet idoneo consensuque Regni fit, possunt conferri Ecclesiastica beneficia: ex jure tamen particulari aliquorum Regnorum non nisi naturalibus conferri debent. Tract. 28. cap. un. num. 201. Aliqua beneficia, tam simplicia, quam curata possunt quod eligendus debeat esse de tali familia, genere, consanguinitate &c. juxta Fundatoris voluntatem. nu. 218. Quando ad beneficium vocatur consanguineus Fundatoris, debet Patronus presentare propinquorem, si idoneus sit. nu. 209. Concurrentibus duobus propinquis aequalibus in gradu, moribus, & scientia, quorum unus sit descendens per lineam masculinam, alter per feminam, si aequaliter vocentur, ille preferendus est, qui a Patrono, vel majore parte Patronorum presentatur. num. 202.

Quando ad beneficia Ecclesiastica vocantur a Fundatore consanguinei sui, vel qui sunt de ejus genere, vel familia, admitti debent etiam illegitimi, & spurii, si a Pontifice, vel Principe seculari legitimi sunt; si vero non sint legitimi, attendenda sunt verba Fundatoris, si enim utatur verbis juris, seu civiliter significandis, dicendo verb. grat. Qui sunt de familia, cognatione, cognatione, domo, prosapia, genere &c. tunc non vocantur illegitimi, etiam naturales: si vero utatur verbis naturalibus, scilicet Consanguinei, consanguinei, nepotes, liberi, descendentes &c. tunc illegitimi, & spurii, & ab eis descendentes vocantur; si tamen a Pontifice dispensentur, & sunt capaces. num. 225. Illegitimi ex

parte matris, (exceptis qui sunt ex damnata copula,) sunt vere de ejus parentela, genere, cognatione &c. & consequenter vocati censentur cum iis, qui sunt de parentela, genere &c. Fundatoris. Nisi subjecta materia aliud fundeat, semper praesumendum est Fundatorem loqui verbis naturalibus. num. 226.

26. Legitimi etiam remotiores preferendi sunt illegitimis proximioribus. Tract. 28. cap. un. num. 227. Probabilior est graduum computationem in vocatis ad beneficia Ecclesiastica sumendam esse ex jure civili, nam agitur de successione saltem lato modo. num. 230. Ex jure canonico qui promovendi sunt ad beneficia, debent esse legitimi, id est ex legitimo matrimonio procreati; illegitimi autem sunt, qui extra legitimum matrimonium gignuntur; ex quibus si aliqui dum nascuntur, vel concipiuntur, eorum parentis valide contrahere possunt, dicuntur naturales; si vero ob aliquid impedimentum dirimens contrahere non possunt, dicuntur spurii. num. 231. 232. Expositi, secundum probabilioris sententiam, legitimi censendi sunt, quia plures ob parentum inopiam exponuntur, & legitimi vere sunt. num. 234. Proles suscepta a Conjugibus, qui post matrimonium ex mutuo consensu in Religione professi sunt, aut altero ex conjugis consensu ad sacros Ordines promoti, est legitima quoad successorem, hereditatem paternam, & honores: illegitima vero, & irregularis quoad Ordines, & beneficia Ecclesiastica. num. 230.

27. Illegitimi quatuor modis possunt habiles fieri ad beneficia Ecclesiastica. Primo, quoad filios naturales, per subsequentis matrimonium. Secundo, Per absolutam Pontificis dispensationem. Tertio, Per Pontificis dispensationem. Quarto, Per Professionem Religiosam. Tract. 28. cap. un. num. 244. Per subsequentis matrimonium legitimitur proles si parentes tempore conceptionis, & partus fuerunt inhabiles ad contrahendum; tamen tempore intermedio, quo scilicet in

ven-

ventre matris fuit, habiles fuerunt. Item quoad beneficia obtinenda, per subsequentis matrimonium legitimitur filius habitus ex concubina, si inter generationem talis filii, & matrimonium cum ea, mediet aliud matrimonium, & alii filii legitimi. An autem fiat legitimitas a tempore natiuitatis, & sic sit preferendus filius ex primo matrimonio habitus, quoad successorem, & hereditatem, est utriusque probabilis opinio. num. 247. Probabilior est quod filius putative naturalis, hoc est genitus cum ignorantia quod complex esset conjugatus, non fiat legitimus per subsequentis matrimonium validum, & licitum. nu. 249.

28. Ille qui est excommunicatione majore, suspensione, interdicto, aut aliqua irregularitate interdictus, inhabilis est ad beneficia Ecclesiastica obtinenda. Tract. 28. cap. un. num. 250. Neophytus, hoc est noviter conversus ad Fidem, est jure Ecclesiastico inhabilis ad beneficia Ecclesiastica; poterit tamen transacto laudabiliter biennio, ex dispensatione Summi Pontificis, vel Episcopi ad Ordines, & beneficia promoveri. num. 252. 253. Clerici conjugati sunt incapaces beneficii, & in hoc solus Summus Pontifex potest dispensare. num. 255. filii Presbyterorum illegitimi excluduntur a beneficiis in eadem Ecclesia, ubi pater habet, vel habuit aliquod beneficium: immo nec possunt ullo modo in ea Ecclesia ministrare; non tamen excluduntur horum filii legitimi. num. 256. 257. 260. Non possunt filii illegitimi Presbyterorum habere pensionem super fructibus beneficiorum, quae pater obtinet, vel obtinuit. nec potest in ipsos fieri mutua, aut reciproca parentibus renuntiatio, seu resignatio; dicitur autem mutua, seu reciproca resignatio, quando ad eam adest pactum, vel conventio. nu. 262. In his solus Summus Pontifex potest dispensare. num. 263. Filii legitimi Presbyteri potest obtinere beneficium in Ecclesia, in qua pater est beneficiatus, potest etiam beneficium patris obtinere sed non immediate, nisi

ex licentia Summi Pontificis. num. 264.

§. IV.

De modis quibus beneficia canonice acquiruntur.

29. Juspatronatus est potestas nominandi, seu presentandi aliquem instituendum ad beneficium Ecclesiasticum vacant. Juspatronatus alius est Ecclesiasticum, aliud laicale. Illud est quod ex bonis Ecclesiasticis comparatum est; aut Clerico, ratione alicujus dignitatis Ecclesiasticae competit; aut si juspatronatus laicale est, Ecclesiam tamen, aut Monasterium donatum est; nam tali donatione Ecclesiastico fit Juspatronatus laicale est quod acquiritur erectione, vel foundatione Ecclesiae, aut beneficii ex bonis propriis, & potest nam laico quam Clerico competere. Tract. 28. cap. un. nu. 268. Juspatronatus acquiritur foundatione, constructione, donatione; aliqui addunt etiam concessionem Summi Pontificis. Foundatione dicitur acquiri, quando quis fundum concedit ad construendam Ecclesiam, & etiam si initio dominio fundi ibi construat Ecclesia, nam in eam dominium fundi transfertur. Constructione acquiritur, cum quis proprio iure Ecclesiam aedificat; sola autem reparatio non sufficit, nisi sit quasi nova constructio. Donatione acquiritur, cum quis Ecclesiam donat assignando illi, & ministris necessariis; idemque dicendum de Monasterio. Si dos Ecclesiae sit penitus amissa, nequit eam alius dotare pro juspatronatus abique prioris Patroni consensu. Fundatio, & constructio sine congruenti donatione non sufficiunt ad acquirendum juspatronatus. nu. 267. 268. 269. 271. Ad acquirendum ex praedictis titulis juspatronatus Episcopi consensus necessarius requiritur.

30. Juspatronatus probari debet authenticis documentis, siue etiam multiplicatis presentationibus per antiquissimum temporis cursum, qui hominum memoriam excedat. A magnatibus, &

com-

communitatis plenus probandum est, nempe & authenticis documentis, & presentationibus continuatis saltem per 50. annos, quæ omnes suum effectum sortitæ sint. *Tract. 28. cap. un. num. 272.* Jus patronatus transferri potest, jure hæreditario, donatione, & cum re vendita. Tale jus est invendibile non solum jure Ecclesiastico, sed probabiliter etiam jure divino. *num. 273.* Patrono debetur honor, omnis emolumentum; presentet, præsit, defendat, aliat regens. Habet igitur honorem, & potestatem præterendi Clericum ad beneficium vacans: habet primum locum in Ecclesia, choro; processioibus: debet alius præferri dum datur osculum pacis, in distributione candelarum &c., incumbit ei onus Ecclesiam protegendam, episcopus jura tenendi: & tandem si ad summam egestatem deveniat, ei ab Ecclesia debent necessaria suppeditari, & abundantius quam aliis egentibus. *num. 274.*

31. Si Patroni sint omnes Ecclesiastici, vel mixti ex Ecclesiasticis, & laicis; intra semestre præsentare tenentur instituendum in beneficio vacante; si autem fuerint omnes laici, intra quadrimestre a notitia cætra vacationis beneficii. *Tract. 28. cap. un. num. 275. 276.* Si his mōveatur super jus patronatus inter Episcopum, & Patronos, non currit tempus donec his finiat; si inter præsentatos de prælatione sit contentio; etiam tunc non currit tempus: sed Episcopus pronuntiat sententia victorem instituere debet: si autem his sit inter Patronos, quia in præsentando non conveniunt; elapso tempore a jure præfixo, ex devolutione Episcopus beneficium conferre debet. Et idem dicendum si inter eos contendat, cui jus patronatus competat. Potest autem Episcopus adhuc per semestre tempus prorogare: at si ultra proroget, devolvitur institutio ad alium Superiorem. *num. 277.* Omnes Clerici beneficii, capaces, possunt ad illud præsentari. Nemo potest septimam præsentare, nec procurator suum Patronum, At si plures sint Patroni possunt ex ipsis aliquem præsentare. Pater potest h-

lium ad beneficium præsentare. Potest Episcopus suo filio, aut nepoti idoneo beneficium conferre. *num. 279.* Omnes Patroni tam Ecclesiastici quam laici, pro quibusvis beneficiis tam curatis quam simplicibus, debent præsentare digniores. Si Patroni plures sint, omnes vocari debent, aliter præsentatio nulla est. *num. 282. 284.*

32. Institutio est concessio Ecclesie seu beneficii, auctoritate Episcopi, aut Ordinarii facta, non curvis Clerico, sed unice ei qui a Patrono est nominatus, seu præsentatus. *Tract. 28. cap. un. num. 285.* Clericus præsentatus intra terminum juris exhibere debet presentationis instrumentum coram eo, qui habet facultatem instituendi ad beneficium. Debet etiam se personaliter coram Episcopo præsentare, & examini se subijcere; nec aliter Episcopus eum admittit debet. *num. 286.* Potest Episcopus absentem notorie idoneum, quia verbis grat. Doctoratus laurea insignitum, sine examine ad beneficia non parochialia instituere. Licet in parochialibus jus patronatus laicorum requiratur examen, & hoc institutionem præcedere debeat, at non debet examen fieri per concursum; sed si præsentati aequalibus vocibus gaudeant, examinandi sunt ab Ordinario, cum aliis saltem tribus examinaturibus synodalibus, & qui idoneus, ac dignior reperitus fuerit admitti, & institui debet. Si quis eorum plures voces habeat, hic solus est admittendus. *num. 287.*

33. Si jus patronatus in Parochialem sit Ecclesiasticus, & institutio ad Episcopum, & non ad alium pertinet, Patronus eum quem dignorem inter probatos ab examinaturibus iudicabit, Episcopo præsentare tenetur, ut ab eo instituat. In hoc autem casu, quando jus patronatus est mixtum, requiritur examen per concursum. Cum institutio ab alio quam ab Episcopo est facienda, tunc Episcopus solus ex dignis eligat digniorem, quem Patronus ei præsentet, ad quem institutio spectat. In beneficiis simplicibus præsentati a quibusvis

vis personis Ecclesiasticis nequeunt institui, nisi prius ab Ordinario fuerint examinati, & approbati, etiam cum institutio pertinet ad inferiores, quamvis jurisdictionem ordinariam habentes in Clerico præsentatos; vel etiam sint Abbates, commendatarii, aut quicumque alii inferiores, quavis exemptione muniti: aliter institutio facta irrita fit. In beneficiis simplicibus quorum collatio libere pertinet ad inferiores, & non sunt de jus patronatus, examen Episcopi non est necessarium, *Tract. 28. cap. un. n. 288.*

34. Solus Episcopus valet de jure communi a Patronis præsentatos instituere. Nihilominus ex delegatione, communis Doctorum sententia extendit prædictam facultatem ad Vicarium Generalem Episcopi, si mandatum limitatum non habeat, similiter Capitulum, Sede Episcopali vacante, potest Clericos a Patronis præsentatos admittere, & instituere. Præterea jus instituendi in beneficiis potest ex privilegio, aut præscriptione inferioribus Prælati competere. Competit denique prædictum jus Religiosis, sed in Ecclesiis tantum, quæ pleno jure eis subijciuntur. *Tract. 28. capitulo unico. num. 289.* Et in jure non sit tempus præfixum ad institutionem, potest tamen per Superiorem certum tempus designari, intra quod inferior ad instituendum compelli possit. Cæterum si institutio, ob negligentiam Patroni, aut Ordinarii potius instituire, ad alium devolvatur, semestre ad instituendum conceditur. Cum institutio sit actus extrajudicialis, potest fieri quocunque die, etiam feriato in quocunque honesto loco, etiam extra Diocesim, nisi fiat cum figura iudicii, & cum plena causæ cognitione. *n. 290.*

35. Si Patronatus sit Ecclesiasticus, & a pluribus Patronis præsentetur dignior, ab ipsis ut talis cognitus, & a minorum Patronorum parte præsentetur dignior, hic est instituendus. Si Patronus est laicus, ut præsentatus instituitur, sufficit quod idoneus sit. Si a laicis Patronis plures æque digni præsententur, potest Epi-

Pari II.

scopus ex his eligere, & instituere quem maluerit. Si sint æquales in votis, inæquales vero in meritis, dignior instituendus est. *Tract. 28. cap. un. n. 291. 292. 293.* Si intra tempus concessum ad præsentandum, Episcopus instituat non præsentatum a Patrono, aut spreto præsentato vere digno, alium extraneum instituat in beneficio, talis institutio nulla est, si Patronus intra tempus presentationis præfixum reclamet; at si non reclamet, remanet firma, & valida. *num. 291.*

36. Iuxta existentem causam potest Summus Pontifex, absque consensu Patroni beneficia conferre. Major autem exigitur causa si sit jus patronatus laicale, aut mixtum, quam si sit Ecclesiasticum. *Tract. 28. cap. un. n. 296.* Jus patronatus si sit laicale, vel mixtum minime ei derogatur per Pontificis clausulas generales, sed requiritur ejus specificæ mentio, si major pars Patronorum sit Ecclesiastica, vel si jus patronatus laicis competat ex privilegio, consuetudine, aut præscriptione, tunc poterit per clausulas generales derogari; nec per hoc fit eis injuria, cum beneficium propriis bonis non fundaverint. *n. 297.* Jus patronatus Ecclesiastico censetur derogatum per clausulas generales derogatorias. Eadem etiam derogare potest Legatus a latere, sicut & jus patronatus laicis competenti ex consuetudine, vel privilegio. Cæteri vero Prælati inferiores, & Episcopi jus patronatus live laico, live Ecclesiastico derogare non possunt. *num. 298. 299.*

37. Secundus modus quo ad beneficium Ecclesiasticum jus acquiritur, est electio. Est autem electio in rigore accepta alicuius hominis; ad Ecclesiam suo Pastore viduatum canonice factam vocatio, Superioris auctoritate confirmanda. Si dignitas, Canonicatus, aut aliud inferius beneficium communibus Clericorum suffragiis, alicui conferatur, non dicitur proprie electio; quia talis beneficiatus non est proprie Ecclesie sponsus. Si electio non indiget Superioris confirmatione, quia electores possunt per se ipsos

Tt

cam

eam confirmare, non est propriè electio, sed collatio, seu provisiò. Beneficia electiva solent dici Patriarchatus, Primatus, Archiepiscopatus, Episcopatus, Abbatis, Prioratus conventuales, aliique generaliter in omnes Clericos, vel Monachos iurisdictionem habentes, si electio, & confirmatio idem non fit: alii vero in Archidiaconi, Archipresbyteri, Scholastici, Theaurarii, & similes dignitates minime beneficia electiva dicuntur. h. 305.

38. Quidam sit de iure antiquo per quod aliquando Episcoporum electio Clero, vel populo, aut etiam Regibus concessa fuit: nunc Romani Pontifices ad tollendas discordias que inde oriebantur, sibi reservant electionem Prælatorum ad omnes Ecclesias Patriarchales, Archiepiscopales, & Episcopales. Nihilominus adhuc in Germania ex antiqua consuetudine, Episcopi à Canonorum collegio eliguntur, & deinde à Summo Pontifice confirmantur. Similiter Reges Hispaniæ, Galliæ, Lusitanæ, & Sicieliæ ex consuetudine immemorabili, & Summi Pontificis concessione minime revocata, habent potestatem præmandandi, & nominandi Episcopos, pro omnibus suorum Regnorum Ecclesiis Cathedralibus. Tract. 28. cap. un. num. 307, 302. Tota Romani Pontificis electio, ad Cardinalium Collegium unice redacta est. Summus Pontifex in tota Ecclesia, & Episcopi in sua Diocesi eligere valent ad beneficia Ecclesiastica. Hac universali potestate Supremus Ecclesiæ Pastor minime utitur, sed tantum sibi reservavit electionem ad beneficia, quæ determinatis mensibus vacant, & quando alia, de quibus infra; reliqua vero Episcopi providenda relinquunt; aut aliis personis de Ecclesiæ beneficium presentanda concessit. Electiones à Summo Pontifice, & Episcopis facta, non sunt propriè electiones, sed collationes seu provisiones, cum sit idem eligens, & confirmans. Electio ad Episcopatum, seu Abbatem debet intra tres menses fieri; aliter devolvitur ad Superiorem. Electio ad alias dignitates,

sive eadem præna intra semestrem faciendâ est. n. 304.

39. Si loquamur de beneficiis, quæ ex eorum fundatione certo personarum generi, aut alicuius Oppidi personis conferenda sunt, qualia sunt patrimonialia, sicut si dignior inter personas vocatus eligatur, prætermittis aliis etiam dignissimis. Tract. 28. cap. un. nu. 306. Nominè dignior intelligitur, qui ad militiam assumptum utilior est. Possit enim contingere quod quis sit doctior, & Sanctior, sed non utilior ad Officium ad quod eligitur, quia caret prudentiâ, aut aliis qualitatibus ad recte illud exercendum necessariis. Ex duobus concurrentibus, ceteris paribus, dignior iudicandus est. 1. Senior. 2. Ille de cuius bonis fundata est Ecclesia. 3. Sacerdos in concursu alterius non Sacerdotis. 4. Originarius, & de gremio Ecclesiæ, respectu extranei. 5. Graduator. 6. Præditus maiore prudentiâ, & morum integritate. 7. Nullum beneficium habens. 8. Potens, & nobilis. 9. Pauper. Ultimo qui apertè est ad beneficium, cuiusque munerâ exercenda. n. 307, 350.

40. Beneficia Ecclesiastica primo, & principaliter instituta sunt ad utilitatem Ecclesiæ, ut habeat dignos ministròs; secundario in præmiium eorum, qui ob virtutem, & studium Ecclesiæ benemeriti sunt. Tract. 28. cap. un. num. 308, 350. Collatio, & electio indigni est nulla, & irrita. num. 309. Probabilis est, teneri electores sub mortali contere beneficia Ecclesiastica, sive curata sive simplicia dignioribus, ex his qui eligi valent; si tamen maior dignitas prætermittitur sit levis momenti, digni electio, omisso digniore non excedit limites peccati venialis, ob paritatem materic. n. 313. 326. 350. Si elector cognoscit, quod suffragium ferendo pro digniore, vincet pars que indignum eligere parata est; tunc debet suffragium ferre pro digno, omisso digniore, ne indigni electio sequatur. Si non sit periculum quod ex eo quod suffragium ferat pro digniore, indigni electio secutura sit: tunc si electio est

de

de aliquo Prælo sine concursu, aut electio, ad dignum tantum, & non datur ipse electio dignioris, poterit suffragium ferre pro digno. Ceterum si electio per aliquam Cathedram, vel Canoniam per concursum alicuius propositi, & consensu examine, tunc est ceteri præ digno, omisso digniore, suffragium ferre, ipse debet pro digniore suffragium. n. 327, 328.

41. Ad resignationem beneficii non tenetur resignaturus digniorem querere; dummodo resignaturus sit moraliter æque dignus ac resignans, ne in resignatione damnum interatur Ecclesiæ. Idem dicendum de regressu faciente. Tract. 28. cap. un. num. 331. Probabilior, & communis sententia docet, teneri Religiosum eum in Prælatum eligere, qui dignior est. num. 333. Aliquando tamen seculari poterunt electores a dignioris electione, quando qui dignior est, in maiori Religiosis bono occupatur, ut in docendo, scribendo, concionando; vel si forte Regi, aut Principi assilat, a quo non parum Religio dependet. Sed hoc debet intellegi, quod aliquando tantum, ob prædicta munera à Prælatum excludatur. Item si reservetur ad maiorem Prælatum, vel in celebriori loco: vel si ad gratificandum alicui indigni beneficiis cupienti hunc vel illum eligi in Prælatum, ita fieri expedit. num. 336. Verius est teneri examinatos renunciare Episcopo, quis ex examinatis dignior sit. num. 337. Electio digni ad beneficia curata, omisso digniore, invalida est. Electio vero digni, omisso digniore, ad alia beneficia ex iure communi valet. num. 345.

42. Aliqua beneficia Ecclesiastica dantur per concursum oppositorum, ut in Cathedralibus Præbendis que dicuntur affectu, seu officii, nempe doctoralis, magistralis, penitentiaria, & Præbenda sacre Scripture seu lectoralis, & in Ecclesiis Parochialibus plura beneficia curata: alia sunt, que sine oppositione & concursu conferuntur, ut sunt beneficia simplicia, & etiam aliqua curata, & in Cathedralibus Ecclesiis Præbende

non affectu, & dignitates; & loquendo tum de his omnibus, tum etiam de collationibus Cathedralium, que per oppositionem in universitatibus conferuntur, (exceptis iis, que ex sua fundatione conferri debent certo personarum generi, aut personis alicuius Oppidi;) collatores in his beneficiis contentendis mortaliter peccant, si ea conferant digno, omisso digniore. Probabilior est eligentes dignum, omisso digniore, ad Ecclesiasticum Beneficium, vel ad aliud officium, teneri ad restitutionem faciendam Ecclesiæ, Republicæ, vel alicuiori. Idem dicendum de eo, qui precibus, muneribus, vel suasionem, etiam abique vi, vel fraude inducit collatorem Ecclesiastici beneficii sui determinationem ad conferendum digniori, ut coheret minus digno. Tract. 28. cap. un. num. 348, 355, 371. Dignus quando se opponit ad beneficium in conspectu dignioris, etiam ut talis a se cogit, nec peccat mortaliter; nec illud acceptando si eligatur, ad restitutionem tenetur. num. 374. Probabilior est Episcopos teneri perpetuo, in successio munere permanere; ac prout iure divino, & naturali esse prohibita Episcoporum translationem; & ideo nec licite, nec valide sine gravi Ecclesiæ causa Pontificem eam permittere posse. nu. 381.

43. Confirmatio plenum jus tribuit confirmato circa dignitatem ad quam electus fuerat; ante confirmationem vero nec directe, nec indirecte potest electus se ingerere administrationi beneficii, alias ipso facto privatus manet omni iure, quod per electionem acquisiverat. Electus postquam confirmatus est, & beneficii viculum obtinuit, nequit per seipsum possessionem illius capere, sed ex auctoritate Episcopi in provisi beneficii possessionem ponendus est; quare ut jurisdictionis munera exercere valeat, v.g. eligere, confirmare, excommunicare, &c. requiritur quod confirmatus sit, & in seipsum possessionem ex ordinari auctoritate acceperit. Postquam Beneficiarius confirmatus est, & possessionem

accepti, potest quidem praedicta jurisdictionis munera exercere, non tamen ea quae Ordinem aut consecrationem exigunt, si ordinatus, aut consecratus non sit.

Tract. 28. cap. un. n. 392.

44. Confirmator priusquam electam confirmet, debet electionis, & electi qualitates explorare; & si sine tali inquisitione confirmet, graviter peccat, & insuper a Beneficio VIII. talis confirmatio nulla, & irrita reprobatur.

Tract. 28. cap. un. n. 393. Quoad beneficia simplicia sufficit ad confirmationem, quod in beneficio confirmandum sit per examen repertus idoneus: quod autem ab eligentibus dignior praetermissus sit, etiam iniuste, hoc ad confirmationem examinare non attinet. Si vero electio facta sit ad beneficium curatum & confirmator cognoscat, digniorem omissum fuisse, eam confirmare non potest; nam ut supra diximus, nulla est talis electio, num. 395. Romanus Pontifex nulla indiget confirmatione. Episcopi electi a summo Pontifice, distincta confirmatione non indigent; electi vero ab aliis v. g. a Canonico Collegio, ut moris est in Germania a Summo Pontifice confirmantur, n. 396.

45. Praelati Regulares postquam ab Episcoporum jurisdictione fuerint exempti, regulariter confirmantur a Praelatis Superioribus immediatis ejusdem Religionis, juxta suarum legum praescriptum. Electiones Albarum secularium, si exempti sint, a summo Pontifice confirmantur: si vero non sint exempti, debent ab Episcopo confirmari. Electiones, & confirmationes ad beneficia curata Diocesis pertinent ad Episcopum, nisi aliter ex privilegio alicui concessum sit. Electi ab Episcopo, ejusdem distincta confirmatione non indigent. Tract. 28. cap. un. num. 396. Electus post habitam notitiam suae electionis, tenetur intra mensem consensum praebere, sub poena privationis juris per electionem acquisiti; insuper non praesertim intra mensem consensu, possunt electores ex tunc ad aham electionem libere procedere; nisi causa non consentiendi sit, quia electus

consentire nequeat sine Superioris licentia. Electus post contrarium electioni praesertim tenetur intra bimestre, vel intra mensem, si vicinitas huius temporis non exigat, confirmationem petere; nisi iustum obiter impedimentum, aliter electio facta non subsistit. In iure non est tempus designatum, intra quod confirmator tenetur electionem confirmare. Si tamen renuat, poterit electus ad Superiorem recurrere, qui confirmatori tempus praescribat, intra quod si non confirmet, devolvitur confirmatio ad Superiorem. Ad confirmandum nulla est determinata forma verborum. Nequit Superior electum, ipso invito, confirmare. Regulares possunt ad beneficia regularia etiam invitae eligi, & confirmari, & si opus sit ad ea compelli, nu. 398.

S. V.

Qui valeant beneficia conferre.

46. Collatio seu Provisio est beneficium vacantis libera donatio, facta ab habente legitimam potestatem. Tract. 28. cap. un. nu. 399. Summus Pontifex est, cui primo a Christo domino concessa est potestas conferendi omnia Ecclesiae beneficia, cuiuscunque sint qualitatis. num. 401. Si Pontifex Ordinarius praevenerit in mensibus Episcopo concessis, in collatione alicuius beneficii, valida est talis provisio, utpote facta ab habente supremam auctoritatem. num. 402. Episcopus ex iure communi habet potestatem conferendi omnia beneficia in sua Diocesi existentia, non reservata Summo Pontifici; neque ad hoc indiget consecratione, sed sufficit quod sit confirmatus. num. 403. 404. Concilium generale habet potestatem conferendi beneficia: non vero Collegium Cardinalium, Sede vacante. num. 405. Sacra Romanae Ecclesiae Cardinales, etiam non Episcopi possunt conferre omnia beneficia, quae in Ecclesiis suorum titularum extant, sive Canonici; sive dignitates sint; & quae sive ex iure, sive ex con-

consuetudine, & eorum dispositionem spectant. n. 406.

47. Legati a latere in Provincia sua Legationis possunt beneficia conferre; Legati, vero missi, & Legati nati nullam habent ex vi suae Legationis potestatem ad beneficia conferenda, nisi eis fuerit a Summo Pontifice specialiter concessa. Legati a latere solum dicuntur illi Cardinales, qui ex Romana Curia a latere Pontificis, cui assistunt, mittuntur ad aliquam Provinciam administrandam, vel negotia cum Regibus aut Principibus peragenda. Legati Missi, seu Nunti dicuntur, qui Cardinales non sunt, & mittuntur a Papa ad certa negotia agenda, & ad alias Provincias Ecclesiasticas causas, tanquam Iudices cognoscendas. Legati nati sunt qui ratione suarum Ecclesiarum, Legati Apollitici munere, & officio funguntur: quasi idem sit quod quis creetur Praelatus talis Ecclesiae, & quod sit Pontificis Legatus; qualis est Episcopus Cantuariensis, & Archiepiscopus Rhemenis. Tract. 28. cap. un. num. 407. Possunt etiam Legati a latere conferre beneficia jurispatronatus Ecclesiastici: Canonici quoque Ecclesiae Cathedralis, & cetera beneficia, quae dignitates minores vacantur: Nec non etiam beneficia spectantia ad collationem exemptorum, & ea quorum collatio ad Apostolicam Sedem est devoluta: item quae vacant in 4. mensibus Ordinario concessis; nisi Ordinarius habeat indultum, ut nullus alius in didis mensibus beneficia conferre possit. In mensibus alternativae Ordinarii collatio Legati a latere non valet; ob decretum irritans. Nec similiter valida est collatio cuiuscunque beneficii generaliter, sive specialiter relictarum. n. 408. 409.

48. Potest Legatus a latere suae collationi reservare beneficia vacatura, quae alias conferre valet, & hoc etiam cum designatione personarum, quae tamen persona per hanc designationem nullum jus ad beneficium acquirit; & adhuc potest Legatus, mutata voluntate, cui voluerit, illud licite, & absque iniustitia conferre. Tam beneficiorum collationem; quam eorum reservationem potest Legatus facere existens extra Provinciam sibi commissam. Tract. 28. cap. un. num. 411. Legati Missi, sive Nati nullam ex ipsius legationis munere habent potestatem ad beneficia conferenda, nisi eis a Papa specialiter concedatur. Quia vero aliqui mittuntur cum potestate Legati a latere; tales poterunt beneficia conferre; ut quia talis potestas solet eis restringi, necesse erit concessionis literas pericrurari. num. 412. Valor beneficium ex decem annis antecessentibus ad gratiam factam, computando sterilem cum fertili desumi debet. num. 416. Nuntius beneficia litigiosa, aut beneficia vacantia in mensibus alternativae conferre non potest. n. 420.

49. Provisio Canoniciatum, & Praebendarum ad Capitulum simul & Episcopum pertinet; nisi aliud ex consuetudine, aut praescriptione observari contingat. Tract. 28. cap. un. num. 423. 424. In collationibus simultaneis Episcopi & Capituli, quando de iure specialiter electio pertinet ad Episcopum, & Capitulum, tantam vocem habet Episcopus, ac totum Capitulum: Si vero de iure communi ad eos spectet, Praelati vox pro una tantum computatur. num. 425. Quando collatio est communis, & Episcopus ac Capitulum in Electione dissentiant, neutra collatio valet: & tunc si intra semestre Pontifex non provideat, devolvitur electio ad Superiorem. Communiter autem in Cathedralibus ad evitandas lites, sunt conventiones, inter se dividendo provisiones Canoniciatum, Praebendarum &c. per forum, choros, menses, vel hebdomadas, aut per beneficiorum genera. Quapropter in hoc uniuscuique Ecclesiae consuetudini standum est. num. 426. 427.

50. Electio Canonici Penitentiarum, ex decreto Tridentini ad Episcopum tantum spectat. Tract. 28. cap. un. num. 428. Statuit etiam Tridentinum sess. 5. cap. 1. Quod in Ecclesiis Metropolitanis, vel Cathedralibus, aut Collegiatis populi.

populi insignis, aut Cleri numerosi, Præbenda deputetur pro lectore Sacrae Scripturae, ad quam electio personæ pertinet ad Episcopum; Collatio vero Præbendæ ad Capitulum, vel ad eos, ad quos ante Concilium pertinebat, dummodo vacet in mente ordinario, nam si vacet in mente Apostolico, aut alias sit affecta, electio personæ, & collatio pertinet ad Pontificem; salvis iuribus, aut consuetudinibus aliquorum Regnorum, num. 429, 430. Tempus, & materia Sacrae Scripturae legendæ, arbitrio Episcopi relinquuntur; & satisfaciunt etiam legendo Theologiae Scholasticam. Tali Canonici debent quibus leguntur, licet utriusque Præbendæ dignitas, excepto Maturo, quod vespere dicitur, sit ex concessione Gregorii XIII. Theologalis Canonici, nec retento, nec dimisso officio potest aliam Præbendam optare; nec Præbenda Theologalis potest a sequente Canonico optari, n. 431.

51. Pro electione ad Canonatum seu Præbendam, si aliquis ex electoribus sit legitime impeditus potest alteri suas vires committere; potest enim electio per Procuratorem fieri. Probabilis est non esse necessarium, quod elector Canonici sit presens examini. Tract. 23. cap. un. num. 435, 436. Non valet electio nisi presens prius iuramento de eligendo magis idoneo, nisi post decretum Leonis X. & aliud Sixti IV. detur consuetudo legitime prescripta. num. 437. Est de substantia electionis quod omnino fiat per secreta suffragia. num. 438. Si quis Canonici ostendat alteri schedulam suffragii malitiose ad annullandam eius electionem, alias sine eius voto validam; adhuc vera est, & valida talis electio. Pariter officio schedulae ex errore, aut ignorantia alteri, vel alius dylivise, & in occulto facta minime annullat electionem. num. 439. Si ostensio schedulae esse causa, quod talis electio facta fuit, aut id rationaliter presumetur, deberet irrita declarari & cassari; maxime, si schedulam ostendens sit caput factionis, & id fecerit, ut alii eum sequerentur. Si ante actum e-

lectionis, aut post illam dicat quis pro quo suffragatus est, aut suffragatus sit, peccat, & inique agit, electio tamen valida est, dummodo in acta secretum suffragium secreto seret. num. 440. Si quis ore tenus cum non potest per scriptum ferre suffragium, mandet Procuratori, ut pro tali, seu pro designata persona suffragetur, tale suffragium validum est, quia est vere secretum. num. 441.

52. Pro magistrali, & doctorali examinatione publicam, est omnino necessarium, & ut forma requisita ad validitatem electionis, ita quod estis quis doctissimus sit Magister, & publica fama tantum suffragium, si exanimi non se subiciat, ineligibilis est. Pro Præbenda Magistrali examen faciendum est in Theologia: pro Doctorali, in iure Civili, vel Canonico. Tract. 23. cap. un. num. 442. Licite eligi potest ad Præbendam, si alias dignior creditur, qui in sermone, seu lectione ex memoria lapsus, aut ob infirmitatem desecit. num. 443. Harum Præbendarum electio intra semestrem fieri debet, alias ad superiorem devolvitur. num. 447. Episcopatus vacant omnibus illis modis, quibus ut dicemus, alia Ecclesiastica beneficia vacare; nempe per obitum, renuntiationem, promotionem, seu translationem ad alium Episcopatum &c.: translatione tamen non vacat Episcopatus, nisi post receptam possessionem novi Episcopatus. n. 452, 453.

53. Potestas Capituli, sede vacante, est ordinaria, & se extendit ad omnia, ad quæ potestas Episcopi ut talis se extendebat, exceptis talibus in iure expressis. Tract. 23. cap. un. num. 454, 455. Capitulum intra octo dies, a morte, vel translatione Episcopi, tenetur Vicarium eligere, qui saltem sit doctor, vel licentiatum in iure canonico, & interim jurisdictionem ad totum Capitulum spectari potest etiam Capitulum ex consuetudine duos, aut plures Vicarios constituit, licet de gremio Capituli non sint. num. 456. Probabilior, & tutor opinio est, non posse Capitulum pro licito,

bitio, absque iusta, & rationabili causa Vicarium electum mutare. num. 459. Vicarius, vacante sede, electus non habet totam jurisdictionem Capituli, sed eam tantum quam habet Vicarius Episcopi; nisi Capitulum specialiter amplius concedat; & hoc est probabilior. Suspendo autem Capitulum, etiam intelligitur suspendi Vicarius; nam tota huius jurisdictionis ad Capitulum dependet. nu. 460.

54. Omnia beneficia, quæ Episcopus ex iure, si viveret, conferre posset, sed Episcopatus vacante, sunt Pontifici reservata. Potest tamen Capitulum ex usi consuetudine recepto eisdem apponere, ad concensum vocare, & ex approbatis dignitatibus eligere; collatio tamen beneficii, si vacet in mente Pontificis, si vive Episcopi, ad Pontificem spectat, qui poterit pro libito illud conferre vel electio, vel eum maluerit. Valet etiam Capitulum habita notitia vacationis Ecclesie Parochialis in ea idoneum Vicarium eum fructuum assignatione congrua, ejus arbitrio constituere, qui onera ipsius Ecclesie sustinet, donec de Rectore provideatur. Tract. 23. cap. un. num. 461, 462. Nequit Capitulum conferre beneficia, quæ iure devoluto pertinent ad Episcopum, iuxta probabiliorum sententiam; immo nec beneficia patrimonialia: potest tamen canonicè electos confirmare, & instituire a Patrois rite presentatos. num. 464. Potest etiam Capitulum resignationes beneficiorum liberas admittere, non vero resignationes, causa permutationis, quoad beneficia quæ pertinent ad collationem Episcopi. num. 466, 467. Potest Capitulum commendare ad tempus beneficia, seu Ecclesias, donec idoneus Rector eligatur. Ad beneficia vero presentare, sicuti poterat Episcopus dum viveret, sede vacante, minime potest, num. 468.

55. Potest Capitulum, sede vacante, excommunicationem ferre, & alias censuras; nec non & ab illis absolvere, sicuti poterat Episcopus. Potest approbare Consiliarium, etiam pro talibus reservatis. Potest cognoscere de crimine hæresis,

prout poterat Episcopus. Item per se, vel per alium Dilectum visitare, dummodo sit elapsus annus intergræ Antiquitatis visitatione; & similiter visitare Monasterium Monasteria non exempta, & quæ Episcopus, non ut Apostolica sedis Legatus; & hoc est probabilior. Potest insuper dispensare in votatione debiti, illegitimitate, & aliis, in quibus poterat Episcopus iure ordinario. Item assistere matrimonii, & cognoscere de causis matrimonialibus; & compellere execui ultimas defunctorum voluntates. Potest suis subditis dare licentiam dimissionis, ut ab illis Episcopus ordinetur; dummodo transactum sit annus a morte Episcopi, aut a vacatione Sedis, quacunque ex causa; & occasione beneficii accepti, vel accipiendi, quod Ordinem intra annum suscipiendum; Post annum autem non ad Capitulum, sed ad Vicarium spectat dimissionis concedere. Potest etiam Capitulum cum suis subditis in interdictis, sicut Episcopus dispensare; concedere licentiam extero Episcopo Pontificalia in Ecclesia vacante exercendi; dare licentiam ut Novitii de propriis bonis temporalibus disponant; & omnia alia facere, quæ iure ordinario facere poterat Episcopus. Tract. 23. cap. un. num. 469.

56. Vicarius Episcopi tripliciter accipitur. Primus est qui dicitur natus, seu legitimus, quia a iure ipso seu lege constituitur est, & cum officio nascitur, qualis est Archidiaconus, seu Archipresbyter. Secundus est Vicarius foraneus, quia extra Civitatem in qua Episcopus residet, suam jurisdictionem exercet in hac vel illa Diocesis Civitate, vel Oppido. Tertius est Vicarius Generalis, seu datus, quia cum Episcopus constituit, & in eodem Tribunali, ubi ipse sui dicere consuevit, pro tota Diocesi sui dicit, & quæque vires gerat. num. 471. Probabilior est Vicarius Generalis habere jurisdictionem ordinariam, num. 472. Non potest ex se sui muneris beneficia conferre, nec sine speciali licentia Vicarium perpetuum; nec ad

beneficia præsentare, quorum præsentatio pertinet ad Episcopum; nec beneficiorum resignationes admittere; nec beneficia supprimere, vel unire, aut revocare uniones factas, aut Ecclesias dividere; nec novas erigere Parochias, nec mutare; nec imponere pensionem super beneficia, nec beneficia a beneficiis amovere. num. 476. 477.

57. Potest Vicarius, ratione sui muneris præsentatum a Patrono instituire, & electos confirmare; Vicarium constituere in Parochia vacante per mortem Rectoris, aut quia impeditus nequit suum munus exercere: locus vero si ob imperitiam Rectoris, aut eius depravatos mores Vicarius esse constituendus, nisi speciali gaudeat facultate. Tract. 28. cap. un. num. 478. Episcopus præbere potest, & de facto communiter præbet Vicario Generali specialem facultatem conferendi beneficia; non autem Vicario foraneo: excipit tamen beneficia, quæ jure speciali, aut ex privilegio conferunt Episcopus. num. 479. 480. Hæc Vicari facultas conferendi beneficia extenditur ad omnia beneficia, tam Parochialia, quam dignitates; eaque etiam extra Diocesim exillens conferre potest, sicut & Episcopus. Licet Episcopus concedat Vicario Generali facultatem specialem conferendi beneficia, ea tamen potest per seipsum conferre. nu. 481. Probabilis est non esse necessarium quod is, cui concedenda est facultas conferendi beneficia, sit etiam Vicarius generalis in temporalibus. Administratio spiritualis fita est in eo quod Vicarius possit excommunicare, suspendere, interdicere, Sacramenta administrare, & ad id facultatem præbere, beneficia conferre, eligere, confirmare, instituire, præsentare, inquirere, corrigere, vota & iuramenta commutare, & relaxare. Administratio temporalis Diocesis in iudicio est quando Vicarius habet jurisdictionem temporalem pleno jure, quod ad merum & mixtum imperium spectat: extra iudicium, quod possit Ecclesie bona locare, permutare,

alienare, reditus, & pensiones colligere: n. 482.

S. VI.

De Beneficiis Summo Pontifici reservatis.

58. Beneficiorum reservatio est alienus beneficii Ecclesiastici per habentem ad id potestatem ad se, facta advocatio. Alia est ex jure communi: alia ex specialibus decretis, & regulis Cancellarie. Alia generalis, alia specialis. Generalis est de non determinata beneficio, vel non determinata persona; specialis, est de certo beneficio, seu pro certa persona. Tract. 28. cap. un. num. 484. 485. Ex jure communi sunt primo Summo Pont. reservata omnes dignitates, personatus, & beneficia, quæ apud Sedem Apostolicam, seu in Curia vacant, vel in locis non ultra 40. milliaria distantibus a curia, vel in locis, ubi transeunt morantur Summus Pont. num. 486. 487. Sub hæc reservatio non comprehenduntur beneficia jurispatronatus laicalis, ex fundatione, aut donatione apud Sedem vacantia, & etiam juxta Barboia, & alios, beneficia jurispatronatus mixti, bene vero beneficia jurispatronatus Ecclesiastici. Rem non comprehenduntur beneficia Regularia; nec beneficia Parochialia quæ vacant, Apostolica Sede vacante, etiam si vacant in Curia, vivo Summo Pont. si ea non providit; nec beneficia eorum, qui cum non sint curiales, in Curia originem, domicilium, aut domum conductam habent; esse enim dicti beneficii in Curia moriantur, eorum beneficia non sunt Pontif. reservata. num. 488.

59. Secundo. Sunt Summo Pontif. reservata beneficia, quæ vacant per crimen hæresis, etiam si sint cum cura, aut secularia, vel regularia, etiam Ordinis S. Joannis Hierosolymitani. Cum autem hæreticus ipso jure sit beneficio privatus, potest ejus beneficium, etiam ante sententiam declarativam hæresis tamquam vacans impetrari. Ex hoc sequitur non posse hæreticum beneficium

in

in favorem tertii renunciare; aut permutare a die commissi criminis. Etiam si statim convertatur, non recuperat beneficium; quia ex quo in hæresim incidit, statim illud amittit, sicut & alia bona. Tract. 28. cap. un. num. 490. Tertio. Sunt Pontifici reservata beneficia collata Clericis a jure prohibitis, vel propter generis originem, aut hæresim, vel a Fide apostasiam. num. 491. Quarto. Beneficia cujusvisque qualitatis sint, vacantia, sede Episcopali, Archiepiscopali, Primatiali, & Patriarchali vacante, quæ ad eorundem Episcoporum, Archiepiscoporum, Primatum, & Patriarcharum collationem, provisionem, presentationem, electionem; seu quamvis aliam dispositionem quomodolibet pertinebant. num. 492.

60. Quinto. Sunt Pont. reservata beneficia Parochialia collata ab Episcopis, Archiepiscopis &c. non servata forma Tridentini, sexto. Omnia beneficia per confidentiam accepta, ipso jure vacant, & Summo Pont. reservantur. Septimo. Beneficia vacantia per privationem, ob crimen Simonie, tam realis quam confidentialis. Octavo. Beneficia vacantia, ob non factam publicationem resignationum, juxta formam Constit. Gregorii XIII. Nono. Beneficia vacantia, ob delictum offensantis litigantes in Curia Romana, eorumque Advocatos, Procuratores, velles, Notarios, & Judices. Decimo. Beneficia eorum, qui pro obtinendis beneficiis seipos pro aliis examini supponunt, vel annuas pensiones offerunt, aut beneficia impetrant pro aliis, ut ab eis aliquid consequantur; vel pro seipos, ut aliis postea cum pensione resignent. Undecimo. Beneficia vacantia, ob non delationem habitus Clericalis. Duodecimo. Beneficia vacantia, ob violationem sequestri, litæ pendente, in curia Romana. Hæc sunt beneficia ex jure communi canonico Pontifici reservata. Ceterum quando vacatio est in pena delicti, non habet effectum ante sententiam declaratoriam criminis; excepto crimine hæresis. Tract. 28. cap. un. num. 493. ad 500. De pluribus aliis

Part. II.

reservationibus extra jus commune agit Barboia 3. part. de potest. Episc. Alleg. 57. a n. 19.

61. Solent Summi Pont. ab initio sue creationis Regulas Cancellarie constituere, per quas juxta prædecessorum suorum stylerum de beneficiis disponunt, addendo, vel mutando quicquid sibi bene visum fuerit. Hæc regulæ de immediate sequenti ad electionem Summi Pont. publicantur, & omnes obligant saltem quas actuum nullitatem, unde ad ejus mortem, & non ultra, vique sequitur, quod vacante Sede Apostolica, donec successor regulas Cancellarie faciat, nulla beneficia vacantia reservata sunt; sed de eis Episcopi providere valent: excipit tamen beneficia, quæ lade vacante vacaverunt, & non ultra, nisi si successores ea sibi reservet, excipit etiam quando reservatio est, vel ratione personæ verb. grat. quia beneficiarius erit familiaris Cardinalium, aut Collector, vel subcollector, vel ratione ipsius beneficii, quia est prima dignitas, Monasterium, aut alio modo affectum Sedi Apostolicæ: tunc enim et si, Sede vacante, vacatio contingat, ejus provisio pertinet ad futurum Pont. Tract. 28. cap. un. n. 501. 502.

62. Exemplum Regularum Urbani VIII sequendo; (omnia enim moderata exemplaria parum, vel nihil discrepant;) Per primam regulam reservantur omnia beneficia apud Sedem Apostolicam quomodolibet vacantia, & in posterum vacatura: Beneficia illorum qui in concordia, vel discordia electi, vel postulati, quorum electio cassata, seu postulatio repulsa, vel per eos facta renunciatio, & admissa per prædecessorem Pont. Quecunque beneficia vacantia, per obitum Cardinalium Sacre Romanæ Ecclesie, ac officium Apostolicæ Sedis, videhæc Camerarii, Vicecancellarii, Notariorum, Auditorum literarum contradictarum, Auditorum causarum Palatii Apostolicæ, Correctorum, & Scriptorum literarum Apostolicarum, Penitentiarum prædicte Sedis, ac abbreviatorum, ac non Commensalium, & aliorum

Vn

rum

rum quorumlibet Capellanorum epistolem Sedis, & etiam quorumcumque Legatorum, seu Nuntiorum, ac in Terris Ecclesie Romanae, Rectorum, & Thesaurariorum specialiter per Romanum Pont. deputatum, vel deputandum vacantia, vel vacatura, ubicunque distos Legatos, Nuntios, Rectores, aut Thesaurarios, antequam ad Romanam Curiam redirent, obire contigerit: Nec non quorumlibet pro quibuscumque negotiis ad Romanam Curiam venientium, seu ab eadem recedentium, si in locis non ultra 40. milliaria ab Urbe distantibus obierint. Tract. 28. cap. un. num. 505. 506.

63. Item Summo Pontif. reservantur Monasteria, Prioratus, Decanatus, Dignitates, Personatus, Administrationes, officia, Canonicatus, Præbende, & Ecclesie, contemtaque beneficia Ecclesiastica secularia, & regularia, cum cura, & sine cura, quacumque, & qualiacumque fuerint, (etiamsi ad alia personæ confuerint, etiamsi vel obtinerint, qui auctoritate Apostolica ad Regimina Ecclesiarum Patriarchatum, Archiepiscopatum, & Episcopatum, aut Monasteriorum fuerint promoti. Et talia beneficia, que possidebant possunt provideri, ut vacantia, non expectata residuorum consecratione. Quod tamen intelligendum est de promotis ad Episcopatum, uti, cuius fructus Episcopus percipiat: si enim sit tantum Titularis, vel cuius possessionem sine sua assensu nequeat, tunc prædicta beneficia, que prius habebat, non vacant. Tract. 28. cap. un. n. 507.

64. Item reservantur beneficia vacantia per affectionem pacificam quorumcumque Prioratum, Dignitatum, Personatum, officiorum, Canonicatum, & Præbendam Ecclesiarum, & aliorum beneficiorum a Sede Apostolica provisionum, vel providendorum. Et solent hodie apponi clausula in beneficio adepto pro provisione Sedis Apostolicæ, ut intra duos menses post adeptam pacifi-

cam possessionem beneficii obtenti, reneatur in manibus Summi Pontificis libero primum beneficium incompatibile dimittere; alioquin ambo simul vacent, & ambo sunt reservata. Item reservantur beneficia, que Episcopi, vel alii Collatores, contra Concilii Tridentini decreta, alicui conferant: Quod intelligendum est, quando Collator sciens, aut scire debens malitiose disponit de beneficiis contra præscriptum Tridentini; secus si adhibita debita diligentia id per errorem contingat, nam ubi culpa non est, ibi poena locum non habet. Tract. 28. cap. un. num. 108. 110.

65. Per secundam Regulam Cancellaria reservantur omnes Ecclesie Patriarchales, Primatiales, Archiepiscopales, Episcopales, & Monasteria virorum valorem annuum ducentorum Florenorum excedentia: exceptis Ecclesiis, ad quas ex iurepatronatus, aut ex privilegio Rex, vel Princeps designat, aut presentat. Sub hac regula illa tantum Monasteria comprehenduntur, que commendari solent, aut consistorialiter, per viam cedule provideri, vel que destituta sunt Religiosis. Item reservantur beneficia, que vacant Sede Episcopali vacante per mortem, translationem, dimissionem, aut Episcopatus privationem; dummodo collato, aut provisione didorum beneficiorum unice ad Episcopum attineat: secus si simul cum alio tercio eis conferre, aut presentare debet. Inno si provisione aliqua est per tumos divisa, ut inter Episcopum, & Capitulum, tunc nec vacantia in turno Capituli, nec vacantia in turno Episcopi sunt reservata. Tract. 28. cap. un. n. 510. 513.

66. Per tertiam Regulam reservantur dignitates majores post Pontificales in Cathedralibus, & principales in Collegiatis; circa quod standum est Ecclesiarum institutos, & consuetudini. Si una Dignitas sit major omnibus aliis illius Ecclesie, verius est eam tantum censeri reservatam; si vero duæ aut plures sint Dignitates majores omnino inter se æquales, omnes erunt reservatæ. Item reservantur Prioratus, Præpo-

fitu.

fitu, & alie Dignitates Conventuales, ac Preceptorie generales quorumcumque Ordinum; nos tamen militarium. Hoc autem intelligitur de Prioratibus &c. perpetuis, & in commendam conferri solitis, quorum Præpositus a Religiosis simul congregatis non eligitur: non vero de Prioratibus &c. temporalibus ordinum Mendicantium, & similibus. Ab hac regula solum excipiuntur Ordines militares, qui sunt vere tales, ut Ordo Calatravæ, Alcantara, & D. Jacobi in Hispania: Divi Stephani Florentie: & S. Joannis Hierosolymitanus; secus vero Ordines S. Spiritus in Saxia: Cruciferorum in Urbe: & S. Antonii Viennensis. Tract. 28. cap. un. num. 514. 516. 517.

67. Item reservantur beneficia, quibus fruuntur vere familiares, & contum commensales Papæ, & Cardinalium. Tales sunt Cubicularii, Scriptorum Archivii Romanæ Curie, Milites Sancti Petri, Milites Sancti Pauli, Milites Pii, & Milites Laurentiani, Conclavisti, Thesaurarius Datarie, Auditor Camere confidentiaris, Referendarii, & alii officiales ex Apostolico Palatio panem habentes: Prothonotarii; Subdiaconi, Auditores Rotæ, Acolyti, Apostolicorum literarum scriptores, & reliqui officiales in Palatio Apostolico deservientes, licet in eo non habitent, nec in Tinello comedant. Familiares Cardinalium, & eorum commensales dicuntur, qui eis intersunt, & eorum ob id imperialis assuntur. Ex quo inferitur, quod Vicarii, & Provocatores, vel Auditores Cardinalium, in eorum Abbatibus, & Episcopatibus, licet ab eis accipiant expensas mensam, & victum, non dicuntur eorum commensales, & familiares, quia ex vi suorum officiorum non fruuntur personæ, sed dignitati; & obento aliquo beneficio ab eis tunc recessit, tale beneficium non est reservatum, quia sede vacante hæc regule vim non habent. Tract. 28. cap. un. num. 518. 519. 520.

68. Per quartam Regulam reservantur beneficia quorumcumque collectorum, & sub collectorum in qualibet Civitate, vel Diocesi. Non est autem necesse quod actualiter officium collectoris, aut subcollectoris exerceant, sed sufficit quod sint ad id deputati, & parati exercere quotiescunque se offerat occasio, & quod tale munus acceptaverint. Subcollector unicus esse debet pro Civitate simul & Diocesi; si vero unus pro Civitate, & unus pro Diocesi essent constituti, neutrius essent beneficia reservata. Si subcollector generalis alium deputet particularem, hujus deputati beneficia non sunt reservata, quia hic proprie non est subcollector, sed subcollectoris minister, etiamsi talis deputatio foret ex facilitate habita a Summo Pontifice. Subcollector generalis cum sit delegatus Apostolicæ jurisdictionem habens, debet esse persona qualificata, & in dignitate constituta. Hæc regula comprehendit etiam collectores deputatos ad exigendum subsidium, quod solent Pont. imponere pro subventionem Catholicorum contra Turcas. Tract. 28. cap. un. num. 522. 523.

69. Per quintam Regulam reservantur omnia, & singulara beneficia Ecclesiastica quorumcumque Curialium, quos dum Curia Romana de loco ad locum transfertur, eam sequendo mori contigerit in quovis loco, quantumvis a dicta Curia remoto: & non est necesse ad hoc ut Curia dicatur transferri, & consequenter curialium eum sequentium beneficia sunt reservata, quod Pontifex cum Cancellaria, & Tribunalibus, alio se transferat, sed sufficit quod solas Pontifex vadat. Tract. 28. cap. un. num. 524. Per sextam Regulam reservantur beneficia omnia cubiculariorum Summi Pontif. etiam honoris nuncupatorum, ac Curiarum suorum. Sunt autem Curiores quidam officiales, qui sero omnes clerici sunt & in clericali habitu incedunt, habitant in Palatio, & alternis vicibus comedunt in Tinello. Horum officium est de Capellis, Consistoriis Papæ, & similibus Cardinales ceteros facere, & as-

egere Bullas Pontificum in locis consecratis. n. 537.

70. Per septimam Regulam reservantur omnes Canonici, Præbendæ, Dignitates, Personatus, ac omnia officia trium Ecclesiarum, nempe Sancti Joannis Lateranensis, Principis Apostolorum, & Sanctæ Mariæ Majoris. Item omnes Canonici, Præbendæ, Dignitates, Personatus, Administrationes, & officia, cæteraque beneficia Ecclesiastica cum cura, & sine cura ad provisionem, collationem, præsentationem, seu quamvis aliam dispositionem S. R. E. Cardinalium a Romana Curia absentium, ratione suorum Episcopatum, Cardinalatus, ac ipsorum Cardinalium, titularum, & Diaconiarum, spectantia, vacantia, & vacatura, tam in Urbe quam in Ecclesiis, Civitatibus, ac Diocæsi-bus dictorum Episcopatum consistentia. Hoc loco S. Pontifex loquitur tantum de sex illis Episcopatibus Cardinaliæ dignitati annexis, nempe de Osiensi, Portuensi, Prænestino, Tusulanò, Sabiniensi, & Albanensi; quia cum hi Episcopatus non multum a Curia distent, & alios Cardinales isti sint inter cæteros digniores, & possunt ceteris regere absente absentia a Curia, vult hac via Pontifex eos cogere, ut ejus lateri semper assistant: Nec non de aliis Cardinalibus Titularibus Ecclesiarum Urbis, qui ne a Curia distendant privantur potestate conferendi beneficia, quæ in suis Ecclesiis extant. Tract. 28. cap. un. n. 537. 539. 540.

71. Per octavam Regulam sibi reservat Pontifex omnia beneficia Ecclesiastica cum cura, & sine cura, secularia, & quorumvis Ordinum regularia, qualitercumque qualificata, & ubicunque existentia, in singulis Januarii, Februarii, Aprilis, Maii, Julii, Augusti, Octobris, & Novembris mensibus, usque ad suæ voluntatis beneplacitum extra Romanam Curiam, alias quam per resignationem quocumque modo vacatura, sub hac regula solum comprehenduntur beneficia perpetua, hoc est ad vitam ejus cui conferuntur: quare

minime reservantur Capellanie sine auctoritate Episcopi fundate, Practimonialia in sola temporalitate consistentia, Commendæ, Coadjutorie, Vicarie ad nutum, pensiones, beneficia mannaia, & alia quæ ut alibi diximus, non sunt propria beneficia. Tract. 28. cap. un. num. 534. 535. Beneficia regularia quæ hic reservantur debent esse perpetua, quales sunt multæ Abbatiæ regulares, maxime electivæ; nam si temporalia sunt, ut Prioratus Carmelitarum, Sancti Augustini, Sancti Dominici &c. cum non sint beneficia Ecclesiastica, minime comprehenduntur. Similiter ab hac regula excipiuntur beneficia regularia Ordinum Militarium: nec non & illa beneficia, quæ morte possessoris cessant, & expirant. n. 536. 538.

72. Verius, & tutius est sub hac regula comprehendi illa beneficia patrimonialia, quæ ex statutis, aut Diocæsanis constitutionibus, Apostolica auctoritate firmatis, solum debent conferri natis, oriundis, & incolis aliquam Civitatis, Oppidi, Diocæsis, aut Parochiæ, non aliis alienigenis, aut dictas qualitates non habentibus. Illa autem beneficia patrimonialia, quæ talis dicuntur ex eo quod a patrimonio, seu paterna hereditate veniunt, seu ab Avia, & Patribus instituta sunt, ut conferantur filio, aliique successoribus, cum sint proprie beneficia juspatronatus, minime per has clausulas generales sub hac regula comprehenduntur. Tract. 28. cap. un. num. 539. 541. Probabilis est sub hac regula comprehendendi etiam beneficia Monachalium, (hoc est quando est unicum in una Ecclesia beneficium: vel quando alicui competit unius tantum beneficii collatio.) Verius est comprehendendi etiam beneficia post editionem hujus regulæ noviter erecta. num. 545. 547. Hac tandem regula reservantur omnia beneficia etiam existentia in Ecclesiis Cathedralibus, Metropolitanis, aut Patriarchalibus, cum sit reservatio universalis. n. 548.

73. Cum per hanc regulam solum reserventur beneficia vacantia octo mensibus

sub prenomiatis, qui propterea mensibus Apostolici appellantur, sequitur quod ea quæ vacant reliquis quatuor mensibus Martii, Junii, Septembris, & Decembris possunt ab Episcopis, & aliis Collatoribus provideri. Tract. 28. cap. un. n. 549. Omnes hi mensis incipiunt a puncto metaphysico media noctis, quæ præcedit primam diem, & finiuntur in puncto media noctis subsequenti ultimam diem ejusdem mensis. num. 550. Si adhibita debita diligentia, adhuc sit dubium an ante vel post mediam noctem beneficiarius obierit, & consequenter an in mensis Pontificio, vel Ordinario vacaverit beneficium, Episcopus potest illud conferre; & provisus ab Episcopo sustinendus est contra provisum a Papa; si provisus ab Episcopo facta prior sit; immo in probabiliori sententiam etiam si provisus facta a Papa sit prior, & provisus etiam possessionem accepit. num. 553. 556. Si beneficium vacavit in mensis Ordinaris, & illud conferre distulit ad mensis Pontificiam, adhuc minime est reservatum. Beneficia quæ Sede Apostolica vacante, in mensis Apostolico vacant, non reservantur per supervenientem regulam Cancellariæ novi Pontificis, licet adhuc eorum vacatio duret. n. 558. Apostolica Sede vacante, cessat omnis reservatio Regularum Cancellariæ, & Episcopi de omnibus beneficiis tunc vacantibus providere possunt. Hac regula solum afficit beneficia extra Romanam Curiam vacantia. n. 560.

74. Non comprehenduntur sub hac regula beneficia per resignationem expressam vacantia, quocumque enim mensis per resignationem expressam in manibus Ordinarii vacent, possunt ab ipso libere provideri. Et idem dicendum de beneficiis quæ ex permutatione eorum Ordinario vacant: Quæ vero per tacitam resignationem vacant, sub hujus regulæ reservatione cadunt. Est autem resignatio expressa illa quæ verbis expressis fit; tacita vero quæ jure fieri intelligitur v.g. per adeptionem secundi beneficii incompatibilis cum primo, per matrimonium, Professionem religiosam,

militiam, &c. Resignatio insuper dividitur in simplicem, & conditionatam: Resignatio simplex est quæ fit, absque aliqua conditione apposita; conditionata vero est, quæ fit sub conditione aliqua v.g. quod tali persona beneficium conferatur. Beneficia quæ per simplicem resignationem vacant, sub hac regula non continentur; beneficia quæ vacant per resignationem conditionatam potiori jure sunt Pontifici reservata, nam ex cap. fin. Cum priores, de Pall. 43. ex Cassio. 58. S. Pii V. solus summus Pontifex potest resignationes conditionales admittere. Hic tandem reservantur omnia beneficia juspatronatus Ecclesiastici, nisi eorum collatio, provisio, præsentatio, electio, aut quævis alia dispositio ad quamcumque personam spectet, exceptis S. R. E. Cardinalibus Episcopis pro suis Diocæsi-bus, ac Legatis a latere pro suarum legationum Provinciis, & iis inter quos, & Sanctam Sedem habentur concordata, Beneficia autem juspatronatus laicalis, & mixti sui hac regula minime continentur. De vacationis mensis in gratiis beneficalibus mentio fieri debet, vel nullitatis poena. Tract. 28. cap. 1. num. 565. 568. &c.

75. Per hanc denique octavam regulam Alternativa conceditur, & proponitur solis tamen Patriarchis, Archiepiscopis, & Episcopis, qui omnes, ea acceptata, omnia beneficia cum cura, & sine cura in mensibus Februarii, Aprilis, Junii, Augusti, Octobris, & Decembris vacantia, & ad liberam ipsorum dispositionem spectantia, deinceps libere conferre possunt, dummodo, & quando in suis Ecclesiis vere, & personaliter resident. Unde cum antea essent Patriarchis, Archiepiscopis, & Episcopis liberi quatuor tantum mensis: Martius, Junius, September, & December; alternativa beneficio eis, ut supra, sex mensis cum Pontifice alternando conceduntur. Tract. 28. cap. un. num. 573. Etiam Episcopus brevi tempore, & ex iusta causa, immo, & necessaria sine Ecclesiæ, aut Reipublicæ a Diocesi abijt, non potest per tunc gaudere beneficio alternativa,

vere, nec beneficia tunc vacantia providere. num. 574. Et probabilis est, idem dicendum etiam in casu quo timore mortis, aut ob improborum violentiam a sua Dioecesi abesse cogatur, num. 574. 575. Probabilis est, quod post acceptatam alternativam ad conferendum beneficia vacantia, etiam mensibus Januarii, & Decembris sit necessaria Episcopi residentia, si de aliis essent mentes Ordinarii. nu. 577.

76. Probabilis est, non opus esse quod mensis alternativae sint integri, ad hoc ut Episcopus ea frui possit: Unde si v.g. in principio Februarii sit abens a sua Dioecesi, & intra eundem mensiem redeat ad eam, poterit beneficia in eo mense post reditum vacantia providere. num. 575. Probabilis est Episcopum Ordinarie abentem a Dioecesi, & aliquando ad illam se conferentem per breve tempus, etiam cum animo recedendi, posse ex privilegio alternativae acceptatae conferre beneficia, illo brevi residentiae tempore, forte vacantia; nam tunc vere, & personaliter residet. num. 583. Probabilis est Episcopum, etiam in loco exempto suae Dioecesis existentem, posse uti alternativae, num. 585. Etiam quando Episcopus, & Capitulum ex concordia, vel concordia, auctoritate Apostolica confirmata, dividunt inter se per choros, aut turnos beneficiorum in suis mensibus vacantium collationes, potest Episcopus cum est in ruo, uti alternativae: tunc si divisio facta sit per hebdomadas, aut dies. num. 586. Si Episcopus in collatione, aut alia quavis dispositione beneficiorum vacantium in mensibus Apostolicis, aut aliis quibusvis provisiones, & gratias Sanctitatis sine de illis debitum effectum consequantur, quomodocumque impedimentum appoluerint, eo ipso alternativae beneficio, & usu privantur, collationisque ejus praeterea factae, irritae sunt, & nullae. n. 587.

§. VII.

De forma servanda in beneficiorum provisione.

77. Tenetur Episcopus habita notitia vacationis alienius Ecclesiae, statim idoneum ponere Vicarium cum congrua fructuum ejus arbitrio designando, qui onera illius sustineat, donec de Recloro provideatur; licet collatio, seu nominatio ad quoscunque alios spectet. Porro Episcopus, & qui Juspatronatus habet, intra decem dies, vel aliud tempus ab Episcopo praescribendum, idoneos aliquos Clericos ad regendam Ecclesiam coram deputandis examinatoriis nominat: vel per edictum publicum intra terminum decem dierum vocentur qui examinari volunt; terminus autem 10. dierum poterit ab Episcopo per alios 10. prorogari, & non ultra, aliter quicquid factum fuerit irritum erit. Terminis 20. dierum elapso, nullum tenetur Episcopus ad examen admittere; licet possit, si velit. Tract. 28. cap. unum. 589. 590. Transacto termino, si nullus ex oppositis descriptis idoneus reperitur, vel nullus descriptus sit, tunc Episcopus sine novo concursu poterit quoscunque idoneum, eique vacantem Parochialem conferre; nec tenetur ultra 10. primos dies expectare, si unus tantum adscribatur, & idoneus inveniatur, sed poterit ei beneficium conferre. n. 191.

78. Examinatores Synodales in Dioecelana Synodo designandi sunt ad minus sex, qui perdurant, donec in sequenti Synodo alii designentur: & debent esse Magistri, seu Doctores, aut Licentiatum in Theologia, aut Jure Canonico; vel alii Clerici etiam Regularis etiam ex mendicantibus, aut etiam seculares. Possunt examinatores designari per officia, designando v. g. Vicarium Generalem, Penitentiarium, Magistrum, Priorem, & eos talis Conventus pro tempore. Tract. 33. cap. unum. 592. 597. 596. Possunt examinatores aliquod stipendium pro labore accipere.

perit, num. 597. Si examen fiat ante terminum edicti elapsum nullum est, & consequenter provisio invalida est. Omnes etiam notorie digni debent examinari, ut valide eis Parochialis conferatur. Si examinatorum vota paria sint, Episcopus ad suffragandum accedere potest. num. 598. 599. Si ultra tres examinatores Synodales ad examen per concursu ad Parochialem adhibeantur alii non Synodales, validum est examen: focus si duo tantum examinatores Synodales adhibeantur; exceptis tamen illis Parochialibus, quae sine concursu providentur. n. 600. 601.

79. Sine concursu providentur: 1. Parochiales juspatronatus laicalis; excepto casu quo plures sint aequaliter praesentati, tunc enim examen per concursum inter ipsos fieri debet; & quando jure devoluto collatio beneficii juspatronatus ad Episcopum attinet. 2. Beneficia Parochialia resignata ad favorem in manibus Pontificis. Tract. 28. cap. unum. num. 603. 3. Beneficia vacantia ex permutacione; examinandi tamen sunt quando sit permutatio beneficii simplicis cum curato, vel curati minoris populi cui curato majoris. 4. Parochialis unita Dignitati, aut Canonicali, quia sapit condiciones Canonicae de cujus natura est, ut sine concursu conferatur. Idem dicendum de beneficio curato, quod est vere dignitas, aut in Ecclesia Collegiata exerceatur per Canonicos, aut hebdomadariam. Poterit tamen Episcopus Canonico, seu alio ad curam animarum deputato examinare. 5. Parochiales Monasterio subjectae, vel de ejus mensa, licet per seculares administrantur. 6. Beneficia Regularia, quae ipsi Regularibus conferuntur cum non sint perpetua, & ad solam Monasterii designationem conferantur. 7. Vicaria perpetua parochialium unitarum. Et solam ad praesentationem illorum, quorum dignitatis Parochialis est unita, instituendi sunt Vicarii, haec praevio examine, si idonei reperti sint. 8. Parochiales acquisite per regressum. 9. Parochiales, quae sunt tam exigui redditus, ut nullus sit, qui examini se subiciat ob ejus acquisitionem; vel si ob rationes graves tunc timeantur. num. 604.

80. Ad provisionem beneficiorum simplicium, nec requiritur citatio per edictum, nec concursus, sed tantum quod confens sciat, illum cui confertur esse idoneum; nec requiritur examen. Haec tamen intelligenda sunt de beneficiis simplicibus, quae sunt de libera Episcopi collatione; nam si sint de iis, ad quae Patroni praesentant, & nominant, nequeunt praesentari, aut nominari nisi praevio examine institui, aut admitti. Tract. 28. cap. unum. num. 605. Examen, & approbatio hic requisita alia non est, quam quae sufficit ad Ordines recipiendos. Beneficia patrimonialia, etiam simplicia sunt, per concursum providentur, num. 606. Tempus a jure concessum Ordinariis Collatoribus ad providendum quolibet beneficium est semelstrale. Quando provisio Parochialis ad Papam, vel alios spectat, debet intra quatuor menses personam magis idoneam praevio examine eligere, & electam illis significare. Tempus ad conferendum datum incipit computari ab instanti scientiae vacationis. Etiam Patronis Ecclesiasticis datur semelstrale ad praesentandum; Patronis vero laicis conceditur tantum quadrimelre a momento notitiae habita. Si Patronus sit Princeps, aut Rex, etiam vacationis notitiam habeat, quadrimelre ad praesentandum datum non currit. Similiter non currit semelstrale in beneficiis devolutis; & ideo post devolutionem habet Superior ad quem spectat sex menses ad providendum. n. 607. 608.

81. Condiciones a jure pro omnium beneficiorum valida provisione requisitae sunt. Prima. Quod provisio beneficii sit libera, hoc est absque ulla conditione. Secunda. Quod beneficium conferatur pure, hoc est sine ulla conditione. Tertia. Quod collatio seu provisio fiat palam, hoc est coram testibus iudicis dignis, quibus probari possit. Occulta autem provisio in foro quidem interno valida est; in foro tamen externo, & maxime

vere, nec beneficia tunc vacantia providere. num. 574. Et probabilis est, idem dicendum etiam in casu quo timore mortis, aut ob improborum violentiam a sua Dioecesi abesse cogatur, num. 574. 575. Probabilis est, quod post acceptatam alternativam ad conferendum beneficia vacantia, etiam mensibus Januarii, & Decembris sit necessaria Episcopi residentia, si de aliis essent mentes Ordinarii. nu. 577.

76. Probabilis est, non opus esse quod mensis alternativae sint integri, ad hoc ut Episcopus ea frui possit: Unde si v.g. in principio Februarii sit abens a sua Dioecesi, & intra eundem mensiem redeat ad eam, poterit beneficia in eo mense post reditum vacantia providere. num. 575. Probabilis est Episcopum Ordinarie abentem a Dioecesi, & aliquando ad illam se conferentem per breve tempus, etiam cum animo recedendi, posse ex privilegio alternativae acceptatae conferre beneficia, illo brevi residentiae tempore, forte vacantia; nam tunc vere, & personaliter residet. num. 582. Probabilis est Episcopum, etiam in loco exempto suae Dioecesis existentem, posse uti alternativae, num. 583. Etiam quando Episcopus, & Capitulum ex concordia, vel concordia, auctoritate Apostolica confirmata, dividunt inter se per choros, aut turnos beneficiorum in suis mensibus vacantium collationes, potest Episcopus cum est in iusso, uti alternativae: tunc si divisio facta sit per hebdomadas, aut dies. num. 586. Si Episcopus in collatione, aut alia quavis dispositione beneficiorum vacantium in mensibus Apostolicis, aut aliis quibusvis provisiones, & gratias Sanctitatis sine de illis debitum effectum consequantur, quomodocumque impedimentum apponerent, eo ipso alternativae beneficio, & usu privantur, collationisque ejus praeterea factae, irritae sunt, & nullae. n. 587.

§. VII.

De forma servanda in beneficiorum provisione.

77. Tenetur Episcopus habita notitia vacationis alienius Ecclesiae, statim idoneum ponere Vicarium cum congruo fructuum ejus arbitrio designatum, qui onera illius sustineat, donec de Recloro provideatur; licet collatio, seu nominatio ad quoscunque alios spectet. Porro Episcopus, & qui Juspatronatus habet, intra decem dies, vel aliud tempus ab Episcopo praescribendum, idoneos aliquos Clericos ad regendam Ecclesiam coram deputandis examinatoriis nominat: vel per edictum publicum intra terminum decem dierum vocentur qui examinari volunt; terminus autem 10. dierum poterit ab Episcopo per alios 10. prorogari, & non ultra, aliter quicquid factum fuerit irritum erit. Terminis 20. dierum elapso, nullum tenetur Episcopus ad examen admittere; licet possit, si velit. Tract. 28. cap. unum. 589. 590. Transacto termino, si nullus ex oppositis descriptis idoneus reperitur, vel nullus descriptus sit, tunc Episcopus sine novo concursu poterit quoscunque idoneum, eique vacantem Parochialem conferre; nec tenetur ultra 10. primos dies expectare, si unus tantum adscribatur, & idoneus inveniatur, sed poterit ei beneficium conferre. n. 191.

78. Examinatores Synodales in Dioecelana Synodo designandi sunt ad minus sex, qui perdurant, donec in sequenti Synodo alii designentur: & debent esse Magistri, seu Doctores, aut Licentiatum in Theologia, aut Jure Canonico; vel alii Clerici etiam Regularis etiam ex mendicantibus, aut etiam seculares. Possunt examinatores designari per officia, designando v. g. Vicarium Generalem, Penitentiarium, Magistrum, Priorem, & eos talis Conventus pro tempore. Tract. 33. cap. unum. 592. 597. 596. Possunt examinatores aliquod stipendium pro labore accipere.

perere, num. 597. Si examen fiat ante terminum edicti elapsum nullum est, & consequenter provisio invalida est. Omnes etiam notorie digni debent examinari, ut valide eis Parochialis conferatur. Si examinatorum vota paria sint, Episcopus ad suffragandum accedere potest. num. 598. 599. Si ultra tres examinatores Synodales ad examen per concursu ad Parochialem adhibeantur alii non Synodales, validum est examen: focus si duo tantum examinatores Synodales adhibeantur; exceptis tamen illis Parochialibus, quae sine concursu providentur. n. 600. 601.

79. Sine concursu providentur: 1. Parochiales Juspatronatus laicalis; excepto casu quo plures sint aequaliter praesentati, tunc enim examen per concursum inter ipsos fieri debet; & quando jure devoluto collatio beneficii Juspatronatus ad Episcopum attinet. 2. Beneficia Parochialia resignata ad favorem in manibus Pontificis. Tract. 28. cap. unum. num. 603. 3. Beneficia vacantia ex permutacione; examinandi tamen sunt quando sit permutatio beneficii simplicis cum curato, vel curati minoris populi cui curato majoris. 4. Parochialis unita Dignitati, aut Canonicali, quia sapit condiciones Canonicae de cujus natura est, ut sine concursu conferatur. Idem dicendum de beneficio curato, quod est vere dignitas, aut in Ecclesia Collegiata exerceatur per Canonicos, aut hebdomadariam. Poterit tamen Episcopus Canonico, seu alio ad curam animarum deputato examinare. 5. Parochiales Monasterio subjectae, vel de ejus mensa, licet per seculares administrantur. 6. Beneficia Regularia, quae ipsi Regularibus conferuntur cum non sint perpetua, & ad solam Monasterii designationem conferantur. 7. Vicariae perpetuae parochialium unitarum. Et solam ad praesentationem illorum, quorum dignitatis Parochialis est unita, instituendi sunt Vicarii, haec praevio examine, si idonei reperti sint. 8. Parochiales acquisite per regressum. 9. Parochiales, quae sunt tam exigui redditus, ut nullus sit, qui examini se subjiciat ob ejus acquisitionem; vel si ob rationes graves tunc timeantur. num. 604.

80. Ad provisionem beneficiorum simplicium, nec requiritur citatio per edictum, nec concursus, sed tantum quod confens sciat, illum cui confertur esse idoneum; nec requiritur examen. Haec tamen intelligenda sunt de beneficiis simplicibus, quae sunt de libera Episcopi collatione; nam si sint de iis, ad quae Patroni praesentant, & nominant, nequeunt praesentari, aut nominari nisi praevio examine institui, aut admitti. Tract. 28. cap. unum. num. 605. Examen, & approbatio hic requisita alia non est, quam quae sufficit ad Ordines recipiendos. Beneficia patrimonialia, etiam simplicia sunt, per concursum providentur, num. 606. Tempus a jure concessum Ordinariis Collatoribus ad providendum quolibet beneficium est semelstrale. Quando provisio Parochialis ad Papam, vel alios spectat, debet intra quatuor menses personam magis idoneam praevio examine eligere, & electam illis significare. Tempus ad conferendum datum incipit computari ab instanti scientiae vacationis. Etiam Patronis Ecclesiasticis datur semelstrale ad praesentandum; Patronis vero laicis conceditur tantum quadrimelre a momento notitiae habita. Si Patronus sit Princeps, aut Rex, etiam vacationis notitiam habeat, quadrimelre ad praesentandum datum non currit. Similiter non currit semelstrale in beneficiis devolutis; & ideo post devolutionem habet Superior ad quem spectat sex menses ad providendum. n. 607. 608.

81. Condiciones a jure pro omnium beneficiorum valida provisione requisitae sunt. Prima. Quod provisio beneficii sit libera, hoc est absque ulla conditione. Secunda. Quod beneficium conferatur pure, hoc est sine ulla conditione. Tertia. Quod collatio seu provisio fiat palam, hoc est coram testibus iudicis dignis, quibus probari possit. Occulta autem provisio in foro quidem interno valida est; in foro tamen externo, & maxime

me in provisione Pontificis requiritur scriptura, ut possessio accipiatur; aliis sine literis plumbatis nulla est. Quarta. Quod provisio fiat sine diminutione; unde nulla est beneficii provisio, si Episcopus ex illo aliquid sibi, cognatis, vel aliis retinet. Quinta. Quod provisio sit perpetua, hoc est non ad determinatum tempus; cum hoc sit de essentia beneficii. Sexta. Quod sit certa, & non sub dubio; nec simul idem beneficium duobus conferatur. Septima. Quod beneficia conferantur gratis, hoc est nullo pretio contra oneroso, aut conventioni; alioquin simonia committitur. Tract. 28. cap. un. num. 609.

§. VIII.

De beneficiorum vacatione, & terminis vacationis.

82. Pluribus modis beneficia vacant; nempe per obitum beneficiarii, per beneficii resignationem, per permutationem, per contractum matrimonii, per Professionem religiosam, per affectationem alterius beneficii incompatibilis, per promotionem ad Episcopatum, abbatiam, aut Praelaturam Ecclesie Collegiate jurisdictionem quasi Episcopalem habentem, & per commissionem gravium criminum. Beneficii vacatio datur quando omni possessore beneficium destituitur. Beneficiorum vacatio alia est de jure, & de facto, scilicet vel morte naturali beneficiarii, vel resignatione ejus qui verum jus, & possessionem habet beneficii; alia de jure, & non de facto, cum scilicet Beneficiarius ex dispositione juris ob aliquod impedimentum, vel crimen beneficium obtinere nequit, & tamen illud possidet, licet injuste; alia de facto, non de jure, cum scilicet aliquis injuste privatur beneficio, quod legitime possidet. Tract. 28. cap. un. num. 611.

83. Primus & potissimus vacationis modus est, per mortem naturalem Beneficiarii, ita quod etiam si resurgeret a mortuis amplius beneficium non recupe-

raret. Morie tamen non vacat beneficium unum alteri; vel de mentis Praesentis, Dignitatis, aut Capitoli, & quando beneficium istum est in Ecclesia non numerata. In Parochialibus unius perpetuo Monasterii Mendicantium, debet ad nominationem Superiorum deputari unus ex ipsi Regularibus; qui licet ad numerum Superiorum sit amovibilis, tamen ab Episcopo praevio examine approbandus est. Tract. 28. cap. un. num. 612, 613, 614. *Renunciatio* (sub quo nomine venit etiam resignatio, & cessio,) est voluntaria beneficii dimissio coram Ordinario legitime facta. Alia est expressa, alia tacita. Expressa est quae expressis verbis fit; tacita, quae ex juris dispositione inducitur, absque expressis verbis per positionem actus contrarii retentioni beneficii; ut per Matrimonium, Professionem religiosam, &c. Resignatio expressa subdividitur in simplicem, seu potam, per quam beneficium absque ulla conditione deponitur; & conditionalem, per quam sub aliqua conditione dimittitur; V. gr. sub conditione quod alicui determinatae personae conferatur; vel quod sibi aliqui tractus beneficii reserventur, vel quod pensio quorundam solvatur. n. 615.

84. Resignationes seu renunciaciones conditionatas solus summus Pontifex admittere valet. Tract. 28. cap. un. num. 616. Ex 12. causis potest Episcopus resignationes admittere. Prima. Si Beneficiarius sit senex. Secunda. Si sit infirmus, & valetudinarius. Tertia. Si sit corpore impeditus ita quod officium debite praestare non possit, ut si sit leprosus, lunaticus, paralyticus, apoplecticus, vel morbo gallico infectus. Quarta. Si est corpore vitiatuſ v. gr. claudus, surdus, mutus, vel notabiliter deformatus. Quinta. Si sit homicida, simoniacus, adulter, concubiniarius, sodomita, aut alia crimina commiserit, ob quae possit beneficio privari. Sexta. Si est Centenus Ecclesiasticis irretitus, quarum abolitionem non facile obtinere possit. Septima. Si nequeat, aut non debeat beneficio deservire. Octava. Si plura beneficia incompatibilia obtinuit, vel

vel quorum quodlibet sit ad congruam sustentationem sufficiens. Nona. Si ad aliud beneficium cum primo incompatible sit assumptus; & in hoc casu resignatio est necessaria. Decima. Si Professionem Religiosam mox emissurus sit. Undecima. Si Matrimonium proxime contracturus sit. Duodecima. Si ob capitales inimicitias non potest, aut non audet in loco beneficii residere. Capitales autem inimicitiae dicuntur quae inferunt periculum vitae, amissionis honorum, fame, honoris. Renunciaciones pure in manibus Episcopi aliter factae nullae sunt. n. 617.

85. In his renunciacionibus tres conditiones servandae sunt. Prima. Quod si Beneficiarius est in Sacris constitutus, debeat aliunde habere unde decenter vivat. Secunda, ne beneficia resignata conferant suis, aut dimittentium consanguineis, affinis vel familiaribus, etiam per fallacem circuitum multiplicatarum in extraneos collationum, sub poena suspensionis a collatione, institutione, & electione beneficiorum, donec a Pontifice absolvantur. Tertia, ne successeurs in beneficiis a resignantibus verbo, nutu, aut signis designentur; nec promissio aliqua, aut intentio inter ipsos, & Collatores, aut praesentatores intercedat. Ita ex Constit. S. Pii V. quae utique ubi recepta est, obligat, & affectat omnes. Tract. 28. cap. un. nu. 619. Prohibito ne conferantur beneficia resignata consanguineis Ordinarii, aut resignantis extenditur usque ad quartum gradum exclusive. Potest Episcopus beneficia resignata familiaribus sui Vicarii conferre. n. 620.

86. Si beneficium sit Parochiale, seu personale residentiam requirens non admittit ejus renunciatio, nisi saltem per tres annos ei beneficiarius intervenerit. His transactis omnia beneficia, etiam reservata renunciari possunt, & eorum renunciaciones ab Ordinario admitti. Ceterum si beneficia sint iurisdictionalia, renunciari, & resignari non possunt, nisi accedente Patroni consensu. Etiam si beneficium ad cuius titulum

Part. II.

quis ordinatus fuit, si aliunde habeat unde decenter vivat; & id in resignatione exprimitur, potest coram Ordinario resignari. Beneficium religiosum, licet pendente, resignari non potest. Beneficium quo quis ob delictum privatus venit, potest antequam privetur licite resignari, etiam in favorem tertii, immo etiam cum reservatione pensiois. Ceterum si ipso jure privatus est, nequit beneficium resignare, aut permutare. Si privatio exigat saltem sententiam declaratoriam criminis, resignatio quidem valida erit, sed irritanda, ac si a puncto commissi criminis declaratio invalida. Tract. 28. cap. un. num. 621.

87. Ordinarius, qui potest renunciaciones admittere est ille solus, qui potest beneficia conferre, ut sunt Romanus Pontifex pro toto Orbe; Legatus a latere, Episcopus, & alii Episcopalem jurisdictionem habentes, & Capitulum Sede vacante, quisque intra limites suae jurisdictionis. Vicarius Episcopi, nisi habeat speciale mandatum non valet renunciaciones admittere. Tract. 28. cap. un. num. 622. Ordinarius debet acceptare renunciacionem, alioquin resignans non amittit jus beneficii. Nequit Ordinarius acceptare renunciacionem cum regressu, vel ingressu, quia continet simoniam confidentialem. Potest tamen eam acceptare Summus Pontifex cum sit tantum de jure humano inducta talis simonia. Si resignans sit infirmus, debet supervivere saltem viginti dies post acceptatam resignationem, computandos de momento ad momentum; aliter cessat beneficium vacare per obitum, & non per resignationem; quod juxta proxim extenditur etiam ad resignationes bene valentium. Resignatarius debet acceptare beneficium ex vi resignationis collatum, alias resignans non amittit jus in beneficium; & ideo usque ad possessionem resignatarii manet resignans in administratione beneficii. n. 623.

88. Novitii nequeunt renunciare beneficia, nisi juxta formam a Tridentino praescriptam pro renunciacionibus ab

Xx

ipis

ipſis faciendis. *Tract. 28. cap. un. num. 624.* Ex Conſtit. Greg. XIII. omnes renunciations de quibuscunque beneficiis, & ſuper eis provisiones, (ſi in manibus Papæ ſiant,) & beneficia extra montes exiſtant, intra ſex meſes; ſi vero ultra montes exiſtant, intra novem meſes debent publicari. Si in manibus Legati a latere, Episcoporum, aut alterius collatoris ordinari reſignatio fiat extra curiam, tenetur collator intra meſem vel reſignationem admittere, vel revocare; & ſi illam admittit, intra idem tempus negotium abſolvere, alioquin beneficium ad Sedem Apoſtolicam devolvitur. Reſignatarius vero intra tres meſes a die ſibi factæ provisionis tenetur eam publicare, & beneficii poſſeſſionem accipere. Publicatio facienda eſt in Eccleſia ubi ſitum eſt beneficium. Si beneficium ſit rurale, publicatio fiet in Eccleſia intra cujus limites continetur, & in Cathedrali. Fieri debet inter Miſarum ſolemnia, & aſſiſi ad valvas Eccleſiæ. *no. 624.*

89. *Beneficiorum permutatio eſt mutua, & reciproca beneficiorum reſignatio, quæ ad invicem inter permutantes fit.* Per reſignationem, cauſa permutationis beneficia vere, & proprie vacant, ſi permutatio fiat in manibus Ordinarii; & ideo renunciandi ad illud redire non poſſunt, ſine nova collatione; etiamſi permutatio effectum non habeat. Si vero fiat in manibus Papæ, redire poſſunt ad ſuum beneficium ipſe permutans, ſi permutatio ſine ſua culpa effectum careat; quia tunc jus non auferitur a reſignante. *Tract. 28. cap. un. num. 627.* Ad licitam permutationem .i. requiritur quod beneficium ſit proprium; unde qui ſolum habet jus ad rem, permutare nequit nec cum habente idem jus, nec cum habente jus in re. Item qui ſolum habet expectativam a Pontifice, vel intra certum tempus beneficium dimittere debet, permutare non poſſet. *n. 628.* Secundo, Requiritur cauſa ſufficiens examinanda ab Episcopo; aliter permutatio erit nulla. *629.*

90. Erit autem cauſa ſufficiens ſi per-

mutatio cedat in utilitatem, & neceſſitatem Eccleſiæ. Cæterum ſi permutatio fiat ob ſolum terrenum commodum, nullo habito reſpectu ad divinum cultum, & animarum ſalutem, nulla erit, & ſimonie peccatum fiet. Advertendum tamen quod loci intemperies, ex qua beneficiario accidit inſirmitates, aut adverſa valetudo; nec non iniuſiticia, aut alia gravis damna corporalia, vel ſpiritualia, ratione loci, aut beneficii contingunt, aut prudenter timeri debent, ſunt ſufficientes cauſæ ad admittendam permutationem; & ſufficit quod aliqua ex prædictis cauſis occurrat ſaltem ex parte unius, dummodo ex parte alterius, Eccleſia notabile damnum non patiat. Immo quælibet cauſa, quæ pecunia non fit, aut pecunia compenſetur, erit ſufficiens ad corroborandam permutationem. *Tract. 28. cap. un. n. 629.*

91. Requiritur .3. Ad licitam, & validam permutationem, quod propria auctoritate non fiat, ſed debet fieri auctoritate Pontificis, aut Ordinarii habentis jus conferendi, inſtituendi, & amovendi beneficiarium a ſimili beneficio. *Tract. 28. cap. un. n. 631.* Si collatio ad duos Episcopos pertineat, utriuſque conſenſus requiritur. Si permutatio faciendâ ſit cum reſervatione penſionis, ſolus Pontifex ad id facultatem concedere poſſet. Requiritur inſuper conſenſus non ſolum eorum, ad quos collatio, & electio pertinet, ſed etiam Patronorum. 4. Requiritur quod permutatio ſit libera, non vero metu, aut dolo extorta. Si autem metu gravi extorqueatur erit quidem valida, ſed arbitrio ejus qui metu paſſus eſt, reſcindi poſſet. *n. 632. 633.* 5. Denique requiritur, quod beneficium permutationis cauſa reſignatum, conferatur ſoli compermutanti, aliter collatio erit nulla. Si permutans inſirmus ſit, debet ſaltem 20. dies ſupervivere, aliter per obitum beneficium vacare cenſetur. *num. 634.*

92. Omnia beneficia aliquibus exceptis permutari poſſunt, de legitimi Superioris licentia. Extenditur hæc aſſer-

tio

tio ad beneficia ſuſtinetur, ſi adſit Patroni conſenſus: item ad beneficia commendata in perpetuum, & etiam ad commendata ad tempus, ex Superioris commendantis auctoritate; verum beneficia commendata cum ſint reſervata, coram Summo Pontifice permutanda ſunt: Item ad beneficia manualia, ſcilicet non in perpetuum, ſed ad ritum conſentientis collata, ſi cum aliis ſimilibus commutentur; & tandem ad permutationem unius beneficii cum pluribus, quando plura ſimul auctoritate Ordinarii haberi poſſunt. *Tract. 28. cap. un. num. 635.* Contra beneficium litigioſum permutari non poſſet: nec beneficium certum, & determinatum unum alteri beneficio, quia per unionem extinguitur titulus illius quod alteri unitum fuit, & idem factum cum eo; ſi enim ſit unio beneficii incerti, v.g. beneficii primo vacaturi, aut uniti ſub conditione quod per ceſſum, vel reſeſſum vacet, poterit permutari; quia ad illud determinate jus queſitum non eſt. Si permutationis cauſa in favorem fiat reſignatio coram ſummo Pontifice cum narrativa unionis, tunc ſuſpeditur unio pro illa vice: Item permutare non poſſunt, qui habent expectativas a Pontifice, cum non habeant jus in beneficium, ſed tantum ad beneficium: Item permutari nequeunt beneficia certa cum ſicilis: nec beneficia Pontifici reſervata, coram Ordinario, aut beneficia inæqualia reſervata penſione. *num. 636. 637. 638.*

93. Beneficium pingue cum tenui permutare, ſi omnino ſincere, & ſine fraude fiat, licitum eſt; communiter tamen talis permutatio fraudolenta reputatur, quod ex circumſtantiis cognosci poſſet; ut ſi avunculus permutaret beneficium ſuum pingue cum tenui nepotis, aut aſterius conſanguinei, vel morti proximus cum amico, vel ſenex cum juvene. *Tract. 28. cap. un. n. 639.* Licet ex jure communi neceſſarium non ſit, quod qui coram Pontifice cauſa permutationis reſignat, debeat mentionem facere aliorum beneficiorum quæ poſſidet, & cujus ſint con-

ditionis; id tamen ex ſtylo Curie Romanæ obſervatum eſt. *n. 640.* Ex jure nullum eſt determinatum tempus intra quod Ordinarius debeat permutata beneficia conferre, & ipſi poterit tamen ſuperior Eccleſiaſticæ inferiores cogere, ut intra determinatum tempus permutationem abſolvant, alias ipſe perſicet. Securius eſt quod permutantes ſimul traditionem faciant, ne verificetur quod eorum aliquis ſimul quod habeat beneficia: valebit tamen permutatio, etiamſi traditiones diverſo tempore ſiant. *num. 641.*

94. Per Matrimonium legitime contractum per verba de præſenti, licet nonnum consummatum, ipſo facto, vacat quodcumque Eccleſiaſticum beneficium a contrahente habitum, & ſimul amittit alia jura, quæ ad quodcumque aliud beneficium habebat. Immo etiamſi Matrimonium illud non consummatum, per uxoris Profeſſionem religioſam diſſolvitur, adhuc ad beneficium redire non poſſet ſine nova collatione. Cæterum quando conjuges, (ſi ſenes ſint,) voveant caſtitem: vel, (ſi juvenes ſint,) uxor Religionem ingrediatur, & maritus voveat caſtitem perpetuam, poterit ipſe beneficia obtinere. Idem dicendum de conjugato, qui ob uxoris adulterium legitime ab ea ſeparatur, & ob id ad Ordines promovetur. Solus tamen Pontifex diſpenſare poſſet cum conjugato, ut beneficia obtineat, & obtenta retineat. *Tract. 28. cap. un. n. 642. 643.* Si Clericus Matrimonium irritum contrahat, quacunque ex cauſa invalidum ſit, non amittit pro facto beneficium, ſed requiritur ſententia iudicis ſaltem declarativa criminis, ſi hoc adſit. *num. 646.* Beneficium quodcumque Eccleſiaſticum vacat, a puncto quo Clericus in aliqua Religione veram, & ſolemennem Profeſſionem emittit, immo etiam per tacitam Profeſſionem. *num. 649.*

95. Sunt quedam beneficia inter ſe compatiſſima, & quedam incompatiſſima. Illa ex jure incompatiſſima ſunt, quæ

fundatione, aut consuetudine requirunt personalem residentiam in Ecclesia, ubi sita sunt: & hujus generis sunt. Primo. Omnia beneficia Parochialia, seu curam animarum habentia. Secundo. Quae officia, Dignitates, & Personata dicuntur; ut sunt Patriarchatus, Archiepiscopatus, Episcopatus, Decanatus, Archidiaconatus, Archipresbyteratus, Abbatias, Prioratus, & quaevis aliae Praepositurae, & Administrationes perpetuae. Tertio. Canonicatus, & portiones in Ecclesiis Cathedralibus, & Collegiatis. Sunt etiam alia quaedam incompatibilia non quidem ex se, sed ratione alicujus conditionis. Beneficia simplicia ex consuetudine compatibilia sunt, quia personalem residentiam non exigunt, nec ullam habent in Ecclesia servitium, quod commode per sublimitas exequi non possit. nu. 653.

96. Ex jure divino non habetur decretum expresse prohibens pluralitatem beneficiorum. Tract. 28. cap. un. num. 653. Pluralitas beneficiorum incompatibilium secundum se accepta, jure naturali prohibetur: Si vero sub conditione utilitatis, & necessitatis Ecclesiae accipiatur, jure naturali licita est. Per jura antiqua Sacrorum Canonum Praebendarum pluralitas prohibita fuit; at contra hanc prohibitionem adest contraria consuetudo. An autem ista consuetudo ita sit introducta, quod vim habeat jura antiqua abrogandi, adhuc inter Juristas controversum est. n. 659. Hoc ipso quod Clericus unum beneficium incompatible cum alio, seu personalem exigens residentiam obtinet, primum vacat; & si utrumque simul habere praesumpserit, utroque privatus remanet. num. 564. Non solum vacat primum beneficium per ademptionem secundi curati, sed etiam per ademptionem simplicis residentiam praesentem requirentis. Quare nullus potest obtinere duos Canonicatus, aut Portiones; vel Canonicatum, aut aliud quodcumque beneficium simplex ad sustentationem sufficiens, & Parochiam. num. 665.

97. Sine causa dispensatus a Papa ad

pluralitatem beneficiorum incompatibilium tutus in conscientia non est; bene vero si dispensatus fuit cum aliqua ex praedictis causis. Tract. 28. cap. un. num. 666. Si beneficia singulariter sumpta insufficientia sunt ad congruam sustentationem, possunt plura usque ad congruam sustentationem obtineri. At nequit quis licite aut valide obtinere plura beneficia simplicia, quorum quodlibet sit sufficiens ad ejus decentem sustentationem: ideoque per consecutionem secundi, ipso facto, vacat primum. Illud autem beneficium sufficiens Clerico sustentando censetur, quod ipsi, & cuius sufficit: & sub hoc comprehenditur quod possit patrem, matrem, sorores, nepotes, filios, etiam spurios alere, hospites, & peregrinos excipere. Habenda est etiam ratio conditionis personae, beneficii, temporum, & locorum, arbitrio viri prudentis. num. 667. 669. 670. 671. Si beneficiorum pluralitas sit jure naturae prohibita, nec ipse summus Pontifex potest in ea proprie dispensare. Potest tamen declarare an sit, vel non sit jure naturae prohibita, ob causas eam honestantes; & data declaratione, quod non sit jure naturae prohibita, tunc plura beneficia uni conferre valet. Si sit tantum jure Canonico prohibita, poterit etiam sine causa in ea valide dispensare, cum causa vero, etiam licite, n. 672. Nec Episcopus, nec Legatus a latere in pluralitatem beneficiorum dispensare possunt, cum utrumque personalem residentiam exigit; immo neque in pluralitate beneficiorum simplicium, si sint uniformia, & sub eodem tecto, seu Ecclesia; bene vero si diversa sint, licet sub eodem tecto; dummodo quodlibet sit insufficientis ad congruam sustentationem. n. 673.

98. Per promotionem ad Episcopatum vacant omnia beneficia: quod extenditur etiam ad pensiones, & ad facultatem illas transferendi. Non tamen vacare censetur nisi post adeptam Episcopatus pacificam possessionem, excepto casu quo Summus Pontifex in confirmatione Episcopi expresse jubeat quod ita-

tim beneficia vacant. Per promotionem ad Episcopatum existentem in terris infidelium, cuius possessionem accipere nequeat, quales sunt Episcopatus titularis, beneficia non vacant. Idem dicendum de Episcopo, qui non recipitur a populo, nec permittitur recipere fructus Dioecesis. Tract. 28. cap. un. num. 675. 676. Etiam Episcopus electus statim consecratur, non vacant beneficia, nisi post adeptam pacificam possessionem. num. 677. Vacant etiam omnia beneficia per promotionem ad Abbatiam, tam secularem quam Regularem, post ejus pacificam possessionem, si talis Abbatia seu Praelatura habeat jurisdictionem quasi Episcopalem, si vero talem jurisdictionem non habet, minime vacant beneficia. n. 678.

99. Ultimus vacationis modus est per privationem beneficii ob crimen aliquod a beneficiario perpetratum. Quando pena privationis per sententiam iudicis est imponenda, potest ipse Clericus interim beneficia valide, & licite in favorem tertii resignare, quousque per tres sententias conformes privetur. Si vero ipso jure pena privationis imponatur, ea resignare non valet; tunc enim post sententiam declaratoriam criminis infirmantur omnes resignationes, & transactiones beneficiorum, aut fructuum a tempore commissi criminis factae. Beneficia, quae ipso jure vacant, possunt impetrari ante ullam iudicis condemnationem, & absque monitione facta possidenti; & sufficit post impetrationem manifestare causam vacationis, si privatus se objicit. Qui est ipso jure privatus, non facit probabiliter fructus suos a tempore delicti; sed debet in conscientia eos restituere: secus qui privandus est. Moriente eo, qui ob crimen est ipso jure beneficium privatus, non vacat beneficium per mortem, cum antea per delictum vacaverit: si vero moriatur qui privandus erat, tunc vere beneficium eius vacat per mortem. Tract. 28. cap. un. n. 679.

100. Primum crimen, ob quod Clericus ipso jure beneficio privatur, est

haeresis externa. Idem dicendum de Apostasia, & Schismate. Haereticorum fautores, & nepotes, nec non haereticorum filii, & nepotes non sunt ipso jure privati, sed a iudice privandi. Praeterea ipso jure vacant beneficia per praesens haereticorum obtenta. Tract. 28. cap. un. n. 680. Secundo, vacant ipso jure beneficia per crimen laesae Majestatis humanae. n. 681. Tertio, beneficia ejus qui Cardinalis, aut Episcopus percussus, aut hostiliter infectus fuerit, vel ceperit, vel ad id auxilium dederit, vel ratum haberit: & extenditur haec pena ad filios, & nepotes dicti criminis in Cardinalem committitis; & limitatur ad Episcopum confirmatum, non vero ad electum tantum; & praeterea limitatur ad beneficia, quae percussus obtinet in Ecclesia, ubi Episcopus praesens, n. 682. Quarto, vacant beneficia percussus, aut occidit Rectorem suae Ecclesiae; limita ad beneficia in dicta Ecclesia obtenta. Idem dicendum de morte illata per assassinium, & de eum recipiente; vel occultante. Idem docent Doctores de vulnere, & offendente litigantes in Romana Curia, eorumque Judices, Advocatos, & Procuratores. Item de eo qui carceravit Clericum donec resignaret beneficium. n. 683. Quinto, beneficia falsificantis literas Apostolicas, vel indebite retinentis scripturas ipselantes ad Cameram Apostolicam, vel illas non restituentis, aut non revelantis. n. 684.

101. Sexto, beneficia committentis crimen sodomitae. Septimo, per violentiam ingredientis possessionem beneficii. Octavo, Beneficia per simoniam realem, aut condicionaliter acquisita. Tract. 28. cap. un. num. 685. Nono, per apprehensionem possessionis beneficii collati a summo Pontifice, ante literarum expeditionem. Decimo, si provius ad Ecclesiam Parochialem intra annum ad Sacerdotium non promovatur; vel si in eius collatione non fuit servata forma a Tridentino praescripta. num. 686. Undecimo, omnia beneficia eorum, qui pro beneficiis obtinendis scriptos pro aliis examini supponunt,

nunt; vel annuus pensiones offerunt; vel pro aliis beneficia impetrant, ut sibi aliqui ab eis conferatur; vel impetrant pro seipſis cum intentione resignandi illa, reservata sibi pensione; vel non reservata, ad favorem tamen alterius. num. 687. Decimosecundo, vacant ipſo facto beneficia, si electus intra mensem a tempore presentationis sibi electioſus; vel a tempore sibi praescripto non consenserit electioni; & post consensum non petierit confirmationem. Decimotertio, vacant beneficia per alienationem rerum Ecclesiae, vel ipſius beneficii, sine debita solemnitate, num. 688. Beneficia per sententiam iudicis privari possunt, perjurii, blasphemii, ultra annum in excommunicatione inſordescentes, percussores Clerici, concubinarii ter moſiti, incendiarii, residere nolentes, banniti, adulteri, alearores, usurarii, & similia crimina committentes, num. 690. 691.

102. Quinque modis beneficia extinguuntur, vel alterantur: Suppressione, dimembratione, divisione, erectione Ecclesiae in Parochialem Collegiatam, aut Collegiatam in Cathedrali, & unione. Beneficiorum tunc datur suppressio, quando beneficia alicuius Ecclesiae ob diminutionem reddituum, & eorum insufficientiam ad tot Clericos deceter alendos ad minorem numerum reducuntur. Ut haec suppressio licite fiat, debet adesse iusta causa, nempe reddituum diminutio iſte probata. Episcopus & non alius debet in Cathedralibus, & Collegiatis ad Praebendas tenues, si fieri potest, aliqua beneficia simplicia unire; si vero hoc fieri nequeat, eas ad minorem numerum reducere potest, cum consensu patroni, si laicus sit. Tract. 28. cap. un. num. 692. 693. 694. Hanc suppressionem ex iusta causa Episcopus facere potest, etiamſi Canonicoſum numerum sit auctoritate Pontificis constitutus, vel confirmatus. Non potest tamen mensae suae, aut Cathedralis, vel Collegiatae fructus Praebendarum suppressarum applicare; bene vero illos dignitati, Capellae, aut beneficio, aut singulis Canonicis annexere; vel eorum redditus perpetuo applicare usui fabricae Ecclesiae n. 695.

103. Dimembratio in eo consistit, quod aliqua bona, fructus, seu redditus beneficii alteri applicentur, relicto intacto titulo beneficii. Ut licite, & valide fiat, requiruntur eadem causae, & solemnitates quae pro rebus Ecclesiae alienandis requiruntur. Nequit Ordinarius dimembrare beneficia curata, & ea unire beneficiis simplicibus; nec separare ab Ecclesiis Parochialibus beneficia simplicia illis unita. Tract. 28. cap. un. num. 696. Beneficiorum divisio nihil aliud est quam quod ex uno Beneficio, Canoniatu, aut Parochiali plura fiant: Quae utique divisio ex iusta, & rationabili causa, servatis conditionibus in rebus Ecclesiae alienandis requisitis, licita est, num. 697. Quartus alterationis beneficii modus est per Ecclesiae erectionem ad statum superiorem, ut cum Parochialis erigitur in Collegiatam, aut Collegiata in Cathedrali; quod solum summus Pontifex facere potest. Verum erigere Ecclesiam simplicem in Parochialem, si adit iusta causa, & necessitas, non excedit facultatem Episcopi. num. 698.

104. Quintus, & ultimus modus quo extinguuntur, vel saltem alterantur beneficia est unio quae est Ecclesiarum, vel Beneficiorum ab Episcopo, vel ab Superiori facta unio. Alia est temporalis, alia perpetua. Unio temporalis est quae pro determinato tempore, V. G. ad alicuius vitam durat; perpetua vero quae in perpetuum, & sine fine stabilitur. Utraque tribus modis fieri valet. Primo, si ex duobus beneficiis unum fiat. Secundo, cum una Ecclesia, seu Beneficium alteri subicitur; & tunc eius cui unitur, fruatur privilegiis. Tertio, cum Ecclesiae, vel beneficia aequae principaliter uniantur, & neutrum alteri subicitur, sed utrumque retinet suum gradum, & honorem, & idem minister utrique praeficitur. Tract. 28. cap. un. num. 699. Omnia beneficia conjunctaque sint generis uniri valent. Ut Ecclesiae, & Beneficia uniri possint requiritur Ecclesiae necessitas, vel utilitas; si autem sine causa, aut falsa ex causa, etiam servata juris forma ab Ordinario fiat, nulla est ipſo jure n. 700. 105.

105. Ad beneficiorum unionem tria requiruntur, Primo, quod citentur omnes quorum interest in unione facienda, alias ex iure communi invalida est: Quod si beneficium Monasterio sit unitum, requirendus est consensus Superioris Regularis. Secundo, in beneficiorum unione debet exprimi coram valor, scilicet tam Beneficii unienti, quam ejus cui unitur. Tertio, si unio fiat a Legato, vel Episcopo debet exprimi, & cognosci causa unionis, aliter invalida est. Tract. 28. cap. un. num. 701. 704. 705. Probabilius est, non posse Episcopos hodie Beneficia unire, absque consensu Capituli Cathedralis. Si tamen Capitulum consentire nolit, & alias iusta causa adit, potest Episcopus unionem perficere, vel Capitulum ad consentiendum compellere. Non est autem necesse quod Capituli consensus unionem precedat. Potest etiam Episcopus, ubi talis consuetudo adest, absque Capituli consensu Beneficia unire. num. 702. 703.

106. Summus Pontifex potest omnia, & quaecunque Beneficia, tam majora, quam minora unire. Tract. 28. cap. un. num. 706. Etiam Episcopus spectato iure communi potest ex legitimis causis omnia suae Diocesis beneficia unire; & hanc potestatem habet etiam Episcopus confirmatus, nondum consecratus. Non solum valet Episcopus unire suae Diocesis Beneficia propriae jurisdictioni subiecta, sed etiam Beneficia generaliter, vel specialiter Pontifici reservata, quia reservatio solum tendit ad collationem Beneficii; Unio autem fieri potest sine praesudicio collationis. num. 707. Potest Archiepiscopus suae Diocesis Beneficia unire sicut Episcopus, non tamen in suffraganeorum Diocesis Beneficia unire valet. n. 708. Capitulum, sede vacante, potest Beneficia unire sicut Episcopus; dummodo per unionem nihil jurisdictioni Episcopali detrahatur; nec sibi Capitulum Beneficia uniat. num. 709. Abates, alique Praelati inferiores jurisdictionem quasi Episcopalem habentes, nequeunt in Ecclesiis sibi plene subiectis unionem facere, nisi ex speciali privilegio, aut consuetudine

immemorabili legitime praescripta. De unione Monasteriorum V. tract. sequ. Legatus a latere in Provincia sibi demandata Beneficia unire potest. num. 711.

CAPUT II.

De Horis Canonicis.

§. I.

De Horarum Canonicarum recitationibus publicis, & in communi.

107. **E**X iure Canonico in omnibus Ecclesiis Cathedralibus, Collegiatis, Regularibus, & Parochialibus est obligatio dicendi publice Officium divinum singulis diebus, nisi ex instituto proprio a Sede Apostolica approbato, ab hoc deohligentur. Verum in aliquibus Ecclesiis, ex consuetudine jam introducta, solum pro diebus festis hoc observatur; vel totaliter ablata est haec obligatio. Tract. 16. cap. 1. num. 3. Vbi consuetudo viget publicae recitationis, sub gravi culpa tenentur eorum Ecclesiarum Superiores curare, ne unquam Horae Canonicae omittantur; & si Superior neglexerit, ad hoc sub eadem obligatione tenentur alii de illius Ecclesiae Choro. num. 4. Ex iure communi (quidquid sit de particularibus statutis, vel consuetudinibus); nullus Religiosus particularis sub gravi culpa tenetur horas in Choro dicere. num. 5. Obligatio communis ad recitandum in Choro, seu publice divinum Officium, potest per solos Novitios sufficenter impleri. Debent ad satisfaciendum tali obligationi, quatuor ad minus Religiosi convenire, si commode fieri potest. Si in Monasterio non adint saltem quinque expediti, cessat haec obligatio; nec infirmus, aut in eorum absentia, aliusve gravibus obligationibus occupati computari debent. num. 6.

108. In publica recitatione servandus est ordo, locus, & tempus ab Ecclesia praescriptum; prout in constit. S. Bii V. Quoad

nunt; vel annuus pensiones offerunt; vel pro aliis beneficia impetrant, ut sibi aliqui ab eis conferatur; vel impetrant pro seipſis cum intentione resignandi illa, reservata sibi pensione; vel non reservata, ad favorem tamen alterius. num. 687. Decimosecundo, vacant ipſo facto beneficia, si electus intra mensem a tempore presentationis sibi electioſus; vel a tempore sibi praescripto non consenserit electioni; & post consensum non petierit confirmationem. Decimotertio, vacant beneficia per alienationem rerum Ecclesiae, vel ipſius beneficii, sine debita solemnitate, num. 688. Beneficia per sententiam iudicis privari possunt, perjurii, blasphemii, ultra annum in excommunicatione inſordescentes, percussores Clerici, concubinarii ter mōiti, incendiarii, residere nolentes, banniti, adulteri, alearores, usurarii, & similia crimina committentes, num. 690. 691.

102. Quinque modis beneficia extinguuntur, vel alterantur: Suppressione, dimembratione, divisione, erectione Ecclesiae in Parochialem Collegiatam, aut Collegiatam in Cathedralē, & unione. Beneficiorum tunc datur suppressio, quando beneficia alicujus Ecclesiae ob diminutionem reddituum, & eorum insufficientiam ad tot Clericos deceter alendos ad minorem numerum reducuntur. Ut haec suppressio licite fiat, debet adesse iusta causa, nempe reddituum diminutio iſte probata. Episcopus & non alius debet in Cathedralibus, & Collegiatis ad Praebendas tenues, si fieri potest, aliqua beneficia simplicia unire; si vero hoc fieri nequeat, eas ad minorem numerum reducere potest, cum consensu patroni, si laicus sit. Tract. 28. cap. un. num. 692. 693. 694. Hanc suppressionem ex iusta causa Episcopus facere potest, etiamſi Canonicoꝝ numerus sit auctoritate Pontificis constitutus, vel confirmatus. Non potest tamen mensae suae, aut Cathedralis, vel Collegiate fructus Praebendarum suppressarum applicare; bene vero illos dignitati, Capellae, aut beneficio, aut singulari Canonico annexere; vel eorum redditus perpetuo applicare usui fabricae Ecclesiae n. 695.

103. Dimembratio in eo consistit, quod aliqua bona, fructus, seu redditus beneficii alteri applicentur, relicto intacto titulo beneficii. Ut licite, & valide fiat, requiruntur eadem causae, & solemnitates quae pro rebus Ecclesiae alienandis requiruntur. Nequit Ordinarius dimembrare beneficia curata, & ea unire beneficiis simplicibus; nec separare ab Ecclesiis Parochialibus beneficia simplicia illis unita. Tract. 28. cap. un. num. 696. Beneficiorum divisio nihil aliud est quam quod ex uno Beneficio, Canoniatu, aut Parochiali plura fiant: Quae utique divisio ex iusta, & rationabili causa, servatis conditionibus in rebus Ecclesiae alienandis requisitis, licita est, num. 697. Quartus alterationis beneficii modus est per Ecclesiae erectionem ad statum superiorem, ut cum Parochialis erigitur in Collegiatam, aut Collegiata in Cathedralē; quod solum summus Pontifex facere potest. Verum erigere Ecclesiam simplicem in Parochialem, si adit iusta causa, & necessitas, non excedit facultatem Episcopi. num. 698.

104. Quintus, & ultimus modus quo extinguuntur, vel saltem alterantur beneficia est unio quae est Ecclesiarum, vel Beneficiorum ab Episcopo, vel alio Superiore facta unio. Alia est temporalis, alia perpetua. Unio temporalis est quae pro determinato tempore, V. G. ad alicujus vitam durat; perpetua vero quae in perpetuum, & sine fine stabilitur. Utraque tribus modis fieri valet. Primo, si ex duobus beneficiis unum fiat. Secundo, cum una Ecclesia, seu Beneficium alteri subicitur; & tunc eius cui unitur, fruatur privilegiis. Tertio, cum Ecclesiae, vel beneficia aequae principaliter uniantur, & neutrum alteri subicitur, sed utrumque retinet suum gradum, & honorem, & idem minister utrique praeficitur. Tract. 28. cap. un. num. 699. Omnia beneficia conjunctaque sint generis uniri valent. Ut Ecclesiae, & Beneficia uniri possint requiritur Ecclesiae necessitas, vel utilitas; si autem sine causa, aut falsa ex causa, etiam servata juris forma ab Ordinario fiat, nulla est ipſo jure n. 700. 105.

105. Ad beneficiorum unionem tria requiruntur, Primo, quod citentur omnes quorum interest in unione facienda, alias ex iure communi invalida est: Quod si beneficium Monasterio sit unitum, requirendus est consensus Superioris Regularis. Secundo, in beneficiorum unione debet exprimi coram valor, scilicet tam Beneficii unienti, quam ejus cui unitur. Tertio, si unio fiat a Legato, vel Episcopo debet exprimi, & cognosci causa unionis, aliter invalida est. Tract. 28. cap. un. num. 701. 704. 705. Probabilius est, non posse Episcopos hodie Beneficia unire, absque consensu Capituli Cathedralis. Si tamen Capitulum consentire nolit, & alias iusta causa adit, potest Episcopus unionem perficere, vel Capitulum ad consentiendum compellere. Non est autem necesse quod Capituli consensus unionem precedat. Potest etiam Episcopus, ubi talis consuetudo adest, absque Capituli consensu Beneficia unire. num. 702. 703.

106. Summus Pontifex potest omnia, & quaecunque Beneficia, tam majora, quam minora unire. Tract. 28. cap. un. num. 706. Etiam Episcopus spectato iure communi potest ex legitimis causis omnia suae Diocesis beneficia unire; & hanc potestatem habet etiam Episcopus confirmatus, nondum consecratus. Non solum valet Episcopus unire suae Diocesis Beneficia propriae jurisdictioni subiecta, sed etiam Beneficia generaliter, vel specialiter Pontifici reservata, quia reservatio solum tendit ad collationem Beneficii; Unio autem fieri potest sine praesudicio collationis. num. 707. Potest Archiepiscopus suae Diocesis Beneficia unire sicut Episcopus, non tamen in suffraganeorum Diocesis Beneficia unire valet. n. 708. Capitulum, sede vacante, potest Beneficia unire sicut Episcopus; dummodo per unionem nihil jurisdictioni Episcopali detrahatur; nec sibi Capitulum Beneficia uniat. num. 709. Abbates, alique Praelati inferiores jurisdictionem quasi Episcopalem habentes, nequeunt in Ecclesiis sibi plene subiectis unionem facere, nisi ex speciali privilegio, aut consuetudine

immemorabili legitime praescripta. De unione Monasteriorum V. tract. sequ. Legatus a latere in Provincia sibi demandata Beneficia unire potest. num. 711.

CAPUT II.

De Horis Canonicis.

§. I.

De Horarum Canonicarum recitationis publicae, & in communi.

107. **E**X iure Canonico in omnibus Ecclesiis Cathedralibus, Collegiatis, Regularibus, & Parochialibus est obligatio dicendi publice Officium divinum singulis diebus, nisi ex instituto proprio a Sede Apostolica approbato, ab hoc deohligentur. Verum in aliquibus Ecclesiis, ex consuetudine jam introducta, solum pro diebus festis hoc observatur; vel totaliter ablata est haec obligatio. Tract. 16. cap. 1. num. 3. Vbi consuetudo viget publicae recitationis, sub gravi culpa tenentur eorum Ecclesiarum Superiores curare, ne unquam Horae Canonicae omittantur; & si Superior neglexerit, ad hoc sub eadem obligatione tenentur alii de illius Ecclesiae Choro. num. 4. Ex iure communi (quidquid sit de particularibus statutis, vel consuetudinibus); nullus Religiosus particularis sub gravi culpa tenetur horas in Choro dicere. num. 5. Obligatio communis ad recitandum in Choro, seu publice divinum Officium, potest per solos Novitios sufficenter impleri. Debet ad satisfaciendum tali obligationi, quatuor ad minus Religiosi convenire, si commode fieri potest. Si in Monasterio non adint saltem quinque expediti, cessat haec obligatio; nec infirmus, aut in eorum absentia, aliusve gravibus obligationibus occupati computari debent. num. 6.

108. In publica recitatione servandus est ordo, locus, & tempus ab Ecclesia praescriptum; prout in constit. S. Bii V. Quoad

Quoad tempus recitationis consuetudini standum est. *Tract. 16. cap. 1. num. 7.* In Ecclesia, vel Choro recitandum est; ita ut sit peccatum mortale illud in Sacramentis, Capitulo, vel alio loco communiter recitare, nisi consuetudo, vel gravis necessitas excuset, num. 8. Ordinem invertire in publica recitatione, (ut si Horis Canonicis statutis temporibus non dicantur; si quae prius dici debent, dicantur posterius; si interruptatur recitatio per multum tempus,) ex gravi, & urgenti causa non est peccatum mortale. Similiter non est mortale hoc ter, vel quater in anno facere, etiam ubi talis consuetudo non viget. Recitationem publicam anticipare, vel postponere per unam circiter horam praeter consuetudinem, non tenetur gravis alteratio, nec peccatum mortale, nisi grave scandalum sequatur num. 9. Si Praeatus nulla interveniente gravi causa frequenter anteponeat, vel postponeret per multum tempus publicam recitationem, vel ordinem inverteret, vel cum magno intervallo interrupteret, peccaret mortaliter. Poterit tamen ex justa causa Episcopus cum Clericis, & Praeatis Regularibus cum suis subditis semel, aut iterum dispensare, ut Horis Canonicis statutis temporibus non dicantur, num. 11.

109. Tardae accedentes ad Chorum non tenentur supplere quod iam dictum est; nisi Chorus notabiliter processerit, v. g. in matut. ultra primum, vel secundum Psalmum. Similiter si ex aliqua causa impeditur non recitet, ut si fluat humor e naribus, etiam ob id Choro exeat, & interim integer Psalmus recitetur, non tenetur supplere. Si quis non recitata Prima, vel alia Hora accedat ad Chorum, poterit absque culpa satisfacere, eam recitando post Chorum, *Tract. 16. cap. 1. num. 12.* Praeati permittere non debent ut unum Officium pro alio in Choro recitetur. Poterunt tamen praefato scandalo, & justa causa, pro una vel altera vice in hoc dispensare, num. 13. Peccat mortaliter Praeatus in communi sententia, & omnes ad id cooperantes, si permittat per integrum diem omnes

Horas in Choro omitti, vel etiam unam integram, aut notabilem ejus partem. Datur tamen in hoc parvitas materiae. Quare non erit mortale, etiam sine causa, aliquam commemorationem omittere, vel brevem Psalmum; & cum justa causa, nec erit veniale, num. 14. 15.

110. Si quid in Choro praeter intentionem, bona fide, aut per errorem omittitur, vel mutatur, non est tunc, vel postea in Choro repetendum aut dicendum, quia Chori obligationi satisfactum est; & hoc ad nihil aliud deservit nisi ad confusionem, & ad manifestandum defectum; quod multi indebite faciunt. Omisio unius integri Psalmi non exigui, in publica recitatione voluntarie facta, est peccatum mortale. *Tract. 16. cap. 1. num. 17. 18.* Qui occupantur in rebus ad Chorum pertinentibus, v. gr. in pullandis Choribus, vel Campanis, in libris decedendis, & hujusmodi satisfacit, etiam si tunc non recitet. Idem dicendum de eo qui recollit, seu praevidet lectionem, quam lecturus est. n. 19. Quae ab Organis, vel aliis instrumentis pullantur, a singulis submissa voce, vel ab uno pro omnibus alta voce dicenda sunt, n. 20.

111. Officium parvum B. V. vel Desponsorum etiam in Choro omittere non est peccatum, nisi adit consuetudo illud recitandi, ut est apud nos consuetudo recitandi Officium parvum B. V. cum sit de feria; cum enim eam S. Pius V. servari iusserit, illud in Choro omittere erit peccatum mortale; Qui autem Choro non intersit ad illud non tenetur. Immo nec omnes qui in Choro sunt illud recitare tenentur, dummodo ab aliquibus in communi recitetur. *Tract. 16. cap. 1. num. 21.* Officium Desponsorum diei 2. Novembris est pars Officii divini, & obligat vel mortali: Qui autem utrumque Officium tali die omittit unicum peccatum committeret, num. 22. Litaniae S. Marci, & Rogationum obligant sub mortali communiter, & in probabiliore sententia etiam singulis ad recitationem privatam, num. 23. Recitans in Choro suam partem, & non atten-

attendens ad partem, quae ab alio Choro dicitur, ut quantum in se est illam audiat, non satisfacit suae obligationi: si vero quantum attendat, non possit audire, vel quia qui communiter legit, submissa voce legit, vel quia sit sordidus, vel quia surdus est, si saltem in confuso audiat, certum est satisfacere; si vero nec sic audiat adhuc probabilis est satisfacere; secus dicendum de recitante privatim cum alio, si surdus sit, num. 24. Recitans in Choro satisfaciunt, etiam si ita submissa legat, ut ab aliis non audiat: dummodo pars Chori in qua ipse est audiat ab altera parte, n. 25.

112. Breviarium Romanum sequi tenentur omnes, exceptis Religionibus, & Ecclesiis, quae ante annum 1368. aliud habebant, id est per annos 200. ante Constat. S. Pii V. *Quod a nobis, 1566.* Peccatum mortale est iuxta aliud Breviarium quam S. Pii V. Officium persolvere, ubi receptum est, etiam si semel tantum hoc fiat. *Tract. 16. cap. 1. nu. 26. 27. 28.* Episcopi Religiosi, & loci cum eis recitantes possunt Officium recitare, iuxta ritum suae Diocesis. Idem dicendum de recitante cum alio, qui habet privilegium recitandi aliud Officium, vel ante tempus; poterit enim eodem uti privilegio, & simul suae satisfacere obligationi. Religiosi, qui tenentur juxta Breviarium Romanum recitare, possunt ratione itineris, vel ex alia justa causa recitare, sive cum alio, sive per se solos juxta aliud Breviarium: ita ex privilegio minoribus concessio, num. 29. Regulares possunt recitare Officium de Sanctis Diocesis, sed non tenentur nisi ad officia Patroni, & Dedicationsis Cathedralis num. 30. Capellani Monialium, qui Missam conventualem tenentur dicere, potest licite se accommodare illis recitando Officium de Sanctis, & festivitibus illarum, n. 31. Episcopus nequit facere, ut Clerus suae Diocesis recitet Officium de alio Sancto, quod non sit juxta rubricas Breviarium Romani, nu. 32. De Sanctis quomodo in Ecclesia, vel Monasterio habe-

Part. II.

tur insignis Reliquia, ut caput, brachium, crux vel pars in qua passus est martyr, celebrari potest Officium etiam sub nra duplici, nu. 33.

§. II.

De obligatione recitandi privatim Horas Canonicas.

113. Ex antiqua generalissima, & receptissima consuetudine omnes in Sacris constituti a die, quo Sacris initiati sunt, tenentur sub mortali Officium Canonicum recitare, etiam si excommunicati, suspensi, interditi, aut degradati sint, exceptis damnatis ad trimeses. *Tract. 16. cap. 2. num. 3. 4.* In minoribus constituti, nisi beneficium habeant, nec ad Officium Canonicum, nec ad Officium parvum B. V., nec ad Psalmos poenitentiales, ut graduales tenentur, num. 5. Eo die quo quis Ordinatur, vel beneficium recipit, aut Professionem emittit, non tenetur ad totum Officium, sed tantum ad Horas temporis subsequenti correspondentes, n. 6. Episcopus cum toto Clero dispensare non potest, ut in sacris constituti divinum Officium non dicant; immo nec cum aliquo particulari ad longum tempus, nu. 7. Peccat mortaliter, qui nec habens Breviarium, nec recitare sciens sacris iniuriatur, vel beneficium recipiet; nisi bona fide excusaretur, nu. 8.

114. Religiosi Professi Choro deputati, nondum in sacris constituti, & Moniales tenentur quotidie sub mortali Officium divinum recitare, non quidem ex vi alicujus praeccepti divini, vel humani, nec ex vi Professionis, sed tantum ex consuetudine legitime introducta. Religiosi vero Societatis Jesu non tenentur, nisi sint in sacris constituti, quia Choro deputati non sunt; nec Religiosi sacris non initiati, aut Moniales dispensati a Pontifice ad e contrahebendum Matrimonium, quia contra tracto Matrimonio amplius Religiosi non sunt. *Tract. 16. cap. 2. num. 9. 10.* Ejectus in perpetuum a Religione, licet versus Re-

Yy

ligiosus

ligiosus remaneat, & tribus votis substantialibus teneatur, ad Officium tamen divinum sub mortali non tenetur, sicut nec ad alias observantias regulares. Fugitivi, & Apollatae minime ab Officii divini obligatione eximuntur. nu. 10. Cum Religiosis Professis non constitur in sacris facultis possunt Prae- liti Regulares dispensare, ut divinum Officium non recitent, quam cum constituti in Sacris. n. 20.

125. Quilibet beneficiarius licet non in sacris constitutus, sive simplex, sive curatum beneficium libere receptum possideat, tenetur quotidie sub peccato mortali Horas Canonicas recitare. Secus si coacte, metu saltem reverentia: beneficium recepit, nisi adhuc velit frui fructibus beneficii, tunc enim obligatur recitare. Hoc loco beneficii nomine veniunt: Episcopatus, Rectoria, Canonicatus, Dignitas, Praepositura, & item Praesimonia illa, quae sunt Portiones quaedam ex beneficii redditibus deductae: item Capellaniae collativae, quae videlicet auctoritate Episcopi erectae sunt, & constitutae inter bona Ecclesiastica, & ab Episcopo conferuntur, etiam si institutae sint ex bonis patrimonialibus laicorum, & Praesentatio sit ipsi reservata; exclusis autem capellanis non collativis. Tract. 16. cap. 2. nu. 26. 27. Penso mere laicalis ad nullam recitationem obligat: pensio autem Clericalis, vel mixta obligat Pensionarium, non quidem ad Officium divinum, sed ad Officium parvum B.V., quod his Pensionariis loco Officii divini, & sub eisdem penis, nempe sub obligatione restituendi fructus, iunxit S. Pius V. Si tamen recitent Officium divinum, alimde satisfaciunt, nec tenentur ad Officium parvum. n. 28.

126. Coadjutoria, quae alicui conceditur, (assignata aliqua portione congrua,) pro futura successione, non obligat ad ullam recitationem, etiam Officii parvi; nam non est beneficium: Si Coadjutori assignentur aliqui fructus beneficii,

non per modum stipendi, sed per modum pensionis, tunc tenentur ad Officium parvum, sicut alii Pensionarii. Si Coadjutori assignentur ex fructibus beneficii aliqui proventus, ad quorum titulum possit ordinari, tam ipse, quam Coadjutor tenebuntur ad recitationem Officii Canonici; quia tunc duo beneficia censentur. Si Parocho absentis, vel infirmo detur Coadjutor, vel alia ratio tenetur subrogetur alius, qui omnes Parochi obligationes adimpleat, ad recitationem Officii Canonici, quam nequit praestare proprietarius, tenetur Coadjutor. Tract. 16. cap. 2. num. 29. Sunt aliqua beneficia, quae ex sua institutione non obligant ad Horas Canonicas, sed ad aliquas praecae, ut sunt aliquae simplices Praepositurae, Personatus, vel Prioratus, qui solum ad Officij parvi, vel aliquorum Plalmorum recitationem obligant, Quae conferuntur ut proprium beneficium; quia exigunt Ordinem, vel tonsuram in recipiente, etiam si detur cum onere legendi, pulsandi Organa, vel aliud faciendi, nedum obligant ad haec munera praestanda, sed etiam ad recitationem Officii divini, quia sunt vere beneficia Ecclesiastica. n. 30.

127. Plura habens beneficia, ad unicum tantum Officium recitandum tenetur; & si illud omittat, unicum peccatum committit. Etiam qui tenetur ad recitationem Officii divini, & ratione Ordinis Sacri, & titulo beneficii, si omittat recitationem, unicum peccatum committit; dummodo non habeat animum retinendi fructus correspondentes omissioni; tunc enim ex hoc capite aliud peccatum committit contra iustitiam. Tr. 16. cap. 2. num. 31. 32. Peccat mortaliter beneficiarius Officium divinum omittens, etiam si habeat animum restituendi fructus omissioni correspondentes. num. 35. Beneficiarius si ex culpa sua beneficii possessionem non accipiat, nihilominus ad recitationem tenetur. num. 36. Lite pendente, circa beneficii possessionem re-

Quando dicitur quod Beneficiarius non tenetur recitare, & quod non peccat recitationem omitendo, intelligendum est ratione beneficii: nam si sit in sacris constitutus, licet nec tenetur nec peccet ratione beneficii tenetur tamen ratione Ordinis sacri, & omitendo peccat.

citare tenetur, qui titulum illius habet cum administratione, & cum moraliter certitudine quod fructus erunt sui. num. 38. Qui ob licentiam omisit recitare, potest si vincat, facere suos fructus beneficii correspondentes tempori omissionis: sicuti facit fructus suos, qui primis sex mensibus a receptione beneficii non recitat; licet iste peccet, non vero ille, qui ob licentiam omittit. Etiam non tenetur ad recitationem, qui pacifice ab initio possessionem accepit, & per duos annos in ea pacifice mansit, si postea ei lis super eodem beneficio moveatur; nisi vel certam spem habeat non amittendi fructus, vel alia certa emolumenta ex obventionibus, & servitiis, lite pendente, remaneant. nu. 39.

128. Si ab initio aliquis solum titulum beneficii recipiat, & ita disponente Pontifice, fructus omnes alteri applicentur, talis non tenetur interim recitare: Si quis ex sua culpa beneficii fructus non recipiat, v. gr. propter excommunicationem, suspensionem, non recitentiam sine causa legitima; cum possit impedimentum auferre, recitare tenetur: secus si absolutionem obtinere nequeat, vel impedimentum remove. Per sententiam iudicis privatus fructibus beneficii recitare non tenetur. Tract. 16. cap. 2. num. 40. Qui cum non sit idoneus beneficio, illud suscipit, & per alium cogitur inservire, cui omnes, vel fere omnes fructus confert, tenetur nihilominus recitare; quia ex culpa sua fructus non percipit. Si tamen inhabilitas proveniat ex eo quod non sit adhuc Sacerdos propter defectum aetatis; quia pro eo tempore per ipsum non stat quominus eos acquirat, recitare non tenetur. num. 41. Qui pro aliquo tempore non percipit fructus principales; accipit tamen, si in Choro assistat, & exerceat alia munera beneficii, distributiones quotidianas, vel alia stipendia, tenetur recitare, quia iam pro officio impendio sufficiens sibi ex beneficio stipendium perfolvit. Tract. 16. cap. 2. num. 42. Qui de praesenti nullos percipit beneficii fructus, sed certo sperat se po-

ssia recepturum, tenetur Horas Canonicas recitare. n. 42. Qui vi, fraude, vel dolo iniuste impeditur a perceptione fructuum beneficii, nec sperat sibi fore persolvendos, ad Horas non tenetur. nu. 43. Probabilius est teneri ad recitationem eum, qui ex resignatione recipit beneficium, illudque administrat cum obligatione muneribus satisfaciendi, & interim reddendis omnes fructus in pensionem resignanti. Si statuto particulari, aut consuetudine sit introductum ut beneficiarii primo anno fructus non recipiant, tamen si inserviant: probabilius est adhuc recitationem teneri. num. 44. 45.

129. Beneficiarius plura habens beneficia tenens, quibus omnibus competentem partem ex magna parte sustentat, etiam si quolibet ad hoc sit insufficientis, tenetur ad recitationem. Tract. 16. cap. 2. num. 46. Etiam si beneficium tenue sit, probabilius est inducere obligationem recitationis, dummodo aliquos fructus habeat, licet non sufficientes ad congruam sustentationem. num. 48. Qui culpabiliter post sex menses a recepto beneficio recitationem omisit, tenetur fructus correspondentes tali omissioni restituere; secus si sine culpa laethali omisit ex oblivione, impotentia, invincibili ignorantia, aut aliquo legitimo impedimento: Qui vero per primum semestre non recitat, peccat quidem mortaliter, sed ad restitutionem non tenetur. num. 51. 52. Damnatur ab Alex. VII. Opinio 20. quae talis est: *Restitutio a S. Pio V. impoita beneficiariis non recitantibus, non debetur in conscientia ante sententiam declaratoriam iudicis.* nam. 53. Etiam qui uno, vel altero die non recitat restituere tenetur, etiam si unquam tantum Horam omittat, nisi parvas materias omissioni respondent a restitutione excalet. Qui partem levem in singulis Horis omittet, non tenetur ad restitutionem, quamvis ex omnibus coalesceret culpa gravis, quoad recitationem; quia restitutio imponitur unam horam integram, vel plures omitenti. n. 55. 56.

121. Qui voluntarie distractus recitat, probabile est, non teneri restituere, etiam si sponte sententia, quod repetere teneatur. *Tract. 16. cap. 2. num. 57.* Beneficiarius habens alia munera beneficio annexa præter recitationem officii, probabile est solum teneri ad restitutionem illorum fructuum, qui præcisè correspondent omissioni recitationis, non vero eorum, qui correspondent aliis muneribus, quibus satisficit. Igitur Episcopi, vel Parochi ad quartam, vel quintam partem restituendam tenentur; Capellani, beneficiarii, qui præter recitationem alia munera habent, ad tertiam: simplices & beneficiarii ad omnes fructus omissioni correspondentes. Si Canonicus, Episcopus, vel Parochus præter Canoniarum, Episcopatum, seu Parochiam, aliud, vel alia beneficia habeant, omnes fructus beneficiorum simplicium omissioni recitationis correspondentes restituere debent. n. 59.

122. Restitutio fieri debet, vel fabricæ beneficii, vel pauperibus. Sub nomine pauperum etiam alia pia opera veniunt, & etiam suffragia, & Missæ pro defunctis. *Tract. 16. cap. 2. num. 60.* Si ipse beneficiarius, vel parentes ejus, aut consanguinei vere pauperes sint, potest sibi, vel illis applicare, etiam absque consilio, vel iudicio Confessarii, nisi ex conscientia applicationis hujus recitationem omiserit; vel aliquo speciali statuto, aut consuetudine hæc applicatio sit interdicta. num. 61. 62. Huic restitutioni non satis per elemosinas ante omissionem recitationis factas, damnata ab Alexandro VII. propositione 33. Bene vero satisfecisse tenetur, si contra obligationem restituendi per omissionem, immemor illius elemosinas faciat, quæ debuit adæquent, & per eas postea satisfacere intendat. nu. 63. Probabilis est beneficiarium, qui omisit verb. grat. heri recitationem officii, si hodie recitet duplex officium, & illud secundum applicet pro defunctis, satisfacere sive obligationi restitutionis: sic etiam per alia pia opera satisfactoria pro defunctis; vel per Bullam compolitionis,

dummodo fructus illi non sint ex peculiari statuto aut consuetudine alieni operi, aut particularibus personis applicati, & beneficiarius recitationem non omiserit ex conscientia compolitionis. n. 65. 66. 67.

§. III.

De modo, ordine, tempore, & aliis circumstantiis, quibus debet Officium Divinum recitari.

123. Certum est apud omnes quod Officium Divinum debet vocaliter recitari, nec satisfacere, quod solum mentaliter illud perolveret, præcisè aliquo privilegio a Sede Apostolica concessio. Debet quoque integro pronunciar, non syllabas absterendo, aut verba detruccando. Verborum autem detruccatio, vel syncopatio, si non fit in magna quantitate, ita ut verborum sensus dependatur, non erit peccatum mortale; nullum vero peccatum erit, si involuntarie ob defectum linguæ, vel inadvertenter hoc fiat. *Tract. 16. cap. 3. num. 1. 2.* Interruptio Officii extra chorum, præcisè contempta, nunquam erit peccatum mortale, etiamsi fit per multum tempus, dummodo intra diem integre recitetur; erit tamen veniale si absque rationabili causa fiat interruptio. Causæ excusantes etiam a veniali sunt verb. grat. Missam celebrare, sermonem audire, Superioris mandatum exequi, vel quodlibet aliud virtutis opus, & quælibet necessitas, vel utilitas propria, vel proximi, quando talis commode differri non possunt. Matutinum a laudibus absque omni culpa separari potest; idemque dicendum de singulis nocturnis: nec in tali casu, sive post Matutinum, sive post Nocturnum necesse est dicere Orationem diei, vel Pater noster, & Ave antequam inchoentur Laudes. n. 34.

124. Quando quis solus recitat, non est necesse quod seipsum possit audire, & multo minus quod se ipsum de facto audiat, ad satisfaciendum præcepto. *Tract. 16. cap. 3. num. 5.* In privata re-

recitatione cum socio tenetur alternatim proferre versus Psalmorum: at Responsoria, Capitula, Antiphonas, Lectiones, Orationes sufficit quod ab uno dicantur, alio tantum audiente. num. 6. Potest quis & præcepto audiendi Missam, & præcepto recitandi Officium eodem tempore satisfacere. num. 7. Horarum ordinem invertere, verb. grat. dicendo Laudes ante Matutinum, Vesperas aut Completorium ante Primam, ex rationabili causa, nullum est peccatum; si ne ulla vero causa, erit peccatum veniale. Idem dicendum de recitante Matutinum sequentis diei, ante finitum Officium præcedentis, vel etiam ante inchoatum. num. 8. Missam celebrare ante recitationem Matutini, absque ulla rationabili causa est peccatum veniale. num. 9. Invertere partes ejusdem Horæ Canonicæ, absque rationabili causa, est peccatum veniale; cum causa vero rationabili nullum peccatum est. Quare qui memoriter sciret Psalmos, potest exigente opportunitate illos omnes recitare, & postea Lectiones, Capitula &c. vel e contra, n. 10.

125. Privata recitatio Officii in omni loco fieri potest, & etiam in locis imundis sine peccato. *Tract. 16. cap. 3. num. 11.* Peccat mortaliter qui aliquo die totum Officium, vel notabilem eius partem omittit, nec obligationi satisficit quis, si ante, vel post debitum tempus illud recitet. Debitum autem tempus pro Matutino, & Laudibus est a Vesperis diei præcedentis, ad mediam noctem diei sequentis, id est ad punctum medix noctis terminativum diei sequentis; dies enim secundum consuetudinem Ecclesiæ incipit a puncto medix noctis, & terminatur in puncto medix noctis. Pro cæteris autem Horis incipit debitum tempus, a puncto medix noctis præcedentis, & finitur in puncto medix noctis subsequæ. Non desunt graves Auctores asserentes, posse post Vesperas necdum Matutinum, sed & omnes alias Horas sequentis diei recitari; Consuetudo tamen recitandi tantum Matutinum diei sequentis omnino tenenda est. O-

mnes Horas cum Vesp. & complet. summo mane recitare, absque ulla causa est peccatum veniale: sic etiam si totum Officium fero dicatur; & gravius est intra limites venialis illud postponere quam anticipare: quævis autem causa, etiam levis a peccato veniali excusat. n. 12. 13. 14.

126. Probabilissimum est posse Matutinum diei sequentis, hora secunda post meridiem recitari. *Tract. 16. cap. 3. num. 15.* Non satisficit qui Matutinum seu quamlibet Horam diei incipit ante punctum medix noctis sequentis, & post mediam noctem absolvit; immo transito puncto medix noctis nihil ultra recitare tenetur de Officio diei jam transacti. Unico Officio satisficit non potest duplici præcepto, scilicet hujus, & sequentis diei. num. 16. 17. Officio novem lectionum non satisfit per Officium Paschale trium lectionum. Vide Propositionem damnatam ab Alexandro VII. 34. & 35. Probabilis est non satisfacere sine obligationi, qui Officium quod recitare tenetur, in aliud brevius, vel in æquale commutat: ac proinde peccat mortaliter qui, vel semel hoc facit, nisi id ex errore, vel inadvertentia contingat. Qui dicto Matutino advenit se Officium indebitum recitasse, poterit vel prosequi illud, vel demens recitare de proprio illius diei. Qui per errorem recitavit diei crastinæ Officium, poterit crastina die, vel recitare Officium hodie omittum, vel omisso penitus hodie recitare Officium crastinæ diei assignatum. num. 19. 20. 21.

127. Totum Officium omittens, unicum peccatum committit, nisi per voluntatis retractationem ille omissiones physice tantum distinxerit, etiam moraliter distinguantur. Una ex Horis minoribus, vel quantitas illi æquivalens censetur materia gravis, cujus omisso fit peccatum mortale; materia vero parva cæsetur, quæ ad quantitatem unius Horæ minoris non pertingit. *Tract. 16. cap. 3. num. 22. 23.* Ad adimplendum hoc præceptum requiritur intentio orandi,

di, five Deum colendi, vel saltem suo muneri satisfaciendi. Si quis recitaret Officium cum expressa voluntate non satisfaciendi, si antequam finitur tempus non velit voluntatem, & velit per illam recitationem satisficere, adimplebit preceptum, nec peccabit quia per illum animum non satisfaciendi non potest impedire adimpletionem; peccabit autem si antequam finitur tempus prescriptum non mutet animum, non quia non adimpleat, sed propter animum pravam non adimplendi, num. 24.

122. Triplex ad divinum Officium attentio esse potest: nempe ad verba: ad sensum: & ad Deum. Prima sufficiens est ad adimpletionem precepti; secunda est melior; tertia optima, neutra tamen ex postremis duabus est necessaria. Et quia primam attentionem habere potest occupatur aliquibus rebus, que non multum ex se distrahunt, ut v. g. deambulatio, collectio florum, ablutio manuum, vel vestibus induere &c., hinc est quod salia agens, & simul excitans cum attentione ad verba, & cum intentione saltem generali colendi, laudandique Deum, precepto satisficit, *Tract. 16. cap. 3. num. 23.* Si quis involuntarie, & preter intentionem distraharur, certum est quod satisficit. Si quis advertens se in recitatione distrahi, valide negligenter se gerat, non advertat tamen se ab oratione distrahi; etiam certum est satisficere, num. 26. Si quis etiam voluntario distractus recitet Officium, cum animo tamen adimplendi preceptum, & cum attentione ad verba ne erret circa illa: vel non advertat, ita se rapi, ut etiam ab hac debita exteriori recitatione impediatur, satisficit precepto recitationis; non enim requiritur attentio ad Deum, vel ad sensum verborum, sed ad verba; nec requiritur attentio actualis formalis, sed sufficit actualis virtualis, qua quis incipit recitare cum animo Deum orandi, & laudandi, que minime retrahatur, nisi per expressum actum oppositum, vel per actionem incompossibilem, ut esset disputatio, confabulatio, studium &c. num. 28, &c.

129. Cause excusantes a recitatione Officii sunt quatuor: infirmitas gravis; repentina occupatio; impotentia vel extrinseca, five intrinseca; & legitima dispensatio. Qui aliqua ex his causis excusatur, ad nihil tenetur, nec ad alias preces, loco Officii recitandas, nec ad aliud opus pium subrogandum. *Tract. 16. cap. 3. num. 33.* Quando infirmitas aperte videt, vel bona fide credit, se sine magno incommodo recitare non posse, non indiget Medici, Superioris, aut Confessarii consensu ut excusetur. Etiam si infirmitas ex propria culpa contracta sit; immo etiam cum animo se eximendi a recitatione Officii liberat, & excusat ab obligatione recitandi, num. 34. Levis infirmitas, v. g. levis dolor capitis, aut stomachi, febris tertiana, aut quartana non multum assiligit per majorem diem partem a recitatione non excusant. In hoc autem attendenda est infirmitas habitudo; que enim in corpore valido levis sunt, gravior reputantur in egrotato; nec semper requiritur ad excusandam quod ex recitatione timeatur grave damnum; sed sufficit quod infirmus crederet inde provenituram aliquam vel stomachi crudelitatem, vel capitis gravedinem. Etiam tempore convalescentia potest per aliquot dies a recitatione eximi, ratione infirmitatis; etiam per notabilem diem partem ad solam confabulationibus vacet, vel aliquem librum legat, non ob id obligabitur ad Officium, num. 35. Qui dubitat an infirmitas sufficiat ad excusandum, potest vel Medici declaratione, vel Superioris dispensantis iudicio se submittere, aut vni prudentis opinioni. Si his omnibus premissis adhuc dubius sit, an recitare teneatur, fiat per lege possessio; si vero dubiet an recitatio graviter officere possit, recitare nec tenetur, nec potest, num. 36.

130. Gravis occupatio honesta, & necessaria, que commode in aliud tempus differri non possit sine scandalo, vel peccato, aut gravi damno sui, vel proximi, excusat a recitatione Officii. Obmerum quotidianum studium non statim sufficiens excusatio. V. prop. 51. ab Alex.

lex. VII. damnata. Si occupatio provideatur, & recitatio sine notabili incommodo possit anteponi, aut postponi, id fieri debet. *Tract. 16. cap. 3. nu. 37. 38.* Ob impotentiam intrinsecam, cœci vel aligantes, nisi memoriter Psalmos, vel saltem majorem Horarum partem sciunt, excusantur. Surdus aut sordidus, si solus recitare possit, minime excusatur. Ob impotentiam extrinsecam excusatur a recitatione qui non habet Breviarium, si talis carentia fuit illi involuntaria; & adhibuit delictam diligentiam ad aliquod Breviarium inventiendum. Si vero voluntaria fuit, quia illud providere neglexit; vel quia navigatorus, aut iter facturus relinquit, aut projecit providens se aliud non habiturum, non solum peccavit in causa, sed & omnes omissiones illi imputantur, nisi antequam omissiones sequantur, facti peniteat, nu. 39. 40. Tandem legitima dispensatio ab Officii divini recitatione excusat, nu. 41. Probabilius est, eum qui qualibet excusa solus recitare nequit, teneri cum socio recitare, si eum commode habere possit; sed non tenetur eum stipendio querere, num. 44. Qui nequit totum Officium recitare, tenetur ad partem quam potest, num. 48. V. propos. 54. damn. ab Innoc. XI.

131. Possunt Regulares ex privilegio Leonis X. minoribus concessio, mentaliter tantum, sine prolatione vocali verborum recitare ea, que sub silentio, seu secreto dicuntur tam in Horis Canonicis quam in Missa, (exceptis verbis consecrationis;) quod privilegium in privata recitatione Officii extenditur ad totum Officium, ita quod totum mentaliter dici possit. Et hoc privilegium minime revocatum est. *Tract. 16. cap. 3. nu. 51. 52.* Regulares occupati, vel impediti predicatione, confessionibus, lectionibus, vel studiis sacre Theologia, vel sacrorum Canonum: saluti animarum, vel reformorum servitio incumbentes, dispensari possunt a suis Superioribus in recitatione Officii divini, ita ut satisficiant recitando septem, vel ad minus sex Psalmos, & septies Orationem Dominicam,

& bis Credo; Graviter vero agrotantes semel Orationem Dominicam, & septies salutationem Angelicam omnibus Horis Canonicis satisficere possunt. Infirmi, & etiam senes, & valetudinarii, qui tenentur ad Horas Canonicas, satisficiant recitando aliquos, vel id quod fuis Clemens VIII. & Mart. V. His, & aliis privilegiis infra referendis locus datur quando occupati, vel alia causa ex se non sufficiunt ad excusandum, num. 55. 56. 58.

132. Possunt Regulares Officia feriarum, que sunt prolixiora anticipare iis diebus quibus vacant, & Officia festiva breviora reservare pro diebus quibus sciunt se fore occupatos. Recitantes cum male pronuntiantibus, aut senibus, qui ita pronuntiant, ut multa non intelligantur; vel non audientes recte, que ab alio dicuntur ob distantiam, strepitum, vel aliam causam non tenentur repetere, que non audierunt, sed quomodolibet audiant, sive satisficiant obligationi, & maxime in Choro. Non valentes bene recitare in Choro ob defectum visus, vel auditus, si quid Horarum sic omittant, satisficiant recitando in sine unum Psalmum, vel Pater & Ave. Item satisficiant Officio divino, etiam si recitent sedendo, ambulando, verba non integre proferendo ob negligentiam, imperitiam, vel defectum lingue, ita ut quomodolibet recitent, etiam male pronuntiando, vel cum animi distractione, dummodo non cum plena advertentia, nihil repetere teneantur. Item rationali causa interveniente, possunt recitationem Officii divini commutare in Pater noster Laicorum, pro cuius privilegio nisi non est necessaria licentia Prælati, aut Confessarii: Ita Leo X. Innoc. IV. & VII. *Tract. 16. cap. 3. num. 59. 60. 62.*

§. IV.

De distributionibus quotidianis.

133. Præbendatus per tres, vel quatuor dies tantum, ultra tres menses sihi a jure concessio, absque legitima causa Choro non assistens, graviter non peccat, dummodo pro illis diebus distributionibus cedat: si vero ultra tres, vel quatuor dies in anno supra trimestre sine legitima causa abste a Choro, etiam si distributionibus cedat, juxta veriorum sententiam graviter peccat: & si prævideat quod ob suam absentiam in Choro Officium omittetur, aut cum debita solemnitate non persolvetur, etiam ex hoc capite si abste, mortaliter peccat. Si distributionibus, quas non assistendo amittit, sibi insuper usurpare audeat, addet supposita gravitate materiae, peccatum mortale contra justitiam. *Tract. 16. cap. 4. num. 1. §. Præbendati ex errore juris tenentur in Choro canere, seu recitare juxta suarum Ecclesiarum usum: ex consuetudine tamen legitime introducta satisfaciunt suæ obligationi, & distributiones lucrantur assistendo, & sua Officia præstando, Ministris, & Capellanis placentibus. num. 4. §. Qui dormiendo, legendo, ridendo, confabulando Choro assistit, distributiones non lucrantur. n. 7.*

134. Ante omnem Judicis sententiam tenetur distributiones restituere, qui Choro non assistit. Ex Tridentino-Præbendati, qui ultra tempus a jure permissum Choro non assistunt, pro primo anno, & prima vice privandi sunt dimidia parte fructuum beneficii: secunda vice omnibus fructibus: tertia vice ipomet beneficio: quæ privati est sententia ferenda. *Tract. 16. cap. 4. num. 8. 9. Nisi particularis lex, vel consuetudo obste, distributiones, quas absentes amittunt, lucrantur interessentes, & his accrescunt: Sed hoc intelligendum est tantum de distributionibus ordinariis, & quæ ob solam absentiam a Choro amittuntur. num. 10. Probabilius est legiti-*

me impeditos non lucrari absentium distributiones. num. 11. Præsentes, quibus distributiones accrescunt, (sive loquamur de amissis ob absentiam præteritam, sive de amittendis,) eas nec licite, nec valide remittere, aut donare possunt: qui vero eas jam recepit, licite, & valide donare potest; si omnino gratiose, & libere fiat. Potest etiam quilibet super distributiones sub dubio debitas transigere; hoc enim nullibi prohibetur. n. 12. 13.

135. Gravis infirmitas, etiam ex propria culpa, contracta excusat Præbendatum ab assistentia in Choro, licet alias non esset solitus assistere; nisi infirmitas contracta esset, dum abiens erat absque legitima causa a loco residentie. *Tract. 16. cap. 4. num. 15. 16. 17. Cæcus, aut surdus a residentia, & assistentia minime excusatur. num. 18. Quando ex assistentia in Choro imminet grave damnum vite, salutis, honoris, aut fortune, tunc iusta, & rationabilis necessitas adesse iudicatur, excusans ab assistentia in Choro. Quare qui ex consilio Medici abste ad evitandum salutis grave detrimentum, propter vanæ incisionem, propter sumptum medicamentum, propter balnea suscipienda, ad aërem nocivum effugiendum, ad vires recuperandas: qui abste ad consulendum peritissimum Medicum: qui ob senectutem commode assistere nequit, quod regulariter accidit in septuagenariis: qui detinetur, aut ab hostibus capitur, quando apud hostes commoratur, ac per eum non fiat quin redeat: qui abste ob timorem pestis: qui venit a loco infecto &c. Ex similes ab assistentia in Choro excusantur, & necum beneficii fructus, sed & distributiones percipere possunt, præcisa qualibet in contrarium consuetudine. n. 19.*

136. Qui detinetur ne assistat, quia verb. grat. carcere inclusus, aut carcerari timet, vel exul est, aut excommunicatus, dummodo absolvi procuret, nec dederit causam detentionis, non amittit distributiones. Qui in iste fructibus, vel distributionibus privatus fuit, probata

sua innocentia, eas recuperare potest, & debet. *Tract. 16. cap. 4. num. 20. 21. 22. Qui abste a Choro ob evidentem utilitatem propriæ, vel etiam universalis Ecclesiæ, beneficii fructus, & distributiones lucratur num. 23. 24. Præbendam habens, cui est annexa cura animarum, Pœnitentiarum, & qui eas vices supplet, ejusque Coadjutores designati, dum suis muneribus incumbunt, distributiones lucrantur, & fructus. Sic etiam Magistralis, & Lectoralis. Occupati in his muneribus, & Ecclesiæ negotiis non tenentur tempus prævenire, ut Choro assistant. num. 26. 27. 31. 32. 33. Occupati in obsequium Episcopi, ut sunt ejus Vicarius, familiares, examinatores synodales, & Visitatores, Administratores locorum, & beneficiorum exatores, & duo illi Canonici, qui possunt ex jure in servitium Episcopi deputari, quando sunt his ministeris occupati, si abste a Choro, lucrantur quidem fructus beneficii, non vero distributiones, nisi forte Præbenda alios fructus non habeat præter distributiones: aut nisi oppositum ex privilegio, aut consuetudine habeatur. num. 34.*

137. Absentes causa studiorum non lucrantur distributiones, nisi adste consuetudo. Si beneficium solis distributionibus consistat, eas, dempta tertia parte, lucrantur. In publicis Academiis studentes, vel doctores Theologiam, Jus Canonicum, Logicam & Philosophiam fructus beneficii lucrantur, si non vero distributiones, nisi adste consuetudo. Si beneficium solis distributionibus consistat, eas ut supra dempta tertia parte lucrantur. *Tract. 16. cap. 4. num. 35. 36. Ut docentes gaudeant hoc privilegio, sufficit quod publice doceant, etiam absque stipendio, & Cathedra, si tamen ad hoc sint deputati ab Universitate, vel Collegio Doctorum. num. 37. Ut studentes, in absentia fructus beneficii percipiant, debent majori parte anni in Universitate commorari, ibique diligenter studere, & scholas frequentare; & ibi ex licentia Episcopi manere. num. 38. Probabilius est Parochos studiorum causa a suis residentibus abste*

non posse. nu. 39. Tempus a jure Studentibus concessum, ut abste possint causa studiorum, est septennium. num. 40.

138. Nullus præter Summam Pontificem potest ad longum tempus in residentia dispensare, ita ut fructus, & distributiones minime amittantur. Probabilius est Episcopum ex justa causa posse cum aliquo, ad breve tempus in residentia dispensare. *Tract. 16. cap. 4. num. 41. 42. Privilegium non residentis est strictè interpretandum. In privilegio percipiendi fructus non comprehenduntur distributiones, nisi cum Præbenda nullos alios habeat fructus. nu. 43. Concilium Tridentinum concedit Præbendatis privilegium ut singulis annis possint per tres menses abste, causa recreationis, & levaminis, sive hoc tempus continue, sive interpolate sumatur. Medio anno possessionem accipiens pro illo medio anno medium privilegium habet. Tempus vacationis trium mensium potest sibi computare, qui sine causa toto anno, vel majore parte abste. Tempore vacationis qui abste, non solum fructus, sed & distributiones lucrantur. num. 45. 46. 47.*

139. Fundator beneficii & licite, & valide statueret potest, ut plusquam per tres menses Præbendati abste possint, & nihilominus fructus, & distributiones lucrarentur. Episcopos vero cum Capitulo, nec valide, nec licite id statueret potest. *Tract. 16. cap. 4. num. 50. Si post Concilium Tridentinum alicubi introducta sit consuetudo legitime præscripta, vel vacationis majoris quam trium mensium, vel lucrandi distributiones, tempore vacationis, vel alio tempore quo eis quis excusatus legitime, sed non ex titulo infirmitatis, necessitatis, aut Ecclesiæ utilitatis, ex Præbendatus tuta conscientia uti potest. Quare consuetudine firmari potest, quod Præbendati quatuor mensibus abste possint. Quod Canonici tempore divinorum Officiorum Missam in eadem Ecclesia celebrantes, præstes reputentur ad distributiones lucrandas: Quod tempore vacationis quotidianæ distribu-*

iones lucentur: Quod jubilam absentibus habeant; qui per 40. annos Ecclesie infervierunt, etiam si fortes, & robusti sint: Quod Canonici non sint obligati Matutinis interesse cum nocte dicuntur: Quod obligationi Chori satisfaciunt, qui per alium assistit; & quod unus Presbendatus pro alio assistat, eo tempore tamen, quo non est obligatus Officiis assistere: Quod Canonici Presbendos fructus lucentur, paucis diebus in anno, vel singulis diebus, una duntaxat ora Choro assistendo; non vero quod una tantum hora assistentes reliquarum distributiones lucentur: Quod duo, vel tres dies vacationis redeuntibus ex negotiis Ecclesie utilibus concedantur, cum laceratione distributionum, ut quiescant; & duo, vel tres dies profecturis pro preparatione ad iter. n. 51. &c.

TRACTATUS XI.

De Officiis ad iudicium spectantibus.

P R O E M I U M.

1. **P**ost ea que de quibusdam Ecclesiasticorum obligationibus dicta sunt in duobus tractatibus precedentibus, oportune subiungitur tractatus de officiis ad iudicium spectantibus: nempe de iudice, de Accusatore & Denunciatore, de Testibus, de Advocato, Tabellione, & Procuratore, & demum de reis: in quo omnium istorum munera, & obligationes referuntur, & recti iudicii tum Ecclesiastici tum secularis norma traditur pro sufficienti Confessorum hostia, & instructione.

CAPUT L

De Iudice.

S. I.

De Iudicium diversitate: Et de jurisdictione, ceterisque in Iudice requisitis.

1. **F**orus est exercendarum litium locus. *Causa est Materis, & Origo negotii discussionis examine nonnulla patefacta: que dum proponitur, causa est: dum discutitur, est iudicium: dum finitur, est iustitia. Iudicium est legitimus actus duorum personarum Actoris, & Rei, super eadem questione, sub eodem Iudice contracta.* Sumitur etiam aliquando iudicium pro sententia, quam proferit iudex, juxta illud Psal. 93. Quoad utque iustitia convertatur in iudicium. Tract. 29. cap. 1. num. 1. Causa dividitur in Ecclesiasticam, & secularem. Ecclesiastica est, quando persona, vel materia de qua agitur est Ecclesiastica: Secularis est que versatur circa actus humanos, & morales; qui bonum regimen Reipublice, & civilem hominum concernunt; ut de laicorum dominio, tutela, contractibus, &c. nu. 2. Utraque dividitur in civilem, criminalem, & mixtam. Civilis est circa materiam iustitie commutative, seu distributive: criminalis circa materiam iustitie vindicative; mixta partim est criminalis, partim vero civilis; ut cum in causa criminis agitur non de illius vindicta, sed de satisfactione damnorum; aut quando est de crimine, quod ab utroque Foro punitur, aut prohibetur, ut blasphemiam non hareticalis, perjurium, sacrilegium, sortilegium, iurta, sponialium violatio, & adulterium. Huiusmodi crimina si a seculari committantur, mixti Fori sunt; si vero ab Ecclesiastico, ad Iudices tantum Ecclesiasticos pertinent. In delictis mixti Fori datur preventio; id est ab eo iudice cognoscitur delictum, qui in iudicando preventerit. n. 34.

3. Iudex alius est Ordinarius, ille sci-

scilicet qui habet dignitatem, vel officium, cui ex iure, vel consuetudine, aut prescriptione convenit iurisdictio; quorum quidam sunt supremi, ut Summus Pontifex, Reges, alique Principes absoluti; quidam vero inferiores, qui habent plenam potestatem, & jurisdictionem a Principe, ut sunt Præsides Conciliorum, Auditoriarum Regalium Auditors, Præsides Provinciarum, Locorum Rectores. Alius est delegatus, cui ex mandato Principis, vel ex iudicis Superioris commissione causa committitur; & sic habet tantum jurisdictionis utrum, vel generaliter commissum ad omnes causas, vel solum pro certa causa. Alius est Arbitrator seu compromissarius, qui solum habet jurisdictionem ex partium voluntate; unius sententia utraque pars stare tenetur sub aliqua gravi pena ab ipsis partibus constituta; & hic iudicare tenetur juxta leges. Alius est Arbitrator, qui ex partium consensu eligitur, ut causam cognoscat, & amicabiliter dirimat; & hic non tenetur ferre sententiam servato ordine juris, sed pro arbitrio juxta equitatem juris naturalis. Alii sunt Iudices pedanei, qui licet sint ordinarii, solum tamen cognoscere possunt de causis minutis infimis. Tract. 29. cap. 1. n. 5. 6. 7.

4. Iudex ergo ordinarius is est, qui creatur a Principe supremo, communitate vel Republica non habente Superiori: vel cui confertur universalitas causarum ab habente potestatem creandi Iudicem ordinarium; & qui habet dignitatem, cui annexa est iurisdictio, ut supra dictum est. Summus Pontifex, Patriarcha, Primas, Archiepiscopus, & Episcopus possunt creare Iudices ordinarios; Pontifex in tota Ecclesia, ceteri vero in suis Provinciis, & Diocesis. In Ordinibus Regularibus, Generales, Provinciales, Priors, ceterique supremam auctoritatem habentes in Monasteriis, & Domibus Regularibus quocunque nomine appellentur, sunt Iudices Ordinarii. Vicarius Episcopi, & Vicarius Capituli, Sede vacante, habent jurisdictionem ordinariam. Tract. 29. cap.

1. n. 8. 9. Jurisdictione, & potestate quique modis acquiruntur: ratione muneris, vel Officii: ratione delegationis, vel subdelegationis: ratione delicti in alieno territorio commissi: ratione iniuriam subdito alterius Principis irrogatas, quando delinquentis Principis remittit, aut negligit vindicare: & tandem ex contentu partium in Arbitrum, vel Arbitratorem. Privilegiatus debet iudicari a Iudice Reptoriori, in quo crimen commissit; exceptis iis qui immediate Sedi Apostolicae subiacentur. n. 10. 11. 12.

5. Gravior peccat, qui sine aliqua ex predictis jurisdictionibus aliquem reum iudicat; & per se loquendo talis sententia irrita est. Tract. 29. cap. 1. num. 13. Sive Iudex sit ordinarius, sive delegatus, si exercet munus cum titulo colorato, & errore communi, & aliis non adesset impedimentum aliquid juris divini, (ut si esset mentecaptus; si eximia vir putata ad Pontificatum assumere: si non Sacerdos abolveret;) Omnia per eum acta valida sunt, etiam quoad forum internum. n. 14. 15. Tyrannus proprie talis ille est, qui Republicam tyrannice invadit, & nunquam processu temporis libero consensu in Regem, &c. admissus est. Qui vero regnum tyrannice occupavit, sed postea a populo ut proprius Rex sponte admittitur, Tyrannus non est: similiter nec qui legitime Regnum obtinuit, sed tyrannice contra leges gubernat. Tyrannus proprie talis mortaliter peccat ius dicendo: leges tamen recte ab eo late valide sunt, & obligant in conscientia. num. 19. 20. Iudices quoque ab eo constituti non peccant tyrannice iustas ferendo, dummodo tyrannidem non foveant. n. 21.

6. Iudices laici nequeunt Ecclesiasticas personas iudicare, neque de Ecclesiasticis causis cognoscere. Tract. 29. cap. 1. num. 22. Excommunicatus virandus nullo modo valet ius dicere, & sententias ferre, & omnia ab eo gesta irrita sunt; excommunicatus vero toleratus, si a ligantibus non opponatur exceptio, valide adus jurisdictionis exercet; immo si a fidelibus ad id requiratur, etiam licet.

iones lucentur: Quod jubilam absentibus habeant; qui per 40. annos Ecclesie inservierunt, etiam si fortes, & robusti sint: Quod Canonici non sint obligati Matutinis interesse cum nocte dicuntur: Quod obligationi Chori satisfaciunt, qui per alium assistit; & quod unus Presbendatus pro alio assistat, eo tempore tamen, quo non est obligatus Officiis assistere: Quod Canonici Presbendos fructus lucentur, paucis diebus in anno, vel singulis diebus, una duntaxat ora Choro assistendo; non vero quod una tantum hora assistentes reliquarum distributiones lucentur: Quod duo, vel tres dies vacationis redeuntibus ex negotiis Ecclesie utilibus concedantur, cum laceratione distributionum, ut quiescant; & duo, vel tres dies profecturis pro preparatione ad iter. n. 51. &c.

TRACTATUS XI.

De Officiis ad iudicium spectantibus.

P R O E M I U M.

1. **P**ost ea que de quibusdam Ecclesiasticorum obligationibus dicta sunt in duobus tractatibus precedentibus, oportune subiungitur tractatus de officiis ad iudicium spectantibus: nempe de iudice, de Accusatore & Denunciatore, de Testibus, de Advocato, Tabellione, & Procuratore, & demum de reis: in quo omnium istorum munera, & obligationes referuntur, & recti iudicii tum Ecclesiastici tum secularis norma traditur pro sufficienti Confessorum hostia, & instructione.

CAPUT L

De Iudice.

S. I.

De Iudicium diversitate: Et de jurisdictione, ceterisque in Iudice requisitis.

1. **F**orus est exercendarum litium locus. *Causa est Materis, & Origo negotii discussionis examine nonnulla patefacta: que dum proponitur, causa est: dum discutitur, est iudicium: dum finitur & definita, iudicium est legitimum actus duorum personarum Actoris, & Rei super eadem questione, sub eodem Iudice contracta.* Sumitur etiam aliquando iudicium pro sententia, quam proferit iudex, iuxta illud Psal. 93. Quoad utque iustitia convertatur in iudicium. Tract. 29. cap. 1. num. 1. Causa dividitur in Ecclesiasticam, & secularem. Ecclesiastica est, quando persona, vel materia de qua agitur est Ecclesiastica: Secularis est que versatur circa actus humanos, & morales; qui bonum regimen Reipublice, & civilem hominum concernunt; ut de laicorum dominio, tutela, contractibus, &c. nu. 2. Utraque dividitur in civilem, criminalem, & mixtam. Civilis est circa materiam iustitie commutative, seu distributive: criminalis circa materiam iustitie vindicative; mixta partim est criminalis, partim vero civilis; ut cum in causa criminis agitur non de illius vindicta, sed de satisfactione damnorum; aut quando est de crimine, quod ab utroque Foro punitur, aut prohibetur, ut blasphemiam non hareticalis, perjurium, sacrilegium, sortilegium, iurta, sponialium violatio, & adulterium. Huiusmodi crimina si a seculari committantur, mixti Fori sunt; si vero ab Ecclesiastico, ad Iudices tantum Ecclesiasticos pertinent. In delictis mixti Fori datur preventio; id est ab eo iudice cognoscitur delictum, qui in iudicando preventerit. n. 34.

3. Iudex alius est Ordinarius, ille sci-

scilicet qui habet dignitatem, vel officium, cui ex iure, vel consuetudine, aut prescriptione convenit iurisdictio; quorum quidam sunt supremi, ut Summus Pontifex, Reges, alique Principes absoluti; quidam vero inferiores, qui habent plenam potestatem, & jurisdictionem a Principe, ut sunt Præsides Conciliorum, Auditoriarum Regalium Auditors, Præsides Provinciarum, Locorum Rectores. Alius est delegatus, cui ex mandato Principis, vel ex iudicis Superioris commissione causa committitur; & sic habet tantum jurisdictionis utrum, vel generaliter commissam ad omnes causas, vel solum pro certa causa. Alius est Arbitrator seu compromissarius, qui solum habet jurisdictionem ex partium voluntate; unius sententia utraque pars stare tenetur sub aliqua gravi pena ab ipsis partibus constituta; & hic iudicare tenetur iuxta leges. Alius est Arbitrator, qui ex partium consensu eligitur, ut causam cognoscat, & amicabiliter dirimat; & hic non tenetur ferre sententiam servato ordine iuris, sed pro arbitrio iuxta equitatem juris naturalis. Alii sunt Iudices pedanei, qui licet sint ordinarii, solum tamen cognoscere possunt de causis minutis infimis. Tract. 29. cap. 1. n. 5. 6. 7.

4. Iudex ergo ordinarius is est, qui creatur a Principe supremo, communitate vel Republica non habente Superiorem: vel cui confertur universalitas causarum ab habente potestatem creandi Iudicem ordinarium; & qui habet dignitatem, cui annexa est iurisdictio, ut supra dictum est. Summus Pontifex, Patriarcha, Primas, Archiepiscopus, & Episcopus possunt creare Iudices ordinarios; Pontifex in tota Ecclesia, ceteri vero in suis Provinciis, & Diocesis. In Ordinibus Regularibus, Generales, Provinciales, Priors, ceterique supremam auctoritatem habentes in Monasteriis, & Domibus Regularibus quocunque nomine appellentur, sunt Iudices Ordinarii. Vicarius Episcopi, & Vicarius Capituli, Sede vacante, habent jurisdictionem ordinariam. Tract. 29. cap.

1. n. 8. 9. Jurisdictionis, & potestatis quinquemodis acquiritur: ratione muneris, vel Officii: ratione delegationis, vel subdelegationis: ratione delicti in alieno territorio commissi: ratione iniuriam subdito alterius Principis irrogatas, quando delinquentis Princeps remittit, aut negligit vindicare: & tandem ex contentu partium in Arbitrium, vel Arbitratorem. Privilegiatus debet iudicari a Iudice Rectoris, in quo crimen commissit; exceptis iis qui immediate Sedi Apostolicae subiacentur. n. 10. 11. 12.

5. Gravior peccat, qui sine aliqua ex predictis jurisdictionibus alique rem iudicat; & per se loquendo talis sententia irrita est. Tract. 29. cap. 1. num. 13. Sive Iudex sit ordinarius, sive delegatus, si exercet munus cum titulo colorato, & errore communi, & aliis non adesset impedimentum aliquid juris divini, (ut si esset mentecaptus; si eximia vir putata ad Pontificatum assumere; si non Sacerdos abolveret;) Omnia per eum acta valida sunt, etiam quoad forum internum. n. 14. 15. Tyrannus proprie talis ille est, qui Republicam tyrannice invadit, & nunquam processu temporis libero consensu in Regem, &c. admissus est. Qui vero regnum tyrannice occupavit, sed postea a populo ut proprius Rex sponte admittitur, Tyrannus non est: similiter nec qui legitime Regnum obtinuit, sed tyrannice contra leges gubernat. Tyrannus proprie talis mortaliter peccat ius dicendo: leges tamen recte ab eo late valide sunt, & obligant in conscientia. num. 19. 20. Iudices quoque ab eo constituti non peccant tyrannice iustas ferendo, dummodo tyrannidem non foveant. n. 21.

6. Iudices laici nequeunt Ecclesiasticas personas iudicare, neque de Ecclesiasticis causis cognoscere. Tract. 29. cap. 1. num. 22. Excommunicatus virandus nullo modo valet ius dicere, & sententias ferre, & omnia ab eo gesta irrita sunt; excommunicatus vero toleratus, si a ligantibus non opponatur exceptio, valide adus jurisdictionis exercet; immo si a fidelibus ad id requiratur, etiam licet.

cite. nu. 23. Gravissime peccant Iudices seculares, & etiam Ecclesiastici admittentes appellationes Regularium per viam violentiæ a sententiis correctionis, & visitationis Religiosæ. nu. 24. Iudex debet iudicare secundum veritatem, & secundum leges. Non ex propria noticia, sed ex allegatis, & probatis in iudicio, debet iudicare; & sic reum aut punire, aut absolvi. nu. 25. 26. Iudex condemnans ex sola delicti suspitione in materia gravi, mortaliter peccat. nu. 27.

7. Iudex humanus sive supremus, sive inferior semper debet iudicare secundum leges scriptas, si jus naturale contineant. Iudex supremus debet ordinariè iudicare iuxta id quod leges Canonice, aut Civiles decernunt: poterit tamen aliquando iuxta de causa in iis dispensare, dummodo pars læsa remittat: locus si reus sit aliquis scelerosus, v.g. infamis laico. Tract. 29. cap. 1. nu. 29. Si Iudex non est supremus sed subordinatus, debet semper secundum leges iudicare, & penas in iis statutas imponere, nec debet eas augere, nisi forte criminis extraordinaria atrocitas id exigat. nu. 30. Ex voluntate interpretativa Superioris, aut alia iusta causa, majore tamen ea, qua indiget Superior, poterit inferior aliquando legum minime penas. Valde perniciosum Religiosis est, & graviter peccant Prælati penam reis impostam relaxantes, aut notabiliter minucentes, & carceris custodes lautius tractantes, vel alia levamina contra sententiam latam conferentes. n. 31. In iis que Iudex licite facere potest, licite etiam penam remissionem ab eo petere possumus: Verum cum damno tertii, non est interponenda intercessio, neque pro scandaloso, aut incorrigibili. Quando delictum dubium est, aut pena est arbitraria, conformis legi est intercessio. n. 33. 34.

8. Probabilitas alia est facti, cum scilicet litigantes super aliquid, testibus, & instrumentis proprium jus comprobant: alia juris, cum scilicet lex secundum quam iudicandum est, aliter probabiliter ab aliquibus Doctoribus, & aliter ab

aliis intelligitur; & utramque opinionem credit Iudex esse vere, & intrinsece probabilem. Tract. 29. cap. 1. nu. 36. Iudex non potest ferre sententiam iuxta opinionem minus probabilem, sive facti, sive juris, probabilior relicta. V. prop. 2. damn. ab Innoc. XI. Hanc probabilitatem majorem attendere debet Iudex non absolute, sed respective ad allegata, & probata; nec debet parti allegata aperire, aut aliquid peribens ad jus; hoc enim esset sibi assumere munus advocati, quod iniquum est. Iudex secundum opinionem minus probabilem iudicans peccat mortaliter contra iustitiam, & damna parti relaxare tenetur. Damnatio Innocentiana solum respicit sententiam ferendam, non vero alia, quæ sententiam Iudicis præcedunt, & subsequuntur, ut examen tertium, Rei carceratio, &c. in his etiam licitum est Iudici opinionem minus probabilem sequi. n. 38. 40.

9. Probabilis est quodam opinioes tam juris quam facti sunt utriusque æque probabiles, non posse Iudicem pro parte quam maluerit, ferre sententiam, sed debere vel litigantes componere, vel dividere res inter ipsos. Tract. 29. cap. 1. nu. 42. Pro eo, cui jus magis favet, cæteris paribus iudicandum est: quare cum in causis civilibus jus magis favet possidenti, pro eo, stantibus æqualibus probationibus æque probabilibus, sententiam ferre debet; & cum in causis civilibus possidens sit reus, huic favendum erit: nisi his sit circa matrimonium, dotem, viduum, pupillum, peregrinum, vel aliam causam piam, quia his etiam quando actores sunt, cæteris paribus semper favendum est, & pro ipsis iudicandum. nu. 44. In causis criminalibus, etiam pro reo solum fiet sententia minus probabilis, potest Iudex ei favere, & maxime in causa languinis: & hanc fuisse mentem Summi Pontificis Innoc. XI. in damnatione prop. 2. & pietas suadet, & expolitores testantur. nu. 45.

10. Sine accusatore nullus Iudex potest reum damnare. Tract. 29. cap. 1. nu.

num. 47. Non semper requiritur accusator verus, & formalis ad condemnandum reum, sed sufficit etiam fictus, seu virtualis, qui vices illius agat; & hoc accidit quando Iudex ex Officio procedit, & per viam inquisitionis. Accusator virtualis, vi cuius potest procedi ad condemnandum reum, est. 1. Notorietas; & evidentiæ delicti, ita ut probabiliter negari non possit. 2. Infamia publica, seu clamorosa infamatio, aut indicia ita manifestativa criminis, ut nil contra possit opponi. 3. Quando crimen committitur coram Iudice, & aliis, qui-bus potest probari, quia ex evidentiæ facti, nulla præcedente accusatione, potest delinquentem iudicare, & punire; nam si solus Iudex videat, non potest procedere, si reus neget, & nulla habeantur indicia. 4. Si delictum sit contra bonum publicum, Republicam, vel Regem; tunc enim ipsa Respublica, & communi bonum clamare censentur. 5. Quando statim denunciatio Canonica, que fit ad evitanda damna, prout in inquisitionibus fit; num. 48. &c. Infamia publica iudicatur cum duo vel tres testes honeste famæ judicialiter afferant, talem famam, aut rumorem vagari in populo de tali crimine commisso a Petro, vel Joanne. *Clamorosa infamatio est vox totius populi, aut rumor inter multos extra iudicium de tali crimine commisso.* nu. 49.

11. Peccat Iudex qui sine scientia necessaria munus suscipit iudicandi; nec potest absolvi nisi statim officium dimittat. Tract. 29. cap. 1. nu. 57. Si ex imperitia, seu ignorantia vincibili eorum, que scire tenetur, iniuste iudicat, peccat pro qualitate damni, illudque relaxare tenetur. nu. 58. Ita iudicari potest a Iudice superiore puniri. nu. 59. Iudex in peccato mortali existens non peccat recte iudicando, sive sit laicus, sive Ecclesiasticus. Verum si Iudex publicus, nunciarius, adulter, &c. alios ejusdem generis reos condemnat, grave peccatum committit, propter scandalum, quod inde sequitur, & propter vilipendium quod Iustitiæ inferitur; Si autem ferat senten-

tiam in reos alterius generis criminum quibus ipse est infectus, nullatenus peccat. num. 61. Mortaliter peccat Iudex causam decisionem procrastinando, & ad relaxandam damna inde secuta tenetur. num. 65. Pro expedienda prius una causa quam alia æqualis meriti, nihil Iudex recipere potest. n. 66.

12. Peccant Iudices, & ministri habentes a Republica pro executione sui muneris assignatum stipendium, & hoc ipsis persolvatur, si donationes etiam liberales accipiant. An autem eas restituere teneantur, vel non: æque probabile est utrumque. Tract. 29. cap. 1. nu. 69. 70. Iudices pro actu iustitiæ exercendo, pretium a litigantibus, vel ab aliis accipientes, quando a Republica ut communitur accidit stipendium assignatum habent, peccant, & ad illius restitutionem tenentur. Similiter quando iustitia dubia est, vel quando pro utraque parte sunt opiniones æque probabiles, si quid accipiant pro ferenda sententia potius in favorem unius quam alterius. num. 71. V. Tract. 7. nu. 53. 59. nec non prop. 26. damn. ab Alex. VIII. Munera Iudicibus conferri solita ad eorum captandam benevolentiam, quedam sunt que sportulæ vocantur, quedam vero dicuntur xenia. Sportulæ sunt munera in pecunia, aliisque rebus pretiosis: xenia vero in sculentis, & poculentis. num. 72. Probabilis est non licere Iudicibus recipere xenia a litigantibus; Iudici autem delegato Apostolico ex cap. *Statutum*; licet aliquid in modica quantitate de poculentis, & sculentis ex donatis liberalitate elargitur recipere, non vero directe vel indirecte petere. n. 80. 82.

13. Iudex extra proprium domicilium proficiens ad aliquem actum iustitiæ exercendum, potest itineris expensas exigere, si sit secularis: locus vero Ecclesiasticus si ad locum sue iurisdictionis proficiscatur. Tract. 29. cap. 1. nu. 84. 85. Episcopus visitans Diocesim, aut ad consecrandam Ecclesiam accedens, potest expensas modestas in victualibus recipere. num. 86. Nisi aliqua iusta causa

ad id cogat, omnino illicitum est. spor-
tilas, aut xenia ultra assignatum stipen-
dium Iudicis, aut Ministris opus offerre,
ipsis non petentibus. num. 87. Dantes
vel recipientes pro obtinenda gratia, vel
iustitia apud Sedem Apostolicam non so-
lum peccant mortaliter, & ad restitu-
tionem tenentur; verum etiam ipso factio
excommunicationem incurunt summo
Pontifici reservatam: Similiter faventes,
& consules; & si fuerint Clerici,
omni officio, & beneficio ipso facto pri-
vantur. num. 88. Licitum est litiganti-
bus ad redimendam vexationem mune-
ra, & xenia Iudicis, & Ministris offer-
re; num. 89.

14. Iudex, qui muneribus, aut xenis
corruptur, ut iniquam proferat senten-
tiam, gravissime peccat, dignitate, &
singulo privatur, & repetendarum pena
punitur; unde redditur inhabilis ad
iudicandum in futurum, & insuper fit
infamis, ita ut nec testimonium ferre
possit, nec postulare. Si causa sit pecu-
niaria, tenetur ad triplum. Si corruptus
injustitiam fecit in causa Civili, punitur
relegatione. Denique talis Iudex conde-
mnari debet ad omnia damna, & expen-
sas partis per injustitiam laesae. Si sit
Iudex Ecclesiasticus, suspenditur ab Of-
ficio per annum, nec potest Episcopus
penam relaxare, & potest etiam alia
pena extraordinaria puniri. *Tract. 16.*
cap. 1. nu. 94. Corruptus Iudicem ead-
em pena punitur, ac ipse Iudex cor-
ruptus. num. 95.

15. Iudex commissarius si mittatur ad
plures executiones sive in eundem lo-
cum, sive ad diversa loca, non potest a
singulis debitoribus integrum assignatum
stipendium exigere, sed unicum ab om-
nibus simul solvendum est. *Tract. 29.*
cap. 1. num. 96. Iudex mitens execu-
tores non potest pacisci cum illis, ut
parem stipendium assignari ei tribuant,
num. 98. Si stipendium sit assignatum in
scriptis conventionis inter creditorem,
& debitorem, poterit creditor convenire
cum executori, quem mittit ad debita
exigenda, pro minore stipendio, & reli-
quum reservare: & si plures sint debi-

tores, poterit creditor a singulis salarium
assignatum recipere; quia tale stipendium
habet rationem penae conventionalis, si
debitor sit in mora, & statutum est in
favorem creditoris. Si executor, vel mi-
nister pergat ad executionis locum per
longiorem viam, quam opus sit, debet
illud tantum stipendium recipere, quod
respondet tempori, quod insumpserit ro-
cta via eundo. Nam debitor non debet
solvere nisi expensas necessarias. n. 100.

§. II.

*Quibus modis possint Iudices judicialiter
procedere.*

16. Iudex ad ferendam sententiam
procedere potest per inquisitionem: per
acculationem; & per denunciationem.
*Tract. 29. cap. 1. num. 101. Inquisitio est
crimini, vel criminibus per Iudicem legitime
facta indagatio.* Triplex est: generalis,
specialis, & mixta. Generalis est, cum
incerto delicto, & delinquente, Iudex
absolute inquit, quoniam delictum com-
miserit; delictum generale in formationes
sumendo. Haec inquisitio dicitur genera-
lissima, cum sit per proclamationem,
vel edictum, inquirendo an serventur
leges, an committantur crimina, an sint
malefactores &c. num. 103, 104. Specia-
lis est, quando de certa persona, & de
terminato delicto sit inquisitio, ut si Iu-
dex querat an Titus furtum fecerit; &
haec respicit punitionem delinquentis. Ali-
quando fit ad damnum tertii praecaven-
dum, vel delictum aliquod impediend-
um. Inquisitio mixta est cum delictum
exprimitur, persona vero delinquentis
inquiritur in communi; ut si invento ca-
davere occisi, queratur homicida: vel
cum de certa persona queritur an v. g.
deliquerit in Officio, quod gerit. Ad
hanc etiam spectat quando contra aliquam
Civitatem, vel Communitatem agitur,
inquirendo de maleficio occulto: hanc
tamen, ut valida sit, debet precedere
inquisitio generalis ad habendam
certam notitiam delicti commisi, vel
delinquentis determinati. num. 105.

17. Sicut fama est illesa dignitatis
qualitas vitae, & moribus comprobata: sic in-
famia est lese dignitatis qualitas civitatis,
& vita reprobanda. Ad inquisitionem gene-
ralem non est necesse quod praecedat
infamia. In hac inquisitione non debent
subditi respondere generaliter, sed in particu-
lari, manifestando delicta, quae non
sunt occulta, quorum auctores aliqua labo-
rent infamia; & ad talem inquisiti-
onem sufficit quod Iudex suspicetur, aliqua
commissa esse delicta. Ex vi hujus in-
quisitionis crimina occulta, nisi sint lae-
te majestatis, aut in damnum Reipublicae,
vel Religionis Christianae, detegenda
non sunt. Si non adest moralis certitudo,
vel saltem spes profectus; sed
potius certo moraliter credit subditus,
quod ob Praelati negligentiam, vel quia
expertus est in aliis casibus ex simili ma-
nifestatione nullum profectum inde so-
lutum, ob varios humanos respectus,
tunc non tenetur delicta cognita mani-
festare. In Monasteriis monialium, &
ubi sunt homines imperiti, & indocti,
expedit declarare quod inquisitio est tan-
tam de delictis, quae auctores aliqua
laborant infamia. *Tract. 29. cap. 1. n. 106.*
107-108-109.

18. Duplex est infamia: alia juris,
sive civilis, sive Canonica, ad quam quis
decreto juris damnatus est: propter quaedam
gravissima crimina: alia facti, & haec
est communis omnibus quae manifestata, non
a malefocis sed ab honestis, & praebis per-
sonis ex criminis suspitione. Si inter pau-
cos talis opinio venierit, infamiae aliquo
detur haec infamia facti, requiritur no-
ticia majoris partis viciniae, aut Collegii,
vel communivitatis, in qua quis habitat:
non tamen a majore numero personarum,
quae ibi inventantur, infamia sumenda
est; sed a majori numero proborum.
In majoribus criminibus major in-
famia requiritur; & similiter in gravi-
oribus personis. Ad infamiam facti pro-
bandam sufficiunt duo testes. Infamia
juris incurritur. 1. Per sententiam defi-
nitivam criminis publici, ex iis, quae
in iure assignantur, videlicet homicidii,

paricidii, adulterii, laesae majestatis,
latrocinii, & aliorum gravissimorum:
Item sunt infames infamia juris ludos
periculosos publice exercentes: lenones:
depreheni in adulterio: committentes
peccatum contra naturam: juramentum
non servantes: contrahentes simul cum
duabus, aut duas sponsas habentes: &
in his criminibus nulla ad infamiam re-
quiritur sententia Iudicis, sed sufficit,
quod publica sint. *Tract. 29. c. 1. nu. 112.*
113. 115. 116.

19. Rumor est aliquorum dancorum asser-
tio, etiam ex levibus conjecturis orta. Pu-
blicum dicitur quod fama publica proclama-
tum est; potest tamen adhuc aliqua ter-
giveratione celari; & dicitur etiam fa-
mosum. *Tract. 29. cap. 1. 116.* Notorium
dicitur crimen vitium a pluribus; vel
quando tale delictum commissum est in
loco publico, ita ut ab omnibus videri
possit in seipso, quin ulla tergiveratio-
ne celari queat; aut quando videtur in
altero, scilicet in talibus argumentis, &
testimoniis adeo claris, ut delictum evi-
denter ostendant, ut esse solent adule-
ria, & furta, quae nunquam in multo-
rum conspectu sunt; & ut notoria di-
cantur sufficit quod in claris argumen-
tis videantur: & in his omnibus datur
notorietas facti. Ad hanc notorietatem
ad minus requiruntur sex personae, li-
cet haec non sufficiunt ad notorietatem
talem. Ut aliquid dicatur notorium in
communitate, vel vicinia sufficit noti-
tia majoris partis illius, dummodo in
ea non sint minus quam 10. personae.
Manifestum prout distinguitur a publi-
co, est quando facile crimen probari
potest per tres, vel quatuor testes occu-
lares. n. 117. Probabilis est quod ad in-
quisitionem specialem de crimine com-
missio requiratur infamia; nec sufficiunt
indicia, nisi sint gravia, & manifesta,
quae equivalent infamiae. nu. 119.

20. Indictam ex genere nihil aliud est
quam signum quoddam informans animum
Iudicis ad suscipiendum; vel est conjectura
ex probabilibus ortis, a quibus potest esse
veritas, non vero verosimilitudo. In-
dictum triplex est: leve, cui communi-
ter,

ter contingit abesse veritatem, & hoc fit nullum aliud adiciatur, repellendum est: probabile seu grave, cui communiter contingit inesse veritatem; vehementerque movet animum ad credendum; & dicitur etiam semiplenum, quia semiplene probat: Et violentum, seu plenum, cui frequentissime adest veritas; & hoc facit probationem. *Tract. 29. cap. 1. num. 121.* Duo postrema genera indiciorum, vel sunt occulta, quia particularibus personis nota sunt: vel manifesta, quae populo, aut majori illius parti innotescunt, unde inducunt infamiam. *num. 122.* In sequentibus casibus potest inquisitio specialis institui, etiam si nulla praecesserit infamia. Primo. In casu haereticis, Apostasias, laesae maiestatis, & falsificationis monetis. Secundo. Quando delictum commissum est in Ecclesia contra Ecclesiasticas personas. Tertio. Quando inquisitio non intenditur punitio, sed evitatio erroris aut damni. Quarto. Quando proceditur ad praevocanda damna futura, maxime animarum. Quinto. Quando delictum est notorium, vel commissum est coram Iudice pro Tribunali sedente. *num. 123. 123. 124. 125.*

21. Sexto, quando quis publice, seu coram pluribus crimen a se patratum extrajudicialiter confessus est. Septimo. Quando de crimine praesente accusatio apud Iudicem, & Accusator deest, aut mortuus est; vel quando de delicto datur semiplena probatio per unum testem omni exceptione maiorem. Octavo. Quando ex unius criminis inquisitione aliud detegitur cum priore conexum; vel illud aggravans; secus si sit disparatum, tunc enim ad inquirendum de crimine noviter detecto praerogatur infamia. 9. Quando dominus occisus invenitur, potest specialiter inquiri contra servos. Decimo. Cum crimen vergit in damnum tertii, vel boni communis, & est in fieri. Undecimo. Cum datur denuntiatio publica Officialis ad h. a Republica deputati, seu Fidealis. *Tract. 29. cap. 1. num. 126. 127. 128. 129. 140. 141.* Ex sola denuntiatione Fidealis in-

quisitio specialis contra Ecclesiasticos institui nequit, nisi praecedat infamia; nec ad talem inquisitionem contra ipsos moveri debet Iudex ex literis infamatoris ad eum missis, sed contra eorum auctoritatem inquirendum est. *num. 144.* Etiam ad inquirendum specialiter contra Regulares praerogatur infamia; potest tamen sine illa, denuntiatio, & inquisitio fieri in ordine ad correctionem fraternam. *n. 147.*

22. De inquisitione mixta loquendo: quando delictum est publicum, & ignoratur delinquens, probabilis est posse Iudicem requirere quis illud commiserit non debet tamen qui ad deponendum vocatur, delinquentem manifestare, nisi de eo praecedat infamia. *Tract. 29. cap. 1. num. 149. 150.* Si testis, vel reus in inquisitione generali aliquod crimen occultum detegat injuste, vel ex ignorantia; tunc Iudex poterit licite per viam inquisitionis particularis contra talem reum procedere, eumque punire iuxta delicti probationes, & merita causae, dummodo talem notitiam per injustas interrogaciones, aut per metum non extorserit; notitia enim orta ex inquisitione generali parit infamiam. *num. 154.* Dum Praelatus dubitat de delicto Religiosi, aut de iure ad inquirendum, nequit fieri inquisitio, quia in dubio possidet fama subditi poterit tamen post inquisitionem generalem, aliquo transacto tempore inditatum mittere ad alium Conveniunt. Si Praelatus dubitet an habeat sufficientia motiva ad inquirendum; & ex una parte timeat infamiam inde subdito preventuram, & ex alia imminet damnium bono communi, tunc deposito dubio debet procedere, & favere bono communi. *n. 157.*

23. Quando Iudex procedit per viam inquisitionis, si delictum plene probetur, ex vi juris civilis tota poena infligenda est: & etiam ex iure Ecclesiastico; cura delictum est notorium, & probatur confessione partis, & quando crimen est simonia, homicidium, aut aliud inducens irregularitatem, aut privationem beneficij; secus in aliis delictis. *Tract. 29. cap. 1.*

2. *num. 158.* Ad inquisitionem iudicalem specialem valide instituendam plura requiruntur, sine quibus tam ipsa inquisitio, quam processus, & omnia inde facta nullius sunt valoris. Primo requiritur probatio corporis delicti per praesentiam Iudicis, vel eius delegati, & Notarii. Secundo. Quod adit accusator saltem virtualis, scilicet infamia; aut aliquis accusatoris vices gerens: & quod infamia probetur saltem per duos testes singulares. Tertio. Quod inquisitio contineat omnes delicti qualitates, & circumstantias, ut sic reus possit se in iudicio defendere. Quarto. Quod explicetur locus, & tempus, maxime in delictis iterabilibus, verb. grat. furis, adulteris &c. Quinto. Quod procedat inquisitio saltem ex iudicis publicis antea habitis, & quae gravia sint. *num. 159. 160. 161. 162.*

24. Sexto. Quod inquisitio fiat a Iudice competente: unde reus contra quem inquitur debet esse subditus inquireris, vel ratione loci, vel domicili, vel originis, vel delicti, aliis nihil sit. Septimo. Quod inquisitio fiat antequam a die commissi delicti transierit 20. anni; sed de adultério non iterato, de stupro sine violentia, incestu, lenocinio, aliisque delictis carnis, transacto quinqueennio, amplius inquiri non potest. In crimine haereticis, laesae Maiestatis, assassinij, falsae monetae, Simoniae, Apostasias, suppositi partus, abortus, & parricidij non datur praescriptio temporis; ideo tales delinquentes dum vivunt, possunt inquiri, accusari, & puniri. Octavo. Quod reus contra quem Iudex vult inquirere de aliquo delicto non fuerit de eo absolutus, vel iam condemnatus; nisi alter adveniat accusator, qui suam, vel suorum injuriam adducat, & habent ignorantiam de prima accusatione, vel alias fuerit legitime impeditus; aut novae adducantur probationes, seu iudicia intra 10. annos pro praesentibus, vel 20. pro absentibus; aut Iudex praevocatus sit, & aliqua collusio ibi intervenierit. *n. 163. 164. 165.*

25. Praxis observanda pro formando

processu in causis Regularium, cum Praelatus procedit per viam inquisitionis specialis haec est. Probata iudice delicti infamia, & in capite processus positus, potest Praelatus procedere ad inquirendum specialiter de subdito, licet non speretur emendatio; quia in hac inquisitione non intenditur delicti amendatio, sed eius punitio, & remedium scandalorum. *Tract. 29. cap. 1. num. 167.* Licet pro hac inquisitione in Religiosis non requirantur omnes juris solemnitates, & apices, debet tamen esse sufficienter iudicata, ita ut publicam fidem faciat. Solum autem in casibus a lege expressis processus firmari potest, & secundum propria statuta, & instructiones. *num. 167. 168.* Superior habens legitimam potestatem, & omnia requisita ad inquirendum specialiter contra reum, cum judicaverit exposcens inquisitionem inchoare, debet in primis secretarium, vel Notarium creare, qui acta coram eo gerenda tabulis conscribat: qui juramentum praestabit fideliter suum munus exercendi. *n. 169.*

26. Electo secretario, seu Notario debet statim incipere tertium examen per articulos a se, & secretario confectos. Debent vero tantum admitti testes, omni exceptione majores, & honesti, repositis malevolis, infamibus, & rei inimicis suspectis; nec aliter ad testificandum admittantur, nisi prius sub juramento promittant se diquos quicquid de delicto interrogati fuerint, & de eo sciunt, aut a fide dignis audiverint. *Tract. 29. cap. 1. num. 170.* Post testium deponitionem juratum, si inde resurget semiplena probatio, citandus est reus; si vero non resurget semiplena probatio, vel per aliquem testem ocularem, vel per infamiam testimonij in iudicio probatam, & gravius iudicis confirmatum; non potest reus citari, nec legitime interrogari de crimine; unde vel defendendum est ab inquisitione, vel procedendum ad aliorum testimonium examen. Infamia secundum se, & per se cognita accusat, probata vero per testes in iudicio, & iudicis gravibus confirmata semiplene probat. Reus de-

Aaa bet

bet sub iuramento interrogari; legitime autem interrogatus in iudicio veritatem sub mortali fati tenetur. Si vero confiteo certo in iustam esse inquisitionem, quia videlicet non precessit accusatio, vel denunciatio, aut clamorosa insinuatio, vel infamia, non tenetur respondere. Si dubium sit an Iudex tunc iudicet procedat, tenetur respondere, quia possessio fiat pro Iudice. Antequam teus interrogetur, debet Notarius legere eorundem eo depositionem testium, tacitis eorum nominibus in Regularium iudicio; & si precessit infamia, manifestandum est illi, quod est de tali delicto diffamatus. n. 173.

37. His premissis, si reus faceret delictum potest in rigore ferri sententia, quia per rei spontaneam confessionem habetur plena probatio. Si vero negat, procedatur ad convincendum eum, tam priora testimonia ratificando, quam alios testes de novo examinando, si hoc ad veritatem certitudinem opus sit. Vel si reus vehementer suspectus sit, ad torturam ponendus est, quae quoad Regulariter mittor esse debet, & eorum statui conveniens, nempe per strictiorem carcerem, humi cubationes, jejunia rigidiora, vel etiam verberationes. Quod si tormentis adhibitis, in ipso delicto veget, absolvendus est. Si vero confiteatur, extra tormentis confessionem delicti ratificare debet, & sic procedi potest ad sententiam ferendam. num. 174. Cum delictum est plene probatum, et si reus illud negat, non est necesse ad torturam venire. Dicitur autem plene probatum per duos testes oculares, legitimos, omni exceptione maiores. Quando autem testes non sunt contestes, sed singulares, (hoc est, quando non concordant in testificando de eodem numero facti, tempore, loco, & persona;) licet plures sint, non sufficiunt ad plene probandum, reumque convincendum, & damnamum, sed tantum ad torquendum, & ad inquirendam veritatem. Non licet reo in Religionibus a sententia lata appellare, nisi in casu quod Iudex manifeste, & notabiliter modum sibi pra-

scriptum transgressus sit. *Tract. 29. cap. 1. n. 173. &c.*

28. Summi Pontifices communiter decernunt, quod Praelati in causis Regularium procedant, postpositis iuris apicibus, & similibus, simpliciter, tumariis, & de plano, sola facti veritate inspecta. Clausula postpositis iuris apicibus, & similibus, indicat ea tantum in iudicio Regularium servanda esse, quae ad iudicia essentialia spectant, ex iure naturae, & divino. *Tract. 29. cap. 1. num. 176.* Per illa verba: Simpliciter, summarie, de plano, sine strepitu & figura iudicii: significatur, removendas esse protestationes calumniosas, & dolosas, variasque exceptiones, tergiversationes, & omnem pompam, & solemnitatem accidentalem iudicii, & procedendum ad substantialia causae, iure naturali servata. Per hoc tamen non excluduntur congruae dilaciones, legitimae exceptiones, traditio dictorum testium, & similia quae sunt de iure naturali, & divino. n. 176. 177.

C A P U T II

De accusatore, & denunciatore, & testibus.

f. I

De Accusatore.

29. **A**ccusatio iudicialis ad puniendum delictum, est delatio Rei de crimine commisso facta in libello accusatoris coram Iudice competenti, ad vindictam ob bonum commune. *Tract. 29. cap. 2. nu. 1.* Ad legitimam accusationem quinque necessariae sunt. 1. Quod fiat in scriptis five ab accusatore, sive a Notario cum subscriptione accusatoris. Si tamen fit de re levi, poterit ex toto fieri verbaliter. 2. Quod nomen accusatoris, & accusati exprimat. Quod si nomen accusati ignoretur, debet exprimi saltem Officium, habitus, figura, & si quae alia sunt,

sunt, ex quibus possit ejus haberi cognitio. 3. Quod exprimat species delicti, v.g. adulterii, sodomitae, furti, &c. 4. Locus, & tempus in quo fuit commissum delictum. 5. Quod accusator inscribat accusationem, ut censetur obligatus ad probandum delictum sub poena talionis: sed haec poena, sicut & inscriptio vim amittit ex generali consuetudine: poenis tamen infamiae, & aliis, arbitrio Iudicis inferendis, iniquus accusator nunc subjacet, si in probatione deficiat. *nu. 2. 3. 4.* Hinc patet differentia inter accusationem, & denunciationem: nam denunciatio fraterna, sive Evangelica fit Iudici, ut Patri, nec per eam innotuit punio delicti committi, sed emendatio delinquentis: Denunciatio iudicialis, seu iudicialis fit Iudici, ut tali, & ut delictum puniatur, sine obligatione tamen probandi delictum, neque requiritur quod fiat in scriptis, sed fieri potest verbaliter. Accusatio autem & fieri debet in scriptis, & sub obligatione probandi, & sub poena talionis, vel arbitraria. Denunciatio Evangelica differt essentialiter a denunciatione iudiciali: haec vero solum accidentaliter differt ab accusatione. *num. 5.*

30. Aliquando tenemur sub mortali reos accusare, quando scilicet delictum cedit in damnum commune Religionis, vel Republicae, & est in fieri, si illud possumus probare; si vero illud probare non possumus, saltem ad denunciandum illud tenemur. *Tract. 29. cap. 2. num. 8.* Si delictum contra bonum commune est totaliter consummatum, ita ut nullo modo perleveret, nec timeatur iterum fore committendum, quia poenituit; nullus tenetur accusare, vel denunciare: excipit tamen crimen haereticum, & similia ad Sanctum Inquisitionis officium pertinentia. Item accusare tenemur prout supra, si delictum sit in damnum innocentis, ut si quis videat insidiantem vitae alterius, nec aliter cavere valeat nisi accusando; Quod si probari non possit, iudicialiter denunciandum est. *num. 11. 12.* Omittentes accusare, vel denunciare, si sint personae,

quae ex Officio ad id tenentur, ut sunt Fideles Republica constituti, aut cedentes agrorum, vel vinearum, neculum peccant contra charitatem, sed etiam contra iustitiam, & revertuntur tenentur. Ex gravi necessitate contra legem non est accusandum. *num. 13.* Potest quis accusare reum de injuria sibi illata; ad id tamen non tenetur, nisi in aliquo casu raro, v.g. si omnino accusationis vergetur in grave damnationem familiae, vel demeritorum. *num. 14.*

31. Delictum tripliciter potest fieri publicum. 1. Ita quod duobus testibus probari possit, & apud iustitiam idem est quod probabile. 2. Quando datur infamia de delicto commissos, & in iure dicitur famosum. 3. Quando commissum est coram omnibus, aut pluribus in plateis, aut viis publicis; quod a iustis dicitur notorium. Quando delictum est publicum secundo, vel tertio modo, tunc accusationem procedere non debet fraterna correctio, sive delictum sit contra bonum commune, sive contra bonum privatum; si vero fit tantum publicum primo modo, ante accusationem praemittenda est fraterna correctio, si ex illa speretur fructus; si non speretur fructus, aut si delictum cedit in Republicae perniciem, vel damnum tertii, ut haereticus, occisio Principis, furtum, &c. sine praevia admonitione accusari debet. *Tract. 29. cap. 2. num. 20. 21. 22.* Pars laici potest, si delictum est probabile, reum accusare non praemissa fraterna correctione, licet notat, quod est emendatus, aut emendandus quia talis accusatio ordinatur ad damnorum reparationem, si alia via haberi non possit. *num. 23.*

32. Si delictum est contra bonum commune, vel Republicam, potest quilibet accusare, deceptis iis, quibus id prohibetur in iure. Ex iure inhabiles sunt propter defectum sexus, vel etatis foeminae, & impubes; possunt tamen denunciare, propter delictum accusare prohibentur in iure, excommunicati, infames, concubinari publici, usurarii, & de majoribus criminibus accusati, nisi

prías se innoxios probent. In delictis tamen hæresis, læsæ Majestatis, & in alijs casibus accusare valent, nisi sint aperti inimici. Et similiter in causa propria, vel suorum usque ad 6. gradum; & in ordine ad satisfactionem injuriæ sibi, suisque illarum. Tract. 29. cap. 2. num. 26. Nec filii Parentes suos, nec Parentes filios accusare possunt, nisi in crimine hæresis, & læsæ Majestatis. Laici Clericos accusare non valent ob decentiam status, nisi Clericus sit bonorum Ecclesiæ dilapidator, hæreticus, sacrilegus, simoniacus, vel læsæ Majestatis reus; aut si laicus suam, suorumque causam prosequatur. Nec eidem possunt laici, aut Clerici seculares accusare Religiosos, vel e contra; quia non sunt episcopi fori, & sub eodem Judice. Ob eandem rationem, nec Religiosi de verarum Religionum possunt se invicem accusare; necesse est enim quod si accusatio sit iniqua, possit accusator ab ipso Judice puniri. nu. 27. 28.

33. Subditus Abbatem, Priorem, seu Superiorem suum de delictis ad 5. Officium spectantibus apud Inquisitores accusare, seu denunciare potest, & debet. Religiosus coram Judice seculari, vel etiam Ecclesiastico ad id legitimam facultatem a Pontifice non habente, comparere non valet, nec ut actor, nec ut reus sine licentia sui Superioris, saltem præsumpta vel tacita, ut si abisset ex eius licentia a Monasterio. Tract. 29. cap. 2. num. 29. Religiosus potest, sine Superiorum licentia, agere contra Prælatos coram Judice competentis sive per accusationem, sive per denunciationem, vel querelam; ut in Religione conservetur: ut expulsi recipiatur; & neci, que de jure Ordinis sibi competunt, ab ipsis pro libito denegentur, ut jus ferendi suffragium, &c. num. 30. Expensæ ad litem contra proprium Prælatum necessariz, si peculium non habeant, sunt ex de bonis Monasterii ministrandæ; etiam si agat per accusationem, vel denunciationem. Quilibet Religiosus potest coram Judice Regulari suum Prælatum ex rationabili causa accusare: non

debet tamen admitti accusatio, sine prævia causæ summariæ cognitione. n. 31. 32. Regularis accusans suum Prælatum debet et interim in omnibus obedire, non tamen in his, quæ ad suam litem attinent; sed potest sine licentia eam prosequi; & ad illam suum Procuratorem constituere. n. 33.

34. Inimicus repellitur ab accusando delinquentem, si inimicitia sit capitalis, vel gravis. Presumitur autem gravis, quando præcessit inter eos injuria realis, seu verbalis, vel lis super causa civilis omnium, vel majoris partis bonorum. Relinquitur autem arbitrio prudentum, judicare quæ sit gravis vel capitalis inimicitia. Solum admittitur ejus accusatio in crimine hæresis proprie talis. Tract. 29. cap. 2. num. 35. 36. Ab accusando repellitur criminis focus: admittitur tamen in crimine hæresis, læsæ Majestatis, falsificationis monetz, Sodomiz, furtive famosi, & in criminibus omnibus, quæ sine socio fieri nequeunt. num. 37. Clerici in causa sanguinis accusare non possunt, nisi de licentia Papæ; & tunc nec peccabunt, nec irregulares fient. num. 38. Si delicto debeatur poena sanguinis, possunt quidem Clerici accusare delinquentem coram Judice seculari, pro auferenda injuria propria, vel suorum, (id est servorum, vel bonorum, juxta interpretationem juri Canonico conformiorem,) vel suæ Ecclesiæ; sed præmissa protestatione expressa, se minime intendere quod Juxta ad poenam sanguinis procedat. Hac præmissa, etsi Juxta poenam sanguinis infigat, irregularitas non incurrit. n. 39.

35. Si ex tali accusatione poena sanguinis imponenda non veniat, absolute, dum prosequitur causam propriam, suorum, aut Ecclesiæ, reum in criminibus licite, ac sine irregularitate accusare valet. In aliorum autem causis se intromittere, reosque accusare, nisi ad id jus naturale cogat, ob decentiam status Sacerdotali debitam prohibetur. Tract. 29. cap. 2. nu. 40. Si injuria consanguineis facta, redundet, & cedat in da-

damnum Clerici, tunc optime valebit ad talem injuriam auferendam delinquentem accusare ut dictum est, quia tunc censetur injuria propria. num. 43. Accusare criminaliter reum apud Judicem Ecclesiasticum non est se immiscere causæ sanguinis; nec Clericis prohibitum. num. 44. Si non servato Ordine correctionis fraternæ, ab eo, qui illam præmittere tenebatur, fiat accusatio, sive per ignorantiam, sive per malitiam, debet Prælatus quamvis cognoscat accusationem illicite fieri, servare leges fori, quando iis non servatis, sequeretur scandalum; Si vero non sequatur scandalum, processum ex lege charitatis impedire tenetur. n. 47.

S. II.

De denunciatore.

36. Denunciatio secundum juristas alia est Evangelica, alia Canonica, alia Judicialis, alia regularis. Prima. Est ex Evangelio juxta illud Matth. 18. Si peccaverit, &c. Secunda. Ex jure Canonico, per quam proceditur specialiter, vel generaliter, ut quis officio, vel beneficio privetur; ne indignus ad illud eligatur; & ad vitandum periculum recidendi. Tertia. Qua Juxta procedit contra malefactorem, vel ejus delicta publica puniendo, vel ut damnum tertio illatum reparariatur. Quarta nempe Regularis est, qua in Religionibus contra Religiosum juxta eorum statuta proceditur. At secundum Theologos denunciatio duplex est: alia quæ fit Superiori tanquam Patri ad emendationem delinquentis, servato præcepto correptionis fraternæ; alia, quæ fit Superiori tanquam Judici, vel ob publicam delicti punitionem; vel ut damnum partis læsæ reparariatur; vel ut quis indignus officio, seu dignitate privetur, vel ne indignus eligatur, ne ad Ordines promoveatur, ne Matrimonium illicite contrahatur. Tract. 29. cap. 2. num. 50. Denunciatio communiter denitur: Manifestatio facta Superiori, ut recordum,

aut correctivum, vel penam ex Officio adhibeat. Non exigit scripturam; nec probationem delicti, nec in ea petitur delinquentis puniitio. n. 51.

37. Denunciationem Evangelicam præcedere debet correctio fraterna: Denunciationem vero judicalem necessarium non est, quod præcedat; cum loco accusationis succedat. Tract. 29. cap. 2. num. 52. Denunciations coram Judice seculari semper judicialiter fiunt. Denunciatio Evangelica transit in judicialem, quando nec per correctionem fraternam, nec per paternam Prælati, resipiscente reo, delictum denunciatur Prælato ut Judici a Fiscali, vel ab alio, ita quod sit probabile in judicio. num. 54. Prælatus qui subditi delictum per se, vel per ocularem resem agnovit, debet eum secreto corripere, & si humiliter, ut debet, delictum fateatur & emendationem promittat, Prælatus ultra procedere non debet. Si nec delictum fateatur, nec emendationem promittat, & alias Prælatus de delicto certus moraliter sit, cum coram duobus aut tribus gravibus viris, & aliquam poenam denunciante, vel coram duobus coram denuntiantibus, & de remedio prudenter, & caute provideat. Quod si adhuc pertinax appareat, & nullam admonitionem admittit; si delictum non est notorium, nec probabile per duos testes, & solum cedat in damnum ipsius delinquentis, nil aliud facere debet Prælatus, quam pro illo orare, & occasiones peccandi amovere, si sine scandalo, & infamia potest. Si vero delictum cedat in damnum alterius, poterit eum in cuius damnum vergit, admonere, patefacto (si aliter malo occurrere nequit,) nomine delinquentis. n. 55. 56. 57.

38. Fraternaliter denunciare potest etiam, si opus sit, munus testis obire. Si delictum sit in grave damnum commune, vel tertii, potest Juxta eum solo dicto judicialiter denunciare, si sit vir fide dignus inquirere, carcerare, & torquere reum si veritatem fateri recuset. Tract. 29. cap. 2. num. 58. Quando delictum est per testes probabile, reus vero

vero delictum negat: si delictum est solum in damnum ipsius, & est absolute occultum, nec reus laborat infamia, & solum est fraternaliter denunciatus, non potest Praelatus delictum deducere ad forum contentiosum, & iudicere punire, neque denunciatores Evangelicos cogere ut iudicialiter denuncient. num. 61. Praelatus inferior potens delictum sibi, ut Patri denunciatum emendare, & subditos corrigere, graviter peccat, si Superiori Praelato, v. gr. Provinciali, vel Generali manifestet. n. 70.

39. Delicta quae ex vi edicti, seu Monitorii possunt denunciari, alia sunt publica, alia occulta; alia in damnum boni communis, alia in damnum tertii, alia in damnum solius delinquentis; alia sunt in fieri, alia in facto esse, quia iam perpetrata. Delicta sicuti. sect. 33. nuper dictimus, tripliciter publica dici possunt: sic etiam tripliciter occulta dicuntur. Primo. Delictum dicitur occultum, quando saltem per duos testes probari non potest. Secundo. Quando potest quidem per duos, vel tres testes probari, sed adhuc diffamatum non est. Tertio. Quando, & probari potest per testes, & infamia laborat, notorium tamen non est, & potest aliqua tergiversatione celari. Tract. 29. cap. 2. num. 73-74. Si delictum sit notorium, vel diffamatum, quislibet tenetur illud ex vi edicti iudicialiter denunciare. n. 76. Delictum, quod probari potest, sed infamia non laborat, si vergat in damnum tertii, & sit in fieri, denunciandum est iudici praecipienti; nec praemittenda est correctio fraterna, nisi firmiter profutura credatur: si vero sit iam perpetratum, denunciari non debet. Si delictum vergat in damnum solius peccantis, iudicialiter denunciandum non est, nisi precedat infamia. nu. 77-78. & Tract. 10. cap. 4. num. 4. Si delictum cedat in damnum commune, etiam si minime probari possit, sive sit in fieri, sive in facto esse iudici denunciandum est, nulla praemissa correctione fraterna. nu. 79.

40. Quando Praelatus per monitorium, seu edictum sub censura, vel iuramen-

to iuber manifestari delictum vel ad emendationem delinquentis, vel ad impediendum peccatum mortale ipsius, vel ad vitandum proximi damnum, vel ut damnum illatum reparetur: si malefactor est emendatus, vel firmiter speratur emendatio, & partis laesae satisfactio, illicitum est, illum manifestare; nec excommunicationem incurret, illum non manifestans; nec perjurus erit, si interrogatus respondeat se de talis criminis reo nihil scire: excipit tamen casum haereticis, & cum per edictum non intenditur emendatio delinquentis, sed punitio delicti: excipit etiam delictum, cuius effectus pendet in futurum, ut si v. gr. ex delicto oriatur impedimentum Matrimonii; haec enim denuncianda sunt, etiam si delinquens sit emendatus. Tract. 29. cap. 2. num. 80. Tract. 10. cap. 4. num. 16.

41. Crimina a personis fide dignis audita, Praelato ex vi monitorii, iuxta praemissas regulas, denuncianda sunt: locus audita a personis fide non dignis. Similiter denuncianda non sunt quae, quis audivit a scientibus ex auditu. Si is, qui crimen vidit illud denunciaret, excusatur a denunciando qui ab eo illud accepit. Tract. 29. cap. 2. num. 86. Qui edicti concilii delicta non revelat intra tempus praehintum, excommunicationem incurrit, & tenetur etiam transacto tempore revelare. Si vero denunciationem omittat, quia edicti ignarus, vel quia delicti notitiam non habet, nec peccat, nec transacto tempore denunciare tenetur. num. 92. 94. Qui delictum non revelat quando ad id, ex vi edicti obligatur, peccat quidem contra obedientiam, & excommunicationem latam contra non revelantes incurrit; sed non peccat contra iustitiam communitativam, & consequenter nec damna tertio inde obvenientia relaxare tenetur: nisi in casu quo minus testis, aut denunciantis in se iam susceperit; quia tunc datur quidam virtualis contractus tale minus debite exercendi. Tract. 10. cap. 4. num. 6. 8.

42. Ab obligatione revelandi, vel denun-

nunciandi, ex vi edicti, excusatur delicti reus, nec non, & delicti complex; & nisi iudicet, infamia procedente, interrogatus, minime tenetur respondere. Tract. 10. cap. 4. num. 9. Excusantur quoque cognati omnes delinquentis, sive ascendentis, sive descendentes: sive vir, sive uxor; socer, & gener; fratres, &c. usque ad quartum gradum; excepto casu haereticis; & laesae Majestatis humanae, si sit in fieri, & alii denunciantes non adsint. Qui sine magno incommodo, in vita, honore, substantiis nequit denunciare, ab obligatione excusatur, nisi aliud exposcat bonum commune; & non adsint alii qui denunciarent. Item excusantur qui sub secreto naturali notitiam delicti habent, vel quibus talis notitia communicata est pro consilio capiendo, vel pro corporali, sive spirituali remedio quaerendo; nisi ipsi etiam alia via delictum cognoverint. Sic Advocati, Procuratores, Medici, obsterices, nec ex vi monitorii, nec ut testes vocati, delictum, quod tali praecise modo noverunt, revelare possunt: secus si alia via sciant, vel revelatio sit necessaria bono communi, vel ad praecavendum magnum damnum tertii. Tract. 10. cap. 4. num. 23. 14.

43. Ex vi monitorii revelandum non est factum in damnum alterius, seu quodvis aliud delictum quod sine culpa fuit, ut si quis v. gr. occiderit hominem putans invincibiliter esse feram; vel in propria vite defensionem, cum moderamine inculpata tutelae; quia edictum iudicis ex presumptione culpa procedit. A revelatione furti per monitorium praecipit excusantur illius notitiam habentes, si toto tempore quo urgebat edictum fur sit impotens ad restituendum. Censetur autem esse impotens, qui totum, vel partem magni momenti, (si furtum fuit ingens,) sine magno incommodo restituere nequit. Tract. 10. cap. 4. num. 21. 22. Qui rem furto sublatam accepit a fure, vel ab ipso nostro ubi sit, non tenetur illam ex-

vi edicti manifestare, propter periculum damni proprii. Si Petrus solus aliquid furtum novit, & simul certo sciat, fore rem certam notitiam habere, quod nullus alius praeter ipsum Petrum tale furtum novit, non tenetur Petrus ex vi monitorii illud manifestare. Tract. 29. c. 2. n. 81. 82.

44. Tandem a restitutione in monitorio praecipit, & a revelatione furti excusatur titulus iustae compensationis debiti certi, & liquidi; & hoc etiam compensator subripiendo peccaverit, eo quod potuisset, auctoritate iudicis, sibi debitum recuperare; tamen non revelans nec peccabit, nec excommunicationem incurret. Tract. 10. cap. 4. num. 10. Edicta promulgata in visitatione Reipublicae, populi, vel Conventus regulariter solum durant durante visitatione. Edictum vero Sancti Officii Inquisitionis durat usque ad novi decreti promulgationem. Tract. 29. cap. 2. num. 88. Praecepta, & decreta Visitatorum inter Regulares solum durant, tempore in legibus censurisque Religionis praesinito. Edicta alia sine temporis determinatione promulgata ad delicta revelanda, vel ad delicta solvenda, ad summum durant per duos menses. num. 89. 91.

S. III.

De testibus.

45. Testis alius est interior, alius exterior: interior omnium supremus scrutator cordium unus est Deus; alter propria unicuique conscientia. Estior est qui de rebus exterioribus per aliquem sensum perceptibilibus deponit, qui desinitur quod sit: Legitimus probator super statum causa alterius adductus. Tract. 29. cap. 3. num. 1. 2. Testis illegitimus est qui aliquam juris patitur exceptionem: Testis idoneus, seu legitimus idem est ac testis omni exceptione major, qui scilicet a jure repelli non potest. num. 3. Mulier in causis criminalibus communiter

* Testis integer idem est ac testis idoneus, & legitimus.

niter ex iure Canonico a testificando repellitur. Tamen ex iure civili in omni causa etiam criminali mulieres bonae famae possunt esse testes. nu. 4. 5. Potest mulier esse testis in favorem matrimonii, non vero in eius dissolutionem. num. 6. Si tot viris testibus opponantur aequales numero feminae contrarium testificantes, prius attendi debet probitas quam sexus. Similiter praesertendum est testimonium mulierum, pro accusato virorum testimonio, pro accusatore; quia minus malum est absolute nocentem, quam condemnare innocentem. nu. 7.

46. In causis criminalibus repellitur a testificando minor 25. annorum; episcopi testimonium facit tantum iudicium non sufficiens, nunquam tamen semiplenam probationem. Tract. 29. cap. 3. num. 8. In civilibus excluduntur a testificando masculus minor 14. annorum, & femina minor duodecim; at in criminibus laesae Majestatis admittuntur, immo & coguntur testimonium ferre, si alii testes haberi non possint. num. 9. Etiam a testificando removentur infames, tam infamia juris, quam facti, etiam post peractam penitentiam, nisi infamia iurit iudice abolita: verum in causis criminalibus, si veritas aliter comprobari non possit, admitti poterunt infames etiam infamia facti; illis tamen credendum non est, nec admitti debent sine tortura. num. 10. Qui sunt infames infamia juris, habetur cap. *infames*. Etiam a testificando repelluntur inimici, maxime si inimicitiae graves, aut capitales sint. num. 12. Item criminis focus; in crimine tamen haereticis, laesae Majestatis, falsae monetae, maleficii, sodomitae, & aliorum, quae sine socio committi non possunt, testificari potest. num. 14. 15.

47. Si reus cuiuscunque delicti, sive interrogatus, sive non interrogatus manifestat socium, talis manifestatio sufficit ad simplicem inquisitionem, & incarcerationem. In praedictis casibus est integer testis, & eius testimonium est iudicium sufficiens ad torturam: si accedat alius focus idem testificans, sit ple-

na probatio. Testis testificans de socio attestari debet cum iuramento. Tract. 29. cap. 3. num. 16. A testificando repelluntur personae viles, & inopes, maxime in criminalibus; si tamen tales personae sint honestae, & virtutibus praeditae, praeferi possunt divitibus vitiosis, & admitti. Testimonium pauperis probatae vitae integratur ex testimonio alterius testis integri. num. 17. Hinc sequitur, quod servi, qui sunt personae viles, ex omni iure ad honoribus, & Officiis exclusi, a testificando repelluntur; de solam admittuntur cum veritas aliter probari non potest, & in casibus laesae Majestatis, Assassiniis, sacrilegii, & similibus. A testificando contra fideles repelluntur Iudaei, Gentiles, Saraceni, haeretici, & omnes aliterius Religionis, praeterquam in causa haereticis, & laesae Majestatis. n. 19.

48. A testificando repelluntur, etiam perjuri, qui in aliqua causa falsum cum iuramento deposuerunt, qui Epistolam, aut sigillum Regis, aut moeciam falsificaverunt. Item qui rationis usum carent. Repelluntur quoque a testificando qui partibus sanguine, aut affinitate conjuncti sunt usque ad quartum gradum: ad Rej tamen defensionem, omnique innocentiam comprobendam admitti possunt. Admitti etiam possunt parentes pro uno filio contra alium: ad probandam filiorum aetatem: in causa Matrimonii pro filio cum dubitatur de consanguinitate, vel affinitate: pro filiiis-credentibus Religionem, si dubium sit de animo profutendi. Tract. 29. cap. 3. num. 21. Probabilior, & communis sententia docet, filium Christianum teneri testificari contra parentes haereticos, etiam si illum pervertere non conentur; similiter parentes contra filios, fratres contra fratres, cognatos, & amicos contra alios cognatos & amicos haereticos. n. 23.

49. Regulariter loquendo domesticus a testificando pro domesticis repelluntur. Admittuntur tamen quando a multo tempore ex domesticis non sunt; nisi quis fraudolenter exierit ut testificari posset: Item

Item admittuntur si apud omnes sint probatae vitae: item in crimine laesae Majestatis vitantur, & divinx: item in ordine ad probandum impedimentum Matrimonii: & denique in defensionem alienis domesticis. Nomine autem domesticorum veniunt servi, mercenarii, liberti, viri, uxor, socer, gener, nurus, & quotquot sunt commensales: parentes, filii, fratres, sorores, famuli, ancillae, coloni adscriptitii, privigni, & omnes qui proprie sunt de familia. Tract. 29. cap. 3. num. 25. 26. Item Advocati, Procuratores, aliquae causarum administratores a testificando in causis, quas patrocinantur, repelluntur. num. 27.

50. Laici repelluntur a testificando contra Clericos in criminalibus: aliquando tamen Praelati Ecclesiastici coguntur uti secularibus ad probandas suorum subditorum causas; tunc autem tenentur curare, quod sint personae graves; probus &c. Clerici, & Religiosi licet in civilibus contra laicos testificari possint; ad hoc tamen per Iudices seculares compelli nequeunt. Clericus vel Religiosus sine licentia sui superioris coram Iudice seculari testificari non potest. Probabilior est quod Clericus vel Religiosus, qui sine coactus, sive non; sive cum licentia sui superioris, sive absque ea, testificatur coram Iudice seculari, licet peccet, valide tamen testimonium dicat, etiam in Iudicio. Si Clericus in causa sanguinis testificetur, & inde de facto proveniat effusio sanguinis, licet ante protestatus sit, non intendere sanguinis effusionem, sit irregularis, quia iam ad id positus fuerat. Sed hoc intelligendum, iuxta dicta sect. 34. & 35. ubi de Clerico accusante. Tract. 29. cap. 3. num. 29.

51. Testes singulares sunt, quorum depositio non concordat in omnibus ad facti substantiam pertinentibus. Testes contestes dicuntur cum duo, vel plures de eodem delicto, loco, tempore, & ceteris ad facti substantiam pertinentibus deponunt. Tract. 29. cap. 3. num. 32.

52. Unicus testis sufficit ad probandum

Matrimonii impedimentorum, conservationem Ecclesiae, Baptisimum alienius, quod quis confessus fuerit, quod in mortis articulo confessionem perierit. Item unicus testis plene probat quando agitur de laesione minoris. Plene probat testator dicens in suo testamento, quod in materia hereditatis stetur dicto talis personae a se designatae. Unicus tandem testis sufficit ad plenam probationem miraculi. Verum ut in dictis casibus habeatur plena probatio, debet testis esse omni exceptione major. Per testes singulares probabilior est, plene non probari aliquem esse haereticum. num. 37. 39. Praelatus, vel Clericus potest esse testis in causa sui Monasterii, vel Ecclesiae; dummodo idem non sit Actor, seu Procurator ejusdem causae; sed si seculares ad testificandum haberi possunt, aut si ipse testis habeat interesse particulare in eadem causa. Testificantes in causa propriae Ecclesiae, vel Monasterii non sunt testes omnino integri. num. 41.

53. In causa civili, & criminali duo testes legitimi, seu omni exceptione majores, oculati, & contestes sufficiunt, & requiruntur ad plene probandum in delictis visibilibus: in delictis vero quae verbis committuntur, duo contestes legitimi, seu omni exceptione majores de auditu proprio, & immediato sufficiunt ad plenam probationem. De auditu proprio testari dicitur, qui verb. grat. blasphemiam propriis auribus audivit: De auditu immediato dicitur testis, cum inter blasphemantem & audientem nullum est interpositum medium, de auditu vero mediato, cum interponitur aliquod medium, scilicet paries, tabulatum, cortina &c. Testes de auditu proprio mediato, absolute non plene probant in causis criminalibus, etiam si iudicent se cognoscere vocem profertentis injuriam, sive blasphemiam. Tract. 29. cap. 3. num. 42. 48. 49. 50. 51. Testes duo de auditu alieno solum faciunt, non solum ad probandam infamiam, sed etiam ad probandam antiquitatem nobilitatis, stirpis claritatem, & similia. Quando

duo testes divise audierunt delictum, scilicet unus ab una persona, quae vidit illud, alius ab alia persona, quae etiam vidit illud; cum sint singulares & de auditu, delictum non probant, nec faciunt iudicium, nisi parvi momenti. Si duo testes delictum simul audierunt ab aliquo, qui vidit illud, adhuc nihil probant. Si duo simul audierunt referri delictum a duobus, qui simul illud viderunt, licet gravius iugent iudicium, non pertingunt ad faciendam semiplenam probationem. n. 53. Quando duo testes contestes ab aliis duobus contestibus distident in pertinentibus ad facti substantiam, etiam si testes auctoris digniores sint, savendum est. rco. n. 54.

53. Si Index non legitime, & iudice testis interrogat, certum est ipso non teneri ea quae circa rem sciunt Iudici detegere, sed posse locutionibus amphibologicis utendo obvelare, & iuramento negare se ea scire, subintelligendo (ita ut tamen tibi manifestare) neque in hoc datur restrictio pure mentalis damnata ab Innocentio XI. Erit autem Index legitime interrogans, quando reus est notorie de crimine infamatus, vel dantur indicia evidenter, & quando Index procedit per viam accusationis, interveniente accusatore formali per testes idoneos probare parato, & quando datur delinquentis semiplena probatio. Tunc autem datur semiplena probatio, quando datur unus testis de visu in delictis visibilibus, vel de auditu proprio in delictis verbalibus, omni exceptione major. Tract. 29. cap. 3. num. 55. 56. In omnibus casibus, exceptis infra adducendis, tenentur testes Iudici legitime interroganti respondere, & manifestare omnia, quae de substantia, & circumstantiis facti, de quo interrogantur, sciunt. num. 57. Quando Index procedit per viam accusationis, & unicus tantum datur testis praeter accusatorem, adhuc probabilis est, teneri hunc testem Iudici respondere, & veritatem aperire. n. 61.

54. Ut censetur Index legitime interrogare; quando adest infamia delicti,

& est probata, tam haec, quam semiplena probatio, vel indicia evidenter criminis debent a Iudice testi manifestari, alias poterit testis veritatem celare, nisi ei clare constet Iudicem esse virum probum, & hic ei dicat se legitime interrogare. Tract. 29. cap. 3. num. 62. Dantur aliqui casus, in quibus testes non tenentur Iudici interroganti respondere, iuxta ipsius mentem, & veritatem ei aperire, etiam si Index iuxta praedicta iudice interrogat; sed potius, etiam si sint jurati, ea, quae sciunt, celare debent. Et primo ei celare tenentur quae tantum norunt, sub sacramentalis confessionis sigillo: nec possunt etiam milites iurare precipiantur, ea quae sic directe, vel indirecte sciunt in iudicio aperire; immo nec extra Iudicium, sine penitentis licentia alicui revelare, etiam si ex delicti manifestatione totius Regni salus penderet, aut non manifestando immineret testis periculum vitae. n. 63.

55. Secundo non tenentur testes Iudici veritatem manifestare; etiam si praecedat infamia delicti, aut semiplena probatio, quando interrogatur de iis quae noverunt sub secreto naturali sibi commisso, causa consilii, aut auxilii sive corporalis sive spiritualis; Ideoque Advocati, Medici, Chirurghi, & obstrictes detegere non debent quae sic noverunt, sive Index procedat per viam inquisitionis, sive per viam accusationis. Verum si crimen, quod quis sub secreto naturali novit, vergat in damnationem boni communis, vel innocentis, & sit pendens in futurum, omnino etiam Iudice non rogante revelandum est. Tract. 29. cap. 3. num. 64. 66. 68. Tertio non tenentur testes Iudici iudice interroganti respondere, & veritatem aperire, quam solum de auditu alieno acceperunt, quando Index nihil aliud ab eis exigit, nisi ut dicant id quod sciunt de delicto, vel de facto alicujus: si vero sciunt ex auditu proprio, manifestare tenentur. n. 69. Si testes, quae sub sigillo confessionis, vel sub secreto naturali sciunt, etiam alia via noverunt, cum possint ut tali noticia, Iudici legitime interroganti, n. ten-

tendo noticia alia via habita, manifestate tenentur. n. 70.

56. Formato initio processus, & interrogatorio, & acceptato Officio a Secretario, cum legalitatis iuramento, debet Index procedere ad examen testium. Tract. 29. cap. 3. num. 71. Communis, & probabilior opinio, & apud Iuristas, Canonistas, Theologos magis recepta est: quod in causis criminalibus testes non in scriptis, sed oratenus in praesentia Iudicis, seu examinantis proferant, aliter fidem non faciunt. nam. 73. Testificatio moti, & lingua impoliti facta in scriptis facit fidem: & etiam dictum testis per scripturam depositum in ordine ad probandum extrajudicialiter infamium. n. 74. Testes laici jurare debent tangeudo manum sua Crucem, vel aliam rem sacram: Sacerdotes vero tacto pectore Sacramentali, de dictorum veritatem in omnibus speculam iustitiam. Clerici non Sacerdotes more laicorum jurant. num. 76. Solent Iudices ante juridicam depositionem, informationem capere ab ipso teste, quid in particulari sciatur, & deponere possit, ne superflua in processu ponantur. n. 77. Debent interrogari testes de reate quam habent, de nomine, cognomine, statu, & conditione: haec enim ad substantiam pertinent, & non ad apicem juris. Insuper debent interrogari de omnibus pertinentibus ad substantiam facti per articulos interrogatorii, & de principalibus annexis circumstantiis: nec non & de causis sine scientiae immo causam scientiae reddere aliquando necesse est ad probandum. num. 78.

57. Si testis qui juravit veritatem se dicturum, invenitur falsum dixisse circa aliquam circumstantiam substantialem delicti, totum ejus testimonium suspensum fit: secus si circa aliquam circumstantiam accidentalem. Index, & secretarius graviter peccant, si solum scribant, quae ex dicto testis reum gravant, & condemnant; quae vero ipsum defendunt, & culpam minuunt, omittant. Tract. 29. cap. 3. num. 81. 82. In fine depositionis debet secretarius haec scribere: *Quae omnia asseruntur verissima esse*

iuramento, quod feci: Et cum omnia quae deposuit, ei lecta fuissent de verbo ad verbum illa ratificavit, propria manu subscripsit. Si testis, dum sua dicta legitur, aliquid occurrat addendum, vel mutandum, omnino admitti, & scribi debet. In fine dictorum conjunctim testis debet Index, Testis, & secretarius subscribere: quod si testis scribere nesciat, crucem formabit, & alter pro eo subscribet; nomenque suum propium, non testis, apponet; secretarius vero adnotabit: *qui cum nesciret scribere, haec reformavit cruce, utique a N. ut pro eo subscriberet, quod & feci.* n. 83.

58. Peracto testium examine Index procedit ad citationem Rei, quae in omnium sententia est de substantia Iudicis. Haec autem Judicialis citatio in eo consistit, quod vocatur reus, ut compareat ante Iudicem. Et haec citatio ordinatur ad litem contestationem, per quam Index proponit reo id quod contra illum habet; & reus respondet, vel confitendo, vel negando id quod ei impositum est. Tract. 29. cap. 3. num. 84. Probabilis est quod in causis Religiosorum non sit necesse, quod testes ea, quae dixerunt in summaria, (quae fit ante citationem Rei, & litem contestationem,) debeant cum novo iuramento, post litem contestationem repetere, & ratificare, casu, quo Reus neget delictum: & quod talis ratificatio solum spectet ad apicem juris, non vero ad substantiam iudicis: & maxime eo quod in communi sententia, si testis deposuit aliquid cum iuramento, & postquam dilectis, reversus juravit contrarium, standum est priori iuramento. n. 89. Si testis prius extra iudicium unum deposuit sine iuramento, & postea in Iudicio aliud asseruit cum iuramento, posteriori dicto standum est. n. 91. Si testis unum in iudicio dixit, aliud vero extra iudicium asseruit, standum est attestationi factae in iudicio. n. 92.

CAPUT III.

De Advocato, Tabellione, Procuratore, & Reo.

§. I.

De Advocato.

59. **A**dvocati dicuntur, qui Clientes defendunt, & sunt causarum Patroni. Ad minus Advocati quinque requiruntur: Scientia, & Juris notitia: fidelitas: causa iustitia: pauperum patrocinium: & iustum pretium. *Tract. 29. cap. 4. in proem.* Aliquis personis in iure minus Advocati interdicitur, nempe amentibus, minoribus 17. annis, surdis, mutis, cecis, infidelibus, haereticis, excommunicatis, servis, feminis, sodomitis, pena capitali damnatis, & omnibus iis, qui sunt infames. *num. 1. 2.* Interdicitur quoque Monachis ob indecentiam status, excepto casu necessitatis, seu utilitatis Monasterii, accedente Abbatis imperio, seu licentia, Arceritur etiam ab hoc munere Sacerdotes ob eandem indecentiam; verum id eis permittitur in causa propria, vel propria Ecclesiae, vel consanguineorum intra quartum gradum, quando consanguineum alium iudicium, vel ita peritum invenire non valent, & in casibus miserabilium personarum; & quidem coram iudice seculari in causa tantum civili, coram iudice Ecclesiastico, tam in civili, quam in criminali. *n. 4. 5.*

60. Arceritur quoque a munere causidici Clerici sacris initiati, nec non & Clerici in minoribus constituti beneficium habentes: & his omnibus coram iudice seculari tale munus exercere licet solum in praedictis quatuor casibus; pro negotiis vero Ecclesiasticis in quovis casu; dicitur autem negotium Ecclesiasticum, vel ratione personae Ecclesiasticae, vel ratione rei ad Ecclesiam pertinentis, vel ratione delicti ad Ecclesiam punibilis, ut est sacrilegium. Coram iudice autem Ecclesiastico, eo fungi possunt etiam quo-

ad negotia secularia. *Tract. 29. cap. 7. num. 7.* Clerici nondum Sacerdotes, si non habeant beneficium, vel patronium, possunt in civilibus causis agere, etiam coram iudice seculari ad vicium sibi acquirendum: immo si solum sint in minoribus constituti, probabile est posse etiam in criminalibus, dummodo publice non deserant clericalem coronam. *num. 8. 9.* Sacerdotes, & Clerici, si sepe aut ex proleso, extra casus sibi a iure permisso causidici munus exercent, mortaliter peccant. *n. 10.*

61. Necessitas ob quam pauper Advocati patrocinio gratis impensio indigere potest, vel est extrema; ut si deficiente Patrono, qui ejus innocentiam tueatur, mortis, mutilationis, caecitatis perpetui poenam probabilitur, aut certo moraliter subituras sit: Vel gravis, ut si tali patrocinio destitutus, grave detrimentum in corpore, honore, statu, vel re familiari sustinere deberet: Vel communis, ut est ea necessitas cum gratulati patrocinii habent omnes pauperes aliqua lito vexati. *Tract. 29. cap. 4. num. 16. Tract. 21. cap. 7. num. 4. 9.* Ex parte Advocati triplex incommodum in causarum patrocinio esse potest: aliud gravissimum, quod ex patrocinio exhibendo probabiliter, aut certo moraliter timet, videlicet mortis, aut omnium bonorum jactura: aliud grave, ut notabile detrimentum ex amissione eorum quae habet, vel huerari poterat: aliud leve, ut esset aliquis molestia in causae patrocinio. Insuper detrimentum quod Advocatus subire potest, vel est in necessarii ad fini, suorumque decentem sustentationem, siquae status conservationem; vel in non ad haec necessariis, sed in superfluis, ut cum ob defensionem pauperis detrahit de tempore, infumendo pro causis, ex quibus facit iurum sibi non necessarium ad praedicta. *n. 17.*

62. In extrema pauperis necessitate non tenetur Advocatus illius causam rueri, cum gravissimo suo incommodo; & consequenter nec in gravi pauperis necessitate cum suo gravi incommodo. *nec.*

neque enim tenetur proximo subvenire in aequali necessitate, aut cum aequali suo incommodo, & detrimento. *Tract. 29. cap. 4. num. 18. Tract. 21. cap. 6. num. 21. 26.* Tenetur Advocatus in pauperis extrema necessitate absoluta, illius causam gratis rueri, etiam cum gravi suo damno, & incommodo, nempe ex sibi necessariis illi succurrendo. Tenetur Advocatus in gravibus pauperum necessitatibus, eis patrocinari cum levi suo incommodo, & ex superfluis suo statui: nec non & in communibus eorum necessitatibus, (juxta dicta de precepto elemosinae;) scilicet vero cum gravi suo incommodo, & jactura. Verius, & probabilius est teneri Advocatum ex precepto charitatis, & sub culpa gravi gratis pauperi patrocinari, ex superfluis suo statui, non solum in extrema, sed etiam gravi necessitate. Talis obligatio praecipue urget ubi non adsunt Advocati pro pauperum causis a Republica stipendiati; aut ubi adsunt, si nequeant, vel ex sua malitia non in suo debito satisfacere. *Tract. 29. cap. 4. num. 18. 20. 23. 25. 27. Tract. 27. cap. 7. nu. 5. 9. 10. 11.*

63. Advocatus, qui sciens causam esse injustam illam, suscipit, & defendit, mortaliter peccat, & ad refacienda damna tenetur. At si clientem de causae injustitia admovertit, ejus expensas, & damna non tenetur. *Tract. 29. cap. 4. num. 29. 30.* Advocatus, qui ex ignorantia invincibili causam injustam tueatur, non peccat, nec ad restitutionem tenetur; bene vero si ex ignorantia vincibili, suspectata, crassa, aut lapsa causam injustam tueatur. Si Advocatus diligentiam non adhibuit ad sciendum an causa quam suscipit, iusta sit, ignorantia ei imputatur ad culpam; & ad damna refacienda tenetur. Etiam peccat qui ita dispositus est, ut causam quamcumque, sive iustam, sive injustam tueatur. Qui in litis exortio putabat causam esse iustam, statim ac eam injustam esse cognovit, desistere tenetur. Possit tamen, quando exillimaret suum clientem adhuc vexatorem suum adversariam, huic con-

fulere compositionem. Advocatus advertens litem inceptam injustam esse, communiter, & regulariter loquendo non potest sui clientis secreta adversario detegere, ut facilius se defendat. Cum hoc tamen fiat, quod si acculator injuste procederet, & propter hoc reus esset capite plebendus, teneretur Advocatus acculatoris id agnoscentis, acculatoris falsitatem prodere, & si opus esset, etiam in iudicio detegere, ut reum innocentem liberaret. Certum est peccare Advocatum contra iustitiam si rationes, & fundamenta sui clientis, quem iuste defendit, detegat adversario. *num. 32. 33. 34.*

64. Quando pro causa utriusque partis est opinio praedictae absolute, & simpliciter probabilis, una tamen ex iis est probabilior, probabile est posse Advocatum licite defendere causam minus probabilem, sive minor probabilis sit pro reo, sive pro aegro: sive sit causa parvi, sive magni momenti, sive criminalis, sive civilis, monito tamen cliente de minori suae causae probabilitate. Licet enim damnata fuerit opinio asserens, posse iudicem in ferenda sententia sequi opinionem minus probabilem, relicta probabilior; non tamen sub hac prohibitione comprehenditur opinio asserens posse Advocatum cum opinione praedictae, simpliciter, & absolute probabile, relicta probabilior, suorum clientum causas rueri. *Tract. 29. cap. 4. num. 36. 38.* Hic autem sermo est, non de minori, aut majori probabilitate facti, sed juris. Si ex utraque parte sit opinio aequae probabilis in iure, proculdubio liberet peccare Advocatus defendere quem maluerit. *nu. 36.*

65. Debet Advocatus scire, quae ad suum munus rite peragendum spectant, nempe leges, & iura: Quae qui sine sufficienti scientia iurum hoc munus suscipit, non solum mortaliter peccat, sed etiam ad damna inde sequentia tenetur, quando clienti talis insufficientia nota non est. *Tract. 29. cap. 4. num. 49.* Debet etiam Advocatus iuste, & recte in causa defensione procedere, non intendendo

tendo cavillationibus, falsis scripturis, aut telimonis, vel institutibus dilationibus. Advocatus in contestando, & defendendo preceptum non fit: Non confusus, nec defendat causas sophisticas: sit diligens, & tantus in causa cognitione, & defensione, num. 70. 71. Ubi est taxarum pretium a lege comminiter recepta, & non abrogata, debet Advocatus juxta taxam mercedem accipere; & si in hoc notabiliter excedat, mortaliter peccat, & ad restitutionem tenetur. Si lex taxativa sit abrogata, standum est pretio naturali iusto, & moderato, attenta causae gravitate, scientia, & dignitate Advocati, ejusque labore. n. 53. 54. Advocatus stipendiat pro omnibus causis occurrentibus, est per totum annum nulla causa occurrat, annum stipendium recipere potest. Sed si eo negotante cogatur cliens pro occurrente causa alium accipere Advocatum, has expensas stipendiatu rearsare tenetur. n. 55. 56. Prohibitum est Advocatis cum cliente pacifice de determinata quota, v. g.ertia vel quarta parte, si vicent; ne per las aut nefas vincere satagant. n. 57. Advocatus cui certa quantitas pro hinc defensione promissa est, si cliens hinc prosequi velit, potest adhuc totum stipendium promissum accipere, & exigere. n. 58.

f. II.

De Tabellione, seu Procuratore.

66. A munere Secretarii publici, seu Tabellionis, & Notarii arcentur infames infamia juris, aut facti: Clerici in Minoribus constituti, si habeant beneficium, & Clerici Sacri initiati, etiam nullum habeant beneficium. Possunt tamen Clerici fungi munere Notarii in foro Ecclesiastico secreto. In Curia vero Romana Clerici indifferenter possunt esse Notarii ex privilegio, & contenti summi Pontificis. Monachi Tabelliones esse non possunt; possunt tamen post emissam Professionem complere, & signare Instrumentum a sententia confectum,

vel ipsos auctoritate a contraheantibus coram ipso in perfectam conventionem deducunt. Tract. 29. cap. 5. num. 1. 4. 5. Debent Tabellio, & Notarius habere saltem mediocrem notitiam eorum, que ad suum pertinent Officium; & si ex ignorantia culpabili, aut negligentia, parti aliquid grave damnum loquatur, mortaliter peccat, & ad restitutionem tenetur. n. 67.

67. Tenetur etiam Tabelliones, et Notarii exactam veritatem, et fidelitatem servare: de suo enim munere fideliter exercendo præstant juramentum. Tract. 29. cap. 5. n. 8. Debent igitur non solum verum conficere instrumentum, sed etiam verba partium fideliter servare, præcipue in criminalibus. Debent pro totali omnium instrumentorum, sed alicui unquam ea exhibere sed tentibus solum dare transumptum. num. 9. 10. 11. Non possunt ullo modo occultare instrumenta, que ab eis petuntur, & multo minus Legata; et si advertant, hoc per multum tempus videri insolita, tenentur partem de obligatione admonere, num. 12. Debent fideliter apponere in instrumentis omnes clausulas necessarias ad validitatem, ut rite confecta sint, et fidem faciant. Quod si ex harum defectu aliquid damnum parti obveniat, ad restitutionem tenentur. Solemnitates, et conditiones ad validitatem instrumenti necessariae sunt: Invocatio nominis Domini, Indictio, mensis, dies in quo fit instrumentum, nomen Principis loci in quo fit, locus in quo legitur, testes, nomen Tabellionis, et ipsius signum. num. 12.

68. Peccant graviter Tabelliones, et Notarii conficientes instrumentum illicitum, injustum, aut palliatum nomine iusti contractus, aut de re injusta, & ad restitutionem tenentur. Item peccant mortaliter si conficiant instrumenta prohibita, scilicet vel usuraria, vel contra Ecclesiasticam libertatem. Tract. 29. cap. 5. num. 15. Peccat graviter Tabellio conficiens scienter testamentum alicuius amentis, aut non sanæ mentis, et tenetur

netur damna legitimis hæretibus refarcire. Similiter peccat, et ad damnum refarcienda tenetur, si pretio, vel passione corruptus, importunis precibus inducatur refarcitorem ad instituendum alium hæreticem ab eo, quem volebat; non tamen si verbis simplicibus absque vi, aut dolo id faciat: nec peccat si iusta ex causa inducat refarcitorem absque precibus importunis, et sibi aliquid Legatum relinquat. Peccat etiam graviter Tabellio non manifestans alicui Legatum illi a Testatore relictum, et ad restitutionem tenetur, maxime si sit ad causas pias. Tabellio aperire non potest Testamentum clausum, ante mortem Testatoris. nu. 16. Quando datur lex taxans stipendium Tabellionibus, et non est abrogata, debent illam servare; et si ultra stipendium taxatum aliquid notabile accipiant, graviter peccant, et ad restitutionem tenentur. Pro extraordinario labore, et incommodo aliquid amplius supra taxam accipere possunt. n. 17. 21. 24. 25.

69. Procurator cause in lite est quidam *advocatus*, seu *Advocatus secundus*. In Procuratore ea scientia requiritur, que sufficit pro suo munere recte exercendo; & nec exigitur summa, nec modica esse debet: & si ob eius defectum cliens causam perdat, graviter peccat, & ad restitutionem tenetur. Tract. 39. cap. 6. num. 1. 2. Debet esse ita diligens, ut non solum omnia præstet, que ex suo officio præstare debet, sed etiam ea omnia suo tempore opportuno exhibeat, & exequatur. Diligentia autem ejus in hoc præcipue consistit, ut in causa iustus petat terminos ad probandum que debent probari: quod respondeat in termino cause; & appellet quando opus est appellare; alioquin reus erit damni partis læsæ. Debet servare veritatem non solum in se, sed etiam in suis clientibus, ut eos nunquam ad mendacium inducat, maxime quando iudicem interrogantur: similiter non inducere falsos testes, nec petere dilationes superfluas; nam si ex his damnum parti contrarie proveniat, ad restitutionem tenetur. num. 3.

70. Tenetur non suscipere procurandam causam injuslam, etiam si habeat aliquod caput iustum, si causa principalis injusta sit. Antea debet procurare causas prius susceptas, nec plures suscipere procurandas quam eas, quas intra debitum tempus finire possit, alioquin ad restitutionem damnosum tenetur; sed si adhuc rogetur, suscipere poterit, monito tamen prius cliente de causis prius expediendis. Non inducat partes ad iniquam concordiam, seu compositionem: non protrahat causam ex industria, ut magis lucratur: Non petat terminos imperitiosos: In repellendis testibus contrariis, occulta eorum crimina non prodatur, quando ex tali manifestatione ipsis, aut aliis notabile damnum provenire possunt immoderatum, aut injustum exigat stipendium: nec munera in notabili quantitate a clientibus, ultra debitum stipendium recipiat, alioquin graviter peccabit, & ad restitutionem tenetur; poterit tamen absque peccato ex commensabilibus aliquod parvum munusculum recipere. Tract. 29. cap. 6. nu. 4. 5. Si Procurator habeat Advocatum, seu etiam Notarium, aut Secretarium qui gratia sum labore impendant; si id faciant in gratiam ipsius Procuratoris, poterit ipse Procurator stipendium ipsis debitum sibi retinere; secus si id faciant in gratiam clientis, aut utriusque. n. 6.

71. Si aliquis Procurator suis conductus pro toto anno, vel pro aliqua causa, constituto salario. v. gr. 100. aureorum pro anno, sive pro tota causa, & ipse sublituatur alium minore stipendio, si ipse suscipiat in se periculum cause, ea ignorantia, vel negligentia sublituatur, & onus cum admodum de agenda si opus sit, poterit residuum stipendii sibi retinere; secus si nihil horum præstet. Tract. 29. cap. 6. num. 7. Etiam pro iis, qui Procurator præstat in die festo, pinos mercedem accipere; merces enim non facit quod opus ex natura sua non terribile fiat tale. num. 8. Procurator sponte se immittens, nulla facta conventionem de pretio, si aliquid inde ei laetrum cesser, vel damnum emergat, im-

mo etiam nullum ei licitum cesset, ve-
dammum emerget, poterit postea pretium
accipere, & retinere; si a principio non
habuit animum gratis defendendi, vel
procurandi. Hic autem animus, quan-
do a principio de mercede nihil cogita-
vit, si ipse ex labore suo vivit, & cliens
non sit ejus amicus, vel consanguineus,
adeesse non praesumitur. num. 10. Si
cliens medio Procuratore petat consilium
ab Advocato, non potest Procura-
tor formare consilium, & sibi mercede
retinere Advocati, Quod dictum
est de Advocato quoad patrocinium pau-
perum, dicendum est etiam de procura-
toribus. n. 11.

§. III.

De viis.

72. Judici non legitime interroganti,
certum est non teneri reum veritatem
fateri, sed posse sine ullo peccato illam
ambiguo locutionibus occultare, &
negare. Tract. 29. cap. 7. num. 1. Si ve-
ro iudice, & legitime interroget, quia
vel adest facti notorietas, vel infamia
rei, & criminis; vel procedendo per
viam accusationis adest legitimus accu-
sator factum per testes in iudicium pro-
bare paratus; vel adest sensiplena pro-
batio, & hoc reo iudice conflet, eique
obstantur iudice probata, quae iudi-
cis praesentat interrogandi, probabilis
est teneri veritatem aperire, & factum
ei manifestare, etiam damnandus esset
ad mortem. Verum non pauci Doctores
satis probabiliter tenent, quod si ex con-
fessione adesse sibi periculum mortis,
vel gravissimi damni, & negando, vel
occultando veritatem, damnationem vi-
tare sperat, ex defectu plena probationis,
quae non nisi ex ejus confessione haberi
possit; non tenetur veritatem confiteri
iudici etiam legitime interroganti; sed
eum occultare, & negare potest. m. 3.
6. 2.

73. Quando iudex legitime quidem
interrogat, sed ex falsa praesumptione de-
licti; occidit v. gr. Petrus Cajum ad

propriam defensionem cum moderamine
inculpatae tutelae, & interrogat cum Ju-
dex iudice, quia laborat infamia, vel
adest sensiplena probatio, sed quia inter-
rogat ex falsa praesumptione occisionis
impulsus, potest reus negare se eum occi-
disse. Similiter si aliquis non est auctor
criminis, non tenetur fateri aliquas cir-
cumstantias, seu indicia licet vera, ex
quibus generari potest suspicio, quod ipse
illud commiserit. Tract. 29. cap. 7. nu.
19. Reus a iudice legitime interrogatus,
si veritatem negavit in casibus, in qui-
bus eam fateri tenebatur, licet pecca-
verit, potest tamen absolvi, absque obli-
gatione se retractandi, cum opere tamen
retractandi damna parti illata, si hoc
absque retractatione fieri possit; si autem
absque retractatione damna retractare ne-
queat, absque retractatione absolvi non
potest. Notandum, quod obligatio veri-
tatem fatendi tandiu durat, quantum du-
rat iudicis praecipuum: ut si iudex reo
mandet quod intra tot dies veritatem
aperiat, donec terminus sit elapsus, si
veritatem negavit, se retractare tene-
tur. n. 22. Probabilis est, quod quan-
do reus est convictus per testes, & da-
mnatus ad mortem iam dicitur ad sup-
plicium, non sit a Confessario obligatus
ad fatendum delictum. n. 23.

74. Qui tormentorum vi factus est cri-
men, quod non commisit, & propter
illud damnatus est ad mortem; si sperat
se mortem evasurum, se retractare tene-
tur: similiter quando ex retractationis
omissione notabilis infamia in alios re-
dundat. Tract. 29. cap. 7. nu. 25. Nullo
modo licet reo ad se defendendum im-
ponere adtestibus, aut accusatori falsum
crimen: licet tamen reo defectum ve-
rum, & occultum accusatoris, seu testis
iudici manifestare ad evincendum accu-
sationem, seu testimonium illorum; sed
cum sequentibus conditionibus. Prima,
Quod hoc medium sit necessarium, nec
aliud suppetat ad sui defensionem. Secun-
da, Quod testis non fuerit coactus, sed
voluntarius. Tertia, Quod solum mani-
festentur quae ad testimonium, vel accu-
sationem infirmendam deserviant. Quar-
ta.

ta. Quod damnum testi, vel accusatori
inde proveniens sit proportionatum da-
mno accusati; sit quod defensio sit cum
moderamine inculpatae tutelae; nu. 27.
29. 30. Accusatus de crimine, quod ve-
re commisit, sed occulto, ita quod nullo
modo in iudicio probari possit, po-
test licite accusatori obicere defectum ve-
ritatis, dicendo iudici eam mentium
fuisse; praedice enim mentitur, qui cri-
men occultum, quod probari nequit, a-
licui per accusationem imponit. Sed ut
hoc licite fiat, concurrere debent praedi-
ctae quatuor conditiones. n. 32. 34.

75. Appellatio alia est iudicialis, alia
est extrajudicialis. *Appellatio generica sum-
pta est causa provocatio a minore iudice
ad majorem. Appellatio iudicialis est cau-
sa provocatio ad iudicem superiorem, ra-
tione sententiae iniuste, vel talis existima-
ta. Appellatio extrajudicialis est causa
provocatio a presenti, vel futuro gravi-
mine. Appellatio iudicialis, si est legiti-
tima, omne provocationum, & jurisdic-
tionem iudicis inferioris in ordine ad
illam causam suspendit, & ipsius cog-
nitionem ad iudicem superiorem transiit.*
Extrajudicialis, si est verisimilis, & proba-
bilis, causam ad superiorem transiit per
modum gravaminis. ita ut ea pendente ni-
hil in eius praedictum attentetur. Tr. 29.
cap. 7. n. 36. Datur etiam supplicatio, quae
fit ad eundem iudicem, qui sententiam
protulit, in qua reus fatetur quidem sen-
tentiam fuisse iustam, supplicat tamen
ut iterum causa videatur, si forte sit
locus misericordiae, aut moderatiōis sen-
tentiae. n. 37. Licetum est reo appellare
ad iudicem superiorem, si a iudice in-
feriori se iniuste fuisse damnatum intel-
ligat; & non requiritur quod sententia
sit iniusta secundum allegata, et proba-
ta, sed sufficit quod coram iudice Su-
periori offendi possit iniusta secundum al-
leganda, et probanda. n. 38.

76. Non licet reo appellare a senten-
tia iusta, gratia differendae, vel repel-
lende iustae sententiae; et sic appellans
mortaliter peccat. Tract. 29. cap. 7. nu.
42. Quando sententia iustitia iudicio pru-
dentium dubia sit, si causa sit crimina-

Part II.

lis, licet reo appellare ad iudicem Superi-
orem; similiter quando in causa civili
iudex sententiam tulit iuxta opinionem
minus probabilem; immo etiam opi-
niones sint aequae probabiles, dummodo
nemo ex litigantibus sit in possessione
constitutus. n. 45. Si iudex inferior iudica-
vit secundum opinionem probabilem,
& Superior sequatur minus probabilem,
peccat mortaliter, qui hoc sciens, appel-
lat; Si vero hoc ei non constet, proba-
bile est, adhaec eum posse appellare, tam
in causa civili quam in criminali; quia
opinio, quae iudici inferiori probabilior
videtur, potest iudici Superiori videri
minus probabilis. nu. 46. 48. Communiter
certum est reum iuste damnatum ad mor-
tem teneri parere iudici, & ei, si iudice
ministris nullo modo resistere posse, ut
a morte se liberet. nu. 49. Reus iniuste
damnatus, licet se defendere, & iudici
resistere possit, dummodo sine scan-
dalo, & Republicae perturbacione id fa-
ciat. Poterit ergo fugere, & se pro-
prie defendere, sine eade tamen, aut vul-
neribus, five iudicis, five ministrorum.
Et idem a fortiori dicendum de inno-
centate, qui secundum allegata; & pro-
bata damnatus est ad supplicium. n. 50. 51.

77. Carcer aliquando datur ad custo-
diam rei, aliquando vero per modum
pene. Rursus pena carceris vel est per-
petua, vel temporalis. Reus coniectus
in carcerem, & nondum ad eum tan-
quam ad penam damnatus, licet potest
fugere; secus si ad carcerem, five tempora-
lem, five perpetuum per modum penae
damnatus est per sententiam. Item dicen-
dum de damnato ad carcerem, donec de-
bita solvat; hic tamen si fugiendo spe-
ret se solvaturum, & hoc sine fugiat,
non peccat. Tract. 29. cap. 2. num. 53.
54. 56. Iuste damnatus ad mortem, & in
carcerem trusus per modum custoditae do-
nece puniatur, si videat osium apertum,
fugere licet potest, dummodo vim iudi-
cis, & custodibus non inferat; bene
vero peccat ministrum dum negligenter
eum custoditum, num. 57. 60. Licet iuste
damnatus ad mortem possit, data op-
portunitate, licite fugere, probabilis ta-
men

men est, ad hoc non teneri sub gravi, n. 62. 63. Reo iuste ad mortem damnato licitum est donis, & pecuniis custodem corrumpere, ut eum abire permittat. Licet etiam ei aliqua arte eum decipere ad captivum fugiendi occasionem, dummodo vi abstineat, & mendaciis non utatur, n. 64. 65.

78. Reus iuste damnatus ad mortem, & coniectus in carcerem potest licite fores effringere, parietes perforare, compedes, & vincula rumpere, seu librare, ut a carcere fugiat, & mortem evadat: & alii, exceptis iustitiæ ministris, possunt ei ad hoc licite consilium, & instrumenta opportuna præbere; non tamen immediate per se, vel per suorum fractionem efficere. Verum non licet ei mittere falsum Principis chirographum, quo custos carceris deceptus reum dimittat: nec licet instrumenta pro fractione, aut tale consilium dare reo, cuius fuga foret perniciosa publico bono, ut latroni, grassatori viarum, hæretico, &c. Tract. 29. cap. 7. num. 67. 71. 72. 75. Iuste damnatus per modum poenæ ad carcerem sive temporalem, sive perpetuam, si fracto carcere fugiat, peccat tam frangendo, quam fugiendo; & si per præceptum Iudicis iubeatur ad carcerem redire, ad hoc tenetur, num. 76. Probabilis est quod fugiens fractis vinculis, distrupque pariete carceris, teneatur ad refarciendum damnatum Reipublice, tali fractione illatum, num. 78. Reus iuste damnatus ad pereundum fame, potest licite cibos sumere ab aliis sponte oblatos; & insuper probabilis est quod eos sub gravi sumere teneatur, n. 80. 83. Aliis, non vero iustitiæ ministris, licitum est cibos reo damnato ad moriendum fame ministrare, nemo tamen ad hoc tenetur, n. 84.

TRACTATUS XII.

De privilegiis.

PROŒMIUM.

1. **C**UM hucusque de illis legibus actum sit, quæ aliquid prohibent, vel præcipiunt; congruum videtur agere etiam de illis, per quas facultas aliqua indulgetur, quæ communi nomine privilegia appellantur. Hanc autem vastissimam materiam duplici capite absolvemus; & in primo quidem de privilegiis in communi tractabimus; in secundo vero de particularibus Ecclesiasticorum, & præcipue de Regularibus privilegiis agemus.

CAPUT I.

De Privilegiis in communi.

§. I.

De natura, & multiplicitate privilegiorum.

2. **P**rivilegium est lex privata aliquo speciale beneficium concedens. Latius patet quam dispensatio: hæc enim semper est contra jus, non vero privilegium. Tract. 18. cap. 1. num. 1. 2. Materia privilegii debet esse honesta, & rationalis, ideoque nullo modo juri naturali, aut divino contraria. Insuper debet esse favorabilis, consistens in aliqua facultate ad aliquid agendum, vel non agendum, recipiendum, vel non recipiendum, rem, quæ non habebatur ex jure communi, num. 3. Nullus præter legislatorem ejus successorem, vel ejus Superiorem potest privilegia concedere: & hoc circa materiam sibi subiectam, & circa quam subditos cogere potest, num. 4. Privilegia dispensativa legis solum conferri possunt a Principe propriis subditis; privilegia autem alicujus

facultatis concessiva etiam non subditis impendi possunt, dummodo sint de materia concedenti subiecta, num. 5. Ad licitam & validam privilegii concessionem aliqua iusta, & honesta causa requiritur: si abique iusta, & honesta causa concedatur, valida erit, concessio sed non licita, num. 6. Ut privilegium contra jus commune concedatur, non est necessaria clausula derogatoria illius, nisi quando privilegium effectum habere nequit sine tali derogatione, aut cum tale jus restitit privilegio cum clausula, non obstantibus quibuscunque privilegiis in contrarium; vel denique quando privilegium est contra aliquam consuetudinem, aut legem municipalem, cui Princeps derogare non tenetur, nisi de ea expressam mentionem faciat cum clausula derogativa, num. 8.

3. Privilegiatus non tenetur uti privilegio in suum præteritum particulare commodum concessio; & illi renunciare potest; dummodo ejus renunciatio, vel non usus non cedat in grave damnum proprium, aut inde per se non sequatur damnum alterius: nam si damnum, vel incommodum alterius, ex consequenti tantum sequatur, ut est amissio commodi quod ex tunc privilegii usu, alter consequeretur, poterit privilegiatus eo non uti. Privilegio in bonum commune concessio, ut est privilegium immunitatis, quilibet particularis uti tenetur, Tract. 18. cap. 1. num. 11. Privilegio personali auferente impedimentum mere personale observationis legis, privilegiatus uti tenetur; quare si personaliter interdictum privilegium habeat audiendi missam, die festo non obstante interdicto, privilegio uti tenetur, & missam audire ad satisfaciendum præcepto. Similiter nupta votum habens castitatis, si vir ejus adulterium committat, tenetur ipsa uti privilegio recedendi ab eo, ut votum observet; a cuius obligatione erat personaliter impedita per conjugium. Si impedimentum sit commune, & privilegium pariter ex iure communi omnibus concessum, prout est privilegium ex cap. *Alma mater*, suspensivum interdicti: quilibet particularis eo

uti tenetur. Si vero impedimentum sit commune, privilegium autem mere personale alicui particulari concessum, probabilis est, posse privilegium cedere privilegio: immo melius erit eo non utendo, se juri communi conformare, & in allato casu servare interdictum, num. 12. 13. 14. Privilegium habens abolvendi a casibus, & cenis reservatis, eo uti tenetur, & abolvere poenitentem, cuius concessionem audivit, a reservatis, nisi addit iusta causa non abolvendi, num. 15.

4. Privilegium aliud est personale, scilicet quod privata personæ uti conceditur, & illius commodum respicit; cui proinde persona ipsa renunciare potest; personam sequitur, & cum ea expirat, nec transit ad alios. Aliud reale, quod non personæ ratione sui, sed ratione rei conceditur; ut sunt privilegia quæ loco, officio, dignitati, &c. conceduntur; respicit bonum commune, sequitur rem, & transit ad alios, & a particularibus renunciari nequit. Tract. 18. cap. in. 17. Fere omnia privilegia Regularium sunt realia, num. 18. Si privilegium favorabile sit, in dubio iudicandum est reale: personale vero, si sit odiosum, num. 20. Insuper privilegium aliud est gratiosum: aliud remuneratorium. Illud est in quo non attendit Princeps ad merita privilegii, nec illud in eorum remuneracionem concedit, nec ab his movetur ad illud concedendum: remuneratorium vero est in quo hæc omnia attenduntur; ideoque in eo requiritur specialis mentio meritorum moventium ad illud concedendum. Omnia privilegia Regularium remuneratoria sunt, num. 22. 23. Aliud est affirmativum, quod facultatem concedit ad aliquid faciendum; aliud negativum, quod facultatem tribuit ad aliquid omitendum, num. 24.

5. Item privilegium aliud est generale, seu commune; aliud singulare, seu particulare. Aliud favorabile; aliud odiosum. Favorabile est quod in nullius gratiam redundat: Odiosum vero quod in alicujus terri præjudicium cedit. Privilegium quæ parte odiosum est, strictè interpretandum est. Privilegia Regularibus

men est, ad hoc non teneri sub gravi, n. 62. 63. Reo iuste ad mortem damnato licitum est donis, & pecuniis custodem corrumpere, ut eum abire permittat. Licet etiam ei aliqua arte eum decipere ad captivum fugiendi occasionem, dummodo vi abstineat, & mendaciis non utatur, n. 64. 65.

78. Reus iuste damnatus ad mortem, & coniectus in carcerem potest licite fores effringere, parietes perforare, compedes, & vincula rumpere, seu librare, ut a carcere fugiat, & mortem evadat: & alii, exceptis iustitiæ ministris, possunt ei ad hoc licite consilium, & instrumenta opportuna præbere; non tamen immediate per se, vel per suorum fractionem efficere. Verum non licet ei mittere falsum Principis chirographum, quo custos carceris deceptus reum dimittat: nec licet instrumenta pro fractione, aut tale consilium dare reo, cuius fuga foret perniciosa publico bono, ut latroni, grassatori viarum, hæretico, &c. Tract. 29. cap. 7. num. 67. 71. 72. 75. Iuste damnatus per modum poenæ ad carcerem sive temporalem, sive perpetuam, si fracto carcere fugiat, peccat tam frangendo, quam fugiendo; & si per præceptum Iudicis iubeatur ad carcerem redire, ad hoc tenetur, num. 76. Probabilis est quod fugiens fractis vinculis, distrupque pariete carceris, teneatur ad refarciendum damnatum Reipublice, tali fractione illatum, num. 78. Reus iuste damnatus ad pereundum fame, potest licite cibos sumere ab aliis sponte oblatos; & insuper probabilis est quod eos sub gravi sumere teneatur, n. 80. 83. Aliis, non vero iustitiæ ministris, licitum est cibos reo damnato ad moriendum fame ministrare, nemo tamen ad hoc tenetur, n. 84.

TRACTATUS XII.

De privilegiis.

PROŒMIUM.

1. **C**UM hucusque de illis legibus actum sit, quæ aliquid prohibent, vel præcipiunt; congruum videtur agere etiam de illis, per quas facultas aliqua indulgetur, quæ communi nomine privilegia appellantur. Hanc autem vastissimam materiam duplici capite absolvemus; & in primo quidem de privilegiis in communi tractabimus; in secundo vero de particularibus Ecclesiasticorum, & præcipue de Regularibus privilegiis agemus.

CAPUT I.

De Privilegiis in communi.

§. I.

De natura, & multiplicitate privilegiorum.

2. **P**rivilegium est lex privata aliquo speciale beneficium concedens. Latius patet quam dispensatio: hæc enim semper est contra jus, non vero privilegium. Tract. 18. cap. 1. num. 1. 2. Materia privilegii debet esse honesta, & rationalis, ideoque nullo modo juri naturali, aut divino contraria. Insuper debet esse favorabilis, consistens in aliqua facultate ad aliquid agendum, vel non agendum, recipiendum, vel non recipiendum, rem, quæ non habebatur ex jure communi, num. 3. Nullus præter legislatorem ejus successorem, vel ejus Superiorem potest privilegia concedere: & hoc circa materiam sibi subiectam, & circa quam subditos cogere potest, num. 4. Privilegia dispensativa legis solum conferri possunt a Principe propriis subditis; privilegia autem alicujus

facultatis concessiva etiam non subditis impendi possunt, dummodo sint de materia concedenti subiecta, num. 5. Ad licitam & validam privilegii concessionem aliqua iusta, & honesta causa requiritur: si abique iusta, & honesta causa concedatur, valida erit, concessio sed non licita, num. 6. Ut privilegium contra jus commune concedatur, non est necessaria clausula derogatoria illius, nisi quando privilegium effectum habere nequit sine tali derogatione, aut cum tale jus restitit privilegio cum clausula, non obstantibus quibuscunque privilegiis in contrarium; vel denique quando privilegium est contra aliquam consuetudinem, aut legem municipalem, cui Princeps derogare non tenetur, nisi de ea expressam mentionem faciat cum clausula derogativa, num. 8.

3. Privilegiatus non tenetur uti privilegio in suum præteritum particulare commodum concessio; & illi renunciare potest; dummodo ejus renunciatio, vel non usus non cedat in grave damnum proprium, aut inde per se non sequatur damnum alterius: nam si damnum, vel incommodum alterius, ex consequenti tantum sequatur, ut est amissio commodi quod ex tunc privilegii usu, alter consequeretur, poterit privilegiatus eo non uti. Privilegio in bonum commune concessio, ut est privilegium immunitatis, quilibet particularis uti tenetur, Tract. 18. cap. 1. num. 11. Privilegio personali auferente impedimentum mere personale observationis legis, privilegiatus uti tenetur; quare si personaliter interdictum privilegium habeat audiendi missam, die festo non obstante interdicto, privilegio uti tenetur, & missam audire ad satisfaciendum præcepto. Similiter nupta votum habens castitatis, si vir ejus adulterium committat, tenetur ipsa uti privilegio recedendi ab eo, ut votum observet; a cuius obligatione erat personaliter impedita per conjugium. Si impedimentum sit commune, & privilegium pariter ex iure communi omnibus concessum, prout est privilegium ex cap. *Alma mater*, suspensivum interdicti: quilibet particularis eo

uti tenetur. Si vero impedimentum sit commune, privilegium autem mere personale alicui particulari concessum, probabilis est, posse privilegium cedere privilegio: immo melius erit eo non utendo, se juri communi conformare, & in allato casu servare interdictum, num. 12. 13. 14. Privilegium habens abolvendi a casibus, & cenis reservatis, eo uti tenetur, & abolvere poenitentem, cuius concessionem audivit, a reservatis, nisi addit iusta causa non abolvendi, num. 15.

4. Privilegium aliud est personale, scilicet quod privata personæ uti conceditur, & illius commodum respicit; cui proinde persona ipsa renunciare potest; personam sequitur, & cum ea expirat, nec transit ad alios. Aliud reale, quod non personæ ratione sui, sed ratione rei conceditur; ut sunt privilegia quæ loco, officio, dignitati, &c. conceduntur; respicit bonum commune, sequitur rem, & transit ad alios, & a particularibus renunciari nequit. Tract. 18. cap. in. 17. Fere omnia privilegia Regularium sunt realia, num. 18. Si privilegium favorabile sit, in dubio iudicandum est reale: personale vero, si sit odiosum, num. 20. Insuper privilegium aliud est gratiosum: aliud remuneratorium. Illud est in quo non attendit Princeps ad merita privilegii, nec illud in eorum remuneracionem concedit, nec ab his movetur ad illud concedendum: remuneratorium vero est in quo hæc omnia attenduntur; ideoque in eo requiritur specialis mentio meritorum moventium ad illud concedendum. Omnia privilegia Regularium remuneratoria sunt, num. 22. 23. Aliud est affirmativum, quod facultatem concedit ad aliquid faciendum; aliud negativum, quod facultatem tribuit ad aliquid omitendum, num. 24.

5. Item privilegium aliud est generale, seu commune; aliud singulare, seu particulare. Aliud favorabile; aliud odiosum. Favorabile est quod in nullius gratiam redundat: Odiosum vero quod in alicujus terri præjudicium cedit. Privilegium quæ parte odiosum est, strictè interpretandum est. Privilegia Regularibus

bus in communi concessa favorabilia censentur, licet sint contra jus commune, aut etiam contra jus particulare, vel etiam Episcopale. Traç. 18. cap. 1. num. 25. 26. 27. Aliud est scriptum, quod scilicet per scripturam conceditur: aliud non scriptum, quod oretenus conceditur: & solet *Pro necis operibus* nuncupari; ad quod reducitur etiam illud quod per consuetudinem introductum est: Ut privilegium scriptum valeat pro foro externo, debet constare scriptura authentica. nu. 29. 30. Privilegium consuetudine introductum, non revocatur per revocationem privilegiorum. E contra vero, concessa communicatione privilegiorum, censetur concessa etiam illa, que per consuetudinem introducta sunt. n. 31.

6. Privilegium aliud est pro foro conscientie, seu interno tantum: aliud pro foro externo, seu pro utroque foro, dummodo non sit subrepticium, quia hoc pro foro interno non valet. Privilegium concessum pro foro penitentiali valet etiam extra sacramentum penitentiae, ut privilegium absolvendi a censuris alique penis Ecclesiasticis pro foro penitentiali concessum: quae absolutio dari potest etiam extra sacramentum penitentiae. Traç. 18. cap. 1. num. 32. 33. Aliud denique est absolutum, quod absque ulla conditione, vel onere conceditur: aliud conditionatum, quod sub aliquo onere, vel conditione censetur. Omisso operis, sub cuius onere conceditur privilegium, (quando se habet per modum conditionis rigorose, quae usum privilegii antecedere debeat,) irritum reddit ipsum privilegium: secus si conditio requiratur tantum ut modus, & ad licitum privilegii usum, & per modum oneris annexi. n. 34. Dividitur præterea Privilegium in personale, & locale: temporale, & perpetuum. De personali jam diximus: locale illud est, quod Ecclesie, Hospitii, & est concessum, & est reale, & transit de persona in personam, eoque gaudent possunt omnes qui successu temporis Monasterium, vel Ecclesiam possident, donec omnino destructa sint, sine ulla spe restitutionis. Temporale est quod

pro determinato tempore, vel alicui determinate personae ut tali conceditur: perpetuum quod absolute, & absque ulla temporis determinatione conceditur. Dignitates, Religiones, Ecclesie, &c. n. 36. 37.

7. Clausula *Ad instar*: facit quod privilegium sic concessum habeat omnes extensiones, & limitationes, quas habet, vel habuit illud, ad cuius instar concessum est. Ad huius valorem requiritur, & sufficit, quod illud ad cuius instar concessum est, haberit saltem ab initio effectum, & valorem; licet postea fuerit extinctum, vel diminutum. Traç. 18. cap. 1. num. 39. Clausula *Ex motu proprio*: denotat concedi privilegium ex mera Principis voluntate, non ad instantiam partis. Tale privilegium non sortitur effectum, nisi privilegio innotescat: secus si ad instantiam partis sit concessum. Tollit omnem subreptionem, & ejusque presumptionem. Si procedat ex falsa expressione, vel informatione; vel addit inhabilitas, aut aliud impedimentum; aut sit in præjudicium tertii, aut contra consuetudinem, vel legem particularem, subrepticium censetur, etiam si motu proprio sit concessum. n. 40. 41. Clausula *Ex certa scientia*: confirmat aliquid aliis nullum ex defectu alicujus circumstantie, novam robur addit, tribuitque validitatem; contraria tollit ab eisdem alia derogatione, vel clausula *non obstantibus*: supplet omnes defectus iuris positivi, non vero naturalis: nihil tamen operatur in præjudicium notabile tertii; nec in facto de quo Princeps non præsumitur habere notitiam. n. 42.

8. Clausula *De potestate plenitudine*: idem fere operatur quod præcedens; & addit, ut nihil operari possit contra privilegium; rem minus validam reddit validam; & facit quod nullus inferior de eius validitate amplius cognoscere possit: & quod si quis iuste non possidet, incipiat iuste possidere: denique tam hæc, quam præcedens scilicet *Ex certa scientia*; habent vim novæ concessionis quando privilegium ab initio validum revocatum fuit, vel abrogatum. Traç. 18. cap. 1. num. 43. Clausula *Appellatione semata*:

non excludit appellationem a sententia interlocutoria, sed tantum a definitiva, nisi adde elata, & manifesta injustitia in se gravi. num. 44. Clausula *Quatenus sum in usu*: solet apponi in confirmationibus privilegiorum, & confirmat ea, que sunt in observantia, non vero que reddita sunt invalida, vel amissa per non usum, vel renunciationem: Si privilegium prius mendicantibus concessum, alicui Ordini, vel Ecclesie communicetur, vel ad instar concedatur cum clausula: *Quatenus est concessum*: ut eo talis ordo vel Ecclesia uti possit, sufficit quoad appud illos quibus prius concessum est, aliquando fuerit in usu ante communicationem, seu concessionem ad instar. nu. 48.

9. Clausula: *Non obstantibus*, &c. tollit omnia, que dispositioni in qua posita est, contrariantur. Quando in decretis ponitur clausula: *non obstantibus privilegiis in contrarium*: non censentur revocata privilegia inserta in corpore iuris, nisi dicatur: *Non obstantibus omnibus, & singulis privilegiis*. Nec etiam censentur revocata privilegia cum clausula quod revocari non possint, nisi de eis expressa mentio fiat; nisi dicatur: *Non obstantibus quibuscunque privilegiis sub quacunque forma expressis; etiam si de verbo ad verbum fieri dicatur mentio de illis*. Vel dicatur: *Non obstantibus quibuscunque derogatoriis derogatoriis*. Non censentur revocata privilegia per modum contractus concessa, nisi addatur: *Etiam si per modum contractus*. Neque tandem ea que ad pias causas, vel commiserationis causa ob publicam utilitatem concessa sunt, nec viva vocis oracula, nec privilegia concessa a Concilio Generali, nec contenta in Tridentino, nisi de his omnibus expressa mentio fiat. Traç. 18. cap. 1. nu. 45.

10. Clausula: *Quatenus sacris Canonibus, & decretis Concilii Tridentini non adversentur*: intelligitur solum de decretis in quibus habetur clausula. *Non obstantibus quibuscunque privilegiis*. Traç. 18. cap. 1. num. 49. Clausula *supplentes omnes, & singulos defectus*. In-

telligitur tantum de defectibus accidentibus, quando scilicet deest aliquid quod ex iure tantum postivo requiritur, quod Pontifex supplere potest; non vero de defectibus naturalibus, vel substantialibus, aut de iis defectibus, qui concernunt personam supplicantis, aut de defectu causæ. Clausula: *Provisis eximias, & totaliter liberamus*: derogat privilegium private personæ concessis, & etiam communitati in genere, & in specie sub quibuscunque tenoribus, etiam motu proprio, & ex certa scientia, ac de plenitudine potestatis, aut per viam generalis legis, vel statuti perpetui, & excludit omnem interpretationem in contrarium, & omnia que in contrarium excogitari possunt. n. 51. 52.

11. Clausula *sine Præiudicio*: intelligitur tantum de præiudicio circa decimas, & primitias Clericis a laicis exhiberi solitas. Traç. 18. cap. 1. num. 53. Clausula *Decretis irritum &c.*, irritat omnia, que in contrarium fieri possunt; & per eam inducitur forma, qua non servata, actus, ipso iure, corrumpit, & est nullus, etiam parte non opponente, nisi ante talis decreti inpositionem sit plane perfectus; & ligat etiam ignorantes, licet non adsint verba: *scienter, vel ignoranter*, quoad effectum nullitatis, non vero quoad penas; & tollit præscriptionem, & consuetudinem præteritam inducendam, & secundum aliquos etiam inducendam. n. 54. Clausula: *Ex tunc prout ex nunc*: operatur ut actus postea factus censentur a principio factus; non est tamen retroactiva a die date, in præjudicium iuris alteri questi in medio tempore, num. 55. Clausula *dummodo peccata non sint in contemptum clavium*: non intelligitur de peccatis ex odio, ira, aliove affectu commissis, sed de iis que quis committit, quia non vult subiaci clavibus, etiam si credat se ad hoc teneri. n. 56.

12. Scriptura per se necessaria non est ad privilegii, seu gratiæ valorem, bene vero ad probationem illius. Privilegia oretenus a Papa concessa, antequam scriptura, seu Bulla conscribatur, in foro

externo minime suffragantur: Alterius vero Principis Privilegium sine scriptura concessum, si per testes insufficienter probetur, etiam in foro externo suffragatur. Tract. 18. cap. 1. num. 59. 58. Privilegium etiam Pontificum nondum expeditis literis prodest in foro conscientie, dummodo in lege expresse non habeatur, gratiam, licentiam, seu privilegium non valere, nisi concedatur in scriptis. n. 60. Ad privilegium aliqua promulgatio, seu notitia requiritur, ne illius usus impediaturque manifestatio non potest per offensionem publici documenti, vel prohibitionem per testes omni exceptione majores, nisi sit notorium. num. 65. Regulariter non valet privilegium nisi privilegiato innoteat, & ab eo acceptetur. Si privilegium concedatur communitati, non est necesse quod singulis innoteat, perionis, & a singulis acceptetur, sed sufficit notitia, & acceptatio communitatis. Non est necesse quod innoteat iis, in quorum damnum cedit, nisi quando est contra jus tertio acquisitum, cujus sit in possessione, & uti. num. 64. 65. 68. Ad privilegii acceptationem sufficit quod privilegiatus per se, vel per suum ministrum, vel procuratorem, vel per literas a se missas, vel ab aliquo nomine, & consensu ipsius acceptetur. Privilegium ad petitionem partis concessum, non inducit ad sui valorem petentis notitia n. 69.

§. II.

De interpretatione, communicatione, & usu privilegiorum.

13. Privilegium ita interpretandum est, quod non reddatur inutile. Recipit interpretationem ad mentem supplicantis, cui concedens confirmari preclimitur. Tract. 18. cap. 1. num. 70. Non debet esse privilegiato onerosum. Mens concedentis ex initio, & proemio privilegii venari potest, & ex ipsius privilegii materia. num. 71. Privilegia authentice, & iudicialiter interpretari ille solus potest, qui concessit, vel ille

cui ab ipso datum est: Doctrinaliter vero quilibet vir doctus juxta verba, nuzi, & alias regulas interpretari potest, maxime si Prælatus fuerit. Interpretationi autem doctrinali legitime potest quilibet in conscientia acquiescere, sed non tenetur. num. 72. Quando in privilegio habetur prohibitio interpretandi illud, intelligitur de interpretatione authentica, & iudiciali. num. 73. In dubio circa privilegia Regularium, quando Sedes Apostolica consuli nequit, & a jurisperitis, aliisque Judicibus judicandum est, semper in eorum favorem interpretanda sunt. Ita ex concessis. Alex. VI. & Pauli III. n. 74.

14. Prælati Religionum, nempe Generales pro toto Ordine, nedum doctrinaliter, sed etiam iudiciali, & authentice interpretari possunt; ita ut omnes subditi teneantur stare eorum interpretationi, quando leges, consuetudines, exemptiones, vel privilegia interpretantur. Ex concessione Julii II. Item Visitatores: ex concess. Clem. VI. Etiam Prælati immediati, si prudenter, & ex consilio peritorum procedant: Ex concess. Sixti IV. Idem dicendum de Provincialibus. Et quod dictum est de privilegiis dicitur etiam de interpretatione Regulari, constitutionum, statutorum, & consuetudinum. Tract. 18. cap. 1. num. 75. Possunt etiam Prælati Religionum non solum interpretari, sed etiam limitare, restringere, immo & tollere privilegiorum alium pro suis subditis. Capitulum quoque Generale potest pro rota Religionis tollere privilegia, illisque renunciare. Ita ex variis privilegiis, & concessionibus summorum Pontificum pro Minoribus, Augustinianis, Cisterciensibus, & Societate Jesu. n. 76.

15. Privilegium favorabile late est interpretandum, odiosum vero stricte regulariter interpretari debet. Tract. 18. cap. 1. num. 77. Quare omnia privilegia contenta in jure communi late interpretanda sunt, salva verborum proprietate naturali, vel civili: stricte vero que contra jus commune sunt, nec non, & privilegia derogantia statuti, &

& consuetudinibus particularibus, & precipue Religionum, nisi talia statuta sint contra jus commune, vel nisi tale privilegium sit in corpore juris; aut nisi alius redderet inutile, aut habeat clausulam. Ex initio proprio, & ex certa scientia; aut per eum concedatur potestas elargiendi privilegium, absolvendi, dispensandi &c., quia in his casibus licet privilegium sit contra jus commune, aut particulare, late est interpretandum. num. 78. 79. 80. &c. Privilegia in prejudicium alterius, etiam *intra propria* expedita nisi aliud in eis expresse habeatur, stricte interpretanda sunt. Sic privilegia ad litigandum: ad plura beneficia obtinenda: ad beneficia vacanda conferenda: vel aliquid contra regularem observantiam, aut quietem Religionis concedentia. nu. 83. 84. Privilegia Religionum toti Ordini, Provincie, vel Conventui concessa, quae per communitatem omnibus conveniunt, latissime interpretanda sunt, etiam si sint contra jus commune, vel contra jus tertii, puta Episcopalem &c. num. 85.

16. Omnes Religiones mendicantes ita inter se stricte, & admodum communicant in privilegiis, tam concessis, quam concedendis, ac si unicuique communicanti singula, & omnia aliarum Religionum privilegia essent specialiter, & nominatim concessa; taliter quod, id quod potest Generalis unius Ordinis, idipsum possunt Generales aliorum, & proportione servata idem dicendum de Provincialibus, Prioribus, Vicariis, Concionatoribus, Confessoribus &c. Similiter privilegia concessa Ecclesiis, Domibus, & Religiosis unius Ordinis, ut sunt partes illorum, participant aliis domus, Ecclesie, & Religiosis eiusdem, vel alterius Ordinis: & concessa pro festivitibus unius Ordinis, respective intelligantur festivitibus alterius convenire, si sint indulgentie, si ve quid simile. Similiter communicant mendicantes in privilegiis concessis, & concedendis non solum cum aliis mendicantibus, sed etiam cum omnibus aliis Religionibus, tam Monachalibus, quam non Monachalibus, ita

ut omnia, & singula privilegia, indulgentie, gratie, exemptiones, & indulgentie non mendicantium, Monachorum, Congregationum, Confraternitatum, & aliorum ipsorum locorum illis conveniant, non secus ac si cuilibet Ordini Mendicanti in specie, & nominatim concessa forent; & idem dicendum de confirmationibus, innovationibus &c. Ita ex concessionibus plurimum sum. Pontificum, & precipue Clem. VIII. 5. Junii 1595. pro nobis Carmelitis exalceatis. Tract. 18. cap. 1. num. 85. 89. 90.

17. Moniales tam Ordinum mendicantium, quam non mendicantium in his, in quibus sunt capaces, gaudent, & participant omnia privilegia concessa, & concedenda Fratribus, sive Ordinibus, & per consequens quibuslibet alii eorumdem Ordinum, ac si ipsi in specie fuissent concessa: Et e contra ipsi Fratres communicant, & participant omnia privilegia Monialibus tam sui, quam aliorum Ordinum concessa, & concedenda, quamvis Fratrum privilegium expresse concedatur viris, vel in privilegio Monialium exprimatür mulieres, vel feminae Religiosae: hæc tamen communicatio inter Fratres, & Moniales solum habet locum in favorabilibus, non vero in penalibus, & odiosis. Tract. 18. cap. 1. nu. 91. Hac privilegiorum communicatione gaudent non solum Moniales Regularibus subiecte, sed etiam quæ Episcopis, vel immediate Summo Pontifici subduntur. Et sic quando Religiosis conceditur privilegium per Prælatos Regulares expediendum verb. grat. dispensandi, vel absolvendi, possunt Moniales Episcopis subiecte ab ipso dispensari, vel absolvi; nam quoad hoc Episcopos Prælatorum Regularium loco incedit; etiam si in aliqua Bulla exprimatür Moniales sub Ordinibus obedientia, hoc enim solum denotat institutum, sub quo vivunt. n. 92. 93.

18. Tertiarii, & Tertiarie, ceterique subditi guberni mendicantium gaudent omnibus ipsorum privilegiis, quorum capaces sunt, loquendo de iis qui habitum portant Religionis, & votum ca-

nitatis saltem conjugalis emittunt.) contrarietate vero faculares corda, scapularis, & similes gaudent eisdem privilegiis quoad indulgentias, & remissionem peccatorum tantum. Tract. 18. cap. 1. num. 94. Communicatio privilegiorum extenditur non solum ad Ordines fundatos, sed etiam ad fundatos, licet id non exprimitur. num. 95. Privilegium unius Religionis alteri communicatum fit huius rei proprium, ut si Religio cui concessum est periret, vel illud amitteret conservaretur tamen in eis quibus communicatum fuit. num. 96. Privilegia per communicationem ita sunt propria ipsi communicanti, ut possit Religio communicans ipsi privilegiis, vel eorum transumptis apponere nomen suum, loco nominis earum Religionum quibus concessa fuerant, absque vito falsitatis. num. 97.

19. Si aliquis Ordo per Pontificis sententiam aliquod, vel aliqua privilegia sibi impetrate concessa amiserit, vel eorum limitationem acceperit, vel talis Religio destruat, possunt communicantes eis sicut antea, absque ulla limitatione uti. Similiter si privilegium rescindatur, vel revocetur in Religione, cui per communicationem conventit, id non nocet primæ Religioni, cui primo concessum est. Item aucto, vel extenso concessum est, censetur quoque auctum, & extensum pro omnibus communicantibus. Tract. 18. cap. 1. num. 98. Religiones habentes privilegium communicationis possunt uti privilegiis alteri Religionis concessis, quibus ipsa propter aliquam causam non utitur, licet concessa sint eam clausula: *Quatenus sunt in ipsa*; nam hæc verba significantur quatenus valida sunt. Privilegio uni Religioni concessio, alia Religio communicans libere uti potest, sive ab illa prima acceperit, sive relicta; etiam in illa prima addit statutam, quod antequam a Religione acceperit, non possit, nisi etiam in Religione communicante adfit tale statutum, n. 99.

20. Non communicantur privilegia,

quæ statutis propriis sunt contraria. Nec datur communicatio in odiosis, nisi hoc cedat in bonum commune Religionis communicantis. Tract. 18. cap. 1. num. 100. Religio communicans, si omnia paria sine, non potest per privilegium alteri Religioni concessum contra eam agere, & sic conquestatur privilegium, & standum est juri communi: ut si veritas utraque de lucro acquirenda, vel utraque de damno vitando agat: si vero non omnia paria sint; sed in una agatur de lucro acquirendo in se non possit, in alia de damno vitando in se possessa, poterit hæc contra illam agere, etiam utendo privilegio illi primo concessio, ac sibi communicatio. Tract. 18. cap. 1. num. 103. Privilegium Societati sibi concessio, licet ipsa Societas aliqua licentia Generalis uti non possit, alia tamen Religionis absque tali dependentia uti valet. num. 104. Privilegia cum clausula incommunicabilitatis, verius est ab alijs Religionibus per concessionem communicationis absolute factam participari quia Pontifices per talem clausulam nec sibi, nec suis successoribus libertatem auferunt ea communicandi: & quia in Bullis communicationis habentur clausula omnia communicationis impedimenta auferentes. n. 107.

21. Privilegia concessa alicui personæ ratione dignitatis, Officii, vel ministerii quibusvis personis ejusdem, vel alterius Ordinis in eadem dignitate, officio, vel ministerio existentibus communicantur. Similiter quæ conceduntur particularibus personis alicujus Ordinis, non ut particulares sunt, sed ut membra, vel partes alicujus Congregationis, vel communis, concessa intelliguntur omnibus alijs particularibus personis ejusdem Congregationis, vel communis. Privilegia concessa alicui personæ particulari ut tali, alijs nullo modo communicantur, nec in proprio, nec in alieno Ordine, & sunt penitus incommunicabilia; quia pure personalia sunt, sequuntur personam, & cum illa extinguuntur. Tract. 18. cap. 1. num. 110. Prælati omnes gaudent omnibus privilegijs

con-

concessis subditis Religiosis, etiam si in eis de Prælati nulla mentio fiat. At privilegia concessa Prælati ut talibus, non conveniunt singulis Religiosis, quia conceduntur eis, ratione dignitatis, non vero ut Religiosi sunt. Sic concessa Prælati superioribus, ut talibus, non conveniunt Prælati inferioribus: verum concessa Prælati inferioribus verius est convenire etiam Prælati superioribus, nu. 111.

22. Omnia privilegia uni Conventui, Ecclesie, Provinciæ, vel particularibus Religiosis, ut sunt partes alicujus communis, concessa, competunt etiam alijs Conventibus, Ecclesiis, Provinciis, & Religiosis, (non ut particularibus, sed ut partes Communis sunt,) tam ejusdem quam aliarum Religionum, quando in eis militat eadem, vel similis ratio, ob quam Pontifex talia privilegia concessit: at ubi non militat eadem, vel similis ratio, secus dicendum est; ut patet de privilegio exemptionis a Choro Societati concessio, ob speciale Institutum, & de pluribus alijs. Tract. 18. cap. 1. nu. 114. Quæ raro, & cum magna difficultate conceduntur, non extenduntur ad alios, ut privilegia, & gratiæ, quæ per breviam particularia precedente decreto, vel examine alicujus Congregationis a Pontifice conceduntur ob aliquam specialem rationem, num. 116. Dista de privilegijs, applicanda sunt etiam Indulgentiis: At non communicantur indulgentiis, vel privilegia quæ solum ad tempus determinatum conceduntur, n. 118.

23. Ut privilegiatus possit in foro interno ut privilegio sibi immediate, vel per communicationem concessio, debet ei constare de validitate illius, vel de hoc habere saltem opinionem, quod sit vive vocis oraculo impetratum, vel etiam consecutivum acquisitum. Pro foro autem externo debet exhiberi in scriptis, vel in forma probante. Tract. 18. cap. 1. num. 120. In dubio de valore privilegii Regularium nequit Episcopus eius usum impedire, num. 121. Possunt Regulares uti suis privilegijs, etiam contra ea hæ-

Part II.

berint usum contrarium, nu. 122. Possunt Superiores Regulares limitare suis subditis usum privilegiorum, vel illum totaliter auferre, nisi sint in corpore juris inserta, num. 123. Privilegium speciale habens potest agere contra habentem privilegium generale, juxta regulam: *Generi per speciem derogatur*. Verò grat. habet quis privilegium exigendi decimas ab omnibus hujus Territorii incolis: Petrus ejusdem Territorii habitator habet privilegium non solvendi decimas, hic potest agere contra illum, non ille contra illum; quia in privilegio generali intelliguntur excepti speciale privilegium habentes. n. 124.

24. Cum privilegia contraria sunt, & concordari non possunt, ut utrumque valeat; antiquius præferretur novo, nisi novum habeat clausulam derogatoriam prioris. Quando autem agitur de vitando damno, vel lucro acquirendo, præferretur privilegium ejus, qui passivus esset damnum. Si utrumque privilegium contrarium sit æquale, æque favorabile, & concurrentes in actu exercitio, neuter potest agere contra alium, sed standum est juri communi; & tunc cursit regula: *Privilegiatus contra pariter privilegiatum non gaudet privilegio*, Tract. 18. cap. 1. num. 125. Habens privilegium absolute, & sine ulla determinatione concessum, potest in omni loco eo uti, etiam extra proprium territorium concedentis; nisi illud constet de ipsius concedentis intentione; & dummodo speciali lege, conclusivæ, vel statuto non sit materia illius in eo loca prohibita; & absit scandalum. Mens autem concedentis colligi potest, tum ex verbis illius, tam ex supplicatione interposita, tum ex reposita, ex antecedentibus, & consequentibus, & denique ex ratione motiva, & finali concessionis, nu. 126. 127.

25. Damnata ab Alexandro VII. propositione 36. non possunt Regulares amplius sive pro foro externo, sive pro foro conscientie uti privilegijs sibi concessis, quæ sunt expresse revocata per Concilium Tridentinum cum clausula: *non*

D d d

66-

obstantibus &c. five hæc clausula habeatur in initio, five in medio, five in fine decreti, aut sessionis. In Bulla S. Pii V. *Exi Manducantium* &c. revocata a Gregorio XIII. per suam constit. In *sancta* &c. reperiuntur quedam que non sunt privilegia, sed declarationes Concilii Tridentini, & per consequens a Gregorio XIII. minime revocata; aut sub prædicta damnatione contenta. Sunt autem. Prima. Quod saculares possint audire Missas, & conciones in Ecclesiis Regularium diebus festivis: que confirmata fuit a Clemente VIII. & Urbano VIII. Secunda. Quod Confessarii Monialium exemptarum non examinentur ab Ordinariis, que fuit confirmata a Sacra Congregatione Concilii Tridentini. Tertia. Quod concionatores Regulares ad prædicandum in propriis Ecclesiis non sunt examinandi ab ordinario. Quarto. Quod Episcopus non possit dare licentiam ad ingrediendum Monialium exemptarum funeralis non intelligatur, nisi de eo quod assertur: que omnes confirmatae fuerunt a Sacra Congr. Tract. 18. cap. 1. n. 137.

26. Rescriptum gratie est privilegium, quo aliquid indulgetur gratioso conferendum: ut ad dispensandum, vel absolvendum. Rescriptum iustitiæ est privilegium, vel potestas ad excusandos actus iustitiæ five crimi- nales, five ecclesiasticas jurisdictionem in foro conscientie. In rescriptis iustitiæ quando Judex incipit uti jurisdictione sibi data, ut si verb. grat. assignavit locum Judicii, si nominavit Notarium &c. dicitur res incepta. In rescriptis gratiæ dicitur res incepta vocatio partis, cum qua est dispensandum: Mandatum de capiendi informatione veritatis causæ, vel quod simile. Tract. 18. cap. 1. n. 139. 140. Dicitur gratia facta, quando tota ipsius est delegati; quia videlicet omne id quod conceditur, ejus libere dispositioni committitur, ut cum generaliter, & indefinite datur facultas ad dispensandum, vel ad providendum de personis idoneis ad

beneficia vacantia: & quando tota præ- tia ipsius est dispensandi, vel providendi; cum scilicet delegatus est merus executor necessarius, nihilius ejus arbitrio referatur; ut cum dispensator, seu provisor tenetur sua facultate uti in re determinata, & in favorem determinatæ persone. Dicitur vero gratia faciendæ, quando usus facultatis concessæ in favorem determinatæ persone; arbitrio delegati relinquatur. n. 141.

27. Rescriptum iustitiæ re integra expirat morte concedentis, vel expirante ejus jurisdictione; nisi res incepta sit. Tract. 18. cap. 1. num. 142. Secus dicendum est, si sit rescriptum gratiæ factæ absolute, & sine ulla restrictione, si- ve sit favorabile five odiosum, si- ve enim in præjudicium tertii: sic etiam si sit gratia faciendæ, re incepta; non vero re integra. Quare licentia ad confessiones audiendas: facultas eligendi Confessarium, qui absolvat, vel dispenset: facultas recipiendi Ordines extra tempora: celebrandi in oratorio privato: comedendi carnes diebus vetitis, non expirat morte concedentis; quia sunt gratiæ factæ, num. 143. 144. 146. Privilegium, vel gratia concessa sub illis verbis: donec voluerit: Ad beneplacitum nostrum, & similia, probabile est quod duret etiam post mortem concedentis, donec a successore revocetur. num. 149. Rescriptum iustitiæ (idem dicendum proportionem servata de rescripto gratiæ,) si in concessione exprimitur dignitas, vel Officium ejus cui sit delegati, tacito nomine, regulariter est reale, & non expirat morte delegati, sed transit ad successores. Si fiat expresso tantum nomine delegati, regulariter consistit personale, nisi ex circumstantiis oppositum colligatur; & expirat cum persona: si- militur, si utrumque exprimitur. num. 150.

§. III.

De cessatione, seu amissione privilegiorum.

28. Privilegium cessare potest; morte concedentis, ut nuper diximus: lapsu temporis: cessatione causæ finalis: renunciatione privilegiati: revocatione concedentis; & per non usum, si- ve per abusum. Privilegium pro determinato tempore concessum, eo elapso cessat; quando vero absolute, sine ulla temporis determinatione concessum est, nisi aliud ex ipsa privilegii materia, vel ex aliis circumstantiis de mente concedentis constet, nullo temporis lapsu deperditur. Si temporis lapsu condito collect sub qua concessum est, & cui alligatum fuit, ea deficiente deficit, talis enim est mens concedentis. Tract. 18. cap. 1. num. 1. Si privilegium concessum fuit sub conditione se tenente ex parte concessionis, solum dependet ab ea in fieri, non vero in conservari; ut si dicatur: concedo tibi hoc privilegium, si Episcopus consentiat; eo semel consentiente, licet postea dissentiat, non deperdit privilegium. Si conditio se tenent ex parte privilegiati; ut si dicatur: concedo tibi hoc, si in habitu clericali incesseris; tunc privilegium & in fieri, & in conservari a conditione dependet. Si vero conditio se tenent ex parte usus privilegii; ut si tibi concedatur facultas ministrandi sacramenta cum Parochi consentiat; eo consentiente ministrare potes, eo renuente non potes. n. 2.

29. Privilegium absolute concessum, non cessat cessante causâ finali motiva totali; neque per unum actum, nisi ex circumstantiis, stylo, vel consuetudine colligatur concessum fuisse pro eo tantum casu determinato. Tract. 18. cap. 2. num. 3. 4. Renuntiare privilegio non potest, qui illius dominus non est: Unde particulares renuntiare nequeunt privilegii Communitatis, nec Conventus aliquis privilegii Provincie; nec tota Provincia privilegii toti Religioni concessis. Potest autem Capitulum Generale

renuntiare privilegia sua Religioni directe, vel per communicationem concessa: Sic Provinciale Capitulum privilegia sua Provincie, in quibus aliæ Provincie non communicant: & Capitulum conventuale privilegia, quæ conventus ipse privative participat, sine communicatione cum aliis. num. 5. Quilibet particularis privilegiatus: revocatione concedentis; & per non usum, si- ve per abusum: Privilegium pro determinato tempore concessum, eo elapso cessat; quando vero absolute, sine ulla temporis determinatione concessum est, nisi aliud ex ipsa privilegii materia, vel ex aliis circumstantiis de mente concedentis constet, nullo temporis lapsu deperditur. Si temporis lapsu condito collect sub qua concessum est, & cui alligatum fuit, ea deficiente deficit, talis enim est mens concedentis. Tract. 18. cap. 1. num. 1. Si privilegium concessum fuit sub conditione se tenente ex parte concessionis, solum dependet ab ea in fieri, non vero in conservari; ut si dicatur: concedo tibi hoc privilegium, si Episcopus consentiat; eo semel consentiente, licet postea dissentiat, non deperdit privilegium. Si conditio se tenent ex parte privilegiati; ut si dicatur: concedo tibi hoc, si in habitu clericali incesseris; tunc privilegium & in fieri, & in conservari a conditione dependet. Si vero conditio se tenent ex parte usus privilegii; ut si tibi concedatur facultas ministrandi sacramenta cum Parochi consentiat; eo consentiente ministrare potes, eo renuente non potes. n. 2.

30. Certum est, per non usum, vel per usum contrarium posse deperdi privilegium. Semper privilegium præsumitur in usu: afferenti autem non esse in usu, incumbit onus probandi, quod privilegiatus ex propria culpa eo usus non fuerit. Tract. 18. cap. 2. num. 9. Non usus, vel est mere negativus, quando nimirum nulla oblata est occasio, vel opportunitas utendi privilegio, vel ea oblata, impeditus fuit privilegiatus ne eo uteretur: vel privativus, quando scilicet sciens, & potens data opportuna occasione privilegio non utitur. Datur etiam usus contrarius, & est quando privilegiatus facit actum contrarium privilegio; ut si verb. grat. quis solvat decimas, a quibus per privilegium exemptus erat. Certum est nullo ex his modis amitti privilegium, si ipsius privilegii definitio, stylo, vel consuetudine colligatur concessum fuisse pro eo tantum casu determinato. Tract. 18. cap. 2. num. 3. 4. Renuntiare privilegio non potest, qui illius dominus non est: Unde particulares renuntiare nequeunt privilegii Communitatis, nec Conventus aliquis privilegii Provincie; nec tota Provincia privilegii toti Religioni concessis. Potest autem Capitulum Generale renuntiare privilegia sua Religioni directe, vel per communicationem concessa: Sic Provinciale Capitulum privilegia sua Provincie, in quibus aliæ Provincie non communicant: & Capitulum conventuale privilegia, quæ conventus ipse privative participat, sine communicatione cum aliis. num. 5. Quilibet particularis privilegiatus: revocatione concedentis; & per non usum, si- ve per abusum: Privilegium pro determinato tempore concessum, eo elapso cessat; quando vero absolute, sine ulla temporis determinatione concessum est, nisi aliud ex ipsa privilegii materia, vel ex aliis circumstantiis de mente concedentis constet, nullo temporis lapsu deperditur. Si temporis lapsu condito collect sub qua concessum est, & cui alligatum fuit, ea deficiente deficit, talis enim est mens concedentis. Tract. 18. cap. 1. num. 1. Si privilegium concessum fuit sub conditione se tenente ex parte concessionis, solum dependet ab ea in fieri, non vero in conservari; ut si dicatur: concedo tibi hoc privilegium, si Episcopus consentiat; eo semel consentiente, licet postea dissentiat, non deperdit privilegium. Si conditio se tenent ex parte privilegiati; ut si dicatur: concedo tibi hoc, si in habitu clericali incesseris; tunc privilegium & in fieri, & in conservari a conditione dependet. Si vero conditio se tenent ex parte usus privilegii; ut si tibi concedatur facultas ministrandi sacramenta cum Parochi consentiat; eo consentiente ministrare potes, eo renuente non potes. n. 2.

(*) Vide Bullam Greg. XV. *Inferabili* &c. & Clem. X. *Superius* &c.

Rei, vel Provinciae. Tempus ad prescriptionem requisitum, ut per illam amittatur privilegium, incipit a primo uti libero, & spontaneo, data opportunitate utendi. Per negativum non usum etiam transacto tempore prescriptionis non deperditur privilegium. nu. 11. 12.

31. Privilegia mere gratiosa, quae in alterius gravamen, aut detrimentum non redeunt, nunquam per non usum privativum, aut per usum contrarium etiam longissimi temporis deperduntur: ut sunt privilegia non jejunandi, comedendi carnes, audiendi Sacrum tempore interditi, & similia; Insuper privilegia audiendi confessiones, absolvendi a reservatis, concionandi &c. Tract. 18. cap. 2. num. 19. Privilegia illa, quae in aliorum gravamen cedunt, ut sunt quae alterius servituti annexam habent, vel de exigendo tributo, de exemptione a decimis solvendis &c. per non usum privativum, vel per usum contrarium, transacto tempore prescriptionis deperduntur; exceptis his quae conceduntur cum clausula: *provis ibi fuerit: quandoqueque valuerit*; tunc enim usus privilegii arbitrio privilegiati remittitur, num. 14. Abutitur privilegio qui illud extendit ultra id quod concessum est; vel qui ex eo sumit occasionem delinquendi; vel quia non ponit conditionem sub qua concessum est; aut qui suis pravis moribus opponit causae finali ipsius privilegii, lo qui privilegio abutitur, eo spoliari meretur, iuxta regulam juris: *Privilegium meretur amittere, qui concessa sibi abutitur facultate*. Quando privilegio abutens, ex iure eo privatur in penam abusus, ad talem privationem requiritur saltem sententia declaratoria criminis: at quando quis privilegio abutitur non ponendo conditionem, sub qua concessum est, illud ipso facto amittit. Patet ipso facto amittitur privilegium in toto, vel in parte, cessante in toto, vel in parte sine privilegio ob abusum. nu. 17.

32. Ob non usum privativum, vel ob usum contrarium, nisi simul adfit ani-

mus privilegio renunciandi in potente renuntiare, non amittitur saltem pro foro conscientiae privilegium, immo nec etiam pro foro externo, si constat talem animum non adfuisse. Tract. 18. cap. 2. nu. 18. Privilegio nisi potest praefixo (candalo, qui ob utrum contrarium abique animo renunciandi cum potest renuntiare, condemnatus est ad amissionem illius, si tale privilegium habeat actum traditum successivum; quia sententia inicitur falsae praesumptioni de animo renunciandi: sed si inicitur legitime praesumptioni, quo habetur transacto tempore prescriptionis, sententiae stare tenetur. Non amittitur privilegium per contrarium usum etiam cum animo renunciandi, vel per prescriptionem, quando contrarius usus sit per particulare Monasterium, si privilegium pertineat ad totam Provinciam; nec per contrarium usum unius Provinciae; si pertineat ad totum Ordinem, num. 19. Quando privilegium habet diversos adus successivos, per unum actum contrarium privilegio, non amittitur negativum quoad alios subsequentes, usque dum detur legitima praescriptio, sed tantum quoad illum. Quare si habeas v.g. privilegium non solvendi decimas, vel gabellas, & solvis, aut te debitorum scribi permittis, pro hac tantum vice privilegium amittis. num. 19. 20.

33. Clausula: *Quatenus sunt in usum* in privilegiorum confirmationibus apponi solita, ea omnia confirmat, contra quae non est legitime praescriptum: & si per prescriptionem deperdita sint quod unam partem, non vero quoad aliam, quoad istam confirmantur. Operatur etiam haec clausula contra praescriptionem inceptam, & non completam, ita ut tempus praescriptionis denno incipere debeat a die, & instanti confirmationis, ac si privilegium tunc concessum fuisset. Tract. 18. cap. 2. nu. 21. Privilegia Regularium difficulter, & raro per prescriptionem deperdi possunt; tum ob plures confirmationes, & ob longissimum tempus ad eorum praescriptionem requisitum; tum etiam quia ut privilegium toto ordini concessum

cessum amittatur, requiritur quod in nulla Provincia, & in nulla domo illius Ordinis, & in nullo alio Ordine sit in usu. nu. 22. Ad praescriptionem contra privilegia Regularium requiritur tempus 100. annorum; immo Eugenius IV. concessit Benedictinis, ut nullo modo possit contra eorum privilegia praescribi, & Clem. VIII. specialiter nobis Carmelitis exalceatis concessit, ut contra nostras praerogativas nullo decursum temporis, aut alio modo praescribi possit. nu. 24. 25.

34. Privilegium aliud est mere gratuitum, sive gratiosum, quod licet aliquando concedat Princeps motus a meritis privilegiarii, non tamen illud concedit in remunerationem meritorum, sed ex sola liberalitate, ideoque in eius expeditione nulla fit mentio meritorum; & hoc vel consistit in aliqua facultate ad agendum, vel non agendum: vel in aliquo, per quod jus privilegiario acquiritur, quod dicitur *ius quaesitum*: Aliud est remunerativum, quod datur in praemium, vel compensationem obsequiorum a privilegio exhibitorum; & ad hoc non sufficit meritorum mentio generalis, sed debet esse specialis, haec vel illa recensendo: Aliud est onerosum, quod scilicet Princeps privilegiario impendit pro onere quod eidem imponit; ut est privilegium Bullae Cruciate. Tract. 18. cap. 2. num. 26. Privilegium mere gratuitum, per quod dominium aliquod, vel jus non transfertur in privilegiarium, sed solum datur illi facultas ad agendum, vel non agendum, potest sine causa valide, sed non licite revocari, & talis revocatio erit peccatum veniale: at si non subito huiusmodi privilegium concessum sit, & ab eo acceptatum, revocari non potest ipso privilegiato renuente, nisi talis mutatio rerum superveniat, quod privilegium censetur notabiliter ipsi Principi, eisque dominio perniciosum, nu. 27. 28.

35. Si privilegium transferat dominium alicui rei in privilegiatum, a quo acceptatum est, & jus quaesitum: ut si conferat dominium Oppidi, jus exigendi

tributum, &c. nec valide, nec licite revocari potest, nisi ob urgentissimam causam boni communis, vel ob aliquam ex illis causis, ob quas donatio acceptata revocari potest, vel in penam gravis delicti, sive a concedente, sive ab eius successore, & tunc non est necesse quod fiat aliqua compensatio pro privilegio revocato, supposito quod sit gratuitum, non vero onerosum. Tract. 18. cap. 2. num. 29. Privilegium onerosum per modum contractus concessum, videlicet ratione pretii dati, aut operis inuncti revocari non potest, sive a concedente, sive ab alio, nisi ex urgentissima causa boni publici, reddito pretio quod solutum fuit, vel compensato opere praescripto, aliter nulla est revocatio; tenetur enim Princeps stare contractui inito cum subdito, num. 30. Per Bullam Cruciatam nec revocatur nec suspenduntur Regularium Privilegia, ubi talis Bulla publicatur. nu. 31.

36. Fere omnia privilegia Regularium sunt remuneratoria, ex gratia, & gratitudine, non autem ex iustitia; & ideo revocabilia sunt ex aliqua iusta causa. Ceterum non consentitur revocata per quatuor clausulas generales: *Non obstantibus quibuscumque privilegiis, &c. revocamus, derogamus, annullamus, &c.* quantumvis geminantur, aut triplicantur, nisi de privilegiis Regularium fiat expressa mentio. Insuper in dubio non praesumuntur revocata, nisi de revocatione constet. Tract. 18. cap. 2. num. 34. 35. 36. De privilegiis Regularium contrariis Tridentino vide sed. 40. Privilegia a solo concedente, vel eius successore possunt valide, & licite ex iusta causa revocari, si revocabilia sint: & etiam sine iusta causa, sed non licite. Qui privilegium ex commissione concessit, nequit illud sine iusta causa licite, aut valide revocare. nu. 37. Revocatio alia est expressa, per verba *revocamus, annullamus, &c.* Et potest esse vel specialis alicuius particularis privilegii, vel generalis omnium privilegiorum per clausulam: *Non obstantibus quibuscumque privilegiis*: vel alia simili. Alia tacita per statutum, quod

quod nequit habere effectum intentum, nisi revocatis privilegiis in contrarium. nu. 38.

37. Per Clausulas revocatorias communes non censentur revocata privilegia Regularium, vel privilegia concessa per modum contractus onerosi, aut remunerativa ex iustitia, aut fulticia aliqua casu- lula irrevocabilitatis, aut inserta in corpore juris, concessa ab aliquo Concilio generali, concessa vel confirmata a Tridentino, aut vivae vocis oracula; de quibus omnibus, ut revocata censentur, specialis mentio in revocatione facienda est, nisi aliunde constet, Principis mentem esse etiam ista revocare, tunc enim vere revocata erunt. Si revocatio fiat *Motu proprio*, & *ex certa scientia*, vel *de potestate plenitudine*, privilegia quomodocunque qualificata revocantur, exceptis iis, quae in contractu oneroso fundantur, vel quae jus tertii acquisitum graviter laedunt. Tract. 18. cap. 2. num. 39. 40. 41. Tacita revocatio tantum valet quoad ea quae novae dispositioni contrariantur; & haec nova dispositio, vel statutum debet esse ex certa scientia, & notitia privilegii, cui contrariatur. Tunc autem in revocante prioris privilegii scientia praesumitur, cum illud est insertum in corpore juris, & abique alia clausula revocatoria per talem dispositionem contrariam revocatur, licet nulla de eo fiat mentio. nu. 43. 44.

38. Ad revocationem privilegii, quae fit per legem contrariam, ea publicatio requiritur, quae pro lege est necessaria. Revocatio privilegii ab homine facta non habet effectum, quae pro lege est necessaria. Revocatio privilegii ab homine facta non habet effectum, nec irrita gesta per privilegium, nisi ad notitiam privilegii perveniat, & eique specialiter intimeret, vel per epistolam, vel per scriptum, vel per nuncium a revocante missum; nec sufficit quod privilegiius alio quocunque modo de revocatione privilegii notitiam habeat. Quando revocatum est privilegium alicujus communitatis, sufficit quod revocationis intimatio fiat corpori, nempe Capitulo,

vel ejus capiti. Revocatis privilegiis unius Ordinis non censentur revocata eadem privilegia quoad alios Ordines cum illo communicantes, etiam si per se primo illi essent concessa. Tract. 18. cap. 2. n. 48. Ut vivae vocis oracula profint pro foro externo, requiruntur saltem duo testes, qui concessioni adfuerint, & testificari possint. Revocatis privilegiis, non censentur revocata vivae vocis oracula, nisi specificentur. n. 50.

39. Per Greg. XV. & Urbanum VIII. revocata sunt omnia vivae vocis oracula non expedita per illos Pontificis Officiales, quibus de Pontificis oraculis fides praestari solebat, ut sunt Camerarii, Vicecancellarii, Notarii, &c. quibus adnumerandus est Eminentissimus Cardinalis Protedor. Tract. 18. cap. 2. num. 51. Sub dictis revocationibus non comprehenduntur illa vivae vocis oracula, quae sunt merae declarationes decretorum, vel Bullarum, aut Concilii Tridentini: nec Indulgentiae vivae vocis oraculo concessae: nec concessionem vivae vocis oraculo omnibus fidelibus primo, & per se factae, vel omnibus Ecclesiasticis. nu. 52. 53. 54. Neque revocatae censentur communicationes privilegiorum per Bullas concessorum, aut eorum confirmationes vivae vocis oraculo factae. nu. 55. Omnia privilegia vivae vocis oraculo concessa Regularibus, usque ad annum 1621. fuerunt confirmata, per varias Bullas ex motu proprio; certa scientia; & de Apostolica potestate plenitudine, & praecipue per Greg. XV. die 16. Octob. praedicti anni; & ideo transferuntur in privilegia Bullata. Per dictas ergo Bullas revocata remanserunt sola vivae vocis oraculo concessa, a die 16. Octobris 1621. ad revocatoriam Urbani VIII. 20. Decembris 1631. & etiam vivae vocis oracula, quae ante annum 1621. in privilegia Bullata minime transferuntur. nu. 56. 57. 61.

40. Gregorius XV. & Urbanus VIII. in praedictis suis revocatoriis relinquerunt intacta etiam oracula, quae suum sortita fuerant effectum; sive in suo principali effectu unicum tantum habentia actum, licet

licet successive transeantem: sive unum principalem effectum cum pluribus actibus secundariis cum illo necessario conexis, & in futurum succedentibus. Quare si quis per vivae vocis oraculum obtinuit gradum Magistri; &c. aut confirmationem alicujus privilegii Bullati jam deperdit, vel per non utum extincti, tale oraculum non censetur revocatum, quia suum effectum principalem consecutum est ante revocationem. Sic etiam si quis ante revocationem Oraculorum, per vivae vocis oraculum habuit facultatem comendandi lacticia per totam quadragesimam privilegio utus est, non censetur tale oraculum revocari, quia jam habuit suum effectum principalem in actu successive transeunte. nu. 65. 67.

41. Confirmatio, (propterea ad praesens attinet) est *juris questus reboratio*. Duplex est: alia in forma communi, ut quando confirmator privilegium antea concessum, sine alio examine, aut distinctiori notitia illius; alia ex certa scientia, quando nimirum cum perfecta notitia, & examine privilegii, circumstantiarum, caeterorum ad ejus conditionem spectantium, illud confirmatur. Indicat etiam privilegium confirmari ex certa scientia, quando illius tenor ponitur in confirmatione. Confirmatio in forma communi non revalidat privilegium invalidum. Tract. 18. cap. 2. nu. 68. 69. Confirmatio ex certa scientia reddit privilegium de invalido validum, restituit privilegia amissa per non usum, vel per contrarium usum, & restaurat revocata, vel quomodolibet deperdita; nisi aliqua clausula apposita haec restringat, vel limitet, num. 70. Per confirmationem ex certa scientia, & de plenitudine potestatis non restaurantur privilegia revocata per jus commune, vel per aliquod Concilium generale, nisi de tali revocatione fiat specifica & expressa mentio. Nec confirmantur privilegia, adus, vel possessio cum praedictis tertii in re gravi, nisi hoc exprimat. n. 73. 74.

42. Bisariam potest una Religio cum

alia communicare in privilegiis; nempe vel in concessis tantum, vel in concessis simul & concedendis. Confirmatis privilegiis unius Religionis, non confirmantur pro Religione cum ea communicante, nisi communicet in concessis, & concedendis; quia confirmatio est novum privilegium ad quod non fit extendit communicatio in concessis tantum. Tract. 18. cap. 2. num. 66. 77. Confirmatis privilegiis propriis unius Religionis, non censentur confirmata privilegia propria alterius, quae gaudet communicatione generali cum illa, sive privilegia sint diversa, sive eadem; etiam communicatio fit extendat ad concedenda. Probabilissimum tamen est, & fortassis etiam verius, quod supposita communicatione in concedendis, quod confirmatis privilegiis propriis unius Religionis confirmata censentur etiam privilegia aliarum cum illa communicantium. nu. 78. Non solum exalceatate Congregationi per Clementis VIII. Bullam *eius auctoritate*, &c. concessa sunt omnia privilegia omnium aliorum Ordinum, sive propria, sive per participationem communicata, non secus ac si essent nobis specialiter concessa, cum sola clausula: *dummodo Sacrosancto Concilio Tridentino, Regulae primitivae, & constitutionibus non adveniantur*. nu. 80.

CAPUT II.

De privilegiis in particulari.

CUM hucusque de privilegiis in communi actum sit, de eisdem nunc singillatim agendum est. Quia tamen de omnibus, quae ad diversos status attinent, sermonem texere res esset non parum laboriosa, & prolixa, sola in hoc capite privilegia ad Ecclesiasticos pertinentia, & ea quae sunt propria Regularium perscrutemur, his omnis de quibus ipsarum in hac summa sit mentio.

quod nequit habere effectum intentum, nisi revocatis privilegiis in contrarium. nu. 38.

37. Per Clausulas revocatorias communes non censentur revocata privilegia Regularium, vel privilegia concessa per modum contractus onerosi, aut remunerativa ex iustitia, aut fulticia aliqua casu- lula irrevocabilitatis, aut inserta in corpore juris, concessa ab aliquo Concilio generali, concessa vel confirmata a Tridentino, aut vivae vocis oracula; de quibus omnibus, ut revocata censentur, specialis mentio in revocatione facienda est, nisi aliunde constet, Principis mentem esse etiam ista revocare, tunc enim vere revocata erunt. Si revocatio fiat *Motu proprio*, & *ex certa scientia*, vel *de potestate plenitudine*, privilegia quomodocunque qualificata revocantur, exceptis iis, quae in contractu oneroso fundantur, vel quae jus tertii acquisitum graviter laedunt. Tract. 18. cap. 2. num. 39. 40. 41. Tacita revocatio tantum valet quoad ea quae novae dispositioni contrariantur; & haec nova dispositio, vel statutum debet esse ex certa scientia, & notitia privilegii, cui contrariatur. Tunc autem in revocante prioris privilegii scientia praesumitur, cum illud est insertum in corpore juris, & abique alia clausula revocatoria per talem dispositionem contrariam revocatur, licet nulla de eo fiat mentio. nu. 43. 44.

38. Ad revocationem privilegii, quae fit per legem contrariam, ea publicatio requiritur, quae pro lege est necessaria. Revocatio privilegii ab homine facta non habet effectum, quae pro lege est necessaria. Revocatio privilegii ab homine facta non habet effectum, nec irrita gesta per privilegium, nisi ad notitiam privilegii perveniat, & eique specialiter intimetur, vel per epistolam, vel per scriptum, vel per nuncium a revocante missum; nec sufficit quod privilegiius alio quocunque modo de revocatione privilegii notitiam habeat. Quando revocatum est privilegium alicujus communitatis, sufficit quod revocationis intimatio fiat corpori, nempe Capitulo,

vel ejus capiti. Revocatis privilegiis unius Ordinis non censentur revocata eadem privilegia quoad alios Ordines cum illo communicantes, etiam si per se primo illi essent concessa. Tract. 18. cap. 2. n. 48. Ut vivae vocis oracula profint pro foro externo, requiruntur saltem duo testes, qui concessioni adfuerint, & testificari possint. Revocatis privilegiis, non censentur revocata vivae vocis oracula, nisi specificentur. n. 50.

39. Per Greg. XV. & Urbanum VIII. revocata sunt omnia vivae vocis oracula non expedita per illos Pontificis Officiales, quibus de Pontificis oraculis fides praestari solebat, ut sunt Camerarii, Vicecancellarii, Notarii, &c. quibus adnumerandus est Eminentissimus Cardinalis Prothor. Tract. 18. cap. 2. num. 51. Sub dictis revocationibus non comprehenduntur illa vivae vocis oracula, quae sunt merae declarationes decretorum, vel Bullarum, aut Concilii Tridentini: nec Indulgentiae vivae vocis oraculo concessae: nec concessionem vivae vocis oraculo omnibus fidelibus primo, & per se factae, vel omnibus Ecclesiasticis. nu. 52. 53. 54. Neque revocatae censentur communicationes privilegiorum per Bullas concessorum, aut eorum confirmationes vivae vocis oraculo factae. nu. 55. Omnia privilegia vivae vocis oraculo concessa Regularibus, usque ad annum 1621. fuerunt confirmata, per varias Bullas ex motu proprio; certa scientia; & de Apostolica potestate plenitudine, & praecipue per Greg. XV. die 16. Octob. praedicti anni; & ideo transferuntur in privilegia Bullata. Per dictas ergo Bullas revocata remanserunt sola vivae vocis oraculo concessa, a die 16. Octobris 1621. ad revocatorium Urbani VIII. 20. Decembris 1631. & etiam vivae vocis oracula, quae ante annum 1621. in privilegia Bullata minime transferuntur. nu. 56. 57. 61.

40. Gregorius XV. & Urbanus VIII. in praedictis suis revocatoriis relinquerunt intacta etiam oracula, quae suum sortita fuerant effectum; sive in suo principali effectu unicum tantum habentia actum, licet

licet successive transeantem: sive unum principalem effectum cum pluribus actibus secundariis cum illo necessario connexis, & in futurum succedentibus. Quare si quis per vivae vocis oraculum obtinuit gradum Magistri; &c. aut confirmationem alicujus privilegii Bullati jam deperdit, vel per non utum extincti, tale oraculum non censetur revocatum, quia suum effectum principalem consecutum est ante revocationem. Sic etiam si quis ante revocationem Oraculorum, per vivae vocis oraculum habuit facultatem comendandi lacticia per totam quadragesimam privilegio utus est, non censetur tale oraculum revocari, quia jam habuit suum effectum principalem in actu successive transeunte. nu. 65. 67.

41. Confirmatio, (propterea ad praesens attinet) est *juris questus reboratio*. Duplex est: alia in forma communi, ut quando confirmator privilegium antea concessum, sine alio examine, aut distinctiori notitia illius; alia ex certa scientia, quando nimirum cum perfecta notitia, & examine privilegii, circumstantiarum, caeterorum ad ejus conditionem spectantium, illud confirmatur. Indicat etiam privilegium confirmari ex certa scientia, quando illius tenor ponitur in confirmatione. Confirmatio in forma communi non revalidat privilegium invalidum. Tract. 18. cap. 2. nu. 68. 69. Confirmatio ex certa scientia reddit privilegium de invalido validum, restituit privilegia amissa per non usum, vel per contrarium usum, & restaurat revocata, vel quomodolibet deperdita; nisi aliqua clausula apposita haec restringat, vel limitet, num. 70. Per confirmationem ex certa scientia, & de plenitudine potestatis non restaurantur privilegia revocata per jus commune, vel per aliquod Concilium generale, nisi de tali revocatione fiat specifica & expressa mentio. Nec confirmantur privilegia, adus, vel possessio cum praesudicio tertii in re gravi, nisi hoc exprimat. n. 73. 74.

42. Bisariam potest una Religio cum

alia communicare in privilegiis; nempe vel in concessis tantum, vel in concessis simul & concedendis. Confirmatis privilegiis unius Religionis, non confirmantur pro Religione cum ea communicante, nisi communicet in concessis, & concedendis; quia confirmatio est novum privilegium ad quod non fit extendit communicatio in concessis tantum. Tract. 18. cap. 2. num. 66. 77. Confirmatis privilegiis propriis unius Religionis, non censentur confirmata privilegia propria alterius, quae gaudet communicatione generali cum illa, sive privilegia sint diversa, sive eadem; etiam communicatio fit extendat ad concedenda. Probabilissimum tamen est, & fortassis etiam verius, quod supposita communicatione in concedendis, quod confirmatis privilegiis propriis unius Religionis confirmata censentur etiam privilegia aliarum cum illa communicantium. nu. 78. Non solum exalceatate Congregationi per Clementis VIII. Bullam *eius aedum*, &c. concessa sunt omnia privilegia omnium aliorum Ordinum, sive propria, sive per participationem communicata, non secus ac si essent nobis specialiter concessa, cum sola clausula: *dummodo Sacrosancto Concilio Tridentino, Regulae primitivae, & constitutionibus non adveniantur*. nu. 80.

CAPUT II.

De privilegiis in particulari.

CUM hucusque de privilegiis in communi actum sit, de eisdem nunc singillatim agendum est. Quia tamen de omnibus, quae ad diversos status attinent, sermonem texere res esset non parum laboriosa, & prolixa, sola in hoc capite privilegia ad Ecclesiasticos pertinentia, & ea quae sunt propria Regularium perscrutemur, his omnis de quibus ipsarum in hac summa sit mentio.

§. I.

De privilegiis qua omnibus Ecclesiasticis competunt.

43. Jure divino Ecclesiastici exempti sunt a potestate seculari, quoad res spirituales, & ea omnia, qua mere Ecclesiastica sunt; ut Electiones Praetoriam, Ordinationes, &c. Jure humano Civili, & Canonico, non autem naturali, & divino a potestate seculari exempti sunt, tam quoad personas, quam quoad omnes suas res, nec non quoad lites, & controversias, omnesque causas tam civiles quam criminales. Tract. 8. cap. 7. num. 1. 2. 6. Tenentur tamen illas leges politicas, & civiles in conscientia observare, quae illorum statui non repugnant, & hoc non vi coercitiva, sed tantum directiva, num. 14. 16. Magilltratus secularis absolute cogere non potest Clericos in casu necessitatis, ut triticum vendant, sed Episcopus ad eundem est, ut eos ad venditionem compellat; Verum ipsi Clerici mortaliter peccant, triticum, vel alia ad victum populi necessaria retinendo, vel supra communem pretium vendendo. Quod si necessitas siturgens, & periculum in mora, poterit Judex secularis triticum ex domibus Clericorum extrahere, & vendere, non quia jurisdictionem habet, sed ut necessitati satisfiat, n. 17.

44. Possunt ministri regii Clericos armis prohibitis expoliare, si ea deserant, quia licet ab Episcopo potius haec arma autem deberent; cum tamen Episcopi multoties non possint, vel ex mora ablationis saepe periculum imminet, licet cum ministris regis ipsa a Clericis auferre; non per modum punitonis, sed per modum defensionis publicae quietis, & pacis. Tract. 8. cap. 7. num. 18. Ecclesiastici oportantes contra legem aliquid extra Regnum, ut triticum, vinum, merces, &c. licet ipsi contra humani modi legem agendo, mortaliter peccent, non possunt tamen iis rebus in penam deportationis privari, & multo

minus a Judice laico puniri, sed tantum ipsis dicta deportatio impediri potest. nu. 19. Clericus in fragranti crimine inventus potest a satellitibus laici Judicis comprehendi, & ad Ecclesiasticum superiorem adduci, absque eo quod in excommunicationem incurrant, maxime si crimen sit enorme, summmodo sine ulla irreverentia, vi, aut injuria id faciant. Idem dicendum si Clericus non in fragranti crimine, sed modo cum armis prohibitis, vel mutato habitu inveniantur. num. 20. 21.

45. Potest illud celebre privilegium quod dicitur privilegium Canonis, quo Clerici ea gaudent immunitate, quoad suas personas, ut si quis suadente diabolo illos percusserit gravissimam excommunicationem incurrat, (de quo in tract. de censuris:) alio quoque privilegio fruuntur, quod scilicet non possint in carcerem conjici; puniri, judicari a magistrato seculari; & hoc ex jure tunc Canonico tum civili; & licet jus civile Ecclesiasticis non exemerit, nisi tantum quoad causas civiles, jus tamen Canonium, cui lex civilis cedere debet, eos simpliciter eximit, & in civilibus, & in criminalibus. Tract. 8. cap. 7. num. 23. 24. Si Clerici in manifestam secularis Republicae perniciem populos commoverent; communitatem pacem turbarent; contra proprium Principem vires armarient, & incitarent, nec a propriis Episcopis coererentur, poterit Princeps in tali casu contra illos agere, eos coercere, & punire, non tamen poena mortis; nam haec ad Republicae quietem necessaria non est. In aliis autem casibus minime licet Principi seculari contra Ecclesiasticos agere: ideoque non licet ei Clericum notorium grafiatorem punire, nisi postquam per sententiam Judicis Ecclesiastici talis est declaratus: nec similiter Clericum incorrigibilem antequam a Judice Ecclesiastico declaratur talis, & tradatur brachio seculari; nec Clericum sodomitam, etiam si notorius sit, sed est etiam probabile oppositum, nam Clericus sodomita per Leonem X. & S. Pium V. omni privilegio clericali privatur. nu. 27. 29.

46. In excommunicationem Bullae excommunicatoriae incidere Judex secularis de Ecclesiastico in causa criminali occulte inquirens, etiam si hoc faceret ea intentione ut processum Judici Ecclesiastico deserret. Tract. 8. cap. 7. num. 30. Clericus in Sacris constitutus incedens sine habitu clericali, & tonsura, & gravissimis se delictis immiscens v. g. homicidiis, sacrilegiis, adulteris, latrocinis, &c. non nisi a suo Praelato ter admonitus, & punitus, si non respiciat, ipso facto fori privilegium amittit, & tunc per Judicem secularem puniri potest. nu. 31. Clerici, vel Episcopi inobedientes mandatis Regis, vel alia delicta perpetrantes nequeunt a Principibus secularibus e suo Regno expelli, & tam Principes eos expellentes, quam consilarii talem expulsionem consulentes incurrunt in excommunicationem Bullae censurae, quia licet Clerici, & Episcopi Regum mandatis, quae contra Ecclesiasticam immunitatem non pugnant obtemperare debeant, non tamen ad hoc tenentur vi coactiva sed directiva; nec per hoc quod contra illa delinquant, fori privilegium amittunt. num. 32.

47. Non solum gaudent Ecclesiastici privilegio exemptionis, quoad personam, sed etiam quoad omnia eorum bona, nedum Ecclesiastica sed etiam patrimonialia, sive donata, sive empti, aut alio quovis titulo acquisita, ita ut omnino libera sint a quibuscunque tributis, impositionibus, & gabelis seculari Principi exsolvendis. Si bona non Ecclesiastica antequam ad Ecclesiasticum devenirent, habebant aliquod onus certum, invariabile ipsis annexum, ut censum, servitutem Principi debitam, onus reparandi viam, &c. haec omnia praestanda sunt ab Ecclesiastico, qui ea acquirit, quia res quaecunque cum suo onere transit; sed ad haec praestanda compelli non potest, nisi a Judice Ecclesiastico. Tract. 8. cap. 7. num. 35. 36. Non potest Judex secularis procedere contra animalia, & pecora Clericorum inventa in alienis pascuis; nu. 43. Tempore pestis aut pu-

blica necessitatis, si publica necessitas aequae praestat secularis, & Ecclesiasticis, tunc ex communi consensu utroque super hoc conventum, etiam Ecclesiastici contribuere debent. num. 45. Clerici negotiationum exercentes, quoad bona, quae emunt, vendunt, & quibus negotiantur, absque ulla praemissa admonitione sunt immunitate privati, & pro iis gabelas solvere tenentur, & ab eis licite exiguntur; quoad alia vero eorum bona, quae pure Ecclesiastica non sunt, praemissa trina admonitione, si adhuc negotiationi insistant, immunitatem amittunt, & gabelis subjiciuntur. num. 14.

48. Ecclesiasticos exemptos esse jure divino a potestate seculari quoad causas, & controversias mere spirituales, constat ex jam dictis: quantum vero ad causas civiles, jure humano tam canonico quam civili exempti sunt. Tract. 8. cap. 7. nu. 55. Omnibus praedictis privilegiis; nempe Canonis, fori, & exemptionis a tributis gaudent omnes Clerici in Sacris constituti, omnes Regulares utriusque sexus, non solum professi sed etiam Novitii, Equites quoque D. Jacobi, Alcantarae, & Calatravae; Tertiarii vero Ordinis, cujus tertiae regulae habitum assumpserunt, privilegium fruuntur, & ab Ordinario jurisdictione eximuntur, si vere collegialiter vivant, seu cum claustralibus habitent, & mulieres virginalem, seu caelibem vitam, ad vidualem expresso voto, & sub dicto habitu traduxerint; ut Sacra Congregatio Concilii Tridentini declaravit. n. 57. 58.

49. De Cleris in minoribus constitutis, vel sola tonsura initiatis sic loquitur Trid. sess. 23. cap. 6. *Fori privilegium non gaudent, nisi beneficium Ecclesiasticum habeant, aut Clericalem habitum, & consueverunt deserere alicui Ecclesiae de mandato Episcopi inserviat, vel in seminario Clericorum, aut aliqui schola, vel universitate de licentia Episcopi quos in via ad suscipiendum majores Ordines, versetur.* Si de conditionibus his conditionibus non gaudet Clericus privilegio fori, consequenter nec

privilegio canonis, & probabiliter nec privilegio exemptionis a tributis. Tract. 8. cap. 7. num. 59. 60. Ut Clericus hoc privilegio fruatur, sufficit quod titulum beneficii habeat, licet illud non possideat, nec redditus percipiat. Sufficit etiam praesimponium, vel capellaniam. num. 62. 63. Illa clausula: *habitu Clericalem* & *insuram deferens*: accipi debet disjunctive, nempe *habitu Clericalem vel insuram*; sicuti eam de mente omnium Tridentini interpretum accipit Barbosa. num. 62. Ad hoc ut Clericus non portando habitum, vel insuram amittat privilegium sui non requiritur trina praedictis Episcopi admonitio, sed sufficit quod per longum tempus non debeat. num. 65.

60. Qui Ordines minores, & habitum Clericalem assumpsit post peccatum delictum animo subtrahendi se a potestate saeculari, verius est gaudere privilegio sui. Tract. 8. cap. 7. num. 67. Licentia Episcopi ad interveniendum Ecclesiae debet esse expressa. Non sufficit quod Clericus intersit in temporalibus, sed debet deservire in spiritualibus, & pro notabile temporis spatium num. 68. Clerici conjugati, qui habitum vel insuram deserant, & alleui Ecclesiae de mandato Episcopi deserviant, si cum una sola, & virgine contraxerint matrimonium, gaudent privilegio sui tam in civilibus quam in criminalibus. num. 69. Praedicta privilegia, quae Ecclesiasticis sive jure divino, sive humano competunt, non possunt a Principibus revocari, sed neque a summo Pontifice saltem in totum, quamvis ipse in aliquo casu particulari possit Clericos potestati saeculari submittere. num. 70. Non possunt praedicta privilegia per consuetudinem oppositam deseri; sed omnis contraria consuetudo quantumvis immemorabilis, qua ministri Regii in causis, sive civilibus, sive criminalibus Clericorum se intronitunt, non consuetudo, sed corruptela censenda est. n. 73.

71. Supponimus posse Principes, Ministros Regios, & Judices laicos vim auferre, & violentia cognoscere, inipi-

ere astra, & vim vi repellere, defensionemque innocentis contra Judicem Ecclesiasticum vim inferentem assuere, quando vel non patet aditus ad Superiorem, ut ad Pontificem; Metropolitanum, vel Nuntium; vel talis recurus est difficilis, vel periculum est in mora, vel denique quando ipsi Superiores requiriti nolunt, vel negligunt defensionem innocentis assumere. num. 76. Verum minime possunt per vim violentiae causas Ecclesiasticas ad se trahere, Judicisque Ecclesiasticos compellere, ut a censuris abstineant, literaque revocent, cum non desint Judices competentes ad quos appellatio fiat, nempe ab Episcopo ad Metropolitanum, ab isto ad Primate, & a Primate ad summum Pontificem; quando ad hos aditus patet: nec ad ipsos Judices saeculares pertinet, nisi iuste, vel non Episcopus denegat appellationem, & per vim executionem procedat. Non desunt tamen plures gravissimi Auctores tam Theologi, quam iuristae id esse licere asserentes. nu. 82. 86. De privilegio celebrandi officia divina tempore interdicti, vide tract. de censuris. sect. 90. 91. 92. 93.

72. Cum privilegium immunitatis localis, non solum competat Monasterio, Ecclesiae, & domibus Regularium, sed omnibus locis sacris, hic de eo agere lubet. Immunitatis nomine illud privilegium intelligitur, quod habent Ecclesiae fidelium, & Domus Regularium, ut sint loca refugii, & quasi astra eorum, qui commisso aliquo crimine ad ipsas confugiunt ne capiuntur, in carcerem conjiciantur, vel puniantur. Hoc privilegium est tantum de jure Ecclesiastico, & civili; & contra hoc praevallere potest consuetudo. Tract. 18. cap. 3. num. 81. 82. Omnes Ecclesiae sive consecratae, sive non, & etiam nondum complete, si tamen constructio continuatur, etiamsi interdicatur, vel occultae sint, vel etiam diruta, nisi auctoritate Superioris sint penitus evertae, & sine spe reedificationis, (tunc enim desinerent esse locus sacri,) insuper Capellas, Sacristias, parietes, turres, ipsaque Ecclesiae

ecclesiae atrium, & gradus atrii, & loca supra tectum, Ecclesiastica gaudent immunitate, quae extenditur etiam ad Ecclesiae fines per passus 40. pro Cathedralibus; seu majoribus; pro minoribus vero 30. dummodo tamen hoc spatium non discontinuatur per domos saecularium, vel per viam publicam. Hoc autem spatium 40. vel 30. passuum conceditur tantum Ecclesiis extra munita Civitatis, & extra villas, & comprehendit etiam domos Parochorum, vel Clericorum intra praesimponium existentes. num. 84. 85. 86.

73. Extenditur etiam immunitas ad Hospitalia Episcopi auctoritate erecta, si in eis sit Capella, ubi divina celebrantur: nec non ad Oratoria Episcopi auctoritate constructa. Constat autem Oratorium auctoritate Episcopi constructum, cum vel ibi divina celebrantur omnibus ad ea audienda indifferenter admittis; vel cymbalum habeat super tectum, & publice pulsetur. Extenditur insuper ad cimiterium destinatum pro fidelium sepultura, sive sit Ecclesiae contiguum, sive separatum: insuper ad Tabernaculum SS. Sacramenti, & ad Sacrodotem Eucharistiam portantem, ad quem si reus confugiat securus erit. Item ad Palatium Episcopi, etiam si Episcopus abiens sit, vel mortuus, dummodo saecularibus locatum non sit. Tract. 18. cap. 4. nu. 87. Denique extenditur hoc immunitas, non solum ad Ecclesias Regularium secundum totum ambitum exteriorem, & interiorem, sed etiam ad domos, & Monasteria eorum secundum totum ambitum, qui septus est, ut comprehendit claustra, Sacristiam, dormitoria, officinas, hortos, &c. nec non & atrium, seu porticum ante Ecclesiam vel Monasterium. num. 88.

74. Omnes fideles cuiuscunque conditionis, & quantumvis gravia delicta commiserint, (exceptis infra referendis) gaudent Ecclesiastica immunitate, si ad praedicta loca confugiunt, exceptis casibus in iure expressis; & ea frui potest etiam interdictus aut suspensus, imo & haereticus, si ob alia crimina quam

haeresis capiendus est. Tract. 18. cap. 3. num. 89. Infidelis quoque, si antea peccatum delictum paratus erat converti non simulat, sed vere: tunc autem vere, & non simulat: converti velle censendus est, si ante peccatum delictum, vel conceptum Judicis timorem perit Baptismum; aut dedit signa conversionis. num. 90. Carceratus quoque, qui rupto carcere, vel qui captus a ministris ex eorum manibus evadens ad Ecclesiam confugit; secus dicendum de illo quem ministri, per locum sacrum transendo ducerent ad carcerem. num. 91. Clericus, & Religiosus, ex rationabili, sepe communi, & recepta consuetudine non prodest immunitas comparatae ad suos Praelatos Ecclesiasticos. nu. 92. Prodest tandem immunitas debitoribus, & etiam negotiatoribus, ne dum innocenter, sed & fraudolenter decodis. num. 93. 95.

75. Immunitate non gaudent publici latrones, viarum graffatores, depopulatores agrorum: illi qui homicidia, vel mutilationes in Ecclesia, vel ejus cimiterio committunt, sive extra existentes occidunt, aut mutilent intra existentem; sive intra existentes extra existentem; proditorie proximum suum occident; sive intra existentes extra existentem; qui occidit incautum, nisi tale praevenerint, aut praecavere debentem, qui aliquem veneno perimit, mater filium intantem occidens, aut abortum procurans; secus vero qui inimicum suum dormientem, vel a tergo, vel per insidias occidit; quia qui inimicum habet, illum cavere debet, vel affassinus, qui scilicet pecunia, aliove pretio conducti Christianum occidunt, etiam si pretium solatum non sit; & comprehenduntur etiam mandantes, etiam morte non secuta, & etiam defendentes, recipientes, vel occultantes assassinos, si te cognitos ut tales: Haereticus in causa haereticis, defendentes, adiuvantes; & denique rei laesae Majestatis in personam supremi Principis, quocunque modo offendantur, percussione, vulneratione, carceratione, infuscatione, conrinatione, ma-

chinatione, seditione, prodicione, &c. Tract. 18. cap. 7. num. 96. Præter dictos autem casus, nullus delinquens quantumvis gravia crimina commiserit, immunitate privatur. nu. 107.

96. Reus ad locum sacrum confugiens, in eo capi, aut inde extrahi nequit; & si violentè a quocunque extrahatur a Judice capi nequit, sed restitui debet: nec potest in loco immuni vexari, aut figari, nec ei alimenta, aliaque ad vitam necessaria impediri, aut propria bona si quæ secum tulit auferri possunt, dummodo non ibi talia alportaverit in præjudicium creditorum; quia in tali casu ea bona ponenda essent in loco non immuni. Tract. 18. cap. 3. nu. 109. 110. Non potest Judex sententiam contra reum in loco immuni existentem prolatam executioni mandare: videtur tamen consuetudine receptam, quod possit Judex eum inquirere, & citare & si non compareat, tanquam in absentem sententiam proferre. Extractus de loco immuni, eidem restitui debet, vel saltem alteri loco immuni æque securo. Talis autem extractio, & omnes actus ex ea secuti nulli sunt. Judici volenti extrahere restitui potest a Clericis officia claudendo, eum abscondendo, & etiam censuris, si ad se qui eam fulminare possit. num. 111. 112. 113.

97. Violatores Ecclesiasticæ immunitatis gravissimam culpam sacrilegii committunt: publica poenitentia, & pecuniaria poena per Episcopum puniendi sunt. Tract. 18. cap. 3. nu. 114. Insuper extrahens, aut extrahere tentans, & omnes adjuvantes ipso facto excommunicationem incurrit, a qua non nisi per summum Pontificem, vel per Episcopum absolvi possunt. num. 17. Regulares reum facinorosum ad Monasterium vel Ecclesiam confugiensem expellentes, non eo sine ut privilegio non fruatur, sed ex eo præcie quod sit homo inquietus, injurius, tediosus Religiosis, pacis perturbator, vel dampnum inferens, & similibus ex causis, non violant immunitatem, nec prædictas penas incurrit.

num. 118. In casibus clare exceptis potest Judex secularis, etiam inconsulto Episcopo, ex recepta consuetudine, & communi praxi reum ab Ecclesia extrahere. In dubio an sit casus in jure exceptus ad Episcopum spectat decisio. num. 121. Nequit tamen Episcopus Clericum sibi subditum ad Ecclesiam Regularem confugiensem post delictum, ab ea extrahere sine Prælati Regularis consensu, non propter immunitatem, qua Clericus non gaudet contra suum Episcopum; sed quia est in loco exempto a jurisdictione Episcopi. num. 123.

§. II.

De privilegiis Regularium.

98. Fere omnes Regulares, (aliquibus dumtaxat particulis Monasterii exceptis,) saltem ex Pontificum privilegiis sunt omnino exempti a jurisdictione Episcoporum, unde omnes Prælati Regulares habent in propriis Monasteriis, & Ecclesiis jurisdictionem pleno jure quasi Episcopalem. Est autem exemptio, de qua loquimur, quædam libertas a potestate ordinaria inferiori Papa, sive immediate subjectione ad Apostolicam Sedem. Tract. 18. cap. 3. num. 1. & 2. Talis exemptio non solum est personalis, sed etiam localis. Non lunt tamen exempti a jurisdictione Legatorum a latere, si eorum facultas, ut solet, Regularium derogat privilegiis. num. 4. Possunt quidem Regulares pro bono pacis comparere coram Ordinario si opus sit, & sua allegare privilegia; non tamen debent illa exhibere, cum id sit illam judicem constituere; sed debent ad conservatores recurrere. num. 5. Hinc privilegio exemptionis minime cedere possunt Religiosi, nec contra illud prævalere potest ulla consuetudo, vel usus. num. 7. Hoc privilegio gaudent omnes Religiosi sive viri, sive femine, etiam novitii, immo & tertiaris sub obedientia Ordinis, & habitu viventis, & vitam castitatem ducentes: famuli insuper actu

lec.

servientes, & in Monasteriis residentes, quoad Sacramentum receptionem, & censuras. n. 8.

99. Regulares sine Ordinarii licentia non possunt nova erigere Monasteria, nec recipere Ecclesias a laicis, nec libros imprimere. Tract. 18. cap. 3. num. 10. 11. Subjiciuntur etiam Regulares Episcopis, quoad restituenda novitiis nolentibus proficere ea omnia, quæ tempore ingressus fecerunt in Monasterium detulerunt; ita ut possint ab Ordinario ad id compelli. Habet etiam Episcopus auctoritatem supra dispositionem faciendam a Novitiis, ita ut nequeat fieri, nisi intra duos menses ante Professionem, & cum licentia Episcopi, vel ejus Vicarii. Etiam habet facultatem simul cum Priore, seu Prælato immediato cognoscendi de nullitate Professionis eorum, qui contra eam volunt reclamare. Habet etiam auctoritatem Episcopus, vel ejus Vicarius, aut alius ab eo deputatus explorandi virginis ingressuræ, aut professuræ in Religione voluntatem, an sponte, vel coacte id faciat; sed tenetur intra 15. dies postquam monitus fuerit, hoc examen pericere, ita ut illis elapsis amplius non se debeat intrinmittere, ut declaravit S. Pius V. & multoties decisum fuit. Etiam habent potestatem circa numerum monialium statuum in Monasteriis, ut in eis talis numerus, & non amplius admittatur, ut ex redditibus propriis, & contactis elemolynis sustentari possint. n. 13. 14.

60. In casibus mercedum, & miserabilium personarum possunt Ordinarii contra Regulares procedere: sub nomine autem miserabilium personarum veniunt viduæ, pupilli, orphani, senes decrepiti, incarcerati, diuturno morbo fatigati, puellæ pauperes, Nobiles indigentes, peregrini, & similes. In istorum ergo causis civilibus Regulares extra Monasterium degentes, coram locorum Ordinariis conveniri, & ad solvendum debitum cogi, & compelli possunt. Sed extra Monasterium degere non intelliguntur, qui causa predicationis, Confessionis, aut alterius negotii extra

existunt, sed qui permanenter per multum tempus extra Monasterium degunt sine licentia suorum Prælatorum: & contra hos potest etiam Ordinarius procedere, ratione delicti, aut contractus extra loca exempta factorum, vel rei sitæ extra illa. Regulares autem, qui degunt sub regulari observantia, hoc est cum dependentia a correctione, & visitatione suorum Prælatorum, sive intra, sive extra claustra, & de prædictis causis, aut ratione rei sitæ, vel contractus, vel delicti nequeunt coram Ordinariis conveniri. Tract. 18. cap. 3. num. 15. Subjiciuntur etiam Regulares exempti Ordinariis quoad Processiones, ita quod personaliter vocati ab Episcopo per Clericum, vel nuntium ad eos milium cum designatione horæ ad Processiones publicas ire tenentur ex decreto Tridentini, exceptis Carthusianis, & Camaldulensibus eremitis, & illis quorum Monasterium ultra dimidium miliare a Civitate distat: iis quoque exceptis, qui post Tridentinum privilegium habuerunt non emendi, prout habent Carmelites exalcati ex privilegio Clementis VIII. & Pauli V. Et qui ex consuetudine legitima non tenentur, seu exiuntur: Nomine autem Ordinarii veniunt etiam Abbates jurisdictionem quasi Episcopalem habentes, & alii Ordinarii Ecclesiarum Collegiarum. n. 16. 17.

61. Regulares sine licentia Episcopi Processiones facere nequeunt, nisi intra Ecclesiarum, vel Monasterii ambitum. Tract. 18. cap. 3. num. 18. Non prohibetur Regularibus dies festos, & jejunia in suis Ecclesiis annunciare. Possunt oblata in Missa conventuali recipere, & pacem populo dare. Possunt diebus festis in suis Ecclesiis Missas celebrare, ante Missam Parochialem. In propriis Ecclesiis mulieres post partum ad purificationem admittere possunt, Decedente extra Conventum Religioso, qui Parochia sacramenta ministravit, possunt Religiosi ejusdem Ordinis, & Conventus Cadaver deterrere ad propriam Ecclesiam, etiam Parochis inconsultis. Possunt in

promptis Ecclesiis predicare tempore Adventus, & Quadragesimæ, licet in Parochiali predicetur, petita tamen Episcopali benedictione. Hæc omnia ex decl. Sacræ Congr. 2. Julii 1620. Quando ad associandum corpus defuncti vocatur, servanda est consuetudo, num. 19. Regularibus non relinquentibus novitis egredientibus quicquid attulerunt: Moniales claustrorum non fervantes: Celebrantes in Oratoriis privatis possunt ab Episcopo per censuras ad obediendum compelli; locus in quocunque alio casu, num. 20. 22. Regularis ab Episcopo in aliquo ex dictis casibus sibi concessis excommunicatus, potest etiam ab Episcopo publicari, & denunciari: cæterum nisi id specialiter Episcopo in iure concedatur, Regularem a iure excommunicatum denunciare non posse, etiam si delictum notorium sit, verius est, num. 23. 24.

62. Regulares exempti non tenentur interesse Conciliis Provincialibus, aut Synodis Diocæsanis, nisi Parochi sint; & in hoc casu ad id cogi possunt. Tract. 18. cap. 3. num. 25. Religiosi exempti minime subiciuntur decretis contentis in Synodis Diocæsanis, aut in Conciliis Provincialibus; neque ad eorum observantiam, nisi quatenus funguntur aliquo Officio dependente ab Episcopo, ut officio Parochi, Confessarii &c. quia tunc in his que talia officia concernunt, dictis legibus subiciuntur, non tamen sub penis, vel censuris in eisdem Synodis, & Conciliis contra transgressores statutis. Similiter nec tenentur particularibus statutis, vel præceptis Episcoporum, nec ad horum observantiam possunt compelli. Tract. 18. cap. 3. nu. 27. 28. Tenentur Regulares observare festa diocæsis cum abinentia a servilibus, & cum auditione sacri, non tamen festi particularia alicujus loci, vel Parochiæ, nec festi votiva populi, licet ab Episcopo confirmata, nec festa consuetudine locorum, vel Ecclesiarum introducta, nisi consuetudo fuerit generalis omnium concessa introducta, & præscripta. Tenentur quoque servare inter-

dictum ab Episcopo sive valide sive invalide impositum, si a Matrice obtulerint, n. 30.

63. Possunt Episcopi visitare confraternitates secularium fundatas in Monasteriis exemptis, sed non illarum Capellas, vel Altaria, quamvis Altaria, vel Capella fuerint per confratres extractæ, nisi in his que concernunt administrationem Confraternitatis: quod si harum Confraternitatum Præfatus fuerit Religiosus, hunc Episcopus visitare non potest. Confraternitates autem proprias Ordinis ut Rosarii, Scapularis B. V. de Monte Carmelo, Cordiæ &c., quamvis seculares ad illas concurrant, Episcopus visitare non potest. Tract. 18. cap. 3. num. 30. Non possunt Episcopi visitare personas, aut Monasteria exempta, imponere aliquod onus, vel examinare, aut in aliquo ad regimen temporale, vel spirituale illorum se intrinseque, neque Ecclesias illorum, vel Capellas, aut confraternitates proprias Religionis visitare, nec tabernaculum SS. Sacramenti invadere. In casu autem quo Regulares in suis Ecclesiis res indecentes haberent, aut res prohibitas permitterent, posset per Concilium Provinciale illas visitare, & etiam censuris contra eos procedere. n. 31.

64. Non potest Episcopus visitare Ecclesias Parochiales Secularium subditas Regularibus, & Monasteriis junctas, que administrantur per Parochum Religiosum, nec istum punire etiam pro defectibus ad ministerium Parochiale pertinentibus; sed in omnibus, & per omnia subiectæ sunt suis Prælati, a quibus possunt, & debent visitari. Possunt tamen Episcopi visitare Ecclesias parochiales, que sunt extra Monasteria, si Ecclesia non sit juncta, vel annexa Monasterio, sed plene subiecta Episcopo, etiam si Religiosus illi inserviat, & ipsum punire poterit ob defectus sui officii, non vero ob delicta personalia: puniri autem debet juxta regulas Religionis, ac si delictum intra claustra commissum fuisset. Tract. 18. cap. 3. num. 34. Possunt etiam Episcopi visitare quascunque Ec-

clesias, quamvis Conventibus sint annexæ, si per Sæculares Parochos administrantur, & præcipere totum id quod pertinet ad Sacramentorum administrationem, vel ad ipsas Ecclesias, tam in spiritualibus, quam in temporalibus. Ecclesias quoque Parochiales subditas Conventui qui est caput Religionis, nisi cum Monasterio sint incorporatæ, vel in illis habeat Generalis jurisdictionem quasi Episcopalem, vel per Religiosos administrantur; Excipiuntur Ecclesiæ, & Parochiæ Conventibus subiectæ, que nullius sunt Diocæsis, istæ enim ab Episcopo visitari non possunt. num. 35.

65. Non possunt Episcopi, nisi in casibus a iure illis expresse concessis procedere aliquo modo contra Regulares exemptos, formando contra eos processum, citando, examinando eorum mores, & vitam: & hoc tunc ex vi exemptionis, tum etiam quia Pontifices id in specie pluries Regularibus concessere, & præcipue Clem. IV. & Sixtus IV. qui sub gravissimis penis, & censuris ipso facto incurritis prohibent, quod Ordinarii se intromittant in causis Religiosorum, eos citare, contra ipsos processum formare, aliumve actum jurisdictionis exercere, exceptis que ipsis in iure conceduntur; irritum, & inane reddendo quicquid in oppositum facere attentaverint, etiam si id facere pretenderent, eo quod Prælati Regulares essent negligentes in suorum subditorum punitione; hoc enim pertinet ad eorum Prælatos superiores, scilicet Provinciales aut Generales. Verum ex cap. quarto. *De officio Ordinarii*. Possunt Prælatorum negligentiam supplere, Apostatas, & fugitivos capiendo, ut eos ad suos superiores remittant. Tract. 18. cap. 3. num. 43.

66. Possunt Episcopi juxta Tridentinum procedere contra Regulares exemptos, qui extra claustra degentes delinquant, & contra eos qui intra claustra degentes, extra illa cum scandalo populi notorie delinquant, si instante Episcopo, intra tempus ab eo prænitum, a Superiore non fuerint severè puniti,

Attamen extra claustra illi soli degere censentur, qui ad longum tempus extra Monasterium sui, vel alterius Ordinis absque licentia, & dependentia a suis Prælati morantur, habentque extra illud quasi domicilium ex aliquo particulari indulto, & non subiciuntur communi correctioni, & visitationi suorum Prælatorum, vel etiam illi, qui licet cum licentia, ita tamen longe a Monasterio distant, ut nec visitari, nec nisi post longissimum tempus a suis superioribus puniri valeant. Extra hos casus si Archiepiscopi, Episcopi, Judices &c. etiam ratione delicti, vel contractus, vel rei de qua ageretur, prædictas personas exemptas utriusque sexus in aliquo perturbare præsumpserint, ipso facto excommunicantur, nec possunt absolvi nisi a Romano Pontifice, vel in articulo mortis; & quicquid attentatum fuerit, irritum, & inane declarantur. Ita ex pluribus privilegiis. Tract. 18. cap. 3. nu. 44. 46. 47. 48.

67. Non potest Episcopus ex vi prædictæ facultatis sibi a Tridentino concessæ procedere contra Prælatum, etiam extra claustra delinquentem; quia iurisdictione in dictis duobus casibus ipsi data contra Religiosos, cum sit odiosa, non extenditur ad Prælatos. Ut Episcopus possit ex vi decreti procedere contra Regularem extra claustra delinquentem, debet delictum esse notorium notoriæ facti, Regularem in propria Ecclesia notorie delinquentem punire non potest, quia intra Monasterium deliquisse censetur. Antequam Episcopus in secundo casu contra Regularem procedat, debet bis, vel ter monere delinquentis superiorem, ut cum severe puniat, quod si ille non fuerit, procedere potest. Tract. 18. cap. 3. num. 49. Regularis nunc de facto exempti sunt a decimis, nequum personalibus, sed etiam prædialibus tam prædiorum, & possessionum propriarum, live eas propriis manibus colant, sive propriis cum pluribus colli faciant, aut per suos colonos quam possessionem, & prædiorum conductorum ab ipsis, vel in Emphytheutim acceptorum. num. 72.

Hoc

Hoc privilegio gaudent etiam Moniales cuiuscunque Ordinis, nec non & Milites S. Joannis Hierosolymitani. num. 78. 79.

68. Quidquid fit de jure antiquo, & de privilegiis olim concessis, tria his temporibus pro novorum Monasteriorum erectione omnino servanda sunt, quae decernuntur a Concilio Tridentino, Clem. VIII. & Greg. XV. quae ab Urbano VIII. & Sacra Congr. fuerunt renovata, ampliata, & omnino servari iussa. Primum est, quod in erigendis novis Monasteriis debeat Episcopi licentia praecedere, in cujus Diocesi construenda sunt; & hanc concedere potest etiam Episcopus electus, & confirmatus, licet nondum consecratus. Secundum est quod priusquam haec licentia concedatur, vocentur, & audiantur aliorum Conventuum Piores, seu Procuratores, alique in ea Civitate, vel loco interesse habentes, & consuet novum Monasterium, sine aliorum detrimento commode sustentari posse. Tertium quod novam non construat Monasterium, nisi in eo ex redditibus, & consuetis elemosynis, detrahit detrahendis, commode duodecim Religiosi alii possint. Monasteria autem post annum 1625. recepta, vel recipienda, in quibus 12. Religiosi ut supra sustentari, & inhabitare non poterunt, & actu non habitaverint, Ordinarii loci visitationi, correctioni, & omnimode jurisdictioni subiecta intelligantur. Tract. 18. cap. 3. num. 126. 127. 129. Si sit probabilis spes quod elemosynae, & redditus brevi augerentur, admitti poterit fundatio Monasterii ab initio non habentis redditus, & elemosynas sufficientes ad alendos duodecim Religiosos. num. 130.

69. Si Episcopo consiterit novum Monasterium aliis nullum praedictum alaturum, Praelatis aliorum Ordinum minime convocatis, licentiam dare poterit. Immo ad construendum Monasterium, cujus victus, & vestitus ex solis reditu-

bus habeatur, sola Ordinarii licentia sufficit. Si alii Regulares erectioni novi Monasterii absque ratione, vel (quod absit) ex mala voluntate contradicant, poterit Ordinarius licentiam dare, non expectato eorum consensu. Tract. 18. cap. 3. num. 131. Sub dictis conditionibus, & prohibitionibus non comprehenditur Hospitia, & maxime si Religiosi ibi degentes, nec Campanas habeant, nec elemosynas quarant, nec Missas recipiant, nec Ecclesias habeant in quibus publice celebrent. Pro secundo requisito notandum, quod debet Episcopus convocare non solum Praelatos Regulares illius loci, sed etiam Monasteriorum intra quatuor miliaria distantium. num. 132. 133. Eadem forma cum tribus conditionibus assignatis servanda est in erectione novi Monasterii Monialium, & insuper prohibetur ne extra Urbes, vel oppida Monasteria Monialium construantur. n. 134.

70. Per privilegia cannarum certa distantia praescribitur inter novam Monasterium erigendum, & ea quae jam erecta sunt: ista autem distantia dimetri debet a janua Ecclesiae antiquae ad januam aenuo aedificandae, licet aliunde horti essent contigui. Clem. IV. concessit Minoribus ne quaecunque alia Religio in paupertate fundata possit Monasterium aedificare intra spatium (*) 300. cannarum per acrem mensurandum, ubi loci dispositio rectam mensuram non permittat. Item concessit Carmelitibus, ut in *Mari Magno* habeatur, ne alii Ordines Mendicantes Monasteria, vel Ecclesias aedificare possint intra spatium 140. cannarum: quod Sixtus IV. ad Ordines etiam non Mendicantes extendit. Urbanus IV. concessit Cisterciensibus ne ulla aedificia construi possent intra unum miliare ab Abbatis, & locis eorum. Sixtus IV. pro Carthusianis statuit, ne ulla Religio aedificium construeret, vel possessiones acquirere possit intra dimidiam leucam a terminis possessionis eorum.

ram. Sed Minimi privilegium habent, fundandi etiam intra spatium 140. cannarum a Monasteriis aliorum Ordinum: Quod etiam Societas Jesu obtinuit ex privilegio Greg. XIII. Tract. 18. cap. 3. num. 137. 138. In omnibus praedictis privilegiis datur communicatio. Licet in Civitatibus praedicta privilegia non sint in usu; nihilominus si Regulares, quorum interest velint reclamare allegando praedicta privilegia omnino audiendi sunt. n. 139. 140.

71. Sine licentia Summi Pontificis ex jure antiquo requisita, possunt Praelati Regulares transferre Monasteria fundata in locis sterilibus, & iniquis, vel saluti, aut eorum observantiae minus idoneis, & proportionatis ad alia loca magis idonea cum suis redditibus, fructibus, & omnia bona secum ferre, Calices, paramenta, & quaecunque in priore Monasterio habebant materiam quoque aedificiorum, ligna, lapides, &c. & vendere aedificia, & fundum, exceptis Ecclesiis, absque eo quod Episcopi in hoc se ingerere possint. Monasteria autem, & loca Regularium derelicta non debent in habitacula secularium converti, ab ipsis gubernari, vendi, vel in profanos usus redigi, nisi ex magna aliqua necessitate, & rationabili causa cum consensu Episcopi si fiat. Nunquam tamen in usus sordidos commutanda sunt. Monasterium de uno loco in alium translatum retinet, & locum desert omnia sua jura, exemptiones, & privilegia quae in priori loco habebat. Tract. 18. cap. 3. num. 141. 142. Si translatio fiat deleto uno Monasterio, & aliud erigendo in alia Civitate, vel Oppido, ea omnia servanda sunt, quae ut supra in novis fundationibus praecipuntur; secus si translatio fiat de uno in alium locum intra, vel prope eandem civitatem, vel oppidum. num. 143. 144.

72. Possunt etiam Regularium Generales ex privilegio Sixti IV. Urbani VIII. & Sixti V. absque licentia Papae jure communi antiquo requisito, Conventus tenues derelinquere, vel suppressere, eorum bona transferendo cum oneribus annexis ad Conventus majores: in casu autem quo Monasterium aliud desideratur, & Religiosi illius ad aliud Monasterium transferant, bona Monasterii derelicti acquiruntur Monasterio ad quod Religiosi transferuntur. Si contingat Monasterium penitus destrui, & Religiosi peste, bello, aliave ratione omnino extingui, talis Monasterii bona subjacent liberae dispositioni Sedis Apostolicae. Tract. 18. cap. 3. num. 146. Monasteria, quae a Civitatibus, vel Oppidis concessa sunt Regularibus, si deserantur, in manibus Ordinariorum dimittenda sunt; secus Monasteria, quae ipsi Regulares elemosynis, vel propriis redditibus construxerunt, vel acquirerunt; nam haec, (servata solemniter pro alienatione immobilium requisita) vendere, commutare, & alienare possunt. Monasteria quoque sunt juripatronatus alicujus Patroni, ratione fundationis, constructionis, aut donationis, si Patronus retinuit sibi jus disponendi de iis in casu derelictionis, ad ipsum pertinet de eis disponere. num. 147.

73. Regulares sine nova Ordinarii licentia, vel aliarum Religionum consensu ad Monasteria, sive coaete, sive ex metu injulite incusso, sive sponte ab ipsis derelicta redire possunt; secus si novum aliquod praedictum, quod prius non aderat, aliis Monasteriis inde preventorum esset, tunc enim nova Ordinarii licentia, atque Regularium consensu opus esset. Tract. 18. cap. 3. num. 148. Possunt Praelati Regulares ex diversis privilegiis, quando ob tenuitatem reddituum, vel elemosynarum defectum, vel temporum inopiam in aliquibus Monasteriis commode, & religiose degere non valent, unum alteri unire, & incorporare cum omnibus suis redditibus, & proventibus; & hoc sine ulla Episcopi licentia, immo etiam sine consensu, vel beneficio Patronorum; dummodo de redditibus Monasterii uniendo constituat Capellanus, qui exequatur onera a Patronis fundacioni annexa. num. 150. Bona Monasteriorum Monialium, quae

¶

(*) Canna habet pedes geometricos 9. $\frac{1}{4}$

omnino destituuntur, & ipsa Monasteriorum edificia applicanda sunt Monasteriis Fratrum, quibus ipsa Monasteria subiecta erant, ita ut libere de ipsis disponere possint; dummodo tamen Oratoria, & Ecclesie in profanos usus minime convertantur, sed ibi divina aliquando celebrentur. n. 151.

74. Omnes Regulares utriusque sexus habent a Sede Apostolica facultatem nominandi, ac designandi Iudices conservatores, qui ipsorum publicent privilegia, ac eisdem Religiosis efficacis defensionis praesidio assistant, & faciant eos gaudere in eorum privilegiorum pacifica possessione, non permittentibus per alios quocumque molestari, & adversus molestatores per censuras procedendo, invocato etiam si opus sit auxilio brachii secularis. *Est autem conservator Iudex a Papa delegatus ad tuendos Regulares ab iniuria illorum bona, iura, & privilegia defendendo.* Tract. 18. cap. 3. num. 152. Conservatores electi a Regularibus, (nisi Religiosi sint,) tenentur sub peccato mortali hoc munus acceptare ob speciale mandatum Summorum Pontificum, qui id ipsis praecipunt sub gravissimis poenis, scilicet excommunicationis, & suspensionis Papae reservatae. num. 154. Semel designato Conservatore pro una causa non potest alius pro eadem nominari, nisi gravi causa urgente. nu. 155. Licet Iudex conservator utpote delegatus, de iure communi subdelegare non possit, id tamen potest ex pluribus privilegiis, per quae ipsis conceditur facultas, ad delegandam suam jurisdictionem, & auctoritatem aliis habentibus conditiones pro Conservatoribus requisitas. n. 156.

75. Morte Pontificis non expirat Conservatoris facultas; quia Conservatores eliguntur virtute concessionis factae Religiosis. Tract. 18. cap. 3. num. 157. Quando Conservator adhibere possit Assessorem in cognoscendis causis Regularium, vide in Bulla Greg. XV. *Sandissimus* l. 1621. Praelatus cum suo Capitulo de iure communi potest Iudicem Conservatorem eligere: immo ex variis

privilegiis possunt omnes Praelati, nec non omnes Religiosi particulares nominare sibi Iudicem conservatorem. num. 159. Omnis persona in Ecclesiastica dignitate constituta potest eligi in Iudicem conservatorem: *Est autem dignitas administratio cum jurisdictione: ad differentiam Personatus, qui est praerogativa, sive praecedentia sine jurisdictione.* Possunt etiam eligi Canonici Cathedralium, Regularium Superiores, ac etiam Definitores. Ultra praedictas qualitates iuxta Constit. Greg. XV. praecitatae debent, qui eligendi sunt, esse ex iis qui designati sunt Iudices Synodales, aliter eorum electio, & acta nullius sunt valoris. num. 161. 162. Nemo potest esse conservator sui Conservatoris. num. 163.

76. Modo Regularium Conservatores solum cognoscere possunt de illis causis, in quibus Regulares rei fuerint, & de iis in quibus actores fuerint quoad iniurias tantum, & manifestas violentias illis illatas: Illa autem dicitur manifesta iniuria, quae per facti evidentiam ita notoria est, ut examinatione non indigeat; aut per multos testes clare, & certitudinaliter probari possit, ita ut negari non valeat: *Violentia vero dicitur iniuria cum vi, & impetu personis, vel rebus facta.* Tract. 18. cap. 3. num. 173. Non possunt Conservatores suum munus exercere cum a Civitatibus, vel Diocesis, in quibus deputati sunt, absint; poterunt tamen tunc alteri existenti in loco, in quo deputati sunt, suum officium delegare. num. 174. Possunt Regulares coram Conservatoribus suis agere contra eos, qui ipsis Regularibus debitum certum, & liquidum solvere nolunt; hoc enim est iniuria certa, & manifesta. num. 175. Ut Conservator procedere valeat, necesse est quod ante omnia appareat, injuriam, seu violentiam fuisse manifestam, & notoriam; quod si hoc non constet, poterit summarie rem examinare, & si opus sit, testes ad testificandum cogere, & si eam notoriam reperiat, in iudicio procedat, sin autem, se Iudicem incompetentem pro-

pronunciet, num. 177. Conservator scienter excedens munus suum, & metas sine jurisdictionis, incurrit suspensionem ab officio Conservatoris per annum; sed ab hac poena excusat etiam ignorantia causa. Reus, vel actor inducens conservatorem ad excedendum, secuto effectu, excommunicationem incurrit, a qua non nisi satisfacta parte de expensis, absolvi potest. Impedientes, vel molestantes Conservatores ne suum officium exercent, incurrit excommunicationem, vel suspensionem, prout ipsi elegerint. n. 178.

77. *Sepultura Ecclesiastica est locus consecratus in Ecclesiastico cimiterio factus, in quo corpus catholici requiescit.* Nomine cimiterii veniunt etiam Ecclesiae, Capellae, Claustra, & omnia loca consecrata, aut benedicta, & ad fidelium sepulchrum Ordinarii designatione deputata. Si quis autem alibi sepeliatur, habebit quidem sepulchrum, sed non Ecclesiasticum sepulchrum. Tract. 18. cap. 3. num. 180. Sepulchrum vendere ratione benedictionis, aut consecrationis, est simonia de iure naturali, & divino; eam vero vendere ratione soli, seu terrae, est simonia de iure Ecclesiastico. Licet tamen pro ea stipendium accipere titulo elemosinae, vel pro consecratione titulo honorarii plus accipi potest: insuper vendi potest perpetuum jus sepulchri. Deficientibus heredibus, seu successibus Fundatoris Capellae, seu emptoris sepulchri, jus illius extinguitur, & redit dominium ad Ecclesiam: non sunt tamen delendae inscriptiones, & insignia Fundatoris, seu Emptoris. Tradita alicui Capella, vel Sepulchro cum pacto, ut nullus alius ibi sepeliatur, & stipendio recepto, nullus alius in tali loco sepeliri potest, nisi in casu quo defunctus sepulchrum proprium non haberet, nec daretur locus omnibus communis. n. 181. 182.

78. Quilibet sive vir, sive mulier cum ad pubertatem pervenerit potest sibi sepulchrum eligere ubicunque voluerit, etiam si servus sit, aut sub patria pote-

state constitutus. Tract. 18. cap. 3. nu. 183. Electio sepulturae probari potest, vel oretenus per duos testes de auditu, vel per scripturam propria manu, aut per duos testes subscriptam. num. 184. Qui abique sepulturae electione moritur, sepeliendus est in sepulchro majorum suorum, si habeatur; sin autem, in Parochia, in qua recepit sacramenta. Si pater & avus sint in uno sepulchro, & reliqui majores alibi, cum patre, & avo sepeliendus est. Si pater sit in hoc sepulchro, & reliqui majores in alio, cum his sepeliri debet. Si pater sit in uno loco sepultus, avus in alio, & pro-avus in alio, sepeliendus est in sepulchro patris si consuetudo sit talis, sin autem, in Parochia, quia majorum non censetur habere sepulchrum. Uxor quae mortuo marito abique electione sepulturae decedit, cum ultimo marito sepelienda est, etiam si ad paternam domum transierit: si vero ante maritum decedat consuetudini standum est. Si nulla adit consuetudo, sepelienda erit, ubi maritus sepeliri velle significaverat, quod si non significavit, in Parochia sepeliatur, nisi proprium sepulchrum habeat. num. 185. Filii naturales abique electione sepulturae decedentes, nisi in dignitate sint constituti, in sepulchro patris sepeliendi sunt: spurii vero in sepulchro matris, nisi femina sit illustri: adoptivi vivente patre, in sepulchro adoptantis sepeliuntur, post obitum vero eius, in sepulchro patris naturalis. Qui nec majorum habent sepulchra, nec sepulchrum elegerint, in Parochia in qua receperunt sacramenta sepeliendi sunt. Episcopi alicui Ecclesiarum Praelati nisi elegerint sepulchrum, in Cathedrali eorum Praepositi sunt, debent sepeliri. Peregrini si non habeant majorum sepulchra, vel nequeant ad illa deferri & non elegerint sepulchrum, sepeliendi sunt in Parochia, ubi illis administrantur sacramenta. n. 186.

79. Qui alicubi recreationis, aut negotiationis causa existens decedit, non in loco ubi decedit, sed ubi domicilium habet sepeliri debet, si ad eum abique

periculo asportari valeat. Episcopi, alii- que Ecclesiarum Prælati, nisi elegerint sepulturam, in Cathedrali cui præpositi sunt: Clerici majorum sepulera non habentes, in Ecclesia, ubi sunt beneficiati. Peregrini si nec sepulturam elegerint, nec habeant majorum sepulturam, vel ad eam deferri nequeant, sepeliendi sunt in Parochia, a qua Sacramenta receperunt. Tract. 18. cap. 3. num. 186. Religiosi eligere sibi nequeunt sepulcrum, sed in Monasterio, in quo moriuntur sepeliendi sunt. Si extra Monasterium decedant, & ad illud possint deferri ad illud deferendi sunt, etiam Parochis inconsultis. Quod si moriantur remoti a Monasterio, non electa sepultura, sepeliuntur in Ecclesia Parochiali: & in tali casu tenetur Monasterium solvere expensas pro talis Religiosi sepultura factas. Novitiam possunt sibi eligere sepulturam extra Monasterium; sed si non eligant, in Monasterio sepeliendi sunt, etiam si moriantur in domibus parentum, vel alio loco, ad quem retento habitu, & cum licentia Superioris, curationis, vel alterius rei causa devenerint. n. 187.

80. Servi familiares, vel commensales Religiosorum decedentes, non electa sepultura, sepeliendi sunt in Monasterio, etiam repugnantibus Parochis, prout ex variis privilegiis. Necessè est autem ut acta interviant, in Monasterio resident, & sub obedientia vivant. Et ex dictis privilegiis possunt talibus famulis omnia sacramenta ministrare, quæ a Parochis ministrantur, excepto Baptismo, & Matrimonio. Tract. 18. cap. 3. num. 188. Prælati Religionum nequeunt extra suam jurisdictionem sibi sepulturam eligere: bene vero intra suam Religionem, & intra suam respectivè jurisdictionem; nempe Generalis in quocunque Conventu totius Ordinis: Provincialis in quolibet loco sui Monasterii. num. 189. Mortaliter peccant Parochi, aut Religiosi, qui aliquem sepelire audent in sepultura, in qua non debet ex iure sepeliri, ob damnum, & injuriam illatam Ecclesie, cui debebatur illud cadaver: & tenentur restituere corpus si

petatur, & omnes proventus ex funere provenientes. n. 190.

81. Gravissimas penas in jure statutas incurrunt inducentes aliquam ad jurandum, votendum, vel promittendum, quod in ejus Ecclesia eligat sepulturam, vel ad immutandam electam. Nec peccant, nec has penas incurrunt qui simpliciter alium inducunt ad eligendam suam Ecclesia sepulturam, absque juramento, voto, vel promissione sub fide data: nec qui inducunt ad eam eligendam in testamento, vel codicillo, quia hoc non est votum, aut juramentum; neque qui induceret etiam cum voto, vel juramento ad eligendam sepulturam in aliena Ecclesia, non vero in propria: nec laici, aut conscripts inducentes etiam cum juramento, aut promissione aliquem ad eligendam sepulturam in suis Ecclesiis, quia jura solum loquuntur de Clericis, aut Religiosis: nec Clericus aut Religiosus inducens etiam cum voto &c. ad eligendam sepulturam in Ecclesia, in qua eligens alius de jure sepeliendus erat: Incurrunt autem dictæ penæ secuto voto &c. licet non sequatur effectus sepulture. Tract. 18. cap. 3. num. 191. Corpora jam sepulta exhumantes ut ea expolient, gravissimum peccatum committunt; ad restitutionem tamen eorum quæ abstulerint non tenentur, quia pro derelictis habentur. Sepulera injungentes, deformantes, cadavera expoliantes, infamiam, & consequenter irregularitatem incurrunt. Possunt Prælati Regulares de consensu eorum ad quos cadavera spectant in suis Ecclesiis sepulta, ea ad alium locum transferre, etiam inconsulto Episcopo; & etiam licentiam dare ut a Curia seculari inspiciantur in ordine ad Processum. n. 192.

82. Ecclesiastica sepultura privantur omnes infideles, Pagani, Judæi, heretici, & horum fautores, &c. Apostata a fide schismatici, publici excommunicati excommunicatione majore, nominatim specialiter interditi; & quilibet alius in loca generaliter, vel specialiter interdicto. Item seipios occidentes ex industria ob desperationem, vel iracundiam,

nam, nisi ante mortem signa dederint penitentiae; scus qui ex insania, vel alia passiva rationem penitus absorbente: Quæ nisi evidentiissime constat aliter seipsum ex desperatione, vel iracundia occidisse, & penitentiae signa non dedisse, sepultura Ecclesiastica privandus non est. Item morientes in duello, licet penitentiae signa dederint, & comprehenduntur non solum provocantes, sed etiam duellum admitrentes, in his tamen casibus, in quibus licitum non est: dummodo tamen in ipso conflictu decesserint; scus vero si post conflictum, aut extra locum duelli cum signis penitentiae obierint. Item manifesti, & publici peccatores absque penitentiae signis decedentes in quocunque genere peccati: Dicitur autem manifestus peccator, cujus grave peccatum constat confessione ipsius, vel evidentiæ facti quatenus mali, quod nullo modo potest interpretari, nisi sub ratione mali, & notorium est majori parti Urbis, etiam delictum semel tantum commissum sit. Tract. 18. cap. 3. num. 193. &c.

83. Privantur quoque Ecclesiastica sepultura ii qui semel in anno propria peccata conserint, & etiam in Paschate Eucharistiam sumere, notorie, & absque probabili excusatione omittant, si absque penitentiae signis obierint: scus qui in anno alterum ex dictis duobus sacramentis sumperint. Denique Ecclesiastica sepultura privantur pueri etiam Christianorum nondum baptizati: scus dicendum de infantibus mortuis existentibus in utero matris defunctæ, quia non censentur ab ea moraliter distincti: & de catechumenis, quia præsumitur eos habuisse baptismum in voto, si per eos non fuit, quominus baptizarentur. Tract. 18. cap. 3. num. 200. 195. Defunctos in casibus prohibitis in loco sacro sepelientes mortaliter peccant; & cadaver defuncti, si ab aliis discerni possit, exhumandus est. Insuper qui scienter, & temere sepelire præsumperint in loco sacro hæreticos, eorumque credentes, fautores, &c. excommunicationem majorem incurrunt, a qua absolvi non possunt nisi idoneam satisfac-

tionem dederint, & cadavera eorum propriis manibus extraxerint, & proscierint. Qui vero defunctum in loco interdicto, vel nominatim interdictum, vel publice excommunicatum, vel usurarium manifestum in loco sacro sepeliverint, excommunicationem pariter incurrunt, a qua absolvi non possunt, nisi arbitrio Diocesani satisfactionem dederint competentem. Sive res certa, sive dubia sit, nemo Ecclesiastica sepultura privandus est, nisi prius per sententiam Episcopi constat defunctum talem penam mereri. Si cadaver sit alicujus Religiosi ad ejus Superiorem localem pertinet ferre sententiam. n. 202. 203. 204.

84. Liberum est omnibus fidelibus sive Clericis sive laicis eligere sibi sepulturam in Ecclesiis Regularium. Quod si non elegerint, habeant tamen ibi sepulturam suorum majorum, in ea possunt Regulares ipsos sepelire, sive cum habitu Religiosis, sive absque eo. Tract. 18. cap. 3. nu. 205. Peccant mortaliter Parochi peccato simoniae & injustitie, si plus exigant pro associandis corporibus defunctorum ad Ecclesias Regularium, quam si ad Parochias deferrentur, & incurrunt excommunicationem Papæ referatam. num. 206. Hæredes defuncti non tenentur vocare ad associandum corpus tot Clericos, quot Regulares, nec prius totum Capitulum quam Religiosos, nec toto interitu dare Parochi, quot Regularibus; sed possunt vocare Clericos sibi bene viros, & illis dare ceram prout sibi placeant. n. 207. Ad corpus in Parochia levandum Parochus vocari debet, & expectari, eoque præsentè, & non aliter effertur: Si vero retardare nolit, resistat, impediatur, vel retardetur; poterunt Regulares absque eo, & etiam eo contradicente levare corpus illius, qui apud ipsos sepulturam elegit, & ad Monasterium deferre; nec tenentur illud prius ad Parochialem ferre. n. 208. 209.

85. Habitus Religiosis cum quo quis sepeliendus est, non nisi a Superiore illius Conventus cujus est habitus, concedi potest. Tract. 18. cap. 3. num. 211. Officium super cadavera sepelienda in Ecclesia

clesiis Regularium omnino faciendum est ab ipsis Regularibus, vel ab aliis de eorum consensu, non vero a Parocho, vel Canonico, non obstante quacunq; consuetudine, etiam immemorabili in contrarium. Nec potest Parochus in predictis Ecclesiis, dum ibi cadavera sepeliuntur in aliquo fe intrinittere, nec ullum actum in his exercere; nec hæreses cogere, ut in Ecclesia Parochiali aliquas Missas celebrare faciant pro defuncto sepulto, vel sepeliendo; nec candelas exigere, aut alia à puerperis oblata in Ecclesiis Regularium. Ita ex pluribus decretis. Quæ dicta sunt de Regularibus, etiam de Monialibus exemptis sunt intelligenda, ita quod nullus intra earum Ecclesias, quoties cadavera defunctorum in eis sepelienda sunt, nec Canonici, nec Clerici possunt peragere officia defunctorum ac reliqua, quæ in huiusmodi ministerio exhiberi solent; sed vel ab ipsis sunt facienda, vel ab iis, quibus ipsæ Moniales id libere commiserint. nu. 212. 213. Sæcularis in Monasterio hospitans, si ibi infirmetur, & moriatur, non electa sepultura, in ipso Monasterio in quo decessit sepeliendus est: & ab illudem viaticum, & extremam unctionem recipere debet; cum Parochus intra Monasterium nullum actum jurisdictionis valeat exercere. nu. 214. 215.

86. Portio Canonica alia est Episcopalis, & est illa portio vel quantitas, quæ debetur Episcopo, & omnibus suæ Diocesis Ecclesiis ex legatis & donationibus, causa mortis quibuscunq; locis piis factis. Alia est portio Canonica Parochialis, quæ vocatur Quarta funeralis, & hæc est illa portio quæ secularium consuetudinem legitime præscriptam Parocho debetur de funeralibus; & est solum de his quæ cadaver comitantur, vel circa illud in tumulo apponuntur, vel circa Crucem deferuntur. Plura sunt Privilegia exemptionis Regularis a solutione Quartæ funeralis, intelligenda tamen juxta temperamentum positum a Concilio Tridentino: nempe quod illa Monasteria quæ ultra 40. annos ante confirmationem Tridentini solita erant solvere Quartam fune-

ralem, eam etiam in posterum solvere tenentur non obstantibus quibuscunq; privilegiis: Quod illa Monasteria quæ ultra 40. annos ante Tridentinum solita non fuerunt solvere Quartam funeralem, eam nec in posterum solvere tenentur: Quod ea Monasteria quæ citra 40. annos ante Tridentinum fundata sunt, vel post Tridentinum eam juxta sua Privilegia minime solvere tenentur. Exemptionem a solutione Quartæ funeralis concessere inter alios Nicol. V. Sixtus IV. Julius II. Clem. VII. & specialiter pro Carmelitis exalceatis Clem. VIII. & Paulus V. & peccatis mortaliter Parochi, litibus, & tumultibus Regulares exemptos cogere volentes ad Quartæ funeralis solutionem: & ipse Sixtus IV. Parochis cogentibus Regulares ad eam solvendam imposuit poenam excommunicationis, & privationis suorum beneficiorum, cum inhabilitate ad eadem, & alia in posterum obtinenda. Traç. 18. cap. 3. num. 226. 228. 230. &c.

87. Possunt Prælati Regulares cum suis subditis dispensare in omnibus penis, & inhabilitatibus contractis ob quacunq; delicta, ut privationis ab Officio, beneficio, dignitate, inhabilitatis ad illa, vocis, & loci, &c. etiam si sint reservata Summo Pontifici. Ex privil. Sixti IV. Pii V. & Greg. XIV. Possunt quoque Prælati Regulares, nempe Generales, Provinciales, Priores locales, dispensare cum suis subditis illegitimis ad recipiendas quascunq; Prælaturas, & dignitates iusta interveniente causa. Ex privilegio Clem. VIII. & Pauli V. Traç. 10. cap. 9. n. 17. Possunt Prælati cum suis subditis dispensare in omnibus legibus, & præceptis Ecclesiasticis in casibus in quibus potest inferior in lege superioris dispensare. Traç. 18. cap. 4. num. 31. In dubio an indigeat subditus dispensatione ad non recitandum Officium, ad non jejunandum, &c. vel an detur sufficiens causa dispensandi, potest Prælati dispensare, & subditus rita conscientia uti dispensatione. num. 33. Possunt etiam dispensare in regularibus observantiis, si consuetudine vel statuto Religionis non sit talis dispensa-

penlatio interdicta. nu. 35. Cause sufficiens ad licite, & valide dispensandum in regularibus observantiis sunt: magna solemnitas, utilitas maxime spiritualis, qualitas personæ, necessitas, pietas, evitatio scandali; aut offensæ personæ magnæ auctoritatis. num. 36. Possunt etiam Prælati Regulares dispensare cum suis famulis commensalibus, ut in die festo laborent; cum extraneis vero, ut in Monasterio laborent, solum dispensare possunt pro die S. Michaelis, S. S. Innocentii, & S. Silvestri, si non occurrant in Dominica. Licet ex privilegiis dispensare non valeant cum extraneis ad laborandum: ex jure tamen communi excusantur a peccato secularis, qui gratis laborant diebus festis pro Ecclesiis, pro locis piis, pro Monasteriis pauperum Religiosorum in constructione, vel reparatione, vel alio opere necessario, audita prius Missa. nu. 37.

88. Possunt Prælati Regulares per se, vel per Confessarios a se deputatos cum conjugatis dispensare in jure petendi debitum amisso per incestum in primo, vel secundo gradu consanguinitatis, vel propter votum castitatis emissum ante, vel post contractum Matrimonium; immo probabile est omnes Confessarios Regulares, etiam absque speciali deputatione Provincialis, vel Prioris in hoc dispensare posse. num. 38. Possunt Prælati Regulares suas Ecclesias, & Oratoria benedicere, eademque si sanguinis, aut seminis effusione polluta fuerint, aqua a se benedicta, si consecrata non sint, reconciliare: si vero consecrata sint, aqua ab Episcopo benedicta. Item possunt omnia paramenta saltem propria, corporalia, pallas, purificatoria, Pyxides, & alia vasa ad reponendum SS. Eucharistie Sacramentum benedicere, (iis exceptis in quibus intervenit Crisma, ut sunt calices, patenæ, aræ, campanæ, &c.) & possunt etiam aliis hæc facultatem delegare. nu. 39.

89. Regulares cuiuscunq; Ordinis predicare non possunt, sive in propriis sive in alienis Ecclesiis, nisi a suis Superioribus de doctrina, & moribus examinati,

& approbati fuerint, eorumque licentiam habuerint, etiam si Episcopi licentiam habeant; & si sine eorum licentia, & approbatione prædicent, mortaliter peccant. Et peccant etiam mortaliter Prælati qui subditos non idoneos, ac de vita, & moribus, & scientia non approbatos predicare permittunt. Traç. 18. cap. 4. num. 176. Non possunt Religiosi predicare, nisi cum licentia, & approbatione suorum Superiorum coram Episcopo se præsentaverint, & ab eo benedictionem seu licentiam petierint ad prædicandum in suis Ecclesiis, in alienis vero nisi etiam eam impetnaverint. Usus autem obtinuit quod ad prædicandum in propriis Ecclesiis licentiam petant solum pro Adventu, & Quadragesima, non vero pro aliis festivitatibus. Ad prædicandum autem in plateis, & vis publicis non debent coram Episcopo præsentari, nec ab eo licentiam petere; quia Tridentinum solum loquitur de Ecclesiis. n. 177. Ad prædicandum in propriis Ecclesiis sufficit Regularibus petitio benedictionis seu licentiæ ab Episcopo, etiam si minime obtineatur, prout expressè declaravit Sacra Rit. Congr. n. 178.

90. Juxta Bullam: *Superna*, &c. & alia: *Inferabili*, &c. positive contradicente, seu repugnante Episcopo neque in propriis Ecclesiis Regulares predicare possunt. Idem etiam dicit Tridentinum: sed tam Concilium, quam præfata Bulla intelligendæ sunt, quando ipse Episcopus prædicat: vel coram fe solemniter predicare facit. Traç. 18. cap. 4. nu. 182. Potest Parochus dare licentiam viro docto, aut Religioso ut his, vel ter in sua Ecclesia sine Episcopi approbatione concionetur. Regulares tamen pro concionibus approbati ab uno Episcopo, quando sunt transientes, seu in itinere constituti possunt in quocunq; loco predicare non contradicente proprio Parocho, & non existente Episcopo in eodem loco, num. 184. Nequeunt Episcopi concionatores Regulares examinare, sed hoc pertinet ad eorum Prælatos, num. 186. Tres sunt casus in quibus possunt Episcopi concionatores Regulares suspen-

pendere, & punire; ex Concilio Lateranensi. Primus. Si predicent miracula falsa, aut incerta. Secundus. Si predicent prophetias in Sacra scriptura non fundatas, aut a Sede Apostolica, vel saltem ab Episcopo, adhibito trium vel quatuor eruditorum examine, non approbatas. Tertius. Si predicando, de Episcopo, vel de suis Prælatibus detrahant. Alii tres casus habentur ex Tridentino; nempe si predicent propositiones scandalosæ, erroneas, vel hæreticas. nu. 188. Possunt etiam puniri ubi viget Bulla: *Inferribilis*, &c. si in Ecclesiis non suorum Ordinum absque Episcopi licentia, vel in Ecclesiis suis Ordinis non petita ejus benedictione; vel illo contradicente predicaverint. num. 190. Predicantes miracula falsa peccant mortaliter; scelus qui falsas citationes proferunt, cum mendacium circa doctrinam non sit, sed circa accidentia. Verius est concionantem in peccato mortali non peccare mortaliter, nisi ejus peccatum publicum sit. Miscentes concionibus facetas regulariter peccant venialiter. num. 193. De Regularium privilegiis ad alias materias pertinentibus, vide ubi de talibus materiis agitur.

TRACTATUS XIII.

De Sacramentis in genere, & de Baptismo, Confirmatione, & Eucharistia.

PROŒMIUM.

CUM Sacramenta juxta D. Thomam sint quedam spirituales Medicinæ contra vulnera peccati, quod est prævaricatio legis; recte post notitiam eorum que observare tenemur, agitur de Sacramentis per que vel a peccato defendimur, vel a peccato sanamur. Et primo quidem de Sacramentis in genere:

deinde singillatim de iis Sacramentis quæ ad vitam spirituales conferendam, corroborandam, & nutriendam ordinata sunt; nempe de Baptismo, Confirmatione, & Eucharistia.

CAPUT I.

De Sacramentis in genere.

1. Sacramentum est signum rei sacræ significantis homines: & hoc non ex natura rei, sed ex sola institutione divina pro toto statu legis Gratiæ. Tract. 1. cap. 1. num. 16, 21. Est signum Gratiæ sanctificantis, quæ de presenti datur in usu, vel applicatione ipsius Sacramenti recte illud suscipientibus. cap. 2. num. 31. Sacramenta novæ legis sunt septem: Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, Extrema unctio, Ordo, & Matrimonium. cap. 3. num. 1. De Fide est omnia hæc a Christo Domino fuisse immediate instituta. num. 9. Potuit ex commissione Dei communicari puræ creaturæ potestas excellentiæ, quoad substantiam ad instituenda propriæ Sacramenta, scelus vero quoad omnem perfectionem, & modum; quo est in Christo Domino. num. 22. Omnia Sacramenta novæ legis componuntur ex rebus ut materia, & verbis ut forma, tanquam partibus essentialibus, & intrinsecis: sub nomine autem rerum comprehenduntur etiam actus sensibiles, non vero natus, signa, aut scriptura, excepto Sacramento Matrimonii. cap. 4. nu. 7. 10. 11. 23.

2. Ecclesia non potest formaliter mutare materias, & formas Sacramentorum; bene vero materialiter. Tract. 1. cap. 4. num. 43. Mutatio substantialis tam materiz quam forme reddit invalidum Sacramentum; scelus vero mutatio accidentalis. Mutatio forme tunc est substantialis quando corrumpit legitimum verborum sensum; si vero illum non corrumpat, est accidentalis. Mutatio idiomatis est accidentalis. num. 50. 51. Latini

ni omnes debent in forma uti latina lingua, præterquam in Sacramento Matrimonii, in quo forma lingua vulgari exprimitur, & in Sacramento Baptismi cum confertur a nesciente latinam linguam. nu. 52. 53. Additio, vel detractio si non tollat legitimum sensum, est accidentalis: sic etiam mutatio per Synonima idem proprie significantia; si autem verba idem improprie significant, erit dubium Sacramentum. nu. 54. Mutatio significationis ab activa in passivam non tollit valorem Sacramenti. nu. 55.

3. Modica temporis interjectio, vel unus, aut alterius verbi interpositio est accidentalis. num. 57. Mutatio verborum forme in natus, & signa in omnibus Sacramentis, excepto Matrimonio, est substantialis. num. 61. Quantumcunque aliquis intendat novum errorem introducere in forma Sacramenti, si tamen retineat generalis intentionem faciendi quod Christus instituit, aut quod vera facit Ecclesia, & uratur forma contenta, absque substantiali mutatione, verum conficit Sacramentum, etiamsi id quod addit, aut omittit, falso credat esse de essentia forme. num. 67. 68. 69. Si mutatio forme fiat per verba ambigua, & æquivoca, que in uno sensu continent veram formam, scelus in alio, & ad hunc fallum sensum per ministris intentionem determinentur, nullum conficitur Sacramentum. num. 70. 71. Mutatio accidentalis notabilis, & plene deliberala est ex genere suo peccatum mortale sacrilegii. nu. 75. 76. 77. Peccat mortaliter, qui in Sacramentis conficiendis utitur forma dubia, incerta, aut etiam probabilis, relicta certa. nu. 78.

4. Dupliciter obrinetur gratia: scilicet vel ex opere operantis, ut cum datur juxta menturam dispositionis, vel merito suscipientis illam, v.g. cum quis elicit actum contritionis ut 4. & recipit gratiam ut 4. Aut si iustus elicit actum dilectionis, & recipit augmentum gratiæ juxta menturam talis actus: Vel ex opere operato, nempe virtute operis, quod jam operatum est a Christo Domino, cujus virtus in Sacramentis conti-

Part II.

netur. Tract. 1. cap. 3. nu. 1. Omnia Sacramenta novæ legis vere causant gratiam ex opere operato, necum moraliter sed etiam physice instrumenta-liter; non in tempore, sed in instanti. Tract. 22. Disp. 1. n. 11. 21. 51. 74. Falso in Sacramentorum susceptione est indispositio ad effectum Sacramenti, nempe ad gratiam in recipiente illud. nu. 85. Omnia, & sola Sacramenta impræsentia characterem, si cum fitione suscipiantur, ea recedente causant gratiam. nu. 86. 91. Gratia sanctificans dividitur in primam, & secundam. Prima est quæ infunditur in subiecto omni prolixi gratia destituito; secunda dicitur quæ supponit in subiecto aliquem gratiæ gradum, & cam auget. Sacramenta alia sunt mortuorum, nempe Baptismus, & Pœnitentia; & hæc per se causant primam gratiam, secundam vero per accidens; reliqua vero dicuntur sacramenta vivorum; & hæc per se causant secundam gratiam, scilicet augmentum gratiæ, & aliquando et primam, sed per accidens: id enim per se causatur ad quod quod est institutum. num. 104. 106. 108. 111. 118.

5. Omnia sacramenta solo numero distincta causant in subiectis æqualiter dispositis æqualem gratiæ gradum; si eus in subiectis inæqualiter dispositis: Sacramenta vero speciei diversæ subiectis æqualiter dispositis inæqualem conferunt gratiam. nu. 126. Gratia sacramentalis seu collata per Sacramentum addit supra gratiam gratum facientem, seu habitualem communiter dictam, aliquem modum intrinsecum eam assistentem, & trahentem ad exigentiam specialis auxilii in ordine ad effectus Sacramentis correspondentes. Tract. 1. cap. 5. num. 29. 31. Sacramenta novæ legis non potentibus obicere semper, & infallibiliter conferunt gratiam. num. 40. Peccatum mortale in ipsa Sacramenti susceptione commissum impedit effectum gratiæ. nu. 43. Ad recipiendam primam gratiam, sive per se in Baptismo, & Pœnitentia: sive per accidens in aliis Sacramentis, requiritur non solum cessatio a peccato

Ggg

mor-

mortali actuali, sed etiam aliqua supernaturalis dispositio, quæ saltem sit vera attritio supernaturalis: quia obex impediens effectum Sacramenti, nempe gratiam, est non solum peccatum mortale actuale, sed etiam habituale non detectatum. num. 44. 45. Ut sacramenta conferant augmentum gratiæ requiritur, quod in statu gratiæ recipiantur. Peccatum autem veniale actuale vel actualis distractio, gratiæ augmentum non impediunt. n. 46.

6. *Character est signum spirituale, & indelebile in anima impressum.* Triâ sacramenta imprimunt characterem: Baptismus, Confirmatio, & Ordo; non autem cetera. *Tract. 1. cap. 6. num. 3. 8.* Character non recipitur immediate in ipsa anime essentia, nec in voluntate, sed in intellectu. nu. 79. Minister Sacramenti est causa gratiæ, quæ per Sacramentum confertur, non quidem principalis, sed instrumentalis. cap. 7. n. 1. "Solutus homo

viator ex vi præsentis institutionis potest esse minister ordinarius Sacramentorum novæ legis. *Tract. 22. Disp. 7. n. 1.* Beati possunt sine nova Ordinis collatione ministrare Sacramenta. Unde si aliquis illorum resurgens ea ministraret, diceretur minister ordinarius quoad potestatem, extraordinarius præcise quoad statum. num. 3. Si Sacerdos beatus absolvet poenitentem a peccatis, est let vere absolutus, & non teneretur eadem peccata amplius confiteri viatori Sacerdoti. nu. 5. Angeli ex extraordinaria Dei commissione possunt esse ministri sacramentorum; ea autem sacramenta ab Angelo consecra ejusdem essent rationis cum nostris. num. 10.

7. Ut verum conficiatur sacramentum, requiritur intentio ministri, qua non solum intendat proferre legitimam formam supra debitam materiam, sed etiam conficere sacramentum, quod Christus instituit, vel facere quod alii Ecclesiæ ministri faciunt, vel quod facit Ecclesia. *Tract. 1. cap. 7. nu. 26.* Intentio ministri potest esse, vel actualis formalis, qua

actualiter, & formaliter facere vel quod facit Christus, & Ecclesia; vel quod alii ministri facere solent; vel actualis virtualis, quæ quoad valorem Sacramenti duobus modis contingit. 1. Cum intentio actualis formalis non est interrupta per actum contrarium, sed remanet non quidem in se formaliter, sed virtualiter in actibus subsequentibus non interruptis, quos dirigit, sicut intentio finis manet virtualiter in electione medicorum. 2. Si interrumpatur per alios actus, v. g. somnum, oblivionem, vel distractionem ad alia, repetitur tamen saltem in communi, & in consensu, & ab ea sic repetita imperatur aliqui actus: Vel potest esse habitualis, & tunc quæ aliquando fuit actualis, nullo tempore prædictis modis remanet, nec saltem in communi, & in consensu reperitur; unde & in dormiente, & in nihil cogitante de re esse potest. num. 38. 39. 40. 41.

8. Ad valorem Sacramenti non est necessaria intentio actualis formalis, nec sufficit habitualis, sed requiritur saltem virtualis. *Tract. 1. cap. 7. nu. 42.* Sacramentum valide confici nequit per verba a Ministro in ebrietate, somno, aut amentia prolata. n. 47. Sacramentum valide confici potest sub conditione de præterito, vel de præsentibus; sed si id fiat absque rationabili causa, erit peccatum mortale. num. 54. 56. Sacramentum sub conditione de futuro valide confici nequit. nu. 58. Ad valorem Sacramenti non est necessaria probitas in Ministro; quare si cetera adsint, etiam ab heretico valide confici potest. nu. 66. Ut minister valide, & licite Sacramenta ministraret. 1. Requiritur potestas Ordinis, nec non & potestas jurisdictionis ubi necessaria est. 2. Usus materiæ, & formæ debiti. 3. Observatio cæremoniarum præceptorum. 4. Quod non ministrat sacramenta publico peccatori, sive publice sive occulte petenti, vel peccatori occulto occulte petenti, dummodo id non sciat ex sola Confessione. nu. 69. 70. 71. 72. 73. Ministrans sacramenta excommunicatis, denun-

denunciatis, & manifestis Clerici percursoribus peccat mortaliter, & incurrit excommunicationem; & interdicitur ab ingressu Ecclesiæ. nu. 74.

9. Qui in uno loco publicus peccator est, si alibi probus censetur, ibi comparatur occultus; immo si ibi probe vivit, censendus est emendatus. *Tract. 22. Disp. 7. nu. 96.* Propter merum mortis, vel gravis damni potest Minister præbere sacramenta publico peccatori occulte petenti; immo & publice petenti præmissa publica protestatione de metu incussio. Sed si peccator sive publicus, sive occultus petat, & metum incutiat in odium Dei, & contemptum Sacramenti, etiam imminente morte non licet, sive publice, sive occulte ei sacramenta præbere. nu. 97. Non licet Sacramenta ministrare illi qui de crimine suspectus est, ad hoc ut de eo se purget, & maxime Eucharistiam. nu. 100. Ob gravem metum, vel aliam quamcumque causam non licet Sacramentorum administrationem simulare. Vide prop. 29. ab Innoc. XI. damnatam. *Tract. 1. cap. 7. nu. 75.* Sacramenta, quæ exigunt in Ministro consecrationem, semper, & per se ministrantur ex officio; & talia sunt, (exceptis Baptismo, & Matrimonio,) omnia alia sacramenta. Minister consecratus potest Baptismum dupliciter conferre, scilicet solemniter, & ex officio; & non solemniter, nec ex officio, ut in casu necessitatis. *Tract. 22. Disp. 7. num. 60.* Minister consecratus solemniter, aut ex officio conficiens, seu ministrans in peccato mortali mortaliter peccat: si vero non sit consecratus, aut non solemniter, & ex officio ministrat in peccato mortali, non peccat mortaliter. n. 61. 65.

10. Sacerdos privatim in extrema necessitate baptizans eo modo quo laicus potest baptizare, etiam si sit in peccato mortali, non peccat mortaliter. *Tract. 1. cap. 7. nu. 87.* Sacerdos absolvens cum conscientia peccati mortalis, etiam si hoc faciat in casu extreme necessitatis, per se loquendo mortaliter peccat; quia semper

ex officio, & ex vi consecrationis absolvit. Excusabitur tamen ab hoc novo peccato, si in tali necessitate, & brevi morula, contritionis actum elicere non valeat, si elicere conatus sit. num. 92. 93. Probabile est, contrahentes Matrimonium in peccato mortali solum peccare mortaliter, ut suscipiunt sacramentum, non vero ut Ministri sunt; quia ad hoc ministerium non datur consecratio. nu. 97. Communior sententia est, ministrantem in peccato mortali Eucharistiam, & Episcopum in peccato mortali conficientem Crisma Confirmationis, & oleum unctiois, peccare mortaliter, licet sacramentum non conficiant. num. 98. 99. Subdiaconus, & Diaconus solemniter ad Altare ministrans in peccato mortali, mortaliter non peccat, etiam si infrequenter faciant, dummodo absque scandalo, & contemptu. nu. 104. 105. Non peccat mortaliter Sacerdos cum peccato mortali Eucharistiam processionaliter deferens, sacramentalia excrens, vel Matrimonio assistens. nu. 106.

11. Qui nunquam ratione usi sunt, valide suscipiunt sacramenta quorum capaces sunt, Baptismi videlicet, & Confirmationis. Parvulis olim dabatur Eucharistia, sed propter inconvenientiam, eis Ecclesia hoc denegat Sacramentum. Ordinem valide quidem suscipere uti rationis expertes, sed confersens graviter peccaret. Extrinsecus unctiois solum capaces sunt, qui poterunt peccare. Matrimonium, & Poenitentiam solum rationis compotes sunt capaces. *Tract. 1. cap. 8. num. 1. 2.* Adultus rationis compos ad valorem sacramenti, (Eucharistia excepta,) debet habere consentium formalem, aut virtuale seu interpretativum suscipiendi sacramentum; nec sufficit, quod mere negative se habeat. num. 3. 7. Peccat mortaliter adultus, qui sine intentione, & positivo consentio, ac proinde invalide suscipit Sacramentum. *Tract. 23. Disp. 8. nu. 13.* Adultus qui aliquando habuit intentionem, sive consentium positivum suscipiendi aliquod Sacramentum, & nunquam illud pro-

positum retractavit, potest etiam dormiens, & amens factus illud suscipere, si ei conferatur. nu. 14. Simpliciter invitii sive coacti non suscipiunt valide sacramenta, bene vero invitii secundum quid, ex metu etiam ab extrinseco illato, excepto Matrimonii Sacramento. nu. 15.

12. In adultis in recipiendam per Sacramentum primam gratiam non sufficit ex parte suscipientis intentio recipiendi Sacramentum, sed insuper requiritur aliqua dispositio actualis, saltem per actum Fidei, & attritionis. *Tract. 22. Disp. 3. num. 16.* Ad recipiendam vero per Sacramentum secundam gratiam, seu augmentum gratiae sufficit status gratiae. nu. 19. Indigni Ministri alii dicuntur tolerati, alii vitandi. Post Concilium Constantiense solummodo vitandi sunt excommunicati nominatim denunciati, & manifesti Clericorum percussores, quorum delictum nulla possit tergiversatione celari. Ad hoc genus reductantur degradati, suspensi, interdicti, & irregulares publice, & nominatim denunciati. Reliqui vero omnes qui sunt in peccato mortali, sive sint excommunicati, sive suspensi, interdicti, aut irregulares, sive non; etiamsi sint publici fornicarii, aut concubinari, sunt ministri indigni, sed tolerati. *Tract. 1. cap. 8. num. 11. &c.* Nemo praesumendus est indignus minister, nisi constet; immo licet quis certus sit, ministrum paulo ante mortaliter peccasse, nisi constet eum perseverare in peccato, praesumendus est emendatus per confessionem, vel per contritionem. *Tract. 22. disp. 8. n. 26.*

13. A ministro invalide Sacramentum ministrato nemo sacramentum petere potest. *Tract. 1. cap. 8. num. 15.* A ministro indigno non tolerato, seu excommunicato vitando, precisa extrema, aut gravissima necessitate, Sacramenta petere grave peccatum est: In tali autem necessitate constitutus licite a non tolerato petere potest, & ille licite ministrabit; immo & ministrare tenetur; & hoc non solum de

Baptismo; & Penitentia, sed etiam de aliis Sacramentis. *Tract. 22. Disp. 8. n. 32. 34.* Ab excommunicato tolerato, praesertim ut tali, (potest enim esse in gratia,) petere, & recipere Sacramenta nullum est peccatum, neque veniale, licet fiat ob solam petentis utilitatem, aut convenientiam non multum differendi susceptionem Sacramentum; quod si aequo bene ab alio non excommunicato recipere possit, peccabit saltem venialiter. nu. 36. & *tract. 1. cap. 8. nu. 29. 30.* A ministro existente in peccato mortali, sive sit proprius Parochus, sive non; sive paratus sit ministrare, sive non; licet petere, & recipere Sacramenta ex justa, & rationabili causa, ut ad vincendam gravem tentationem, ad lucrandum jubileum, ad sedandos conscientiae scrupulos; quando non adest, aut non ita commode haberi potest alius minister, a quo aequo bene, & utiliter accipere possit; Si autem adest alius a quo aequo bene, utiliter, & absque incommodo recipere valeas, tunc petere, & recipere ab existente in peccato mortali, est peccatum mortale contra charitatem; at probabile etiam est committi tantum peccatum veniale, nisi ex aliqua alia circumstantia adjuncta fiat mortale. Non debet autem praesumitum esse in peccato, licet paulo ante peccaverit, nisi certo constet perseverare in peccato. nu. 35. De Fide est dari sacramentalia, quae sunt quaedam caeremonia, & ritus sacri ordinati proxime vel remote ad Sacramenta, & pertinentes ad cultum Catholicae Religionis. *Tract. 22. Disp. 10. num. 3.*

CAPUT II.

De Baptismo.

14. **T**Riplex est Baptismus: fluminis, fluminis, & sanguinis. Baptismus sanguinis est ipsum martyrium, ad quod si quis ante Baptismum aquae rapiatur, ejus vices supplet. Baptismus fluminis est Baptismus in voto cum penitentia, & contritione, seu dilectione Dei, in qua includitur. Solus autem Baptismus aquae est Sacramentum. *Tract. 1. cap. 8. num. 1. 2. 3.* Baptismus est exterioris corporis ablutio sub praescripta forma verborum. nu. 6. Sacramentum Baptismi fuit a Christo institutum quando a Joanne baptizatus est in Jordane. nu. 18. 33. Sola aqua naturalis apta ad abluendum, est materia sufficiens remota ad validitatem Baptismi: locus saliva, lachryma, sudor, & similia, sicut neque aqua ardens, rosacea, &c. nec sal, grandis, nix, glacies, nisi prius in aquam per liquefactionem resolvantur. cap. 2. nu. 13. Aqua impura aut mixta, si plus habeat de alterius substantia, quam de aqua, nequit in ea fieri Baptismus. Aqua impura, aut dubia absque gravi necessitate uti, est peccatum mortale sacrilegii. In gravi tamen necessitate, si materia certa haberi non potest, urgente periculo mortis, licebit in aqua dubia sub conditione baptizare. Extraculum necessitatis, uti alia aqua quam fontis baptismalis est grave peccatum. Si post factum dubitetur de veritate aquae, rebaptizetur sub conditione. n. 9. &c.

15. Ablutio est materia proxima Sacramenti Baptismi, & consistit in applicatione, & contactu successivo aquae ad corpus baptizati, facto per Baptismi Ministrum. *Tract. 2. cap. 2. nu. 15. 16.* Validus est Baptismus sive fiat per aspersiorem, sive per immersionem. nu. 17. Si quis projiciat puerum in puteum cum animo baptizandi, & suffocandi, validus est Baptismus dummodo immerio, & forma simul abolvantur antequam infans moriatur; erit tamen grave pecca-

tum: hoc autem facere non licet, etiamsi nulla alia habeatur aqua, nec alius baptizandi modus. nu. 21. Baptismus per triam immersionem si forma abolvatur ante secundam, vel tertiam, tunc completur Baptismus. nu. 34. 35. Caput, si fieri potest, est in Baptismo abluendum: si caput ablu nequeat, & necessitas urgeat, fiat ablutio in alia corporis parte, & transacta necessitate, si supervierit, iteretur Baptismus sub conditione ad cautelam, & maxime si ablutio facta fuit in digito, vel alia minima parte. nu. 38. &c. Tanta aquae quantitas est necessaria, quae successivo motu tangat corpus, illudque abluat. nu. 44.

16. Forma Baptismi est: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Amen.* *Tract. 2. cap. 3.* Pro-nomen Ego non est de substantia formae, nec ejus omisio, seclusio contemptu, excedit culpam venialem. Ad valorem Baptismi non requiritur expressio personae ministri, sed requiritur, & sufficit expressio personae quae baptizatur, & actus exerciti ab ipso ministro profertente formam, sive dicatur *baptizo te*; sive *baptizari*; sive *baptizatur*, aut *baptizetur* N. Si latinus utatur forma Graecorum, verum conficit Sacramentum; sed mortaliter peccat. nu. 1. 2. 3. 4. 5. 6. Si unus tantum baptizandus sit, & minister ob ignorantiam, vel ad honorem dicat: *Ego vos baptizo*; volens tamen significare illam particularem personam, verum conficit sacramentum. nu. 7. Expressio unitatis Divinae essentiae, & SS. Trinitatis personarum per ea verba: *In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*: Est de necessitate Baptismi. nu. 14. 27. Omisio particulae Amen est peccatum veniale. nu. 20. Licet curandum sit, ut cum ablu-tione simul forma profertur, sufficit tamen ad valorem Baptismi, quod materia, & forma sint simul moraliter, ita quod inter formam & ablu-tionem, sive una, sive altera praecedat, nulla mora interfit. nu. 44.

17. In causa necessitatis quilibet sive Sacerdos, sive laicus, sive vir, sive foemina,

mina; sive baptizatus, sive non baptizatus valide, & licite baptizare potest: extra casum necessitatis valide quidem, si materia, forma, & intentio debita apponantur; sed non licite. *Tract. 2. cap. 4. num. 1.* In casu necessitatis non debet mulier baptizare presente viro, nec laicus presente Clerico, nec Clericus presente Sacerdote; si autem baptizatus, probabilius est, non nisi venialiter peccare; mortaliter tamen peccaret laicus presentem Sacerdote baptizans, *nu. 6. &c.* Probabile est posse laicum in casu necessitatis praesenti Sacerdoti excommunicato, *nu. 15.* Non Sacerdos aut Diaconus si solemniter, sine commissione Baptismum ministrant in casu etiam necessitatis, mortaliter peccant, & irregularitatem incurunt. Vix a mortali excusari potest, qui in casu necessitatis ad baptizandum vocaret infidelem relicto fidei. *nu. 20. 21.* Peccat mortaliter, qui praesente Parocho, etiam in extrema necessitate baptizat, *n. 22.*

18. Unius Baptismi plures ministri esse possunt quoad valorem, si absolute, & inter se independentes simul abluant, formam proferant, eamque absolvant in eodem puncto: hoc tamen esset grave peccatum. At si intendant baptizare tanquam causas partiales, nihil efficiunt. *Tract. 2. cap. 4. n. 23. 28.* Minister Baptismi ex officio est solus proprius Sacerdos. *nu. 33. 35.* Ex commissione proprii Sacerdotis seu Parochi, in defectu alterius Sacerdotis, etiam Diaconus solemniter baptizare potest. Graviter peccant, qui prolem suam, abique proprii Parochi licentia expressa, vel rationabiliter praesumpta alieno Parocho baptizandam offerunt. Similiter, Parochus, sive alius, qui infantem alterius Parochi solemniter baptizat; nullam tamen excommunicationem incurrit, vel censuram. Extra casum necessitatis sine solemnitate, & consuetis ritibus baptizare est grave peccatum. *num. 36. &c.* Aliis Clericis, Diacono inferioribus, nullatenus solemniter Baptismus committi potest, nisi a summo Pontifice. *n. 45.*

19. Parvulis seu rationis usu carentibus, extra casum Martyrii, Baptismus in re susceptus est necessarius necessitate medi. Adultis vero, ratione utentibus, vel in re, vel saltem in voto cum contritione in casu extrema necessitatis, deficiente Baptismo in re. *Tract. 2. cap. 5. num. 1. 4. 5.* Est etiam necessarius ex praecipito divino. *nu. 6.* Tenentur parentes sub gravi non diu extra casum necessitatis differre Baptismum proli, & peccarent mortaliter, si abique gravi causa ad 15. vel 20. dies differrent. *num. 11. 12.* Adulti, cum in Fide sufficienter instructi sunt, tenentur ex praecipito divino Baptismum suscipere cum primum, moraliter loquendo, commode possunt. *n. 13.* Effectus principales Baptismi sunt: remissio peccati Originalis: omnium peccatorum, quae pro peccatis debentur condonatio: Gratiae elargitio: Characteris impressio; & subicere baptismum Ecclesiae. *nu. 20. &c.* Omnis, & solus homo vivens nondum baptizatus, tam parvulus, quam adultus, dummodo in se abluji possit est capax Baptismi. *cap. 6. nu. 1.*

20. Filiis infidelium ratione pollentibus, & volentibus potest, & debet ministrari Baptismus, etiam invitis parentibus. *Tract. 2. cap. 6. num. 8.* Baptismus collatus filiis infidelium, ante usum rationis invitis parentibus validus est, & firmus, sed illicitus; in tali autem casu segregandi sunt a parentibus, adveniente usu rationis ob periculum perversionis. *num. 10. 14.* Infantibus eorum, qui Fidem in Baptismo susceptam deseruerunt, Catholice ministrari potest, & debet Baptismus etiam invitis parentibus, si ab ipsis separari possint. *num. 15. 16.* Consentiente quolibet ex parentibus infidelibus potes prolem baptizare, dummodo possit christiane educari, & a consorcio relucantem segregari. *num. 17.* Infantes infidelium non baptizatorum, utroque parente invito, baptizare non licet, quando fuerint sub eorum cura, aut potestate, vel periculo sit ne ad illam redeant. *num. 20.* Si vero extra paren-

parentum; vel tutorum infidelium curam sint, nec in eorum consorcium redituri sint, possunt sine eorum consensu licite baptizari. Si infans certo moraliter brevi moriturus sit, potest, & debet etiam invitis parentibus, saltem secreto baptizari. Idem dicendum de perpetuo amentibus. *n. 32. 33. 37.*

21. In parvulis, & in perpetuo amentibus abique ullo rationis intervallo, nulla ad Baptismum dispositio requiritur, per Christum enim, & Ecclesiam suppletur eorum intentio, & voluntas. *Tract. 2. cap. 6. nu. 39.* In adultis requiritur intentio libera suscipiendi Baptismum, seu actus voluntatis nunquam retractatus; nec obest quod quis per metum gravem Baptismum suscipiat, dummodo contentat. Validus etiam est Baptismus collatus dormientis, aut amentis, qui ante amentiam seu somnum Baptismum petierat; immo & licitus, si necessitas adsit, & non consistat, in virtuali complacentia peccati mortalis obdormisse, aut in amentiam incidisse. *num. 40. &c.* Ad Baptismum licite, & cum fructu gratiae suscipiendum requiritur in adulto Fides, & attritio; ideo saltem sufficienter instrui debet. *num. 47. 49.* Discere autem debet baptizandus non solum precepta Decalogi, sed & Orationem Dominicam, & fidei articulos saltem doctrinam, & illos explicite credere. In mortis vero articulo sufficit si noverit Mytheria Trinitatis, Incarnationis, Passionis & Resurrectionis, & haec explicite credat. *n. 50.*

22. Baptismus sub conditione iterandus est, quando adest rationabile dubium, quod persona baptizata non sit, aut non valide baptizata, dicendo: *si non es baptizatus, ego te baptizo &c.* Et primo sub conditione rebaptizandi sunt, qui cum forma aut materia, aut intentione dubia baptizati sunt. Secundo infantes expositi sine ullo testimonio indicante esse baptizatos. Tertio baptizati ab obstetricibus sagis, & maleficis, seu ab ignorantibus qualiter Baptismus rite ministratur. Etiam si expositi habeant schedulam afferentem esse baptizatos, plu-

res Auctores tenent esse rebaptizandos sub conditione, propter periculum nullitatis; & talis est praxis plurium Hospitalium. *Tract. 2. cap. 6. num. 55. 56. 57. 58. 59. 64.* Si Baptismus solemniter collatus inveniatur pollea invalidus, iterum cum eisdem solemnibus caeremoniis repetendus est. *cap. 7. n. 21.*

23. In solemniter Baptismo praeter baptizantem requiritur patrinus, qui baptizandum levet de sacro fonte, & in sui tutelam, Fidemque recipiat, doctrina, & bonis moribus instruendam. *Tract. 2. cap. 7. num. 22.* Tenetur absolute patrinus baptizatum in Fide, & doctrina Christiana instruere, nisi prudenter credat a parentibus, tutoribus, magistris, vel dominis instruendum. *num. 26. 27.* Nequit valide esse patrinus nisi rationis compos, & baptizatus. *nu. 28. 30.* Debet puerum tenere dum aqua ei infunditur; vel si per immersionem baptizetur, cum immediate de sacro fonte levare: & semper requiritur, quod intendat patrinus munus exercere. *num. 34.* Ex Tridentino unustantum, sive vir, sive mulier, & ad summum unus, & una patrinus esse possunt, inter quos, & baptizatum ipsum, & baptizantem, & patrem, ac matrem baptizati tantum, spiritualis cognatio contrahitur. Si nullus patrinus sit designatus, & plures successively infantem tetigerunt, solum qui primus, vel qui primus, pro patrinus, & matrina habendi sunt. *num. 43.* A patrinis munere arcetur heretici, Abbaes, & Monachi; (Monachorum autem nomine non veniunt Medicantes, publici penitentes, moribus infames, parentes respectu propriae proli: & hi omnes illiciti quidem suscipiunt, valide tamen. Possunt duo conjuges simul alicui sobolis esse patrinus. *num. 46. &c.*

CAPUT III

De confirmatione.

24. **C**onfirmatio est sacramentum, quo baptizatus inungitur in fronte unctioe Chrismatis facta, in modum Crucis per manum legitimi Ministri, sub prescripta forma verborum. *Tract. 3. cap. 1. num. 6.* In ultima cœna, ut tradit S. Fabianus Papa Christus docuit Apostolos materiam, & formam hujus Sacramenti, num. 11. Materia remota hujus Sacramenti est Chrisma ex oleo olivarum, & balsamo confectum, quæ sunt partes essentielles, ita ut sine utroque, Sacramentum sit nullum. *cap. 2. num. 1. 7.* Debet Chrisma ab Episcopo esse benedictum, ut sit materia apta Confirmationis; nec potest simplex Sacerdos, etiam ex commissione Summi Pontificis Chrisma benedicere. *num. 13. 18.* Confirmationis administratio cum Chrismate novio illius anni, non est de essentia Sacramenti, sed de præcepto; & graviter peccaret Episcopus utens in Confirmationis Sacramento Chrismate veteri. *num. 18. 21.* Materia proxima Confirmationis est unctio Chrismatis in fronte ejus, qui confirmatur per manum Episcopi in forma Crucis facta. Forma hæc est: *Signo te signo Crucis, & confirmo te Chrismate salutis. In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Amen. n. 22. 30.*

25. Effectus Confirmationis sunt tres: Character, gratia, & cognitio spiritalis. *Tract. 3. cap. 3. num. 1.* Valide confirmantur omnes, & tolli baptizati nondum confirmati. *num. 9.* In his qui nunquam rationis utrum habuerunt, sive parvuli, sive adulti sint, nulla alia dispositio requiritur, quam quod sint baptizati, & nondum confirmati. Quoad adultos rationis compotes baptizatos, & nondum confirmatos, ad characterem recipiendum sufficit voluntas recipiendi hoc Sacramentum. Sed ad gratiam per hoc Sacramentum recipiendam, status gratiæ requiritur; cum per se loquendo sit Sacramentum vivorum. Hoc tempore per se ac regulariter lo-

quendo minus expedit confirmare infantes ante usum rationis; sed de hoc nullo extat præceptum. *num. 11. 26. 27.* Qui cum obice peccati hoc Sacramentum recipit, ablato obice, gratiam Sacramenti consequitur. *n. 28.*

26. Solus Episcopus hujus Sacramenti est ordinarius Minister, & debet esse consecratus. Episcopus consecratus nondum confirmatus, immo etiam excommunicatus; hereticus, aut etiam degradatus illicite quidem, sed valide hoc Sacramentum ministrat. *Tract. 3. cap. 4. num. 1. 2.* Potest simplex Sacerdos ex commissione Summi Pontificis hoc Sacramentum conferre. *num. 7.* Sicut in Baptismo patris non est de necessitate Sacramenti, sed tantum de præcepto, ita & in Confirmatione. *num. 45.* Ad munus patris pertinet tenere, seu tangere eum, qui confirmatur; aliter nec cognationem contrahet, nec erit verus pater. *num. 46.* Patris munus Monachi exercere non possunt, nisi confirmandus sit Religiosus. *num. 48.* Patris Confirmationis debet esse distinctus a patris Baptismi, nisi aliud necessitas exigat. *num. 49.* In Confirmatione unus tantum debet esse pater, sive vir, sive mulier. *num. 50.* Non tenetur sub gravi instruere confirmatum. *num. 51.* Non datur præceptum divinum, neque Ecclesiasticum de suscipienda Confirmatione, sed tantum consilium. *num. 52.* Peccaret tamen mortaliter hoc Sacramentum ex contempca omittens. *num. 57.*

CAPUT IV.

De Eucharistia.

27. **D**E Fide est Eucharistiam esse Sacramentum novæ legis. Hujus definitio Metaphysica est: *Eucharistia est signum rei sacræ cibarii & vini, in quo est sacramentum permanentis.* Constitit essentialiter, adæquate in 10-
28. Hujus speciebus sumptus in recto, & con-

notantibus corpus, & sanguinem Christi in obsequio. *Tract. 23. Disp. 2. nu. 89.* Hujus Sacramenti distinctio numerica habetur ex physica discontinuatione specierum; unitas vero numerica ex eorum physica continuatione; unitas autem moralis ex morali conjunctione plurium specierum physice distinctarum. *Tract. 4. cap. 2. num. 46.* Eucharistia est necessaria ad salutem necessitate præcepti, nec Ecclesiastici, tum divini. *cap. 3. num. 6.* Est etiam necessaria necessitate mediæ, tam parvulis, quam adultis in voto saltem virtuali, & implicito ad primam justificationem obtinendam. Hoc autem votum implicitè includitur in susceptione Baptismi, & in contritione. *num. 16. 18.* Eucharistia, vel in re, vel in voto est medium necessarium pro adultis ad diu conservandam vitam spirituales. *n. 26.*

28. Materia remota Sacramenti Eucharistie pro speciebus corporis est solus panis triticus usualis, ex aqua naturali confectus, & igne tostus, sive azimus, sive fermentatus. Si in tritico sint permixta grana alterius speciei in majori, vel etiam in æquali quantitate, non erit talis panis materia apta. *Tract. 4. cap. 4. num. 1. 2. 3. 8. 9. 16.* Pro perniciendo Sacrificio, quod aliis mutilum relinquit deberet, ob defectum panis, licitum est Latino consecrare in fermentato, & Græco consecrare in azimo; non autem pro communicando moribundo. *Tract. 23. disp. 4. num. 23.* Materia remota pro speciebus Sanguinis est solum verum vinum vitis, non vero agresta, nec acetum, nec aqua ex vino distillata, nec mustum igne densatum, nec liquor in uva inclusus, nec vinum in pane imbibitum. Vinum acidum quod nondum est acetum est materia sufficiens, sed illicita. Mustum recentè expressum est materia apta, & in casu necessitatis etiam licita. *num. 34. 35.* Vinum ex uvis passis aqua maderatis expressum, est materia apta, dummodo uvæ non fuerint nimis exsiccatæ. Vinum totaliter congelatum con-

Part II.

secrari posse probabilius est, illicite tamen, & esset grave peccatum. *num. 39.*

29. Si una species sine altera consecratur, valida est consecratio; erit tamen grave peccatum. In duplici casu liceret calicis consecrationem omittere. Primo. Si post consecratam hostiam inveniretur in calice aqua pro vino posita, nec vinum omnino inveniri posset, vel non nisi cum periculo vitæ. Secundo. Si post consecrationem hostiæ immineret Sacerdoti evidens periculum mortis, nisi illico discederet, secluso tamen in utroque casu scandalo, vel nostræ Religionis contemptu; secus dicendum si quis committeret Sacerdoti mortem, nisi unam speciem sine altera consecraret; hoc enim esset Sacrificium ex intentione mutilum conficere. Nec Summus Pontifex dispensare potest, ut ex intentione una species sine altera consecratur. *Tract. 4. cap. 4. num. 36. 37. 38. 39. 40. 44.* In vino consecrando aqua admiscenda est ex præcepto, quod utique obligat sub mortali. Debet esse aqua naturalis, & in tam modica quantitate, ut facile possit in vinum mutari. *num. 51. 67. 68.* Aqua apposita non convertitur in sanguinem Christi, nisi quantum fuerit in vinum conversa. *num. 79.*

30. Ad valorem Sacramenti debet materia consecranda esse moraliter, & ad sensum præsentis consecranti, & ex ejus intentione determinata. *Tract. 4. cap. 4. num. 103. 121.* Gutta vini ad intra Calicis adherentes a reliquo vinum separata non consecrantur, quia hæc videtur esse debita celebrantis intentio. *nu. 126.* Dnas hostias habens, & unicam esse credens, ambas consecrat, quia intendit consecrare quod præ manibus habet. *num. 128.* Si in Pixide cum particulis consecratis casualiter immiscetur una, vel plures non consecrate, quæ determinari nequeant, probabilius est posse in tali casu Sacerdotem habere intentionem consecrandi quicquid est in pixide non consecratum. Particulæ in calice Sacerdote posite in altari, vel cor-

Hh

po-

porali non consecrantur; bene vero que ab ipso, vel ab aliis de ejus consensu ibi posite sunt, licet earum in actu consecrationis, non recordetur; dummodo sint super aram; nam si extra sint, & earum oblitus sit, minime censentur consecrata; quia non est presumentum sacerdotem indebite, & illicitè consecrare voluisse: vel saltem est res valde dubia, n. 125. 129.

31. Forma consecrationis Panis in his tantum quatuor verbis consistit, *Hoc est corpus meum*. Omnes in hoc conveniunt, quod illa verba: *Hic est calix sanguinis mei*; vel: *Hic est sanguis meus*; sunt de essentia forme consecrationis ecclesiæ. Tract. 4. cap. 5. n. 1. 19. 20. Omnia verba, quibus Ecclesia latina utitur in consecratione vini sunt de essentia forme, sive explicitè posita, sive implicite in æquivalentibus, ut si diceretur: *Hic est sanguis meus, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum*. Tract. 23. Disp. 9. num. 21. Tract. 4. cap. 5. n. 25. 31. Primus, & præcipuus Sacramenti Eucharistiæ effectus est gratiæ Santificantis augmentum in illo instanti in quo verificatur, species Sacramentales stomachum attingisse; & hunc quidem effectum causat ex opere operato iuxta tamen dispositionem subjecti. Si quis plures particulas sumat successivè, cum unica sit moralis manducatio, totum Sacramenti effectum recipit in trajectione primæ ad stomachum; si tamen in secundæ, vel tertie trajectione detur major dispositio, dabitur major augmentum. Cap. 6. n. 2. 47.

32. Probabilis est hoc Sacramentum non causare gratiam toto tempore, quo species sunt in stomacho, licet angeatur dispositio. Si quis dum primam particulam sympliciter non erat in gratia, postea contritus secundam sumat, postea effectum recipit ex opere operato, transacta autem sumptione, & præsentia corporis Christi, licet recedat seditio, gratiæ effectum non recipit. Si quis cum peccato mortali invincibiliter oblitus, absque ulla attentione supernaturali accedat ad

Eucharistiam, nec peccat propter ignorantiam, nec gratiam recipit ex defectu dispositionis. Tract. 4. cap. 6. num. 10. 13. 17. 19. Probabile est quod major gratia communicetur communicanti sub utraque specie, quam sub una, ceteris paribus ex parte dispositionis in sumente. num. 15. Alii effectus hujus Sacramenti sunt: Venialium remissio, & preservatio a mortalibus; remissio peccata temporalis pro peccatis debite; dulcedo, & delectatio spiritualis: unio specialis cum Christo: adeptio gloriæ: diminutio somitis: illuminatio interna; & salus corporalis. num. 23. &c. Ad primum Eucharistiæ effectum, qui est augmentum gratiæ, solus requiritur status gratiæ. Ut primam gratiam per accidens conferat, requiritur veritas, & supernaturalis attritio ad omnia se extendens. Ad remissionem venialium requiritur quod non adit eorum complacentia, vel affectus, n. 45. 54. 56.

33. Sumpcio Eucharistiæ triplex est: Spiritualis tantum, ut cum quis fide viva, quis per dilectionem operatur, illum cælestem panem voto suscipiens fructum ejus, & utilitatem sentit; Sacramentalis tantum, ut cum quis in statu peccati mortalis illam suscipit: spiritualis, & Sacramentalis simul, cum quis in statu gratiæ communicat. Tract. 4. cap. 7. num. 1. 2. 4. 5. Ilis qui rationis unum habuerunt, & in amentiam inciderunt, Eucharistia in mortis articulo ministrari potest, & debet, dummodo non conflet, vel presumit debeat, cum peccato mortali in amentiam incidisse; nec adit periculum vomitus, aut alterius irreverentia; poteritque amentis, si de tali periculo dubitet porrigi ad experimentum una vel alia particula non consecrata. Si adit spes lucidi intervalli, tale tempus expectandum est, ut cum majore fructu communicet. Prædictis amentibus extra mortis articulum, nec potest, nec debet ministrari Eucharistia. num. 9. 11. Semelatus, si sufficienter valeant distinguere hunc cælestem cibum a profano, poterit concedi tempore paschali, & in articulo mortis tan-

tantum. Similiter mutis, & surdis a nativitate. n. 12. 13.

34. Emerguntis, seu oblesis si non adit irreverentia periculum concedenda est. Pueris post usum rationis ante 10. vel 12. annum Eucharistia solum in articulo mortis ministrari debet: Communio autem paschalis ipsis ultra 12. annum deferri non debet. Tract. 4. cap. 7. n. 14. 15. 16. 18. Conscius peccati mortalis quantumvis sibi contritus videatur, non debet accedere ad Eucharistiam sumendam nisi præmissa confessione Sacramentali: sic etiam dubitans se esse in peccato mortali: qui vero credit probabiliter se illud confessum fuisse, vel non confessisse, vel illud non commisisse, non tenetur præmittere Confessionem. num. 28. 29. Si contingat post Confessionem legitime factam, recordari ante communionem alicujus peccati mortalis non Confessi, debet illius confessio præmitti. num. 30. Si gravis necessitas urgeat communicandi, & copia Confessarii desit, poterit quis contritus non præmissa confessione sacramentali celebrare, vel communionem suscipere. Copia Confessarii non censetur, si non adit in eo loco, nec de facili advenire possit, vel non habeat jurisdictionem, vel prudenter timeatur revelaturum peccatum, vel inducurum ad malum, vel aliud grave damnum ex confessione secretorum. Gravis & urgens necessitas iudicatur si ex omissione celebrationis, vel communionis sequatur gravis nota, vel infamia, aut aliud grave damnum; ut si celebrandum esset ad dandum Viaticum: si postquam quis accessit ad Altare ad celebrandum, vel ad locum communionis non possit absque infamia, vel scandalo recedere; si ex officio teneatur celebrare, quia procius est, & non fit qui suppleri possit &c. tenetur autem in his casibus quam primum potest confiteri, id est saltem intra triduum. Tract. 23. Disp. 11. num. 21. 22.

35. Post pollutionem nocturnam, si nullo modo fuit culpabilis, nec reliquit

mentis perturbationem, indevotionem, aut alium malum effectum, nullum peccatum est accedere ad communionem. Si venialiter culpabilis fuit; vel si fuit mortaliter culpabilis, sed per confessionem expiata, reliquit tamen malum effectum, debet sub veniali differi communio, nisi scandalum, vel alia iusta causa aliud exigat. Tract. 4. cap. 7. num. 39. Post conjugalem copulam conventissimum est ea die a communionem abstinere. Si debitum quis petiit voluntatis explendæ causa, cum hoc sit peccatum veniale, venialiter peccabit Eucharistiam sumendo, nisi iuxta causa occurrat. num. 62. Minime eximitur conjugæ ab obligatione reddendi debitum, eo quia illo die communionem suscipere debeat. num. 64.

36. Tenetur regulariter Eucharistiam sumpturus esse jejunus jejunio naturali, ita ut a media nocte præcedente communionem nihil omnino sumperit per modum cibi aut potus, etiam ad medicinam; & in hoc non datur materia parvitas. Tract. 4. cap. 7. num. 64. 66. Non violatur hoc naturale jejunium per trajectionem salivæ, sanguinis, aut humoris ex capite defluentis. Quinimo si quis ablundo os, vel jus degustando, aliquid per modum salivæ deglutat, non impeditur a communionem: sicuti neque si trajiciantur frustula cæcæ præcedentis inter dentes hærentia, maxime si non ex proposito fiat. num. 67. Similiter non impedit trajectio involuntaria, & casualis per respirationem pulveris, musæ, fumi tabaci &c. n. 68. 71. Tabacum dentibus terere, si nihil de succo in stomachum trajiciatur, non impedit communionem num. 71. Sola manducatio cibi, vel bibulatio potus violatur jejunium naturale: ut docent Diarum, Reinseff. Felix Pontefas & plures alii: ideoque in horum sententia deglutens frustulum ligni, lapillum, monetam, vel aliquid aliud in stomacho non alterabile adhuc communicare potest: verum tutius est, in tali casu a communionem abstinere. Certus de commessione, & dubius an

id quod comedit habet rationem cibi, communionem su mere non potest. Tract. 23. Disp. 11. num. 24.

37. Certus de comestione, vel potu, & dubius an fuerit transacta media nox, probabilis est quod communicare non possit. Si plura habeantur Horologia, potest Eucharistiam sumpturus sequi, quod voluerit, dummodo errare non constet. Dubitans an aliquid comederit, vel biberit potest Eucharistiam sumere, & quia possessio stat pro libertate. Si quis comedat usque ad ultimum horologii i-ctum ubi media nox fuerit verb. grat. hora 6. &c. adhuc communicare potest, quia omnes ictus sunt moraliter quid unum. Tract. 4. cap. 7. num. 69. Sumpta Eucharistia decet servare jejunium donec species consumptæ sint, & non statim expuere, & maxime si spiritum ex pectore eruat, & ideo a Sacerdote saltem per quadrantem expectandum erit. nu. 73. In periculo mortis, sive illud sit ex morbo, vulnere, veneno, sive ex sententia iudicis licitum est non jejunio communicare, si communio sine periculo deferri non possit. In morbo tamen periculoso non est scrupulose differenda communio. Succedente novo periculo potest proculdubio viaticum non jejunio accipere; in eodem autem periculo, vel infirmitate licebit saltem singulari septem diebus non jejunio Viaticum sumere. num. 74. 75. 76.

38. Non licet Sacerdoti, non jejunio celebrare ad dandum alteri viaticum constituto in articulo mortis; bene vero ad sumendum sibi Viaticum, si aliter haberi non potest; in quocunque casu mortis sibi imminetis; sicut enim non jejunio communionem per modum Viatici recipere potest, sic poterit, si sit Sacerdos ad Viaticum sumendum celebrare. Tract. 4. cap. 7. n. 77. Potest Eucharistia sumi a non jejunio, si probabiliter timeatur incendio absumendam, vel in sacrilegas manus perventuram, nisi statim sumatur. num. 78. Item si grave scandalum, nisi quis celebret, aut Eucharistiam sumat, oriturum sit. Similiter si necessitas incumbat Sacrificii per-

sciendi, in casu quo pro speciebus vini sumperit aquam, si statim id advertat; secus si jam ab Altari recesserit: si obente post consecrationem celebrante non inveniatur Sacerdos jejunus, qui suppleat possit: si post consecrationem unius etiam speciei tantum, recordetur se non esse jejunum, vel post inceptum Canonem; si post ablutonem sumptam, aliquas hostiæ reliquias reperiat, sive in patena, sive in corporali, & adhuc ab Altari non recessit; idemque dicendum de particula hostiæ, quæ sumpta ablutone remansit in calice, quæ poterit vitio iterum, atque iterum in solo sumi, aut digito attrahi: Tandem si quis metu mortis cogatur ad celebrandum non jejunus, dummodo non in contemptum Ecclesiæ, & præceptorum ejus. n. 79. &c.

39. Datur præceptum divinum sumendi Eucharistiam obligans in articulo mortis, & etiam aliquoties in vita, nempe saltem semel in anno omnes adultos. Tract. 4. cap. 8. num. 4. 15. Per communionem susceptam non longe antequam quis incidere in periculum mortis, probabile est satisfecisse huic præcepto divino communicandi in articulo mortis; sed est etiam æque probabile non satisfecisse, & debere iterum communicare per modum Viatici. num. 5. 7. Qui in articulo mortis Eucharistiam sumpsit, si postea per peccatum gratiam amittat, non tenetur ex vi præcepti iterum communicare. num. 9. Qui in articulo mortis non sumpsit viaticum, eo periculo transacto non tenetur communicare, ut præcepto divino satisfaciat, num. 10. Tenetur Judex concedere reo tempus communicandi in articulo mortis, quod si reus noluerit potest Judex procedere. num. 11. Tenentur pueri docti capaces, qui nondum Eucharistiam susceperunt illam in mortis articulo pro Viatico sumere, juxta veriore sententiam. num. 13. Ager in articulo mortis constitutus, cum periculo vomitus communionem recipere non debet, nisi prius experientia fiat cum particula non consecrata. n. 14.

40. Datur etiam præceptum Ecclesiasticum communionis Paschalis, quod extenditur a Dominica Palmarum ad Dominicam in albis inclusive, salva locorum consuetudine. Tract. 4. cap. 8. nu. 17. Qui ex quocunque capite non communicavit in Paschate, tenetur ex præcepto quamprimum potest Eucharistiam sumere. num. 21. Qui prævidet se in Paschate communicare non posse ob impedimentum, tenetur ex præcepto communionem anticipare sumere; & si impedimentum non superveniat, tenebitur etiam in Paschate communicare. Prævidens se infra octavam Paschæ impedimentum fore, tenetur ad communionem infra hebdomadam Sanctam. num. 22. 23. Per sacrilegam communionem non satisficit præcepto communionis. nu. 25. Tenetur quilibet communionem Paschalem sumere in propria Ecclesia, & de manu proprii Pastoris; nomine autem proprii Pastoris veniunt Summus Pontifex in toto orbe, Episcopus in sua Diocesi, & Parochus in sua Parochia. Ex licentia proprii Pastoris, vel ex consuetudine, aut privilegio, alibi, vel ab aliis sumi potest. num. 28. Sacerdotes ubicunque celebrent, præcepto communionis Paschalis satisfaciunt. n. 29.

41. Famuli commensales Religiosorum in Monasteriis, aliisque locis exemptis habitantes, ibi communionem Paschalem sumere possunt pro adimplentione præcepti. Tract. 4. cap. 8. nu. 30. Absentes a proprio domicilio, ita ut commode ad proprios Parochos accedere non possint, a Religiosis, vel aliis pro communionis Paschalis adimplendo præcepto Eucharistiam sumere possunt. num. 31. Qui tempore Paschali in aliena Parochia degunt, si ibi communicent, præcepto satisfaciunt. nu. 32. Incola alicujus particularis Parochiæ, seu Ecclesiæ, qui sine licentia Parochi, vel Episcopi communicavit in Cathedrali non satisficit præcepto Paschalis communionis. Qui in Ecclesia Regularium cum licentia Parochi certo præsumpta, seu moraliter certus, quod Parochus id velit, communionem Paschalem sumpsit, præcepto sa-

tisfecit. num. 33. 34. Prohibitum est jure Ecclesiastico bis in die communionem sumere. Qualibet hora diei licitum est jejunio communicare præciso scandalo. num. 35. 38. Cum antiquus primitivæ Ecclesiæ fervor valde decreverit, hinc est quod modò paucissimus usus communionis quotidianæ, paucis vero plusquam semel in hebdomada permitti debeat. n. 40.

42. Ministrat Eucharistiæ quoad consecrationem est solus Sacerdos, & etiam quoad potestatem hoc Sacramentum dispensandi, quam habet ex vi Ordinis. Etiam Diaconus hoc Sacramentum ministrare potest ex commissione Summi Pontificis, Episcopi, & etiam Presbyteri, necessitate urgente. Tract. 4. cap. 9. num. 1. 7. &c. Ceteris Diacono inferioribus, aut etiam laicis nullatenus licitum est etiam in casu extremæ necessitatis hoc Sacramentum ministrare probabilis est. n. 10. 11. Cum Christi oves hoc Sacramento pascere pertineat ad Pastores, hinc est quod quicunque sine venia proprii Pastoris, alienis ovis hoc Sacramentum ministrat, graviter peccat; & si sit Religiosus, incurrit etiam excommunicationem Summi Pontificis reservatam; sufficit autem venia rationabiliter præsumpta, nec ulla in dispensante requiritur Episcopi approbatio. num. 12. 13. Urgente necessitate in periculo mortis, & deficiente Parocho potest quicunque Sacerdos Eucharistiam ministrare sine licentia Parochi absentis, aut injuste renuentis. n. 15.

43. Possunt Religiosi ex variis privilegiis quocunque anni tempore, præterquam in die Paschalis, in articulo mortis, vel interveniente prohibitione communionis alicui facta a Prælato, Eucharistiam ministrare in suis Ecclesiis omnibus rite dispositis; Communicantes tamen apud eos in Paschate non satisfaciunt præcepto, sed adhuc tenentur in sua Parochia communicare. Non possunt Religiosi Viaticum ministrare secularibus, nisi si infirmus aliter esset sine Viatico moriturus. Tract. 4. cap. 9. num. 17. Possunt tamen non solum famulis com-

menſalibus, ſed etiam hoſpiti in Monaſterio inſervanti Viaticum miniſtrare. Tract. 18. cap. 3. num. 186. 214. Licetrum eſt Sacerdoti ſibi ipſi communionem miniſtrare, ut ſi eſſet moriturus, & facile ad Tabernaculum accedere poſſet, nec addeſſet qui ei præberet, & celebrare non poſſet; immo probabile eſt id poſſe etiam extra calum neceſſitatis eſſe ſola devotione, præſidio ſcandalo. Poſſet etiam ex juſta cauſa, ſi particula deſint, communicato miniſtrari pars hoſtiæ. Tract. 4. cap. 9. num. 18. 19. Non debet Euchariftia ſub utraque ſpecie miniſtrari, ſed tantum ſub ſpecie panis, & contra facere eſt peccatum mortale. num. 20. In caſu neceſſitatis Viaticum, poſſet Euchariftia aliis digitis quam pollice, & indice ſi aliter non poſſit; miniſtrari, ſcſulo ſcandalo, & tempore contagii cocleari argenteo, ſcſulo periculo lapſus in terram, num. 26. 27. In articulo mortis Parochus deſiciente tenetur quilibet Sacerdos ex charitate Viaticum miniſtrare: Parochus vero non ſolum ex charitate ſed etiam ex juſtitia tenetur tum in articulo mortis, tum etiam quoties ſua oves rationabiliter, & opportune petunt, hoc Sacramentum miniſtrare per ſe, vel per ſuos miniſtros, ſeu coadjutores. Extra periculum mortis probabile eſt non teneri Parochum tempore peſtis miniſtrare. num. 28. 29. 30.

CAPUT V.

De Sacrificio Miſſæ.

44. **S**acrificium eſt oblatio facta Deo per immutationem alicujus rei in ſignum ſupremi ſuper omnes res domini, ex legitima inſtitutione. Tract. 5. cap. 1. num. 2. Nullum aliud in lege nova eſt ſacrificium, niſi Euchariftia, quod in ſe omnes alias Sacrificiorum rationes perfectiſſime continet. Unum idemque eſt incrementum Miſſæ Sacrificium, & cruen-

tum Crucis Sacrificium. num. 3. 4. In ſola conſecratione utriuſque ſpeciei conſiſtit tota eſſentia Sacrificii, reliquæ vero actiones antecedentes, & ſubſequentes, vel ad integritatem, vel ad ornatum pertinent. num. 14. Chriſtus Dominus eſt offerens præcipuus in hoc Sacrificio, deinde celebrans, & denique omnes fideles non excommunicati: eſt iſti tribus modis denominative, & mediate offerunt. Primo generaliter, cum Sacerdos ſit totius Eccleſiæ miniſter. Secundo ſpecialiter, petendo, & dando ſpſendum. Tertio aſſiſtendo, vel miniſtrando. cap. 2. num. 3. 6. Pro omnibus fidelibus adultis, non excommunicatis in gratia exiſtentibus, utiliter offerunt tam quoad ſatiſfactionem, quam quoad impetrationem; pro non excommunicatis exiſtentibus in peccato mortali, quoad impetrationem tantum. n. 12.

45. Poſſet Sacerdos nomine proprio pro excommunicatis valide, & licite orare etiam in Miſſa, ſed mentaliter tantum. Peccat graviter qui Miſſam celebrat pro excommunicatis vitandis nomine Chriſti, vel etiam nomine proprio: Si vero nomine Eccleſiæ celebret, non ſolum graviter peccat, ſed & invalide offert; eiſque nullo modo prodeſt. Tract. 5. cap. 2. nu. 14. Offere quoque nequit nomine Eccleſiæ, vel ut miniſter Chriſti pro excommunicatis toleratis: poterit tamen offerre pro eorum reductione, & converſione, nomine proprio, & ut perſona privata. nu. 16. 17. Pro Paganis, Idololatriſ, Judæis, Gentilibus, &c. poſſet Sacerdos Sacrificium offerre quoad impetrationem, ut convertantur, non ſolum nomine proprio, ſed etiam nomine Chriſti. nu. 19. Pro animabus in Purgatorio detentis Sacrificium Miſſæ licite offerunt, tam ut ſatiſfactorium, quam ut impetratorium, illique inſallibiliter prodeſt ex promiſſione Chriſti. nu. 23. 24. Pro cathecumenis, qui ex propria negligentia ſine Baptiſmo obierunt offerri non poſſunt; neque pro parvulis decedentibus ſine Baptiſmo, & multo minus pro damnatis: pro beatis autem ſolum quatenus eſt impetra-

petratorum honoris, & gloriæ accidentalis offerri valet. n. 25. 26.

46. Miſſæ ſacrificium non remittit immediate, & per ſe peccatum ad inſtar ſacramenti poenitentia, & Baptiſmi, ſed mediate, impetrando auxilia ad actus poenitentia; & quidem facilius, & certius pro venialium quam pro mortalium remiſſione. Tract. 5. cap. 3. nu. 1. 8. 9. 10. Hoc ſacrificium qua ſatiſfactorium, habet inſallibiliter ſuum effectum ex opere operato, remittendo immediate poenas pro peccatis debitas, tam quoad vivos, quam quoad mortuos, pro quibus offerunt. Non conſert ex opere operato augmentum gratia juſtis: poſſet tamen per hoc ſacramentum impetrari auxilium ad aduam, quo gratia augetur. Impetrari etiam poſſunt per hoc ſacramentum dona, nedum ſpiritalia, ſed etiam temporalia: nempe auxilium ad actum poenitentia, ad vincendas tentationes, ad perſeverandum in gratia, &c. ad impetrandam victoriam, pacem, ſanctitatem, fructuum abundantiam, & quatenus hæc ad ſalutem poſſunt deſervire. n. 11. 13. 15. 18.

47. Propria applicatio, & intentio Sacerdotis neceſſaria eſt ut Miſſæ Sacrificium iis, pro quibus offerunt proſit ex opere operato. Tract. 5. cap. 3. num. 22. Sive applicatio a Sacerdote facta ſit contra juſtitiam, ſive contra legem, ſive contra ſuperioris præceptum, valida tamen eſt, nec ab ullo retractari poſſet: & fructus ex opere operato proveniunt ei, cui a Sacerdote applicatur, nu. 23. 25. Ut Sacerdos fructuſe ſacrificet, conſultum eſt ei, ne ſpecialis applicatio unitantum fiat, ſed pluribus; ita quod ſi ille, vel iſti quibus ex juſtitia debetur ſacrificium, eo non indigeant, ſubſtituantur alii; ne ob ejuſ, vel eorum incapacitatem inſapplicatum remaneat. Fructus ſacrificii ex opere operato applicari debet ante, vel in ipſa conſecratione; qua peracta non eſt amplius in ejuſ poteſtate applicatio illius, num. 27. 28. Miſſæ ſacrificium eſt infiniti valoris quantum ad ſufficiantiam, & in actu primo, ſicut in actu ſecundo habeat ef-

fectum finitum ſecundum quantitatem diſpoſitionis, & devotionis humanæ. nu. 10. Si pro pluribus offeratur, æque prodeſt ſingulis ac ſi pro ſingulis offerretur: nec tamen hinc inferre licet, poſſe plura pro unico ſacrificio ſpſendia recipi: ſpſendum enim pro miniſtri ſuſtentione recipitur, non vero pro ſacrificii pretio. n. 43. 49.

48. Feria 6. in Paraſceve abſolute illicitum eſt celebrare etiam in quocunque Oratorio privato. Tract. 5. cap. 4. nu. 4. Idem dicendum de fer. 5. in coena Domini, & de Sabbato ſancto ex pluribus decretis adductis a Merlato. In fer. 6. Majoris hebdomadæ Euchariftia ſolis infirmis pro viatico miniſtrari poſſet: niſi alicubi contraria conſuetudo prævaleret. n. 5. Semel tantum in die celebrare licet, excepto die Nativitatis Domini, niſi neceſſitas aliud exigat: ut ſi Parochus duas vel plures habeat Parochias, & non ſit qui in ſingulis celebrare poſſit: item ſi alius Parochus ſit infirmus, nec adſit qui ſuppleat: Item ad dandum viaticum, ſi particulae nullæ adſint: & monetur poſt ſumptionem ſpecierum, nam ſi moriatur antequam ſumat hoſtiam, debet inſermo dare particulam hoſtiæ; ſi vero abluſionem ſumpſit amplius celebrare non poſſet: alii caſus qui adducuntur, vel locum non habent, vel conſuetudo attendi debet. num. 8. Noctæ Nativitatis Domini omnino prohibetur, vel poſt primam Miſſam, alias duas ſucceſſive celebrare, & Euchariftiam fidelibus diſtribuire, prout ex Decr. S.R. C. 7. Decem b. 1641.

49. Miſſam privatam celebrare non licet, nec ante auroram, nec poſt meridiem, niſi in caſu neceſſitatis, vel ex ſpeciali Epifcopi diſpenſatione, vel ex conſuetudine, aut privilegio: notabiliter autem antepōnere, vel poſtponere, nempe ultra dimidium horam ante auroram, ſeu ultra duas horas ante ortum Solis, vel ultra horam unam poſt meridiem eſt peccatum mortale. Ad dandum viaticum moribundo, ſtatim poſt mediam noctem, & tribus horis poſt meridiem celebrare licet. Etiam abſque hac

hac necessitate, & absque ullo privilegio, consuetudine receptum est, ut quando Missa solemnis incipit ante meridiem protrahitur etiam usque ad Nonam, id est ad tres horas post meridiem, toto illo tempore possit Missa privata inchoari. In funere Regis, vel Principis potest Missa incipi vel protrahi usque ad quintam, vel sextam post meridiem. Item in collatione Sacrorum Ordinum, si adus Ordinationis ante meridiem incipiatur. *Tract. 17. cap. 5. nu. 92. 93.*

50. Ex privilegio Greg. XIII. Societati concessio possunt Regulares celebrare Missam per tres horas ante ortum solis. Ex privilegio Alex. VI. in propriis Ecclesiis ex rationabili causa post duas horas a media nocte celebrare possunt, quod etiam extenditur ad Sacerdotes in ipsorum Regularium Ecclesiis celebrantes. Possunt etiam Regulares ex privilegio Eugenii IV. iusta de causa itineris, studii, Confessionum, & similibus differre celebrationem ad tres horas post meridiem. *Tract. 15. cap. 7. num. 94. 95.* Non est peccatum mortale, etiam absque ulla causa celebrare ante recitationem Matutini, si vero adsit aliqua rationalis causa, v.g. commoditas temporis pro celebratione: quia Prælati aliquid jubet, &c. nec erit peccatum veniale. Missam autem conventualem, ubi Horæ Canonice in choro persolvuntur, celebrare ante Matutinum, efficit regulariter peccatum mortale. *Tract. 5. cap. 4. nu. 45. 46. 48.*

51. Jure ordinario Missa absque necessitate, dispensatione, vel privilegio celebrari non debet nisi in Ecclesia consecrata, aut benedicta, vel in Oratorio ad divinum cultum dedicato, & ab Ordinario designato; & si focus fiat, est peccatum mortale. *Tract. 5. cap. 4. nu. 49.* Necessitatis casus est longa peregrinatio per loca deserta, seu infidelium, ubi non sit Ecclesia: Si populum non capit Ecclesia: in castris, & in navibus. *num. 50. 51.* In privatis secularium domibus Missam celebrare non licet, sine Sedis Apostolicæ facultate:

poterit tamen Episcopus ex iusta causa pro una vel altera vice dispensare. *nu. 56. 58.* Episcopus iter agens poterit in quovis loco decenti celebrare cum altari portatili, vel facere quod aliis coram se celebret. *num. 60.* Poterant olim Regulares ex privilegio Sixti IV. & Urbani V. in quocunque loco decenti super altare portatile celebrare. Item ex privil. Pii IV. possunt in cellis, sive cameris privatis Religiosorum infirmorum etiam contradicente Episcopo sacrum facere, *num. 61. 62.* Verum post novissima decreta Ciem. XI. 15. Dec. 1793. Innoc. XIII. 13. Maji 1723. Bened. XIII. 23. Sæptembris 1724. minime dicta privilegia subsistunt. Ex privilegio Greg. XIII. Jesuitis concessio, possunt Regulares in domibus, Collegiis, aliisque locis ubi aliqui resident, in Oratoris, vel capellis per Provinciales eorum in prædictis locis ad divinum cultum dantaxat deputatis, Missam, & alia divina officia celebrare, nullius alterius ad id requisita licentia, numero 62.

52. Celebrare in Ecclesia polluta est peccatum mortale, nulla tamen incurritur pœna. Si Ecclesie violatio contingat incepta Missa ante Canonem, celebrans vel debet eam omittere, vel expellere reconciliationem: si vero post inceptum Canonem violaverit, debet Missam prosequi, poterit etiam ante reconciliationem in ea celebrari, si populus in die festo non possit aliam Missam audire, obtemperata ab Episcopo licentia, & etiam sine tali licentia, si non sit facilis recursus ad Episcopum. *Tract. 5. cap. 4. nu. 64.* Si violaverit Ecclesia consecrata, ab Episcopo tantum, & non ab alio simplici Sacerdote, nisi de Summi Pontificis concessione, reconciliari poterit. Possunt tamen Prælati Regulares ex concessione Leonis X. suas Ecclesias quocunque ex causa violatas reconciliare, aqua per Episcopum benedicta, quam & ipsi benedicere possunt, si Episcopus per duas dietas, id est per 40. Italicæ milliaria distet. *num. 64.* Si Ecclesia sit tantum benedicta, poterit per quem-

quemcunque simplicem Sacerdotem prout in Rituali Romano reconciliari aqua a se benedicta. *nu. 66.*

53. Polluitur Ecclesia quinque modis, si tamen detur notorietas facti; aliis non censetur polluta etiam respectu eorum, qui factum quomodolibet sciunt. Primo per homicidium voluntarium mortaliter malum, seu injuriosum in Ecclesia perpetratum; etiam si mors extra Ecclesiam sequatur. Quare non polluitur per homicidium ob defensionem, cum moderamine inculpata tutelæ; nec per homicidium casuale, vel factum ab amente, vel quod aliunde a mortali excusatur; nec si mors contingat in Ecclesia ob vulnus extra Ecclesiam inflictum; nec si aliquis in Ecclesia existens igneo globulo occidat extra existentem; nec si ense, fuste, baculo quis alium percutiat, sine sanguinis effusione, si læsio non sit mortalis; nec si homicidium fiat supra tectum, in cameris Ecclesie annexis, in Campanili, Sacrastia: bene vero si ex vulnere in Ecclesia inflicto, etiam sine sanguinis effusione mors extra Ecclesiam sequatur; & etiam ex homicidio intra Ecclesiam facto ab existente extra ipsam; & etiam per suspensum alius iustum in Ecclesia factum: secus per sententiam de suspensio a Iudice in Ecclesia latam. *n. 67. 68.*

54. Secundo polluitur Ecclesia per injuriosam humani sanguinis effusionem, ita tamen ut vulnus intra Ecclesiam inflictum sit, sive sanguis intra, sive extra effundatur, & debet percussio esse culpa mortalis; nec sufficiunt paucule guttæ, sed debet effusio esse in notabili quantitate. Si sanguinis effusio fiat in loco subter Ecclesiam ad celebrandam Missam, vel ad sepeliendos mortuos deputato, polluta censetur Ecclesia: secus si fiat in cameris, Sacrastia, turri, super tectum, vel in caverna, aut crypta sub Ecclesia. *Tract. 5. cap. 4. nu. 69.* Tertio polluitur Ecclesia humani seminis effusione mortaliter peccatoriosa, sive sit per voluntariam pollutionem, sive per copulam carnalem cum qualibet persona etiam infideli. Secus per

copulam conjugalem in casu necessitatis diu commorandi in Ecclesia, vel per copulam, vel pollutionem ab amente habitam: Seminis autem effusio debet esse notabilis. Quarto polluitur Ecclesia si in ea sequatur excommunicatus vitandus. Quinto tandem polluitur si in ea sepeliatur Paganus, aut quilibet infidelis, sive puer non baptizatus, exceptis qui in utero matris sunt, & cum ea sepeliuntur: & in tali casu sepultura sufficit factum, licet culpa non adsit. *n. 70. 71. 72.*

55. Ecclesia execrata non est apta, ut in ea celebretur: censetur autem execrata cum amittit consecrationem, vel quia parietes majori ex parte diruti sunt, vel omnis cruxa, vel ejus major pars decidit, vel ablata fuit: secus si parietum major pars destruitur, & reparatur, etiam si successive tota reedificetur. Execrata Ecclesia, non censetur execrata altaria; nec execrato altari, censetur execrata Ecclesia. Polluta tamen Ecclesia, omnia altaria polluta censentur, & polluto uno altari omnis Ecclesia polluitur. *Tract. 5. cap. 4. nu. 74. 75. 76.* Sine altari lapideo consecrato, celebrare gravissimum peccatum est. *n. 77.* Duplex est altare, aliud fixum, aliud mobile. Fixum dicitur quod in Ecclesia fixum est; & ut ibi firmiter maneat, tota mensa uno lapide constans consecratur. Mobile, seu portatile est, quod consecratur, ut de loco in locum portari possit. Si ita frangatur ut in parte integra non possit consistere calix cum patena, consecrationem amittit. Si vero major pars calicem cum patena capere possit, consecrationem non amittit; bene vero pars minor adherens majori, quia lapis consecratus unus esse debet. *nu. 78. 79. 81.*

56. Ad Missæ celebrationem tres tobaleæ lineæ benedictæ super altare esse debent, aut saltem duæ, superiore videlicet extensa, inferiore duplicata. Item corporale lineam benedictam, sine quo mortale esset celebrare, quod benedictionem non amittit ex eo quod lavetur, aut reficiatur. *Tract. 5. cap. 4.*

nu. 82. 83. 84. Requiritur etiam purificatorium lineum, non tamen necessario benedictum; nam nec hujus, nec veli, aut burse extat propria benedictio. n. 85. Requiritur præterea duplex candelæ cerea accensa: in necessitate autem præcisio scandalo sufficit una ex sebo, vel etiam lucerna olei. Sine omni autem lumine celebrare, esset peccatum mortale. Si incepta Missa ante consecrationem extingueretur omne lumen, nec aliud inveniri posset, Missa esset relinquenda; nec unquam etiam pro fumendo, vel dando viatico, licet sine altari, sine vestibus sacris, vel saltem præcipuis earum, aut sine lumine celebrare. n. 86. Insuper requiritur Crux in altari; non esset tamen mortale peccatum sine ea celebrare. n. 88. Requiritur quoque calix cupus saltem cuppa sit aurea, vel argentea, & patena; debet autem cuppa, & patenæ superior pars esse inaurata juxta rubricam, quæ tamen non obligat sub mortali, si sint ex argento. Debent autem ab Episcopo consecrari, vel ab alio facultatem habente. Non amittit calix argenteus consecrationem, nisi inauratione; at si denuo inaureretur, novam exigit consecrationem in communione sententia. n. 89. 90.

57. Ultimo requiruntur vestes sacre benedictæ ab Episcopo, vel alio facultatem habente, sine quibus mortale esset celebrare. In casu necessitatis possit Sacerdos uti alia stola pro manipulo, aut cingulo, aut stole loco, oblongo manipulo. Probabile videtur, in casu necessitatis absque stola, aut manipulo, vel cingulo licere celebrare. Probabilis est, Sacerdotem extra Missam communicantem sine stola non peccare mortaliter. Tract. 3. cap. 4. n. 91. 92. 93. Vestes sacre benedictionem non amittunt, si non ita dissolvantur, ut vel formam perdant, vel ad suum usum aptæ, non sint; nec si attritis pari aliqua assuatur, quia accessorium sequitur principale; sicuti si cinguli parti adhuc apto ad cingendum altera amectatur. nu. 94. Omissio orationum dum Sacerdos se induit, aut oratum, quæ pro gratiarum

actione assignantur est ad summum veniale. nu. 95. Calix & patena non remanent consecrata ex eo quod alius bona fide in illis celebraverit; nec similiter vestes remanent benedictæ. num. 96. Pyxis simplici benedictione benedicenda est ab eo qui & cætera ornamenta benedicere potest. nu. 99. Requiritur sub culpa gravi Minister intersvens, qui debet esse vir; femina autem nunquam ad altare ministrare potest. Missa incepta si minister abeat, & expectatus non veniat, eam solus prosequi potest Sacerdos; nu. 101. Missa detecto capite celebranda est; ob infirmitatem vero poterit in hoc summus Pontifex dispensare. n. 103.

48. Sacrificium mutilum, sive essentialiter sive integraliter directe, & ex proposito facere nunquam licet, etiam ob vitandam mortem. Possit tamen celebrans, ingruentibus hostibus Fidei, terremotu, vel alio casu simili, in quo ad consecrandum calicem sine evidenti periculo mortis pervenire non valeret, hostiam consecratam statim sumere, vel secum deferre; quia hoc non est sacrificium mutilum directe facere, sed complementum omittit. Tract. 5. cap. 4. n. 102. Juxta causam Missam abruptam, seu relinquendam, nondum incepto canone sunt: si Sacerdos recorderetur, se non esse jejuniu; vel excommunicatum esse, aut irregularem; quinimmo secluso scandalo, & gravi nota, ad hoc non tenetur; si superveniat interdictionem, seu cessatio a divinis, nec habeat privilegium celebrandi jansis clausis; si superveniat excommunicatus denunciatus, qui expelli nequeat, potest, immo & tenetur Missam deferre; si superveniat gravis morbus, vel gravis corporis debilitas, quam sustinere nequeas, poteris Sacrificium inceptum, etiam post consecrationem interrumpere, & morbo, vel necessitate cessante, redire ad complendum: quod si impossibile sit, & consecratio sit facta, debet alius Sacerdos jejuniu, vel eo deficiente non jejuniu, complere. num. 105. 106. 107. Si ante consecrationem deficiat, alius jejuniu

potest complere, sed non tenetur. nu. 108.

59. Potest etiam Sacrificium interrumpi ob necessitatem baptizandi puerum in mortis articulo constitutum, si per alium baptizari nequeat, quam per celebrantem; sed postea debet statim Sacrificium prosequi. Ob adventum Ducis, Episcopi, vel integræ Processionis, quos decet Missam audire, potest si nondum facta sit oblatio, Missa iterum incipi. Tract. 5. cap. 4. nu. 107. 111. Privatas preces Missæ interferere est peccatum veniale. nu. 113. Secluso etiam scandalo, & contemptu Epistolam, vel Evangelium omittit in Missa mortale est; excusaretur tamen a mortali si omitteret privatim, quando Missam canit cum Ministris. num. 116. 117. Unum vel alterum nomen alicujus Sancti in canone omittit, mortale non est; sicut & omittit, quæ in canone adduntur in Oclava Patriciæ, &c. num. 118. 119. Omittit mixtionem aquæ cum vino, fractionem hostiæ, vel immersionem particule in calicem est peccatum mortale. nu. 120. Nihil debet celebrans repetere ex eo præcisio quod non recorderetur se dixisse; quod & in recitatione Officii observandum est. Si vero probabiliter id putet, seu dubitet, & jam aliquantum progressus sit, si ea non sint de necessitate Sacramenti, minime regreditur sed procedat; si vero sint de necessitate Sacramenti, nempe forma consecrationis, eam iterum saltem sub conditione repetat, & cætera per ordinem prosequatur. num. 121. 123.

60. Obligatus titulo stipendii ad celebrandam Missam de defunctis, vel votivam, etiam si eo die non occurrat duplex, vel Dominica, adhuc satisfacit celebrando Missam de seculo occurrente, excepto casu quo petatur Missa privilegiata pro defunctis. Tract. 5. cap. 4. nu. 124. 126. Defectus accidentales non tenentur regulariter Sacerdos supplere, si aliquantum progressus sit, nisi forte appositum esset fermentatum pro azymo, aut facta non esset admixtio aquæ; talis

enim defectus si advertatur ante consecrationem, omnino supplendus est. Si vinum sit aliquantum acidum, vel hostia non integra, & advertatur ante oblationem, mutari debet; secus si post oblationem. nu. 128. Defectus substantiales omnino supplendi sunt: ut si Sacerdos non protulit formam consecrationis; aut intentionem non habuit consecrandi; aut si hostia non erat triticea; vel apposita fuit aqua pro vino. Quando defectus fuit in consecratione hostiæ, debet utraque species consecrari, ut servetur ordo in consecratione specierum. Si apposita fuit aqua pro vino, sufficit, etiam si celebratur coram pluribus ad evitandum scandalum, post ipsius aquæ summptionem; (quam ex ore evomere non debet, etiam si ante deglutionem id advertat.) vinum apponere cum aqua, illudque facta mentali oblatione consecrare, incipiendo ab illis verbis: *simil modo*, &c. & statim fumere. nu. 130.

61. Missæ stipendium non datur in pretium rei spiritualis, sed in sustentationem ministri, sive sit pauper, sive dives. Tract. 5. cap. 5. n. 1. 2. Illa pars sustentationis accipi potest, & cœterum justum stipendii, quod lege Pontificia, vel Episcopali, aut consuetudine taxata est. n. 5. Omnino illicitum est plura stipendia pro unica Missa recipere; sive unum recipiatur pro Missæ fructu, alterum pro applicatione indulgentiæ altaribus privilegiatis; sive unum pro fructu Missæ debito Missam petenti, alterum pro fructu specialissimo debito celebranti. Vide prop. 8. 9. 10. damnatas ab Alex. VII. Non potest Sacerdos, etiam si pauper sit, ultra taxatum stipendium aliquid exigere, ratione paupertatis, & exigendo peccat contra iustitiam, & ad restitutionem tenetur. Non licet Sacerdoti, qui Missam celebrandam suscepit cum certa elemosyna, eandem Missam alteri committere, retenta ubi parte stipendii. Tract. 15. cap. 7. num. 101. 102. 116. 128.

62. Non prohibetur Ecclesiarum administratores retinere aliquam portionem

elemosinarum, pro manutenzione Ecclesie, altarium, paramentorum, inventurium, &c. si Ecclesia non habeat redditus, quos in his infumere possit. Licetum est beneficiariis, & Capellanis per alium celebrantibus tribuere illis elemosynam congruam de more Civitatis, licet beneficium sit pinguis; nisi in ejus fundatione aliud statuat. Collector elemosynas ex officio colligens, & distribuens pro Missis, sive Clericus sive laicus sit, potest pro munere suo partem assignatam, vel alias justam sibi retinere. Si Sacerdoti per alium celebranti omnino sponte, libere, & scienter donetur, seu remittatur stipendii pars, poterit ille retinere, sicut poterit retinere totum, si Missam pro eo alter gratis celebret. Si quis intuitu amicitie daret Sacerdoti duplicatum stipendium, poterit recipiens per alterum celebrare dato consueto stipendio. Tract. 15. cap. 7. num. 134. 135.

63. Idem Sacrificium, quod pro uno applicatur ex justitia, ratione stipendii, potest pro aliis ex charitate, & liberalitate, vel pro obligatione, que non sit ex contractu oneroso, applicari. Quare pro aliquibus necessitatibus, & simul pro dante elemosynam poterit Sacerdos offerre; solum enim prohibuit Missam unam dicere pro pluribus obligationibus ex stipendio, seu contractu oneroso. Tract. 15. cap. 7. num. 129. 130. Per decretum Urbani VIII. revocata sunt omnia privilegia satisfaciendi plurium Missarum oneribus certarum Missarum, vel Anniversariorum celebratione, vel aliquibus collectis, seu orationibus. Prohibita sunt Episcopis in Diocesana Synodo, & Generalibus in suis capitulis, vel alias quovis modo reductiones Missarum; sed pro his recurrendum est ad Sedem Apostolicam. num. 101. ibid. Capellani quibus injunctum est tot Missas singulis hebdomadis, aut singulis mensibus celebrare, poterant nisi id a fundatore prohiberetur, celebrationem anticipare. Possunt celebrationem earum Missarum anticipare, quas scio mihi fore committendas: pro obligationibus

autem incertis, vel indeterminatis, v.g. juxta intentionem ejus quem Deus scit mihi daturum elemosynam, illicitum est celebrare, & deinde elemosynam accipere: nec etiam licet Missa applicationem suspendere, donec stipendium recipiatur. Pro obligatione celebrandi summo mane, vel prope meridiem, vel in tali, aut tali loco, potest majus stipendium accipi ratione oneris. nu. 129. 121. 123.

64. Sacerdoti non licet a diversis plura stipendia minora justo recipienti omnibus satisfacere tot Missis tantum, que correspondent justo stipendio, & tenetur ad restitutionem. Tract. 5. cap. 5. nu. 8. Pro Missa festiva non potest recipi duplicatum stipendium. nu. 9. Sacerdos, qui ex fundatione capellæ, vel alio titulo est obligatus ad celebrandum in hac Ecclesia, vel in hoc Altari peccat mortaliter, si absque iusta, & legitima causa, v.g. violationis Ecclesie inundationis, &c. alibi sæpius celebrat; vel nisi Episcopus ex justa causa dispensaverit. num. 17. 18. 19. Quando Sacerdos ratione beneficii, prebendæ, Capellanie, &c. solum est obligatus celebrare in tali loco, Ecclesia, vel capella, vel tali die pro cultu Ecclesie, commoditate populi, &c. relicta expressè sacrificii pro alio applicandi libertate, tunc potest pro eo stipendium accipere ab illo, cui applicatur. n. 25.

65. Qui ex fundatione tenetur celebrare certis hebdomadæ diebus v.g. feria 2. Sabbato, &c. ex specialibus motivis hujus designationis, non satisfacit aliis diebus celebrando: at non erit peccatum mortale, nisi frequenter, absque justa causa fiat. Qui tenetur ter, potest quotcumque die voluerit intra illam hebdomadam celebrare, nisi aliud constet de mente fundatoris. Tract. 5. cap. 5. num. 30. 31. Capellanus, aut beneficiarius simplex potest per alium celebrare, nisi fundator hoc expresse prohibeat. nu. 23. Capellanus egrotans non tenetur supplere, & celebrare per alium, etiamsi infirmitas ad mentem, vel juxta

ta alios ad duos menses protrahatur; nisi aliud in fundatione expresse, vel tacite statuat. num. 34. 35. Capellanus obligatus quotidie celebrare, potest quolibet anno quater, vel sexies pro seipso celebrare, vel pro patris, matrisve aut charissimi animæ. Si electa fuit persona que quotidie celebret, poterit qui electus est semel in hebdomada, majoris honestatis causa, Missam omittere, non tamen pro alio celebrare accepto stipendio. At si in fundatione dicatur: Volo ut in tali Ecclesia, vel Altari quotidie celebretur, ea omisso non licet. num. 36. 37. Sacerdos qui promisit Missam recepto stipendio, si eam non celebret, & stipendium sit ex se materia gravis, mortaliter peccat, & ad restitutionem tenetur. n. 39.

66. Quilibet Sacerdos, ratione muneris Sacerdotalis præcise tenetur sub gravi culpa aliquoties celebrare, scilicet in Nativitate: Paschate, & Pentecoste, necnon in Assumptione B. V. & in festo omnium Sanctorum, vel saltem semel in quolibet trimestri: Religiosi vero saltem semel in mense, præciso justo impedimento. Tract. 5. cap. 5. nu. 43. 44. Episcopi, & Prælati Cathedralium, Collegiarum, & Conventualium curare tenentur, ut in prædictis Ecclesiis saltem unum sacrum quotidie celebretur; possunt tamen celebrantes illud cui voluerint, applicare: & si absque legitima causa id omitti permittant, etiam una, vel altera vice tantum, ubi consuetudine celebratio quotidiana firmata est, mortaliter peccant. nu. 45. Frequentius tenetur Parochus celebrare, quam populus Missam audire. Ex vi juris communis præcise, (nisi aliud consuetudine, aut peculiari obligatione, vel statuto præscriptum sit,) tenetur Parochus ad celebrandum pro populo saltem diebus Dominicis, & præcipuis solemnitatibus Domini: nec potest juxta communem sententiam, & ad mentem Urbani VIII. pro illis sacrificiis stipem accipere. num. 52. 53. 54. Peccat mortaliter Sacerdos diu differens offerre, pro quibus est obligatus; & tenetur ad

restitutionem, si v. gr. petita Missa pro salute graviter ægrotañtis, illam celebravit postquam mortuus est. Si vero celeritas non potatur, ad unum vel duos menses differre licitum erit, nisi elemosynam tribuens majus tempus concedat. n. 55. 56. 57.

67. Non tenentur Religiosi præciso scandalo, aut particulari statuto diebus festivis sub mortali canere Missam. Tract. 15. cap. 7. nu. 87. Non tenentur quotidie celebrare, neque secundum intentionem Prælati Missam applicare, nisi juxta suarum legum præscriptum, iis diebus quibus pro Conventa celebrare non tenentur, possunt absque læsione voti paupertatis pro aliis etiam extraneis offerre, etiamsi ii pro quibus celebrant, stipendium recipiant. Religiosi omittens applicare Missam ad quas ex suarum legum præscripto tenentur, ut sunt Missæ pro defunctis Ordinis, que absque stipendio celebrantur, valde quidem reprehensibilis est, sed non peccat mortaliter. n. 88. Si Religiosus applicet Missam contra applicationem, & voluntatem Prælati; peccat quidem graviter, vel leviter juxta obligationem quam habet, sed valet ejus applicatio, non vero applicatio Prælati: tenetur tamen supplere, si illa applicatio debita erat ex justitia vel legato. nu. 89. Pro applicatione Missæ sufficit intentio habitualis, in qua quis postquam habuit voluntatem hesternam die applicandi ex tunc sacrificium pro aliquo, in ea perseverat; quam ante obligationem non retrahit: esto quod talis voluntas nec virtualiter perseveret. n. 91.

TRACTATUS XIV.

De Sacramento Pœnitentiæ,
Extrema unctione, &
Ordine.

PROŒMIUM.

A Sacramento per quæ regeneramur, consolidamur, & alimur, recte fit transitus ad ea, quibus a morbis animæ liberamur, nempe ad Sacramentum pœnitentiæ: quo peccata tolluntur, nec non ad Sacramentum extreme unctionis, quo peccatorum reliquiæ absteruntur. His vero annexit Ordinis Sacramentum, per quod Ecclesiæ de idoneis Rectoribus, & ministris providetur.

CAPUT I.

De Pœnitentiâ.

§. I.

De Pœnitentiâ ut est specialis virtus.

Pœnitentiâ est virtus tendens ad destructionem peccati, in quantum est Dei offensâ, mediâ satisfactione, & dolore. Vel: est virtus offerens Deo debitam satisfactionem, & dolorem pro peccatis. Tract. 7. cap. 1. num. 2. Duplex est pœnitentiæ actus: perfectus, & imperfectus. Actus pœnitentiæ perfectus, qui dicitur contritio sic definitur: Contritio est desectio, & dolor super omnia de peccato commissio, quatenus est offensâ, & injuria Dei, & propter Deum summe dilectum, intentione abolendi, & referendi illam, eum proposito non peccandi de cetero. Hic actus in sua intrinseca ratione includit ordinem ad actum formalem dilectionis Dei, & conjungitur cum illo. num. 10. 13. Actus pœnitentiæ

imperfectus, qui attritio appellatur, sic definitur: Attritio est desectio, & dolor imperfectus de peccato, non attingens ad perfectionem contritionis; est tamen supernaturalis, & absoluta desectio peccati cum spe veniæ, disponens hominem ad gratiam veniæ, & insufficientior ex se sola, & sufficientior cum sacramento pœnitentiæ. nu. 16. "Omnes attritiones ortæ vel ex consideratione turpitudinis peccati, propter oppositionem ad virtutes supernaturales insulas; vel ex metu pœnarum inferni, & purgatorii, & aliarum, quæ a Deo auctore supernaturali induci possunt; vel ex metu amissionis gloriæ, sunt speciales." Tract. 24. Disp. 7. nu. 6.

2. Pœnitentiâ in omni lege semper fuit necessaria, necessitate mediæ lapsis in peccatum mortale. Tract. 6. cap. 1. nu. 20. In lege Gratiæ post commissum peccatum mortale, non est necessaria contritio suscipienti Baptismum, vel pœnitentiæ Sacramentum, sed sufficit sola attritio: at extra Sacramentum Baptismi, vel pœnitentiæ peccator sine vera contritione saltem virtuali, per se, & ordinariè loquendo justificari non potest; quia cætera sunt Sacramenta vivorum, licet per ea interdum quis justificetur cum sola attritione, sicut homo ex attrito contritus. num. 22. 23. Est etiam necessaria pœnitentiâ lapsis in peccatum mortale, necessitate præcepti divini, & naturalis. num. 24. Si quis nullam peccati gravis memoriam habens, per accidens justificetur, ratione actus dilectionis, adhuc de eo tenetur pœnitentiâ cum clavibus subiiciendum est. nu. 29. 30. Per accidens peccator Sacramentum pœnitentiæ non suscipiens, vel quia non adest copia Confessarii, vel ob actum veræ contritionis tenetur. 1. Si Sacramentum aliquod vivorum suscipere, vel quodcumque Sacramentum ex officio ministrare debeat. 2. Si positus inter peccandi occasiones gravibus tentationibus vexetur, quas credat se moraliter vincere non posse, nisi ad Deum

con-

converti veniam, & auxilia opportuna obtineat. 3. Si ob suum peccatum certo credat graviter puniendam fore communitatem. In his tamen tribus casibus cum obligatio non oriatur per se ex præcepto pœnitentiæ, ejus ommissio non erit peccatum speciale. num. 31. 32. 33.

3. Peccator peccati commissi memor, per se sub gravi obligatur ad actum contritionis in articulo mortis, si non susceperit pœnitentiæ Sacramentum cum attritione cognita. Per se insuper sub gravi obligatur, (si alia via non justificetur,) ad non manendum in peccato. Non autem obligatur, (ut aliqui volunt,) confiteri statim ob metum oblivioni, vel sæpius, vel ut se disponat ad orandum pro publica calamitate, vel diebus festis. Tract. 6. cap. 1. num. 34. 39. 47. &c. Pœnitentiâ est virtus specialis a reliquis omnibus distincta; & est pars potentialis iustitiæ commutativæ. Concurrunt effectivè moraliter ad expulsiōnem peccati quoad rationem offensæ Dei. nu. 83. 95.

§. II.

De institutione, essentia & necessitate Sacramenti Pœnitentiæ. De ejus materia remota, de dolore peccati requisito ad ejus valorem, & proposito non peccandi.

4. Pœnitentiâ est Sacramentum novæ legis a Christo Domino secundum essentialē ritum institutum. Tract. 6. cap. 3. nu. 1. Pœnitentiâ est Sacramentum consistens in actibus pœnitentiæ, & sacerdotis legitime absolventis in modum fidei. Confessio, & dolor sunt partes essentielles, per modum materiæ; absolutio vero est pars essentialis per modum formæ; satisfactio autem est pars integralis. nu. 4. Hoc Sacramentum in lege nova necessarium est necessitate mediæ, vel in re, vel in voto, supposito peccato mortali post Baptismum com-

missio: hujus autem Sacramenti votum implicate in actu contritionis continetur; nec requiritur votum explicitum. nu. 18. 23. Forma hujus Sacramenti hæc est: *Ego te absolvo a peccatis tuis.* Hæc omnia verba sunt de essentia formæ, vel explicitè, vel implicate. In illis duobus verbis, *absolvo te*; super hanc confessionem prolatis omnia verba formæ implicate continentur; illa tamen verba: *a peccatis tuis*; nunquam omissenda sunt. cap. 3. nu. 1. 2. Ad valorem Sacramenti non est necessaria invocatio SS. Trinitatis; ejus autem omisio secluso scandalo, & contemptu est factum peccatum veniale, nisi aliqua rationalis causa excuset. nu. 3. Nec sunt necessaria illa verba: *Auctoritate*, &c. Pronomen *te* est necessario in forma exprimentum. nu. 4. 5.

5. Potest Sacerdos his verbis: *Ego te absolvo*; valide uti ad absolvendum simul a censuris, & peccatis; non tamen hoc licite fieri potest, & absque peccato veniali, nisi in casu necessitatis. Validum erit Sacramentum si pro verbis: *absolvo te*; dicatur *remitto tibi*; vel *condono tibi peccata tua*; vel; *Tu absolveris a me*; vel (auctoritatis gratia,) *Non te absolvimus*; vel *absolvo dominationem vestram*; vel *Majestatem vestram*; vel si plures simul in periculo mortis constitutos absolvat dicendo: *absolvo vos*; &c.; (quod in tali casu etiam licitum est;) quia non adest mutatio substantialis. Verum tales formæ immutationes sunt ad minus peccatum veniale. Invalidum est Sacramentum si dicatur: *Unam absolvitur*; vel *absolvo te Deus*; quia datur mutatio substantialis. Formæ dubiæ sunt; ac proinde prorsus illicitæ: *Placeat quod absolvatur*; *Subito te absolvo*; *remittuntur tibi peccata tua*; *absolveris a peccatis tuis*; & his uti erit peccatum mortale. Tract. 6. c. 3. nu. 11. 12.

6. Valida est absolutio sub conditione de præterito, vel de præsentis sive expressa, sive mente concepta; si conditio posita sit; & etiam licita si adste ratio-

na-

sabilis causa, ut cum quis dubitat an formam protulerit: an adit materia sufficiens; an poenitens sit rationis compos, absolutiois capax, an vivat &c.; invalida autem est sub conditione de futuro. Tract. 6. cap. 3. num. 21. 22. 23. Absolutio sacramentalis absenti collata per nuncium, vel epistolam, non solum est illicita, sed & invalida, num. 24. Forma huius sacramenti necessario, & essentialiter in verbis consistit; nec potest scriptura nutu, aut ut aliis signis exprimi. nu. 30. Etiam si Sacerdos adians moribundo consentit peccata (sua repente usu linguae privatus sit, & absolutionem non possit ore proferre; non potest talis Sacerdos absolutionem rite, aut valide scripto, aut signis impendere praeferquam vocalibus verbis; & aliter absolvere, sacrilegum, & frustraneum est. n. 32.

7. Materia remota, seu circa quam Sacramenti poenitentiae sunt sola peccata actualia post Baptismum commissa. Tract. 6. cap. 4. num. 9. Non solum fictio, quae est indigna susceptio Sacramenti Baptismi, sed etiam peccata commissa in ipso instanti terminativo Baptismi sunt materia Sacramenti poenitentiae, num. 15. Ex his quae pertinent ad Sacramentum poenitentiae sola peccata mortalia post Baptismum commissa, & nondum rite confessas sunt materia necessaria illius; venialia vero, & mortalia alia rite confessas non sunt materia necessaria sed sufficiens. num. 18. 19. 22. Materia Sacramenti poenitentiae est peccatum, quod vere, & realiter commissum est: unde peccatum dubium, quod revera commissum non fuit, valide non apponitur pro materia confessionis. Peccato dubio adiungi debet aliud certo commissum saltem veniale, ut evitetur periculum nullitatis sacramenti. Poenitentia, a quo materia certa haberi non potest, non debet absolute, & simpliciter impendi absolute; sed id exigente necessitate, sub conditione licite absolvi potest. num. 33. 24. 25. Materia proxima sunt actus poenitentis, nempe dolor de peccato cum proposito non peccandi,

eius confessio, & satisfactio. Tract. 7. cap. 4. n. 38.

8. Attritio ut est pars Sacramenti poenitentiae debet esse supernaturalis, vel entitative, & specificae, vel saltem quoad modum, seu ex parte finis operantis. Attritio naturalis credita vincibiliter supernaturalis non sufficit ad valorem sacramenti. Tract. 24. Disp. 7. num. 17. 22. Si quis scienter cum attritione inefficaci, (talis autem est quae admittit actualem voluntatem peccandi, vel formalem, & expressam, vel virtuales, & implicitam,) accederet ad Sacramentum poenitentiae peccaret mortaliter, quia scienter poneret obicem gratiae; ideoque nullum efficeret sacramentum. Igitur ad fructum, seu effectum Sacramenti requiritur attritio efficax. num. 25. 26. Ad valorem Sacramenti non sufficit dolor quem aliqui virtualem appellant: *dolor quod non habent dolereus de peccatis.* nu. 67. Si dolor non se extendat etiam ad ea, quorum non est memoria, saltem virtualiter, & implicite, ratione generalis motivi, ex quo procedat, scilicet offensae Dei iusti Iudicis, timoris inferni, amissionis gloriae, turpitudinis peccati, ejusque oppositionis ad virtutes insulas, non sufficit ad effectum, & fructum Sacramenti; & in probabiliori sententia neque ad valorem sacramenti. Igitur pro valida, & fructuosa confessione requiritur, & sufficit unicus actus doloris supernaturalis de peccato sub motivo generali, & communi offensae Dei &c. n. 78. 80.

9. Ad dolorem pro sacramento poenitentiae nulla requiritur intentio, sed sufficit ipse dolor secundum essentiam consideratus. Tract. 24. Disp. 7. num. 71. Unus, & idem dolor actus si formaliter, vel virtualiter perseveret potest deservire pluribus confessionibus eorumdem peccatorum; secus vero si habitualiter tantum permaneat. Est autem permanentia tantum habitualis, quae non durat actu formaliter, vel virtualiter, sed fuit aliquando, & non est

est positive aut contrarie destructa, modo tamen nec est in se, nec in aliquo sui effectu, nec in quadam confusa repetitione. num. 114. &c. 127. Ex suppositione quod quis venialia confiteri velit, & esse huius sacramenti materiam, necesse est, quod de his doleat; confiteri autem sola venialia, sine illorum dolore est peccatum mortale. Remissio venialium semper supponit gratiam in subiecto cui fit; si ve gratia tunc primario producatur, si ve supponatur producta; si ve remissio fiat in sacramento, si ve extra. Peccatum veniale cum mortali conjunctum remitti nequit quin mortale remittatur, & quidem prius ordine naturae. nu. 128. Licet sacramentum poenitentiae nequeat remittere unum mortale quin remittantur omnia; potest tamen remittere aliquod, vel aliqua venialia, ceteris non remissis. n. 129.

10. Dolor qui est pars Sacramenti poenitentiae debet precedere absolutionem, ita quod ante ipsam manifestetur per lachrymas, lacrymas, tusionem pectoris, vel humiliando se coram Sacerdote, & absolutionem petendo, & expectando. Tract. 6. cap. 5. num. 22. 26. Nullus actus peccatoris sufficit ad remissionem venialium. Sola attritio in peccatore non sufficit extra sacramentum ad delenda peccata venialia. Nullum peccatum veniale remittitur quandiu voluntas formaliter, vel virtualiter illi adheret. Per quemcumque perfectioris contritionis actum, tolluntur respective omnia venialia, ad quae se extendit. Actus dilectionis sufficit ad remissionem eorum venialium, quorum contritio in eo virtualiter continetur. Probabile est veram attritionem sufficere etiam sine Sacramento ad remissionem venialium in iustis, illorum scilicet ad quae se extendit, si sit supernaturalis & efficax. num. 28. &c. Confiteri aliquod veniale sine dolore in ea confessione, in qua alia cum legitimo dolore aperitur, dummodo non fiat ex prava intentione irritandi sacramentum, quoad illa, non est peccatum mortale; nam forma absolutionis ex intentione

Sacerdotis dirigitur ad peccata rite confessas. n. 38. 39.

11. Peccatum veniale conjunctum cum mortali per se cum illo remittitur ex opere operato in Sacramento poenitentiae, vel Baptismi; per accidens vero in susceptione aliorum Sacramentorum, supposita tamen semper attritione ad illud veniale se extendente. Tract. 6. cap. 5. nu. 45. Sacramentalia non habent immediate, & ex opere operato remittere peccata venialia, sed ad summum excitando aliquem motum, vel impetrando auxilium, quibus homo moveatur ad poenitentiam. Sunt autem sacramentalia: Oratio Dominica: oratio facta in Ecclesia consecrata, vel cum tunc fione peccatoris: aqua benedicta: eius panis benedicti: confessio generalis: elemosyna: & benedictio Episcopi, vel Abbatis consecrati. nu. 48. 50. Peccatum veniale ante mortem non dimissum, (potest enim quis mori in actu peccati venialis, vel cum complacentia illius,) remittitur post hanc vitam, quoad culpam per actum charitatis erga Deum venialibus repugnantem; non tamen quoad poenam, quia talis actus meritorius non est. n. 51.

12. Propositum non peccandi formale, vel virtuale necessarium est ad poenitentiae sacramentum; cum hoc autem stare potest, quod poenitens timeat, vel etiam existimet se tale peccatum non vitaturum, si ve veniale, si ve mortale illud sit. Tract. 6. cap. 5. nu. 52. 53. Sufficit propositum virtuale quo quis ita detestatur peccatum, ut si menti occurrerent peccata futura, firmum eliceret propositum ea vitandi; semper tamen in praxi tutius est, & consiliosum propositum actuale. nu. 54. Propositum requiritur ad remissionem peccati mortalis non comparatur cum actuali, vel habituali affectu ad aliud mortale: ad propositum requiritur ad remissionem unius venialis potest stare cum habituali, & etiam cum actuali affectu ad aliud veniale. Propositum vitandi venialia non est necesse, quod sit ita firmum, & absolutum sicut propositum vitandi

mortalia, sed sufficit propositum ea cavendi prout humane fragilitati possibile erit; nam omnia collective vitare impossibile est. nu. 55. Dolor, & propositum de peccatis venialibus ex motivo generali omnibus communi verbi gratia officio Dei &c. non deficit quoad venialia graviora per admissionem unius venialis levis ante abolitionem; consilium tamen est pro sacramenti securitate renovare dolorem, & propositum de omnibus. n. 56.

13. Occasio peccandi duplex est: proxima, & remota. *Occasio proxima est, quae penitentem occidit, vel credere debet, se nunquam, aut raro usurum sine peccato mortalibus: vel quae ex genere suo talis est ut frequenter homines simili conditionis inducat ad mortale peccatum: vel quae ut experientia constat, in hoc homine talem effectum habet.* Remota vero appellatur quae talis non est. *Tract. 6. cap. 5. nu. 57.* Potest penitens persistere in occasione solum remota, & habere verum propositum non peccandi. Qui est in occasione proxima, & cum possit sine gravi detrimento eam desistere, non vult, non videtur habere verum propositum non peccandi. Quando occasio proxima, vel physice relinqui nequit, vel moraliter sine gravi detrimento, infamia, aut scandalo, non tenetur penitens illam omnino relinquere; tenetur tamen postulare divinum auxilium, & ea adhibere remedia, quae vera penitentia, & prudens Confessarius didaverit: his enim adhibitis, quae alias erat proxima, non amplius erit talis. num. 58.

14. Ex dictis colligitur, absolvi non posse eum, qui est in occasione proxima concupiscendi leminam, vel faciendi opus, quod debitor esse mortaliter peccaminosum, eamque desistere non vult, cum possit: similiter quando occasio in hominum opinione proxima est propter scandalum. Quod si res mutata sint, ita ut de peccati periculo & scandalum cesset, absolvi potest. *Tract. 6. cap. 5. n. 60. 61. 62. 63.* Non potest absolvi concubiniarius qui non vult dimittere concubi-

nam nimis utilem ad oblectamenta etiam licita. n. 64. Vid. prop. 41. damn. ab Alexandro VII. & 62. 63. damn. ab Innocentio XI. Absolvi potest penitens, qui non separatur ab occasione peccandi, quando occasio, vel physice non potest relinqui, vel moraliter sine gravi infamia, magno detrimento, aut sine scandalo, & penitens prudenter creditur accedere cum legitimo dolore, & proposito non peccandi, paratus omnia adhibere remedia, quae prudens Confessarius didaverit, quibus adhibitis prudenter creditur non casurum. Quod si non appareat emendatio, utile erit, immo aliquando, & necessarium disserere abolitionem, maxime si non constat de immo proposito. n. 64. 65. 66.

15. Si ex circumstantiis Confessarius prudenter iudicat penitentem non habere sufficientem dolorem, aut propositum, quamvis asserat se habere, neganda est absolutio: secus si sit sufficienter dispositus, & ex dilatione abolitionis timeatur potius damnum spirituale, quam utilitas illius. Si Confessarius prudenter timeat semel absolutum non amplius curaturum servare promissa, & ex dilatione abolitionis speret in se reverturum, expellat eam disserere. *Tract. 6. cap. 5. n. 67.* Et qui tenetur desistere occasione peccandi, regulariter disserenda est absolutio; donec de facto desierat; & hoc praecipue in concubiniariis, qui nunquam ante debent absolvi. nu. 69. Vid. prop. 61. damn. ab Innoc. XI. Penitens tenetur ad diligens examen de peccatis mortalibus, attenta qualitate personae, multiplicitate negotiorum, divinitate temporis &c. non tamen requiritur summa diligentia, sed ea quam prudens vir in gravi negotio adhiberet. Non tenetur qui lubricum habet memoriam, peccata scribere; quia haec est diligentia extraordinaria, & pluribus periculis exposita. Qui posita debita diligentia solum recordatur se mortaliter deliquisse, non autem de specie peccati, tenetur confiteri prout recordatur. *Cap. 6. n. 3. 4. 5. 6.* Confiteri sciens solum peccatum veniale quod non

commissit, mortaliter peccat. *Tract. 24. Disp. 7. n. 141.*

§. III.

De Confessione sacramentali.

16. *Confessio sacramentalis est legitima, & sacramentalis accusatio de peccatis propriis facta sacerdoti, ad eorum veniam per abolitionem virtute clavium obtinendam.* *Tract. 6. cap. 6. num. 1.* De sacramentali Confessione extat praecipuum divinum obligans omnes baptizatos habentes conscientiam peccati mortalis post Baptismum commissi. Hoc praecipuum non obligat statim confiteri post mortale commissum, etiam si quis commode possit, nec eliciat actum contritionis; etiam si eliciat morale periculum oblivionis. Obligat hoc praecipuum in certo, vel probabili periculo mortis, verb. gr. instante periculo, periculosa navigatione, primo partu, gravi morbo, vel pelle grassante. Item hoc praecipuum tenetur infirmus, qui perseverans in periculo mortis, post factam confessionem iterum peccavit mortaliter. Similiter qui in mortali existens copiam habet Confessarii, quem probabiliter timet se non amplius habiturum. Extra periculum mortis probabiliter est teneri ex vi huius praecipii confiteri peccati mortalis ad non disserendam Confessionem ultra annum. *Cap. 7. n. 1. 4. 5. 6. 7. 8. 9.*

17. Confessio per vocem non est de necessitate sacramenti, sed tantum ex praecipuo Ecclesiae desumpto ex usu, & praxi ejusdem. Non est contra valorem sacramenti quod confessio publice fiat. *Tract. 6. cap. 7. n. 11. 13.* Quando peccator nequit per voces confiteri, id prestare potest, & tenetur verbis aliiusque signis, vel etiam scripto si commode, & sine periculo manifestationis fieri possit. nu. 14. 15. 17. Ex praecipuo naturali, quo constitutus in periculo mortis tenetur se reconcellare Deo, si habeat peccatum mortale, & non sit moraliter certus de habenda contritione, nec aliud suppetat medium ad reconciliationem,

quam per confessionem scriptam, vel per interpretem, vel publicam, ad hoc tenetur. In casu confessionis publicae, vel per interpretem non tenetur penitens omnia confiteri, sed ea tantum, quae cum minori robore dicere potest, addendo: *Et sic acuso de omnibus aliis, quibus Deum offendi.* Qui in ultima confessione oblitus est alicujus mortalis, non tenetur illud publice, vel per interpretem confiteri, etiam si alio modo nequeat. n. 18. 22. 23.

18. Datur praecipuum Ecclesiasticum distinctum a praecipuo communionis, obligans omnes baptizatos conficis peccati mortalis post Baptismum commissi, ad constituendum semel in anno peccata sua. Hoc praecipuum obligatur etiam hereticis valide baptizatis, & etiam habentibus tantum peccata mortalia interna; secus vero habentes tantum venialia, vel mortalia rite confessis. *Tract. 6. cap. 7. nu. 25. 26. 28. 29. 30.* Non tenetur ex vi huius praecipii confiteri venialia, qui habet aliquod mortale, quod ex iusta causa Confessario aperire non tenetur. Non habentes conscientiam peccati mortalis omitendum annum confessionem nec venialiter peccant. Lapsus in mortale licet justificatus per contritionem adhuc tenetur ad annuam confessionem. *Tract. 24. Disp. 7. nu. 44. 45.* Qui in confessione confessus est sola venialia, oblitus invincibiliter unius mortalis quod habebat, vel illud ex iusta causa reticens, tenetur illud confiteri ante finem anni pro adimplendo praecipuo Ecclesiastico. Existens in mortali si praevideat telonem tempore, & praetertim in articulo mortis non habiturum Confessarium tenetur ex praecipuo divino confiteri de praesenti. Procrastinans suam Confessionem ultra annum, non committit tot peccata, quot habet confitendi opportunitates, sed quoad differt eo magis auget suum peccatum.

19. Quolibet anni tempore impleri potest praecipuum annuae confessionis, computando annum juxta communionem

sententiam ab uno Paschate in aliud. Tract. 6. cap. 7. n. 35. 36. Qui toto anno præcepti hujus adimplerionem omisit, tenetur initio sequentis confiteri. nu. 39. Qui incurse anno prævidet se in toto anni decursu non habiturum copiam Confessarii, vel alia via, impediendum a Confessione, tenetur tunc adimplere præceptum. nu. 40. Qui semel confessus est sed tantum venialia; si ante finem anni mortaliter peccet, tenetur iterum eodem anno confiteri. nu. 41. Qui intra annum mortalia semel confessus est, si post confessionem iterum mortaliter peccet, non tenetur ex vi solius præcepti annuæ Confessionis iterum eodem anno confiteri. nu. 42. Qui sine culpabiliter, sive inculpabiliter distulit confessionem ultra annum, & in novo anno aliud, vel alia peccata mortalia antequam confiteatur commisit, per eam utriusque anni præcepto satisfacit. Secus dicendum si in tali Confessione solum habuit mortalia præcedentis anni, & post eam in novum mortale incidit; nam in tali causa debet iterum confiteri. Qui adhibito sufficienti examine confiteretur mortalia quorum recordatur; si post factam confessionem, alterius mortalis oblitus recordetur, non tenetur amplius eo anno confiteri. Idem dicendum de eo qui ex iusta causa aliquod mortale tacuit in confessione; confessus aliis mortalibus. nu. 43. 44. 45.

20. Per confessionem validam, & informem satis præcepto annuæ Confessionis, non vero per confessionem sacrilegam, aut ex quocunque capite nullam. Tract. 6. cap. 7. nu. 45. 47. 49. 50. Fideles excusantur ab hujus præcepti transgressione quoties absolute, vel sine gravi detrimento proprio, vel alieno in vita, fama, vel fortunis nequeunt sua peccata confiteri: hæc tamen causa excusat tantum quoad ea peccata, ex quibus imminet tale damnum; & non est sermo de detrimento famæ proveniente ex ipsa confessione apud Confessarium, sed aliunde. nu. 51. &c. Non excusantur a præcepto annuæ Confessionis, qui habet reservata, & adire nequit

Confessarium habentem facultatem; sed omnia inferiori aperire debet, & ab eo absolvi etiam a reservatis indistincte, & cum onere &c. Tract. 24. Disp. 8. num. 70. Excusatur etiam qui non potest habere Confessarium, nisi longum iter conficiat, si non urgeat æternæ salutis periculum. Excusatur quoque qui non potest sua peccata confiteri sub confessionis sigillo, ut si talis angustia loci sit, quod confiteri non possit nisi ab aliis audiatur. Tract. 6. cap. 7. n. 55. 56.

21. Integritas confessionis alia est materialis, qua quis omnia peccata mortalia post Baptismum commissa, & alia non confessata memoriæ occurrentia etiam interna, & occulta eorumque species, & numerum prout moraliter possibile est confitetur, qua vero non sunt in ipsius conscientia minime fingat, aut falso exponat; alia formalis, qua ponens de illis, qua hic & nunc potest, & debet aperire, confitetur, remanente obligatione cætera confitendi cessante impedimento. Integritas formalis per accidens, & extraordinarie sufficit; materialis vero per se & ordinarie requiritur. Tract. 6. cap. 8. nu. 12. Qui nequit explicare numerum præcium, & certum, debet dicere saltem numerum probabilem, verb. grat. decies paulo plus minuisse, idest duo plus, vel minus; & si postea inveniat fuisse duodecies, non tenebitur illa duo amplius confiteri. Qui nequit dicere numerum probabilem, debet explicare consuetudinem, seu frequentiam, & tempus verb. grat. ter quaterve in hebdomada. In actibus internis melius ut in plurimum explicatur consuetudo dicendo: paratus fui ad complacentiam, vel desiderium in tali materia toties quoties occasio aderat, vel memoria. n. 3.

22. In explicandis specie, & numero peccatorum, attendi debet eorum distinctio specifica, & numerica in esse moris, non vero in esse physico: licet enim occisio Patris & occisio Sacerdotis sint ejusdem speciei in esse physico, sunt tamen moraliter speciei distinctæ. Sic licet unico ictu

ictu tres homines occidere sit unica actio in esse physico, est tamen moraliter triplex homicidium: idemque dicendum de actibus internis. Tract. 6. cap. 8. nu. 6. 8. Præter ea que de distinctione specifica, & numerica peccatorum sparsim, & precipue. Tract. 1. cap. 3. §. 2. hujus summe dista sunt, sciendum quod quando circumstantia invehit censuram, vel reservationem, vel addit actui novam malitiam specificam accidentalem, ut circumstantia loci sacri in furto, est necessarium in confessione aperienda. Licet laudabile sit confiteri circumstantias intra eandem speciem notabiliter aggravantes, ad id tamen per se loquendo, & ex hoc præcise quod aggravent, ponens non tenetur: bene vero quando mutant reatum de veniali in mortale, & quando ad iudicium ferendum de restitutione, vel ut innotescat Confessario dispositione penitentis, necessarium est, & cum circumstantia durationis actus peccaminosi plura involvit peccata numero diversa. Si peccatum fuit exterius consummatum, non sufficit actum internum confiteri, sed ipsum opus externum exprimi debet. nu. 10. &c.

23. Qui se accusat de transgressione voti non tenetur explicare an pluries votum, seu rei promissio facta fuerit. Tract. 6. cap. 8. n. 53. Solemnitas voti quod quis violavit, in sententia probabilis non est circumstantia necessario in confessione aperienda; sed sufficit dicere: commisi verb. grat. tale peccatum contra votum castitatis. nu. 54. Quod peccans contra castitatem fit Novitius, vel Novicia, hoc in confessione exprimere non est necesse. nu. 55. Sponsus & sponsa de futuro se carnaliter commiscantes, vel alii cum ipsis, probabile est quod non teneantur circumstantiam sponsalium confiteri; quoad sponsam tamen, & peccantes cum ipsa, probabilius est talem obligationem induci. nu. 56. Peccantis dignitas verb. grat. quod sit Episcopus, Generalis &c., nisi addit scandalum, vel cooperatio ad peccata suorum ovium, non est circumstantia necessario exprimens. Sic neque quod sit Governator

Civitatis &c., nisi cum aliorum delicta non impedit. nu. 63. Quando ignorantia culpabilis non constituit speciale peccatum, non est necesse quod explicet, an scierit, vel ignoranter peccaverit; nisi cum ignorantia excusat a mortali, vel a censura in præceptis humanis, vel cum propter ignorantiam exponitur peccans periculo peccandi in alia specie, ut quando quis peccat cum foemina, cujus statum nescit. nu. 66.

24. Non tenetur ponens per se loquendo consuetudinem peccandi confiteri, sed tantum per accidens, quando scilicet necessarium est, ut Confessarius ponentis dispositionem, & obligationem sciat; & quandoque Confessarius de ea ponentem interrogat; & tandem quando per talem consuetudinem ponens est in proxima occasione peccandi: peccat enim talem occasionem advertenter ponendo, & eam tollere non curando. Tract. 6. cap. 8. nu. 68. Si eodem furto plures domini lædantur, ita quod singulorum læsio seorsim accepta sit gravis, tenetur ponens aperire quod domini sint graviter læsi. Copula cum conjugata, etiam consentiente marito, est adulterium, propter injuriam Sacramenti irrogatam. nu. 70. Votum habens castitatis si carnaliter peccet cum habente pariter tale votum: similiter, conjugatus copulam habens cum conjugata debet circumstantiam necessario in confessione aperire; sed sufficit dicere: commisi verb. grat. tale peccatum contra juramentum circumstantiam confiteri. n. 72.

25. Qui unico actu plura præcepta frangit, que suo eadem ratione formalia, & intuitu ejusdem virtutis obligant, non tenetur omnia illa præcepta explicare. Tract. 6. cap. 8. nu. 73. Qui absque interruptione pluries appellat aliquem ebrium, vel pluries pejerat, vel pluribus plagis inimicum afficit, unicum numero peccatum committit, & si percussus sit Clericus, unicam excommunicationem incurrit. nu. 74. In contumeliis, detractionibus, iudicis temerariis probabile est, non teneri ponentem explicare vitia, defectus, vel contumelias; ut

in si verb. grat. dixerit alicui, vel de aliquo esse iurem, adulterum, homicidam &c. nu. 75. In peccato iactantiae, quo quis se de aliquo lethali peccato iactavit, vel laudavit, sive iactantia sit cum gaudio, vel complacentia de ipso peccato commisso, (qua utriusque complacentia non infrequenter reperitur in iactantia de peccatis vindictae, vel luxuriae,) sive sit sine gaudio, vel complacentia, necesse est explicare speciem peccati, de quo se iactavit, vel laudavit; nam iactantia approbationem continet. Si iactantia non est de opere malo perpetrato, sed de dexteritate, arte, vel viribus, non erit mortale peccatum, n. 76, 77, 80.

26. In peccato consilii de opere illicito explicanda est species peccati, de quo patrandum datum fuit consilium. Tract. 6. cap. 8. nu. 81. In peccatis odii exprimi debet in Confessione conjunctio personae, quam quis odio habuit, an sit parens, vel filius; aut alius ex ascendentibus, vel descendentibus, an frater, Coniux, Praelatus, Sacerdos, aut insignis benefactor. Idem dicendum de iniuriis in honore, fama, membris vel vita inter praedictos, proportione tamen servata, & attenta pietate, ac reverentia singulis debita: si enim filius in patrem contumeliosa verba proferat, si patrem percutiat, licet percussio levis sit in ratione nocuenti; si deliberate manum attollat ad percipiendum, etsi percussio non sequatur: si torvis oculis aspiciat, vel ita seipse alloquat, ac si odio haberet, gravior peccat. E contra si pater filium verbis contumeliosis, vel asperis inficit, aut eum percutiat, multo levius peccatum erit, & saepe nullum. nu. 83, 84, 85. Injuria illata cognatis, aut consanguineis remotioribus, non importat circumstantiam necessario in Confessione exprimentam. n. 89. Non omnia peccata, quae sunt contra Sacerdotem habent ex hoc circumstantiam mutandam speciem, sed tantum illa, quae omnibus attentis redundant in gravem irreverentiam Sacerdotii. n. 91.

27. Explicari debet in Confessione nu-

merus, & conditio personarum coram quibus quis turpia locutus est, vel scandalum praebuit. Tract. 6. cap. 8. nu. 93. Blasphemia haereticalis, blasphemia ex odio Dei, & blasphemia contumeliosa differunt specie; & probabiliter etiam blasphemia imprecativa a blasphemia contumeliosa. Pariter specie differunt blasphemia in Deum, in B. Virginem, & in alios Sanctos, n. 94, 95. In peccato infidelitatis explicari debet an inierit Iudaismus, Paganismus, vel Haereticus. n. 100. Copula, pollutio voluntaria, homicidium, seu injuriola sanguinis effusio in loco sacro, etsi notoria non sint, nec in publicam notitiam deveniant, sacrilega sunt, & circumstantia loci sacri est exprimentanda. nu. 102. Probabilis est sacrilegium committi etiam subripiendo quancunque rem in loco sacro existentem, sive Ecclesiae tradita sit in custodia, sive non nu. 103. Qui extra Ecclesiam existens desiderat pollui, furari, vel aliud sacrilegium in Ecclesia committere, tenetur circumstantiam loci explicare. nu. 104. Pollutio habita in cellis Religiosorum, etiam si superior dormitoria, & cellas singulis noctibus benedicat, & aqua benedicta aspergat, non importat specialem malitiam in confessione aperendam. n. 105. Instrumentum peccati non est regulariter necessario explicandum, nisi talis instrumenti usus aliunde sit peccatum. nu. 106. De scandalo Vide tract. 2. sect. 64.

28. Duratio seu diuturnitas actus non est necessario exprimentanda, nisi per eam contingat peccata numero multiplicari moraliter. Tract. 6. cap. 8. n. 113. Intensio actus peccaminosi tunc solum est in confessione explicanda cum inducit effectum speciei diversum: ut cum quis verb. grat. ex nimio odio non tantum inimicum occidit, sed etiam dicit sceripit, iecur extrahit &c., quia tunc contrahit speciem feritatis. Finis extrinsecus si non est ex se malus non confert actui novam speciem; at si habet ex se malitiam specie distinctam, eam actui communicat, & in confessione, aperiri debet; ut si quis

fu-

faretur ad fornicandum: possunt tamen hae duas malitiae seorsim aperiri, dicendo, furatus sum, deinde dicendo intentionem habui fornicandi. Tract. 24. disp. 8. nu. 162, 164, 166. Se potere in periculo peccandi, resistere divinae inspirationi, & non orare dum quis est in gravi tentatione, non sunt peccatum specie, aut numero distinctam ab eo quod inde sequitur, nisi intercedat mora sufficiens ad morem interruptionem. nu. 167. Si femina vim inferat viro, committit speciale peccatum raptus, & iniustitiae; turpis enim est, quod foemina ad libidinem explendam vim inferat viro, quam e contra. n. 169.

29. Circumstantia temporis tunc addit actui novam malitiae speciem, quando actus habet oppositionem ad tempus in quo exercetur; ut si quis in hebdomada Sancta comedias exhiberet: In die Parasceves scortum publice circumduceret: statim post commisionem fornicaretur, aut se pollueret &c. Tract. 24. Disp. 8. nu. 174. Omittens correptionem, explicare debet, an esset debita ex charitate, vel ex iustitia. nu. 148. Ad speciem raptus non est necesse quod sequatur copula, sed sufficit vim inferre animo explendi libidinem, stuprum vero copulam exigit. Tr. 26. cap. 3. n. 31. Ab integritate materiali confessionis excusat potentia tum physica, tum moralis. Et Primo. Excusatur qui adhibito sufficienti examine alicujus peccati non recordatur. Secundo. Mutus, balbutiens, vel alterius idiomatis, qui peccatum vel nullo modo, vel sufficienter explicare non potest. Tertio. In periculo mortis constitutus, si sit periculum descendendi sine abolutione quando veli omnia confiteri; quod si plures in eodem periculo sint, auditore a singulis uno vel altero, eos absolvere poterit; aut saltem omnibus in eo periculo constitutis in communi, & in consilio auditis, omnes simul absolvat dicendo: ego vos absolvo &c. Tract. 24. Disp. 8. n. 213. & Tract. 6. cap. 8. n. 115.

30. Ob impotentiam morealem excusatur, qui absque gravi damno proprio, vel alieno omnia confiteri non potest. Quare poenitens morbo contagioso laborans, si neque eminus sine periculo Confessarii integre confiteri non potest, aliquibus peccatis confessi absolvi poterit. Si penitentis ex manifestatione alicujus peccati aliquid grave damnum imminet, urgeat precepto annuae Confessionis, vel obligatione celebrandi, aut communicandi, tenetur illo tacto alia confiteri; dummodo tamen alteri confiteri non possit. Sic qui peccatum aliquid confiteri non potest, nisi simul detegenda peccatum, & personam complicis notam Confessario, ex qua manifestatione grave damnum eidem complice secururum timeatur, nec alteri confiteri possit, cui persona complicis nota non sit. Sola autem amissio bonae opinionis apud Confessarium, sive poenitentis, sive complicis non excusat ab integritate materiali Confessionis. Poenitens qui sine necessitate manifestat Confessario personam complicis, mortaliter peccat. Habens iustam causam tacendi aliquid peccatum, non debet plura tacere quam opus sit ad proprium, vel complicis damnum evitandum. Qui non potest actum externum confiteri, debet saltem confiteri actum internum. Qui ex quacunque iusta causa aliquid peccatum tacuit, illud tenebitur suo tempore confiteri. Tract. 6. cap. 8. num. 119. &c. Tract. 24. Disp. 8. nu. 224.

31. In moribundo pro danda abolutione, si alius haberi non possit, sufficit eum generaliter se accusare de peccatis, vel petisse Confessarium, vel dedisse poenitentiae signa; etiam abiente Confessario, dummodo testis de visu vel saltem de auditu non desit. Tract. 24. Disp. 8. nu. 227, 230. 234. Si nullum poenitentiae signum habeatur saltem per testimonium, absolvitur dari non potest; deest enim sensibilibus, & externa confessio, quae est pars essentialis. Possit tamen, & debere absolvi sub conditione, saltem ab extrinseco probabile est; maxime

si

si Christiane vixerit, & Confessionem frequenter. Si moribundus signa dedit, sed dubitatur an sint signa doloris nec ne, adhuc sub conditione absolvi potest. num. 245. Puer de quo dubitatur an habeat utrum rationis, & confitetur aliquod veniale in articulo mortis, immo etiam extra articulum mortis, sub conditione absolvi debet. Sacerdos qui omnino sanus Missam inchoavit, & post confessionem generalem cecidit moribundus, ex illa pœnitentia confessione absolvi non potest; quia illa Confessio non fuit directa ad absolutionem sacramentalem recipendam. Tract. 6. cap. 8. num. 144. 145.

32. In Confessione generali exprimentum est, quænam sint peccata post ultimam Confessionem commissa. Tr. 24. Disp. 8. n. 247. Mentiri in Confessione circa ea quæ non pertinent ad Confessionem, vel circa materiam non necessariam est peccatum veniale cæteris mendaciis gravius: mentiri vero circa materiam necessariam, nisi ignorantia excuset, est semper peccatum mortale. nu. 250. 256. Confessio facta ex fine venialiter malo v. gr. inanis gloriæ, supposito quod penitens accedat ex fine remissionis peccatorum, & cum sufficienti dolore, & proposito, licet adsit etiam finis ille inanis gloriæ, valida est; ille etiam finis venialiter malus concomitantur se habet. Tract. 6. cap. 9. num. 6. 7. Valere confessio ab excommunicato nondum absoluto bona fide, vel in gravi necessitate facta, cap. 9. nu. 1. Confessio ex parte penitentis est invalida, & iteranda: si sine debito dolore, & proposito confessus est: Si mala fide tacuit aliquod peccatum mortale: si non habuit intentionem sacramentaliter confitendi. Advertendum tamen quod qui mala fide tacuit peccatum mortale, si postea huius sacrilegii oblitus plures alias confessiones bona fide fecit, non tenetur has repetere, sed tantum eam, quam mala fide fecit. nu. 8. &c.

33. Qui in Confessione aliquod mortale prætermisit putans invincibiliter non

esse mortale; aut aliquam circumstantiam necessariam exprimentam ex ignorantia invincibili omisit, ab iteranda confessione excusatur. Præcisè ob non adimpletam penitentiam minime est iteranda confessio. Qui bona fide numerum peccatorum mortalium majorem verò confessus est, non tenetur cognito vero numero eum confiteri. Qui in confessione oblitus est circumstantiam mutantem speciem, v. gr. circumstantiam voti in peccato fornicationis, sufficit postmodum confiteri eam circumstantiam dicendo: peccavi graviter contra votum. Tract. 6. cap. 9. num. 11. &c. Ex defectu Confessarii confessio invalida est, & iteranda: si non habuit debitam intentionem absolvendi: si absolutionem non impendit: si jurisdictionem carens absolvit, nisi communi errore, & titulo colorato crederetur habere, nam in hoc casu Ecclesia supplet jurisdictionem. Hinc sequitur. 1. Validam esse absolutionem collatam cum opinione probabilis de jurisdictione. 2. Valide absolvi eum, qui confessus est Parocho nominatim excommunicato in eo loco ubi non erat nota excommunicatio, & communi errore, & titulo colorato credebatur verus Parochus. 3. Validam esse absolutionem collatam ab eo cui Episcopus verbis tantum, sed absolute vera intentione, & fide facultatem concessit. 4. Invalidè prorsus absolvi eum, qui non est verus Sacerdos licet communi errore, & titulo colorato habeatur pro vero Sacerdote. nu. 16. &c.

34. Si Sacerdos ob surditatem, distractionem, aut somnum peccata non intellexit, dummodo penitens bona fide processerit, & culpa solius fidei Confessarii, valida est, & fructuosa confessio, cum obligatione tamen conscientiam non audita, habita notitia defectus. Qui post longam confessionem, data absolutione, advertit Confessionem aliquam non audivisse, vel non intellexisse, & nescit quænam illa sint, non tenetur totam repetere Confessionem; bene vero si fuit brevitas talis Confessio debet

bebit autem in alia Confessione illum defectum aperire, & determinare materiam quoad possibile erit, dicendo: Scio, vel dubito Confessionarium non audivisse aliquod peccatum; solebam autem hoc, & hæc peccata confiteri. Tract. 6. cap. 9. 23. 24. Confessio bona fide facta Sacerdoti nescienti discernere inter mortale, & veniale, & species peccatorum, valida est, & minime repetenda; peccat tamen talis Sacerdos: quod si penitens Sacerdoti sic ignoranti sciens, & advertens confiteatur, confessio invalida erit, & peccabit mortaliter. num. 26. 28.

35. Si Confessio invalida reiteretur apud diversum Confessionarium, omnia sigillatim recensere oportet, ac si nunquam ea Confessus fuisset: similiter fit apud eundem Confessionarium, qui ita peccatorum penitentis oblitus est, ut neque generaliter, & in conspectu de iis, & de statu penitentis recorderet. Si vero de iis distincte, vel saltem in conspectu recorderet, sufficeret expresse de omnibus se accusare, & addere: insuper me seculo de omnibus, quæ in tali Confessione aperui. Valida est Confessio quam penitens non potuit una vice complere, sed pluribus diebus petiit obtenta in sine absolutione. Tract. 6. cap. 9. nu. 30. Potest dari Confessio valida, & informis. Ita D. Thom. cum pliquam 40. Auctoribus, Hoc accidit cum penitens supernè sua peccata confitetur cum figuraturali de eis attritione, quam bona fide efficacem putat, sed est inefficax. Item cum quis omittit aliquod peccatum ex negligentia graviter culpabili in examine, non tamen crassa, affectata, vel supina, sed pure vincibili orta ex simili ignorantia pure vincibili, & graviter culpabili, non tamen crassa, supina, vel affectata: nempe cum penitens fecit examen reverè insufficienti, id tamen expresse non advertit, sed tantum implicite, & interpretative, quasi proprium defe-

Part. II.

(*) Hunc modum minime esse adjuvandum, probabilis est; prout patet ex dictis sect. 8.

ctum formidando. Hæc negligentia arguitur, si post Confessionem plura peccata oblitæ memoria occurrant, quam quæ detecta sunt; si vero multo pauciora, signum est examen fuisse sufficienti. 36. Confessio non integra ex negligentia graviter culpabili crassa, supina, vel affectata invalida est. Confessio vero non integra ex negligentia graviter culpabili sed simpliciter invincibili valida est, & fructuosa. Qui ex ignorantia pure vincibili, & graviter culpabili non apponit dolorem efficacem, vel sufficientem examen, & efficitur sacramentum validum, & informè, tenetur postea suæ conscientie culpam confiteri. Tract. 24. Disp. 3. nu. 363. 37. Potest etiam dari Sacramentum penitentiae validum, & informè in casu quo quis v. gr. habens unum peccatum mortale detractionis alterum sacrilegii, detractionis oblitus confitetur tantum peccatum sacrilegii cum attritione supernaturali concepta, non ex generali motivo complerente virtualiter etiam peccatum detractionis, de quo oblitus est invincibiliter, sed ex speciali turpitudine ipsius sacrilegii, ob oppositionem ad specialem virtutem intusam, qui dolor ad detractionis peccatum nec virtualiter se extendit. Tract. 6. cap. 5. nu. 1. 9. (*)

37. Satisfactio Sacramentalis est opus bonum, Deo gratum, & aliqua ratione laboriosum assumptum ad solutionem illius poenæ temporalis, quæ debetur pro peccatis. Tract. 6. cap. 10. nu. 1. Hæc opera non solum sunt satisfactoria extra sacramentum ex opere operantis, sed etiam in sacramento ex opere operato, & efficacius. nu. 2. Effectus satisfactionis sacramentalis est opere operato, est in non poenitentibus obicem remissioni aliquid poenæ temporalis pro peccatis debite præter illam: quæ correspondet merito operantis. nu. 4. Probabile est, quod satisfactio sacramentalis præstita in peccato mortali, ablato obice peccati, suum fortiat effectum. nu. 6. Habet etiam

LII

fatis-

satisfactio sacramentalis vim impetrandi gratias prevenientes, & auxilia divina ad facilius peccata cavenda. nu. 7. Insuper in probabili sententia confert augmentum gratiæ ex opere operato. n. 11.

38. Confessarius regulariter, & per se loquendo tenetur satisfactionem injungere. Tract. 6. cap. 10. num. 15. Ob sola venialia, vel mortalia jam rite confessis nullam imponere satisfactionem, seculo contemptu non est grave peccatum. Obligatio imponendi satisfactionem est ex genere suo gravis, ideoque mortaliter peccaret qui levem satisfactionem pro gravibus peccatis imponeret. Aliquando tamen licet hoc Sacramentum ministrare, nulla imposta satisfactione, cum scilicet poenitens est in extremis constitutus. Aliquando etiam levem satisfactionem imponere licet, ut quando poenitens accedit cum maxima contritione, vel tempore Jubilæi; aut Indulgentiæ plenariæ; Tract. 24. Disp. 11. num. 5. 9. 11. Peccat mortaliter poenitens injunctam pro peccatis mortalibus gravem satisfactionem non accedendo, vel non exequendo; si vero levis est, seculo contemptu, omissio erit venialis. nu. 14. 25. Si poenitens eam adimpleat in peccato mortali satisfactio quidem suæ obligationi, sed venialiter peccat. Poenitens qui supposita gravitate materiæ satisfactionem per annum protrahit, peccat mortaliter, sicut a Confessario tempus non fuerit assignatum. n. 39. 40. 42.

39. Scrupuloso, qui sæpius succellive intra horam cum novis culpis accedit, ut iterum absolvatur, potest eadem satisfactio imponi, quæ prius imposta fuerat. Cum Sacerdos credit poenitentem nullam satisfactionem admittiturum, vel non executorum, poterit ei saltem leviorē imponere. Tract. 6. cap. 10. nu. 24. 25. Opus a Confessario imponendum debet esse moraliter bonum, & ex se Deo gratum, sive sit actus externus, sive internus. Possunt etiam injungi opera aliis debita ex pre-

cepto; & hoc non solum valide, sed etiam licite ex justa causa. nu. 26. 27. 28. Si injungatur quotidiana auditio Sacri, sufficit diebus festis unicum audire ad satisfaciendum utrique obligationi; at si injungatur auditio Sacri semel, vel bis in hebdomada non satisfiet per audicionem unius Sacri in die festo. Si injungatur elargitio elemosinarum, non sit satis per elargitionem eorum, quæ ex justitia debentur, aut quæ restituenda sunt. num. 30. &c. Potest etiam injungi cessatio ab aliquo opere bono, ob aliud majus bonum. Item preces, & alia pro defunctis. nu. 36.

40. Pro peccatis secretis publica satisfactio imponenda non est. Si autem publica sint, & cum scandalo, nedum licitum, sed & aliquando necessarium erit publicam satisfactionem imponere. Potest etiam injungi ut toties confiteatur, & Eucharistiam sumat. Item ut Confirmationem recipiat, si non sit confirmatus; ut extremam unctionem sumat, si sit in extremis. Ad Ordines autem, vel ad Religionem, aut Matrimonium obligari non potest. Tract. 6. cap. 10. nu. 35. 40. 41. Si poenitentia injuncta non impleatur, tempore præfixo, debet postea quamprimum impleri, num. 67. Poenitens nequit propria auctoritate satisfactionem sibi injunctam per alium adimplere, sed eam tenetur exequi per seipsum. Circumstantia satisfactionis si sit gravis, & valde ad finem intentum conducens: ut si injungeretur Psalmos poenitentibus, les flexis genibus recitare; sub gravi obligat. Tract. 24. Disp. 11. num. 47. 48. Si opus a Confessario prescriptum alligetur tempori, v. gr. ut proxima feria 6. jejunes, proculdubio teneris illud tali tempore exequi; at si ob impotentiam, vel malitiam opus injunctum omissi, illud quam primum exequi teneris: secus dicendum si per longum tempus v. g. semel in hebdomada esset jejunandum; tunc enim non censetur Confessarius velle obligare poenitentem ad supplendum pro diebus omissis, ne nimis

nimis graveretur. Tract. 6. cap. 10. nu. 66. 67.

41. Poenitens nequit satisfactionem sibi injunctam in æquale, aut in melius commutare. Confessarius autem potest infra opus a se injunctum commutare in Confessionem, vel immediate post; & potest etiam commutare satisfactionem ab alio etiam superiore imponit, ob sibi reservata, iterum eadem peccata audiendo, & absolvendo. Tract. 24. Disp. 11. nu. 52. 53. 57. Facta legitima commutatione, liberam est poenitentem primam eligere, vel secundam. Verius est ad commutationem etiam ab eodem Confessario faciendam debere poenitentem saltem præcipua peccata, ob quæ satisfactio commutanda imposta fuerat, iterum confiteri, nisi Confessarius saltem in consilio eorum recordetur. Tract. 6. cap. 10. num. 77. 79. A satisfactione præstanda excusatur poenitens, si omnino injustam esse constet; si sit moraliter impossibilis; si a poenitentis Superiore prohibeatur opus injunctum. nu. 80. 81. 82. Qui sive culpabiliter, sive inculpabiliter oblitus est operis injuncti, si credat Confessarium memorem esse, tenetur si potest eum adire, & interrogare. Si credat memorem non esse, & ipse poenitens culpabiliter oblitus fuit, tenetur in prima Confessione hanc culpam confiteri. n. 83. Per Jubilæi aut Indulgentiæ plenariæ lucracionem excusatur poenitens ab executione satisfactionis ut punitivæ, & solutivæ reatus, non vero ut medicinalis. Tract. 24. Disp. 11. nu. 78. 79.

§. IV.

De Ministro Pœnitentiæ.

42. Solus Sacerdos potest esse minister Sacramenti poenitentiae. Tract. 6. cap. 11. nu. 1. Hinc inferitur, quod qui valide non recipit potestatem consecrandi, valide quoque recipere non potest potestatem absolvendi. nu. 2. Potestas ritualis alia est Ordinis, quæ in ipsa

Ordinatione omni Sacerdoti confertur: alia jurisdictionis quæ confertur quando subdit assignantur in quos potestas Ordinis exerceatur. nu. 5. Jurisdictio ipsi ritualis duplex est: altera fori externalis, & contentiosa; altera fori interni, & poenitentialis. Jurisdictio fori interni, (de qua hic loquimur,) alia est Ordinaria; alia Delegata. Illa competit ex officio, qualem habent summus Pontifex, & omnes Prælati subditos habentes: Altera competit Sacerdotibus ex commissione Ordinarii habentis. Utraque autem dividitur in certam, probabilem, dubiam, & titulo colorato habitam; quæ scilicet nititur officio, cui annexa est jurisdictionis, cum tamen inutilis aut officium nullum sit ob impedimentum poenitentibus occultum. Tract. 24. Disp. 12. nu. 56. 57. Ad valide ministrandum hoc Sacramentum, præter potestatem Ordinis requiritur etiam Jurisdictio, sive ordinaria, sive delegata. Tract. 6. cap. 11. n. 4.

43. Omnis, & quilibet Sacerdos potest absolvere a quibuscumque peccatis, & censuris quemlibet poenitentem in articulo, seu periculo mortis, hic enim utrumque pro eodem accipitur. Periculum incidendi in amentiam æquiparatur periculo mortis. Etiam in captivitate constitutus cum nulla, vel fere nulla spe evadendi, si credat postea se non habiturum copiam Confessarii, potest a quolibet absolvi. Ab hac facultate absolvendi in articulo mortis nullus excluditur, licet excommunicatus, hæreticus, suspensus, irregularis, degradatus, non approbatus, vel expositus. Absolutus autem in articulo mortis a reservatis non tenetur amplius se superiori præsentare, nisi illa peccata habuerint annexam censuram, tunc enim tenetur comparere, non ut iterum absolvatur, sed ut se absolutum ostendat, & paratum ad obediendum. Tract. 6. cap. 11. nu. 19. 20. 21. 23. 27. 28. In articulo mortis si adfit approbatus, vel facile vocari possit, nequit moribundus non approbato confiteri. n. 29.

44. In articulo mortis non potest simplex Sacerdos absolvere, præsentem approbato; nec facultate carens in reservata, (si pœnitens reservata habet,) præsentem eo qui facultatem habet; nec suspensus, excommunicatus, irregularis, degradatus, hæreticus, schismaticus, &c. præsentem alio, qui ab his impedimentis liber est, & immunis. Simplex Sacerdos, & alibi approbatus in hoc casu acquiritur; ideoque in articulo mortis, cuiuslibet illorum fieri potest Confessio. *Tract. 24. Disp. 12. nu. 62.* Confessio in articulo mortis incepta apud non habentem facultatem, potest etiam superveniente approbato compleri, & absolutio impertiri. Qui a non approbato invalide absolutus est in articulo mortis, ex defectu dispositionis, potest denuo eidem Sacerdoti confiteri pro valida absolutione, etiam si supervenerit facultatem habens; obtemperans prius a superveniente Superiore absolutione a censuris reservatis, si quæ pœnitens habeat, quia prior confessio cum absolutio fuerit invalida, non censetur completa. *Tract. 6. cap. 11. nu. 36.* Pœnitens valide absolutus in articulo mortis a non approbato, nequit superveniente approbato priori Sacerdoti peccata oblitâ confiteri. nu. 37. Si in articulo mortis adfit facultatem habens ex privilegio, nisi moribundus simplici Sacerdoti confiteri. nu. 38. Si in articulo mortis adfit facultatem habens in non reservata, debet pœnitens huic & non reservata, & etiam reservata confiteri, & ab eo absolvi, cum in hoc casu jurisdictionem habeat etiam quoad reservata. nu. 39.

45. Quilibet Sacerdos poterat olim ex iure communi valide, & licite absolvere a venialibus, & a mortalibus jam antea rite confessis; tamen post decretum Innoc. XI. quod obligat sub gravi, id amplius non licet. Verum cum non irritet confessiones aliter factas, si pœnitens bona fide cum venialibus ad simplicem Sacerdotem accedat, valida est Confessio,

sed Sacerdos decreti conficius mortaliter peccat, si absolvat. *Tract. 24. Disp. 12. nu. 68. 72. 73.* Minister ordinarius hujus Sacramenti est summus Pontifex pro universa Ecclesia, Episcopus pro sua Diœcesi, & Parochus pro sua Parochia. Etiam Vicarius Episcopi habet ordinariam jurisdictionem, eamque delegare potest. Item Vicarius capitularis Sede vacante. *Tract. 6. cap. 11. nu. 41. 43. 45.* Vicarius Foraneus illam jurisdictionem habet, quam ei confert Episcopus, & non est ordinaria, sed delegata. nu. 44.

46. Episcopi, & alii Prælati exempti, ipso iure concessum est, quemvis providum & discretum Confessarium sibi eligere; eoque indulto gaudent etiam Prælati Regulares, præteritæ Generales, Provinciales, immo & immediatæ Prælati habentes jurisdictionem in utroque foro. *Tract. 6. cap. 11. nu. 48. 49.* Cardinales ex consuetudine possunt sibi eligere Confessarium, immo & dare facultatem suæ familiæ ad sibi eligendam. nu. 50. Parochi non possunt sibi eligere in Confessarium Sacerdotem a proprio Episcopo non approbatum, juxta Decr. Alex. VII. Et multo minus pro sua Parochia exponere possunt a suo Episcopo non approbato. nu. 50. 51. Vagi confiteri debent Sacerdoti approbato in ea Parochia, ubi acta degunt. nu. 52. Iter agentes Parocho, vel alteri approbato in loco ad quem perveniunt. nu. 53. Habentes domicilium in duplici loco, utrobique apud ibi approbatum confiteri possunt. nu. 54. Parochi & Episcopi etiam extra locum propriæ jurisdictionis suam subditum absolvere possunt. nu. 55.

47. Minister delegatus est omnis Sacerdos, cui non competit ex officio Confessiones audire, eam tamen facultatem accepit ab habente ordinariam jurisdictionem. *Tract. 6. cap. 11. nu. 56.* Facultas delegata omnino dependet a Ministro ordinario, qui etiam potest facultatem subdelegandi concedere. nu. 57. Nec Regulares, nec Capellanus conductus

ductus a Parocho subdelegare possunt. Loco Parochi ab ipso Parocho, vel ab Episcopo subrogatus ad annum, vel semestriannum, potest alteri (ab Episcopo approbato, vel beneficium curatum habenti) facultatem, quam habet subdelegare ad unum vel alium actum particularem tantum. nu. 60. Vid. infra sect. 57. Prælati Regularis facultatem habens absolvendi a reservatis, non potest eam suis subditis impertiri, nisi de expressâ Episcopi concessione. 61. Ex privilegio illo absolvendi omnes fideles Regularibus concessi, absolvi non possunt illi Religiosi, quibus per propria statuta extra suum Ordinem confiteri prohibetur. nu. 64.

48. Ad jurisdictionem in foro pœnitentiæ alteri delegandam, requiritur actualis delegantis consensus signo aliquo externo manifestatus, nec sufficit futura ratihabitio, nec voluntas præsumpta conditionata, quam verò grat. Episcopus habere si sciret, vel si facultas postularetur ab eo. *Tract. 6. cap. 11. nu. 65. 66. 67.* Qui cum jurisdictione delegata cepit audire Confessionem, potest proseguere, & absolvere etiam si interim expiret delegatio, nu. 69. Jurisdictione delegata mere dubia nemo uti potest, nisi in casu magnæ necessitatis, si remedium tutius exhiberi nequit: ut si urgent ex obligatione necessitas celebrandi, & non adesse qui confessionem excipere possent, nisi Sacerdos dubius de sua jurisdictione; tunc autem absolutio sub conditione impendi debet. nu. 72.

49. Licita est administratio Sacramenti pœnitentiæ cum jurisdictione probabilis gravibus innixa fundamentis, gravibusque sulcitis Doctoribus; nec obstat decretum Innocentii XI. nam ibi solum damnatur usus opinionis probabilis, relicta tutiore circa materiam, formam, & intentionem ministrari, quia hæc ab Ecclesia supplementari non possunt. Insuper Pontifex dammando usum opinionis probabilis, relicta tutiore de valore sacramentorum, loquitur de opinione probabilis conjuncta formidini comparative ad

tutam, non vero de iura comparativa ad tutiorem, licet verba specie tenus aliquid innuere videantur. *Tract. 24. Disp. 12. nu. 80. 85.* Jurisdictio ad audiendas Confessiones generaliter delegata non expirat morte delegantis, vel cessante ejus officio, vel ejus depositione, aut renunciatione, donec a successore revocetur, aut præfixum tempus impleatur, idem dicendum de facultate eligendi Confessarium pœnitentiæ concessa. *Tract. 6. cap. 11. nu. 78. 80. 83.* Jurisdictio, seu facultas ad beneplacitum Sedis, non expirat morte concedentis; nec etiam concessa cum clausula. *Donec alter disposuerit: Donec revocaverit; bene vero si dicatur: Ad beneplacitum nostrum: Donec voluerit;* nu. 85.

50. Nullus Sacerdos sine seculari, siue Regularis potest confessiones secularium etiam Sacerdotum audire sine Episcopi approbatione, nisi beneficium curatum habeat, exclusis quoad hoc quibuscumque privilegiis. Præteritæ Regulares nequeunt sine Episcopi approbatione secularium confessiones audire, nec veniunt nomine Parochorum, seu beneficium curatum habentium. *Tract. 24. Disp. 12. nu. 88. 89.* Approbatio in hoc consistit, quod Sacerdos ad Confessiones audiendas, tum quoad scientiam, tum quoad mores, & prudentiam habilis, & idoneus iudicetur, & declaratur. Hæc approbatio jurisdictione distinguitur, & multoties una ab altera separatur. *Tract. 6. cap. 11. nu. 86.* Ad Confessiones secularium necessaria est approbatio, non tantum ut licite, sed etiam ut valide fiant. nu. 88. Legitime obtinentes aliquid beneficium, cui annexa sit cura animarum nulla indigent approbatione, nu. 89.

51. Magistri, Doctores, aut licentiatii in Theologia, vel iure Canonico, secularium etiam Sacerdotum Confessiones sine Episcopi approbatione excipere nequeunt; deest tamen tales viros sapientes examini non subicere. Approbatio pro Confessionibus facta ab Episcopo ex-

communicato vitando, aut suspensio ab Officio, & jurisdictione non valet. Si Episcopus eum, quem in mente sua iudicat non idoneum, exterius approbet, peccat quidem graviter, sed valida est approbatio. Approbatio simoniace obtenta valida est. Tract. 6. cap. 11. nu. 98. 91. 92. 94. Sacerdotes approbationem, & jurisdictionem ab Episcopo accipiunt: Regulares respectu suorum Religiosorum, utramque a suis Prælati obtinent; respectu vero secularium approbationem quidem ab Episcopo, jurisdictionem vero a Summo Pontifice habent. Tract. 18. cap. 4. num. 41. Licet Episcopus Regularem presentatam a suis Prælati, & manifeste idoneum sine causa rejiciat, & approbare nolit, non remanet eo ipso approbatus. Tract. 6. cap. 11. nu. 95. Vide prop. 13. damn. ab Alex. VII.

51. Approbatio dari non potest ab Episcopo electo nondum confirmato; nec ab Episcopo consecrato jurisdictionem non habente: bene vero ab Episcopo confirmato, nondum consecrato: dari etiam potest a Capitulo Sede vacante; & ab aliis Prælati Diocesim habentibus, & Episcopalem jurisdictionem in illis. Tract. 6. cap. 11. nu. 96. Limitate approbatus ex defectu ætatis ad Confessiones virorum, nequit a formina eligi virtute Bullæ cruciatæ in Confessarium. nu. 102. Approbatus ad Confessiones puerorum, & rusticorum non est eligibilis ab aliis per Bullam, aut Jubileum; sic pariter approbatus pro uno loco tantum, non est eligibilis in alio loco. nu. 104. Peccat Episcopus si Sacerdotibus etiam secularibus dignis, & idoneis approbationem sine justa causa denegat, aut legitime datam abique justa causa revocet: num. 106. Si sine justa causa Episcopus approbationem alicui absolute datam revocet, satis probabile videtur, invalidam esse revocationem. num. 107. Ex causa justa & sufficienti potest etiam Religiosi approbatio prius abique limitatione concessa revocari. n. 108.

53. Regulares ad audiendas confessiones secularium, præter Episcopi ap-

probationem, debent etiam habere suorum Prælatorum licentiam, qua deficiente, confessiones solum valide, sicut alicui Confessarii secularis excipere possunt; sed valide uti nequeunt iis facultatibus, quæ virtute privilegiorum competunt Regularibus. Tract. 6. cap. 11. num. 109. Regulares qui sine suorum Prælatorum licentia confessiones audiunt secularium cum sola Episcopi approbatione, & facultate, seu jurisdictione, quam in tali casu ipse confert, peccant graviter, vel leviter juxta suam legum præscriptam. nu. 110. Episcopi, alique Prælati secularis, extra suam Diocesim nequeunt vigere privilegii Cap. fin. de pœnit. cum Sacerdote sibi subdito, vel non subdito consueti, nisi sit approbatus ab Episcopo loci, ubi volunt consueti, ut declarat Greg. XIII. Tract. 24. Disp. 12. nu. 98. 94. 95. Approbatio pro confessionibus secularium habenda est ab Episcopo loci, seu Diocesis ubi confessiones audiende sunt. num. 112. Non approbatus ab Episcopo loci ubi est audienda confessio, non est eligibilis in Confessarium, virtute Bullæ cruciatæ, neque Jubilæi etiam anni Sancti; bene vero Parochi, alique beneficium curatum actualiter habentes in eadem, sive in altera Diocesi. num. 113. 117. 118. Beneficium curatum habentes, possunt etiam sine Bulla cruciatâ sui subditi Confessiones ubique audire. n. 119.

54. Regulares, alique beneficium curatum non habentes actualiter, nisi approbati ab Episcopo loci ubi audienda est confessio, licet habeant jurisdictionem a Summo Pontifice delegatam, vel approbationem alterius Episcopi, nullatenus possunt confessiones audire, etiam subditorum illius Episcopi a quo sunt approbati, neque eligi virtute Bullæ cruciatæ, Jubilæi &c. Tract. 24. Disp. 12. num. 120. Regulares in una Diocesi approbati nequeunt in alia, ubi non sunt approbati confessiones audire. At semel in una Diocesi approbati, si inde rece-

dant,

dant, & mutant domicilium, & postea redeant, non tenentur ad alteram eisdem Episcopi approbationem. Ita Eng. IV. & Clem. VIII. Possunt etiam in Diocesi ubi sunt approbati, omnium fidelium, undecumque venientium, etiam causa solius confessionis, confessiones audire. num. 123. Generaliter approbati ad confessiones secularium non tenentur approbati pro confessionibus Monialium; sed ad hoc indigent speciali approbatione, quæ tantum valet pro eo Monasterio, & pro unica tantum deputatiōe. Clem. X. in Bulla, *Su-perna*.

55. Graviter peccat Episcopus contra iustitiam, si abique justa causa ad confessiones pertinentem, idoneum Regularem a suis Prælati presentatam approbare nolit. Verum talis Regularis injuste rebrobus nec licite, nec valide secularium confessiones audire potest. Tract. 18. cap. 4. num. 61. 65. Potest Episcopus ex justa causa ad confessiones pertinentem cum limitatione ad tempus, personas aut loca, Regularem presentatam approbare: quod si talis justa causa non adsit, non potest Episcopus Regularem cum limitatione approbare; & si approbationem limitet, nihil facit, & talis Regularis potest ultra approbationis limites valide, & licite confessiones audire. num. 67. 68. Episcopi solum de scientia Regularis examinare possunt, prout statuit Leo X. in Conc. Later. & ita intelligendum est etiam Decretum Tridentini; examen autem quoad vitam, & mores pertinet ad ipsorum Prælatos. Si tamen Episcopus consueti, Religioso deesse vitæ integritatem, aut de hoc prudenter dubitet, poterit approbationem negare, vel cum limitatione concedere. n. 69.

56. Idem Episcopus non potest Regulares semel a se absolute approbatos, nec valide, nec licite iterum ad examen vocare, nisi ex justa causa ad confessiones pertinentem; dicta autem justa causa interveniente ab eo cognita, & approbata, poterit unum, vel alterum Regularem suspendere a confessionibus;

& iterum si opus sit examinare: Omnes autem unius Conventus Confessarios suspendere, vel ad examen vocare inconsulta Sacra Congregatione non potest; si vero cum limitatione approbati fuerint, planum est posse Episcopum eos iterum vocare ad examen, ut iterum ad ulteriorem terminum approbentur. Tract. 18. cap. 4. nu. 112. 114. Episcopus licet concessor si per edictum generale revocet omnes licentias audiendi confessiones, non tenetur loqui de Regularibus, nisi exprimat. num. 115. Regulares approbati absolute ab Episcopo, non possunt sine nova causa ad confessiones pertinentem ab eius successore iterum examinari, & approbari. Capitulum, sede vacante, non potest generaliter omnium Regularium suspendere licentias, eoque ad examen, & approbationem revocare. n. 116. 119.

57. Quilibet secularis a Pontifice, vel proprio Prælati indultum habens, seu facultatem eligendi sibi idoneum Confessarium, debet omnino eligere ab Episcopo approbatum, etiam si hoc in privilegio expressum non fuerit. Tract. 18. cap. 4. num. 49. Nequeunt Parochi post Concilium Tridentinum sibi in Confessarium simplicem Sacerdotem eligere: cum hoc tamen stat possit Parochus pro se, & pro suis ovibus alteri Parocho jurisdictionem conferre, & cum illo liberè consueti in omni pro se, & pro suis ovibus quemcumque Sacerdotem ab Episcopo approbatum exponere. Tract. 18. cap. 4. num. 53. 54. Prælati Regulares, Vicarii, nec non & quicumque conventuum Prælati possunt sibi eligere in Confessarium quemcumque simplicem Sacerdotem, tam secularium quam Regularem etiam alterius Ordinis, tam intra quam extra Conventum, qui eos absolvat ab omnibus, a quibus ipsi possunt suos subditos absolvere, etiam si habeant consuetum Confessarii sui Ordinis, si non de iure in sua Religione statutum contrarium. n. 50. 125.

58. Novitii, & qui mox ingressuri sunt Religionem, nec non & famuli commensales Conventus possunt ex vi pri-

privilegiorum confiteri Confessario ab Episcopo non approbato sicut alii Religiosi eiusdem Conventus; gaudent enim Religiosorum privilegiis: verum si voluerint, etiam non expectata Prælati licentia poterunt cuilibet extraneo ab Episcopo approbato confiteri. Tract. 18. c. 4. n. 57. Religiosi sine suorum Prælatorum licentia non possunt cum Religiosis alterius Ordinis, & multo minus cum secularibus Confessariis confiteri, nec intra nec extra suos Conventus, si copiam Confessarii sui Ordinis habeant: De Prælati vero licentia tacita, vel expressa possunt, siue intra siue extra Conventum cuilibet simplici Sacerdoti confiteri. Quare si alicubi consuetudo vigeat videntibus, & consentientibus Prælati, ut Religiosus intra vel extra domum cum quolibet Sacerdote confiteatur, poterit simplici Sacerdoti seculari, vel Regulari suæ, vel alterius Religionis confiteri. n. 49. 56. 123.

59. Religiosi itinerantes, vel extra Conventum existentes, & non habentes sui Ordinis Confessarium, nisi detur in sua Religione statutum contrarium, cuiusque simplici Sacerdoti seculari, vel Regulari alterius Ordinis confiteri possunt ex praxi, & ex tacita Prælatorum licentia. Tract. 18. cap. 4. num. 125. Religiosi nostri dum extra Conventum reperitur, si valent confiteri, & habeant Confessarium ex nostris approbatum a Superioribus, tenentur sub præcepto apud illum confiteri; eo autem debente, & simplici Sacerdote nostro ibi existente, possunt quidem, sed non tenentur eidem confiteri. Ita ex declar. Defin. Gen. n. Nov. 1740. Poterunt autem in tali casu cuilibet simplici Sacerdoti seculari, vel Regulari alterius Ordinis confiteri. num. 125. In nostra Congregatione Hispana si Religiosi nostri extra domum existentes non habeant Confessarium ex nostris approbatum, sed tantum simplicem Sacerdotem suæ Religionis, non possunt apud illum confiteri, & si ei confiteantur invalida est confessio: poterunt autem confiteri cuicumque etiam simplici Sacerdoti seculari,

vel Regulari alterius Ordinis. num. 124. Religiosus noster in una Provincia approbatus non potest valide confessiones audire Religiosorum nostrorum in alia Provincia sine licentia Provincialis illius Provincie, nisi habeat facultatem a Generali: Hospites tamen in aliqua Provincia approbati possunt sibi invicem confiteri. Ex declar. Defin. Gener. 12. Nov. 1725.

60. Tempore magnorum Jubilæorum, que toti Ecclesie conceduntur, & maxime in assumptione ad Pontificatum, possunt utriusque sexus Regulares, iuxta tenorem Bullæ confiteri cum Religiosis alterius Ordinis, absque Prælatorum suorum licentia, etiam si copiam Confessarii sui Ordinis habeant, non obstantibus sui Ordinis constitutionibus, vel privilegiis in contrarium. Tract. 18. cap. 4. num. 124. Bulla Cruciatæ non suffragatur Religiosis, siue Monialibus quoad clausulam eligendi sibi Confessarium quem voluerint, etiam extraneum ex approbatis ab Episcopo, qui possit eos absolvere a reservatis, vel non reservatis, sine licentia suorum Prælatorum: bene vero de eorum licentia tacita, vel expressa, num. 124. 126. Non approbati a suis Prælati pro confessionibus Fratrum audiendis, secundum statuta propriæ Religionis, etiam si approbati sint ab Episcopo, non possunt nec licite, nec valide Fratrum suorum confessiones audire. Cum autem aliquando in privilegiis pro absolutione a talibus, vel talibus casibus requiratur in Confessario, quod sit a suis Superioribus deputatus, per hanc deputationem nihil aliud intelligitur, quam quod talis Confessarius sit a Prælo exposito pro Fratrum confessionibus excipiendis. n. 140.

61. Requiritur in Confessario pro administrando pœnitentiæ Sacramento status gratiæ, & mortaliter peccaret absolvens in peccato mortali. Tract. 6. cap. 12. num. 122. Requiritur etiam scientia sufficiens ad discernendum inter morale, & veniale: insuper debet agnoscere species, & numerum peccatorum, & circumstantias necessariam explicandas, non

tamen in omnibus, sed saltem in his, que communis, & frequentius accidunt; circa alia vero dubitare sciat, & consilium accipere a viris doctis. Tenetur insuper scire, quantum sit ex parte pœnitentis dispositio necessaria: an sit in occasione proxima: an teneatur satisfacere, restituere &c. Præterea debet scire Matrimonii impedimenta, censuras, irregularitates, casus reservados, & remedia peccatorum. Hæc autem scientia non æqualiter ubique requiritur, sed major in uno loco quam in alio, & respectu unius personæ quam alterius, num. 3. &c. Quando dandum est consilium, vel resolvendum dubium circa restitutionem, si Confessarius per se deliberare nescit, & pœnitens promittit stare peritorem iudicio, cum absolvat. num. 10. Qui ex industria querit Confessarium indotum, & insufficientem graviter peccat, & invalide confitetur. Excusabitur tamen tum pœnitens, tum Confessarius in casu quo Confessarius doctus non adfit, non solum in articulo mortis, sed etiam quando aliqui multo tempore sine confessione stare deberet. n. 11. 12.

62. Quando Confessarius advertit pœnitentem non præmississe sufficiens examen, tenetur eum interrogationibus adjuvare; non debet tamen pœnitentem indiscretis interrogationibus fatigare de his, que cum non commisisse probabile est; bene vero interrogare debet de his, que novit aut probabiliter credit eum ex oblivione, inadvertentia, vel ignorantia tacuisse. Si vero probabiliter iudicet ex conditione personæ, moribus, scientia, aliisque circumstantiis, pœnitentem rite, & integre confessum, non tenetur ad aliquid inquirendum. Tract. 6. cap. 12. num. 124. &c. Magna prudentia in interrogando opus est, & maxime circa peccata carnis, ne ignarus doceat, scandalizet, vel periculo exponat. num. 20. 22. Si confessio prolaxa sit, non expedit interrogationes necessarias, & admonitiones de restitutione facienda, occasione proxima dimittenda, &c. reservare ad finem confessionis propter periculum oblivionis. num. 25. Qui

multo tempore bona fide insufficienter confessi sunt, non explicando species, & numerum peccatorum non sunt cogendi iterare Confessiones sic factas cum indotis Confessariis, dummodo ex aliquibus indicibus saltem concipere possit, quantum in præteritis annis peccaverint. nu. 27.

63. Qui scit pœnitentem aliquod peccatum commisisse, quod nec ex se, nec interrogatus confitetur, & scit etiam evidenter non alteri confessum fuisse, non potest illum absolovere. Tract. 6. cap. 12. num. 28. Pœnitenti rite peccata confitenti, & disposito tenetur Confessarius sub gravi culpa absolutionem impendere; nec licite potest ejus absolutionem differre sine rationabili causa. n. 29. 30. Consistenti peccata sua absque debito dolore, vel non integre pro fuo capto, absolutionem negare debet, quouique legitime doleat, & integre confiteatur. nu. 21. Incapax absolutionis est qui nescit, siue culpabiliter, siue inculpabiliter Mystera Fidei; nam hæc sciri debent ex necessitate mediis. Ex necessitate præcepti sciri debent, & explicite credi omnes articuli in Symbolo Apostolorum contenti. Sciri quoque debent decem præcepta Decalogi, Ecclesie præcepta, septem Sacramenta, & oratio Dominica, ut alibi dictum est. Si pœnitens ignoret Doctrinam Christianam, a Confessario, vel ab alio instruendus est. Ipsum quoque, si opus sit, docere debet ea, que ad rite confessionem faciendam necessaria sunt: & etiam de obligatione restituendi, denunciandi, & de aliis obligationibus, quas habere invenerit. n. 13.

64. Si pœnitens labore ignorantia vincibilis, & mortaliter culpabilis, cum monere debet, & veritatem docere; si labore ignorantia invincibilis, vel saltem non mortaliter culpabilis, & sit de necessarii necessitate mediis, omnino docendus est; si vero sit solum de necessarii necessitate præcepti, & sperat monitionem profuturam, & scandalum aut grave damnum non timetur, eum admonere debet: sed si vel fructus non speratur, vel scandalum, aut grave damnum timetur, illum in sua bona fide re-

linguat. Idem dicendum quando bona fide cum ignorantia invincibili possidet rem alienam. *Tract. 6. cap. 12. num. 32.* At si agatur de Matrimonio contrahendo, & ignoret pœnitens impedimentum dirimens regulariter omnino notendus est. Similiter si pœnitens dubitet de valore Matrimonii, de jure petendi debitum, de obligatione restituendi &c., & a Confessario querat veritatem, debet eam Confessarius aperire. *num. 35. 36.* Si ignorantia pœnitentis restat in damnum publicum, debet illud monere: ut si Parochus invincibiliter habere opinionem erroneam circa mores, quas subditis ingereret: vel si adverteret esse aliquem invalide ordinatum: si esset fama publica de nullitate matrimonii, quam ipse conjux ignoraret: Item si ex silentio Confessarii inferret pœnitens aliquid contra Fidem, vel bonos mores. *nu. 37.* Quando Confessarius sperat, quod licet admonitio de presenti profutura non sit, brevi tamen suum effectum habebit, monere debet: si vero dubitet an profutura, vel obfutura sit, eligat quod preponderare videtur. *num. 38. 39.*

65. Si Confessarius Principis, Gubernatoris, Prælati, & similibus scit ipsos non satisfacere suo debito circa subditorum regimen, electionem ministrorum, collationem beneficiorum &c., cum raro contingat ignorantiam esse invincibilem, & inculpabilem, aut talem, quæ non afferat scandalum subditis, vel damnum commune, regulariter admonere tenetur pœnitentem, quicumque ille sit, de sua obligatione; caveatque ne eorum faciem fornicandis cum ipsis in foveam cadat. Si non scit, sed dubitat, pœnitentem interroget, quomodo se gerat: si vero dubitet de jure, aut obligatione pœnitentis, consulat Auctores, & viros doctos, ac pios. Si viderit pœnitentis hujusmodi ignorantiam esse invincibilem, nec inde sequi scandalum, aut damnum commune, & contra vero admonitionem in majus pœnitentis malum futuram, aut allaturam scandala, & incommoda, dissimulare poterit. *Tr. 6. cap. 12. n. 40.*

66. Confessarius monere debet pœnitentem reum pœnæ capitis aut crimem fateatur, quod licite negare non potest, etiam propter hoc sit interdicendum: Judicem quoque ut reum capite plectat, quando iustitia id exigit & satis probabilis est eum propter hoc minime irregularitatem incurere: Vide *tract. 16. sect. 124.* Si tamen pœnitens invincibiliter putet, se non teneri ad criminis manifestationem, serventur regulæ nuper datæ; *num. 41.* Supposita gravitate materię, & confessione incepta quilibet Confessarius tenetur sub mortali pœnitentem sequentem opinionem practice probabilem absolvere, licet ipse contrariam teneat; quam tunc tenetur deponere saltem per extrinseca principia; si vero confessio incepta non sit, & ipse non est proprius pastor, minime tenetur. *n. 42. 45.*

67. Multiplex defectus committi potest a Confessario in audienda confessione. Primo. Si ob ejus negligentiam pœnitens aliqua peccata, vel eorum numerum, aut circumstantias necessario exprimendas bona fide omittat. In hoc autem casu si nullum imminet damnum tertii, non tenetur iterum vocare pœnitentem ad hunc defectum supplendum; sed sufficit, quod de suo peccato doleat: Si ipse Confessarius non fuit causa defectus, sed pure negative, aut omisive se habuit, sive culpabiliter, sive inculpabiliter, non interrogando quæ interrogare debebat, petactio sacramentali iudicio amplius interrogare, aut examinare non tenetur; bene vero si fuit causa defectus, sive culpabiliter, sive inculpabiliter, asserendo verb. grat. non esse necessarium explicare circumstantias, numerum &c.; vel ita se gerendo ut pœnitens credat hæc non esse necessario explicanda: & in hoc casu debet pœnitentem monere, petita prius ab eo licentia loquendi; nisi inde Confessario grave damnum imminet. Quando autem Confessarius in hoc graviter non peccavit, minus requiritur ad eum excusandum. Si pœnitens redeat ad aliam confessionem, debet corrigi defectus pri-

us ut posterior confessio integro, & legitime fiat. *Tract. 6. cap. 12. n. 46. 47. 48. 49.*

68. Secundo. Si Confessarius dixit pœnitenti, eum non teneri ad restitutionem, quam scit esse debitam, vel injunctam indebitam; cum graviter peccaverit contra iustitiam, tenetur eum docere veritatem, vel intra confessionem, si brevi redeat, vel extra, vocando eum, & petendo loquendi licentiam: & si non admoneat, aut pœnitens admonitus non possit restituere, cum prius posset, tenetur Confessarius, prout poterit, restituere, si pœnitens alias restituisset. Si vero Confessarius bona fide, & abique sua gravi culpa id fecit, tenebitur quidem, si poterit, monere pœnitentem de suo vero debito: at si non possit, vel pœnitentem impotentem inveniat, non tenebitur ipse Confessarius restituere. Si solum negative omisit obviare; si delegatus sit, solum ex lege charitatis admonere tenetur; si vero sit Parochus, tenetur ex iustitia; non tamen egit Parochus ipse restitutioni obnoxius, quia ejus obligatio non est ad creditorem, sed ad pœnitentem. *n. 51.*

69. Tertio. Si Confessarius non protulit integram formam; si caruit intentione absolvendi, vel desuit illi iurisdictioni necessaria, aut pœnitenti debita dispositio; & cum in tali casu defectus sit in substantia, & valore Sacramenti, nec possit suppleri defectus Confessarii per absolutionem in absentem prolatam, tenebitur ipse, si defectus fuit ex parte sui tantum, curare, ut iterum sibi pœnitens confiteatur, & tunc post confessionem eorum, quæ post illam confessionem commisit, eum interrogare an doleat, etiam de omnibus quæ in ea confessio fuit, quorum saltem consilium habeat Confessarius memoriam, & de his quantum opus est se accuset; & sic absolutio etiam ad illa omnia terminabitur. Si vero defectus fuit ex parte pœnitentis, vel ex parte utriusque, tenetur per se loquendo Confessarius, id est si sine suo gravi damno, vel alieno, & sine scandalo fieri possit, vocare pœni-

tentem, ut iterum sibi confiteatur; & si ad hoc induci nequit, petita licentia ei detegere veritatem, ipsumque clare admonere de priori errore, ut emendetur. Probabile est Confessarium, etiam in gravi culpa fuerit nullitatis Sacramenti, non teneri cum gravi damno proprio, vel alieno monere pœnitentem de defectu, nisi in casu quo pœnitens esset in articulo mortis, & mortuus cum illa invalida absolutione; tunc enim tenetur, sive culpabiliter sive inculpabiliter talem errorem commiserit. *Tract. 6. cap. 12. num. 53. 54. 56.*

f. v.

De casuum reservatione.

70. Certum est esse in Ecclesia potestatem reservandi quædam peccata, a quibus inferiores Confessarii absolvere non possunt. Superiores, qui reservare possunt sunt Summo Pontifici in tota Ecclesia, Episcopus in sua Diocesi, Prælati in suis Religionibus, & Parochus in sua Parochia. Nullum est hodie peccatum Summo Pontifici reservatum, cui non sit annexa censura ipsi reservata. *Tr. 6. c. 13. n. 1. 2. 3.* Licet a Summo Pontifice non solum reservetur censura, sed etiam ipsum peccatum per se, & immediate, sublara tamen censura Pontifici reservata, vel ea non incurra, peccatum esse gravissimum sit, reservatum non est. *num. 4. 7.* Episcopi in suis Diocesium reservare possunt, & de facto sibi reservant peccata non habentia excommunicationem annexam. *num. 8.* Prælati Religionum non possunt sibi reservare casus nisi ad normam Decreti Cleni. VIII. *Sanctissimus &c.* In nostra Congregatione Italica tres tantum sunt casus reservati, scilicet Apostasia, violenta manus in iectio in Clericum, & transgressio præcepti sub pœnâ excom. aut alterius censuræ. *n. 9.*

71. Nulla de facto datur reservatio venialium, nec ab alio quam a Summo Pontifice reservari possunt. Licet peccata mere interna reservari possint ab Eccle-

clesia, de facto tamen non reservantur nisi peccata externa: ut autem peccatum externum censetur reservatum, requiritur quod actus externus sit secundum de mortaliter peccaminosus, aliter licet actus internus fuerit mortaliter peccaminosus, non erit talis actus externus peccatum reservatum: Quare furari intendens verb. grat. decem aureos, si tantum furetor duos obulos, reservationem non incurrit, Tract. 6. cap. 13. num. 10. 11. 12. Insuper ut peccatum quodcumque censetur reservatum, debet actus externus mortaliter peccaminosus esse consummatus, & perfectus in genere suo: & cum lex reservativa penalit sit, debet etiam intelligi secundum proprietatem verborum: & ideo si simpliciter reservetur sodomia, solum intelligitur reservata sodomia proprie talis completa, & consummata, nempe masculi ad masculum, vel femine ad feminam cum immixtione seminis in vase preposito. Tract. 26. cap. 7. num. 80. 109. 112. Reservatio illicita valida est, sed illicita. Tract. 6. cap. 13. num. 18. Omnis reservatio non solum est penalit, sed etiam medicinalit. Ignorantia quoque saltem inculpabilis ipsius reservationis casus, vel censure ab ipsa reservatione liberat. Tract. 18. cap. 4. n. 9. 10. 13.

72. Peccata dubia licet possint reservari, de facto tamen nisi expresse reserventur, reservata non sunt; etiam si habeant annexam censuram reservatam. Quare si quis dubitet, an peccatum commiserit, cui certo scit annexam esse censuram reservatam, seu reservationem; sive dubitet an tale delictum, quod certo commisit, sit reservatum; sive dubitet an fuerit veniale, ratione materiae levis, vel imperitiae deliberationis, immunis erit a reservatione: Qui cum praedicto dubio, sive facti sive juris, ab interiori Confessario fuit absolutus, non tenetur si postea certo cognoscatur tale peccatum commississe, esse mor-

tale, & reservatum, coram Superiore comparere; nam directe est absolutus. Tract. 18. cap. 4. nu. 15. 16. Tract. 6. cap. 13. n. 13. 14. 15.

73. Juxta Bullam Bened. XIV. 17. Maji 1741. Absolvi nequeunt poenitentes sollicitati, nisi prius poenitent, vel saltem cum primum poenitent sunt se denunciarios promittant sollicitantem quomodolibet exemptum, & cujuscumque sit dignitatis; sive verbis, sive signis, sive nutibus, sive tactibus, sive per scripturam tunc vel postea legendam tentaverit: etiam si sit Sacerdos jurisdictione carens ad validam absolutionem; etiam si sollicitatio sit mutua; sive sollicitationi poenitens consenserit, sive non; etiam si longum tempus a sollicitatione effluxerit; etiam si sollicitatio facta fuerit pro alia persona; aut juxta Greg. XV. *Confusionem*. Fallo denunciantes Confessarium innocentes, & ad falsam denunciationem inducentes, vel inducere procurantes, a nullo Confessario quovis privilegio auctoritate, vel dignitate munito absolvi possunt, praeterquam in articulo mortis, vel a Summo Pontifice. Item prohibetur unicuique Confessario quovis privilegio, & specialissima nota sustulso absolutio complicitis a peccato contra 6. praecipuum praeterquam in mortis articulo, deficiente alio Sacerdote; & talis absolutio irrita est, & nulla; ita quod nec per Jubilaeum aut Bullam cruciatam absolvi possit talis complex, & absolvere praesumens excommunicationem majorem summo Pontifici reservatam incurrit: ita ex Bulla praedicta.

74. A reservatis in primis absolvere potest qui reservavit; & ille qui in eodem genere, & Foro superior est reservante: unde Archiepiscopus non potest absolvere a reservatis suffraganeo suo, nisi in actu visitationis. Tract. 6. cap. 13. nu. 20. 21. Peregrinus veniens ad aliam Dioecesim sine animo mutationis domicilium, bona fide; & non in fraudem reservationis, sed propter sua ne-

negotia potest absolvi a quocumque Confessario approbato a reservato in sua Dioecesi, si non sit reservatum in loco ubi confitetur; vel utrobique reservatum sit, absolvi non potest. nu. 22. 24. 26. Si poenitens ex aliqua Dioecesi cum peccato in ea non reservato veniat ad locum ubi est reservatum, & illud apud proprium Parochum confiteatur, poterit hic cum a tali reservato absolvere. nu. 27. Certum est illum habere facultatem delegatam absolvendi a reservatis, qui eam obtinuit a reservante, vel ab ejus superiore, vel ab eo qui in reservata habet ordinariam facultatem. nu. 28. A quibus casibus Pontifici reservatis possit Episcopi absolvere, Vid. Tract. de Censuris.

75. Episcopus, & ejus Vicarius possunt per suum Confessarium absolvi ab omnibus reservatis, a quibus ipsi possunt alios absolvere; & ideo Episcopus potest etiam absolvi per suum Confessarium ab iis casibus summo Pontifici reservatis, quorum absolutio ipsi est delegata. Tract. 6. cap. 13. nu. 34. 35. Idem dicendum de Praelatis Regularibus, nisi in propria Religione detur statutum contrarium. n. 36. Si Confessarius obtinuit facultatem a Praelato pro absolutione a reservatis, ea uti potest tam ut ipse absolvat, quam ut alios absolvat; nisi determinate concessa sit ad alium absolvendum. nu. 37. Facultas petita, & concessa pro hac vice ad absolvendum aliquem a reservatis, si ex tenore verborum non restringitur ad jam commissam, seu expostam, vel super peccato semel, aut toties commissio, sed indefinite concessa sit, extenditur etiam ad commissam post concessam facultatem. n. 38. 39. Facultas absolvendi a reservatis extenditur etiam ad commissam ex confidentia ipsius. num. 40. Obtenuta absolutione ab habente facultatem in reservata, etiam si confessio invalida fuerit ob defectum integritatis aut dispositionis, cessat reservatio quoad illa quae in confessione exposta sunt: fecus dicendum de absolutione obtenta

virtute Jubilari, si poenitens illud accipere nolit. n. 41.

76. Per Confessionem legitime factam habenti facultatem, tollitur reservatio etiam quoad peccata invincibiliter oblita, & quoad ea, quae ex justa causa praetermissa sunt; etiam si habeant annexam censuram. Tract. 6. cap. 13. n. 44. 45. 46. Qui virtute Jubilari absolutus est a peccatis, per illam absolutionem liber remanet a reservatione quoad oblita, ita ut ea cuiuslibet Confessario confiteri possit. nu. 55. Qui tempore Jubilari confitetur cum intentione lucrandi illud, & virtute illius absoluitur a reservatis, si postea Jubilaeum non accipiat, remanet nihilominus vere absolutus, nec reservatio reviviscit. nu. 56. Supposita sententia probabilis, quod ad Jubilaeum lucrandum non sit necessaria confessio; si quis factis examine non inventis peccatis mortale, de quo confiteatur, habeat tamen mortale reservatum, de quo invincibiliter oblitus est; poterit post lucratum absque Confessione Jubilaeum, virtute ejusdem Jubilari ab illo reservato oblito absolvi a quolibet Confessario. n. 58.

77. Poeniti facultatem ut a reservatis absolvat regulariter concedenda est; nisi prudenter timeatur talem concessionem futuram esse subdito occasione peccandi, aut in alterius damnum cessuram. Tract. 6. cap. 13. nu. 60. Non debet Superior sine justa causa repellere Confessarium licentiam postulantem absolvendi a reservatis, & adigere poenitentem, ut iterum sua peccata committatur. nu. 61. Negata a Superiore facultate absolvendi, non licet poenitentem absolvere, nisi aliqua urgeat gravis necessitas. nu. 62. Si Praelatus Regularis denegat facultatem absolvendi a reservato, contra id quod Confessarius iudicat fieri debere; poterit hoc non obstante pro ea vice Confessarius Regularis poenitentem absolvere ab illo, vel ab illis reservatis. Ita ex declarat. Clementis VIII. Concedens subdito facultatem eligendi Confessarium non censetur concedere ut a reservatis absolvat. n. 63. 64.

clesia, de facto tamen non reservantur nisi peccata externa: ut autem peccatum externum censetur reservatum, requiritur quod actus externus sit secundum de mortaliter peccaminosus, aliter licet actus internus fuerit mortaliter peccaminosus, non erit talis actus externus peccatum reservatum: Quare furari intendens verb. grat. decem aureos, si tantum furetor duos obulos, reservationem non incurrit, Tract. 6. cap. 13. num. 10. 11. 12. Insuper ut peccatum quodcumque censetur reservatum, debet actus externus mortaliter peccaminosus esse consummatus, & perfectus in genere suo: & cum lex reservativa penalit sit, debet etiam intelligi secundum proprietatem verborum: & ideo si simpliciter reservetur sodomia, solum intelligitur reservata sodomia proprie talis completa, & consummata, nempe masculi ad masculum, vel femine ad feminam cum immixtione seminis in vase preposito. Tract. 26. cap. 7. num. 80. 109. 112. Reservatio illicita valida est, sed illicita. Tract. 6. cap. 13. num. 18. Omnis reservatio non solum est penalit, sed etiam medicinalit. Ignorantia quoque saltem inculpabilis ipsius reservationis casus, vel censure ab ipsa reservatione liberat. Tract. 18. cap. 4. n. 9. 10. 13.

72. Peccata dubia licet possint reservari, de facto tamen nisi expresse reserventur, reservata non sunt; etiam si habeant annexam censuram reservatam. Quare si quis dubitet, an peccatum commiserit, cui certo scit annexam esse censuram reservatam, seu reservationem; sive dubitet an tale delictum, quod certo commisit, sit reservatum; sive dubitet an fuerit veniale, ratione materiae levis, vel imperitiae deliberationis, immunis erit a reservatione: Qui cum praedicto dubio, sive facti sive juris, ab interiori Confessario fuit absolutus, non tenetur si postea certo cognoscatur tale peccatum commississe, esse mor-

tale, & reservatum, coram Superiore comparere; nam directe est absolutus. Tract. 18. cap. 4. nu. 15. 16. Tract. 6. cap. 13. n. 13. 14. 15.

73. Juxta Bullam Bened. XIV. 17. Maji 1741. Absolvi nequeant poenitentes sollicitati, nisi prius denunciaverint, vel saltem cum primum peccato sunt se denunciaturus promittant sollicitantem quomodolibet exemptum, & cujuscumque sit dignitatis; sive verbis, sive signis, sive nutibus, sive tactibus, sive per scripturam tunc vel postea legendam tentaverint: etiam si sit Sacerdos jurisdictione carens ad validam absolutionem; etiam si sollicitatio sit mutua; sive sollicitationi poenitens consenserit, sive non; etiam si longum tempus a sollicitatione effluxerit; etiam si sollicitatio facta fuerit pro alia persona; aut juxta Greg. XV. *Confusionem*. Fallo denunciantes Confessarium innocentes, & ad falsam denunciationem inducentes, vel inducere procurantes, a nullo Confessario quovis privilegio auctoritate, vel dignitate munito absolvi possunt, praeterquam in articulo mortis, vel a Summo Pontifice. Item prohibetur unicuique Confessario quovis privilegio, & specialissima nota sustulso absolutio complicitis a peccato contra 6. praecipuum praeterquam in mortis articulo, deficiente alio Sacerdote; & talis absolutio irrita est, & nulla; ita quod nec per Jubilaeum aut Bullam cruciatam absolvi possit talis complex, & absolvere praesumens excommunicationem majorem Summo Pontifici reservatam incurrit: ita ex Bulla praedicta.

74. A reservatis in primis absolvere potest qui reservavit; & ille qui in eodem genere, & Foro superior est reservante: unde Archiepiscopus non potest absolvere a reservatis suffraganeo suo, nisi in actu visitationis. Tract. 6. cap. 13. nu. 20. 21. Peregrinus veniens ad aliam Dioecesim sine animo mutationis domicilium, bona fide; & non in fraudem reservationis, sed propter sua ne-

negotia potest absolvi a quocumque Confessario approbato a reservato in sua Dioecesi, si non sit reservatum in loco ubi confitetur; vel utrobique reservatum sit, absolvi non potest. nu. 22. 24. 26. Si poenitens ex aliqua Dioecesi cum peccato in ea non reservato veniat ad locum ubi est reservatum, & illud apud proprium Parochum confiteatur, poterit hic cum a tali reservato absolvere. nu. 27. Certum est illum habere facultatem delegatam absolvendi a reservatis, qui eam obtinuit a reservante, vel ab ejus superiore, vel ab eo qui in reservata habet ordinariam facultatem. nu. 28. A quibus casibus Pontifici reservatis possit Episcopi absolvere, Vid. Tract. de Censuris.

75. Episcopus, & ejus Vicarius possunt per suum Confessarium absolvi ab omnibus reservatis, a quibus ipsi possunt alios absolvere; & ideo Episcopus potest etiam absolvi per suum Confessarium ab iis casibus summo Pontifici reservatis, quorum absolutio ipsi est delegata. Tract. 6. cap. 13. nu. 34. 35. Idem dicendum de Praelatis Regularibus, nisi in propria Religione detur statutum contrarium. n. 36. Si Confessarius obtinuit facultatem a Praelato pro absolutione a reservatis, ea uti potest tam ut ipse absolvat, quam ut alios absolvat; nisi determinate concessa sit ad alium absolvendum. nu. 37. Facultas petita, & concessa pro hac vice ad absolvendum aliquem a reservatis, si ex tenore verborum non restringitur ad jam commissam, seu expolitam, vel super peccato semel, aut toties commissio, sed indefinite concessa sit, extenditur etiam ad commissam post concessam facultatem. n. 38. 39. Facultas absolvendi a reservatis extenditur etiam ad commissam ex confidentia ipsius. num. 40. Obtenuta absolutione ab habente facultatem in reservata, etiam si confessio invalida fuerit ob defectum integritatis aut dispositionis, cessat reservatio quoad illa quae in confessione expolita sunt: fecus dicendum de absolutione obtenta

virtute Jubilari, si poenitens illud accipere nolit. n. 41.

76. Per Confessionem legitime factam habenti facultatem, tollitur reservatio etiam quoad peccata invincibiliter oblita, & quoad ea, quae ex justa causa praetermissa sunt; etiam si habeant annexam censuram. Tract. 6. cap. 13. n. 44. 45. 46. Qui virtute Jubilari absolutus est a peccatis, per illam absolutionem liber remanet a reservatione quoad oblita, ita ut ea cuiuslibet Confessario confiteri possit. nu. 55. Qui tempore Jubilari confitetur cum intentione lucrandi illud, & virtute illius absoluitur a reservatis, si postea Jubilaeum non accipiat, remanet nihilominus vere absolutus, nec reservatio reviviscit. nu. 56. Supposita sententia probabilis, quod ad Jubilaeum lucrandum non sit necessaria confessio; si quis factis examine non inventis peccatis mortale, de quo confiteatur, habeat tamen mortale reservatum, de quo invincibiliter oblitus est; poterit post lucratum absque Confessione Jubilaeum, virtute ejusdem Jubilari ab illo reservato oblito absolvi a quolibet Confessario. n. 58.

77. Poeniti facultatem ut a reservatis absolvat regulariter concedenda est; nisi prudenter timeatur talem concessionem futuram esse subdito occasione peccandi, aut in alterius damnum cessuram. Tract. 6. cap. 13. nu. 60. Non debet Superior sine justa causa repellere Confessarium licentiam postulantem absolvendi a reservatis, & adigere poenitentem, ut iterum sua peccata committatur. nu. 61. Negata a Superiore facultate absolvendi, non licet poenitentem absolvere, nisi aliqua urgeat gravis necessitas. nu. 62. Si Praelatus Regularis denegat facultatem absolvendi a reservato, contra id quod Confessarius iudicat fieri debere; poterit hoc non obstante pro ea vice Confessarius Regularis poenitentem absolvere ab illo, vel ab illis reservatis. Ita ex declarat. Clementis VIII. Concedens subdito facultatem eligendi Confessarium non censetur concedere ut a reservatis absolvat. n. 63. 64.

76. Potest Superior facultatem concedere absolventi a reservatis cum onere talem, vel talem pœnitam imponendi, & acceptandi, vel coram Superiore comparandi. *Tract. 6. cap. 13. nu. 65.* Facta Superiori Confessione peccati reservati, si ipse pœnitentem remittat ad inferiorem pro Sacramentali absolutione, censetur sublata reservatio; ipse autem inferior nequit hanc absolutionem alteri subdelegare, num. 68. In nullo casu potest Superior a solis reservatis pœnitentem sacramentaliter absolvere, eumque ad inferiorem pro absolutione non referentem remittere; sed tenetur, vel omnino audire; & absolvere vel sublata reservatione ipsum ad inferiorem pro omnium confessione, & absolutione remittere. *Tract. 24. Disp. 8. nu. 218.* Sacerdos facultate carens in reservata, potest cogente necessitate, & auditis omnibus peccatis pœnitentem directe a non reservatis absolvere; indirecte vero a reservatis, si habeant annexam censuram siue non, cum onere tamen comparandi. *Tract. 6. cap. 13. nu. 74. 75.*

79. Prælatorum Regularium nomine veniunt Generales, Provinciales, omnesque Superiores locales, nempe Priores, Guardiani, &c. horum quoque vicarii, necnon & Conventuum Præsidentes, absente Priore, &c. per diem naturalem. Ab omnibus casibus, & censuris, & pœnit., a quibus dicemus, Confessarii Regulares posse alios sui Ordinis Religiosos absolvere, ab iisdem possunt etiam absolvere Novitios, & mox Religionem ingressuros, nec non & famulos commentiales. *Tract. 18. cap. 4. nu. 141.* Possunt Prælati Regulares suos Religiosos absolvere ab omnibus casibus & censuris, quas Episcopi sibi reservant. Item ab excommunicatione ob percussione etiam enormem sui, vel alterius Ordinis Religiosi, vel etiam Clerici secularis; & ab omnibus aliis casibus, & censuris Pontifici reservatis extra Bullam cœnæ; & etiam a contentis in Bulla cœnæ si occulti sint, excepta hæresi. *Tract. 10. cap. 2. nu. 69.*

70. 76. Novitii per Prælatos, vel per alios a Prælatibus depositos absoluti a casibus, & censuris reservatis ante ingressum in Religionem incursum, si postea a Religione exeant, non reiciuntur in eas. Ita ex variis privilegiis Regularibus concessis. nu. 30.

80. Possunt Confessarii Regulares ab omnibus casibus a iure, vel ab homine Episcopis reservatis suos Religiosos absolvere, siue a iure sint ipsi commissi, siue ab eis in specie sibi reservati; & hoc toties quoties ex privilegio Sixti IV. Cum autem omnes casus Bullæ cœnæ occulti a Concilio Tridentino Episcopis committantur, ab his etiam poterunt Confessarii Regulares toties quoties suos Religiosos absolvere. Possunt quoque eos toties quoties absolvere ab omnibus casibus, censuris, & pœnit. etiam publicis Sedi Apostolicæ reservatis, exceptis iis que in Bulla cœnæ Domini continentur, quando publice sunt. Ex privilegio Pauli III. & Sixti IV. Possunt etiam Confessarii Regulares deputati a Generali, vel Provinciali pro confessionibus audiendis Religiosorum eos toties quoties absolvere ab omnibus casibus Pontifici reservatis etiam publicis, & in Bulla cœnæ contentis, exceptis hæreticis relapsis, schismaticis, Apostolicarum litterarum falsariis, & ad infideles prohibita deferentibus. Bulla autem cœnæ solum revocat privilegia quoad absolutionem secularium.

81. Possunt Religiosi in omnibus festis Domini, B.V. omnium Sanctorum, Fundatoris, qui apud nos est S. P. N. Elias, & S. Catharinæ, cuius loco apud nos est S. Mater N. Theresiæ, eligere sibi Confessarium ex approbatis a suis Prælatibus, qui eos plenissime absolvat. Leo X. Possunt etiam quater in anno eligere Confessarium, qui eos ea plenitudine absolvat sicuti faceret Summus Pontifex. Ita Leo X. Monialibus S. Claræ. Quater in vita possunt eligere Confessarium ex approbatis a suis Prælatibus, qui eos plenissime absolvat. Paul. III. & Leo X. Semel in vita sibi eligere possunt Confessarium ex appro-

probatis a suis Prælatibus, qui eos absolvat ab omnibus casibus, & censuris nullo excepto. In omnibus his privilegiis videtur excipienda hæresis etiam occulta, quia facultas absolventi ab ea in generalibus concessionibus non censetur concessa, nisi exprimat. *Tract. 18. cap. 4. nu. 143. 144. Tract. 21. cap. 3. nu. 80. 88.*

82. Possunt Regulares in articulo mortis eligere quemlibet Confessarium tam Regularem quam secularem; qui eos ab omnibus casibus, & censuris absolvat, nullo excepto, & concedat ipsis Sanctum Jubilæum, seu omnes, & singulas indulgentias per Romanos Pontifices predecessores Sixti IV. concessas Christi fidelibus personaliter euntibus Romam anno Jubilæi, & visitantibus Ecclesias ad hoc determinatas. Que indulgentia licet pro vero articulo mortis reservetur; absolutio tamen a reservatis suum sortitur effectum, nec tenetur pœnitens postea comparere. Hic mortis articulus, & periculum pro eodem sumuntur. *Tract. 18. cap. 4. nu. 145.*

83. Possunt mendicantium Confessarii a Prælatibus deputati toties quoties cum suis Religiosis dispensare in omni irregularitate, siue ex delicto, siue ex defectu, excepta ea, que est ex bigamia, vel homicidio voluntario, & voluntaria mutilatione. Item possunt semel in vita dispensare cum ipsis in foro conscientie in omni irregularitate quacunque ex causa contracta; (excipie semper irregularitates illas, que sunt de iure divino, in quibus nec summus Pontifex potest dispensare, & irregularitatem ex defectu perpetuo usus rationis.) Ex privilegio Eugenii IV. Denique possunt cum suis Religiosis dispensare in foro conscientie in omnibus pœnit. ex quocunque delicto contractis; videlicet infirmitatis ad officia, privationis dignitatis, vocis, ac loci, &c. *Tract. 18. cap. 4. nu. 147. 148. 149.* De dispensatione Votorum *Vid. Tract. 3. sect. 52.*

84. Confessarii Regulares a Prælatibus expostis, & ab Episcopo approbati,

(nam hi tantum veniunt nomine Confessarii Regularis respectu secularium,) possunt extra Italiam omnes seculares absolvere ab omnibus casibus, & censuris, etiam summo Pontifici reservatis, iis tantum exceptis qui in Bulla cœnæ continentur, & iis quos Episcopi sibi speciali edicto reservant. Intra Italiam, & extra Urbem excipiuntur etiam alii sex casus, qui sunt: Percussio Clerici; Duellum in terminis Constit. Gregorii XIII. Violatio immunitatis in terminis Constit. Greg. XIV. Violatio clausuræ Monialium ad malum finem; Simonia confidencialis in beneficiis. *Tract. 18. cap. 4. nu. 153. 154.* Possunt Confessarii Regulares absolvere seculares a casibus, & censuris Sanctæ Inquisitionis reservatis, ut sunt sortilegium, maleficium, superstitio, Magia, &c. quando non procedunt ex errore intellectus. Excommunicatio contra procurantes abortum est a iure reservata Episcopis per Constit. Greg. XIV. & ideo possunt ab ea Confessarii Regulares absolvere; sicut & ab aliis casibus iure ordinario Episcopis reservatis; etiam si omnes prædicti casus publici sunt: debet tamen tunc pœnitens præsentare Prælato testimonium Confessarii de absolutione in scriptis, & interim in foro externo fe gerere ut excommunicatus. n. 154. 155. 156.

§. VI.

De Sacramentali sigillo.

85. Sigillum Sacramentalis Confessionis est debetum Confessionem celandi. Hoc sigillum materialiter, & præsuppositum siue acceptum oritur ex iure nature; formaliter vero sumptum, non solum ex iure Ecclesiastico, sed etiam ex iure divino naturali, & positivo. *Tract. 24. Disp. 9. nu. 2. 4. 11. 16.* Sigillum Sacramentalis Confessionis obligat in omni eventu; & ita observari debet, ut neque indirecte illud liceat manifestare; nec implicite, hoc est per signa, aut adiones indicantes. n. 19.

31. Si pœnitens nolit dare licentiam Confessario ad loquendum extra confessionem de auditis in confessione, id non licebit neque ad supplendum defectum confessionis, nec ad præcavendum damnum innocentis. nu. 37.

32. Insuper non licet Confessario, ob illam notitiam confessionis vitare excommunicatum non toleratum, vel denegare Eucharistiam indigno. nu. 38.

36. Igitur uno verbo, ob nullum scandalum, aut damnum sive corporale, sive spirituale, sive proprium, sive alienum, etiam commune, vel innocentis vitandum, potest Confessarius sive directe, sive indirecte Confessionem revelare; sed quibuscumque imminentibus malis alia via, & cognitione utendo, si possibile sit, occurrendum est. *Tract. 24. Disp. 9. nu. 39.* Non qualibet pœnitentis licentia sufficit, ut possit Confessarius uti scientia confessionis, nec sufficit tacita, vel præsumpta, sed debet esse expressa. Concessa autem pro uno peccato, vel cum limitatione nequit extendi sine fractione sigilli. nu. 59.

Potest Confessarius sine fractione sigilli ex sola licentia pœnitentis, ob bonum ipsius pœnitentis, vel complicitis, ipsius complicitis peccatum revelare. nu. 60. Sacramentalis sigilli violatio non admittit parvitatem materie; nec potest esse veniale, nisi ex inadvertentia, vel deliberationis defectu. *Tract. 6. cap. 14. n. 9.*

87. Sigilli Sacramentalis obligatio oritur ex sola Sacramentali confessione, & ex omni ea, quæ talis fuerit ex intentione pœnitentis, licet aliqua de causa non perficiatur, aut invalida sit: ideoque si pœnitens accedat ad Confessarium non animo confitendi, sed decipiendi ministrum, vel eum attrahendi in suorum criminum confortium, sollicitandi, injuriis afficiendi, vel nimis terrendi, non tenebitur ad sacramentale sigillum, sed tantum ad secretum naturale, quod ad evitandum damnum

proprium vel alienum frangi potest: *Tract. 24. Disp. 9. nu. 64. 67.* Qui fingens se Sacerdotem Confessarium confessionem audit bona fide a pœnitente factam, tenetur ad Sacramentale sigillum. *Tract. 6. cap. 24. nu. 12.* Si pœnitens confiteatur cum laico existimans ab eo posse in absentia Sacerdotis absolvi, tenetur ille laicus ad confessionis sigillum, nam confessio ex intentione pœnitentis fuit Sacramentalis. nu. 13. Si pœnitens Sacerdoti peccatum aperiat, non ut absolvatur, sed ut consilium petat, quantumvis roget ut sub Sacramentali sigillo dicenda suscipiat, non ob id sub confessionis sigillo, sed tantum sub obligatione secreti naturalis tenetur. nu. 14.

88. Si pœnitens accedat ad Confessarium, eique sua peccata aperiat, ut ipse Confessarius eum disponat ad recipiendam opportuno tempore absolutionem, tenetur Confessarius sacro sigillo; quia talis manifestatio est quedam inchoata confessio. *Tract. 6. cap. 14. nu. 16.* In dubio an aliquod peccatum revelatum fuerit in ordine ad Confessionem Sacramentalem, tenetur Confessarius ad Sacramentale sigillum. nu. 18. Sub sacro sigillo cadunt peccata mortalia etiam in genere; nam dicere: talem pœnitentem confessum fuisse vel commisisse peccatum mortale reddidit odiosum Sacramentum. nu. 19. Cadunt etiam sub sigillo peccata venialia in particulari. Franget etiam Confessarius sigillum si dicat talem confessum fuisse venialia gravia; secus si dicat simpliciter venialia habuisse; nam eo ipso quod confitetur, saltem venialia habere debet. Cadunt etiam sub sigillo peccata quantumvis publica, quæ alias ignota erant Confessario. Quæ vero aliunde noværat, de iis tantum loqui poterit secutum notitiam aliunde habitam; in hoc tamen valde caute procedendum. Cadunt tandem sub sigillo omnes circumstantiæ peccatorum, eaque omnia, quæ ad peccati confessi explanationem, dicta sunt; secus vero incidenter dicta, & nullo modo ad Confessionem pertinentia. nu. 20. 22. 23.

89.

89. Violator sigilli est Confessarius qui dicit aliquod peccatum in confessione auditum, cum talibus circumstantiis, ex quibus facile habeatur notitia personæ. *Tract. 6. cap. 14. nu. 25.* Si quis duorum vel trium confessiones audiens, assermet de uno, venialia tantum habuisse, sigilli Sacramentalis violator est; tacite enim innuit aliorum mortalia habuisse. nu. 26. Item si dicat, se talem non absolvisse nihil aliud addendo; secus si exprimat se eum non absolvisse ob defectum materie sufficientis: vel quia ob impedimentum superveniens non potuit confessionem finire. n. 27. Si Confessarius interrogetur an talem absolvet, consultum erit respondere: foci quod debui, vel fundus sum officio meo. nu. 28. Si interrogetur Confessarius an apponenda sit formula consecranda pœnitente quem audit, & non absolvit; respondere debet, ut hoc ab ipso quærat pœnitente. nu. 29. Si pœnitens quem Confessarius audit, & non absolvit, petat ab ipso Confessario schedulam confessionis, eam negare non potest. nu. 30. Contra sigillum est, si Confessarius dicat se auditivisse in confessione peccatum jam notum, & publicum pœnitentis, v. g. furtum, &c. num. 31. Sic etiam si de peccatis sibi confessis loquatur cum iis, qui ea norunt, ex scientia habita per confessionem. nu. 32.

90. Si Confessarius dicat sibi talem confessum esse, & ex hoc dicto, ad iunctis circumstantiis, ingeratur auditibus suspicio casus reservati, vel gravis culpæ, erit indirecta revelatio, & violatio sigilli. *Tract. 6. cap. 14. num. 33.* Si Confessarius manifestet penitentiam tali impositam, nisi sit ita levis quod ex illa nil aliud argui possit quam confessio venialium in genere, erit violatio sigilli. nu. 34. Si Confessarius dicat, talem impertinentis, & scrupulis sibi caput obtundere, probabile quidem est non violasse sigillum; attamen similes locutiones cavendæ sunt, num. 35. Si Confessarius etiam generaliter dicat: In tali oppido, ubi paulo ante confes-

Pari II.

siones auditivæ, gravia delicta committit, violat sigillum, & illam communitatem infamam; & maxime si sit aliquod collegium, vel parva communitas. nu. 36. Non solum est contra sigillum si Confessarius exprobret peccatum pœnitenti; sed etiam si ei ob peccatum in confessione auditum, severum vultum ostendat, vel minus grate loquatur. n. 37.

91. Sacramentalis sigilli violatio est, si Confessarius, aliquo modo dubitationem, aut suspensionem ingerat de iis, quæ in confessione auditivæ. Similiter si absque expressa pœnitentis licentia cum eo loquatur de peccatis in confessione auditis: cœntur autem licentiam dare, si ipse prius de iis loqui incipiat. *Tract. 6. cap. 14. num. 38. 39. 41.* Si Confessarius in confessione recolat pœnitenti audita ab eo in anteriori confessione, non est contra sigillum. nu. 42. Probabile est, statim, & immediate post confessionem posse Confessarium aliquid addere, vel advertere penitentem quod oblitus fuerat, num. 43. Verius est non posse Confessarium loqui cum pœnitente de auditis in confessione, etiam ad supplendum defectum confessionis, si ipse pœnitens repugnet. nu. 44. Prorsus illicitum est Confessario aliquid agere, ex quo alii conquire, vel rationabiliter suspicari possint certum pœnitentis peccatum, aut indignitatem illius. num. 45. Nullo modo licitum est ex notitia confessionis aliquid facere, quod ruborem, confusum, seu dispendium, & molestiam inferat pœnitenti, eique sit ingratum: ut removere subditum ab officio, & loco; negare Sacramentum, suffragium, &c. etiam si officium sit ad nutum autentibus. nu. 46. 47.

92. Sacerdos qui ex confessione novit famulum suum furem esse, non potest ex sola scientia confessionis illum dimittere. Similiter nec ob id quod scitur ex sola confessione potest negari suffragium, &c. *Tract. 6. cap. 14. n. 51. 52.* Sacerdos qui ex confessione novit bigarratas in via infidias a pœnitente &

N n n fo.

focus ejus ut occidatur, vel immisum venenum in vino preparato celebrandum, ideoque si ab itinere declinet, vel celebrare recuset, focus delicti concient, notificatas ei fuisse insidias a foco in confessione, & propter hoc ei mors ab aliis immincat, nequit ut tali noticia confessionis: bene vero quando usus talis notitia nullo modo indicat aliis confessionem, nec vergit in damnum penitentis. nu. 53. 54. Probabiliter colligitur etiam posse Confessarium qui ex confessione novit sibi mortem ab aliquo in via parari, domi se continere, alibi fugere, &c. num. 55. Probabiliter tandem colligitur, non esse contra confessionis sigillum quod Confessarius ob auditam confessionem reddatur cautior ad custodiendas res suas, mediis quibus alii uruntur. nu. 56.

93. Ad confessionis sigillum tenetur: Confessarius: & qui se fingens Confessarium confessionem audit: interpres penitentis, & qui confessionem Sacramentalem quomodocunque audit. Tr. 6. cap. 14. nu. 57. 58. 59. 60. 61. Audientes confessionem publice sine necessitate factam a penitente ob maiorem sui confusionem, non tenentur obligatione sigilli, sed tantum secreti naturalis; seu ex fidelitate, & iustitia. num. 62. Invenientes cartam, in qua penitens sua peccata scripsit, verius est non tenere sacramentali sigillo, sed tantum secreto naturali. Peccat autem graviter eam cartam legendi, vel alius lecta revelandi. nu. 63. Constringitur quoque sigilli obligatione omnis, cui Confessarius inique peccatum revelavit, & omnes qui a Confessario ebro in phrenesim lapsi, vel dormiente peccatum audivit. nu. 64.

94. Ad sigillum tenetur quoque Confessarii consiliarius, si necesse sit manifestare personam penitentis. Quod si non ex necessitate, sed ex sua libertate concessit penitens se nominari, non tenebitur consiliarius sacramentali sigillo. Tract. 6. cap. 14. num. 65. Ligatur quoque sigillo superior, a quo petitur licentia pro reservatis. nu. 66. Penitens

nullo sigillo tenetur quoad ea, quae sibi a Confessario dicuntur. num. 67. Revelationes, virtutes, & alia dona spiritalia in quantum ordinantur ad declarationem peccati, cadunt sub sigillo. Tract. 24. Disp. 9. nu. 90. Violatio sigilli Sacramentalis est essentialiter, & intrinsicè sacrilegium, habet tamen communiter annexas duas malitias accidentales specie distinctas, detractiois, & infidelitatis; ideoque tria peccata specie & numero distincta communiter committuntur. Sacrilegium quod in fractione sigilli committitur est ex genere suo peccatum gravissimum. nu. 94. 99. Penae violentiam sigillum habentur, cap. *Omnia de pœnit. & remiss.* sed non ipso facto incuruntur. nu. 102.

CAPUT II.

De extrema unctiōe.

95. **E**xtrema unctio est novè legis Sacramentum institutum ad abstergendam reliquias peccatorum, confortando moribundum in spe vite æternæ. Hæc est Metaphysica definitio. Physice autem dicitur: *Extrema unctio est positio olei benedicti a Presbytero facta in aliquibus partibus corporis periculose ægrotantis, sub prescripta forma verborum.* Hoc Sacramentum fuit verè, & immediate a Christo institutum. Tract. 7. cap. 1. nu. 1. 10. 11. Licet sint plures unctioes, est tamen unicum sacramentum. nu. 16. 17. Hujus Sacramenti materia remota est oleum olivarum ab Episcopo benedictum. cap. 2. nu. 1. 2. Materia proxima est unctio facta in locis quinque sensuum, nempe in oculis, auribus, naribus, ore, manibus, & insuper in pedibus, & renibus; sed unctio pedum non est universaliter recepta: unctio vero renum propter decentiam & honestatem in mulieribus omittitur. Ordo inter illas unctioes non est de necessitate sacramenti; bene vero quod fiant omnes quinque

que sensuum unctioes. Forma Crucis in unctiōe non est de necessitate Sacramenti; neque quod ambae aures, & uterque oculus inungatur, aut utraque manus; neque quod unctio fiat in medietate manu Sacerdotis, nam peste graisante sufficit virga oleo uncti. nu. 13. 14. &c. Egrotus carens organis exterioribus sensuum inungi debet in partibus proximioribus. nu. 23.

96. In urgente articuli mortis necessitate tantum, licite potest saltem sub conditione, sub unius formæ prolatione virtualiter omnes comprehendente, ministrare omnes quinque sensus ægroti inungere celeriter dicendo: *per istam sanctam unctiōem requirit tibi Deus quidquid peccasti per usum, auditum, odoratum, gustum, & tactum.* Tract. 7. cap. 2. nu. 22. Forma hujus Sacramenti est: *Per istam sanctam unctiōem, & suam piissimam misericordiam indulget tibi Dominus quidquid per usum deliquisti. Amen.* Et sic de aliis sensibus. Illa verba, & suam piissimam misericordiam non sunt de substantia formæ. nu. 26. 31. Effectus proprius, & primarius hujus Sacramenti est gratia Spiritus Sancti, cujus unctio peccati reliquias abstergit, ægroti animam alleviat, & confirmat, magnani in eo divinæ misericordie fiduciam excitando, qua infirmus sublevatus, morbi incommoda, & labores levius fert, & tentationibus facilius resistit. Secundus effectus est, & a S. Jacobo Apostolo promulgatum. Tract. 7. cap. 1. nu. 1. 10. 11. Licet sint plures unctioes, est tamen unicum sacramentum. nu. 16. 17. Hujus Sacramenti materia remota est oleum olivarum ab Episcopo benedictum. cap. 2. nu. 1. 2. Materia proxima est unctio facta in locis quinque sensuum, nempe in oculis, auribus, naribus, ore, manibus, & insuper in pedibus, & renibus; sed unctio pedum non est universaliter recepta: unctio vero renum propter decentiam & honestatem in mulieribus omittitur. Ordo inter illas unctioes non est de necessitate sacramenti; bene vero quod fiant omnes quinque

tantum homo viator, baptizatus, adultus, & rationis usum ita habeat, vel aliquando habuerit, ut actuale peccatum commiserit, vel prudenter dubitari possit, an illud saltem interius perpetraverit, & est infirmus periculose laborans. cap. 4. nu. 1. Infirmitas de quo dubitatur an vivat, extrema unctio non absolute sed sub conditione saltem mentali conferenda est. Infantes, & perpetuo amentes hujus Sacramenti incapaces sunt. num. 2. 3. 4. Hoc Sacramentum ministrari non potest aliis in periculo vite constitutis, ut damnatis capite, pugnaturis in bello, &c: nec omnibus infirmis, sed iis quos infirmitas constituit in periculo vite; nec in eodem vite periculo iterandum est; nec tempore interditi conferri potest, nec excommunicatis conferendum est. num. 6. 7. 8. 9.

98. Per se loquendo, secluso scandalo, & contemptu non est peccatum mortale hoc Sacramentum non suscipere. Per accidens tamen tenetur quis illud recipere sub mortale in casu, quo quis in periculosa infirmitate constitutus nequeat aliud Sacramentum suscipere. Tract. 7. cap. 4. nu. 10. 11. 12. 13. Solus Sacerdos potest hoc Sacramentum ministrare. Sacerdos etiam excommunicatus, vel degradatus valide hoc Sacramentum conferre potest. Illicite tamen illud ministrat, qui non est proprius Pastor, vel a proprio Pastore facultatem non habet. cap. 5. num. 1. 2. 3. Ad hujus Sacramenti collationem sufficit Parochi voluntas rationabiliter presumpsa, vel ratihabitio futura. Quando Parochus vel abest, vel omnino ministrare non vult, nec alteri facultatem præbere, licite ministrat quilibet Sacerdos non excommunicatus, aut suspensus sive sit secularis, sive Regularis; nam tunc Episcopus, vel summus Pontifex licentiam dare conleitur. nu. 4. 5.

99. Vigente necessitate, nempe si timeatur infirmum decedurum antequam absolvantur omnes unctioes, possunt plures Sacerdotes adhiberi, quorum singuli suam unctiōem sub propria forma

eadem tempore peragant. Nunquam tamen unctio ab uno, & forma ab altero profertur. *Tract. 7. cap. 5. nu. 6.* Tenetur proprius Parochus hoc Sacramentum ex iustitia ministrare petenti, siue indigenti, etiam tempore pestis; si periculum contagionis vitari possit; si vero hoc periculum vitari non possit, non tenetur, nisi certe fiat, ægrotum esse in peccato mortali, & hoc tantum superesse remedium ad eum liberandum. Si non fit proprius Parochus, & infirmus alia sacramenta non suscipit, absente proprio Pastore, tenetur sub gravi ex lege charitatis hoc Sacramentum ministrare; præsumitur enim infirmus in tali casu graviter indigere: secus si alia suscipit sacramenta. Debet huius sacramenti minister per se loquendo esse in gratia, non excommunicatus, aut alia censura hoc ministerium impediante irretitus, n. 7. &c.

CAPUT III.

De Sacramento Ordinis.

100. **O**rdō est signaculum quoddam Ecclesie, quo spiritualis potestas traditur ordinato. *Tract. 8. cap. 1. nu. 8.* Ordines sunt septem: Sacerdotium, Diaconatus, Subdiaconatus, Acolytatus, exorcistatus, Leitoratus, & Olfariatus. Et omnes habent veram rationem Sacramenti. Episcopatus non est Ordo novus, sed extensus Ordinis, & characteris Sacerdotalis. nu. 10. 14. 26. 31. Prima tonsura non est Ordo, sed dispositio ad Ordines. Peccaret tamen mortaliter quicumque absque ea ad Ordines suscipiendos accederet; sicuti etiam qui Ordinem superiorem non susceperit interiore recipere, Etset tamen valide Ordinatus, & posset valide, sed non licite ministrare etiam Ordinum omnisorum exercere, nu. 26. 27. 36. 37. 38. Nequit aliquis ordinari Episcopus nisi prius sit Sacerdos; & si secus fiat non erit valide ordinatus, nec aliquid minus

Episcopale poterit exercere. Qui vero solum ordinem Presbyteratus per saltum recipere, posset, antequam prætermissos Ordines suscipere, valide in Episcopum consecrari; & posset ante susceptionem Ordinum omnisorum, valide non tamen licite Episcopalia munera exercere, n. 40. 41.

101. Sacramentum Ordinis constat certa materia, & forma, sine quibus valide conferri non potest. Materia est id per quod Ordo confertur: forma sunt verba significantia potestatem, qua per Ordinem confertur. Materia remota est res quæ traditur, proxima est ipsa traditio. *Tract. 8. cap. 2. nu. 1.* Probabilis est contactum physicum materiæ esse essentialiter requisitum in quolibet Ordine, ut valide conferatur. nu. 14. Contactus debet esse saltem moraliter simul cum forma; non est tamen necesse quod tota materia tangatur, sicut nec tangitur vinum, quod est in calice: & sufficit contactus mediatus, scilicet interposito velo, vel chirotheca. nu. 19. 20. 21. In majoribus Ordinibus necesse est quod materia tradatur ab Episcopo; secus in minoribus. nu. 12. Si in ordinatione contingat defectus levis in accidentalibus, non est necesse eum supplere; bene vero si fuerit defectus gravis, ut si non fuerit inunctæ manus Sacerdotis: si omisit verba consecrationis cum aliis: hoc tamen supplementum non est de necessitate Ordinis, sed de necessitate præcepti. Si defectus fuit substantialis, Ordinatio iterari debet, & quidem absolute si defectus fuit certus; vel sub conditione, si dubius sit. At propter solum timorem defectus, vel quia non recordatur, se tetigisse materiam, &c. nihil repetendum est. nu. 25. 26. 27. 28. 29.

102. Primam tonsuram suscepturus debet esse vir, baptizatus, confirmatus, saltem septennis, nulla censura, aut irregularitate irretitus, qui sciat legere, & scribere, & saltem prima Fidei rudimenta didicerit. Tonsuratus gaudet privilegio Canonis, & fori, & liberatur a collectis secularium, & fit ca-

pax

pax Ecclesiastici beneficii. *Tract. 8. cap. 3. nu. 4.* Clericus in minoribus constitutus beneficium non habens, non peccat mortaliter si tonsuram, aut habitum Clericalem non deferat: bene vero si sit in Sacris, aut pingue habeat beneficium, & per multum tempus tonsuram, aut habitum clericalem non deferat; nisi adsit iusta causa v. gr. ad evitandum periculum mortis, vel gravis damni. Non excusabitur tamen mortali si etiam per breve tempus habitum penitus occultet, vel dimittat ad decipiendum; ad liberius per plateas vagandum; ad aliquid illicitum perpetrandum. nu. 6. 7. 9. Munera propria Sacerdotis, ut sunt consecrare, absolvere, &c. vel Episcopi, ut Ordines conferre, &c. qui non habet talem potestatem, nec licite, nec valide exercere potest. Munera reliquorum Ordinum majorum, valide quidem sed non licite; minorum vero Ordinum, & valide, & licite. Et peccaret mortaliter Clericus in minoribus constitutus qui in Missa solemnium officium Diaconi aut Subdiaconi exerceret, & incurreret penam excommunicationis ferendæ, & irregularitatis ipso facto. Et idem dicendum etiam de laico in dictis officiis solemniter ministrante. nu. 10. 11. 12.

103. Materia remota Olfariatus sunt Claves Ecclesiæ: Lectoratus liber Prophetiarum; Exorcistatus liber exorcismorum; Acolytatus prima, & principalis, in cuius traditione imprimatur character, urceoli vacui; secunda Candelabrum cum cereo; Subdiaconatus Calix cum patena sine pane, & vino; Diaconatus prima, & principalis est liber Evangeliorum, secunda impositio manuum; Sacerdotii prima, & principalis Calix & patena cum pane, & vino; & secunda impositio manuum. Calix, & patena tradenda in Ordinatione debent esse consecrata, sed hoc non est de necessitate Sacramenti; sed de necessitate præcepti. Non solum traditio libri Evangeliorum, sed etiam manuum impositio est essentialis. Etiam per impositionem manuum gratia confertur,

novus tamen character non imprimitur, sed præcedens extenditur per novi modi receptionem. Præcipuum, & substantiale munus Subdiaconi est deferre Sacrificium Missæ, Calicem, & patenam Diacono ministrare, cique panem, & vinum offerre, ut Sacerdoti tradat, & Epistolam solemniter canere. Diaconi munera sunt: Sacerdoti offerenti assistere, & ministrare, Evangelium solemniter canere; in absentia Episcopi, & Presbyteri de eorum commissione solemniter baptizare, & Eucharistiam ministrare; de licentia Episcopi populo prædicare. *Tract. 8. cap. 3. nu. 13. &c.*

104. Impositio manuum in ordinatione Episcopi est materia necessaria; siue ab uno siue a tribus fiat. Non potest Episcopus valide ordinari a simpliciter Sacerdote, nec de iure ordinari, nec ex delegatione Pontificis. Ad Ordinationem Episcopi trium Episcoporum assentientia non est necessaria necessitate Ordinis, sed tantum necessitate præcepti. Ideoque necessitate urgente potest Episcopus valide ordinari ex commissione Pontificis a duobus, immo etiam ab uno tantum. *Tract. 8. cap. 4. nu. 1. 2. 3. 4. 8.* Legimus, & ordinarius Ordinis minister est duntaxat Episcopus. nu. 11. Episcopus qui nondum sit Sacerdos nequit valide ordinare: similiter nec Episcopus electus, & confirmatus, sed nondum consecratus. Episcopus autem semel consecratus, etiam si hæreticus sit, excommunicatus, suspensus, degradatus, etiam si Episcopatum renuntiaverit, valide potest Ordines conferre. Immo etiam Episcopus qui per saltum esset ordinatus Sacerdos, valide potest omnes Ordines conferre, etiam quos non susceperit. Peccabit tamen mortaliter quemcumque Ordinem conferendo ante receptionem eorum, quos omisit. nu. 11. 13. 14. 15.

105. Potest simplex Sacerdos ex commissione solius Summi Pontificis primam tonsuram, Ordines minores, & etiam Subdiaconatum conferre. *Tract. 8. cap. 4. nu. 19. 21. 25. 28.* De facto ex iure

ve nequeunt Parochi primam tonsuram, vel Ordines minores conferre: bene vero Abbates mitratū annulū, & baculū vīm habentes, & ab Episcopo consecrati, seu benedicti, dummodo sint Sacerdotes; sed suis tantum subditis, vel etiam aliis dimissionas habentibus, num. 31, 32, 38. Ut licite Ordines recipiantur, recipi debent, vel a proprio Episcopo, vel ab alio de ejus licentia. Si quis aliter ordinetur, peccat mortaliter, & suspensionem incurrit; Ordinans vero incurrit suspensionem a collatione Ordinum per annum, & interim possunt ejus clericī ab aliis, absque ejus licentia ordinari, num. 43. Tribus modis potest Episcopus dici proprius pro Ordinibus conferendis: Primo ratione originis: Secundo ratione domicili; Tertio ratione beneficii; & insuper ex Tridentino, ratione familiaritatis, n. 44.

106. Ex constitut. Innocentii XII. 4. Nov. 1694. Nullus Episcopus potest initiare prima tonsurā sibi non subditum aut ratione originis, aut domicili, sub pretextu beneficii statim a se conferendi, aut quia est jam presentatus a Patrono, vel nominatus ad beneficium Ecclesiasticum, etiam si beneficium institutum fuerit sub conditione, quod ad illud nullus instituitur, nisi prima tonsura insignitus. *Tract. 28. cap. 1. num. 726.* Nec etiam potest ullus Episcopus subditum alienæ Diocesis a proprio Episcopo tonsurā insignitum, aut etiam ad Ordines minores promotum, ad ultiores Ordines promovere titulo beneficii a se collati in propria Diocesi, nisi prius obtentis literis testimonialibus de etate, vita, & moribus, tam a proprio Episcopo originis, quam domicili, eique de facto exhibitis Episcopo ordinare parato, num. 728. Solus Episcopus originis, vel domicili valet proprios subditos prima tonsura insignire, non vero Episcopus beneficii. Si Clericus a loco originis discessit ea etate, qua poterit aliquod impedimentum canonicum contrahere, non potest ab Episcopo domicili ad Ordines promoveri sine literis testimonialibus Episcopi o-

iginis obtentis, & exhibitis, num. 730. 107. Ut quis sit subditus alieni Episcopi, quoad effectum Ordines suscipiendi, debet Episcopus alienus Ordinando conferre beneficium sufficiens ad congruam vitam sustentandam juxta taxam Synodalem, aut morem regionis, detrahis oneribus beneficio annexis. Ut Episcopus originis proprium subditum, (idem dicendum de Episcopo domicili,) ad minores Ordines promoveat, sufficit beneficium tenue; ut autem ad majores Ordines eum promoveat, opus est, quod beneficium sit sufficiens, ut dictum est de Episcopo alieno. *Tract. 28. cap. 1. num. 734, 735.* Si quis sine congrua sufficienti ad Subdiaconatum, sive masculole, sive bona fide promotus est, nequit ad Diaconatum promoveri, nisi prius sufficientem congruam acquirat, n. 742. Beneficium sufficiens, cujus titulo possit Clericus ad minores, vel Sacros Ordines promoveri, debet actu haberi, & pacifice possideri, id est sine ulla in iudicio, vel extra, facti, aut juris controversia, num. 744, 745. Valer quis ad Sacros Ordines promovet titulo beneficii pacifice possedit; licet non lucratur ejus fructus, nisi suscepto Presbyterato; dummodo sit persona moribus, & scientia ita præditus, ut prudenter speretur, quod suo tempore ad Presbyteratum promovebitur, & interim habeat, quo decenter sustentari valeat, n. 747.

108. Probabilis est, quod titulo Coadjutorie perpetuæ non possit quis ad Ordines promoveri. *Tract. 28. cap. 1. nu. 749.* Potest quis ordinari ad titulum prestationis perpetuæ, nec non & Capellanie perpetuæ, dummodo ad congruam sustentationem sufficiat; immo probabiliter etiam ad titulum Capellanie vitalitiae; quæ dicuntur personatus, & sunt vere beneficia ex speciali Papæ privilegio, licet non perpetua sed personalia, num. 752. Sine beneficio, aut Patrimonio probabilis est non posse Episcopum cum aliquo dispensare, ut titulo sufficientiæ, seu literaturæ Sacris Ordinibus initiatur, nu. 755. Regulares etiam Societatis Jesu possunt sine patrimonio, vel

beneficio, solo titulo religiosa Professionis ad sacros Ordines promoveri, num. 756, 757. Episcopus alienus nequit dispensare super insufficientia beneficii, nec supplere cum patrimonio adjectione quod fructibus beneficii deest ad congruam sustentationem, num. 758. Probabilis est quod Episcopus alienum subditum ordinare non valeat titulo beneficii insufficientis, etfi ejus redditus a proprio Episcopo patrimonio pingui augeantur, num. 760.

109. Fructus beneficii tenuis possunt ab alieno Episcopo suppleri alio beneficio in eadem Diocesi obtento, & titulo utriusque beneficii, ex quibus congrua sufficiens constatur, ad Ordines promoveri. *Tract. 28. cap. 1. num. 762.* Minime vero possunt, in probabiliori sententia fructus beneficii tenuis suppleri alio beneficio in diversâ Diocesi obtento, neque distributionibus quotidianis, quæ inter præsentibus distribuuntur; bene vero iis distributionibus, quibus etiam impediti, & absentes fruuntur in eadem Diocesi, num. 765, 769. Subditus ratione originis, is tantum intelligitur qui natus est in ea Diocesi, dummodo non ex accidenti, scilicet occasione itineris, officii, legationis, mercaturæ, aut alterius patris sui permanentiæ ad tempus in eo loco: in quo casu attendenda est origo patris. Episcopus autem illius Diocesis, in qua quis naturaliter, non autem per accidens natus est, dicitur Episcopus originis, nu. 772, 773. Quoad Ordines suscipiendos non attenditur origo ex Baptismi loco, nu. 774.

110. Si filius Romæ per accidens natus est, pater vero domicilium habeat Bononiæ, sed Neapoli natus est: tunc filius quoad Ordines suscipiendos censendus est originarius Diocesis Bononiensis, in qua pater domicilium habet, *Tract. 28. cap. 1. num. 777.* Si parentes in duabus Diocesibus domicilium habeant, ita quod æque moraliter utrobique habitent, nullus eorum Episcopus quoad Ordines conferendos censendus est Episcopus domicili, num. 781.

In filio illegitimo quoad Ordines suscipiendos attenditur origo matris, aut ejus domicilium, num. 782. Origo censetur expositi sive legitimi, sive illegitimi, cujus parentes ignoratur, delimitur a loco Hospitalis, aut domus in qua alitur permanenter, non vero a loco ubi primo fuit expositus, num. 783. Derelicti, qui nec parentum nomen, nec patriam noverant, originem habent a loco ubi domicilium contraxerunt; si vero nullibi domicilium habeant, recurrendum est ad Sedem Apostolicam, ut possint a quovis Episcopo ordinari. Libertini sunt, qui nascuntur ex patre, qui fuit servus, sed tempore natiuitatis filii iam erat manumissus. Liberti dicuntur, qui fuerunt servi, sed manumissi sunt. Servi in servituti statu ordinari non possunt. Origo libertinorum, ut supposita licentia ordinari valeant, sumitur ob origine dominorum; si eorum parentes nullibi domicilium habeant; si vero alicubi domicilium habeant, inde sumunt originem. Liberti originem sumunt a loco originis naturalis dominorum, n. 784.

111. Ut quis sit Episcopi subditus; ratione domicili quoad effectum Ordines recipiendi, requiritur quod manifestet cum juramento, se animum perpetuo manendi in tali loco ab initio habuisse, & quod ibi habitet saltem per decennium cum eodem animo, vel transierat majorem bonorum suorum partem, instructis ædibus, & per considerabile tempus ibi commoretur. Hæc autem requiruntur pro eo qui est sui juris, & capax sibi eligendi domicili. Si vero sit sub patria potestate, satis est quod natus sit in loco, ubi patet juxta prædicta domicili habere. *Tract. 28. cap. 1. num. 786, 787.* Tempus autem considerabile censetur esse triennium, num. 788. Verius est possibile mutare domicilium, ut ab Episcopo novi domicili ordinetur, illum, cui forte ab Episcopo primi domicili, aut originis, iuste, vel injuste Ordines denegati sunt, num. 790. Nullus Episcopus familiares suos alienæ Diocesis ad Or-

ve nequeunt Parochi primam tonsuram, vel Ordines minores conferre: bene vero Abbates mitratū annulū, & baculū vīm habentes, & ab Episcopo consecrati, seu benedicti, dummodo sint Sacerdotes; sed suis tantum subditis, vel etiam aliis dimissionas habentibus, num. 31, 32, 38. Ut licite Ordines recipiantur, recipi debent, vel a proprio Episcopo, vel ab alio de ejus licentia. Si quis aliter ordinetur, peccat mortaliter, & suspensionem incurrit; Ordinans vero incurrit suspensionem a collatione Ordinum per annum, & interim possunt ejus clericis ab aliis, absque ejus licentia ordinari, num. 43. Tribus modis potest Episcopus dici proprius pro Ordinibus conferendis: Primo ratione originis: Secundo ratione domicili; Tertio ratione beneficii; & insuper ex Tridentino, ratione familiaritatis, n. 44.

106. Ex constitut. Innocentii XII. 4. Nov. 1694. Nullus Episcopus potest initiare prima tonsurā sibi non subditum aut ratione originis, aut domicili, sub pretextu beneficii statim a se conferendi, aut quia est jam presentatus a Patrono, vel nominatus ad beneficium Ecclesiasticum, etiam si beneficium institutum fuerit sub conditione, quod ad illud nullus instituitur, nisi prima tonsura insignitus. *Tract. 28. cap. 1. num. 726.* Nec etiam potest ullus Episcopus subditum alienæ Diocesis a proprio Episcopo tonsurā insignitum, aut etiam ad Ordines minores promotum, ad ultiores Ordines promovere titulo beneficii a se collati in propria Diocesi, nisi prius obtentis literis testimonialibus de etate, vita, & moribus, tam a proprio Episcopo originis, quam domicili, eique de facto exhibitis Episcopo ordinare parato, num. 728. Solus Episcopus originis, vel domicili valet proprios subditos prima tonsura insignire, non vero Episcopus beneficii. Si Clericus a loco originis discessit ea etate, qua poterit aliquod impedimentum canonicum contrahere, non potest ab Episcopo domicili ad Ordines promoveri sine literis testimonialibus Episcopi o-

iginis obtentis, & exhibitis, num. 730.

107. Ut quis sit subditus alicui Episcopi, quoad effectum Ordines suscipiendi, debet Episcopus alienus Ordinando conferre beneficium sufficiens ad congruam vitam sustentandam juxta taxam Synodalem, aut morem regionis, detrahis oneribus beneficio annexis. Ut Episcopus originis proprium subditum, (idem dicendum de Episcopo domicili,) ad minores Ordines promoveat, sufficit beneficium tenue; ut autem ad majores Ordines eum promoveat, opus est, quod beneficium sit sufficiens, ut dictum est de Episcopo alieno. *Tract. 28. cap. 1. num. 734, 735.* Si quis sine congrua sufficienti ad Subdiaconatum, sive masculole, sive bona fide promotus est, nequit ad Diaconatum promoveri, nisi prius sufficientem congruam acquirat, n. 742. Beneficium sufficiens, cujus titulo possit Clericus ad minores, vel Sacros Ordines promoveri, debet actu haberi, & pacifice possideri, id est sine ulla in iudicio, vel extra, facti, aut juris controversia, num. 744, 745. Valer quis ad Sacros Ordines promovet titulo beneficii pacifice possedit; licet non lucratur ejus fructus, nisi suscepto Presbyterato; dummodo sit persona moribus, & scientia ita præditus, ut prudenter speretur, quod suo tempore ad Presbyteratum promovebitur, & interim habeat, quo decenter sustentari valeat, n. 747.

108. Probabilis est, quod titulo Coadjutorie perpetuæ non possit quis ad Ordines promoveri. *Tract. 28. cap. 1. nu. 749.* Potest quis ordinari ad titulum prestationis perpetuæ, nec non & Capellanie perpetuæ, dummodo ad congruam sustentationem sufficiat; immo probabiliter etiam ad titulum Capellanie vitalitiae; quæ dicuntur personatus, & sunt vere beneficia ex speciali Papæ privilegio, licet non perpetua sed personalia, num. 752. Sine beneficio, aut Patrimonio probabilis est non posse Episcopum cum aliquo dispensare, ut titulo sufficientiæ, seu literaturæ Sacris Ordinibus initiatur, nu. 755. Regulares etiam Societatis Jesu possunt sine patrimonio, vel

beneficio, solo titulo religiosa Professionis ad sacros Ordines promoveri, num. 756, 757. Episcopus alienus nequit dispensare super insufficientia beneficii, nec supplere cum patrimonio adjectione quod fructibus beneficii deest ad congruam sustentationem, num. 758. Probabilis est quod Episcopus alienum subditum ordinare non valeat titulo beneficii insufficientis, etfi ejus redditus a proprio Episcopo patrimonio pingui augeantur, num. 760.

109. Fructus beneficii tenuis possunt ab alieno Episcopo suppleri alio beneficio in eadem Diocesi obtento, & titulo utriusque beneficii, ex quibus congrua sufficiens conflatur, ad Ordines promoveri. *Tract. 28. cap. 1. num. 762.* Minime vero possunt, in probabiliori sententia fructus beneficii tenuis suppleri alio beneficio in diversâ Diocesi obtento, neque distributionibus quotidianis, quæ inter præsentibus distribuuntur; bene vero iis distributionibus, quibus etiam impediti, & absentes fruuntur in eadem Diocesi, num. 765, 769. Subditus ratione originis, is tantum intelligitur qui natus est in ea Diocesi, dummodo non ex accidenti, scilicet occasione itineris, officii, legationis, mercaturæ, aut alterius patris sui permanentiæ ad tempus in eo loco: in quo casu attendenda est origo patris. Episcopus autem illius Diocesis, in qua quis naturaliter, non autem per accidens natus est, dicitur Episcopus originis, nu. 772, 773. Quoad Ordines suscipiendos non attenditur origo ex Baptismi loco, nu. 774.

110. Si filius Romæ per accidens natus est, pater vero domicilium habeat Bononiæ, sed Neapoli natus est: tunc filius quoad Ordines suscipiendos censendus est originarius Diocesis Bononiensis, in qua pater domicilium habet, *Tract. 28. cap. 1. num. 777.* Si parentes in duabus Diocesibus domicilium habeant, ita quod æque moraliter utrobique habitent, nullus eorum Episcopus quoad Ordines conferendos censendus est Episcopus domicili, num. 781.

In filio illegitimo quoad Ordines suscipiendos attenditur origo matris, aut ejus domicilium, num. 782. Origine factis expositi sive legitimi, sive illegitimi, cujus parentes ignoratur, delimitur a loco Hospitalis, aut domus in qua alitur permanenter, non vero a loco ubi primo fuit expositus, num. 783. Derelicti, qui nec parentum nomen, nec patriam noverant, originem habent a loco ubi domicilium contraxerunt; si vero nullibi domicilium habeant, recurrendum est ad Sedem Apostolicam, ut possint a quovis Episcopo ordinari. Libertini sunt, qui nascuntur ex patre, qui fuit servus, sed tempore natiuitatis filii iam erat manumissus. Liberti dicuntur, qui fuerunt servi, sed manumissi sunt. Servi in servituti statu ordinari non possunt. Origo libertinorum, ut supposita licentia ordinari valeant, sumitur ob origine dominorum; si eorum parentes nullibi domicilium habeant; si vero alicubi domicilium habeant, inde sumunt originem. Liberti originem sumunt a loco originis naturalis dominorum, n. 784.

111. Ut quis sit Episcopi subditus; ratione domicili quoad effectum Ordines recipiendi, requiritur quod manifestet cum juramento, se animum perpetuo manendi in tali loco ab initio habuisse, & quod ibi habitet saltem per decennium cum eodem animo, vel transierat majorem bonorum suorum partem, instructis ædibus, & per considerabile tempus ibi commoretur. Hæc autem requiruntur pro eo qui est sui juris, & capax sibi eligendi domicili. Si vero sit sub patria potestate, satis est quod natus sit in loco, ubi patet juxta prædicta domicili habere. *Tract. 28. cap. 1. num. 786, 787.* Tempus autem considerabile censetur esse triennium, num. 788. Verius est possibile mutare domicilium, ut ab Episcopo novi domicili ordinetur, illum, cui forte ab Episcopo primi domicili, aut originis, iuste, vel injuste Ordines denegati sunt, num. 790. Nullus Episcopus familiares suos alienæ Diocesis ad Or-

dines, vel etiam ad primam tonsuram potest promovere, nisi per triennium secum fuerit comoratus, & literas testimoniales Episcopi originis, sive domicilii habuerit; & insuper ipse Episcopus intra mensam a die promotionis, conferat Ordinato, seu prima tonsura insignito beneficium sufficiens ad decem annos vite sustentationem; & hoc sufficiunt, ut Episcopus titulo familiaritatis aliquem alienae Diocesis possit ad Ordines promovere: num. 794. 795. 796.

112. Ut quis familiaritatis privilegio fruatur sufficit quod per triennium integrum fuerit in obsequio Episcopi, & ejus expensis vixerit, licet in diversa domo ejusdem loci habitaverit. *Tract.* 23. cap. 1. num. 799. Triennium computatur a die assumptionis ad Episcopatum pro his, qui dum assumptus est, jam erant in ejus obsequio. nu. 803. Si familiaris post triennium dimittatur, non amplius potest titulo familiaritatis ordinari. num. 804. Si familiaris triennalis ordinandus jam habeat in alia Diocesi beneficium, non erit necesse quod Episcopus ei novum conferat beneficium, ut eum possit ad Ordines promovere. num. 807. Si beneficium, quod Episcopus familiari promotio conferre tenetur, sit tenue; in probabiliore sententia nequit Episcopus illud patrimonio supplere; nec eo titulo ipsum ordinare potest. num. 816. Nequit Episcopus familiarem triennalem alienae Diocesis titulo patrimonii, aut pensionis ordinare. Nec potest eum suo familiari triennali alienae Diocesis dispensare super illegitimitate ad Ordines etiam minores, nec super interstitiis, nisi pro Ecclesiae necessitate, aut ratione beneficii collati; quia ratio hujus sit ejus subditus, nu. 814. Postunt Domini Cardinales suum familiarem ad primam tonsuram, & minores Ordines promovere abique literis testimonialibus Episcopi originis, vel domicilii ex tacita Pontificis concessione. 815.

113. Possunt Episcopi originis inquirere de titulis Ordinum ab alienis Episcopis collatorum; ordinandos quoad scien-

tiam examinare: & collatorum Ordinum testimoniales literas diligenter perquirere. Idemque dicendum de Episcopis domicilii. *Tract.* 23. cap. 1. nu. 816. 817. Episcopus originis nequit inquirere de suo originario ab Episcopo domicilii ad Ordines promotio: nec Episcopus beneficium de ordinatis ab Episcopis originis, vel domicilii. Episcopus domicilii, cui conceditur inquirere, non est ille, qui erat Episcopus domicilii cum promotus Ordines ab alieno Episcopo suscepit, sed actualis Episcopus domicilii tempore inquisitionis. Episcopus originis, aut domicilii nequit inquirere de ordinatis titulo familiaritatis. num. 821. Si quis ordinetur ab Episcopo alieno, cum dimissoria proprii Episcopi originis, aut domicilii, tunc nequit fieri inquisitio de Ordinum susceptorum testimonialibus literis. num. 823. Capitulum, sede vacante, nequit inquirere de literis testimonialibus Ordinum collatorum ab Episcopis alienis suis subditis. num. 824. Haec de titulis Ordinum inquisitio, tum ab Episcopo, tum a curialibus, & notario omnino gratis facienda est. n. 825.

114. Penae, quas ipso facto incurrunt tum ordinantes, tum ordinati contra praescriptum Bullae Innocentianae, sunt: suspensio Collatoris ab Ordinum collatione per annum; & ordinati a susceptorum Ordinum exercitio, quando proprio Episcopo videbitur: & talis suspensio toties incurritur quoties transgressio per novi Ordinis susceptionem, aut omissionem quamlibet eorum quae in eadem Bulla pro conferendis, vel recipiendis Ordinibus praescribuntur, iteratur. Tam Episcopus ordinans, quam dimissorias concedens proprio subdito, ut ab alieno Episcopo contra hucque traditas dicte Bullae dispositiones ordinetur, dictam suspensionem incurrunt. Iste suspensio ipso facto incurrunt abique ulla Judicis sententia. Ab incurrenda hac suspensione aliquae penae in hac Innocentiana Bulla contentis excusat quilibet ignorantia etiam affectata. *Tract.* 23. cap. 1. n. 827. 828. 829. 830. 831.

115. Episcopus ex rationabili causa impeditus potest praemisso examine Ordinandum de scientia, vita &c. et literas dimissorias praebere, ut ab alio Episcopo ordinetur, quae literae morte concedentis non expirant. *Tract.* 3. cap. 4. n. 58. Quilibet Episcopus propriam Diocesim habens, electus, & confirmatus licet non consecratus has literas concedere potest. num. 59. Debeat in literis exprimi Ordines pro quibus conceduntur; & si non exprimentur, intelligenda sunt de Ordinibus minoribus. nu. 61. Vicarius Episcopi sine speciali facultate sibi ab Episcopo concessa nequit dimissorias praebere, nisi Episcopus per unam saltem diem diletat a Diocesi. nu. 62. Capitulum, sede vacante, vel Vicarius ab eo deputatus literas dimissorias praebere non potest, nisi elapso anno ab obitu Episcopi, vel in casu quo quis coarctetur ad Ordines intra illud tempus suscipiendos, ratione beneficii, praebendae, vel Capellaniae id exigentis. num. 65. Abbates Magnates jurisdictionem quasi Episcopalem habentes, possunt suis subditis secularibus dimissorias concedere, ut a quolibet Episcopo nedum minoribus, sed & majoribus Ordinibus initiuntur: ceteri vero Abbates solum suis subditis Regularibus eas praebere possunt. Regulares exempli dimissorias a suis propriis Praelatis nempe Provinciali, vel Generali recipiunt; ut a quolibet Episcopo ordinari possint. num. 67. 68.

116. Ad Ordines suscipiendos requiritur quod initiandus sit baptizatus, aliter irrita esset Ordinatio. Debet etiam esse confirmatus, sed hoc non requiritur sub mortali. Conferens, vel recipiens Ordines in mortali, mortaliter peccat. Aliqua censura, vel inhabilitate innotans si Ordines quoscumque, aut etiam primam tonsuram conferat, aut recipiat, mortaliter peccat, & insuper recipiens suspensionem incurrit ab executione Ordinis recepti: conferens vero ipso facto irregularitatem incurrit. Irregularis Ordines, vel etiam primam tonsuram recipiens, valide quidem initiatur, sed

mortaliter peccat. *Tract.* 3. cap. 4. nu. 71. 72. 73. Debet quoque initiandus prius exercuisse manus Ordinis jam recepti, aliquando ab aliores ascendere non potest; mortaliter tamen non peccat ret, si secus faceret. Ordinatio debet fieri in propria Ordinantis Diocesi; in aliena autem fieri non potest, nisi ex Diocesani licentia. At prima tonsura proprio subdito secrete ubique conferri potest. n. 74. 75.

117. Servanda sunt quoque interstitia debita unius anni inter unum, & alium Ordinem: verum in hoc potest Episcopus dispensare. Qui autem non servatis interstitiis, aut illorum dispensatione non obtenta Ordines suscipere, peccaret mortaliter, suspensionem tamen non incurreret: dispensatio autem super interstitia concedenda est a proprio Episcopo, sive ipse ordinet, sive praebet dimissorias; pro Regularibus autem hac dispensatio spectat ad Generales, vel Provinciales, non obstante quadam declaratione Cardinalium, quae intelligenda est; praesertim privilegis. *Tract.* 3. cap. 4. num. 86. 88. Servanda sunt quoque tempora Ordinationum: sunt autem pro minoribus Ordinibus ser. 6. praecedens Ordinationes, vel ipsum Sabbatum Ordinationum, & quodlibet anni festum: pro majoribus vero sex dies Sabbati assignati. Eodem die primam tonsuram, & omnes Ordines minores, & etiam, iusta interveniente causa, Subdiaconatum potest Episcopus eodem subiecto conferre: si quis vero eodem die duos sacros Ordines reciperet, peccaret mortaliter, & suspensionem ab exercitio illorum ipso facto incurreret. Si quis autem defectus substantialis in Ordinatione contingat, potest eodem die, vel Dominica sequenti, vel quovis anni tempore suppleri. n. 78. 79.

118. Qui a Summo Pontifice facultatem obtinuit ad recipiendos ubique Ordines, non servatis temporibus a jure requisitis, potest tribus diebus festis successivis omnibus sacris Ordinibus initiari; nec indiget literis dimissorias sui Episcopi, sed tantum testimonialibus de vi-

ta, & moribus, sine quibus Ordinatus suspensionem per annum a collatione Ordinum incurrit; Ordinatus vero suspensionem ab executione Ordinis suscipit. Debet tamen omnino examinari; & si non inveniatur idoneus, illa facultas expirat. Tract. 8. cap. 4. num. 82. Regularis virtute suorum privilegiorum, & præcipue Clem. VIII. & Urbani VIII. 28. Martii 1634. possunt, extra tempora in iure statuta, ubique ab Episcopis rita conscientia ordinari absque novo indulto: prout etiam declaravit novissime in Concilio Romano tit. v. cap. 2. Benedictus XIII. n. 87.

119. Ad Ordines suscipiendos omnino requiritur nequum necessitate præcepti, sed etiam Ordinis, virilis sexus. Tract. 8. cap. 5. num. 6. Hermaphroditus in quo sexus virilis prævalet, cum sit absolute vir, potest quidem valide ordinari, sed irregularis est. Si jam facta ordinatione prævaleret in ordinato sexus femineus, remaneret quidem character in anima, sed non posset amplius consecrari. Si femina erumperet in virum, posset quidem valide ordinari, non tamen licite propter scandalum, & admirationem, nisi res omnino esset occulta. n. 14. 15. 16. Pueri ante usum rationis possunt valide quolibet Ordine initiari, ut autem licite, requiritur pro prima tonsura ætas septem annorum; pro Subdiaconatu requiruntur 22. anni, pro Diaconatu 23. anni, & pro Sacerdotio 25. saltem incepti. Pro Cardinalatu 22. requiruntur anni, pro Episcopatu 30. Pro minoribus Ordinibus, & pro Papatu nulla assignatur ætas; invalide tamen eligeretur in Summum Pontificem usu rationis carens. Qui verb. grat. die 3. Aprilis complet annum 24. hora 6. post meridiem, potest eadem die mane, hora consueta, Sacerdotio initiari. num. 29. 30. 31. Modò revocata sunt omnia privilegia Regularium Ordines recipiendi ante ætatem 2. Tridentino requisiti. num. 37. Qui absque ætate legitima Ordinibus sacris dicitur ordinatus fuerit; incurrit ipso facto penam suspensionis in perpetuum; cujus dispensa-

tiō, nisi occulta sit, Summo Pontifici est reservata; & si ante dispensationem in ministerio se exercuerit, incurrit irregularitatem Summo Pontifici pariter reservatam. Qui bona fide, & ex ignorantia etiam crassa, dummodo non affectata, ante ætatem ordinatus fuerit, completa illa, potest absque ulla dispensatione Ordines exercere; & si ante ætatem completam ministrat, peccat quidem mortaliter, sed irregularitatem non incurrit, ad quam requiritur presumpcio, quæ in ignoranter Ordinato, & ministrante non datur. n. 39.

120. Ut quis ad Ordines promoveatur, bonitas vitæ requiritur; & ideo ultra statum gratiæ, requiritur in initiando morum honestas, sobrietas, castitas &c. Debet autem hoc examen fieri a proprio Episcopo, qui dat literas dimissorias; juxta formam a Tridentino traditam sect. 23. cap. 5. & 7. Et peccaret mortaliter Episcopus si eum quem scit esse indignum, aut moribus, & vita depravatum ordinaret. Hæc autem inquisitio quoad Regulares a suis propriis Prelatis fieri debet, quorum commendationi, & approbationi Episcopus acquiescere potest. Tract. 8. cap. 5. num. 43. 42. Non solum prohibitas vitæ, sed etiam scientia requiritur in promovendis ad Ordines. Pro prima tonsura, sciri debent legere, & scribere; & Fidelius rudimenta; Pro minoribus Ordinibus requiritur etiam ut latinam linguam intelligant. Pro Subdiaconatu, Diaconatu; & Sacerdotio præter dicta requiritur, quod initiandus sit instruitus in his, quæ ad suum Ordinem spectant. Major autem scientia requiritur in eo cui traditur cura animarum, quam in simplicis Sacerdote. Peccabit autem mortaliter Episcopus, qui nescientem, quæ a Tridentino requiruntur ordinare. num. 43. 44. 46. Pro Regularibus ordinandis minor scientia requiritur, & sufficit ea, quæ pro debito suorum Ordinum ministerio exercendo est necessaria. Qui omnino illiteratus est, ita quod nec prima littera grammaticæ salutariter, irregularis est, nec potest etiam a Summo Pon-

Pontifice super hanc irregularitatem dispensari. n. 47. 48.

121. Non peccat mortaliter Clericus tonsura, aut minoribus Ordinibus initiatus, utem dicens; & si ex justa causa id faciat, neque venialiter peccat. Tonsuram, & minores Ordines recipiens cum positivo animo recedendi, & uxorem ducendi, probabilis est, quod peccet mortaliter, etiam si absit contemptus, vel alia prava circumstantia, & id faciat, ut interim beneficio, aut privilegiis clericibus perfruatur. Tract. 8. cap. 5. num. 54. Probabilis quoque est peccare mortaliter qui principaliter animo evadendi seculares potestatem, tonsuram, & Ordines minores suscipere, & postea regrederetur. Peccat mortaliter, qui Ordines suscipit, animo obtinendi beneficium pingue, vel ejus fructibus se alendi, donec lusia periciat, uxorem divitem inveniat &c. si hic sit solus, & unicus, aut precipuus ejus finis. n. 57. 58. 59. Obligatio continentie ab Ecclesie exordio Sacris Ordinibus fuit annexa. Tract. 8. cap. 6. num. 1. Votum castitatis Sacris Ordinibus annexum ad tria obligat. Primo. Ne quis Sacris Ordinibus initiatus contrahat matrimonium; quod non solum illicitum, sed & irritum facit. Secundo. Quod si quis uxorem Sacris initiatur, ab uxore abstinere; quod si absque uxoris consensu Ordines suscipit, poterit quidem reddere, sed non petere debitum, ut infra dicitur. Tertio. Quod ab omnibus aliis veneris extra matrimonium illicitis abstinere. nu. 2. Hoc votum non est ex jure divino Sacris Ordinibus annexum, sed tantum ex Ecclesiastica institutione. num. 11. Obligatio continentie non oritur immediate ex ipsa Ecclesiastica lege, sed ex voto Sacris Ordinibus annexo; & ideo Sacris initiatus carnaliter peccans, sacrilegium committit. num. 26. Ignorans invincibiliter votum castitatis esse Sacris Ordinibus annexum, adhuc tenetur tali voto implicite emissio. n. 35.

122. Qui invalide ordinatus est, ex quocunque capite Ordinatio sit nulla, voto castitatis non tenetur, quia corru-

ente principali corrumpitur accessorium. Qui ante usum rationis, vel ante pubertatem Sacris initiatus est, ad votum castitatis non tenetur, & potest valide, & licite contrahere matrimonium; non potest tamen antequam ad debitam ætatem perveniat, licite in susceptis Ordinibus ministrare. Completo autem pubertatis anno, immo ut probat Sanchez 26. anno, debet vel statutum clericalem eligere, & tunc voto obligabitur; vel statum secularem amplecti, & tunc non amplius poterit clericalem habitum ferre, aut in Ordinibus ministrare. Si igitur completo 16. anno ordinationem verbis, vel factis ratam habeat, sciens, & advertens obligationem annexam, statim voto tenetur, nec potest amplius resilire. Tract. 8. cap. 6. num. 41. 42. 43. 44. Metu gravi incusso sacris initiatus voto non tenetur; nisi metus ex justa causa incussus fuerit, vel nisi transacto metu, sciens nullitatem sui voti, verbis, vel factis Ordinationem ratam habeat, eam laudando, & confirmando, vel habitus clericalis gestatione, & susceptorum Ordinum exercitio. 45. 46. 47.

123. In casibus in quibus votum castitatis non obligat, nec etiam obligat recitatio Officii divini. In casibus prædictis in quibus Ordinatus non tenetur ad votum, si virginem ducat, potest ea mortua ad statum clericalem redire. Ordinatus uxorem ducens non gaudet clericibus privilegiis. Tract. 8. cap. 6. num. 49. 50. Non licet conjugato absque licentia uxoris libera, spontanea, & expressa, vel jussu interveniente divortio, ad Sacros Ordines promoveri; sive matrimonium fuerit consummatum, si ve non. Si quis autem uxoratus absque tali licentia Sacris initiatur irregularitatem incurrit, quæ durat etiam mortua uxore, ratione cujus irregularitatis, nec in suscepto Ordine ministrare, nec ad alium accedere potest. Immo qui invita uxore Ordines Sacros suscipit, ipsa petente tenetur ad eam redire, & debitum reddere, sed non petere potest. nu. 54. Ex licentia uxoris libera, sponta-

tanea, & expressa potest uxorus ad Sacros Ordines promoveri; dummodo etiam uxor uoveat castitatem, & si sit juvenis, Religionem ingrediatur. Quod si vir Sacris initiatus ad Episcopatum assumatur, debet uxor etiam si vetula sit, propter specialem decentiam Monasterium ingredi. num. 57. 58. Potest etiam conjugatus ex iusta causa, divortii Sacris initiari, uxore infecta, vel etiam in vita; & etiam Religionem ingredi. nu. 60.

124. Ex Tridentino nullus potest ad Sacros Ordines promoveri sine titulo, quo possit decenter sustentari; indignum est enim Sacro Ministro oliatum mendicare, aut artem mechanicam exercere. Titulus hic quadruplex esse potest. Paupertatis in Religione sacra approbata professio; sufficientiæ; Patrimonii; & beneficii. Tract. 8. cap. 6. num. 61. Si Episcopus aliquem mala fide sine titulo ordinet, eum tenetur alere aliquedum congruum beneficium obtineat; si aliunde non habeat unde decenter vivere possit. num. 62. 63. Titulo paupertatis religiose possunt omnes Regulares Sacris Ordinibus initiari, seclusis Novitiis; qui autem nullitatem suæ Professionis sciens, titulo paupertatis ad Ordines accederet, peccaret mortaliter, & suspensionem incurret. num. 64. Titulo sufficientiæ præcise absque patrimonio, aut beneficio; quia videlicet est vir maxime doctus, vel graduatus in Theologia, vel iure canonico, aut togatus in aliquo Collegio, cum spe in proximo adipiscendi aliquod beneficium, dignitatem &c., ex Tridentino ad Ordines sacros promoveri non potest. n. 66.

125. Ut quis titulo beneficii possit Sacris Ordinibus initiari, debet in quæta possessione habere beneficium ad congruam sustentationem, sive ex se solum, sive una cum patrimonio sufficientis. Nec potest beneficium, ad cuius titulum quis est ordinatus, valide resignari, nisi exponat se ad illius titulum fuisse ordinatum; nec resignatio admitti; nisi constet aliunde eum posse decenter ali. Tract. 8. cap. 6. num. 67. Potest ali-

quis Ordinari ad titulum quoddamam distributionem; perpetuo Capellanie si ejus possessionem jam accepit; prestimonii perpetui; pensionis perpetue sufficientis; secus ad titulum beneficii de se insufficientis, quod postea sufficienter sit ex elemosynis, aut ex Misarum, & anniversariorum incertis stipendiis. num. 68. 69. Non potest aliquis Ordinari ad titulum beneficii, quod citò consecutus est, nisi de facto illud pacifice possideat; nec sufficit illius titulum accepisse, si a possessione etiam injuste impediatur. n. 70. 71.

126. Patrimonii nomine veniunt omnia illa bona, que immobiliter ab Ordinando possidentur sive paterna, sive materna, sive adventitia, sive castrensis sint, dummodo ea pacifice possideat, & habeat illorum dominium, & sufficienter ad congruam vitæ sustentationem, & non sint ære alieno gravata, aut hypothecata. Tract. 8. cap. 6. num. 76. Neque filius patris divitis ordinari ad titulum hereditatis futuræ, nisi prius pater assignaverit patrimonium certum, cuius possessionem acquirat. Poterit tamen ordinari quilibet ad titulum census perpetui etiam redimibilis; non vero ad titulum legati vivente testatore. nu. 77. Qui cum patrimonio factò ordinatur, mortaliter peccat. Si quis ab amico vero patrimonium acciperet, & dominium illius, sed facta contra scripturam, vel data fide, aut juramento de restituendo post ordines susceptos patrimonio, tam donans quam donatarius mortaliter peccat; & cum ordinatus, (quiquid sit de foro externo,) teneatur in conscientia stare promissis; & reddere patrimonium; etiam suspensionem incurrit saltem in foro conscientiæ. num. 78. 80. 82.

127. Renunciatio patrimonii, vel pensionis, ad cuius titulum quis ordinatus est, omnino invalida est. Sine Episcopi licentia, etiam ordinatus abunde acquisierit congruam sustentationem, nec licite, nec valide patrimonium renunciat potest. Tract. 8. cap. 6. nu. 83. 84. Bona patrimonialia in titulum Ordinis

sacri concessa vident omnibus privilegiis Ecclesiasticorum, si filius bonorum ære velit Sacris Ordinibus initiari, tenetur pater patrimonium sufficienter assignare, & ad hoc cogi potest a iudice Ecclesiastico. nu. 88. De exemptionibus, & immunitatibus Ecclesiasticorum Vid. Tract. de Privilegiis.

TRACTATUS XV.

De Sacramento Matrimonii.

PROÆMIUM.

Inter omnia novæ legis Sacramenta novissimum locum obtinet Matrimonium, eo quod, ut dicit D. Thomas, minus participat de ratione spiritualis vitæ, ad quam Sacramenta ordinantur. Primo tamen de sponsalibus agendum est, que sunt veluti præambulum Matrimonii.

CAPUT I.

De Sponsalibus.

1. Sponsalia sunt mutua promissio futuri Matrimonii, sive aliquo sensibili expressa. Tract. 9. cap. 1. nu. 2. Copula sponsi cum alia, vel sponsæ cum alio non est adulterium saltem in foro conscientiæ, sed fornicatio; & filii inde nati non sunt spurii, sed naturales illegitimi. Verius tamen est talem copulam superaddere novam speciem in confessione aperendam, propter injuriam, quæ parti irrogatur. nu. 4. 5. 11. Promissio sponsalitia debet esse mutua, & ex parte utriusque acceptata. num. 13. 14. In promissionibus sponsalitiis acceptatione præcise sumpta, non includitur expressa vel tacita repositio, dummodo

do constet promittentem se voluisse obligare libere, & spontaneè absque onere repositiois. num. 18. 21. In casu quo quis se obliget absque onere repositiois ex parte alterius, tenetur sub mortali stare promissis, quod est commune omni promissioni acceptate de re gravi. nu. 22.

2. Qui animum promittendi non habet, licet verbis exterius promittat, non obligatur ad promissionem adimplendam. Qui habuit vere animum promittendi, & se obligandi, sed non adimplendi, adimplere tenetur quod promisit. Qui sciens ex promissione obligationem oriri, immemor illius, nec ad illam attendens promittit, promissioni stare tenetur. Ignorans ex promissione obligationem oriri, si promittat, non remanet obligatus. Tract. 9. cap. 1. nu. 25. 26. Probabilius, & verius est, eam qui sicte promittit, & habuit animum promittendi, sed non se obligandi, non teneri ex iustitia stare promissis, etiam si alter reprobatur, ut in sponsalibus contingit. n. 28. Si sub tali facta promissione damnum parti sequatur; ut si v.g. vir deciperet virginem, & sub facta promissione Matrimonii eam defloraret; aut copulam a Vidua honestæ famæ extorqueret; si mulier sit æqualis conditionis, aut melioris, eam ducere tenetur; dummodo inde non immineant gravia damna, vel scandala; in hoc enim casu sufficit eam dotare, vel de nuptiis providere; sicut etiam si vir sit divitis, nobilitate, aut aliis qualitatibus notabiliter alioris conditionis. nu. 34. 39. 40.

3. Ad sponsalia requiritur promissio manifestata per verba, quæ sponsalitiæ promissionem sufficienter significant, vel per signa consensum sponsalitiæ, juxta consuetudinem locorum experientia. Promissio per verba negativa, v. gr. Non alicui aliam nisi te; Non alicuiam quam te; secundum virore sententiam solum obligat sub conditione, quod si velint nubere, debeat ducere illam. Quando parentes, sive in presentia, sive in absentia filiorum, sive puberes, sive im-

tanea, & expressa potest uxorus ad Sacros Ordines promoveri; dummodo etiam uxor uoveat castitatem, & si sit juvenis, Religionem ingrediatur. Quod si vir Sacris initiatus ad Episcopatum assumatur, debet uxor etiam si vetula sit, propter specialem decentiam Monasterium ingredi. num. 57. 58. Potest etiam conjugatus ex iusta causa, divortii Sacris initiari, uxore infecta, vel etiam in vita; & etiam Religionem ingredi. nu. 60.

124. Ex Tridentino nullus potest ad Sacros Ordines promoveri sine titulo, quo possit decenter sustentari; indignum est enim Sacro Ministro oliatum mendicare, aut artem mechanicam exercere. Titulus hic quadruplex esse potest. Paupertatis in Religione sacra approbata professio; sufficientiæ; Patrimonii; & beneficii. Tract. 8. cap. 6. num. 61. Si Episcopus aliquem mala fide sine titulo ordinet, eum tenetur alere aliquedum congruum beneficium obtineat; si aliunde non habeat unde decenter vivere possit. num. 62. 63. Titulo paupertatis religiose possunt omnes Regulares Sacris Ordinibus initiari, seclusis Novitiis; qui autem nullitatem suæ Professionis sciens, titulo paupertatis ad Ordines accederet, peccaret mortaliter, & suspensionem incurret. num. 64. Titulo sufficientiæ præcise absque patrimonio, aut beneficio; quia videlicet est vir maxime doctus, vel graduatus in Theologia, vel iure canonico, aut togatus in aliquo Collegio, cum spe in proximo adipiscendi aliquod beneficium, dignitatem &c., ex Tridentino ad Ordines sacros promoveri non potest. n. 66.

125. Ut quis titulo beneficii possit Sacris Ordinibus initiari, debet in quæta possessione habere beneficium ad congruam sustentationem, sive ex se solum, sive una cum patrimonio sufficientis. Nec potest beneficium, ad cuius titulum quis est ordinatus, valide resignari, nisi exponat se ad illius titulum fuisse ordinatum; nec resignatio admitti; nisi constet aliunde eum posse decenter ali. Tract. 8. cap. 6. num. 67. Potest ali-

quis Ordinari ad titulum quoddamque distributionum; perpetuo Capellanie si ejus possessionem jam accepit; prestimonii perpetui; pensionis perpetue sufficientis; secus ad titulum beneficii de se insufficientis, quod postea sufficienter sit ex elemosynis, aut ex Misarum, & anniversariorum incertis stipendiis. num. 68. 69. Non potest aliquis Ordinari ad titulum beneficii, quod citò consecutus est, nisi de facto illud pacifice possideat; nec sufficit illius titulum accepisse, si a possessione etiam injuste impediatur. n. 70. 71.

126. Patrimonii nomine veniunt omnia illa bona, que immobiliter ab Ordinando possidentur sive paterna, sive materna, sive adventitia, sive castrensia sint, dummodo ea pacifice possideat, & habeat illorum dominium, & sufficienter ad congruam vitæ sustentationem, & non sint aere alieno gravata, aut hypothecata. Tract. 8. cap. 6. num. 76. Neque filius patris divitis ordinari ad titulum hereditatis futuræ, nisi prius pater assignaverit patrimonium certum, cuius possessionem acquirat. Poterit tamen ordinari quilibet ad titulum census perpetui etiam redimibilis; non vero ad titulum legati vivente testatore. nu. 77. Qui cum patrimonio factò ordinatur, mortaliter peccat. Si quis ab amico vero patrimonium acciperet, & dominium illius, sed facta contra scriptura, vel data fide, aut juramento de restitendo post ordines susceptos patrimonio, tam donans quam donatarius mortaliter peccat; & cum ordinatus, (quiquid sit de foro externo,) teneatur in conscientia stare promissis; & reddere patrimonium; etiam suspensionem incurrit saltem in foro conscientie. num. 78. 80. 82.

127. Renunciatio patrimonii, vel pensionis, ad cuius titulum quis ordinatus est, omnino invalida est. Sine Episcopi licentia, etiam ordinatus abunde acquisierit congruam sustentationem, nec licite, nec valide patrimonium renunciat potest. Tract. 8. cap. 6. nu. 83. 84. Bona patrimonialia in titulum Ordinis

sacri concessa vident omnibus privilegiis Ecclesiasticorum, si filius bonorum aere velit Sacris Ordinibus initiari, dicitur pater patrimonium sufficienter assignare, & ad hoc cogi potest sciens assignare. nu. 88. De exemptionibus, & immunitatibus Ecclesiasticorum Vid. Tract. de Privilegiis.

TRACTATUS XV.

De Sacramento Matrimonii.

PROÆMIUM.

Inter omnia novæ legis Sacramenta novissimum locum obtinet Matrimonium, eo quod, ut dicit D. Thomas, minus participat de ratione spiritualis vitæ, ad quam Sacramenta ordinantur. Primo tamen de sponsalibus agendum est, quæ sunt veluti præambulum Matrimonii.

CAPUT I.

De Sponsalibus.

1. Sponsalia sunt mutua promissio futuri Matrimonii, sive aliquo sensibili expressa. Tract. 9. cap. 1. nu. 2. Copula sponsi cum alia, vel sponsæ cum alio non est adulterium saltem in foro conscientie, sed fornicatio; & filii inde nati non sunt spurii, sed naturales illegitimi. Verius tamen est talem copulam superaddere novam speciem in confessione aperendam, propter injuriam, quæ parti irrogatur. nu. 4. 5. 11. Promissio sponsalitia debet esse mutua, & ex parte utriusque acceptata. num. 13. 14. In promissionibus sponsalitiis acceptatione præcise sumpta, non includitur expressa vel tacita repositio, dummodo

do constet promittentem se voluisse obligare libere, & spontaneè absque onere repositiois. num. 18. 21. In casu quo quis se obliget absque onere repositiois ex parte alterius, tenetur sub mortali stare promissis, quod est commune omni promissioni acceptate de re gravi. nu. 22.

2. Qui animum promittendi non habet, licet verbis exterius promittat, non obligatur ad promissionem adimplendam. Qui habuit vere animum promittendi, & se obligandi, sed non adimplendi, adimplere tenetur quod promisit. Qui sciens ex promissione obligationem oriri, immemor illius, nec ad illam attendens promittit, promissioni stare tenetur. Ignorans ex promissione obligationem oriri, si promittat, non remanet obligatus. Tract. 9. cap. 1. nu. 25. 26. Probabilius, & verius est, eam qui sicte promittit, & habuit animum promittendi, sed non se obligandi, non teneri ex iustitia stare promissis, etiam si alter reprobatur, ut in sponsalibus contingit. n. 28. Si sub tali facta promissione damnum parti sequatur; ut si v.g. vir deciperet virginem, & sub facta promissione Matrimonii eam defloraret; aut copulam a Vidua honestæ famæ extorqueret; si mulier sit æqualis conditionis, aut melioris, eam ducere tenetur; dummodo inde non immineant gravia damna, vel scandala; in hoc enim casu sufficit eam dotare, vel de nuptiis providere; sicut etiam si vir sit divitis, nobilitate, aut aliis qualitatibus notabiliter alioris conditionis. nu. 34. 39. 40.

3. Ad sponsalia requiritur promissio manifestata per verba, quæ sponsalitiæ promissionem sufficienter significant, vel per signa consensum sponsalitiæ, juxta consuetudinem locorum experientia. Promissio per verba negativa, v. gr. Non alicui alicui nisi te; Non alicui quam te; secundum virore sententiam solum obligat sub conditione, quod si velint nubere, debeat ducere illam. Quando parentes, sive in presentia, sive in absentia filiorum, sive puberes, sive im-

impuberes sint, pro illis promittunt, & acceptant promissionem, ipsis tacentibus, interne tamen consentientibus, valida sunt sponsalia: hoc autem non currit de fratribus, tutoribus, aut curatoribus. *Tract. 9. cap. 1. nu. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49.* Matrimonium inter impuberes, vel inter puberem, & impubere, siue publice siue clandestine contractum, invalidum quidem est in ratione matrimonii, sed habet vim sponsalium, nisi aliud constet de mente contrahentium. Matrimonium vero clandestinum inter puberes verius est nec valere in ratione Matrimonii, nec in ratione sponsalium. *num. 51. 54.* Ad promissionem sponsalium validam requiritur libertas physica cum plena deliberatione, & advertentia, quae sufficiat ad peccatum mortale; & insuper libertas moralis a coactione, & metu cadente in virum constantem iniuste incusso; si autem metus fuerit levis, valida erunt, sponsalia, sed irritanda. *n. 57. 60. 62. 66.* Sponsalia licite, & valide possunt clandestine celebrari. *n. 68.*

4. Qui ad Matrimonium contrahendum absolute inhabiles sunt, propter impedimentum dirimens, vel impediens, quod sit tale pro omni tempore, sunt etiam inhabiles ad sponsalia. *Tract. 9. cap. 1. nu. 70.* Ufus rationis ad valide contrahenda sponsalia necessarius est; qui regulariter septennio completo adesse censetur. Non peccarent tamen mortaliter contrahentes sponsalia ante usum rationis, vel consulentes, aut inducentes: bene vero impuberes contrahentes Matrimonium ante legitimam etatem, nisi malitia suppleat etatem; & ex publica, & gravissima causa, *nu. 77. 80.* Promittentes de praesenti contrahere, & Matrimonium de praesenti contrahere, etiam si vir sit nobilitate, divitiis, alique conditionibus major, si sciens disparitatem, sponte contraxit; nisi ex tali Matrimonio scandala, rixae, aut alia gravia timeantur; nam in tali casu teneatur tantum ad restitendam damna sponte inde secuta. *nu. 81.*

82. Si contrahentes sponsalia conveniant inter se, ut tantum veniali obli-gentur, sub veniali tantum tenebuntur. *nu. 83.*

5. Sponsalia contrahentes aequae determinatione temporis, Matrimonium celebrare tenentur cum primum opportune poterunt, & si quis eorum iusta causa differat, potest, & debet a Iudice compelli ad contrahendum, nisi inde gravis incommoda, dissensiones, & scandala timeantur. *Tract. 9. cap. 1. nu. 85. 89.* Poenam conventionalem positivam sponsalibus apponere illicitum, & irritum est, siue talis poena a contrahentibus, siue a parentibus, consanguineis, vel amicis apponatur; & esset peccatum mortale. Est tamen licita, & valida poena conventionalis appositio, si solum tangeret iniuste resistentem a sponsalibus. *nu. 94. 95. 97.* Appositio poenae illicitae, & invalidae facta sponsalibus, etiam si juramento firmetur, non tenet, & tale juramentum est invalidum. *nu. 100. 101.* Si resiliens talem poenam illicite, & invalide appositam solvat, sciens se non teneri, poterit eam recipiens licite retinere, donec aliud in foro exteriori iudicetur: si vero ideo solvit quia se obligatum credebat, non potest licite a recipiente retineri. *nu. 106.*

6. Poena conventionalis negativa, seu de tali lucro non acquirendo si a sponsalibus quis resiliat, potest apponi vel ab ipsis contrahentibus, vel ab extraneis. Si ab extraneis ponatur, ut si quis dicat: promitto, seu lego tibi 100. si cum tali nupseris: valida est, & si non nupserit, illa 100. amittit; dummodo tamen per talem poenam non tangatur legitima, nec graveretur nubere indigno, vel inhonesto modo. *Tract. 9. cap. 1. nu. 107.* Si poena haec negativa a contrahentibus apponatur; quando a viro ponitur, ut si v. gr. dicat: dabo tibi centum, si mecum nupseris; invalida est: si a femina adiciatur, valet; ut si ipsa dicat viro: promitto tibi 100. si mihi nupseris. Si haec poena apponatur ad retrahendum a Matrimo-

monio; & agatur de vidua, quae Matrimonium antea contractum consummavit; poena valida est, & si haec nubar, lucrum amittit: si vero agatur de virgine & donatio fiat sub conditione adveniens contractum, dicendo v. g. *Dono tibi 100. sub conditione quod virgam caelibem ducas, non rejicitur, sed visat contractum, & illum irritum reddit; quia in jure talis conditio impossibilis reputatur.* Si vero hae conditio adiciatur legato, vel ultimae voluntati. Ut si quis virgini leget 100. si non nubar: legatum valet, & conditio rejicitur; & in hoc casu talis virgo etiam si nubar, legatum acquirit. *nu. 103. 109. 110.*

7. Mutuo consensu contrahentium libero, & spontaneo dissolvuntur sponsalia etiam jurata. *Tract. 9. cap. 2. nu. 1. 3. 4.* Qui vovit, vel juravit feminam pauperem ducere nullam determinando, nullam tenetur ducere, quia juramentum Deo factum, & non in favorem determinatae personae coincidit cum voto, & debet esse de re meliore; ideoque tale juramentum non tenet; & si velle nubere, poterit etiam ducere divitem. *num. 7.* Sponsalia contracta inter impuberes dissolvi non possunt, mutuo eorum consensu antequam ad pubertatem perveniant: Postquam autem pubertatem se nactus esse cognoverint, potest libere quilibet eorum intra triduum resillire, & sponsalia dissolvere: Triduum autem transacto, non nisi mutuo ipsorum consensu dissolvi possunt. Si pubes cum impubere contraxit sponsalia, poterit impubes cum ad pubertatem pervenerit, etiam altero nolente, intra triduum sponsalia rescindere; pubes vero non potest, nisi altero pubertatem adeptus, & consentiente resillere. Sponsalia impuberum juramento firmata probabilis est non posse rescindi ad cuiuslibet partis reclamacionem, sed tantum ex mutuo consensu. *n. 9. 11. 15.*

8. Sponsalia etiam juramento firmata per se dissolvuntur per ingressum in Religionem, quoad eum qui in saeculo re-

manet, nec tenetur expectare Professionem; quoad eum vero qui Religionem ingreditur, non dissolvuntur nisi Professione secuta; per accidentem vero non dissolvuntur, sed tenetur Matrimonium inire, & Religionem relinquere, ad legitimandos filios, si quos antea habuit; vel ad consulendum suum; & honori foeminae, prout necesse fuerit. *Tract. 9. cap. 2. nu. 16. 18. 21.* Item dissolvuntur sponsalia per majorem Ordinum susceptionem. Et qui post sponsalia Ordines Sacros susciperet, nec venialiter peccaret. *num. 25. 26.* Denique dissolvuntur sponsalia per votum Ingressendi Religionem, vel Sacros Ordines suscipiendi post sponsalia emissum; si enim ante sponsalia emissum fuerit votum, siue simplicis castitatis, siue Religionis, siue Ordinis Sacri, sponsalia irrita reddunt. Licite, & valide post sponsalia, etiam juramento firmata simplicis castitatis votum emitti posse, probabile est, & tutum. Si quis autem voti hujus dispensacionem obtineret, sponsalium obligatio revivisceret, non enim omnino extincta est, sed tantum quoad effectum servandi castitatem: & si fornicaretur; non solum peccaret contra votum, & castitatem, sed etiam contra fidem datam in sponsalibus. *n. 29. 30. 33. 35.*

9. Certissimum est quod per subsequens Matrimonium validum dissolvuntur sponsalia. Etiam per Matrimonium invalidum contractum, ob impedimentum dirimens, dissolvuntur ex parte qui non contraxit; nati altera pars censetur credere juri suo. Peccabit autem mortaliter qui post sponsalia inita cum una, absque ejus consensu, vel absque iusta causa resiliendi, valide, vel invalide contrahit cum alia Matrimonio. *Tract. 9. cap. 2. nu. 36.* Per novum Matrimonium validum priora sponsalia non omnino dissolvi, sed quasi suspendi, verius est. *nu. 39.* Per nova sponsalia etiam juramento firmata, praecedentia minime dissolvuntur. Si autem post nova sponsalia etiam copula habeatur, & virgo vel vidua honestae famae priorum spon-

sponsalium erat ignara, & sub promissione Matrimonii decepta est, iuxta veriorum sententiam priora sponsalia dissolvuntur: secus si talis mulier priorem sponsalium non erat ignara; vel si vir etiam cum prima post sponsalia contracta copulam habuit. n. 42. 44. Quando per nova sponsalia, & copula subsequente dissolvuntur priora, contrahitur per secunda impedimentum publicae honestatis. nu. 46. Qui post priora sponsalia nova celebrat, si priora dissolvi contingat, ad secunda non tenetur, quia invalida fuerunt, quamvis juramento firmata. n. 48.

10. Quando sponsalia contracta fuerint, nullo assignato tempore pro adimplerione, per temporis lapsum ex neutra parte dissolvuntur, nisi dilatio fuerit nimis longa, quia tunc ex parte ejus, qui non est in mora dissolvuntur: secus vero ex parte potraherentis adimplerionem, si altera pars in sua voluntate contrahendi persistat: sive sponsalia jurata fuerint, sive non; sive mota fuerit culpabilis, sive non: censetur autem mora sufficiens ad sponsalia dissolvenda, quando data opportunitate contrahendi, nolit requirente parte contrahere. Tract. 9. cap. 2. num. 52. 53. Si tempus non ad finiendam obligationem, sed ad sollicitandam adimplerionem assignatum fuerit, eo elapso non dissolvuntur sponsalia; at si ultra illud nimis differatur adimpletio, sive jurata, sive non jurata sint, dissolvi censentur ex parte ejus, per quem non stetit quin adimpleret promissio; & in hoc casu minor dilatio sufficit ad dissolutionem, quam in precedenti. Si tandem tempus assignatum fuit ad finiendam obligationem, eo sive culpabiliter, sive inculpabiliter transacto, sponsalia dissolvuntur ex parte ejus, qui paratus erat adimplere, etiam si jurata sint, secus vero ex parte ejus qui distulit. nu. 54. 55. 57.

11. Dissolvuntur etiam sponsalia per discessum sponsi in longinquam regionem abeuntis, vel alibi domicilium transferentis absque sponsae consensu: si ve-

ro ipsa consentit, & tempus assignatum fuit pro reditu, eo transacto libera erit: at si discessus fuit in propinquum cum spe reditus, expectandum est, vel illi tempus praesignatum, ultra quod non detineatur. Tract. 9. cap. 2. num. 58. 59. 62. Generaliter loquendo quando talis causa emergit, aut talis mutatio de novo adventit, aut tales circumstantiae, vel talia inconvenientia occurrunt, quae si praevia essent ante sponsalia, vel illa praecessissent, non contraherentur; in tali casu cessat obligatio illorum, ex parte ejus, qui his causam non dedit. nu. 63. Ad casus autem particulares descendendo: possunt in primis sponsalia rescindi per novam infirmitatem gravem, & habitalem supervenientem, aut per deformitatem enormem, ut si alter amitteret oculum, manum, auriculam, &c. sufficeret etiam morbus gallicus, malevolentia oris, lepra, paralysis, & hujusmodi. Item si sponsa eam amitteret pulcritudinem, quam habebat, licet oculum, nasum, &c. non amitteret. nu. 66. 67.

12. Secundo dissolvuntur sponsalia propter delictum haereticis, & etiam propter grave delictum, ex quo infamia generatur. Tract. 9. cap. 2. n. 68. Dissolvuntur tertio sponsalia propter impedimenta dirimentia supervenientia, ex parte ejus qui impedimentum non apposuit; nec tenetur ille admittere dispensationem ab altero obtentam. Per impedimenta vero simpliciter impedientia, non dissolvuntur sponsalia: (excepto voto castitatis, aut Religiosis, & etiam excepta haeresi,) si non sit impedimentum dirimens, de quo suo loco. Tenetur qui impedimentum apposuit, etiam praecio quocunque noverit, dispensationem illius sollicitare, & obtant acceptare, parte innocente hoc postulante. Si sponsalia contrahantur inter habentes impedimentum dirimens, sub hac conditione: si Papa dispense, valent ut conditionata, & implerita conditione, inducunt impedimentum publicae honestatis. Notandum tamen non esse

esse licitos amplexus, & oscula inter sponsos, qui sub tali conditione contraxerunt, utque dum dispensatio obtenta fuerit. n. 69. 70. 71. 73. 74.

13. Est etiam causa sufficiens ad dissolvenda sponsalia, si una pars, quae dum celebrata sunt, dives erat, ad pauperem devenit, altera in eodem statu permanente. Est quoque causa sufficiens dissolvendi sponsalia ex parte si utriusque, uterque fiat pauper. Est tandem probabiliter causa sufficiens dissolutionis, si alter ex sponsis notabiliter fiat ditior. Tr. 9. cap. 2. nu. 75. 76. 77. Si alter ex sponsis post sponsalia fornicetur, datur causa sufficiens ex parte innocentis ad sponsalia dissolvenda. Tactus, oscula, &c. admissa a sponsa sunt causa sufficiens, ut vir possit a sponsalibus resilire; sed non sunt causa sufficiens, ut sponsa resilire possit, si sponsus cum alia tales actus habuerit, nisi sint valde frequentes. Etiam si mulier vi oppressa fuerit, datur causa sufficiens ad rescindenda sponsalia ex parte viri. num. 78. 80. 81. Si uterque ex sponsis post sponsalia fornicetur, potest quidem sponsus in probabiliore sententia, a sponsalibus resilire, non autem sponsa; quia multo turpius est fornicatio in sponsa quam in viro. nu. 84.

14. Si causae antecedentes notae erant parti, ut morbus, ignobilitas, paupertas, &c. non sunt postmodum sufficiens ad dissolvenda sponsalia; quia qui sciens contrahit, censetur cedere juri suo: nisi forte ex tali matrimonio sequerentur scandala jurgia, & dissensiones. Si vero parti ignotae erant: si tales sint, quae sponsalibus supervenientes sufficerent ad ea dissolvenda, sufficiunt etiam regulariter quando antecedunt, & postea cognoscuntur. Diximus regulariter, quia aliqua causa datur, quae si superveniat sufficit, secus vero si antecedit, qualis est fornicatio viri, quae si sponsalia antecedit non dat jus eximiae ad resilendum, bene vero si subsequatur. Tract. 9. cap. 2. num. 85. 87. 88. Etiam si sponsalia jurata fuerint, sufficit fornicatio fornicatae praecedens ad

Parti II.

dandum viro jus resilendi: Sic infirmitas gravis ex parte utriusque, infamia, paupertas, & alia, sectione praecedenti adducta, jus innocenti tribuunt resilendi; sed haec omnia intelligenda sunt; quando rei ignorantia dedit causam contractui, seu quando qui contraxit, ita affectus erat, ut si rem solvisset, minime contraxisset: si autem ita affectus erat, ut etiam re cognita adhuc nihilominus contraxisset, non potest post notitiam resilire. In dubio de tali affectione, si causa sit ex se sufficiens ad retrahendum homines ejus conditionis a conjugio, iudicandum est quod si novissimè, contrahere recusasset. num. 89. 91. 92.

15. Qui post cognitam causam resilendi, sponsalia ratificat verbis, aut factis & praecipue per copulam subsequentem, nequit sive nova superveniente causa resilire. Copula autem habita postquam sponsalia dissoluta sunt, nec ea ratificat, nec ea de novo inducit. Tract. 9. cap. 2. n. 95. Si causae occulte dantes jus resilendi non sunt alteri parti injuriosae neque positive incommoedae, sed solum minus gratum reddentes Matrimonium; ut si pauper esset sponsa, quae dives credebatur; ignobilis, quae nobilis; deformis, quae pulchra; corrupta, quae virgo; & hujusmodi; haec occultando potest licite sponsalia contrahere, & postea insistere, & compellere ad matrimonium eum, qui si talia sciret, non contraheret. Innocenti autem volenti resilire incumbit apponere exceptionem causae detectae. Si vero defectus occulti sint probrosi, & damnosi, & positivum incommoedum afferant, reddantque matrimonium nedum minus gratum, sed positive odiosum, ut morbus gallicus, paralysis, lepra, infamia, & similia, non potest licite qui hos defectus habet, sponsalia contrahere; & si contraxit, debet eos ante Matrimonii celebrationem detegere. num. 97. 99.

16. Si causa resilendi de novo adveniens, vel occulta ad lucem prodians ipso facto irritat sponsalia, potest utraque

Ppp que

que pars propria auctoritate resistit. Si solum jus prebeat ad resistendum; poterit qui tale jus acquisivit, propria auctoritate resistere. Tract. 9. cap. 3. nu. 100. Quando sponsalia publice celebrata sunt, si etiam causa ea dissolvendi publica sit, possunt contrahentes propria auctoritate ipsa dissolvere; immo etiam si causa occulta fuerit; dummodo inde nullum scandalum sequatur; si autem inde scandalum aliquod timeatur, auctoritate iudicis ecclesiastici opus erit. Etiam si sponsalia ab initio nulla essent, tamen auctoritate propria resistendo scandalum sequeretur, ad Iudicem recurrendum est. Si quis causam legitimam haberet resistendi a sponsalibus publice celebratis, quanti tamen non posset in iudicio probare; ut si sibi constaret de sponsa fornicatione, quam probare non posset, posset auctoritate propria resistere, & si per sententiam iudicis compellatur, poterit omni modo possibili executionem vitare. nu. 2. Etiam qui dubius est de causa resistendi, Iudicem adire tenetur. n. 103.

17. Qui iustam habet causam resistendi sed occultam, quae famam alterius ledere possit, ut si v.g. de fornicatione sponsa sibi certo constet, & eam probare possit; tenetur prius eam monere per se, vel per alios, ut a pretensione recedat, aliter se eius defectum coram Iudice probaturum; quod si desistere, & recedere nolit, licitum erit Iudicem interpellare, & causam probare. Iudex competens in his causis est Iudex Ecclesiasticus ordinarius; vel delegatus jurisdictionem habens in foro contentioso. Tract. 9. cap. 2. num. 104. 105. Quando sponsalia ex legitima causa, sive auctoritate Iudicis, sive auctoritate propria dissolvuntur, si jurata fuerint nulla opus est juramenti relaxatione, quia juramenti obligatio, sponsalibus soluta evanescit. num. 106. Ad tertiumdem causae pro dissolutione sponsalium in foro conscientiae sufficit unus testis sine dignus. In foro exteriori, si uterque, vel pars quae Matrimonium optat, causam neget, &

agatur de impedimento dirimento, vel impediente, sufficit unus testis integer, id est juratus, & ocularis, etiam si sponsalia jurata fuerint. Si autem uterque, vel pars quae Matrimonium optat, causam adesse fateatur, hoc in foro exteriori sufficit ad sponsalia dissolvenda; scilicet vero si sola pars, quae dissolutionem optat, causam adesse asserat. nu. 108. 109. 110. 111. At si agatur de causa tribuente tantum jus ad resistendum, duo testes integri, nempe de certa scientia, & sub iuramento depo- nentes requiruntur. nu. 114.

CAPUT II.

De Matrimonii essentia, & proprietatibus.

18. **M**atrimonium tripliciter sumitur. 1. Ut est validus, & legitimus contractus. 2. Ut Sacramentum, & dicitur Matrimonium ratum. 3. Pro ut est consummatum. Primum. Significat conjunctionem Dei cum anima per gratiam. Secundum. Conjunctionem Christi cum Ecclesia per Baptismum. Tertium. Unionem hypostaticam Verbi cum humanitate, & etiam unionem Dei cum Beatis in Patria. Tract. 9. cap. 3. n. 12. In matrimonio tria inveniuntur: ratio contractus; vinculum amorum permanentis transacto contractu; copula carnalis apta ex natura sua ad filiorum generationem, quae est primarius finis matrimonii. n. 3. 4. 5. Essentia matrimonii licet in duabus prioribus rationibus inveniatur, propriissime tamen in ratione Sacramenti sub prima acceptione sumitur; at in ratione matrimonii in secunda acceptione usurpatur, num. 6. Matrimonium igitur ut matrimonium est, ac prout de commune fidelibus, & indelibus, definitur: *Conjunctio maritalis viri & mulieris inter legitimas personas indivolum vite consuetudinis continens.* At matrimonium ut est Sacramentum, est signum sensibile gratiae collatae.

collata viro, *Et mulieri legitimo consensu copulatis ad perpetuam vite consuetudinem.* nu. 7.

19. Minister hujus Sacramenti non est Parochus matrimonio assistens, sed sunt ipsi contrahentes. Unus autem contrahens causat gratiam in altero, ut minister sive immediate per seipsum, sive per Procuratorem; Procurator enim non est minister, sed ille cuius vices gerit. Quando contrahentes sunt in peccato mortali duplex peccatum committunt; unum quatenus Sacramentum in mortali suscipiunt; alterum quatenus Sacramentum in mortali ministrant. Tract. 9. cap. 3. nu. 10. Matrimonium est de jure naturae, & datur de eo preceptum naturae, quod tamen non obligat personas particulares, sed totam Rempublicam. numero 12. Si omnes homines perirent, exceptis solis Religiosis, & Sacris initiatis, nec conciperentur signa oculis mundi; tenerentur praedicti uxorem ducere, & naturae preceptum de matrimonio adimplere ad speciem conservandam. n. 14.

20. De Fide est matrimonium esse rem bonam, & licitam. Tract. 9. cap. 3. nu. 17. Triplex finis in matrimonio potest inveniri: alius intrinsecus, & substantialis, ut est traditio mutua; obligatio radicalis reddendi debitum, & inter fideles vinculum indissolubile; Alius intrinsecus, & accidentalis, ut est prolis procreatio, & educatio ad cultum Dei; & remedium concupiscentiae. Tertius extrinsecus, ut si quis nuberet ad pacem populi, ob divitias consequendas, &c. Tract. 9. cap. 3. nu. 23. Si quis matrimonium contraheret, positive excludendo ejus finem proprium, intrinsecum, substantialem, nempe mutuum traditionem, vel obligationem reddendi debitum, aut vinculi indissolubilitatem, non solum peccaret mortaliter, sed etiam invalidum esset tale matrimonium. nu. 25. Si quis contrahendo excluderet duos fines intrinsecos, sed accidentales, nempe prolis procreationem, & concupiscentiae remedium, & valide, & licite contraheret. nu. 26.

Si quis finem matrimonii ut Sacramentum est, nempe gratiam positive excluderet, contrahere volens in peccato mortali, valide contraheret, sed peccaret mortaliter. nu. 27.

21. Si quis duos fines intrinsecos praedictos accidentales, vel unum tantum ex illis, ut finem primarium, & principale intendere, nullum peccatum committeret, sed opus bonum, ac meritorium faceret; ut patet in sterili apto tamen ad copulam, qui tantum nuberet ob concupiscentiae remedium; vel in sene apto, qui ad habendam successorem nuberet. Tract. 9. cap. 3. nu. 28. Si quis in contrahendo praecise intendere alios fines matrimonii extrinsecos, ut divitias, honores, pacem consanguineorum, &c. non exclusio tamen sine proprio intrinseco substantiali, sed eo tacite, & implicite relecto, nullum peccatum committeret, sed aeternum bonum exerceat; tunc enim divitiarum, &c. non essent finis operis, sed solum quoddam motivum applicans voluntatem ad contrahendum. Si finis intentus in celebratione matrimonii esset venialiter malus, etiam ipsa matrimonii celebratio esset peccatum veniale; si mortaliter malus, etiam celebratio matrimonii esset peccatum mortale, & esset duplex peccatum, nnum ex praeviditate finis, aliud propter obicem gratiae. nu. 29. 30. 31. 32.

22. Matrimonium est vere Sacramentum novae legis univoce conveniens cum aliis, & gratiam ex opere operato sicut alia communicans, ut definitum est in Concilio Tridentino. In hoc Sacramento verba, aut signa contrahentium, quibus consensus exprimitur, & contractus perficitur sunt Sacramentum tantum; gratia producta est res Sacramenti; vinculum vero quod remanet, est res, & Sacramentum. Solum Sacramentum Eucharistiae est Sacramentum permanentis; omnia alia, & consequenter etiam matrimonium sunt sacramenta transientia. Vinculum enim quod remanet nec est signum sensibile, nec productivum gratiae. Tract. 9. cap. 3. nu. 29. 30. 31. 32.

40. 41. 47. Matrimonium tam in ratione Sacramenti, quam in ratione contractus est formaliter unicum, sed virtualiter multiplex. n. 50. In Sacramento matrimonii materia remota sunt corpora contrahentium; materia proxima ipsa actualis traditio per verba expressa: forma vero sunt utriusque verba, prout exprimitur traditionis acceptationem. n. 56. 63.

23. Probabilis est ratio contrahentium matrimonialis, etiam inter fideles separabilem esse a ratione sacramenti; ac proinde posse dari verum & validum matrimonium in ratione contractus, quod non sit Sacramentum: prout in casu quo quis intenderet contractum civilem celebrare matrimonii; & ex prava voluntate, simplicitate, aut errore, nollet illud ut Sacramentum recipere: & ille nec tunc, nec ablato obice gratiam reciperet. Traç. 9. cap. 3. nu. 77. Matrimonium ex dispensatione Pontificis celebratum inter baptizatum & non baptizatum, tantum ex parte baptizati est Sacramentum. n. 82. Matrimonium inter abentes per procuratorem, nuncium, aut epistolam celebratum validum est, nedum in ratione contractus, sed etiam in ratione Sacramenti, & gratiam confert in eo instanti, in quo per procuratorem celebratur, non ipsi procuratori, sed ei, cuius nomine contrahit: procurator autem non est minister, sed instrumentum ministri; ideoque si procurator sit in peccato mortali, mortaliter non peccat, bene vero mandans si non sit in gratia, quando procurator eius nomine contrahit. Laudabile autem est, & in conscientia securus, quod per procuratorem contrahentes, ipsinet polliceantur, ob defectus substantiales, qui intervenire possunt: hoc autem tunc apte fit, cum solemnitates matrimonii supplerent. n. 83. 84. 89. 93.

24. Non requiritur quod procurator viri sit vir, sed potest mulier esse procuratrix pro viro, & vir procurator pro muliere. Traç. 9. cap. 3. num. 93. Ut procurator alterius nomine matrimonium

celebret, requiritur expressum, & speciale mandatum de contrahendo matrimonio pro tali, cum tali determinata persona: quod per se contrahat, non vero per substitutum, nisi de hoc habuerit specialem, & expressam licentiam a mandante: Et quod non excedat mandati fines. Si que in mandato contineantur, que non habeant rationem conditionis, sine qua mandans non intendat contrahere; ut si diceretur, quod premittis tribus denunciationibus, pro se ineat matrimonium: etiam illis non premittis valebit. Non requiritur quod mandatum detur in scriptis, sed sufficit ore tenus. Necessè est tamen quod dum matrimonium celebratur, non fuerit revocatum; nam invalidum esset matrimonium, etiamsi revocatio procuratori minime nota esset; sine consensu enim mandantis matrimonium non subsistit. Potest autem revocatio fieri verbo, epistola, vel facto. Pro foro conscientie sufficit revocatio mentalis, n. 97. &c.

25. Non est necessè quod mandatum detur coram Parocho, & testibus, sed sufficit quod possit de illo iudice constare. Traç. 9. cap. 3. nu. 102. Si mandatum ficto animo datum fuit, sed ante celebrationem matrimonii vero animo satisfecitum, matrimonium validum est: similiter si compos sui mandatum dedit pro contrahendo matrimonio, & ante celebrationem incidit in amentiam, tale matrimonium per procuratorem celebratum validum est; sedus dicendum si procurator ipse in amentia, vel ebrietate matrimonium pro mandante contrahat, nam verba ebrii, vel amentis non sunt verba humana. n. 104. 105. 106. Si matrimonium celebraretur per epistolam, alter alteri scribat: sese illi tradere in matrimonium, & ex tunc acceptare traditionem, & utriusque epistolæ coram Parocho, & testibus legantur: quod si femina non rescribat, lecta viri epistola coram Parocho, & testibus, eidem suum consensum, & acceptationem aperiat, & statim conficitur matrimonium. Verba

ne-

necessaria ad contrahendum nomine alterius sunt: Recipio te in uxorem nomine N. & femina dicit: Ego te mediantem dico N. n. 107. 108.

26. Matrimonium potest esse nullum, vel ex defectu consensu, vel ob impedimentum dirimens, vel ob clandestinitatem, ubi viger Tridentinum. Quocumque ex his modis irritum fuerit, ex integro supplendum est quod defuit, auferendum impedimentum si adsit; quo ablato novus consensus utriusque requiritur; & hic consensus, si impedimentum publicum fuit, coram Parocho, & testibus præstari debet. Traç. 9. cap. 3. num. 110. 111. 112. Probabilis est, eum qui sicte contraxit, teneri ex iustitia ad revalidandum matrimonium apponendo novum consensum, nisi sui ficti consensus alteri parti sufficientia præbuerit indicia; vel mulier se virginem sinxerit, quæ non erat; vel detur notabilis disparitas; vel si qui sicte contraxerat, jam cum alia inerat matrimonium, vel si malus exitus ex tali matrimonio timeatur. Verus est, eum qui ex vi, vel metu, aut cum fictione matrimonium contraxit, satis esse, si novum consensum apponat, perseverante tamen moraliter alterius partis prioris consensu; si enim eum retractavit, vel consensus penituit; vel eo animo sit, quod si sciret nullitatem, non amplius contraheret, debet ex parte utriusque novus consensus apponi, & exterius exprimi. n. 114. 115. 118.

27. Quando Matrimonium fuit nullum ob aliquod impedimentum dirimens, non est necessè ad illud revalidandum, partem impedimenti ignaram de eo certioram facere, ut novum consensum apponat; sed sufficit quod eo per secretam dispensationem ablato, opportuno tempore artificiose consensum petat, interrogando v. g. an dato quod non contraxissent, se in cohibentem acciperet; vel alio modo æquivalenti: & hoc maxime si ex manifestatione timeretur periculum infamie, percussione, scandali, aut dissolutionis Matrimonii. Quod si talis con-

sensus obtineri non possit, sufficit quod pars ignara impedimenti, animo maritali copulam habeat. Traç. 9. cap. 3. num. 122. 124. 125. Verus est, quod ad revalidandum Matrimonium nullum ex defectu consensu, vel ob impedimentum dirimens occultum, five ex parte unius, five ex parte utriusque, non requiratur Parochi, & testium assistentia. num. 128.

28. Matrimonium legitimum illud est, quod præcise habet rationem contractus civilis legitime celebrati, prout etiam inter infideles esse potest; & non habet rationem Matrimonii rati; ideoque per conversionem unius ad fidem dissolvitur, Matrimonium ratum illud est, quod per Baptisum firmatur, & indissolubile fit, non tamen omnino, cum dissolvi adhuc possit per professionem Religiosam, & per dispensationem Summi Pontificis. Ex eo quod aliquis conjugum Fidem deserat, non desinit Matrimonium esse ratum, nec dissolvitur. Matrimonium consummatum illud est, quod per copulam maritalem completur, qua sicut conjugum una caro; & ad hanc consummationem requiritur copula cum seminatione viri intra vas mulieris, (quidquid sit de penetratione instrumenti virilis, quæ penetratio sine seminatione prædicta non sufficit): Immo probabile est ad consummationem Matrimonii requiri etiam mulieris seminationem; nam sine hac nec resultat admittas, nec sunt conjugum una caro. Traç. 9. cap. 4. num. 1. 2. 3. 4. 5.

29. Si post bimestre femina vi, vel metra cognoscatur a viro suo, proculdubio remanet Matrimonium per talem copulam, (si pericula sit prout supra) consummatum; ita quod omnino indissolubile sit, iniuste enim invoca fuit. Si ante bimestre completum cognoscatur ut supra vi, vel metra, matrimonium quidem sit consummatum: verum propter injuriam, & vim illatam probabilis est posse adhuc invito marito Religionem ingredi; non enim iniuste jure suo privanda est. Traç. 9. cap. 4. num. 7. 8. 10. Omne Matrimonium five legitimum, five

five ratum, five consummatum indissolubile est non solum jure positivo, sed etiam naturali, tam ab intrinseco, quam ab extrinseco; quod sequenti tamen limitatione: quod Matrimonium legitimum dissolvi potest solum per conversionem, & Baptismum unius; & Matrimonium ratum dissolvi potest solum per professionem Religiosam, aut dispensationem Summi Pontificis, num. 11. 16. 22.

30. In lege veteri licitum fuit libellum repudii, per quod Matrimonium dissolvebatur, & poterat mulier repudiata licite, & valide alteri nubere.

Tract. 9. cap. 4. num. 20. Certum est validum esse Matrimonium inter infideles legitime contractum. Si uterque conjux ad Fidem convertatur, minime dissolvitur Matrimonium: poterit tamen dispensatione Summi Pontificis dissolvi, licet sit consummatum, num. 33. 34. Matrimonium infidelium dissolvitur per conversionem unius ad Fidem in tribus casibus. Primo, Si infidelis nolit habitare cum conjuge fideli, quia fidelis est. Secundo, Si ex cohabitatione fidelis cum infideli securum sit scandalum conjugi fideli, propter blasphemias in Fidem Christi, & contemptum Christianæ Religionis, ex quibus ad infidelitatem inducatur. Tertio, Si ad aliquod peccatum mortale, quodcumque illud sit, fidelem inducere conetur. Etiam extra prædictos tres casus, ex praxi, consuetudine, & communis Doctorum consensu, his temporibus adhuc non licet mulieri fideli habitare cum viro infideli, qui vult in sua infidelitate persistere, nisi ex hac separatione imminet periculum mortis, aut magni damni; & nisi forte esset probabilis spes conversionis conjugis infidelis, & abesset periculum perversionis conjugis fidelis, maxime in regionibus, ubi infideles converti incipiunt, nu. 37. 42. 43.

31. Quando infidelis non vult converti, vult tamen pacifice cum conjuge fideli habitare absque injuria creatoris, non dissolvitur Matrimonium, & nec hec, nec valide potest conjux fidelis ad alias

nuptias transire. Verum satis probabile est etiam oppositum, nempe tale Matrimonium dissolvi, & consequenter posse conjugem fidelem ad novas nuptias transire, maxime in iis locis, & temporibus quibus fideli non licet habitare cum conjuge infideli: Conjux tamen fidelis prorsus ad alias nuptias transire, debet conjugem infidelem interrogare, an velit converti; quia si converti velit, ad alias nuptias transire nequit.

Tract. 9. cap. 4. num. 44. 46. 47. 48. Matrimonium infidelium non dissolvitur, quando unus ex conjugibus convertitur ad Fidem, sed quando post conversionem ad alias nuptias pervenit. Quare si antequam vxor infidelis ad alias nuptias transeat, vir ad Fidem convertatur, poterit habitare cum eo, nec poterit alium ducere. Fas tamen erit ei ab ipso quoad torum recedere propter infidelitatem, a qua admonitus converti nolit; sicuti si de novo ad infidelitatem rediret, potest ab eo quoad torum separari. Si semel vxor ad alias nuptias perveniat, etiam si ejus maritus moriatur, & prior maritus convertatur ad Fidem, nequit ad illum redire, nisi celebrato novo Matrimonio. Non dissolvitur Matrimonium per hoc quod infidelis ad alias nuptias transeat, & ideo si postea convertatur, debet, secunda vxore relicta, cum priori habitare, si ipsa velit; vel in calibatu manere. Dissolvitur etiam Matrimonium infidelium per hoc, quod fidelis convertatur Religionem, profiteatur, num. 50. 51. 52.

32. Potest Summus Pontifex de potestate extraordinaria, & speciali, quam habet ut Vicarius Christi, ex gravi causa, (qualis est impotentia superveniens, sterilitas de novo detecta, morbus contagiosus, notabilis disparitas conditionis, scandalum imminens, jurgia, & dissensiones longæ, quæ ex tali matrimonio timentur,) matrimonium ratum dissolvere; nunquam tamen matrimonium consummatum, Tract. 9. cap. 4. nu. 53. 54. 55. 61. Per professionem Religiosam dissolvitur matrimonium ratum, non solum ex concessione Christi, de qua ha-

betur

betur Ecclesie traditio a tempore Apostolorum; juxta communem Doctorum consensum, & ex jure Pontificio, sed etiam ex natura ipsius professionis, juxta probabiliorum sententiam. Matrimonium autem consummatum nec per unius, nec per utriusque professionem unquam dissolvi potest. Professio autem, per quam dissolvitur matrimonium ratum, debet esse professio solemniter in Religione approbata, nec sufficit tacita professio, aut emissio votorum simplicium, quæ sunt in Societate post biennium, num. 71. 73. 78. 86. 87.

33. Conjugibus celebrato matrimonio conceditur bimestre ad deliberandum de ingressu in Religionem, intra quod tempus debitum reddere non tenentur. Transacto bimestri, & nondum consummato matrimonio, nequit alter licite ingredi Religionem, sine alterius licentia: potest tamen valide, & si proficiatur, dissolvitur matrimonium. Hujus bimestris privilegio potest eorum quilibet uti, etiam si Religionem ingredi nolit. Qui absque gravissima causa matrimonium contraheret eo animo ut post contractum ante consummationem illius ad Religionem convolaret; peccaret mortaliter: gravissima autem causa interveniente, minime peccaret, immo ad id aliquando adstringeretur, Tract. 9. cap. 4. num. 88. 90. 91. 92.

34. Polygamia est conjugium unius viri cum pluribus uxoribus simul retentis. Bigamia est conjugium cum pluribus successivè. Monogamia est matrimonium cum una tantum. Biviratus est conjugium unius mulieris cum pluribus viris simul retentis, Tract. 9. cap. 5. num. 1. Certum est, biviratum non solum lege divina sed etiam naturali prohibuit esse, num. 2. Polygamia, seu pluralitas uxorum nedum jure positivo humano, sed etiam lege divina nova, & veteri, & etiam lege naturali prohibita est, ita quod nec Summus Pontifex in hoc valeat dispensare. Licuit autem polygamia aliquando primis Patriarchis, & populo Judæorum ex dispensatione divina, non quidem propria, sed impropria,

quæ dispensatio per Christum omnino sublata est, num. 72. 111. 13. 17. 21. 31. 34. 46. 52. Vide tract. 1. sect. 159.

35. Matrimonium secundum, tertium &c. post mortem prioris conjugis, quod dicitur bigamia, licitum est, & validum, & est verè Sacramentum confensum gratiam: ut autem liceat ad alias nuptias transire requiritur moralis certitudo de morte conjugis, nec fama communi, aut longæ absentie fidendum. Tract. 9. cap. 5. num. 54. 62. 65. 68. Si post contractum matrimonium cum alio, vivus appareat primus vir, tenetur mulier ad illum redire, relicto secundo: immo statim ac notitiam habet de vita prioris, nequit amplius secundo reddere, aut ab eo petere debitum. Quod si de vita prioris dubitet, poterit quidem reddere, non vero petere, num. 69. 70. Mulier quæ mala fide cum alio contraxit, quia dubitabat, vel credebatur mortuum esse vivum; cum tamen vere mortuus esset, peccavit quidem mortaliter contrahendo; nihilominus si vel judicavit valide se posse contrahere, vel sub hac conditione contraxit: Si prior mortuus sit; vel intendit facere totum id, quod valide poterat, valide est matrimonium, num. 73. Filii habitæ ex secundo matrimonio bona fide contracto legitimi sunt, si copula habita fuit durante bona fide; si vero defuit bona fides ex parte alicujus tempore celebrationis, vel tempore copulæ, adhuc proles ut legitima habenda est ex parte sua, respectu utriusque parentis; ille tamen in quo defuit bona fides, privatur jure legitimi parentis: unde succedet quidem talis proles parenti malæ fidei, sicut alii legitimi; non vero e contra, nisi eo modo, quo patens spurio succedere potest, num. 74.

CAPUT III.

De consensu ad Matrimonium requisito.

36. AD Matrimonium tam in ratione contractus, quam Sacramenti, & vinculi permanentis requiritur verus, & mutus utriusque contrahentis consensus; nec ab Ecclesia, aut Rep. aut alia quavis potestate suppleri potest. Tract. 9. cap. 6. num. 1. 3. In probabiliori sententia, neque per divinam potentiam dari potest matrimonium sine tali consensu, num. 10. De fide est matrimonium a filio contractum abique parentum consensu esse validum, & indissolubile, ita ut neque a parentibus, neque a Magistratu possit irritari. Verius est non teneri filios sub mortali pro matrimonio contrahendo parentum petere consensum, aut eorum sequi consilium; & solum venialiter peccare, si sine eorum consensu, vel consilio nubant, valde tamen conveniens est, decorum, & honestum quod filii, & maxime faminae in hac re parentibus obsequantur. num. 14. 19. 22. 24. Omnes leges civiles live communes, live particulares concedentes parentibus posse exheredare filios abique eorum consensu nubentes, vel injuste sunt, vel per jus canonicum revocatae, quia sunt contra matrimonii libertatem, num. 28.

37. Matrimonium servorum abique consensu dominorum suorum, & validum, & licitum est; & peccant mortaliter domini, qui vel impediunt servorum matrimonium, vel eos propter hoc supplicio adficiunt; vel eo vicum mittunt, ubi uxor sequi non possit. Tract. 9. cap. 6. num. 30. 32. Per se loquendo non possunt parentes cogere filios, domini servos, Principes subditos, vel etiam quoscumque alios ad contrahendum matrimonium; bene vero per accidens, quando scilicet ad illud contrahendum ex iustitia tenentur. Injuste cogentes sibi subditos, vel quoscumque ad contrahendum matrimonium excoimunicantur.

nicationis poenam incurrunt, num. 34. 35. Consensus ad matrimonium requisitus essentialiter necesse est quod verbis, aut signis exterioribus pateat, num. 30. Signis dubiis, aut verbis æquivocis ut in celebratione matrimonii est peccatum mortale. Signis aut nubiis certis ex iusta causa, aut juxta consuetudinem loci uti, nec peccatum veniale est, num. 45. 48. 52. Ad sciendum matrimonium illa verba sufficiunt, quæ expriment consentiam de presenti; & idem dicendum de signis. Taciturnitas puella coram parentibus pro ea respondentibus est signum sufficiens ad exprimentum consentium; taciturnitatem vero coram aliis probabilis est non sufficere, num. 53. 60. 61. 62. Sufficit quod utriusque consensu simul moraliter apponatur. Quæ autem mora interponi possit, id prudentum arbitrio relinquendum, n. 63.

38. Relicta conditione de presenti, vel de præterito, quæ improprie dicitur conditio: Condicio proprie sumpta illa est, ratione cujus suspenditur contractus; unde sola conditio de futuro contingenti est rigorosa conditio, & definitur quod sit, *Oratio, quæ id omnia quod agitur in futurum eventum suspenditur*. Circa omnes autem conditiones in foro conscientie standum est contrahentium intentioni; unde si quis vere non habet intentionem contrahendi, nisi sub conditione impossibili, vere non contrahit, quidquid sit de foro exteriori. Si autem non consistet de intentione contrahentium, etiam in foro conscientie judicandum est secundum forum externum. Tract. 9. cap. 7. num. 1. 2. Adjectio temporis facta contractui matrimonii designando illius durationem, ut si quis dicat: contraho tecum pro hoc anno: cum sit contra substantiam matrimonii, illud irritum reddit. Si vero fiat ad determinandum tempus quo incipiat obligatio, dicendo verb. grat. contraho tecum, ut te post mentem habeam in uxorem, suspenditur consensus usque ad illud tempus; & transacto tempore, si non fuerit revocatus perficatur.

tur matrimonium sine novo consensu. n. 3.

39. Adjectio causæ sive per particulam quæ, sive per particulam quæ, ut si dicatur contraho tecum quia dives es: vel contraho tecum, quæ dives es: Etiam si non sit, non vitiat per se contractum matrimonii, dummodo non adsit error irritans, prout infra dicitur, nec illud suspendit. Adjectio modum, vel oneris, ut si quis dicat contraho tecum ut honores conferas, vel divitias; ut me doceas &c. Si fuerit de re licita, non suspenditur, sed statim perficatur contractus, & confargit obligatio: si fuerit de re turpi, perficatur contractus, & rejicitur adjecta conditio. Tract. 9. cap. 7. num. 4. 5. Nunquam permittendum est matrimonio conditiones apponi: Quod si conditio apponatur, & sit de presenti, vel de præterito non suspendit contractum, sed illum purum relinquit; unde si quis dicat, contraho tecum si virgo es: Si pater tuus fuit: Præter: si verificatur conditio, validum est matrimonium: si secus, nullum est; quia conditio de presenti, vel de præterito inter necessarias computatur. n. 8.

40. Conditiones omnino necessariæ ab intrinseco non suspendunt contractum. Similiter conditiones necessariæ ex suppositione, dummodo a contrahentibus, ut necessariæ cognoscantur. Tract. 9. cap. 7. num. 10. 13. 15. Conditio generalis est quæ omnibus contractibus inest, ut: si vixerimus: si Deus velit. &c. Talis conditio sumpta eo modo, quo omnibus contractibus inest, contractum non suspendit. Sic etiam conditio ita contractui intrinseca, ut sine illa non valeat; ut: *contraho tecum si non adsit impedimentum dirimens*, num. 17. 19. Conditio impossibilis alia est talis ex natura sua; ut: *contraho tecum, si digito cæculum tetigeris*. Alia ex jure, ut: *contraho tecum si cum sorore contrahere licet*. Alia de facto, ut: *si pauperi dicas: contraho tecum si dives es*. Et alia ex suppositione, ut: *si corruptæ dicas: contraho tecum si virgo es*. Alia de præterito, ut: *si*

Part II.

dicas: contraho tecum, si digito cæculum tetigeris: vel de presenti, ut si digito cæculum tangis: vel de futuro; ut si digito cæculum tanges, n. 21.

41. Conditio impossibilis de futuro debet ut talis cognosci a contrahentibus; si enim cum possibilem credant, matrimonium quidem nullum relinquitur; minime tamen habetur pro non adjecta, cum possibilem judicetur; sed suspendit obligationem donec impossibilitas cognoscatur, quæ cognita, cessat obligatio. Tract. 9. cap. 7. num. 22. Si serio conditio impossibilis apponatur, ita ut non nisi sub ea quis consentire velit, nullum efficitur matrimonium ex defectu consensu; si vero ex adjunctis, & circumstantiis consent, non serio, sed ex joco appositum, & consensum fuisse absolute, matrimonium validum est in utroque foro. Si autem dubitetur, quo animo apposta fuerit; in utroque foro in favorem matrimonii judicandum est: tenentur tamen conjuges ad tollendam dubitationem de valore, denno contrahere. num. 23. Idem dicendum secundum probabilioris sententiam, quotiescunque adjecta conditio impossibilis, de mente contrahentium non consistat. Et quod dicitur de conditionibus ex natura rei impossibilibus, dicendum est etiam de conditionibus jure, sive naturali, sive positivo impossibilibus; & insuper de conditionibus jure, vel naturali impossibilibus de presenti, vel de præterito, n. 28. 30. 34. 35.

42. Non rejiciuntur a matrimonio conditiones per accidens impossibiles; sed respectu ejus qui ignorat impossibilitatem, suspendunt consensum usque ad notitiam, quæ posita, cessat obligatio opponendi consensum. Nec rejiciuntur conditiones impossibiles de facto; & ideo contractum ex tunc irritum reddunt. Tract. 9. cap. 7. num. 36. 37. Probabilis est quod matrimonium contractum cum impedimento dirimente, ex his quoque difficulter solent a Pontifice dispensari, sub conditione; *si Pontifex dispenserit*, obliget in ratione contractus conditionati; ac proinde non licere contrahenti;

Q99

bus

bus ante, vel post dispensationem altero invito recedere. Si vero impedimentum esset ex iis super quibus nunquam, vel non nisi cum Principibus ex urgentissima causa dispensatur: vel causa iusta dispensandi non haberetur; tunc conditio ut impossibilis rejicitur, & contractus remanet nullus, etiam si esset iuratus, utpote inter inhabiles celebratus. n. 38. 39. 43.

43. Mortaliter peccant omnes, qui sub conditione etiam honesta de futuro contingenti contrahunt, & etiam Parochus, & testes tali matrimonio assistentes. Matrimonium inquit sub conditione honesta, & contingenti de praeterito, vel de praesenti non suspenditur, sed statim aut est validum, aut nullum. Tract. 9. cap. 7. num. 51. 52. Conditio de futuro contingenti suspendit matrimonium usque ad eventum conditionis; si tamen conditio antecedit contractum, vel in ipso contractu apponatur. Usque ad conditionis eventum neutra pars invita alia potest sine iusta causa resistere. num. 53. 54. Matrimonium sub conditione honesta de futuro contingenti inquit, impleta conditione, sit omnino perfectum, & absolutum sine novo consensu, dummodo contrahentes haberint animum expressum contrahendi de praesenti cum illa conditione verb. grat. si pater tuus consentiat; nec talem animum retractaverint. Tantius tamen erit, & consultus novum consensum apponere exterius expressum, impleta conditione. Quando matrimonium contrahitur sub hac conditione si pater tuus consentiat: probabilis est intelligendum esse: si non contradicit; & in tali casu patris taciturnitatem habendam esse pro consensu. num. 59. 61. 67.

44. Verius est, quod post Tridentinum ubi admissum est, debet Parocho, & testibus constare de eventu conditionis, saltem per ipsorum contrahentium testificationem; nam debent vero, & completo matrimonio assistere, quod per adimplerem conditionis periclitur. Tract. 9. cap. 7. num. 81. Conditiones contrariae substantiae matrimonii, aut

bonis eius matrimonio adesse, illud non solum iure positivo, sed etiam ex natura rei irritum reddunt. num. 87. Probabilis est, tales conditiones etiam honestas, si in pactum deducantur, matrimonium irritum reddere; ut si verb. gr. dicat: contraho tecum, dummodo me non cognoscas. num. 95. Turpes conditiones non contrariae substantiae matrimonii, ab eo rejiciendae sunt; idemque iudicium de his, ac de impossibilibus ferendum est. num. 101. Si quis serio, & ex animo sub conditione turpi promisit, & illi suum consensum alligavit; in foro conscientiae suspenditur matrimonium usque ad conditionis eventum: & etiam in foro exteriori, si de hoc constet. num. 102. Similes conditiones tam impossibiles, quam turpes rejiciendae sunt etiam a sponsalibus; & dum non constet fuisse suum consensum tali conditioni alligare, iudicandum est, absolute sponsalia contraxisse. n. 106.

45. Matrimonium clandestinum illud est quod sine Parochi, & testium praesentia contrahitur. In Ecclesia ante Tridentinum nunquam fuit irritum, & invalidum. Concilium autem Tridentinum illud in ratione contractus, tam directe quam indirecte irritum reddit: indirecte quidem reddendo personas inhabiles ad sic contrahendum; directe vero ipsum contractum irritum declarando: in ratione vero Sacramenti indirecte tantum, nempe irritando contractum, sine quo subsistere nequit matrimonii Sacramentum. Tract. 9. cap. 8. num. 2. 6. Apud fideles ubi est promulgatum, & receptum Tridentini decretum, in nullo tali validum esse potest matrimonium clandestinum, num. 11. 12. 13. Peregrini, in quorum locis non est receptum Tridentini decretum, transientes ubi receptum est; si clandestine contrahant, in valide contrahunt. E contra peregrini, in quorum locis receptum est, si clandestine contrahant ubi non receptum, valide contrahunt, sed mortaliter peccant. Verum si solo animo clandestine contrahendi illos se conferant, invalidum esse tale matrimonium, habetur ex qua-

quadam Cardinalium declaratione ab Urbano VIII. approbata, & confirmata. n. 18. 19. 20.

46. Ad valorem igitur matrimonii requiritur assistentia proprii Parochi saltem unius ex contrahentibus, vel alterius Sacerdotis de licentia proprii Parochi. Proprius autem Parochus intelligitur Parochus domicili. Qui alio se transferat, animo ibi manendi per majorem anni partem, potest a Parocho illius loci matrimonio conjugii, & etiam alia Sacramenta recipere. Tract. 9. cap. 8. num. 23. 24. 25. 30. Similiter qui equaliter, vel tere equaliter in duobus locis habitat, potest ab utriusque loci Parocho matrimonio conjugii, & alia Sacramenta recipere. num. 32. Parochus extra suam Parochiam existens valide suorum Parochianorum matrimonio potest assistere; immo etiam licite, dummodo privatum, sine concursu, sine strepitu, sine solemnibus benedictione, aut denuntiationibus ibi habitis. num. 33. 34. 35. Quilibet Parochus potest vagorum matrimonio assistere, eisque Sacramenta imperitini: ut tamen vagorum matrimonio assistat, praemittenda est diligens inquisitio, & habenda est licentia Diocesana. 37. 38.

47. Probabilis est validum esse matrimonium, cui assistit Parochus non dum Sacerdotio initiatus; immo & licite assistere potest. Tract. 9. cap. 8. num. 40. 45. Parochus excommunicatus vitandus, irregularis, vel suspensus, qui nondum sit beneficium privatus, valide matrimonio assistit: & probabilis est, in hoc non peccare mortaliter, nisi Episcopus talem assistentiam ei prohibuerit: & potest etiam talis Parochus alteri Sacerdoti etiam excommunicato licentiam praeberet valide assistendi. num. 48. 49. 51. Parochus verum non habens titulum, sed tantum coloratum cum errore communis, ex quo communiter verus Parochus creditur, valide matrimonio assistit, & omnia alia per illum acta valida sunt; at si solus adsit error communis, probabilis est non valere. num. 53. 54. Episcopus, & Archiepiscopus in suis Diocesis, Cardinalis in Ecclesia sui tituli,

Legati in sua legatione, Capitulum sedis vacante, eisque Vicarius, & Vicarius generalis Episcopi, & omnes jurisdictionem quasi Episcopalem habentes, respectu suorum subditorum, matrimonio assistere possunt. num. 55. Licentia a Parocho alteri Sacerdoti collata ad assistendum matrimonio, non est necesse quod sit in scriptis, neque quod specialiter ad hoc concedatur, sed sufficit licentia generalis ad omnia, munita Parochi exercenda. Sufficit etiam licentia metu, vel dolo extorta: nec non & licentia tacita, sed de praesenti; ut si Parochus videat Sacerdotem se disponentem ad assistendum, & non prohibeat. num. 56.

48. Debent insuper, ut matrimonium valide contrahatur, adesse simul cum Parocho duo testes ab ipso Parocho distincti. Quilibet autem rationis compos, sive vir, sive femina, etiam consanguinei, etiam excommunicati, aut inhabiles, etiam dolo tracti, aut vi detenti, aut casu transeuntes sunt testes apti pro matrimonio, dummodo intelligant, quid agatur, & de hoc testificari possint. Tract. 9. cap. 8. nu. 57. 59. 61. Si Parochus, & testes vi, dolo, aut metu coacti essent assistere matrimonio, etiam si assident non intelligere, claudendo oculos, obturando aures, dummodo noverint quid fieri velit, valide assistunt. num. 66. 67. Taliter autem assistent contrahentes, nisi urgeas necessitas cogat mortaliter peccant. num. 68. Tenetur praeterea Parochus ex Tridentini praecipio contrahentes interrogare, an velint se mutuo conjugere: eos benedicere dicendo: Ego vos coniungo, in nomine Patris &c. & tandem tenetur totum factum in libro describere; sed haec tria non sunt de necessitate Sacramenti; nec peccaret mortaliter interrogaciones; aut benedictionem omitendo: bene vero si factum in libro non scribat. num. 69.

49. Antequam matrimonium contrahatur, praemitti debent, non quidem ut necessarius ad valorem Sacramenti, sed ex praepcepto cum Concilio Lateranensis,

tum Tridentini, denuntiationes a proprio contrahente Parocho faciendae tribus continuis diebus festis inter Missarum solemniam, quibus publice denuntietur, inter quos contrahendum sit matrimonium, ut impedimenta si qua sint detegantur. Debent autem fieri in illa vel illis Parochiis, in quibus contrahentes sunt diutius demorati. Eas autem abique iusta causa omittere verius est esse peccatum mortale. Tract. 9. cap. 8. nu. 71. 72. 73. 77. Si moraliter certum sit nullum adesse impedimentum, verius est non esse mortale peccatum unam vel alteram denuntiationem omittere. nu. 78. Velationes quoque, seu solemnnes benedictiones adhibendae sunt, sed solum in primis nuptiis; non tamen a Dominica prima Adventus ad Epiphaniam, nec a feria 4. Cinerum ad Octavam Paschae inclusive. Verum si abique scandalo, & contemptu omittantur, non est peccatum mortale: Sicut nec est mortale ante illas matrimonium consummare; sed quia plures graves Doctores tenent esse veniale, ideo nullum esset peccatum ante illas debitum negare. num. 79. 80.

50. Dispensare in denuntiationibus pertinet ad Episcopum contrahentium, aut cuiuslibet ex illis, si sint ex diversa Diocesi. Potest etiam dispensare Parochus necessitate urgente, si non sit facilis recursus ad Episcopum: immo probabile est illi posse, etiam si sit facilis recursus ad Episcopum; non potest tamen dispensare, ut abique denuntiationibus matrimonium consummetur; quia ex praeccepto Concilii id Ordinario relinquitur. Tract. 9. cap. 8. n. 81. 83. 84. 86. Peccat mortaliter qui sine iusta causa in denuntiationibus dispensaret. Si Ordinarius gravi interveniente causa dispensare nolit, possunt contrahentes, denuntiationibus omissis, matrimonium celebrare, & nec ipsi, nec Parochus, aut testes matrimonio assistentes peccabunt. nu. 92. Matrimonium consummare, quando malitiose omissae sunt denuntiationes; vel quando dumtaxat dispensatum est, ne praemittantur, non vero ad consumman-

dum sine illis, probabilius est esse peccatum mortale. n. 92.

51. Tenentur impedimenta sive detrimenta, sive solum impedimenta denuntiare omnes qui sciunt, maxime si per testes probare possint; & etiam in probabiliori sententia licet probare non possint; nisi ex tali delatione grave damnum proprium, aut scandalum timeatur. Tenetur etiam delator prius praemittere admonitionem fratrem, si probabiliter profutura speretur, & non sit periculum in mora, maxime si impedimentum fuerit infamatorum. Tract. 9. cap. 8. nu. 95. 97. Ad hanc denuntiationem tenetur sciens, etiam si tale impedimentum sub secreto naturali extra confessionis sigillum sciat, licet iuraverit se nunquam manifestaturum. nu. 99. Qui impedimentum novit a persona fide non digna, deferre non tenetur. Sic neque quando ex auditu sciens, non recordatur a quo audivit, maxime quando impedimentum est infamatorum. nu. 100. Ipsi quoque contrahentes, & eorum quilibet conscius impedimenti illud aperire tenetur, maxime interrogatus, si a matrimonio non desistat; etiam si infamatorum sit. nu. 101. Parochus, cui aliquod impedimentum revelatum est, debet matrimonium impedire, & rem ad Ordinarium deferre. nu. 103. Potest & tenetur Episcopus qui solus ex propria scientia impedimentum novit, matrimonium impedire, sive secreto, sive publice petatur. nu. 104. Ad probandum impedimentum sufficit unus testis fide dignus, omni exceptione major, ex certa scientia de impedimento testificans cum juramento. n. 107.

52. Matrimonium initum ex metu gravi cadente in irum constantem a causa libera iniuste incusso ad extorquendum consensum, iure positivo Ecclesiastico tantum, nullum est in utroque foro; etiam si verus consensus apponatur, sive consentiens sciverit nullitatem, sive non. Tract. 9. cap. 9. nu. 1. 2. 3. 7. De metu, & eius conditionibus. Vide tract. 1. lect. 72. Metu gravi coactus matrimonium contrahens, juxta com-

muniorem sententiam non peccat, etiam si sciens nullitatem, consensum apponatur. Talem vero metum incutiens proculdubio mortaliter peccat. num. 12. 13. Metus, qui omnibus circumstantiis attentis levis est, non reddit irritum matrimonium, etiam si causa illius sit, juxta veriore sententiam. nu. 30. Metus reverentialis est futuri mali existimatio, quod nobis ab his metuimus, in quarum legitima dignitate sumus, ut quos cultus, & honore dignamur. Hoc malum consistit in eo quod est habere verbigrat. ipsum patrem sibi infernum, superciliosum, torve aspicientem, & asperum loquentem, licet verba opprobriosa non dicat, aut verbera non minuet; & si haec indignatio fuerit diuturna, grave malum est. Huiusmodi autem metus reverentialis, & timor talis diuturnae indignationis sufficit ad irritandum matrimonium. nu. 34. Preces, & blanditiae importunae, (dicuntur autem importunae quando instantissime, & saepius repetuntur,) ab aequalibus, vel inferioribus factae, non sufficiunt per se solae ad irritandum matrimonium; bene vero si ab eo fiant, respectu cuius metus reverentialis habetur. n. 37.

53. Sive metus gravis iniuste incutitur ad contrahendum absolute, seu in genere, sive ad contrahendum cum una ex tali familia, cognatione, vel civitate, tale matrimonium irritum est. Tract. 9. cap. 9. nu. 40. Metus a causa naturalis incussus, ut a fera minante mortem, a tempestate, aegritudine, &c. non irritat matrimonium. nu. 41. Metus gravis a causa libera iuste incussus ad extorquendum matrimonium, illud irritum non reddit; quia is cui metus incutitur, iam ex culpa sua ad tale matrimonium tenetur. Immo etiam non tenetur ex tali culpa ad matrimonium, adhuc validum esset; ut si hominide minaretur aliquis se cum accusatum coram iudice, nisi filium ducat; quia proprie metus ad matrimonium non incutitur, sed potius proponitur matrimonium, ut medium ad evadendum

malum, quod iuste inferri potest. nu. 43. 44. Si parentes, vel conlangui- nei virginis, eius suppratori minentur mortem, nisi eam ducat, invalidum erit matrimonium ex tali metu contractum, quia ei iuste nequeunt mortem inferre. Si vero non ad extorquendum matrimonium, sed ex ira eum occidere velint; & ipse ut mortem evadat, se offerat ad ducendam uxorem, validum erit. nu. 46. 47. Si Iudex iuste quidem secundum allegata, & probata cogeret aliquem ad matrimonium, qui respiciat coram Deo non tenetur, invalidum esset matrimonium. n. 51.

54. Quando conjux scit nullam fuisse matrimonium, quia ex metu gravi contractum, si postea sponte, & animo maritali copulam habeat; hoc ipso ratificatur matrimonium, & validum redditur: sicut si copula habeatur animo fornicario, & ad explendam libidinem; aut sit per metum gravem extorta, aut violenter habita. Tract. 9. cap. 9. nu. 55. 57. 60. Dantur etiam nonnulla alia signa consensus liberi sufficientia ad ratificandum matrimonium invalidum propter metum, eo tamen cessante; ut mutuus amplexus animo maritali: si ex tali affectu se conjuges appellaverint: si sponsa dona sponsalitia recipiat: diuturna cohabitatio, data interim opportunitate recedendi. Copula habita, nisi de opposito constet, in foro exteriori semper iudicatur facta animo maritali. Juramentum additum matrimonio ex metu gravi contracto, minime illud confirmat, nec validum facit, nec ullam obligationem inducit; nec relaxatione indiget. n. 58. 63. 64.

55. Error circa personam, (ut cum quis putans contrahere cum Maria, contrahit cum alia ejus loco oblata,) non solum iure positivo, sed etiam ex natura rei matrimonium irritum reddit, etiam si error sit vincibilis, crassissimus, aut etiam fatuus; & non solum error antecedens, & dans causam contractui, sed etiam incidens seu concomitans. Si tamen contrahens cum Joanna, quam pu-

putat esse Mariam, actualiter intendat contrahere cum quacunque sibi oblata; matrimonium validum erit: sic etiam si error sit tantum circa nomen personae; Tract. 9. cap. 10. nu. 1. 4. 5. 6. Error five antecedens five concomitans circa qualitates personae, ut cum quis contrahit cum paupere, quam putabat divitem; cum corrupta, quam putabat virginem; cum ignobili, quam credebatur nobilem; non reddit irritum matrimonium; nisi error redundet in personam; & sit antecedens: ut cum quis sub certa qualitate concipit individuum personam; cum qua contrahere intendit, & offertur ei altera illa qualitate carens. Vult verb. grat. foemina contrahere cum filio Regis, & offertur alius, qui non est filius Regis; talis error redundat in personam, & irritat matrimonium. Pariter si quis formaliter, vel virtualiter vellet contrahere verb. grat. cum tali sub illa conditione quod sit virgo, aut nobilis, aut dives &c.; ea desiciente nullum erit matrimonium. Dicitur autem velle virtualiter sub tali conditione contrahere quando prius expresse, & formaliter statuit sub tali conditione contrahere, nec talem animum retractavit. num. 11. 14. 15.

56. Condicio servitutis cognita a contrahente antequam matrimonium ineat, illud irritum non reddit; Tract. 9. cap. 10. nu. 20. Si contrahens cum errore servitutis fiat ex hoc deterioris conditionis, & detrimentum; ac inaequalitatem patitur, non quidem iure naturae, sed Ecclesiastico tale matrimonium nullum est, five error sit antecedens, & dans causam contractui, five concomitans, quia contrahens ita affectus est, ut etiam si confaret ei de servitute, adhuc contraheret cum illa; etiam si sit vincibilis, & crassissimus. Si vero contrahens cum errore servitutis fiat aequalis aut melioris conditionis, validum est. Quare validum est matrimonium personae non liberae cum non libera, quam putabat liberam; vel cum libera quam putabat non liberam; invalidum vero matrimonium personae liberae cum

non libera quam putabat liberam; nisi actualiter habeat animum contrahendi cum ea, etiam si libera non sit, quia in hoc casu validum est. nu. 21. 22. 25. 28. Etiam ignorantia affectata servitutis ejus personae cum qua contrahit, irritat matrimonium, si contrahens non habeat verum animum contrahendi in perpetuum. nu. 29. Qui injuriam ex errore servitutis passus est libere potest propria auctoritate resilire, nisi ex hoc scandalum timeatur; quo in casu ad Judicem recurrendum est. Similiter servus qui contrahendo decepit, potest valide resilire, & cum alia contrahere, immo etiam licite, si bona fide contraxit. nu. 31.

57. Dispositum est a iure ut servi matrimonium contrahendo in aliquibus casibus libertatem consequantur. Primo. Si ancillae contrahenti dominus conferat instrumentum dotale; & hoc extenditur etiam ad servum si dotale instrumentum recipiat. Secundo. Libertatem consequitur ancilla cum domino nubens; & servus cum domina contrahens. Tertio. Pariter libertatem adipiscitur servus, five serva quam dominus personae liberae ignorantem servituti tradit in conjugem; vel si ipse non tradat, dissimulat tamen, & non vult veritatem detegere. Et in his casibus matrimonium validum esse verius est. Tract. 9. cap. 10. nu. 32. 34. 38. Liberta absolute, & simpliciter in perpetuum libertatem consecuta valide contrahit cum ingenio talis conditionis ignaro; secus vero quae libertatem nondum affecta est, licet dominus sponderit, post breve tempus eam concessurum; & quae libertatem solum pro determinato tempore consecuta est. nu. 40. 41. 42.

CAPUT IV.

De impedimentis matrimonii.

38. **C**ERTUM est dari in Ecclesia potestatem assignandi impedimenta matrimonii: non potest autem Pontifex sine iusta causa talia impedimenta statuere, aliis decretum suum nullius esse valoris; & eo non obstante potest licite, & valide contrahi matrimonium. Tract. 9. cap. 11. nu. 1. 2. 5. Haec potestas statuendi impedimenta matrimonii solum est penes summum Pontificem, & Concilium Generale. nu. 7. Impedimenta dirimentia ab Ecclesia assignata non obligant infideles, nisi sint Romano Pontifici temporaliter subiecti. n. 10. Licet potestas statuendi impedimenta dirimentia conveniat etiam Principibus Christianis respectu fidelium sibi subditorum; usus tamen ipsius ab Ecclesia est illis interdictus. nu. 14. 15. Id possunt Principes infideles respectu subditorum infidelium. nu. 17. Per consuetudinem rationabilem legitime praescriptam, tamenque a Summo Pontifice approbatam possunt nova impedimenta dirimentia introduci, & fieri inhabiles ad contrahendum, qui prius habiles erant iure canonico; & possunt etiam abrogari impedimenta dirimentia iure Ecclesiastico stabilita. nu. 22. 32.

59. Impedimenta dirimentia sunt 14. Error, conditio, votum, cognatio, crimen, cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas, si sit assensus, si forte coire nequibus. Haec sunt de iure antiquo; duo vero sequentia de iure Tridentini. Si Parochi aut duplici defu presentia testis, raptae se mulier, nec parvi redita tute: Haec facienda rotant connubia, sic illa vetradant. Tract. 9. cap. 12. num. 1. De impedimento erroris, & conditionis dictum est a sect. 55. ad 57. hujus tract. inclusive. De impedimento voti. Tract. 9. sect. 51. 108. 111. De impedimento Ordinis. Tract. 14. sect. 127. &c. Cognatio alia est carnalis, alia spiritualis; alia legalis. nu.

5. Cognatio carnalis, seu consanguinitas est vinculum personarum ab eodem stirpe descendenti, carnali procreatione contractum. Dividitur autem per lineas, & gradus. Linea est ordinata collectio personarum ab uno stirpe descendenti. Duplex est: recta, & transversalis. Linea recta est collectio eorum, quorum unus ab altero descendit. Transversalis est collectio eorum, qui ab eodem stirpe descendunt, sine eo quod quis eorum ab alio ortum ducit. Haec linea transversalis duplex est: alia aequalis, earum scilicet personarum, quae aequali gradu a stirpe distant; alia inaequalis, cum scilicet inaequali gradu a stirpe distant. Gradus est major, vel minor distantia unius personae ab alia in eadem linea. Stirpes est illa persona a qua aliae consanguineae trahunt originem. numer. 97.

60. Gradus in linea recta eodem modo computantur in iure canonico ac in civili. In transversali vero diverso modo: nam in iure civili tot sunt gradus quot sunt ex utraque parte personae, dempto communi stirpe, vide tract. 7. sect. 204. Quia singuli fratres uno gradu distant a patre, quot fratres sunt, tot gradibus inter se distant; & ideo si sint duo fratres inter se distant duplici gradu; si tres, tribus gradibus &c. Sed quia in materia matrimonii jus canonicum attendi debet; secundum hoc tres regulae assignantur a D. Thoma pro consanguinitatis gradibus distinguendis, quae ab omnibus communiter sunt receptae. Prima est: In linea recta tot gradibus unus ab alio distat, quot sunt personae stirpe dempto; Secunda: In linea transversali aequali, tot gradibus duo inter se distant, quot gradibus distant a communi stirpe; & ideo fratres quia singuli uno gradu distant a stirpe, uno pariter gradu inter se distant; Tertia: In linea transversali inaequali, tot gradibus unus ab alio distat, quot gradibus remotior a stirpe distat. Tract. 9. cap. 12. nu. 8. 9. Consanguinitas ex Decreto Innoc. III. tam pro linea recta quam pro transversali solum dirimit matrimonium usque ad quartum gradum inclusive. Non omnia

putat esse Mariam, actualiter intendat contrahere cum quacunque sibi oblata; matrimonium validum erit: sic etiam si error sit tantum circa nomen personae; Tract. 9. cap. 10. nu. 1. 4. 5. 6. Error five antecedens five concomitans circa qualitates personae, ut cum quis contrahit cum paupere, quam putabat divitem; cum corrupta, quam putabat virginem; cum ignobili, quam credebatur nobilem; non reddit irritum matrimonium; nisi error redundet in personam; & sit antecedens: ut cum quis sub certa qualitate concipit individuum personam; cum qua contrahere intendit, & offertur ei altera illa qualitate carens. Vult verb. grat. foemina contrahere cum filio Regis; & offertur alius, qui non est filius Regis; talis error redundat in personam, & irritat matrimonium. Pariter si quis formaliter, vel virtualiter vellet contrahere verb. grat. cum tali sub illa conditione quod sit virgo, aut nobilis, aut dives &c.; ea desiciente nullum erit matrimonium. Dicitur autem velle virtualiter sub tali conditione contrahere quando prius expresse, & formaliter statuit sub tali conditione contrahere, nec talem animum retractavit. num. 11. 14. 15.

56. Condicio servitutis cognita a contrahente antequam matrimonium ineat, illud irritum non reddit; Tract. 9. cap. 10. nu. 20. Si contrahens cum errore servitutis fiat ex hoc deterioris conditionis, & detrimentum; ac inaequalitatem patitur, non quidem iure naturae, sed Ecclesiastico tale matrimonium nullum est, five error sit antecedens, & dans causam contractui, five concomitans, quia contrahens ita affectus est, ut etiam si confaret ei de servitute, adhuc contraheret cum illa; etiam si sit vincibilis, & crassissimus. Si vero contrahens cum errore servitutis fiat aequalis aut melioris conditionis, validum est. Quare validum est matrimonium personae non liberae cum non libera, quam putabat liberam; vel cum libera quam putabat non liberam; invalidum vero matrimonium personae liberae cum

non libera quam putabat liberam; nisi actualiter habeat animum contrahendi cum ea, etiam si libera non sit, quia in hoc casu validum est. nu. 21. 22. 25. 28. Etiam ignorantia affectata servitutis ejus personae cum qua contrahit, irritat matrimonium, si contrahens non habeat verum animum contrahendi in perpetuum. nu. 29. Qui injuriam ex errore servitutis passus est libere potest propria auctoritate resilire, nisi ex hoc scandalum timeatur; quo in casu ad Judicem recurrendum est. Similiter servus qui contrahendo decepit, potest valide resilire, & cum alia contrahere, immo etiam licite, si bona fide contraxit. nu. 31.

57. Dispositum est a iure ut servi matrimonium contrahendo in aliquibus casibus libertatem consequantur. Primo. Si ancillae contrahenti dominus conferat instrumentum dotale; & hoc extenditur etiam ad servum si dotalem instrumentum recipiat. Secundo. Libertatem consequitur ancilla cum domino nubens; & servus cum domina contrahens. Tertio. Pariter libertatem adipiscitur servus, si serva quam dominus personae liberae ignorantis servitutum tradit in conjugem; vel si ipse non tradat, dissimulat tamen, & non vult veritatem detegere. Et in his casibus matrimonium validum esse verius est. Tract. 9. cap. 10. nu. 32. 34. 38. Liberta absolute, & simpliciter in perpetuum libertatem consecuta valide contrahit cum ingenio talis conditionis ingnaro; secus vero quae libertatem nondum affecta est, licet dominus sponderit, post breve tempus eam concessurum; & quae libertatem solum pro determinato tempore consecuta est. nu. 40. 41. 42.

CAPUT IV.

De impedimentis matrimonii.

38. **C**ERTUM est dari in Ecclesia potestatem assignandi impedimenta matrimonii: non potest autem Pontifex sine iusta causa talia impedimenta statuere, aliis decretum suum nullius esse valoris; & eo non obstante potest licite, & valide contrahi matrimonium. Tract. 9. cap. 11. nu. 1. 2. 5. Haec potestas statuendi impedimenta matrimonii solum est penes summum Pontificem, & Concilium Generale. nu. 7. Impedimenta dirimentia ab Ecclesia assignata non obligant infideles, nisi sint Romano Pontifici temporaliter subiecti. n. 10. Licet potestas statuendi impedimenta dirimentia conveniat etiam Principibus Christianis respectu fidelium sibi subditorum; usus tamen ipsius ab Ecclesia est illis interdictus. nu. 14. 15. Id possunt Principes infideles respectu subditorum infidelium. nu. 17. Per consuetudinem rationabilem legitime praescriptam, taceatque a Summo Pontifice approbatam possunt nova impedimenta dirimentia introduci, & fieri inhabiles ad contrahendum, qui prius habiles erant iure canonico; & possunt etiam abrogari impedimenta dirimentia iure Ecclesiastico stabilita. nu. 22. 32.

59. Impedimenta dirimentia sunt 14. Error, conditio, votum, cognatio, crimen, cultus disparitas, aetas, ordo, ligamen, honestas, si sit assensus, si forte coire nequibus. Haec sunt de iure antiquo; duo vero sequentia de iure Tridentini. Si Parochi aut dupliciter desit presentia testis, raptae se mulier, nec parvi redditu tuta: Haec facienda verant conjugia, si illa verodant. Tract. 9. cap. 12. num. 1. De impedimento erroris, & conditionis dictum est a sect. 55. ad 57. hujus tract. inclusive. De impedimento voti. Tract. 9. sect. 51. 108. 111. De impedimento Ordinis. Tract. 14. sect. 127. &c. Cognatio alia est carnalis, alia spiritualis; alia legalis. nu.

5. Cognatio carnalis, seu consanguinitas est vinculum personarum ab eodem stirpe descendenti, carnali propagatione contractum. Dividitur autem per lineas, & gradus. Linea est ordinata collectio personarum ab uno stirpe descendenti. Duplex est: recta, & transversalis. Linea recta est collectio eorum, quorum unus ab altero descendit. Transversalis est collectio eorum, qui ab eodem stirpe descendunt, hinc eo quod quibus eorum ab alio ortum ducunt. Haec linea transversalis duplex est: alia aequalis, eorum scilicet perionarum, quae equali gradu a stirpe distant; alia inaequalis, cum scilicet inaequali gradu a stirpe distant. Gradus est major, vel minor distantia unius personae ab alia in eadem linea. Stirpes est illa persona a qua aliae consanguineae trahunt originem. numer. 97.

60. Gradus in linea recta eodem modo computantur in iure canonico ac in civili. In transversali vero diverso modo: nam in iure civili tot sunt gradus quot sunt ex utraque parte personae, dempto communi stirpe, vide tract. 7. sect. 204. Quia singuli fratres uno gradu distant a patre, quot fratres sunt, tot gradibus inter se distant; & ideo si sint duo fratres inter se distant duplici gradu; si tres, tribus gradibus &c. Sed quia in materia matrimonii jus canonicum attendi debet; secundum hoc tres regulae assignantur a D. Thoma pro consanguinitatis gradibus distinguendis, quae ab omnibus communiter sunt receptae. Prima est: In linea recta tot gradibus unus ab alio distat, quot sunt personae stirpe dempto; Secunda: In linea transversali aequali, tot gradibus duo inter se distant, quot gradibus distant a communi stirpe; & ideo fratres quia singuli uno gradu distant a stirpe, uno pariter gradu inter se distant; Tertia: In linea transversali inaequali, tot gradibus unus ab alio distat, quot gradibus remotior a stirpe distat. Tract. 9. cap. 12. nu. 8. 9. Consanguinitas ex Decreto Innoc. III. tam pro linea recta quam pro transversali solum dirimit matrimonium usque ad quartum gradum inclusive. Non omnia

omnia matrimonia jure naturæ illicita, sunt nulla. In omni gradu lineæ rectæ est jure naturæ illicitum matrimonium. nu. 11. 12. Probabilis est, solum in primo gradu lineæ rectæ esse irritum matrimonium. nu. 15. In primo gradu lineæ transversalis verus est non esse jure naturæ, irritum matrimonium. n. 20.

61. *Cognatio spiritualis est propinquitas personarum jure Ecclesiastico introducta ex susceptione, vel concessione sacramenti Baptismi, vel confirmationis.* Cognatio spiritualis ex Baptismo contrahitur solum inter baptizantem, & baptizatum; inter Patinam, vel matrinam, & ipsum baptizatum; ac patrem & matrem ipsius baptizati, omnibus aliis exclusis; idemque dicendum de cognatione ex Confirmatione. Ideoque vir, & uxor ejus optime possunt eundem infantem de sacro fonte suscipere absque ullo impedimento petendi ad invicem debitum. Similiter inter baptizatum, vel confirmatum, & filios patrini, vel matrinæ, aut ipsius baptizantis, potest contrahi matrimonium. Tract. 9. cap. 12. nu. 28. Si non datur vera Confirmatio, & verum Baptisma, nulla cognatio contrahitur. Sic neque quando baptizato domi puero supplerent in Ecclesia solemnitates. Si Patrinus, vel matrina, aut ipse baptizans sint infideles nullam contrahunt cognationem spirituales; & si postea convertantur ad fidem, possunt cum patre, & matre baptizati, & etiam cum ipso baptizato matrimonium contrahere. nu. 29. In Baptismo privato nulla spiritualis cognatio contrahitur a suscipientibus, vel tenentibus; bene vero ab ipso baptizante. n. 32. 33.

62. *Cognatio legalis est propinquitas personarum ex adoptione proveniens. Adoptio est extraneæ persone in filium, vel nepotem &c. legitima assumptio.* Tract. 9. cap. 12. nu. 34. Debet adoptans esse masculus, sui juris, & major 25. annis. Ad adoptionem autem perfectam, quæ dicitur Arrogatio requiruntur 40. anni completi: Debet adoptans posse naturaliter generare filios; unde naturaliter impotentes, & juxta aliquos etiam spades

adoptare non possunt. Debet adoptans excedere adoptatum 18. annis: adoptatus autem debet esse septennio major. Denique adoptio fieri debet inter præsentes, & auctoritate Principis. nu. 35. Adoptio perfecta, quæ dicitur *Arrogatio, est qua rescripto Principis persona extraneæ, que jam est sui juris, transit in potestatem, & familiam adoptantis, quemadmodum alii filii legitimi ipsius.* nu. 36. Cognatio legalis tam ex perfecta, quam imperfecta adoptione proveniens, alia est in linea recta inter adoptantem, & adoptatum; alia transversalis inter adoptatum, & filios carnales legitimos adoptantis: alia affinitatis legalis inter adoptantem, & uxorem adoptati: & inter adoptatum, & uxorem adoptantis. nu. 37.

63. Quælibet dictarum trium specierum cognationis legalis ex adoptione perfecta tantum, seu Arrogatione proveniens, juxta veniorem sententiam dirimit matrimonium, non quidem jure divino, aut naturali, sed jure positivo canonico. Per cognationem autem ex simpliciter, seu imperfecta adoptione verus est impedimentum dirimens non induci. Tract. 9. cap. 12. nu. 38. 40. Cognationis legalis impedimentum inter adoptatum, & filios adoptantis solum durat quandiu existunt sub patria potestate: cæteræ vero cognationis legalis species ex adoptione perfecta perpetuum impedimentum inducunt. Hæc cognatio legalis solum extenditur ad primum gradum in jure expressum. Datur etiam hujus cognationis impedimentum dirimens inter adoptantem, & omnes qui sunt sub patria potestate adoptati, quandiu sub ea sunt; quia quando una persona adoptatur; etiam omnes qui sub ejus potestate sunt, adoptari censentur. Non datur vero hoc impedimentum inter adoptantem, & filiam filiæ adoptivæ, quia mulier non habet patriam potestatem: nec inter adoptatum & filias adoptivas ejusdem adoptantis; quia solum ad filios naturales extenditur: nec inter adoptantem & filiam adoptatam, quæ nata est ei post adoptionem, vel quæ

quæ tempore adoptionis erat extra-adoptata potestatem; nec tandem extenditur ad filios illegitimos adoptantis, vel adoptati. num. 42. 43. 44.

64. *Criminis impedimentum dirimens solum inter conjugatos reperiri potest; & jure Ecclesiastico inductum est, ut fides inter eos servetur.* Crimina hoc impedimentum inducuntia sunt homicidium, & adulterium, quæ diversimode combinata quatuor efficiunt: nullum tamen horum contrahere impedit, nisi cum illa, que criminis participes sunt. Tract. 9. cap. 12. nu. 45. Primum ergo crimen dirimens impedimentum inducens est occisio conjugis cum adulterio: five adulter, (post adulterium tamen,) propriam uxorem, five adulteræ maritum occidat; five adultera proprium maritum, aut adulteri uxorem occidat; five per se, five alterius adjutorio, seu ministerio, mandando, consulendo, adjuvando mors inferatur; etiam si sine complicitate consensu, vel notitia. Secundum crimen est occisio propriæ uxoris, & proprii mariti ab adulteris mutuo consensu perpetrata. Tertium crimen est adulterium cum promissione futuri matrimonii non facta sed vera; dummodo tam adulterium quam promissio habeantur eodem matrimonio durante; & promissio sit signis exterioribus expressa; & acceptata. Quartum crimen est adulterium simul cum matrimonio de presenti cum complice, contracto vivente conjugum. num. 45. 46. 47. 60. 61. 62.

65. Pro omnibus his criminibus ut dirimens impedimentum inducant, requiritur quod matrimonium præcedens validum fuerit: Quod uterque complex illius sit sciens; sufficit autem ad non contrahendum impedimentum ignorantia etiam vincibilis, & etiam crassa, aut supina, dummodo non dolose affectata matrimonii alterius complicitas: Quod adulterium, ubi intercedit, sit consummatum per copulam perfectam, ex qua sunt adulteri una caro: Quod mors five ab alterutro, ut in primo crimine, five ex mutuo utriusque complice

Part. II.

et consensu machinata; ut in secundo crimine, procedat ex animo contrahendi matrimonium cum complice; & quod de facto sequatur talis mors ex vi percussione, veneni &c. vel mandati, consilii, suasionis &c. Nam si ex culpa medicorum, vel ipsius infirmi, aut ex alio capite, vel accidenti proveniat, non inducitur impedimentum. Si quis adulteræ maritum occidat, non ex animo contrahendi matrimonium, sed ut liberius ea fruatur, vel propter inimicitias præcedentes; aut propriam conjugem propter tedium, vel ex iracundia, vel alia de causa, vel ut cum alia non partecipe delicti matrimonio jungatur, criminis impedimentum ex hoc capite non incurrit. Tract. 9. cap. 12. nu. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. Mortaliter peccant qui ad invicem paciscuntur de contrahendo matrimonio post obitum conjugis, illo vivente, five promittendo five promissionem acceptando, etiam si nec adulterium committant, nec mortem machinentur. num. 56.

66. Propter disparitatem cultus, certum est apud omnes, irritum esse matrimonium contractum inter fidelem baptizatum, & infidelem non baptizatum; & est tale matrimonium omnino illicitum jure naturæ, & divino, etiam independenter ab Ecclesiastica prohibitione; & communiter loquendo tales contrahentes mortaliter peccant. Tract. 9. cap. 12. nu. 65. Similiter certum est illicita esse ex præcepto Ecclesiastico, matrimonia fidelium catholicorum cum hæreticis. Exipiuntur tamen fideles habitantes ubi Catholici cum hæreticis mixti sunt, & unam Rempublicam faciunt; ibi enim ex consuetudine introducta, & tolerata a Pontificibus ob tranquillitatem Reip. & pacem tuendam, non viget hoc præceptum; & ideo quando fideles cum hæreticis absque periculo propriæ præversionis, aut filiorum contrahere possunt, quod raro, aut fere nunquam esse potest, licitum erit inter eos conjugium. num. 69. Matrimonium inter fidelem baptizatum, & infidelem non baptizatum non est irri-

Rrr tum

tam iure divino, vel naturali, sed Ecclesiastico tantum. num. 70. 73. Matrimonium inter Catholicos, & hereticos nec iure naturæ aut divino, nec iure ecclesiastico irritum est. num. 75. Qualiter vis, seu coactio per metum dirimat matrimonium diximus sect. 52. 53. 54. huius tract. De imped. ligaminis. V. sect. 34. & 35. ubi de Polygamia.

67. *Publica honestas est propinquitas quædam ex matrimonio rato nondum consummato, & ex sponsalibus celebratis per verba de futuro oriens.* Hoc impedimentum ubi sponsalia quæcumque de causa valida non sunt, minime contrahitur; si autem valida sint ultra primum gradum non extenditur. Quare modo solum contrahitur inter sponsum ac matrem, socerem, & filiam sponse: sic pariter inter sponsum ac patrem, fratrem, & filium sponsi. Tract. 9. cap. 12. n. 81. Ex matrimonio rato non consummato inducitur hoc impedimentum usque ad quartum gradum inclusive. A matrimonio rato sed invalido ex defectu consensu, prout est matrimonium ex metu gravi contractum, vel cum errore circa personam, & matrimonium impuberum, si malitia non suppleat ætatem, non oritur hoc impedimentum; neque ex matrimonio invalido contracto in præiudicium priorum sponsalium bene vero ex matrimonio clandestino, aut ex quacunque alia causa nullo, & etiam ex matrimonio impuberum, in quantum habet vim sponsalium. Qui matrimonium invalidum contractum in præiudicium priorum sponsalium consummavit, neutram ducere potest; nam ex sponsalibus cum prima contraxit impedimentum publicæ honestatis, & ex copula habita cum secunda contraxit impedimentum affinitatis. Impedimentum publicæ honestatis etiam sponsalibus dissolutis remanet. Ex sponsalibus vel matrimonio cum incerta persona non oritur hoc impedimentum; nec ex sponsalibus conditionatis, nisi post eventum conditionis. n. 85. 87. 90. 91.

68. *Affinitas est propinquitas personarum ex copula carnali proveniens.* Debet au-

tem esse copula perfecta, qualis ad consummationem matrimonii requiritur. Oritur affinitas non solum ex copula licita, sed etiam ex illicita, & durat in perpetuum. Per carnalem copulam vir solus fit affinis cum consanguineis femine quam cognoscit: & e contra femina sola fit affinis cum consanguineis viri cui copulatur. Et ideo duo fratres optime possunt nubere cum duabus sororibus. Stipes in affinitate sunt illæ duæ personæ, quæ copulam habent; ipsæ autem non sunt affines, sed affinitatis principium; unde in illo gradu erit aliquis affinis cum Petro, in quo est consanguineus cum ea quam Petrus carnaliter cognoscit. Tract. 9. cap. 12. n. 92. 93. Affinitas five ex copula licita, five illicita proveniens est impedimentum dirimens matrimonium: & quidem si ex copula licita oriatur, extenditur impedimentum usque ad quartum gradum inclusive; si vero ex illicita, ad secundum tantum. In nullo gradu lineæ rectæ, five transversalis inducit iure naturæ impedimentum dirimens, affinitas orta ex copula illicita; neque affinitas ex copula licita in lineâ transversali. Probabilis est quod affinitas orta ex copula licita non inducat impedimentum dirimens iure naturæ neque in primo gradu lineæ rectæ: ut inter privignum, & novercam, privignam, & vitricum; socerum, & nuerum, socram, & generum. n. 94. 95. 98. 100.

69. *Impotentia dirimens matrimonium illa est, qua stante nequit copula maritalis haberi per penetrationem vasis naturalis femine, & infusionem feminis intra illud generationi prolis aptam.* Alia est antecedens, alia superveniens: alia perpetua, alia ad tempus: alia naturalis, & est ab intrinseco, alia ab extrinseco, & accidentalis. Naturalis insuper alia est ex defectu ætatis, alia ex defectu caloris, vel membrorum necessariorum in viro, vel ex coarctatione partium in femina: alia respectiva five in viro respectu talium feminarum, five in femina respectu talium virorum; alia absoluta five in vi-

ro

ro respectu omnium feminarum, five in femina respectu omnium virorum. Accidentalis alia est a natura, ut in senibus ab nimiam ætatem; alia ab homine ut in eunuchis, & membro abscessis; alia ex maleficio diabolico. Tract. 9. cap. 12. num. 104. Perpetua censetur omnis illa impotentia, qua nullo medicamine, & nulla arte auferri potest sine miraculo. Quare licet per miraculum, vel cum peccato, aut cum mortis periculo auferri possit, invalidum nihilominus erit matrimonium cum tali impotentia contractum, & poterit novum matrimonium cum alia, vel cum eadem ablata impotentia contrahere. Peccat autem mortaliter qui suæ impotentie conscius, vel de illa dubitans contrahit matrimonium. n. 105.

70. *Impotentia naturalis, & perpetua matrimonium dirimit tam iure Ecclesiastico quam naturali, nulloque modo inter impotentes, (etiamsi conscius sint impotentia, & pars quæ aliis potens est, cedat iuri suo,) potest validum contrahi matrimonium: possunt tamen inter se tales quoddam vinculum societatis intrare ad mutuam obsequium, præcisè incontinentiæ periculo.* Tract. 9. cap. 12. nu. 107. 108. 111. Impotentia temporalis non dirimit matrimonium; dicitur autem temporalis, quæ sine miraculo, sine peccato, vel periculo vitæ arte humana tolli potest. Peccat tamen mortaliter, qui conscius suæ impotentie temporalis, quæ multo tempore duratura sit, aut difficiliter tolli possit, altero incito contrahit matrimonium. Qui veram potentiam habent, sed sunt steriles a natura, vel senectute, verum contrahunt matrimonium. nu. 113. 114. Formosa impotens censetur quando ejus architectura humana arte medicamentorum vi, aut incisione, sine mortis periculo, & sine peccato tolli non potest, etiamsi mortis periculum parata esset subire. Si autem architectura, humana arte sine vitæ periculo, & sine peccato tolli potest, est femina mederi aut incidi recusat,

hæc impotentia non dirimit; quia perpetuitas impotentia non ex voluntate, sed ex natura rei dependet; nec attenditur quod tollatur, sed quod tolli possit. n. 115.

71. *Nupta quæ respectu viri sui arcta est, & potest humana arte absque vitæ periculo medicamentis, aut incisione apta fieri, tenetur incisionem pati; & mederi etiam cum gravi dolore, molestia, aut morbo. Si de vitæ periculo dubitetur, adeste censendum est, ac proinde matrimonium esse nullum.* Tract. 9. cap. 12. nu. 116. 117. Impotentia respectiva irritum reddit matrimonium inter illas personas, inter quas copula est impossibilis, num. 118. Verius est non teneri virginem, quæ præcisè ob virginitatem a viro debili, vel senè cognosci non potest, medicamentis, incisionem, vel alterius instrumenti penetrationem pati; sed potius viro medicamenta adhibenda sunt, ut potentior fiat. num. 121. Potest ex malo affectu, antipathia, vel repugnantia ob deformitatem impotentia provenire; quæ si triennali experientia superari non potest, censenda est perpetua respectu illius mulieris, nu. 122.

72. *Matrimonium ante pubertatem contractum irritum est iure Ecclesiastico; non vero iure naturæ si prudentia, & discretionem polleant; impotentia enim est temporalis, & possunt se obligare ad copulam pro tempore debito. Immo si malitia suppleat ætatem, neque iure Ecclesiastico irritum est. Dicitur autem malitia suppleat ætatem; quando experimento constat, potentes esse ad conulam, vel quis cum aliqua muliere de facto habita sit, vel quia pollutionem experti; & aliis iudicio polleant ad cognoscendam vim conjugalis consensu.* Tract. 9. cap. 12. nu. 124. Etiam post pubertatem est irritum matrimonium; potest enim talis impotentia provenire ex fragilitate ætatis; sed expectanda est pubertas perfecta, quæ in viro adest 18. ætatis anno: in femina vero decimoquarto. num. 125.

Senes quantumvis decrepiti, & steriles, si nullo alio defectu laborent, valide contrahunt matrimonium, dummodo copulam cum leminatione intra vas habere possint. nu. 126. 127. Moribundus quantumvis in extremis constitutus si sit rationis compos, valide contrahere potest. nu. 128.

73. Eunuchi utroque testiculo carentes, vel utroque confusos habentes, vel quibus virilia sunt amputata, non possunt valide contrahere. *Tract. 9. cap. 12. nu. 129.* Impotentia perpetua ex maleficio proveniens irritum reddit matrimonium: censetur autem perpetua quando per triennalem experientiam, nullo humano remedio licito tolli potest. nu. 130. 131. Perpetua impotentia matrimonio superveniens, sive illud ratum sit, sive consummatum; sive ex natura contingat ob frigiditatem viri, sive ex accidenti, ut ex castratione vel maleficio, proveniat, illud non dirimit. Si impotentia superveniens talis sit, quod vas feminæ penetrare vitæ nequeat, nec intra illud seminare, & hoc experientia constat: non licet eis conari ad copulam cum pollutionis periculo, quod si absit, licet. Licet insuper eis tactus, oscula, & aspectus ut aliis conjugatis, saltem ad intuitum amorem fovendum. His quoque conari licet ad copulam; qui ob supervententem impotentiam v.g. ob frigiditatem, vel ablationem testicularum verum semen effundere nequeant, cum tamen claustra pudoris valeant penetrare. Si dubium sit de tali impotentia perpetua superveniens, licet multoties conando ad copulam, extra vas seminare; possunt deposito dubio ad illam conari, maxime si aliquando experti sint non ita fieri. nu. 134.

74. Si impotentia undecunque proveniens sit certa, & perpetua non possunt sic impotentes admitti ad matrimonium; si tamen cum ea contraxerint, debet qui impotentie conscius est, statim reclamare ut separetur; & si abique scandalo fieri potest, ipsi propria auctoritate possunt separari; & qui im-

potentia non laborat, potest ad alias nuptias transire, quia prius matrimonium nullum erat. Quod si abique scandalo propria auctoritate separari nequeant, recurrendum est ad Judicem Ecclesiasticum, a quo saltem quoad totum separandi sunt, & si alter petierit, etiam quoad habitationem, non expectata triennali experientia; quæ a jure conceditur pro impotentia dubia; & omnino sunt illis illiciti tactus, aspectus, &c. Si vero velint simul habitare ut frater, & soror ex mutuo consensu, sine incontinentiæ periculo, permittendi sunt. *Tract. 9. cap. 12. n. 135.* Si dubium sit de impotentia, an perpetua fuerit, vel non: an matrimonium fuerit nec ne consummatum; & adhibita sufficienti diligentia, res in dubio permaneat, validum censendum est matrimonium; & ideo alleganti contra illud, probare incumbit. Si certa sit impotentia perpetua, sed dubietur an supervenerit matrimonio, vel antecesserit illud, secundum veriore sententiam judicandum est præcessisse; & sic matrimonium irritum esse. n. 136.

75. Si flante dubio de impotentia perpetuitate conjuges in iudicio reclamant; heri debet a Iudice diligens investigatio: & si adhuc dubium persistat triennalis experientia concedenda est, ut pateat, an talis impotentia perpetua sit, vel temporalis. Transacto triennio, (quod computari debet a tempore quo prima vice matrimonium consummare tentaverunt; atque ita continuandum est, ut saltem majori anni parte toro utantur;) si nondum potuerint matrimonium consummare, & de hoc sufficienter constiterit, separandi sunt quoad totum, vel omnino si alter petat, aut sit periculum incontinentiæ, nisi præciso tali periculo velint simul ut frater, & soror habitare. Durante triennio licet eis conari ad copulam, etsi per accidens pollutio extra vas eveniat; nam præter intentionem contingit. Item liciti sunt eis tactus, oscula, aspectus, &c. sicut aliis conjugatis. num. 138. Facta, post triennalem experientiam,

separatione per sententiam Judicis, potest pars quo non erat impotens, vel utraque, si impotentia erat tantum respectiva, aliud matrimonium contrahere. Si facta ob impotentiam absolutam, & perpetuam separatione, & inito alio matrimonio, experimento constet impotentiam absolutam non fuisse perpetuam, prius conjugium instaurandum est, nam validum fuit; & conjug secundo matrimonio relicto, priori conjugii reddi debet, etiam si sacros Ordines susceperit, vel Religionem intraverit; dummodo Professio emissã non sit, vel in proximo emittenda, nam in tali casu matrimonium, quod supponitur non consummatum, dissolvitur. Qui sacros Ordines suscepit, debet quidem conjugii petenti restitui, & ei debitum reddere; sed ipse nequit conjugem repetere, vel ab ea debitum petere. Si post secundam triennalem experientiam, quæ eis instaurato matrimonio concedi debet, iterum separandi sint, non amplius ad matrimonium restitui possunt. n. 139. 140. 141.

76. Cum de impedimento clandestinitatis, cap. 2. sect. 46. &c. actum sit, de raptus impedimento restat loquendum. Raptus, prout est impedimentum matrimonium dirimens, est violenta feminæ abductio de loco ad locum causa Matrimonii. *Tract. 9. cap. 12. nu. 146.* Inter raptorem, & raptam quandiu ipsa in potestate raptoris manserit, ex Tridentini decreto nullum matrimonium subsistit. Quod si rapta a raptore separata, & in loco tuto, & libero constituta, illum in virum habere consenserit, eam raptor in uxorem habeat; sed nihilominus raptor ipse, ac omnes ei consilium, auxilium, & favorem præbentes sunt ipso jure excommunicati, ac perpetuo infames, omniumque dignitatum incapaces; & si Clerici fuerint; de proprio gradu decidunt. Tenetur præterea raptor mulierem raptam, sive eam in uxorem duxerit, sive non duxerit, decenter iudicis arbitrio dotare. Ex his penis sola inhabilitas contrahendi cum rapta, quandiu in raptoris

potestate manet, & excommunicatio ipso facto incurritur; ad alias vero iudicis sententia requiritur. nu. 150. Dicitur penas non incurrit qui feminam ex consentiente abducit, etiam repugnans illi sub quorum potestate est; bene vero femina repugnante, licet illi consentiant. nu. 151. Dicitur penas non incurrit, qui feminam abducit non animo contrahendi cum ea, sed explendi suam libidinem, etiam ea repugnante. nu. 152. Penas incurrit raptor abducens eam cum qua ipse sponsalia contraxerat; nam concilium intendit favere libertati matrimonii. nu. 153. Decretum Concilii non extenditur ad feminam rapientem virum, animo contrahendi cum eo. nu. 154.

77. Impedimenta impotentia matrimonium sunt duodecim; quinque abique delicto, sunt: *Ecclesiæ votum, nunc tempus servatum, atque catechismus, sponsalia, iugitio votum: Impediunt fieri, permittunt facta teneri.* Septem ex delicto: *Incestus, raptus sponsata, mors mulieris, susceptus propriæ sobolis, mors præsteralis, vel si panicea solemniter, aut nonialis accipiat: prohibent hoc conjugium sociandum.* Verum ex omnibus enumeratis tria tantum vigent, nempe *Ecclesiæ votum, votum, & sponsalia;* reliqua vero jam longa consuetudine sunt abrogata. *Tract. 9. cap. 13. nu. 1.* Tempore servato nempe a Dominica prima Adventus ad diem Epiphaniæ, & a feria 4. Cinerum ad octavam Paschæ inclusive non prohibetur matrimonium contrahere, sed solum interdicuntur solemnes benedictiones, seu venerationes; convivia vero, & alia publica lætitiæ signa non prohibentur. Ecclesiæ veritatum est illud tempus, in quo Pontifex, Episcopus, vel Parochus Matrimonium contrahere vetat, vel ad eritandum tumultum, vel quia dubitatur subesse aliquid impedimentum inter contrahere volentes; & hæc prohibitio regulariter obligat sub mortali. Sponsalia contracta cum una persona impediunt jure nature matrimonium cum alia propter fidelitatem, & iustitiam que

que servari debet; & tandiu hoc impedimentum durat, quoad sponsalia ex justa causa non dissolvuntur. Ultimum impedimentum est mere impedientibus hodie subsistens est votum simplex castitatis, vel non nubendi, vel suscipiendi Ordines sacros, vel Religionem ingrediendi. n. 1. 2. 4. 5.

78. *Dispensatio est juris relaxatio facta ab habente legitimam relaxandi potestatem.*

In impedimentis, quae sunt de jure naturae, aut divino, ut sunt error circa personam, ligamen, impotentia perpetua, consanguinitas in primo gradu lineae rectae, nulla creata potestas dispensare potest; quam nec summo Pontifici constat fuisse concessam. Idem secundum aliquos dicendum videtur de voto solemnium emisso in Professione religiosa. Tract. 9. cap. 14. nu. 1.

In omnibus impedimentis jure Ecclesiastico dirimentibus potest summus Pontifex ex justa causa valide, & licite dispensare: sine justa causa, valide, sed non licite. Nullus praeter summum Pontificem potest jure ordinario in impedimentis dirimentibus, jure Ecclesiastico statutis, dispensare. n. 23. Commissarius generalis Cruciatum ex delegatione summi Pontificis habet facultatem dispensandi in impedimento affinitatis orto ex copula fornicaria, cum his qui bona fide ex parte unius contraxerunt in facie Ecclesiae, praemissis denunciationibus, monita altera parte de impedimento juxta tenorem concessionis. Nuncius Apostolicus in Provincia suae legationis potestatem habet ex delegatione dispensandi ante, & post contractum matrimonium in impedimento publicae honestatis, & legitimandi filios ex tali matrimonio ante, vel post illud susceptos, & insuper dispensandi in omnibus casibus, in quibus potest Episcopus, nu. 5. 6.

79. In casu urgentis necessitatis si periculum sit in mora vel infamiae, vel incontinentiae, vel alterius mali, & non sit facilis recursus ad summum Pontificem, vel ejus Vicegerentem, potest Episcopus dispensare in impedimentis dirimen-

tibus oculis, sive post contractum publicum matrimonium, ut revalideret; sive ante, ut contrahatur, quando necesse est ad legitimandos filios, ad vitandam foeminae infamiam, vel alia gravia damna, vel scandala. Et potest etiam hanc facultatem concedere Vicario Generali, vel alteri. Requiritur autem in veriore sententia quod adfuerit bona fides, saltem ex parte unius ex contrahentibus: mala autem fides non praesumitur, nisi ubi scienter, vel cum ignorantia affectata quis operatur. Tract. 9. cap. 14. nu. 7. 11. 12. Potest Episcopus etiam extra casum necessitatis, licet detur facilis accessus ad superiorem, dispensare in impedimento superveniente ex affinitate, cognatione spirituali, vel voto simplicis castitatis, ut sibi invicem debitum petant. n. 17.

80. Etiam Regulares mendicantes possunt ex vi suorum privilegiorum dispensare in impedimento superveniente ex affinitate in primo vel secundo gradu, vel ex voto simplicis castitatis, ante vel post matrimonium emisso; hoc enim non est in voto castitatis absolute dispensare, sed ad petendum debitum. Tract. 9. cap. 14. nu. 14. 16. Ut autem hac facultate uti possint, sufficit deputatio Prioris, vel etiam Praesidentis. Ob cognationem spirituales supervenientem matrimonio revera non datur privatio petendi debitum. Inferiores summo Pontifici in iis casibus in quibus ex gravi, & urgente causa in impedimentis dirimentibus occultis dispensare possunt; sine justa causa nec licite, nec valide dispensare valent. n. 19. Pro impedimentis gravioribus, & difficilioris dispensationis urgentioribus, & graviores causas requiruntur. Multoties autem ex pluribus causis insufficientibus conjunctis coalescit una causa sufficiens. nu. 20. Sola etiam dignitas, & liberalitas concedentis potest esse causa sufficiens pro dispensatione. nu. 21.

81. Septem causas pro petendis dispensationibus hujusmodi sufficientes solent communiter assignari. Prima est bonum pacis, ut confederatio inter certas per-

sonas, familias, aut Regna: extinctio rixarum, odiorum, aut litium civilium; & ad praevendenda scandala, vel infamiam. Secunda si in oppido, in quo degit mulier, non possit moraliter, & commode invenire sibi parem; quia non debet aut innuma remanere, aut cum inaequali conjungi, aut extra patriam cum suorum morem transferri. Tract. 9. cap. 14. nu. 22. Tertia, quae dicitur Propter indotatam, est si sufficientem dotem non habeat ad nubendum, vel parentes, aut ejus fratres nolint eam decenter dotare, aut nimis differant vel si foemina ob deformitatem, aetatem, vel infirmitatem non inveniat cum dote sufficiente aequalem sibi: idemque dicendum de viro. Quarta est conservatio successione; ut si foemina sit haeres, ne transeat hereditas, vel majoratus ad extraneos: Quinta est inflauratio matrimonii ex parte unius mala fide contracti, vel etiam ex parte utriusque, ne separari cogantur, maxime si matrimonium fuit consummatum, vel fama de copula habita inter eos percreverit, vel proles suscepta sit. Sexta, quod dispensatio a magnis Principibus postuletur. Septima quod dispensationem postulans, vel is pro quo postulatur, sit benemeritus de Ecclesia, vel ejus parentes obsequia illi praestiterint. Sufficit etiam pro causa impositio alicujus pii operis, vel subministratio pecuniae in subsidium Ecclesiae, maxime in remotioribus gradibus. n. 23. 24. 25. 26.

82. Causa motiva dispensationis debet saltem durare in suo esse quando dispensatio expeditur. Expedita autem, seu concessa dispensatione, etiam si antequam matrimonium celebraretur cesset causa, ob quam concessa fuit, adhuc tamen juxta probabiliorum sententiam ipsa dispensatio valet; quia gratia dispensationis consummatur quando fit relaxatio legis, vel ablatio vinculi, aut impedimenti; ideoque sufficit, quod causa duret donec dispensatio obtenta sit. Tract. 9. cap. 14. nu. 27. 29. Rescripta Pontificis, quibus tales dispensationes, aut aliae similes gratiae expediun-

tur, & et dicuntur rescripta gratiae, si sint subreptitia, aut ipso facto gratiam, aut dispensationem irritam reddunt. Subreptitia autem sunt, quando in eorum petitione reticetur id quod a concessione dispensationis Pontificem prorsus averteret, si manifestaretur; vel id falso exprimitur, quod ad dispensationem concedendam inducit. num. 31.

83. Sciendum igitur est, quod causa dispensationis alia est motiva, seu finalis principalis; alia impulsiva seu finalis minus principalis. Causa motiva est quae concernit intrinsece materiam rescripti ipsius, & sine qua non concederetur: ut sunt regulariter in matrimonio illae septem, quas supra enumeravimus. Causa impulsiva illa est, quae intrinsece rescripti materiam non concernit, sed aliunde adjuvat, ut Pontifex facilius talem gratiam concedat. Si in rescripto una tantum causa assignetur, illa judicanda est motiva; & falsitas circa eam vitiat rescriptum. Tract. 9. cap. 14. nu. 32. Non ex quacunque expressione falsitatis, vel veritatis suppressione, subreptitia est dispensatio; sed quando taceatur veritas, quae jure, stylo, aut consuetudine debet exprimi; vel illud falso allegatur, quod subterit jure debebat, seu quod Principem secundum jus movere rationabiliter potest. Quando aliquid nec ex jure, stylo, aut consuetudine exprimendum esse habetur, si fit quod extrinsecum materiam rescripti, ejus occultatio concessionem non vitiat. Sic etiam si fit intrinsecum materiam; sed sit tantum causa impulsiva. Si autem esset causa motiva, sine qua Pontifex rescriptum non concederet; ejus occultatio, vel falsa manifestatio subreptitum facit rescriptum. n. 34. 35.

84. Si in petitione plures causae adducantur, quarum aliqua sint verae, aliaeque falsae, si ex omnibus illis una tantum sufficiens causa coalescat, subreptitia est dispensatio. At si inter illas saltem una vera causa sufficiens motiva addit, valida erit dispensatio. Tract. 9. cap. 14. num. 36. Si dubitetur an causa quae falso allegatur fuerit motiva; vel

vel impulsiva: an causa producta fuerit sufficientis: an satis probata sit veritas narratorum: an dispensatio fuerit valida: in omnibus his casibus, & similibus censenda est valida dispensatio; quia in dubio stat presumptio pro valore actus. n. 37. Non est necesse quod dispensatio petatur de mandato eius, cui conceditur; sed potest etiam eo iudicio peti. nu. 38. Probabilius est non esse necessarium quando petitur dispensatio inter duos consanguineos, vel affines, exprimere copulam incestuosam forte inter eos ante expeditionem dispensationis habitam: nec hujus occultatio vitia rescriptum, nam talis copula non est impedimentum dirimens, nec impediens, cum sit consuetudine abrogatum. Et si dispensatio Episcopo delegata sit, & ipse eos interroget, eam occultare possunt, licet praeliterint iuramentum; quia non iudicet de hac interrogat. Et quamvis in rescripto adfit clausula: nisi copula inter eos habita fuerit; hoc intelligitur de publica, vel cuius precedat infamia, non vero de occulta. n. 40. 41.

85. Si copula inter consanguineos eo sine habita fuerit ex parte utriusque, ut facilius esset dispensatio, & hanc copulam, vel infamiam ex ea provenientem ut unicam dispensationis causam offerant, predictam intentionem manifestare debent. Si vero adducant etiam aliam causam sufficientem, sicut potest reticere copula, ita etiam ille finis. Tract. 9. cap. 14. nu. 42. 43. Omnia impedimenta matrimonio obstantia, quae in contrahentibus subsunt, nec non & gradus consanguinitatis, & affinitatis; & in cognatione spirituali an sit ex compaternitate, vel ex paternitate, exprimi debent, aliter dispensatio est subreptitia. In linea recta consanguinitatis proximior gradus exprimens est: in linea vero transversali fuscit quod exprimat remotior; quia transversales tot gradibus inter se distant, quot gradibus remotior distat a stirpe; & obtinenda sunt super propinquiori, si impedimentum notorium sit, licet declaratorie. Pro impedimento

affinitatis non est necesse exprimere, an affinitas sit ex copula fornicaria, vel matrimoniali, dummodo exprimat gradus. nu. 44. 45. 46. In secundae dispensationis petitione non requiritur expressio prioris quam obtinuit, nisi utrumque impedimentum ortum fuerit crimine ejusdem rationis repetito verb. grat. vel machinationis, vel adulterii cum promissione. nu. 47. 48. Cum quis plura habet impedimenta ejusdem rationis verb. grat. affinitatem ex diverso capite provenientem, omnia debet exprimere. Habens plura impedimenta, si haec simul sumpta majorem indecentiam, vel repugnantiam cum matrimonio praefereant, nequit de his divisive obtinere dispensationem. n. 51. 54.

CAPUT V.

De matrimonii usu, & de divortio.

86. Nemo ex conjugibus per se tenetur ad petendum debitum, bene vero aliquando per accidens, ut quando vir uxorem libenter petierum ex rationabilibus iudiciis advertit, sed ob timorem, vel roborem non audent. Similiter quando uxor tale desiderium advertit in marito, & ipse non audent petere, (quod tamen raro accidit.) Tenetur quoque petere, si vir, si uxor, cum in conjugio incontinentiae periculum advertit, casu quo non petat. Tract. 9. cap. 15. nu. 1. 2. Peccat mortaliter quilibet conjugum negans debitum alteri expresse, vel tacite, ut supra, petenti, nisi ex iuxta causa excusetur: excusabitur autem, si petens non intendat obligare; quod colligitur si non graviter ferat negationem, nec ob id irascatur, vel contristerit, si frigide, vel remisse petat, & facile acquiescat. Si frequentius quam par est petat ex iustitia, non erit mortale una, vel altera vice negare, praeciso periculo incontinentiae n. 3. 4.

87. Peccat mortaliter qui mediis illicitis verb. grat. se pollucendo, vel ad alias fornicias accedendo, se reddit notabiliter impotentem ad reddendum debitum moderate petenti; & ultra peccatum incontinentiae, committit aliud peccatum contra propriam obligationem. Tract. 9. cap. 15. nu. 5. Non potest quilibet conjug sine alterius licentia frequentes, & longas absentias assumere, quibus vir reddatur notabiliter impotens ad reddendum debitum; vel uxor fiat deformis, aut exosa marito, praebens illi occasionem ad alias divertendi. nu. 6. 7. Nec potest maritus absque uxoris consensu sine devotionis, siue curiositatis causa peregrinari, vel absesse ultra id quod necessitas exigit. nu. 8. Cum periculo vitae, aut gravis infirmitatis non tenetur conjug debitum reddere petenti, etiam si praevideat incontinentiae periculum in iplo petente. nu. 9. 10. Non tenetur conjug conjug infecto morbo gallico, lepra, aliove simili debitum reddere petenti, cum propria infectionis periculo, nisi sciant cum se infecto contraxerit matrimonium. n. 11.

88. Non licet debitum negare ne multiplicentur filii, si habeant unde decenter illos secundum propriam statum alant: si vero non habeant unde illos decenter alant, & iam plures filios habuerunt, & adhuc habere possint, negare licet, dummodo non detur in petente incontinentiae periculum. Quae mortuos filios parit, a redditione debiti excusatur, quia talis regulariter se periculo mortis exponit; poterit tamen si incontinentiae periculum ipsa subeat, & petere, & reddere. Tract. 9. cap. 15. nu. 12. 13. Non peccat conjug debitum non reddendo, nec tenetur reddere conjugi iniuste petenti, seu petendi jus non habenti: licite tamen & petere, & reddere potest; nisi aliud ex parte sua detur impedimentum, seu nisi actus etiam ex parte sua illicitus sit. Quando petitio illicita est ex parte personae petentis, non vero ex parte actus, ut si petens esset impeditus voto castitatis, alter reddere tenetur; votum enim obligat co-

Pars II.

ram Deo ad continentiam, sed non privat alterum jure petendi per matrimonium acquisito. Similiter ex pravo sine petens illicite petit, & nihilominus alter reddere tenetur. Si conjugis petitio illicita sit ex parte actus verb. grat. in loco sacro exercendi, cum periculo abortus, vel modo illicito: cum circumstantia mala se teneat ex parte actus prout ab utroque procedit, illum ex parte utriusque illicitum reddit; & sic debitum reddere non debet. num. 14. 15. 18. 21.

89. Certum est teneri semper conjugem non obstante impedimento contracto superveniente, reddere debitum conjug innocenti expresse, vel tacite petenti. Alterius, vel communem utriusque filium in necessitate baptizans; vel etiam munus Patris, alio deficiente exercens nec peccat, nec privatur jure petendi: si vero extra casum necessitatis hoc scienter faceret, peccaret quidem mortaliter; probabiliter tamen est non privari jure petendi. Tract. 9. cap. 15. nu. 22. 23. 24. 25. Incestum consummatum committens cum persona alterius conjugis consanguinea in primo, vel secundo gradu, privatur jure petendi debitum ob affinitatem, quam contrahit; tenetur tamen reddere: si incestum commisit, conjug contentente, vel consilium praebente; adhuc probabilius est solum teneri tali poena illum, qui incestum commisit. Si uterque cum persona conjugis consanguinea incestum commisit, jure petendi privatur, & neuter reddere potest; & nisi dispensationem obtineant, vel absque incontinentiae periculo ut frater, & soror simul commorari velint, ab in vicem separandi sunt. n. 26. 27.

90. Mulier violenter cognita a consanguineo viri sui non peccat, nec privatur jure petendi: si per metum gravem cognoscatur, peccat quidem mortaliter, sed adhuc minime petendi jure privatur. Tract. 9. cap. 15. nu. 28. Accedens ad consanguineam uxoris suae cum ignorantia facti, quia nesciebat esse illius consanguineam, non privatur jure petendi. Similiter non privatur accedens cum ignorantia juris humani postivi;

Sss

quia.

quia licet sciret esse consanguineam, & esse peccatum, ignorabat tamen esse talem congressum etiam lege humana prohibitum. Probabilius tamen est, privari jure petendi, si accedat cum sola ignorantia peccati de non petendo. nu. 29, 30. Certus moraliter de nullitate matrimonii debuit petere nequit, immo nec reddere potest, etiam si infamiae, aut mortis periculum imminet, vel censuris ab Ecclesia cogatur; quia falsa praesumptio innotuit. nu. 33, 34. Confessarius, vel alius conficius impedimenti dirimentis, cum quo contractum est matrimonium; si ignorantia vincibili conjugis illi laboret, eos admonere debet de impedimento, & matrimonii nullitate; si autem ignorantia juris, seu facti invincibilis est, & matrimonium bona fide contractum fuit, & Confessarius speret, & probabiliter credat admonitionem profuturam, nec imminet scandalum, detrimentum, vel incontinentiae periculum, penitentiam de impedimento certiorum faciat; sed post absolutionem: si vero admonitionem profuturam non credat, vel imminet scandalum &c., admonere omittat. nu. 39, 40.

91. Si matrimonium cum ignorantia invincibili impedimenti dirimentis sit contrahendum a penitente, & credat Confessarius admonitionem non profuturam, sed laesa conscientia contracturum, tacere debet. Si autem Confessarius ante factum de hoc interrogetur, vel consultatur, veritatem aperire debet. *Tract. 9. cap. 15. nu. 41.* Si post matrimonium bona fide contractum oritur scrupulus de illius validitate, potest quilibet conjugum depositio scriptulo, & petere, & reddere. Si oritur dubium, & debet qui dubitat, diligentem sollicitam adhibere, ut veritatem inveniat; interim autem petere non potest; sed reddere tenetur. Quod si adhibita diligentia, adhuc dubium perseveret, & reddere, & petere potest; quia iam ignorantia est invincibilis. Si utroque conjugum dubitet, durante dubio, neuter petere, nec reddere potest: si autem debita, pro veritate inquirenda, adhibita diligentia, dubium ad-

huc daret, uterque reddere, & petere potest. num. 42, 43, 44, 46, 47.

92. Quando matrimonium fuit ex parte utriusque mala fide contractum, quia vel dubitantes contraxerunt, vel malitiose denunciationses omiserunt, neuter durante dubio petere, aut reddere potest; etiam si omnem diligentiam adhibuerint. Si unus tantum ex conjugibus mala fide contraxit, non potest ille, quoadm dubitat, petere debitum, reddere tamen potest, & tenetur, si alter qui bona fide contraxit, dubius non sit, vel omnem diligentiam adhibuerit pro veritate inquirenda. *Tract. 9. cap. 15. nu. 48.* Si qui bona fide contraxit, habeat postea opinionem probabilem de nullitate matrimonii, non autem de valore, non potest petere, reddere tamen tenetur, quando talis opinio perseverat; etiam post adhibitam diligentiam: si vero habeat opinionem ex utraque parte probabilem, scilicet tam pro valore, quam pro nullitate matrimonii, & petere & reddere potest; quia licitum est uti opinione probabilis in favorem matrimonii. num. 49, 51.

93. Non tenetur regulariter conjux alteri credere affirmanti se fide consentisse, ut inde prudenter dubitet de valore matrimonii; etiam si hoc juret, nisi adfuit circumstantiae, ex quibus prudenter colligi possit, quod verum dicat. Si auditur a personis fide non dignis, vel ex fama nullum certum auctorem habente, impedimentum subesse, poterit etiam ante contractum matrimonium, deposita omni dubitatione ex tali fama vel auditu orta matrimonium contrahere, & reddere, ac petere debitum. *Tract. 9. cap. 15. nu. 52, 53.* Ante contractum matrimonium sufficit unius testis fide digni assertio de impedimento, ut ab eo contrahendum recedatur. Postquam autem contractum est, etiam si ab uno fide digno, etiam jurante audiat impedimentum subesse, non statim credere tenetur; ita ut debitum reddere nequeat; tenetur tamen dubitare; & veritatem inquirere, & interim a petitione debiti abstinere; reddere vero tenetur si alter du-

dubius non sit; aut ex alio capite jure petendi privatus. Adhibita vero diligentia, si nihil contra inveniat, etiam petere potest. nu. 54.

94. Copula matrimonialis ob quodlibet ex tribus matrimonii bonis habita, nullum peccatum est, nec etiam veniale. Si habeatur ob solam successionem habendam sistendo ibi, & non ordinando prolem ad Deum, erit peccatum veniale. *Tract. 9. cap. 15. num. 55, 56.* Copula conjugalis ob solam voluptatem exercita, ita quod delectatio sit finis movens, est peccatum veniale: si vero delectatio solam se habeat ut applicatio voluntatis ad moderatum usum matrimonii, nullum erit peccatum. nu. 57. Diebus festivis, vel juniorum, aut quibus sumpta, vel sumenda est Eucharistia, consultissimum quidem est a conjugali copula abstinere; nullum tamen peccatum est si ob aliquod ex tribus matrimonii bonis, sive reddendo, sive petendo habeatur. Post sumptam autem Eucharistiam laudabile quidem est ea die a copula abstinere; reddere tamen debitum nulla erit culpa; petere vero absque ulla rationabili causa, maxime paulo post communionem, erit peccatum veniale. nu. 58, 59.

95. Copula matrimonialis in loco publico, seu coram aliquibus habita, est peccatum mortale. *Tract. 9. cap. 15. nu. 60.* Illicita, & sacrilega est copula conjugalis in loco sacro absque necessitate habita: licita vero est, & per eam non polluitur Ecclesia, nec indiget reconciliatione, si ex necessitate habeatur; ut si conjuges, vel alter illorum diu in Ecclesia detineatur, vel permanere cogatur, & utrique, vel alteri imminet incontinentiae periculum; nec commode extra exire possint, dummodo occulte fiat, ne scandalum sequatur; immo etiam extra periculum incontinentiae, si longa futura sit mora verb. gr. ad mensam, licita erit. num. 66, 67, 68. Ex parte modi illicita est copula conjugalis si quocunque modo inordinato, & indebito fiat. Et licet praecisa necessitate, sive praepostere, sive per latus acceden-

do, (servato tamen vase debito,) sive quovis alio modo copula maritalis fiat, sit peccatum veniale gravissimum, & valde increpandi sunt taliter congregiantes, nunquam tamen per se loquendo erit peccatum mortale, nisi experientia constet ex tali, vel tali inordinato congressu semen extra vas effundi. nu. 71, 72, 74.

96. Quotiescunque aliquid fit, quo semen a suo fine generationis frustratur, est mortale peccatum contra naturam, ut si detur, vel recipiatur potio, vel aliquid remedium ad impediendum conceptum; vel si mulier recepto semine aliquid faciat animo illud extra effundendi: non tamen debet esse nimis anxiosa de hoc, quia os matricis recepto semine ita clauditur, ut nec cupidinem avers recipiat. *Tract. 9. cap. 15. nu. 75.* Ad uxorem accedere tempore menstruum naturalis non est nisi peccatum veniale; si vero fluxus sanguinis esset perpetuus, vel frequens, nullum erit peccatum. nu. 76. Uxorem gravidam cognoscere praeculo periculo abortus non est peccatum mortale immo probabilius est, nec peccatum veniale. Ad uxorem dum infantem lactat accedere non est peccatum; dummodo si concipiat, & inde imminet notabile damnum lactenti proli; si propria sit, alteri nutrienda tradatur; si aliena, tali muneri cedat. Si ex consensu mariti laetandam susceperit, illi eo tempore debitum negare debet. nu. 78, 79.

97. Non peccat vir postquam seminavit, a copula recedens, etiam si uxor non feminaverit, nec seminare procurerit: erit tamen melius quod uterque seminet propter perfectiorem formationem prolis, unde immediate ad copulam ipsa se talibus excitare potest ad seminandum, postquam vir recessit; quia hoc est, complere actum conjugalem. Post seminationem vero uxoris, vel ea ad id excitata peccabit graviter vir a copula recedens ante sui seminationem, nisi ob grave periculum vitae imminens recedere cogatur, vel aliquis inopinato cubiculum intret, & ob decentiam recedere opus sit, etiam cum periculo effusionis extra vas, quia hoc esset praeter intentionem.

tionem. Tract. 9. cap. 15. num. 80. Quando neuter seminauit, licet utrique ex mutuo consensu a copula recedere præcio periculo effusionis. num. 82. In copula fornicaria cum tota continuatio illius sit illicita, quocumque aliquem eorum ponit recedere debet, etiamsi femina jam seminaverit, & etiamsi sit periculum effusionis extra vas, quia est præter intentionem. n. 83.

98. Verba amatoria, aspectus, tactus &c. etiam in partibus secretis inter conjuges habita in signum amoris, præcio periculo pollutionis nullum peccatum sunt: si ob solam voluptatem fiant, sunt peccata venialia. Tactus autem in propriis pendendis altero conjugis absente, omnino illiciti sunt, sicut inter solutos, cum ad copulam ordinari nequeant. Tract. 9. cap. 15. num. 84. 86. 87. Delectatio morosa de copula habita, vel habenda, eo tempore ab alterutro ex conjugibus capta, quo talis copula haberi nequit, si absit periculum pollutionis, & sit absque commotione spirituum generationi servientium, & stillatione carnis, aliquo honesto fine non deficiente, nullum est peccatum; si vero in ea sola sistatur, est peccatum veniale. At si fiat, ut frequenter solet, cum commotione spirituum generationi servientium &c. est peccatum mortale. num. 89. 90. Inter sponsos de futuro licent verba amatoria, & oscula (si sponsalia sint absoluta,) item aspectus, & tactus nisi sint valde turpes, & in partibus secretioribus, vel cum magna commotione, aut periculo pollutionis, si predicta cum suis limitationibus habeantur in signum amoris, vel ad vitandam inurbanitatis notam. num. 91. Si vero solum ob captandam ex illis voluptatem, seu ob delectationem sensibilem, & carnalem ex ipsis ortam, probabilis est esse mortale. Tract. 26. cap. 3. num. 57.

99. Divortium dupliciter accipi potest: & primo quidem quoad vinculum matrimonii, & hoc ex nulla causa fieri potest. Secundo quoad torum, & habitationem, & sic: *Divortium est legitima separatio viri, & uxoris matrimonii*

vinculo permanente. Hoc divortium, vel est ad tempus, vel in perpetuum; & hoc ultimum est verum propriumque divortium. Tract. 9. cap. 15. num. 1. Possit virum uxorem dimittere quoad torum, & habitationem propter adulterium, omnium est sententia. Similiter uxor virum ob adulterium dimittere potest. Vir sciens uxorem in adulterio persequere, tenetur per se sub mortali ab ea recedere, tum ex titulo correctionis, fraternæ, tum ad vitandum scandalum. Minime autem tenebitur ex titulo correctionis si ex tali divortio sibi imminceant lites, damna, infamia, aliaque incommoda, vel si nulla spes adfit quod emendetur, vel si exponatur ipse periculo incontinentiæ, vel si possit eam verberibus, custodia, aliique modis emendare. Ex secundo capite non tenetur, si adulterium sit occultum; vel si notorium sit, notum sit etiam cum minime consentire, sed modis omnibus conari tollere tale malum. Quare raro, aut nunquam occurrit casus, in quo ad tale divortium tenetur. n. 4. 6. 7.

100. Verius est fieri posse divortium; non solum propter adulterium proprie dictum, & consummatum; sed etiam ob copulam sodomiticam consummatam, sive active, sive passive; sive cum viro, sive cum femina: vel etiam femine cum femina immisso semine intra vas naturale, sive præposterum medio aliquo instrumento; & etiam propter bestialitatem; & hæc omnia venire nomine adulterii pro divortio faciendū: non vero propter copulam fornicariam, seu sodomiticam non consummatam, nec propter copulam etiam consummatam cum muliere mortua, nec propter copulam sodomiticam, etiam consummatam cum propria uxore, nec propter delicta, amplexus, oscula, aut tactus etiam cum pollutione habita cum quacunque alia persona. Tract. 9. cap. 16. num. 9. 10.

101. Si uterque conjug adulterium sive semel, sive pluries commisit, neuter divortium facere potest. Si alter sit cinea-

emendatus, & alterum admoneat, ut resipiscat, & acquiescere nolit, sed relabatur, potest emendatus divortium facere. Si ambo commissio adulterio reconciliantur, & unus relabatur, potest alter recedere. Tract. 9. cap. 16. num. 11. 12. 14. Si alter alterum ad adulterium induxerit, vel in illud consenserit, uterque privatur iure divortii. num. 15. Adulterium quod non est formaliter tale, sed tantum materialiter, non præbet ius recedendi; ut si uxor rem habuit cum alio, quem putavit esse suum maritum: vel si per absolutam violentiam oppressa fuit. Similiter non habet jus recedendi, qui sibi adulterium reconciliavit; sed si post reconciliationem, sive reconciliatus, sive reconcilians in adulterium labatur, ius divortii alter acquirit. n. 15. 16. 17. 18.

102. Remissio offensæ, seu reconciliatio fieri potest verbis, sive factis. Verbis fit, si pars offensæ expresse dicat se remittere injuriam, & reconciliari sibi nocentem: factis, si concius adulterii, & memor illius libere & spontaneè, nullo timore, nullaque violentia ductus copulam habeat cum adultera. Etiam sunt signa reconciliationis, si post adulterii notitiam simul cum adultera in eadem domo degat, in eadem mensa comedat, & in eodem lecto dormiat, cum commode posset separari; & maxime si amplexus, oscula, & tactus amicabiliter fiant inter eos. Ut autem reconciliatio vera sit in foro interno, debet factis, & verbis addi etiam intentio se reconciliandi. Tract. 9. cap. 16. num. 19. Facto per sententiam Judicis divortio, possunt adhuc conjuges mutuo consensu iterum reconciliari, & in pristinum statum matrimonium reducere; itaut non amplius liceat ratione præcedentis delicti intentare divortium, vel debitum negare. Facto divortio non tenetur amplius innocens ad suum consortium admittere adulterum, vel illi reconciliari, etiamsi emendatus sit: si tamen velit sibi eum reconciliare, & habitare cum illo, etiam post iudicis sententiam potest illum cogere,

& ille redire tenetur, postulante innocente. num. 20. Non tenetur innocens, divortio facto, alteri reconciliari, etiamsi post divortium desierit esse innocens propter adulterium. Attamen iudex ex officio independenter a partis instantia poterit, & tenetur eos coniungere ad vitandum scandalum, si adfit, vel incontinentiæ periculum. num. 24.

103. Ob alias causas præter adulterium fieri potest divortium: & 1. Ob lapsum alterius in hæresim, potest, tenetur innocens, sive auctoritate propria, sive per iudicis sententiam ab altero separari tum quoad torum, tum quoad habitationem; & quidem si auctoritate propria, donec revertatur ad Fidem; si vero auctoritate Ecclesie fuerit factum divortium, non tenetur innocens etiam post conversionem ad Fidem, ad eum reverti: & hæc perpetuam separationem facere potest etiam ob solam sententiam, qua alter de hæresi damnatus est: & potest etiam statum assumere cum matrimonio impossibilem, eo invito. Non datur in hoc compenatio delicti, sicut in utriusque adulterio. Si non adfit periculum infectionis, potest innocens cedere iuri suo, & hæretico reconciliari, etiam facto divortio. Secundo ob magnum corporis, vel animæ damnum; ut si conjug contagioso morbo laboret, si sit furiosus, maleficus, enervatus, si scandalum alteri conjugis præbeat, illum ad peccata inducendo: vel si pars innocens tanquam alterius delictum particeps a iustitia habeatur. Et hoc etiam divortium auctoritate propria fieri potest, & durat durante causa, & periculo. 3. Ob servitiam conjugis: & hoc quoque non est perpetuum, sed ejus causa durante. Ob servitium non potest fieri divortium propria auctoritate, nisi periculum sit in mora; vel iudex facile adiri nequeat; vel ob inopiam litigare non possit; aut servitiam, quæ certa sit, facile probare non valeat. Hæc tamen causa vix penitus cessare credi possunt. Tract. 9. cap. 16. n. 27. 28. &c.

104. Si loquamur præcisè de separatione quoad totum, seu de negatione debiti, certum est innocentem conscientiam de alterius delicto, posse illi propria auctoritate debitum negare, five adulterium fuerit publicum, five occultum, etiamsi censuris ad reddendum compellatur, & potest iudici jurare se debitum non negasse; nihil enim adulterio debet. Si conjux adulter consentit in divortium; tunc propria auctoritate fieri potest. Tract. 9. cap. 16. nu. 42. &c. Probabilis est quod si adulterium fuerit publicum, & notorium, ita ut nulla possit tergiversatione celari, ut quando iudici, & aliis est notum; vel quando adulter illud in iudicio etiam civili confessus est, vel aliter de eo constat, tunc potest innocens non expectata iudicis sententia recedere: secus vero si sit occultum. nu. 47. Licitum est conjugi innocenti facta legitima separatione, invito alio Religionem ingredi, & in ea profiteri vel sacros Ordines assumere, & in tali casu non potest amplius cum altero reconciliari: Non tenetur tamen reus in sæculo manens votum castitatis emittere, vel Religionem ingredi. num. 50. &c. Quando innocens statum irrevocabilem impossibilem cum matrimonio assumpsit; tunc poterit etiam reus talem statum assumere sine illius consensu: aliter saltem tacita licentia requiritur. Si innocens monitus reconciliari recuset, & licentiam, seu consensum alteri præbere nolit pro statu perfectiori, tunc poterit absque tali consensu statum perfectionis eligere. nu. 53-54.

TRACTATUS XVI.

De Censuris.

PROŒMIUM.

Post tractatum de Sacramento, quæ in prævaricationis remedium a Deo instituta sunt; merito de censuris agendum videtur, quibus legum prævaricatores a sua contumacia per Sacramentorum præcipue privationem deterrentur.

CAPUT I.

De censuris in communi.

1. **C**ensura est pena Ecclesiastica sub exteriori, qua fidelis baptizatus privatur usu aliquorum bonorum spiritualium, ut a contumacia discedat. Bona quibus privat censura sunt: Sacramenta, sacrificia, beneficia Ecclesiastica, spiritualis iurisdicção, publica suffragia, satisfactioes, & similia, quorum dispensatio Ecclesie a Christo commissa est. Tract. 10. cap. 1. num. 2. 7. Verius est res tantum esse censurarum species, sunt autem excommunicatio, suspensio, & interdictum. nu. 12. Censura ex parte cause efficiens alia est ab homine, alia a jure. Ab homine dicitur quæ per sententiam, vel mandatum transitorium fertur. A jure, quæ per legem, vel statutum imponitur. Ex parte subjecti dividitur in generalem, & particularem. Generalis fertur in omnes & respicit prohibitionem peccati futuri, ne committatur. Particularis fertur in particulares personas, & respicit emendationem delicti commisi, vel satisfactionem pro eo. nu. 16-17. Ex parte formæ alia est late sententiæ, alia sententiæ ferendæ. Illa ligat de facto ante iudicis sententiam, & exprimitur per verba de præterito, aut de præterito v. gr. statim, ipso facto excommunicetur, vel

vel excommunicatus sit, &c. Sententiæ ferendæ est, quæ post sententiam iudicis incurritur, & fertur per verba de futuro v. gr. excommunicabitur: vel per verba: præcipimus sub poena excommunicationis, &c. In dubio an sit late vel ferendæ sententiæ, intelligi debet quod sit sententiæ ferendæ. Censura late sententiæ ipso facto incurritur, nulla expectata iudicis sententia. Censura sub his verbis: *Anathema sit*: est late sententiæ. nu. 18-19.

2. De Fide est dari in Ecclesia potestatem ferendi censuras. Tract. 10. cap. 1. nu. 20. Hæc potestas acquiritur primo ratione muneris, officii, vel dignitatis; & hæc est potestas ordinaria; & qui ea fungitur dicitur Iudex ordinarius; & solum competit habentibus iurisdictionem in foro exteriori. Secundo per delegationem, seu per commissionem ejus, qui habet potestatem ordinariam. Tertio per consuetudinem legitime introductam: sed notandum, quod qui ex consuetudine potest ferre unam censuram, non ideo potest aliam. Idem dicendum de præscriptione. Quarto ratione delicti; quia ratione delicti deliquens foritur forum illius, in cuius territorio delinquit; nisi priusquam censura feratur, vel saltem reus cietur, extra territorium fugiat. Nec Archiepiscopus respectu sui suffraganei, nec simpliciter exempti respectu cujuscunque Episcopi sunt ejus subditi, ratione delicti, ut sunt Reges, Reginae, & eorum filii: & Regulares. Quinto per titulum præsumptum adjuncto errore communi. nu. 27-34. 35-36. 37. 38.

3. Nemo potest seipsum, æqualem, vel superiorem excommunicare, vel alia censura ferre auctoritate propria: auctoritate vero delegata poterit æqualem, & etiam suum superiorem censura ferre. Tract. 10. cap. 1. nu. 39. Non datur in Ecclesia potestas excommunicandi, vel suspendendi Papam. Si Episcopus ferat censuram in furantes, &c. si ipse fuerit, eam non incurrit. Incurrer tamen excommunicationem in iure latam contra communicantes cum

excommunicatis, si communique cum excommunicato a se ipso, nu. 40. Ut quis potestatem ordinariam, vel delegatam ferendi censuras recipiat, debet esse fidelis, baptizatus, ordine Clericali insignitus, & viator. Ut autem tali potestate valide utatur, debet esse mentis compos, habere intentionem ligandi, & iurisdictionem non ligatam a Superiore, & cum libertate operari. nu. 45. Femina juxta probabiliorum sententiam est incapax jure divino ferendi censuras: ac proinde nec summus Pontifex potest ei talem potestatem conferre. num. 48. Abbatissa nullam iurisdictionem spirituales habet respectu monialium: unde imponere non potest præcepta in virtute Spiritus Sancti, aut in virtute Sanctæ obedientiæ; sed tantum præcepta politica, aut domesticæ, quæ solum juxta qualitatem materiæ, & rei gravitatem obligant; nunquam vero sub mortali ex vi præcepti. nu. 49.

4. Sola prima tonsura insignitus est capax potestatis ferendi censuras, Purus laicus ex commissione solius summi Pontificis potest ferre censuras. Tract. 10. cap. 1. nu. 52, 53. Valida est censura lata ab eo, de cuius impedimento non constat. Quare si Episcopus occulte excommunicatus, aut suspensus ferat censuras, graviter peccat, sed valide sunt. nu. 58. Verius est validam esse censuram ex metu gravi latam: nullum enim datur jus irritans tales censuras. num. 60. Ad censuram ferendam non sufficit quod adit voluntas, & intentio eam ferendi, sed necesse est quod talis voluntas verbis, scripto, aut signo aliquo ostendatur, & debet determinate exprimi censura, quæ fertur. nu. 61. 62. Quando imponitur excommunicatio, nisi aliud exprimat, semper intelligitur de majori. Verius est validam esse censuram sub disjunctiva datam, v. gr. si intra mensem non resisteris, excommunico, vel suspendo te; & tunc reus quam maluerit, incurret. nu. 63. Potest censura sub conditione ferri. Si sub conditione feratur, & ante

104. Si loquamur præcisè de separatione quoad totum, seu de negatione debiti, certum est innocentem conscientiam de alterius delicto, posse illi propria auctoritate debitum negare, five adulterium fuerit publicum, five occultum, etiamsi censuris ad reddendum compellatur, & potest iudici jurare se debitum non negasse; nihil enim adultera debet. Si conjux adulter consentit in divortium; tunc propria auctoritate fieri potest. Tract. 9. cap. 16. nu. 42. &c. Probabilis est quod si adulterium fuerit publicum, & notorium, ita ut nulla possit tergiversatione celari, ut quando iudici, & aliis est notum; vel quando adulter illud in iudicio etiam civili confessus est, vel aliter de eo constat, tunc potest innocens non expectata iudicis sententia recedere: secus vero si sit occultum. nu. 47. Licitum est conjugi innocenti facta legitima separatione, invito alio Religionem ingredi, & in ea profiteri vel sacros Ordines assumere, & in tali casu non potest amplius cum altero reconciliari: Non tenetur tamen reus in sæculo manens votum castitatis emitte, vel Religionem ingredi. num. 50. &c. Quando innocens statum irrevocabilem impossibilem cum matrimonio assumpsit; tunc poterit etiam reus talem statum assumere sine illius consensu: aliter saltem tacita licentia requiritur. Si innocens monitus reconciliari recuset, & licentiam, seu consensum alteri præbere nolit pro statu perfectiori, tunc poterit absque tali consensu statum perfectionis eligere. nu. 53-54.

TRACTATUS XVI.

De Censuris.

PROŒMIUM.

POŒt tractatum de Sacramento, quæ in prævaricationis remedium a Deo instituta sunt; merito de censuris agendum videtur, quibus legum prævaricatores a sua contumacia per Sacramentorum præcipue privationem deterrentur.

CAPUT I.

De censuris in communi.

1. **C**ensura est pena Ecclesiastica facta exteriori, qua fidelis baptizatus privatur usu aliquorum bonorum spiritualium, ut a contumacia discedat. Bona quibus privat censura sunt: Sacramenta, sacrificia, beneficia Ecclesiastica, spiritualis iurisdicção, publica suffragia, satisfactiões, & similia, quorum dispensatio Ecclesie a Christo commissæ est. Tract. 10. cap. 1. num. 2. 7. Verius est res tantum esse censurarum species, sunt autem excommunicatio, suspensio, & interdictum. nu. 12. Censura ex parte cause efficiens alia est ab homine, alia a jure. Ab homine dicitur quæ per sententiam, vel mandatum transitorium fertur. A jure, quæ per legem, vel statutum imponitur. Ex parte subjecti dividitur in generalem, & particularem. Generalis fertur in omnes & respicit prohibitionem peccati futuri, ne committatur. Particularis fertur in particulares personas, & respicit emendationem delicti commissi, vel satisfactionem pro eo. nu. 16-17. Ex parte formæ alia est late sententiæ, alia sententiæ ferendæ. Illa ligat de facto ante iudicis sententiam, & exprimitur per verba de præterito, aut de præterito v. gr. statim, ipso factò excommunicetur, vel

vel excommunicatus sit, &c. Sententiæ ferendæ est, quæ post sententiam iudicis incurritur, & fertur per verba de futuro v. gr. excommunicabitur: vel per verba: præcipimus sub poena excommunicationis, &c. In dubio an sit late vel ferendæ sententiæ, intelligi debet quod sit sententiæ ferendæ. Censura late sententiæ ipso factò incurritur, nulla expectata iudicis sententia. Censura sub his verbis: *Anathema sit*: est late sententiæ. nu. 18-19.

2. De Fide est dari in Ecclesia potestatem ferendi censuras. Tract. 10. cap. 1. nu. 20. Hæc potestas acquiritur primo ratione muneris, officii, vel dignitatis; & hæc est potestas ordinaria; & qui ea fungitur dicitur Iudex ordinarius; & solum competit habentibus iurisdicçãoem in foro exteriori. Secundo per delegationem, seu per commissiõnem ejus, qui habet potestatem ordinariam. Tertio per consuetudinem legitime introductam: sed notandum, quod qui ex consuetudine potest ferre unam censuram, non ideo potest aliam. Idem dicendum de præscriptione. Quarto ratione delicti; quia ratione delicti delinquentis fertur forum illius, in cujus territorio delinquit; nisi priusquam censura feratur, vel saltem reus cietur, extra territorium fugiat. Nec Archiepiscopus respectu sui suffraganei, nec simpliciter exempti respectu cujuscunque Episcopi sunt ejus subditi, ratione delicti, ut sunt Reges, Reginae, & eorum filii: & Regulares. Quinto per titulum præsumptum adjuncto errore communi. nu. 27-34. 35-36. 37. 38.

3. Nemo potest seipsum, æqualem, vel superiorem excommunicare, vel alia censura ferre auctoritate propria: auctoritate vero delegata poterit æqualem, & etiam suum superiorem censura ferre. Tract. 10. cap. 1. nu. 39. Non datur in Ecclesia potestas excommunicandi, vel suspendendi Papam. Si Episcopus ferat censuram in furantes, &c. si ipse fuerit, eam non incurrit. Incurrer tamen excommunicationem in iure latam contra communicantes cum

excommunicatis, si communique cum excommunicato a se ipso, nu. 40. Ut quis potestatem ordinariam, vel delegatam ferendi censuras recipiat, debet esse fidelis, baptizatus, ordine Clericali insignitus, & viator. Ut autem tali potestate valide utatur, debet esse mentis compos, habere intentionem ligandi, & iurisdicçãoem non ligatam a Superiore, & cum libertate operari. nu. 45. Femina juxta probabiliorẽ sententiam est incapax jure divino ferendi censuras: ac proinde nec summus Pontifex potest ei talem potestatem conferre. num. 48. Abbatissa nullam iurisdicçãoem spirituales habet respectu monialium: unde imponere non potest præcepta in virtute Spiritus Sancti, aut in virtute Sanctæ obedientiæ; sed tantum præcepta politica, aut domesticæ, quæ solum juxta qualitatem materiæ, & rei gravitatem obligant; nunquam vero sub mortali ex vi præcepti. nu. 49.

4. Sola prima tonsura insignitus est incapax potestatis ferendi censuras, Parus laicus ex commissione solius summi Pontificis potest ferre censuras. Tract. 10. cap. 1. nu. 52, 53. Valida est censura lata ab eo, de cujus impedimento non constat. Quare si Episcopus occulte excommunicatus, aut suspensus ferat censuras, graviter peccat, sed valide sunt. nu. 58. Verius est validam esse censuram ex metu gravi latam: nullum enim datur jus irritans tales censuras. num. 60. Ad censuram ferendam non sufficit quod adit voluntas, & intentio eam ferendi, sed necesse est quod talis voluntas verbis, scripto, aut signo aliquo ostendatur, & debet determinate exprimi censura, quæ fertur. nu. 61. 62. Quando imponitur excommunicatio, nisi aliud exprimat, semper intelligitur de majori. Verius est validam esse censuram sub disjunctiva datam, v. gr. si intra mensem non resisteris, excommunico, vel suspendo te; & tunc reus quom maluerit, incurret. nu. 63. Potest censura sub conditione ferri. Si sub conditione feratur, & ante

& ante conditionis eventum appellatio interponatur, secuta conditione non incurritur; bene vero incurritur si pendente conditione mutetur domicilium, & maxime si mutatio fiat ad effugendum forum; quia iudicium ubi caputum est, ibi finire debet. num. 67. 68.

5. Ex juris Canonici præscripto debet censura in scriptis ferri, & debet exprimi causa, ob quam fertur, & exemplar reo tradi intra mensem, si id exposcat, factis super tali requisitione instrumeto, vel testimonialibus literis, sigillo authentico munitis sub pena suspensionis ab ingressu Ecclesiar, & divinis officiis. Hæc solemnitas non est substantialis, nec requisa ad valorem censuræ: at peccare mortaliter Iudex sine tali solemnitate censuram ferendo per modum sententiæ, cognita causa, & citatione præmissa. Talis solemnitas non præcipitur quando censura fertur vel a jure, vel ab homine per modum præcepti, vel per modum legis, aut statuti generalis. Tract. 10. cap. 1. nu. 71. 72. 73. 74. Debet in sententiâ exprimi delictum, ob quod fertur censura, & sententia per ipsum iudicem Episcopo inferiorem, reo legenda est, vel saltem per notarium, vel per alium ministrum, nu. 75. 76. Ex iusta, & urgente causa potest dicta solemnitas licite prætermitti. nu. 77. Prælati Religionum dictam solemnitatem servare tenentur, nisi ex privilegio, consuetudine, vel proprio statuto a Pontificæ confirmatis aliud habeatur, nu. 78. Pœnæ assignatæ incurruntur a Iudice non servante debitam solemnitatem, etiam si censura invalida fuerit. nu. 79. Excommunicatio semper fertur per modum censuræ, ac proinde per modum pœnæ medicinalis, & propter contumaciam; nunquam vero per modum pœnæ præciæ talis, & ad punitionem; Suspendio vero, & interdictum personale utroque modo feruntur, nu. 80.

6. Nulla requiritur monitio præcedens, quando censura fertur per modum legis, aut statuti generalis, vel etiam

præcepti particularis ad præcavendum delictum futurum. Ad censuram vero, quæ fertur per modum sententiæ ob delictum præteritum ob contumaciam, & inobedientiam, ut valide feratur præmittenda est monitio, quæ tam de jure positivo, quam naturali, & divino requiritur; sive detur notorietas delicti, sive etiam notorietas contumaciæ. Tract. 10. cap. 1. nu. 81. 82. 87. 89. Si detur lex vel præceptum sub pena ferenda censuræ, ut delinquens a Iudice censura feratur, debet adhuc secandum probabiliorum sententiam monitio præmitti, nu. 90. Ut censura legitime feratur, procedere debet non una tantum, sed tria monitio, vel una pro tribus, seu quæ virtualiter tribus æquivalcat. nu. 92. Trium monitio separatum fit, quando pro qualibet assignatur sufficiens intervallum, quod ad minus debet esse duorum dierum. Una pro tribus fit, dicendo v.g. *Admonete te, ut intra decem dies restituas sub pena excommunicationis; & valeat pro tria monitionibus, seu: Et scias hunc esse terminum peccatorum, & ultimum, seu, Mandamus ut intra sex dies restituas; sin minus sis ipso facto excommunicatus.* nu. 94. 95.

7. Facienda est monitio ab ipso Iudice, vel ejus nomine; & si in commodum alicujus particularis ferenda sit censura, monitio ad instantiam illius faciendâ est. Si censura ferenda sit contra plures generaliter; sufficit quod monitio fiat in Ecclesia coram Populo. Si vero contra particularem personam ferri debeat, debet monitio in propria persona fieri. In sequentibus tamen tribus casibus monitio potest fieri ad domum, vel si non habeat, in Ecclesia, aut loco publico. 1. Quando reus absconditur, aut vi, vel fraude monitionem in propria persona impedire contendit; debet tamen de dolo constare per testes; & ad manifesta indicia. 2. Quando semel monitus est in propria persona, tunc enim reliquæ monitiones ad domum, vel in Ecclesia fieri possunt. 3. Quando probari potest primam monitionem factam ad domum, ad Rei monitionem

tionem pervenisse; nam tunc & reliquæ ad domum fieri possunt. Tract. 10. cap. 1. nu. 95. 96. Hæc tria monitio, vel una pro tribus non est necessaria ad valorem censuræ, nisi quando Iudex excommunicat excommunicatione majori, aut suspendit, vel interdicat communicantem cum excommunicato; & quando Iudex delegatus cum tali conditione facultatem habet. nu. 97. 98.

8. Censura quando fertur per modum sententiæ, die non ferriata valida quidem est, sed illicita. Censuræ denunciatio fieri solet ferriato die, dummodo causæ cognitio præcedat, die non ferriato. Tract. 10. cap. 1. nu. 100. Qui jam censuram incurrit, denunciari debet, & publicari, ut citius resipiscat, præmissa tamen citatione rei ad allegandum pro se. Si autem qui citatus est, delictum fateatur, & satisfactionem offerat, non est denunciandus, sed absolvendus. nu. 101. Summus Pontifex potest quoslibet fideles ubicunque censuræ ferre. Sic Prælati Religionum suos subditos ubicunque existant. nu. 102. 103. Episcopi alique Prælati sæculares extra proprium territorium existentes suos subditos per modum sententiæ censura ferre non possunt, censuras tamen in ipsos ferre possunt, si non opus sit causæ cognitione; vel quando jam præcessit causæ cognitio in proprio territorio; vel quando Episcopus illius Diocesis consensum præbet; vel tandem quando Episcopus a propria Diocesi injuste expulsi est. nu. 104. Id extenditur etiam ad subditum extra delinquentem, quando delictum intra propriam Diocesium consummatum est; scilicet si delictum in propria Diocesi inchoatum sit, & in aliena consummatum. nu. 107. 110.

9. Excommunicatio lata ab Episcopo contra committentes homicidium incurritur insiſto lethali vulnere intra Diocesium, licet homo extra moriatur, quia tota actio occisiva intra Diocesium consummata est, licet effectus extra sequatur. Tract. 10. cap. 1. num. 111.

Parti II.

112. Non potest Episcopus delinquentem intra Diocesium, sed in loco exempto, ut sunt Monasteria Regularium, & loca alterius jurisdictionis, censuris ligare. nu. 113. 114. Potest Episcopus alienum subditum in propria Diocesi delinquentem censuris irretire; quia talis fit subditus ratione delicti. num. 115. Censuræ latæ per modum statuti, aut legis ad delicta præcavenda, ligant etiam alienigenas in tali loco existentes, si ibi commorantur sint majori parte anni, secus si solum transeunt. Censuris autem latæ per modum sententiæ, aut præcepti particularis pro tali casu, minime aſſiſuntur non subditi; nec ii qui dum censura lata fuit, subditi non erant. nu. 116. 117. 118.

10. Cum censura instituta sit ad curandam contumaciam, & inobedientiam contra Ecclesiæ præcepta, ferri non potest nec valide, nec licite, nisi detur culpa, seu peccatum specialiter ab Ecclesia prohibitum sub pena illius censuræ, quæ ferenda est. Tract. 10. cap. 1. nu. 119. 120. Ob alienam culpam nemo potest excommunicari, aut personaliter suspendi, vel interdicti. nu. 121. Ob peccatum veniale nec imponi, nec incurri possunt censuræ majores; immo nec summus Pontifex potest pro culpa levi censuram gravem imponere. Dicuntur autem censuræ minores: excommunicatio minor, suspensio ad breve tempus, & interdictum particularis personæ ad breve tempus: excommunicatio autem major, suspensio ad multum tempus, interdictum communitatis, vel civitatis, & ad omnem usum sunt censuræ majores. Censura minor ab homine lata specialiter, & reservata, cum censeatur grave damnus, non incurritur nisi ob peccatum mortale. nu. 124. 125. 126. 128.

11. Præceptum de re alias levi, vel indifferente, sed quæ multum ad finem legislatoris conducit, impositum sub gravi censura latæ sententiæ semper obligat, sub mortali; ac proinde semper in casu transgressionis censura incurritur. Si autem censura sub qua præceptum imponitur

Tit

est,

est, sit sententia ferenda, & ad eam ferendam monitio requiritur, non obligabit sub gravi nisi post monitionem, ratione contumaciae, & reus contumax censuram incurret. Tract. 10. cap. 1. n. 131. 132. 135. Pro actu pure interno non potest valide ferri censura: ex quo sequitur non incurri excommunicationem ob haeresim pure mentalem, nisi exteriori verbo, vel signo exprimitur. Immo nec pro actione mere externa haeresis, vel infidelitatis sine ullo interiori assensu ulla incurritur coram Deo censura, quia talis non est haereticus, licet in foro exteriori haberetur ut talis, & ut excommunicatus. nu. 136. 137. Apponens actum externum, qui sub censura praecipitur, absque ullo actu interiori non incurrit censuram, nisi actus interior sit de substantia exterioris. nu. 138.

12. Si actus exterior procedens ab interiori non sit plene & perfecte significativus illius, non sufficit ad incurrendam censuram pro tali actu positam: ut si quis mente assentientis haeresi, percuteret mensam manu, dicens: *ita est*; minime excommunicationem in haereticos latam incurret; ad hoc enim necessarium est illam actionem significare assensum haereticum, ita quod adstantes intelligant eum in haeresim incidisse. Similiter si quis haereticus iudicans commelionem carnis in quadragesima, aut fornicationem simplicem non esse peccatum, carnes ederet, aut fornicaretur, nisi aliunde manifestaret suam haeresim, vel ostenderet eos actus ex tali errore procedere, non incurret excommunicationem contra haereticos latam. Item si quis ex affectu aliquem occidendi, eum percuteret, sed non lethaliter, minime incurret excommunicationem latam contra homicidium committentes, etiam si casu mors sequatur, vel ex negligentia medici. Tract. 10. cap. 1. num. 142. 143. Denique ut censura incuratur, debet peccatum ob quod lata fuit, esse in genere suo completum, & consummatum

secundum proprietatem verborum legis censuram imponentis; nisi aliud in ea exprimitur. n. 144.

13. Quando a jure vel ab homine imponitur censura contra aliquod facientes non comprehenduntur mandantes, aut alio modo concurrentes nisi explicito, vel implicite in edicto nominentur. Tract. 10. cap. 1. nu. 145. Quando mandantes, &c. comprehenduntur, si eorum mandatum consilium, &c. nullo modo influat in effectum, nec mandantem acuat voluntatem, censuram non incurrit. Si parato occidere consulat ut contentus sit percussione: si infecto consulat ut hosti occurat, & se defendat, etiam si hostis sequatur mors, censuram non incurrit, nec irregularitatem; quia qui bonum consilium dat, & opus licitum suadet non est censura dignus. num. 147. Mandans seu consulens, si vere, & ex animo revocavit mandatum, sive consilium, & revocationem mandatario notificavit, scilicet quod potuit ut executionem impediret, non incurret excommunicationem, neque irregularitatem, etiam si mandatarius exequatur: immo etiam si revocatio ad mandatarium non pervenit pervenire antequam exequeretur mandatum, adhuc verius est, censuram non incurere. n. 150. 151. 153. Mandans, rogans, aliquid promittens, vel munitans, revocato mandato, & notificata mandatario revocatione, non tenetur nisi ex charitate laedendum monere, si adhuc timeatur mandatarium executurum: Consulens vero, & rationibus suadens, etiam ex justitia monere tenetur, si mandatarium ab executione avenerit nequeat. n. 158.

14. Ut quis censura ligetur debet esse subditus, baptizatus, rationis compos, & determinata persona. Tract. 10. cap. 1. nu. 159. Mortui excommunicari non possunt. Excommunicati autem, ante absolutionem decedentes remanent excommunicati. nu. 163. 164. Pueri, & perpetuo amentes non possunt ligari censuris. Impuberes de facto non ligantur censuris, sive a jure, sive ab homine

lati nisi exprimentur. Communitas, Collegium, aut Civitas excommunicari nequit: Immo si excommunicatio feratur in aliquem ex communitate, qui talem rem fecit, non determinandum, nulla erit censura. Excipi censuras latae pro modum praeccepti, vel statuti collegio, aut communitati impositi; has enim omnes transgressores incurrit. n. 168. 169. Si in communitatem feratur censura absque ullo examine, nōdum invalida, sed & illicita erit. Etiam si praecesserit diligens inquisitio, si indiscriminatio, & absque restrictione ad delinquentes, feratur, adhuc invalida est, a quocumque sit superiore. Si facta inquisitione singulari communitatis, personae reae inveniantur, licite, & valide a summo Pontifice excommunicari potest talis communitas; ab aliis vero valide, sed non licite. nu. 171.

15. Quando censurae sunt diversae rationis, possunt plures incurri; immo etiam si sint ejusdem rationis, & etiam pro eodem delicto, dummodo a diversis iudicibus, quorum quilibet censuram ferat tanquam suam, & intendat facere novum jus, & novam imponere penam. Tract. 10. c. 1. n. 176. 177. Quando in eodem actu diversae malitiae mutantur species inveniantur, & earum quilibet sub censura prohibetur; per illum actum omnes incurritur. Ut si furtum esset sub excommunicatione prohibito, & similiter sacrilegium; furtum in Ecclesia committens duplicem excommunicationem incurreret. Secus si malitiae solum aggravent intra eandem speciem. nu. 178. Per actus non multiplicatos moraliter, multiplex censura non incurritur. n. 179. Ex parte Rei illa necessitas, eaque incommoda quae excusant ab observantia praeccepti, excusant etiam ab annexa censura. Sic etiam ea omnia, quae excusant a culpa gravi, ut esset in furto materia levis, iusta compensatio, legitima praescriptio, excusant etiam a censura. Ex parte iudicis non incurritur censura, si lata sit in non subditum: si interposita fuit tempestive legitima appellatio: si pars

ad cuius petitionem lata est, debitum remisit, vel terminum prorogavit: si Iudex jurisdictione, vel eius libero usu caruit: si non servavit formam substantialem, vel necessarias monitiones omisit: si non secundum allegata, & probata processit. n. 186. 187.

16. Ignorantia invincibilis sive facti, sive juris tum particularis tum communis, etiam Pontifici; sive sit antecedens, quae omnino involuntarium reddit actum, sive etiam concomitans, excusat a censura; etiam si talis ignorantia esset venialiter culpabilis. Idem dicendum de actuali inconsideratione, & inadvertentia, quae sit omnino invincibilis. In foro externo non praesumitur ignorantia juris communis nisi probetur. Sciens aliquid esse jure divino, vel naturali prohibitum, sed invincibiliter ignorans esse jure Ecclesiastico veritum sub censura, peccabit quidem mortaliter contra legem divinam vel naturalem, non tamen contra legem Ecclesiasticam, nec incurret censuram. Sciens talem actum esse, etiam jure Ecclesiastico prohibitum, sed invincibiliter ignorans annexam censuram, illam non incurrit. Minime irregularitatem incurrit ex delicto proveniente, qui actum exercens, cui esset annexa, omnino propter ignorantiam excusatur a culpa. Eum vero qui notitiam habet legis Ecclesiasticae talem actum prohibentis, probabiliter est irregularitatem annexam incurere, si illum exerceat, licet talem penam ignoret; quia irregularitas non est censura, nec poena medicinalis. Practice loquendo verius est omnem ignorantiam mortaliter culpabilem non distingui a crassa, vel supina. Quando in lege habetur: *Qui scienter hoc fecerit: Qui factus praesumpserit: Qui temerarie id fecerit*: tunc ignorantia etiam crassa, aut supina, & in probabiliore sententia, etiam affectata excusat a censura. Tract. 10. cap. 1. num. 191. &c.

17. Metus gravis excusat ab incurrenda censura, nec non & a culpa, si actus solum lege Ecclesiastica sub cen-

fura precipiatur, vel prohibeatur. Verum si metus incutiatur in contemptum Ecclesiastica legis, vel agatur de re gravissima, nec a culpa, nec a censura excusabit. Si adus ille etiam a lege Divina, vel naturali precipiatur, vel prohibeatur; excusabit quidem metus gravis a censura, vel irregularitate; sed non a culpa mortali. Tract. 10. cap. 1. num. 203. 204. Consolissimum est, ut qui dubitat se esse censuram irretitum, se saltem sub conditione absolvi procuret; & interim quantum sine scandalo, aut infamia propria potest in foro exteriori ut innodatus se gerat. Quinimo si alii persuasi sint eum esse censuram irretitum, proculdubio ut talis tenetur se gerere. nu. 207. Cessante periculo scandali, si dubium sit juris, nec in foro externo, nec interno tenetur se gerere ut censuram innodatus: jura enim in benigniorem partem sunt interpretanda; secus si certus sit censuram latam, & dubitet an fuerit justa, nu. 208.

18. Si dubium sit facti: ut si quis certus latam esse censuram contra percutientes graviter Clericum, dubitet an percussio a se facta sit gravis, non tenetur se gerere ut excommunicatus. Idem dicendum si dubium sit an censura fuerit lata, vel ferenda sententia. Similiter. Si censura lata est sub conditione, & dubium sit an fuerit nec ne adimpleta conditio. Si dubitetur an Superior cum intentione ligandi, vel tantum ad terrorem censuram tulit: vel an qui eam jam incurrit, sit absolutus, vel non: an tempore debito appellatio interposita sit; item si dubitetur de legitima Judicis potestate, quando jam est in pacifica possessione, possessio fiat pro Judice, seu pro Superiore: In dubio autem de Judicis legitima potestate, si non sit in pacifica possessione, possessio fiat pro libertate. Tract. 10. cap. 1. num. 209. 210. Qui vere innocens est non incurrit censuram, licet secundum allegata, & probata appareat reus: coram illis tamen qui certi sunt de censura, & ignari de innocentia tenetur

sub gravi, ratione scandali se gerere ut censura irretitum: si iste in publico ministret, celebret, &c. peccat cavendum graviter peccato scandali sed in foro conscientiae non incurrit poenas latas contra violantes censuras. num. 12.

CAPUT II.

De absolute a censuris.

19. **Q**uilibet censura ligatus tenetur sub mortali absolutionem quam primum potest sollicitare. Tract. 10. cap. 2. nu. 1. Absolutio, de qua loquimur, alia est absoluta, alia conditionata, quae dependet a conditione praesenti, vel praeterita, vel futura. Sola tamen illa, quae dependet a conditione de futuro est proprie conditionata, suspendens effectum. Insuper alia est ad cautelam, quando scilicet nescitur, vel dubitatur, an censuram incurrit; & haec praestari potest a quocunque Confessorio pro quacunque censura in foro conscientiae, data hinc de satisfaciendo parti, si consistat ad hoc teneri; vel comparandi coram Superiore, si sit reservata. Alia ad reincidentiam, ut est illa quae datur pro tempore determinato, ut illo elapso reincidat in eandem censuram; quod bifariam fieri potest. 1. Si absolute detur absolutio quoad omnes effectus censurae, sed cum onere vel satisfaciendi, vel comparandi, vel aliquid aliud faciendi; quod si non fecerit, in pristinam censuram reincidat; quae ei relevatur, cui prior reservata erat. Secundo modo quando, ad determinatum effectum datur absolutio; manente censura quoad omnes alios; & hoc modo solus Papa absolvere potest, sicuti facit quando aliquod beneficium, vel privilegium concedit. n. 2. 3.

20. Verius est absolutum ad reincidentiam, sine nova culpa non reincidere in eandem censuram. Quare absolutus ab excommunicatione, ita quod si in-

tra mensem non satisfaciatur, reincidat: si absque sua culpa differat ultra mensem, non reincidit. Tract. 10. cap. 2. nu. 4. 6. Absque aliqua ex enumeratis absolutio- nibus requirit auferri censura, sive per conditionem, seu conversionem ad Deum; sive per Sacramentum, quod censuram oblitus recepit; sive morte ferentis; sive quia censuratus fiat non subditus; sive quia superior ad aliam dignitatem assumatur; neque morte censurati; neque satisfacta parte, vel emendatione secuta. nu. 7. 8. 9. Absolutio a censuris valide dari potest, sub conditione de futuro v.g. *Absolve te, si intra mensem satisfeceris.* Et haec habet effectum conditione adimpleta. Regulariter tamen talis absolutio impendi non debet. nu. 11. 12. Ad absolvendum a censuris non sufficit voluntas superioris, nisi verbis, vel signis exprimat. Non requiritur expressio censurae, vel causae, ob quam lata fuit, nisi cum quis pluribus est irretitus, & non ab omnibus absolvitur, ut sciat a qua solutus est. nu. 14. 15. Potest absens absolvi a censuris per procuratorem, nuncium, vel epistolam; ut tamen licite fiat, urgens causa requiritur. num. 16.

21. Pro absolute a censuris quaedam solemnitates assignantur, nulla tamen est de valore absolutionis. Prima. Est petitio absolutionis. Secunda. Praestatio juramenti de non amplius committendo tale delictum. Tertia. Satisfactio partis, si damnum tertio illatum fuit. Quarta. Quod absolvens recitet unum ex Psalmis poenitentibus dum flagellat censuratum in humeris, sive sive virga, nisi sit mulier: & quaedam aliae, ut in Rituali Romano. Tract. 10. cap. 2. Juramentum non petitur ab iis qui in censuram ante pubertatem inciderunt, etiam si post pubertatem petant absolvi: nec praestandum est nisi ab iis, qui ob delictum enorme, v.g. gravem Clerici percussorem, scandalosam Ecclesiae violationem, &c. censura irretiti sunt; vel a publicis usurariis, incendiariis, &c. Satisfactio non requiritur, quando pars laesa satisfactio- nem remittit, vel oblatam recipere no-

luit, aut si censuratus sit impotens ad praestandum. Debet autem qui satisfacere parti non potest, cautionem praestare, vel fidejussionem aut saltem juramentum. Quarta solemnitas solum necessaria est quando ad satisfaciendum Ecclesiae solemniter absolutio impenditur; & tunc est de precepto. Tract. 10. cap. 2. nu. 17. &c.

22. Absolutio imperitita, non praemissa partis satisfactio reali, quando possibile est, vel cautione, &c. valida quidem est, sed absolvens mortaliter peccat, & tenetur ad damna secuta, nisi de consensu partis absolverit. Quando in Jubilaeo, vel alio privilegio conceditur facultas absolventi a censuris satisfacta parte, si oblivione, ignorantia, aut malitia absolventis, quis non satisfacta parte absolvat probabiliter esse validam esse absolutionem; nisi in Bulla expresse habeatur aliter datum fore invalidam. Tract. 10. cap. 2. num. 23. 24. Absolvi non potest, nisi ab eo qui est supra jus; ille qui non vult recedere a peccato, vel contumacia ob quam est imposita censura, si peccatum sit ex illis, quae habent tractum successivum, ut haereticus, iniqua detentio rei alienae, &c. si vero non habeat tractum successivum, sed ipso facto completam sit, ut fornicatio, &c. ab aliis quoque absolvi poterit, etiam repugnans; vel poenitentium agere recusans: & idem dicendum de emendato absolutionem petere nolente; quia censura non est culpa sed poena, quae etiam a nolente auferri potest. n. 28. 29. Si censura a jure, vel ab homine lata sit per modum pteceptionis generalis, potest etiam licite ex rationabili causa, etiam invitatus absolvi, & non recedens a contumacia; si autem lata sit ab homine per modum specialis sententiae, regulariter absolvendus non est, sed potius aggravandae censurae, ut respiciat. Attamen etiam in hoc casu ex rationabili causa, si non cedat in prajudicium partis, nec timeatur scandalum, aut censurarum contemptus, repugnans absolvi poterit. nu. 30.

23. Potest quis absolvi ab una censura,

ra, & non ab aliis ejusdem, vel diver-
se rationis. Si abfolvens habet facultate
tem abfolvendi ab omnibus, potest unica
abfolvitione omnes tollere. Tract. 10.
cap. 2. num. 31. Per illa verba: *Ego
te abfolvo ab omnibus censuris in quan-
tum poffum, & in indiges*, que præ-
mittuntur abfolvitioni sacramentali, pro-
lata ab habente facultatem, remaset
ponitens abfolvitus etiam ab oblitis, &
fufficiet postea fubjicere clavibus peccata,
ob quæ incidat in eas censuras, &
abfolvi a quolibet alio; excipit tamen
censuras, ad quarum abfolvitionem præ-
mittenda est satisfactio partis. num. 32.
33. 34. Si quis deciperet superiorem, di-
cendo se satisfecisse parti, cum minime
satisfecisset, se ab hæresi recessisse, cum
non recessisset hæc, vel alia simili de-
ceptione circa causam motivam abfolviti-
onis, seu principalem, & ex jure neces-
sario requiritam, minime remanet abfol-
vitus; bene vero si deceptio fuit tantum
in aliquo accidentali, & minus princi-
pali. Si autem constaret, (quod præ-
sumendum non est,) Judicem concilium
falsitatis adhuc velle abfolvere, procul-
dubio valebit, num. 35.

24. Omnes conditiones, quæ requi-
runtur ad ferendas valide censuras, re-
quiruntur etiam, proportionè servata, ad
abfolvendum ab eis. Licet valida sit
censura per metum gravem lata, quam-
vis illicita; irrita tamen est ex jure ab-
folvatio per metum gravem impertita.
Potest Episcopus existens in alieno terri-
torio abfolvere suum fubditum a cen-
sura, quam ipse in eum tulit per mo-
dum sententiæ specialis, non solum pro
foro interno, sed etiam in foro exte-
riore, si id fiat absque strepitu judiciali. Si
autem ejus fubditus in alieno territorio
existens fuit ab illius territorii Episcopo
specialiter excommunicatus, rediens ad
proprium territorium, nequit a suo Epi-
scopo abfolvi, nisi de licentia illius, in
cujus territorio deliquit; bene vero si
non fuit specialiter excommunicatus,
sed per sententiã generalem, seu per
modum legis generalis. Tract. 10. cap.
2. nu. 36. 37. Qui a reservatis potest ab-

folvere, potest abfolvere etiam a cen-
suris annexis. n. 38.

25. Per facultatem concessam in Ju-
bilæo, vel Cruciatu abfolvendi a cen-
suris Summo Pontifici reservatis, etiam ab-
folvi possunt excommunicati nominatim
denuntiati, sive a Jure, sive ab homine
excommunicatio lata sit. Hinc tamen in-
ferre non licet, posse privilegium ha-
bentes abfolvendi a censuris Summo
Pontifici reservatis, etiam abfolvere a
casibus, & censuris Episcopis per eorum
speciale decretum in generali, vel in
particulari reservatis, nisi talis facultas
specialiter concedatur. Tract. 10. cap.
2. num. 39. 40. Quotiescumque in pri-
vilegio conceditur facultas abfolvendi a
censuris, intelligitur de reservatis Sum-
mo Pontifici, aliis nihil concederetur;
exceptis tamen contentis in Bulla cœ-
næ, nisi specialiter exprimantur. Quan-
do autem specialiter conceditur facultas
abfolvendi etiam a contentis in Bulla
cœnæ, exprimitur hæreticis, nisi de ca-
sibus expressa mentio. num. 41. A censuris
in jure latis, quæ reservatæ non sunt,
potest quilibet Confessarius abfolvere.
num. 42. A censuris in jure latis, &
reservatis potest abfolvere qui illas tulit,
vel ejus successor, aut delegatus ab eo,
vel ipsius superior. Censuræ ab Episco-
po latur non possunt ab Archiepiscopo
auferrî, nisi in casu appellacionis, vel
actualis visitacionis. n. 43.

26. In articulo mortis potest quilibet
Sacerdos, etiam excommunicatus, vel
depositus abfolvere a quibuslibet cen-
suris quomodolibet in jure reservatis. Et
insuper quando est difficilis, vel impos-
sibilis aditus ad superiorem, conceditur
eadem facultas cuilibet Confessario ab-
folvendi a censuris illi reservatis, juxta
dicenda sect. 28. Quando quis in peri-
culo mortis, vel ob impedimentum ne-
quit se præsentare Superiori, cui censura
est reservata, debet Confessarius eum ab-
folvere, accepto juramento, quod se
præsentabit cum sibi fuerit opportunum;
quod si data opportunitate id omittat,
in eandem reincidit censuram. Quando
autem abfolvitur a reservatis non habentibus

ibus annexam censuram; ex nullo jure
teneret se præsentare. Tract. 10. cap.
2. num. 45. 46. Soli Sacerdotes in arti-
culo mortis abfolvere possunt a cen-
suris, secundum probabiliorẽ sententiã.
num. 48. Qui facultatem habet abfol-
vendi a censuris, potest etiam ab inter-
dicto, & suspensione abfolvere. n. 49.
A censuris latis ab homine per modum
particularis sententiæ contra determina-
tam personam ille solus abfolvere po-
test, qui eas tulit, vel successor, vel e-
jus superior, vel delegatus. A censuris
ab homine latis per modum sententiæ
generalis, vel statuti quilibet Confessa-
rius abfolvere potest, nisi sint reserva-
tæ. Quando Judex vel notarius, jam
satisfacta parte, scriptis testatur in foro
exteriori, censuratum parti satisfecisse,
vel esse emendatum, finitamque esse li-
tem, censetur ipsum abfolvere, vel cui-
libet Sacerdoti abfolvendum remittere.
n. 50. 51.

27. Duo sunt genera reservatarum cen-
surarum, quarum abfolvitiõ pro foro in-
terno a jure Episcopis committitur, quæ
facultas cum sit annexa dignitati, eis
competit jure ordinario. Sunt autem.
Primo. Censuræ contractæ, ex delicto
occulto. Secundo. Ex delicto publico
provenientes, in casu necessitatis cum
non est facilis recursus ad Pontificem.
Facultas autem pro foro interno conce-
ditur intelligitur non solum intra confes-
sionem sacramentalem, sed etiam extra
illam, dummodo abfolvitiõ sit occulta,
& non valeat pro foro externo. No-
mine Episcopi, quoad hanc facultatem
veniunt etiam Abbates, & alii Prælati
jurisdictionem quasi Episcopalem habentes,
& Capitulum Sede vacante. Libe-
rum est Regularibus, Prælati quidem
per se, fubditis vero de licentia Præla-
torum, se fubjicere Episcopis, ut a tali-
bus censuris abfolvantur. Quod si Præ-
latus fubditio injuste licentiam denegeret,
potest fubditus nihilominus Episcopo se
fubjicere, quoad hanc abfolvitionem; se-
cus vero si jure eam denegeret. Tract.
10. cap. 1. num. 51. 54.

28. Per delictum occultum illud in-

telligitur, quid non est publicum, no-
torium, aut famosum, licet testibus pro-
bari possit; dummodo de facto non sit
deductum ad forum contentiosum, si vel
uno teste in judicio probatum fuerit. Si
vero Reus se in foro contentioso purga-
vit, etiam falsis testibus, vel alio in-
iquo modo, & ibi abfolvitus fuit, occultum
adhuc censetur, & ab Episcopo ab-
folvi potest. Tract. 10. cap. 2. num. 59.
60. Insuper delictum censetur esse occultum,
ita ut ab Episcopo possit abfolvi,
quando reus jam in foro exteriori puni-
tus est, & judicium est finitum; &
quando reus de loco, ubi delictum suum
publicum est, se transitit ad alium,
ubi est occultum; tunc enim ab hujus
loci Episcopo potest abfolvi, dummodo
hic locus ita distet, quod non timeatur
in eo publicum fieri. num. 62. Possunt
Episcopi suos fubditos abfolvere ab om-
nibus casibus, & censuris Sedi Apo-
stolicæ reservatis, etiam in Bulla cœnæ
contentis, & etiam ab hæresi, quamvis
publica sint, si reus non possit Pontifi-
cem adire: & hæc facultas competet
etiam Capitulo Sede vacante; & si im-
pedimentum sit tale, ut neque Episco-
pus adiri possit, potest tunc reus abfol-
vi a quolibet Confessario. nu. 63.

29. Impedimenta recursum ad Ponti-
ficem legitime impediunt, communi-
ter censentur: periculum mortis, vel
gravis læsionis in via; infirmitas longa
licet non mortalis; vel debilitas; Aetas
senilis, vel impubes; etiamsi post puber-
tatem petatur abfolvitiõ delicti ante
pubertatem commissi; obligatio assisten-
tiæ ratione officii; alterius potestati sub-
jectio; obligatio alendi familiarum; servi-
tus, nisi dominus fuerit causa delicti a
servo commissi, vel illi det licentiam eundi;
fragilitas sexus, nempe feminas
cujuscunque conditionis; & aliud quod-
cumque impedimentum, quod præsen-
tum judicio impossibilem, vel difficilem
reddat accessum. Nec isti tenentur se
præsentare per Epistolam, aut procura-
torem pro abfolvitione obtinenda; nec re-
currere ad Legatum, vel alium habentem
privilegium. Consultus tamen. &

securus esset hoc facere. Tract. 10. cap. 2. nu. 64. 65.

30. Quando Episcopus impendit absolutionem a reſervatis Pontifici, ob impedimentum; & quando a quolibet Confessario in articulo mortis quis absoluitur, imponi debet præceptum, (& secundum aliquos, ab eo juramentum accipi,) quod, data opportunitate, quantoctius poterit se Pontifici præſentabit, aliter in eandem reincidet censuram. Sufficit tamen quod se per procuratorem præſentet. Ab onere comparendi eximuntur qui per Jubilæum, Bullam, vel privilegium a dictis censuris absolventur: pueri qui ante pubertatem in casum, vel censuram reſervatam inciderunt, qui si a simplici Confessario in mortis articulo absolvantur, eis imponendum est onus se præſentandi coram Episcopo, & denique mulieres, quarum impedimentum cum sit perpetuum, nunquam eis onus comparendi coram Pontifice imponendum est. Tract. 10. cap. 2. nu. 66. 67. 68. Quoad Regul. Vide tract. 14. nu. 79. 80.

CAPUT III.

De excommunicatione majori, & minori.

31. **E**xcommunicatio major est censura privans hominem fidelem omni Ecclesiastica communione. Excommunicatio minor est censura privans hominem fidelem receptionis omnium sacramentorum. Tract. 10. cap. 3. num. 1. 2. Effectus excommunicationis majoris sunt decem. Primo. Privatio suffragiorum communium Ecclesiæ. Secundo. Privatio participationis tam activæ, quam passivæ Sacramentorum. Tertio. Privatio rerum sacrarum & divinarum. Quarto. Inhabilitas ad susceptionem sacrorum Ordinum, & illorum usum. Quinto. Privatio usus jurisdictionis Ecclesiasticæ. Sexto. Inhabilitas ad exercendos actus le-

gitimos in judicio. Septimo. Incapacitas ad conferenda beneficia Ecclesiastica. Octavo. Incapacitas obtinendi beneficia Ecclesiastica, eorumque fructus. Nono. Incapacitas obtinendi reſcriptum, vel privilegium. Decimo. Privatio communicationis civilis, & forensis cum aliis fidelibus. His addi solent alii duo. Videlicet. Undecimo. Quod in excommunicatione majori per annum integrum perseverans sit de hæresi suspectus. Duodecimo. Quod sacris initiatus in excommunicatione majori, ordines exercens sit irregularis. n. 4.

32. Excommunicatio injusta sed valida omnes enumeratos effectus causat, tam in foro interiori quam exteriori, ac si justa esset; secus vero si sit invalida, tunc enim nullum ex dictis effectibus causat sive in foro interno sive externo, manifesta existente causa nullitatis. Tract. 10. cap. 3. num. 5. Censura a Judice lata in causa dubia, vel probabili pro utraque parte, valida est. In dubio facti, si postea constet de falsa præsumptione, cui judicium innixum fuit, sententia non tenet; nec ille contra quem excommunicatio lata est, tenetur se gerere ut excommunicatus. nu. 6. Violare censuras ex genere suo est peccatum mortale, nisi materie parvitas excuset; ideoque cum excommunicato communicari in spiritualibus; vel excommunicatus in eis se ingrens peccat mortaliter: in politicis vero, & civilibus erit tantum veniale regulariter loquendo; unde comedere, contabilari &c., cum excommunicato, secluso contemptu non erit peccatum mortale; bene vero orare &c., si sit evitandum. Frangens præceptum continens censuram, non committit duplex peccatum, sed unicum tantum. numer. 7. 8.

33. Solum nominatim excommunicati, & denunciati, & notorii percussores Clericorum vitandi sunt, reliqui vero omnes sunt tolerati, & cum istis sive publici, sive occulti sint, communicare licite possumus, tam in rebus sacris, tum in politicis. Tract. 10. cap. 3. nu. 9. &c.

34. **E**t. Nominatim excommunicatus ille est qui expresso nomine proprio, vel aliquibus signis ipsum sufficienter declarantibus, excommunicatur; ut si dicatur: excommunico Prætorum Salmantanam. Nec ut sit vitandus sufficit quod nominatim excommunicetur, sed debet publice denuntiari, & declarari excommunicatus, vel in concione, vel in Missa majori, vel carta loco publico exposita, vel secundum consuetudinem loci. num. 15. Antequam quis denuntietur, debet prius citari, ut se defendat, & pro se loquatur, qui est excommunicatus a jure: nisi aliis delictum sit publicum, & notorium. Nec ullus denuntiari potest nisi per suum superiorem. Si quis denunciatus, & declaratus incurrit excommunicationem, intra legitimum terminum appellaverit a tali denuntiatione, suspenditur denuntiatio, nec vitandus est. n. 16.

34. Non sufficit, quod quis denunciatur, declaratur, aut damnetur de crimine cui annexa est excommunicatio, ut vitari debeat, sed debet expresse declarari excommunicatus. Tract. 10. cap. 3. num. 17. Ut aliquis sit notorius clerici percussor, qui vitari debeat, requiritur notorietas, tum juris per rei confessionem in judicio, vel per Judicis sententiam; tum facti, ita ut factum ipsum nulla possit tergiversatione reſclari. n. 18. 19. Qui in uno loco est denunciatus excommunicatus, vel notorius clerici percussor, in alio ubi excommunicatio, sive delictum occultatum est, vitandus non est; juxta veriorum sententiam. num. 20. Quæ de excommunicato vitando, vel non vitando dicta sunt, intelligenda sunt etiam de interdicto, & suspensio quoad ea in quibus ex vi interdicti, vel suspensionis prohibetur communicare cum aliis: quia dum non sunt denunciati, potest quis communicare cum illis, ac si non essent suspensi, vel interdicti. Et idem de irregulari dicendum est, qui si non sit denunciatus non est vitandus: ideoque possunt fideles a Parocho homicida publico, sed non denunciato petere, & recipere sacramenta. n. 21.

Part II.

34. Licet fidelibus cum excommunicatis toleratis communicare, etiam præſentia necessitate in rebus politicis, & humanis, ac si excommunicati non essent. Idem dicendum de communicatione in divinis, si non excommunicatus excommunicatum ad hanc communicationem minime inducat. Immo etiam potest, siante necessitate, vel utilitate propria excommunicatum inducere ut Missam celebret, sacramenta ministrat, si alium non habeat, qui æque bene hæc sibi præſtet; etiam si probabiliter timeat ipsum illicite ministraturum. Tract. 10. cap. 3. num. 23. Verius est non peccare fidelem petentem ab excommunicato tolerato sacramenta, aliaſve actiones sacras in suam utilitatem excedendas, nec contra præceptum censuræ, nec contra aliud quodcumque; sive ille paratus esset, sive non; sive magna interesset utilitas, sive nulla; sive ad hoc ex munere suo teneretur, sive non; Ecclesia enim concedens fidelibus, quod licite cum toleratis communicant, etiam indirecèe ipsis excommunicatis concedit, quod in his communicant, si a fidelibus petantur. Ipsi autem excommunicati tolerati, etiam si secreti sint, nequeunt irregulari communicare cum aliis, sive in divinis, sive in humanis. n. 22. 25.

36. Certum est apud omnes prohibitam esse excommunicato, sive tolerato, sive vitando administrationem Sacramentorum, & Missæ celebrationem, & peccare mortaliter quodlibet ex his exercendo, exceptis casibus in quibus excusari dicemus. Tract. 10. cap. 3. num. 26. Certum est valida esse omnia Sacramenta collata ab excommunicato vitando, excepto penitentia sacramento collato extra articulum mortis; ideoque confessionem integre repetere tenetur, qui excommunicato vitando confessus est: etiam si cum ignorantia talis excommunicationis ad eum accesserit. Si vero sciebat cum esse excommunicatum vitandum, & debet repetere confessionem, & hoc etiam peccatum sacrilegii confiteri. Validum autem erit Sacramentum penitentia collatum ab excommuni-

V u u

ni-

nucato vitando in articulo mortis, si non addit alius qui absolvere possit. nu. 27. 30.

37. Certum est nullum sacramentum posse licite conferri, extra casum necessitatis, ab excommunicato sive tolerato, sive non tolerato; & si quis horum aliquod conferat sacramentum, absque urgenti necessitate, mortaliter peccat. In casu vero necessitatis potest Baptismum sine solemnitate licite conferre, non ibi existente alio qui baptizare possit; immo in tali casu mortaliter peccaret, si requisitus non baptizaret. In periculo mortis, deficiente alio idoneo Ministro, potest vitandus, (dummodo, si tunc ab excommunicatione commode absolvi nequit, per veram contritionem in gratia se constituat,) licite sacramentum penitentiae ministrare; insuper & sacram Eucharistiam pro Viatico, etiam celebrando, si particula praefecratae non adint; nec non & extremam unctionem, si infirmus in mortis articulo constitutus, nec confiteri, nec Eucharistiam sumere possit, ut fiat de atrio contritus. Immo in extrema necessitate constitutus dicta Sacramenta, si alius non adit, ab excommunicato vitando licite petere, & recipere potest, etiam probabiliter timeat, eum indigne ministraturum; quia rem per se licitam petit, quae valide & licite potest ab eo conferri, si convertatur ad Deum. Tract. 10. cap. 3. nu. 32. 33. 34.

38. Caetera sacramenta praeter supra dicta, nequit excommunicatus vitandus, etiam in mortis periculo licite ministrare. Potest excommunicatus vitandus licite sacramenta ministrare, quae alias valide poterat, si absque sui gravi incommodo ab hoc abstinere nequeat: ut si metu mortis, infamiae &c. ad hoc cogatur, dummodo prius in gratia se constituat, si tunc commode ab excommunicatione absolvi non possit. Potest etiam excommunicatus vitandus matrimonio assistere si gravis, & urgens daretur necessitas illud in articulo mortis contrahendi, vel ad consulendum seminae honori, vel ad legitimandos filios;

vel ad animae periculum praevadendum, si sit ejus concubina; & non adit alius, nisi ipse Parochus excommunicatus. Tract. 10. cap. 3. nu. 35. 36.

39. Excommunicatus toleratus potest licite, & valide sacramenta conferre, & ipsum quoque sacramentum penitentiae; si petatur, & non ultro te ingerat; & si sit in gratia, & debite ea ministrat. Tract. 10. cap. 3. nu. 37. 38. Potest excommunicatus toleratus, etiam si non sit Parochus, perente populo celebrare, dummodo sit in gratia; secus vero excommunicatus vitandus. nu. 39. Quando excommunicatus vitandus, vel non vitandus illicita sacramenta ministrat, (idest in casibus in quibus ei non licet,) solemniter baptizat, vel nuptias solemniter benedicit, irregularitatem incurrit; secus si privatim baptizat, vel simpliciter matrimonio assistat, quod absque Ordinis exercitio facere potest. nu. 40. Excommunicatus vitandus penitentiae sacramentum ministrans, etiam invalide, irregularitatis poenam incurrit, juxta veriorum sententiam. nu. 41. Qui absque gravi necessitate ab excommunicato vitando recipit sacramenta mortaliter peccat, & innoceam excommunicationem incurrit. Qui vero Ordinem recipit ab Episcopo excommunicato, incurrit etiam suspensionem ab Ordinis susceptio exercitio. n. 42.

40. Omnibus excommunicatis, etiam toleratis prohibuitur est quaecunque sacramenta recipere: nullam tamen poenam incurrit recipiendo, nisi in Ordinum susceptione. Excusatur tamen a culpa quilibet excommunicatus, si metu mortis, aut gravis damni coactus, aut necessitate vitandi infamiam, vel scandalum; aut cum ignorantia facti, vel juris sacramenta recipiat, dummodo absit censurae contemptus. Tract. 10. cap. 3. nu. 43. Excommunicatus omnia quidem sacramenta (excepta penitentia) valide recipit quoad substantiam, non autem quoad fructum. Excommunicatus, sive toleratus, sive vitandus valide, & etiam fructuose recipit sacramentum penitentiae, qui volens prius

prius absolvi a censura quam a peccatis, peccatorum confessionem praemittit; immo & decentius hoc fit. Similiter certum est, quod si quis sciens se esse excommunicatum, & sibi graviter prohiberi receptionem sacramenti; penitentiae sacramentum recipere praumat, mortaliter peccat, & confessio illa repetenda est, quia nulla ex defectu dispositionis. n. 44. 45.

41. Si excommunicatus cum ignorantia juris, aut facti ad confessionem accesserit, quia scilicet invincibiliter ignorat, quae esse excommunicatum, aut esse excommunicatis prohibitum recipere sacramentum hoc, si alias ex parte ipsius non deficit necessaria dispositio: sive sit toleratus sive vitandus, ne dum valide, sed etiam fructuose recipit sacramentum penitentiae. Idem dicendum de eo qui accedens ad confessionem prius petente abolitionem a censura, & postea a peccatis; & Confessarius, vel ex oblivione, vel ex malitia eum absolveret a peccatis, & non a censura. Tract. 10. cap. 3. n. 45. 47. Qui extra casum necessitatis excommunicatis vitandis sacramenta conferat, mortaliter peccat, & excommunicationem minorem incurrit. Et si sacramenta ministrat excommunicato a Papa per sententiam particularem, incurrit excommunicationem majorem; & talis excommunicatio, si ministrans est clericus, & scienter, ac libere, & extra casum necessitatis ministrat, est Papa reservata. nu. 49. 50. Minister conferens sacramenta excommunicato tolerato, non peccat contra ullam praecipuum Ecclesiasticum, nec ullam poenam incurrit; peccat tamen contra jus divinum, quia indigno ministrat. Si ille toleratus petat cum ignorantia juris, vel facti, potest ministrat pro tunc eum in sua bona fide relinquere, & illi sacramenta ministrare. n. 51.

42. Omnibus suffragiis, orationibus, sacrificiis, indulgentiis, & bonis communibus, quae nomine Ecclesiae offeruntur, vel in communi applicantur, privatus manet quilibet excommunicatus sive vitandus, sive toleratus; ita ut

fit peccatum mortale pro eo illa offerre, vel applicare; etiam si coram Deo sit in gratia, & dimiserit contumaciam, donec absolvatur; nec ei ante abolitionem talia bona quidquam professe possunt. Tract. 10. cap. 3. nu. 53. 54. 56. Sacrificium Missae nomine Christi potest quidem valide, sed non licite pro excommunicato saltem vitando offerri; & mortaliter peccaret offerens; nisi ignorantia, vel alia ratione excusaretur a culpa. num. 57. Orationes, suffragia, & alia bona opera privata possunt pro excommunicato, etiam vitando offerri: immo etiam in memento Missae pro eo celebrans orare ut privata persona, illic applicare, quod sibi specialiter correspondet. num. 58. Pro excommunicatis toleratis Sacrificia communia, Ecclesiae suffragia, & orationes nomine illius, specificae, & in particulari a Ministris offerri posse probabiliter est: in suffragiis autem, & aliis generaliter pro omnibus fidelibus oblati minime communicant. num. 60.

43. Excommunicatis sive vitandis, sive toleratis prohibuitur est communicare cum aliis in officiis divinis, ut sunt: Missae sacrificium: Officii canonici publica recitatio in choro: publica Processio: benedictio solemnis cinerum, ramorum, cereorum; & aliae Ecclesiasticae caeremoniae, quae nomine Ecclesiae fiunt. Tract. 10. cap. 3. num. 62. Non potest excommunicatus locum vocare ad recitandum secum officium divinum; poterit tamen excommunicatus toleratus vocari a non excommunicato, & cum illo divinum officium recitare. Excommunicatus vitandus in Sacris constitutus, aut Processus tenetur divinum Officium recitare; sed non licet ei dicere: *Dominus vobiscum*. cujus loco dicere debet: *Dominus exaudi orationem meam*. Si tamen dicat: *Dominus vobiscum*, mortaliter non peccat propter parvitatem materiae. Si ad Horas canonicas, solo titulo beneficii teneatur; non excusatur ab earum recitatione ex eo quod beneficii fructibus sit privatus; nam ex sua contumacia commodum reportare non debet. num. 64. 65. 66.

44. Non privat excommunicatus ingressu Ecclesie ad preces privatas fundendas separatas ab aliis fidelibus; nec uli sacrarum imaginum, Reliquiarum, acque benedictæ, vel aliis sacramentalibus; quibus ad actus virtutum, & ad conversionem excitetur. Nec est illi prohibitus ingressus in Ecclesiam, causa commodioris itineris, vel ne a satellitibus capiatur, vel ex alia causa, tempore quo divina celebrantur, si ipse interesse non intendat divinis officiis, vel Missam audire, etiam si privatim oret: nec tenentur Sacerdotes cessare, vel illum expellere, vel fideles ab Ecclesia exire. Tract. 10. cap. 3. num. 67. 68. Nequit excommunicatus divinis officiis interesse, ut Missæ, Processionis, recitationi, &c. & si interit, mortaliter peccat. Si Sacerdos excommunicatus faciat coram se Missam celebrant, irregularitatem incurrit. Si excommunicatus assistens Sacrificio, monitus a Sacerdote ut exeat ab Ecclesia, nolit exire, incurrit excommunicationem majorem Pontifici reservatam; quam etiam incurrit interdictus denunciatus, qui post admonitionem perseverat assistens Sacrificio; & etiam omnes qui impediunt quo minus excommunicatus, vel interdictus post admonitionem recedat ab assistentia Sacrificii. num. 69. 70.

45. Peccant mortaliter Clerici coram excommunicato vitando divinam Officiam, vel Missam celebrantes. Si videant illum velle divinis officiis interesse, debent ipsa omittere, si inchoata non sunt, & ea alibi sine cantu recitare, vel celebrare. Si autem inchoata jam sint, monendus est excommunicatus ut exeat; quod si obtinere noluert, vi expellendus est, etiam si sit Clericus; nec per hoc incurrit excommunicatio canonis. Si nec precibus, nec vi expelli possit, etiam si divina officia inchoata sint, relinquenda sunt, & alibi complenda. Similiter Missa si nondum facta sit consecratio abrupenda est, & ab altari recedendum; si vero consecratio facta sit, proseguendum est usque ad summionem inclusive, & statim recedendum. Sed omnes adstantes debent ab Ecclesia

exire, alioquin peccant. Tract. 10. cap. 3. num. 71. Prohibitum est etiam fidelibus assistere simul cum excommunicato divinis officiis; & contrasacientes, nisi necessitate aliqua excuserent, mortaliter peccant, & excommunicationem minorem incurrant. num. 72.

46. Si in eadem Ecclesia diversam Missam audiat excommunicatus ac alii, non tenentur hi recedere, nec Sacerdos cuius hi Missam audiunt, desistere; quia non est communicatio in divino officio, sed in materiali loci assistentia. Ad conditionem si fideles cum excommunicato concurrant, vel ad lesionem Theologiæ, aut Juris canonici, nec ipsi recedere tenentur, nec lector, aut concionator desistere; unumquique enim seorsim audit: ipse vero excommunicatus vitandus nec concionari, nec legere potest: toleratus vero, si ei ex officio competat, & concionari, & legere potest, quia censendus est a fidelibus requisitus. Tract. 10. cap. 3. num. 73. Excommunicatus Missam non audiendo in die festo, non consistendo, non communicando in Paschate mortaliter peccat, si culpabiliter, & animo fe subrahendi ab horum præceptorum observantia non procurat absolutionem; sed si non ex tali animo, sed ob alias rationes non absolvatur; non peccabit non audiendo sacrum; non tamen exculabatur a confessione, vel communione, si sit negligens in procuranda absolutione a censura. num. 74.

47. Excommunicatus vitandus, ante absolutionem decedens nequit in loco sacro sepeliri, etiam si contritionis signa dederit ante mortem. Si jam sepultus fuit, & fecerit possit ab aliis corporibus, extrahendus est, & extra locum sacrum projiciendus; & Ecclesia solemniter asperione reconcilianda est. Et notandum quod si in Ecclesia sepeliatur, polluitur etiam cæmeterium; non vero e contra. Si ante mortem dedit signa penitentis, absolvendus est antequam sepeliatur; si vero contingat ante absolutionem sepeliri, non exhumandus est, sed petita ab hæredibus absolutione est absol-

absolvendus. Excommunicati tolerati, si cum penitentis signis decesserint, possunt in loco sacro sepeliri. Tract. 10. cap. 3. num. 75. 76. Privatunt etiam excommunicati vitandi omni honore Ecclesiastico, qui in translatione Sepulchri solet adhiberi; & peccant, qui cum Plalmis, orationibus, precibus, Crucis &c. deserunt excommunicatorum ad sepulchram non sacram. num. 77. Nec possunt Clerici pro hujusmodi excommunicationis defunctis elemosinas accipere, vel oblationes offerre. ibidem.

48. Quando excommunicatus vitandus sepelitur in loco sacro, funus combantes incurrit ad minus excommunicationem minorem; qui vero illum sepeliunt incurrit excommunicationem majorem, a qua absolvi non possunt, nisi satisfacta parte ad Episcopi arbitrium. Hanc excommunicationem non incurrit funus comitantes, Clerici canentes, Crucem portantes, campanas pulsantes, corpus deferentes, sed tantum qui corpus propriis manibus capiunt, in sepulchram projiciunt, terra cooperiunt. Probabilis est eam incurere etiam mandantes, & procurantes quod sepeliatur in loco sacro. Sepelientes excommunicatos toleratos, etiam si talis excommunicatus sit publicus hæreticus, dummodo non specialiter denunciatus, hanc excommunicationem non incurrit. Sepelientes vero hæreticum per sententiam damnatum, majorem excommunicationem incurrit, a qua absolvi non possunt, nisi prius propriis manibus corpus defuncti extrahant, & alibi projiciant. Eandem excommunicationem incurrit, qui scienter sepelire præsumunt nominatim interdictos, vel usurarios manifestos. Tract. 10. cap. 3. num. 78. 79. 80. 81.

49. Omnes excommunicati excommunicatione majori, sive vitandi, sive tolerati usu cujuscunque Ecclesiasticæ jurisdictionis actus exercent; Excommunicati tamen tolerati actus, (si non opponatur exceptio, exprimentis etiam speciem, & auctorem excommunicationis,) validi sunt; & si a fidelibus

requisitis eos exeruerit, etiam liciti: ut sunt electio, præsentatio, collatio beneficii, absolutio &c. Acta autem per excommunicatum vitandum non solum illicita, sed & invalida sunt, & nulla. Tract. 10. cap. 3. num. 83. 84. 85. 86. Acta per Judicem delegatum ab excommunicato vitando nulla sunt, si quando excommunicatus fuit, res adhuc integra erat, & nondum incæptum judicium: si vero delegatus jam incæperat actus judiciales; eos protegi potest; dummodo habeat distinctum Tribunal a delegante, locus si cum eo faciat unum tribunal. Facultas audiendi confessiones non suspenditur excommunicato delegante, quia est gratia facta; mortuo autem, suspensio, vel excommunicato Episcopo, Jurisdictionis Vicariis Generalis expirat, quia faciunt unum Tribunal. num. 87. 88.

50. Si excommunicatus vitandus contra electorum voluntatem ipsam repellere non valentibus, aut ipsi excommunicationem ignorantibus, in electione fe ingerat, supposito quod ejus votum non sit necessarium, valet electio. Si vero ejus votum necessarium sit, ita ut sine eo electio non fieret, invalida est. Si electores cum excommunicato vitando concurrant ad suffragium ferendum, & ipse scientibus & consentientibus illis, suffragium ferat cum eis; si excommunicati suffragium non sit necessarium ad electionem, probabilis est non esse invalidam talem electionem: ut si absque tali suffragio non fieret, irrita est, & nulla. Tract. 10. cap. 3. num. 89. 90. Presentatio ad beneficium, vel officium Ecclesiasticum facta a Patrono excommunicato vitando ex vi beneficii, aut Ecclesiasticæ dignitatis, omnino nulla est; facta vero ex vi alterius tituli secularis valida est; sed illicita. num. 89. Quilibet resignatio beneficii facta ab excommunicato tolerato valida est; & etiam resignatio simplex; & absoluta facta ab excommunicato vitando. Probabile est valere etiam resignationem factam a vitando in favorem tertie personæ. num. 91. Que sunt ab excommunicato vitando, ut est particularis persona, valida sunt, sed illicita, ut

contraclus &c. Instrumenta vero, & scripturae factae a Tabellione vitando prohibite est quod valeant. Concessio facultatis audiendi confessiones, concessio dimissoria, approbatio Confessorii, vel congregatorii, cum sint actus jurisdictionis, si fiant ab excommunicato vitando, invalida sunt. num. 94. 95.

51. Excommunicatus excommunicatione maiori est inhabilis ad recipienda Ecclesiastica beneficia: Quare presentatio, electio, postulatio, nominatio, literarum impetratio ad beneficia vacatura, omnia nulla sunt, si pro excommunicato fiant. Insuper, tam conferens beneficium quam eligens, vel presentans, & illud recipientem mortaliter peccant; & praeter excommunicationem minorem, quam conferentes incurrunt propter communicationem cum excommunicato, quando beneficium vitando conferunt; incurrunt etiam ipso facto suspensionem a collatione beneficii, quod scienter excommunicato contulerunt. Tract. 10. cap. 3. nu. 96. 97. Collatio beneficii facta a Pontifice ei, quam scit esse excommunicatum valida est, praesumitur enim tunc illum dispensare, vel ad hunc effectum absolvere. Idem dicendum etiam Pontifici ignoranti cum esse excommunicatum, si in literis concessionis habeatur clausula absolutionis ad effectum, &c. n. 98. Laborans ignoranti invincibili excommunicationis, qua est irretitus, vel putans se esse absolutum, invalide recipit beneficium, quia ignorantia inhabilitatem non tollit. nu. 99.

52. Excommunicatus beneficium recipienti, fructus non facit suos, sed illos restituere tenetur. Si bona fide beneficium accepit, & postea recordetur, se cum excommunicatione illud recepisse, illud tenetur relinquere, fructus autem pro illo tempore congruos suae sustentationi retinere potest; reliquos vero reddere; si vero iam consumpti sint, nec dicitur factus sit, nihil tenetur restituere. Qui mala fide excommunicatus recipit beneficium, & postea absolutus illud legitime obtinuit; si toto illo tempore per se, vel per alios officium annexum

adimplevit, possit fructus retinere; quia propter nullitatem collationis toto illo tempore vacavit beneficium, & fructus beneficii vacantis debentur successori. Quae dicta sunt de beneficio intelligenda sunt etiam de aliis dignitatibus Ecclesiasticis habentibus jurisdictionem; & ideo electio, nominatio, &c. Legati, Inquisitoris, Episcopi, Provincialis, Prioris, &c. in persona excommunicati nulla sunt. Idem dicendum de electione, aut assumptione ad dignitatem, & officium quodcumque saeculare, sive collatarium sit excommunicatus vitandus, sive toleratus, iuxta prohibitorium sententiam. Tract. 10. cap. 3. nu. 100. 101. 102. 103. 105.

53. Quod dictum est de beneficio intelligendum est etiam de pensione Clericali, & etiam de pensione Ecclesiastica temporali, ut est quae datur Parocho seci, aut Vicario coadjutori Episcopi; Pensionem autem mere laicalem excommunicatus valide recipere potest, & probabiliter etiam mixtam. Tract. 10. cap. 3. nu. 107. 108. Acceptatio beneficii vel possessionis acceptio, tempore quo quis est excommunicatus, si electio, presentatio, collatio fuit ante excommunicationem, valida est; & absolute impetrata potest valide absque nova collatione illud possidere: Electus autem, institutus, presentatus tempore, quo erat excommunicatus nequit etiam post absolutionem valide acquirere, aut possidere; quia electio nulla fuit, nu. 110. 111. Excommunicatus non privat per excommunicationem beneficio, quod ante illam legitime obtinuerat; privat tamen omnibus fructibus, & proventibus beneficii quod possidet correspondentibus temporibus, quo in excommunicatione manet, sive vitandus sive toleratus sit; sive ex culpa sua, sive absque culpa sua non absolvatur, nisi iniuste ex parte causae sit excommunicatus. Per fructus autem beneficii intelliguntur redditus, pensiones, distributiones, &c. non vero Patrimonium, etiam si quis titulo illius sit ordinatus. Probabilis autem est, quod excommunicatus

vitatus ipso facto sed tantum post iudicis sententiam privetur fructibus seu proventibus Ecclesiasticis titulo beneficii sui comprehenditis, vel ratione officii, si illud per se, vel per alios licite, vel illicite exerceat. n. 112. 114.

54. Excommunicatus privatur omni actu ad iudicium pertinente; & ideo non potest esse Iudex, actor, Advocatus, Testis, Tabellio, Procurator; & si haec exerceat mortaliter peccat. Si sit vitandus repelli debet a Iudice, vel a parte; si autem excommunicatus toleratus non requisitus in his se ingerat, si de eius excommunicatione publice constet, potest a Iudice repelli per exceptionem excommunicationis, quae potest opponi in qualibet Iudicii parte, nimirum ante sententiam, in ipsa sententia, vel post sententiam ante ejus executionem. Ad exceptionem autem excommunicationis requiritur, quod intra octo dies a tempore admisionis exceptionis excommunicatio manifeste probetur, expressis specie, causa, & auctore excommunicationis: quod si intra octo dies minime impeditus non probaverit; Expensas reo solvere tenetur. Tract. 10. cap. 3. nu. 118. 119. 120. Acta in Iudicio per Iudicem excommunicatum toleratum valida sunt, sed illicita. Acta per Iudicem Ecclesiasticum vitandum invalida sunt; & in prohibitorio sententia etiam acta per Iudicem saecularem vitandum, Acta per actorem, advocatum, vel testem excommunicatum toleratum, licet illicita, valida tamen sunt, donec exceptio opponatur. Quilibet excommunicatus ut reus in Iudicio agere potest, citari, & per Procuratorem, non vero per seipsum comparere: immo etiam per se ipsum comparere posse docent plures gravissimi Doctores. nu. 121.

55. Quilibet excommunicatus excommunicatione maiori etiam toleratus privat omni communicatione cum aliis humana, politica, civili per modum commercii societatis, seu conversationis; regulariter autem in his civilibus, & politicis conversationibus, sive ipse communicet cum aliis, sive alii cum ipso,

solunt peccatum veniale erit, si absit scandalum, & contemptus, quia censetur materia levis. Quod si communicationes praedictae mortaliter uniantur vel in proposito frequenter communicandi, vel in aliquo tractatu, qui secum affert frequentem communicationem, erit peccatum mortale. Communicatio cum vitando in rebus facis mortalis est, nisi materiae parvas excuset; cum tolerato autem communicare nullum peccatum est: sicut etiam cum vitando communicare ex metu mortis, infamiae, aut amissionis bonorum. Communicans cum vitando sive in civilibus, sive etiam in facris; sive venialiter sive mortaliter peccat, solum minorem excommunicationem incurrit, exceptis casibus prout infra. Communicans cum excommunicato minore excommunicatione nullum peccatum committit, nec ullam excommunicationem incurrit. Tract. 10. cap. 3. nu. 126. 127. 129. 130.

56. Clericus communicans scienter, & voluntarie, & libere cum excommunicato a Papa nominatum, per sententiam particularem, & denunciatum, in rebus divinis, mortaliter peccat, & incurrit excommunicationem majorem Pontifici reservatam. Quando excommunicato etiam contra participantem lata est, tunc qui communicat cum eo eandem excommunicationem incurrit, & sub eadem reservatione, si illa sit reservata. Qui communicat cum excommunicato in crimine criminioso, majorem excommunicationem incurrit, a qua nequit absolvi, nisi per eum qui potest absolvere principale. Dicitur autem communicare in crimine criminioso, qui communicat in eodem crimine, vel contumacia ob quam excommunicato lata est. Quare ad hanc excommunicationem incurrendam requiritur, quod communicet cum principali postquam excommunicatus est, & in eodem crimine, ita quod sit aliquo modo causa criminis, vel contumaciae illius, & sciat esse excommunicatum ob illud crimen, & quod communicatio non sit adeo levis, ut pronuntio habeatur; & quod excommunicatus ille

ille sit vitandus. Tract. 10. cap. 3. nu. 131. 132. 133. 134.

57. Quinque sunt, in quibus communicatio cum excommunicato vitando prohibita est; quae hoc verficulo denotantur: *Os, orare, gula, communitio, mensa negatur*. Igitur 1. prohibetur omnis confabulatio sive per verba, sive per guttus, aut nuncios; omnia amicitiae signa, amplexus, oscula, acceptatio vel mistio munerum. Secundo prohibetur orationes publicas, suffragia, vel sacrificia pro excommunicatis offerre; & publice, sive etiam privatim cum eis orare, non tamen interdicitur particulares orationes pro eis fundere, prout diximus sect. 2. hujus Tract. Tertio vetitum est eos honorifice per verba salutare, & in probabiliore sententia etiam eis caput aperire, affurgere, &c. Quarto prohibetur omnis societas cum illis in contractu, negotio, exercitio, ambulatione, &c. Quinto societas in mensa per modum unius; per hoc tamen non intelligitur prohibitum sedere in Caupona ad eandem mensam materialiter, dummodo non simul moraliter. Tract. 10. cap. 3. nu. 136. 140.

58. Quinque sunt casus, in quibus licet fidelibus cum excommunicatis vitandis communicare, & e contra, qui hoc verficulo continentur: *Vitis, lex, humile, res ignorata, necesse*. Igitur propter utilitatem corporalem, vel spiritualemente communicantis, vel ipsius excommunicati licita erit communicatio, dummodo utilitas vera sit, non ficta. Propter legem quoque conjugalem potest conjux cum conjugate excommunicato vitando communicare in omnibus, sicut antea solebat, & etiam in divinis; & potest debitum petere, & reddere; quinimmo reddere tenetur. Et sic etiam si uterque esset excommunicatus, Excipit quando scienter cum excommunicato contraxerunt; & quando excommunicatio lata est propter causam ad matrimonium spectantem; & quando factum est divorcium. Tertio sit licita communicatio propter humile statum, pro quo intelligitur subiectio; unde excusantur com-

municantes cum excommunicato vitando quicumque illi obedire tenentur, vel famulari, ut filii tam legitimi, quam illegitimi, & adoptivi, nepotes, &c. respectu Parentum: excipit filios emancipatos: Pupilli, & minores respectu Tutorum; & Curatores: servi, ancillae, & famuli mercenarii respectu dominorum suorum; milites respectu Ducum, & religiosi respectu suorum Praelatorum. Secus dicendum de Vassallis respectu Principum; & quando subiectio scienter, & abique gravi necessitate contracta est tempore excommunicationis. Verum etsi subiectio tempore excommunicationis contracta sit, adhuc probabile est communicationem licitam esse. Haec communicatio concessa subiectis ut supra intelligitur tam in humanis, quam in divinis, excepta administratione, & receptione Sacramentorum. Tract. 10. cap. 3. num. 141. &c. Quod amplius ad alios etiam casus, cum sit concessio favorabilis in corpore juris inserta.

59. Omnis ignorantia invincibilis, vel inadvertentia sive juris, sive facti excusat communicantem cum excommunicatis vitandis; immo etiam ignorantia vincibilis, & culpabilis dummodo non est facta. Vide dicta sect. 16. hujus tract. Tract. 10. cap. 3. nu. 151. Ut quis alterum vitare teneatur debet certitudinem moralem habere quod sit excommunicatus, & quod sit vitandus; nam ob dubium privandus non est iure suo. Haec moralem certitudinem habere possumus vel fama publica a viris fide dignis orta, vel testimonio factum duorum testimonium asserentium excommunicatum, & denunciatum; vel confessione ipsius rei; vel asserente Parochi ostendens literas excommunicationis, & denunciations. Qui certo excommunicatus, & denunciatus est, in dubio an sit absolutus vitari debet. nu. 156. Communicationem denique cum excommunicato vitando a culpa excusat necessitas gravis communicantis, vel ipsius excommunicati, vel alterius, sive sit corporalis sive spiritualis, cui tamen aliter occurrere non possit aequè bene. Excusat etiam necessitas

tas coactionis ex metu gravi, aut violentia secluso scandalo, & contemptu. nu. 257.

60. Excommunicatio minor quamvis olim multiplex esset, nunc una tantum est, scilicet quae incurritur ob communicationem cum excommunicato majore excommunicatione, & vitando. Tract. 10. cap. 3. nu. 158. Excommunicatio minor est censura privans fideles passiva Sacramentorum participatione. Unum tantum effectum habet, qui est dicta privatio, per se, & directe. Unde peccat mortaliter, qui hac excommunicatione irretitus suscipit Sacramenta: valide tamen suscipit; immo etiam Sacramentum poenitentiae juxta dicta sect. 41. hujus tract. suscipere potest. At si sacramento confertur, sive suscipiat nullam poenam incurrit, sed ab Ordinario puniendus est. nu. 159. Excommunicatus excommunicatione minori Sacramenta ministrans, nec venialiter peccat n. 161. Talis excommunicatus privatur insuper indirecte electione passiva ad beneficia; & moraliter peccat, cum ad beneficia eligentes, praesentantes, & ea ipsi conferentes; nullam tamen poenam incurrit; & nisi electio, praesentatio, & collatio non est irrita, sed per superiorem irritanda nu. 162. 163. Ad hac excommunicationem quilibet Confessarius absolvere potest; non tamen simplex Sacerdos, nam post Decretum Innoc. XI. non potest simplex Sacerdos absolvere a venialibus. nu. 164. 166.

CAPUT IV.

De aliquibus Excommunicationibus in particulari.

61. Celebris est excommunicatio major summo Pontifici reservata, quae habetur in Juris Canone: Si quis suadente diabolo manus violentas in Clericum, vel Monachum injecerit, anathematis vinculo subiaceat, & nullus Episcopus

porum illum praesumat absolvere, nisi mortis urgente periculo, donec Apostolice conspectui praesentetur, ut ejus mandata recipiat. Tract. 10. cap. 4. nu. 18. Dicitur manuum injectio facta suadente diabolo, quando est mortale peccatum in ratione injuriae exterioris illatae, quod requiritur, & sufficit ad hanc excommunicationem incurrendam. nu. 19. Si quis Clericus ex ira desperatione, aut tedio seipsum percutiat, mutilet, vel occidat, aliamve injuriam sibi irroget, qua lethaliter peccet contra charitatem sibi debitam, incidit in hanc excommunicationem. nu. 20. Nomine Clerici hoc loco veniunt omnes etiam tantum prima tonsura insigniti, dummodo qui in Sacris non sunt, habitum, & coronam Clericalem deferant. Similiter omnes Regulares utriusque sexus, tam Choristae quam Donati, seu conversi, & etiam Novitii. Excluduntur autem Clerici bigami bigamia vera, & reali: Clerici conjugati in minoribus constituti non deferentes tonsuram, ac habitum Clericalem; nisi ex licentia Episcopi alicui Ecclesiae interserviant, vel in universitate aliqua literis vacent; & qui abieci Ecclesiasticis vestibus, saecularibus negotiis se ingerunt post trinam sui Praelati monitionem; vel enormitibus fide immiserent, & tandem qui sunt realiter degradati. n. 21.

62. Omnes utriusque sexus quantumvis privilegiati dictam excommunicationem incurrun, si in Clericum manus violentas injiciant, etiam si pueri sint, dummodo rationis compotes. Pueri tamen ante pubertatem hanc excommunicationem incurrentes, possunt absolvi ab Episcopo etiam post pubertatem, abique onere comparandi coram summo Pontifice. Extenditur haec excommunicatio etiam ad mandantes: precibus, minis, aut promissis excitantes: consentientes: consulentes, vel auxilium praestantes; si tamen percussio sequatur, & mandatum &c. in eam moraliter influxerit. Tract. 10. cap. 4. num. 22. Qui non impedit Clerici percussorem cum possit, & teneatur excusationem impedire, hanc excommunicacionem

nem incurrit: secus si teneatur tantum ex charitate, num. 24. Ratam habens percussorem Clerici suo nomine, vel gratia sui factam, dictam excommunicationem incurrit, non quidem quando facta est, sed quando eam ratam habet, licet mandatum, consilium, aut auxilium non præberit; quia fictione juris ratihabito retrotrahitur, & mandato æquiparatur. si ratihabito sufficienter significetur, & quando percussio facta fuit, esset habilis ad mandandum, consulendum, &c. licet casu tunc somno, vel ebrietate derineretur, num. 25.

63. Violenta manuum injectio dicitur omnis percussio, vel actio violenta, vel graviter injuriosa, quæ sit peccatum mortale. Quare omnis mutilatio, percussio, vulneratio, proinatio veneni, injuriosa detentio, si compas illum, arundine percussus, si in frenum equi in quo fides violenta manus iniicit, &c. talis censetur. Tract. 10. cap. 4. num. 26. Non incurritur hæc excommunicatio si Clericum verbis offendas: si percutere coneris, sed eum non lædas; si ejus res subripias, vel vestes auferas, etiam si præter hoc domo exire non possit, & hoc animo id facias, num. 27. Ab hac incurrenda censura excusant ignorantia juris, vel facti, justa defensio, & omnia que actum liberant a culpa mortali; & quoties actio ex circumstantia personæ percussæ; & modi non censetur graviter injuriosa; & sic plerumque pueri in minoribus constituti se pugnis percussantes, & sanguinem e naribus elicientes eam non incurunt, num. 28. &c. Qui Clericum inventum in carnali crimine, tactibus &c. cum propria uxore, matre, sorore, aut filia statim percuteret, aut occideret, hæc excommunicationem non incurreret, ob specialem juris dispositionem; peccaret tamen mortaliter. Tandem non eam incurrit Prelati, Magistri, & Parentes Clericum corruptionis gratia moderate pro culpe qualitate percussentes: nisi graviter modum excedant, num. 30. 31. De excommunicatione ob duellum vide tract. 5. sect. 44. & De excom. lata in edicto ad revelan-

da delicta vide tract. 11. sect. 39. 40. 41. 42. 43. 44.

64. De excommunicatione contra hæreticos lata plura dicta sunt tract. 2. sect. 20. &c. Quare paucis additis ad majorem claritatem, circa eam non vltra immorabimur. Nominè hæresis quoad excommunicationem incurendam veniunt etiam Apostasia, Idololatria, & Judaismus. Tract. 10. cap. 4. num. 46. Si aliquis sit publicus hæreticus, & talis declaratus; Si tamen non denunciatur, & declaretur excommunicatus, adhuc vitandus non est, num. 48. Statim ac quis cognoscit propriam opinionem contrariari Ecclesiæ doctrinæ; & non vult corrigi, pertinax esse censetur; & hæreticus est, num. 49. Errans circa dogmata Fidei, sed vel pro sua negotiatione, vel vel supina, aut etiam affectata, licet peccet contra obligationem sciendi quæ scire tenetur, non est tamen, vel pertinax, vel formaliter hæreticus, si paratus sit corrigi quando sciat aliter esse ab Ecclesiâ desinatam; & sic nullas penas incurrit, num. 50. 51. Qui tentationes, & suggestiones contra fidem involuntarie patitur, & angitur timore consentit, & se hæreticum esse timet; minime assensum præbet; nec hæreticus est. Qui circa obiectum Fidei perpensis utriusque partis rationibus, judicat rem esse dubiam, vere hæreticus est. Idem dicendum si de rebus Fidei formet assensum opinativum; quia assensus opinativus ita judicat rem esse veram, ut tamen ei possit subesse falsum. Si quis vero Fidei tentationibus agitur, perpensis utriusque partis rationibus, judicium omnino suspendat, non quia positive dubitet de motivo Fidei, sed ut facilius superet tentationem, & ab ea se liberet, hæreticus non est, imò prudenter agit, num. 54. 55.

65. Inter omnes censuras celebriores sunt excommunicationes in Bulla cœnæ contentis, quarum omnium absolutio est summo Pontifici reservata; sunt autem quæ sequuntur. Primo igitur excommunicantur omnes hæretici, schismatici, & obediuntiam Sedi Apostolicæ negantes, eorum fautores, receptatores, defensores, illo-

illorum libros legentes, imprimentes, retinentes, vendentes, ementes, defendentes. De fautoribus, &c. vide dicta tract. 2. sect. 24. Secundo: Appellantes ad mandatis, & sententiis Papæ ad futurum Concilium Generale, & omnes quorum auxilio, & favore appellatum est. Universitates vero, & capitula, vel Collegia cum excommunicari nequeant, interdiciuntur; etiam si mandatum, vel sententia injusta fuisset. Hanc excommunicationem non incurrit appellans ad concilium præsens. Tertio, Pyratæ, Corsarii, & latrones maritimi mare Pontificium animo depradandi percurrentes, eorum fautores, receptatores, & defensores. Hanc non incurrit consilium dantes; nec illi qui non sunt Pyratæ, sed vel pro sua negotiatione, vel alia de causa navigant, licet casu in dicto mari aliquos expoliant; nec illi qui mare percurrent animo pradandi infideles, Turcas, Judæos, &c. nec qui tempore juli belli suos hostes expoliant. Tract. 10. cap. 4. nu. 76. 77. 78. 79.

66. Quarto excommunicantur rapientes naufragantium bona sive in mari, sive in littore inventa, cujuscunque generis sint, si sint Christianorum; nisi essent statim peritura, ut saccharum, farina, charta, &c. vel rationabiliter credatur ea haberi pro derelictis. Quinto, Qui nova pedagia, seu gabellas in terris suis imponunt, vel imposita augent. Hoc intelligitur de iis, qui talem potestatem non habent, & in casibus jurè non permittis. Sexto, Literarum Apostolicarum falsariis, eas falsificantes, vel fabricantes: non tamen incurritur si error grammaticalis corrigatur. Septimo, Defensores ad infideles quoscunque arma, equos, metalla pro armis fabricandis, vel alia instrumenta bellica: certiores eos facientes pro se, vel per alios de rebus ad statum Christianæ Republicæ pertinentibus in damnum Christianorum: auxilium eis dantes in damnum fidelium. Hanc non incurrit Catholicus viventes in terris infidelium talia eis vendentes ad licitos usus; nec vendentes infidelibus in terris Catholicorum degentibus, nisi

timeatur eos talia emere in damnum Christianorum. Tract. 10. cap. 4. nu. 82. 83. 84. 85. 86.

67. Octavo excommunicantur impediētes pro se, vel per alios, seu invadentes eos qui vidualia, & alia necessaria Romanæ ad ulum Romanæ curiæ adducunt, & defendentes qui talia agunt. Nono, Interficiētes, mutilantes, ledentes, aut capientes, expoliantes, aut detinentes eos, qui ad Sedem Apostolicam accedunt, causa negotiorum apud Summum Pontificem, seu in eius curia gerendorum; vel ab ea recedunt. Item eos, qui prætextu jurisdictionis usurpatæ, quam a Sede Apostolica non habent; similibus actionibus ledunt commorantes in Romana curia. Hanc non incurrit, qui interficiunt ibi commorantes; ut privatæ persone. Decimo, Omnes interficiētes, mutilantes, vulnerantes, detinentes, capientes, ac depradantes Romipetas, seu peregrinos causa devotionis, ac peregrinationis accedentes ad Urbem, in ea manentes, vel ab ea recedentes; & ad hæc dantes auxilium, consilium, vel favorem. Hanc non incurrit occidens, aut vulnerans, &c. illum, qui Romam peteret alia intentione, nimirum lucrandi, visendi amicum, vel ad beneficium obtinendum, absolutionem, &c. sed qui Romam peteret, causa visitandi Ecclesiæ, venerandi Reliquias, acquirendi indulgentias, adimplendi votum, vel penitentiam injunctam. Eam insuper non incurrit qui occideret Civem Romanum, qui Sacra loca ex devotione visitaret, quia hic non est Romipeta, & peregrinus. Tract. 10. cap. 4. nu. 87. 88. 89.

68. Undecimo excommunicantur interficiētes, mutilantes, vulnerantes, percipientes, capientes, carcerantes, detinentes, hostiliter insequentes, vel ex suis Diocæses, terris, seu dominis ejicientes Cardinales, Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos, Legatos seu Nuncios, & etiam mandantes, ratum habentes, auxilium, consilium, vel favorem præstantes. Duodecimo, Occidentes, mutilantes, percipientes, expoliantes per

se vel per alium: directe, vel indirecte tales actiones exequi procurantes in eos, qui recurrunt ad Romanam Curiam super causis, & negotiis suis eorum Procuratores Advocatos, agentes, disputantes; sive ad prædicta auxilium, consilium, vel favorem præstantes. Decimotertio. Sub pretextu frivole appellationis, quam interponunt, recurrentes ad curias seculares a gravamine, vel futura executione literarum Apostolicarum: Magistratus prohibentes dictas literas executioni mandari: qui directe, vel indirecte prohibent accedentes ad Romanam Curiam pro negotiis prosequendis, vel pro literis impetrandis. Tract. 10. cap. 4. nu. 90. 91. 92.

69. Decimoquarto excommunicantur omnes, qui auctoritate propria ad se advocare intendunt causas spirituales, aut spiritualibus annexas, ab Auditoribus, & commissariis Apostolicæ Sedis, & aliis Judicibus Ecclesiasticis: vel eandem causam curiam impediunt: vel qui se interponunt ut Judices in cognitione talium causarum vel compellant partes actrices ad revocandas citationes, & inhibitiones, & alias literas decretas in hujusmodi causis: vel impediunt executionem literarum Apostolicarum executorialium quomodolibet: vel favorem, auxilium, aut consilium ad prædicta præstiterint. Vide Tract. 12. sect. 42. Decimoquinto. Trahentes, vel trahi facientes vel directe aut indirecte trahi procurantes personas Ecclesiasticas ad secularia Tribumalia. Facientes, statuentes, vel publicantes ordinationes, vel decreta, quibus directe, vel indirecte leditur libertas Ecclesiastica, & talibus statutis, & ordinationibus utentes. Judex secularis hanc excommunicationem non incurrit, si Clericum sponte accedentem ad suum Tribunal, ut eorum eo se purget, admittat purgationem, & sententiam proferat. Eam autem incurrit qui inique vexaret, vel patienter ejus ut ad suum Tribunal accederet; quia hoc esset indirecte trahere. Tract. 10. cap. 4. n. 93. 94.

70. Decimosexto impediunt Prælatos Ecclesiasticos ne sua jurisdictione contra

quoscunque utantur. Recurrentes ad curias seculares; eludentes sententias Judicum quorundamque Ecclesiasticorum, procurantes a dictis Curis prohibitiones, & mandata penalia contra dictas sententias; decernentes talia mandata, & prohibitiones, eaque exequentes. Et in his omnibus consilium, auxilium, & favorem præstantes. Hanc non incurrit, qui sine vi, aut metu, sed precibus, pecunia, vel alia via impedit Judicem Ecclesiasticum, ne sua jurisdictione utatur; neque qui impedit Judices Ecclesiasticos ne injuste procedant. Decimoseptimo. Qui bona Ecclesiastica occupant, & sequestrant sine legitima facultate. Tract. 10. cap. 4. nu. 95. 96. Decimo octavo. Imponentes Decimas collectas, penias, & alia onera per se, vel per alios, directe, vel indirecte Clericis, vel bonis ipsorum: Hac tributa exigentes, recipientes, vel facientes imponi, aut exigi: & ad hæc auxilium, consilium, aut favorem præstantes. Decimono. Judices seculares in causis criminalibus contra personas Ecclesiasticas procedentes sine speciali, & specifica Sedis Apostolicæ licentia; & comprehenduntur quicumque Magistratus, scribe, Notarii, Cancellarii, executores, consiliarii, &c. Vigilantes. Occupantes, invadentes, detinentes, vel delinquentes terras, loca, & jura sub ditione Sedis Apostolicæ contenta, sive per se, sive per alios, directe, vel indirecte, in toto, vel in parte. Et ad hæc auxilium, consilium aut favorem præstantes. nu. 97. 98. 99.

CAPUT V.

De suspensione, depositione, & degradatione. Interdictis, & cessante a divinis.

71. *Suspensio* prout hic accipitur, est *censura*, qua Clerico prohibetur aliquis Ecclesiasticis Ministerii exercitium. Tract. 10. cap. 5. nu. 2. Dividitur primo in eam, quæ est a jure, & eam quæ est ab homine. Insuper alia est ab Officio, alia a Beneficio, alia ab Officio, & Beneficio. Suspensio absolute lata intelligitur esse ab officio, & beneficio. Præterea alia est perpetua, alia temporalis. Temporalis non est censura, sed pura pena, & transito tempore præfixo tollitur sine absolute: sed quæ perpetua est, & æternæ censure indiget absolute. Quando absolute ferretur, censetur perpetua, nu. 16. Ut valide feratur suspensio nulla est in jure determinata forma, sed sufficiunt verba declarantia suspensionem latam, vel ferendam; in dubio autem intelligitur sententia ferenda. Ut debito modo feratur, debet ferri in scriptis, & causa exprimi, & intra mentem suspensio dari instrumentum, si illud petat; & si Judex hoc temere omittat, incurrit suspensionem ab ingressu Ecclesiæ, & a divinis officiis per mentem, & iniure mortaliter peccat. Debet etiam monito præmitti, sine qua suspensio nulla est, & Judex committens suspenditur ab ingressu Ecclesiæ per mentem, nu. 7.

72. Quando Prælati prohibet subdito ne celebret, sed non in scriptis, non censetur ferre suspensionem proprie dictam, sed puram penam, quia non præsumitur velle, eum in hoc peccare. Si Religio aliqua habeat privilegium suspendendi solo verbo, & in ea vigeat usus suspensionis; tunc si delictum grave est, censendum est Prælatum suspendere velle: si vero non adit talis usus, & delictum non sit multum grave censetur simpliciter prohibere. Tract. 10. cap. 5. nu. 8. Suspensi alii sunt tolera-

ti, alii vitandi. Suspensi autem vitandi illi sunt, qui nominatim suspensi sunt, & denunciati, nu. 9. Suspendio non habet in jure determinatos effectus, sed pro voluntate eam ferentis, ad hos, vel illos coarctatur. Unde suspensus ab uno actu, non censetur suspensus ab aliis. Suspensus ab ordine Episcopali non censetur suspensus a jurisdictione, sed tantum ab utriusque consecrationem exigunt, ut Ordinare, Crisma conferre &c. nu. 10. 11.

73. Violare suspensionem est ex genere suo peccatum mortale; excusabitur autem a peccato in omnibus illis casibus, in quibus excusatur excommunicatus contra censuram operans. Tract. 10. cap. 5. nu. 12. Qui ab Ordine suspensus est, si actus Ordinis facti exerceat officio, seu eo modo quo a laicis exerceri nequeunt, præter peccatum mortale, incurrit etiam irregularitatem Summo Pontifici reservatam. Quando suspensio lata est per modum penæ, & ad tempus, probabile est dictam irregularitatem non incurri. Quare qui bona fide ordinatus est ante legitimam ætatem; suspensus est ab exercitio Ordinis usque dum spatem habeat; & si interim actus Ordinis exerceat, peccat mortaliter, sed non fiet irregularis. num. 13. Attento jure canonico prohibitum non est communicare cum suspensis in his, quæ sunt ipsis prohibita per suspensionem; & ideo licitum est Missam celebrantibus suspensi audire &c. n. 14.

74. Omnes actus Ordinis, qui simul jurisdictionis non sunt, a suspensio exerciti validi sunt; quia sunt actus characteris: & etiam actus absolute prohibitionis præstitus ab eo qui suspensus est ab Ordine, sed non a jurisdictione. Qui suspensus est a jurisdictione, & vitandus, invalidus est adus jurisdictionis exercet, a quo suspensus est: si tamen non sit vitandus, licite, & valide tales actus exercet, si a fidelibus requiratur, si vero requiritur se ingerat, illi tamen eos efficiat, valide tamen; quia Ecclesia tales tolerans ab eis jurisdictionem non aufert. Tract. 10. cap. 5. nu. 15. Suspendi-

se vel per alium: directe, vel indirecte tales actiones exequi procurantes in eos, qui recurrunt ad Romanam Curiam super causis, & negotiis suis eorum Procuratores Advocatos, agentes, disputantes, sive ad prædicta auxilium, consilium, vel favorem præstantes. Decimotertio. Sub pretextu frivolæ appellacionis, quam interponunt, recurrentes ad curias seculares a gravamine, vel futura executione literarum Apostolicarum: Magistratus prohibentes dictas literas executioni mandari: qui directe, vel indirecte prohibent accedentes ad Romanam Curiam pro negotiis prosequendis, vel pro literis impetrandis. Tract. 10. cap. 4. nu. 90. 91. 92.

69. Decimoquarto excommunicantur omnes, qui auctoritate propria ad se advocare intendunt causas spirituales, aut spiritualibus annexas, ab Auditoribus, & commissariis Apostolicæ Sedis, & aliis Judicibus Ecclesiasticis: vel eandem causam curiam impediunt: vel qui se interponunt ut Judices in cognitione talium causarum vel compellant partes actrices ad revocandas citationes, & inhibitiones, & alias literas decretas in hujusmodi causis: vel impediunt executionem literarum Apostolicarum executorialium quomodolibet: vel favorem, auxilium, aut consilium ad prædicta præstiterint. Vide Tract. 12. sect. 42. Decimoquinto. Trahentes, vel trahi facientes vel directe aut indirecte trahi procurantes personas Ecclesiasticas ad secularia Tribumalia. Facientes, statuentes, vel publicantes ordinationes, vel decreta, quibus directe, vel indirecte leditur libertas Ecclesiastica, & talibus statutis, & ordinationibus utentes. Judex secularis hanc excommunicationem non incurrit, si Clericum sponte accedentem ad suum Tribunal, ut eorum eo se purget, admittat purgationem, & sententiam proferat. Eam autem incurrit qui inique vexaret, vel patienter ejus ut ad suum Tribunal accederet; quia hoc esset indirecte trahere. Tract. 10. cap. 4. n. 93. 94.

70. Decimosexto impediunt Prælatos Ecclesiasticos ne sua jurisdictione contra

quoscunque utantur. Recurrentes ad curias seculares; eludentes sententias Judicum quorundamque Ecclesiasticorum, procurantes a dictis Curis prohibitiones, & mandata penalia contra dictas sententias; decernentes talia mandata, & prohibitiones, eaque exequentes. Et in his omnibus consilium, auxilium, & favorem præstantes. Hanc non incurrit, qui sine vi, aut metu, sed precibus, pecunia, vel alia via impedit Judicem Ecclesiasticum, ne sua jurisdictione utatur; neque qui impedit Judices Ecclesiasticos ne injuste procedant. Decimoseptimo. Qui bona Ecclesiastica occupant, & sequestrant sine legitima facultate. Tract. 10. cap. 4. nu. 95. 96. Decimo octavo. Imponentes Decimas collectas, penias, & alia onera per se, vel per alios, directe, vel indirecte Clericis, vel bonis ipsorum: Hac tributa exigentes, recipientes, vel facientes imponi, aut exigi: & ad hæc auxilium, consilium, aut favorem præstantes. Decimonono. Judices seculares in causis criminalibus contra personas Ecclesiasticas procedentes sine speciali, & specifica Sedis Apostolicæ licentia; & comprehenduntur quicunque Magistratus, scribe, Notarii, Cancellarii, executores, consiliarii, &c. Vigilantes. Occupantes, invadentes, detinentes, vel delinquentes terras, loca, & jura sub ditione Sedis Apostolicæ contenta, sive per se, sive per alios, directe, vel indirecte, in toto, vel in parte. Et ad hæc auxilium, consilium aut favorem præstantes. nu. 97. 98. 99.

CAPUT V.

De suspensione, depositione, & degradatione. Interdictis, & cessante a divinis.

71. *Suspensio* prout hic accipitur, est *censura*, qua Clerico prohibetur alicuius Ecclesiastici Ministerii exercitium. Tract. 10. cap. 5. nu. 2. Dividitur primo in eam, quæ est a jure, & eam quæ est ab homine. Insuper alia est ab Officio, alia a Beneficio, alia ab Officio, & Beneficio. Suspensio absolute lata intelligitur esse ab officio, & beneficio. Præterea alia est perpetua, alia temporalis. Temporalis non est censura, sed pura pena, & transito tempore præfixo tollitur sine absoluteione: sed quæ perpetua est, & æternæ censure indiget absoluteione. Quando absoluteio ferretur, censetur perpetua, nu. 16. Ut valide feratur suspensio nulla est in jure determinata forma, sed sufficiunt verba declarantia suspensionem latam, vel ferendam; in dubio autem intelligitur sententia ferenda. Ut debito modo feratur, debet ferri in scriptis, & causa exprimi, & intra mentem suspensio dari instrumentum, si illud petat; & si Judex hoc temere omittat, incurrit suspensionem ab ingressu Ecclesiæ, & a divinis officiis per mentem, & inique mortaliter peccat. Debet etiam monito præmitti, sine qua suspensio nulla est, & Judex committens suspenditur ab ingressu Ecclesiæ per mentem, nu. 7.

72. Quando Prælati prohibet subdito ne celebret, sed non in scriptis, non censetur ferre suspensionem proprie dictam, sed puram penam, quia non præsumitur velle, eum in hoc peccare. Si Religio aliqua habeat privilegium suspendendi solo verbo, & in ea vigeat usus suspensionis; tunc si delictum grave est, censendum est Prælatum suspendere velle: si vero non adit talis usus, & delictum non sit multum grave censetur simpliciter prohibere. Tract. 10. cap. 5. nu. 8. Suspensi alii sunt tolera-

ti, alii vitandi. Suspensi autem vitandi illi sunt, qui nominatim suspensi sunt, & denunciati, nu. 9. Suspendio non habet in jure determinatos effectus, sed pro voluntate eam ferentis, ad hos, vel illos coarctatur. Unde suspensus ab uno actu, non censetur suspensus ab aliis. Suspensus ab ordine Episcopali non censetur suspensus a jurisdictione, sed tantum ab utriusque consecrationem exigunt, ut Ordinare, Crisma conferre &c. nu. 10. 11.

73. Violare suspensionem est ex genere suo peccatum mortale; excusabitur autem a peccato in omnibus illis casibus, in quibus excusatur excommunicatus contra censuram operans. Tract. 10. cap. 5. nu. 12. Qui ab Ordine suspensus est, si actus Ordinis facti exerceat officio, seu eo modo quo a laicis exerceri nequeunt, præter peccatum mortale, incurrit etiam irregularitatem Summo Pontifici reservatam. Quando suspensio lata est per modum penæ, & ad tempus, probabile est dictam irregularitatem non incurri. Quare qui bona fide ordinatus est ante legitimam ætatem; suspensus est ab exercitio Ordinis usque dum spatem habeat; & si interim actus Ordinis exerceat, peccat mortaliter, sed non fiet irregularis. num. 13. Attento jure canonico prohibitum non est communicare cum suspensis in his, quæ sunt ipsis prohibita per suspensionem; & ideo licitum est Missam celebrantibus suspensi audire &c. n. 14.

74. Omnes actus Ordinis, qui simul jurisdictionis non sunt, a suspensio exerciti validi sunt; quia sunt actus characteris: & etiam actus absoluteionis præstitus ab eo qui suspensus est ab Ordine, sed non a jurisdictione. Qui suspensus est a jurisdictione, & vitandus, invalidè actus jurisdictionis exercet, a quo suspensus est: si tamen non sit vitandus, licite, & valide tales actus exercet, si a fidelibus requiratur, si vero requiritur se ingerat, illi tamen eos efficiat, valide tamen; quia Ecclesia tales tolerans ab eis jurisdictionem non aufert. Tract. 10. cap. 5. nu. 15. Suspendi-

spensus ab Ordine non est suspensus a jurisdictione: suspensus a beneficio non est suspensus ab officio: ideoque celebrare, & divinis officiis interesse tenetur. Suspensus ab officio, sive a jure, sive ab homine, licet ob delictum gravissimum, non est suspensus a beneficio: ac proinde si per se, vel per alium suis muneribus satisfaciatur, beneficii fructus percipere potest; immo etiam distributiones quotidianas, dummodo personalem ministerium exerceat, quamvis illicitè, n. 16. 18. 20. 21.

77. Absolutè, & simpliciter suspensus ab officio privatur omni ulu Ordinis, & jurisdictionis, alteriusque Ecclesiastici ministerii, quod non nisi a clerico ut tali exerceri potest; nec potest licite Sacramentum Ordinis recipere, aut novum beneficium. Tract. 10. cap. 5. num. 27. 24. Suspensus absolute a jurisdictione privatur omni usu jurisdictionis spiritualis, & omni actu, qui exerceri nequit sine actu jurisdictionis, ut absolutio, collatio Ordinum &c. suspensus vero a tali, vel talibus actibus jurisdictionis, alios exercere potest, n. 26. Suspensus ab Ordine absolute, & simpliciter lata privatur omni actu cujusvisque Ordinis tam majoris, quam minoris solemniter exerciti, vel ex officio eo modo quo a laicis exerceri nequit, & ab omni eo quod jure divino, vel humano, aut ex consuetudine Ordinis est annexum, n. 27. Suspensus ab Ordine superiori non ex hoc manet suspensus ab Ordine inferiori. Qui expresse est suspensus ab Ordine inferiori tantum, potest exercere actum Ordinis superioris, dummodo iste actus non includat etiam actum Ordinis, a quo est suspensus: & ideo suspensus ab Ordine Diaconatus, neque Missam celebrare potest, quæ sine Evangelio celebrari nequit; à vero non includat, nec directe, nec indirectè censetur suspensus ab Ordine superiori, n. 28. 29. 32.

78. Suspensus a beneficio non privatur beneficium, quod legitime possidet, sed fructibus, & proventus illius; & non solum peccat mortaliter illud percipiendò, sed tenetur etiam restitue-

re, post sententiam tamen Judicis. Tract. 10. cap. 5. nu. 34. Suspensus a beneficio nequit quidem agere, quod ad illius temporalem administrationem pertinet; nec consequenter illud locare, permutare, vel resignare, aut illius fructus vendere &c. Suspensus ab uno beneficio, alterius beneficii, quod habet fructus percipere potest: secus si sit suspensus ab omni beneficio, n. 35. 36. Incurrens suspensionem a beneficio ob crimen contra aliquam particularem Ecclesiam commissum; licet suspensio sit absolute lata, limitatur ex adjuncta circumstantia ad sola beneficia, quæ in illa Ecclesia possidet. Aliquando etiam suspensio absolute lata ex intentione ferentis, vel ex verbis illius limitationem accipit: Unde si verb. grat. Suspendatur a beneficio Rector talis Ecclesie, intelligitur de illo beneficio. Præterea quando Episcopus suspendit clericum a beneficiis omnibus, nisi aliud exprimat, prudenter intelligitur velle privare eum tantum de beneficiis, quæ in sua Diocesi possidet, n. 37.

79. Omnia quæ dicta sunt de censuris in communi quoad potestatem, causas, & modum eas ferendi, de culpa ob quam ferri possunt, & de conditionibus requisitis tum ex parte ferentis, tum censurati, etiam suspensioni ut censura est applicanda sunt; præter ea quæ sequuntur. Tract. 10. cap. 5. nu. 39. Subjectum capax suspensionis proprie dictæ sunt clerici saltem prima tonsura initiati: Suspensio in jure generaliter lata contra clericos non comprehendit Cardinales, aut Episcopos, nisi de iis specialis intentio habeatur. Idem dicendum de interdicto. Suspensio absolute lata in clericis comprehendit non solum clericos saeculares, sed etiam Regulares, n. 40. Suspensio potest ferri in communitatem, Capitulum &c.: in quo differt ab excommunicatione. Suspensio simpliciter lata in communitatem non extenditur distributione ad singulas personas, secundum illarum particularem ministeria, sed afficit communitatem secundum quod unum corpus politicum constituit, quod

quod habet proprias operationes, & sua ministeria. Quando autem in communitatem, & singulas illius personas fertur, ob culpam particularem membrorum, non afficit innocentes, quoad suspensionem ab officio, & beneficio proprio istorum, n. 40.

80. Si suspensio sit gravis verb. grat. ab officio, & beneficio, vel munere magis momenti, non potest ferri, nisi pro culpa gravi. Si vero solum privet aliquam parte fructuum, vel aliquo ministerio non magni ponderis, vel tantum ad mensum, potest pro culpa veniali incurrì. Tract. 10. cap. 5. nu. 41. Pro aliena culpa potest incurrì suspensio, ut cum ob culpam superioris, vel plurimum, suspenditur Capitulum, n. 46. Appellatione præcedente, si legitima sit, & rationaliter, impediri potest suspensio. Per appellationem subsequentem non impeditur suspensio ab officio, & ingressu Ecclesie; bene vero suspensio a beneficio, & quolibet alia, n. 50. Suspensio per modum censuræ lata ob contumaciam, tolli non potest nisi per absolutiorem sive absolutam: sive conditionatam, sive ad cautelam; sive ad reincondemntiam, sicut alia censuræ: & omnis qui potest absolvere ab excommunicatione potest etiam a suspensione. A suspensionibus in jure latis non reservatis potest quilibet Confessor absolvere, nisi satisfactionem partis requirant. A reservatis solum ille absolvere potest, cui reservate sunt, vel qui ab eo facultatem habet. Quæ per modum poenæ, & ad tempus imponuntur, vel sub conditione, transacto tempore, vel conditione secuta, ipso facto absque absolutio- ne tolluntur, n. 53.

81. Depositio, & degradatio sere conveniunt. Depositio simplex est poena privans clericum officio, & beneficio in perpetuum jure ordinario irremissibiliter. Est & alia depositio, quæ coincidit cum degradatione verbalis; camque Index facit in ordine ad degradationem realem, & cum intentione ad eam procedendi; solemnitas autem, quam requirunt jura pro depositione, quæ est degradatio verbalis,

non requiritur pro simplici depositione. Depositio simplex, (idem dicendum de suspensione totali, & perpetua,) quamvis privet fructibus beneficii, non tamen privat titulo beneficii; quando autem per sententiam Judicis spoliatur titulo beneficii, alimenta debent illi assignari ex fructibus ipsius beneficii. Degradatio alia est verbalis: alia realis; & utraque privat non solum fructibus, sed etiam ipso titulo beneficii, nec degradato debentur alimenta ex fructibus beneficii. Degradatio verbalis est illa quæ per sententiam authenticam, & solemnem imponitur. Degradatio realis est executio degradationis verbalis cum aliquibus ceremoniis, & solemnitatibus. Quando jura imponunt degradationem sine addito, intelligenda sunt de degradatione verbalis. Tract. 10. cap. 5. nu. 54. 55. 56. Quando quis committit crimen, ob quod imponitur in jure degradatio verbalis, seu absoluta, non ob id tenetur se expoliare beneficiis, quæ possidet, nisi post Judicis sententiam declarativam delicti, n. 56.

82. Degradatio verbalis est poena Ecclesiastica, quæ clericis in perpetuum privatur omni officio, ac beneficio clericali, reservato solo privilegio canonis, & fori. Degradatio realis est poena, quæ clericis in verbaliter degradatis, certis solemnitate spoliatur omnibus vestibus, & insigniis clericalibus, omnique privilegio clericali. Degradatio verbalis est actus jurisdictionis, & potest alteri delegari; degradatio vero realis est non solum actus jurisdictionis, sed etiam Ordinis est institutione Ecclesie; Consecrationis Episcopali annexus, & a solo Episcopo consecrato exercendus. Tract. 10. c. 5. n. 57. Degradatus degradatione verbalis, & reali, si sit in Sacris constitutus adhuc tenetur Horas canonicas recitare. Item nec licet, nec valide potest matrimonium contrahere. Potest valide quamvis non sicut Corpus Christi consecrari pro excommunicationem. Non possunt Religiosi accepti nisi per Summum Pontificem realiter, aut verbaliter degradari; nisi ex consuetudine, vel privilegio id Prælati Re-

Regularibus concedatur; quod privilegium aliqui adesse testantur. Episcopi solum possunt degradari per Metropolitanum, assistentibus aliis 12. Episcopis. n. 61. 62.

81. Jure Tridentini Episcopus per se, vel per suum Vicarium, (& si degradatio facienda sit propter heresim, Inquisitor,) procedere potest ad depositionem seu degradationem verbalem Presbyteri, aut inferioris Clerici cum assensu sex Episcoporum, vel Abbatum mitratorum; in degradatione Diaconi, vel Subdiaconi cum assensu trium Episcoporum, vel Abbatum mitratorum; qui si commode haberi nequeant, sufficit assensu totidem virorum gravium ex dignitatibus Ecclesiasticis. Tract. 10. cap. 5. nu. 54. Clericus verbaliter degradari potest, ob homicidium voluntarium, furtum Ecclesie in magna quantitate, stuprum, vel adulterium, similiter si post monitionem, & privationem fructuum perseveret in contumacia. nu. 65. Degradatio realis fieri potest. Primo. Ob heresim si contumax sit, vel relapsus. Secundo. Ob falsificationem litterarum Apostolicarum. Tertio. Ob sodomiam aliquoties commissam. Quarto. Ob calumniam seu conspirationem in proprium Episcopum, si sit incorrigibilis. nu. 66. Cum deposito, vel degradato verbaliter solus Summus Pontifex potest regulariter dispensare, ut ad primum statum redeat: At si ob crimina minora adulterio depositus fuit; peccata poenitentia, potest dispensare Episcopus: Cum realiter autem degradato, si iuste degradatus fuit, solus Summus Pontifex dispensare potest, si vero iniuste, probabile est quod totus proprius Episcopus possit. n. 63. 69.

82. Interdictum est censura prohibens usum divinarum, quatenus a fidelibus haberi possunt. Omnes fideles afficere potest, in quibus reperiuntur conditiones requisitae pro aliis censuris. Tract. 10. cap. 6. nu. 1. Interdictum aliud est pure locale, aliud pure personale, aliud mixtum. Locale est quod respicit locum, & prohibet ne in illo celebretur, Missa audia-

tur &c. sive ab incolis sive ab extraneis, & est censura afficiens personas solum in ordine ad talem locum. Personale est, quod immediate afficit personas, easque ubique comitatur, ita quod in quocunque loco a divinis arceatur. Mixtum ex utroque coalescit. n. 2. Interdictum tam personale quam locale subdividitur in generale, ut quando omnes unius Regni, Provinciae, Diocesis, Civitatis, vel Villae Ecclesiae, interdicuntur, vel interdicuntur aliquod corpus politicum communitatem constituens: & in speciale, per quod una tantum, vel aliquot Ecclesiae, vel aliquot determinatae personae interdicuntur. Est etiam interdictum personale, speciale, quod ferrur in omnes committentes tale crimen. Interdictum personale speciale, aliquando est totale inducens omnes effectus interdicti; aliquando parziale, & solum quoad aliquos effectus. Interdictum latum in familiam, maxime si sit alicujus Magnatis, probabilis est esse generale personale. n. 3. 4. 5. 6.

83. Dantes causam interdicti locali incurrit etiam interdictum personale, ita quod nullibi divina participare possunt. Tract. 10. cap. 6. num. 6. Interdicto populo alicujus Civitatis, vel loci, non censentur interdictae Ecclesiae, vel Parochia ejusdem, ita quod ibi divina a clericis fieri nequeant. num. 7. Omnes tam incolae quam exteri, tam laicales, quam Regulares quantumvis privilegiati tenentur servare interdictum locale, & etiam ipsi Praelatus qui interdicunt; nisi sit Summus Pontifex, nu. 8. Per interdictum generale locale censentur interdictae omnes Ecclesiae talis loci etiam Privilegiatae, & alterius potestatis, & jurisdictionis ab interdicente; ut in jure statuitur. Mendicantes ea tantum interdicta generalia servare tenentur, quae observat Cathedralis, sive Matrix, sive Parochialis loci. Interdicta Civitate censentur interdicta, etiam suburbana. num. 9. Sub interdicto generali personali comprehenduntur omnes personas, quae illius communitatis, seu corporis politici partes sunt, etiam si co-

le-

lescat ex Clericis, Regularibus, & secularibus. num. 10. 11. Comprehenduntur etiam innocentes quatenus partes sunt illius communitatis. numer. 12.

84. Sub interdicto generali personali non comprehenduntur Episcopi, nisi exprimentur; item infantes, & amentes dolii incapaces, qui tamen privantur Ecclesiastica sepultura; item qui recedunt a populo interdicto, & alibi collocant domicilium; Peregrini quoque, & exteri, etiam si per multum tempus in populo inhabitent, ut scholares, & mercatores. Qui duplum domicilium habent, tandiu subsunt interdicto, quamdiu cum populo interdicto habitant. Tract. 10. cap. 6. num. 13. 14. 15. Interdicto populo non censentur interdicti Clerici, aut Religiosi illius populi; nec e contra. Interdicto Clero alicujus populi non interdicuntur illi Sacerdotes seculares, qui in tali loco habent domicilium, sed non beneficium, vel officium. Interdicto Clero non interdicuntur Regulares, nec e contra; nisi in casu quo aliquis Religiosus haberet in illo populo beneficium, aut officium, quia talis esset vere pars Cleri: vel nisi interdicantur omnes Ecclesiastici, tunc enim includerentur etiam Religiosi. num. 16. 17.

85. Nulla assignatur in jure forma pro interdicto valide ferendo necessaria: ut autem licite feratur, illa solemnitas requiritur, quae pro omnibus censuris, scilicet quod in scriptis feratur, expressa causa, & quod reo intra mensem tradatur exemplar; aliter interdictum ferens, praeter peccatum mortale, incurrit suspensionem ab ingressu Ecclesiae per unum mensem. Tract. 10. cap. 6. num. 18. Omnes possunt interdicere, qui possunt ferre censuras. Praelati Religionum interdictum locale, quo suas Ecclesias interdicant, ponere non possunt. num. 19. 20. Ad hoc ut ponatur interdictum locale generale aut speciale, vel personale generale, requiritur culpa mortalis communitatis, quae capitibus, seu Rectoribus, & non sufficit culpa quantumvis

Part II.

gravis alicujus particularis. Interdictum personale speciale non potest poni ob culpam alienam, etiam personae conjunctissimae, sed tantum ob culpam propriam ejus qui interdicuntur. Interdictum si sit totale, nequit ferri nisi ob culpam mortalem, si vero sit parziale, seu quoad aliquem effectum tantum verb. grat. ab ingressu Ecclesiae, & ad breve tempus verb. grat. per mensem, cum equiparetur excommunicationi minori, poterit poni ob culpam venialem. nu. 21. 22.

86. Ob culpam capitibus, vel communitatis in non solvendo aere alieno nequit imponi interdictum generale locale licite aut valide absque speciali Summi Pontificis licentia. Idem probabilis dicendum de interdicto locali speciali, & de personali generali. Ob culpam autem in non solvendo aere alieno, licite, & valide imponi potest interdictum personale speciale, quia hoc innocentes non tangit. Tract. 10. cap. 6. num. 23. 25. Interdictum absolute positum intelligitur, quoad omnes suos effectus, qui sunt tres, nempe: Privatio divinarum officiorum, tam activa, quam passiva; privatio aliquorum sacramentorum; & privatio Ecclesiasticae sepulturae: Privatio ingressus Ecclesiae est effectus interdicti personalis specialis. num. 27. 28. Praeter enumeratos, nullos alios habet effectus; nec privat suffragia, nec indulgentias, nec exercitio jurisdictionis, tam interioris, quam exterioris, & in utroque foro: unde interdictum etiam nominatum, & denunciatus potest indulgentias concedere, conferre beneficia, absolvere a peccatis, & omnes alios actus jurisdictionis exercere. n. 29.

87. Interdictum iniuste latum servandum quidem est in foro exteriori ratione scandalis, si secundum allegata, & probata iustum appareat: in foro autem conscientiae non obligat, & cessante periculo scandalis licet laicis interesse, sacramenta suscipere &c. Religiosi interdictum servare tenentur sub poena excommunicationis latae sententiae, etiam si nullum sit, quando a matrice obler-

Yyy

ve-

vetur. Si autem constet esse legitimum, illud observare tenentur, etiam si non observentur a matrice: si tamen non observent, non incurunt excommunicationem prædictam, sed penas latas in cap. fin. de excess. Prælatorum, & etiam mortaliter peccant. n. 30. 31.

88. Interdictum privat omnibus sacramentis, tam recipiendis quam ministrandis, exceptis Baptismo, Confirmatione, & Pœnitentia: Et Baptismus potest etiam tempore interdicti solemniter recipi etiam in Ecclesia specialiter interdicta; immo etiam a ministro generaliter interdicto; secus vero a specialiter personaliter interdicto extra casum necessitatis. Tract. 10. cap. 6. num. 31. 33. 34. 35. Quæ de Baptismo dicta sunt, etiam Confirmationis debent applicari; ideoque personaliter specialiter interdictus confirmari non potest. num. 36. Interdictum locale, sive sit generale, sive speciale, non privat receptione sacramenti pœnitentiæ; sic nec interdictum personale generale; bene vero interdictum personale speciale. Illi quorum culpa, dolo, aut fraude latum est interdictum, absolvi non possunt, nisi prius præstent satisfactionem Ecclesie, vel parti, vel si non possint, saltem cautionem, aut juramentum. Idem dicendum de iis qui auxilium, consilium, vel favorem dederunt ad tale delictum, num. 37. Confessarius generaliter interdictus potest licite citra articulum mortis sacramentum pœnitentiæ ministrare, secus si sit specialiter personaliter interdictus; poterit tamen illud valide ministrare; nam interdictum non privat potestatem Ordinis, vel jurisdictionem, sed tantum usum illius. n. 38.

89. Sacramentum Eucharistiæ interdictis, vel tempore interdicti ministrari non potest, etiam si infirmi sint, dummodo extra periculum mortis. Solum tamen in periculo mortis recipi potest tempore interdicti, dummodo sumpturus, si fuerit specialiter interdictus, vel dederit causam interdicto, prius satisfactionem exhibeat. Qui sunt specialiter interdicti Eucharistiam ministrare non possunt, ni-

si deficiente alio, qui mortuum ministrat. Tract. 10. cap. 6. num. 39. Quando licet infirmo Eucharistiam ministrare, licet etiam eam solemniter deferre, pulsatis campanis, & comitantibus, qui voluerint. num. 40. Probabile est, & magis pietati consonum, quod clerici qui non celebrant, possint tempore interdicti laicorum more Eucharistiam sumere, ex vi concessionis, Cap. *Alma Mater* is exceptis qui causam dederint interdicto, num. 41. 43. Nec Sacramentum extreme unctionis; nec Sacramentum Ordinis possunt ab interdictis, vel tempore interdicti recipi. Si vero contingat quod infirmus, nec pœnitentiæ sacramentum, nec Eucharistiam sumere possit, tunc inungi posse, etiam si esset specialiter interdictus, docent gravissimi Doctores, ut fiat de attritu contritus. num. 45. Probabilis est posse matrimonium tempore interdicti, & etiam inter interdictos celebrari. n. 47.

90. Religiosi utriusque sexus possunt tempore interdicti localis, & etiam si sint personaliter generaliter interdicti, Eucharistiam sumere quoties voluerint, sicuti & Missas celebrare, & audire; & possunt etiam extremam unctionem recipere per sua privilegia. Tract. 10. cap. 6. num. 48. Habentes Bullam cruciatam possunt tempore interdicti localis, vel personalis generalis omnia sacramenta recipere, nisi causam dederint interdicto, vel impediunt quominus tollatur. num. 49. Alter interdicti effectus est, quod in loco interdicto, vel a personis generaliter, aut specialiter interdictis divina officia celebrari, etiam si assistere prohibetur. Nomine autem officii divini veniunt ea omnia munia, quæ ex intentione Christi, & Ecclesie solis competunt clericis; ut Sacrificium Missæ, benedictio solemnis nuptiarum, fontis baptismalis, aquæ &c. officium divinum alique preces Ecclesiasticæ ex Ecclesie iussu solemniter, vel in communi, vel in loco ad id specialiter deputato recitandæ; secus si privatim recitentur. Benedictio Mensæ, Oratio mentalis, examen conscientie, Litanie, alique preces

ces non habentes rationem officii divini non prohibentur tempore interdicti, & communiter etiam in loco deputato recitari possunt. n. 52. 53.

91. Bonifacius VIII. in cap. *Alma Mater*. De fest. excom. in 6. Concedit omnibus clericis Missas celebrare quotidie, officia divina peragere in quibuscunque Ecclesiis, seu Monasteriis tempore interdicti localis generalis, servatis quatuor conditionibus. Prima, Quod Missa celebretur submissa voce, sine cantu. Secunda, Januis clausis, ita tamen quod ab egressi volentibus aperiri possint. Tertia, Non pulsatis campanis, nec tintinabulo ad Sanctus, & elevationem Hostiæ: non prohibetur tamen pulsatio campanarum ad ea, quæ non sunt officia divina, ut Concio, Salutatio Angelica, Oratio mentalis &c. Quarta, Exclusis interdictis, & excommunicatis nominatim denunciatis, & intelligitur de clericis; laici enim etiam generaliter interdicti, vel etiam non interdicti, tempore interdicti localis excludi debent; ipsi enim ex dicto cap. nulla concessio facta fuit; Nomine Ecclesie pro dicta concessione non veniunt Oratoria privata secularium. Tract. 10. cap. 6. num. 54. 56. 57. 58.

92. Dantur aliqui casus, in quibus laici admitti possunt ad officia divina; & primo admitti possunt pueri ante usum rationis, & amentes; Secundo, Si sacerdos celebraturus alium non habeat qui ministrat, nisi laicum; Tertio ex privilegio alicui laico concessio. Tract. 10. cap. 6. n. 60. Suspenditur interdictum generale locale pro quatuor solemnitatibus: Nativitatis Domini, Pasche, Pentecostes, & Assumptionis B. V. ex dicto cap. *Alma Mater*. Et ex extensione Eugenii IV. pro festo Corporis Christi, ejusque Octava. In dictis festivitatibus ita suspenditur interdictum generale locale, ut celebretur divina officia solemniter, pulsatis campanis, januis apertis, alta voce, exclusis excommunicatis, interdictis vero admittis, dummodo ii, qui dederit causam interdicto, Altari non appropinquent, nec ab eis oblatio-

nes in Missa accipiantur. Interdictum pro dictis solemnitatibus suspenditur a primis Vespere usque ad Completorium festi inclusive; verum pro Pascha, & Pentecoste incipit suspensio a Missa Vigiliæ, & durat per totum triduum quod sequitur; pro Nativitate vero Domini a primis Vespere, & per triduum sequens. Suspendio interdicto tenentur omnes etiam interdicti diebus festis Missam audire, & etiam clerici non celebrantes; secus qui interdicto non suspensio habent privilegium audiendi Missam, possunt enim isti, non suspensio interdicto, se conformare juri communi servando interdictum. num. 61. 62. 63. 64.

93. Omnibus Regularibus utriusque sexus concessum est quod in suis Monasteriis preter præfatas solemnitates, suspendere possint interdictum in festivitatibus suorum Sanctorum, in festo Circumcisionis, & Epiphaniæ, & quatuor principalibus festis B. V. In festis Apostolorum, Dedicationis suarum Ecclesiarum, & oraculi Conventus; in festis SS. Trinitatis, Nativitatis S. Joannis Baptiste, Felis S. Marci, S. Lucæ, omnium Sanctorum, in comm. omnium fidelium Deificationem quandam Missa, & Processio durat; servatis tamen conditionibus assignatis in cap. *Alma Mater*, Tract. 10. cap. 6. num. 65. Insuper habent Regulares privilegia admittendi ad officia divina famulorum, Procuratorum Monasterii: ita Alex. IV. Idem concessit Eug. IV. pro Tertianis, Beatis, feris, Familiaribus, Sindicis, & Officialibus ordinariis, Monasterii fratrum, & Monialium; si non sint excommunicati, nec specialiter interdicti, nec causam dederint interdicto. Tandem Clem. VII. pro Confratribus Ordinis B. V. de Monte Carmelo utriusque sexus concessit, ut admitti possint ad divina in nostris Monasteriis tempore interdicti generalis, aut specialis, & etiam cessationis a divinis. num. 66. Habentibus Bullam cruciatam, sive laici, sive clerici sint, conceditur, quod tempore interdicti generalis, etiam a Summo

Pontifice impositi, possint Missæ, & divinis officijs assistere, etiam in Oratorijs privatis, & secum ferre famulos, familiares, & etiam consanguineos usque ad quartum gradum, tam lineæ rectæ quam collateralis, ut Missam audiant in Oratorio, aut Ecclesia; & etiam Dominus Bullam habens non assistat, possint hi virtute Bullæ Missæ maudire. n. 67.

94. Tertio per interdictum Ecclesiastica sepultura prohibetur. Qui extra locum sacrum tempore interdicti sepultus est, cessante interdicto exhumandus est, & in loco sacro sepeliendus; & qui tempore interdicti in loco sacro sepultus est, si adverterat ante cessationem, in locum non sacrum transferendus est. Tract. 10. cap. 3. num. 69. Interdicti personaliter specialiter, & qui dederunt causam interdicti generali personali, vel cuiusque locali, nullibi possunt in loco sacro sepeliri; etiam si clerici sint; intelligendum tamen de interdictis nominatim denunciatis; cæteris namque non negatur Ecclesiastica sepultura. num. 70. Si nominatum interdictum cum signis contritionis motiatur, potest indirecte aboleri, & sic in loco sacro sepeliri. num. 71. Probabilis est, quod suspensio interdicti quoad Officia divina in festis prædictis, ad huc non possint laici in loco sacro sepeliri; quia privatio sepulture est effectus diversus a privatione divinarum officiorum. n. 73.

95. Clerici interdicti personaliter generaliter, vel tempore interdicti locali generaliter possunt sepeliri in loco sacro, cum Missæ celebratione absque pompa Ecclesiastica; (non excluditur comitatus, aut alia pompa honorifica, quæ solet sepulture fidelium comitari;) & in diebus festivis, in quibus interdictum suspenditur quantum ad Officia divina, possunt cum omni solemnitate Ecclesiastica, & Missarum celebratione, & pulsatione campanarum sepeliri. In Ecclesia vero specialiter interdicta possunt etiam sepeliri, sed non cum Missa, aut solemnitate Ecclesiastica; si vero sint specialiter interdicti, vel causam dederint interdicto, vel illud non servave-

rint, nullo modo possunt in loco sacro sepeliri, sicut de laicis diximus. Tract. 10. cap. 6. num. 75. Habentes Bullam cruciatam, tempore interdicti localis generalis possunt sepeliri in loco sacro cum moderata pompa: immo etiam in Ecclesiis specialiter interdictis. Et potest etiam talis Bulla ad hunc effectum, si pro defuncto post ejus mortem accipitur, Bulla quidem vivorum, non mortuorum. n. 78. 79.

96. Violare interdictum est ex genere suo peccatum mortale, nisi ignorantia; inconsideratio, metus, aut materiæ parvitas excuset. Tract. 10. cap. 6. n. 80. Laici interdictum violantes, præter peccatum mortale nullas penas incurunt. Religiosi vero interdictum violantes incurunt ipso facto excommunicationem majorem: eamque incurunt etiam clerici Regulares, vel sæculares sepelientes interdictum nominatim denunciatum in loco sacro. Ecclesiastici sive sæculares, sive Regulares utriusque sexus interdictum violantes, inhabiles sunt ad electionem tam activam, quam passivam. num. 86. Omnes clerici tam sæculares, quam Regulares specialiter interdicti, si celebrent; aut quemcumque actum Ordinis sacri exerceant in loco specialiter interdicto; vel si in loco generaliter interdicto celebrent, non servatis conditionibus assignatis in cap. *Alma Mater*, sunt irregulares. Si in loco non interdicto. Clericus non interdictus admittat laicos interdictos ad divina Officia, est ipso facto interdictus ab ingressu Ecclesiæ. Per interdictum ab ingressu Ecclesiæ non intelligitur ingressus materialis, sed formalis, scilicet privatio exercitii Ordinis sacri, assentientia divinarum in Ecclesia, & sepulture in ipsa, vel ejus cæmeterio: susceptio autem sacramentorum cum in jure non nominetur, non ea privatione censetur, qui est ab Ecclesiæ ingressu interdictus: qui etiam eam ingredi poterit ad Orationem privatam. n. 89. 91.

97. Interdictus specialiter sive a jure, sive ab homine, si interdictum reservatum non sit, satisfacta parte, vel præstita cautione, si sit impositus, absol-

vi potest a quolibet Confessario valente abolvere a mortalibus. num. 10. cap. 6. nu. 92. Interdictum locale quodcumque, & interdictum personale generale tolli non potest, nisi ab eo qui habet jurisdictionem in foro contentioso super locum; aut communitatem interdictam: immo nec ipsas personas particulares communitatis interdicti poterit alius abolvere. nu. 93. Interdictum latum ad tempus, vel sub conditione, elapso tempore, seu posita conditione, absque alia relaxatione tollitur. Sic si interdictum in communitatem latum sit, ipsa dissoluta tollitur; & qui ejus definit esse membrum, eo ipso ab interdicto liber evadit, nisi dederit causam interdicto, quia iste esset etiam specialiter personaliter interdictus. nu. 94. Interdictum deambulatorium, quod datur quando quicumque locus interdictus, ubi talis persona invenitur, ea recedente recedit, & eam sequitur ubicunque vadat, nu. 95. Interdictum latum in favorem aliquis, si ab eo non observetur, eo ipso sublatum censetur; secus si non observet ille ob cujus culpam latum est. nu. 96. Interdictum locale non tollitur per transitum loci sub alterius dominio. nu. 97. Episcopus potest tollere interdictum locale, aut personale latum a jure, & non reservatum: secus si sit letum ab homine; hoc autem tollere, vel suspendere potest, qui posuit. n. 98. 99.

98. Cessatio a divinis est prohibitio Ecclesiastica Clericis imposita, ut abstineant ab officiis divinis, & Ecclesiastica sepultura in aliquo loco. Distinguitur ab interdicto, quia hoc semper afficit aliquam personam, etiam si locale sit, nempe illam ob cujus culpam latum est; cessatio vero nullam determinat afficit, sed omnes æque accerent a divinis in illo loco: deinde quia interdictum est censura, non vero cessatio. Tract. 10. cap. 6. num. 101. 102. Cessatio a divinis absolute, & simpliciter lata tres habet effectus: quorum primus est privatio divinarum officiorum in loco ubi est imposita; conceditur tamen Clericis celebrare semel in hebdomada ad reno-

vandam S.S. Eucharistiam, omnibus exclusis, excepto solo ministro; & ad dandum viaticum, si non assint particulari, quotiescunque opus fuerit. nu. 103. Licet ex juris rigore concessio facta in cap. *Alma Mater* pro tempore interdicti, non extendatur ad cessationem a divinis; extenditur tamen ex praxi, & consuetudine; & gravissimorum doctorum communi consensu, Privilegium Bullæ Cruciatæ quantum ad officia divina, vel quantum ad sacramenta recipienda, tempore interdicti, non extenditur ad cessationem, nec adest pro tali extensione ulla praxis, vel consuetudo: quantum vero ad Ecclesiasticam sepulturam sit extensio. n. 105. 106.

99. Secundus effectus cessationis a divinis est privatio Sacramentorum, excepto Baptismo, & Pœnitentiæ, & viatico pro moribundis. Concessio facta in dicto cap. *Alma Mater* pro Sacramentis recipiendis tempore interdicti, licet ex juris rigore ad cessationem a divinis non extendatur; tamen ex benignitate Ecclesiæ, gravissimorum virorum auctoritate, & consuetudine tacite approbata, dicitur esse extendi. Tract. 10. cap. 6. nu. 107. Tertius effectus est privatio Ecclesiasticæ sepulture; sed hunc effectum non assert, ratione sui, sed quia ut in plurimum supponit interdictum: Si sola cessatio ponatur, possunt omnes tempore illius in loco sacro sepeliri. nu. 108. Desistit ob quod cessatio imponi potest, multo gravius debet esse quam pro ponendo interdicto; immo debet esse gravissimum, scandalosum, & notorium notorietate facti, & ita grave quod adæquet damna ex cessatione provenientia. Eam ponere potest, qui potest alias ferre censuras. Si capitulum Sede vacante imponere velit cessationem, debent convocari omnes Canonici, etiam absentes; ut in electionibus; ita quod major capituli pars conveniat in cessationem: aliter nulla erit. Requiritur monitiones, sicuti ad censuras, nu. 109. Quando cessatio iuste posita est, qui illi causam dedit, tenetur restituere omnia damna innocentibus.

tibus provenientia. Cessationem sine sufficienti causa ponentes privantur omnibus fructibus, quos eo tempore recipere debereat, & tenentur restituere damna parti inde secuta. nu. 111.

CAPUT VL

De Irregularitate.

§. I.

De Irregularitate in communi.

100. Irregularitas est impedimentum Canonum primo, & per se impediens Ordinum susceptionem: secundario, & quasi per accidens illorum exercitium. Tract. 10. cap. 7. nu. 1. Nulla Irregularitas de facto incurritur, nisi sit expressa in iure Canonico. nu. 2. Celebris est Irregularitatis divisio in eam, quae est ex delicto, & eam quae est ex defectu. Irregularitatis ex delicto octo sunt species. Prima. Ex homicidio voluntario iniusto. Secunda. Ex iniusta & voluntaria mutilatione. Tertia. Ex homicidio, aut mutilatione casuali. Quarta. Ex reiteratione Baptismi. Quinta. Ex violatione censurarum. Sexta. Ex indebita Ordinum susceptione. Septima. Ex delicto cui annexa est infamia. Octava. Ex delicto enormi, notorio, & digno depositionis, vel degradationis. Species Irregularitatis, quae est ex defectu sunt pariter octo. Prima. Ex defectu Sacramenti. Secunda. Ex defectu lenitatis. Tertia. Ex defectu corporis. Quarta. Ex defectu animae. Quinta. Ex defectu libertatis. Sexta. Ex defectu natalium. Septima. Ex defectu aetatis. Octava. Ex defectu divitiarum. num. 6. Irregularitates solus Summus Pontifex, aut Concilium generale imponere potest; nec consuetudine introduci possunt. n. 7. 8.

101. Omnes illi, qui sunt capaces suscipiendi Ordines, sunt etiam capaces Irregularitatis. Tract. 10. cap. 7. nu. 10.

Irregularitas ex delicto non incurritur, nisi ob peccatum mortale; & ideo si ex aliquo capite actus qui aliis induceret Irregularitatem, excusetur a culpa mortali, non incurritur Irregularitas, & ideo quoties in iure aliquid sub poena Irregularitatis praecipitur, sub culpa gravi praecipitur. n. 12. Ad Irregularitatem incurendam requiritur actus exterior consummatus; quare si quis aliquem cuperet occidere, vel si etiam lethaliter vulneraret mors tamen inde minime sequeretur, etiamsi ex miraculo, vel arte diabolica, non incurreret Irregularitatem. nu. 13. Verius est Irregularitatem in foro conscientiae incurri, etiam ex delicto penitus occulto, & quod probari non potest; si tamen non sit ex illis, quae ratione enormitatis, notorietatis, & infamiae Irregularitatem inducunt; propter haec enim, si sit occultus actus non incurritur Irregularitas. nu. 14. 16.

102. Nulla Irregularitas illis adionibus privat, quae possunt a pure laicis exerceri; vel Sacramentorum receptione, excepto Ordine; vel usu jurisdictionis cuicumque ordinariae, vel delegatae; immo irregularis, si non sit nominatum denunciatus confessiones audiat, & absolvet; si vero irregularis, aut nominatum denunciatus confessiones audiat, peccabit quidem mortaliter, sed valide absolvet, dummodo ex parte poenitentis non detur obex. Tract. 10. cap. 7. nu. 18. 19. 20. Triplex tantum datur effectus Irregularitatis. Primus. Et principalis est privatio recipiendi Ordines; unde peccaret mortaliter tam irregularis recipiens, quam collator; non tamen novam Irregularitatem incurreret, & talis collatio valida esset. Idem dicendum de receptione, & collatione primae tonsurae. nu. 21. 22. Secundus effectus est private exercitio Ordinis sui suscepti. Unde peccabit mortaliter Clericus irregularis actum Ordinis sacri exercitum, non tamen novam Irregularitatem incurrit. Irregularitas post aliquot Ordines susceptos adveniens aliquando

quando est totalis privans omni exercitio Ordinum susceptorum, & susceptione cuicumque alterius Ordinis; aliquando est partialis privans tantum exercitio, aut susceptione talis Ordinis. n. 23.

103. Tertius Irregularitatis effectus est private irregularem novi beneficii receptione, quod exigit ministerium, a quo per Irregularitatem arcetur; & peccabit tam conferens, quam recipiens; & si Irregularitas sit totalis omni receptione beneficii privat; & cum nomine beneficii veniant etiam dignitas Ecclesiastica, & Praelatura regularis, huius etiam receptione privat Irregularitas. Tract. 10. cap. 7. nu. 24. Irregularitas non privat ipso facto beneficiis antea obtentis. Factus irregularis propter infirmitatem, curare debet ut munus suum per alium impleatur; irregularis autem factus ob delictum, beneficiis per sententiam Iudicis privandus est. n. 25. Beneficiarius Irregularitatem incurrens debet quocumque petere dispensationem, & interim retinere potest beneficium, & fructus ejus percipere, si per alium munus suum impleat; si vero sit in mora petendi dispensationem, vel eam in perpetuum, aut per multum tempus impetrare non possit, & Irregularitas non sit ex infirmitate, tenetur beneficium in manus Praelati resignare, nisi magna necessitas urgens oppositum suadeat. nu. 28. Tutissima, & probabilissima est sententia asserens collationem novi beneficii irregulari factam validam esse, quamvis illicitam; ac proinde non indigere talem beneficiarium post Irregularitatem dispensationem, nova ejuisdem beneficii collatione. n. 32.

104. Omnia, quae actum a peccato mortali excusant, etiam ab incurrenda propter illum Irregularitate excusant, ut ignorantia, inadvertentia, inconsideratio, metus gravis, vel materiae parvitas. Tract. 10. cap. 7. nu. 41. In dubio juris, vel facti: an v.g. Irregularitas tali delicto sit in iure assignata; an vultus a se inflicto mortem attulerit; &c. debet dubitans adhibere sus-

ficientem diligentiam pro veritate inquirenda, & interim se gerere ut irregularem, ne se exponat periculo violandi Irregularitatem; quod esset grave peccatum. Si adhibita debita diligentia adhuc dubium perseveret, & sit juris, in quocumque casu non debet dubitans se gerere ut irregularem in foro conscientiae: immo nec in foro externo irregularis iudicandus est: si vero sit dubium facti, & agatur de homicidio, nempe an hominem occiderit: an sua actione, consilio, mandato, &c. fuerit causa mortis; sic dubitans, in utroque foro iudicandus est irregularis, quia sic est expressum in iure. In aliis delictis dubius de facto nec tenetur se gerere ut irregularis, nec ut talis iudicandus est. nu. 42. 44. 45. 46. Ignorantia culpabilis, crassa, supina, vel affectata in omnium sententia ab Irregularitate non excusat; bene vero ignorantia invincibilis, quae excusat a culpa gravi. n. 48. Sciens actum esse iure divino, vel naturali veritatem, sed ignorans esse iure Ecclesiastico prohibitum, non incurrit propter illum Irregularitatem ex delicto. nu. 49. Si etiam licet esse talem actum lege Ecclesiastica veritatem, sed penam Irregularitatis ignoret, probabile est Irregularitatem adhuc non incurere. nu. 53.

105. Quatuor modis Irregularitas tolli potest. Primo per cessationem causae, si ex delicto non proveniant, sed ex defectu asferibili. Quare irregularitas ex bigamia, illegitimitate, vel defectu lenitatis, non nisi per dispensationem, aut juris dispositionem tolli potest. Irregularitas ex delicto per causae cessationem non tollitur. Tract. 10. cap. 7. num. 55. 56. Secundo per Baptismum tollitur Irregularitas ex delicto. Tertio. Per Professionem Religiosam tollitur Irregularitas ex defectu natalium; & praeterea causa sufficiens ad dispensandum in Irregularitatibus quae aliis sunt difficilius dispensationis. nu. 57. 58. Quarto per dispensationem, per quam omnes a summo Pontifice aperiuntur, cum sint de iure Ecclesiastico. Si tamen abique iusta

illa causa dispenset, valida quidem est, sed illicita dispensatio. Si vero dispensans abique iusta causa sit alius a Pontifice, nec licita nec valida est dispensatio. Episcopi in Irregularitatibus dispensare non possunt, nisi eis in iure expresse concedatur. Concilium autem Tridentinum Episcopis Dioecesim habentibus concedit ut cum suis subditis in omnibus Irregularitatibus ex delicto occulto provenientibus, quas non sunt deductæ ad forum contentiosum dispensare possint; excepta Irregularitate ex homicidio voluntario. nu.62. Per Bullam Cruciatam verius est, non posse dispensari in Irregularitatibus, quas sunt ex delicto occulto provenientibus: nam quoad alias certum est non posse. nu.64.66.

§. II.

De Irregularitatibus ex delicto.

106. Inter omnes Irregularitates ex delicto provenientes omnium maxima, & difficilior dispensationis est ea, que provenit ex homicidio directe voluntario. Ad homicidium autem directe voluntarium requiritur directa expressa, & spontanea voluntas occidendi: vel quod causa mortis inseparabiliter conjuncta cum ipsa directe intendatur; etiam si occisus sit Paganus, Judæus, &c. aut infans in utero matris existens. Tract. 10. cap. 8. num.1. Requiritur autem quod mors, sive ex veneno, sive ex vulnere inflicto animo occidendi, de facto ex tali vulnere, &c. sequatur. Occidens in valorem excedendo moderamen inculpate tutelæ non incurrit hanc Irregularitatem, sed eam que est ex homicidio casuali. Sic etiam qui leviter vulnerare volebat, sed præter intentionem occidit. Si quis post lethale vulnus inflatum, vel propinatam venenum, verere, & ex corde facti poeniteat, & modis omnibus morrem impedire conetur, non fit irregularis in foro conscientie, quia moraliter in mortem non influit, nec illi mors est voluntaria. nu.2.3.4. Qui subito, & inopinante in tixa repen-

tina hominem interficit, non incurrit hanc Irregularitatem, sed eam que est homicidii casualis. nu.6.

107. Irregularitatem homicidii voluntarii incurrit non solum illud patrans, sed etiam mandantes, consulentes, consentientes, & cooperantes. Mandans Irregularitatem incurrit, licet mandarius ab initio mandatum recusaverit, sciente ipso mandante, si postea, etiam eo nesciente mandatum implevit. Tract. 10. cap. 8. num. 8. Si mandarius occidatur, & mandans seu consulens hoc probabiliter timuit, incurrit Irregularitatem homicidii casualis. n.9. Ut consentiens Irregularitatem incurrat, debet consensus in ipsum homicidium influere. nu.10. Rati habitio post jam factum homicidium non inducit Irregularitatem; hoc enim in iure non habetur. nu. 12. Omnes ad homicidium cooperantes hanc Irregularitatem incurrit, si expresse homicidium intendant, & actionem physicam exercent directe tendentem ad homicidium: si autem expresse homicidium non intendant, incurrit Irregularitatem homicidii casualis. nu.13.14. Hanc Irregularitatem tollit per Baptismum, vel per summi Pontificis dispensationem. num. 15. Episcopi licet delictum occultum sit, in hac dispensare non possunt. Posset tamen Episcopus magna urgente necessitate, & difficili existente recurso ad Pontificem dispensare, ut homicida voluntarius occultus in Sacris ministrat, sive ex ordinaria Episcopi potestate, sive ex ordinaria summi Pontificis concessione, & licentia. nu. 16. De facultate, quam habent Prælati Regulares ad dispensandum cum suis subditis in Irregularitatibus, sive ex delicto, sive ex defectu ex variis summorum Pontificum privilegiis, vide infra. Sect.121.

108. Ad voluntariam membrorum mutilationem, que Irregularitatem inducit, eadem requiruntur, que ad homicidium voluntarium. Hanc Irregularitatem incurrit etiam mutilans seipsum, & qui se castraret ad servandam castitatem; secus qui parato occidere con-

suleret mutilationem, si alia via eum ab homicidio avertere non posset. Tract. 10. cap.8. nu.18. Alium deturpans, ita ut fiat irregularis ob deformitatem, si eum non mutilet, non incurrit Irregularitatem. nu.19. Seipsum deformans, sibi digitum, aut partem digiti ex ira abscidens fit irregularis. cap. *Qui partem*. Dist. 55. quamvis si partem digiti alterius abscideret, in omnium sententia irregularis non fieret; immo in probabiliore sententia etiam digitum amputaret; major enim crudelitas est eas actiones in se exercere quam in alium. Seipsum mutilans duplicem Irregularitatem incurrit, scilicet unam ex mutilatione activa, & aliam ex mutilatione passiva, si fiat inhabilis ad ministerium Ordinum. nu.20.

109. In probabiliore sententia nomine membri ob cuius abscissionem Irregularitas incurritur, solum intelligitur illa pars corporis, que proprium officium habet ab aliis divertum ut pes; manus, nasus cum sensu, oculus; auris cum sensu illius, &c. si que libet mamma in muliere, nam vere sunt membra, & unum non dependet ab alio. Sic etiam irregularis fiet, qui utrumque telicium amputaret; secus qui unicum tantum, vel qui digitum, aut digitos abscideret, aut nasi, vel aurium cartilaginem, sine præiudicio sensus; aut qui dentes exenteret, barbam, vel capillos evelleret; aut tandem qui membrum alicujus ita debilitaret, ut inutile esset ad munus suum. Attamen qui tale membrum omnino secum mortuumque redderet, in probabiliore sententia esset irregularis. Tract. 10. cap. 8. nu. 22. 23. 24. 25. 27. In ista Irregularitate ex facultate a Tridentino concessa dispensare potest Episcopus, si delictum occultum sit; & insuper si omnes qui dispensare possunt in Irregularitate ex homicidio voluntario. nu.28.

110. Homicidium casuale illud dicitur, quod præter intentionem, & voluntatem occisoris contingit. Et quod hic dicitur de homicidio casuali, intelligendum est etiam de mutilatione. Po-

test homicidium dupliciter esse casuale, primo ita quod nec directe, nec indirecte quis ad illud concurrat; & cum in tali casu omni culpa careat, non incurritur Irregularitas ex eo: Secundo modo, quando mixtum est ex voluntario, & involuntario; ut cum quis dat operam actioni, ex qua probabiliter timet secuturum homicidium, seu mutilationem: unde qui somno vel ebrietate se tradidit, providens periculum homicidii, si de facto sequatur, & sufficientem diligentiam non adhibuit ne sequeretur, fit irregularis: secus si non illud prævidit, vel si eo præviso sufficientem diligentiam adhibuit ne sequeretur. Tract. 10. cap.8. nu. 29. Operis licitum exercens, ex quo probabiliter timeat secuturum homicidium, si sufficientem diligentiam adhibeat, ne sequatur, non fiet irregularis si de facto accidat: bene vero si talem diligentiam non adhibeat. Sufficiet autem ea diligentia, que excusat a peccato mortali, & qua in simili casu uteretur vir prudens. n.30.

111. Hinc irregularis non fit Magister, abique excessu discipulum verberans, si casu inde sequatur mors: Nec operarius reficiens tectum, & regulas proiciens, si prius monuit, & debitam cautionem adhibuit, esto is aliquis occidatur: Nec medicus, aut Chirurgus, si abique ejus negligentia moriatur infirmus; nec Clericus, aut Monachus artem medicina, vel chirurgie abique incisione, vel adustione exercens, si abique ejus negligentia percat agrotus; si autem cum incisione, vel adustione medietur, & inde sequatur mors, irregularis fit: Quod si mors non ex incisione, & inde proveniat, sed aliunde sine sua culpa, peccabit quidem mortaliter propter prohibitam sibi operationem, non tamen fiet irregularis. Tract. 10. cap. 8. num. 31.32. Qui dat infirmo aliquid bona fide, vel ad levamen, vel ad remedium illius; ex quo mors, aut illius acceleratio sequatur, non fit irregularis; nec similiter qui infirmum revolvit, vel in latum ver-

at, ut quietem capiat, vel aliud circa eum charitatis officium exercet, non fit irregularis, si casu inde mortis acceleratio contingat: bene vero fit irregularis qui infirmo contra præscriptum medici, vel temere ex proprio capite potionem, aut remedium, ex quo notabilis acceleratio mortis sequatur, præber, quod prævideri potuit, vel forte prævisum est, nu.32.

112. Dans operam rei illicitæ, & ideo prohibite quia periculosa est, & ad mortem, vel ejus periculum inducens; si ex ea homicidium, vel mutilatio sequatur, fit irregularis; verum dans operam rei illicitæ, non tamen ideo prohibite quia mortis periculum inferat, sed alia de causâ, si homicidium inde sequatur, sufficientem tamen diligentiam adhibuit ne sequeretur, peccavit quidem contra prohibitionem, sed Irregularitatem non contraxit, Tracl. 10. cap.8. n. 34.

Si opus prohibitum quia periculofum, ita fit ex se inducivum mortis, aut mutilationis, ut raro absque his effectibus exerceri possit, qui tali operi incumbit si inde sequatur mors, aut mutilatio, fit irregularis: secus si tale opus multoties absque his effectibus exerceri valeat, si tamen adhibeatur debita diligentia ad eos cavendos, num.38. Qui non impedit mortem, vel mutilationem, per omissionem voluntariam, si ad impediendum ex charitate tantum tenebatur, etiam si ejus odio faciat, & de morte secuta gaudeat, non fit irregularis: bene vero si ad mortem, mutilationemve impediendam, cavendamque ex justitia tenebatur, ut medicus stipendio conductus, &c. nu.39.32.

113. Injuste aggressus, si ex proposito, & cum advertentia moderamen inculpate tutelæ excedat, occidendo, vel mutilando irregularis fit: Non vero si per accidens, & præter intentionem occisio, vel mutilatio accidat; ut si v.g. solum vulnerare intendens, vel ictum reparare, errante manu occidat, quia tunc licet vacat culpa, ita est immunis a poena. Injustum aggressorem occidens in defensionem propriæ vitæ cum modera-

tate inculpate tutelæ, nullam irregularitatem incurrit, etiam si in tali actu immisceatur animus se ulciscendi; quia animus iniquus interior licet fit mortaliter peccaminosus, non sufficit ad Irregularitatem. Idem dicendum de occidente ad evitandam mutilationem, vel grave vulnus, quia mors, & mutilatio æquiparantur, & grave vulnus per se tendit ad mortem. Tracl. 10. cap. 8. nu. 44. 45. 46. Nec fit irregularis, qui injustum in vasorem occidit, etiam si sciat eum esse in peccato mortali moriturum, Poterit tamen in vasum, si fit in gratia, & ejus vita non fit Republicæ valde utilis, mortem potius subire, quam alium æternæ damnationi tradere. n.47. Qui moraliter certus est quod ab injusto in vasore occidetur, & probabiliter timet non posse se tueri, nisi occidendo præveniat, poterit licite eum occidendo prævenire, nec hanc Irregularitatem incurrit, nu.48.

114. Verius est adulterum in adulterio deprehensum, si prævidit, vel probabiliter timuit se a marito occidendum, fieri irregularem, si a marito in vasum eum occidat, non ratione justæ defensionis, sed quia homicidium utpote provissum, fuit illi voluntarium in causa. Idem dicendum de fure, & similibus, Tracl. 10. cap. 8. nu. 50. Qui aggressus potest fugiendo mortem evadere, si fuga aggressio nec periculosa, nec ignominiosa est, Irregularitatem incurrit aggressorem occidendo, & reus est homicidii: secus si illi sit periculosa, aut ignominiosa, ut si esset miles, aut vir nobilis; dummodo non excedat moderamen inculpate tutelæ. nu. 52. Occidens injustum in vasorem honoris, divitiarum, pudicitie, libertatis, vel ad defendendam Patriam, Principem, amicos, parentes, immo, & quemlibet innocentem, nec peccat, nec Irregularitatem incurrit. Peccaret tamen peccato homicidii, & irregularis fieret, qui occideret furem pro defensione unius auri, vel ob defensionem bonorum, ad quæ tantum jus habet, vel possidere sperat; nec non qui occideret calumniatorem

to rem gravia crimina de se, vel de sua Religione spargere minantem: falsum accusatorem, falsos testes, vel etiam Judicem a quo iniqua imminet sententia. n.56.

115. Irregularitas ex reiteratione Baptismi non est simpliciter, & absolute talis quoad omnes illius effectus; sed tantum quoad istum, non suscipiendi ulteriores Ordines; ideoque non impedit in jam susceptis ministrare. prout est expressum in jure. Non incurritur nisi ex rebaptizatione solemnî: & in communi sententia incurritur tam a rebaptizato, quam a rebaptizante cum animo vero baptizandi; ideoque non nisi pro vera rebaptizatione, non autem pro fista, sive ex gravi metu, sive etiam ex malitia: & incurritur etiam ab Acolyto Ministrante. Non incurritur ab eo, qui temere sub conditione rebaptizat eum, quem scit esse baptizatum, nec ab eo qui cum igoarantia invincibili prioris Baptismi, rebaptizat, aut rebaptizatur; neque pro reiteratione cujusvisque alterius Sacramenti. Tracl. 10. cap. 8. nu. 59. 60. 61. 62. 63. Incurritur etiam Irregularitas quando quis ab hæretico denunciato libere, & absque necessitate Baptismum recipit: & ab eo qui nique ad infirmitatem, & mortis periculum differt Baptismum; & hæc Irregularitas ex dilatione non tollitur per Baptismum. n.65.

116. Non ob cujusvisque censuræ violationem incurritur Irregularitas, sed earum tantum, quarum violationi in jure annexa est. Cessatio a divinis non est censura; sic nec depositio, nec degradatio, nec Irregularitas. Qui dubitans se esse censuram irretitum celebrat, peccat quidem quia se exponit periculo violandi censuram, si tamen non sit vere censura innotata, non fit irregularis, quia non datur violatio censuræ. Si autem vere censura teneatur, & antequam celebret, dubium prælicite non deponat per opinionem probabilem, Irregularitatem incurrit: secus si antequam celebret, dubium prælicite deponat per opinionem probabilem, quia sic non peccat. Minori

tantum excommunicatione irretitus celebrando irregularis non fit. Majori excommunicatione innotata etiam denunciatus Irregularitatem non contrahit, actus minorum Ordinum etiam solemniter, & ex officio exercendo. Tracl. 10. cap.8. n.66. Qui Majori excommunicatione irretitus est, suspensus, personam alteri intendit; vel in loco interdicto actum majoris Ordinis exercet, aut actum Ordini majori ex jure divino, Ecclesiastico, vel consuetudine Ecclesiæ annexum, fit irregularis, etiam si non sit denunciatus. nu.67.

117. Sed notandum quod ut excommunicatus, suspensus, vel interdictus actum majoris Ordinis exercens fiat irregularis, debet illum exercere cum ea solemnitate, & ceremoniis, quibus dumtaxat a Clericis in sacris constitutus exerceri potest; ut si Epistolam canter in Missa cum manipulo, vel Evangelium cum stola: qui vero Epistolam sine manipulo, vel Evangelium sine stola etiam in Missa solemnî caneret, irregularis non foret; quia sic etiam a cantoribus exerceri possunt. Qui vero Exerceret actum Ordinis sacri, est absque solemnitate, qui a non constituto in Sacris, etiam absque solemnitate fieri nequit, Irregularitatem incurreret; ut si absque debitis ceremoniis celebraret; abolveret, &c. Tracl. 10. cap. 8. nu. 68. Per actum Ordinis sacri intelliguntur omnes illi actus, qui a solis Subdiaconis, Diaconis, vel Presbyteris fieri possunt, ut solemniter canere Epistolam cum manipulo, Evangelium cum stola: Nuptias solemniter benedicere: Cinerum, Ramorum, candelarum solemnem benedictio: Calicis, aut Ecclesiæ consecratio, &c. Matrimonio assistere non est actus Ordinis, sed jurisdictionis, & sic Irregularitatem non inducit. Capitulum, orationem cum Dominus vobiscum subnumere hebdomadarum solemniter canere, est actus ex consuetudine Sacerdotio, vel Diaconatu annexus. Prædicatio non est actus Ordinis, & potest exerceri etiam a non constituto in sacris, nu.69. Ad incurrendam hanc Irregularitatem

gularitatem debet actus Ordinis a cen-
surato scienter exerceri: & suspensus de-
bet esse talis per suspensionem, quae fit
censura: num. 70. Episcopus aut Sa-
cerdos excommunicatus, suspensus, vel
interdictus denunciatus cogens alium co-
ram se celebrare sit irregularis: num.
71.

118. Dupliciter potest incurri Irregu-
laritas ex illegitima Ordinum susceptio-
ne. Primo si quis furtive Ordines sus-
cipiat, sine examine, & approbatio-
ne Episcopi ad eos recipiendos accedens,
eosque de facto recipiens: & hic prohibe-
tur ad alios Ordines ascendere: vel si
eodem die plures Ordines recipiat,
quorum unus Sacri sit, furtive, &
absque dispensatione Episcopi. Secundo
si quis post matrimonium contra-
ctum ante consummationem, vivente,
& renuente uxore Ordinem sacrum reci-
piat. Plures aliae dantur furtive Or-
dinum suspensiones: quae tamen non in-
ducunt Irregularitatem, sed suspensio-
nem: ut Ordinatio ante legitimam a-
tatem, vel per saltum, vel titulo furti-
vo, vel extra tempora, vel ab alie-
no Episcopo, vel absque dimissionis:
item ordinatio non servatis interdictis,
ordinatio censurati, vel ab Episcopo ex-
communicato, suspensio, vel qui Episcopo
renunciavit facta. Tract. 10. cap. 8. num. 73. Fit insuper irregularis
Clericus usurpans Ordinem Sacrum, quem
non habet, ministrando solemniter, id
est cum caeremoniis, & eo modo quo
a non habentibus talem Ordinem, il-
licitum est ministrare: si tamen scien-
ter in eo ministrat. Probabile autem
est, quod licet laicus hoc faciens gra-
vissime peccaret, non tamen Irregu-
laritatem incurreret: nam titulus juris
prohibentis est: De Clerico non ordi-
nato ministrante. nu. 74.

119. Irregularitas ex delicto cui est
annexa infamia, inhabilem reddit ad
Ordines suscipiendos. & ad ministran-
dum in iam susceptis. Infamia est pu-
blica diminutio boni nominis. Et tria
existimantur: Fama enim est rella ma-
lorum opinio cum rimore. Infamia duplex

est: alia facti resultans ex delictis, quae
attento univulsoque statu, & communi-
tate in qua degit, vilis, & abjectae re-
sultationis apud pios, & prudentes red-
dit; ad quam reducitur illa, quae pro-
venit ex delictis, quae in Clericis enor-
mia dicuntur, ut sunt Homicidium, fal-
sum testimonium in iudicio, haeresis,
sodomia, simonia, & alia, quae infamiam
ex iure inducunt; quae omnia
ut Irregularitatem invehant, notoria esse
debent. Tract. 10. cap. 8. num. 76. 77. 78.
Ob haeresim occultam non inducitur Ir-
regularitas. n. 79. Alia est infamia juris,
quae scilicet per jus civile, aut Cano-
nicum contrahitur, vel ex delicto pro-
prio, cui annexa est infamia, vel ex
alieno, vel ex Officio. nu. 80.

120. Infamia ex delicto proprio alia
est, quae Iudicis sententiam definitivam,
& condemnatoriam requirit; ut in crimi-
ne laesae Majestatis divinae, vel hu-
manae, adultarii, proditoris, rapinae,
homicidii; vel si ob criminis notorie-
tatem damnatus est poena publica flag-
ellationis, trahentium; &c. aut quan-
do reus per confessionem in iudicio pu-
blicum facit crimen suum publicitate
juris. Alia est, quae sententiam defini-
tivam non requirit, sed ipsi delicto ex
iure annexa est: ut est infamia ob le-
nochium, usuram, &c. Infamia ex
delicto alieno est quae contrahitur a fili-
is, vel nepotibus ob delicta parentum;
sed ut haec infamia contrahatur a filiis,
ita quod inducat Irregularitatem, requi-
ritur, quod nati sint post perpetratum
a parentibus delictum. Tract. 10. cap.
8. num. 81. 82. Ex Officio infames sunt
Histriones ob turpes, & indignas re-
presentationes. Nullum est Officium
tam vile, & abjectum, si sine pecca-
to mortali exerceri possit, quod indu-
cat infamiam sufficientem ad Irregulari-
tatem. Irregularitas ex Officio non trans-
fit ad filios. num. 84. Infamia facti, &
consequenter Irregularitas ex ea inducitur
absque dispensatione tollitur, 1. per Ba-
ptismum. 2. Per satisfactionem ita
notoriam sicuti fuit factum cum indu-
ceret infamia autem juris tolli non potest
nec

nec per emendationem neque per Bap-
tismum quoad subditos Principibus Chris-
tiani; sed per dispensationem. nu. 85. 86.

121. Episcopus in omnibus Irregulari-
tibus ex delicto occulto provenientibus
dispensare potest, excepta ea quae
est ex homicidio voluntario, prout di-
ctum est sect. 107. In Irregularitate ex
reiteratione Baptismi, etiamsi publica sit,
dispensare potest ob necessitatem mini-
strorum; vel si rebaptizatus vitam in-
culpabilem, & exemplarem post tale Ba-
ptismum aliquo tempore duxerit. In Ir-
regularitate ex furtiva Ordinum susce-
ptione dispensare poterit etiamsi deli-
ctum publicum sit, si ipse Episcopus
non praemisit ordinationi solum praec-
eptum sub poena excommunicationis,
ne qui furtive accederet ad Ordines sus-
cipiendos. Episcopus non potest dispen-
sare ut infamis ad Sacros Ordines ad-
mittatur; bene vero ut in iam susceptis
ministrat, si delicta sint minorae adul-
terio, post peccatum tamen peniten-
tiam. Irregulares cum suis sub-
ditis dispensare possunt in omni Irregu-
laritate ex delicto etiam publico pro-
veniente: & prima sect. 2. Quadragesi-
mae etiam in Irregularitate ex homici-
dio voluntario etiam publico: sive il-
lus commissus fuerit ante, vel post in-
gressum Religionis: & etiam in Irregu-
laritate orta ex infamia sive juris, sive
facti quoadcunque contracta, & quae-
cumque illa sit, nulla excepta. Tract. 10.
cap. 8. num. 121. 43. 58. 72. 75. 87.

§. III.

De Irregularitatibus ex defectu.

122. Irregularitas ex defectu lenitatis
dupliciter incurritur. Et primo per
mutilationem, vel occisionem auctori-
tate publica secundum leges, & jura
executum. Ex hoc capite Irregulares
sunt: Iudex sententiam ferens, ejus
Assessor, Promotor Fiscalis, Procura-
tor, Satellites, comprehensores, ac-
cusator, denunciator, testis voluntarius,

& etiam necessarius in causa sanguinis
contra reum, & omnes illi qui in mi-
nistris necessariis ad causae cognitionem,
& executionem occisionis, vel mutila-
tionis concurrunt, ipsa sententia exe-
cutioni mandata. Accusator de crimi-
ne levi, cui non debetur poena san-
guinis, non incurrit Irregularitatem, si
ex iniquitate Iudicis reus damnetur ad
mortem, vel si accedat aliorum ac-
cusationes, ex quibus damnetur: idem
dicendum de denunciatore. Item Irregu-
laritatem non incurrit denunciatus in
causa propria non ad vindictam, sed ad
satisfactionem exigendam, praemis-
sa protestatione, de qua infra. Nec testis
sive voluntarius, sive necessarius in fa-
vorem innocentis contra calumniosos
rethificans; etiamsi Iudex ex ejus testi-
monio sumat occasionem puniendi im-
peditores poena sanguinis. Similiter nec
testis non necessarius ex eo quia jam
testes sufficientes ad condemnandum reum
deposuerant. Non peccant mortaliter
Clerici, aut Monachi simpliciter spe-
ctantes executionem sententiae sangui-
nis, etiam absque iusta causa, & ex
sola curiositate; si enim reo assident
pro Sacramentali confessione, pro ejus
consolatione, &c. nullo modo peccant.
Tract. 10. cap. 9. num. 1. 3.

123. Advocatus pro reo loquens non
fit irregularis, nisi cum propter ejus ne-
gligentiam reus occiditur, & tunc in-
currit Irregularitatem homicidii casualis.
Tabellionis famulus sententiam tran-
scribens non fit Irregularis. Haec Ir-
regularitas incurritur etiamsi reus, qui
occiditur sit Iudex, Gentilis, &c. Tract.
10. cap. 9. nu. 4. Dominus temporalis li-
cet Ecclesiasticus jurisdictionem habens
temporalem, Irregularitatem hanc non
incurrit, alteri committendo causas san-
guinis, sive in communi, scilicet ut
contra malefactores procedat secundum
leges; sive in particulari, ut de hac
causa cognoscit iuxta leges; bene vero
si jubeat hunc suspendi, &c. vel si Ju-
dici praecipiat, ut sententiam latam
exequatur. num. 5. Iudex Ecclesiasti-
cus tradens reum degradatum brachio
sacu-

seculari, si pro eo roget Judicem, ut benignè tractet, & citra mortem, aut mutilationem puniat, non fit irregularis licet postea occidatur. Inquisitor autem, & sacre Inquisitionis ministri possunt absque tali protestatione tradere reum brachio seculari: ut comburatur, lata ab ipsis sententia, immo & inflare, ac precipere ut eam exequatur. Ita ex Pauli IV. privili. n.6.

124. Secularis, aut Ecclesiasticus Princeps absque Irregularitate legem ferre potest pœnam mortis statuente, etiam si ratione illius aliquis transgressor occidatur. Nec sunt Irregulares consulentes, ut talis lex feratur: nec connotatores, vel scriptores suadentes, ut transgressores juxta leges puniantur: nec qui consultus a Judice circa tale delictum, vel etiam de tali reo, responderet in genere, committentes tale crimen secundum leges esse dignos morte: quia hoc non est consulere ut occidatur, sed jus exponere. Confessarius cui Judex in confessione aperinet, se nolle occidere eum, quem secundum leges tenetur morte punire, potest ei negare absolutionem donec animum mutet, & proponat se facturum id ad quod tenetur: quia non intendit alterius mortem, sed poenitentis salutem: nec ex hoc fit irregularis. Tract. 10. cap. 9. nu. 7. Si consultus a Judice de aliquo reo particulari, dicat esse occidendum, vel Confessarius Judici precipiat, ut hunc homicidam, vel furem; qui juxta leges debet mori, morte afficiat, probabilis est, nec consulentem, nec Confessarium fieri irregulares: quia non sunt ministri necessarii ad causæ cognitionem, contra quos tantum hæc Irregularitas lata est. n.8.

125. Hinc fit non esse irregularem, qui malefactorem satellitibus indicat, qui clamat adesse latrones: qui quomodolibet instrumenta ad executionem mortis porrigit, vel furcam fabricat; nec Confessarius qui dicit carnifici: Nemo te impedit: quia Officio tuo fungaris: neque qui procurant ex justa causa, ut anticipetur justitiæ executio, vel

quomodolibet ad mortis accelerationem, vel executionem concurrunt, si ob eam causam a peccato excusentur. Si quis autem in his adionibus mortaliter peccet, Irregularitatem incurrit ex delicto, non vero hanc ex defectu lenitatis, quia jura loquuntur de Ministris justitiæ, & de iis qui ad causæ probationem concurrunt. Tract. 10. cap. 9. nu. 11. Advocati, vel testes libere se offerentes in causa sanguinis, etiam si protestentur se non intendere mortem, vel mutilationem; morte, vel mutilatione secuta irregulares sunt, sicut & alii justitiæ ministri: secus vero dicendum de Advocatis, & testibus coactis per metum, aut per præceptum superioris, vel ipso jure nature obligatis ad tale munus fuendum, etiam si mors sequatur. nu. 12.

126. Actor, vel accusator in causa propria, Domesticoꝝ, & cognatorum utque ad 4. gradum, & etiam suæ Ecclesiæ, si vindictam in causa criminali petat, & crimen morte, vel mutilatione dignum sit, etiam si protestationem præmittat, morte, vel mutilatione secuta irregularis fit: si vero solum petat, ut sibi fiat digna satisfactio, & quod damna imminenta caveantur, & protestetur, se nolle mortem, vel mutilationem accusati; etiam si talibus poenis crimen dignum sit, & inde Judex ad sanguinis lententiam procedat, irregularis non fiet talis aculator, vel actor; proat declaravit Bonifacius VIII. & hoc etiam si damnus sit irreparabile: aut alia via satisfactio haberi possit: & etiam si talis protestatio, non ex animo apponatur, sed tantum ad effugiendam Irregularitatem; si autem aculator talem protestationem omittat, etiam si ex oblatione, irregularis fiet. Non solum Pontifex liberat actorem, & accusatorem ab Irregularitate, sed etiam causam prosequentes, testes præstantes, reum captivantes, & judici tradentes, capi procurantes utique in causa propria ad procurandam sibi debitam satisfactioem. Tract. 10. cap. 9. num. 13. 14. 15. 16.

127. Clerici non præmissa prædicta protestatione accusantes &c. incurrunt Irregularitatem ex delicto, proveniente ex homicidio casuali; quia ipsi sub hac tantam protestationem permittitur accusare in causa propria; Laici vero cum ipsis non sit prohibitum, si protestationem omittant, sunt irregulares ex defectu lenitatis, non vero ex delicto. n. 18.

127. Milites in bello justo propria manu occidentes, vel mutilantes sunt irregulares ex defectu lenitatis, non vero alii etiam Clerici assistentes, consulentes, exhortantes milites ut strenue pugnent. Pugnantes vero in bello injusto; quocumque modo ad necem, vel mutilationem concurrant, sunt irregulares. Tract. 10. cap. 9. num. 19. Miles in bello justo si propriis manibus occidat hostem se invadentem, absque eo quod excedat moderamen inculpate tetelæ, non fit irregularis: bene vero si in bello injusto, vel in duello. nu. 20. Clerici, vel Religiosi bello justo intereentes, etiam si ante conflictum, vel in ipso conflictu hortentur milites ad strenue pugandum, si propriis manibus non occidant, non sunt irregulares: immo in bello justo defensivo etiam si occidant Irregularitatem non incurrunt. num. 21. Chirurgus laicus, & qui eum adjuvans ad secandum infirmi membrum irregulares non sunt nisi ex ejus negligentia infirmus moriatur: bene vero irregularis foret secans, si esset Clericus, vel Monachus in sacris constitutus; quia hoc eis prohibetur. Excipe Clericum, vel Monachum venam tantummodo aperientem juxta artem ad minuendum sanguinem; quia non est munus Chirurgi. n. 22.

128. Bigamia dicitur qui bis matrimonium contrahit. Triplex est bigamia: vera, interpretativa, & similitudinaria. Vera est quando quis duplex matrimonium successive contraxit, & consummavit: & hæc inducit irregularitatem ex defectu sacramenti. Bigamia interpretativa est illa, quæ licet vera non sit est tamen talis ex fictione, & interpretatione juris. Hæc autem quadruplex est. Prima cum quis duo matrimonia sive

simul, sive successive contrahit, & consummat, unum de jure, seu validum, aliud invalidum, & de facto. Secunda est cum quis duo matrimonia invalida contrahit. Tertia cum quis viduam, quæ matrimonium consummavit, vel corruptam ducit uxorem. Quarta cum quis virginem duxit, & hæc post matrimonium adulterium commisit, & postea a viro suo cognita est. Per primam contrahitur Irregularitas: & hoc, (juxta veriores sententiam,) licet unum matrimonium invalidum fuerit ex defectu consensus. Tract. 10. cap. 9. num. 25. 26. 27. Per secundam, si utrumque matrimonium consummavit contrahitur Irregularitas. Tamen etiam negativa sententia probabilis est. num. 28.

129. Qui cum vidua, vel corrupta contrahit, si matrimonium consummavit, irregularis est; etiam si putaverit bona fide virginem esse: Secus si matrimonium invalidum fuit ob impedimentum dirimens, quia stante invaliditate matrimonii non datur defectus significationis. Qui ducit a se corruptam ante matrimonium, hanc Irregularitatem non incurrit. Tract. 10. cap. 9. nu. 29. 30. 31. 32. Per quartam fit irregularis vir etiam cum ignorantia adulterii ab uxore commissi, ad eam accedat; etiam si per censuras coactus fuerit debitum reddere, ex defectu probationum. num. 33. 34. 35. Tertia bigamia species, quæ dicitur similitudinaria tunc datur cum Religiosus Professus, vel Clericus in sacris constitutus matrimonium contrahit, (licet irritum sit,) & illud consummat, & utique Irregularitatem incurrit. Laicum Monachum ducens irregularis non fit; quia hoc non est expressum in jure. Irregularitas ex bigamia non tollitur per Baptismum. n. 36.

130. Irregularitas ex defectu natalium datur quando quis ex illegitimo toto natus est: diciturque illegitimus, sive sit naturalis, sive spurus sive incestuosus, sive sacrilegus; qui omnes irregulares sunt, etiam si defectus sit occultus. Tr. 10. cap. 9. num. 43. 44. Filius natus ex invalido matrimonio bona fide contracto in facie

Ecclesie, saltem ex parte unius, non est habendus ut illegitimus: bene verò si tale matrimonium clandestine, vel proclamationibus malitiose omisis contractum fuit; quia in hoc casu mala fides presumitur ex parte utriusque. Non debet autem filius malam fidem præsumere, nisi uterque Parens eam confessus fuerit; & quamvis ei constet de nullitate matrimonii, nisi constet de mala fide; qua contraxerunt, non tenetur se ut illegitimum habere, num. 45. Filius natus, vero matrimonio durante, non tenetur credere matri etiam cum juramento asserenti se illegitimum esse, etiam si id juret in articulo mortis. Neque ob solam famam malam, aut rumore (secluso testimonio parentum,) tenetur se illegitimum reputare.

131. Tollitur primo hæc Irregularitas per subsequens matrimonium etiam non consummatum; prout quando ad legitimandum filios contrahitur in articulo mortis: dummodo tamen eo tempore quo filius natus est, parentes possent valide contrahere matrimonium, etiam si tempore conceptionis adesset impedimentum diremptum. Tract. 10. cap. 9. num. 47. Si filius antequam per subsequens matrimonium legitimetur, Ordines suscipiat, peccabit quidem mortaliter eos suscipiendo, novam tamen non contrahit Irregularitatem: & ideo subsecuto matrimonio poterit licite abque ulla dispensatione in susceptis Ordinibus ministrare, & ad alios ascendere. Tollitur etiam hæc Irregularitas quoad omnes effectus per absolutam legitimacionem a Summo Pontifice factam. (Alius autem ab ipso non potest illegitimus legitimare in ordine ad hos effectus canonicos.) Tollitur insuper per Professionem religiosam in Religione approbata quoad Ordines suscipiendos, quantum est ex jure communi. Aliqui asserunt tolli etiam quoad Prælaturas, & dignitates recipiendas. Verum etsi non tollatur, possunt in hoc a suis Prælatibus juxta interveniente causa dispensari. num. 50. 55. 56. 57. De dispensatione. Vide sect. 121. hujus tract. & Tract. 12. sect. 87.

132. Servi, seu Mancipia quoadlibertate carent, irregulares sunt. Servus qui sciente, & non contradicente domino in statu clericali constituitur, etiam dumtaxat per primam tonsuram, eo ipso a servitute liberatur, saltem quoad ea que repugnant statui clericali. Tract. 10. cap. 9. num. 59. Si servus domino ignorante, vel sciente & contradicente Ordines suscipiat, graviter peccat. Si tantum minores Ordines recipiat, remanet servus sicut antea, & omni privilegio clericali privatus. Si majoribus ordinetur, Episcopus conficius servituti eum ordinans, domino in duplum satisfacere tenetur: & sic etiam ordinari supplicantes, & testimonium servitutis prohibentes; & si non satisfecerint, ipse servus non liberatur a servitute, nec cum domino dimitti tenetur. num. 60. Si tam Episcopus, quam alii ignari sint servitutis, ipse servus ad hoc duplum tenetur, vel ad reddendum Vicarium pro se æqualem: Quod si intra annum non possit, (in quo abstinere debet ab Ordinum exercitio,) domino servitute tenetur in his, que non dedecent suam statum. Si autem postquam dominus id novit, per annum distinet, censetur ei libertatem donare. n. 61.

133. Obligatio reddendi rationem ob administrationem susceptam facit irregulares donec ratio reddatur. Hujusmodi sunt Theaurarii Oppidi, depositarii, afores, procuratores, Magistratus, Judices rerum temporalium, Tutores, Curatores, & omnes qui vel ex publico munere, vel particulari ad ratiocinia tenentur, sive pro pecuniis receptis, sive pro administratione, sive pro actionibus: qui omnes ut ordinari possint, rationem reddere prius debent, & a dicta administratione abstinere. Qui administratione deposita exhibet fidei forem idoneam, qui promittit rationem reddere, & debita in defectum principalis solvere; poterit ad Ordines admitti. Qui rationem reddidit administrationis, illamque reliquit, ordinari potest, etiam si debita non solvat. Etiam ordinari potest qui obligatus est ex aliquo contractu emptiois, venditionis, mutui, de-

negotii, conducti, promissionis non continentem administrationem Reipublicæ, aut private personæ: nam in jure solum excluduntur ab Ordine, qui occasione alicujus administrationis ad ratiocinia tenentur. Immunes sunt ab hac Irregularitate Consilarii Regii pro civilibus causis, administratores bonorum Ecclesie, & causarum piarum, & miserabilium personarum. Tract. 10. cap. 9. num. 62. 63. 64.

134. Defectus corporalis quadruplex est: Primus, Defectus sexus, ut si quis esset Hermaphroditus. Secundus ætatis. Tertius, Defectus ipsius corporis. Quartus, Defectus sanitatis. Tenendum est omnes Hermaphroditos esse irregulares. Si de facto Hermaphroditus ordinetur, & virilis sexus prævaleat, valide ordinatus est, sed remanet suspensus: si fœmineus prævaleat, vel utroque sexu æqualiter potiatur, invalida est ordinatio. Tract. 10. cap. 9. num. 65. Defectus membri alicujus, si Ordinis exercitium impediatur, vel notabilem causet deformitatem, Irregularitatem inducit. Quapropter ex defectu membri irregularis erit; cui deest brachium, vel manus, pollex, aut index: aut brachium, vel manus inutilis facta est, aut notabiliter deformis. Si nonnulli valde difficulter verba proferre possint: cæcus, aut surdus ex utraque aure. Item ratione deformitatis, qui unum tantum habet oculum, vel ambos habet, sed nimis deformes: non erit tamen irregularis qui ambos quidem habet oculos, sed unus ex iis visu caret; immo etiam si oculus canonis visu careat, dummodo abque deformi conversione facies canonem legere possit. Item irregularis est qui caret auriculis, nisi capillis defectus tegi possit. nu. 66. 67. 68.

135. Duo habens capita, vel in uno brachio duas manus irregularis est; non vero qui manus cum sex digitis habet. Item irregularis est qui manus habet tremulas; deformiter claudus, qui sine baculo, vel ligno pede accedere non potest ad Altare: deformes autem habens pedes, vel crura distorta, si velli-

bus tegatur defectus, non erit irregularis. Judicare de hac Irregularitate, quoad sæculares pertinet ad Episcopum, quoad Regulares vero ad proprium Prælatum. Tract. 10. cap. 9. num. 68. Defectus membri ex propria culpa, nempe vel ex ira, vel ex indistincto zelo, etiam si non impediatur Ordinis exercitium nec deformitatem generet, quia occultus, irregulare reddit; ut si quis ex ira, vel zelo castitatis sibi virilia amputaret, vel ab alio amputari juberet: item qui partem notabilem alicujus membri sibi abscondit injuste, etiam si nec causet deformitatem, nec impediatur exercitium Ordinis, sit irregularis ratione mutilationis. Ille cui virilia, vel a Judice in poenam delicti, vel ab alio amputata sunt non fit irregularis. nu. 69. 70. 71. Qui injuste sibi membrum aliquod, vel ejus partem amputavit, vel amputari jussit, est absolute, & simpliciter irregularis; & non solum excluditur ab Ordinum receptione, sed etiam a receptorum exercitio: qui vero abque culpa membro caret, vel deformitatem laborat solum impeditur ab Ordinibus suscipiendis; non vero ab exercitio eorum quos ante susceperat, & abque indecentia exercere potest. num. 72. Irregularem reddit morbus quicumque, vel defectus notabilem virium debilitatem, vel deformitatem inducens. Si talis defectus, vel morbus post Ordines adveniat, ad alios ascendere impedit, sed etiam si ex propria culpa contractus sit, Ordinum antea susceptorum, exercitium quod sine indecentia præstari potest, non impedit. n. 73. Irregularitas ex defectu ætatis requisita non est perpetua; & ideoque ætate completa cessat, & corrumpit. n. 74.

136. Duplex est defectus anime qui Irregularitatem inducere potest, nempe defectus scientiæ & defectus usus rationis. Si defectus scientiæ sit talis, ac tantum ut ministerium exercere, non permittat, præter inhabilitatem quam ex jure divino, & naturali secum asserit, inducit etiam Irregularitatem jure Ecclesiastico; & hæc Irregularitas tam impedit Ordines suscipere, quam in susceptis

ptis ministrare. Tract. 10. cap. 9. num. 76. Ignorantia quæ hanc Irregularitatem inducit, non est defectus scientiæ a Tridentino requisitæ pro singulis Ordinibus; sed illa quæ impedit quominus Ordo recipiendus, vel receptus congrue, & debite ministraretur. De hac iudicium ferre quoad seculares pertinet ad Episcopum; quod Regulares vero ad ipsorum Prælatos. Non tenetur tamen Episcopus se eorum iudicio conformare. Licet ignorantia eorum, quæ Concilium exigit non inducat Irregularitatem, prohibet tamen sub gravi ne recipiantur ad Ordines. num. 77. Defectus usus rationis Irregularitatem inducens est ille quem patiuntur furiosi, stolidi, amentes, & lucida intervalla habentes; quæ Irregularitas quoad effectum impediendi susceptionem Ordinum; quando furor, vel amentia procedit ex læsione organi, aut passione permanenti, durat etiam cessante furore, & amentia propter periculum relapsus; si tamen iam Ordinatus erat, cessante defectu, iudicio Episcopi quoad seculares, vel Prælati respectu Regularium, potest ministrare. Si vero procedat ex accidenti transiente, illo cessante poterit ad Ordines promoveri. nu. 79.

137. Summus Pontifex in omni Irregularitate dispensare potest, sive sit ex delicto, sive ex defectu cum sit omnis Irregularitas iure Ecclesiastico introducta. Quoad defectum scientiæ potest quidem Summus Pontifex absolute dispensare cum eo, qui caret scientiâ ex iure positivo Ecclesiastico requisita; & cum penitus illiterato, ut Ordines recipiat; non potest tamen dispensare, ut qui caret scientiâ ex natura rei requisita ad debite ministrandum, in receptis Ordinibus ministret. Defectus usus rationis, quem patiuntur furiosi, stolidi, amentes,

Hic explicat Moralis Theologia Medulla, quæ utinam in Omnipotentis Dei gloriam, & Confessoriorum utilitatem, & commodum cedat. Si quid autem in ea Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Summorumque Pontificum Decretis minus consonum irrepisse contingat, id totum libentissime revoco, & retracto.

F I N I S.

PROPOSITIONES IN MATERIA MORUM

damnata ab Alexandro VII. Innocentio XI. &
Alexandro VIII.

Per decretum Alexandri VII. die 24. Septembris damnata
sunt quæ sequuntur.

I.

1. **H**omo nullo unquam tempore suæ vitæ tenetur elicere actum Fidei, Spei, & Charitatis ex vi præceptorum divinarum ad eas virtutes pertinentium.
2. Vir equestris ad duellum provocatus potest illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat.
3. Sententia asserens, Bullam Cenzæ solum prohibere absolutionem hæreticis, & aliorum criminum quando publica sunt, & id non derogare facultati Tridentini in qua de occultis criminibus sermo est, anno 1629. die 18. Julii in Consistorio Sacræ Congregationis Eminentissimorum Cardinalium visa, & tolerata est.
4. Prælati Regulares possunt in foro conscientiæ absolvere quoscunque seculares ab hæresi occulta, & ab excommunicatione propter eam incurrali.
5. Quamvis evidenter tibi constet, Petrum esse hæreticum, non teneris denunciare, si probare non possis.
6. Confessarius, qui in Sacramentali confessione tribuit penitenti charitatem postea legendam, in qua ad Venerem incitat, non censetur sollicitasse in confessione; ac proinde non est denunciandus sollicitationis, est si sollicitatus confiteatur cum sollicitante: hic potest ipsum absolvere absque onere denunciandi.
8. Duplicatum stipendium potest Sacerdos pro eadem Missa licite accipere, applicando petenti partem etiam specialissimam fructus ipsimet Celebranti correspondentem, idque post decretum Urbani VIII.
9. Post decretum Urbani VIII. potest Sacerdos, cum Missa celebranda traditur, per alium satisfacere, collato illi minore stipendio; alia parte stipendii sibi retenta.
10. Non est contra iusticiam pro pluribus Sacrificiis stipendium accipere.

Aaaa 2 re,

ptis ministrare. Tract. 10. cap. 9. num. 76. Ignorantia quæ hanc Irregularitatem inducit, non est defectus scientiæ a Tridentino requisitæ pro singulis Ordinibus; sed illa quæ impedit quominus Ordo recipiendus, vel receptus congrue, & debite ministraretur. De hac iudicium ferre quoad sæculares pertinet ad Episcopum; quod Regulares vero ad ipsorum Prælatos. Non tenetur tamen Episcopus se eorum iudicio conformare. Licet ignorantia eorum, quæ Concilium exigit non inducat Irregularitatem, prohibet tamen sub gravi ne recipiantur ad Ordines. num. 77. Defectus usus rationis Irregularitatem inducens est ille quem patiuntur furiosi, stolidi, amentes, & lucida intervalla habentes; quæ Irregularitas quoad effectum impediendi susceptionem Ordinum; quando furor, vel amentia procedit ex læsione organi, aut passione permanenti, durat etiam cessante furore, & amentia propter periculum relapsus; si tamen jam Ordinatus erat, cessante defectu, iudicio Episcopi quoad sæculares, vel Prælati respectu Regularium, potest ministrare. Si vero procedat ex accidenti transiente, illo cessante poterit ad Ordines promoveri. nu. 79.

137. Summus Pontifex in omni Irregularitate dispensare potest, sive sit ex delicto, sive ex defectu cum sit omnis Irregularitas iure Ecclesiastico introducta. Quoad defectum scientiæ potest quidem Summus Pontifex absolute dispensare cum eo, qui caret scientiâ ex iure positivo Ecclesiastico requisita; & cum penitus illiterato, ut Ordines recipiat; non potest tamen dispensare, ut qui caret scientiâ ex natura rei requisita ad debite ministrandum, in receptis Ordinibus ministret. Defectus usus rationis, quem patiuntur furiosi, stolidi, amentes,

Hic explicat Moralis Theologia Medulla, quæ utinam in Omnipotentis Dei gloriam, & Confessariorum utilitatem, & commodum cedat. Si quid autem in ea Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Summorumque Pontificum Decretis minus consonum irrepisse contingat, id totum libentissime revoco, & retracto.

F I N I S.

PROPOSITIONES IN MATERIA MORUM

damnata ab Alexandro VII. Innocentio XI. & Alexandro VIII.

Per decretum Alexandri VII. die 24. Septembris damnata sunt quæ sequuntur.

I.

1. **H**omo nullo unquam tempore suæ vitæ tenetur elicere actum Fidei, Spei, & Charitatis ex vi præceptorum divinarum ad eas virtutes pertinentium.
2. Vir equestris ad duellum provocatus potest illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat.
3. Sententia asserens, Bullam Censuræ solum prohibere absolutionem hæreticis, & aliorum criminum quando publica sunt, & id non derogare facultati Tridentini in qua de occultis criminibus sermo est, anno 1629. die 18. Julii in Consistorio Sacræ Congregationis Eminentissimorum Cardinalium visa, & tolerata est.
4. Prælati Regulares possunt in foro conscientiæ absolvere quoscunque sæculares ab hæresi occulta, & ab excommunicatione propter eam incurrali.
5. Quamvis evidenter tibi constet, Petrum esse hæreticum, non teneris denunciare, si probare non possis.
6. Confessarius, qui in Sacramentali confessione tribuit penitenti charitatem postea legendam, in qua ad Venerem incitat, non censetur sollicitasse in confessione; ac proinde non est denunciandus sollicitationis, est si sollicitatus confiteatur cum sollicitante: hic potest ipsum absolvere absque onere denunciandi.
7. Modus evadendi obligationem denunciandæ sollicitationis, est si sollicitatus confiteatur cum sollicitante: hic potest ipsum absolvere absque onere denunciandi.
8. Duplicatum stipendium potest Sacerdos pro eadem Missa licite accipere, applicando petenti partem etiam specialissimam fructus ipsimet Celebranti correspondentem, idque post decretum Urbani VIII.
9. Post decretum Urbani VIII. potest Sacerdos, cum Missa celebranda traditur, per alium satisfacere, collato illi minore stipendio; alia parte stipendii sibi retenta.
10. Non est contra iusticiam pro pluribus Sacrificiis stipendium accipere.

Aaaa 2 re,

re, & Sacrificium unum offerre; neque etiam est contra fidelitatem, etiam si promittam, promissione etiam juramento firmata, danti stipendium, quod pro nullo alio offeram.

11. Peccata in confessione omiffa, seu obliata, ob instans periculum vitae, aut ob aliam causam, non tenemur in sequenti confessione exprimere.

12. Mendicantes possunt absolvere a casibus Episcopis reservatis, non obtenta ad id Episcoporum facultate.

13. Satisfacit præcepto annuæ confessionis, qui confitetur Regulari, Episcopo præsentato, sed ab eo injuste reprobato.

14. Qui facit confessionem voluntarie nullam, satisfacit præcepto Ecclesiæ.

15. Pœnitens propria auctoritate substituere sibi alium potest, qui loco ipsius, pœnitentiam adimpleat.

16. Qui beneficium curatum habens, possunt sibi eligere in Confessarium simplicem Sacerdotem non approbatum ab Ordinario.

17. Est licitum Religioso, vel Clerico, calumniatorem gravia crimina de se, vel de sua Religione spargere minantem, occidere, quando alius modus defendendi non suppetit, uti suppetere non videtur, si calumniator sit paratus, vel ipsi Religioso, vel ejus Religioni publice, & coram gravissimis viris prædicta impingere, nisi occidatur.

18. Licet interficere falsum accusatorem, falsos testes, ac etiam Judicem, a quo iniqua certo imminet sententia, si alia via non potest innocens damnum evitare.

19. Non peccat maritus occidens propria auctoritate uxorem in adulterio deprehensam.

20. Restitutio a S. Pio V. imposta Beneficiatis non recitantibus, non debetur in conscientia ante sententiam declaratoriam Judicis, eo quod sit pœna.

21. Habens Capellaniam collativam, aut quodvis aliud beneficium Ecclesiasticum, si studio literarum vacet, satisfacit suæ obligationi, si officium pro alium recitet.

22. Non est contra justitiam beneficia Ecclesiastica non conferre gratis, quia collator conferens illa beneficia Ecclesiastica, pecunia interveniente, non exigit illam pro collatione beneficii, sed veluti pro emolumento temporali, quod tibi conferre non tenebatur.

23. Frangens jejunium Ecclesiæ, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi ex contemptu, vel inobedientia hoc faciat, puta, quia non vult se subjicere præcepto.

24. Mollities, sodomia, & bestialitas sunt peccata ejusdem speciei infimæ: ideoque sufficit dicere in confessione, se procurasse pollutionem.

25. Qui habuit copulam cum soluta, satisfacit præcepto confessionis dicens: commisi cum soluta grave peccatum contra castitatem, non explicando copulam.

26. Quando litigantes habent pro se opiniones æque probabiles, potest Judex pecuniam accipere pro ferenda sententia in favorem unius præ alio.

27. Si liber sit alicujus junioris, & moderni, debet opinio censeri probabilis, dum non constet, rejectam esse a Sede Apostolica tamquam improbabilem.

28. Populus non peccat, etiam si absque ulla causa non recipiat legem a Principe promulgatam.

Per aliud ejusdem decretum 18. Martii 1666.

29. In die jejunii, qui sapius modicum quid comedit, est notabilem quantitatem in sine comederit, non frangit jejunium.

30. Omnes officiales qui in Republica corporaliter laborant, sunt excusati ab obligatione jejunii, nec debent se certificare, an labor sit compatibilis cum jejunio.

31. Excusantur absolute a præcepto jejunii omnes illi, qui iter agunt equitando, utcumque iter agant, etiam si iter necessarium non sit, & etiam si iter unius diei consistant.

32. Non est evidens, quod consuetudo non comedendi ova, & lacticia in Quadragesima obliget.

33. Restitutio fructuum ob omissionem Horarum, suppleri potest per quascunque elemosinas, quas antea Beneficiarius de fructibus sui beneficii fecerit.

34. In die Palmarum recitans officium Paschale satisfacit præcepto.

35. Unico officio potest quis satisfacere duplici præcepto, pro die præfenti, & crastino.

36. Regulares possunt in foro conscientie uti privilegiis suis, quæ sunt expresse revocata per Concilium Tridentinum.

37. Indulgentiæ concessæ Regularibus, & revocata a Paulo V. hodie sunt revalidatae.

38. Mandatum Tridentini factum Sacerdoti ex necessitate sacrificandi cum peccato mortali, confitendi quamprimum, est consilium non præceptum.

39. Illa particula, *quamprimum*, intelligitur cum Sacerdos suo tempore confitetur.

40. Est probabilis opinio, quæ dicit, esse tantum veniale osculum habitum ob delectationem carnalem, & sensibilem, quæ ex osculo oritur, seculo periculo consensus ulterioris, & pollutionis.

41. Non est obligandus concubinaris ad ejiciendam concubinam, si hæc nimis utilis esset ad oblectamentum concubinaris, vulgo *regalo*, dum deficiente illo, nimis agre ageret vitam, & alia epulæ radio magno concubinarium afficerent, & alia famula nimis difficilis inveniretur.

42. Licetum est mutuari, aliquid supra sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem usque ad certum tempus.
43. Annum legatum pro anima relictum, non durat plus quam per decem annos.
44. Quoad forum conscientiae, reo correcto, ejusque contumacia cessante, cessant censuræ.
45. Libri prohibiti donec expurgentur, possunt retineri, usque dum adhibita diligentia corrigantur.

Per decretum Innocentii XI. die 2. Martii 1679.
proscriptæ sunt quæ sequuntur.

II.

1. Non est illicitum in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore, nisi id vetet lex, conventio, aut periculum gravis damni. Hinc sententia probabilis tantum utendum non est in collatione Baptismi, Ordinis Sacerdotalis, aut Episcopalis.
2. Probabiliter existimo Judicem posse judicare juxta opinionem etiam minus probabilem.
3. Generatim dum probabilitate, sive intrinseca, sive extrinseca quantumvis tenui, modo a probabilitatis finibus non exeat, consili, aliquid agimus, semper prudenter agimus.
4. Ab infidelitate excusabitur infidelis non credens, ductus opinione minus probabili.
5. An peccet mortaliter, qui actum dilectionis Dei semel tantum in vita eliceret, condemnare non audent.
6. Probabile est ne singulis quidem rigorose quinquenniis per se obligare præceptum charitatis erga Deum.
7. Tunc solum obligat, quando tenemur justificari, & non habentes aliam viam qua justificari possimus.
8. Comedere, & bibere usque ad satietatem ob solam voluptatem, non est peccatum, modo non obstruat videri, quia licite potest appetitus naturalis suis actibus frui.
9. Opus conjugii ob solam voluptatem exercitum, omni penitus caret culpa, ac defectu veniali.
10. Non tenemur proximum diligere actu interno, & formali.
11. Præcepto proximum diligendi satisfacere possumus per solos actus externos.
12. Vix in secularibus invenies, etiam in Regibus, superfluum statui. Et ita vix aliquis tenetur ad eleemosynam quando tenetur tantum ex superfluo statui.
13. Si cum debita moderatione facias, potes absque peccato mortali de vita

- vita alicujus tritari, & de illius morte naturali gaudere illam inefficacem affectu petere, & desiderare, non quidem ex displicentia personæ, sed ob aliquod temporale emolumentum.
14. Licetum est absoluto desiderio cupere mortem patris non quidem ut malum patris, sed ut bonum cupientis, quia nimirum ei obventura est pinguis hæreditas.
15. Licetum est filio gaudere de parricidio parentis, & se in ebrietate præpetrato, propter ingentes divitias inde ex hæreditate consecutus.
16. Fides non censetur habere sub se præceptum speciale, & secundum se.
17. Satis est actum Fidei semel in vita elicere.
18. Si a Potestate publica quis interrogetur, Fidem ingenue confiteri, ut Deo, & Fidei gloriosum consulo; tacere, ut peccaminosum per se, non damno.
19. Voluntas non potest efficere, ut assensus Fidei in seipso sit magis firmus, quam mereatur pondus rationum ad assensum impellentium.
20. Hinc potest quis prudenter repudiare assensum, quem habebat supernaturalem.
21. Assensus Fidei supernaturalis, & utilis ad salutem, stat cum notitia solum probabilis revelationis; immo cum formidine, qua quis formidet, ne non sit locutus Deus.
22. Non nisi Fides unius Dei necessaria videtur necessitate medii, non autem explicita remuneratoris.
23. Fides late dicta ex testimonio creaturarum, similive motivo ad justificationem sufficit.
24. Vocare Deum in testem mendacii levis, non est tanta irreverentia, propter quam velit, aut possit damnare hominem.
25. Cum causa licetum est jurare sine animo jurandi, sive res sit levis, sive gravis.
26. Si quis vel solus, vel coram aliis, sive interrogatus, sive propria sponte, sive recreationis causa, sive quocunque alio fine juret, se non fecisse aliquid, quod revera fecit, intelligendo intra se aliquid aliud, quod non fecit, vel aliam viam ab ea in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum, revera non mentitur; nec est perjurus.
27. Causa justa utendi his amphibologis est, quoties id necessarium, aut utile est ad salutem corporis, honorem, res familiares tuendas, vel quemlibet alium virtutis actum, ita ut veritatis occultatio censetur tunc expediens, & studiosa.
28. Qui mediante commendatione, vel munere, ad Magistratum, vel Officium publicum promotus est, potest cum restrictione mentali præstare juramentum, quod de mandato Regis a similibus solet exigi, non habito respectu ad intentionem exigentis, quia non tenetur fateri crimen occultum.

29. Urgens metus gravis est causa iusta Sacramentorum administrationem simulandi.
30. Fas est viro honorato occidere invasorem, qui nicitur calumniam inferre, si aliter hæc ignominia vitari nequit; idem quoque dicendum, si quis impingat aliam, vel fuste percuriat, & post impactam aliam, vel istum fustis, fugiat.
31. Regulariter occidere possum furem pro conservatione unius auri.
32. Non solum licitum est defendere defensione occisiva, quæ actu possidemus; sed etiam, ad quæ jus inchoatum habemus, & quæ nos possessuros speramus.
33. Licitum est tam hæredi, quam legatario contra injuste impediendum, ne vel hæreditas adeatur, vel legata solvantur, se taliter defendere; sicut & jus habenti in Cathedram, vel Præbendam, contra eorum possessionem injuste impediendum.
34. Licet procurare abortum ante animationem fœtus, ne puella deprehensa gravida occidatur, aut infametur.
35. Videtur probabile omnem fœtum quamdiu in utero est, carere anima rationali, & tunc primum incipere eandem habere, cum paritur, ac consequenter dicendum erit in nullo abortu homicidium committi.
36. Permissum est furari non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi.
37. Famuli, & famulae domesticæ possunt occulte heris suis surripere ad compensandam operam suam, quam majorem judicant salario, quod recipiunt.
38. Non tenetur quis sub pœna peccati mortalis restituere, quod ablatum est per pauca furta, quantumcumque sit magna summa totalis.
39. Qui alium movet, aut inducit ad inferendum grave damnum tertio, non tenetur ad restitutionem istius damni illati.
40. Contractus Mohatra licitus est, etiam respectu ejusdem personæ, & cum contractu retrovenditionis prævic inito, cum intentione lucri.
41. Cum numerata pecunia pretiosior sit numeranda, & nullus sit, qui non majoris faciat pecuniam præsentem, quam futuram, potest creditor aliquid ultra sortem a mutuatario exigere, & eo titulo ab usura excusari.
42. Usura non est, dum ultra sortem aliquid exigitur, tamquam ex benevolentia, & gratitudine debitum, sed solum si exigatur tamquam ex iustitia debitum.
43. Quid non nisi veniale sit, detrahentis auctoritatem magnam, sibi noxiam, falso crimine elidere?
44. Probabile est, non peccare mortaliter, qui imponit falsum crimen alicui, ut suam iustitiam, & honorem defendat. Et si hoc non sit probabile, vix ulla erit opinio probabilis in Theologia.

45. Dare temporale pro spirituali, non est simonia, quando temporale non datur tamquam pretium, sed dumtaxat tamquam motivum conferendi, vel efficiendi spirituale, vel etiam quando temporale sit solum gratuita compensatio pro spirituali, aut è contra.
46. Et id quoque locum habet, etiam si temporale sit principale motivum dandi spirituale, immo etiam si sit finis ipsius rei spiritualis, sic ut illud pluris æstimetur, quam res spiritualis.
47. Cum dixit Concilium Tridentinum: *Eos alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, qui non quos digniores, & Ecclesie magis utiles, ipsi judicaverint, ad Ecclesias promoverint*: Concilium vel primo videtur pro hoc, digniores, non aliud significare velle, nisi dignitatem eligendorum, sumpto comparativo pro positivo; vel secundo, locutione minus propria ponit digniores, ut excludat indignos, non vero dignos; vel tandem loquitur tertio, quando fit concursus.
48. Tam clarum videtur, fornicationem secundum se nullam involvere malitiam, & solum esse malam quia interdicta, ut contrarium omnino rationi dissonum videatur.
49. Mollities jure naturæ prohibita non est; unde si Deus eam non interdixisset, sæpe esset bona, & aliquando obligatoria sub mortali.
50. Copula cum conjugata consentiente marito non est adulterium; ideoque sufficit in confessione dicere se esse fornicatum.
51. Famulus qui submissis humeris scienter adjuvat herum suum ascendere per fenestras ad stuprandam virginem, & multoties eidem subservit, deferendo scalam, aperiendo januam, aut quid simile cooperando, non peccat mortaliter, si id faciat metu notabilis detrimenti, puta ne a domino male tractetur, ne torvis oculis aspiciatur, ne domo expellatur.
52. Præceptum servandi Festa non obligat sub mortali, secluso scandalo, si abicit contemptus.
53. Satisfacit præcepto Ecclesie de audiendo sacro qui duas ejus partes, immo quatuor simul a diversis celebrantibus audit.
54. Qui non potest recitare Matutinum, & Laudes, potest autem reliquas Horas, ad nihilum tenetur, quia major pars trahit ad se minorem.
55. Præcepto communionis annuæ satisficit per sacrilegam Corporis Domini manducationem.
56. Frequens Confessio, & communio etiam in his, qui gentiliter vivunt, est nota prædestinationis.
57. Probabile est sufficere attritionem naturalem, modo honestam.
58. Non tenemur Confessario interroganti fateri peccati alicujus consuetudinem.
59. Licet sacramentaliter absolvere dimidiatæ tantum confessos ratione magni concursus penitentium, qualis v. g. potest contingere in die magnæ alicujus festivitatis, aut Indulgentiæ.
60. Penitenti habenti consuetudinem peccandi contra legem Dei, naturæ

aut Ecclesiae, etsi emendationis spes nulla appareat, non est neganda, nec differenda absolutio, dummodo ore proferat, se dolere, & proponere emendationem.

61. Potest aliquando absolvi, qui in proxima occasione peccandi versatur, quam potest, & non vult omittere, quinimmo directe, & ex proposito querit, aut ei se ingerit.

62. Proxima occasio peccandi non est fugienda, quando causa aliqua utilis, aut honesta non fugiendi occurrit.

63. Licetum est querere directe occasionem proximam peccandi pro bona spirituali, vel temporali nostro, vel proximi.

64. Absolutionis capax est homo, quamvis labore ignorantia Mysteriorum Fidei, & etiam per negligentiam etiam culpabilem nesciat Mysterium Sanctissimae Trinitatis, & Incarnationis Domini nostri Jesu Christi.

65. Sufficit illa Mysteria semel credidisse.

*Propositiones damnatae ab Alexandro VIII. die 24.
Augusti 1690.*

I I I.

1. Bonitas objectiva consistit in convenientia objecti cum natura rationali: formalis vero in conformitate actus cum regula morum. Ad hoc sufficit, ut actus moralis tendat in finem ultimum interpretative. Hunc homo non tenetur amare neque in principio, neque in decursu vitae suae moralis.

2. Peccatum philosophicum seu morale est actus humanus disconveniens naturae rationali, & rectae rationi. Theologicum vero, & mortale est transgressio libera divinae legis. Philosophicum quantumvis grave in illo, qui Deum vel ignorat, vel de Deo actu non cogitat, est grave peccatum, sed non est offensa Dei, neque peccatum mortale dissolvens amicitiam Dei, neque aeternae poenae dignum.

*Per aliud decr. ejusdem Pont. 7. Decembr. 1690.
damnantur sequentes.*

I V.

1. In statu naturae lapsae ad peccatum mortale, & ad demeritum sufficit illa libertas, qua voluntarium, ac liberum fuit in causa sua, peccato originali, & voluntate Adami peccantis.

2. Tamest detur ignorantia invincibilis juris naturae, haec in statu naturae lapsae operantem ex ipsa non excusat a peccato formali.

3. Non

3. Non licet suscipi opinionem, vel inter probabiles probabilissimam.

4. Dedit semetipsum pro nobis oblationem Deo, non pro solis electis, sed pro omnibus, & solis fidelibus.

5. Pagani, Judaei, Haeretici, aliique hujus generis nullum omnino accipiunt a Jesu Christo influxum, adeoque hinc recte inferes in illis esse voluntatem nudam, & inertem sine omni gratia sufficienti.

6. Gratia sufficiens statui nostro, non tam utilis, quam perniciosa est, sic ut proinde merito possimus petere. *A gratia sufficienti libera nos Domine.*

7. Omnis humana actio deliberata est Dei dilectio, vel mundi; si Dei, Charitas Patris est; si mundi, concupiscentia carnis, hoc est, mala est.

8. Necessae est, infidelem in omni opere peccare.

9. Revera peccat, qui odio habet peccatum mere ob ejus turpitudinem, & disconvenientiam cum natura rationali, sine ullo ad Deum offensam respectu.

10. Intentio, qua quis detestatur malum, & prosequitur bonum, mere ut caelestem obtineat gloriam, non est recta, nec Deo placens.

11. Omne, quod non est ex Fide Christiana supernaturali, quae per dilectionem operatur, peccatum est.

12. Quando in magnis peccatoribus deficit omnis amor, deficit etiam Fides, & etiam videntur credere, non est Fides divina sed humana.

13. Quisquis etiam aeternae mercedis intuitu Deo famulatur, Charitate si caruerit, vitio non caret, quoties intuitu licet beatitudinis operatur.

14. Timor gehennae non est supernaturalis.

15. Attritio, quae gehenna, & poenarum metu concipitur sine dilectione benevolentiae Dei, propter se, non est bonus motus, ac supernaturalis.

16. Ordinem praemittendi satisfactionem absolutioni induxit, non politia, aut institutio Ecclesiae, sed ipsa Christi lex, & praescriptio naturae rei id ipsum quodammodo distantis.

17. Per illam praxim mox absolventi, Ordo poenitentiae est inversus.

18. Consuetudo moderna quoad administrationem Sacramenti poenitentiae, etiam si eam plurimorum hominum sustentet auctoritas, & multi temporis durationis confirmet, nihilominus ab Ecclesia non habetur pro usu, sed abusu.

19. Homo debet agere tota vita poenitentiam pro peccato originali.

20. Confessiones apud Religiosos factae, plerumque vel sacrilegae sunt, vel invalidae.

21. Parochianus potest suspicari de Mendicantibus, qui elemosinis communibus vivunt, de imponenda nimis levi, & incongrua poenitentia, seu satisfactione, ob quatum seu lucrum subsidii temporalis.

22. Sacrilegi sunt judicandi, qui jus ad communionem percipiendam praetendunt, antequam condignam de delictis suis poenitentiam egerint.

23. Similiter arcendi sunt a Sacra Communione, quibus nondum inest amor Dei purissimus, & omnis mixtionis expertus.

24. Oblatio in templo, quae fiebat a B. V. M. in die Purificationis suae, per duos pullos columbarum, unum in holocaustum, & alterum pro peccatis,

Bbbb 2

tis, sufficienter testatur, quod indigerit Purificatione, & quod Filius, qui offerebatur, etiam macula matris maculatus esset, secundum verba legis.

25. Dei Patris simulacrum nefas est Christiano in templo collocare.

26. Laus, quae deferretur Mariae, ut Mariae, vana est.

27. Valuit aliquando Baptismus sub hac forma collatus: *In nomine Patris &c. praetermissis illis: Ego te baptizo.*

28. Valet Baptismus collatus a Ministro, qui omnem ritum externum, formamque baptizandi observat, intus vero in corde suo apud se revolvit: *non intendendo facere quod facit Ecclesia.*

29. Futilis, & toties conyulla est assertio de Pontificis Romani supra Concilium oecumenicum auctoritate, atque in Fidei quaestionibus decernendis infallibilitate.

30. Ubi quis invenerit doctrinam in Augustino clare fundatam, illam absolute potest tenere, & docere non respiciendo ad ullam Pontificis Bullam.

31. Bulla Urbani VIII. *In eminenti.* Est subreptitia.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA

DIRECCIÓN GENERAL DE

INDEX

INDEX RERUM NOTABILIUM.

Allegaciones Medulla habentur per Tractatus, & sectiones: allegaciones vero propositionum proscriptarum habentur per earum series, & per numerum singularum. Seriem autem propositionum indicat numerus Romanus. Habentur V. G. Tr. 10. nu. 5. 10. 26. IV. n. 34. 35. Sic leges: Tractatu 10. Sectione quinta, decima, & vigesima sexta. Serie quarta, propositione trigesima quarta, & trigesima quinta.

A.

Ablas. Tr. 1. n. 105. Tr. 10. n. 106. 110.
Tr. 14. n. 105. 115. Tr. 16. n. 27.
Abbatissa. Tr. 1. n. 81. Tr. 5. n. 43.
49. Tr. 9. n. 100. Tr. 16. n. 3.

Abigeus quid sit. Tr. 7. n. 31.

Ab incestu moti quis dicatur. Tr. 7. n. 203.

V. Heres

Abornu. Tr. 1. nu. 50. Tr. 5. n. 29. 30. 42.

II. n. 24. 25.

Abrogatio legis. Tr. 1. n. 112. 113.

Abientes an patris legibus teneantur. Tr. 1. n. 110.

Abolvens in peccato mortali. Tr. 1. n. 38. Tr.

13. n. 100. Tr. 14. n. 62.

Prælati Regulares a quibus suos subditos ab-

solvere possint. Tr. 14. n. 79.

Confessarii Regulares a quibus absolvere pos-

sint. Tr. 1. n. 29. Tr. 14. n. 80. 81. 82. 84.

Novitii a quibus peccatis absolvi possint.

Tr. 14. n. 79.

Aboluitio. Tr. 14. n. 4. 5. 6. IV. n. 16. 17. 18.

Aboluitio cum jurisdictione probabili. Tr. 14.

n. 33. 49.

Aboluitio quando neganda, vel differenda.

Tr. 2. n. 5. 8. Tr. 6. n. 4. &c. Tr. 14. n.

14. 15. 65. 66. 73.

Aboluitio pueri in dubio an habeat usum

rationis. Tr. 14. n. 31.

Aboluitio complicit. Tr. 14. n. 73.

Aboluitio in articulo mortis. Tr. 14. n. 31.

43. 44.

Aboluitio a venialibus. Tr. 14. n. 45.

Aboluitio exilientis in occasione proxima.

Tr. 14. n. 14. 15. II. n. 61.

Aboluitio consuetudinaria. Tr. 5. n. 61. Tr.

14. n. 14. 15. II. n. 69.

Aboluitio concubinarii. Tr. 6. n. 4. 5. 6. 8.

Aboluitio non restituitis. Tr. 7. n. 22. 23.

Aboluitio Sodomitæ. Tr. 6. n. 52.

Aboluitio Sollicitantis. Tr. 14. n. 72.

Aboluitio ab hæresi. Tr. 2. nu. 25. Tr. 14.

n. 79. 80. 81. I. n. 4.

Aboluitio a censuris. Tr. 9. n. 77. Tr. 16.

n. 19. &c. 60.

Aboluitio a casibus Bullæ Cœnæ. Tr. 14. n.

79. 80. 81. 84. I. n. 3.

Aboluitio a casibus S. Officii reservatis. Tr.

2. n. 29.

Aboluitio a reservatis. Tr. 14. nu. 74. &c.

I. n. 12.

Aboluitio ab Interdictis. Tr. 16. n. 97.

Aboluitio dimidiatæ confessi. II. n. 59.

Abstinentia. Tr. 5. n. 40. Tr. 15. n. 87.

Abstinentia a carnibus. Tr. 4. nu. 16. 17.

18. 25.

Abstinentia a lacticiis. Tr. 4. nu. 16. 18.

I. n. 32.

Abstractio a conditionibus connotantibus pro-

hibitionem. Tr. 1. n. 52.

Abusus privilegii. Tr. 12. n. 31.

Acceptatio. Tr. 1. nu. 79. Tr. 7. n. 172. 174.

221. 222. Tr. 12. n. 13. 74.

Acceptio personarum. Tr. 7. n. 3.

Accellus, regillus, & ingressus. Tr. 2. n. 129.

Tr. 10. n. 41.

Accidit quid sit. Tr. 2. n. 57.

Accusatio. Tr. 11. n. 29. 31. 35.

Quando denur obligatio accusandi. Tr. 11.

n. 39. 53. 39.

Quibus accusare non liceat. Tr. 11. nu. 32.

33. 34. 35.

Accusator. Tr. 11. n. 10. 29.

Accusator in quo differat a denunciatore.

Tr. 2. n. 26.

Per-

tis, sufficienter testatur, quod indigerit Purificatione, & quod Filius, qui offerebatur, etiam macula matris maculatus esset, secundum verba legis.

25. Dei Patris simulacrum nefas est Christiano in templo collocare.

26. Laus, quae deferretur Mariae, ut Mariae, vana est.

27. Valuit aliquando Baptismus sub hac forma collatus: *In nomine Patris &c. praetermissis illis: Ego te baptizo.*

28. Valet Baptismus collatus a Ministro, qui omnem ritum externum, formamque baptizandi observat, intus vero in corde suo apud se revolvit: *non intendendo facere quod facit Ecclesia.*

29. Futilis, & toties conyulla est assertio de Pontificis Romani supra Concilium oecumenicum auctoritate, atque in Fidei quaestionibus decernendis infallibilitate.

30. Ubi quis invenerit doctrinam in Augustino clare fundatam, illam absolute potest tenere, & docere non respiciendo ad ullam Pontificis Bullam.

31. Bulla Urbani VIII. *In eminenti.* Est subreptitia.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA

DIRECCIÓN GENERAL DE

INDEX

INDEX RERUM NOTABILIUM.

Allegaciones Medulla habentur per Tractatus, & sectiones: allegaciones vero propositionum proscriptarum habentur per earum series, & per numerum singularum. Seriem autem propositionum indicat numerus Romanus. Habentur V. G. Tr. 10. nu. 5. 10. 26. IV. n. 34. 35. Sic leges: Tractatu 10. Sectione quinta, decima, & vigesima sexta. Serie quarta, propositione trigesima quarta, & trigesima quinta.

A.

Ablas. Tr. 1. n. 105. Tr. 10. n. 106. 110.
Tr. 14. n. 105. 115. Tr. 16. n. 27.
Abbatissa. Tr. 1. n. 81. Tr. 5. n. 43.
49. Tr. 9. n. 100. Tr. 16. n. 3.

Abigeus quid sit. Tr. 7. n. 31.

Ab incestu moti quis dicatur. Tr. 7. n. 203.

V. Heres

Abornu. Tr. 1. nu. 50. Tr. 5. n. 29. 30. 42.

II. n. 24. 25.

Abrogatio legis. Tr. 2. n. 112. 113.

Abientes an patris legibus teneantur. Tr. 1. n. 110.

Abolvens in peccato mortali. Tr. 1. n. 38. Tr.

13. n. 100. Tr. 14. n. 62.

Praelati Regulares a quibus suos subditos ab-

solvere possint. Tr. 14. n. 79.

Confessarii Regulares a quibus absolvere pos-

sint. Tr. 2. n. 29. Tr. 14. n. 80. 81. 82. 84.

Novitii a quibus peccatis absolvi possint.

Tr. 14. n. 79.

Aboluitio. Tr. 14. n. 4. 5. 6. IV. n. 16. 17. 18.

Aboluitio cum jurisdictione probabili. Tr. 14.

n. 33. 49.

Aboluitio quando neganda, vel differenda.

Tr. 2. n. 5. 8. Tr. 6. n. 4. &c. Tr. 14. n.

14. 15. 65. 66. 73.

Aboluitio pueri in dubio an habeat usum

rationis. Tr. 14. n. 31.

Aboluitio complicit. Tr. 14. n. 73.

Aboluitio in articulo mortis. Tr. 14. n. 31.

43. 44.

Aboluitio a venialibus. Tr. 14. n. 45.

Aboluitio exiens in occasione proxima.

Tr. 14. n. 14. 15. II. n. 61.

Aboluitio consuetudinaria. Tr. 5. n. 61. Tr.

14. n. 14. 15. II. n. 69.

Aboluitio concubinarii. Tr. 6. n. 4. 5. 6. 8.

Aboluitio non restituitis. Tr. 7. n. 22. 23.

Aboluitio Sodomitica. Tr. 6. n. 52.

Aboluitio Sollicitantis. Tr. 14. n. 72.

Aboluitio ab haeresi. Tr. 2. nu. 25. Tr. 14.

n. 79. 80. 81. I. n. 4.

Aboluitio a censuris. Tr. 9. n. 77. Tr. 16.

n. 19. &c. 60.

Aboluitio a casibus Bullae Coenae. Tr. 14. n.

79. 80. 81. 84. I. n. 3.

Aboluitio a casibus S. Officii reservatis. Tr.

2. n. 29.

Aboluitio a reservatis. Tr. 14. nu. 74. &c.

I. n. 15.

Aboluitio ab Interdictis. Tr. 16. n. 97.

Aboluitio dimittitae confessi. II. n. 59.

Abstinentia. Tr. 5. n. 40. Tr. 15. n. 87.

Abstinentia a carnibus. Tr. 4. nu. 16. 17.

18. 25.

Abstinentia a lacticiis. Tr. 4. nu. 16. 18.

I. n. 32.

Abstrahio a conditionibus connotantibus pro-

hibitionem. Tr. 2. n. 52.

Abusus privilegii. Tr. 12. n. 31.

Acceptatio. Tr. 1. nu. 79. Tr. 7. n. 172. 174.

221. 222. Tr. 12. n. 13. 74.

Acceptio personarum. Tr. 7. n. 3.

Accellus, regillus, & ingressus. Tr. 2. n. 129.

Tr. 10. n. 41.

Accidit quid sit. Tr. 2. n. 57.

Accusatio. Tr. 11. n. 29. 31. 35.

Quando denur obligatio accusandi. Tr. 11.

n. 39. 53. 39.

Quibus accusare non liceat. Tr. 11. nu. 32.

33. 34. 35.

Accusator. Tr. 11. n. 10. 29.

Accusator in quo differat a denunciatore.

Tr. 2. n. 26.

Per-

Penae falsi feculatoris. Tr. 11. n. 29.
 Acolytatus. Tr. 14. n. 103.
 Actor. Tr. 9. n. 127. Tr. 16. n. 54.
 Actus delibetatus. IV. n. 7.
 Actus Moralis. III. n. 1.
 Actus indifferens. Tr. 1. n. 4. 40. 77.
 Actus interior qualiter praecipitur, vel prohiberi possit. Tr. 1. n. 77.
 Actuum moralium interruptio. Tr. 1. n. 33. 34. 35.
 Qui actus cadant sub Ecclesiae potestate. Tr. 1. n. 77.
 Actus qui est causa omissionis. Tr. 1. num. 34. 35.
 Pro quomodo actus aliquid dare quando sic simonia. Tr. 2. n. 114.
 Actus ingensio, & duratio. Tr. 14. num. 28. V. Circumstantia.
 Actus solemnitas. Tr. 1. n. 94. 96.
 Actus virtutum pro re temporalia exercere, quando sic simonia. Tr. 2. n. 113.
 Actus iudicialis qualiter in die festo prohibiti sunt. Tr. 4. n. 81.
 Pro acta debito an aliquid recipi possit. Tr. 7. n. 58. 59.
 Actus Ordinis sacri qui dicantur. Tr. 16. n. 117.
 Actu pingere est opus servile. Tr. 4. n. 3.
 Adjuratio quid, & quotuplex sit. Tr. 3. n. 61. 62.
 Qualiter ad adjurandum procedi debeat. Tr. 3. n. 64. 65.
 Dialectice invasionis signa. Tr. 3. n. 63.
 Administrator. Tr. 7. n. 99. 100.
 Admonitio. Tr. 11. n. 99. V. Confessarius.
 Adoptio. Tr. 15. n. 62. 63.
 Adoratio quid, & quotuplex sit. Tr. 2. n. 73. 77.
 Quae adoranda sunt, & quali adoratione. Tr. 2. n. 74. 75.
 Adoratio sacrum imaginum. Tr. 2. n. 78.
 Adoratio sacrum Reliquiarum. Tr. 2. n. 79.
 An imagines Christi, vel Sanctorum apparentes sint adorandae. Tr. 2. n. 78.
 Beatus qualis cultus debeatur. Tr. 2. n. 76.
 Decedentibus cum opinione sanctitatis qualis cultus tribui possit. Tr. 2. n. 77.
 Advertentia quotuplex. Tr. 1. n. 41.
 Adulter, & adultera. Tr. 5. n. 33. Tr. 6. num. 28. 29. 30. 31. Tr. 7. n. 87. Tr. 8. n. 11.
 Adulterium. Tr. 1. n. 39. Tr. 6. n. 27. 28. III. num. 75.
 Adulterii poena. Tr. 6. n. 31.
 Adulter. Tr. 2. n. 4. Tr. 13. n. 19.
 Advocatus. Tr. 11. n. 42. 55. 59. Tr. 8. n. 26.

Qui Advocati munere fungi nequeant. Tr. 11. n. 59. 60. 66. Tr. 16. n. 54.
 Quando tenetur Advocatus pauperum causa patrocinari. Tr. 11. n. 61. 62.
 Quis causis suscipere possit. Tr. 11. num. 67. 68.
 De Advocati scientia, & stipendio. Tr. 11. n. 65.
 Aemulatio quid sit. Tr. 2. n. 48.
 Aequiparata quae dicantur. Tr. 7. n. 118.
 Aequivoctio. Tract. 8. num. 8. 9. 10. 11. V. Amphibologia.
 Aeronautia quid sit. Tr. 2. n. 83.
 Aetas requisita pro Ordinibus, beneficiis, vel dignitatibus. Tr. 10. n. 21. & Tr. 14. n. 119.
 Affectus. Tr. 15. n. 68. Tr. 6. n. 51.
 Affectus legalis. Tr. 15. n. 62.
 Agafones. V. Maliones.
 Agnus cerei. Tr. 2. n. 79. Tr. 6. n. 37.
 Agricola. Tr. 4. n. 9. 13.
 Alienatio honorum. Tr. 7. n. 100.
 Qualiter Religiosis, & locis piis sit interdicta. Tract. 9. n. 127. 128.
 Quae inalienabiles sunt. Tr. 9. num. 128. 129. 130. 131.
 Qui contractus alienationis prohibeantur. Tr. 9. n. 130. 131.
 Causae, & conditiones pro licita alienatione. Tr. 9. n. 132. 133.
 Alimenta. Tr. 5. n. 3. 4. 5. 6. 8. 9. 11. Tr. 6. n. 23. 28. Tr. 7. n. 194. 197. 196. 201.
 Alimentorum nomine quae veniant. Tr. 5. num. 54.
 Aloxiis, & cervinis jesumium non fragrant. Tr. 4. n. 10.
 Alexae. Tr. 13. n. 55.
 Alternativa. Tr. 10. n. 75. 76.
 Amones. Tr. 1. n. 2. Tr. 7. n. 89. Tr. 13. n. 33.
 Amicitias dissolvere. Tr. 8. n. 31.
 Amphibologia. Tr. 8. n. 8. 9. 10. 11. II. n. 16. 17.
 Amphibologie loqui non est mentiri. Tr. 8. n. 6.
 Amplexus. Tr. 6. num. 13. 14. 15. 43. Tr. 15. n. 12.
 Amulecum deterrere an superstitio sit. Tr. 2. n. 90.
 Ancilla cum domino peccans an possit absolvi. Tr. 6. n. 8.
 Animalium dominium. Tr. 7. n. 11.
 Animae Purgatorii an pro nobis orare possint. Tr. 2. n. 70.
 Quae pro ipsa applicari possint. Tr. 2. n. 72.
 Annus. Tr. 13. n. 39. Tr. 14. n. 19. 119.
 Apostasia a Fide quid sit. Tr. 1. n. 21.

Apostasia a Religione quid sit. Tr. 9. n. 69.
 Apostata. Tr. 9. n. 16. 64. 70. 71. 85.
 Apparitio post mortem promitti non debet. Tr. 2. n. 84.
 Appellatio quid, & quotuplex sit. Tr. 9. num. 121. Tr. 11. n. 75.
 Ubi, & qualiter sit scienda. Tr. 9. n. 123.
 Quando liceat. Tr. 21. n. 76.
 An die festo valida, & licita sit. Tr. 4. n. 11.
 Qualiter Religiosi sit interdicitum. Tr. 9. n. 124. 125. 126. Tr. 11. n. 57.
 Appellationes Regularium attentantes. Tr. 11. n. 67.
 Appellatio a foro Ecclesiastico ad forum saeculare. Tr. 12. n. 71. Tr. 16. n. 68.
 Appellatione interposita non insurritur censura. Tr. 16. n. 3.
 Approbitio pro Confessionibus in quo consistat. Tr. 14. n. 50.
 Pro confessionibus saecularium iudicandis est necessaria. Tr. 14. n. 50.
 Beneficium curatum habentis approbatione non indiget. Tr. 14. n. 50.
 Magistri, Doctores &c. approbatione opus habent pro Confessionibus. Tr. 14. n. 51.
 Approbatum sita, simoniacum, vel ab Episcopo excommunicatum. Tr. 14. n. 51.
 Approbationis limitatio, negatio, vel revocatio. Tr. 14. n. 52. 55. 56.
 Quis pro Confessionibus approbare possit. Tr. 14. n. 52.
 Approbitio habenda est ab Episcopo loci in quo Confessiones audiendae sunt. Tr. 14. n. 53. 54.
 Approbationem, & jurisdictionem a quo habeant Regulares. Tr. 14. n. 51.
 Regulares ultra Episcopi approbationem, habere debent etiam suorum Praelatorum licentiam. Tr. 14. n. 51.
 Episcopi extra suam Diocesim nequeant consistere non approbato ab Episcopo loci. Tr. 14. n. 53.
 Approbitio pro Confessionibus Monialium. Tr. 14. n. 54.
 Aquis pro Sacramento Baptismi. Tr. 13. n. 14. 15.
 Aquis benedicta videri ad sagandus deomones. Tr. 9. n. 82.
 Aque ferventis usus ad se purgandum a criminibus. Tr. 2. n. 98.
 Aque venas invenire. Tr. 2. n. 86.
 Arbitrator, & arbitrator. Tr. 11. n. 3. 4.
 Archidiaconus qualis esse debet. Tr. 10. n. 21.
 Arms. Tract. 11. n. 44. Tr. 16. n. 66.
 Arrogatio quid sit. Tr. 15. n. 61. 63.
 Ars notoria quid sit. Tr. 2. n. 90.

Ascendentes ad quid teneantur. Tr. 5. n. 3.
 Qualiter succedant in hereditate. Tr. 7. n. 200. 201. 202. 204. 205.
 Aspectus laiciv. Tr. 6. n. 11. 13. 35. 42. 43. Tr. 15. n. 93.
 Assensus qui dicantur. Tr. 5. n. 49.
 Astrologia quid, & quotuplex sit. Tr. 2. n. 85.
 Astrologia naturalis. Tr. 2. n. 85. 86.
 Astrologia iudicialis. Tr. 2. n. 85. 86.
 Astrologi quid licite predicare valeant. Tr. 2. n. 86.
 Astrologi iudicialii sunt suspecti de haeresi. Tr. 2. n. 90.
 Athesimus quid sit. Tr. 2. n. 26.
 Accentio. Tr. 4. n. 6. Tr. 10. n. 127.
 Ateritio. Tr. 14. n. 4. 9. 10. II. n. 57. IV. n. 9. 10. 14. 15.
 Anoniam qualiter prohiberi, vel relaxari possit. Tr. 7. n. 12.
 Augurium quid sit. Tr. 2. n. 83.
 Aurificus. Tr. 7. n. 120.
 Auris an liceat mererere cura vehere. Tr. 2. n. 86.
 Auspicium quid sit. Tr. 2. n. 83.

B.

B Annid. Tr. 5. n. 26.
 Baptismus quid, & quotuplex sit. Tr. 13. num. 14.
 Baptismus exclusa intentione faciendi quod facit Ecclesia. IV. n. 21.
 Baptismi materia. Tr. 13. n. 14. 15.
 Baptismi forma. Tr. 13. n. 16. IV. n. 27.
 Qui baptizare possint. Tr. 13. n. 27. 28.
 Baptizari qui possint, & debeant. Tr. 2. n. 8. 38. Tr. 13. n. 19. 20.
 De necessitate baptismi. Tr. 2. n. 41. Tr. 13. n. 19.
 Dispositio ad baptismum. Tr. 13. n. 24.
 Baptismi effectus. Tr. 13. n. 19.
 Baptismi reiteratio sub conditione. Tr. 5. n. 65. Tr. 13. n. 22.
 Baptizant in peccato mortali. Tr. 13. n. 10.
 Baptizatus proprium filium, vel minus Patris in necessitate exercens an privetur &c. Tr. 13. n. 29.
 De baptismo Pitrino. Tr. 13. n. 25.
 Baptismus unico teste probatur. Tr. 13. n. 51.
 Barchinenses. Tr. 4. n. 14. 26.
 Beneficium quid sit. Tr. 2. n. 86.
 Beatus quis cultus debeatur. Tr. 2. n. 76.
 Bellum quid sit, & quid requiratur ut licitum sit. Tr. 2. n. 65. 64.
 An licet bellum inferre cum opinione probabili. Tr. 2. n. 60.

Confederatio cum infidelibus, vel hereticis. Tr. 2. n. 61.
 Ecclesiasticus an in bello pugnare liceat. Tr. 2. n. 61.
 Captivus Christianus quid liceat in bello contra Christianos. Tr. 2. n. 61.
 Beneficium. Tr. 2. n. 80. Tr. 12. n. 88. Tr. 13. n. 57.
 Beneficium obligatum. Tr. 15. n. 48. 49. 77.
 Beneficium abnuntiatum. Tr. 10. nu. 13. 115. 116. 117. 118. 119. L. n. 31.
 Qualiter beneficium non recitantes restituere tenentur. Tr. 10. n. 119. 120. 121.
 Religiosus beneficiarius. Tr. 9. n. 87. 87.
 Beneficium Ecclesiasticum quid, & quotuplex sit. Tr. 10. n. 10. 3. 4. 6.
 Beneficium electivum. Tr. 10. n. 37.
 Beneficia Monachaliter quatenus sint. Tr. 10. n. 72.
 Qui sint capaces beneficii. Tr. 10. n. 2.
 Que veniant nomine beneficii. Tr. 10. nu. 8. 115.
 Etiam, & qualitates requirunt ad beneficia recipienda. Tr. 10. n. 21. 22. 23.
 Beneficia quibus conferenda sint. Tr. 10. nu. 25. 26.
 Qui ad beneficia inhabiles sint. Tr. 10. n. 26. 28. Tr. 16. n. 51. 52. 53.
 Illegitimi qualiter ad beneficia habiles fiant. Tr. 10. n. 27. 28.
 Regulares quorum beneficiorum sint capaces. Tr. 10. n. 21. 2.
 De vocatu ad beneficium ab ipso fundatore. Tr. 10. n. 25.
 Beneficium ad beneficia. Tr. 10. n. 30. 31. 31. 34. 35. Tr. 16. n. 51.
 Eligio ad beneficia. Tr. 10. n. 37. 38. 39. 40. 50. 51. 52. 41. 42. 43. Tr. 16. n. 51.
 Institutio ad beneficia. Tr. 10. n. 32. 33. 34. 35.
 Beneficium possessio. Tr. 10. n. 43. Tr. 16. nu. 53. 200.
 Qui beneficia conferre possint. Tr. 10. n. 46. 47. 48. 49.
 Beneficium collatio. Tr. 10. n. 31. 36. 37. 38. 41. 46. 47. 54. 57. Tr. 16. n. 51.
 Beneficiorum retractio. Tr. 10. n. 48. 54. 55. 60.
 Menses Apostolici, & Episcopales. Tr. 10. n. 71. 73. 76.
 Alternativa. Tr. 10. n. 75. 76.
 Forma servanda in beneficiorum provisione. Tr. 10. n. 77. 78. 79. 80.
 Conditiones requirunt ad validam provisionem. Tr. 10. n. 81.

Beneficiorum resignatio, seu renunciatio. Tr. 10. nu. 23. 41. 74. 83. &c. 99. Tr. 2. nu. 125. &c.
 Beneficiorum vacatio. Tr. 10. n. 52. 82. 83. 94. 96. 98. 99. Tr. 9. n. 12. 41.
 Beneficiorum permutatio. Tr. 10. n. 89. 90. 91. 92. 93.
 Beneficiorum pluralitas. Tr. 10. nu. 95. 96. 97.
 Beneficiorum privatio. Tr. 10. nu. 99. 100. 101.
 Beneficiorum extinctio. Tr. 10. n. 101. 102. 104.
 Beneficiorum suppressio. Tr. 10. n. 103.
 Beneficiorum dismembratio, & divisio. Tr. 10. n. 103.
 Beneficiorum credito ad titulatioiorem. Tr. 10. n. 103.
 Beneficiorum unio. Tr. 10. n. 104. 105. 106.
 Beneficium curatum accipiens ad quid tenetur. Tr. 10. n. 24.
 Beneficium simplex accipiens ad quid tenetur. Tr. 10. n. 24.
 Beneficium collatum avertens a collatione. Tr. 7. n. 45. 46. 47.
 Beneficium valor qualiter computetur. Tr. 10. nu. 43.
 Locatio fructuum beneficii. Tr. 9. n. 13.
 Fructus beneficii excommunicato collati. Tr. 16. n. 53. 53.
 V. Accellus. Fructus. Novimus. Simonia.
 Restitutio. Tr. 2. n. 30. Tr. 6. n. 35. 51. 55. L. n. 247.
 Bigamis. Tr. 15. n. 34. 35. Tr. 16. n. 128.
 Bannire conjugibus concessum. Tr. 6. nu. 262.
 Bivivatus quid sit. Tr. 15. n. 34.
 Blasphemia. Tr. 2. n. 36. Tr. 2. n. 28. 29. Tr. 5. n. 56. Tr. 14. n. 27.
 Blasphemii quando denuntiandi sint. Tr. 2. n. 29.
 Blasphemandi consuetudo. Tr. 5. n. 14. 15.
 Blasphemii absolutio. Tr. 2. n. 23.
 Bona spiritualia. Tr. 2. n. 120. 121. Tr. 7. n. 87.
 Bona Ecclesiastica. Tr. 2. n. 100. Tr. 7. n. 26.
 Bona temporalia. Tr. 7. n. 87.
 Bona naufragantium. Tr. 7. nu. 15. Tr. 16. n. 66.
 Bona vacantia ab incestuato. Tr. 7. n. 16.
 Bona adempta que sint. Tr. 7. n. 15.
 Bona inventa cum vendenda sunt, & an retineri possint. Tr. 7. n. 16.
 Bona incerta dominata. Tr. 7. n. 73.
 Bona conjugum. Tract. 7. num. 37. 38. 177.
 Do.

Bona aliorum. Tr. 7. n. 24. 25. 26. Tr. 14. n. 127.
 Bona mobilia, & immobilia. Tr. 7. n. 100.
 101. Tr. 9. n. 128. 129. 130.
 Bonorum collatio in cumulum. Tr. 5. n. 12.
 13. Tr. 7. n. 199.
 Bonitas obiectiva. Ill. n. 1.
 Breviarium Romano qui uni tenentur. Tr. 10. n. 112.
 Bulla Coenae. Tr. 16. nu. 65. 66. 67. 68. 69. 70. L. n. 3. V. Absolutio.
 Bulla Urbani VIII. de Emissis. IV. n. 31.
 Bulla Cruciatæ. Tr. 9. n. 35. Tr. 14. n. 60.
 Bulla compositionis. Tr. 7. n. 16. 73.
 C.
 Caverna exhumantes. Tr. 12. n. 81.
 Cæcus qualiter irregularis sit. Tr. 16. n. 134.
 Cæcitas mentis. Tr. 6. n. 1.
 Calix. Tr. 2. n. 80. Tr. 6. n. 37. Tr. 13. n. 57.
 Cambium quid sit, & que conditiones requirantur ad illud. Tr. 7. n. 93. 162. 163. 164.
 Cancellaria Apostolica. Tr. 10. n. 61. 60.
 Cana quid sit. Tr. 12. n. 70.
 Canoniam. Tr. 10. n. 1. 49. 50. 51. 63. 64. 70. 95. 96. 105.
 Canoniam. Tr. 10. n. 2. 12. 18. 19. 138.
 Canonizatio quid sit. Tr. 2. n. 75.
 Canonice turpes. Tr. 1. n. 54. Tr. 6. n. 12.
 Capella inter bona inalienabilia computatur. Tr. 9. n. 130.
 Capellanus. Tr. 10. n. 4. Tr. 14. n. 102. L. n. 21.
 Capellanus. Tr. 10. n. 19.
 Capitulum cathedralis. Tr. 10. n. 34. 53. 54. 55.
 Capitulum Conventus. Tr. 9. n. 45.
 Captivus. Tr. 2. n. 61. 62. Tr. 5. n. 17. Tr. 7. n. 58.
 Carcer. Tr. 11. n. 77. 78.
 Cardinalis. Tr. 10. n. 13. 21. 22. Tr. 16. n. 68.
 Carmelitarum excommunicati. Tr. 2. n. 30. 67.
 Carnes. Tr. 2. n. 14. 68. Tr. 4. n. 16. 17.
 Carnium nomine que veniunt. Tr. 4. n. 16.
 Carnes humanæ. Tr. 5. n. 59.
 Carthosianus quando carnis vesci possit. Tr. 4. n. 99.
 Castitas. Tr. 6. n. 7. 14. Tr. 24. n. 121. 122.
 Castitatis votum simplex. Tr. 6. n. 23. Tr. 9. n. 109. 110. 111. 112.
 Castitatis votum Ordines annexum. Tr. 14. n. 121. 122. 123.
 Castitatis votum solemnæ. Tr. 6. n. 14. Tr. 9. n. 108.
 Cæce. Chi.

Caltratio puerorum ad servandam fucritatem voci, etiam ipsi consentientibus illicita est. Tr. 5. n. 39.
 Casus reservati. V. Reservatio.
 Cathecumenus. Tr. 2. n. 21. Tr. 13. n. 45.
 Caspianæ qualiter peccent cibos vetitos minime tirando. Tr. 2. n. 62.
 Causa motiva, vel impulsiva dispensationis. Tr. 15. n. 83.
 Causa infans in effectu prevalet. Tr. 1. n. 49. 50. Tr. 6. n. 42. 43. 44. 46.
 Causa forensis. Tr. 11. n. 2.
 Causa pia que sit. Tr. 7. n. 126.
 Celebrare non proximi Sacramentali confesso, ne. Tr. 13. n. 34.
 Censura quid, & quotuplex sit. Tr. 16. n. 1. 116.
 Censuras quis ferre possit. Tr. 10. nu. 55.
 Tr. 16. n. 2. 3. 4.
 In quo censura ferri possit. Tr. 16. n. 2. 3. 8. 9. 14.
 Qualiter ferenda sit. Tr. 16. n. 5.
 Quo tempore ferenda sit. Tr. 16. n. 8.
 Ob quod censura ferri possit. Tr. 16. n. 10. 11. 12. 25.
 Censuram procedere debet monitio. Tr. 16. n. 6. 7.
 Que exstant ab incurrenda censura. Tr. 16. n. 15. 16. 17.
 Appellatione interposita suspenditur censura. Tr. 16. n. 4.
 Dubius de censura. Tr. 16. n. 17. 18.
 Violatio censura. Tr. 16. n. 32. 116.
 Absolutio a censura. Tr. 16. n. 19. 80.
 Qui possint absolvere a censura. Tr. 16. n. 24. 25. 26.
 A quibus censuris Episcopi absolvere possint. Tr. 16. n. 27. 28. 29. 30.
 De censuris reservatis Episcopo. Tr. 16. n. 27.
 A quibus censuris possint Regulares absolvere. Tr. 14. n. 79. 80.
 Censuræ quid, & quotuplex sit. Tr. 7. n. 105.
 Conditiones pro censibus constituendis. Tr. 7. n. 106. 107.
 Cervine poms. Tr. 4. n. 20.
 Cellatio a divinis. Tr. 16. n. 98. 99.
 Character quid sit. Tr. 13. n. 6.
 Chirrus quid sit. Tr. 2. n. 40. L. n. 13.
 Charitatis preceptum. Tr. 2. n. 40. 41. 44. 47. L. n. 1.
 Qualiter tenentur ex Charitate proximo subvenire. Tr. 2. n. 43. 44. Tr. 7. num. 33.
 V. Dilectio.
 Chiromantia quid sit. Tr. 2. n. 83.
 Cæce. Chi.

Chirurgus. Tr. 1. n. 49. Tr. 5. n. 43. Tr. 6. n. 6. 45. Tr. 11. n. 55.
 Chocolatum an frangat jejunium. Tr. 4. n. 20.
 Choreas ducere an sit peccatum. Tr. 2. n. 65. Tr. 6. n. 12.
 Christus qualiter adorandus sit. Tr. 2. n. 74.
 Christi imago sub qua diabolus laeret, an adoranda sit. Tr. 2. n. 78.
 Christus pro quibus passus sit. IV. n. 4.
 Cibis idolo dicatis an velti liceat. Tr. 2. n. 14.
 Cibos veteres an liceat hospitibus ministrare. Tr. 2. n. 61.
 Circulatorum venenarum fumentes, an peccent. Tr. 5. n. 37.
 Circumstantia quid, & quatuorplex sit. Tr. 1. n. 31. 32.
 Circumstantie precise aggravantes. Tr. 1. n. 32. Tr. 14. n. 22.
 Circumstantie mutantes speciem. Tr. 1. n. 32. Tr. 5. n. 55. Tr. 6. n. 40. 51. Tr. 14. n. 23.
 Circumstantia quis seu personae peccantis. Tr. 6. n. 38. 50. 51. Tr. 9. n. 108. 109. Tr. 14. n. 23. 24.
 Circumstantia quid, & ubi. Tr. 6. n. 37. 35. 41. Tr. 14. n. 22. 23. 24. 27.
 Circumstantia Quibus auxiliis, & instrumentis. Tr. 6. n. 40. Tr. 14. n. 27.
 Circumstantia Car seu finis. Tr. 14. n. 28. 32.
 Circumstantia quando. Tr. 14. n. 28.
 Circumstantia quando seu temporis. Tr. 6. n. 37. 38. Tr. 14. n. 28.
 Circumstantia durationis, intentionis, violentiae. Tr. 14. n. 22. 28.
 Circumstantia indolentiae, seu scandalii. Tr. 2. n. 64. 67. 67.
 Quae circumstantiae sint in confessione explicandae. Tr. 14. n. 22. 23. 24. 25.
 Circumstantia mutans speciem obliis potest scortum confiteri. Tr. 14. n. 33.
 Ciratio. Tr. 4. n. 11. Tr. 14. n. 26. 28.
 Clamor quid sit. Tr. 5. n. 56.
 Claudefinitas (imped. Matrim.) Tr. 15. n. 45. 46. 47. 48.
 Clausura Monialium. Tr. 1. n. 99. Tr. 9. n. 4. Tr. 11. n. 25. 63.
 Clausura Religiosorum. Tr. 9. n. 73. 74. 75. 76. 77.
 Clerici quid debeant Episcopo. Tr. 5. n. 14.
 Qualiter Judices, Gubernatores &c. esse non possint. Tr. 5. n. 24.
 Qualiter Advocati, & Tabelliones esse nequeant. Tr. 11. n. 66.

Clericum in minoribus Matrimonium contrahens. Tr. 14. n. 121.
 Clericus qualiter prohibeatur negotio. Tr. 7. n. 114. 115.
 Qualiter clericus sit interdicta venatio. Tr. 7. n. 13.
 An Clerici testes esse possint. Tr. 11. n. 50.
 Quid clericis concedatur tempore interdicti. Tr. 16. n. 91.
 Clerici Ordinum militarium testari nequeant. Tr. 9. n. 81.
 Conjuratio. Tr. 10. n. 11. 12. 13. 116. Tr. 14. n. 105.
 Codicilla quid sit. Tr. 7. n. 182.
 Cetererum nomine quae veniant. Tr. 13. n. 47.
 Cognatio. Tr. 1. n. 43. 44. 55.
 Cognatio de objecto pravo. Tr. 1. n. 54. 55.
 Cognatio quid, & quatuorplex sit. Tr. 15. n. 59.
 Cognatio carnalis. Tr. 15. n. 59.
 Cognatio spiritalis. Tr. 15. n. 61.
 Cognatio legalis. Tr. 15. n. 62. 63.
 Cognationis carnalis gradus. Tr. 7. n. 104. Tr. 15. n. 60.
 Cognationis lutea, & sapes quid sint. Tr. 15. n. 59.
 Cognitio. Tr. 1. n. 41. 42. 44. 54.
 Cohabitatio conjugum. Tr. 15. n. 30. 31.
 Collatio. V. Beneficium, Bona.
 Colloquia cum feminis. Tr. 6. n. 13.
 Collector, & subcollector. Tr. 10. n. 63.
 Coloni. V. Agricolae.
 Colymbaria qualiter habere liceat. Tr. 7. n. 125.
 Comedere, comestio. Tr. 4. n. 19. Tr. 5. n. 52. 59. II. n. 8.
 Comestio calidiorum, ex qua providetur pollutio. Tr. 6. n. 47. 48.
 Commendae militares. Tr. 2. n. 119.
 Communis heres. Tr. 7. n. 213. 214. 215.
 Communis testamentarius. Tr. 7. n. 219. 220. 221.
 Commodatum, quid sit. Tr. 7. n. 95.
 Communicatio in divina cum excommunicatis. Tr. 16. n. 43. 44. 45. 46.
 Communicatio forensis cum excommunicatis qualiter sit interdicta. Tr. 16. n. 54.
 Communicatio cum excommunicatis tolerata. Tr. 16. n. 31. 39.
 In quibus cum excommunicato vitando communicare non liceat. Tr. 16. n. 55. 56. 57.
 Sex casus in quibus talis communicatio licita est. Tr. 16. n. 58. 59.

Com-

Communicatio in crimine criminoso. Tr. 16. n. 56.
 Clericus communicans cum excommunicato a Papa. Tr. 16. n. 56.
 Communicatio cum infidelibus. Tr. 2. n. 18. 19.
 Communio. Tr. 2. n. 100. Tr. 6. n. 38. II. n. 56. IV. n. 22. 23. V. Eucharistia.
 Communitas. Tr. 1. n. 39. Tr. 9. n. 1.
 Communio dispensationi conjugii potest. Tr. 1. n. 122.
 Concedit. Tract. 2. n. 99. 100. Tr. 14. n. 29.
 Conpemptio quid sit, & quando liceat. Tr. 7. n. 90. 91. 92.
 Qualiter famulus illicite sit. Tr. 7. n. 94. Tr. 5. n. 18. II. n. 37.
 Complex. Tr. 7. n. 52. Tr. 14. n. 30. 31. 73.
 Compositio cum creditoribus. Tr. 7. n. 86.
 Concionator. Tr. 12. n. 25. 61. 59. 90.
 Concupiscimus, concubinator. Tr. 6. n. 4. 5. 6. 8. Tr. 14. n. 14. I. n. 41.
 Concubitus. V. copula.
 Concursus pro beneficiis. Tr. 10. n. 42. 77. 78. 79. 80.
 Conditio. Tr. 1. n. 53. Tr. 3. n. 35. Tr. 7. n. 92. 93. Tr. 15. n. 38. 39. 40.
 Condonatio iniuriae. Tr. 3. n. 38.
 Conducio, de homine. Tr. 7. n. 93.
 Confederatio cum infidelibus. Tr. 2. n. 67.
 Confessarius quid scire debeat. Tr. 14. n. 61.
 Quando penitentem admonere debeat. Tr. 1. n. 9. Tr. 14. n. 62. 64. 66. Tr. 15. n. 91.
 Qualiter se gerere debeat cum penitente laborante ignorantia invincibili. Tr. 14. n. 64.
 Qualiter se gerere debeat cum laborante conscientiae erroribus. Tr. 14. n. 9.
 Qualiter se gerere debeat cum serupulosis. Tr. 1. n. 16. 17. 22.
 Quando penitentem instruere debeat. Tr. 1. n. 9. Tr. 2. n. 8. Tr. 5. n. 51. Tr. 14. n. 63. 64.
 An cogere debeat reum damnatum ad facendum debitum. Tr. 14. n. 66.
 An debeat moneri iudicem ut reo debitam penam mortis infligat. Tr. 14. n. 66. Tr. 16. n. 124.
 Confessarius omittens obligare ad debitam restitutionem. Tr. 14. n. 68.
 An teneatur cum periculo vitae audire confessionem moribundi. Tr. 2. n. 44.
 Quando absolutionem largiri, vel negare teneatur. Tr. 1. n. 13. Tr. 2. n. 8. Tr. 7.

n. 83. Tr. 14. n. 63. 66.
 Quid debeat injungere homicidae. Tr. 5. n. 51.
 Confessarius absolvens in peccato mortali. Tr. 1. n. 38. Tr. 13. n. 10. Tr. 14. n. 61.
 Confessarii copia quando addeat confessarius. Tr. 13. n. 34.
 Nequit confessio incepta repellere penitentem habentem opinionem praedice probabilem. Tr. 1. n. 13. Tr. 14. n. 65.
 Confessarii electio. Tr. 14. n. 46. 49. 72. 73. 77. 58. 60. 81. 82. I. n. 16.
 Confessarii approbatio. Tr. 14. n. 50. 82. V. Approbatio.
 Confessarii deputatio. Tr. 12. n. 83. Tr. 14. n. 60. 82.
 Confessarius Principis qualiter se gerere debeat. Tr. 14. n. 64.
 Confessarius pro yago, & iter agendibus. Tr. 14. n. 46.
 Confessarii Regulares quoad absolvendum, & dispensandum. V. Privilegia Reguli.
 Confessio sacramentalis. Tr. 1. n. 25. 31. Tr. 11. n. 47. Tr. 14. n. 16. 17. 32. I. n. 33. 39. II. n. 56.
 Praeceptum de confessione. Tr. 14. n. 16. 17. 18. 19. 20. I. n. 31. 39.
 Praeceptum Ecclesiasticum de Confessione quando, & qualiter obliget. Tr. 14. n. 18. 19. I. n. 13. 14.
 Quando hoc praecipuum adimpleri possit. Tr. 14. n. 19. 20.
 Per Confessionem sacrosanctam huic praecipuum non satisficit. Tr. 14. n. 20. I. n. 14.
 Per Confessionem velatum, & infirmum satisficit praecipuum. Tr. 14. n. 20.
 Qui excusatur a praecipuum annuae confessionis. Tr. 14. n. 20.
 Confessiones factae apud Regulares. I. n. 13. IV. n. 20. 21.
 Confessio per vocem, scripturam, vel per interpretem. Tr. 14. n. 17.
 Confessio publica. Tr. 14. n. 17.
 Qui possunt confiteri simpliciter sacerdoti. Tr. 14. n. 44. 46. 57. 58. 59.
 Confessionis integritas. Tr. 14. n. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.

Cccc 2 Tr.

Tr. 14. n. 32. 33. 34. 36.
 Confessionis invalida reiteratio. Tr. 14. n. 32. 33. 34. 35. 36.
 Quando deat Confessio valida, & informis. Tr. 14. n. 35. 36.
 Confessio venialis. Tr. 14. n. 8. 9. 10. 12. 15. 18.
 Confessio facta nescienti discernere inter mortale, & veniale. Tr. 14. n. 34. 61.
 Facultas audiendi Confessiones. Tr. 14. n. 33. Tr. 16. n. 49.
 Confessionis tempus damnatis ad mortem concedendum est. Tr. 5. n. 22.
 Defectus in confessione occurrentes. Tr. 14. n. 34. 67. 68. 69.
 Confessio generalis. Tr. 14. n. 32.
 Mendacium in confessione quale peccatum sit. Tr. 8. n. 7.
 Confessionis Sacramentalis sigillum. Tr. 14. n. 81. 82.
 Satisfactio Sacramentalis. Tr. 14. n. 37. 38. 39. 40. 41. Tr. 1. n. 101. L. n. 15. IV. n. 16. 17. 18.
 Confirmatio (Sacramentum) Tr. 13. n. 24.
 Confirmationis effectus. Tr. 13. n. 25.
 Quibus ministrari possit, & que dispositio requiratur. Tr. 13. n. 25. 27.
 De Confirmationis Ministro, & de Petro. Tr. 13. n. 26.
 Confirmatio electi. Tr. 10. n. 43. 44. 45.
 Congrus. Tr. 7. n. 28. 29. Tr. 10. n. 97.
 Coniugium. Tr. 6. n. 13. 29. Tr. 9. n. 22. 25. 112. Tr. 10. n. 94. Tr. 14. n. 123. Tr. 15. n. 98.
 Coniugium muna reconciliatio. Tr. 15. n. 102.
 Quorum bonorum quilibet coniux dominium habeat. Tr. 7. n. 37.
 Connexa qua dicuntur. Tr. 1. n. 116.
 Confanginitas. Tr. 7. n. 204. Tr. 15. n. 59. 60.
 Conscientia quid, & quomplex sit. Tr. 1. n. 4. 5.
 Conscientia recta. Tr. 1. n. 4. 6. 8.
 Conscientia erronea. Tr. 1. n. 2. 8. 9.
 Conscientia certa. Tr. 1. n. 4. 5.
 Conscientia probabilis. Tr. 1. n. 5. 10. 12. 13.
 Conscientia dubia. Tr. 1. n. 5. 15.
 Conscientia scrupulosa. Tr. 1. n. 5. 16. 17. 18.
 Conscientie actus quocumque. Tr. 1. n. 5.
 Consecratio Ecclesie unico rite probatur. Tr. 12. n. 51.
 Consensus in malum. Tr. 1. n. 45. 46. Tr. 7. n. 50.

Consensus in malum ex applicatione cause liberz. Tr. 1. n. 49. 50.
 Consensus ad Matrimonium requisitus. Tr. 15. n. 36. 37. 54.
 Conservatorum Judicum electio, & facultas. Tr. 12. n. 74. 75. 76.
 Consiliarius qualiter ad secretum teneatur. Tr. 8. n. 26.
 Consilium. Tr. 7. n. 49. 50. Tr. 14. n. 26.
 Constitutiones. Tr. 9. n. 52. 61. 68.
 Consuetudo sumpta pro habitu vitioso. Tr. 3. n. 12. 13. 14. 15.
 Quando in Confessione aperienda sit. Tr. 3. n. 15. Tr. 14. n. 24. II. n. 58.
 Consuetudinarius. Tr. 3. n. 13. 14. 15. Tr. 5. n. 61.
 Consuetudo prout est quoddam jus. Tr. 1. n. 113.
 Ad consuetudinem legitimam quid requiratur. Tr. 1. n. 134. 135. 136.
 Consuetudinis legitimae effectus. Tr. 1. n. 137. 138.
 Per quid tollatur consuetudo. Tr. 1. n. 139.
 Contemptus. Tr. 1. n. 28. 28. 99. Tr. 9. n. 2. 115.
 Contentio quid sit. Tr. 2. n. 59.
 Contestatio litis quid importet. Tr. 11. n. 58.
 Contractus quid, & quomplex sit. Tr. 7. n. 91. 94.
 Quibus modis contractus perficitur. Tr. 7. n. 94.
 Contractus metu gravi initus. Tr. 7. n. 95.
 Contractus ex dolo vel errore initus. Tr. 7. n. 96.
 Contractus conditionatus. Tr. 7. n. 97. 98.
 Qui contrahere possint. Tr. 7. n. 99. 100. 101.
 Contractus sibi que solemnitate substantialis factus. Tr. 7. n. 102.
 Contractus iuramento firmatus. Tr. 7. n. 102. 103. 104.
 Contractus lucrativus, & contractus onerosus. Tr. 7. n. 94.
 Contractus nudus, seu pactum. Tr. 7. n. 94.
 Contractus Mohatra. Tr. 7. n. 100. II. n. 40.
 Contractus societatis. Tr. 7. n. 155. 156.
 Contractus trium contrahentium. Tr. 7. n. 156.
 Contractus usurarius, qui poterat fieri sine usura. Tr. 7. n. 141.
 Quot modis dissolvatur contractus. Tr. 7. n. 110. V. Emprio. Venditio. Monopolium. Usura. Mutuum.
 Contritio. Tr. 14. n. 1. 3. 10.
 Contritio. Tr. 1. n. 36. 37. Tr. 7. n. 56. Tr. 8. n. 30. Tr. 14. n. 34.
 Convicium quid sit. Tr. 8. n. 30.

Convivium Judicorum interesse. Tr. 2. n. 119.
 Cooperatio ad malum. Tr. 1. n. 108. Tr. n. 68.
 Tr. 7. n. 158. 159. 160. II. n. 51.
 Copula carnalis. Tr. 1. n. 38.
 Copula conjugalis. Tr. 6. n. 34. 38. 41. Tr. 23. n. 35. Tr. 25. n. 94. 80. II. n. 9.
 Copula sponsi, vel sponsae. Tr. 6. n. 37. Tr. 14. n. 33. Tr. 15. n. 1.
 Copula Confessaria cum penitente. Tr. 2. n. 99. Tr. 6. n. 33.
 Copula cum infideli. Tr. 6. n. 34.
 Copula cum damnato incubo, vel succubo. Tr. 6. n. 39. 53.
 Copula fornicaria. Tr. 15. n. 34. 37. I. n. 25. Vid. Fornicatio.
 Copula adulterina. Tr. 1. n. 39. Tr. 14. n. 24. II. n. 50. Vid. Adulterium.
 Copula sollicita personae conjugate. Tr. 6. n. 37.
 Copula frigidi, vel Banuchi. Tr. 6. n. 37.
 Copula cum muliere mortua. Tr. 6. n. 17.
 Copula amantis. Tr. 1. n. 2.
 Copulae modus inaturalis. Tr. 6. n. 27. 39. 50.
 Copula damnata que dicitur. Tr. 7. n. 193.
 Copula post peritum dispensationem impediens quando visum recessum. Tr. 15. n. 24.
 Copula habita existente invalido Matrimonio. Tr. 15. n. 54.
 Communio post copulam conjugalem. Tr. 6. n. 38.
 Conquis in die sejanii quid liceat. Tr. 4. n. 17.
 Corporalis. Tr. 2. n. 80. Tr. 13. n. 56.
 Correctio Fratrum. Tr. 2. n. 51. 52. 53.
 Ordo servandus in correptione fratrum. Tr. 2. n. 54. 55.
 Correptionis sistere omisso. Tr. 14. n. 19.
 Quando seculari pramittenda sit. Tr. 11. n. 31. 35. 37. 39.
 Correlativa que dicuntur. Tr. 1. n. 116.
 Creditor chirographum seu creditum vendens. Tr. 7. n. 131.
 Quo Ordine creditoribus solvendum sit. Tr. 7. n. 76. 80.
 Creditum qualiter vendi, & emi possit. Tr. 7. n. 132.
 Crimen alterius revelare, vel narrare. Tr. 8. n. 19. 20. 21. 22. 26. 26.
 Crimen falsum detractori obicere. II. n. 42. 44.
 Crimini impedimentum. Tr. 15. n. 64. 65.

Criminosi qui dicuntur. Tr. 9. n. 30.
 Crudelitas. Tr. 5. n. 55. Tr. 14. n. 28.
 Cuius. Tr. 2. n. 74. Tr. 13. n. 16.
 Culandi inodur, ex quo providetur pollutio. Tr. 6. n. 47.
 Culpa. Tr. 7. n. 39. 40. 41. 42. 43. 44.
 Culus quomplex sit. Tr. 2. n. 77. 81.
 Quis cultus Deo N. V. & Sanctis tribuendus sit. Tr. 2. n. 73. 74. 75.
 Quis cultus Beatis debeat. Tr. 2. n. 76.
 Quis cultus tribui possit decedentibus cum opinione sanctitatis. Tr. 2. n. 77.
 De cultu Sanctorum imaginum. Tr. 2. n. 78.
 De cultu Sanctorum Reliquiarum. Tr. 2. n. 79.
 Culus disparitas (imped. Matrim.) Tr. 15. n. 66.
 Curator. Tr. 7. n. 12. 99. 100.
 Curiores Papae qui sint. Tr. 10. n. 69.
 Cusiores qualiter teneantur ad resciscenda damna. Tr. 2. n. 43. 55.

D.

Demonones. Tr. 2. n. 97. Tr. 3. n. 61. 62. 63. 64. 65.
 Damnatus ad moriendum fame. Tr. 5. n. 40.
 Damnum alterius. Tr. 7. n. 30. 39. 80.
 Cooperatum ad damnum qualiter restituere teneatur. Tr. 7. n. 42. 80.
 Damnum emergens. Tr. 7. n. 63. 81. 84. 87. 152. 153.
 Debitum. Tr. 7. n. 21. 82. 80. Tr. 8. n. 10.
 Debitum. Tr. 2. n. 106. 107. Tr. 6. n. 10. 54. Tr. 7. n. 23. 77. 86. 87. Tr. 9. n. 35. 36.
 Debitum renussio. Tr. 7. n. 86.
 Debitum non solvitur, an liceat Religionem ingredi. Tr. 7. n. 83. 89.
 Debita defuncti. Tr. 7. n. 221. 223. 224. 225. 229.
 Debitum conjugale. Tr. 5. n. 9. Tr. 9. n. 17. 111. 112. Tr. 15. n. 86. 80. 104.
 Dispensatio ad perendum debitum conjugale. Tr. 10. n. 88.
 Baptizans proprium filium in necessitate non privat iure perendi. Tr. 15. n. 19.
 Decalogus quid sit. Tr. n. 2.
 Decima. Tr. 2. n. 100. Tr. 4. n. 29. 30. Tr. 12. n. 67.

Declarationes Cardinalium an habeant vim legis. Tr. 1. n. 106.
 Defectus in confessione occurrentes. Tr. 14. not. 34. 67. 68. 69.
 Defectus in Missa occurrentes. Tr. 13. num. 60.
 Defectus naturales alterius detegere. Tr. 8. n. 19.
 Defensio vitæ, honoris, pudicitie, bonorum. Tr. 5. n. 1233. 34. 35. 36. 41.
 Defensio detrahere. Tr. 8. n. 17.
 De iudiciis. V. Officium. Funebris. Sepulchra. Cadaver. Anima.
 Degradatio quid sit, & quomplex. Tr. 16. n. 79. 80. 81.
 Delectatio pure sensibilibus, seu sensitiva, & naturalis. Tr. 6. n. 14.
 Delectatio venereæ. Tr. 1. n. 47. 48. Tr. 6. n. 14. 15.
 Delectatio morosa. Tr. 1. n. num. 45. 51. 52. Tr. 6. n. 13. 18. Tr. 15. n. 68.
 Delectatio de objecto pravo sub conditione, si non esset peccatum. Tr. 1. n. 32. 57.
 Delectatio non de objecto, sed de modo, dexteritate, &c. Tr. 1. n. 54.
 Delectatio non de objecto, sed de ipsa cogitatione tantum. Tr. 1. n. 55.
 Delectatio deus, quæ ob aliquam rationem fuerit, obque malitia formali. Tr. 1. n. 57.
 Delectatio de copula habita in continentia. Tract. 1. num. 57.
 Delectatio in vidua de copula habita, vel in sponsa de habenda. Tract. 1. n. 99. Tr. 6. n. 47.
 Delectatio de pollutione naturaliter eveniente. Tr. 1. n. 58.
 Delectatio de proximo damno. Tr. 1. num. 56. II. n. 4. 19.
 Delectatio de detractione; quam quis audit. Tr. 8. n. 23.
 Delictum. Tr. 2. n. 54. 55. Tr. 11. num. 19. 39.
 Denunciatio quid, & quomplex sit. Tr. 2. n. 16. Tr. 11. n. 36.
 Denunciatio Judicialis. Tr. 11. num. 29. 36. 37.
 Denunciatio Evangelicæ. Tr. 11. n. 39. 36. 37. 38.
 Qui denunciare teneatur, vel non ex vi editæ. Tr. 11. n. 40. &c.
 Quando debeat obligatio judicialiter denunciandi. Tr. 11. num. 30. 39. 40. 41. Tr. 2. n. 55.
 Qui a denunciando excusentur. Tr. 2. num. 16. 36.

Denunciatio hæretici. Tr. 2. num. 16. 41. n. 5.
 Denunciatio sollicitantis; Tr. 2. num. 31. &c.
 Denunciatio Confessarium innocentem. Tr. 14. n. 73.
 Qui denunciare debeant; omnia correptione non sisterna. Tr. 2. n. 26. 29. 36. 55.
 Denunciations secretae sine nomine denunciantis. Tr. 8. n. 17.
 Denunciations matrimoniales. Tr. 15. n. 49. 50. 51.
 Depositiones agrorum. Tr. 12. num. 55.
 Depositio quid sit, & qualiter faciendâ sit. Tr. 16. n. 79.
 Depositum, quid sit. Tr. 7. n. 10.
 Deprædatio. Tr. 2. n. 61.
 Depusatio Confessarii quid importet. Tr. 14. n. 80. Tr. 12. n. 88.
 Derelicti unde originarii censentur. Tr. 14. n. 119.
 Derisio. Tr. 8. n. 31.
 Descendentes. Tr. 7. n. 199. 200. V. Ascendentes.
 Desiderium. Tr. 1. n. 56. Tr. 2. n. 104. Tr. 14. num. 27. II. 14.
 Desperatio quæ peccatum sit. Tr. 2. num. 39.
 Detractio quid sit. Tr. 2. num. 17. 18. 19. 23.
 Detractor ad quid teneatur. Tr. 8. n. 33. 34. 35. 36.
 Devotio quid sit. Tr. 2. n. 69.
 Diabolica veritas. Tr. 3. n. 62. 63.
 Diacnatus, Diaconus. Tr. 13. n. 10. Tr. 14. n. 102. 103.
 Dilectamen rationis. Tr. 1. n. 3.
 Dignior quis sit. Tr. 10. num. 39. II. n. 47.
 Dignitas peccantis an in Confessione exprimitur. Tr. 14. n. 23.
 Dilectio Dei. Tr. 2. n. 40. II. num. 5. 6. 7. IV. n. 11. 12.
 Dilectio proximi. Tr. 2. num. 41. 42. II. n. 10. 11.
 Quis Ordo in dilectione proximi servandus sit. Tr. 2. num. 45.
 Dilectionis signa. Tr. 2. n. 42.
 Dilectio inimici qualiter præcipitur. Tr. 2. n. 41.
 Diligentia quomplex sit. Tr. 7. n. 39.
 Dimissio pro Ordinibus. Tr. 14. n. 115.
 Discipuli quid debeant magistro, & contra. Tr. 15. n. 24.
 Discordia quid sit. Tr. 2. n. 59.
 Dispensatio. Tr. 1. num. 118. 125. 126. 129. Tr. 2. n. 116. Tr. 15. n. 78. Dis.

Dispensatiois causa; Tr. 1. num. 127. 128. 129. 130.
 Cum subdito dubitante de obligatione dispenset Prælati. Tr. 1. num. 122. Tr. 4. n. 21.
 Dispensatio per merum, surdolum extorsit, vel sine data. Tr. 1. n. 128.
 Dispensatio quando debita sit. Tr. 1. num. 128.
 Potestas dispensativa. Tr. 1. n. 118. 120. 123. 124. 125. Tr. 3. n. 49. 50. 51.
 Dispensationes Romanæ Curie. Tr. 2. n. 116.
 In supplicatione quæ exprimens sit. Tr. 15. n. 85.
 Dispensatio in legibus. Tr. 1. n. 119. 120. 121. 122.
 Dispensatio in votis vel iuramentis. Tr. 1. n. 157. Tr. 3. n. 49. &c.
 Dispensatio in regularibus observantis. Tr. 12. n. 87.
 Dispensatio ad petendum debitum conjugale. Tr. 12. n. 88.
 Dispensatio cum commutatione. Tr. 3. n. 122.
 Dispensationis interpretatio. Tr. 3. num. 124.
 Dispensationis cessatio. Tr. 3. n. 129. 130. 132.
 Dispensationis revocatio. Tr. 1. n. 131.
 Dispensationis renunciatio. Tr. 1. n. 132. V. Impedimentum. Sclum.
 Dispensatio. Tr. 3. n. 117. 122. 123. 35. 36.
 Dispensatio testamentaria. Tr. 7. n. 183. V. Codicillus. Legatum. Testamentum.
 Dispensatio cum hæreticis. Tr. 2. n. 15.
 Distillatio quid sit, & quando sit peccatum. Tr. 6. n. 41.
 Distributiones quotidianæ. Tr. 10. n. 132. &c. Tr. 14. n. 125.
 Divinatio quid, & quomplex sit. Tr. 2. num. 82. &c.
 An possit excusari a peccato. Tr. 2. num. 24. 25. 46. 82.
 Divortium. Tr. 6. n. 8. Tr. 15. n. 99. &c.
 Doctoralis Præbenda. Tr. 10. n. 52.
 Dolor de peccatis. Tr. 14. num. 8. 9. 10. 11. 15.
 Dolus quid sit. Tr. 7. n. 96.
 Domestici qui dicantur. Tr. 11. n. 49.
 Domicilium. Tr. 14. n. 106. 111. 213.
 Dominium quid, & quomplex sit. Tr. 7. n. 4. 1. 6. 9.
 Domini Translatio quid sit, & qualiter sit. Tr. 7. n. 5. 107.

Qui sint captes domini, & quantum rerum. Tr. 7. n. 10. 15. 16. 29. Tr. 9. n. 80.
 Dominium alterius hominis. Tr. 7. n. 10.
 Dominium bonorum spiritualium, honoris; fame; vitæ. Tr. 7. n. 110.
 Dominium Majoratus. Tr. 7. n. 5.
 Dominium animalium. Tr. 7. n. 111.
 Dominium pascuorum, & Sylvatum. Tr. 7. n. 114.
 Dominium bonorum ab intestato. Tr. 7. n. 116.
 Dominium Theauri. Tr. 7. n. 117.
 Dominium bonorum, quæ nunquam fuerunt alioj domini. Tr. 7. n. 115.
 V. Boca. Filius. Conjugati. Ecclesiastici. Religiosus.
 Dominus quid debet servis, & famulis suis, & contra. Tr. 7. n. 20. 22.
 Donatio quid, & quomplex sit. Tr. 7. n. 174. 175. 176.
 Qui donare possint. Tr. 7. n. 174. 182.
 Donatio omnium bonorum. Tr. 7. n. 76.
 Donatio in fraudem creditorum. Tr. 7. n. 174.
 Donatio inofficiosa. Tr. 5. n. 12. Tr. 7. n. 180. 189.
 Donationes prohibite & invalidæ. Tr. 7. n. 57. Tr. 15. n. 66.
 Donatio inter vivos. Tr. 7. n. 174. 181. 182. Tr. 9. n. 39.
 Donatio causa mortis. Tr. 7. n. 174. 181. 182. Tr. 9. n. 39.
 Donatio inter conjuges. Tr. 7. n. 176. 177.
 Quæ donationes iuramento firmantur. Tr. 7. n. 101. 175. 176.
 Donationis acceptatio. Tr. 7. n. 171. 172. 173.
 Ex quibus causis donatio revocari possit. Tr. 7. n. 171. 172. 179. 180.
 Donum spiritus Sancti. Tr. 2. n. 38.
 Dos Matrimonialis. Tr. 5. n. 133. Tr. 7. num. 78. 144.
 Dos Mortalis. Tr. 2. n. 117. Tr. 9. n. 84.
 Dubium. Tr. 2. n. 5. 24. Tr. 8. n. 14. 15. Tr. 9. n. 116. Tr. 16. n. 12. 18. 32.
 Dubium, seu dubitatio temeraria. Tr. 8. n. 14.
 Dubitatem subditum non renouat Prælati conscientie illius. Tr. 11. n. 122. Tr. 4. n. 28.
 Duellum quid sit, qualiter, & sub quibus poenâ prohibetur. Tr. 2. n. 89. 98. Tr. 5. n. 44. &c. I. n. 2. V. Purgatio.
 Dulcitas conscientie. Tr. 4. n. 13.
 Dulcis quis cultus, & cui debeatur. Tr. 2. n. 73.
 Duratio adus. Tr. 14. n. 22. 23.

Dat militum quando peccet, & ad reficiens da damna teneatur. Tr. 3. n. 62.

E.

EBrietas quid sit, & que peccata ebrio inique veniunt. Tr. 6. n. 60. 61.
Ecclesia unito teste probatur consecrata. Tr. 14. n. 11.
Qualiter polluitur, vel excoetur. Tr. 13. n. 114. 115. 116.
Ecclesiasticus. Tr. 2. n. 99. Tr. 5. n. 14. 16. Tr. 7. n. 28. 114. 115. 119. Tr. 12. n. 51. 43. 80.
Quorum bonorum dominum habeat. Tr. 7. n. 20. 29.
Qualiter superflua distribuere teneatur. Tr. 7. n. 27.
V. Clerici. Religiosus.
Edictum ad revelanda facta, &c. Tr. 11. n. 39. 80.
Electio. Tr. 10. n. 37. 38. 39. 40. 42. 43. 44. 45. 50. II. n. 47.
Electio. Tr. 2. n. 121. Tr. 5. n. 15. Tr. 7. n. 50. 59. Tr. 10. n. 41.
Electuarium an frangat jejunium. Tr. 4. n. 20.
Eleemosyna. Tr. 2. n. 46. 47. 48. II. n. 12.
Eleemosyna ex quibus facienda sit. Tr. 2. n. 48.
Quibus tribuenda sit. Tr. 2. n. 49.
Qui eleemosynas facere possint, & teneatur. Tr. 2. n. 47. 48. Tr. 9. n. 92. 93.
Eleemosynarum quid sit, & an percussorem admittat. Tr. 7. n. 7. 18. 93.
Empio, & venditio. Tr. 7. n. 93. 99. 109. 114. 80.
Emera, & vendere qui possint, & que emi, & vendi possint. Tr. 7. n. 112. 113.
Empio facta alienis pecuniis. Tr. 7. n. 113.
Empio, & venditio reciproca. Tr. 7. n. 120.
Empio, & venditio pro alium, vel pro alio. Tr. 7. n. 121. 122.
Empio, & venditio supra, vel infra jussum pretium. Tr. 7. n. 123. 80. 113.
Empio, & venditio unius rei pro alia. Tr. 7. n. 125.
Empio, & venditio rei alienae. Tr. 7. n. 61. 62. 65. 69. 70. 113.
Quo pretio res emi, & vendi possint. Tr. 7. n. 123. 80.
V. Venditio. Pretium.
Enurgetanus. Tr. 3. n. 62. 63.
Ensilium quid sit. Tr. 2. n. 92.

Episcopi quid sit, & qualiter est utendum; Tr. 1. n. 117. 15.
Episcopatus. Tr. 9. n. 119. Tr. 10. n. 12. 52. Tr. 14. n. 100.
Episcopus. Tr. 1. n. 105. Tr. 2. n. 25. 221. Tr. 5. n. 14. Tr. 7. n. 85. Tr. 10. n. 20. 21. 22. 42. Tr. 13. n. 10.
Episcopi electio, & confirmatio. Tr. 10. n. 38.
Episcopi ordinatio. Tract. 14. num. 104.
Episcopus qualiter abesse possit a residentia; Tr. 10. n. 13. 14. 15. 10.
Episcopus quos promovere possit. Tr. 14. n. 106.
Qualiter suos familiares ordinare possit. Tr. 14. n. 111. 112.
Episcopus originis quis dicatur. Tr. 14. n. 109. 110.
Episcopus domicilii quis dicatur. Tr. 14. n. 111.
Episcopo alieno qualiter quis subijci possit. Tr. 14. n. 109. 109. 110. 111. 112.
Regulares in quibus dependant, vel non dependant ab Episcopi. Tr. 2. n. 56. 60. 80.
Epistolae alterius legere. Tr. 8. n. 29.
Equitio ex qua oritur pollutio; Tr. 6. num. 47.
Equites Ordinum militarium. Tr. 6. n. 82.
Eremitica vita quibus conveniat. Tr. 9. n. 1.
Error in contractu. Tr. 7. n. 96.
Error (impedim. Matrim.) Tr. 15. num. 55. 16.
Evangelii predicatio. Tr. 2. n. 16.
Eucharistia quid sit, ejusque necessitas. Tr. 13. n. 27.
An in unica vel duplici specie consecrari, & ministrari debeat. Tr. 13. n. 29. 43.
Eucharistiae mysteria, & forma. Tr. 13. n. 28. 30. 31.
De aqua in vino ponendo. Tr. 13. n. 29.
Eucharistiae effectus. Tr. 13. n. 31. 37.
Eucharistiae sumptio quotiens. Tr. 13. n. 33.
Quibus ministrari possit, & que ad eam dispositio requiratur. Tr. 13. n. 11. 33. 34.
Neque suspecto de crimine ministrari, ne se purget. Tr. 13. n. 9.
Satum post sumptam Eucharistiam se pollutum. Tr. 2. n. 100.
Pollutio nocturna involuntaria, aut copula conjugalis non impedit communionem. Tr. 6. n. 38. Tr. 13. n. 35.
Eucharistiae sumptio non premissa Sacramentali Confessione. Tr. 13. num. 34.
Je-

Jejunium naturale ad communionem requisitum. Tract. 13. n. 36. 37. 38.
Præceptum divinum sumendi Eucharistiam. Tr. 13. n. 39.
Præceptum Ecclesiasticum de communionem Paschali. Tr. 13. n. 40. 41. 43. Tr. 2. n. 101. II. n. 55.
Eucharistiae Minister. Tr. 13. num. 42. 40.
Damnatio ad mortem concedenda est. Tract. 5. n. 48.
Eucharistia per modum viatici. Tr. 13. n. 33. 34. 37. 38. 39. 41. 42. Tr. 12. n. 45.
Eucharistiam deservens, vel ministrans in peccato mortali. Tr. 13. n. 10.
Eucharistiam an possit sibi in episcopi Sacerdos ministrare. Tr. 13. n. 43.
Eunuchus. Tr. 6. n. 52. Tr. 15. n. 72.
Examen, examinatio. Tr. 10. n. 32. 33. 52. 77. 78. 79. 80. 135. Tr. 14. n. 55. 59.
Examen conscientiae. Tr. 14. n. 15. 35. 62.
Exceptio, seu recusatio Judicis. Tr. 9. n. 126.
Excommunicatio. Tr. 1. n. 39. Tr. 16. n. 7. 9. 14. 32.
Excommunicatio major, ejusque effectus. Tr. 16. n. 32.
Excommunicatio minor, ejusque effectus. Tr. 16. n. 31. 60.
Qui sint excommunicati vitandi. Tr. 16. n. 32. 33.
De privatione administrationis Sacramentorum, & celebrationis Missae. Tr. 16. n. 35. 80.
De privatione receptionis Sacramentorum. Tr. 16. n. 40. 41.
De privatione suffragiorum Ecclesiae. Tr. 16. n. 42.
De privatione communicationis cum aliis in divinis. Tr. 16. n. 35. 43. 80. 56.
De privatione Ecclesiasticae sepulturae. Tr. 16. n. 47. 48.
De privatione Ecclesiasticae jurisdictionis. Tr. 16. n. 49. 50.
De incapacitate confendi, & recipendi beneficia. Tr. 16. n. 50. 80.
De privatione communicationis forensis cum aliis. Tr. 16. n. 54.
De privatione communicationis politicae. Tr. 16. n. 55. 55.
Qualiter, & in quibus casibus cum vitando communicare liceat. Tr. 16. n. 56. 80.
Communicatio cum excommunicato tolerata. Tr. 16. n. 35. 39.
De excommunicationibus Bullae contra. Tract. 16. n. 64. Tr. 2. n. 24.
De excommunicatione contra haereticos. Tr. 16. n. 12. 64. 65. Tr. 2. n. 20. 80.
FARI II.

De excommunicatione Canonis. Tr. 16. num. 61. 62. 63.
Quis sit autoritas clerici percussor. Tr. 16. n. 34. Tr. 13. n. 12.
De excommunicatione ob duellum. Tr. 5. n. 44. 80.
De excommunicatione ex vi edicti ad revelanda delicta. Tr. 11. n. 39. 80.
Executor testamentarius. Tr. 7. num. 99. 112. 223. 80.
Execratio Ecclesiae. Tr. 13. n. 55.
Exemptio Ecclesiasticarum a potestate seculari. Tr. 13. n. 43. 45. 80.
Exemptio Regularium a jurisdictione Episcoporum. Tr. 12. n. 58. 80.
Exhereditatio filiorum. Tr. 5. n. 3. Tr. 7. num. 202. Tr. 15. n. 36.
Exhereditatio Parentum. Tr. 5. n. 7. Tr. 7. n. 202.
Exercitium, & Exercitia. Tr. 3. n. 61. 80.
Expensis, seu recusatio Judicis. Tr. 9. n. 32. 70.
Expulsi. Tr. 10. n. 26. Tr. 14. n. 110.
Exprobatio de peccato non commissio. Tr. 7. n. 61. Tr. 7. n. 52.
Expulsi, & Expulsi. Tr. 9. n. 21. 24. 29. 56. 65. 66. 67. 68. 80.
Extrema unctio, ejus materia, forma, & effectus. Tr. 14. n. 51. 80.
Potest hoc Sacramentum esse validum, & infirmum. Tr. 14. n. 57.
Qui huius Sacramenti sint capaces, & qui teneantur ad illud. Tr. 14. n. 97. 98.
De ejus ministro, & administratione. Tr. 14. n. 98. 98. 99.

F.

Fabri laborantes in die festo, quantis excusentur. Tr. 4. n. 14.
Facultas. Tr. 14. n. 32. 47. 48. Tr. 16. n. 49.
Falsitas quid sit. Tr. 7. n. 96.
Fama. Tr. 7. n. 87. Tr. 8. n. 12. Tr. 11. n. 17.
Quomodo, & qualiter sit restituenda. Tr. 8. n. 33. 80.
A restitutione tam, qui excusentur. Tr. 8. n. 36.
Fama compensatio qualiter decet. Tr. 8. n. 37.
Familiaris Episcopi qui sint, & qualiter ordinari possint. Tr. 14. n. 111. 112.
Familiaris Papae, & Cardinalium qui sint. Tr. 10. n. 67.
Famulum quando dici possit. Tr. 8. n. 20. Tr. 11. n. 31.
Dddd Pa-

Famuli, & Famulæ. Tr. 2; n. 12, 13, 66, 68.
 Tr. 4. n. 15, 19. Tr. 6. n. 8, 10, Tr. 7.
 n. 73.
 Quid debeant dominis suis, & e contra. Tr.
 8. n. 18, 19.
 Famuli, & famulae quoad mercedem. Tr. 5.
 n. 16, V. Compensatio.
 Famuli Conventuales Regularium. Tr. 12. n.
 80. Tr. 13. n. 41, 42. Tr. 14. n. 58, 79.
 Fascinatio quid, & quomodo fit. Tr. 2. n. 94.
 Fecitas. Tr. 5. n. 55. Tr. 14. n. 28; Tr. 15.
 n. 103. V. servitus.
 Fessum. Tr. 4. n. 1. 2. 5. II. n. 53.
 Fessis observantia quos, & ad quid obliget.
 Tr. 4. n. 2. 3. 4.
 De precepto audiendi sacrum in die festo.
 Tr. 4. n. 2. 3. 4.
 Ad fastidicendum huic precepto quid requi-
 ratur. Tr. 4. n. 5. 6. II. n. 53.
 Que excurrent ab auditione Sacri in die festo.
 Tr. 4. n. 7. 11.
 De precepto abstinentiæ a servilibus. Tr. 4.
 n. 2.
 Que sint opera servilia, & qualiter in die
 festo. Tr. 4. n. 8, 9.
 Que excurrent laborantes in die festo. Tract.
 4. n. 12, 13, 14, 15.
 Qualiter in die festo prohibiti sint mercatus,
 placitum, & actus judiciales. Tr. 4. n. 10.
 11.
 Qui dispensare possint ad laborandum in die
 festo. Tr. 4. n. 15. Tr. 13. n. 87.
 Feudum quid sit, & an præferat. Tr. 7. n. 10.
 7. 12, 25.
 Fictio in Sacramentorum susceptione. Tr. 13.
 n. 4.
 Fideicommissarius. Tr. 7. num. 198, 213, 214.
 215.
 Fidei iussor Religiosus esse non potest. Tr. 9. n.
 138.
 Fides. Tr. 2. n. 2. 3. 4. 5. II. n. 18, 19, 20.
 21, 22, 23, 65. IV. n. 11, 12.
 Fidei preceptum. Tr. 2. n. 5, 6, 9, 12. I.
 n. 15. II. n. 16, 17.
 Que quis scire tenetur. Tr. 2. n. 6, 7, 8.
 Que explicite, & que implicite credenda
 sunt. Tr. 2. n. 4, 6.
 De externa Fidei confessione. Tr. 2. n. num.
 9, 12.
 Professio Fidei a quibus sit emittenda. Tr. 2.
 n. 11.
 Quando licet declinare persecutionem. Tr.
 2. n. 10.
 Quando & qualiter licet fidem occultare.
 Tr. 2. n. 13.
 Que sint actiones protestative Fidei. Tr. 2.

num. 12, 13.
 Familie infidelium an liceat donatum suum
 in templo comitari &c. Tr. 2. n. 12, 13.
 Vestibus infidelium an uti liceat. Tr. 2. n. 13.
 13.
 Infidelium templa adire, totum conciones
 adire &c. Tr. 2. n. 13, 14.
 Carnibus vesci in terris infidelium. Tr. 2. n.
 14.
 Fidei, & Evangelii prædicatio. Tract. 2. n. 10.
 16.
 Disputatio cum infidelibus, vel hæreticis. Tr.
 2. n. 15.
 An licet cogere infideles ad Fidem. Tr. 2.
 n. 17.
 Communicatio cum infidelibus. Tr. 2. n. 18.
 19.
 Metu compulsus tunc adolens Idolo. Tr. 2.
 n. 20.
 Dabitur de Fide. Tr. 2. n. 20.
 Filius in duto legitimus reputandi est. Tr. 6.
 n. 29, 30.
 Filii illegitimi, naturales, spurii, expositi, filii
 prædicatorum. Tr. 10. n. 25, 26, 27, 28.
 Filii qualiter succedant parentibus. Tr. 7. n.
 196.
 Qualiter spiritus arceantur a bonis potentiam.
 Tr. 7. n. 196, 197, 198.
 Qualiter filii possint calumniare parentes suos.
 Tr. 5. n. 3. Tr. 7. n. 202.
 Exhereditatio filiorum. Tr. 5. n. 7. Tr. 15. n. 36.
 An nubere possint absque consensu parentum.
 Tr. 15. n. 36.
 Quando graviter peccent contra reverentiam
 parentum debitam. Tr. 14. n. 26, Tr. 5.
 n. 12.
 Quorum honorum dominium habeant. Tract.
 7. n. 213, 25.
 Fili ex secundo matrimonio bonus, vel mala
 fide contracto, an legitimi censentur. Tr.
 15. n. 37.
 Filius non tenetur credere matri etiam ju-
 ranti se esse spiritum. Tr. 6. n. 31. Tr.
 16. n. 130.
 Filius familiaris quis dicatur, & qualiter obli-
 gari possit. Tr. 7. n. 100, 101.
 Fides. Tr. 1. n. 28, 29, 83, 100, 111. Tr. 5.
 n. 19, 20, 32.
 Fides extrinsecus an det meritum actui. Tr.
 14. n. 28.
 Fides malis extrinsecus separatum in confes-
 sione explari potest. Tr. 14. n. 28.
 Fides. Tr. 7. n. 78, 207.
 Formicatio. Tr. 2. n. 102, Tr. 6. n. 4. I. n.
 29.

H

99. II. num. 45.
 Circumstantia Virginitatis non tenetur
 perire in confessione, que primo fornicata
 est. Tr. 6. n. 19.
 Ad quid tenetur virginitas deflorator. Tr. 6.
 n. 10, 21, 22, 23.
 Forum quid sit. Tr. 11. n. 2.
 Franciscanus non jejunans die Veneri. Tr. 1.
 n. 30.
 Fratres. Tr. 5. n. 11, 12, 13, Tr. 7. n. 201,
 204, 205, 206, 207.
 Fricatio pudendorum ad sedandam pruritionem.
 Tr. 6. n. 16.
 Frigida, vel Eunuchi copula est peccatum con-
 tra naturam. Tr. 6. n. 52.
 Fructus beneficii. Tr. 10. num. 24, 28. Tr. 16.
 n. 52, 53.
 Fructus Pignoris. Tr. 7. n. 145, 144.
 Fructus rei alienæ. Tr. 7. n. 68, 67.
 Fructus rei legatæ. Tr. 7. n. 109, 111.
 Fisco le pingere. Tr. 6. n. 22.
 Fuga. Tract. 5. n. 37. Tr. 11. n. 77, 78.
 Fugitivus. Tr. 9. n. 68, 69, 70, 71.
 Funambuli. Tr. 14. n. 37.
 Funerals. Tr. 12. n. 61, 84, 85, 26.
 Mutuum. Tr. 10. n. 27, 37, 26, Tr. 7. n. 31,
 32, 33, 34, 35. Tr. 14. n. 24.
 Quando aliquis mortuus accipere licet. Tr.
 7. n. 33, 34, 11, n. 36.
 Furtum filiorum de bonis Patris, & e contra.
 Tr. 7. n. 36.
 Furtum uxoris de bonis mariti, & e contra.
 Tr. 7. n. 37, 38.
 Furtum famulorum. Tr. 7. n. 37.
 Furtum Religiosorum. Tr. 9. n. 95, 96.
 Furtum. Tr. 7. n. 36.

G

Abella. Tr. 7. n. 57. Tr. 16. n. 70.
 Gaudium. Tr. 6. n. 14, II. n. 14.
 15. V. Dolesterio.
 Genethlia quid sit. Tr. 2. n. 83.
 84.
 Geomantia quid sit. Tr. 2. n. 43, 84.
 Gradus cognationis. Tr. 7. n. 204. Tr. 15. n.
 60.
 Gratis Sanctificans qualiter in Sacramentis con-
 ferat. Tr. 10. n. 4, 5, 23, 31, 32.
 Gratis sufficiens. IV. n. 5, 6.
 Gratis factus vel fornicata. Tr. 12. n. 2, 6.
 27.
 Gula quid sit. Tract. 5. n. 48, 49.

H

Hæreditas. Tr. 9. num. 78, 79. Tr.
 15. n. 37.
 Hæres. Tr. 2. n. 19. Tr. 7. n. 102,
 103, 104, 198, 197.
 Hæres commissarius. Tr. 7. n. 214.
 Hæres fideicommissarius. Tr. 7. n. 197, 198,
 214, 215.
 Hæres necessarius. Tr. 7. num. 199, 200,
 201.
 Hæres ab intestato. Tr. 7. n. 199, 201,
 204, 205, 206, 207, 211.
 Herodes extranei. Tr. 7. n. 199.
 Ad quid tenetur hæres. Tr. 7. num. 212,
 213.
 Vide Testamentum, Successio, Exhereditatio,
 Forum.
 Hæresis. Tr. 2. n. 10, 21, 22. Tr. 10. n. 55.
 Tr. 16. n. 11, 12, 13, 119.
 Delicta suspecta de hæresi. Tr. 2. n. 30.
 Ab hæresi quis absolvi potest. Tr. 2. n. 20,
 25. Tr. 14. n. 79, 80, 81. I. n. 4.
 Hæreticus qui censendus sit. Tr. 2. n. 20, 21,
 23. Tr. 10. n. 49. Tr. 16. n. 64.
 Peris contra hæreticos latet. Tr. 2. n. 10,
 23, 24, 25. Tr. 16. n. 64, 65.
 Qui dicantur hæreticorum receptores, factores
 res &c. Tr. 2. n. 24.
 Hæreticorum liberi. Tr. 2. n. 24.
 Hæreticorum denunciatio. Tr. 2. n. 26, 27,
 I. n. 4.
 Disputatio cum hæreticis. Tr. 2. n. 15.
 Sacramenta ab hæreticis recipere. Tr. 2. n.
 14.
 Hæreticorum concionarius, burgensis, & lanc-
 ribus assistere. Tr. 2. n. 14.
 Hæretici, & Apostate cogi possunt ad fidem
 tenendam. Tr. 2. n. 16.
 Hæresiticus quid sit. Tr. 2. n. 83, 84.
 Hermaphroditus. Tr. 9. n. 20, Tr. 14. n. 119,
 119.
 Homicidium. Tr. 1. n. 24, 35, 37, 39. Tr. 5.
 n. 25. Tr. 16. n. 9, 12, 100, 107, 110
 &c. I. n. 17, 18.
 Homicidium casuale. Tract. 5. num. 45, 43,
 53.
 Homicidium in duello commissum. Tr. 5. n.
 44.
 Homicidium per mandatarium. Tract. 5. n.
 49.
 Cooperantes ad homicidium. Tract. 5. num.
 55.
 Ad quid homicida, vel mutilator tenetur.
 Dddd = crid.

Tr. 5. n. 50
 Occisio uxoris, vel filie in adulterio, vel fornicatione deprehensæ, Tr. 5. n. 31. l. 1. uam, 19.
 Occisio sui ipsius. Tr. 5. n. 37
 Occisio inuolens vitam, honoris, pudicitie, honorum sui, vel proximi. Tr. 5. n. 31. l. 1. uam, 19. n. 31. 32. 33.
 Tyrannum occidere licet. Tr. 5. n. 31
 Potest Republica concedere privati facultatem occidendi proscriptos. Tr. 5. n. 26. 27.
 Inadmittum, & non vitium regulariter, secunda de re licet. Tr. 5. n. 26
 Innocentem directe occidere nunquam licet. Tr. 5. n. 28.
 Honestas publica, (imped. matrim.) Tr. 5. n. 67.
 Honor. Tr. 8. n. 12. 38. V. Defensio. Re. iustitio.
 Horæ canonicæ qualiter ex iure in Ecclesia recitandæ sint. Tr. 10. n. 107. 60.
 Qui privatim Horas recitare teneantur. Tr. 10. n. 113. 60.
 Qualiter beneficiati ad Horas canonicas teneantur. Tr. 10. n. 115. 60.
 Quid restituere teneantur beneficiarii non recitantes. Tr. 10. n. 119. 60. l. n. 21.
 Qualiter, quo loco, & tempore Horas canonicas privatim recitandæ sint. Tr. 10. n. 123. 60.
 V. Officium divinum:
 Hortulanis quid licet in die festo. Tr. 4. n. 114.
 Hospes. Tr. 1. n. 109. Tr. 9. n. 53. Tr. 11. n. 85. Tr. 13. n. 42.
 Hospitales exprobratorum. Tr. 6. n. 28.
 Hydromantia quid sit. Tr. 1. n. 83. 84.
 Hyperdalia quid sit. Tr. 2. n. 73.
 Hypotheca. Tr. 7. n. 76. 78. 79.

I

Infantia. Tr. 1. n. 60. 61. Tr. 6. n. 13. Tr. 14. n. 25.
 Idololatris quid sit. Tr. 2. n. 84.
 Jejunium naturale. Tr. 13. n. 36. 37. 38.
 Jejunium Ecclesiasticum. Tr. 1. n. 35. 38. Tr. 2. n. 68. Tr. 4. n. 16. l. 23. 29.
 Quibus diebus, & qualiter jejunandum? Tr. 13. n. 18. 22.
 Qui cibi in die jejuni veniri sint. Tr. 4. n. 16. 47.
 De unica confessione. Tr. 4. n. 19.
 De tempore refectionis, & de Jentaculo vespertino. Tr. 4. n. 21. 22. V. Nativitas Domini.
 Qua hora incipiat obligatio jejunii. Tr. 4. n. 23.

Quid jejunia teneantur. Tr. 4. n. 24.
 Quæ jejunium frangant. Tr. 4. n. 20.
 Qui veniendo veniti exsulantur. Tr. 4. n. 27. 18.
 Qui a jejunio emittantur. Tr. 4. n. 25. 26. 27. l. n. 38. 31.
 Qui in jejunio dispensare possint. Tr. 4. n. 28.
 Jentaculum vespertinum in die jejunii. Tr. 4. n. 23. 22.
 Ignorantia quid, & quotuplex sit. Tr. 1. n. 4. 62. 63. 64. 7. Tr. 16. n. 10.
 Inadvertentia ignorantie acquiritur. Tr. 1. n. 64.
 Quæ ignorantia sit peccatum, ratione sui. Tr. 1. n. 67. 68.
 De quibus dicitur possit ignorantia invidibilis. Tr. 1. n. 66. IV. n. 2.
 In ignorantia quæ peccata impunitur. Tr. 1. n. 70.
 Quæ ignorantia excuset a peccato, & excusata. Tr. 1. n. 71. Tr. 16. n. 16. 39.
 Quando ignorantia sit in confessione operienda. Tr. 14. n. 53.
 Peccatum ex ignorantia cuius sit species. Tr. 1. n. 69.
 Ignorantia Mytheria Fidei est incusata absolutio. Tr. 2. n. 5. II. 64.
 Ignorantia inhabilitatem non tollit. Tr. 16. n. 51.
 Quæ ignorantia inducat irregularitatem. Tr. 16. n. 136.
 Illegitimus. Tr. 7. n. 293. 194. 195. Tr. 10. n. 25. 26. 27. Tr. 16. n. 130.
 An succedere possit in hereditate. Tr. 7. n. 293. 297. 298.
 Qualiter ad beneficia admitti possit. Tr. 10. n. 25. 27. 28.
 Unde originarius censetur. Tr. 14. n. 110.
 Imago Christi apparentis sub qua diabolus latet, adoranda sit. Tr. 2. n. 78.
 Injugo Dei Patris. IV. n. 25.
 Imagines sacræ. Tr. 2. n. 107. 8. 100.
 Imagines obsecræ. Tr. 2. n. 65.
 Immunitas. Tr. 1. n. 36. Tr. 2. n. 12. 29. Tr. 12. n. 43. 60.
 Poenæ contra violatores Ecclesiasticæ immunitatis. Tr. 12. n. 57.
 Impedens bonum alterius. Tr. 7. n. 45. 46.
 Impedimenta matrimonii quot sint. Tr. 15. n. 59.
 1. Impedimentum dirimens est error. Tr. 15. n. 55. 56.
 2. Conditio. Tr. 15. n. 56. 57.
 3. Votum. Tr. 9. n. 3. 11. 51. 108. 111.
 4. Cognatio. Tr. 15. n. 59. 60. 61. 63.

1. Crimen. Tr. 15. n. 54. 65.
 6. Cultus disparis. Tr. 15. n. 66.
 7. Viti. Tr. 15. n. 62. 63. 64.
 8. Ordo. Tr. 14. n. 121. 122. 123.
 9. Ligens. Tr. 15. n. 34. 35.
 10. Honestas. Tr. 15. n. 67.
 11. Assensus. Tr. 15. n. 68.
 12. Impotentia. Tr. 15. n. 69. 60.
 13. Clandestinitas. Tr. 15. n. 46. 47. 48.
 14. Raptus. Tr. 15. n. 76.
 1. Impedimentum impediens. Veniam. Tr. 15. n. 77.
 2. Sponsalia. Tr. 15. n. 77.
 3. Votum. Tr. 15. n. 77. Cetera non sunt in usu.
 Impedimenta matrimonii quis statueri possit. Tr. 15. n. 58.
 Qualiter, & a quibus denuncianda. Tr. 15. n. 51.
 Impedimentum matrimonii unico teste prohibetur. Tr. 15. n. 51.
 Quis in impedimento matrimonii dispensare possit. Tr. 15. n. 78. 79. 80.
 Causæ hujus dispensationis. Tr. 15. n. 71. 80.
 Impotentia, (imped. matr.) Tr. 15. n. 69. 60.
 Imprecatio quid sit. Tr. 8. n. 22.
 Impubes. Tr. 3. n. 38. 44. 45. Tr. 7. n. 100. Tr. 15. n. 7. Tr. 16. n. 44. 30.
 Impudicitia. Tr. 6. n. 11. 60.
 Inadvertentia ignorantie acquiritur. Tr. 1. n. 64.
 Incendio grassante, an liceat precipitem se dare. Tr. 5. n. 40.
 Inebrius. Tr. 6. n. 32. 33. 50. Tr. 15. n. 19.
 Incitatio ad malum. V. Inductio. Scandalum.
 Incommodum Advocati. Tr. 11. n. 61.
 Inconsideratio, & inconstantia sunt luxurie si. Tr. 8. n. 1.
 incorrigibilis. Tr. 9. n. 61. 67.
 Inebrius. Tr. 2. n. 97. V. Copula.
 Indicum. Tr. 11. n. 10. Tr. 8. n. 22. 14. 15.
 Indignatio quid sit. Tr. 5. n. 56.
 Inductio ad malum. Tr. 1. n. 2. Tr. 3. n. 64. 67. Tr. 7. n. 49. 50. 160. Tr. 8. n. 33.
 Indulgentiæ. Tr. 12. n. 18. 22. 39. l. n. 37.
 Infamatio. Tr. 1. n. 39. Tr. 8. n. 17. 18. 19. 21.
 Infamia. Tr. 8. n. 45. Tr. 11. n. 10. 18. 20. 21. Tr. 16. n. 119. 110.

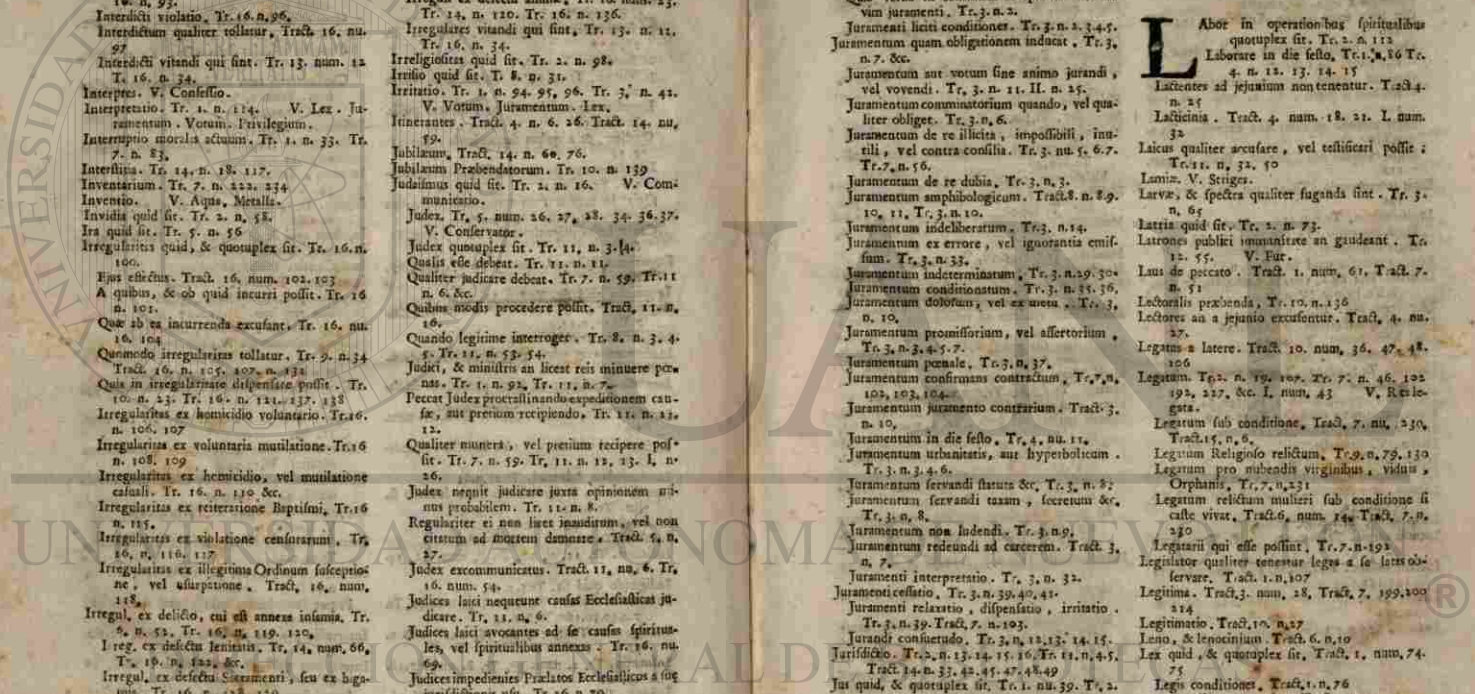
Incas quando quis dicitur. Tr. 7. n. 100.
 Infidelitas. Tr. 2. n. 10. Tr. 14. n. 27. II. n. 4.
 Infidelis IV. n. 58.
 Infidelis an cogi possit ad fidem alienandam. Tr. 2. n. 16.
 An jurisdictionem, & dominium habere possint in fideles. Tr. 2. n. 17.
 An liceat Catholicis infideles debellare, etque Regna auferre. Tr. 2. n. 17.
 Quæ infidelibus vendi non possint. Tr. 2. n. 18.
 Arma ad infideles deferentes. Tr. 16. n. 66.
 Confederatio cum infidelibus contra Catholicos. Tr. 2. n. 61. V. Communicatio.
 Infirmitas. Tr. 5. n. 43. 59.
 Informationes Novitium premitteat. Tr. 9. n. 29. 30. 31.
 Inimicus. Tr. 2. n. 41. 42. Tr. 11. n. 34.
 Injuria. Tr. 5. n. 54. Tr. 11. n. 76. Tr. 14. n. 26.
 Injustitia quid, & quotuplex sit. Tr. 7. n. 3.
 Innocens. Tr. 2. n. 62. Tr. 5. n. 28.
 Inobediens. Tr. 1. n. 88.
 Inquisitionis Tribunal. Tr. 2. n. 25.
 Inquisitio judicialis. Tr. 11. n. 16. 60.
 Inquisitio regularis. Tr. 11. n. 25.
 Istitutio quid sit. Tr. 7. n. 2. n. 175.
 Institutio claustrorum. Tr. 11. n. 10.
 Institutio ad beneficia quid sit, & qualiter sit. Tr. 10. n. 11. n. 33. 34.
 Quis instituire possit. Tr. 10. n. 33. 34.
 Quis institui possit, & debeat. Tr. 10. n. 32. 30.
 Instrumentum quas solemnitates, & conditiones requirit. Tr. 11. n. 67.
 Instrumentum peccati an in confessione exprimentum. Tr. 14. n. 27.
 Integritas confessionis. Tr. 14. n. 21. 29.
 V. Confessio.
 Intentio actus an in Confessione exprimens. Tr. 14. n. 28.
 Intentio. Tr. 14. n. 100. Tr. 10. n. 126. Tr. 12. n. 7. 8.
 Preter intentionem quotuplex sit quid dicitur. Tr. 5. n. 42.
 Intercessio pro reo an licita sit. Tr. 2. n. 11. n. 42.
 Interdictum quid, & quotuplex sit. Tr. 3. n. 16. 26. 27.
 Interdictum deambulatorium. Tr. 3. n. 16. n. 97.

Interdicti effectus. Tract. 16. n. 88. 89. 90. 94.
 Qualiter, ob quid, & a quibus feratur. Tr. 16. n. 85. 86. 87.
 Qualiter sit observandum. Tr. 16. n. 90. 91. 92. 95.
 Quibus diebus, & qualiter suspendatur. Tr. 16. n. 92. 93.
 Regularium privilegia tempore interdicti. Tr. 16. n. 93.
 Interdicti violatio. Tr. 16. n. 96.
 Interdictum qualiter tollatur. Tract. 16. n. 97.
 Interdicti vitandi qui sint. Tr. 13. num. 12. Tr. 16. n. 34.
 Interpretes. V. Confessio.
 Interpretatio. Tr. 1. n. 114. V. Lex. Juramentum. Votum. Privilegium.
 Interrupcio moralis actuum. Tr. 1. n. 33. Tr. 7. n. 83.
 Intermissa. Tr. 14. n. 18. 117.
 Inventarium. Tr. 7. n. 222. 234.
 Inventio. V. Aqua. Metalla.
 Invidia quid sit. Tr. 2. n. 58.
 Ira quid sit. Tr. 5. n. 56.
 Irregularitas quid, & quotuplex sit. Tr. 16. n. 100.
 Eius effectus. Tract. 16. num. 102. 103.
 A quibus, & ob quid incurri possit. Tr. 16. n. 101.
 Que ad ea incurrenda excusant. Tr. 16. n. 104.
 Quomodo irregularitas tollatur. Tr. 9. n. 34. Tract. 16. n. 105. 107. n. 134.
 Quo in irregularitate dispensari possit. Tr. 10. n. 23. Tr. 16. n. 121. 137. 138.
 Irregularitas ex homicidio voluntario. Tr. 16. n. 106. 107.
 Irregularitas ex voluntaria mutilatione. Tr. 16. n. 108. 109.
 Irregularitas ex homicidio, vel mutilatione casuali. Tr. 16. n. 110. &c.
 Irregularitas ex recitatione Baptismi. Tr. 16. n. 115.
 Irregularitas ex violatione censurarum. Tr. 16. n. 116. 117.
 Irregularitas ex illegionis Ordinum susceptione, vel usurpatione. Tract. 16. num. 118.
 Irregul. ex delicto, cui est annexa infamia. Tr. 9. n. 52. Tr. 16. n. 119. 120.
 Irregul. ex delicto tenentis. Tr. 14. num. 66. Tr. 19. n. 122. &c.
 Irregul. ex defectu Sacramenti, seu ex bigamia. Tr. 16. n. 128. 129.
 Irregul. ex defectu natalium. Tr. 9. n. 34.

Tr. 10. n. 26, Tr. 16. n. 130
 Irregul. ex defectu libertatis. Tract. 16. nu. 133
 Irregul. ex defectu xutis. Tract. 14. num. 119.
 Irregul. ex defectu divinarum. Tract. 14. nu. 124.
 Irregul. ex defectu corporis. Tr. 16. n. 134. 135.
 Irregul. ex defectu animæ. Tr. 16. num. 23. Tr. 14. n. 120. Tr. 16. n. 136.
 Irregulares vitandi qui sint. Tr. 13. n. 11. Tr. 16. n. 34.
 Irreligiositas quid sit. Tr. 2. n. 98.
 Irratio quid sit. Tr. 8. n. 31.
 Irritatio. Tr. 1. n. 94. 95. 96. Tr. 3. n. 47. V. Votum. Juramentum. Lex.
 Itinerantes. Tract. 4. n. 6. 26. Tract. 14. nu. 59.
 Jubilæum. Tract. 14. n. 60. 76.
 Jubilæum Præbendorum. Tr. 10. n. 139.
 Judicium quid sit. Tr. 2. n. 16. V. Com. munitario.
 Judex. Tr. 5. num. 26. 27. 28. 34. 36. 37. V. Conservator.
 Judex quotuplex sit. Tr. 11. n. 3. 4.
 Qualis esse debeat. Tr. 11. n. 11.
 Qualiter judicare debeat. Tr. 7. n. 59. Tr. 11. n. 6. &c.
 Quibus modis procedere possit. Tract. 11. n. 16.
 Quando legitime interroget. Tr. 8. n. 3. 4. 5. Tr. 11. n. 53. 54.
 Judici, & ministris an liceat rei minime potestas. Tr. 1. n. 92. Tr. 11. n. 7.
 Peccat Judex protractando expeditionem cause, aut prenum recipiendo. Tr. 11. n. 12. 13.
 Qualiter munera, vel premium recipere possit. Tr. 7. n. 59. Tr. 11. n. 12. 13. 14. n. 26.
 Judex nequit judicare juxta opinionem arbitri prohilentem. Tr. 11. n. 8.
 Regulariter ei non licet mandatum, vel non citatum ad mortem dammare. Tract. 4. n. 27.
 Judex excommunicatus. Tract. 11. nu. 6. Tr. 16. num. 54.
 Judices laici nequeunt causas Ecclesiasticas judicare. Tr. 11. n. 6.
 Judices laici advocantes ad se causas spirituales, vel spirituales advocantes. Tr. 16. nu. 69.
 Judices impediuntur Prælatos Ecclesiasticos a iure jurisdictionis sui. Tr. 16. n. 79.
 Judex commissarius cuiusque sùpendium. Tract. 11.

11. n. 15.
 Judex in causa sponsalium qui sit. Tract. 15. n. 17.
 Pone judicio muneribus corrupti. Tr. 11. nu. 24.
 Judicium. Tr. 11. n. 2.
 Judicium temerarium. Tr. 8. n. 12. 13. 14. 15.
 Juramentum quid, & quotuplex sit. Tr. 3. n. 1.
 Que verba in communi acceptance habeant vim juramenti. Tr. 3. n. 2.
 Juramenti liciti conditiones. Tr. 3. n. 3. 4. 5.
 Juramentum quam obligationem inducat. Tr. 3. n. 7. &c.
 Juramentum aut votum sine animo jurandi, vel votiendi. Tr. 3. n. 11. II. n. 15.
 Juramentum comminatorium quando, vel qualiter obliget. Tr. 3. n. 6.
 Juramentum de re illicita, impossibili, inutili, vel contra consilia. Tr. 3. n. 5. 6. 7. Tr. 7. n. 56.
 Juramentum de re dubia. Tr. 3. n. 3.
 Juramentum amphibologicum. Tract. 8. n. 8. 9. 10. 11. Tr. 3. n. 10.
 Juramentum indeliberatum. Tr. 3. n. 14.
 Juramentum ex errore, vel ignorantia emissum. Tr. 3. n. 33.
 Juramentum indeterminatum. Tr. 3. n. 29. 30.
 Juramentum conditionatum. Tr. 3. n. 15. 16.
 Juramentum dolosum, vel ex metu. Tr. 3. n. 10.
 Juramentum promissorium, vel assertorium. Tr. 3. n. 2. 4. 5. 7.
 Juramentum penale. Tr. 3. n. 37.
 Juramentum confirmans contractum. Tr. 7. n. 102. 103. 104.
 Juramentum juramento contrarium. Tract. 3. n. 10.
 Juramentum in die festo. Tr. 4. nu. 14.
 Juramentum urbanitatis, aut hyperbolicum. Tr. 3. n. 3. 4. 6.
 Juramentum servandi statum &c. Tr. 3. n. 5.
 Juramentum servandi taxam, secretum &c. Tr. 3. n. 8.
 Juramentum non ludenti. Tr. 3. n. 9.
 Juramentum redemptum ad carcerem. Tract. 3. n. 7.
 Juramenti interpretatio. Tr. 3. n. 32.
 Juramentum cessatio. Tr. 3. n. 39. 40. 41.
 Juramenti relaxatio, dispensatio, irritatio. Tr. 3. n. 39. Tract. 7. n. 103.
 Jurandi consuetudo. Tr. 3. n. 12. 13. 14. 15.
 Jurisdictio. Tr. 2. n. 13. 14. 15. 16. Tr. 11. n. 4. 5. Tract. 14. n. 33. 42. 43. 47. 48. 49.
 Jus quid, & quotuplex sit. Tr. 1. n. 39. Tr. 2. n. 118. 120. Tract. 7. n. 1.
 Jus ad rem immobilem reputari res immo-

bilis. Tr. 9. n. 128.
 Jus beneficium. Tr. 2. n. 118.
 Juspatronatus. Tract. 10. num. 29. 30. 34. 36.
 Justitia quid, & quotuplex sit. Tr. 3. n. 2. 5. Tract. 7. n. 2. 3. 4.
L
 Abor in operationibus spiritualibus quotuplex sit. Tr. 2. n. 112.
 Laborare in die festo. Tr. 1. n. 16. Tr. 4. n. 12. 13. 14. 15.
 Lactentes ad jejuniu non tenentur. Tract. 4. n. 25.
 Lacticius. Tract. 4. num. 18. 21. L. num. 38.
 Laicus qualiter accusare, vel testificari possit. Tr. 4. n. 32. 30.
 Lamin. V. Striges.
 Larvæ, & spectra qualiter fuganda sint. Tr. 3. n. 67.
 Lactis quid sit. Tr. 2. n. 73.
 Latrones publici humanitate an gaudeant. Tr. 12. 55. V. Fur.
 Lani de peccato. Tract. 1. num. 61. Tract. 7. n. 51.
 Lectoralis præbenda. Tr. 10. n. 136.
 Lectores an a jejuniu excusentur. Tract. 4. nu. 27.
 Legatus a latere. Tract. 10. num. 36. 47. 48. 106.
 Legatum. Tr. 2. n. 19. 109. Tr. 7. n. 46. 102. 192. 227. &c. I. num. 43. V. Relegatus.
 Legatum sub conditione. Tract. 7. nu. 230. Tract. 15. n. 6.
 Legatum Religioso relictum. Tr. 9. n. 79. 130.
 Legatum pro subditi virginitate, viduitate, Orphanis. Tr. 7. n. 231.
 Legatum relictum mulieri sub conditione si caste vivat. Tract. 6. num. 14. Tract. 7. n. 230.
 Legatarii qui esse possint. Tr. 7. n. 192.
 Legator qualiter tenentur leges a se laici observare. Tract. 1. n. 107.
 Legitima. Tract. 3. num. 28. Tract. 7. 199. 200. 214.
 Legitimitas. Tract. 10. n. 27.
 Leno, & lenocinium. Tract. 6. n. 10.
 Lex quid, & quotuplex sit. Tract. 1. num. 74. 75.
 Legis conditiones. Tract. 1. n. 76.
 Legis effectus, & usus. Tract. 1. n. 77.
 Legis promulgatio. Tract. 1. n. 78.

Legis acceptio. Tract. 1. num. 79. I. au.
23
Lex qualiter obliget. Tr. 1. n. 79. 80. 81. 82. 83.
84. 89. 90. 93. 99
Lex poenalis. Tr. 1. n. 89. 90. 91. 92
Leges fundate in presumptione. Tract. 1.
n. 93
Lex irritans. Tr. 1. n. 94. 95. 96
Lex dubia. Tr. 1. n. 95. 97. 114. 115
Exemptio a lege. Tr. 1. n. 92
Qui leges ferre possint. Tract. 103. 104. 105
106
Qualiter legibus teneantur ipse legislator, &
eius usor. Tr. 1. n. 107
Qualiter legibus teneantur peregrini, vagi
absentes a patria. Tr. 1. num. 108. 109
110
Legis extensio ad casus non expressos. Tr. 1.
n. 116
Legis exceptio per Episcopum. Tract. 1. num.
117
Legis interpretatio. Tr. 1. num. 114. 115. 114
118
Legis cessatio. Tr. 1. n. 111
Legis abrogatio. Tr. 1. n. 79. 112. 113
Legis dispensatio. V. Dispensatio
Libellus famosus quid sit. Tr. 8. n. 17
Libertus. Tr. 1. n. 100. Tr. 3. num. 1. 16. Tr. 5. n.
16. Tr. 15. n. 2. IV. n. 1.
Libertus qui sint. Tr. 14. n. 110
Libertini qui dicantur. Tr. 14. n. 110
Libri hereticorum. Tr. 2. n. 24
Libri prohibiti. I. n. 45
Licentia. Tr. 7. n. 118. Tr. 9. n. 90. 94. 97. 98. 99.
100. 101
Ligamen (imped. matr.) Tr. 15. n. 34. 35
Lina cognationis quid sit. Tr. 15. n. 59
Litaniae majores. Tr. 10. n. 111
Litterae. V. Epistole
Litterae dimissoriae. Tr. 14. n. 115
Litis comestio quid sit. Tr. 11. n. 58
Locatio, & conductio. Tr. 2. n. 65. Tr. 7. n. 66. 93.
Tr. 9. n. 31
Locus sacer. Tr. 3. n. 99. Tr. 6. n. 36
Locutio turpis. Tr. 6. n. 12. V. Turpiloqui-
um
Lutrum cessans. Tr. 4. n. 15. Tr. 7. n. 82. 85. 131
143. 151. 153
Ludus. Tr. 3. n. 9. Tr. 7. n. 38. 168. 169. 170. Tr. 9.
n. 104
Lustris. Tr. 6. n. 1. 2. 3

M

Macedonia lex. Tr. 7. n. 137
Maceratio corporis. Tr. 5. num. 49
Tr. 15. n. 87
Machinatio quid sit. Tr. 7. n. 96
Mechantes animalis. Tr. 4. n. 13
Magia quid, & quatuorplex sit. Tr. 2. n. 91. 95
Magistralis praebenda. Tr. 10. n. 130
Magistri. Tr. 5. n. 24. Tr. 6. n. 9
Matoratus. Tr. 9. n. 78
Mala fides quando praesumatur adesse. Tr. 15. n.
79
Maledictio quid sit. Tr. 8. n. 31
Malefactor. Tr. 5. n. 16. Tr. 7. n. 51
Malefium. Tr. 2. n. 95. 96. 100
Malefici qualiter a Confessorio interrogandi.
Tr. 2. n. 96
Maleficium poenae. Tr. 2. n. 97
Malitia moralis an placet in uno esse esse pos-
sint. Tr. 1. n. 49
Mammillas quibus gerere. Tr. 2. n. 65. Tr. 6.
n. 18
Mandans. Tr. 7. n. 49. 50. Tr. 16. n. 13
Mandatarum. Tr. 5. n. 49
Manifestum quatuorplex quid dicatur. Tr. 11
n. 19
Manifestum qualiter ad residentiam teneatur.
Tr. 10. n. 19
Manuscriptus sua potest Religiosus prout voluerit,
donare &c. Tr. 9. n. 87
Mara Virgo IV. n. 24. 26
Maritus. Tr. 5. n. 29. Tr. 6. n. 26. Tr. 7. n. 201
Mater quid debeat filio sparior. Tr. 5. n. 5
Materiam gratis, vel levis. Tr. 1. num. 27. 23.
&c.
Tr. 1. n. 48. 101. Tr. 4. n. 12. Tr. 6. n. 18. Tr. 7.
n. 31. 31. Tr. 9. n. 94. 95. 96
Quando materia parve moraliter uniu-
atur. Tr. 1. n. 86. 87. Tr. 7. n. 31
In quibus non deum parvus materia. Tr. 1.
n. 95. Tr. 2. n. 2. 28. 56. 59. 93. 101. Tr. 6. n.
18. Tr. 14. n. 86
Matrimonium. Tr. 9. n. 3. 11. 51. Tr. 15. n. 3. 12. 19
22. 23
Huius Sacramenti minister. Tract. 15. num. 19
19
Matrimonium contrahens in peccato mor-
tali. Tr. 13. n. 10
Matrimonii finis quatuorplex. Tract. 15. num. 20
21
Quid sit matrimonium legitimum: ratum:
consummatum. Tract. 15. num. 28. 29.
32

Matrimonium factum qualiter dissolvi possit
Tr. 15. n. 22
Consensus ad Matrimonium requisitus. Tr.
15. n. 26. 37. 54
De Parochi, & testium praesentia. Tr. 15.
n. 43. &c.
Denunciantiones Matrimoniales. Tr. 15. nu.
49. 50. 51
Matrimonium clandestinum. Tr. 15. n. 3. 25
Matrimonium per procuratorem initum. Tr.
15. n. 23. 24. 25
Matrimonium per stipulatas celebratum. Tr.
15. n. 25
Matrimonium ex errore contractum. Tr. 15.
n. 55
Matrimonium ex metu initum. Tr. 15. nu.
52. 53. 54
Matrimonium quando nullum sit, & qualiter
revalidandum. Tr. 15. n. 26. 27
Ratificatio matrimonii ex metu initii. Tr. 15.
num. 54
Matrimonium conditionatum. Tr. 1. num. 96
Tr. 15. n. 38. &c.
Matrimonium impubescum. Tr. 15. n. 72
Matrimonium indelicum. Tr. 15. num. 30.
31
Matrimonium filiorum. Tr. 15. n. 36
Matrimonium servosum. Tr. 5. n. 20. 29. 37.
Tr. 15. n. 39
Quando per matrimonium servus libertatem
consequatur. Tr. 15. n. 57
Matrimonii usus. Tr. 25. n. 26
Bimembre conjugis concensum autem consum-
mationem matrimonii. Tr. 15. num. 29.
33
Copula conjugalis qualiter vitari possit. Tr.
15. n. 94. 98. 96. 97
V. Bigamia. Biviratus. Monogamia. Re-
pudium. Impedimentum. Divortium.
Conjugati
Medicus. Tr. 1. num. 50. Tr. 2. n. 19. Tr. 5. n.
43. Tr. 8. n. 26. Tr. 6. n. 6. Tr. 11. num. 47.
55
Mendacium. Tr. 8. n. 6. 7. 30
Mensus dolosus. Tr. 7. n. 135
Mercator. Tr. 7. n. 116. 129. Tr. 8. n. 11
Nervatus qualiter in die festo prohibitus. Tr. 4.
n. 10
Merces. Tr. 7. num. 100. 127. 128. Tr. 8. n.
44
Meretricia Tr. 2. n. 65. 66. Tr. 6. n. 9. 10
Metalorum inventio subest terram. Tr. 5.
n. 86
Metropolitica quid sit. Tr. 2. 88
Matus. Tr. 4. n. 72. 73. Tr. 3. n. 31. Tr. 15. n.
52. 53. Tr. 16. nu. 17
Ergo II

Militaris Ordo Tr. 1. num. 119. Tr. 9. nu. 5.
81
Militis. Tr. 1. n. 98. Tr. 2. n. 13. 61. Tr. 4.
n. 13. 16. Tr. 5. n. 37. 40
Ministri publici quid possint quoad Ecclesia-
sticos. Tr. 12. n. 44. 51
Minister Sacramentorum. Tr. 13. num. 8. 9.
10. 13. Tr. 14. n. 43. &c.
Ministri in Missa solemni. Tr. 13. n. 10. Tr.
16. num. 17
Ministri infernorum. Tr. 4. n. 17. Tr. 5. n.
42
Minor. Tr. 7. n. 99. 100. 101. 105. 106. Tr. 11
n. 51
Miraculum. Tr. 2. n. 98. Tr. 11. n. 51
Miraculum personarum nomine qui veniant.
Tr. 12. nu. 60
Misericordia opera. Tr. 2. n. 46
Missae quid sit, qui offerantur, & pro quibus
offerri possit. Tr. 13. n. 44. 45
De effectibus sacrificii Missae, & de eius va-
lore. Tr. 13. n. 46. 47
Quibus diebus, & quibus in die celebrare
liceat. Tr. 13. n. 48
Quo tempore celebrari possit. Tr. 13. n. 49. 50
Quo loco celebrari possit. Tr. 13. n. 51. 52.
53
De Altari, Ministro, vestibus, aliisque nec-
cessariis. Tr. 14. n. 55. 56. 57
Qualiter Sacrificium interrumpi, vel muti-
lum relinqui possit. Tr. 13. n. 48. 59
De actuali celebratione. Tr. 13. num. 59. 60
De Missa respicio. Tr. 9. n. 88. Tr. 13. nu.
47. 61. 62. 63. 64. 67. I. n. 8. 9. 10
De Missae applicatione. Tr. 9. n. 88. Tr. 13.
n. 47. 63. 64. 67
De obligatione celebrandi. Tr. 13. n. 65. 66.
67
Regularium privilegia pro celebratione Mis-
sae. Tr. 13. n. 60
De defectibus in Missa occurrentibus. Tr. 13.
n. 59. 60
Missae Graeci schismatici. Tr. 2. nu. 17
De precepto audiendi Missam. V. Festum
Mihara quid sit. Tr. 7. n. 120. II. n. 49
Mobilia. V. Bona
Mollures. V. Pollutio
Monachus. V. Religiosus
Monasterium. Tr. 9. n. 73. Tr. 11. num. 25.
68. &c.
Monetae falsa. Tr. 7. n. 70
Monialis. Tr. 1. n. 99. Tr. 2. n. 117. Tr. 6. nu.
38. Tr. 9. nu. 4. 26. 34
Monitorium. Tr. 11. nu. 39. &c.
Monitio censuram praecedere debet. Tr. 16. nu.
6. 7
Eccc Monc-

Monogamia quid sit. Tr. 17. n. 24.
 Monopolium quid, & quomodo sit. Tr. 7. n. 117. 118.
 Moralitas. Tr. 1. n. 1. 2. 3. 7. 9.
 Moribundus. Tr. 2. n. 3. 4. V. Abfolutio in articulo mortis.
 Mors. Tr. 5. n. 39. 40. 41. Tr. 7. n. 33. II. n. 14.
 Mors civilis. Tr. 1. n. 14. Tr. 7. n. 13.
 Mors quid sit. Tr. 1. n. 1.
 Mores aliorum investigare quando liceat. Tr. 8. n. 29.
 Mors appetitus. Tr. 1. n. 1. 41. 45. 46. 47. 48.
 Mulier. Tr. 2. n. 65. Tr. 6. n. 26. V. Ornatus.
 Mulieres cum bellis omnibus in die festo ite-
 gere possunt. Tr. 4. n. 8.
 Munera. Tr. 2. n. 106. 107. 109. Tr. 7. n. 58. 59. 145. Tr. 11. n. 11. 12. 13. 14.
 Mutatio. Tr. 3. n. 23. 41.
 Mutatio. Tr. 5. n. 38. 39. Tr. 16. n. 108. 109. 112. 113.
 Mutus (una ex causis) negative concurrentibus ad damnum. Tr. 7. n. 53.
 Mutuum. Tr. 2. n. 67. Tr. 7. n. 93. 136. 137. Sec. 150. 160. I. n. 42. II. n. 41.
 Mutuum cum pacto remunerationis. Tr. 7. n. 147.
 Mutuum cum pacto quod eadem res reddatur. Tr. 7. n. 148. 149. 150.
 Tituli quibus aliquid pro mutuo recipi potest. Tr. 7. n. 145. 146. 147. 152. 153. 154.
 Pæna conventionalis in mutuo. Tr. 7. n. 51.

N.

Natales. Tr. 16. n. 130. 137.
 Nativitas Domini. Tr. 4. n. 21. 22. 23.
 Naturalis quis sit & qualiter ad beneficia habilis sit. Tr. 10. n. 25. 26. 27.
 Nautragantes. Tr. 7. n. 15. Tr. 16. n. 46.
 Necessitas. Tr. 2. n. 43. 44. 46. Tr. 7. n. 33. 34. Tr. 9. n. 26. 27. Tr. 11. n. 61.
 Necromantia quid sit. Tr. 2. n. 83.
 Negligentia quomodo sit. Tr. 1. n. 64.
 Negotio. Tr. 7. n. 14. 115. 116.
 Nectum. Tr. 10. n. 66. 67. 68.
 Necturum. Tr. 2. n. 84. Tr. 8. n. 20. Tr. 11. n. 19. 21.
 Novitatus. Tr. 2. n. 117. Tr. 9. n. 16. 18. 19. 25.

Qualiter novitatus interrumpatur. Tr. 9. n. 20. 21.
 Annus integritatis ad novitatum requiritur. Tr. 9. n. 19. 22.
 Ad novitatum qui admitti possunt, vel nequeant. Tr. 7. n. 82. Tr. 9. n. 13. 25. &c.
 Novitatus. Tr. 9. n. 19. 21. 22. 24. 25. 35.
 Novitatus quibus conferri, & a quibus peccata absolvi possunt. Tr. 9. n. 34. 35. Tr. 14. n. 88. 79.
 Novitatus ad quid teneantur. Tr. 9. n. 13. 25.
 Qualiter, & a quo panari possunt. Tr. 9. n. 33. 34.
 Novitatum acceptatio. Tr. 9. n. 17. 15. 24.
 Novitatum approbatio. Tr. 9. n. 35.
 Novitatum expulsi. Tr. 9. n. 21. 24. 29. 30. 32.
 Novitatum testamentum. Tr. 9. n. 36.
 Novitatum remissiones, & donationes. Tr. 9. n. 37. 38. 39. 40.
 Novitatum beneficia. Tr. 9. n. 28. 41.
 Novitatum privilegia. Tr. 9. n. 34.
 Numerus peccatorum qualiter in confessione explicandus. Tr. 14. n. 27. 28.
 Nuntiatio an liceat in die festo. Tr. 4. n. 10.
 Nutus. Tr. 13. n. 27. Tr. 15. n. 27.

O.

Obedientia, ejus condiciones, & gradus. Tr. 6. n. 112. 113.
 Ejus obiectum, & qualiter Religiosis obedire teneatur. Tr. 9. n. 115. 116. 118. 120. 121.
 Obiecta gravis in materia luxurie. Tr. 6. n. 12.
 Oblationes quid sint: an preceptantur: & ad quos spectent. Tr. 4. n. 31.
 Obligatio quotuplex sit. Tr. 2. n. 103. Tr. 7. n. 99. 100. 101.
 Oblivio ignorantie equiparatur. Tr. 1. n. 64.
 Observantia regularis. Tr. 9. n. 61. 66. Tr. 12. n. 87.
 Observantia vana quid sit. Tr. 2. n. 90.
 Oblectrix. Tr. 2. n. 44. Tr. 8. n. 26. Tr. 11. n. 42. 55.
 Occasus peccandi. Tr. 6. n. 5. 6. 7. 8. Tr. 14. n. 13. 14. 15. II. n. 62. 63.
 Occidere. Occisio. V. Homicidium.
 Oculum quotuplex quid dicatur. Tr. 11. n. 39. Tr. 16. n. 21.

Oculum

Oidium Dei. Tr. 2. n. 40. 46.
 Oidium proximi. Tr. 2. n. 56. Tr. 5. n. 56. Tr. 14. n. 26.
 Officia. Tr. 2. n. 116. Tr. 5. n. 15. Tr. 7. n. 146. Tr. 9. n. 77.
 Officium divinum. Tr. 2. n. 27. 30. Tr. 9. n. 61. 66. Tr. 14. n. 123. I. n. 34. 35. II. 54. V. Hora, &c.
 Qua intentione, & attentione recitandum sit. Tr. 10. n. 127. 128.
 Qui a recitatione officii excusatur. Tr. 10. n. 129. 130.
 Officium parvum B. V. & Officium Desponsionum. Tr. 10. n. 111. 115. 116.
 Omnes quid sit. Tr. 2. n. 83.
 Omnisio. Tr. 2. n. 24. 25. 114.
 Omyronantia quid sit. Tr. 2. n. 83.
 Opera Misericordiae. Tr. 2. n. 46.
 Opera servilia quae sunt. Tr. 4. n. 89.
 V. Festum.
 Operarius publicus quid in die festo facere liceat. Tr. 4. n. 14.
 Opinio. Tr. 1. n. 5. 10. Tr. 8. n. 14.
 Opinio probabilis. V. Probabilitas. Conscientia probabilis.
 Oraculum vivae vocis. Tr. 12. n. 5. 35. 40.
 Oratio. Tr. 2. n. 69. Tr. 14. n. 28.
 Qui orari possunt. Tr. 2. n. 70.
 Pro quibus orare liceat. Tract. 2. nunt. 71. 72.
 Anima purgatorii an pro nobis orare possunt. Tr. 2. n. 70.
 Carmelites excoletici qualiter ad orationem mentalem teneantur. Tr. 2. n. 71.
 Oratorum quando immunitate gaudent. Tr. 12. n. 53.
 In quibus oratoribus celebrare liceat. Tr. 13. n. 51.
 Ordo (Sacramentum.) Tr. 14. n. 100.
 Ejus materia, & forma. Tr. 14. n. 101. 103. 104.
 Defectus in Ordinatione occurrentes. Tr. 14. n. 101. 117.
 Ordinatio per saltum. Tr. 14. n. 100.
 Minister hujus sacramenti. Tr. 14. n. 104. 105. 108.
 Munera propria singulorum ordinum. Tr. 14. n. 102. 103.
 Quis Episcopus ordinare possit, vel nequeat. Tr. 14. n. 106. 107. 108. Tr. 12. n. 11.
 Quo titulo quis ordinari possit. Tr. 14. n. 107. 108. 109. 114. 125. 126.
 Aetas, scientia, & alia qualitates pro Ordinatione requiritur. Tr. 14. n. 116. 118. 119. 120.

Quo mino ordine suscipiendi sunt. Tr. 14. n. 121.
 Locum, & tempora Ordinationum. Tr. 14. n. 116. 117. 118.
 An possit conjugari ad Ordines promovendi. Tr. 14. n. 123.
 Privilegia Regularium quoad Ordines. Tr. 14. n. 118.
 Poena contra indebitum ordinantes, & ordinatos. Tr. 14. n. 114.
 V. Episcopus. Titulus. Dimissoria. Interstitia. Castitas. Tonsura. Origo. Dominium. Familiaris. Tempora. Patrimonium.
 Origo qualiter censetur. Tr. 14. n. 109. 110.
 Ornatu mulieribus. Tr. 2. n. 65. Tr. 6. n. 22.
 Osculum. Tr. 2. n. 58. Tr. 6. n. 13. 14. 16. 17. 43. Tr. 15. n. 98. I. n. 40.
 Osharius. Tr. 14. n. 100. 103.
 Ova. Tr. 4. n. 18. 21. 2. n. 32.

P.

Palam. Tr. 7. n. 56. 58. 92. 93. 94. 110. 111. 119. 120. 169.
 Pactum usurarium. Tr. 7. n. 138. 239. 140. 144. &c.
 Pactum legis commissoriae. Tr. 7. n. 144.
 Pactum censui additum. Tr. 7. n. 166.
 Pactum simoniacum. Tr. 2. n. 102. 103. 104.
 Pactum cum daemone. Tr. 2. n. 83. 84. 96.
 Pactum appretium post mortem. Tr. 2. n. 82.
 Paganismus quid sit. Tr. 2. n. 16.
 Falpo (una ex causis) indirecti damni alterius.) Tr. 7. n. 51.
 Papa. Vid. Pontifex.
 Parentes quid debeant filiis. Tr. 5. n. 45. 6. 10. Tr. 7. n. 191.
 Parentes suos qualiter filii honorare debeant. Tr. 5. n. 12.
 Parentes quibus in aequali necessitate preferendi sunt. Tr. 5. n. 3.
 Qui veniant nomine parentum. Tr. 5. n. 1.
 Quae filiorum vota parentes irritare possunt. Tr. 3. n. 44.
 Ob quas causas possunt filios exheredare. Tr. 5. n. 7.
 Ob quas causas possunt filios exheredari. Tr. 5. n. 3. Tr. 7. n. 202.
 Quid debeat uxor marito, & e contra. Tr. 5. n. 9. 10.
 Quid debeant fratres fratribus. Tr. 5. n. 11. 12. 13.

Ecce's Quid

Quid Prælati, & Parochi sui Orbis, & e contra. Tr. 5. n. 14.
 Quid debeant vassalli Principibus, & e contra. Tr. 5. n. 15.
 Quid servi, & famuli suis dominis, & e contra. Tr. 5. n. 26. Sec.
 Quid pupilli, minores, discipuli, juvenes tutoribus, curatoribus, magistris, seculis, & e contra. Tr. 5. n. 32. 34.
 Parochus. Tr. 6. n. 7. Tr. 9. n. 26. l. n. 26.
 Ad parochiale beneficium eligendus quis esse debeat. Tr. 10. n. 23. 27.
 Eleus ad beneficium curatum tenetur intra annum sacerdotio incitari. Tr. 10. n. 30. 34.
 Parochus Ecclesie Cathedralis potest esse Vicarius. Tr. 10. n. 18.
 Parochus qualiter ad residentiam tenetur. Tr. 10. n. 16. 17. 18.
 Que Parochia Regularium ab Episcopo visitari possunt. Tr. 11. n. 63. 64.
 Participans (una ex causis indirectis damni alterius.) Tr. 7. n. 52.
 Pasticorum dominum. Tr. 7. n. 14.
 Pasquinata, & vulgo dicitur, quid sit. Tr. 8. n. 17.
 Pastores. Tr. 2. n. 10. Tr. 5. n. 14.
 Patris potestas. Tr. 2. n. 17. Tr. 7. n. 23.
 Patronium. Tr. 5. n. 23. Tr. 10. n. 4. Tr. 14. n. 108. 126. 127.
 Patrimonium. Tr. 13. n. 23. 26.
 Patronus. Tr. 19. n. 30. 31. 34. 35. 36.
 Pauper. Tract. 4. n. 12. 13. Tr. 7. n. 20. n. 21.
 Pauperum nomine qui veniant. Tr. 7. n. 20. 21. Tr. 10. n. 224.
 Paupertas Religiosa. Tr. 9. n. 66. 68. Sec. V. Religiosa.
 Que sit materia gravis in voto paupertatis. Tr. 9. n. 95. 96.
 Qualiter excusetur Religiosus a transgressione voti paupertatis. Tr. 9. n. 96. Sec.
 Paupertatis titulus. Tr. 14. n. 124.
 Peccatores sacramenta ministrare. Tr. 13. n. 9.
 Peccatum quod, & quomplex sit. Tr. 1. n. 19. 20. Tr. 2. n. 55.
 Peccatum originale. Tr. 1. n. 19. 21. IV. n. 19.
 Peccatum philosophicum, & Theologicum. III. n. 2.
 Peccatum mortale, & veniale. Tr. 1. n. 20. 26. 27. 28. IV. n. 2.
 Peccatum commissivum, & commissio. Tr. 1. n. 20. 24. 25.
 Peccatum contra naturam. Tr. 6. n. 39.
 Peccatorum distinctio specifica. Tr. 1. n. 39.

Sec. Tr. 6. n. 37. 38. 39. 50. 51. Tr. 9. n. 109. Tr. 14. n. 23. Sec.
 Peccatorum distinctio numerica. Tr. 1. n. 25. Sec. Tr. 6. n. 34. Tr. 7. n. 83. Tr. 14. n. 25.
 Peccatum contra bonum commune. Tr. 9. n. 109.
 Species, & numerus peccatorum qualiter explicare debeant. Tr. 14. n. 21. 22.
 De advertentia, requisiti ad peccatum mortale. Tr. 9. n. 21.
 De conscientia, requisito ad peccatum mortale. Tr. 1. n. 47.
 Peccata ex ignorantia cuius sint species. Tr. 1. n. 69.
 Peccata remissa. Tr. 14. n. 9. 10. 11.
 Peccatum quid sit. Tr. 7. n. 31.
 Peccatum. Tr. 9. n. 83. 104. 106.
 Pecunia. Tr. 7. n. 70.
 Pedomania quid sit. Tr. 2. n. 88. II.
 Pensio. Tr. 2. n. 119. 130. Tr. 10. n. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 28.
 Pensionem quis, & ex quibus causis imponere possit. Tr. 10. n. 6. 7.
 Qui sint capaces pensionis. Tr. 10. n. 8. Tr. 16. n. 53.
 Ad quid pensionarius tenetur. Tr. 10. n. 8. 9.
 Obvians votum pensionem debet antea obtentam notificare. Tr. 10. n. 10.
 Emensio, & translatio pensionis. Tr. 10. n. 10.
 Titulus pensionis. Tr. 14. n. 125. 127.
 Penetrari an teneatur legibus locorum, per que transiunt. Tr. 1. n. 109. Tr. 4. n. 3.
 Periculum mortis. Tr. 1. n. 98. 99. Tr. 2. n. 14. 4. 9. 99.
 Periculum peccandi. Tr. 2. n. 43. Tr. 14. n. 28. V. Occasio.
 Periculum sortis. Tr. 7. n. 131. 134.
 Perjurium. Tr. 2. n. 67. Tr. 3. n. 13. 14. II. n. 24.
 Permutatio. Tr. 2. n. 108. 121. 122. 123. 130. Tr. 7. n. 93. 129. Tr. 9. n. 131.
 Persecutionem fidelibus fugere licet. Tr. 2. n. 10.
 Teste laborantibus inservire. Tr. 9. n. 121.
 Pharmocopola. Tr. 4. n. 14.
 Physiognomia quid sit. Tr. 2. n. 88.
 Pius causa que sit. Tr. 7. n. 186.
 Pictor. Tr. 2. n. 65. Tr. 4. n. 8. Tr. 9. n. 81.
 Pignus. Tract. 7. n. 143. 144.
 Pignus pro mutuo. Tr. 7. n. 143.
 Pignus dotale. Tr. 7. n. 144.

Prælati, seu laici, matrimonium. Tr. 16. n. 67.
 Pifario. Tr. 14. n. 8. Tr. 7. n. 12. 13.
 Piftores an in die festo, & Tr. 4. n. 15.
 Placitum qualiter in die festo prohibetur. Tr. 4. n. 10. 11.
 Plagiarius quid sit. Tr. 7. n. 31.
 Pœna. Tr. 1. n. 89. 90. Tr. 7. n. 151. Tr. 11. n. 23.
 An licet Judicij, & ministris pœnas imponere. Tr. 1. n. 92. Tr. 11. n. 7.
 An reus pœnam, ad quam damnatus est, in se exequi possit. Tr. 1. n. 92.
 Que pœne incurrantur ante Judicij sententiam. Tr. 1. n. 90.
 Dispensatio in penis Ecclesiasticis. Tr. 14. n. 82. 84.
 Penitentia (virtus.) Tr. 14. n. 157. 3.
 Penitentia (Sacramentum) quid sit, ejusque necessitas. Tr. 14. n. 4.
 Eius forma. Tr. 14. n. 4. 5. 6.
 Eius materia. Tr. 14. n. 7. 8. 9. 10. 11. 12.
 Propositum non peccandi. Tr. 14. n. 12. 13. 15.
 De Ministro hujus Sacramenti. Tr. 14. n. 42. Sec.
 V. Confessio. Satisfactio. Contritio. Absolutio. Sigillum.
 Pontificatus. Tr. 10. n. 21. 50. 136.
 Pollicatio quid sit. Tr. 9. n. 171.
 Pollutio. Tr. 2. n. 100. Tr. 6. n. 7. 33. Sec. Tr. 5. n. 58. Tr. 14. n. 27. l. n. 24. II. n. 249.
 Pollutionis causa. Tr. 6. n. 42. Sec.
 Que pollutio cadat sub reservatione peccati contra naturam. Tr. 6. n. 52.
 Pollutio nocturna. Tr. 1. n. 58. Tr. 5. n. 52. Tr. 6. n. 38. 48. 49.
 Polygamia quid sit. Tr. 15. n. 34.
 Pontifex. Tr. 9. n. 3. 100. Tr. 10. n. 13. 21. 38. IV. n. 29. 30.
 Portio Canonica.
 V. Quarta funeralis.
 Possessio quid sit, qualiter acquiratur, & deperdat. Tr. 7. n. 8. 9.
 Possessor bonæ fidei. Tr. 7. n. 60. 61. 62. 66. 65. 69. Tr. 10. n. 137.
 Possessor dubiæ fidei. Tract. 7. n. 60. 65.
 Possessor malæ fidei. Tr. 7. n. 60. 63. 64. 66. Sec.
 Potestas quomplex sit. Tr. 2. n. 113. 114. 115.

Præbende omni imponere quis possit. Tr. 1. n. 108.
 Præbendatus. Tr. 10. n. 19. 20. 21. 133. 133.
 Quando Præbendari excusentur ab assistentia in Choro. Tr. 10. n. 134. Sec.
 Ad quam restitutionem teneantur non assistentes. Tr. 10. n. 133.
 Præbendatum publicum quid sit. Tr. 10. n. 108. 133.
 Præceptum. Tr. 1. n. 29. 30. 81. 82. 100. 102. Tr. 9. n. 114. Sec. Tr. 14. n. 25. Tr. 16. n. 3.
 An pluribus præceptis unico actu satisfieri possit. Tr. 1. n. 101.
 Possit ne precepti sub mortali, quod in Regula est sub veniali. Tr. 9. n. 120.
 Quid Prælati præcipere possit. Tr. 9. n. 118. Sec.
 Præcipitio luxurie filia est. Tr. 6. n. 1.
 Prædicator. II. 66.
 Prædictor. Tr. 2. n. 106. 16. 52.
 V. Concionator.
 Prægnantes ad jejuniis non tenentur. Tr. 4. n. 25.
 Prælati regularis. Tr. 1. n. 121. Tr. 4. n. 28. Tr. 14. n. 79.
 V. Privilegium.
 Prælati regularis electio. Tr. 10. n. 41. 45.
 Prælati zelus qualis esse debeat. Tr. 2. n. 52.
 An teneatur dare licentiam Religioso laborandi ad solvenda debita. Tr. 7. n. 89.
 Prælati subditis non prohibent. Tr. 9. n. 89.
 Quis expensas facere possit. Tract. 9. n. 101.
 Prælatorum regularium nomine qui veniant. Tr. 14. n. 79.
 Quid Prælati præcipere possit. Tr. 9. n. 118. Sec.
 Præscriptio. Tr. 7. n. 8. 13. Sec. 66. Tr. 12. n. 32. 33.
 Præsentatio ad beneficium. Tr. 10. n. 37. Sec.
 Præstigiarius quid sit. Tr. 2. n. 87.
 Præstimonium. Tr. 10. n. 4. 5. Tr. 14. n. 103. 115.
 Præsumptio. Tr. 1. n. 15. 92. Tr. 2. n. 30.
 Præsumptio (virtutum) Tr. 2. n. 39.
 Preces importunæ. Tr. 6. n. 21. 25. Tr. 15. n. 51.
 Pretium. Tr. 7. n. 125. Sec. 130. n. 131.
 Preti.

Precium legitimum. Tract. 7. num. 128. 129.
130
Precium vulgare. Tr. 7. n. 129
Primitiæ quid sit. Tr. 4. n. 31.
Princeps. Tr. 2. n. 16. Tr. 5. num. 26. 32. 37.
Tr. 7. n. 99.
Privilegium quid sit, & a quo concedi possit.
Tr. 12. n. 12.
Quod duplex sit. Tr. 12. n. 4. 5. 6. 28. 34
Privilegium varis clausulis expressatur. Tr.
12. n. 7. 50. 19. 33.
Ad privilegium an requiratur scriptura, no-
tatio, acceptatio. Tr. 12. n. 12.
Privilegium interpretatio. Tr. 12. n. 4. 13. 14. 15.
Privilegium limitatio, restrictio, & ablatio.
Tr. 12. n. 24. 22.
Privilegium communicatio. Tr. 12. n. 16.
Sec.
Privilegium usus, non usus, vel abusus.
Tr. 12. n. 3. 19. 20. 23. 25. 30. Sec.
Privilegium revocatio. Tr. 12. n. 25. 34. Sec.
50.
Privilegium cessatio, vel amissio. Tr. 12. n. 28. Sec.
Privilegium renunciatio. Tr. 12. n. 29
Privilegium confirmatio. Tr. 12. n. 41. 42.
Prescriptio contra privilegia. Tr. 12. n. 33.
Privilegium exemptionis Ecclesiasticorum. Tr.
12. n. 43. Sec.
Prætorum regularium privilegium ad dispen-
sandum cum suis subditis in votis. Tr. 3.
n. 14.
Ad dispensandum cum ipis in legibus, & præ-
ceptis. Tr. 12. n. 87.
Ad dispensandum cum ipis in regularibus ob-
servantiis. Tr. 12. n. 87.
Ad dispensandum cum ipis in irregularitati-
bus. Tr. 16. n. 121.
Ad dispensandum cum famulis suis, ut labo-
rent in die festo. Tr. 12. n. 87.
Ad dispensandum cum conjugatis pro peti-
tione debiti. Tr. 12. n. 88.
Ad reconciliandas suas Ecclesias, & benedi-
cenda paramenta. Tr. 12. n. 88. Tr. 13. n. 12.
Ad absolvendos suos subditos. Tr. 14. n. 79.
Ad constituendum eulibet simplicis Sacerdoti.
Tr. 14. n. 57.
Privilegia Regularium revocata per Tridecentum
I. n. 36.
Privilegia Regularium ad absolvendos suos Re-
ligiosos. Tr. 14. n. 80. 81. 82.
Ad dispensandum cum eis in irregularitatibus.
Tr. 16. n. 121. Tr. 14. n. 83.
Ad dispensandum cum eis in Jejunis. Tr. 4.
n. 28.
Ad dispensandum cum eis in penis Ecclesi-

asticis. Tract. 14. num. 83.
Ad absolvendos seculares. Tr. 2. n. 29. Tr. 14.
n. 84.
Ad dispensandum in petitione debiti conjugal-
is. Tr. 12. n. 87.
Ad dispensandum cum omnibus in votis. Tr.
3. n. 52.
Privilegia Regularium quoad Officium divinum.
Tr. 10. n. 130. 131
Quoad Ordines. Tr. 14. n. 113.
Quoad electionem Confessorii. Tr. 14. n. 46.
47. 57. 82.
Quoad celebrationem Missarum. Tract. 13. n.
50. 81.
Quoad ministracionem Eucharistiæ. Tr. 12.
n. 85. Tr. 13. n. 43.
Quoad sepultura, & funera. Tr. 12. n. 80.
84. 85.
Pro tempore interdicti. Tr. 16. n. 90. 93.
Privilegium Regularium exemptionis jurisdictione
Episcoporum. Tr. 12. n. 45.
Privilegium exemptionis a solutione decimarum.
Tr. 12. n. 67.
Privilegium exemptionis a solutione quartæ fu-
neralis. Tr. 12. n. 25. 36.
Privilegium fundandi nova Monasteria Sec. Tr.
12. n. 68. Sec.
Privilegium eligendi Judices conservatores. Tr.
12. n. 74. 75. 76.
Probabilitas. Tr. 12. n. 10. Sec. Tr. 2. n. 65. Tr.
9. n. 117. Tr. 11. n. 8. 9. I. n. 26. 27. II.
n. 1. 2. 3. 4. IV. n. 1.
Probatio in judicio. Tr. 11. n. 53. 52. 53.
Processus. Tr. 4. n. 11. Tr. 11. num. 25. 26. 27. 28.
Procurator. Tr. 9. n. 93. Tr. 15. n. 23. 24.
Procurator fori. Tr. 11. n. 42. 69. 70. 71. Tr. 16.
n. 14.
Prodigus inhabilis est ad contrahendum. Tract.
7. n. 99.
Professio Fidei a quibus emittenda. Tr. 2. n. 11.
11.
Professio Religiosa. Tr. 3. n. 29. 30. 33. Tr. 9. n. 4.
42. Sec. 17. 18. 19. 21. 22. 25.
Professio facta. Tr. 9. n. 48.
Professionis ratificatio. Tr. 9. n. 48. 49. 50. 58.
59.
Professionis renovatio. Tr. 9. n. 50.
Professio quando invalida sit. Tr. 3. n. 33. 38.
Tr. 9. n. 15. 47. 48.
Efficacia validæ Professionis. Tr. 9. n. 50. 51.
De Professionis indissolubilitate. Tr. 9. n. 54.
Qui ad Professionem admitti possint. Tr. 9.
n. 45. 46.
Professio Religiosa quas obligationes inducat.
Tr. 9. n. 12. 13. 66.
Reclamatio de invaliditate Professionis. Tr.
9. n.

9. n. 54. Sec.
Qui reclamare non possint. Tr. 9. n. 55.
Professione Religiosa vacat beneficiis. Tr. 9.
n. 28. 41.
Promissio. Tr. 3. n. 32. Tr. 3. n. 47. 73. Tr. 7. n. 56.
171. Sec.
Promulgatio legis. Tr. 1. n. 78.
Propositiō non peccandi. Tr. 14. n. 12. 13. 15.
Proprietarius simplex differat a voto. Tr. 3. n. 16.
26.
Zopriarius quis sit, & qualiter puniendus.
Tr. 9. n. 107.
Fubertus. Tr. 7. n. 160. Tr. 15. n. 72.
Publica honestas (imped. matr.) Tr. 15. num.
67.
Publicum quid sit. Tr. 11. n. 31.
Pudendorum fricatio ad sedendum prurium.
Tr. 6. n. 46.
Pudicitia an defendi possit cum infamis occi-
sione. Tr. 5. n. 34. 36.
Pro pudicitia visum dare. Tr. 5. n. 41.
Pueri ad quas leges teneantur. Tr. 1. n. 108.
Pupillus. Tr. 7. n. 99. 100.
Purgatio a crimine per ferrum candens. Tr. 2.
num. 98.
Per Eucharistiæ sumptionem. Tr. 12. n. 9.
Per duellum. Tr. 5. n. 45.
Purgatori Animæ. Tract. 2. n. 70. 72
Purificatoria. Tr. 2. n. 56
Pyromania quid sit. Tr. 2. n. 83.
Pythomantia quid sit. Tr. 2. n. 83.
Pyxis. Tr. 2. n. 80. Tr. 12. n. 88. Tr. 13. num. 57.
V. Vasa sacra

Q

Quarta funeralis. Tr. 12. n. 25. 36.
Quarta Falcidia. Tr. 7. n. 215. 233.
234.
Quarta Trebellianica. Tr. 7. num. 214.
215.
Querela contra injustum gravamen. Tr. 9. n. 125.
126
Quæstiones elemosinarum. Tr. 2. n. 50.

R

Rapina quid sit. Tr. 7. n. 21.
Rapus (species luxurie.) Tr. 6. n. 1.
25. 26. Tr. 14. n. 28. 29.
Rapus (imped. matr.) Tr. 15. num.
76.
Rapus peccat. Tr. 6. n. 26. Tr. 15. num. 26.
Ratificatio. V. Matrimonium. Professio.

Ratificatio. Tr. 7. num. 50.
Reclamatio. V. Professio.
Recursus (una ex causis indirectis damni illa-
ti) Tr. 9. n. 51.
Refectio. V. Jentaculum vespertinum.
Reformatio Religiosa. Tr. 9. n. 119
Regula quid sit, & qualiter obliget. Tr. 9. n. 1.
5. 33. 61. 118.
Regis Cancellarius Apolliticus. Tract. 10. n. 61.
Sec.
Regulares an possint accusare suam Prælatum.
Tr. 12. n. 33.
An possint compirare coram Judice non com-
petente. Tr. 9. n. 137.
In quibus dependeat, vel non dependeat
ab Episcopis. Tr. 12. n. 56. 59. Sec.
Qualiter eis interdicitur officium Judicis Ad-
vocati, Procuratoris Sec. Tr. 9. num. 134.
An testes esse possint in judicio, vel extra.
Tr. 9. n. 136.
An possint ut acores, vel rei comparere in ju-
dicio. Tr. 9. n. 139
An possint esse commissarii, vel executores
testamentariorum. Tr. 7. n. 225. Tr. 9. num.
239.
Præis pro processu Criminali in causa Re-
gularum. Tr. 11. n. 25. 26. 27. 28.
Quorum beneficiorum Regularis sint capaces.
Tr. 9. n. 1. Tr. 10. n. 12.
Regularis a S. Officio puniri inhabilis est
ad omnia. Tr. 2. n. 36.
Regularis deponitur per Prælatum quid impor-
tet. Tr. 14. n. 60. V. Depunitio. Con-
fessorium.
Regularibus questuatio prohiberi non potest
ab Episcopis. Tr. 2. n. 50.
V. Religiosis. Privilegium. P. Superius.
Prælatum Confessio.
Religio (virtus) quid sit, & qui ejus actus.
Tr. 2. n. 69.
Religio (status) quid sit. Tr. 9. n. 1-3.
Religiones in quo conveniant, aut differant.
& quas sit perfectior. Tr. 9. n. 6.
Religiones medicantes quantum sint. Tr. 9.
n. 64.
De Religiosis voto. Tr. 9. n. 7. Sec.
Religiosis ingressum impeditentes, vel sus-
fragium ad ingressum negantes. Tr. 9. n. 1.
24.
Religionem ingredi cogentes. Tr. 5. n. 6.
Tr. 9. n. 16
Religionem ingressum qui differre, vel omit-
tere tenentur. Tr. 9. n. 16. Sec.
Religionem ingredi non satisfacti credituri-
bus.

Precium legitimum. Tract. 7. num. 128. 129.
130
Precium vulgare. Tr. 7. n. 129
Primitiæ quid sit. Tr. 4. n. 31.
Princeps. Tr. 2. n. 16. Tr. 5. num. 26. 32. 37.
Tr. 7. n. 99.
Privilegium quid sit, & a quo concedi possit.
Tr. 12. n. 12.
Quod duplex sit. Tr. 12. n. 4. 5. 6. 28. 34
Privilegium varis clausulis expressatur. Tr.
12. n. 7. 50. 19. 33.
Ad privilegium an requiratur scriptura, no-
tatio, acceptatio. Tr. 12. n. 12.
Privilegium interpretatio. Tr. 12. n. 4. 13. 14. 15.
Privilegium limitatio, restrictio, & ablatio.
Tr. 12. n. 24. 22.
Privilegium communicatio. Tr. 12. n. 16.
Sec.
Privilegium usus, non usus, vel abusus.
Tr. 12. n. 3. 19. 20. 23. 25. 30. Sec.
Privilegium revocatio. Tr. 12. n. 25. 34. Sec.
50.
Privilegium cessatio, vel amissio. Tr. 12. n. 28. Sec.
Privilegium renunciatio. Tr. 12. n. 29
Privilegium confirmatio. Tr. 12. n. 41. 42.
Prescriptio contra privilegia. Tr. 12. n. 33.
Privilegium exemptionis Ecclesiasticorum. Tr.
12. n. 43. Sec.
Prætorum regularium privilegium ad dispen-
sandum cum suis subditis in votis. Tr. 3.
n. 14.
Ad dispensandum cum ipis in legibus, & præ-
ceptis. Tr. 12. n. 87.
Ad dispensandum cum ipis in regularibus ob-
servantiis. Tr. 12. n. 87.
Ad dispensandum cum ipis in irregularitati-
bus. Tr. 16. n. 121.
Ad dispensandum cum famulis suis, ut labo-
rent in die festo. Tr. 12. n. 87.
Ad dispensandum cum conjugatis pro peti-
tione debiti. Tr. 12. n. 88.
Ad reconciliandas suas Ecclesias, & benedi-
cenda paramenta. Tr. 12. n. 88. Tr. 13. n. 12.
Ad absolvendos suos subditos. Tr. 14. n. 79.
Ad constituendum eulibet simplicis Sacerdoti.
Tr. 14. n. 57.
Privilegia Regularium revocata per Tridecentum
I. n. 36.
Privilegia Regularium ad absolvendos suos Re-
ligiosos. Tr. 14. n. 80. 81. 82.
Ad dispensandum cum eis in irregularitatibus.
Tr. 16. n. 121. Tr. 14. n. 83.
Ad dispensandum cum eis in Jejunis. Tr. 4.
n. 28.
Ad dispensandum cum eis in penis Ecclesi-

asticis. Tract. 14. num. 83.
Ad absolvendos seculares. Tr. 2. n. 29. Tr. 14.
n. 84.
Ad dispensandum in petitione debiti conjugal-
is. Tr. 12. n. 87.
Ad dispensandum cum omnibus in votis. Tr.
3. n. 52.
Privilegia Regularium quoad Officium divinum.
Tr. 10. n. 130. 131
Quoad Ordines. Tr. 14. n. 113.
Quoad electionem Confessorii. Tr. 14. n. 46.
47. 57. 82.
Quoad celebrationem Missarum. Tract. 13. n.
50. 81.
Quoad ministracionem Eucharistiæ. Tr. 12.
n. 85. Tr. 13. n. 43.
Quoad sepultura, & funera. Tr. 12. n. 80.
84. 85.
Pro tempore interdicti. Tr. 16. n. 90. 93.
Privilegium Regularium exemptionis jurisdictione
Episcoporum. Tr. 12. n. 43.
Privilegium exemptionis a solutione decimarum.
Tr. 12. n. 67.
Privilegium exemptionis a solutione quartæ fu-
neralis. Tr. 12. n. 25. 36.
Privilegium fundandi nova Monasteria Sec. Tr.
12. n. 68. Sec.
Privilegium eligendi Judices conservatores. Tr.
12. n. 74. 75. 76.
Probabilitas. Tr. 12. n. 10. Sec. Tr. 2. n. 65. Tr.
9. n. 117. Tr. 11. n. 8. 9. I. n. 26. 27. II.
n. 1. 2. 3. 4. IV. n. 1.
Probatio in judicio. Tr. 11. n. 53. 52. 53.
Processus. Tr. 4. n. 11. Tr. 11. num. 25. 26. 27. 28.
Procurator. Tr. 9. n. 93. Tr. 15. n. 23. 24.
Procurator fori. Tr. 11. n. 42. 69. 70. 71. Tr. 16.
n. 14.
Prodigus inhabilis est ad contrahendum. Tract.
7. n. 99.
Professio Fidei a quibus emittenda. Tr. 2. n. 11.
11.
Professio Religiosa. Tr. 3. n. 29. 30. 33. Tr. 9. n. 4.
42. Sec. 17. 18. 19. 21. 22. 25.
Professio sicut. Tr. 9. n. 48.
Professionis ratificatio. Tr. 9. n. 48. 49. 50. 58.
59.
Professionis renovatio. Tr. 9. n. 50.
Professio quando invalida sit. Tr. 3. n. 33. 38.
Tr. 9. n. 15. 47. 48.
Efficacia validæ Professionis. Tr. 9. n. 50. 51.
De Professionis indissolubilitate. Tr. 9. n. 54.
Qui ad Professionem admitti possint. Tr. 9.
n. 45. 46.
Professio Religiosa quæ obligationes inducit.
Tr. 9. n. 12. 13. 66.
Reclamatio de invaliditate Professionis. Tr.
9. n.

9. n. 54. Sec.
Qui reclamare non possint. Tr. 9. n. 55.
Professione Religiosa vacat beneficiis. Tr. 9.
n. 28. 41.
Promissio. Tr. 3. n. 32. Tr. 3. n. 47. 73. Tr. 7. n. 56.
171. Sec.
Promulgatio legis. Tr. 1. n. 78.
Propositiō non peccandi. Tr. 14. n. 12. 13. 15.
Proprietarius simplex differat a voto. Tr. 3. n. 16.
26.
Zopriarius quis sit, & qualiter puniendus.
Tr. 9. n. 107.
Fubertus. Tr. 7. n. 160. Tr. 15. n. 72.
Publica honestas (imped. matr.) Tr. 15. num.
67.
Publicum quid sit. Tr. 11. n. 31.
Pudendorum fricatio ad sedendum prurium.
Tr. 6. n. 46.
Pudicitia an defendi possit cum infamis occi-
sione. Tr. 5. n. 34. 36.
Pueri ad quas leges teneantur. Tr. 1. n. 108.
Pupillus. Tr. 7. n. 99. 100.
Purgatio a crimine per ferrum candens. Tr. 2.
num. 98.
Per Eucharistiæ sumptionem. Tr. 12. n. 9.
Per duellum. Tr. 5. n. 45.
Purgatori Animæ. Tract. 2. n. 70. 72
Purificatoria. Tr. 2. n. 56.
Pyromania quid sit. Tr. 2. n. 83.
Pythomania quid sit. Tr. 2. n. 83.
Pzais. Tr. 2. n. 80. Tr. 12. n. 88. Tr. 13. num. 57.
V. Vasa sacra

Q

Quarta funeralis. Tr. 12. n. 25. 36.
Quarta Falcidia. Tr. 7. n. 215. 233.
234.
Quarta Trebellianica. Tr. 7. num. 214.
215.
Querela contra injustum gravamen. Tr. 9. n. 125.
126
Quætores elemosinarum. Tr. 2. n. 50.

R

Rapina quid sit. Tr. 7. n. 21.
Rapus (species luxurie.) Tr. 6. n. 11.
25. 26. Tr. 14. n. 28. 29.
Rapus (imped. matr.) Tr. 15. num.
76.
Rapus peccat. Tr. 6. n. 26. Tr. 15. num. 26.
Ratificatio. V. Matrimonium. Professio.

Ratificatio. Tr. 7. num. 50.
Reclamatio. V. Professio.
Recursus (una ex causis indirectis damni illa-
ti) Tr. 9. n. 51.
Refectio. V. Jentaculum vespertinum.
Reformatio Religiosa. Tr. 9. n. 119
Regula quid sit, & qualiter obliget. Tr. 9. n. 119.
50. 53. 61. 118.
Regis Cancellarius Apolliticus. Tract. 10. n. 61. Sec.
Regulares an possint accusare suam Prælatum.
Tr. 12. n. 33.
An possint compirare coram Judice non com-
petente. Tr. 9. n. 137.
In quibus dependeat, vel non dependeat
ab Episcopis. Tr. 12. n. 56. 59. Sec.
Qualiter eis interdicitur officium Judicis Ad-
vocati, Procuratoris Sec. Tr. 9. num. 134.
An testes esse possint in judicio, vel extra.
Tr. 9. n. 136.
An possint ut acores, vel rei comparere in ju-
dicio. Tr. 9. n. 139
An possint esse commissarii, vel executores
testamentarii. Tr. 7. n. 225. Tr. 9. num.
239.
Præis pro processu Criminali in causa Re-
gularum. Tr. 11. n. 25. 26. 27. 28.
Quorum beneficiorum Regulares sint capaces.
Tr. 9. n. 11. Tr. 10. n. 12.
Regularis a S. Officio puniri inhabilis est
ad omnia. Tr. 2. n. 36.
Regularis deponitur per Prælatum quid impor-
tet. Tr. 14. n. 60. V. Depunitio. Con-
fessorium.
Regularibus questuatio prohiberi non potest
ab Episcopis. Tr. 2. n. 50.
V. Religiosis. Privilegium. P. superius.
Prælatum Confessio.
Religio (virtus) quid sit, & qui ejus actus.
Tr. 2. n. 69.
Religio (status) quid sit. Tr. 9. n. 13.
Religiones in quo conveniant, aut differant.
& quæ sit perfectior. Tr. 9. n. 6.
Religiones medicantes quantum sint. Tr. 9.
n. 64.
De Religiosis voto. Tr. 9. n. 7. Sec.
Religiosis ingressum impeditentes, vel sus-
fragium ad ingressum negantes. Tr. 9. n. 11.
24.
Religionem ingredi cogentes. Tr. 5. n. 6.
Tr. 9. n. 16
Religionem ingressum qui differre, vel omit-
tere tenentur. Tr. 9. n. 16. Sec.
Religionem ingredi non satisfacti creditoribus.

bus. Tr. 7. n. 28.
 De Transitu ab una ad aliam Religionem; Tr. 9. n. 62. 63. 64.
 Religio reformatorum. Tr. 9. n. 119.
 V. Professio. Novitius. Novitatus. Votum. Espulsi.
 Religiosus. Tr. 9. n. 7. 4.
 Qualiter ad obedientiam teneatur. Tr. 9. n. 115. 116. 117. 118.
 Religiosus quæ fluida. & officia interdican- tur. Tr. 9. n. 34. 35. 73.
 Religiosus prohibetur retrahere restitorem a legatis pro Ecclesia Matrice. Tr. 7. n. 46.
 Religiosus ad subvertendum parentibus exi- ens. Tr. 9. n. 54.
 Religiosus quarum rerum dominium habeat. Tr. 9. n. 87. 88.
 Cui accipitur. Tr. 9. n. 84. 85. 86. 70. 79.
 An possit habere peculium. Tr. 9. n. 85.
 An possit esse hæres, vel legatarius. Tr. 9. n. 79.
 Qualiter disponere possit de iis, quæ habet ad usum. Tr. 9. n. 81. 92.
 Qualiter testari non possit, vel an possit tes- tamentum declarare. Tr. 9. n. 80. 81. 82.
 Quæ donare, commodare, commutare vel mutare possit. Tr. 9. n. 93. 93. 94. 101.
 Quid ludo exponere possit. Tract. 9. num. 104.
 An elemosinas facere possit. Tr. 9. n. 92. 93. 101.
 Qui ei licentiam ad expendendum concedere possit. Tract. 9. num. 97. 98. 99. 100. 101.
 Quando peccet contra votum pauperatis. Tr. 9. n. 89. 88.
 Qualiter in materia paupertatis excusetur a mortali. Tr. 9. n. 95. 96.
 Religiosus res occultas. Tr. 9. n. 91.
 Religiosus furti reus. Tr. 9. n. 89.
 Religiosus qualiter interdicta sit alienatio; Tr. 9. n. 127. 128.
 Religiosus qualiter ex delicto, vel contractu obligetur. Tr. 9. n. 103. 103.
 Qualiter ad restitutionem teneatur Religio- sus alienans & qui ab eo recipit. Tr. 9. n. 89. 101. 88.
 Quibus Religiosus debetis; & obligationibus Monasterium teneatur. Tract. 9. num. 102. 103.
 Qualiter celebrare, & sacrificium applicare teneatur. Tr. 13. n. 66. 67.
 Qualiter suam Prælatum accusare, vel cum eo litigare possit. Tr. 11. n. 33.
 Qualiter appellare prohibetur. Tr. 9. n. 124. 125.

Qualiter Religiosus sit interdicta venatio; & negotiatio. Tr. 7. n. 13. 114. 115.
 Religiosus detentus in carcere, an fugere licite possit. Tr. 9. n. 70.
 Qualiter Religiosus Episcopatum acceptare possit, & an cogi valeat. Tr. 9. n. 119.
 Religiosus ad Episcopatum assumptus. Tr. 9. n. 61. 87.
 Religiosus beneficiarius. Tr. 9. n. 85. 87.
 Religiosus proprietarius. Tr. 9. n. 107.
 Religiosus habitum tempore dimittens. Tr. 9. n. 71.
 Religiosus apostata, vel fugitivus. Tr. 9. n. 57. 69. 70. 71. 86.
 Religiosus expulsi. Tr. 9. num. 66. 67. 68. 87.
 An Religiosi cogi possint ad acceptandam re- formationem. Tr. 9. n. 119.
 Qualiter reclamare possint. Tr. 9. num. 54. 55.
 V. Militaris Ordo. Regularis. Religio. Pri- vilegium. Prælati. Professio.
 Reliquæ. Tr. 2. n. 79. 100. Tr. 6. nu. 37. Tr. 9. n. 130.
 Remissio pæne. Tr. 11. nu. 7. V. Condo- natio.
 Renunciatio beneficii. Tr. 2. nu. 125. 126. 127. V. Beneficium. Privilegium.
 Repudium. Tr. 15. nu. 70.
 Res interceptæ. Tr. 12. n. 28.
 Res aliena. Tr. 7. n. 30. 33. 34. 37. 40. 61. 63. 64. 66. 70. V. Fructus. Venditio.
 Res sacre vel profane. Tr. 2. n. 80.
 Res spirituales. Tr. 2. n. 110. 111.
 Res defunctuorum, pupillorum, minorum; Tr. 7. n. 112.
 Res mobiles, quæ servando servari possunt. Tr. 7. n. 102. 101.
 Res superflue. Tr. 9. n. 101.
 Rescriptum gratiæ vel iustitiæ. Tr. 12. n. 26. 27.
 Quando sit subreptitium. Tr. 15. n. 82. 83. 84.
 Quæ in supplicatione expianda sint. Tr. 15. n. 85.
 Reservatio casuum. Tr. 6. nu. 51. 52. 53. Tr. 9. num. 108. Tr. 12. num. 70. 71. 72. 73. 76.
 Absolutio a reservatis. Tr. 14. num. 73. 88.
 Reservatio beneficiorum. V. Beneficium.
 Residentia ad quam teneatur Cardinales, & Summus Pontifex. Tr. 10. n. 11.
 Residentia ad quam teneatur Episcopi. Tr. 10. n. 13. 14. 15. 16.
 Ad quam residentiam teneatur Parochi; Tr. 10. n. 16. 17. 18.

Ad

Ad quæ residentiam teneatur Canonici, Dignitates, &c. Tr. 10. nu. 19.
 Qui Præbendati. Tr. 10. n. 25.
 Religio beneficii. Tr. 2. n. 125. 88. Tr. 10. n. 85. 174. 83. 88.
 Restitutio. Tr. 1. n. 34. Tr. 7. n. 4. 30. 34. II. nu. 33.
 Ex qua radice oritur obligatio restituti- nis. Tr. 7. nu. 30. 60.
 Ex qua culpa oritur obligatio restitutionis. Tr. 7. nu. 39. 40. 41. 42. 43. 44.
 Obligatio restitutionis ex damno illato abs- que culpa. Tr. 7. n. 40.
 Obligatio restitutionis ex impedimento boni alterius. Tr. 7. nu. 45. 46. 47.
 Obligatio restitutionis ex cooperatione ad damnum. Tr. 7. num. 48. 88. II. num. 39.
 Quo ordine cause damni illati teneatur ad restitutionem. Tr. 7. num. 54. 55.
 An restituenda facti accepta ob turpem cau- sam. Tr. 7. nu. 56. 57.
 An restituenda iure accepta ob actum alius debitorum. Tr. 7. n. 58. 59.
 An restituenda sint accepta ex donatione il- licita. Tr. 7. nu. 57.
 Qualiter restituere teneatur possessor bonæ fidei. Tr. 7. n. 61. 62. 66. 67. 70.
 Ad quam restitutionem teneatur possessor malæ fidei. Tr. 7. n. 63. 64. 66. 67. 68.
 Quid restituere teneatur possessor dubiæ fidei. Tr. 7. nu. 65.
 Quid restituere teneatur homicida, vel mi- licator. Tr. 5. nu. 56. 88.
 Ad quam restitutionem teneatur supurator. Tr. 6. n. 22. 22. 24.
 Ad quam restitutionem teneatur adulter. Tr. 6. n. 23. 29.
 Ad quam restitutionem teneatur usurarius. Tr. 7. n. 73. 87.
 Quid restituere teneatur detractor, & ad detractionem inducens, vel consummelio- sus. Tr. 7. num. 33. 88. Tr. 8. nu. 23. 34. 88. 37. 38.
 Quid restituere teneatur Advocatus, Tabel- lio, Procurator. Tr. 11. nu. 63.
 Quid restituere teneatur beneficiarius non recitans. Tr. 10. num. 120. 121. 122. I. n. 20. 33.
 Cui scienda sit restitutio. Tr. 7. n. 71. 72. 73. 77.
 Qualiter, & cujus expensis scienda sit. Tr. 7. n. 74. 75.
 Quo ordine credituribus satisfaciendum sit. Tr. 7. n. 76.
 Pars II.

Expense pro re aliena quando in restituti- one deducenda sint. Tr. 7. n. 68.
 Fructus rei alienæ cui debeantur. Tr. 7. n. 66. 67.
 Incrementum rei alienæ cuius sit. Tr. 7. nu. 70.
 Qualiter peccet morosus detestor rei alie- næ. Tr. 7. n. 82. 83.
 De causis excusantibus a restitutione, vel a solutione debiti. Tr. 7. nu. 84. 88.
 Ad quam restitutionem teneatur, qui ali- quid a Religioso recipit. Tr. 9. n. 105. 106.
 Restitutio in integrum. Tr. 7. num. 21. 105. 106. Tr. 9. n. 60.
 Restitutio mentalis. Tr. 8. num. 6. 8. 10. 11. II. n. 26. 28.
 Retrovenditio. Tr. 7. nu. 119.
 Revelatio criminis occulti. Tr. 8. nu. 19. 22. 23. 26.
 Revelatio secreti. V. Secretum.
 Revelatio privata supernaturalis. Tr. 2. n. 19.
 Reus. Tr. 1. n. 92. Tr. 3. nu. 7. Tr. 5. num. 27. 28. Tr. 8. n. 10. 11. Tr. 11. nu. 3. 72. 88. 173. Tr. 16. num. 54.
 Rex. Tr. 5. num. 26. 31. 37.
 Rixæ. Tr. 2. n. 63. Tr. 5. nu. 56.
 Rogationes. Tr. 4. nu. 21.
 Romipeta. Tr. 16. n. 67.
 Ratum quid sit. Tr. 11. num. 19.
 Rastici quando a jejunio excusentur. Tr. 4. num. 26.

S.

Accedens causidici munus exercere probi- betur. Tr. 11. n. 59. 60.
 Sacramentum. Tract. 2. num. 100. 132.
 Sacramentum quid sit, & quocumplex. Tr. 13. num. 1.
 De Sacramentorum formis. Tr. 13. n. 23.
 Qualiter gratia in Sacramentis conferatur. Tr. 13. nu. 4. 5. 12. 31. 32.
 Sacramenta vivorum, & mortuorum. Tr. 13. nu. 4.
 Sacramenta qua intentione conferri debeant. Tr. 13. n. 7. 8.
 Quibus ministrari possint. Tr. 13. nu. 9. 11. 12.
 Qualiter sub conditione conferri possint. Tr. 13. n. 8.
 An liceat Sacramentorum ministracionem simulare. II. n. 29.
 Ffff Da

- De Sacramento ministro. Tr. 13. n. 8.
9. 10. 11. 13.
V. communicatio. Excommunicatio.
Sacrilegium quid, & quomplex sit. Tr. 2.
n. 99. 100.
An in Sacrilegio deus materis parva.
Tr. 2. n. 101.
Sacrilegium species humanis. Tr. 6. n. 74.
&c. Tr. 9. n. 108. 109. Tr. 14. n. 27.
Aliquorum sacrilegiorum poena. Tr. 2. n.
101.
Sperges. V. Striges.
Salus corporalis. Tr. 2. n. 43. 44.
Salus spiritualis. Tr. 2. n. 43. 44.
Salutatio. Tr. 2. n. 41.
Salariorum qui dicantur. Tract. 2. n. 92.
Sandi. V. Adoratio. Cultus.
Sanguis ex cadavere occisi in presentia oc-
cisorum. Tr. 2. n. 97.
Sanguinis effusio in loco Sacro. Tr. 1. n. 39.
Tr. 14. n. 27.
Sarcorum. Tr. 4. n. 14. 16. Tr. 7. n. 122.
Satisfactio parvis. Tr. 5. n. 52. Tr. 16. n. 21.
22. 23.
Satisfactio Sacramentalis. Tr. 1. n. 101.
Tr. 14. n. 37. L. n. 15. IV. n. 16.
17. 18.
Scandalum quid, & quomplex sit. Tr. 2. n.
64.
Variæ actiones scandalum ingerentes. Tr.
2. n. 64. 65. Tr. 2. n. 23.
Non peccat peccato scandalii qui parvo ad
magis malum facere minus malum. Tr.
2. n. 65.
An ob vitandum scandalum omittenda sint
præcepta. Tr. 2. n. 68.
Qualiter inducens ad damnum inferendum
teneatur ad restitutionem. Tr. 7. n. 49.
Schisms quid sit. Tr. 2. n. 69.
Scientis. Tr. 2. n. 6. 7. 8. Tr. 11. n. 67. Tr.
14. n. 62. 63. 116. 120.
Scribere an sit opus servile. Tr. 4. n. 9.
Scrupulus. Tr. 2. n. 5.
Scrupulosi qui fiunt. Tr. 2. n. 16.
Qualiter cum scrupulosis agendum. Tr. 1.
n. 47. 18. Tr. 14. n. 39.
Secretum quomplex sit, quos, & qualiter
obliget. Tr. 8. n. 24. 25. 26.
Secretum revelans qualiter excusetur. Tr. 8.
n. 25. 27.
Secretum alterius exquirere. Tr. 8. n. 28.
29.
Secretum Sacramentalis Confessionis.
V. Sigillum.
Seditio quid sit. Tr. 2. n. 63.

- Seminis effusio in loco sacro. Tr. 14. n. 27.
Tr. 6. n. 36.
Semen medicamentum expellere an liceat.
Tr. 6. n. 40.
Semifratres qui dicantur, & qualiter succe-
dant in hereditate. Tr. 7. n. 201.
205. 206.
Senes quid juvenibus debeant. Tr. 5. n. 44.
24.
Sententia. Tr. 1. n. 116. Tr. 5. n. 26. 27.
34. Tr. 9. n. 125. Tr. 4. n. 111.
Sepulchrum quid sit. Tr. 9. n. 130.
Qualiter adgnari possit. Tr. 12. n. 77.
Sepultura Ecclesiastica quid sit. Tr. 12. n.
78.
De electione sepulchuræ. Tr. 12. n. 78. 79.
80. 81. 84.
De indubitatis aliquem ad eligendam sepul-
churam in propria Ecclesia. Tr. 12. n.
81.
Sepultura Ecclesiastica qui priventur. Tr. 9.
n. 107. Tr. 12. n. 82. 83. Tr. 16. n.
47. 48. 94. 95.
Icane sepelientium excommunicatum in lo-
co Sacro. Tr. 12. n. 83.
Servas. Tr. 5. n. 116. 17. 20. Tr. 7. n. 100. 99.
Tr. 14. n. 110. Tr. 15. n. 16. 37.
Quid servi debeant domino, & e contra.
Tr. 5. n. 16. 22.
De furtis servorum. Tr. 7. n. 53.
De matrimonio servorum. Tr. 5. n. 101. 56.
57. Tr. 37. n. 37.
Ad Religionem admitti non possunt. Tr. 5.
n. 21. Tr. 9. n. 25. &c.
Seytites. Tr. 5. n. 55. Tr. 14. n. 28. Tr. 15.
n. 103.
Sigillum confessionis quid sit, & qualiter ob-
liget. Tr. 8. n. 25. Tr. 14. n. 85. 86.
Ex qua confessione oriatur. Tr. 14. n. 87.
Que cadant sub Sacramentali sigillo. Tr. 14.
n. 88.
Qui hoc sigillo teneantur. Tr. 14. n. 93.
94.
Quando sigillum violari censeatur. Tr. 14.
n. 89. 90. 91. 92.
Violatio hujus sigilli quale peccatum sit.
Tr. 2. n. 100. Tr. 14. n. 93.
Simonia quid, & quomplex sit. Tr. 2. n.
102.
De emptione, venditione, & aliis conven-
tionibus simoniacis. Tr. 2. n. 103. 104.
105. 11. n. 45. 46.
De istis que rationem pretii habere possunt
in materia simonia. Tr. 2. n. 106. &c.
De materia circa quam simonia. Tr. 2. n.
79. 110. &c.

De

- De actionibus simoniam constituentibus. Tr. 2.
n. 100. &c.
Quibus titulis aliquid dari, vel recipi possit
absque simonia. Tr. 2. n. 104. &c.
Simonia in electionibus. Tr. 2. n. 121.
Simonia in permutatione rerum spiritu-
alium. Tr. 2. n. 121.
Simonia in transactionibus. Tr. 2. n. 124.
Simonia in exercitio alium virutum.
Tr. 2. n. 113.
Simonia in administratione Sacramentorum.
Tr. 2. n. 111.
Simonia in usu scientiarum. Tr. 2. n. 116.
Simonia in usu Ecclesiastica jurisdictionis.
Tr. 2. n. 114. 115. 116.
Simonia in receptione ad Religionem. Tr.
2. n. 117. Tr. 9. n. 3. 17.
Simonia in concessione sepulchuræ. Tr. 12.
n. 77.
Simonia in Ordinum collatione. Tr. 2. n.
111.
Simonia in collatione beneficiorum. Tr. 2.
n. 108. 107. 108. 109. 118. 1. n. 111.
12.
Simonia in permutationibus beneficiorum.
Tr. 2. n. 108. 122. 123. 130.
Simonia in renunciatione, seu resignatione
beneficiorum. Tr. 2. n. 125. 126. &c.
Simonia in præbendis, & parochiis.
Tr. 2. n. 119. Tr. 10. n. 10.
Simonia in commendis, & Jurepatronatus.
Tr. 2. n. 119.
An sit simonia redimere vexationem. Tr. 2.
n. 120. 121.
De restitutione simoniace acceptorum. Tr.
2. n. 135.
De penis simoniacorum. Tr. 2. n. 131.
132. 133. 134.
In penis simoniacorum quis dispensare pos-
sit. Tr. 2. n. 136.
Societas quid sit. Tr. 5. n. 60.
Societas in contractibus. Tract. 7. n. 155.
156.
Socius criminis. Tr. 11. n. 47.
V. Complex.
Sodomis. Tr. 6. n. 3. 27. 33. 39. 50. 51. Tr.
14. n. 71. 1. n. 24.
Sodomiti sunt de Fide suspecti. Tr. 2. n.
30.
Sodomitarum poena. Tr. 6. n. 51. 52.
Solemnitas actus. Tr. 1. n. 92. 96.
Soleritas quid sit. Tr. 7. n. 66.
Solicitudo. Tr. 2. n. 31. 100.
Confessionis sollicitudo denunciandus est.
Tr. 2. n. 31. 32. Tr. 14. n. 73. 1. n. 6. 7.
- Qui folliciantur censeantur. Tr. 2. n. 31. 32.
33. 34. 1. n. 6.
Qui folliciantem denunciare teneantur. Tr.
2. n. 35. 36. 1. n. 7.
Qualiter sollicitudinis denunciatio facienda
sit. Tr. 2. n. 36.
An denunciatio præmittenda sit corre-
ptione fraterna. Tr. 2. n. 36.
Denunciatio Confessionium innocenterum. Tr.
14. n. 73.
Solutio pretii dilata vel anticipata. Tr. 7. n.
109. 131.
Somniorum observatio. Tr. 2. n. 87.
Sortes quot fiunt. Tr. 2. n. 89.
Sortilegium quid sit. Tr. 2. n. 83. 89.
Sparulamentis quid sit. Tr. 2. n. 83.
Spectra qualiter fugare liceat. Tract. 3. n.
65.
Spes quid sit, & quando obliget ejus præ-
ceptum. Tr. 2. n. 37. 1. n. 1.
Sponsalia quid sint, & qualiter contrahenda
sint. Tr. 1. n. 1. 3. 3.
Sponsalia qualiter obligent. Tr. 9. n. 11.
Tr. 15. n. 4. 5.
An sponsalia apponi possit poena conven-
tionalis. Tr. 15. n. 6.
Sponsalium dissolutio. Tr. 15. n. 7. 17.
Sponsalium ratificatio. Tr. 15. n. 13.
Judei in causis sponsalium quis sit. Tr. 15.
n. 17.
Sponsus sapiens sponsam de futuro. Tr. 6. n.
26.
Sponsus an liceat delectari de copula sum-
pta. Tr. 1. n. 2. 2.
Sponsus, vel sponsa copula cum aliis perso-
nis. Tr. 6. n. 27. Tr. 14. n. 23. Tr. 15.
n. 1.
Sponsio quid sit, & qualiter liceat. Tr. 7.
n. 170.
Sporula quid sint. Tr. 11. n. 12.
Spiritus. Tr. 7. n. 193. 194. &c. Tr. 10. n. 25. 26.
V. Illegitimus.
Stipendium. Tr. 2. n. 62. 113. 115. Tr. 7. n. 58.
1. n. 8. 9. 10.
Stripes cognationis. Tr. 25. n. 59. 68.
Strupulatio quid sit. Tr. 9. n. 71.
Striges quid fiant. Tr. 2. n. 97.
Stuprum quid sit. Tr. 6. n. 19.
Stuprator ad quid teneatur. Tr. 6. n. 20.
&c.
Strupri poena. Tr. 6. n. 14.
Sudis. Tr. 7. n. 200. 202. 204.
Sudis minoris mali. Tr. 2. n. 65. Tr. 15.
n. 61.
Subdacionis, & subdacionatus. Tr. 13. n. 10.
Tr. 14. n. 102. 103.

Pfff a

Sub

Subdus quando tenetur legibus territorii .
Tr. 1. n. 150.
Subdus Episcopi qualiter quis dicatur .
Tr. 14. n. 109. 110. 111.
Subditi quid debeant superioribus ; & e
contra . Tr. 5. n. 14. 15.
Subditiatio . Tr. 7. n. 125.
Substitutio quid ; & quomplex sit . Tr. 7. n.
202.
Substitutio pupillaris . Tr. 7. n. 209. 210.
211.
Substitutio exemplaris . Tr. 7. n. 212.
Substitutio fideicommissaria . Tr. 7. n. 213.
214.
Substitutio reciproca, seu breviloqua . Tr. 7.
n. 215.
Successio . Tr. 9. n. 78. 79. Tr. 15. n. 13.
Successio per capita, vel per stirpes . Tr. 7.
n. 199. 203. 204. 205. 206. 207.
Successio ab intestato . Tr. 7. n. 203.
Qualiter filii succedant parentibus . Tr. 7.
n. 196.
Qualiter spurii accedant a successione . Tr.
7. n. 196. &c.
An parentes illegitimi succedere possint .
Tr. 7. n. 197.
Successionis renunciatio . Tr. 7. n. 104.
V. Hæres.
Sufficiens iudex . Tr. 14. n. 102. 114.
Suffragia pro delinquentibus . Tr. 2. n. 72.
Suffragium . Tr. 7. n. 50. Tr. 10. n. 40. 51.
V. Novimus.
Superflus . Tr. 2. n. 47. Tr. 7. n. 27. 28. 29.
II. 12.
Superiores ad quid tenentur . Tr. 5. n. 14. 15.
37.
Superfluo quid ; & quomplex sit . Tr. 2. n. 47.
&c.
Supplicatio ad Iudicem pro novo examine . Tr.
11. n. 75.
Surdus minime a residentia excluditur . Tr. 10.
n. 135.
Suspensio . Tr. 16. n. 73. &c.
In quo ferri possit ; & quos comprehendat .
Tr. 16. n. 77.
Ob quam culpam imponatur ; & qualiter au-
feratur . Tr. 16. n. 77. 78.
Ejus violentia . Tr. 16. n. 73.
Suspensio vitæ quam sint . Tr. 15. n. 12.
Tr. 16. n. 72. 73.
Suspensio a confessionibus . Tr. 14. n. 56.
Suspensio . Tr. 1. n. 51. Tr. 2. n. 30. Tr. 8. n.
14.
Suturatio quid sit . Tr. 8. n. 31.
Sutores . Tr. 4. n. 14. 20.
Sylvium dominium . Tr. 7. n. 14.

T

TAbicus an violet jejuniis naturale .
Tr. 13. n. 36.
Tabellio . Tr. 12. n. 66. 67. 68.
Tr. 16. n. 54.
Tæsuraritas . Tr. 9. n. 98. Tr. 15. n. 37.
Tactus . Tr. 6. n. 13. 14. 15. 16. 18. 33. 45.
Tr. 1. n. 38.
Tactus inter sponsos . Tr. 6. n. 16. Tr. 15.
n. 98.
Tactus inter conjugatos . Tr. 6. n. 1. 5.
Tactus inter solutos . Tr. 6. n. 15.
Tangere propria verenda . Tr. 6. n. 16.
18.
Tangere brutorum genitalis . Tr. 6. n. 17.
18.
Usuri an liceat statim post copulam se res-
titui excitare ad restituendum . Tr. 6. n.
41.
Tanti honorario . Tr. 2. n. 97.
Tanti agratio . Tr. 5. n. 17.
Tanta pretii . Tr. 7. n. 128. 129. 130.
Tempa hereticorum . Tr. 2. n. 13. 14.
Tempora Ordinationum . Tr. 14. n. 117.
118.
Tentatio Dei quid sit . Tr. 2. n. 98.
Tentationes Fidei ; vel suspensio involuntaria
pariens . Tr. 2. n. 10.
Tertiaris ; & Tertiaris . Tr. 12. n. 15.
Testamentum quid ; & quomplex sit . Tr. 7.
n. 182. 185. 186. 187.
Quot ; & quales testes ad testamentum re-
quirantur . Tr. 7. n. 183. &c.
Qui testari possint, vel non possint . Tr. 7.
n. 190. 191. Tr. 9. n. 4. 80. 81.
82.
Testamentum clausum qualiter faciendum sit .
Tr. 7. n. 185.
Testamentum nuncupativum . Tr. 7. n. 183.
187.
Testamentum factum per commissarium . Tr.
7. n. 189. 220. 221.
Testamentum ad puz causas . Tr. 7. n. 186.
187.
Testamentum imperfectum . Tr. 7. n. 188.
189.
Qui heredes, vel legatarii institui possint .
Tr. 7. n. 193.
Quid parentes filii relinquere teneantur .
Tr. 7. n. 196.
Ex quibus causis parentes, vel filii exherede-
dari possint . Tr. 5. n. 3. 7. Tr. 7. n. 196.
202.

Ic.

Inducens testatorem &c. Tr. 7. n. 46.
189.
De Testamenti revocatione, correctione,
& declaratione . Tr. 7. n. 216. &c. Tr.
9. n. 18.
Executores testamentarii . Tr. 7. n. 213.
224. 225. 226.
V. Codicillus. Legatum. Hæres. Substi-
tutio.
Testator . Tr. 7. n. 46. Tr. 11. n. 51.
Testimonium quid sit . Tr. 8. n. 2.
Inducens alium ad falsum testimonium . Tr.
8. n. 2.
Testis . Tr. 7. n. 59. Tr. 11. n. 27. 45. 51. 52. Tr.
16. n. 56.
Testis legitimus, idoneus, omni exceptione
majore . Tr. 11. n. 45.
Testis integer . Tr. 11. n. 47. 51. Tr. 15.
n. 17.
Testes concessos . Tr. 11. n. 27.
Testes singulares . Tr. 11. n. 27. 51. 52.
Testium examen . Tr. 4. n. 11. Tr. 11. n. 26.
27. 46. 57.
Qui testes esse possint . Tr. 8. n. 5. Tr. 11. n.
45. Tr. 16. n. 54.
Quando tenetur testis veritatem aperire .
Tr. 8. n. 2. 3. 4. 5. 9. 10.
Qualiter peccet testis legitime interrogatus
taceendo . Tr. 8. n. 3.
Testium satisfactio, vel retractio &c. Tr. 11.
n. 43.
Falsus testis ad quid tenetur . Tr. 8. n. 5.
12.
Theologus Præbenda . Tr. 10. n. 50.
Theologia quando possit esse materis simoniac.
Tr. 2. n. 116.
Thesaurus . Tr. 2. n. 86. Tr. 7. n. 17.
Timor quomplex . Tr. 2. n. 80. 38. 48.
V. Mors.
Titulus coloratus . Tr. 11. n. 5. Tr. 14. n. 33.
43.
Tituli quibus aliquid supra sortem in summo
petere liceat . Tr. 7. n. 152. 153. 154.
Titulus beneficij . Tr. 14. n. 105. 107. 108.
109.
Titulus patrimonij . Tr. 14. n. 108. 126.
127.
Titulus pauperatis, seu Professionis Reli-
giosæ . Tr. 14. n. 108. 124.
Titulus perditionis . Tr. 14. n. 108. 125.
Titulus pensionis . Tr. 14. n. 125. 127.
Titulus capellanis . Tr. 14. n. 108. 125.
Titulus quadricoriz . Tr. 14. n. 108.
Titulus quædianarum distributionum . Tr.
14. n. 125.
Titulus doncellis . Tr. 14. n. 118.

Titulus familiaritatis . Tr. 14. n. 117.
113.
Titulus sufficientis . Tr. 14. n. 108.
124.
Quis inquirere possit de titulis Ordinum .
Tr. 14. n. 113.
Tonfura . Tr. 14. n. 100. 102.
Tortura quando sit pñdibenda . Tr. 11. n. 117.
127.
Transficio quid sit . Tr. 2. n. 124.
Transcribere an sit opus servile . Tr. 4. n. 9.
Tributum . V. Vexillum.
Tristitia . Tr. 2. n. 57. 58. II. n. 13.
Tumor mentis . Tr. 5. n. 16.
Tursismus . Tr. 2. n. 16.
Turpilquium . Tr. 1. n. 54. Tr. 2. n. 99. Tr. 6.
n. 12. 97. Tr. 14. n. 27.
Tutor . Tr. 5. n. 23. Tr. 7. n. 99. 100. 103.
112.
Tutela quomplex sit . Tr. 9. n. 138.
Tyranus quid sit . Tr. 11. n. 5.
Tyranici leges . Tr. 1. n. 80. Tr. 11. n. 5.
Tyranum an occidere liceat . Tr. 5. n. 11.
31.

V

VAgi tenetur legibus locorum, per
que transeat, Tr. 1. n. 109.
Valor intrinsecus rerum sacrarum .
Tr. 2. n. 112.
Vana ploriv . Tr. 14. n. 111. 61.
Vana observantia . Tr. 2. n. 93. V. Jactantia.
Vasa sacra ; & vestes sacerdotales qualiter con-
secrationem amittunt . Tr. 2. n. 80.
A quo consecrari ; & benedici possint . Tr. 2.
n. 80.
Quis eis cultus debeat . Tr. 2. n. 80.
Quis ea tangere possit . Tr. 2. n. 80.
Vassalli quid debeant Principibus . Tr. 5. n.
15.
Vestitiones nuptiales . Tr. 15. n. 49.
Vestitio Monialis . Tr. 6. n. 3.
Venatio reservata . Tr. 7. n. 11. 12.
Venatio clamorosa clericis ; & Religiosis pro-
hibetur . Tr. 7. n. 13.
Veniens ; & piscatio diebus festis ; an prohibe-
bita . Tr. 4. n. 8. Tr. 7. n. 13.
Venditio ; & emptio . Tr. 7. n. 107. &c.
Qui vendere ; & emere possint . Tr. 7. n.
112. 115.
Quæ vendi ; & emi possint . Tr. 7. n. 112.
113.
Venditio unius rei pro aliis . Tr. 7. n. 112.
135.

Ven.

Venditio rei vitiatæ. Tract. 7. num. 127. 133.
 134.
 Venditio rei alienæ. Tr. 7. n. 113.
 Venditio per alium. Tract. 7. num. 121.
 122.
 Venditio cum pacto retrovenditionis. Tr. 7.
 n. 119. 120.
 Venditio iuxta taxam. Tr. 7. nu. 122. 129.
 130.
 Causa vendere ob dilatatam solutionem. Tr.
 7. n. 131.
 Res pluribus vendita cui tradenda sit. Tr. 7.
 n. 107.
 Diebus festis qualiter vendere liceat. Tr. 4.
 n. 10.
 Fructus rei venditæ ejus sit. Tr. 7. nu. 109.
 111.
 Venditio chirographi, seu crediti. Tr. 7. n.
 132.
 Venæ squarum. Tr. 2. n. 86.
 Veneticum quid sit. Tr. 2. n. 55.
 Venialia. Tr. 1. n. 26. 27. 28. Tr. 14. num.
 15.
 V. Absolutio. Confessio. Peccatum.
 Venialis qualiter extra confessionem, vel post
 mortem remittantur. Tr. 14. n. 11.
 Verus amoris inter sponfos, vel conjugatos.
 Tr. 15. n. 98.
 Verus amoris inter solutos. Tract. 6. num.
 12.
 Verbis Sacre Scripturæ abuti. Tract. 2. num.
 100.
 Vernaculi qui sint. Tr. 5. n. 17.
 Vestes. Tr. 2. n. 12. 62. 60. 100. Tr. 13. n.
 17.
 Vexationis redemptio. Tr. 2. nu. 120. Tr. 7.
 n. 58. Tr. 11. n. 13.
 Vexationis diabolice signum. Tract. 3. num.
 63.
 Vinticum. Tr. 12. n. 20. 29. Tr. 13. nu. 33.
 34. 37. 38. 39. 42. 43.
 Viatores.
 V. Peregrini.
 Vicarius Capitularis. Tr. 10. nu. 50. Tr. 11.
 n. 4. Tr. 14. n. 45.
 Vicarius Generalis Episcopi. Tr. 10. nu. 4. 34.
 50. 57. Tr. 11. n. 4.
 Vicarius Parochi. Tr. 10. n. 4.
 Vidua. Tr. 1. n. 59. Tr. 16. n. 128. 129.
 Vigilia. Tr. 4. n. 21. 22. 23.
 Vinum an frangat jejuniu. Tract. 4. num.
 20.
 Violentia. Tr. 5. n. 41. Tr. 6. num. 19. 21.
 24. 25. 26. Tr. 14. nu. 28. 29. Tr. 15.
 n. 76. Tr. 12. n. 76.
 Virginitas quid sit. Tr. 6. n. 2. 3.
 Virginitas deflorata. V. Suprator.

Vis (imped. matr.) Tract. 16. num. 52. 53.
 54.
 Visitator. Visitatio. Tr. 10. n. 55. 136.
 Vitam conservare. Tr. 5. nu. 39. 49.
 V. Defensio.
 Vitium jejuniis &c. abbreviare. Tract. 4. nu.
 40.
 Vitam exponere. Tr. 1. nu. 98. 99. Tr. 2.
 n. 44. Tr. 5. n. 39. 40. 41.
 Vitæ hominis dominium. Tr. 7. n. 10.
 Vitium contra naturam. Tr. 6. num. 39. 48.
 41.
 Voluntarium quid, & quod duplex sit. Tr. 1. nu.
 21. 22. 23.
 Voluntarium in causa. Tr. 1. n. 25. Tr. 5.
 n. 42. 60. 61.
 Voluntas qualiter tenetur motibus illicitis ap-
 petentis resistere. Tract. 1. n. 45. &c.
 Voluntas periculum qualiter impedit dampnos
 nem vitæ. Tr. 13. n. 39.
 Votum quid sit, & quid ad illud requiratur.
 Tr. 3. n. 16.
 Materiam voti. Tr. 3. n. 17. &c. Tr. 1. nu.
 87.
 Votum quod duplex sit. Tr. 3. n. 22. 23. 24.
 27. Tr. 1. n. 87. Tr. 9. n. 3.
 Qui votare possint. Tr. 3. n. 16. 38.
 De obligatione, quam votum inducit. Tr. 1.
 n. 87. Tr. 3. n. 24. 25. 26.
 Qualiter, & quibus, quodlibet vinculum, se an
 per alios impleri possit. Tr. 3. n. 26. 27.
 28.
 Ad que vota defuncti tenetur heres. Tr. 3.
 n. 26. 27. 28.
 Voti adimpletio quibus obligationibus præ-
 feratur. Tr. 3. n. 28.
 Votum sine animo votendi &c. Tr. 3. nu.
 11.
 Votum ex errore, vel ignorantia emissum.
 Tr. 3. n. 33.
 Votum ex metu emissum. Tr. 3. n. 34.
 Votum conditionatum. Tr. 3. n. 35. 36.
 Votum pænale. Tr. 3. n. 37.
 Votum voto contrarium. Tr. 3. nu. 38.
 Votum indeterminatum. Tr. 3. nu. 29. 30.
 Votum dubium. Tr. 3. n. 38.
 Votum de re indifferenti. Tr. 3. n. 18.
 Votum de re prava, vel de bona ob ma-
 lum finem. Tr. 3. n. 19. 20.
 Votum de re impossibili, vel ob rem
 temporalem obtinendam. Tr. 3. nu. 21.
 Votum de vitandis omnibus venialibus,
 vel omnibus mortalibus. Tr. 3. nu. 21.
 De voto simplicis castitatis. Tr. 6. n. 23.
 34. Tr. 9. num. 110. 111. 112.
 Votum castitatis Ordini annexum. Tr.
 14.

14. num. 23. 25. 121. 122. 123.
 Votum solemnè castitatis. Tr. 9. n. 108.
 Votum solemnè paupertatis. Tr. 9. nu. 78.
 &c.
 Votum solemnè obedientiæ. Tr. 9. n. 113.
 114.
 Votum Religionis. Tr. 9. nu. 47. &c. Tr.
 3. nu. 37. 36. Tr. 6. n. 23.
 Vota Ordinum militarium. Tr. 7. num. 5.
 Tr. 9. nu. 5.
 Votum non laudendi. Tr. 3. num. 9.
 Votum audienti sacrum, recitandi Ros-
 tium, jejunandi, &c. Tr. 3. nu. 29. 30.
 Votum non petendi dispensationem, com-
 munionem, vel iritationem voti. Tr.
 3. nu. 13.
 Vota Religiosorum, filiorum, uxorum,
 servorum. Tr. 3. n. 38. 42. &c.
 Vota parentum. Tr. 3. nu. 26.
 Qualiter vota interpretanda sint. Tr. 3.
 num. 32.
 Vota populi quos obligent. Tr. 3. nu. 26.
 Vota quando invalida sint. Tr. 3. nu. 17.
 18. 19. 30. 33. 35. 38.
 Voti fractio. Tr. 14. n. 32. 35.
 Quo modo voti obligatio cedit. Tr. 3.
 nu. 39. Tr. 9. num. 15.
 De votis reservatis. Tr. 3. num. 23. 52. 53.
 54. 59. Tr. 9. nu. 15. 108. 112.
 Quæ vota irritare possunt, & quæ heredi-
 lia sint. Tr. 3. nu. 39. 42. &c.
 De votorum dispensatione. Tr. 3. nu. 49.
 50. 51. 52. 55. 56. Tract. 9. num. 3. 122.
 De votorum commutatione. Tr. 3. nu. 49.
 52. 57. 58. 59. 60.
 An licentia votendi revocari possit. Tr. 3.
 nu. 48.

Uti scriptio. V. Transcriptio.
 Utiur. Tr. 7. nu. 109. 138. &c. Il. num. 41.
 42.
 An usurarius acquirat dominium rei per
 usuram adeptæ. Tr. 7. nu. 157.
 An liceat petere mutuum ab usurario. Tr.
 2. n. 67. Tr. 7. n. 160.
 Cooperantes ad usuram qualiter peccent, &
 restituere teneantur. Tr. 7. nu. 158. 159.
 160.
 Familii usurariorum qualiter peccent. Tr.
 7. num. 159.
 Usurarius poenæ. Tract. 7. nu. 161.
 De restitutione ab usurario scienda. Tr.
 7. nu. 153. 157.
 Usufructus. Tr. 2. nu. 6. 7. 12.
 Usus nudus, usus juris, usus facti. Tr. 7.
 n. 6. 7.
 Usus privativus, usus contrarius, non usus,
 abusus. Tr. 12. n. 30. 31. 32. 33.
 Usus rationis. Tr. 12. nu. 136. 137.
 Uxor. Tr. 5. num. 8. 9. 10. Tr. 6. num. 87.
 41. Tr. 7. n. 101.

X.

Xenia quid sint. Tr. 11. num. 18.

Z.

Zelus Prelati qualis esse debet. Tr. 8.
 n. 52.
 Zingara, (ut vulgo dicitur.) Tr. 2. nu.
 85.

F I N I S.

UNIVERSIDAD NACIONAL AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN

BIBLIOTECAS

Errata

Folias. 4. sect. 1. hic & tunc.
 4. sect. 12. contritionem requiri.
 17. sect. 35. objecta.
 26. sect. 30. Regnum.
 29. sect. 91. patienter.
 37. sect. 91. Index.
 37. sect. 110. Absentes tenent.
 40. sect. 126. potentem.
 44. sect. 138. assignatus, & consequatur.
 77. sect. 84. sic crassa.
 125. sect. 8. Ephodium.
 152. sect. 49. bannitus.
 163. sect. 27. fiat.
 166. sect. 25. concessum.
 179. sect. 4. com.d.x.
 197. sect. 48. etiam.
 211. sect. 83. multipliciter.
 224. sect. 116. nature.
 241. sect. 180. inofficiosa.
 252. sect. 202. canam.
 257. sect. 214. Trebellianic.
 299. sect. 65. val.
 299. sect. 66. ulla.
 309. sect. 82. procurare.
 309. sect. 80. iuris.
 349. sect. 87. supervire.
 374. sect. 103. eadem cause.
 378. sect. 30. communicatio.
 402. sect. 38. conelli.
 436. sect. 21. polluit.
 463. sect. 70. de bano.
 481. sect. 13. si utroque.
 481. sect. 13. sequit sine.
 538. sect. 77. conditionibus.

col. 1. lin. 35.
 col. 1. lin. 13.
 col. 1. lin. 37.
 col. 2. lin. 3.
 col. 2. lin. 38.
 col. 1. lin. 24.
 col. 2. lin. 1.
 col. 2. lin. 47.
 col. 1. lin. 51.
 col. 2. lin. 19.
 col. 2. lin. 30.
 col. 1. lin. 44.
 col. 1. lin. 49.
 col. 2. lin. 47.
 col. 2. lin. 14.
 col. 1. lin. 12.
 col. 1. lin. 37.
 col. 1. lin. 33.
 col. 1. lin. 35.
 col. 1. lin. 50.
 col. 1. lin. 49.
 col. 1. lin. 22.
 col. 1. lin. 51.
 col. 1. lin. 24.
 col. 1. lin. 51.
 col. 2. lin. 37.
 col. 7. lin. 57.
 col. 2. lin. 17.
 col. 2. lin. 7.
 col. 2. lin. 20.
 col. 2. lin. 37.
 col. 1. lin. 10.
 col. 1. lin. 21.
 col. 2. lin. 31.

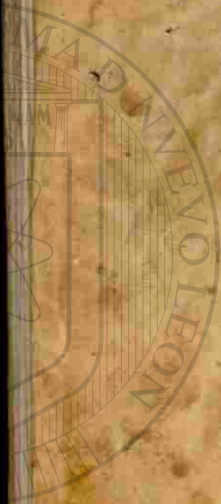
Corrige

hic & nunc
 contritionem res
 quiri
 objecta
 Regnum
 patienter
 Index
 Absentes tenentur
 potentem
 assignatus & consequatur
 sic crassa
 Ephodium
 bannitus
 fiat
 consensus
 conceditur
 etiam
 multipliciter
 nature
 inofficiosa
 causam
 Trebellianic
 vel
 alia
 procurare
 iuris
 supervire
 eadem cause
 communicatio
 concessa
 poterant
 de bano
 utriusque, si
 sequit sine
 conditionibus

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
 Si vende sciolta libro Veneziano.
 DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

UAN

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN

DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS